

مۇھەممەد يۈسۈپ

بەش پەرز ۋە ئائىلە تۈزۈمى

خمسة فرائض ونظام الأسرة في الإسلام

تأليف: محمد يوسف محمد ترسون

طبع هذا الكتاب من حساب ريع وقف أهالي كريا
في المدينة المنورة

بۇ ئەسىرىمنى كىچىكىمدە دەسلەپ بولۇپ ئاغزىما ئىلىم سالغان،
پەرزەنتلىرىمنىڭ راھىتىنى كۆرەلمەستىن، بۇ دۇنيادىن ۋاقتىسىز ئايرىلغان
مەرھۇمە ئانام پاتەمخاننىڭ روھىغا بېغىشلايمەن.

-ئاپتور

بسم الله الرحمن الرحيم

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن باشلايمەن

جىمى ھەمدۇ سانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن. ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۆپىرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزگە يەتكۈزگەن ساھابىلىرىغا، شۇنداقلا تاقىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆمىنلەرگە سالام يوللايمەن.

ئون يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بىرى مۇسۇلمان ئۇيغۇر خەلقىگە، خۇسۇسەن ياش - ئۆسمۈرلەرگە پايدىسى بولۇپ قالار دېگەن ئۈمىت بىلەن ئىسلام دىنىمىزنىڭ ئەقىدە پىرىنسىپىدىن باشلاپ بىلگىنىمچە بەزى كىتابلارنى ئاددى تىلدا يېزىپ چىققان ئىدىم. بۇ كىتابلار ئۆز ۋاقتىدا نەشىر قىلىپ كەڭ مۇسۇلمان ئاممىسىغا تارقىلىتىلغان ئىدى. كىتابلىرىمنى بىر توم قىلىپ توپلاپ نەشىر قىلدۇرۇشنى ئۇزۇندىن بىرى ئويلىغان بولساممۇ تۈرلۈك سەۋەبلەر بىلەن كېچىكىپ كەلدى.

مانا ئەمدى بۈگۈن كىتابلىرىمنى توپلاپ چىقىپ، «ئىسلام ئەقىدىلىرى،» «ناماز ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى»، «زاكات پەرزى ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى»، «روزا ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى»، «ھەج ۋە ئۆمرە قىلىش قوللانمىسى»، «ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى» بويىچە رەتلەپ چىقتىم ۋە ھەممىنى بىر توپلام ئىچىگە كىرگۈزۈپ نەشىرگە تەييارلىدىم.

جانابى ئاللاھ تائالادىن بۇ خەيرلىك ئىشنىڭ مۇسۇلمان خەلقىگە مەنپەئەتلىك بولىشى تىلەيمەن.

مۇھەممەد يۈسۈپ

1430-ھىجرىيە يىلى 21-جامادى ئەۋۋەل

2009-يىلى 16-ماي

مۇندەرىجە

5	كۈرۈش سۆز
7	مۇندەرىجە

ئەقىدە كىتابى

41	ئىسلام ئەقىدىلىرى
47	مۇقەددىمە
47	ئىنسان ۋە دىن
48	دىن ئىجتىمائىي زۆرۈرىيەتتۇر
49	ئاللاھنىڭ دىنى بىردۇر
52	ئىسلام دىنى
54	ئىسلام دىنىنىڭ ئەقىدە ۋە شەرىئىتى
55	غەيرى دىندىكىلەردىن ئىسلام دىنى ھەققىدە ئېيتقانلىرى
56	ئىمان ۋە ئىسلام
56	ئىماننىڭ ئاساسىي پىرىنسىپى
58	ئىسلامنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرى
58	ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى
59	كەلىمە تەيىبەنىڭ مەنىسى ۋە ئەھمىيىتى
61	ئىسلام دىنى كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا زورلىمامدۇ
63	ئىماننىڭ كەم - زىيادە بولۇشى
63	ئىماننى كۈچەيتىدىغان ئامىللار
64	ئىماننىڭ ئالامەتلىرى
66	ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىدىكى تەسىراتلىرى
69	ئادەمنى ئىماندىن چىقىرىدىغان ئامىللار
71	بىرىنچى بۆلۈم: ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش
71	ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
71	ھەممىنىڭ ياراتقۇچىسى ئاللاھتۇر
76	باشقا دىندىلەرنىڭ ئاللاھ ھەققىدە ئېيتقانلىرى
77	ئىنسانلار دىنسىز ياشىمىغان

78	ئىنساننىڭ ۋەزىپىسى
80	ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاسىتىلىرى
80	ئەقىلنىڭ رولى
82	ئەقىل ئاللاھنى تونۇشنىڭ قورالى
85	ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىشنىڭ يولى
89	ئاللاھنى ئۇنىڭ سۈپەتلىرىدىن تونۇغىلى بولىدۇ
90	ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرى
93	ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈشكە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
94	ئىبادەت ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
94	ئىبادەتنىڭ دائىرىسى
96	ئىبادەت قىلىش يوللىرى
99	ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ سىرى
100	ئىبادەت قىلىش پىرىنسىپى
102	ئېتىقاد قەلبىنىڭ، ئەمەل بەدەننىڭ ئىشى
103	تەۋھىد ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى
105	شېرىك ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى
105	شېرىككە كېرەك ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمى
111	شېرىككە سەغەر ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمى
112	تۇمار ئېسىش ۋە دەم سېلىش مەسىلىسى
117	قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ساۋابى
118	بىدئەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى
119	ئىسلام دىنىنىڭ بىدئەتلەرنى مەنئى قىلىشنىڭ ھېكمىتى
121	بىدئەتلەرنى مەنئى قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىلىرى
123	ۋەسىلە ھەققىدىكى مەسىلىلەر
123	بۇيرۇلغان ۋەسىلە
125	مەنئى قىلىنغان ۋەسىلە
126	شەرىئەتتىن دەلىلى بولمىغا ۋەسىلە
126	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلىش
127	ئاللاھقا دۇئا قىلىش بىراۋنىڭ ۋاسىتىسىغا مۇھتاج ئەمەس
128	ئىسلامدا ۋاقتى بەلگىلەنمىگەن ئەڭ چوڭ ئىككى ئىبادەت
130	جىھادنىڭ پەرز ئەينىغا ئۆزگىرىشى

- 130.....جىھادنىڭ بۇيرۇلۇش سەۋەبى
- 131.....ئىسلامىي جىھادنىڭ پىرىنسىپلىرى
- 132.....”جىھاد“ سۆزىنىڭ قۇرئان كەرىمدىكى مەنىسى
- 133.....تەۋبە ۋە ئۇنىڭ قوبۇل بولۇش پىرىنسىپى
- 134.....ئاللاھنىڭ ھەققىدىن كېيىنكى ھەق
- 135.....ئىككىنچى بۆلۈم: پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش
- 135.....پەيغەمبەرلەرنىڭ سانى
- 137.....پەيغەمبەرلەرنىڭ دەلىللىرى
- 137.....مۆجىزە
- 138.....پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىشلار
- 139.....مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام
- 140.....مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى
- 141.....مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرى
- 143.....قۇرئان مۆجىزىسى
- 147.....مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاندىن باشقا مۆجىزىلىرى
- 151.....قەدىمقى كىتابلارنىڭ بىشارەتلىرى
- 151.....تەۋراتنىڭ بىشارەتلىرى
- 156.....ئىنجىلنىڭ بىشارەتلىرى
- 162.....تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىن باشقا دىنىي كىتابلاردىكى بىشارەتلەر
- 163.....پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىچەكتىن خەۋەر بېرىشى
- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى ئۇنىڭ ئاللاھ ئەلچىسى
- 166.....ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.
- 169.....ئۆز ۋاقتىدىكى ھەقىقەتچىلەرنىڭ ئېتىراپلىرىدىن بىر قانچە مىسال
- ھازىرقى زامان پائوپالىق ئالىملارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق
- 174.....ئېيتقانلىرى
- 176.....مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىنقى پەيغەمبەرلەردىن پەرقى
- 178.....سۈننەت ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى
- قۇرئانغىلا ئەمەل قىلىش سۈننەتتىن بەھاجەت قىلىدۇ دېگۈچىلەرگە رەددىيە
- 179.....
- 181.....ھەدىسلەرغا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ دېگۈچىلەرگە رەددىيە
- 182.....پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش

- 184..... ئۈچىنچى بۆلۈم: روھىي ئالەملەرگە ئىمان كەلتۈرۈش
- 184..... غەيب ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
- 185..... پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش
- 186..... پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالدىغان ھەقىقەتلەر
- 187..... پەرىشتىلەرنىڭ خاراكتېرى ۋە ۋەزىپىلىرى
- 188..... جىنلار ۋە ئۇلارنىڭ خاراكتېرى
- 191..... شەيتانلار ۋە ئۇلارنىڭ ۋاراكتېرى
- 196..... تۆتىنچى بۆلۈم: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش
- 196..... ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلار
- 198..... ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالدىغان ھەقىقەتلەر
- 199..... ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىسى
- 200..... قۇرئان كەرىم
- 202..... قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەت ۋە سۈرىلىرى
- 202..... قۇرئان كەرىمنىڭ ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلاردىن ئارتۇقچىلىقى
- 207..... بىرىنچى: تەبىئىي پەن دەلىللىرى
- 213..... ئىككىنچى: ئارخېئولوگىيەلىك دەلىللەر
- 216..... ئۈچىنچى: تېخنىكىلىق دەلىللەر
- 218..... تۆتىنچى: ئاسترونومىيەلىك دەلىللەر
- 223..... بەشىنچى: تىببىي دەلىللەر
- 225..... ئالتىنچى: ئىجتىمائىي دەلىللەر
- 228..... قۇرئان كەرىمنىڭ غەيبىلەردىن خەۋەر بېرىشتىكى مۆجىزىسى
- 230..... مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى قۇرئان بولغانلىقىنىڭ سەۋەبى
- 231..... قۇرئان كەرىم پۈتۈن ئىنسانىيەتكە دۇئەل ئېلان قىلىدۇ
- 231..... قۇرئان كەرىمنىڭ بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىدىن ئالاھىدىلىكى
- 233.....
- 234..... قۇرئان كەرىمنى ئاللاھ ساقلىماقتا
- 235..... قۇرئان كەرىم پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن مۆجىزە
- 239..... باشقا دىندىكىلەرنىڭ قۇرئان كەرىم ھەققىدە ئېيتقانلىرى
- 241..... بەشىنچى بۆلۈم: تەقدىر ۋە قازا (قازا ۋە قەدەر)غا ئىمان كەلتۈرۈش
- 242..... قازا ۋە قەدەرنىڭ مەنىسى
- 244..... قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالدىغان ھەقىقەتلەر

- 245 قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش بىلەن سەۋەبىنىڭ مۇناسىۋىتى
- 247 قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىسى
- 250 ھىدايەت ۋە زالالەت ئاللاھتىن
- 250 ھىدايەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى
- 254 تەۋەككۈل ۋە ئۇنىڭ شەرتى
- 254 قازا ۋە قەدەرگە مۇناسىۋەتلىك سوئاللارغا جاۋاب
- 256 ئىنساننىڭ ئىختىيارىدا بولمايدىغان ئىشلار
- 258 ئالتىنچى باب قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش
- 259 قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان ئىككى ھەقىقەت
- 260 قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىلىرى
- 260 قايتا تىرىلىشكە ئىنكار قىلغۇچىلارغا رەددىيە
- 264 قىيامەت ۋە ئۇنىڭ ئالامەتلىرى
- 266 قەبرىدىكى تىرىلىش ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرى
- 267 بەرزەخ ئالەمى
- 268 قەبرىنىڭ نېمىتى ۋە ئازابى
- 269 قەبرىدىكى تىرىلىشكە ئىنكار قىلغۇچىلارغا رەددىيە
- 272 ئۆلگەنلەرنىڭ روھلىرى نەدە؟
- 272 قىيامەتنىڭ باشلىنىشى
- 273 قىيامەت كۈنىدە بولىدىغان ئىشلار
- 274 ئىنساننىڭ تەركىبى
- 277 جەننەت بىلەن دوزاخ ۋە ئۇلارنىڭ مەڭگۈلىكى
- 280 پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

ناماز كىتابى

- 284 مۇقەددىمە
- 287 ئىبادەت ھەققىدە قىسقىچە مەلۇمات
- 287 ئىبادەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى
- 287 ھەممە ئىبادەتكە چاقىرىلغان
- 288 ئىبادەت ئاللاھقىلا قىلىنىدۇ
- 289 ئىنسان ئىبادەت قىلىشقا مۇھتاج
- 290 ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى
- 291 ئىبادەت ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىدۇر

292 ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت نامازدۇر
293 ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئاساسىي مەنبەلىرى
298 ئىسلام فقهى
298 فىقھنىڭ تەرىپى
299 ئىسلام فىقھىنىڭ ماۋزۇسى
299 ئىسلام فىقھىنىڭ خىزمەتلىرى
300 فىقھ ئىلمىنىڭ كېلىپ - چىقىش تارىخى
300 فىقھى ئىلمىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەب
301 مەزھەبىنىڭ كېلىپ چىقىش تارىخى
301 مەزھەپلەرنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ سەۋەبلىرى
303 ئىسلام دۇنياسىدىكى تۆت مەزھەب ۋە ئۇلارنىڭ كېلىپ چىقىشى
303 ئىمام ئەزەم
304 ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ نوپۇزى
304 ئىمام ئەزەمنىڭ پرىنسىپى
305 ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرى
305 ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەدنىڭ ھەنەفىي مەزھىبىدىكى ئورنى
306 ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ ئىماملىرى ئارا پرىنسىپى
307 يۇقىرىقى بايانلار بىلەن بۇ كىتابنىڭ مۇناسىۋىتى
308 مەزھەپ چۈشەنچىسى
309 تەقلىد مەسىلىسى
310 تەقلىد قىلىشقا بولمايدىغان ئىشلار
312 تەقلىد قىلىشقا بولىدىغان ئىشلار
312 تەقلىد قىلىشقا بولىدىغان كىشىلەر
313 ئادالەتلىك مۇجتەھىدلار كىملەر؟
313 مەزھەپكە ئەگىشىشنىڭ ھۆكۈمى
314 رۇخسەت ئىزدەپ باشقا مەزھەپكە ئۆتۈش جائىزمۇ؟
315 مەزھەپكە ئەگەشمەسلىك دەۋاسى
316 بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتىكى مېتودىم
316 مۇكەللەپنىڭ تەرىپى
316 شەرئەت ئىستىلاھلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىسى
317 پەرز

- 318..... ۋاجىب
- 319..... سۈننەت
- 320..... ھارام
- 320..... مەكرۇھ تەھرىمى
- 321..... مەكرۇھ تەنزىھى
- 321..... مۇباھ
- 321..... مۇباھ ئىشلارنىڭ ئىبادەت قاتارىغا ئۆتۈشى
- 324..... بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى ناماز
- 325..... ئىسلام دىنىدىكى ناماز
- 325..... نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى
- 326..... نامازنىڭ پەزىلىتى
- 327..... نامازنىڭ ھۆكۈمى
- 331..... كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ سىرى
- 334..... نامازنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پايدىلىرى
- 334..... نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى
- 336..... نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى
- 336..... ناماز پاكىزلىق ۋە گۈزەللىكتۇر
- 337..... ناماز ئىنساننىڭ سەۋرچانلىقى ۋە چىداملىقىنى ئاشۇرىدۇ
- 338..... ناماز ئەخلاقنى كۈچەيتىدىغان قۇۋۋەتتۇر
- 339..... نامازدىكى ھەرىكەتلەر گىمناستىكىدىن پايدىلىقتۇر
- 341..... ناماز روماتىزمنىڭ شىپاسىدۇر
- 342..... ئىسلام دىنىدا تەلەب قىلىنغان ناماز
- 343..... ئەقىلنىڭ ئەمەللىرى
- 343..... قەلبنىڭ ئەمەللىرى
- 343..... ھېسسى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى
- 344..... تاشقى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى
- 344..... «خۇشۇت» نامازنىڭ جېنىدۇر
- 344..... نامازدا «خۇشۇت»نىڭ ئەھمىيىتى
- 345..... «خۇشۇت» دېگەن نېمە؟
- 345..... «خۇشۇت»نىڭ ھۆكۈمى
- 347..... ساۋاب «خۇشۇت» دەرىجىسىگە قاراپ بولىدۇ

- 348.....«خۇشۇئ»نىڭ ئامىللىرى
- 349.....«خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى
- 351.....قۇرئان كەرىمنى قانداق ئاڭلاش كېرەك؟
- 352.....«خۇشۇئ»غا زىيانلىق ئامىللار
- 355.....نامازدا بۇرۇلۇشنىڭ مەنىسى
- 356.....ئىنسان پىسخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز
- 357.....پىششىق ۋاقتى
- 357.....ئەسىر ۋاقتى
- 358.....شام ۋاقتى
- 358.....خۇپتەن ۋاقتى
- 358.....نامازنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى
- 361.....كۆپىرىنىڭ تۈرلىرى
- 361.....ئېتىقادتىكى كۆپىرىلىقنىڭ ھۆكۈمى
- 362.....ئېتىقادتىكى كۆپىرىلىقنىڭ تۈرلىرى
- 364.....ئەمەلدىكى كۆپىرىلىقنىڭ ھۆكۈمى
- 364.....ئەمەلدىكى كۆپىرىلىقنىڭ تۈرلىرى
- 367.....ئىككىنچى بۆلۈم: نامازنىڭ شەرتلىرى
- 367.....نامازنىڭ بىرىنچى شەرتى پاكلىقنىڭ بايانى
- 367.....تاشقى پاكلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى
- 369.....ئىچكى پاكلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى
- 369.....پاكلىنىشقا بولىدىغان سۇلار
- 371.....سۇلارنىڭ تۈرلىرى
- 372.....تۇرغۇن سۇنىڭ ھۆكۈمى
- 373.....ئىستىنجا ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
- 373.....ئىستىنجانىڭ ھۆكۈمى
- 374.....ئىستىنجادا قوللىنىشقا جائىز بولىدىغان ماددىلار
- 374.....ئىستىنجادا قوللىنىشقا جائىز بولمايدىغان ماددىلار
- 374.....ئىستىبرا
- 375.....ھاجەتخانغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى
- 376.....نىجاسەتلەر ۋە ئۇلاردىن پاكلىنىش
- 376.....نىجاسەتنىڭ تۈرلىرى

- 376..... نىجاسەتلەردىن كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارى
- 377..... نىجاسەتلەردىن پاكلىنىش ۋە كىيىملەرنى پاكلاش ئۇسۇلى
- 379..... نامازنىڭ ئىككىنچى شەرتى تاھارەتنىڭ بايانى
- 379..... تاھارەتنىڭ پەرزلىرى
- 380..... تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى
- 381..... تاھارەتتىكى مەكرۇھلار
- 381..... تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى ۋە قائىدە - تەرتىبلىرى
- 382..... مىسۋاك ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى
- 383..... تاھارەتتە شۈبھە
- 384..... تاھارەتنىڭ ھېكمىتى
- 385..... تاھارەتنىڭ گۈزەللىككە بولغان پايدىسى
- 387..... تاھارەتنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىسى
- 390..... تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 390..... تاھارەتنى بۇزمايدىغان ئىشلار
- 391..... ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ بايانى
- 391..... ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ ھۆكمى
- 391..... ئاياقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتى
- 391..... مەسھنىڭ قائىدىسى
- 392..... مەسھنىڭ مۇددىتى
- 392..... مەسھنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 393..... تېڭىقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش
- 393..... ئۆزۈرلۈك كىشىلەر قانداق قىلىشى كېرەك
- 394..... ئۆزۈر قوبۇل قىلىنىشنىڭ شەرتى
- 394..... ئاياللارنىڭ ئاياللىق ھاللىرى
- 394..... ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالى
- 394..... ئاياللارنىڭ توغۇتلۇق ھالى
- 395..... ئاياللار ئۈچۈن ئايلىق ۋە توغۇتلۇق ھاللىرىدا مەنئى قىلىنغان ئىشلار
- 395..... ئايلىق ۋە توغۇتلۇق ھاللىرىدىكى ئاياللارغا يېقىنلىق قىلىش مەسلىسى
- 396..... ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى
- 397..... ئاياللار ھەيزدار ياكى ئۆزۈرلۈك ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيدۇ؟
- 397..... تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

- 398.....جۈنۈپ كىشى ئۈچۈن مەننى قىلىنغان ئىشلار
- 399.....غۇسلىنىڭ بايانى
- 399.....غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 400.....غۇسلىنىڭ تۈرلىرى
- 400.....پەرز بولغان غۇسلى
- 400.....غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار
- 400.....غۇسلىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 401.....سۈننەت بولغان غۇسلى
- 402.....مۇستەھەب بولغان غۇسلى
- 403.....غۇسلىنىڭ پەرزلىرى
- 404.....غۇسلىنىڭ سۈننەتلىرى
- 404.....غۇسلى قىلىشنىڭ قائىدىسى
- 405.....غۇسلىنىڭ ھېكمىتى
- 405.....غۇسلىنىڭ پايدىلىرى
- 406.....غۇسلىنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىسى
- 406.....تەيەممۇنىڭ بايانى
- 406.....تەيەممۇنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 407.....تەيەممۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 408.....تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى
- 409.....تەيەممۇنىڭ پەرزلىرى
- 410.....تەيەممۇنىڭ قائىدىسى
- 410.....تەيەممۇم قىلىشقا بولىدىغان ماددىلار
- 410.....تەيەممۇنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 411.....تەيەممۇنىڭ ھېكمىتى
- 411.....نامازنىڭ ئۈچىنچى شەرتى: ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى
- 411.....بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى
- 412.....ئەڭ پەزىلەتلىك ۋاقتلار
- 414.....ناماز ۋاقتلىرىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى
- 415.....ناماز ۋاقتلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ھېكمىتى
- 416.....ناماز ۋاقتلىرى ھەققىدە ئىجتىھاد قىلىش
- 417.....ناماز ئوقۇش مەننى قىلىنغان ۋاقتلار

- 419 يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بەش ۋاقىتتا ناماز ئوقۇماسلىقىنىڭ سەۋەبى... 419
- 419 ئەزاننىڭ بايانى..... 419
- 419 ئەزان ئوقۇشنىڭ ھۆكۈمى..... 420
- 420 ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى..... 421
- 421 ئەزاننىڭ بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى..... 422
- 422 تەكبىر ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى..... 422
- 422 تەكبىر ئېيتىشنىڭ ھۆكۈمى..... 424
- 424 نامازنىڭ تۆتىنچى شەرتى ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ بايانى..... 424
- 424 ئەۋرەت جايلارنىڭ چەك - چېگرىسى..... 424
- 424 ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرى..... 424
- 424 ئاياللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى..... 425
- 425 بالاغەتكە يەتمىگەنلەرنىڭ ئەۋرەتلىرى..... 425
- 425 ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ ھېكمىتى..... 426
- 426 ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ ئەدەپلىرى..... 427
- 427 نامازنىڭ بەشىنچى شەرتى قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش..... 427
- 427 قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟..... 428
- 428 قىبلىنى تاپالمىغان چاغدا قانداق قىلىش كېرەك؟..... 429
- 429 قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرى..... 429
- 429 نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى..... 430
- 430 نامازدا نېمە ئۈچۈن كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرمىز؟..... 431
- 431 نامازنىڭ ئالتىنچى شەرتى: نىيەت..... 432
- 432 نىيەتنىڭ ۋاقتى..... 432
- 432 نىيەت قىلىش ئۇسۇلى..... 434
- 434 ئۈچىنچى بۆلۈم: نامازنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى..... 435
- 435 بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى..... 435
- 435 بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىبى..... 436
- 436 بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى..... 439
- 439 نامازنىڭ پەرزلىرى..... 439
- 439 نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى: تەكبىر تەھرىمى..... 440
- 440 نامازنىڭ ئىككىنچى پەرزى: قىيام..... 441
- 441 نامازنىڭ ئۈچىنچى پەرزى: قىرائەت.....

- 442..... نامازنىڭ تۆتىنچى پەرزى: رۇكۇ
- 442..... نامازنىڭ بەشىنچى پەرزى: سەجدە
- 443..... نامازنىڭ ئالتىنچى پەرزى: قەئدە ئاخىر
- 445..... نامازنىڭ ۋاجىبلىرى
- 446..... نامازنىڭ سۈننەتلىرى
- 447..... نامازنىڭ ئەدەپلىرى
- 448..... ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە – تەرتىبلىرى
- 448..... ناماز نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى
- 451..... ئەرلەرنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى
- 451..... ئاياللارنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى
- 453..... پىشىن نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 454..... ئەسىر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 454..... شام نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 454..... خۇپتەن نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى
- 455..... ۋىتىر نامىزى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇلىشى
- 456..... نامازدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئالار
- 459..... نامازنىڭ مەكرۇھلىرى
- 461..... نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 463..... نامازغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەر
- 463..... نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر..
- 464..... نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر...
- 464..... نامازدا شۇبھە
- 466..... سەجدە سەھۋىنىڭ بايانى
- 466..... سەجدە سەھۋىنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 467..... پەرزنىڭ كېچىكتۈرۈلگەنلىكىگە مسال
- 467..... ۋاجىبىنىڭ سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنغىنىغا مسال
- 468..... ۋاجىبىنىڭ سەھۋەنلىكتىن كېچىكتۈرۈلگىنىگە مسال
- 468..... سەجدىنى ۋاجىب قىلىدىغان سەھۋەنلىكنىڭ تەكرارلىنىشى
- 468..... سەجدە سەھۋىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى
- 469..... سەجدە سەھۋى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ھاللار
- 469..... نامازدا تاھارەتنىڭ بۇزۇلىشى

- 469.....سۈترە ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش مەسىلىسى
- 470.....قىرائەت خاتالىقلىرى
- 470.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بايانى
- 470.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بۇيرۇلىشى
- 471.....تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى
- 471.....تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر
- 472.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى
- 472.....تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ۋاقتى
- 472.....تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان شەرتلەر
- 473.....سەجدە ئايىتىنىڭ تەكرارلىنىشى كۆپ قېتىم سەجدە قىلىشنى لازىم قىلامدۇ؟
- 473.....سەجدە ئايەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۈرىلەر ۋە ئايەتلەر
- 474.....قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى
- 477.....قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەپلىرى
- 478.....قۇرئان يادلاشنىڭ پەزىلىتى
- 479.....قۇرئاننى خەتمە قىلىش
- 479.....قۇرئان كەرىمنى تەرتىل بىلەن ئوقۇش
- 479.....قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش
- 480.....قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- 480.....نامازلارنى كېچىكتۈرۈشنىڭ ئۆزۈرلىرى
- 481.....نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان ئۆزۈرلەر
- 482.....قازا نامازلارنى ئوقۇش ئۇسۇلى
- 482.....قازا نامازلارنى ئوقۇشنىڭ تەرتىبى
- 483.....قازا نامازلارنى ئوقۇشتا تەرتىبىنىڭ ئەمەلدىن قېلىشى
- 484.....قازاسى ئوقۇلىدىغان نامازلار
- 484.....مېيىتتىن ناماز ۋە روزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى
- 485.....ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ كاپارىتى بارمۇ؟
- 485.....نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش مەسىلىسى
- 489.....نامازلارنى جەمئى قىلىشنىڭ شەرتلىرى
- 490.....تۆتىنچى بۆلۈم: نامازلارنىڭ تۈرلىرى
- 492.....جامائەت نامىزى

- 492.....جامائەت نامىزىنىڭ ھۆكۈمى
- 493.....جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى
- 494.....جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ھېكمىتى
- 495.....جامائەت نامىزى ئەسكىرىي تەربىيىدۇر()
- 496.....مەسجىد ئومۇمىنىڭ مەكتىبىدۇر
- 496.....مەسجىدكە بېرىشنىڭ ئەدەپلىرى
- 497.....ئىماملىق ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
- 497.....ئىماملىققا ھەقلىق بولغۇچىلار
- 498.....ئىماملىقى مەكرۇھ بولىدىغانلار
- 500.....ئىسلام ئومۇمىتىنى چەتكە قېقىشنىڭ خاتالىقى
- 501.....ئىمامغا ئەگىشىشنىڭ شەرتلىرى
- 501.....جامائەت توغرىسىدىكى مەسىلىلەر
- 502.....جامائەت سېپىنىڭ تەرتىبى
- 502.....ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتى
- 503.....ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرغان كىشىنىڭ مەسىلىسى
- 504.....جامائەت سانى
- 505.....جامائەتنىڭ تۈرى
- 505.....مۇدىرىك ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- 507.....لاھىق ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- 508.....مەسبۇق ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- 510.....جامائەت نامىزى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر
- 511.....جامائەتنىڭ ساۋابىنى تېپىش
- 512.....بىرىنچى رەكئەتكە ئۆلگۈرۈش
- 512.....قايسى ھالەتتە ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ، جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ؟
- 513.....جامائەتنىڭ ئىمامدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرى
- 514.....ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدىغان ئىشلار
- 514.....ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدىغان ئىشلار
- 515.....ئىمام قىلمىسىمۇ جامائەت قىلىدىغان ئىشلار
- 515.....سەجدە سەھۋى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر
- 517.....جۈمە نامىزى
- 517.....جۈمە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

- 518.....جۈمە كۈنىنىڭ پەزىلىتى
- 519.....جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى
- 519.....جۈمە نامىزىنىڭ بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمىتى
- 520.....جۈمە نامىزى پەرز بولىدىغان كىشىلەر
- 520.....جۈمە نامىزىنىڭ دۇرۇس بولۇشنىڭ شەرتلىرى
- 522.....جۈمە نامىزىنىڭ پەرزلىرى
- 522.....خۇتبە ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
- 522.....خۇتبىنىڭ شەرتلىرى
- 523.....خۇتبە ئوقۇشنىڭ كەيپىيىتى
- 523.....جۈمە كۈنىدىكى سۈننەت ئەمەللەر
- 525.....جۈمە كۈنىدە مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار
- 526.....جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى
- 527.....يولۇچى نامىزى
- 527.....يولۇچىلارغا ئائىت ھۆكۈملەر
- 529.....سەپەردە نامازنى قەسر قىلىشنىڭ دەلىلى
- 530.....مۇقىمنىڭ يولۇچى ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى
- 531.....يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى
- 531.....قەسر توغرىلىق مەزھەپ قاراشلىرى
- 533.....ھېيت نامازلىرى
- 533.....ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيرۇلۇشنىڭ دەلىلى
- 534.....ھېيت نامازلىرى كىملىرىگە ۋاجىب بولىدۇ؟
- 534.....ھېيت نامازلىرىنىڭ دۇرۇس بولۇشنىڭ شەرتلىرى
- 534.....ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى
- 535.....ھېيت نامازلىرىدا سۈننەت بولغان ئىشلار
- 535.....ھېيت نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى
- 536.....ھېيت نامازلىرىدىكى ئارتۇق تەكبىرلەر توغرىلىق مەسىلىلەر
- 537.....تەشرىق تەكبىرلىرى
- 538.....تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ تېكىستى
- 538.....تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرىلىق مەسىلىلەر
- 540.....تەراۋىھ نامىزى
- 540.....تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

- 541..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ ۋاقتى .
- 541..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ بۇيرۇلىشى .
- 541..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ رەكئەت سانى .
- 542..... تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى .
- 543..... تەراۋىھ نامىزى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر .
- 545..... كېسەللەر نامىزى .
- 546..... ئىما - ئىشارەت دېگەن نېمە؟
- ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا تاقىتى يەتمىگەن كىشى قانداق قىلىدۇ؟
- 547.....
- 547..... ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش توغرىلۇق مەسىلىلەر .
- 549..... ئىستىسقا (سۇ تىلەش) نامىزى .
- 549..... ئىستىسقا نامىزىنىڭ بۇرۇنقى دىنلار دىمۇ بارلىقى .
- 550..... ئىستىسقا نامىزىنىڭ كەيپىيىتى .
- 551..... كۇسۇق ۋە خۇسۇق نامازلىرى .
- 552..... كۇسۇق ۋە خۇسۇق نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى .
- 553..... قورقۇنچ (خەۋى) نامىزى .
- 554..... قورقۇنچ نامىزىنىڭ كەيپىيىتى .
- 556..... مۇستەھەب نامازلار .
- 556..... تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ۋاقتى .
- 557..... 2 - چاشگاھ نامىزى .
- 558..... 3 - تەھەججۇد (كېچە) نامىزى .
- 559..... تەھەججۇد نامىزىنىڭ كەيپىيىتى .
- 560..... تەھەججۇد نامىزىنىڭ ۋاقتى .
- 561..... بارائەت كېچىسىدە ئىبادەت قىلىشنىڭ پەزىلىتى .
- 561..... بارائەت كېچىسىدىكى بىدئەتلەر .
- 562..... 4 - تاۋاپ نامىزى .
- 563..... نەپلە نامىزى ھەققىدىكى مەسىلىلەر .
- 564..... نەپلە ناماز ئوقۇش مەنى قىلىنغان ۋاقىتلار .
- 565..... نەپلە نامازلارنىڭ تۈرلىرى .
- 565..... 2 - ئىستىخارە نامىزى .
- 565..... ئىستىخارە دۇئاسى .

- 3- ھاجەت نامىزى 566
- 4 - ئەۋۋابىين نامىزى..... 567
- تەسبىھ نامىزى ھەققىدىكى بەزى مەسىلىلەر..... 569
- جىنازە نامىزى..... 570
- ئۆلۈمنىڭ ھەقىقىتى 571
- ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش 571
- كېسەل يوقلاش 571
- سەكەراتتىكى كىشىنىڭ تەۋبىسى ۋە ئىمانى 572
- بىراۋ سەكەراتقا چۈشكەندە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار 573
- مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار 575
- مېيىتنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى 576
- بىرىنچى پەرز: مېيىتنى يۇيۇش..... 577
- مېيىتنى يۇغۇچىلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر 577
- مېيىتنى يۇيۇشنىڭ ئۇسۇلى 578
- مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى 579
- ئىككىنچى پەرز مېيىتنى كېپەنلەش 580
- كېپەننىڭ ئۆلچىمى 580
- كېپەنلەش ئۇسۇلى 581
- ئۈچىنچى پەرز مېيىتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش..... 582
- جىنازە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى 582
- جىنازە نامىزىنىڭ ئىماملىقىغا ھەقلىق كىشىلەر 582
- جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدىغان كىشىلەر..... 583
- جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى 583
- جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى 584
- جىنازە نامىزىنىڭ سۈننەتلىرى 584
- ئەر جىنازىسىنىڭ نىيىتى 584
- ئايال جىنازىسىنىڭ نىيىتى 584
- ئوغۇل بالا جىنازىسىنىڭ نىيىتى 584
- قىز بالا جىنازىسىنىڭ نىيىتى 585
- جىنازە نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى..... 585
- جىنازىلەرنى بىرلەشتۈرۈش مەسىلىسى..... 587

- 587..... جىنازە نامىزى قاچان ئوقۇلىدۇ؟
- 588..... جىنازە نامىزى نەدە ئوقۇلىدۇ؟
- 588..... مېيىتنى يۆتكەش مەسىلىسى
- 590..... تۆتىنچى پەرز مېيىتنى دەپنە قىلىش
- 591..... مېيىت نەدە دەپنە قىلىنىدۇ؟
- 591..... قەبرىنىڭ ئۆلچىمى
- 592..... مېيىتنى دەپنە قىلىش ئۇسۇلى
- 593..... قەبرە قانچىلىك كۆتۈرۈلىدۇ؟
- 593..... قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش
- 594..... تاۋۇت ياكى ساندۇقتا دەپنە قىلىش
- 594..... قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھۆكۈمى
- 595..... قۇرئان ئوقۇپ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش
- 596..... شېھىد ۋە ئۇنىڭغا خاس ئەھكاملار
- 597..... شېھىدلار قانداق دەپنە قىلىنىدۇ؟
- 599..... **پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىدىن ئۆرنەكلەر**
- 599..... قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش
- 599..... نامازغا باشلاش تەكلىپى
- 600..... تەكلىپدە قولىنى كۆتۈرۈش
- 602..... ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇش
- 602..... ئىككى قولىنى كىندىك ئاستىدا ياكى كۆكسىدە تۇتۇش
- 603..... سانا ئوقۇش
- 606..... قىيامدا تۇرۇش
- 607..... خۇشۇۋ ۋە سەجدە قىلىدىغان جايغا قاراش
- 607..... قىرائەت
- 608..... فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش
- 608..... ئامىن دېيىش
- 608..... ئامىننى مەخپى ياكى ئاشكارا دېيىش مەسىلىسى
- 609..... فاتىھەدىن كېيىنكى قىرائەت
- 609..... بامدات نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 610..... پىشىن نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 611..... ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش

- 611..... ئەسىر نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 612..... شام نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 612..... خۇپتەن نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 613..... ۋىتىر نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 614..... تەھەججۇد نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 615..... جۈمە نامىزىنىڭ قىرائىتى
- 615..... ھېيت نامازلىرىنىڭ قىرائىتى
- 615..... بەش ۋاخ نامازنىڭ قىرائەتلىرىنى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئوقۇش
- 616..... رۇكۇ قىلىش
- 616..... رۇكۇنىڭ كەيپىيىتى
- 617..... رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىش
- 617..... رۇكۇدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەر
- 618..... رۇكۇ قىلىش مىقدارى
- 618..... رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇماسلىق
- 619..... رۇكۇدىن تۇرۇش
- 620..... سەجدە
- 621..... سەجدىنى ئالدىرىماي قىلىش
- 622..... سەجدىدە ئوقۇلىدىغان زىكىر ۋە دۇئالار
- 623..... سەجدىدە قۇرئان ئوقۇماسلىق
- 624..... سەجدىنى ئۇزۇن قىلىش
- 624..... سەجدىدىن تۇرۇش
- 625..... ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇش
- 625..... ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا زىكىر ئېيتىش
- 626..... ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش
- 626..... سەجدىدىن رەكئەتكە تۇرۇش
- 626..... بىرىنچى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇش
- 627..... تەشەھھۇد ئوقۇش
- 627..... تەشەھھۇد ئوقۇغاندا كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى مىدىرلىتىش
- 628..... ئاخىرقى ئولتۇرۇش
- 628..... تەشەھھۇدنىڭ تېكىستى
- 629..... «ئەتتەھىياتۇ» دىن كىيىن دۇرۇد ئوقۇش

- 630..... دۇئادىن ئاۋۋال تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەش
- 630..... سالام بېرىشتىن بۇرۇن دۇئا قىلىش
- 633..... سالام بېرىش

زاكات كىتابى

- 641..... بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى زاكات
- 641..... زاكاتنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى
- 642..... زاكات بېرىشنىڭ پەزىلىتى
- 642..... زاكاتنىڭ بۇيرۇلۇشى
- 643..... زاكاتنىڭ پەرز بولۇشنىڭ سەۋەبلىرى ۋە غايىسى
- 644..... ئىسلام نەزەرىدە پۇل - مالنىڭ ماھىيىتى
- 645..... ئىسلام نەزەرىدە پۇل - مالنىڭ ۋەزىپىسى
- 646..... ئىسلام نەزەرىدە ئىشلەشنىڭ قىممىتى
- 647..... مال - دۇنيا غايە ئەمەس
- 648..... زاكات بېرىشنىڭ پايدىلىرى
- 648..... زاكات بېرىشنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى:
- 649..... زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى
- 651..... زاكات بېرىش بىلەن پۇل - مال كېمەيمەيدۇ
- 653..... زاكات بەرمەسلىكنىڭ گۇناھى
- 656..... ئىككىنچى بۆلۈم: زاكاتنىڭ پەرزلىكى
- 656..... زاكاتنىڭ پەرز بولۇشنىڭ شەرتلىرى
- 656..... زاكاتنىڭ بىرىنچى شەرتى: مۇسۇلمان بولۇش
- 657..... زاكاتنىڭ ئىككىنچى شەرتى: بالاغەتكە يەتكەن بولۇش
- 657..... زاكاتنىڭ ئۈچىنچى شەرتى: ئەقىل - ھوشى جايىدا بولۇش
- 658..... زاكاتنىڭ تۆتىنچى شەرتى: مەلۇم مىقداردا پۇل - مالغا ئىگە بولۇش
- 659..... زاكاتنىڭ بەشىنچى شەرتى: پۇل - مالغا ئىگە بولغانغا بىر يىل ئۆتۈشى
- 660..... زاكاتنىڭ ئالتىنچى شەرتى: قەرزدار بولماسلىق
- 661..... زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ شەرتى
- 662..... زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى
- 663..... زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن ئادا قىلىشقا بولامدۇ؟
- ئۈستىدە ئادا قىلىشقا تېگىشلىك زاكات قالغان ھالدا ئۆلگەن كىشى ھەققىدە
- 663.....

- 665..... ئۈچىنچى بۆلۈم:
- 665..... زاكات كېلىدىغان ماللار.
- 666..... زاكات كېلىدىغان ماللار.
- 666..... نەق پۇل - زاكاتنىڭ مىقدارى.
- 667..... تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكاتى.
- 669..... خاتا چۈشەنچىلەرگە رەددىيە.
- 670..... يىل ئىچىدىكى كىرىمنىڭ مەسىلىسى.
- 671..... ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ھەققىدە.
- 675..... باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرزنىڭ زاكاتى.
- 676..... چارۋا ماللىرىنىڭ زاكاتى.
- 677..... چارۋا ماللىرىغا زاكات كېلىشىنىڭ شەرتلىرى.
- 678..... تۆگىنىڭ زاكات مىقدارى.
- 678..... تۆگە سانى ۋە زاكات مىقدارى.
- 680..... كالىنىڭ زاكاتى.
- 681..... قويلارنىڭ زاكاتى.
- 682..... ئاتلارغا زاكات كېلەمدۇ؟
- 683..... تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنىڭ زاكاتى.
- 683..... زاكاتقا بېرىشكە يارمايدىغان ماللار.
- 684..... ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكاتى.
- 685..... ئۆشەر - خىراج بېرىش ئۇسۇلى.
- 685..... ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكات كېلىشىنىڭ ئۆلچىمى.
- 686..... كۆكتاتلارنىڭ زاكاتى.
- 688..... كۆكتاتلارنىڭ زاكات مىقدارى.
- 689..... يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكاتى.
- 690..... يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى.
- 692..... دېڭىز بايلىقلىرىنىڭ زاكاتى.
- 692..... ھەسەلنىڭ زاكاتى.
- بولاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان ۋە يۈتۈرۈلگەندىن كېيىن تېپىلغان ماللارنىڭ
- 693..... زاكاتى.
- 694..... شېرىكەت ھەسسدارلىقىنىڭ زاكاتى.
- 695..... زاكات ھەققىدە بەزى سوئاللار.

- زاكاتتا بېرىلىدىغان ماللارنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولامدۇ؟.....695
- باچ - سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرامدۇ؟.....696
- زاكاتنى بىر دۆلەتتىن ئىككىنچى بىر دۆلەتكە يۆتكەشكە بولامدۇ؟.....697
- بەلگىلەنگەن زاكات مىقدارىدىن كەم - زىيادە قىلىشقا بولامدۇ؟.....699
- تۆتىنچى بۆلۈم.....700
- زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر.....700
- زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر.....701
- زاكات ئالدىدىغانلارنىڭ تەپسىلاتى.....701
- «ئاللاھنىڭ يولى» دېگەننىڭ مەنىسى ۋە مەقسىتى.....706
- زاكاتنى 8 خىل شەخسنىڭ ھەممىسىگە بېرىش شەرتمۇ؟.....708
- زاكات بېرىلمەيدىغانلار.....710
- زاكات توغرىلىق كۆپرەك سورىلىدىغان سوئاللارغا جاۋابلار.....714

روزا كىتابى

- بىرىنچى بۆلۈم: رامىزان روزىسى.....727
- رامىزان ئېيىنىڭ پەزىلەتلىرى.....728
- رامىزان روزىسىنىڭ ھۆكۈمى.....732
- روزىنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى.....732
- روزىنىڭ پايدىلىرى.....734
- روزىنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى.....734
- روزىنىڭ بۇدۇنيالىق پايدىلىرى.....736
- روزا تۇتۇشنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىلىرى.....738
- روزا تۇتۇشنىڭ ئىجتىمائىي پايدىلىرى.....738
- روزا ئىنساننى گۇناھلاردىن ساقلايدىغان قالدۇر.....739
- روزا گۈزەل ئەقلاقنى يېتىلدۈرىدۇ.....740
- روزا تۇتۇش ئىرادىنى تۈزەيدۇ.....740
- روزا ئىنسانغا پەرھىزنى ئۈگىتىدۇ.....741
- رامىزان روزىسىنىڭ بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى.....742
- رامىزان روزىسى قاچان پەرز قىلىنغان؟.....743
- روزىنى تەرك قىلىشنىڭ گۇناھى.....744
- ئىككىنچى بۆلۈم.....746
- رامىزان ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى.....746

- 747..... رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى قانداق ئىسپاتلىنىدۇ؟
- 748..... ئاي كۆرۈش ئۈچۈن ئىزدىنىش ئىبادەتتۇر
- بىر دۆلەتتە كۆرۈنگەن ئاي باشقا دۆلەتلەردىكى كىشىلەرنىڭمۇ روزا تۇتۇشلىرى
- 748..... ئۈچۈن يېتەرلىكمۇ؟
- 751..... روزا تۇتۇش كۈنىنى دۆلەت تەرەپتىن بەلگىلىشى شەرتمۇ؟
- 751..... شەۋۋال ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى
- 752..... ئاي كۆرۈنگەنلىكىگە بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى يېتەرلىكمۇ؟
- 753..... ئاي كۆرۈشنىڭ ۋاقتى
- 754..... ئۈچىنچى بۆلۈم
- 754..... روزىنىڭ ئەھكاملىرى
- 755..... روزىنىڭ مەنىسى
- 755..... روزىنىڭ ھەقىقىتى
- 756..... روزا كىملىرىگە پەرز بولىدۇ؟
- 757..... روزا تۇتۇشنىڭ شەرتلىرى
- 757..... روزىنىڭ پەرزلىرى
- 759..... نىيەتتە روزىنىڭ تۈرىنى تەيىنلەش مەسىلىسى
- 759..... روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 763..... روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار
- 764..... روزىدا ئېسىدە يوق يەپ ياكى ئىچىپ قويغان كىشىنىڭ ھۆكمى
- 764..... روزا تۇتقۇچىلارغا رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار
- 766..... روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مۇستەھەب بولىدىغان ئىشلار
- 769..... ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللار ھەققىدە
- 770..... مۇساپىر ۋە كېسەل كىشىلەر ھەققىدە
- 772..... مۇساپىر ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتماسلىقمۇ؟
- 773..... ھامىلدار، بالا ئېمىتىدىغان ئاياللار ۋە ياشىنىپ قالغان كىشىلەر ھەققىدە
- ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشى
- 774..... ھەققىدە
- 776..... تۆتىنچى بۆلۈم: روزىنىڭ تۈرلىرى
- 777..... روزىنىڭ تۈرلىرى
- 777..... پەرز بولغان روزىلار
- 777..... ۋاجىب بولغان روزا

- 777.....سۈننەت بولغان روزىلار
- 778.....ئەرەفات كۈنىنىڭ پەزىلىتى
- 782.....ھارام قىلىنغان روزا
- 783.....مەكرۇھ بولىدىغان روزا
- 785.....نەپلىي روزىلار
- 786.....بەشىنچى بۆلۈم
- 786.....رامىزاندىكى پەزىلەتلىك ۋاقتلار
- 787.....رامىزان ئىبىي ئىبادەت ۋە قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ئىپىدۇر
- 788.....تەراۋىھ نامىزى
- 789.....تەراۋىھ نامىزى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر
- 789.....رامىزان ئىپىدا جىبرىلىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەلىم بېرىشى
- 790.....رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە ئىبادەت قىلىشنىڭ پەزىلىتى
- 791.....قەدىر كېچىسىنىڭ پەزىلەتلىرى
- 792.....قەدىر كېچىسى ئىسلام مىللىتىگە بېرىلگەن ئىمتىياز دۇر
- 794.....فىتىر سەدىقىسى (سەدەقايى پىتىرى) ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى
- 794.....فىتىر سەدىقىسى بېرىش ۋاجىب بولغانلار
- 794.....فىتىر سەدىقىسىنى بېرىش ۋاقتى
- 794.....فىتىر سەدىقىسى بېرىلىدىغانلار
- 795.....ئالتىنچى بۆلۈم
- 795.....ئېتىكاپ توغرىسىدا
- 796.....ئېتىكاپنىڭ ۋە ئۇنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى
- 796.....ئېتىكاپنىڭ بۇيرۇلۇشى
- 796.....ئېتىكاپنىڭ پەزىلەتلىرى
- 797.....ئېتىكاپنىڭ تۈرلىرى
- 797.....ئېتىكاپنىڭ شەرتلىرى
- 799.....ئېتىكاپنى بۇزىدىغان ئامىللار
- 800.....ئېتىكاپ قىلغان كىشى ئۈچۈن مۇستەھەب بولغان ئىشلار
- 800.....ئېتىكاپ قىلغان كىشى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار
- 800.....ئاياللار نەدە ئېتىكاپ قىلىدۇ؟
- 802.....روزا ھەققىدە كۆپرەك سورىلىدىغان
- 802.....سوئاللارغا جاۋابلار

- 806.....پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار
- 806.....ئەرەبچە ئەسەرلەردىن:
- 806.....تۈركچە ئەسەرلەردىن:

ھەج كىتابى

- 807.....ھەج ۋە ئۆمرە قوللانمىسى
- 813.....مۇقەددىمە
- 811.....ھەجنىڭ پەرزلىكى
- 811.....ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشىنىڭ پەزىلەتلىرى
- 812.....ھەج كىملىرىگە پەرز بولىدۇ؟
- 813.....ھەج قاچان پەرز بولىدۇ؟
- 813.....ھەج قىلىش ۋاقتى
- 815.....ئىھرام باغلاش ئورۇنلىرى (مىقات)
- 816.....زۇلھەلىفە
- 816.....زۇلھەلىفە:
- 816.....جۇھفە
- 816.....قەرنۇل مەنازىل
- 816.....يەلەملەم
- 816.....زاتى ئىرق
- 816.....مىقات ھەققىدە مەسىلىلەر
- 817.....ئىھرام باغلاش ئۇسۇلى
- 818.....ھەجنىڭ تۈرلىرى
- 819.....ھەجنىڭ پەرزلىرى
- 822.....ئۆمرەنىڭ بايانى
- 823.....ئۆمرەنىڭ پەرزلىرى
- 823.....ئۆمرەنىڭ ۋاجىبلىرى
- 823.....ھەج بىلەن ئۆمرە پائالىيەتلىرىنىڭ پەرقى
- 824.....ئىھرام ئىچىدە چەكلەنگەن ئىشلار
- 825.....جازا مىقدارى
- 826.....ۋاجىبنى تەرك ئەتكەننىڭ جازاسى
- 826.....ئىھرام ئىچىدە تۇرۇپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەننىڭ جازاسى
- 826.....قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىدىن بىرەر جانلىقنى ئۆلتۈرگەننىڭ جازاسى

- 827..... ئېھرام ئىچىدە رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار
- 827..... ئۆمرە قىلىش ئۇسۇلى
- 830..... ھەج قىلىش ئۇسۇلى
- 831..... قۇربانلىق قىلىدىغانلار
- 834..... ئاياللارغا خاس ئەھكاملار
- 834..... ئەرەفات كۈنىنىڭ ئىسلام نەزەرىدىكى ئورنى
- 838..... بەزى مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بايانى
- 839..... مەككىگە كەلگۈچىلەردە كۆرۈلىدىغان خاتالىقلار ۋە مەسىيەتلەر
- 844..... ھەج پائالىيىتى جەريانىدا سادىر بولىدىغان بەزى خاتالىقلار
- 845..... ئېھرامدا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار
- 845..... كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار
- 846..... سەئى قىلىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار
- 847..... ئەرەفاتتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار
- 848..... مۇزدەلىقەدە كۆرىلىدىغان خاتالىقلار
- 848..... شەيتانغا تاش ئېتىشتىكى خاتالىقلار
- 849..... مىنادا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار
- 850..... ھەرەمدىن چىقىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىق
- 850..... مەدىنە زىيارىتىنىڭ ئەدەپلىرى
- 852..... ھەج جەريانىدا ئوقۇلىدىغان دۇئالار
- 853..... كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا ئوقۇلىدىغان دۇئا
- 854..... ئەرەفاتتا ئوقۇلىدىغان دۇئا
- 855..... قورئان كەرىمدىن تاللانغان دۇئالار
- 860..... ھەدىسلەردىن تاللانغان دۇئالار
- 864..... مەسجىدى ھەرەم ۋە مەسجىد نەبەۋىي ھەققىدە مەلۇمات
- 864..... مەسجىدى ھەرەم
- 864..... مەسجىدى ھەرەمنىڭ ھازىرقى كۆلىمى
- 865..... مەسجىدى ھەرەمنىڭ بىنا قىلىنىش تارىخى
- 865..... ئىسلامدىن كېيىنكى مەسجىدى ھەرەم
- 866..... ھەرەمنىڭ چىگرىسى
- 866..... ھەرەمنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى
- 867..... كەبە ۋە ئۇنىڭ تارىخىي باسقۇچلىرى

- 868.....كەبىنىڭ رېمونت قىلىنىش باسقۇچلىرى
- 868.....ھەجەرۇل ئەسۋەدنى ئورنىغا قويۇش قىسسىسى
- 869.....ھۇجرە قىسسىسى
- 869.....كەبىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى رېمونت قىلىنىشى
- 870.....كەبىنىڭ ئىشكى
- 870.....مۇلتەزەم
- 870.....ھۇجرە
- 871.....ھەتىم
- 871.....كەبىنىڭ يوپۇغى
- 872.....كەبىنىڭ يوپۇغىنىڭ خىراجىتى
- 872.....كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش فابرىكىسى
- 872.....كەبىنىڭ يوپۇغىنىڭ رەڭگى ۋە شەكلى
- 873.....كەبىنىڭ ھازىرقى يوپۇقى
- 873.....مەقامۇ ئىبراھىم
- 873.....مەقامۇ ئىبراھىمدىكى گۈمبەزنىڭ ئېلىپ تاشلىنىشى
- 874.....زەمزم سۈيى
- 874.....زەمزم قۇدۇقىنىڭ قايتىدىن ئېچىلىشى ۋە ئورنى
- 875.....زەمزم قۇدۇقىنىڭ ئورنى
- 875.....زەمزم سۈيىنىڭ خاسىيىتى
- 875.....زەمزم سۈيىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى
- 876.....زەمزم سۈيىنىڭ مۆجىزىسى
- 877.....تەتقىقاتچىلارنى ھەيران قالدۇرغان مۆجىزە
- 877.....زەمزم سۈيى ئىچىشنىڭ پايدىسى
- 878.....قبىلە ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئەھكاملار
- 879.....نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى
- 880.....ھەجەرۇلئەسۋەد
- 880.....ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈش ئۇنىڭغا چوقۇنغانلىق ئەمەس
- 881.....ھەجەرۇلئەسۋەدنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەر
- 881.....ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ كۈمۈش بىلەن قاپلىنىشى
- 882.....رۇكنى يەمانى
- 883.....مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرى ھەققىدە مەلۇمات

- 883..... مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرى
- 883..... مەسجىد نەبەۋى
- 884..... پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنبىرى
- 884..... رەۋزە شەرىپ
- 884..... سۇففە
- 885..... ھۇجرە شەرىپ
- 885..... ھازىرقى مەسجىد نەبەۋى
- 886..... پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى
- 887..... پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىگە قىلىنغان سۇيقەستلەر.....
- 896..... پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى

- 901..... بىرىنچى نەشرنىڭ مۇقەددىمىسى
- 903..... ئىككىنچى نەشرنىڭ مۇقەددىمىسى
- 905..... بىرىنچى بۆلۈم
- 905..... ئائىلىنىڭ قۇرۇلۇشى
- 905..... ئۆيلىنىش
- 907..... ئۆيلىنىشنىڭ غايىسى
- 908..... ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئومۇمىي غايىلىرى
- 909..... 1. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئىجتىمائىي غايىسى
- 910..... 2. ئائىلە قۇرۇشنىڭ سىياسىي غايىسى
- 912..... 3. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئىقتىسادىي غايىسى
- 913..... 4. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئەخلاقىي غايىسى
- 913..... 5. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ساغلىق تەرەپتىن بولغان غايىسى
- 915..... 6. ئائىلە قۇرۇشنىڭ روھىي تەرەپتىن بولغان غايىسى
- 916..... ئۆيلىنىشنىڭ ھېكمىتى
- 918..... ئۆيلىنىشنىڭ پايدىلىرى
- 918..... پەرزەنت كۆرۈش
- 919..... پەرزەنت كۆرۈشنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى:
- 920..... ھارامدىن ساقلىنىش
- 921..... كۆڭۈلنى راھەتلەندۈرۈش
- 921..... ئۆي ئىشلىرىدىن ئازاد بولۇش

- 922.....ئۆزىنى چېنىقتۇرۇش
- 922.....تۇرمۇش قۇرغۇچىلاردا بولۇشقا تېگىشلىك سۈپەتلەر
- 924.....تۇرمۇش قۇرۇشتا ئەرلەرنىڭ جور تاللىشى
- 929.....تۇرمۇش قۇرۇشتا ئاياللارنىڭ جور تاللىشى
- 930.....مۇھەببەت
- 932.....ئىشقا
- 932.....كۈنلەش
- 934.....ئىسلام دىنىدىكى كۈنلەشنىڭ مەنىسى
- 935.....ئالدىنغان ئىشەنچ
- 936.....غۇرۇرنىڭ يۇقالغانلىقى ئەللىكنىڭ ئۆلگەنلىكىدۇر
- 937.....يامان ئاقىۋەتلەرگە سەۋەب بولىدىغان بوشلۇقلار
- 939.....ئاياللارنىڭ ئەۋرەت ئەزالىرى
- 940.....مەھرەم دېگەن كىملىك ؟
- 940.....ئاياللارنىڭ مەھرەملىرى
- 941.....ئەركىشنىڭ مەھرەملىرى
- 941.....ئاياللارنىڭ ئاۋازى ئەۋرەت ئەمەس
- 942.....مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇش قۇرۇش مەسلىسىدىكى چەكلىمىلەر
- 942.....مۇسۇلمان ئەرلەرنىڭ مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشى
- 945.....مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ مۇسۇلمان ئەمەس ئەرلەرگە ياتلىق بولالماسلىقى
- 946.....ۋاقىتلىق نىكاھلىنىشنىڭ ھاراملىقى
- 946.....نىكاھلىنىشتا مەڭگۈلۈك بولۇش نىيىتى شەرت
- 948.....ئىسلام دىنى ۋە كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش مەسلىسى
- 951.....كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنىڭ چەكلىمىسى ۋە شەرتى
- 952.....كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا رۇخسەت قىلىنىشنىڭ ھېكمىتى
- 953.....ئۆيلىنىشتىن بۇرۇن قىز - ئوغۇللارنىڭ بىر - بىرىنى كۆرۈشى
- 953.....تويىدىن بۇرۇنقى ئۇچرىشىشنىڭ چەكلىمىلىرى
- قىز - ئوغۇللارنى ئۆزلىرى خالىمىغان بىرىسى بىلەن ئۆيلىنىشكە زورلىماسلىق
- 954.....
- 955.....ئۆيلىنىشتىكى قىيىنچىلىقلار
- 957.....نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار
- 957.....مەڭگۈلۈك نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار

- 958.....نەسەب سەۋەبى بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار.
- 958.....ئېمىلداشلىق سەۋەبى بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار.
- 959.....ئېمىلداشلىق سابىت بولۇشنىڭ شەرتلىرى.
- 960.....قۇدا - باجلىق سەۋەبى بىلەن ئۆيلىنىشكە بولمايدىغان ئاياللار.
- 961.....مەلۇم ۋاقىتقىچە نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار.
- 962.....سۆز سېلىش.
- 962.....نىشانلىنىش (گۈل قويۇش).
- 963.....ئىددەت ئىچىدىكى ئاياللارغا نىشانلىنىش مەسىلىسى.
- 965.....بىر ئۇنىڭ نىشانلانغىنىغا نىشانلىنىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكى.
- 966.....تويىدىكى خوشاللىق تەنتەننىسى.
- 967.....تويىنى نامايان قىلىش.
- 969.....تويىدا ناخشا ئېيتىش ۋە چالغۇ ئەسۋابلىرىنى چېلىش.
- 971.....نىكاھ ۋە ئۇنىڭ ئەھكامللىرى.
- 971.....نىكاھنىڭ شەرتلىرى.
- 972.....نىكاھنىڭ لەۋزىلىرى.
- 972.....نىكاھتىن كېيىنكى ھەق-ھوقۇقلار.
- 974.....ئەر-خوتۇنلۇق ھاياتى.
- 974.....ئاۋۋالقى ئۇچرىشىش.
- 975.....جىنسى ئالاقە.
- 976.....يېقىنچىلىقنىڭ مۇقەددىمىلىرى.
- 977.....ئايال كىشىلەرنىڭ زىننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:
- 978.....ئەر كىشىنىڭ زىننىتى.
- 978.....يېقىنچىلىقنىڭ ئەدەپلىرى.
- 980.....ئاياللارنىڭ ئاياللىق ھاللىرى.
- 981.....ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالى.
- 981.....ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالى.
- 981.....ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى.
- 982.....ئاياللارنىڭ ھامىلدارلىق ھالى.
- 982.....ئاياللارغا ئاياللىق ھاللىرىدا يېقىنچىلىق قىلىش مەسىلىسى.
- 986.....ئىنساننىڭ جىنسى ئورگىنىدىن چىقىدىغان سۇلارنىڭ ھۆكۈملىرى.
- 986.....سېپىرما.

- 987..... مەزى
- 987..... ۋەدى
- 987..... سۈيدۈك
- 987..... جىنسىي ھەۋەسنىڭ نورمالسىزلىقى ۋە ئېھتىلام
- 987..... جىنسىي ھەۋەسنىڭ نورمالسىزلىقى
- 988..... ئېھتىلام
- 989..... ئائىلىنىڭ مەسئۇللۇقى
- 991..... ئەرلەرنىڭ يارىتىلىشىدىكى ئارتۇقچىلىقى
- 992..... ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە ھۆرمەت قىلىشى ئاتا - ئانىسىغا ئىتائەت قىلىشتىن مۇھىم
- 995..... ئەر بىلەن ئايالنىڭ باراۋەرلىكى
- 996..... ئەر بىلەن ئايال باراۋەر بولىدىغان مەسىلىلەر
- 998..... ئەر بىلەن ئايال باراۋەر بولالمايدىغان مەسىلىلەر
- 1003..... غەرب يازغۇچىلىرىدىن بەزى ھەقىقەتپەرۋەرلەرنىڭ ئېتىراپلىرى
- 1006..... ئەر - ئاياللىق ئوتتۇرىسىدىكى ئەدەبلەر
- 1007..... ئايالنىڭ ئېرىگە قىلىدىغان ياخشىلىقلىرى
- 1008..... ئەرنىڭ ئايالغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەقلەر
- 1013..... ئايالنىڭ ئېرىگە ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەقلەر
- 1015..... تۇغۇت چەكلەش مەسىلىسى
- 1018..... شەخسىي سەۋەبلەر تۈپەيلى تۇغۇتنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەسىلىسى
- 1019..... تۇغۇشنىڭ ۋاقىتلىق ئالدىنى ئېلىش ھەققىدە پەتىۋا
- 1020..... بالىنى چۈشۈرۈۋېتىش مەسىلىسى
- 1021..... ئانا - بالا ھەقلىرى
- 1021..... بالا ئېمىتىش مەسىلىسى
- 1023..... ھەزەنە (يەسلى)
- 1025..... بالىلارنى يەسلى يېشىدا تەربىيەلەشكە ھەقلىق بولۇشنىڭ شەرتلىرى
- 1025..... ئاياللارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى
- 1025..... ئاياللارنىڭ بىلىم ئېلىشىنىڭ زۆرۈرلىكى
- 1026..... پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ساھابىلارنىڭ ئاياللىرى ياخشى ئۈلگە
- 1026..... بىلىمسىزلىك ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ چېكىنىش دەۋرى
- 1027..... ئانىلارنىڭ بىلىملىك بولۇشى ئاتىلارنىڭكىدىن مۇھىم

- 1028 ئاياللارنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى
- 1028 ئايال كىشى ۋە ئىشلەش
- 1031 ئەر - ئايال ئارىسىنى ئىسلاھ قىلىش ئۇسۇلى
- 1032 نەسىھەت قىلىش
- 1032 بىر تۆشەكتە ياتماسلىق
- 1033 يېنىك ئۇرۇش
- 1033 ئاياللىرىنى ئۇرىدىغانلار ياخشى ئادەملەر ئەمەس
- 1035 ئاياللارنى ئۇرۇش سەلبىي نەجىگە سەۋەب بولىدۇ
- 1035 ئاياللارنىڭ كىيىنىش ئۆلچىمى
- 1035 ئاياللارنىڭ رومال ئارتىشى (ھىجاب)
- 1037 رومالنىڭ ئىسلام شەرىئىتىدىكى ئۆلچىمى
- 1038 رومال ئارتىش قالاچلىق ئەمەس
- 1040 ئىككىنچى بۆلۈم
- 1040 ئائىلىنىڭ بۇزۇلۇشى
- 1041 ئەر - خوتۇن مۇناسىۋىتىنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولىدىغان ئامىللار
- 1045 زىنا ئائىلە بۇزۇلۇشىنىڭ ئەڭ چوڭ ئامىلى
- 1046 تالاق ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى
- 1047 تالاق ئالدىرايدىغان مەسىلە ئەمەس
- 1049 تالاق قىلىشتا رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار
- 1050 تالاقنىڭ تۈرلىرى
- 1051 ئۈچ تالاقنى تەھلىل قىلىش
- 1052 بىر لەۋز بىلەن ئۈچ تالاق قىلىش
- 1053 مەسنىڭ ، زورلانغۇچىنىڭ ۋە بېھۇشنىڭ تالقى
- 1054 غائىبىنىڭ تالقى
- 1055 ئايا ئېرىدىن خېتىنى ئالماستىن ياتلىق بولمايدۇ
- 1055 بېخىلىنىڭ تالقى
- 1056 شەرت بىلەن تالاق قىلىش
- 1056 مۇرتەد بولۇش بىلەن نىكاھنىڭ بۇزۇلۇشى
- 1057 بەدەللىك تالاق
- 1057 تالاقتىن كېيىنكى ئىشلار
- 1059 ئۈچىنچى بۆلۈم: ئانا - ئانىلار ھەققىدە

- 1060 ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلىرى ئۈستىدىكى ھەقىقىتى
- 1061 ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەخلاقى
- 1063 ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش جىھاد قىلىشتىنمۇ ئەۋزەلدۇر
- 1065 ئاتا - ئانىغا ئۇلار ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ ياخشىلىق قىلىش
- 1065 ئانىنىڭ ھەقىقىي ئاتىنىڭ ھەققىدىن چوڭدۇر
- 1066 ئاتا - ئانىلار ھەققىدە تەۋسىيەلەر
- 1068 ئاتا - ئانىنى قاخشىتىشنىڭ گۇناھى
- 1069 ئاتا - ئانىلارنى قاخشىتىش كەچۈرۈلمەس گۇناھ
- 1070 ئاللاھ زۇلۇمنىڭ جازاسىنى كېچىكتۈرمەيدۇ
- 1071 ئائىلىنىڭ باشقىلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى
- 1071 ئائىلىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى
- 1072 ئائىلىنىڭ قول ئاستىدىكى خىزمەتكارلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى
- 1072 ئائىلىنىڭ خوشىنلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى
- 1072 كىشىلەرنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىشتىكى ئەدەپ ئەخلاقى
- 1073 ئاياللارنىڭ سىرتقا چىقىشىدىكى ئەدەپلەر
- 1074 سىلەر - رەھىم ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى
- 1075 سىلەر - رەھىم قىلىنىدىغانلارنىڭ مەرتىۋىلىرى
- 1075 سىلەر - رەھىم قىلىشنىڭ ھۆكۈمى
- 1076 سىلەر - رەھىم قىلىشنىڭ پەزىلىتى
- 1078 ئومۇمىي سىلەر - رەھىم
- 1078 خۇسۇسىي سىلەر - رەھىم
- 1079 سىلەر - رەھىمنى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى
- 1080 خوشىنلار بىلەن ياخشى ئۆتۈشنىڭ پىرىنسىپلىرى
- 1080 خوشىنلارغا ياخشىلىق قىلىش زۆرۈر
- 1081 خوشىندار چىلىقىنىڭ ھەقىقىتى
- 1082 خوشىنلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ تەرتىبى
- 1083 تۆتىنچى بۆلۈم
- 1083 پەرزەنتلەر ھەققىدە
- 1084 پەرزەنتلەر ئائىلىنىڭ زىننىتىدۇر
- 1085 پەرزەنتلەر ئاللاھنىڭ ئامانەتلىرىدۇر
- 1086 ئاتا - بىلەن بالىنىڭ مۇناسىۋىتى

- 1088 باللارنىڭ ئاتا - ئانىلار ئۈستىدىكى ھەقىقىتى
- 1089 باللارنىڭ ئانىسىنى تاللاش
- 1090 باللارغا گۈزەل ئىسىملارنى قويۇش
- 1090 ئوغۇللارنى خەتنە قىلىش
- 1091 باللارنى بېقىش
- 1092 باللارنى تەربىيەلەش
- 1096 باللارنى ئوقۇتۇش
- 1098 باللارنىڭ تويلىرىنى قىلىش
- 1099 تەربىيەنىڭ مەسئۇلىيىتى
- 1099 باللارنى ئېتىقادىي جەھەتتىن تەربىيەلەش
- 1101 باللارنى ئەخلاقىي جەھەتتىن تەربىيەلەش
- 1102 ئەخلاق دېگەن نېمە؟
- 1102 باللارنى ئەقلىي جەھەتتىن تەربىيەلەش
- 1103 باللارنى جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيەلەش
- 1108 ئائىلە ھاياتى ھەققىدە سوئال - جاۋابلار
- 1114 پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

ئىسلام ئەقىدىلىرى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ئىنسانلارغا ئۇلۇغ دىننى ئاتا قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى تۈرلۈك بەختسىزلىكلەردىن قۇتۇلدۇرغان ۋە مۆمىنلەرنى ھىدايەتكە باشلىغان، ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن. ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۆپىرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، دۇئا ۋە سالاملارنى يوللايمەن. ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزلەرگىچە يەتكۈزگەن ساھابىلىرىغا، شۇنداقلا تا قىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆمىنلەرگە مەڭگۈلۈك ئامانلىق تىلەيمەن.

ھايات - ئىمان ۋە كۈرەش دېمەكتۇر. يەر يۈزىدىكى مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى ئىنسان، ئىنساندىكى ئەڭ شەرەپلىك نەرسە ئۇنىڭ قەلبى، قەلبتىكى ئەڭ شەرەپلىك نەرسە ئىماندۇر. ئىمان بىلەن بېزەلگەن قەلب گۈلىستانغا، ئىماندىن خالىي قالغان قەلب خارابىگە ئوخشايدۇ. ئىماننىڭ ئىبتىداسى ئاللاھنى تونۇش، ئۇنىڭ جەۋھىرى ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش. ئاللاھقا بولغان ئىماننى ۋە ئۇنىڭ كېرەكلىك شەرتلىرىنى تۇلۇقلىماقچى بولغان ھەرقانداق كىشى، قۇرئان ۋە سەھى ھەدىسلەر بىلەن سابىت بولۇپ، ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئىمان كەلتۈرۈشتىن بەھاجەت بولالمايدۇ. چۈنكى ئىمان كامىل، ئېتىقاد توغرا بولماستىن قىلىنغان ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەر بېكاردۇر. ئېتىقادى توغرا بولمىغان كىشىنىڭ ئاللاھقا قىلغان ئىخلاسى ۋە مۇھەببىتىمۇ، ئاللاھ دەرگاھىدا ھەقىقىي ئىخلاسى ۋە مۇھەببەت بولالمايدۇ. چۈنكى ھەر قانداق نەرسىنىڭ ئۆزىگە لايىق سىستېمىسى بولغىنىدەك، ئىخلاسى ۋە ئەمەل ئىبادەتنىڭ ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن سىستېمىسى توغرا ئىتىقادتىن ئىبارەتتۇر. پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: « ئېتىقادى توغرا بولمىغان كىشىنىڭ قىلغان ئەمەل - ئىبادىتى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئەگەر ئۇ، ئۇھۇد تېغىدەك ئالتۇننى ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئېتىقادى توغرا بولمايدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭدىن بەھاجەت (يەنى ئۇنىڭ ئەمەلىنى قوبۇل قىلمايدۇ) ». شۇڭا ئاللاھقا لايىقىدا شۈكۈر ئېيتىش ۋە ئۇنىڭغا ئۆزى كۆرسەتكەن بويىچە بەندىچىلىكنى ئادا قىلىپ، ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن، دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن توغرا ئېتىقادلارنى

ئۈگىنىش ھەر بىر مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئالاھىدە بۇرچىدۇر.

يېقىنقى يىللاردىن بېرى مەملىكىتىمىزدە، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ئاز ساندىكى بەزى دىنىي كىتابلار بارلىققا كەلگەن بولسىمۇ، دىنىمىزدىكى ئېتىقاد مەسىلىلىرىگە ئائىت نوپۇزلۇق بىرەر ئەسەرنىڭ ئۆتتۈرۈلۈشى چىقىمغانلىقى تولىدۇرۇشقا تېگىشلىك بىر بوشلۇق ئىدى.

مەملىكەتتە بولغان چاغلىرىدا، دوستلىرىمنىڭ سورىغان سوئاللىرى ئاساسەن ئېتىقاد مەسىلىلىرى توغرىسىدا بولدى. شۇڭا قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسنىڭ روھىغا مۇۋاپىق بولغان، بىرەر ئەقىدە كىتابى يېزىپ چىقىشنىڭ تولىمۇ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان ئىدىم. مانا بۈگۈن ئاللاھ مېنىڭ بۇ ئارزۇيۇمنى ئىشقا ئاشۇرغان ئوخشايدۇ. بۇ ھەقتە كۆپ ۋاقىت ئىزدىنىش نەتىجىسىدە، بۈگۈن بۇ كىتابنى يېزىشنى باشلاۋاتىمەن. بەلكى بۈگۈنكى كۈندە، خەلقىمىزنىڭ دىنىمىزدىكى توغرا ئېتىقادلارغا ئىگە بولۇشقا بولغان ئېھتىياجى ئەڭ زور ئېھتىياجىلاردىن بىرى بولسا كېرەك.

«ئىسلام ئەقىدىلىرى» ناملىق بۇ كىتاب بىر مۇقەددىمە ۋە ئالتە بابتىن تەركىب تاپقان بولۇپ، ئىماننىڭ ئاساسى پىرىنسىپى بولغان ئالتە ئىماننىڭ ھەر بىرىنى بىردىن بايقا ئايرىپ چۈشەندۈرۈم:

بىرىنچى بۆلۈم: ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش

ئىككىنچى بۆلۈم: پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

ئۈچىنچى بۆلۈم: روھىي ئالەملەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

تۆتىنچى بۆلۈم: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش

بەشىنچى بۆلۈم: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

ئالتىنچى بۆلۈم: قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش

بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتا ئىسلام دۇنياسىدىكى ئەڭ نوپۇزلۇق ۋە ھەممە بىردەك ئېتىراپ قىلىدىغان مەنبەلەردىن پايدىلاندىم ھەمدە ئەستە قالدۇرۇشقا ئۇڭايلىق بولسۇن ئۈچۈن سوئال-جاۋابلىق قىلدىم. بۇ كىتابنىڭ ھەر بىر مۇسۇلمان ئائىلىسىدە بىرەر نۇسخىدىن ساقلىنىشى ۋە ياش - ئۆسمۈرلەرگە يادقا ئالدۇرۇپ ئوقۇتۇلۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن.

بۇ كىتابنى سەۋىيەنىڭ تۆۋەنلىكى ۋە تەجرىبەنىڭ يوقلىقىدىن بەزى خاتالىقلار ۋە

تۈرلۈك سەۋەنلىكلەردىن خالىي دېڭلى بولمايدۇ. كىتابخانلارنىڭ كۆرسىتىپ بېرىشىنى سەمىمىي قارشى ئالمەن. بۇ كىتابنىڭ ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بولۇپ، ئۇنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنىشىنى ۋە بۇ كىتابنى ئوقۇغان مۇسۇلمان قېرىنداشلارغا مەنپەئەتلىك بولۇشىنى جانابى ئاللاھتىن تىلەيمەن.

ياخشىلىقتىن ھېچ ئىزىم يوق، ئۆمرۈم ئۆتتى ۋەيران بۇپ،
ئوقۇغاندىن نەپ بېرەلمەي، چۆللەر ئارا سەرسان بۇپ.
بۇ سەۋەبتىن ھەسىرىتىم كۆپ، يۈرىكىمدە دەرت - ئەلەم،
بىلگىنىمنى يەتكۈزەي دەپ، قولغا زالدىم مەن قەلەم.
نەسب بولدۇم بۇ شەرەپكە، ئۆزۈم ئاسىي - گۇناھكار.
رەھىمىتىدىن ئول خۇدانىڭ، دىلدا ئۆچمەس ئۈمىد بار،
(تاپقىنى گۈل كەلتۈرەر تاپالمىغان بىرباش پىياز)،
تەڭ دېمەيمەن شۇ پىيازغا، تاپقانلىرىم بەكمۇ ئاز.
شۇنداقتىمۇ ھىممەت قىلىدىم، تۆھپە دېسەم ئەرزىمەس.
خەلقىم ئۈچۈن تەر تۆكەلسەم، شۇ كۇپايە بولدى - بەس.

مۇھەممەد يۈسۈپ

1995 - يىلى 27 - يانۋار ئىستانبۇل - تۈركىيە

مۇقەددىمە

ئىنسان ۋە دىن

ئىنسانىيەتنىڭ يارىتىلىشى بىلەن بىرگە ئۇنىڭ ئەقلى ۋە ئەقىدىسى تەڭلا يارىتىلغان. ئىنسانىيەت ئەقلى تەرققى قىلىش ۋە تاكامۇللىشىش يولىدا ئۆزلىگەنسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئەقىدىسىمۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھقا باشلايدىغان ئىلاھىي دەۋەتلىرىگە ئەگىشىپ ئۇلار بىلەن بىرگە تاكامۇللىشىش يولىغا كىرىپ كەلدى. ئىنسانلار بىر زامانلار، ھەق دىننىڭ روھىدىن پۈتۈنلەي يىراقلىشىپ، كۆپىرى، زالالەتنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدا تىڭرىقغان بولسىمۇ، ئاللاھ تائالانىڭ ئارقا - ئارقىدىن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىشى نەتىجىسىدە، ئۇلار يەنە ھەق دىنغا قايتىپ كەلدى. ئاللاھ تائالا ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ تەرققىياتىغا ئەگەشتۈرۈپ، دىننىمۇ تەدرىجىي ھالدا تاكامۇللاشتۇرۇپ كەلدى ۋە ئۇنى ئىنسانلارنىڭ سەرخىلى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ پەيغەمبىرى ھەزرەتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا يېتىپ كېلىشى بىلەن ئەڭ ئاخىرقى كامالغا يەتكۈزدى. ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضَيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ يەنى «بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم. سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم. ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم»⁽¹⁾.

ئىنسان ئۆز تەبىئىتىدە مەدەنىي مەخلۇقات بولغىنىدەك، ئۇ توغۇلۇشىدىن دىيانەتلىك مەخلۇقاتتۇر.

ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئەقىدىسى ئىنسانىيەتنىڭ يارىتىلىشىدىنلا ئۇلار بىلەن بىرگە ھەمراھ بولۇپ كەلدى. ئاللاھ بۇ ھەقىقەتنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا﴾ يەنى «باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ، ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن، ئاللاھنىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) ئاللاھ ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەرقانداق كىشى ئاللاھنىڭ دىنى بىلەن

(1) مائىدە سۈرىسى 3 - ئايەت.

(2) رۇم سۈرىسى 30 - ئايەت.

توغۇلدۇ»⁽¹⁾.

مەرھوم ئۇستاز ئاققاد مۇنداق دېگەن: «ئاشقازاننىڭ تائامغا ئېھتىياجى بولغىنىدەك، ئىنسان تەبىئىتىنىڭمۇ ئېتىقادقا ئېھتىياجى باردۇر».

دىن ئىجتىمائىي زۆرۈرىيەتتۇر

ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ كىشىلىك ۋە ئىجتىمائىي تۇرمۇشىنى بىخەتەر ئۆتكۈزۈشى ئۈچۈن، ئۆزلىرىگە رەھبەرلىك قىلىدىغان بىرەر توغرا دىنغا ئىنتايىن موھتاجدۇر. چۈنكى يەر يۈزىدە قانۇنغا ھۆرمەت قىلىش، جەمئىيەت ئامانلىقىنى ساقلاش ۋە ئىنسانلارنىڭ خاتىرجەملىكىنى كاپالەتلەندۈرۈشتە دىننىڭ كۈچىگە تەڭ كېلەلەيدىغان بىرەر كۈچ يوقتۇر.

بۇنىڭدىكى سىر شۇكى: ئىنسان كائىناتتىكى پۈتۈن مەخلۇقاتلاردىن ئالاھىدە پەرقلىق يارىتىلغان ئۇلۇغ بىر مەۋجۇدات بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى ۋە ئىختىيارى تەسەررۇپاتلىرى، كۆز بىلەن كۆرگىلى، قۇلاق بىلەن ئاڭلىغىلى ۋە قول بىلەن تۇتقىلى بولمايدىغان بىر نەرسىنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا بولىدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ئىنساندىكى ئىنسانىي روھتۇر! ئۇ، ۋىجدان ۋە ئەقىدە، دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىنسانلار تاشقى دۇنياسىدىن ئەمەس، بەلكى ئىچكى دۇنياسىدىن - ۋىجدانىدىن - باشقۇرىلىدۇ. كىشىلەرنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى ھىمايە قىلىدىغان، ھەقسىزلىككە يول قويمايدىغان، ئادالەتلىك ۋە مەدەنىيەتلىك بىر جەمئىيەتنى بەرپا قىلىشتا، دۆلەت قانۇنلىرى ۋە ھۆكۈمەت دائىلىرى يېتەرلىك ئەمەس. چۈنكى جازادىن، تۈرمىدىن ۋە جەزىمىدىن قورقۇپ ۋەزىپە ئۆتەيدىغانلار ۋە قورقۇپ تۇرۇپ، ھەق - ھوقۇقلارغا ھۆرمەت قىلىدىغانلار، قانۇننىڭ ئارغامچىسىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن چىقىش يولى تاپقىچىلىك شۇنداق قىلىدۇ. ئۇلار قانۇننىڭ كونتروللىقىدىن چىققان ھامان، ئۆزلىرىنىڭ بىلگىنىنى قىلىدۇ. ئەمما ئاللاھتىن ئەيمىنىپ، ئۇنىڭ غەزىپىگە يولۇقۇشتىن قورققان ۋە ئۆز ۋىجدانىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالغان ھالدا، ھەق - ھوقۇقلارنى قوغدايدىغانلار ۋە ھاياتلىقتىكى ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن تولۇق ئادا قىلىدىغانلار، مەيلى ئاشكارا، مەيلى يوشۇرۇن بولسۇن، ئۆزلىرىنىڭ ھېچ ۋاقىت ئاللاھنىڭ كونتروللىقىدىن قېچىپ كېتەلمەيدىغانلىقىغا ھەقىقىي ئىمانى بولغاچقا، ئۇلار ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىش، جەمئىيەت ئامانلىقىغا بوزغۇنچىلىق قىلىش ۋە كىشىلەرنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىغا تاجاۋۇز قىلىشتىن قاتتىق ھەزەر قىلىدۇ - دە، ھەر ئىشتا، ئۆزلىرىنىڭ ئىنسانىي بۇرچلىرىنى ئادا

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

قىلىشىنى ئاۋۋالقى ئورۇندا قويدۇ.

شۇنىمۇ ئەسكەرتىش كېرەككى، دىنىي تەربىيە بىلەن ئەخلاقنى كۈچەيتىمەستىن، ئىلىم - پەن ۋە مەدىنىيەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئۆزىلا جەمئىيەتتە ئامانلىق، تۇرمۇشتا باياشات ۋە خاتىرجەملىك يارىتىشقا كاپالەتلىك قىلالايدۇ، دەپ ئويلاش ئىنتايىن خاتا دۇر. چۈنكى، ئىلىم - پەن ئىككى بىسلىق پىچاققا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئىسلاھ قىلغىلى بولغىنىدەك، بۇزىۋەتكىلىمۇ بولىدۇ. خۇددى ئىلىم - پەن سايسىدا، دۇنيانى بىر ئاندا دىمار قىلىۋېتەلەيدىغان ئاتوم بومبىسىنى ياسىغىلى بولغىنىدەك، تۇرمۇشتا كىشىلەرگە ئوڭايلىقلارنى تۇغدۇرۇپ بېرىدىغان پەن - تېخنىكىلارنى، قاتناش قوراللىرىنى ۋە ئۇچۇر ۋاسىتىلىرىنى ياراتقىلىمۇ بولىدۇ. زامانىمىز پەن تېخنىكىسى بۇنىڭغا شاھىد تۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئىلىم - پەننى ئۆز يولىدا - ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتى ۋە جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى يولىدا - قوللىنىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ يېنىدا ئەخلاقىي جەھەتتىن بىرەر كۈزەتچىنىڭ بولۇشى ئىنتايىن زۆرۈر دۇر. ئۇ بولسىمۇ، ئەقىدە ۋە ئىماندۇر. شۇڭا، «ئەخلاق بىلەن دىيانەتكە يۆلەنمىگەن ھەرقانداق ۋەتەنپەرۋەرلىك، خۇددى يېقىلغىلى ئاز قالغان بىناغا ئوخشايدۇ»، دەپ توغرا ئېيتىلغان. دېمەك: دىيانەتنىڭ تۇرمۇشتىكى رولى خۇددى يۈرەكنىڭ بەدەندىكى رولىغا ئوخشاشتۇر.

ئاللاھنىڭ دىنى بىردۇر

دىيانەتنىڭ ئاساسى ئىنساننىڭ توغۇلۇشىدىن بېرى ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ كەلگەن ئەقىدە، ئەقىدىنىڭ نېگىزى ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە چىن ئىشىنىشتۇر.

ئىنسانىيەتنىڭ يارىتىلىشى بىلەن بىرگە مەيدانغا كەلگەن ۋە ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ۋەھىي قىلىنىپ كەلگەن دىن - ئىسلام دىندۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «بىز پەيغەمبەرلەر جامائەسى، ئوخشاشمىغان ئانىلارنىڭ بالىلىرىمىز، دىنىمىز بىر، شەرىئەتلىرىمىز پەرقلىقتۇر». ئاللاھنىڭ دىنى ئەزەلدىن تا قىيامەتكىچە بىردۇر. ئۇ، «ئىسلام» دەپ ئاتىلىپ، ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلغان ۋە شەرىئەتكە ئەمەل قىلغانلارنى ئاللاھ تائالا ئەزەلدىن «مۇسۇلمان» (يەنى بويىسۇنغۇچى) دەپ ئاتايدۇ. ﴿هُوَ سَمَّاكُمْ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلِ وَفِي هَذَا﴾ (يەنى «ئاللاھ سىلەرنى ئىلگىرى (يەنى قۇرئاندىن ئىلگىرىكى كىتابلاردا) مۇسۇلمان دەپ

ئاتىدى، قۇرئاندىمۇ شۇنداق ئاتىدى»⁽¹⁾

بۇنىڭدىن ئوچۇقلاندىكى: «ئىسلام» مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن دىنغا؛ «مۇسۇلمان» مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچىلارغا خاس بولماستىن، بەلكى «ئىسلام» ئاللاھتىن كەلگەن ھەرقانداق دىنغا، «مۇسۇلمان» ئاللاھ ئەۋەتكەن ھەرقانداق پەيغەمبەرگە ئەگەشكەن مۇمىنلەرگە قۇيۇلغان ئىسمىدۇر.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئىستېمالى بويىچە: «مۇسۇلمان» سۆزى ئەزەلدىن تاقىيامەتكىچە ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسىگە قۇيۇلغان ئورتاق ئىسمىدۇر.

ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ھەرقانداق بىر پەيغەمبەرنىڭ دەۋىتىنىڭ ئاساسىي نوقتىسى ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ئېتىقاد قىلىش ئەقىدىسى ئىدى. ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ يەنى «سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن ھەرقانداق پەيغەمبەرگە مەندىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار، دەپ ۋەھىي قىلدۇق».

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ دىنغا ئەگەشكەنلەر «مۇسۇلمانلار» ئىدى. ئاللاھ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَأَمْرٌ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ يەنى «مەن مۇسۇلمانلاردىن (يەنى ئاللاھقا بويسۇنغۇچىلاردىن) بولۇشقا بۇيرۇلدۇم»⁽²⁾

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مۇنداق دۇئا قىلاتتى:

﴿رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ﴾ يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! ئىككىمىزنى ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن مۇسۇلمانلاردىن قىلغىن. بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن مۇسۇلمان ئۈممەت چىقارغىن»⁽³⁾.

يۇسۇف ئەلەيھىسسالام مۇنداق دۇئا قىلاتتى:

(1) ھەج سۈرىسى 78 - ئايەت.

(2) يۇنۇس سۈرىسى 72 - ئايەت.

(3) بەقەرە سۈرىسى 128 - ئايەت.

﴿ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴾ يەنى «پەرۋەردىگارم! ماڭا ھەقىقەتەن پادىشاھلىق ئاتا قىلدىڭ، چۈش تەبىرى بىلدۈردۈڭ، ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقان زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە ۋاپات قىلدۇرغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن»⁽¹⁾.

مۇسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

﴿ يَفْهَمُ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴾ يەنى «ئى قەۋمىم! ئەگەر ئاللاھقا ئىمان ئېيتقان بولساڭلار، ئاللاھقا بويسۇنۇڭلار، مۇسۇلمان بولساڭلار ئۇنىڭغا تەۋەككۈك قىلىڭلار»⁽²⁾.

ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەن مۆمىنلەرمۇ مۇسۇلمانلار ئىدى:

﴿ قَالَ أَلْحَارِيقُونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ﴾ يەنى «ھەۋارىلار (ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەن ھەقىقى مۆمىنلەر) ئېيتتى: "ئاللاھ ئۈچۈن ساڭا بىز ياردەم بىرىمىز، ئاللاھقا ئىمان ئېيتتۇق گۇۋاھ بولغىنىكى، بىز مۇسۇلمانلارمىز»⁽³⁾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى:

﴿ وَأَمْرٌ لِأَنَّ أَكْرَنَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴾ يەنى «(بۇ ئۆمەتنىڭ ئىچىدە) مۇسۇلمانلارنىڭ ئەۋۋىلى بولۇشقا بۇيرۇلدۇم»⁽⁴⁾.

يۇقىرىقى ئايەتلەردىن بىلىنىدۇكى، ئىسلام دىنى پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق دىنى بولۇپ، ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا كەلگەندە كامالىغا يەتتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇستەقىل، يېڭى بىر دىن ئېلىپ كەلگەن ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئاللاھنىڭ دىنىنى ئىسلاھ قىلىپ، ئۇنى تاقىيامەتكىچە داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن. زامانىمىزدىكى يەھۇدىيلىق بىلەن خرىستىئانلىق ئەسلى بۇزۇلغان دىنلار بولۇپ، «يەھۇدىي» ۋە «خرىستىئان» دېگەن ئاتالغۇلارمۇ كىشىلەر تەرىپىدىن قويۇلغان. چۈنكى مۇسا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملارغا كەلگەن ساماۋىي دىنلارنىڭ روھى «ئىسلام» ئىدى.

(1) يۈسۈپ سۈرىسى 101 - ئايەت.

(2) بۇنۇس سۈرىسى 84. ئايەت.

(3) ئال ئىمران سۈرىسى 52. ئايەت.

(4) زۇمەر سۈرىسى 12 - ئايەت.

ئىسلام دىنى

1 - ئىسلام دىنى - ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىش ئارقىلىق باشقا ساماۋىي دىنلارغا خاتىمە بەرگەن ۋە ئىنسانلارغا ئۇنىڭ بىلەن نېمىتىنى تاماملىغان بىر دىندۇر. ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ يەنى «مۇھەممەد ئاراڭلاردىكى ئەرلەردىن بىرسىنىڭ ئاتىسى ئەمەس، بەلكى ئۇ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسىدۇر»⁽¹⁾.

2 - ئىسلام دىنى - ئاللاھ ئۇنى تاقىيامەتكىچىلىك پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ دىنى بولۇشقا تاللىغان بىر دىندۇر. ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ يەنى «بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم. سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم. ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم»⁽²⁾.

3 - ئىسلام دىنى - ئاللاھقا قوبۇل بولغان بىرلا دىن بولۇپ، بونىڭدىن باشقىسى قەتئىي قوبۇل قىلىنمايدۇ. ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولغان دىن ئىسلام (دىنى) دۇر»⁽³⁾. ﴿وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ يەنى «كىمكى ئىسلام دىنىدىن غەيرى دىنى تىلەيدىكەن، ئۇ (يەنى ئۇنىڭ ئەمەلى) قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر»⁽⁴⁾.

4 - ئىسلام دىنى - پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلىشقا چاقىرىلغان دۇنياۋىي دىندۇر. ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى؛ ئى ئىنسانلار! مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنلارنىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھىي مەبۇد يوقتۇر، ئاللاھ تىرىلدۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرىدۇ. ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىمان كەلتۈرىدىغان

(1) ئەھزاب سۈرىسى 40 - ئايەت.

(2) مائىدە سۈرىسى 3 - ئايەت.

(3) ئال ئىمران سۈرىسى 19 - ئايەت.

(4) ئالى ئىمران سۈرىسى 85 - ئايەت.

ئەلچىسى ئومىمى پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈڭلار. ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار»⁽¹⁾.

5 - ئىسلام دىنى - ئۆزىدىن بۇرۇنقى پۈتۈن ساماۋىي دىنلارنىڭ ئاساسلىق غايىسىنى ئۆزئىچىگە ئالغان، مەقسەتلىرىنى ئورۇنلىغان ۋە ئۆزىنىڭ ھەرقانداق زامان ۋە ھەرقانداق ماكانغا مۇۋاپىق، كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتلىرىگە ئويغۇن كېلىشتەك ئالاھىدە خۇسۇسىيىتى بىلەن تونۇلغان، ئەڭ ئىلغار بىر دىندۇر. ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىركى (ساماۋىي) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىد بولغۇچى ھەق كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) نازىل قىلدۇق»⁽²⁾.

ئىسلام دىنىنىڭ ھەرقانداق زامان، ھەرقانداق ماكانغا مۇۋاپىق ۋە ھەر مىللەتنىڭ مەنپەئەتىگە ئويغۇن كېلىدىغانلىقىنىڭ مەنىسى - ئىسلام دىنىنىڭ قانۇن - پىرىنسىپلىرى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا ۋە ئوخشاش بولمىغان ئەسىرلەر ھەم زامانلاردا تەتىق قىلىنىشقا تامامەن ئەرزىدۇ، ئۇنىڭ شەرىئىتىگە ئەمەل قىلىش ھېچبىر دەۋردە، ھېچبىر جايدا، ھېچبىر مىللەتنىڭ مەنپەئەتىگە ياكى بەخت - سائادىتىگە توسقۇنلۇق قىلمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ بەخت - سائادەتلىرىگە ۋە مەنپەئەتلىرىگە تولۇق كاپالەتلىك قىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر.

6 - ئىسلام دىنى - ئاللاھ ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئېتىقاد قىلغۇچىلارغا ياردەم قىلىدىغانلىقىغا ۋە بۇ دىننى باشقا دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلغان بىردىندۇر. ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ يەنى «مۇشرىكلەر يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئاللاھ ھەق دىننى بارلىق دىنلار ئۈستىدىن غالىب قىلىش ئۈچۈن پەيغەمبىرىنى ھىدايەت بىلەن ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى»⁽³⁾. ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ يەنى «ئاللاھ ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىننى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى

(1) ئەئزاق سۇرىسى 158 - ئايەت.

(2) مائىدە سۇرىسى 48 - ئايەت.

(3) سەق سۇرىسى 9 - ئايەت.

ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ۋەدە قىلدى»⁽¹⁾.

7 - ئىسلام دىنى - ئەقىدە ۋە شەرىئەتتىن ئىبارەت بولۇپ ئۇ، ئەقىدە ۋە شەرىئەتتە ئەڭ تاكامۇللاشقان بىردىنبۇر.

ئىسلام دىنىنىڭ ئەقىدە ۋە شەرىئىتى

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى تۆۋەندىكىلەرگە بۇيرۇيدۇ:

1 - ئاللاھ تائالانىڭ بىر ئىكەنلىكىگە ئېتىقاد قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرۈشتىن مەنئى قىلىدۇ.

2 - راستچىلىققا بۇيرۇيدۇ، يالغانچىلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

3 - ئادالەتلىك بولۇشقا بۇيرۇيدۇ، ھەقسىزلىك قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

4 - ئىشەنچلىك بولۇشقا بۇيرۇيدۇ، خىيانەت قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

5 - ۋاپادارلىققا بۇيرۇيدۇ، ۋاپاسىزلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

6 - ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، ئۇلارنى قاخشىتىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

7 - ئۇرۇق - تۇغقاتلارغا سىلە - رەھىم قىلىشنى بۇيرۇيدۇ، ئۇنى ئۈزۈپ قۇيۇشتىن مەنئى قىلىدۇ.

8 - خوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، ئۇلارغا جەۋر سېلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

9 - پاكىزلىققا بۇيرۇيدۇ، پاسكىنلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

10 - رەھىم - شەپقەتلىك بولۇشقا بۇيرۇيدۇ، شەپقەتسىزلىك قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

11 - مەرد، سېخى بولۇشقا بۇيرۇيدۇ، قورقۇنچاقلىق ۋە بېخىللىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

12 - بىلىملىك، مەدەنىيەتلىك بولۇشقا چاقىرىدۇ، جاھىللىق ۋە قاششاقلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

13 - كىشىلەرگە مەنپەئەتلىك بولۇشقا بۇيرۇيدۇ، بۇزغۇنچىلىق قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

14 - پائالىيەتچان بولۇشقا بۇيرۇيدۇ، ھورۇنلۇق ۋە تەييار تاپىلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

(1) نۇر سۈرىسى 55 - ئايەت.

خۇلاسە قىلغاندا، ئىسلام دىنى كىشىلەرنى بارلىق ئېسىل ۋە گۈزەل ئەخلاقىغا بويرۇيدۇ، ئۇلارنى پۈتۈن رەزىللىك، پەسكەشلىك ۋە ناچارلىقلاردىن مەنئى قىلىدۇ، بارلىق ياخشى ئىشلارغا بويرۇيدۇ ۋە بارلىق يامان ئىشلاردىن مەنئى قىلىدۇ. ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەقىقەتەن (كىشىلەر) ئارىسىدا، ئادىل بولۇشقا (جىمى خەلققە) ياخشىلىق قىلىشقا خىش - ئەقىبالارغا سىلەر رەھىم قىلىشقا بويرۇيدۇ. قەبىھ (سۆز - ھەرىكەتلەر) دىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسىدۇ. نەسىھەتنى قوبۇل قىلسۇن دەپ، ئاللاھ سىلەرگە پەندە نەسىھەت قىلىدۇ»⁽¹⁾.

ئىسلام دىنىغا مەنسۇب بولۇش - ئۇنىڭدا ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان پۈتۈن مەسىلىلەرگە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئەمەل قىلىش بىلەن بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئەبۇ تالىب ئۆز ۋاقتىدا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ۋە ئۇنىڭ دىنىنىڭ پۈتۈن دىنلاردىن ھەق ۋە توغرا بىر دىن ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەن بولسىمۇ، ئۇ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا بويسۇنمىغانلىقى ئۈچۈن مۇسۇلمان بولالمىغان.

غەيرى دىندىكىلەردىن ئىسلام دىنى ھەققىدە ئېيتقانلىرى

ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىيلىكى ۋە ئىلغارلىقىنى غەيرىي دىندىكى نۇرغۇنلىغان ھازىرقى زامان ھەر ساھە ئىلىم - پەن ئالىملىرىمۇ تونۇپ يېتىپ مۇسۇلمان بولماقتا. ئۇلاردىن بەزىسىنىڭ نېمە ئۈچۈن مۇسۇلمان بولغانلىقى توغرىلىق سورالغان سوئاللارغا بەرگەن جاۋابلىرىدىن بىر قانچىنى نەقىل كەلتۈرۈشنى خالايمىز:

1 - ئەنگىلىيىلىك تىلشۇناس ۋە بيولوگىيە مۇتەخەسسسى پروفېسسور لېيون مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ ئەۋزەللىكى شۇ يەردىكى، ئۇ ئەقلىي بىلىش ئۈستىگە قۇرۇلغان بىر دىن بولۇپ، ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ پىكرى ئېنېرگىيىسىنى توڭلىتىپ قويۇشقا ئەمەس، بەلكى تەرەققى قىلدۇرۇشقا چاقىرىدۇ».

2 - ھوللاندىيىلىك تارىخشۇناس ۋە تالانتلىق شائىر دوكتور ر. ل. مېلما مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام دىنىنىڭ ئىلغار بىر دىن ئىكەنلىكىنىڭ دەلىللىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇنىڭدا تەركىيدۇنيالىق تەرغىب قىلىنمايدۇ، ئۇنىڭدا باشقا دىنلاردا بولغاندەك، دىنىي

(1) نەھل سۇرىسى 90 - ئايەت.

بېسىمدارلىق يوق، مۇسۇلمان ئادەم نەدىلا بولمىسۇن ھەقىقەتنى ئىزدەشكە چاقىرىلغان، ئىسلام دىنىدا قېرىنداشلىق بىلەن باراۋەرلىك ئاساسلىق ئورۇنغا قويۇلغان، ئىسلام دىنى ئەقىلىنى قەدىرلەيدۇ، ھاراقىنى ۋە زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى ھارام قىلغان».

3 - ياپونىيىلىك ئىقتىسادشۇناس ۋە ئىجتىمائىي ئىشلار مۇتەخەسسسى دوكتور ئى.م. مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام تەلىماتلىرىنىڭ ئەقىلغا مۇۋاپىق ۋە ئوڭايلىقى يۈزىدىن، ئاددى كىشىلەر مۇ ئۇنى چۈشىنەلەيدۇ ۋە تۇرمۇشتا ئەمەلىيلەشتۈرۈلەيدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنىدا باشقا دىنلار دىكىدەك دىنىي بېسىمدارلارنى ۋە ئۆزلىرىنى باشقىلاردىن ئالاھىدە ئۈستۈن تۇتىدىغانلارنى تاپقىلى بولمايدۇ».

4 - ياپونىيىلىك ئىچكى كېسەللىكلەر مۇتەخەسسسى دوكتور ش. نوتاكى مۇنداق دەيدۇ: «مەن بالىلىقىمدىن ئېتىقاد قىلىپ كەلگەن بۇددا دىنىنى تەرك ئېتىپ ئىسلام دىنىغا كىرىشىم بىلەن كەڭ كەتكەن بىر روھىي ئالەمنى كەشىپ قىلغان بولدۇم ۋە ئۆمرۈم ئىچىدە تۇنجى قېتىم ھاياتنىڭ تەمىنى تېتىدىم».

ئىمان ۋە ئىسلام

سوئال: ئىمان دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ئىمان - ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ۋە بىرلىكىگە چىن ئىشىنىپ، ئېتىقاد قىلىش، تىل بىلەن ئۇنىڭغا ئىقرار قىلىش ۋە ئەمەللەر ئارقىلىق ئۇنى ئىسپاتلاش دېمەكتۇر.

ھەسەنۇبەسىرىي رەزىيەللاھو ئەنھۇ مۇنداق دېگەن ئىكەن: «ئىمان - ئاغزاكى ئارمان قىلىش ياكى ئۆزىنى مۇسۇلمانچە كۆرسىتىش بىلەن ھاسىل بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ، دىلدا ئۇرۇن ئالىدىغان، ئۇنىڭ راستلىقىنى ئەمەل ئىسپاتلايدىغان نەرسىدۇر».

ئىماننىڭ ئاساسىي پىرىنسىپى

سوئال: ئىماننىڭ ئاساسىي پىرىنسىپى نېمە؟

جاۋاب: ئىماننىڭ ئاساسىي پىرىنسىپى تۆۋەندىكى 6 ھەقىقەتكە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشتىن ئىبارەت:

- 1 - ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.
- 2 - ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.
- 3 - ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنىڭ بارلىقىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.
- 4 - ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

5 - قىيامەت كۈنىنىڭ بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

6 - ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

يۇقىرىقى 6 ھەقىقەتكە چىن دىلىدىن ئىشىنىپ، ئۇنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئەمەل قىلغان ئادەم «مۆمىن» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ رَسُولُهُ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ مِن قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾
يەنى «ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى قۇرئان) غا ۋە ئىلگىرى ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلارغا ئىمان كەلتۈرۈڭلار. كىمكى ئاللاھنى، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنى، كىتابلىرىنى، پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇ قاتتىق ئازغان بولىدۇ»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئىمان - ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىگە، پەيغەمبەرلىرىگە، كىتابلىرىغا، قىيامەت كۈنىگە ۋە ياخشىلىق - يامانلىق ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، قوبۇل قىلىشتىن ئىبارەت»⁽²⁾.

سوئال: ئىسلام دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ئىسلام - ئاللاھقا ئۆزىنى تاپشورۇش، يەنى تائەت - ئىبادەتلەر بىلەن ئۇنىڭغا بويسۇنۇش دېمەكتۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن دىن «ئىسلام» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئاللاھ ئىسلامنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾
يەنى «كىمكى ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ھالدا ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرىدىكەن (يەنى ئاللاھنىڭ ئەمرىگە بويسۇنۇپ، ئەمەلنى خالىس ئاللاھ ئۈچۈن قىلىدىكەن) ئۇ، پەرۋەدىگارىنىڭ دەرگاھىدا ساۋابتىن بەھرىمەن بولىدۇ. ئۇلارغا ئاخىرەتتە ھېچ قورقۇنۇچ

(1) نىسا سۈرىسى 136 - ئايەت.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ۋە غەم قايغۇ بولمايدۇ»⁽¹⁾.

ئىسلامنىڭ ئاساسىي پرىنسىپلىرى

سوئال: ئىسلامنىڭ ئاساسىي پرىنسىپلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئىسلامنىڭ ئاساسىي پرىنسىپلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ئاللاھتىن باشقا ئىبادەتكە ھەقىلىق بولغان مەبۇد بەرھەق (يەنى ھەقىقىي ئىلاھ) يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن، ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن بەرھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ، ئۇنىڭغا گۇۋاھلىق بېرىش.

2 - ھەركۈنى بەش ۋاخ نامازنى، ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىش.

3 - يىلدا بىر ئاي رامزان روزىسىنى تۇتۇش.

4 - پۇل - مېلى زىكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتسە، يىلدا بىر قېتىم پۇل - مېلىنىڭ زىكاتىنى ئايرىش.

5 - ئىقتىسادى يېتەرلىك بولۇپ قودرىتى يەتسە، ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىم بەيتۇللاھقا بېرىپ ھەج تاۋاپ قىلىش.

ئىسلامنىڭ يۇقىرىقى بەش چوڭ ئاساسىي پرىنسىپىغا ئەمەل قىلغان ئادەم «مۇسۇلمان» دەپ ئاتىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلامنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام - ئاللاھتىن باشقا ئىبادەتكە ھەقىلىق بولغان مەبۇد بەرھەق يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ ھەق ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، روزا تۇتۇش، زىكات بېرىش ۋە قۇدرىتى يەتسە بەيتۇللاھنى ھەج قىلىشتىن ئىبارەت»⁽²⁾.

ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

سوئال: ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى نېمە؟

جاۋاب: ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى - بىر - بىرىنى تولۇقلايدىغان، بىر - بىرىدىن ئايرىلالمايدىغان زىچ باغلىنىشلىق مۇناسىۋەتتۇر. ئىسلام -

(1) بەقەرە سۈرىسى 112 - ئايەت.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىمان ۋە ئەمەل دېمەكتۇر. چۈنكى ئىمان ئېتىقادقا، ئەمەل شەرىئەتكە ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئېتىقاد بىلەن شەرىئەت ئىككىسى بىرلىكتە ئىسلامغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. شۇڭا قۇرئان كەرىمدە، ئىمان ھەمىشە ياخشى ئەمەللەر بىلەن بىرلىكتە بايان قىلىنغان.

ئاللاھ ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەلدىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ يەنى «ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئۈچۈن ئاللاھ ھەقىقەتەن (ئۇلارنىڭ دىللىرىدا) مۇھەببەت پەيدا قىلىدۇ»⁽¹⁾.

ئېنىقكى، دىللاردا مۇھەببەتنىڭ پەيدا بولۇشى ئىسلامنىڭ ئالامىتىدۇر. ئاللاھ ئاخىرەتتە جەننەتنى قازىنىش پەقەت ئىسلامنىڭ يەنى ئىمان ئېيتىش ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشنىڭ نەتىجىسى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا * خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ مەنزىلگاھى فىردەۋس جەننەتلىرى بولىدۇ، ئۇلار ئۇ جەننەتلەردىن يۆتكىلىشنى خالىمايدۇ»⁽²⁾.

سوئال: كىشىلەر ئىسلام دىنىغا قانداق كىرىدۇ؟

جاۋاب: كىشىلەر ئىسلام دىنىغا ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ﴾ «لا ئىلاھە ئىللەللاھو، مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ» يەنى (ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەرھەق ئەلچىسى) دېگەن كەلىمە تەيىبەنى مەنىسىنى بىلىپ ئوقۇپ، ئۇنىڭغا ئىشىنىپ، ئىقرار قىلىش بىلەن كىرىدۇ.

كەلىمە تەيىبەنىڭ مەنىسى ۋە ئەھمىيىتى

سوئال: بۇ كەلىمە تەيىبەنىڭ مەنىسى نېمە؟

جاۋاب: بۇ كەلىمە تەيىبەنىڭ مەنىسى: ئاللاھتىن باشقا ئىبادەتكە ھەقىقەت بولغان ھەقىقىي ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى

(1) مەريەم سۇرىسى 96 - ئايەت.

(2) كەھفى سۇرىسى 107 - ئايەت.

دېگەنلىكتۇر. بۇ كەلىمە ئىمان ۋە ئىسلامنىڭ مەنىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىنتايىن ئىخچام بىر كەلىمە بولغانلىقتىن، كىشىلەر ئىسلام دىنىغا كىرىشتە، ئالدى بىلەن ئۇلاردىن مۇشۇ كەلىمە تەلەپ قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلىمە تەيىبە ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئاللاھتىن باشقا مەبۇدلارنى ئىنكار قىلىپ، چىن دىلىدىن ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ يەنى «ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق» دەيدىكەن، ئۇنىڭ بۇرۇن قىلغان گۇناھلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ، ئۇنىڭ مال - مۈلكى ۋە جېنى قوغدىلىدۇ، ئۇنىڭ (ھەقىقىي ئىمان ئېيتقان ياكى ئالدامچىلىق قىلغانلىقىنىڭ) ھېسابى ئاللاھقىدۇر»⁽¹⁾.

سوئال: كەلىمە تەيىبەنىڭ پەزىلىتى نېمە؟

جاۋاب: كەلىمە تەيىبە ھەرقانداق كىشى ئۇنىڭ مەنىسىگە ئىقرار قىلىپ، كۆڭلىدىن تەسدىق ۋە قوبۇل قىلىش بىلەن مۇسۇلمان بولىدىغان ۋە ئۇنىڭغا ئىنكار قىلىش بىلەن مۇسۇلمانلىقنىڭ چەك - چېگرىسىدىن چىقىپ كېتىدىغان بىردىنبىر ئەھمىيەتلىك كەلىمىدۇر. چۈنكى ئىسلام دىنىنىڭ شۇئارى ۋە روھى ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ يەنى «ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق» دېگەنلىكتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇنى قوبۇل قىلىپ ئىقرار ۋە تەسدىق قىلغان كىشى ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي مەقسىتىنى ئۇرۇنلىغان بولىدۇ.

﴿محمد رسول الله﴾ يەنى «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەرھەق پەيغەمبىرى» دەپ ئېتىراپ قىلىپ، گۇۋاھلىق بېرىش بولسا، ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ دېگەن شاھادەتنى تولۇقلىغانلىقتۇر. بۇ ئىككى شاھادەت (يەنى كەلىمە تەيىبە) ئىسلام دىنىنىڭ روھى بولغىنىنىڭ سىرتىدا، پۈتۈن ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقى ۋە ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشىنىڭ كاپالىتىدۇر. چۈنكى، ئاللاھقا ئىخلاس قىلماستىن ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ئەگەشمەستىن قىلىنغان ئەمەل - ئىبادەتلەر ھەرگىز قوبۇل بولمايدۇ. ئاللاھقا چىن ئىخلاس قىلىش بىلەن ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ دېگەن شاھادەت ئورۇندىلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ھەقىقىي رەۋىشتە ئەگىشىش بىلەن «مۇھەممەد رسول الله» دېگەن شاھادەت ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ.

ئاخىرەتتە ئازابتىن ساقلىنىش ۋە جەننەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن كاپالەت قىلغۇچىمۇ بىردىنبىر كەلىمە تەيىبەدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

بەرھەق پەيغەمبەرى “ دەپ چىن قەلبىدىن ئىشىنىپ، گوۋاھلىق بەرگەن ھەرقانداق ئادەم ئۈچۈن ئاللاھ دۇزاخنى ھارام قىلدى»⁽¹⁾.

سوئال: كەلىمە تەيىبەنىڭ پايدىلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: كەلىمە تەيىبەنىڭ پايدىلىرى ئىنتايىن كۆپ. كەلىمە تەيىبەنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى، كىشىلەرنى مەخلۇقاتقا چوقۇنۇشنىڭ قۇللۇقىدىن ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ باشقىسىغا ئەگىشىشنىڭ ھالاكەتلىرىدىن قوتۇلدۇرۇپ، بىر ئاللاھقىلا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىشتەك، توغرا يولغا يېتەكلەش ئارقىلىق، ئۇلارنى ئىككى ئالەمدە بەختلىك قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

سوئال: قانداق كىشى ھەقىقىي مۆمىن ۋە مۇسۇلمان بۇلايدۇ؟

جاۋاب: يۇقىرىقى 6 ئىمانغا، ئۇنىڭدىن باشقا قۇرئان كەرىم ۋە سەھى ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان پۈتۈن مەسىلىلەرگە چىن ئىشىنىپ ئىمان كەلتۈرگەن ۋە ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان جىمى ئەھكاملارنى قوبۇل قىلىپ، ئەمەل قىلغان كىشى ھەقىقىي مۆمىن ۋە مۇسۇلمان بۇلايدۇ.

ئاللاھ ھەقىقىي مۆمىنلەر توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، ھەقىقىي مۆمىنلەر - ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرگەن، ئاندىن (ئىماندا) شەك كەلتۈرمىگەن، ماللىرى بىلەن جانلىرى بىلەن ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلاردۇر. ئەنە شۇلار ئىمان دەۋاسىدا راستچىلاردۇر»⁽²⁾.

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا زورلىمايدۇ

سوئال: ئىسلام دىنى كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا زورلامدۇ؟

جاۋاب: ئىسلام دىنى كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا زورلاشنى قەتئىي رەت قىلىدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرنى ئاللاھقا دەۋەت قىلىشتىكى بىردىنبىر ئۇسۇلى: ئاۋۋال ئىسلامنىڭ ماھىيىتىنى كىشىلەرگە تۇلۇق بايان قىلىش ۋە قۇرئان كەرىمنى ئۇلارغا چۈشەندۈرۈپ ئوقۇپ بېرىش، ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۇلارنى خالىسا ئىسلامنى قوبۇل قىلىش،

(1) مۇسلىم ۋە بۇخارى رىۋايىتى.

(2) ھوججرات سۇرىسى 15 - ئايەت.

خالسا تەرك ئېتىش ئىختىيارى بىلەن ئۆز ھاللىرىغا قويۇۋېتىشتىن ئىبارەت. ئاللاھ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، كىشىلەرنى دىنغا دەۋەت قىلىشنىڭ ئۇسۇلىنى تەلىم بېرىپ مۇنداق دېدۇ:

﴿وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا﴾ يەنى «قۇرئاننى كىشىلەرگە دانە - دانە ئوقۇپ بېرىشنىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ - بۆلۈپ نازىل قىلدۇق، ئۇنى تەدرىجىي نازىل قىلدۇق، قۇرئانغا ئىشىنىڭلار ياكى ئىشەنمەڭلار (بۇ سىلەرنىڭ ئىختىيارىڭلار) دېگەن»⁽¹⁾.

يەنى خالىساڭلار ئىمان ئېيتىڭلار، خالىساڭلار كۆپلىق ھاللىرىڭلار بىلەن قېلىڭلار، سىلەرگە ئۆزۈڭلار خالىمىغان بىر ئېتىقادنى تېڭىش يوق، دېگەنلىكتۇر. ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئۇنىڭغا كىرىشكە ھېچ ۋاقىت زورلىغان ئەمەس ۋە زورلىمايدۇ. بەلكى كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا چىرايلىقچە دەۋەت قىلىدۇ، بەس. چۈنكى ئىسلام دىنى بىر نەرسىگە ئىشىنىدۇكى، ئۇ بولسىمۇ ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىي، تەلىماتلىرىنىڭ ئىلغارلىقى ۋە قانۇن - پىرىنسىپلىرىنىڭ ئادىللىقىدۇر!

ئاللاھ مۇنداق دېدۇ:

﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفصامَ لَهَا﴾ يەنى «دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوق. ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى. كىمكى تاغوت (يەنى ئاللاھتىن باشقا مەبۇد) نى ئىنكار قىلىپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىكەن ئۇ، سۇنماس، مەھكەم تۇنقىنى تۇتقان بولىدۇ»⁽²⁾.

قۇرئان كەرىمنىڭ تەلىماتى مۇسۇلمانلار كۇففارلارغا غالىب كەلگەن چاغلار دىمۇ، ئۇلارنى دىنغا كىرىشكە زورلاشنى قەتئى رەت قىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن:

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ﴾ يەنى «ئەگەر مۇشۇرىكلەردىن بىرەر كىشى سەندىن ئامانلىق تىلىسە، تاكى ئۇ، ئاللاھنىڭ كالامىنى (يەنى قۇرئان كەرىم) نى ئاڭلىغانغا (يەنى پىكىر قىلىپ، ئۇنىڭ ھەقىقىتىگە

(1) ئىسرا سۇرىسى 106 ئايەت.

(2) بەقەرە سۇرىسى 256 - ئايەت.

يەتكەنگە) قەدەر ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگىن، ئاندىن (ئو، ئىمان ئېيتىمسا) ئۇنى جېنى، مېلى ئامان تاپىدىغان جايغا يەتكۈزۈپ قويغىن»⁽¹⁾.

ئىماننىڭ كەم - زىيادە بولۇشى

سوئال: ئىمان كەم - زىيادە بۇلامدۇ؟

جاۋاب: ئىمان كەم - زىيادە بۇلىدۇ. ئاللاھنى ياد ئېتىش ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش بىلەن ئىمان زىيادىلىشىدۇ ۋە كۈچىيىدۇ، ئاللاھنى ئۇنۇتۇش ۋە گۇناھ، يامان ئىشلارنى قىلىش بىلەن ئىمان ناقىسلىشىدۇ ۋە ئاجىزلىشىدۇ. مانابۇ، ئىماننىڭ كەم - زىيادە بولغىنىدۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ يەنى «پەقەت ئاللاھ ياد ئېتىلسە دىللىرىدا قورقۇنچ پەيدا بولىدىغان، ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنسا ئىمانى كۈچىيىدىغان كىشىلەرلا (كامىل) مۆمىنلەردۇر»⁽²⁾.

ئىمان ئاللاھنىڭ زىكرى بىلەن كۈچىيىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن غاپىل قىلىش بىلەن ئاجىزلىشىدۇ. ئاللاھ ئىماننىڭ ياخشى ئەمەللەر بىلەن زىيادىلىشىدىغانلىقى توغرىدا يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّعَ إِيمَانِهِمْ﴾ يەنى «مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى»⁽³⁾.

ئىماننى كۈچەيتىدىغان ئامىللار

سوئال: ئىماننى كۈچەيتىدىغان ۋە ئۇنى زىيادە قىلىدىغان ئامىللار قايسىلار؟

جاۋاب: ئىماننى كۈچلەندۈرىدىغان ۋە ئۇنى زىيادە قىلىدىغان ئامىللار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 - ئىلىم

(1) تەۋبە سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) ئەنفال سۈرىسى 2 - ئايەت.

(3) فەتھ سۈرىسى 4 - ئايەت.

ئىلىم ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاستىسىدۇر. ئاللاھنى تونۇش ئېتىقادنى كۈچەيتىدۇ، ئېتىقادنىڭ كۈچىيىشى ئىماننىڭ كۈچىيىشى دېمەكتۇر.

ئاللاھ ئىلىم توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ يەنى «ئىي مۇھەممەد!» ئېيتقىنكى، "بىلىدىغانلار بىلەن بىلمەيدىغانلار باراۋەر بولامدۇ؟" پەقەت ساغلام ئەقىل ئېگىلىرى ئىبرەت ئالىدۇ»⁽¹⁾.

2 - ئەمەل

ياخشى ئەمەللەر بەندىنىڭ ئاللاھ بىلەن بولغان يېقىنلىقىنى زىچ باغلاپ تۇرىدىغان بىر چوڭ ۋاستە بولۇپ، ئىنسان ياخشى ئەمەللەرنى كۆپ قىلىش ئارقىلىق ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايدۇ. ئاللاھقا يېقىنلىشىش ئىماننى كامالەتكە يەتكۈزىدۇ.

3 - تەپەككۈر

ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى گۈزەل سەنئەتلىرى ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىش كىشىنى ئاللاھنى تېخىمۇ تونۇشقا ئېلىپ بارىدۇ. ئاللاھنى تونۇش ئىماننى كۈچەيتىدۇ. قۇرئاندا تەپەككۈر قىلىشقا چاقىرىدىغان ئايەتلەر ئىنتايىن كۆپ. ئاللاھنىڭ كامالىي قۇدرەتلىرى ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىش ئىبادەتنىڭ جەۋھىرىدۇر.

4 - ئاللاھنى ياد قىلىش

قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، تەسبىھ - تەھلىللەرنى ئېيتىش بىلەن ئاللاھنى ياد ئېيتىش ئىماننىڭ كۈچىيىشىگە ۋاستە بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھنى ياد ئېيتىش ئاللاھقا بولغان ئىخلاس ۋە مۇھەببەتنى ئاشۇرىدۇ. ئىخلاس ۋە مۇھەببەت ئىماننى كۈچەيتىدۇ ۋە كامالەتكە يەتكۈزىدۇ.

ئىماننىڭ ئالامەتلىرى

سوئال: ئىماننىڭ ئالامەتلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئىماننىڭ ئالامەتلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 - گۈزەل ئەخلاق

(1) زۇمەر سۈرىسى 9 - ئايەت.

گۈزەل ئەخلاق - سۆز - ھەرىكەت ۋە ئىش - پائالىيەتلەردە توغرا بولۇش دېمەكتۇر. گۈزەل ئەخلاقنىڭ پادىشاھى توغرىلىقتۇر. گۈزەل ئەخلاق ئىماننىڭ كامىللىقىنى نامايان قىلىدۇ. ئاللاھ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ﴾ يەنى «سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاققا ئىگىسەن»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئىمانى ئەڭ كامىل مۇمىن ئەڭ ئەخلاقلىق كىشىدۇر»⁽²⁾.

2 - ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ سۆيگۈسى

ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھەممىدىن سۆيۈملۈك بولۇشى ۋە بۇ سۆيگۈنىڭ پۈتۈن ئىش - پائالىيەت ۋە گەپ - سۆزلەردە ئىپادىلىنىشى ئىماننىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: كىمكى ئۇنىڭدا ئۈچ خىل خىسلەت تېپىلسا، ئۇ، ئىماننىڭ ھالاۋىتىنى ۋە تەمىنى تېتىغان بولىدۇ، ئۇلار: ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئۇنىڭغا ھەممىدىن سۆيۈملۈك بولۇشى، بىر ئۇنى دۈست تۇتسا، ئۇنى پەقەت ئاللاھ ئۈچۈن دوست تۇتۇشى، بىر ئۇنى دۈشمەن بىلسە، ئۇنى پەقەت ئاللاھ ئۈچۈن دۈشمەن بىلىشى، ئىماندىن يېنىپ كېتىشى، گويا ئوتقا تاشلانغاندىنمۇ يامان كۆرۈشى»⁽³⁾.

3 - ئاللاھتىن قورقۇش

ئاللاھنى ھەقىقىي تونۇغان كىشى ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىنى تونۇيدۇ، ئاللاھنىڭ ھەيۋىتىدىن ئەيىبنىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ ئاللاھنى لايىقىدا قەدىرلىيەلمىگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. مانا بۇ، ئىماننىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ بەندىلىرى ئىچىدە ئاللاھتىن پەقەت ئالىملارلا قورقىدۇ»⁽⁴⁾.

ئاللاھتىن قورقۇش ئىماننىڭ كامىللىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئاللاھتىن قورقۇش - ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىپ ئۇنىڭ غەزىبىگە ئۇچراپ قېلىشتىن ھەزەر قىلىش دېگەنلىكتۇر.

4 - ياخشى ئەمەللەر

(1) نۇن سۇرىسى 4 - ئايەت.

(2) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(4) فاتىر سۇرىسى 28 - ئايەت.

روھلارنى پاكلايدىغان، ھاياتنى گۈللەندۈرىدىغان ياخشى ئەمەللەر ئىماننىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن قورئاندا ئىمان ھەمىشە ياخشى ئەمەللەر بىلەن بىرلىكتە كەلتۈرۈلگەن. چۈنكى ئىمان ئەگەر ياخشى ئەمەللەردىن ئايرىلىپ قالىدىغان بولسا، ئۇ، نە مېۋىسىدىن، نە سايىسىدىن پايدىلانغىلى بولمايدىغان پايدىسىز دەرەخكە ئوخشاپ قالىدۇ. ئىمانسىز قىلىنغان ئەمەل - ئىبادەتلەر مۇربا ۋە نىفاقتۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ يەنى «ئازابقا يولۇقۇشتىن ساقلىنىش ئىمان ئېيتقان، ئىمانغا مۇشرىكلىكنى (ۋە رىيانى) ئارىلاشتۇرمىغان ئادەملەرگە مەنسۇپتۇر»⁽¹⁾.

ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىدىكى تەسىراتلىرى

سوئال: ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىغا كۆرسىتىدىغان تەسىراتلىرى نېمە؟

جاۋاب: ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىغا بېرىدىغان تەسىراتلىرى ئىنتايىن كۆپ، بىز تۆۋەندە پەقەت بىر قانچىسىنى بايان قىلىمىز.

1 - ھىدايەت

ئىمان كىشىنى توغرا يولغا باشلاش ئارقىلىق، ئۇنى ئىككى ئالەمنىڭ سائادەتلىرىگە ئېرىشتۈرىدۇ. چۈنكى توغرا يولغا ھىدايەت تېپىش ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللەرنىڭ نەتىجىسى، شۇنىڭدەك، ئاخىرەتتە جەننەتنى قازىنىش ھىدايەتنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقانلارنى ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى پەرۋەردىگارى ئۇلارنىڭ ئىمانى سەۋەبىدىن ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان، نازۇ نېمەتلىك جەننەتلەرگە يېتەكلەيدۇ»⁽²⁾.

2 - شۇجائەت

ئىمان مۇسۇلمان كىشىدە، ئاللاھ تائالانىڭ غەيرىدىن قورقمايدىغان، ئېسىل خىسلەتنى

(1) ئەنئام سۈرىسى 82 - ئايەت.

(2) يۇنۇس سۈرىسى 9 - ئايەت.

يېتىلدۈرىدۇ. چۈنكى ئىماننىڭ ھەقىقىتى، كىشىگە پايدا - زىيان يەتكۈزۈش، ئۆلتۈرۈش - تېرىلدۈرۈش ۋە رىزىق بېرىش پەقەت بىر ئاللاھنىڭ قولىدا، دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

مۇسۇلمان كىشى مۇشۇ ئېتىقادى بىلەن، ئۆزىنىڭ ئەزەلدىن ھۆر ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ ۋە ھۆررەتتىكى قوغداش يولىدا، ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمدىن قورقمايدۇ. ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تەلىم بېرىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا﴾ يەنى «ئېيتقىنكى، بىزگە پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىر قىلغان نەرسىسى يېتىدۇ، ئۇ بىزنىڭ مەدەتكارىمىز»⁽¹⁾.

3 - غەلىبە

ئىمان مۆمىن كىشىلەرنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرىدۇ. ئاللاھ ھەقىقىي مۆمىنلەرنى ھالاكەتلەردىن ساقلايدۇ ۋە دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غالىب قىلىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ ۋەدىسىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ يەنى «مۆمىنلەرگە ياردەم قىلىش بىزگە تېگىشلىك بولدى»⁽²⁾.

زامانىمىزدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ ۋەدە قىلغان ياردەملەردىن مەھرۇم قېلىپ، خار ۋە زەبۇنلۇق گىرداۋغا چۈشۈپ قالغانلىقىنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئۇلارنىڭ ئاللاھ تەلەپ قىلغان رەۋىشتە ھەقىقىي مۆمىنلەردىن بولالمىغانلىقىدىن ئىدى. چۈنكى، «مۆمىن» سۆزى بىلەن «مۇسۇلمان» سۆزى ئوتتۇرىسىدا ئومۇم ۋە خاسلىق جەھەتتىن پەرق باردۇر. ھەرقانداق مۆمىن مۇسۇلمان دېيىلىدۇ، ئەمما ھەرقانداق مۇسۇلمان مۆمىن دېيىلمەيدۇ. بۇنىڭ دەلىلى مۇنۇ ئايەت:

﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُل لَّمْ نُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾ يەنى «ئەتراپلار» ئىمان ئېيتىپ مۆمىن بولدۇق دەيدۇ، (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «تېخى) ئىمان ئېيتىمىدىڭلار ۋە لېكىن سىلەر بويىسۇنۇپ مۇسۇلمان بولدۇق دەڭلار، ئىمان تېخى دىلىڭلارغا كىرمىدى»⁽³⁾.

(1) تەۋبە سۈرىسى 51 - ئايەت.

(2) رۇم سۈرىسى 47 - ئايەت.

(3) ھۇجۇرات سۈرىسى 14 - ئايەت.

ئاللاھنىڭ قۇرئانىدىكى ۋەدىلىرى ھەققىدە ئىزدەنگەن كىشى ئاللاھنىڭ مەزكۇر ۋەدىلىرىنىڭ ھەممىسى مۆمىنلەرگىلا خاس قىلغانلىقىنى ئوچۇق كۆرەلەيدۇ.

4 - قانائەت

ئىمان مۇسۇلمان كىشىنىڭ قەلبىدە، قانائەت ۋە ئېسىل پەزىلەتلەرنى يېتىشتۈرىدۇ. چۈنكى ھەقىقىي چىن ئىمان رىزق پەقەت ئاللاھنىڭ قولىدا، ئاللاھتىن باشقا رىزق بەرگۈچى يوق، ئاللاھتىن كەلگەن رىزقنى توسىۋالغۇچى ھەم يوق، دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەقەززا قىلىدۇ.

بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

﴿اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ يەنى «ئاللاھ (ئۆزىنىڭ ھېكمىتىگە ئاساسەن) خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ ۋە (خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدۇ»⁽¹⁾.

5 - خاتىرجەملىك

ئىمان مۇسۇلمان كىشىنىڭ كۆڭلىگە خاتىرجەملىك ۋە ئامانلىق بېغىشلايدۇ. چۈنكى دۇنيادا نۇرغۇن كىشىلەر جەۋر - زۇلۇم ۋە ھەقسىزلىكلەرگە ئۇچرايدۇ. لېكىن ئىنتىقام ئېلىشقا كۆپىنچىسىنىڭ كۈچى يەتمەيدۇ. ماددىي ۋە مەنىۋى زىيان - زەخمەتلەرگە ئۇچرايدۇ. لېكىن كۆپ ھاللاردا ئۇنىڭ بەدىلىنى كۆرەلمەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئۇلار ھۇزۇرسىز ۋە خاتىرجەمسىز ياشاشقا يۈز تۇتۇتقاندا، ئىمان ئۇلارنى، ئۇلارنىڭ بۇ دۇنيادا ئالامىغان ئىنتىقاملىرىنى ئېلىپ بېرىدىغان، تارتقان زىيانلىرىنى پايدىغا ئايلاندۇرۇپ بېرىدىغان كەرەملىك ئاللاھنىڭ ئادالەتىگە ئىشىنىپ، ئاخىرەتنى كۈتۈپ، خاتىرجەم، بەھۇزۇر ئۆمۈر سۈرۈشكە ئۈندەيدۇ.

6 - چىدام ۋە سەۋىرچانلىق

ئىمان مۇسۇلمان كىشىدە، باشقا كەلگەن ھەرقانداق بالا - قازا ۋە مۇسەبەتلەر ئالدىدا تەۋرەنمەيدىغان، چىداملىق ئىرادىنى يېتىشتۈرىدۇ. چۈنكى ھەقىقىي چىن ئىمان باشقا كەلگەن پۈتۈن بالايىپەت ۋە مۇسەبەتلەر ئاللاھنىڭ تەقدىر قىلىشى بىلەن بولىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭا مۆمىن كىشى بېشىغا كەلگەن ھەرقانداق ئوڭۇشسىزلىقلار ۋە مۇسەبەتلەرنى قەيسەرلىك بىلەن قارشى ئالىدۇ ۋە سەۋىر بىلەن ئۆزىنى تۇتۇپلىپ، تۇرمۇشىنى يەنىلا بەھۇزۇر ئۆتكۈزۈپ كېتەلەيدۇ. ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىغا

(1) رەئد سۈرىسى 26 - ئايەت.

بېرىدىغان مۇندىن باشقا ئىجابىي تەسىرلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئۇلارنى ساناپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس.

ئادەمنى ئىماندىن چىقىرىدىغان ئامىللار

سوئال: ئىمان ۋە ئىسلامدىن چىقىپ كېتىشكە سەۋەب بولىدىغان ئامىللار قايسىلار؟

جاۋاب: ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

- 1 - ئىسلام دىنىغا ئىنكار قىلىش.
- 2 - ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش.
- 3 - مۇناپىقلىق، يەنى ئېغىزدا مۇسۇلمانلىقنى سۆزلەپ قويۇپ، دىلىدا ئىشەنمەسلىك ياكى ئۇنىڭغا شەك قىلىش.
- 4 - ئەمەل - ئىبادەتنى ياكى دۇئانى ئاللاھنىڭ غەيرىگە قىلىپ، ئۇلار ئارقىلىق ئاللاھقا يېتىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش.
- 5 - كۇففارلارنىڭ ئېتىقادلىرىغا ۋە تۇتقان يوللىرىغا كۆڭۈلدىن رازىلىق بىلدۈرۈش.
- 6 - باشقىلارنىڭ تۇتقان يوللىرىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ئەۋزەل كۆرۈش.
- 7 - قۇرئان ۋە سەھى ھەدىسلەر بىلەن سابىت بولغان ئىسلام ئەھكاملىرىنىڭ بىرەرلىكىگە ئىنكار قىلىش.
- 8 - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلىش ياكى ئۇنى مەسخىرە قىلىش.
- 9 - مۇسۇلمانلارنىڭ زىيىنىغا كۇففارلار بىلەن بىرلىشىش.
- 10 - باشقا قانۇنلارنى ئىسلام شەرىئىتىدىن ئەۋزەل كۆرۈش.
- 11 - سېھرىگەرلىك قىلىش ياكى سېھرىگە ئىشىنىش.
- 12 - ئىسلام تەلىماتلىرىدىن يۈز ئۆرۈش ياكى ئۇلارنى مەسخىرە قىلىش.
- 13 - ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەھى ھەدىسلىرى بويىچە ھۆكۈم قىلىشقا قايىل بولماسلىق ياكى شەرىئەتنى كەمسىتىش، يەنى ئۇنى ھازىرقى زامانغا ماسلاشمايدۇ، دېيىش.

14 - داخان، پالچى ۋە رامچىلارنىڭ غەيبىتىن سۆزلىگەن سۆزلىرىگە ئىشىنىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى داخان، كاھىنلارنىڭ سۆزلىرىگە ئىشىنىدىكەن، ئۇ مۇھەممەتكە (يەنى ماڭا) كەلگەن دىنغا كاپىر بولغان بولىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

15 - ئاللاھنىڭ ئەمر-پەرمانلىرىنى ئاشكارا رەت قىلىش، يەنى ھەقىقەتكە ئىقرار قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا بويسۇنۇشتىن باش تارتىش. شەيتانلارنىڭ ئاتىسى ئىبلىس مۇھەققەتنى بىلەتتى ۋە ئاللاھنى ئېتىراپ قىلاتتى. بىراق ئىبلىس تەكەببۇرلۇقتىن ئاللاھنىڭ پەرمانىغا ئاشكارا قارشى چىققانلىقى سەۋەبتىن، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتكەن ۋە ئاللاھنىڭ رەھىمىتىدىن مەڭگۈلۈك قوغلانغان. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: ”ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار“ دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ، كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى»⁽²⁾.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان كۇپرىنىڭ تۈرلىرىدىن قايسى بىرىنى سادىر قىلغان كىشى ئىسلام ۋە ئىماندىن چىققان بولىدۇ. ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى ئىمانىمىزدا مەھكەم قىلسۇن، ئامىن! اللھم ئبىت قلوبنا بلىۇ دىنك!!! (ئى ئاللاھ! قەلبىمىزنى سېنىڭ دىنىڭغا مەھكەم قىلغىن!!!)

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) بەقەرە سۈرىسى 34 - ئايەت.

بىرىنچى بۆلۈم: ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش

سوئال: ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكى دەلىل - ئىسپاتقا موھتاجمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى دەلىل - ئىسپاتلىرى بىلەن كۆرسىتىش ھاجەتسىز. چۈنكى ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان سانسىز ئالامەتلەر ئەتراپىمىزدا ھەر ۋاقىت ئۆزلىرىنى نامايان قىلىپ تۇرماقتا. كائىناتتىكى ھەر بىر ئالامەت ۋە ھەر بىر مەۋجۇدات ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇرماقتا. ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىگە دەلىل - ئىسپات تەلەپ قىلىش، خۇددى ئوپپوچۇق كۈندۈزدە، ئاسماندا قۇياشنىڭ بارلىقىغا دەلىل - ئىسپات تەلەپ قىلغانغا ئوخشاش بىمەنلىكتۇر.

ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپمۇ، خۇددى ئەما كىشىلەر كۈندۈزدىكى قۇياشنىڭ كۆزلەرنى چاقىتىدىغان پارقراق نۇرىنى كۆرۈلمىگەندەك، بەزى ئىنسانلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدا ھەمىشە نامايان بولۇپ تۇرغان، ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ چەكسىز قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان سانسىز ئالامەتلەرنى كۆرۈلمەيۋاتماقتا. ئىنسانلار ئارىسىدا كۆپىنچە مەيدانغا كېلىشى مانا بۇ سەۋىيىدىن ئىدى. شۇ ۋەجىدىن ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىل - ئىسپاتلاردىن بەزىسىنى كەلتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ.

ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

سوئال: ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى نېمە؟

جاۋاب: ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدىغان دەلىل - ئىسپاتلارنى ساناپ تۈگىتىش مۇمكىن ئەمەس. ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرىنىڭ سانىچە دەلىللەر ئۇنىڭ بارلىقىغا كەسكىن دالالەت قىلىدۇ. دۇنيادىكى ھەر بىر مەۋجۇدات ئۆزىدىكى ۋە ئەتراپىدىكى، ئاللاھنىڭ مەۋجۇدلىقى ۋە ئۇنىڭ يەككە - يېگانە ياراتقۇچى ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدىغان نۇرغۇن ئالامەتلەرنى نامايان قىلىپ تۇرماقتا.

ھەممىنىڭ ياراتقۇچىسى ئاللاھتۇر

بۇ مەنادا ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ يەنى «ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا مۆمىنلەر

ئۈچۈن (ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقى، بىرلىكى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار»⁽¹⁾.

بىر ئەرەب شائىرى مۇنداق دېگەن:

وفي كل شيء له آية ، تدل على أنه الواحد

ھەرنەرسىدە ئاللاھ ئۈچۈن بار ئالامەت،

بىرلىكىگە قىلدۇ شەكسىز دالالەت.

كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق - جانسىز بارلىق شەيئىلەرنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقى ھەققىدە ئىزدىنىپ، ئۇنىڭغا جاۋاب تاپماقچى بولغان ھەر قانداق كىشى، تۆۋەندىكى تۆت جاۋابتىن باشقىسىنى تاپالمايدۇ:

1 - كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر ئۆزلىكىدىن پەيدا بولغان، يەنى ماددىنىڭ زەررىلىرى (پارچىلىرى) ئەقىل، ئىدراك ۋە تەپەككۈر قىلىش قابىلىيىتىگە ئىگە بولۇش ئارقىلىق، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەرنى ۋۇجۇتقا چىقارغان دېيىش. بۇنداق جاۋاب ئەقىلغا ھەرگىزمۇ مۇۋاپىق كەلمەيدۇ، چۈنكى، تاش، سۇ، ھاۋا، تۇپراق ۋە ئۇلاردىن باشقا ماددىلاردا ئەقىل، ئىدراك ۋە تەپەككۈر قىلىش قابىلىيىتىنىڭ يوقلىقى ھەممىگە مەلۇم. تارىختىن بېرى، ھېچبىر زامان ئۇلارنىڭ ئەقىل، ئىدراك ۋە تەپەككۈر قىلىش قابىلىيىتىگە، شۇنداقلا يارىتىش قۇدرىتىگە ئىگە بولغانلىقى مەلۇم ئەمەس. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھېچقانداق ئەقىل، ئىدراك ياكى كۈچ - قۇۋۋەتكە ئىگە بولمىغان ماددىلارنىڭ كائىناتنى ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرىنىمۇ بارلىققا كەلتۈرەلمەيدىغانلىقى ئېنىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ جاۋاب ھېچقانداق ئىلمىي ئاساسقا ئىگە بولمىغانلىقى ئۈچۈن رەت قىلىنىدۇ.

2 - كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى تەبىئەت ياراتقان دېيىش. ئەگەر بىز، بۇ جاۋابنى بەرگۈچىلەردىن تەبىئەت دېگەن نېمە دەپ سۇرايدىغان بولساق، ئۇلاردىن بەزىلەر: «تەبىئەت - كائىناتنىڭ مەنزىرىسى» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، كائىنات يوق ئىكەن تەبىئەتمۇ يوق ئىدى. چۈنكى بىر نەرسىنىڭ مەنزىرىسى شۇ نەرسە مەۋجۇد بولغاندىلا ئاندىن مەۋجۇد بۇلالايدۇ. ئۇ نەرسە بولمىسا مەنزىرىسىمۇ بولمايدۇ. ئۇنداقتا تەبىئەت بۇرۇن ئۆزى يوق تۇرۇپ، قانداقمۇ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى يارىتالدى؟ ئەگەر بىز تەبىئەتنى كائىناتتىن بۇرۇن بار ئىدى، دەپ پەرەز

(1) جاسىيە سۈرىسى 3 - ئايەت.

قىلغاندىمۇ، تەبىئەت ئەقىل - ئىدراك ۋە كۈچ - قۇۋۋەتكە ئىگە بولمىغان بىر نەرسە تۇرۇپ، قانداقمۇ كائىناتنى ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى، جۈملىدىن ئەقىللىق ئىنسانلارنى يارىتالىسۇن؟! ئۇلاردىن بەزىلەر تەبىئەتنى «كائىناتنىڭ ئۆزى» دەپ تەرىپلىسە، بەزىلەر ئۇنى «يوشۇرۇن كۈچ» دەپ تەرىپلىمەكتە. بۇ يوشۇرۇن كۈچ ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بولماي نېمە؟ ئۇلار بۇنى «تەبىئەت» دەپ چۈشەنسە، بىز ئاللاھنىڭ كامالىي قۇدرىتىنىڭ نامايەندىسى، دەپ چۈشىنىمىز. دېمەك، كائىناتنى تەبىئەت ياراتقان دەيدىغان بۇ جاۋابمۇ، يۇقىرىقىسىدىن قېلىشمايدىغان بىمەنە جاۋابتۇر.

3- كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر تاسادىپى يارىتىلىپ قالغان، يەنى كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر، ئەسلىدە ئاتوم زەررىلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇلار ئۇشتۇمتۇت ھەرىكەتكە كېلىش ئارقىلىق بىر - بىرى بىلەن تاسادىپى پۈتۈنلىشىشى نەتىجىسىدە كائىنات ۋۇجۇتقا كەلگەن دېيىش.

ئۇنداقتا، قۇياشنىڭ ماددىلىرى ئىسسىق ماددىلاردىن ئىبارەت بولۇپ، قۇياش دۇنياغا ئىسسىقلىق ۋە يورۇقلۇق بېرىدۇ. يەر شارى ۋە باشقا پلانىتلارنىڭ ماددىلىرىدا ئىسسىقلىق ماددىسى يوق ئىكەنلىكى ھەممىگە مەلۇم. تاسادىپى بولغان ئىشلارنىڭ پىلانسىز ۋە نىزامسىز ھالدا، ئۇشتۇمتۇت مەيدانغا كېلىدىغانلىقىمۇ ئېنىق بىر مەسىلە. قانداقلارچە، ئىسسىقلىق ماددىلىرى تاسادىپى ھالدا ھەممىسى بىر يەرگە كېلىپ قۇياشقا ئايلىنىپ قالدى؟ يەر شارىدىن باشقا پلانىتلاردا سۇنىڭ يوقلىقى ۋە ئۇ جايلىرىدا جانلىقلارنىڭ ياشىمايدىغانلىقى ھەممىگە ئايان بولغان بىر ئىلمىي ھەقىقەت بولغان يەردە، سۇ قانداق بولۇپ باشقا پلانىتلاردا بولۇپ قالماستىن، تاسادىپى جانلىقلار ياشايدىغان يەر شارىدىنلا بولۇپ قالغان؟ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق مەۋجۇداتلار بىر خىل ئىنچىكە نىزام ۋە مۇكەممەل بىر قانۇن سىستېمىسى بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ. تاسادىپى بولغان ئىشلار - بىز يۇقىرىدا ئېيتقان دەك - نىزامسىز ۋە پىلانسىز بولىدۇ. بۇ ھالدا، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى مەۋجۇداتلارنىڭ ھەرىكەت قىلىشىدىكى نىزام ۋە قانۇن سىستېمىلار نەدىن كەلدى؟ تەسادىپىلىق ئۆزىدە بولمىغان نىزام ۋە قانۇن سىستېمىلارنى كائىناتقا قانداقمۇ بېرەلەيدۇ؟ دېمەك، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى تاسادىپى پەيدا بولۇپ قالغان دېگەن جاۋاب، ھەقىقەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، ھېچقانداق ئىلمىي ئاساسقا يۆلەنمىگەن سەپسەتدۇر.

4 - كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەرنى ئاللاھ ياراتقان دېيىش.

يۇقىرىقى ئۈچ خىل جاۋابنىڭ ھېچبىرى ئىلمىي ئاساسقا يۆلەنمىگەنلىكى ۋە ئەقىل، مەنتىققا ئۇيغۇن كەلمىگەنلىكى سەۋەبلىك رەت قىلىنغانلىقىدىن مەلۇم بولدىكى، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق - جانسىز بارلىق شەيئىلەر ئىلىم - ھېكمەتلىك ۋە چەكسىز

قۇدرەتلىك، كامىل بىر زات تەرىپىدىن ئىنتايىن ئىنچىكە نىزام ۋە پۇختا پىلانلار بىلەن يارىتىلغانلىقى شەك قوبۇل قىلمايدىغان بىردىنبىر ھەقىقەتتۇر. ئۇ زات بولسىمۇ، ئاللاھتۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق - جانسىز پۈتۈن شەيئەلەرنى ئۆزىنىڭ ياراتقانلىقىنى ئېلان قىلدى. ئۇ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَأَعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾
 يەنى «ئەنە شۇ ئاللاھ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر. ئاللاھتىن بۆلەك ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، ئۇ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر»⁽¹⁾.

تارىختىن بۇيان، ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم «كائىناتنى مەن ياراتتىم» دەپ دەۋا قىلغىنى يوق. چۈنكى ئاللاھتىن باشقا ياراتقۇچى يوق - دە!!

ئاللاھتىن باشقا بېرى كائىنات ياكى ئۇنىڭدىكى شەيئەلەردىن بىرەرسىنى يوقتىن بار قىلغان بولسا ئىدى، ئۇ ئەلۋەتتە، ئۆزىنى ئېلان قىلغان ۋە ئۇنىڭ شوھرىتى دۇنياغا پۈركەتكەن بولاتتى. مەسىلەن: توكنى ئىجاد قىلغان ئىدىسونمۇ ئۆزىنىڭ توكنى ئىجاد قىلغانلىقىنى ئېلان قىلماي قالمىغان. ئەگەر ئاللاھتىن باشقا قۇياشنى ياكى ئايىنى ياكى بىرەر جانلىقنى ياراتقان بىرسى بولسا ئىدى، ئۇ، ئۆزىنى ئېلان قىلماي قالمايتتى. چۈنكى ھەرقانداق ئىجادكار ئۆزىنىڭ ئىجادىيىتىنى ۋە ئۆزىنى دۇنياغا تونۇشتۇرۇشنى خالايدۇ. دېمەك: مەۋجۇداتلارنى يارىتىشتا ئاللاھتىن باشقا بىرەر ياراتقۇچىنىڭ بولمىغانلىقى شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، ھەممىنىڭ ياراتقۇچىسى يالغۇز ئاللاھتۇر! ئاللاھتىن باشقا ياراتقۇچىنىڭ يوقلىقى مۇنازىرە قوبۇل قىلمايدىغان كەسكىنلەشكەن بىردىنبىر ھەقىقەتتۇر!

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِأَعِينٍ. مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾
 يەنى «ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئويناپ (يەنى بىكارغا) ياراتقىنىمىز يوق. ئۇلارنى بىز پەقەت ھەق ياراتقۇ ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بونى بىلمەيدۇ»⁽²⁾.

«كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق - جانسىز پۈتۈن شەيئەلەرنى ئاللاھ ياراتقان» دېگەن 4 - جاۋابنى بەرگۈچىلەر ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىشتىكى تەبىئىتىنى ساقلاپ قالغان ۋە

(1) ئەنئام سۈرىسى 102 - ئايەت.

(2) دۇخان سۈرىسى 38 - 39 - ئايەتلەر.

ئەقىلنىڭ ساداسىغا ماسلاشقان مۆمىن زاتلاردۇر. ئۇلار ھەممىنى ئاللاھ ياراتقانلىقىغا ئىقرار قىلىدۇ ۋە ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق بىر ياراتقۇچىنىڭ يوقلىقىنى ياخشى بىلىدۇ. مانا بۇ، ئۇلارنىڭ قەلب قاتلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان سەمىمىي ئېتىقاد ۋە پاك ھېس بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بايان قىلغان مۇنۇ دىننىڭ ئىنكاسىدۇر.

﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ يەنى «باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ، ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگەن، ئاللاھنىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنىكى) ئاللاھ ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، ئاللاھنىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ. بۇ توغرا دىندۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ئايەت، ھەرقانداق ئىنساننىڭ ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى ئاساس قىلغان ھەق دىن بىلەن توغولىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ئىنسان تەبىئىتىدە ئاللاھقا ئىشىنىش ئېڭى تۇغۇلۇشتىن باردۇر. بەزى چاغلاردا، بولۇپمۇ راھەت - پاراغەتلىك چاغلاردا ئىنسانلارنىڭ غاپىللىقى سەۋەبى بىلەن، بۇ دىن ئۇلارنىڭ قەلبلىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ، ھەتتا ئۇلار ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ كېتىدۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ باشلىرىغا ئېغىر كۈنلەر كېلىپ، ئۇنىڭدىن قوتۇلۇش ئۈچۈن چارىسى تۈگىگەن ۋە ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ياردىمىدىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن ۋاقىتتا، بۇ دىن ئۇلارنىڭ قەلب قاتلىرىدىن پارتلاپ چىقىدۇ. شۇ ۋاقىتتا، ئۇلار پۈتۈن كامالى ئىخلاس بىلەن ئاللاھ تائالاغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن ياردەم سورايدۇ. بۇ ئىنسانلارنىڭ خاراكتېرىدۇر. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقىقەتنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَلَهُ نِعْمَةٌ مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ﴾ يەنى «ئىنسانغا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتسە پەرۋەردىگارىغا يۈزلەنگەن ھالدا، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئاندىن ئاللاھ ئۆز تەرىپىدىن ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلغان (ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتىرىۋەتكەن) چاغدا، ئاللاھقا زىيان زەخمەتنى كۆتىرىۋېتىش توغرىلىق ئىلگىرى قىلغان دۇئاسىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ»⁽²⁾.

(1) رۇم سۈرىسى 30 - ئايەت.

(2) زۇمەر سۈرىسى 8 - ئايەت.

باشقا دىندىلەرنىڭ ئاللاھ ھەققىدە ئېيتقانلىرى

فرانسىيىلىك پەيلاسوپ، شەك مەزھىبىنىڭ قۇرغۇچىسى دېكارت DESCARTES مۇنداق دېگەن ئىكەن: « مەن ئۆز زاتىدىكى بىرەر يېتەرسىزلىكنى ھېس قىلغىنىمدا، بارلىق يېتەرسىزلىكلەردىن پاك بولغان كامالەتلىك بىر زاتنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىمەن ۋە مەندىكى بۇ ھېسنى بارچە ئالىي سۈپەتلەرگە ئىگە بولغان ئاشۇ كامىل زاتنىڭ قەلبىمگە سالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈۋاتىمەن، ئۇ زات بولسا - ئاللاھتۇر!».

ئامېرىكا مائارىپ بىرلەشمىسىنىڭ سابىق رەئىسى ئا.ك. مورىسون A.K.MORISON «ئىنسان ئۆزى يالغۇز تۇرالمىدۇ» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ بارلىقىغا بۇ دۇنيادىكى پۈتۈن شەيئىلەر ۋە ھەر شەيئىدىكى مۇكەممەل نىزام - سىستېمىلەر ئوچۇق گۈۋاھتۇر. بۇلار سىز ياشاش مۇمكىن ئەمەس. ئىنساننىڭ يەر يۈزىدە مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇشى ۋە ئۇنىڭ ئەقىلدىن ئالغان سائادىتىمۇ ئاللاھنىڭ بېكىتكەن بىر نىزامىدۇر».

فرانسىيىلىك مەشھۇر ئىجتىمائىي پەنلەر ئالىمى دۇركېيم DURKHEIM مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش بىر ھەقىقەتتۇر. چۈنكى ئىنسانلار ھەرگىزمۇ بۇ دۇنيانىڭ ياراتقۇچىسىنى ئويلىماستىن ياشاپ ئۆلمەيدۇ. توغرا، ئىنسانلار ئاللاھنى ئەقلى بىلەن تونۇيالمىستىن، باشقا نەرسىلەرنى ئىلاھ بىلىپ چۇقۇنغان بولسىمۇ، ئۇلار بۇ نەرسىلەرنى ئاللاھ دەپ بىلىدۇ».

فرانسىيىلىك مەشھۇر پەيلاسوپ بريكسون BREKSON مۇنداق دېگەن ئىكەن: «دۇنيادا ئىلىم - پەن ۋە پەلسەپىسى بولمىغان ئىنسانلار جامائەسى تېپىلىشى مۇمكىن، بىراق بىرەر دىنغا ئېتىقاد قىلمايدىغان ئىنسانلار جەمئىيىتى تېپىلمايدۇ».

ئەرنست رىنان E.R «دىنلار تارىخى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «دۇنيادا بىز ياخشى كۆرىدىغان ھەرقانداق نەرسە، ھەتتا ئەقىل، ئىلىم - پەن ۋە سانائەتلەرنى قوللىنىش ئەركىنلىكىمىزمۇ يوقىلىپ كېتىشى مۇمكىن، بىراق دىنىي ئېتىقادنىڭ ئىنسانلار قەلبىدىن ئۆچۈرۈلۈپ، يوقىلىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس. بەلكى ئۇ، ئىنسان تەپەككۈرىنى زېمىن ھاياتىدىكى كىچىككىنە بىر دائىرىگە قىسقارتىپ قويمىقچى بولغان ماتېرىيالزىمچىلارنىڭ ئىدىيىسىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىگە جانلىق دەلىل بولغان ھالدا، مەڭگۈ داۋام قىلىدۇ».

يۇقىرىدا كەلتۈرۈلگەن نەقىلەلەر ھەرخىل ئىلىم - پەنلەر ساھەسىدە ئەتراپلىق يېتىشكەن ۋە ئۇنىڭغا ئىچكىرلەپ كىرىپ ھەقىقەتكە يەتكەن باشقا دىندىكى ئالىملارنىڭ

ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىغا بەرگەن گۇۋاھلىقلىرىدىندۇر.

ئىنسانلار دىنىسىز ياشىمىغان

ئۆتمۈشلەرگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئىنسانىيەت بېشىدىن كەچۈرگەن ھەرقانداق بىر دىننىڭ ئاساسلىق دەۋىتى ھەممىنى ياراتقۇچى ۋە ئىدارە قىلغۇچى يەككە - يېگانە بىر تەڭرىنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىشنى ئاساسلىق نوقتىغا قىلغان بولسىمۇ، زامانلارنىڭ ئۆتۈشى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۆلۈپ تۈگۈشى، دىندارلارنىڭ ھەق يولدىن ئېزىشى، كىشىلەرنىڭ ھەق دىننىڭ تەلىماتلىرى ۋە ئەقىدىلىرىنى تامامەن ئۇنتۇپ كېتىشى نەتىجىسىدە، ئۇلارنىڭ ئاللاھنى قۇيۇپ، ئوتنى، دەرەخلەرنى، بۇتلارنى ۋە باشقا ھەرخىل مەخلۇقاتلارنى ئاللاھقا يېقىنلىشىش مەقسىتى بىلەن ئاللاھقا ۋاسىتە قىلىۋالغانلىقىنى، كېيىنچە، ئۇلارغا رەسمىي تۈردە چوقۇنغانلىقىنى كۆرىمىز.

قۇرئان كەرىم بىزگە، ئۆز ۋاقتىدىكى مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ بۇ ھەقتىكى سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ﴾ يەنى «ئاللاھنى قۇيۇپ بۇتلارنى ھىمايىچى قىلىۋالغانلار "بىزنىڭ ئۇلارغا چوقۇنىشىمىز پەقەت ئۇلارنىڭ بىزنى ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرۇشى ئۈچۈندۇر" دەيدۇ»⁽¹⁾.

ئۇلار ئاللاھنىڭ ھەممىنى ياراتقۇچى پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلاتتى. ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ﴾ يەنى «ئەگەر سەن ئۇلاردىن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم ياراتتى دەپ سورىساڭ، ئۇلار: "ئەلۋەتتە ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھ ياراتتى" دەيدۇ»⁽²⁾.

تارىخشۇناسلار يەر يۈزىدە ھېچقانداق بىر مىللەتنىڭ دىيانەتسىز ياشىمىغانلىقىنى يەكۈنلىدى. ئاللاھتىن باشقا ھەر خىل مەبۇدلارغا چوقۇنغانلار، مۇئەزىزلىرى چوقۇنغان نەرسىلەرنى ياراتقۇچى خالىق دەپ ئاتىمايتتى، بەلكى ئۇلارنى ياراتقۇچى تەڭرىگە ۋاسىتە بولغۇچى ئىلاھلىرىمىز ياكى كىچىك خودالىرىمىز دەپ ئاتايتتى. يېقىنقى زامانلارغىچە، ئاپرىقىدا ئىپتىدائىي جەمئىيەت ھالىتىدە ئۆڭكۈرلەردە، كەپىلەردە ياشاپ كەلگەن، ئادەم

(1) زۇمەر سۈرىسى 3 - ئايەت.

(2) زۇخۇرۇق سۈرىسى 9 - ئايەت.

گۆشىنى يەيدىغان ئىنتايىن ۋەھشىي قەۋم «ھوتېنتوت» قەبىلىلىرىمۇ، پۈتۈن ئىلاھلارنىڭ بېشىدا، يالغۇز بىر ئىلاھ بار، دەپ ئېيتقاندا قىلاتتى ۋە ئۇنى «ئاتلارنىڭ ئاتىسى» دەپ ئاتايتتى.

ئىنسان توغرا يولدىن ئېزىپ، قانچىلىك چوڭ خۇراپاتلارغا چۆكۈپ كەتسىمۇ، بەربىر ئۇنىڭ ئەقلى ھېچ نەرسىنىڭ سەۋەبىسىز ۋۇجۇتقا چىقمايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ - دە، ئۇ ئەقلىنى مۇشۇ سەۋەبلەر قانۇنىغا ئەگەشتۈرۈپ پىكىر يۈرگۈزىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ۋە چەكسىز قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى تونۇيدۇ. ھېچ بولمىغاندا، ئۇنىڭ بېشىغا كۈلپەتلەر كېلىپ، دۇنيانىڭ سەۋەبلىرى كارغا كەلمىگەن چاغدا ئۇنىڭ ئەقلى ئۇنى ئاللاھقا تونۇشتۇرىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاللاھقا يالۋۇرىدۇ.

خۇلاسە: ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش ئىنسان تەبىئىتىنىڭ تەلىپىلا بولۇپ قالماستىن، بەلكى ئۇ، ئەقلىنىڭ زۆرۈرىتى ۋە كاماللىتىدۇر.

ئاللاھنىڭ ھەممىنى ياراتقۇچى يەككە - يېگانە خالىق (ياراتقۇچى) ئىكەنلىكىنى تونۇپ، ئۇنىڭغا ئىقرار قىلغاندىن كېيىن، ئىنسان ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى ھەققىدە ئويلىنىشى كېرەك.

ئىنساننىڭ ۋەزىپىسى

سوئال: ئىنسان نېمە ئۈچۈن يارىتىلغان؟

جاۋاب: ئىنساننىڭ نېمە ئۈچۈن يارىتىلغانلىقىنىڭ جاۋابى مۇسۇلمانلاردا تەيياردۇر. ھەر قانداق بىر ئىجادكار ئۆزى ئىجاد قىلغان نەرسىسىنىڭ سىرىنى، ئۇنى نېمە ئۈچۈن ئىجاد قىلغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ياخشى بىلگەندەك، بارلىق كائىناتنىڭ، جۈملىدىن ئىنساننىڭ ئىجادكارى ۋە ياراتقۇچىسى بولغان ئاللاھ تائالا «ئىنسان» دەپ ئاتالغان بۇ مەخلۇقاتنى نېمە ئۈچۈن ياراتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئەلۋەتتە ياخشى بىلىدۇ.

قېنى ئاللاھتىن سوراپ باقايلى: ئى ئاللاھ ئىنساننى نېمە ئۈچۈن ياراتتىڭ؟ ئۇنى يېمەك - ئىچمەك ئۈچۈنلا ياراتتىڭمۇ؟ ياكى زېمىن ئۈستىگە تۇغۇلۇپ، بىرەر غايە ۋە نىشانىسىز ھالدا ئويۇن - تاماشالار بىلەن ئۆمۈر ئۆتكۈزۈپ، ئاخىرى يەنە شۇ زېمىننىڭ تېگىگە كۆمۈلۈپ تۈگىشى ئۈچۈنلا ياراتتىڭمۇ؟ ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئۇنى باشقا مەخلۇقاتلاردىن ئالاھىدە ھۆرمەتلىك قىلىپ ياراتقىنىڭ ۋە ئۇنىڭغا روھ، ئەقىل ۋە ئىرادە ئاتا قىلغىنىڭنىڭ سىرى نېمە؟

ئاللاھ بىزنىڭ بۇ سوئاللىرىمىزغا جاۋاب بېرىپ قۇرئان كەرىمدە، ئىنساننى يەر يۈزىدە ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى يۈرگۈزۈش ۋە ئۇنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىدىن ئورۇن باسار قىلىپ ياراتقانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ:

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەدىگارنىڭ پەرىشتىلەرگە: “مەن يەر يۈزىدە ئورۇن باسار يارىتىمەن” دېدى. پەرىشتىلەر “يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىدىغان، قان تۆكىدىغان (شەخسنى) ئورۇنبا سار قىلامسەن؟ ھالبۇكى بىز بولساق سېنى پاك دەپ مەدھىيىلەيمىز، مۇقەددەس دەپ مەدھىيىلەيمىز” دېدى. ئاللاھ “مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى بىلىمەن” دېدى»⁽¹⁾.

يەر يۈزىدە ئورۇنبا سار بولۇشنىڭ سالاھىيىتى ۋە ئەڭ ئالدىنقى شەرتى ئىنساننىڭ ئۆز پەرۋەدىگارنى تونۇشى ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ، ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لَتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ يەنى «ئاللاھ يەتتە ئاسماننى ياراتتى، زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەتتە قىلىپ) ياراتتى، ئاللاھنىڭ ئەمرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جارى بولۇپ تۇرىدۇ. (سىلەرگە بۇنى بىلدۈرۈشۈم) ئاللاھنىڭ ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە ئاللاھنىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈندۇر»⁽²⁾.

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ يەنى «جىنلارنى ۋە ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم»⁽³⁾.

بىز ياشاۋاتقان مۇشۇ كائىناتتىكى شەيئىلەر ئۈستىدە ياخشى ئويلىنىپ، تەپەككۈر قىلغان كىشى كائىناتتىكى ھەرقانداق نەرسىنىڭ، ئۆزىدىن باشقىسى ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى ۋە باشقىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ. مەسىلەن: سۇ زېمىننى ياشارتىش ئۈچۈن، زېمىن ناباتاتلارنى چىقىرىش ئۈچۈن، ناباتاتلار ئىنسانلار ۋە ھايۋاناتلارنى ئوزۇقلاقدۇرۇش ئۈچۈن، ھايۋاناتلار ئىنسانلارنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ئۆمۈر

(1) بەقەرە سۇرىسى 30 - ئايەت.

(2) تالاق سۇرىسى 13 - ئايەت.

(3) زارىيات سۇرىسى 56 - ئايەت.

سۈرۈۋاتقانلىقىنى ۋە ئۇلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرمىز.

ئەمدى ئىنسان كىم ئۈچۈن؟

ئىنساننىڭ پۈتۈن كائىناتتىكىلەرنىڭ ئولۇغراقى بولۇپ يارىتىلغانلىقى ھۆرمىتىگە مۇۋاپىق، ئەقىلگە ئۇيغۇن كېلىدىغان بىردىنبىر ئەڭ توغرا جاۋاب شۇكى، ئىنسان ئاللاھ ئۈچۈن: ئاللاھنى تۇنۇش، ئۇنىڭغا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن يارىتىلغان. شۇ ۋەجىدىن، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق مەۋجۇداتلار پەقەت ئىنساننىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن يارىتىلغان ۋە ئۇنىڭغا بويسۇندۇرۇپ بېرىلگەن.

ئىنسان ئەلۋەتتە، يۇقىرىقى شەيئەلەردىن ئولۇغدۇر. بۇلار قانداقمۇ ئىنسان ئۈچۈن ئىلاھ بولالمىسۇن؟! شۇڭا ئىنساننىڭ قۇياش، ئاي، يۇلتۇز، ئوت، كالا ۋە باشقا مەخلۇقاتلارغا چوقۇنۇشى ئۆزىنىڭ ئىنسانلىق ھۆرمىتىنى ھايۋانلىق دەرىجىسىگە چۈشۈرگەنلىكىدۇر. ئىنسان ئۈچۈن ئاللاھقا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىشتىن باشقىسى ياراشمايدۇ.

ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاسىتىلىرى

سوئال: ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاسىتىلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاسىتىلىرى ئىنتايىن كۆپ، ئەمما ئۇلارنى تۆۋەندىكى ئىككىگە قىسقارتىپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن: بىرى، ئەقىل بىلەن ئىلىم، يەنە بىرى، ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىدىن ئىبارەت.

ئەقىلنىڭ رولى

سوئال: ئاللاھنى ئەقىل ۋە ئىلىم ئارقىلىق قانداق تونۇغىلى بولىدۇ؟

جاۋاب: ئىنساندىكى ئورگانلارنىڭ ھېچبىرى بىكارغا يارىتىلغان ئەمەس. ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ يېتەكچىسى بولغان ئەقىلنى ئالايلىق: ئەقىلنىڭ ۋەزىپىسى - تەپەككۈر قىلىش ۋە ئىزدىنىشتىن ئىبارەت. ئەگەر ئىنسان ئەقىلنى ئىشلىتىپ، ئەتراپىدىكى شەيئەلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ، ئىزدەنمەيدىكەن، ئۇ، ئەقىلنىڭ ۋەزىپىسىنى جارى قىلدۇرمىغان، ھەتتا بارا - بارا ئەقىلنىڭ رولىنى تامامەن يوقانغان بولىدۇ. ئىسلام دىنى ئەقىلى بىلىش ئۈستىگە قۇرۇلغان بىر دىن بولۇپ، ئۇنىڭ دەۋىتى پەقەت ئەقىللارغا خىتاب قىلىدۇ. كىشىلەرنى پىكىر يۈرگۈزۈپ ئىزدىنىشكە چاقىرىدۇ. ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا قارىغۇلارچە ئېتىقاد قىلىشىنى قەتئىي رەت قىلىدۇ. ئۇ كىشىلەرنى ئەقىل ئىشلىتىپ ئويلاپ، پىكىر يۈگۈزۈپ، ياخشى چۈشىنىپ، ئاندىن ئىسلام دىنىغا

كېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭا، قۇرئان كەرىمدە، ئاللاھنىڭ ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى گۈزەل سەنئەتلىرى ئۈستىدە ئويلىنىپ، پىكىر يۈرگۈزۈشنى ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى دەپ قارىغانلىقتىن، ئۇنىڭغا ئىنتايىن كۆپ ساۋاب بېرىلىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىنغان.

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ يەنى «ئېيتىنقىكى، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى كۆزىتىڭلار»⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتىكى كۆزىتىشتىن مەقسەت، ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى ئاجايىب قۇدرەتلىرى ۋە كامالىغا يەتكەن سەنئەتلىرى توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق ئاللاھنى تونۇشتىن ئىبارەت.

ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ يەنى «ئاللاھ سىلەرنى ئانىڭلارنىڭ قارىندىن ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان ھالىتىڭلار بىلەن چىقاردى، ئاللاھ سىلەرگە شۈكۈر قىلسۇن دەپ، قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى»⁽²⁾.

ئاللاھ كائىناتتىكى ئۆزىنىڭ قۇدرىتىگە دالالەت قىلىدىغان ئالامەتلەردىن ئىبەرەت ئالمىغانلار ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارَ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ يەنى «ئۇلار زېمىندا سەير قىلىمىدۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار (يەنى سەير قىلىپ) چۈشىنىدىغان دىللارغا، ياكى ئاڭلايدىغان قۇلاققا ئىگە بولمىدىمۇ؟ ھەقىقەتەن كۆزلەر كور بولمايدۇ، لېكىن كۆكرەكلەردىكى قەلبلەر كوردۇر»⁽³⁾.

ئاللاھ ئىنساندىكى قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەك قاتارلىق ئورگانلارنىڭ بىكارغا

(1) يۇنۇس سۈرىسى 101 - ئايەت.

(2) نەھل سۈرىسى 78 - ئايەت.

(3) ھەج سۈرىسى 46 - ئايەت.

يارىتىلمىغانلىقى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ يەنى «قۇلاق، كۆز، دىل (يەنى سەزگۈ ئەزالىرى) نىڭ قىلمىشلىرى ئۈستىدە سوئال - سوراق قىلىنىدۇ»⁽¹⁾.

دېمەك: قۇلاق، كۆز، قەلب قاتارلىق سەزگۈ ئەزالارنىڭ ئىنسان ئۈچۈن قىلىدىغان خىزمەتلىرى كۆپ ۋە بۇ ئەزالارنىڭ ئاللاھنىڭ ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتى ئېغىر بولغانلىقىدىن، ئاللاھ بۇ ئەزالارنى قۇرئاندا بىر قانچە يەردە تەكرار بايان قىلغان. چۈنكى ئىنسان قۇلقى بىلەن ئاللاھنىڭ كالامنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ئاڭلايدۇ. كۆزى بىلەن ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى گۈزەل سەنئەتلىرىنى، ئۇنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى نامايان قىلىدىغان تۈرلۈك ئالامەتلەرنى كۆرىدۇ. قەلبى بىلەن، كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان ھەقىقەتلەرگە ئىشىنىپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدۇ. يۇقىرىقى ئۈچ ئەزانى ئىشلىتىش پەقەت ئەقىلنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن بولىدۇ. ئەقىل ئۆز يولىدا ئىشلىتىلگەندىلا، يۇقىرىقى ئۈچ ئەزامۇ ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ئادا قىلالايدۇ.

ئەقىل ئاللاھنى تونۇشنىڭ قورالى

ئاللاھ تائالانى تونۇشنىڭ ۋاسىتىسى بولغان «ئەقىل» نى، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە 50 ئورۇندا، «ئەقىل ئىگىلىرى» نى 10 ئورۇندا ماختىغان. ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان كائىناتتىكى تۈرلۈك ئالامەتلەر بايان قىلىنغان كۆپلىگەن ئايەتلەرنىڭ ئاخىرلىرىنى ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ يەنى «چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە دالالەت قىلىدىغان) ئالامەتلەرنى بايان قىلدۇق». ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ يەنى «ئەقىل ئىشلىتىپ چۈشەنمەمسىلەر؟». ﴿فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَابِ﴾ يەنى «ئىبرەت ئېلىڭلار ئى ئەقىل ئىگىلىرى!» دېگەنگە ئوخشاش جۈملىلەر بىلەن تۈگەتكەن. ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئونى ئاللاھقا باشلايدۇ. ئىنساندىكى بۇ خىل تەبىئەت ياكى قابىلىيەت يالغوز ۋىجدانلا ئەمەس ياكى يالغوز ئەقىللا ئەمەس، بەلكى ئۇ ۋىجدان بىلەن ئەقىلنىڭ بىرىكىشىدۇر. ئەقىل يالغوز ئۆزىلا ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنى تەبىئىي زۆرۈرىيەت دەپ بىلىدۇ. ئىنسان ئەقىلى شۇنداقكى، ئۇ ھېچ ئوقۇماستىن ياكى ئۆگەنمەستىن ئەڭ ئاۋۋال سەۋەبلەر قانۇنغا (يەنى ھېچ نەرسىنىڭ سەۋەبسىز ۋۇجۇدقا كەلمەيدىغانلىقىغا ۋە ھەرقانداق بىر سەنئەتنىڭ بىرەر سەنئەتكارنىڭ مېھنىتى ئارقىلىق

(1) ئىسرا سۈرىسى 36 - ئايەت.

بارلىققا كېلىدىغانلىقىغا) ئىشىنىدۇ. سەۋەبىسىز بىرەر شەيئىنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشىگە ئىشەنمەيدۇ. ئىلىم - پەن ۋە مەدەنىيەتتىن يىراق ياشىغان سەھرالىق بىر ئادەم ئاللاھ توغرىلىق سورالغىنىدا، سەۋەبلەر قانۇننى قوللىنىپ، ئۆزىنىڭ تۇغما قابىلىيىتى بىلەن مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن: «قۇملۇقتىكى تۆگە ئىزى بۇ جايدىن تۆگىنىڭ ئۆتكەنلىكىگە، ئۇلاق ئىزلىرى بۇ جايدىن كارۋانلارنىڭ ئۆتكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ. يۇلتۇزلار بىلەن قاپلانغان ئاسمان، قىتئەلەر ۋە تۈرلۈك يوللار بىلەن كېڭەيگەن زېمىن ۋە دولقۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان دېڭىزلار ئۇلارنى ياراتقان يەككە - يېگانە زات - ئاللاھقا قانداقمۇ دالالەت قىلمسۇن؟!»

دۇنيادا ھېچكىم «ئۆزى يوق نەرسە بىرەر ئىش قىلالمايدۇ» دىن ئىبارەت ئەقلىي پىرىنسىپنى ئىنكار قىلالمايدۇ. بىز بۇ ئەقلىي پىرىنسىپنى تەتبىقلايدىغان بولساق تۆۋەندىكى نەتىجىگە ئېرىشىمىز: بۇ پايانسىز كائىناتتا، ھەر لەھزىدە مىليونلىغان يېڭىلىقلار، ھادىسىلەر ۋە ۋەقەلەر يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. ئاددىسى، مىڭلارچە جانلىق ئۆلۈپ يەنە مىڭلارچىسى ھاياتقا يېڭىدىن كۆز ئېچىپ تۇرىدۇ. بىزنىڭ ئەقلىمىز شۇنداق جەزم قىلىدۇكى، ھەرقانداق ھادىسىنىڭ بىرەر پەيدا قىلغۇچىسى ۋە ھەرقانداق بىر سەنئەتنىڭ بىرەر سەنئەتكارى بولغىنىدەك، ئالەمنىڭمۇ ياراتقۇچىسى ۋە ئىدارە قىلغۇچىسى باردۇر. ئۇ بولسىمۇ ئاللاھتۇر! چۈنكى يوق نەرسە بىرەر نەرسىنى پەيدا قىلالمايدۇ!

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ يەنى «ياكى ئۇلار ياراتقۇچىسىز يارىتىلغانمۇ؟ ياكى ئۇلار ئۆزلىرى ياراتقۇچىلارمۇ؟»⁽¹⁾.

يولدا كېتىۋاتقان ئاپتوموبىلنى يىراقتىن كۆزەتكەن ھەرقانداق ئادەم ئۇنىڭ توختاش ئىشارەتلىرىدە توختاپ، تار كوچىلاردا بىرەر نەرسىگە ئورۇلۇپ بەرمەستىن، قائىدە بويىچە كېتىپ بارغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئىچىدە چوقۇم سالاھىيەتلىك بىر شوپىرنىڭ بارلىقىنى جەزم قىلىدۇ. چۈنكى ئاپتوموبىلنىڭ شوپىرسىز يۈرمەيدىغانلىقىنى ئېنىق بىلىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، قۇياش، ئاي، زېمىن ۋە باشقا پلانېتلارنىڭ بەلگىلەنگەن سىستېما بويىچە ئىنتىزامچانلىق بىلەن ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقى، كېچە بىلەن كۈندۈز ۋە پەسىللەرنىڭ بۇ توغرا ھەرىكەتلەر ئارقىسىدا ئۆز ۋاقتىدا ئالمىشىپ تۇرىۋاتقانلىقىنى بىلگەن ھەرقانداق ئادەم بۇ كائىناتنى باشقۇرۇپ ۋە ھەرىكەتلەندۈرۈپ تۇرىدىغان ئىلىم - ھېكمەتلىك ۋە كۈچ - قۇدرەتلىك بىر زاتنىڭ بارلىقىنى چوقۇم جەزم قىلىدۇ ئەمەسمۇ؟

(1) تۇر سۈرىسى 36.35-ئايەتلەر.

«ئۆزى يوق نەرسە بىرەر ئىش قىلالمايدۇ» دەيدىغان ئەقلىي قائىدە بويىچە ئېيتقاندىمۇ، ئەگەر ئاللاھ مەۋجۇد بولمىغان بولسا ئىدى، يۇقىرىقىلارنىڭ بار بولۇشى مۇمكىنمىدى؟ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئەلەرنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرغانلىقى ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇدلىقىنىڭ دەلىلى ئەمەسمۇ؟!

«سەنئەتكارىسىز سەنئەت ۋە ئاپتورىسىز ئەسەر ۋۇجۇتقا چىقمايدۇ» دەيدىغان ئەقلىي قائىدە بويىچە ئېيتقاندىمۇ، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق - جانسىز بارلىق شەيئەلەرنىڭ بارلىققا كەلگەنلىكى ئۇلارنى ياراتقان ئاللاھنىڭ بارلىقىغا دەلىل بولالامدۇ؟!

دىكارت DESKARTES ئۆزىنىڭ شەك مەزھىبىنى پەيدا قىلىپ چىققىنىدىن باشلاپ، ھەر نەرسىگە شەك قىلىدۇ. بۇ شەك ئاخىرى ئۆزىگە يەتكەندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ مەۋجۇدلىقىغا ھېچ شەك قىلالمايدۇ ۋە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر مەن ئۆزۈم توغرىلىق شەك قىلىدىغان بولسام، ئۆزۈم يوق تۇرۇپ قانداقمۇ شەك قىلالايمەن؟ مەن ئويلاشقا ئىگە بولغىنىم ئۈچۈن مېنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىمدە ھېچ شەك قالمىغان بولدى. ئۇنداقتا، مېنى كىم ياراتتى؟ مېنى بو ماددىي كائىنات ياراتتىمۇ؟ ئەگەر مېنى بۇ ئەقىل ئىدراكقا ئىگە بولمىغان بۇ كائىنات ياراتقان بولسا، مەندىكى ئەقىلنى كىم بەردى؟ كائىنات ئۆزىدە بولمىغان ئەقىلنى ماڭا بېرەلمەمدۇ؟! بىر نەرسىگە ئىگە بولمىغان كىشى ئۇ نەرسىنى باشقىسىغا قانداق بېرەلسۇن؟!»

ئون سەككىزىنچى يۈز يىلنىڭ مەشھۇر ئالىملىرىدىن ھېرشېل HERSHELL مۇنداق دېگەن ئىكەن: «ئىلىم - پەننىڭ مەيدانى كېڭەيگەنسېرى ئاللاھنىڭ بارلىقىغا بولغان كۈچلۈك دەلىللەر تېخىمۇ كۆپىيىدۇ».

توغرا، ئىلىم - پەن مەيدانىنىڭ كېڭەيگەنلىكى ئىنسان ئەقلىيىتىنىڭ تەرەققىي قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىسىدۇر. چۈنكى ئەقىل ئىلىمنىڭ قۇراللىرىدۇر! ئىلىم - پەننىڭ تەرەققىي قىلىشى كىشىلەرنىڭ ئاللاھنى تېخىمۇ ئېنىق تونۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. چۈنكى ئىلىم - ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاستىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

﴿ أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَمَّا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ ۖ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴾
 يەنى «ئى مۇھەممەد! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا چۈشۈرۈلگەن نەرسىلەرنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان ئادەم (ھەقىقىي كۆرمەيدىغان) دىلى كور ئادەم بىلەن ئوخشاش

بولامدۇ؟ ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن پەقەت ئەقىل ئېڭىلىرىلا پەند - نەسەھەت ئالدىدۇ»⁽¹⁾.

فىرانسىس بىكون F.B. مۇنداق دېگەن ئىكەن: «ئازراق پەلسەپە ئوقۇش كىشىنى دىنسىزلىققا مايىل قىلىدۇ. ئەمما پەلسەپىگە ئىچكىرىلەپ كىرىش ئەقىلنى ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشكە مەجبۇر قىلىدۇ».

بۈگۈنكى ئىلىم - پەن دارۋىن ۋە ماركىسلا ئۆتتۈرۈشقا قويغان نەزەرىيەلەرنىڭ ئىلمىي ئاساسقا ئەمەس، پەقەت تەخمىنى خىياللارغىلا ئاساسلانغانلىقى سەۋەبلىك تەنقىتكە يۈز توتقان چۈپەي نەزەرىيەلەر ئىكەنلىكىنى جاكارلىماقتا.

«زامانىمىزدىكى ئالىملار ئىلىم - پەن نامىدىن ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ئىنكار قىلالمايدۇ. چۈنكى بۇرۇنقى ئەسىرلەرگە قارىغاندا زامانىمىزدا ئىلىم - پەن تەرەققى قىلدى ۋە ئۇنىڭ مەيدانى كېڭەيدى»⁽²⁾.

ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىشنىڭ يولى

سوئال: ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئۇنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىدىن ئۈگىنىشتىن ئىبارەت ئىككى يول بىلەن بىلگىلى بولىدۇ.

سوئال: ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئۇنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق قانداق بىلگىلى بولىدۇ؟

جاۋاب: «سەنئەت - سەنئەتكارنىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى ۋە ماھارىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ» دەيدىغان ئەقلىي قائىدىنى ھەركىم ياخشى بىلىدۇ. بىز بۇ قائىدىنى تەتبىقلاپ كۆرگىنىمىزدە، تۆۋەندىكىلەرنى بىلەلەيمىز:

سەنئەتتىكى ئۇيۇمچانلىق سەنئەتكارنىڭ ھېكمەتلىك ئىش قىلىدىغانلىقىنى، سەنئەتتىكى گۈزەللىك سەنئەتكارنىڭ گۈزەللىكلەرنى يارىتىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى، سەنئەتتىكى ئۆزگىچىلىك سەنئەتكارنىڭ خالىغىنىنى قىلىشقا يېتەرلىك ئىرادە، ئىلىم ۋە كۈچ - قۇۋۋەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ ۋاھاكالار....

ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھەر قانداق ئەقىل ئىگىسى كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارچە شەيئىلەر ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە، بۇلارنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ئىدارە

(1) رەئد سۈرىسى 19- ئايەت.

(2) نەقىللەر ئۇستاز رەھمەتۇللا ئىنايەتۇلانىڭ «ئىلىم ۋە ئىمان» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

قىلغۇچىسى بولغان زات - ئاللاھنىڭ ھېكمەتلىك ئىش قىلغۇچى، ھەممىگە قادىر، ھەممىنى بىلگۈچى، خالىغاننى ياراتقۇچى، ھەممىنى پەرۋىش قىلغۇچى..... ئۇلۇغ زات ئىكەنلىكىنى بىلەلەيدۇ.

مەسىلەن: بىر ئاپتوموبىل توغرىلىق پىكىر يۈرگۈزگىنىمىزدە، ئاپتوموبىلنىڭ قۇرۇلمىسى ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژىنېرنىڭ ئاپتوموبىلغا يېتەرلىك تۆمۈرلەرگە ۋە ئۇنى مۇناسىپ شەكىلدە كېسىدىغان ھۈنەرگە ئىگە ۋە ئۇنى چىرايلىق قۇراشتۇرۇپ ئاپتوموبىل قىلىشقا قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى كۆرسىتىدۇ.

ئاپتوموبىلنىڭ ئەينەكلىرى، ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژىنېرنىڭ ئاپتوموبىلغا يېتەرلىك ئەينەكلەرگە ۋە ئەينەكلەرنى ئاپتوموبىلنىڭ مودىسىغا مۇناسىپ شەكىلدە كېسىلەيدىغان ھۈنەرگە ئىگە ئىكەنلىك سۈپىتىنى كۆرسىتىدۇ.

ئاپتوموبىلدىكى پۈتۈن زاپچاسلار، ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژىنېرنىڭ بۇ زاپچاسلارنى ئۆز ئورۇنلىرىغا ئورۇنلاشتۇرالايدىغان ھۈنەر ۋە تەجرىبىگە ئىگە ئىكەنلىك سۈپىتىنى كۆرسىتىدۇ.

مۇندىن باشقا، ئاپتوموبىلنىڭ موتورىدىن باشلاپ، ئۇنىڭ چىراغلىرىغىچە بولغان ھەر بىر پارچىسى، رەڭگى ۋە مودىسى، ئۇنى ياسىغان ئىنژىنېرنىڭ ماھىرىلىقى، ئۈستىلىقى ۋە باشقا كۆپلىگەن سۈپەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

بىز بۇ ئاددى بىر ئاپتوموبىل توغرىلىق پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق، ئۇنى ياسىغان ئىنژىنېرنىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى بىلىۋالغىنىمىزغا ئوخشاش، ئاللاھ تائالانىڭ كائىناتتىكى مەخلۇقاتلىرى ۋە گۈزەل سەنئەتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىقمۇ، ئاللاھ تائالانىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى تونۇيالايمىز. مەسىلەن: ئاللاھنىڭ ياراتقان شەيئىلىرىدىكى ئىنتايىن مۇكەممەل ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئاجايىب ئىشلاردىن بىرەرسىنى بايقىغىنىمىزدا، ئاللاھنىڭ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلىدىغانلىقى سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

قۇياش، ئاي، زېمىن ۋە ئۇلاردىن باشقا سەييارىلەرنىڭ ھەرىكەت سىستېمىسىدىكى مۇكەممەل قانۇنىيەتنى بىلگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھەر شەيئىنى شۇنداق مۇكەممەل يارىتىش ۋە بېكىتىشنى بىلىدىغان، ھەممىگە قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

كائىناتتىكى ئاللاھ تائالا بېكىتكەن نىزام ۋە سىستېمىلەرنىڭ نۇقسانسىز داۋام قىلىۋاتقانلىقى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھەمىشە تىرىك بولغۇچى ۋە ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى ۋە بارچە كەمچىلىكلەردىن پاك ئىكەنلىك سۈپەتلىرىنى تونۇيالايمىز.

ئاللاھ تائالانىڭ دۇئالارنى ئىجابەت قىلغىنى، ھەتتا قورغاقچىلىقتىن ئىستىسقا(سۇ سورا) نامىزى ئوقۇپ ئاللاھتىن سۇ تىلىگەنلەرگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىنىدىن، ئۇنىڭ ھەر قانداق دۇئا ۋە مۇناجاتلارنى ئاڭلاپ تۇرغانلىق سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

تەبىئەتنىڭ ئادەمنى ھەيران قالدۇرۇش گۈزەل مەنزىرىسىنى كۆرگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ شەيئىلەرنى خالىغانچە ھەرخىل گۈزەل شەكىللەردە يارىتىشقا قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

ھاياتىمىزدا بىرەر ياكى كۆپ قېتىم ئۆلۈمنىڭ تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغىنىمىزدا، ئۇنىڭدىن ئامان قالغىنىمىزنى ئويلىغىنىمىزدا، ئاللاھ تائالانىڭ خەۋپ - خەتەرلەردىن ساقلىغۇچى ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

ھېچقانداق كېسەللىك تارتماستىن ياكى بىرەر ۋەقەگە ئۇچرىماستىن ياتقان يېرىدىلا ئۆلۈپ كەتكەن بىراۋنى كۆرگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ ئۆلتۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

ئاللاھنىڭ قۇرغاقچىلىقتىن ئۆلگەن زېمىنى، يامغۇر بىلەن قايتا ياشارتىپ تىرىلدۈرگىنىنى كۆرگىنىمىزدە، ئۇنىڭ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىدىغانلىق سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

مۇندىن باشقا، كائىناتتىكى ھەر بىر مەخلۇقات ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ كۆپلىگەن ئالىي سۈپەتلىرىنى تونۇيالايمىز.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ. وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُتُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ. وَأَخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِّن رَّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ آيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ. تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِأَلْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ﴾ يەنى «ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا ئاللاھقا ئىشەنگۈچىلەر ئۈچۈن (ئۇنىڭ كامالىي قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ھەقىقەتەن نۇرغۇن دەلىللەر بار. سىلەرنىڭ يارىتىلىشىڭلاردا ۋە ئاللاھ زېمىندا تارقىتىۋەتكەن جانئورلاردا (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە) جەزمەن ئىشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن نۇرغۇن دەلىللەر بار. كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرىشىدا، ئاللاھنىڭ بۇلۇتتىن (كۆكتىن) يامغۇر ياغدۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن رىزىقلاندۇرۇپ ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرىشىدە ۋە شاماللارنىڭ يۈزلىنىشىنى

ئۆزگەرتىپ تۇرۇشىدا، چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار. ئەنە شۇلار ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدۇر. ئى مۇھەممەد! ئۇنى ساڭا ھەقىقەت بىلەن تىلاۋەت قىلىپ بېرىمىز. كۇففارلار ئاللاھنى ۋە ئۇنىڭ ئايەتلىرىنى قوبۇل قىلىشى سۆزگە ئىشىنىدۇ؟»⁽¹⁾.

سوئال: ئاللاھ تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ ھەممە سۈپەتلىرىنى تونۇغىلى بولامدۇ؟

جاۋاب: تەپەككۈر ئارقىلىق ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى تونۇغىلى بولمايدۇ. خۇددى ئاپتوموبىل توغرىسىدا تەپەككۈر قىلغىنىمىزدا، مەزكۇر ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژىنېرنىڭ ئاپتوموبىلنى ياساپ چىقىشتىكى ماھىرىلىقى، ئۈستىلىقى ۋە بۇسساھەدە يېتىشكەن ئىنژىنېر ئىكەنلىكىگە ئوخشىغان بەزى سۈپەتلىرىنى تونۇيالىغان بولساقمۇ، ئۇنىڭ بويى ئىگىزمۇ ياكى پاكارمۇ، ئۇ مەرتىمۇ ياكى بېخىلمۇ، ئۇنىڭ ئەخلاقى ياخشىمۇ ياكى ناچارمۇ ۋە باشقا سۈپەتلىرىنى بىلەلمىگىنىمىزگە ئوخشاش، ئاللاھ تائالانىڭ كائىناتتىكى سەنئەتلىرى ئارقىلىق ئۇنىڭ بارچە سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق بىلەلمەيمىز.

سوئال: ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىش بىلەنمۇ بىلەلمىگەن سۈپەتلىرىنى قانداق بىلىمىز؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ۋاستىسى بىلەن، يەنى قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسەلەرغا مۇراجىئەت قىلىش بىلەن بىلىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسەدە: ئاللاھ تائالانىڭ جەمئى 99 ئىسىم - سۈپەتلىرى بار ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار. ئاللاھنى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار»⁽²⁾.

ئاللاھنىڭ قۇرئان ۋە ھەدىسەلەردە بايان قىلىنغان گۈزەل ئىسىملىرى ۋە ئېسىل سۈپەتلىرى توغرىلىق پىكىر يۈرگۈزگەن ھەرقانداق ئادەم، ئاللاھنىڭ بارچە كامالەتلەرگە ئىگە، نەقەدەر كاتتا ۋە ئۇلۇغ زات ئىكەنلىكىنى تونۇيدۇ.

(1) جاسىيە سۈرىسى 3 - 6 - ئايەتلەر.

(2) ئەئراف سۈرىسى 180 - ئايەت.

ئاللاھنى ئۇنىڭ سۈپەتلىرىدىن تونۇغىلى بولىدۇ

سوئال: ئاللاھ تائالانى ئۇنىڭ قۇرئان ۋە ھەدىسەردە كەلگەن ئىسىم - سۈپەتلىرى ئارقىلىق قانداق تونۇغىلى بولىدۇ؟

جاۋاب: ئىنساندا بەش ھېسسىي ئەزا بولۇپ، كائىناتتىكى بەزى ماددىي شەيئەلەرنى شۇ ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلىدۇ، مەسىلەن: ئىنسان كۆزى بىلەن شەيئەلەرنى كۆرۈپ بىلىدۇ، قوللىرى بىلەن ئاۋازنى ئاڭلاپ بىلىدۇ، قولى بىلەن ئۇنى توتۇپ بىلىدۇ، بۇرنى بىلەن ھىدىنى پۇراپ بىلىدۇ ۋە تىلى بىلەن تەمىنى تېتىپ بىلىدۇ. ئىنسان بۇ بەش ھېسسىي ئەزاسى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئەلەرنى ئىشەنچلىك خەۋەرلەر ئارقىلىق ئاڭلاپ بىلىدۇ. مەسىلەن: مەككىنى كۆرمىگەن كىشىمۇ، ئۇنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاش ئارقىلىق مەككىنىڭ سەئۇدى ئەرەبىستاندا بارلىقىغا ھېچ شەك قىلمايدۇ. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشلىرىنى كۆرمىگەن بولساقمۇ، بۇ ئۇرۇشلارنىڭ بولۇپ ئۆتكەنلىك خەۋىرىنى ئاڭلاش ئارقىلىق بۇ ئۇرۇشلارنىڭ يۈز بەرگەنلىكىدىن ھېچ شەك قىلمايمىز. ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئەلەرنى يوق دەپ ئىنكار قىلىش قەتئىي توغرا ئەمەس. مەسىلەن: رادىئو دولقۇنلىرى ھەر ۋاقىت ۋە ھەر جايدا بار، ئەمما رادىئو بولمىسا ئۇنى ئاڭلىغىلى بولمايدۇ. توك سىمىدا توكنىڭ بارلىقىنى كۆرگىلى بولمايدۇ، پەقەت لامپۇچكىنى ئۇنىڭغا چاتقاندىلا توكنىڭ بارلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ. دۇنيادا ھېسسىي ئەزالىرىمىز ئارقىلىق بىلگىلى ۋە كۆرگىلى بولمايدىغان نۇرغۇن شەيئەلەر بار. ھازىرقى ئىلىم - پەن دۇنيادىكى ماددىي شەيئەلەرنىڭ پەقەت %3.5 نىلا كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغانلىقى ۋە قالغان %96.5 نى كۆرگىلى بولمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. ھاۋادىن ھەر ئاندا نەپەس ئېلىپ تۇرىمىز. لېكىن ھاۋانىڭ ماھىيىتىنى ھېسسىي ئەزالىرىمىز ئارقىلىق بىلەلمەيمىز. شۇنىڭغا ئوخشاش، ئىنسان ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق ئاللاھنىڭ زاتىنى ئىدراك قىلالمايدۇ، چۈنكى ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق پەقەت بەزى ماددىي شەيئەلەرنىلا بىلگىلى بولىدۇ. ھالبۇكى ئاللاھنىڭ زاتى ماددا ئەمەس. شۇڭا، ئىنساننىڭ كۆرۈش ئىقتىدارى چەكلىك بولغانلىقى سەۋەبتىن، ئۇ، ئاللاھنى كۆزى بىلەن كۆرۈپ تونۇشقا قادىر بولالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھنى ئىشەنچلىك خەۋەرلەر ئارقىلىق تونۇيدۇ. دۇنيادا ئەڭ ئىشەنچلىك خەۋەر قۇرئان كەرىم ۋە سەھىي (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى شۈبھىسىز دەرىجىدە ئىسپاتلانغان، ئىشەنچلىك) ھەدىسەلەرنىڭ بەرگەن خەۋەرلىرىدۇر. مۇشۇنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن ئاللاھنى تەرىپلەپ بېرىشىنى سورىغاندا، ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ. اللَّهُ الصَّمَدُ. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ. لَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ يەنى

«ئېيتقىنكى، ”ئۇ ئاللاھ بىردۇر، ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر. ئاللاھ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس، ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ“»⁽¹⁾.

سوئال: ئاللاھقا قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ ئەزەلدىن بار بولغان يالغۇز ئىلاھتۇر. ئۇنىڭ پۈتۈن كائىناتنى يارىتىشتا ۋە ئۇنى پەرۋىش قىلىشتا ھېچ بىر شېرىكى يوقتۇر. ئۇ، ئۆزىنىڭ كامالى سۈپەتلىرى بىلەن ھەمىشە سۈپەتلىنىپ تۇرغۇچىدۇر. ئۇ بارلىق ئەيب - نوقسان ۋە كەمچىلىكلەردىن ئەلۋەتتە پاكتۇر، دەپ ئىمان ئېيتىش كېرەك.

ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرى

سوئال: ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرى قانچە ۋە ئۇلار قايسىلار؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ كۆپلىگەن كامالى سۈپەتلىرى بار.

ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىجمالى ئىمان كەلتۈرۈش ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ بىر پارچىسىدۇر. تۆۋەندە، بىزنىڭ تەپسىلىي بىلىپ ئىمان كەلتۈرۈشىمىزگە زۆرۈر بولغان سەككىز سۈپەتنى بايان قىلىش بىلەن كۆپايىلىنىمىز:

1 - حَيٌّ (ھەمىشە تىرىك بولغۇچى)

2 - عَالِمٌ (ھەممىنى بىلگۈچى ئالىم)

3 - قَادِرٌ (ھەممىگە كۈچى يېتىدىغان قادىر)

4 - مُرِيدٌ (ئىرادە قىلغۇچى)

5 - مُكُونٌ (ئىجاد قىلغۇچى)

6 - مُتَكَلِّمٌ (سۆزلىگۈچى)

7 - سَمِيعٌ (ئاڭلىغۇچى)

8 - بَصِيرٌ (كۆرگۈچى)

سوئال: ئاللاھنىڭ تىرىك ئىكەنلىكىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

(1) ئىخلاسل سۈرىسى.

جاۋاب: ئاللاھ ئەزەلدىن تىرىك بولۇپ، ئۇ ھەرگىز ئۆلمەيدۇ. ئاللاھنىڭ تىرىكلىكى جان ۋە جىسىم بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن تىرىكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ﴾ يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر. ئاللاھ ھەمىشە تىرىكتۇر. ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر»⁽¹⁾.

سوئال: ئاللاھنىڭ ئالىم ئىكەنلىكىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، كائىناتتىكى شەيئەلەرنىڭ ھېچبىرى ئۇنىڭ ئىلمىنىڭ سىرتىدا ئەمەستۇر. ئاللاھنىڭ بىلىشى ئەقىل ۋە زېھىن بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن بىلگۈچىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر»⁽²⁾.

سوئال: ئاللاھنىڭ ھەممىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ ھەممە نەرسىگە كۈچى يەتكۈچىدۇر. ئۇ، ھېچ نەرسىدىن ئاجىز كەلمەيدۇ، ھېچ نەرسە ئۇنىڭغا غالىب كېلەلمەيدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەممە نەرسىگە قانداق قىلىدۇ»⁽³⁾.

سوئال: ئاللاھنىڭ ئىرادە قىلغۇچى ئىكەنلىكىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ موتەلەق ئىختىيار ئىگىسى بولۇپ، ھەممە ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ، ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە خاھىشىسىز ھېچ نەرسە ۋۇجۇدقا چىقمايدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴾ يەنى «ئاللاھ خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر»⁽⁴⁾.

سوئال: ئاللاھنىڭ سۆزلىگۈچى ئىكەنلىكىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

(1) بەرقەرە سۈرىسى 255 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 29 - ئايەت.

(3) ھەدىد سۈرىسى 2 - ئايەت.

(4) بۇرۇج سۈرىسى 16 - ئايەت.

جاۋاب: ئاللاھ ئەزەلدىن سۆزلىگۈچى بولۇپ، قۇرئان كەرىم ئاللاھنىڭ سۆزىدۇر. ئاللاھنىڭ سۆزلىشى تىل ۋە ئېغىز بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن سۆزلىگۈچىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴾ يەنى «ئاللاھ مۇساغا (بىۋاستە) سۆز قىلدى»⁽¹⁾.

سوئال: ئاللاھنىڭ ئىجاد قىلغۇچى ئىكەنلىكىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ پەيدا قىلغۇچىسىدۇر. كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەر ئاللاھنىڭ يارىتىشى ۋە ئىجاد قىلىشى بىلەن پەيدا بولغاندۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر»⁽²⁾.

سوئال: ئاللاھنىڭ ئاڭلىغۇچى ئىكەنلىكىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ ھەر قانداق ئاۋازلارنى، دۇئالارنى ۋە مۇناجاتلارنى ئاڭلىغۇچىدۇر. ئاللاھنىڭ ئاڭلىشى قۇلاق بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن ئاڭلىغۇچىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلاپ تورغۇچىدۇر، بەندىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تورغۇچىدۇر»⁽³⁾.

سوئال: ئاللاھنىڭ كۆرگۈچى ئىكەنلىكىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر، ھەتتا قاراڭغۇ كېچىدە قارا تاش ئۈستىدىكى قارا چۈمۈللىلەرنىڭ ھەرىكەتلىرىنىمۇ ئېنىق كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴾ يەنى «ئاللاھ بەندىلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»⁽⁴⁾.

(1) نىسا سۈرىسى 164 - ئايەت.

(2) زۇمەر سۈرىسى 62 - ئايەت.

(3) مائىدە سۈرىسى 76 - ئايەت.

(4) ئال ئىمران سۈرىسى 15 - ئايەت.

ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈشكە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

سوئال: ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈش نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى 4 ھەقىقەتكە ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - ئاللاھ تائالانىڭ بار ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

2 - ئاللاھ تائالانىڭ ھەممىنى ياراتقۇچى ۋە ھەممىنى ئىدارە قىلغۇچى مۇتلەق پەرۋەدىگار ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾
يەنى «ئەنە شۇ ئاللاھ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگار، ئىلاھتىن بۆلەك ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، ئۇ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار، ئۇ ھەر نەرسىگە ھامىيدۇر»⁽¹⁾.

3 - ئاللاھ تائالانىڭ يەككە - يېگانە ئىلاھ، بىرلا ھەقىقىي ئىلاھ ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

﴿وَالِهٰكُمۡ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ﴾ يەنى «سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. ئۇ ناھايىتى شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»⁽²⁾.

4 - ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش، يەنى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىم ياكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ئارقىلىق ئۆزىگە مەنسۇپ قىلغان ئىسىم - سۈپەتلەرنى ئۆزگەرتىۋەتمەستىن، ئاللاھ تائالانىڭ ئالىي ماقامغا لايىق ھالدا ئۇنىڭغا مەنسۇپ قىلىش ۋە ئۇنى شۇ ئىسىم - سۈپەتلىرى بىلەن ئاتاش. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِیْنَ یُلْحِدُونَ فِیۡٓ اَسْمَآئِهٖ سَیُجْزَوْنَ مَا كَانُوۡا یَعْمَلُوْنَ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، ئاللاھنى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار، ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنى كەلسە - كەلمەس قولىنىدىغانلارنى تەرك

(1) ئەنئام سۈرىسى 102 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 163 - ئايەت.

ئېتىڭلار. ئۇلار (ئاخىرەتتە) قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ»⁽¹⁾.

سوئال: ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ غايىسى نېمە؟

جاۋاب: ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئاساسلىق غايىسى - ئەقىل، فىتىرەت يارىتىلىشتىن ئاللاھقا ئېتىقاد قىلىش ئېڭى) ۋە ھەقىقەتنىڭ چاقىرىقىغا ئەگەشكەن ھالدا، ئاللاھقا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىپ، ئىنسان بولۇپ يارىغانلىق بۇرچىنى ئۆتەش ئارقىلىق، ئىككى ئالەملىك بەخت - سائادەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر.

سوئال: ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەقىقىي نېمە؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەقىقىي - ئىنسانلارنىڭ ئاللاھقا خالىس ئىبادەت قىلىشىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ يەنى «جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم»⁽²⁾.

ئىبادەت ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

سوئال: ئىبادەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ئىبادەت - تىل، قەلب ۋە بەدەننىڭ ھەرىكەتلىرى بىلەن ئاللاھقا بەندىچىلىكنى ئادا قىلىش دېمەكتۇر. ئاللاھ پەيغەمبەر، ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ يەنى «ئېيتقىنكى، مېنىڭ نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم (يەنى دۇنيادا قىلغان ياخشىلىقىم ۋە تائەت - ئىبادەتلىرىم) ئالەملەرنىڭ پەرۋەدىگارى بولغان ئاللاھ ئۈچۈندۇر»⁽³⁾.

ئىبادەتنىڭ دائىرىسى

سوئال: ئىبادەتنىڭ تۈرلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئىبادەتنىڭ تۈرلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئىسلامدا ئىبادەتنىڭ دائىرىسى ئىنتايىن كەڭ بولۇپ، ئىبادەت بىرىنچىدىن، بىر پۈتۈن ئىسلام دىنىنى ۋە ھاياتىنىڭ ھەممە

(1) ئەئراق سۈرىسى 180 - ئايەت.

(2) زارىيات سۈرىسى 56 - ئايەت.

(3) ئەنئام سۈرىسى 162 - ئايەت.

تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئىككىنچىدىن، ئىنساننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1 - ئىبادەتنىڭ بىر پۈتۈن ئىسلام دىنىنى ئۆز ئىچىگە ئالدىغانلىقى

شەيخۇلئىسلام ئىبن تەيمىيە ئىبادەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالدىغانلىقى توغرىلىق سورالغىنىدا، مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىدۇ: «ئىبادەت - ئاللاھ ياقۇتۇرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ھەرقانداق سۆز - ھەرىكەت ۋە قەلبىنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئىسمىدۇر. ناماز ئوقۇماق، روزا تۇتماق، زاكات بەرمەك، ھەج قىلماق، راست سۆزلىمەك، ئامانەتنى ئادا قىلماق، ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلماق، تۇغقانلارغا سىلە - رەھىم قىلماق، ۋەدىگە ۋاپا قىلماق، ئەمر - مەرۇپ، ۋەز - نەسەھەت قىلماق، ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلماق، بىلىم ئالماق، خوشىنلارغا، يېتىملەرگە ياخشىلىق قىلماق، دۇئا قىلماق، قۇرئان ئوقۇماق، ئاللاھقا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇھەببەت ۋە ئىخلاس قىلماق، ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلماق، ئاللاھنىڭ رەھىمىتىدىن ئۈمىد كۈتۈپ، ئازابىدىن ھەزەر قىلماق، بالا - قازاغا رازى بولماق قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەت تۈرىگە كىرىدۇ». خۇلاسە قىلغاندا، دىن دېمەك ئىبادەت دېمەكتۇر.

2 - ئىبادەتنىڭ ھاياتنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالدىغانلىقى

ئىبادەت - ئەدناسى ئادەتتىكى يېيىش - ئىچىش ۋە ئولتۇرۇش - قوپۇش قائىدىلىرىدىن باشلاپ، يۇقىرىسى دۆلەت سىياسىتى ۋە دۆلەتنىڭ باشقا ئەللەر بىلەن ئالاقە قىلىش ئۇسۇللىرىغىچە بولغان بىر پۈتۈن قائىدە - تەرتىبلەرنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى. يۇقىرىقى پائالىيەتلەر توغرا نىيەت بىلەن مۇسۇلماندىن سادىر بولغانىكەن، ئۇلار تائەت - ئىبادەت قاتارىدىن ئورۇن ئالدى. ئۇنىڭدىن باشقا، پايدىلىق بولغان ئىجتىمائىي پائالىيەتلەر ۋە ھالال رىزق ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ئىشلەش نىيەتنىڭ دۇرۇس بولۇشى شەرتى بىلەن ئىبادەت قاتارىغا كىرىدۇ. بىرلا سۈرە بەقەرەدە مۇسۇلمانلارغا بۇيرۇلغان قىساس، ۋەسىيەت، روزا، ناماز، جىھاد قاتارلىق ئوخشاش بولمىغان ئىبادەتلەرنىڭ «سىلەرگە پەرز قىلىندى» دېگەن بىرخىل ئىبارە بىلەن بايان قىلىنغانلىقىدىن شۇ ھەقىقەت ئاشكارا بولىدۇكى، كۆپلىگەن مۇسۇلمانلار ئىبادەت سۆزىدىن پەقەت ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج قاتارلىق بەش چوڭ ئىبادەتنىلا چۈشىنىدۇ. ئۇلار ئىبادەتنىڭ ئەخلاق، قائىدە - يوسۇن، مۇئامىلە ئىشلىرى، قانۇن - پىرىنسىپ ۋە باشقىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالدىغانلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. ئىبادەت ھەرگىز يۇقىرىقى بەش چوڭ ئىبادەت بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. ئۇلارنىلا بەجا كەلتۈرگەن كىشى ئاللاھ بۇيرىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىنى ئادا قىلغان بولمايدۇ. بەلكى بۇ بەش چوڭ ئىبادەت، ئىسلامنىڭ قۇرۇلۇشىدىكى

ئاساسلىق ئىبادەتلەر بولسىمۇ، يەنىلا ئۇلار ئاللاھ بويۇرغان ئىبادەتلەرنىڭ بىر قىسمىدۇر، ھەممىسى ئەمەس!

3 - ئىبادەتنىڭ ئىنساننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالدىغانلىقى

ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەر دىننىڭ ۋە تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندەك، ئىنساننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇسۇلمان كىشى ئاللاھقا تەپەككۇر قىلىش بىلەن، قەلبى بىلەن، قۇلۇقى بىلەن، كۆزى بىلەن (باشقا ھېسسىي ئەزالىرى بىلەن)، پۈتۈن بەدىنى بىلەن، پۇل - مېلى بىلەن، جېنىنى پىدا قىلىش بىلەن، يۇرتىدىن ئايرىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ.

ئىبادەت قىلىش يوللىرى

1 - تەپەككۇر بىلەن ئىبادەت قىلىش

تەپەككۇر بىلەن ئىبادەت قىلىش - ئاسمان ۋە زېمىندىكى ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرى، ئىنساننىڭ ئۆز زاتىدىكى ئاللاھنىڭ كامالى قۇدرەتلىرىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ مۇلاھىزە قىلىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ كامالى قۇدرەتلىرى ۋە گۈزەل سەنئەتلىرىنى تونۇش دېمەكتۇر.

قۇرئان كەرىمدە تەپەككۇر قىلىش ۋە ئەقىلىنى ئىشلىتىشكە چاقىرغان ئايەتلەر ئىنتايىن كۆپتۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِ * وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ يەنى «زېمىندا ۋە ئۆزۈڭلاردا ئاللاھقا چىن ئېتىقاد قىلىدىغانلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار (بۇنى) كۆرمەمسىلەر؟»⁽¹⁾.

ئىبن ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن ئىكەن: «بىر سائەتلىك تەپەككۇر بىر كېچە ئۇخلىماي ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر».

2 - قەلب بىلەن ئىبادەت قىلىش

قەلب بىلەن ئىبادەت قىلىش - ھېسسىيات ۋە تۇيغۇلار بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى سۆيۈش، ئىخلاس قىلىش، ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىش، ئۇنىڭ ياردىمى ۋە

(1) زارىيات سۈرىسى 20 - 21 - ئايەتلەر.

رەھىمىتىدىن ئۈمىد كۈتۈش، غەزىبىگە ئۇچراشتىن ھەزەر قىلىش، ئۇنىڭ ھۆكۈمىگە ۋە تەقسىماتىغا رازى بولۇش، نېمە تىلرىگە شۈكۈر قىلىش، ئۇنىڭغا تەۋەككۈل قىلىش، بالا - قازاغا سەبىر قىلىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى قەلبىنىڭ ئىبادەتلىرىدىندۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَمَا أُمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءً﴾ يەنى «ئۇلار ئىبادەتنى پەقەت ئاللاھقا خالسى قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى»⁽¹⁾.

3 - تىل بىلەن ئىبادەت قىلىش

تىل بىلەن ئىبادەت قىلىش - قۇرئان ئوقۇش، ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىش (ئاللاھنى مەدھىيەلەش)، زىكىر - تەسبىھ (ئاللاھنىڭ نۇقسانلاردىن پاك ئىكەنلىكىنى) ئېيتىش، دۇئا قىلىش، تەكبىر (ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەش) - تەھلىل (ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق، ئۇنىڭ شېرىكى ھەم يوق ئىكەنلىكىنى) ئېيتىش دېمەكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِيَّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً﴾ يەنى «ئى مۆمىنلەر! ئاللاھنى كۆپ ياد قىلىڭلار، ئۇنىڭغا ئەتىگەن - ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىڭلار»⁽²⁾.

4 - بەدەن بىلەن ئىبادەت قىلىش

بەدەن بىلەن ئىبادەت قىلىش - بەدەننىڭ ھەرىكىتى ياكى بەدەننىڭ لەززەتلىرىدىن ۋاقىتلىق ۋاز كېچىش ئارقىلىق بولىدۇ. مەسىلەن: رامزاندا روزا تۇتقاندا بەدەننىڭ لەززەتلىرى ۋە نەپىسنىڭ ھەۋەسلىرىدىن ۋاز كەچكەنگە، ناماز ئوقۇغاندا پۈتۈن بەدەننىڭ ئىشتىراك قىلغىنىغا ۋە ھەج قىلغاندا بەدەننىڭ يول ۋە ئىسسىق ئازابىغا بەرداشلىق بەرگىنىگە ئوخشاش ئىبادەتلەردۇر. بۇ يەردىكى «بەدەن» دىن مەقسەت، ئىنساننىڭ ماددىي جىسىملار بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئەقلى، تىلى، قەلبى ۋە باشقا ئورگانلىرىدىن ئىبارەت بىر پۈتۈن ۋۇجۇدى دېمەكتۇر.

5. پۇل - مال بىلەن ئىبادەت قىلىش

پۇل - مال بىلەن ئىبادەت قىلىش - زاكات، سەدىقە بېرىش، ھاجەتمەنلەرگە خەير -

(1) بەيىنە سۈرىسى 5 - ئايەت.

(2) ئەھزاب سۈرىسى 41 - 42 - ئايەتلەر.

ئېھسان قىلىش، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە ھەج - ئۆمرە ئۈچۈن پۇل - مال سەرپ قىلىش دېگەنلىكتۇر.

6 - جاننى پىدا قىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش

جاننى پىدا قىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش - ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلىش، ئىسلام دەۋىتىنى تەشۋىق قىلىش ۋە ھەقىقەتنى قوغداش يولىدا جاننى پىدا قىلىش بىلەن بولىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ يەنى «شۆبھىسىزكى، ھەقىقىي مۆمىنلەر ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرگەن، ئاندىن (ئىماندا) شەك كەلتۈرمىگەن، ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلاردۇر. ئەنە شۇلار (ئىمان دەۋاسىدا) راستچىلاردۇر»⁽¹⁾.

7 - ۋەتەندىن ئايرىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش

ۋەتەندىن ئايرىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش - جىھاد، ھەج - ئۆمرە ۋە ئىلىم تەھسىل قىلىش يولىدا ۋەتەندىن ئايرىلىش دېمەكتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ يەنى «ئۇلارنىڭ (يەنى مۇسۇلمانلارنىڭ) ئىچىدىكى ھەر بىر جامائەتتىن يەنە بىر تۈركۈمى دىننى ئالىم بولۇپ، ئۇلار قەۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ ئاللاھنىڭ تەقۋا بەندىلىرىدىن بولۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەھسىل قىلىشقا) چىقىمىدى»⁽²⁾.

يەنى، ئىلىم تەھسىل قىلىش ئۈچۈن چىقىش پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىدە پەرز كىپايە بولۇپ، بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئۈنى ئورۇنلىشى بىلەن بۇ پەرز ئادا تاپىدۇ⁽³⁾.

(1) ھۇجۇرات سۈرىسى 15 - ئايەت.

(2) تەۋبە سۈرىسى 122 - ئايەت.

(3) دوكتۇر يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ «ئىسلامدا ئىبادەت» ناملىق كىتابىدىن.

ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ سىرى

سوئال: ئاللاھ تائالاغا نېمە ئۈچۈن ئىبادەت قىلىمىز؟

جاۋاب: بەندىلەرنىڭ قىلغان ئىبادەتلىرىدىن ئاللاھقا ھېچبىر پايدا يەتمەيدۇ. ئىبادەتتىن يۈز ئۈرۈگەنلەرنىڭ ئاسىيلىقلىرىدىنمۇ، ئاللاھقا ھېچبىر زىيان يەتمەيدۇ. چۈنكى ئاللاھ پۈتۈن مەخلۇقاتلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىدىن بېھاجەتتۇر. ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر. ئاللاھ شۇنداق ھېكمەتلىك ئىش قىلغۇچى پەۋەردىگاركى، ئۇ ئىنسانلارنى پايدىسىز ۋە ھېكمەتسىز ئىشلارغا بۇيرۇمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ياخشىلىق ۋە پايدىلىق بولىدىغان ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ. ئىبادەتلەرنىڭ پايدىسىمۇ پەقەت ئىنسانلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈندۇر!

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە بىزنىڭ يۇقىرىقى سوئاللىمىزغا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى ئارقىلىق مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىدۇ:

﴿هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ﴾ يەنى «بۇ پەرۋەردىگار بىزنىڭ (ماڭا قىلغان) نېھسانى، ئۇ شۈكۈر قىلامدىم، يا تۈز كۈرلۈق قىلامدىم، بۇنىڭ بىلەن مېنى سىنىدى، كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن شۈكۈر قىلىدۇ، كىمكى تۈز كۈرلۈق قىلىدىكەن، ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارم (ئۇنىڭ شۈكۈر قىلىشىدىن بېھاجەتتۇر) ئاللاھنىڭ كەرەمى كەڭدۇر، دېدى»⁽¹⁾.

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ يەنى «بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەتنى ئاتا قىلدۇق (ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى) ئاللاھقا شۈكۈر قىلغىن، كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۆزى ئۈچۈن شۈكۈر قىلغان بولىدۇ، كىمكى كۈپۈرلىق قىلىدىكەن، شۈبھىسىزكى ئاللاھ (بەندىلەردىن) بېھاجەتتۇر. مەدھىيىگە لايىقتۇر»⁽²⁾.

سوئال: ئاللاھقا قانداق ئىبادەت قىلىش كېرەك؟

(1) نەمل سۇرىسى 40 - ئايەت.

(2) لوقمان سۇرىسى 12 - ئايەت.

جاۋاب: ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىپ، ئۇلار كۆرسەتكەن بويىچە ئىبادەت قىلىش كېرەك. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ﴾ يەنى «ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا ئىتائەت قىلىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئەمەلىڭلارنى (كۆپىرى، نىفاق ۋە رىيا بىلەن) بىكار قىلىۋەتمەڭلار»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئەمەلنى بىزنىڭ دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن بويىچە قىلمايدىكەن، ئۇنىڭ قىلغان ئەمەللىرى بىكاردۇر»⁽²⁾.

ئىبادەت قىلىش پىرىنسىپى

سوئال: ئىبادەتنىڭ ئاللاھ كۆرسەتكەن سىستېمىسى قايسى؟

جاۋاب: ئىبادەتنىڭ ئاللاھ كۆرسەتكەن سىستېمىسى - ئىبادەتنى ئاللاھقا چىن ئىخلاسى، مۇھەببەت ۋە ئەڭ كەمتەرلىك بىلەن ئېھسان تەرىقىسىدە قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. شۇنداق قىلىنغان ئىبادەتلا ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولىدۇ.

سوئال: ئېھسان دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ئېھسان - ئەمەل - ئىبادەتلەرنى، خۇددى ئاللاھنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئادا قىلىش دېمەكتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېھسان توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «ئېھسان - خۇددى سەن ئاللاھنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلىشىڭدۇر، گەرچە سەن ئاللاھنى كۆرمىسەڭمۇ، ئاللاھ سېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ»⁽³⁾.

سوئال: ئىخلاسى دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ئىخلاسى - ئەمەل - ئىبادەتلەرنى رىيا (كىشىلەرگە كۆرسىتىش) ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پەقەت ئاللاھ رازىلىقىغا ئېرىشىش نىيىتىدە، ئۇنى ئاللاھقا خالىس قىلىش دېمەكتۇر. ئىخلاسنىڭ ئەكسى رىيادۇر. ئاللاھ ئىخلاسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ﴾ يەنى «دىنىڭنى شېرىكتىن (نىفاق ۋە رىيادىن) ساپ

(1) مۇھەممەد سۇرىسى 33 - ئايەت.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

قىلغان ھالدا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغىن»⁽¹⁾.

ھەرقانداق ئەمەل - ئىبادەتنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى پەقەت ئاللاھقا بولغان ئىخلاس ۋە مۇھەببەتكە باغلىقتۇر. چۈنكى ئىبادەت دېگەن - ئىنساننىڭ بەدىنىگە ياكى تاشقى قىياپىتىگە قارىتىلغان بىر نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ قەلب يۈكسەكلىكىدىن ئۇرغۇپ چىقىدىغان رازىمەنلىك ۋە سەمىمىيەتتۇر. ئاللاھقا چىن قەلبىدىن ئىخلاس ۋە مۇھەببىتى بولمىغان كىشىنىڭ قىلغان ئىبادەتلىرى ۋە ياخشى ئەمەللىرى پەقەتلا پايدىسىز پائالىيەتلەردىن ئىبارەت بىر نەرسىدۇر. بۇنداق پائالىيەتلەردىن ئاللاھ بېھاجەتتۇر، ئەلۋەتتە. خۇددى ساختا پۇلنىڭ بانكىدا ئۆتمىگىنىدەك، ئىخلاسىز ئەمەل - ئىبادەتلەرنىمۇ ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ.

سوئال: نىيەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: نىيەت - دىلدىكى مەقسەت دېمەكتۇر. ئەمەللەرنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولۇشى پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر. ھەرقانداق كىشى ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ»⁽²⁾.

كىمكى ھاياتىنىڭ غايىسىنى، - ئۆزىنىڭ يەر يۈزىدىكى ئورۇنبارلىق سۈپىتى بىلەن - ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى ئورۇنلاشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار مەقسەتكە بېغىشلايدىكەن، ئۇنىڭدىن سادىر بولغان ھەرقانداق سۆز - ھەرىكەت، ئىش - پائالىيەت ۋە ھەتتا سۈكۈناتلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ «جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم» دېگەن مۇقەددەس سۆزىنىڭ تەقەززاسىدۇر. چۈنكى بىز ئىبادەتنىڭ مەنىسىنى بىر قانچە مىنۇتلار ئىچىدىلا ئادا قىلىنىدىغان كۈندىلىك ئىبادەتلەرگىلا قىسقارتىپ قويدىغان بولساق، بۇ ئايەتتىكى يارىتىلىشنىڭ غايىسى قىلىنغان چوڭقۇر مەنىنى چۈشەنمىگەن بولىمىز.

مەرھوم ئۇستاز مۇھەممەد غازالى بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام دېمەك - كەم - زىيادە قىلىشقا بولمايدىغان، ھەتتا بارماقلار بىلەن سانغىلى بولىدىغان ئازغىنە ئىبادەتلەر ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئىنساننىڭ ھاياتتىكى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئۆتەشكە سالاھىيەتلىك بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. بىرەر زاۋۇتنى ياسىماقچى بولغان ئېنژىنېر ئۇ زاۋۇتتىن ئىشلەپچىقىرىلىدىغان مەھسۇلاتلارنى كۆزدە تۇتماستىن، بەلكى بۇ زاۋۇتنىڭ ھەمىشە

(1) زۇمەر سۈرىسى 2 - ئايەت.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىشلەپچىقىرىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنى كۆزدە تۇتىدۇ.

ئايروپىلاننىڭ سالاھىيىتى - ئۇنىڭ ئۇچۇش ئۈچۈن ھازىر بولۇشى، قەلەمنىڭ سالاھىيىتى - يېزىش ئۈچۈن ھازىر بولۇشى، ئىنساننىڭمۇ ئەمەل - ئىبادىتىنىڭ ھەمىشە ئاللاھقا يارارلىق بولۇپ، قوبۇل بولۇشى پەقەت ئۇنىڭ نىيىتىنىڭ دۇرۇس بولۇشى بىلەن بولىدۇ. ئىنساننىڭ نىيىتى ھەرئىشتا ئاللاھنىڭ بويۇقلىرىنى ئادا قىلىشتىن ئىبارەت بولىدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتتىكى پۈتۈن ئىشلىرى ئۆزلىكىدىن ئىبادەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ. پۇل چىقىرىدىغان زاۋۇتمۇ ئۇنىڭغا كىرگەن قىممەتسىز خام ئەشيانى قىممەتلىك پۇل قىلىپ چىقارغىنىدەك، ئىنساننىڭ نىيىتى سالاھىيەتلىك بولسا، ئۇنىڭ ھاياتتىكى پۈتۈن ئىشلىرى كاتتا ئىبادەتلەرنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ»⁽¹⁾.

مۇسۇلمان كىشىنىڭ ھاياتى ئاللاھتىن قەتئىي ئايرىلمايدۇ، ئۇنىڭ ئىشى ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى ئادا قىلىش، غايىسى ئاللاھنى رازى قىلىش، ئۇنىڭ دەلىلى قۇرئان بىلەن ھەدىستۇر.

ئېتىقاد قەلبىنىڭ، ئەمەل بەدەننىڭ ئىشى

سوئال: كىشىلەرنىڭ «دىن قەلبىمىزدە» دېگەن دەۋا بىلەن ئەمەل قىلماسلىقى توغرىمۇ؟

جاۋاب: بۇ سۆز بەزى كىشىلەرنىڭ، ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىشتىن ئۆزلىرىنى قاچۇرۇش مەقسىتى بىلەن ئېيتىپ كەلگەن بىمەنە سۆزدۇر. مەلۇمكى، دىن - ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ۋە مۇئامىلە قاتارلىقلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئەقىدە مەسىلىلىرى قەلبتە بولسىمۇ، ئەمەل - ئىبادەتلەر، مۇئامىلاتلار ۋە باشقا ئەمەللەر قەلب بىلەن بەدەننىڭ بىردەك ئىشتىراك قىلىشى بىلەن بولىدۇ. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، دىن - ئەقىدە بىلەنلا ئادا تاپمايدۇ. بەلكى - بىز يۇقىرىدا بايان قىلغاندەك - دىن دېمەك - ئەمەل - ئىبادەت دېمەكتۇر.

«دىن قەلبىمىزدە» دېگۈچىلەرنىڭ بۇ دەۋاسى راست بولىدىغان بولسا، قەلبتىكى دىننىڭ ئالامەتلىرى ئۇلارنىڭ تاشقى پائالىيەتلىرىدە كۆرۈلگەن ۋە ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا ئەكس ئەتكەن بولاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «بىلىڭلاركى، بەدەندە بىر پارچە گۆش بولۇپ، ئۇ، تۈزۈلسە پۈتۈن بەدەن تۈزۈلىدۇ، ئەگەر ئۇ،

(1) ئۇلۇغ ئۇستاز مۇھەممەد غازالىينىڭ «بۇ بىزنىڭ دىنىمىز» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

بۇزۇلدىكەن، بەدەننىڭ ھەممىسى بۇزۇلدى، بىلىڭلاركى، ئۇ بولسىمۇ، قەلبىتۇر»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسىگە كۆرە، قەلبى تۈزۈك بولغان كىشىنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىمۇ تۈزۈك، قەلبى بۇزۇق كىشىنىڭ ئىشلىرىمۇ بۇزۇق بولىدۇ. بىراۋنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدىكى ۋە قىلىقلىرىدىكى ئېسىللىك ياكى ناچارلىق ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ ئېسىللىكى ياكى ناچارلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

سوئال: ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت قايسى؟

جاۋاب: ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئەڭ كاتتا ئىبادەت تەۋھىد بولۇپ، تەۋھىد پۈتۈن ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرىدۇر. «تەۋھىد» سىز قىلىنغان ئەمەل - ئىبادەتلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قەتئىي قوبۇل بولمايدۇ. تەۋھىدنىڭ ئەكسى شېرىكتۇر.

تەۋھىد ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

سوئال: تەۋھىد دېگەن نېمە؟

جاۋاب: تەۋھىد - ئاللاھنى بىر بىلىش ۋە ئىبادەتلەرنى ئۇنىڭغا خالىس قىلىش دېمەكتۇر.

سوئال: تەۋھىدنىڭ تۈرلىرى قانچە ۋە ئۇلار قايسىلار؟

جاۋاب: تەۋھىد ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - تەۋھىد رۇبۇبىيە.

2 - تەۋھىد ئۇبۇدىيە (ئۇلۇھىيە).

3 - تەۋھىد ئەسما ۋە سىفات.

سوئال: تەۋھىد رۇبۇبىيە دېگەن نېمە؟

جاۋاب: تەۋھىد رۇبۇبىيە - ھەممىنى ياراتقۇچى بىر ئاللاھ ئىكەنلىكىگە ئېتىراپ قىلىش دېمەكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەممە نەرسىنى

ياراتقۇچى ۋە ئۇ، ھەممە نەرسىگە ھامىيدۇر (خالغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ)»⁽²⁾.

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) زۇمەر سۈرىسى 62 - ئايەت.

سوئال: تەۋھىد ئۇلۇھىيە دېگەن نېمە؟

جاۋاب: تەۋھىد ئۇلۇھىيە - ئەمەل، ئىبادەتلەرنى بىر ئاللاھقا خالاس قىلىش دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلغان سۆزىدە، ئۆزى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي﴾ يەنى «مەن ھەقىقەتەن (ئىبادەتكە لايىق) ئاللاھدۇرمەن. مەندىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يۇقتۇر. يالغۇز ماڭا ئىبادەت قىلغىن»⁽¹⁾.

سوئال: تەۋھىد ئەسما ۋە سىفات دېگەن نېمە؟

جاۋاب: تەۋھىد ئەسما ۋە سىفات - ئاللاھنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سەھى ھەدىسلەردە بايان قىلىنغان گۈزەل ئىسىملىرى ۋە ئېسىل سۈپەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش ۋە بۇ ئىسىم - سۈپەتلەرنى باشقىلارنىڭ ئىسىملىرىغا ۋە سۈپەتلىرىگە ئوخشاشماسلىق، شۇنداقلا ئاللاھنى ھېچ بىر شەيئىگە ئوخشاشماسلىق دېمەكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ يەنى «ھېچ شەيئى ئاللاھقا ئوخشاش ئەمەستۇر»⁽²⁾.

سوئال: تەۋھىدنىڭ پايدىسى نېمە؟

جاۋاب: تەۋھىدنىڭ پايدىسى - بۇ دۇنيادا توغرا يول تېپىش، ئاخىرەتتە ئازابدىن قۇتۇلۇش ۋە جەننەتكە كىرىش بىلەن ئاللاھنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشىشتىن ئىبارەتتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ يەنى «ئازابتىن ئەمەن بولۇش ئىمان ئېيتقان، ئىمانغا مۇشەركلىكنى ئارىلاشتۇرمىغان ئادەملەرگە مەنسۇبتۇر. ئۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلاردۇر»⁽³⁾.

سوئال: تەۋھىدنىڭ ئەھمىيىتى نېمە؟

جاۋاب: تەۋھىد - ئىمان ۋە ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرى، ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ساماۋىي دىنلارنىڭ ئورتاق چاقىرىقى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ ئۇلىدۇر. ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى كىشىلەرنى ئالدى بىلەن تەۋھىدكە

(1) تاھا سۇرىسى 14 - ئايەت.

(2) شۇرا سۇرىسى 11 - ئايەت.

(3) ئەنئام سۇرىسى 82 - ئايەت.

چاقىرغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىكى 13 يىللىق دەۋىتىمۇ پەقەت كىشىلەرنى تەۋھىدكە چاقىرىشتىن ئىبارەت بولغان. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە «مەندىن باشقا مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار، دەپ ۋەھىي قىلدۇق»⁽¹⁾.

تەۋھىدسىز ئېيتىلغان ئىمان ۋە قىلىنغان ئەمەل - ئىبادەتلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قەتئىي قوبۇل قىلىنمايدۇ!

شېرىك ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

سوئال: ئەڭ چوڭ گۇناھ قايسى؟

جاۋاب: ئەڭ چوڭ گۇناھ - ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشتۈر.

سوئال: شېرىك دېگەن نېمە؟

جاۋاب: شېرىك - ئېتىقاد، ئەمەل - ئىبادەتلەر ۋە دۇئالاردا ئاللاھقا باشقا بىرسىنى شېرىك قىلىپ قوشۇش دېگەنلىكتۇر. شېرىك تەۋھىدنىڭ ئەكسىدۇر.

سوئال: شېرىكنىڭ تۈرلىرى قانچە ۋە ئۇلار قايسىلار؟

جاۋاب: شېرىك ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى شېرىكۈلئەكبەر (چوڭ شېرىك) يەنە بىرى شېرىكۈلئەسغەر (كىچىك شېرىك) لەردىن ئىبارەتتۇر.

شېرىكۈلئەكبەر ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمى

سوئال: شېرىكۈلئەكبەرنىڭ تۈرلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: شېرىكۈلئەكبەرنىڭ تۈرلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

جاۋاب: شېرىك - ئېتىقاد، ئەمەل - ئىبادەتلەر ۋە دۇئالاردا ئاللاھقا باشقا بىرسىنى شېرىك قىلىپ قوشۇش دېگەنلىكتۇر. شېرىك تەۋھىدنىڭ ئەكسىدۇر.

سوئال: شېرىكنىڭ تۈرلىرى قانچە ۋە ئۇلار قايسىلار؟

جاۋاب: شېرىك ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى شېرىكۈلئەكبەر (چوڭ شېرىك) يەنە بىرى شېرىكۈلئەسغەر (كىچىك شېرىك) لەردىن ئىبارەتتۇر.

(1) ئەننبىيا سۈرىسى 25 - ئايەت.

سوئال: شىركۈلئەكبەرنىڭ تۈرلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: شىركۈلئەكبەرنىڭ تۈرلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 - كائىناتنى ئىدارە قىلىشتا ئاللاھتىن باشقا بەزى باشقۇرغۇچىلار بار، دەپ ئېتىقاد قىلىش. مەسىلەن: ئەۋلىيالار، قۇتۇبىلار، پىرلەر ۋە مازايى - ماشايىخلار كائىناتتىكى بەزى ئىشلارنى تەسەۋررۇپ قىلالايدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلغانغا ئوخشاش. بۇ خىل شىپىرىك ئاللاھنىڭ تەسەۋررۇپاتىغا باشقىلارنى شىپىرىك قىلىۋالغانلىقتۇر.

2 - ئاللاھقا ۋە ئاللاھقا خاس سۈپەتلەرگە باشقىلارنى ئوخشىتىش. مەسىلەن: ئەۋلىيا، قۇتۇبىلار، پالچىلار ۋە داخانلارنى غەيبىنى بىلىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلغانغا ئوخشاش. بۇ خىل شىپىرىك ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرىگە باشقىلارنى شىپىرىك قىلىۋالغانلىقتۇر. چۈنكى غەيبىلەرنى بىلىش ئاللاھقا خاس سۈپەت. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ يەنى «غەيبىنىڭ خەزىنىلىرى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىدۇر. ئۇنى پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ، قۇرۇقلۇقتىكى، دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ بىلىدۇ، دەرەختىن تۆكۈلگەن ياپراقتىن ئاللاھ بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھال ياكى قۇرۇق نەرسىلەر بولسۇن، ھەممىسى ئاللاھقا مەلۇم بولۇپ لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى، داخان، پالچى، رامچى ۋە كاھىنلارنىڭ غەيبىتىن سۆزلىگەن سۆزلىرىگە ئىشىنىدىكەن، ئۇ، ماڭا كەلگەن دىنغا كاپىر بولغان بولىدۇ»⁽²⁾.

3 - ئۆلۈكلەردىن مەدەت تىلەش ۋە ئۇلاردىن كېسەللەرگە شىپالىق سوراڭ، پەرزەنت تىلەش ۋە بەرىكەت تىلەش، شۇنداقلا مەيلى تىرىك بولسۇن، مەيلى ئۆلۈك بولسۇن، ئاللاھتىن باشقا بىراۋنى تەبىئىي سەۋەبلەر ۋە تەبىئىي چارىلارنىڭ سىرتىدا كىشىلەرگە غەيبىتىن ياردەم قىلالايدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش. بۇ خىل شىپىرىك ئىبادەتتە ۋە ياردەم سوراشتا ئاللاھقا باشقىلارنى شىپىرىك قىلىپ قوشىۋالغانلىقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر

(1) ئەنئام سۈرىسى 59 - ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «دۇئا - ئىبادەتتۇر» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾. بۇنداق قىلىش ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەندىن تاشقىرى، مۇسۇلمانلىقنىڭ «ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم سورايمىز» دېگەن ئاساسىي پىرىنسىپىغا زىت كېلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، ئۆلۈكلەردىن نەرسە سورايدىغان ئاللاھقا ئۇلارنى شېرىك كەلتۈرگەنلىك ئىكەنلىكىنى ئوچۇق بايان قىلىدۇ: ﴿إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ﴾ يەنى «ئەگەر ئۇلارنى چاقىرساڭلار، سىلەرنىڭ چاقىرغىنىڭلارنى ئاڭلىمايدۇ. ئاڭلىغان تەقدىردىمۇ سىلەرگە جاۋاب قايتۇرمايدۇ، قىيامەت كۈنى (ئاللاھقا ئۇلارنى) شېرىك قىلغانلىقىڭلارنى ئىنكار قىلىدۇ»⁽²⁾.

ئەسكەرتىش: ئاۋام خەلقىنىڭ ئېغىزىدا كۆپ تارقالغان «ياپىرىم! ياكى» مەدەت يا پىرىم! دېگەن سۆزلەر شېرىك ۋە كۈپىرى سۆزلەردۇر. كىشىلەر دەۋانتقان بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى بىلىپ، بىلىمى ئېغىزلىرىدىن چىقىرىدۇ. «مەدەت» سۆزىنىڭ ئەرەب تىلىدىكى مەنىسى «ياردەم سورايمەن» دېگەنلىكتۇر، «يا پىرىم» دېگەن سۆزدىكى «يا» ئەرەب تىلىدا «مەدەت ۋە ياردەم سورايمەن» دېگەن جۈملىنىڭ قىسقارتىلمىسى بولۇپ، بىراۋدىن مەدەت سورايدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا بۇنداق كۈپىرى سۆزنى ئېيتىشتىن ساقلىنىش زۆرۈردۇر. بۇنىڭ ئورنىغا «مەدەت يا ئاللاھ» دېيىش تولىمۇ توغرا مۇناجات ۋە ئېسىل دۇئادۇر.

4 - ئاللاھنىڭ غەيرى ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش، يەنى ئەۋلىيالارنىڭ، پىرلەرنىڭ ۋە مازابى - ماشايىخلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىمىز، دېگەن گۇمان بىلەن، ئۇلارغا ئاتاپ قۇربانلىق قىلىش، نەزىر - چىراغ ئۆتكۈزۈش، ھەتتا مازالارغا بېرىپ ئۇلارنىڭ قەبىرلىرىگە ئاتاپ مال كېسىش قەتئىي ھارامدۇر. قۇربانلىق - ئىبادەت بولغانلىق سۈپىتى بىلەن، ئۇ پەقەت ئاللاھقىلا قىلىنىدۇ. ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ، مۇنداق دەيدۇ:

﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾ يەنى «پەرۋەدىگارنىڭ ئۈچۈن ناماز ئۇقۇغىن ۋە قۇربانلىق قىلغىن»⁽³⁾.

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) فاتىر سۈرىسى 14 - ئايەت.

(3) كەۋسەر سۈرىسى 2 - ئايەت.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ غەيرى ئۈچۈن قۇربانلىق قىلغان كىشىگە ئاللاھ لەنەت قىلسۇن!»⁽¹⁾.

5 - سېھىرگەرلىك قىلىش. سېھىرگەرلىك ئەڭ چوڭ گۇناھلاردىن بولۇپ، سېھىرگەرلىك قىلغۇچىلار شەكسىز كاپىرلاردۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ﴾ يەنى «سۇلايمان (سېھىرگەر بولغىنى ۋە سېھىر ئۆگىنىش بىلەن) كاپىر بولغىنى يوق، لېكىن شەيتانلار كىشىلەرگە سېھىر ئۆگىتىپ كاپىر بولدى»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «يەتتە ھالاكەتتىن قېچىڭلار: ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش، سېھىر قىلىش...»⁽³⁾.

6. ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ نامىنى ئاتاپ قەسەم قىلىش. چۈنكى قەسەم - ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئۇنىڭ جازالىشىدىن قورقۇلىدىغان بىر زاتنىڭ نامىنى ئاتاش ئارقىلىق، بىرەر ئىشنىڭ راست ئىكەنلىكىنى تەكىتلەش دېمەكتۇر. ئۇنىڭ مەنىسى: «ئەگەر مەن يالغان ئىشقا قەسەم قىلغان بولسام، نامى ئاتالغان بوزات مېنى ئۇرسۇن» دېگەنلىكتۇر. شۇبھىسىزكى، ئۇلۇغلىقنىڭ يېگانە ئىگىسى، قىلمىشلارغا يېتەرلىك جازا بەرگۈچى ۋە ئازابىدىن قورقۇلغۇچى زات - ئاللاھتۇر. ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلغۇچى، ئاللاھقا خاس بولغان ئۇلۇغلىق ۋە قىلمىشلارغا جازا بېرىشتەك ئالىي سۈپەتلەرگە باشقىلارنى شېرىك قىلىۋالغان بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى، ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىدىكەن، ئۇ، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ» دېگەن⁽⁴⁾.

ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىدىكەن، ئۇ مۇشېرىك ۋە كاپىر بولۇپ كېتىدۇ»⁽⁵⁾.

ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ نامى بىلەن قىلىنغان قەسەم شېرىك ۋە كۇپۇرنىڭ جۈملىسىدىن سانالسىمۇ، ئۇ قەسەم ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى قەسەم ئاللاھنىڭ مۇبارەك

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(2) بەقەرە سۈرىسى 102 - ئايەت.
(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(4) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
(5) تىرمىزى رىۋايىتى.

ئىسىملىرىنى تىلغا ئېلىش بىلەنلا قىلىندۇ. قەسەمنىڭ ئىبارىلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار: **والله (ۋەللاھى) تالله (تەللاھى) ۋە بالله (بىللاھى)** دىن ئىبارەت. شۇنىڭ ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ «مېنى نان ئۇرسۇن»، «ئۇنداق بولۇپ كېتەي، مۇنداق بولۇپ كېتەي» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلىرى قەسەمگە ياتمايدۇ.

ئەمما كىشى قەسەم قىلدىم دەپ: «مەن كاپىر بولۇپ كېتەي» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلغان ۋە قەسەمدە يالغان ئىشقا قەسەم قىلغان بولسا، ئۇ ئۆزىنىڭ دېگىنىدەك بولۇپ كېتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئىسلام مىللىتىنىڭ غەيرى بىلەن يالغان ئىشقا قەسەم قىلىدىكەن، ئۇ، ئۆزىنىڭ دېگىنىدەك بولۇپ كېتىدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى: قەسەم قىلغۇچى قەسەمدە، ئەگەر ئىش شۇنداق بولمىغان بولسا، مەن "كاپىر بولۇپ كېتەي" ياكى "يەھۇدىي بولۇپ كېتەي" ياكى "خىرىستىئان بولۇپ كېتەي" دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلغان ۋە شۇ قەسەمدە يالغانغا قەسەم قىلغان بولسا، ئۇ ئۆزىنىڭ دېگىنىگە ئوخشاش بولۇپ كېتىدۇ. يەنى كاپىر بولۇپ كېتىدۇ دېگەنلىكتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «كىمكى قەسەمدە، "مەن ئىسلامدىن چىقىپ كېتەي" دەيدىكەن، ئەگەر ئۇ يالغان ئىشقا قەسەم قىلغان بولسا، ئۆزى دېگىنىدەك بولۇپ كېتىدۇ، ئەگەر راست ئىشقا شۇنداق دەپ قەسەم قىلغان بولسىمۇ، مۇسۇلمانلىققا سالامەت قايتمايدۇ»⁽²⁾.

7 - ئەۋلىيالار، پىرىلەر ۋە مازاپى - ماشايخلارغا ئاللاھقا ئەقىدە قىلغاندەك ئەقىدە قىلىش، ئۇلارنى ئاللاھنى سۆيگەندەك سۆيۈش، ئۇلاردىن ئاللاھتىن قورققاندەك قورقۇش ۋە ئۇلارغا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغاندەك چوقۇنۇش.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّوهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا

لِلَّهِ﴾ يەنى «بەزى ئادەملەر ئاللاھتىن غەيرىلەرنى ئاللاھقا شېرىك قىلىۋالىدۇ. ئۇلارنى مۆمىنلەرنىڭ ئاللاھنى دوست تۇتقىنىدەك دوست تۇتىدۇ (يەنى ئۇلۇغلايدۇ ۋە بويسۇنىدۇ)

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائى رىۋايىتى.

مۆمىنلەر ئاللاھنى ھەممىدىن بەك دوست توتىدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتە، ئاللاھتىن غەيرىلەرنى، ئاللاھنى دوست توتقاندا دوست توتۇپ، ئەقەدە قىلىشنى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەنلىكنىڭ جۈملىسىدىن سانغان. بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن، ئاللاھتىن باشقىسىدىن خۇددى ئاللاھتىن قورققاندا قورقۇش ۋە ئۇلارغا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغاندا چوقۇنۇشمۇ شېرىكنىڭ جۈملىسىدىن سانىلىدۇ، ئەلۋەتتە.

8 - ئۆلۈكلەرنى - مەيلى ئۇلار پەيغەمبەر بولۇپ كەتسۇن، مەيلى ئەۋلىيا بولۇپ كەتسۇن - كىشىلەرگە پايدا - زىيان يەتكۈزەلەيدۇ، ھاجەتلەرنى راۋا قىلالايدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَلَيْسَ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴾ يەنى «بېشىغا كۈن چۈشكەن ئادەم دۇئا قىلسا (ئۇنىڭ دۇئاسىنى) ئىجابەت قىلىدىغان، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان ۋە سىلەرنى زېمىننىڭ ئورۇنباسارى قىلغان كىم؟ ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ سىلەر ئازغىنە ۋەز - نەسەھەت ئالسىلەر»⁽²⁾.

﴿ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بَخِيرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ يەنى «ئەگەر ئاللاھ ساڭا بىرەر كۈلپەت يەتكۈزسە، ئۇنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم كۆتۈرۈۋېتەلمەيدۇ، ئەگەر ئاللاھ ساڭا بىرەر ياخشىلىق يەتكۈزسە (ئۇچاغدا ئۇنىڭغا ھېچكىم ئارىلىشالمايدۇ)، چۈنكى ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر»⁽³⁾.

سوئال: شىركۈلئەكبەرنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: شىركۈلئەكبەرنى سادىر قىلغان ئادەم ئىماندىن چىقىدۇ، ئۇنىڭ بۇرۇن قىلغان پۈتۈن ئەمەل - ئىبادەتلىرى بىكار بولۇپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ گۇناھى كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ، پەقەت شېرىك كەلتۈرگۈچىنىڭ شېرىكتىن قەتئىي قول ئۈزۈپ، قايتا ئىمان ئېيتىشى ۋە گۇناھلىرىغا ھەقىقىي رەۋىشتە تەۋبە قىلىشى ئارقىلىق ئاللاھ خالىسا كەچۈرۈم قىلىنىدۇ.

(1) بەقەرە سۇرىسى 165 - ئايەت.

(2) نەمل سۇرىسى 62 - ئايەت.

(3) ئەنئام سۇرىسى 17 - ئايەت.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ يەنى «ئاللاھ ئۆزىگە بىرەر نەرسىنىڭ شېرىك كەلتۈرۈلۈشىنى (يەنى مۇشېرىكلىك گۇناھىنى) ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلمايدۇ. بۇنىڭدىن باشقىسىنى (ئاللاھ ئۆزى) خالىغان ئادەمگە مەغپىرەت قىلىدۇ. كىمكى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدىكەن، ئۇ ھەقىقەتەن قاتتىق ئازغان بولىدۇ»⁽¹⁾.

شېرىكلىك سەغەر ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمى

سوئال: شېرىكلىك سەغەرنىڭ تۈرلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: شېرىكلىك سەغەرنىڭ تۈرلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 - ئۆلۈكلەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئاللاھقا يېقىنلىشىش مەقسىتىدە مازارلارنى تاۋاپ قىلىش. چۈنكى تاۋاپ قىلىش پەقەت بەيتۇللاھتىكى «كەبە» گىلا خاستۇر. بەيتۇللاھتىن باشقا جايىنى تاۋاپ قىلغان كىشى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ. چۈنكى تاۋاپ - ئىبادەتتۇر. ئىبادەتنى ئاللاھتىن باشقىسى ئۈچۈن قىلىشنىڭ ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەنلىك ئىكەنلىكى ئېنىقتۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ يەنى «(ھاجىلار) قەدىمى بەيت (يەنى بەيتۇللاھنى) تاۋاپ قىلسۇن»⁽²⁾.

ئەمما قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىش ئارقىلىق ئۆلۈمنى ئەسكە ئېلىش ۋە مازاردا ياتقان يېقىنلارغا دۇئا قىلىش ئۈچۈن مازارلارغا بېرىش ساۋابلىق ئىشتۇر.

2 - رىيا، يەنى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى خالىسى ئاللاھ ئۈچۈن قىلماستىن، باشقىلارغا كۆرسىتىش نىيىتى بىلەن قىلىش. چۈنكى بەندىلەرنىڭ ئەمەل - ئىبادەتلىرىنى كۆزىتىش، ئۇلارغا ساۋاب بېرىش پەقەت ئاللاھقا خاستۇر. ئەمەل - ئىبادەتلەرنى باشقىلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىش بولسا، ئاللاھنىڭ ئەمەلەرگە ساۋاب بېرىش ۋە ئۇلارنى كۆزىتىش سۈپىتىگە باشقىلارنى شېرىك قىلىپ قوشۇۋالغانلىق بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ سىلەر ئۈچۈن ئەڭ قورقۇدىغىنىم، ئاللاھقا ئەڭ كىچىك شىكىمىمۇ كەلتۈرۈپ قويۇشىڭلاردۇر، ئۇ بولسىمۇ، رىيادۇر»⁽³⁾.

(1) نىسا سۇرىسى 116 - ئايەت.

(2) ھەج سۇرىسى 29 ئايەت.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ يەنى «كىمكى، پەرۋەردىگارغا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن، (يەنى ساۋاب ئۈمىد قىلىپ، ئازابىدىن قورقىدىكەن) ياخشى ئىش قىلسۇن، پەرۋەردىگارغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شىك كەلتۈرمىسۇن»⁽¹⁾.

3 - ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان ئىشلاردا باشقىلارغا بويسۇنۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان ئىشتا بەندىگە بويسۇنۇشقا بولمايدۇ»⁽²⁾. چۈنكى ئىتائەت قىلىش، بويسۇنۇش پەقەت ئاللاھقا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان ئىشلاردا - پەزىلەتنى تەرك ئېتىش، شەرىئەتتە مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلىش ۋە ھارامنى ھالال ئورنىدا قوللىنىش قاتارلىق ئىشلاردا - باشقىلارغا بويسۇنغان كىشى (يەنى بىر ئادەم قورقۇپ ياكى ئۇنىڭ يۈز خاتىرىسى قىلىپ شۇنداق قىلغان كىشى) ئاللاھقا ئىتائەتتە شىك كەلتۈرگەن بولىدۇ. چۈنكى، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىپ، باشقىلارغا بويسۇنغۇچىلار ئۆزلىرى بويسۇنغان كىشىلەرنى ئاللاھقا ئوخشاش، بەلكى ئالاھىتىن يۇقىرى كۆرگەن بولىدۇ ئەمەسمۇ؟!

تۇمار ئېسىش ۋە دەم سېلىش مەسلىسى

سوئال: تۇمار ئېسىش ۋە دەم سېلىش شىكمۇ؟

ج: تۇمار ئېسىش ۋە دەم سېلىشنىڭ شىك دائىرىسىگە كىرىدىغانلىرىمۇ ۋە جائىز بولىدىغانلىرىمۇ بار. بۇنىڭغا بىنائەن، تۇمار ئېسىش ۋە دەم سېلىش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى شىك دائىرىسىگە كىرىدىغىنى، يەنە بىرى، جائىز بولۇپ، رۇخسەت قىلىنغىنى.

دەم سېلىش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - كېسەللەرگە، ھەتتا ساقلاقمۇ قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ياكى ئاللاھنىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىنى ئوقۇش بىلەن بولىدىغان دەم سېلىش بولۇپ، بۇ جائىز دۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىدىن ئوقۇپ دەم سالغانلىقى ۋە باشقىلارنىڭمۇ شۇنداق قىلىشىغا رۇخسەت قىلغانلىقى توغرىسىدا رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەر بۇ خىلدىكى دەم سېلىشنىڭ جائىز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. ئەۋق ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىدۇ: «بىز جاھىلىيەت (ئىسلامدىن ئىلگىرىكى دەۋر) تە دەم

(1) كەھفى سۈرىسى 110 - ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

سالانتۇق. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ”يارەسۈلەللاھ! دەم سېلىشقا نېمە دەيسىز؟ - دەپ سورىۋىدىم، ئۇ - ئاۋۋال قانداق دەم سالىدىغانلىقىڭلارنى ماڭا كۆرسىتىڭلار، دەم سېلىش - ئاللاھقا شىك كەلتۈرگەنلىك دائىرىسىگە كىرىدىغان نەرسىلەردىن خالىي بولسىلا جائىز بولغان بولىدۇ - دېدى»⁽¹⁾.

فەتھۇلمەجىد ناملىق كىتابتا مۇنداق دېيىلىدۇ: ئىسلام ئالىملىرى ئۈچ شەرت بىلەن دەم سېلىشنى جائىز كۆردى: بىرىنچىسى، دەم سېلىشتا پەقەت قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ئاللاھنىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىلا ئوقۇلىشى، ئىككىنچىسى، سېلىنغان دەمنىڭ ئەرەب تىلىدا بولۇپ، مەنىسى چۈشىنىشلىك بولۇشى، ئۈچىنچىسى، دەم ئۆزلىكىدىن تەسىر قىلماستىن، بەلكى ئاللاھنىڭ ئىزنى ۋە ئىرادىسى بىلەنلا تەسىر قىلىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىشتىن ئىبارەت»⁽²⁾.

دەم سېلىشنىڭ ئۇسۇلى - قۇرئان ئايەتلىرىدىن ياكى ئاللاھنىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىدىن خالىغانلىرىنى ئوقۇپ، ئۆزىگە ياكى باشقىلارغا سۈفلەش ياكى سۇغا ئوقۇپ ئىچكۈزۈش ياكى ئىچىشتۇر.

2- دەم سېلىشنىڭ شىك دائىرىسىگە كىرىدىغان تۈرى بولۇپ، پەيغەمبەرلەرنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ، ئەۋلىيالارنىڭ ياكى جىنلارنىڭ ئىسىملىرىنى ئاتاش ياكى مەنىسى چۈشىنىكسىز تىلىمىلارنى ئوقۇش بىلەن سېلىنىدىغان دەم. بۇنداق قىلىشتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەنئى قىلغان. چۈنكى ئۇ شىك ئەمىلىدۇر.

تۇمارمۇ ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ۋە ئاللاھنىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىدىن يېزىلغان تۇمار بولۇپ، ئۇنىڭ جائىزلىقى ياكى جائىز ئەمەسلىكى توغرىسىدا ئىسلام ئالىملىرى ئىختىلاپلاشقان:

1 - بۇ تۈردىكى تۇمارنى جائىز دېگۈچىلەر، مەشھۇر ساھابىلاردىن ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر ۋە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇننىڭ سۆزلىرى ۋە ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ پېشىۋاسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ پەتىۋاسىغا يۆلەنگەن ۋە تۇمارنى ئۆزلىكىدىن تەسىر كۆرسىتىش كۈچىگە ئىگە ئەمەس، پەقەت ئاللاھنىڭ ئىزنى ۋە ئىرادىسى بىلەنلا تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىشنى شەرت قىلغان. ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇننىڭ، ﴿أَعُوذُ

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) فەتھۇلمەجىد 135. بەت.

بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمْزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَخْضَرُونَ ﴿
يەنى «ئاللاھقا سىغىنىپ، ئاللاھنىڭ غەزەبىدىن، ئۇنىڭ جازاسىدىن، مەخلۇقاتنىڭ
شەرىدىن، شەيتانلارنىڭ ماڭا يېقىنلىشىشىدىن ۋە ۋەسۋەسى قىلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن»
دېگەن دۇئانى بالاغەتكە يەتكەن بالىلارغا ئۆگىتىپ ئوقۇتىدىغانلىقى ۋە بالاغەتكە
يەتمىگەنلىرى ئۈچۈن، ئۇنى قەغەزگە يېزىپ ئۇلارنىڭ بويىغا ئېسىپ قويىدىغانلىقى
رىۋايەت قىلىندۇ»⁽¹⁾.

بۇھەدىستىن، چوڭلارغا ئايەتلەرنىڭ ئۆزىنى ئوقۇتۇش، نارسىدىلەرگە بولسا، - ئۇلار
ئۆزلىرى ئوقۇيالمىغانلىقى ئۈچۈن - قۇرئان ئايەتلىرىدىن ياكى ئاللاھنىڭ ئىسىم -
سۈپەتلىرىدىن يېزىپ، تۇمار قىلىپ بويۇنلىرىغا ئېسىپ قويۇشنىڭ جائىزلىقى
ئىپادىلىنىدۇ. ئەمما بالاغەتكە يەتكەنلەرنىڭ تۇمار ئېسىشنىڭ ھاراملىقىدا ئىسلام
ئالىملىرى بىردەك ئىتتىپاق تۇرۇ.

2 - تۇمار ئېسىشنى جائىز ئەمەس دېگۈچىلەر بولۇپ، بۇلار ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى
ئابباس ۋە ھۇزەيفە قاتارلىق مەشھۇر ساھابىلارنىڭ سۆزلىرىگە يۆلەنگەن. ئىبنى ئابباس
رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: «مەن پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالامنىڭ ”دەم سېلىش، تۇمار ئېسىش ۋە ئەر - خوتۇنلارنى بىر - بىرىگە ئامراق
قىلىش نىيىتى بىلەن يېزىلغان تىلىسىملارنىڭ بەزىسى شىكتۇر“ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان
ئىدىم»⁽²⁾.

تۇمار ئېسىشنى جائىز ئەمەس دېگۈچىلەرنىڭ بەزى دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇمار ئېسىش، دەم سېلىش ۋە تىلىسىم يېزىشنىڭ
بەزىسىنى شىكتىن سانىغان. شىك ئىنتايىن خەتەرلىك گۇناھ بولغانلىقتىن، ئۇنىڭدىن
ساقلىنىش ئۈچۈن بۇ ئىشلارنى تەرك ئېتىش زۆرۈر.

(2) خۇراپاتنىڭ ئالدىنى ئېلىش مۇھىمدۇر. بۇ ئىشلار بارا - بارا شىك ئىشلارغا يول
ئاچىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن تۇمار ئېسىش ۋە يېزىش ھارامدۇر.

(3) تۇمار ئاسقانلارنىڭ كۆپىنچىسى تۇماردىكى قۇرئان ئايەتلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى
ساقلىيالمىغانلىقتىن گۇناھكار بولىدۇ.

2 - پەيغەمبەرلەرنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ، ئەۋلىيالارنىڭ، پىرلەرنىڭ، جىنلارنىڭ ۋە باشقا

(1) تىرمىزى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ھەرقانداق مەخلۇقنىڭ ئىسىملىرى يېزىلغان تۇمارلار بولۇپ، بۇ خىلدىكى تۇمارلارنى ئېسىش ۋە يېزىشنىڭ ئاللاھقا شىك كەلتۈرگەنلىك بولىدىغانلىقىغا ئىسلام ئالىملىرى ھەممە بىردەك ئىتتىپاق تۇرۇپ، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى تۇمار ئاسىدىكەن ئۇ، ئاللاھقا شىك كەلتۈرگەن بولىدۇ»⁽¹⁾.

ۋە «كىمكى تۇمار ئېسىۋالدىكەن، ئۇ ئېسىۋالغان شۇ تۇمارى بىلەن تەرىك ئېتىلىدۇ»⁽²⁾. دېگەن ھەدىسلىرىنىڭ ئومۇمىي مەنىسىنى ئاساس قىلىدۇ.

خۇلاسە قىلغاندا، قانداق تۈردىكى تۇمار بولمىسۇن، ئۇنى ئېسىشنى جائىز ئەمەس دېگۈچىلەرنىڭ دەلىلى كۈچلۈكتۇر.

سوئال: تۇمار ئاسماستىنمۇ بالايى - قازالاردىن ساقلىنىش چارىلىرى بارمۇ؟

جاۋاب: ئەلۋەتتە بار. تۇمار ئېسىشقا ھاجەت بولماستىنمۇ، بالا - قازالاردىن ۋە يامان كۆز، يامان تىللارنىڭ، ھەسەتخورلارنىڭ شەرىپىدىن ساقلىنىشنىڭ دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن ياخشى چارىلىرى بار. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بىر ئادەم كېلىپ: "يارەسۈلەللاھ! مېنى كېچە ئىلان چېقىۋالدى" دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام "ئەگەر سەن ئاخشام ياتىدىغان ۋاقتىڭدا:

﴿أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ﴾ يەنى «ئاللاھقا سىغىنىپ مەخلۇقاتنىڭ شەرىپىدىن پاناھ تىلەيمەن» دېگەن بولسا ئىدىڭ ساڭا ھېچقانداق زىيان - زەخمەت يەتمىگەن بولاتتى» دېدى»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسىدە، ساھابىلىرىغا تەلىم بېرىپ: «سىلەر ئاخشاملىرى يېتىشتىن بۇرۇن:

﴿أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمْزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَخْضُرُونَ﴾ يەنى «ئاللاھقا سىغىنىپ، ئاللاھنىڭ غەزىبىدىن، ئۇنىڭ جازاسىدىن ۋە مەخلۇقاتنىڭ شەرىپىدىن، شەيتانلارنىڭ ماڭا يېقىنلىشىشىدىن ۋە ۋەسۋەسە قىلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن» دەڭلا، ئەگەر شۇنداق قىلساڭلار، بالا - قازالاردىن ساقلىنىسىلەر» دەپ

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر ئاخشىمى ياتاق جايغا بارغىنىدا، ئىككى ئالقىنى بىرلەشتۈرۈپ ئاچقىنچە، ئىخلاس، فەلەق ۋە ناس سۈرلىرىنى ئوقۇپ ئالغانلىرىغا سۈفلەپ بەدىنىنىڭ قولى يەتكەن ھەممىلا يېرىنى ئىككى ئالقىنى بىلەن سىلاپ چىقاتتى، سىلاشنى ئاۋۋال بېشى بىلەن يۈزىدىن باشلايتتى ۋە ھەر ئەزانى ئۈچ قېتىمدىن سىلايتتى»⁽²⁾.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا يەنە مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، بەدىنىدە بىرەر راھەتسىزلىك ھېس قىلغىنىدا، ئىخلاس، فەلەق ۋە ناس سۈرلىرىنى ئوقۇپ، بەدىنىنىڭ قولى يەتكەن ھەممىلا يېرىنى سىلاپ چىقىش بىلەن دەم سالاتتى. ئاغرىقى قاتتىق بولغان چاغلاردا، مەزكۇر سۈرلىرىنى مەن ئوقۇپ، ئۇنىڭ مۇبارەك قولى بىلەن (يەنى قولىنى تۇتقان ھالدا، ئۆز قولى بىلەن) بەدىنىنىڭ ھەممە يېرىنى سىلاپ چىقاتتىم»⁽³⁾.

سوئال: شىركۈلئەسغەرنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: شىركۈلئەسغەر - گۇناھى كەبىرىلەر (چوڭ گۇناھلار)دىن بولۇپ، ئۇنى سادىر قىلغۇچى ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ شىكتىن يىراق بولۇش بىلەن ئۆزىنى ھالاكەتلەردىن قۇتقۇزالايدۇ. شىركۈلئەسغەرنى سادىر قىلغان كىشى كاپىر بولۇپ كەتمەيدۇ، ئۇنىڭ باشقا ياخشى ئەمەللىرىمۇ بىكار بولۇپ كەتمەيدۇ. لېكىن ھەر ھالەتتە شىكتىن قاتتىق ھەزەر قىلىش زۆرۈردۇر.

سوئال: شىركنىڭ زىيانلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: شىركنىڭ زىيانلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئۇلاردىن:

1 - شىركنىڭ ئەڭ چوڭ زىيىنى شۈكى، ئۇ - شىك كەلتۈرگۈچىنىڭ جەننەتتىن مەھرۇم بولۇشىغا، دۇزاختا مەڭگۈ قېلىشىغا سەۋەب بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ تَهُ مِنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَدَّ حَرَمَ اللَّهِ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَا وَاهُ النَّارُ ﴾ يەنى «كىمكى، ئاللاھقا شىك كەلتۈردىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا جەننەتنى ھارام قىلىدۇ. ئۇنىڭ جايى دوۋزاخ

(1) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

بولدۇ»⁽¹⁾.

2 - ئاللاھقا شىك كەلتۈرگەن كىشىنىڭ پۈتۈن ياخشى ئەمەللىرى بىكار بولۇپ كېتىدۇ. ئاللاھ بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبَطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ يەنى «ئەگەر ئۇلار شىك كەلتۈرسە ئىدى، ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرى، ئەلۋەتتە، بىكار بولۇپ كېتەتتى»⁽²⁾.

3 - شىك - ئاللاھقا مەخلۇقاتلارنى ئوخشاتقانلىق بولۇپ، ئۇنىڭ گۇناھى ھەقىقەتەن ئېغىردۇر، ئۇنى ئاللاھ تائالا «ئەڭ چوڭ زۇلۇم» دەپ ئاتىغا: ﴿إِنَّ أَكْثَرَ الظُّلْمِ عَظِيمٌ﴾ يەنى «شىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن ئەڭ چوڭ زۇلۇمدۇر»⁽³⁾.

زۇلۇم - بىر نەرسىنى ئۆز ئورنىدىن باشقا ئورۇنغا قوللىنىش دېگەنلىكتۇر. ئىبادەتلەردە، ئاللاھقا شىك كەلتۈرگەن ئادەم، ئاللاھقا خاس بولغان ئىبادەتنى باشقىسىغا مەنسۇپ قىلىش ئارقىلىق، ئاللاھنىڭ ھەقىقەتەن خىيانەت ۋە ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ.

4 - شىرك - ئەڭ زور گۇناھلاردىن سانىلىدۇ. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا: ”مەن سىلەرگە ئەڭ زور گۇناھلارنى ئېيتىپ بېرىمۇ؟“ دېگەندە، ساھابىلەر ”ئەلۋەتتە ئېيتىپ بەرسىلە يارەسۈلۈڭلار“ دەيدۇ، بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”ئەڭ زور گۇناھلار - ئاللاھقا شىك كەلتۈرۈش ۋە ئاتا - ئانىنى قاخشىتىش“ دەپ جاۋاب بېرىدۇ»⁽⁴⁾.

قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ساۋابى

سوئال: قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: قايسى بىر ۋاقىتتا بولمىسۇن، قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىش ساۋابلىق ئىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنى بۇرۇن قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىشتىن توسقاندىم. قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىڭلار»⁽⁵⁾.

(1) مائىدە سۈرىسى 72 - ئايەت.

(2) ئەنئام سۈرىسى 88 - ئايەت.

(3) لوقمان سۈرىسى 13 - ئايەت.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

يەنە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىش سىلەرگە ئاخىرەتنى يادلاندىرىدۇ»⁽¹⁾.

سوئال: قەبىرلەرنى قانداق زىيارەت قىلىش كېرەك؟

جاۋاب: قەبىرلەرنى - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، ئۆلۈكلەرگە ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەش بىلەن زىيارەت قىلىش كېرەك. ئۆلۈكلەردىن بىر نەرسە سوراشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىش توغرىلىق مۇنداق تەلىم بەرگەن: «بۇ دىياردا يېتىۋاتقان مۆمىن، مۇسۇلمانلار! سىلەرگە ئاللاھنىڭ سالامى بولسۇن، بىزلەرمۇ خۇدا خالىغان ۋاقىتتا سىلەرگە يېتىشىمىز. بىزگە ۋە سىلەرگە ئاللاھتىن ئامانلىق تىلەيمەن»⁽²⁾.

بىدئەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

سوئال: بىدئەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: بىدئەت - لۇغەت ئېتىبارى بىلەن، يېڭىلىقلارنى ئىجاد، ئىختىرا ۋە پەيدا قىلىش دېمەكتۇر.

يېڭىلىق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

بىرىنچىسى، زامانىمىزدىكى پەن - تېخنىكا يېڭىلىقلىرىغا ئوخشاش، دۇنيا ئىشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك يېڭىلىقلار بولۇپ، ئۇلارنى ئىجاد ۋە ئىختىرا قىلىش ئىسلام دىنىدا تەشەببۇس قىلىنغان ياخشى ئىشلاردىندۇر.

ئىككىنچىسى، دىندا يېڭىلىق پەيدا قىلىش بولۇپ، ئۇ قەتئىي چەكلىنىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ھەرگىز يول قويۇلمايدۇ. چۈنكى، دىن ئۆز ۋاقتىدىلا تەكلىپ بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ھېچقانداق يېڭىلىق ياكى ئۆزگەرتىشنى قوبۇل قىلمايدىغان بىر كامالەتتۇر. چۈنكى كامالغا يەتكەن نەرسە زىيادىنى قوبۇل قىلمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى بىدئەت پەيدا قىلىشتىن مەنئى قىلىپ: «كىمكى بىزنىڭ بۇ دىنىمىزغا، ئۇنىڭدا بولمىغان نەرسىلەرنى پەيدا قىلىۋالدىكەن، ئۇ قەتئىي رەت قىلىنىدۇ!» دەپ كۆرسەتكەن⁽³⁾.

سوئال: دىندا پەيدا قىلىنغان بىدئەتلەر قايسىلار؟

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

جاۋاب: دىندا پەيدا قىلىنغان بىدئەتلەر ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرىنچى تۈردىكىسى، سۆز ۋە ئېتىقادتىكى بىدئەتلەر بولۇپ، ئىسلامدىكى ئازغۇن مەزھەبلەردىن: جەھەمىيە، رافىزە، خاۋارىج ۋە بەزى شىئەلەرنىڭ ئېتىقاد سىستېمىلىرىدىكى بىدئەتلەردۇر.

ئىككىنچى تۈردىكىسى، ئىسلام دىنىدا بەلگىلەنگەن ئەمەل — ئىبادەتلەرگە مۇناسىۋەتلىك بىدئەتلەر بولۇپ، ئەمەل - ئىبادەتلەرنى ئاللاھ كۆرسەتكەن يوسۇندا ئادا قىلماسلىق ياكى يېڭى ئىبادەت سىستېمىلىرىنى بەلگىلىۋېلىش قاتارلىقلاردۇر.

ئىسلام دىنىنىڭ بىدئەتلەرنى مەنئى قىلىشىنىڭ ھېكمىتى

سوئال: ئىسلام دىنىنىڭ بىدئەتلەرنى قەتئىيلىك بىلەن مەنئى قىلىشىنىڭ ھېكمىتى نېمە؟

جاۋاب: ئىسلام دىنى ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بەلگىلىمىگەن قائىدە - قانۇنلارنى كىشىلەرنىڭ بۇ دىنىغا بەلگىلىۋېلىشىنى ۋە ئاللاھقا يېقىنلىشىش نىيىتى بىلەن بولسىمۇ دىندا بۇيرۇلمىغان ئىشلارنى ئىبادەت دەپ ئاتاپ بۇ دىنىغا كىرگۈزۈۋېلىشىنى قەتئىيلىك بىلەن، كەسكىن مەنئى قىلىشتا ناھايىتى ھېكمەتلىك ئىدى. ھەتتا ناھايىتى ئوچۇق ۋە كەسكىن ھالدا «كل بدعة ضلالة» يەنى «بىدئەتنىڭ ھەرقاندىقى زالالەتتۇر» دەپ ئېلان قىلدى. دىنلار تارىخىدىن ئازراق بولسىمۇ خەۋىرى بولغان ھەرقانداق ئادەم، ئىسلام دىنىنىڭ بىدئەتلەرنى قەتئىي تۈردە مەنئى قىلغانلىقىدىكى ھېكمەتلەرنى ئوچۇق ۋە ئاشكارا كۆرەلمەيدۇ.

تارىختىن بېرى پۈتۈن دىنلارنىڭ بۇزۇلىشىغا ۋە ئاخىرى بېرىپ زاۋاللىققا يۈز تۇتۇشىغا بىردىنبىر سەۋەب بولۇپ كەلگەن نەرسە - بىدئەتتۇر.

1 - بىدئەت - دىن دۈشمەنلىرىنىڭ دىندارلارنى ئۆز غايىلىرىدىن ئادا ئاشتۇرۇش ۋە دىندىن يىراقلاشتۇرۇش ئۈچۈن قوللانغان قۇرالى بولۇپ كەلدى. دىن دۈشمەنلىرى دىندارلار سېپىگە كىرىۋېلىپ، دىندارلاردىن بەزى نادانلارغا ئۆزلىرىنىڭ كۆرۈنۈشتە ئاللاھقا يېقىنلىشىش، ئەمما غايىسى ئۇلارنى دىننىڭ كۆرسەتمىلىرىدىن چىقىرىشتىن ئىبارەت مېكېرلىرىگە قايىل قىلىۋالغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ دىنىنى، بەخت - سائادىتىنى بۇزۇپ تاشلىدى، ئېتىقاد ۋە ئىبادەتلىرىنى بولسا خاراپ قىلدى. ئۇلارنىڭ دىنىي تۇرمۇشىدا ئۆز شەرىئەتلىرىنى ساقلاپ قېلىشلىرىغا قەتئىي پۇرسەت بەرمەستىن، ھەدەپ تۈرلۈك خۇراپاتلارنى ئىبادەت نامى بىلەن دىنىغا ئېلىپ كىرىشكە باشلىدى. بارلىق خۇراپات ۋە پاساتچىلىقلارنىڭ ئىشكىنى شۇ بىدئەت ئېچىۋەتتى. كېيىنچە ئۇلار بىدئەتلەرنىڭ ئالدىنى ئالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى. نەتىجىدە، مەزكۇر دىنلار تۈپ ئاساسىدىن

بۇزۇلدى.

2 - بىدئەت يولى بىلەن، ساماۋىي دىنلارغا شىك، بۇددىستلىق ئەقىدىلىرى ھەدەپ كىرىپ كەلدى، نەتىجىدە دىندارلار ئۆزلىرىنىڭ ھەق دىنلىرىدىن ئېزىپ، ئاللاھقا شىك كەلتۈرۈش يوللىرىغا كىرىپ كەتتى ۋە ئاللاھتىن باشقا مەبۇدلارغا چوقۇنۇش بىلەن تۈگەشتى. ئەسلى ساماۋىي دىن بولغان خرىستىئان دىنىنى مىسال قىلىدىغان بولساق، خرىستىئانلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ ئوغلى ۋە ئۈچ ئىلاھنىڭ بىرى، دەپ ئېيتقان قىلدۇ. ھالبۇكى، ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى ئاللاھنىڭ ئوغلى دەپ ئېيتقان ئەمەس، بەلكى ئۆزىنى ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى دەپ ئېلان قىلغان. مەتتا ئىنجىلى 18 - باب 20 - تېكىستتە ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «ئەمما ئىنسان ئوغلىنىڭ (يەنى مېنىڭ) بېشىنى قويدىغان يېرى يوق»، يەنە شۇ بابنىڭ 64 - تېكىستىدە «ئىسا: - مەن ھازىردىن باشلاپ سىلەرگە شۇنى ئېيتىمەنكى، سىلەر كۆرۈپ تۇرغان كىشى ئىنسان ئوغلىدۇر - دېدى» دەپ قەيت قىلىنغان.

بۇرۇنقى خرىستىئانلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنى «كرىست»قا باغلىنىپ ئۆلتۈرۈلگەن دېگەن ئېتىقاد بىلەن، «كرىست»نى ئولۇغلىغان بولسا، ھازىرقىلىرى ئۆزلىرى ئىلاھ دەپ بىلىدىغان ئىسا ئەلەيھىسسالامنى قويۇپ، «كرىست» نىڭ ئۆزىگە چوقۇنماقتا.

3 - بىدئەت يولى بىلەن دىندا چېكىدىن ئېشىش، دىندارلارغا ئۇلار تاقەت قىلالغۇسىز، ئېغىر تەلەپلەرنى قويۇش ئارقىلىق ئۇلارنى دىندىن زىربىكتۈرۈش قاتارلىق سەلبى نەتىجىلەر كېلىپ چىقتى.

4 - بىدئەت يولى بىلەن كىشىلەر دىنلاردا خالىغانچە شەرىئەت ۋە ئىبادەتلەرنى ئويدۇرۇپ چىقتى. دىن ئادەملىرى ھەددىدىن ئېشىپ ئاللاھ ھالال قىلغان دۇنيا زىننەتلىرى ۋە خوشبۇيلارنى دىندارلارغا ھارام قىلدى. ئۇلار «دىن» نامى بىلەن دۇنيا ئىشلىرىغا سەلبى نەزەردە قارىدى. ئىمان دەۋاسى بىلەن كىشىلەرنىڭ بەخت - سائادەتلىرىنى بوغدى. ئاللاھقا يېتىمىز دېگەن گۇمان بىلەن بەندىلەرنى ئازابلىدى. نەتىجىدە، ئاللاھنى رازى قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئۆزلىرىنى خاراب قىلدى. بۇ ئورۇندا خرىستىئان دىن ئادەملىرىنىڭ ئاللاھقا يېقىنلىشىش دەۋاسى بىلەن، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنغا خىلاپ ھالدا، ئىنسان تەبىئىتىگە مۇناسىپ كەلمەيدىغان «تەركىيدۇنيالىق» تەرغىباتىنى ئەۋجىگە چىقىرىشى ئارقىلىق پۈتۈن ياۋروپا خەلقىنى دىندىن زىربىكتۈرگەنلىكى، ئاخىرىدا ياۋروپادا SECULARESم «دىننى سىياسەتتىن ئايرىش» ئېقىمىنىڭ چىقىشىغا سەۋەب بولغانلىقىنى بايان قىلىش يېتەرلىك.

5 - بىدئەت يولى بىلەن - دىنلاردا تەرەققىياتقا، ئىلىم - پەنگە ۋە ھەر قانداق كەشپىياتلارغا قارشى يېڭى نىزاملار ئويدۇرۇپ چىقىلدى. ھەتتا ياۋروپا خەلقى خىرىستىئان دىن ئادەملىرىنىڭ بېسىمدارلىقىدىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلىدىغان ھالغا كەلدى. چۈنكى دىن ئادەملىرى ئىلىم - پەن خادىملىرىنى، كەشپىياتچىلارنى كاپىرلىققا ھۆكۈم قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېلىۋالدى. يەرشارىنىڭ توپ شەكىللىك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىققان ئالىم گالېلى گالېلىونى خىرىستىئان چىركاۋىدىن كاپىرلىققا ھۆكۈم قىلىپ ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى ئىجرا قىلىنغانلىقىمۇ بۇنىڭ تىپىك مىسالى.

بىدئەتلەرنى مەنى قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىلىرى

سوئال: ئىسلام دىنىنىڭ بىدئەتلەرنى مەنى قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئىسلام دىنىنىڭ بىدئەتلەرنى قەتئىي مەنى قىلىپ كەلگەنلىكى نەتىجىسىدە، دىنى ئەقىدىلىرىمىز، ئىبادەتلىرىمىز ۋە پۈتۈن پائالىيەتلىرىمىز پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ تا مۇشۇ كۈنگىچە ھېچ قانداق ئۆزگەرتىش ۋە بۇزۇلۇشلارغا ئۇچرىماستىن، كەم - زىيادە قىلىنماستىن داۋام قىلىپ كەلمەكتە.

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئېتىقادلار ۋە ئىبادەتلەرنىڭ ئاساسلىق جەۋھىرى مەسىلىلىرىدە پۈتۈن ئىسلام مەزھەبلىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. مەسىلەن: دىنىمىزدىكى ئېتىقاد مەسىلىلىرى ۋە شەرىئەتتىمىزدىكى ناماز، روزا، زاكات، ھەج ۋە باشقا بارلىق ئىبادەتلەر پۈتۈن كەيپىيەتلىرى بىلەن شىئە بولسۇن، سۈننى بولسۇن ۋە باشقا مەزھەبلەر بولسۇن، ھەممىسىدە بىر خىلدۇر. مەزھەبلەرنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپلار پەقەت مۇستەھەپ (ياخشى سانالغان ئىشلار) مەكروھ (يامان سانالغان ئىشلار) قاتارلىق كىچىك مەسىلىلىرىگىلا مەركەزلەشكەن. ئېتىقاد، ئەخلاق، ئىبادەت، ھالال - ھارام، مۇئامىلە ۋە قانۇن - پىرىنسىپ مەسىلىلىرىدە مەزھەبلەر ئارىسىدا ئىختىلاپ يوقتۇر. مانا بۇ، ئىسلام دىنىغا خاس بىر ئىمتىياز دۇر. يەر يۈزىدىكى ھېچقانداق بىر دىن ئىسلام دىنى ئېرىشكەن بۇ ئىمتىيازغا ئېرىشەلمىگەن ئەمەس. باشقا ھەر قانداق بىر دىن ئىبادەتلەر ھەتتا ئېتىقادلار يىللار بىلەن ئۆزگىرىپ، ئەسىرلەر بىلەن بۇزۇلۇپ كەلگەن. چۈنكى ئىسلام دىنىدىن باشقا بىر دىندا، بىدئەتلەرنى مەنى قىلىشتا قاتتىق تەلەپ قويۇلمىغان. ئەمما ئىسلام دىنى ئىشنىڭ بېشىدىلا ئىنسانلار تەرىپىدىن بۇ دىنغا قانداق - نىزام ۋە ھەرخىل دىنىي يېڭىلىقلارنى، دىندا بۇيرۇلمىغان ئىبادەت شەكىللىرىنى كىرگۈزۈشكە قەتئىي يول بەرمەي كەلدى. ئىسلام دىنىدا ئەزەلدىن تا ھازىرغىچە خىرىستىئان دىنىدا بولغىنىغا ئوخشاش «دىن ئادەملىرى» دەپ ئاتىلىدىغان دىنىي بېسىمدارلار مەۋجۇد ئەمەس.

ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمنىڭ دىنىنى ئۆزگەرتىش ۋە كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى ئاللاھ نامىدىن كەچۈرۈم قىلىش، ئاللاھ ھالال قىلغان نېمەتلەردىن دىندالارنى مەنئى قىلىش ھوقۇقى يوقتۇر. ئىسلام دىنىدا ئىبادەتلەر بىۋاسىتە ئاللاھقا قىلىنىدۇ، ئۇنى پەقەت ئاللاھ ئۆزىلا قوبۇل قىلىدۇ. گۇناھلارنى پەقەت ئاللاھ ئۆزى خالىسا كەچۈرىدۇ. بۇ ماۋزۇدا خىرىستىئان دىنىنىڭ ھازىرقى شەرىئىتىگە قارايدىغان بولساق: ئۇنىڭ خىرىستىئان دىنى ئادەملىرى تەرىپىدىن ئۆزگەرتىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ۋە ئىنجىلدىكى نۇرغۇن ئەھكاملارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى، ھەمدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ "مەن دىننى كېمەيتىش ئۈچۈن ئەمەس، تولۇقلاش ئۈچۈن كەلدىم" دەپ ئېلان قىلغان مۇقەددەس دەستۇرغا خىلاپلىق قىلىنىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئوچۇق كۆرىمىز.

توغرا، ئىسلام دىنىدىمۇ بەزى دەۋرلەردە مۇسۇلمانلاردىن قىسمەن كىشىلەر قۇرئان ۋە ھەدىسلەردە بۇيرۇلمىغان بىر قىسىم بىدئەتلەرنى ئىبادەت نامى بىلەن دىنغا كىرگۈزۈشكە ئۇرۇنغان بولسىمۇ، ھەر دەۋردە ئىسلام دىنىنى تۈرلۈك بۇيرۇشلاردىن قوغداپ تۇرىدىغان ھەقىقەتپەرۋەرلەر كەم بولمىغاچقا، بۇنداق بىدئەتلەر ئۆز ۋاقتىدىلا رەت قىلىنىپ كەلدى. چۈنكى بۇ دىننى تاقىيامەتكىچە ھەر قانداق بىر ئۆزگەرتىش ۋە كەم - زىيادە قىلىشلاردىن ساپ قىلىپ، ساقلىغان ھالدا ئاخىرغىچە داۋام قىلىدۇرۇش ئاللاھنىڭ ۋەدىسى ئىدى. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى ئارقىلىق بۇ ۋەدىسىنى مۇنداق دەپ ئېلان قىلغان. «بۇ ئۇممەتكە ئاللاھ تائالا ھەر يۈز يىلنىڭ بېشىدا ئۇلارنىڭ دىنىنى يېڭىلايدىغان (يەنى بىدئەتلەردىن تازىلايدىغان) بىرىنى چوقۇم ئەۋەتىپ تۇرىدۇ»⁽¹⁾. ئاللاھ يەنە قۇرئاندا ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ يەنى «قۇرئاننى بىز نازىل قىلدۇق، ئۇنى چوقۇم قوغدايمىز»⁽²⁾.

دەپ ۋەدە قىلغان. مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس دەستۇرى بولغان قۇرئان قوغدىغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ دىنى، ئېتىقادى، ئىبادەتلىرى ۋە پۈتۈن ئىشلىرى قوغدىلىدۇ دېمەكتۇر. ئاللاھنىڭ بۇ ۋەدىسى ئەمەلىيەتتە ئەمەلگە ئېشىپ كەلمەكتە.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن «سىلەرگە ئاللاھنىڭ كىتابى بىلەن سۈننەتلىرىمنى قويۇپ كەتتىم، سىلەر بۇ ئىككىسىنى چىڭ تۇتساڭلار، مەندىن كېيىن ھەرگىزمۇ ئېزىپ كەتمەيسىلەر»⁽³⁾.

(1) ئىمام ئەبۇداۋود رىۋايىتى.

(2) ھىجر سۈرىسى 9 - ئايەت.

(3) يۇخارىي رىۋايىتى.

مۇسۇلمانلار مۇشۇ پرىنسىپقا چىن ئەمەل قىلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ پۈتۈن ساھابىلار، خەلىپىلەر، تابىئىنلار (ساھابىلاردىن كېيىنكى ئەۋلاد) ۋە مەزھەب ئالىملىرى بىدئەتنى مەنئى قىلىشتا ئىنتايىن ھوشيارلىق بىلەن ئىش كۆردى، ئاددى بىر بىدئەتنىمۇ ئۆز ۋاقتىدا رەت قىلىپ كەلدى. چۈنكى ھەرقانداق چوڭ ئىشلار كىچىكتىن باشلىنىدۇ.

ئىمام مالىك بىدئەت توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «بۇرۇنقىلاردا (يەنى ساھابى ۋە تابىئىنلار دەۋرلىرىدە) بولمىغان بىرەر ئىشنى مۇشۇ ئۈمىدەتنىڭ دىنىغا كىرگۈزمەكچى بولغان كىشى، ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دىنغا خىيانەت قىلغان (يەنى دىننى تولۇق يەتكۈزۈمگە) دەپ توھمەت قىلغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ﴿بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم﴾ دەيدۇ. دىن ئۆز ۋاقتىدا كامالغا يەتكەن. شۇ ۋاقىتتا دىندىن سانالمىغان نەرسە ھازىرمۇ دىندىن سانالمىدۇ».

ۋەسەلە ھەققىدىكى مەسىلىلەر

سوئال: ۋەسەلە دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ۋەسەلە - دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشى، ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولۇشى ياكى بىرەر ھاجەتنىڭ راۋا بولۇشى ئۈچۈن، ئۆزى بىلەن ئاللاھنىڭ ئوتتۇرسىدا بىرەر نەرسىنى ياكى بىرەر شەخسنى ۋاستە قىلىپ ئارىغا سېلىش دېگەنلىكتۇر.

ۋەسەلە (يەنى ۋاستە) 3 تۈرلۈك بولۇپ، بىرى يول قويۇلغان ۋەسەلەلەر، ئىككىنچىسى، مەنئى قىلىنغان ۋەسەلەلەر، ئۈچىنچىسى، شەرىئەتتىن دەلىلى بولمىغان ۋەسەلەلەر.

بۇيرۇلغان ۋەسەلە

سوئال: بۇيرۇلغان ۋەسەلە قايسى؟

جاۋاب: بۇيرۇلغان ۋەسەلە - قۇرئان كەرىمدە ياكى ھەدىسەلەردە بۇيرۇلغان ۋە ساھابىلار قوللانغان ۋەسەلەلەر بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

(1) ھەركىم ئۆزىنىڭ ئاللاھقا بولغان چىن ئىمانىنى ۋەسەلە قىلىشى. قۇرئان كەرىم ئۆزلىرىنىڭ ئىمانىنى ۋەسەلە قىلىپ، ئاللاھقا دۇئا قىلغان كىشىلەرنىڭ قىسسسىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن چاقىرغۇچىنىڭ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ) «رەببىڭلارغا ئىمان ئېيتتىڭلار» دەپ ئىمانغا چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق، ئىمان ئېيتتۇق. پەرۋەردىگارىمىز بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى

مەخپىرەت قىلغىن، يامانلىقلىرىمىزنى يوققا چىقارغىن. بىزنى ياخشىلارنىڭ قاتارىدا
ۋاپات قىلدۇرغىن. ﴿⁽¹⁾﴾

يۇقىرىقى ئايەتلەرگە ئەگەشتۈرۈپ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى
پەرۋەدىگارى ئىجابەت قىلدى﴾⁽²⁾

(2) ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى ۋە نۇقسانلاردىن پاك ئىكەنلىكىنى ۋەسىلە قىلىش

ئاللاھ، يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ بېلىقنىڭ قارىدا تۇرۇپ، ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى
ۋەسىلە قىلىپ، ئاللاھقا قىلغان دۇئاسىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ،
قاراڭغۇلۇقتا (يەنى بېلىقنىڭ قارىدا) پەرۋەدىگارىم! سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد
(بەرھەق) يوقتۇر. سەن جىمى كەمچىلىكلەردىن پاك تۇرسەن. مەن ھەقىقەتەن (ئۆز
نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم، دەپ نىدا قىلدى﴾⁽³⁾.

كېيىنكى ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنى (بېلىق
يۇتقان چاغدىكى) غەمدىن خالاس قىلدۇق﴾⁽⁴⁾.

(3) ئاللاھنىڭ مۇبارەك ئىسىملىرىنى ۋەسىلە قىلىش. ئاللاھ بىزگە ۋەسىلە قىلىشنىڭ
ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، ئاللاھنى شۇ
(گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار﴾⁽⁵⁾.

(4) ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرىنى ۋەسىلە قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام
ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرىنى ۋەسىلە قىلىپ مۇنداق دۇئا قىلاتتى: «ئى ھەمىشە
تىرىك تۇرغۇچى ۋە ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھ! سېنىڭ ئۇلۇغلىقىڭنىڭ
ھۆرمىتى بىلەن، سېنىڭدىن ياردەم سوراي مەن»⁽⁶⁾

(5) ھەركىم ئۆزىنىڭ ياخشى قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلىرىنى ۋەسىلە قىلىشى.
مەسىلەن: ناماز ئوقۇش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش،
ئۇرۇق - تۇغقانلارغا سىلە - رەھىم قىلىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئوقۇش ۋە

(1) ئال ئىمران سۈرىسى 193 - ئايەت

(2) ئال ئىمران سۈرىسى 195 - ئايەت

(3) ئەنئىبىيا سۈرىسى 87 - ئايەت

(4) ئەنئىبىيا سۈرىسى 88 - ئايەت

(5) ئەئراق سۈرىسى 180 - ئايەت

(6) تىرمىزى رىۋايىتى

ئۇنى سۆيۈش، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، ئامانەتكە ئىشەنچلىك بولۇش ۋە باشقا ياخشى قىلىنغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنى ۋەسىلە قىلىش دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن ۋەسىلىلەرنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە، ئۈچ نەپەر ئادەم يولدا كېتىۋاتقىنىدا ئۈستۈم تۇت قانتىق يامغۇر يېغىپ كېتىپ، ئۇلارنىڭ بىر ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلىقى، تاغ ئۈستىدىن بىر يوغان تاشنىڭ دوملاپ چۈشۈپ ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزىنى يېپىۋالغانلىقى سەۋەبلىك ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈر ئىچىگە سۇلىنىپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن چىقىپ كېتىشكە ھېچقانداق چارىسى قالمىغاندا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئۆزىنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى ۋەسىلە قىلىپ، كامالى ئىخلاسى بىلەن ئاللاھقا دۇئا قىلغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ دۇئالىرى ئىجابەت بولۇپ، ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزى ئېچىلغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈردىن سالامەت چىقىپ كەتكەنلىكى ھېكايە قىلىنغان.⁽¹⁾

(6) ئاللاھتىن قورقۇپ، گۇناھ - مەسىيەتلەرنى تەرك ئەتكەنلىكىنى ۋەسىلە قىلىش. يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىش ياخشى ئەمەللەرگە كىرىدۇ. يۇقىرىدا قىسسىسى بايان قىلىنغان ئۆڭكۈردىكى ئۈچ ئادەمنىڭ بىرى زىنا قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولۇپ بولغان ۋاقتىدا، ئاللاھنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇنىڭ غەزىبىدىن قورققانلىقتىن زىنانى تەرك ئەتكەنلىكىنى ۋەسىلە قىلغانىدى. نەتىجىدە، ئۇنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولغان ۋە ئۆڭكۈردىن سالامەت چىقىپ كەتكەن.

(7) تىرىك بولغان ئاتا - ئانا ۋە تىرىك ئالىم - ئۆلىما، تەقۋا كىشىلەرنىڭ ئاللاھقا دۇئا قىلىپ بېرىشىنى سورايدۇ. مۇسۇلمانلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نى دۇئالىرىدا ۋەسىلە قىلاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ساھابىلار بىر كۈنى ئۇنىڭ تاغىسى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ۋەسىلە قىلىپ مۇنداق دۇئا قىلغان: «ئى ئاللاھ! بىز پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلىپ تۇرۇپ سەندىن سۇ تىلەپ دۇئا قىلغىنىمىزدا، بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگەن ئىدىڭ، ئەمدى پەيغەمبىرىمىزنىڭ تاغىسىنى ۋەسىلە قىلدۇق، بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگەن!» دەپ دۇئا قىلغاندا، ئاللاھ تائالا ئۇلارغا يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگەن.⁽²⁾

مەنئى قىلىنغان ۋەسىلە

سوئال: مەنئى قىلىنغان ۋەسىلە قايسى؟

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

جاۋاب: مەنى قىلىنغان ۋەسىلە - ئىسلام دىنىنىڭ روھىغا ئويغۇن كەلمەيدىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەنى قىلغان ۋەسىلە بولۇپ، ئۇ شىك ۋە خۇراپاتتۇر. مەسىلەن: دۇئانى ئۆلۈكلەردى بىرەرسىگە قىلىپ، ئۇنىڭدىن "يا پىرىم!" ياكى "يا ئىمام غەۋسۇلئەزەم!" ياكى "يا تۆت ئىماملىرىم!" ياكى "يا ئىمام جەپىرى تەيران!" ئاللاھتىن ماڭا پەرزەنت تىلەپ بەرگىن، بايلىق تىلەپ بەرگىن، شىپالىق تىلەپ بەرگىن، دەپ سورىغانغا ئوخشاش.

شەرىئەتتىن دەلىلى بولمىغا ۋەسىلە

سوئال: شەرىئەتتىن دەلىلى بولمىغا ۋەسىلە دېگەن قايسى؟

جاۋاب: يول قويۇلغانلىقىغا شەرىئەتتىن دەلىلى بولمىغان ۋەسىلە - قۇرئان كەرىمدە ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە ياكى ئۆلگىلىك ساھابىلارنىڭ دۇئالىرىدا ئۆزىنى كەلمىگەن ۋەسىلە تۈرى بولۇپ، «ئى ئاللاھ! پالانىنىڭ ھەققى - ھۆرمىتى بىلەن مېنىڭ دۇئايمنى قوبۇل قىلغىن، تىلىگەنلىرىمنى بەرگىن»، دەپ دۇئا قىلغانغا ئوخشاش. بۇخىل ۋەسىلنى بەزى ئالىملار جائىز دەپ قارىسا بەزى ئالىملار ئىسلامنىڭ «يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئېلىپ بارىدىغان ئىشلارنى مەنى قىلىش» دەيدىغا ئومۇمىي پىرىنسىپىغا ئاساسەن توغرا ئەمەس دەپ قارايدۇ. بۇنداق دۇئا شىك دائىرىسىگە كىرمەيدۇ، چۈنكى دۇئا ئاللاھقا قىلىنغان، پەقەت ۋەسىلە بۇيرۇلمىغان يول بىلەن قىلىنغان، بەس.

سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ «پەتىۋا ئىشلار كومىتېتى» دىكى ئۆلىمالار "ئى ئاللاھ! پەيغەمبىرىڭنىڭ ھەققى ھۆرمىتى بىلەن....." دەپ دۇئا قىلسا بولامدۇ؟ دەپ سورالغان سوئالغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېگەن: «دۇئادا "ئى ئاللاھ! پەيغەمبىرىڭنىڭ ھەققى ھۆرمىتى ياكى بەرىكىتى يا ئۇلۇغلىقى يۈزىسىدىن مېنىڭ دۇئايمنى قوبۇل قىلغىن، تىلەكلىرىمنى بەرگىن» دەپ ۋەسىلە قىلىش شىك سانالمايدۇ، ئەمما شىككە بېرىپ قېلىشتىن ساقلىنىش يۈزىسىدىن مۇنداق ۋەسىلنى قىلماسلىق كېرەك»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلىش

سوئال: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قانداق ۋەسىلە قىلىش كېرەك؟

جاۋاب: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋەسىلە قىلىشتا، ئۇنىڭغا بولغان چىن ئىمانىمىز، ئىخلاسىمىز، مۇھەببىتىمىز ۋە چوڭقۇر ئەقىدىمىزنى ۋەسىلە قىلىشىمىز كېرەك. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈش ۋە ئۇنىڭغا ئىخلاس، مۇھەببەت ۋە ئەقىدە قىلىش ئەڭ ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ جۈملىسىدىندۇر. شۇڭا بۇ ئەمەللەرنى ۋەسىلە قىلىش جائىزدۇر. بۇنداق قىلىش - قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە - ئۆزىنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنى ۋەسىلە قىلغانلىقتۇر.

سوئال: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتىنى كىمدىن سوراڭ كېرەك؟

جاۋاب: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتىنى ئاللاھتىن سوراڭ كېرەك. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش رۇخسىتىنى بەرگۈچى ئاللاھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ساھابىگە شاپائەتنى كىمدىن، قانداق سوراڭ كېرەك ئىكەنلىكىنى ئۆگىتىپ: «ئى ئاللاھ! رەسۇلۇللاھنى ماڭا شاپائەت قىلدۇرغىن» دەپ سورىغىن، دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

ئاللاھقا دۇئا قىلىش بىراۋنىڭ ۋاستىسىغا مۇھتاج ئەمەس

سوئال: ئاللاھقا دۇئا قىلىش بىراۋنىڭ ۋاستىسىغا مۇھتاجمۇ؟

جاۋاب: ئاللاھقا دۇئا قىلىش ھېچكىمنىڭ ۋاستىسىغا مۇھتاج ئەمەس. ئاللاھ قانداق بەندىنىڭ دۇئاسىنى ئاڭلاپ ۋە پۈتۈن ئەھۋالىنى ئۆزى بىۋاسىتە كۆرۈپ تۇرىدۇ. شۇڭا ھەر قانداق دۇئانى بىۋاسىتە ئاللاھنىڭ ئۆزىگە قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾ يەنى «مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرىلىق سورىسا، (ئۇلارغا ئېيتقىنكى) مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىن مەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن) ماڭا دۇئا قىلسا مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن»⁽²⁾.

سوئال: ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى قانداق دوست تۇتۇش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ئۇلارغا ئىتائەت قىلىپ، ئۇلار رازى بولىدىغان ئەمەللەرنى قىلىش ۋە ئۇلار رازى بولمايدىغان ئىشلارنى تەرك ئېتىش، ئۇلارنىڭ

(1) ئىمام تېرمىزى رىۋايىتى.

(2) بەقەرە سۈرىسى 186 - ئايەت.

دوستلىرىغا دوست، دۈشمەنلىرىگە دۈشمەن بولۇش بىلەن دوست تۇتۇش كېرەك. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَأَتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾
يەنى «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەر ئاللاھنى دوست تۇتساڭلار، ماڭا ئەگىشىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى دوست تۇتىدۇ، ئۆتكەنكى گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ. ئاللاھ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ ھېچبىرىڭلارنى مېنى ئۆز ئاتىسىدىن، بالىسىدىن ۋە پۈتۈن كىشىلىرىدىن بەك دوست تۇتۇپ سۆيىمىگىچە مۆمىن بولالمايدۇ»⁽²⁾.

ئىسلامدا ۋاقتى بەلگىلەنمىگەن ئەڭ چوڭ ئىككى ئىبادەت

سوئال: ئىسلامدا ۋاقتى بەلگىلەنمىگەن ئەڭ چوڭ ئىبادەتلەر قايسىلار؟

جاۋاب: ئىسلامدا ۋاقتى بەلگىلەنمىگەن ئەڭ چوڭ ئىبادەتلەر ئىككى بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى، ئەم - مەرۇپ، ۋەز - نەسھەت، يەنە بىرى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىشتۇر.

سوئال: ئەم - مەرۇپ، ۋەز - نەسھەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ئەم - مەرۇپ - ئىسلامنى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق كىشىلەرنى ياخشىلىققا چاقىرىش، ۋەز نەسھەت - كىشىلەرگە ئاخىرەتنى ياداندۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارنى يامان ئىشلاردىن قايتۇرۇش دېگەنلىكتۇر.

سوئال: ئەم - مەرۇپ، ۋەز - نەسھەت قىلىشنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: كىشىلەرگە قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە ئەم - مەرۇپ، ۋەز - نەسھەت قىلىش، ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ يەنى: ئەم بولسۇن، ئايال بولسۇن، ئالم بولسۇن، جاھىل بولسۇن ھەر بىر شەخسنىڭ دىنىي بۇرچىدۇر. شەرىئەت ئىستېمالى بويىچە ئېيتقاندا، پەرز ئەينىدۇر. ئەم - مەرۇپ، ۋەز - نەسھەت قىلىش ئىسلام مىللىتىگە خاس ئالاھىدە بىر خىسلەتتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾
«(ئى مۇھەممەد ئۆمىتى) سىلەر ئىنسانلارنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىقىرىلغان،

(1) ئال ئىمران سۈرىسى 31 - ئايەت.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسىدىغان، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىغان ئەڭ ياخشى ئۆمەتسىلەر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە ئەمىر - مەرۇپ، ۋەز - نەسىھەت قىلىشنىڭ ھەرقانداق مۇسۇلمانغا پەرز ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار بىرەر يامانلىقنى كۆرسە، ئۇنى قولى بىلەن ئۆزگەرتسۇن (يەنى يامانلىق قىلغۇچىنى ئۇنىڭدىن مەنى قىلسۇن)، ئەگەر ئۇنىڭغا كۈچى يەتمەسە، تىلى بىلەن ئۆزگەرتسۇن، ئەگەر ئۇنىڭغىمۇ كۈچى يەتمەسە، قەلبى بىلەن ئۇنىڭغا نارازىلىق بىلدۈرسۇن، بۇ ئىماننىڭ ئەڭ ئاجىزلىقىدۇر»⁽²⁾.

سوئال: جىھاد دېگەن نېمە؟

جاۋاب: «جىھاد» سۆزى ئەرەب تىلىدىكى «جەھد» سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، مەنىسى «كۈچىنىڭ بېرىچە تىرىشىش»، «ئېپىن زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىش» دېگەنلىكتۇر. تىرىش ۋە تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئىككى قاتلاملىق مەنىگە بولۇپ، بىرىنچى قاتلامدىكى مەنىسى شەخسنىڭ مەنىۋىي جەھەتتىكى تىرىشچانلىقىنى، ئىككىنچى قاتلامدىكى مەنىسى شەخسنىڭ ماددىي تىرىشچانلىقىنى ئىپادىلىگەن بولۇپ، ھەققانىي ئۇرۇشلاردا تىرىشىپ كۈرەش قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

جىھادنىڭ بىرىنچى قاتلام مەنىسىدىكى تىرىشچانلىق كۆرسىتىش «چوڭ جىھاد» دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ شەخسنىڭ بارلىق كۈچىنى سەرپ قىلىپ بارلىق گۇناھ - مەسىيەت ۋە ئازغۇنلۇقلارنى سۈيۈرۈپ تاشلاپ، قەلبىنى پاكلىشى ۋە تۈرلۈك گۇناھلاردىن، ئەخلاقسىزلىقلاردىن، خۇسۇسەن يالغانچىلىق، ئالدامچىلىق، گۇمانخورلۇق، كۆرەلمەسلىك، ئاچكۆزلۈك ۋە ئۆچمەنلىكلەرگە ئوخشىغان يامان ئىللەتلەردىن يىراق بولۇپ نەپسىنى پاكلىشى، قەلبىگە سۆيگۈ-مۇھەببەت، مېھرى-شەپقەت، ئادالەتپەرۋەرلىك، ياردەمسۆيەرلىكلەرگە ئوخشىغان ئېسىل خىسلەتلەرنى يەرلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ مەرھەمەتتىگە، ئىلتىپاتىغا ۋە رازىلىقىغا ئېرىشىشنى كۆرسىتىدۇ.

جىھادنىڭ ئىككىنچى قاتلام مەنىسىدىكى ھەققانىي ئۇرۇش «كىچىك جىھاد» دەپ ئاتىلىپ، ھەققانىي ئۇرۇشنى توغرا يوسۇندا ئېلىپ بېرىشنى كۆرسىتىدۇ.

ئۆلۈمگە ئۆزىنى ئېتىشى تەقەززا قىلىدىغان ئۇرۇشنىڭ «كىچىك جىھاد»، نەپسىنى پاكلاپ، ئۆزىنى ئىسلاھ قىلىشنىڭ «چوڭ جىھاد» دەپ ئاتالغانلىقىغا ھەيران قالغۇچىلار

(1) ئال ئىمران سۈرىسى 110 - ئايەت.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

بولسا، ئۇلارغا دەيمىزكى، ئادەم ئىچ دۇنياسىنى ئىسلاھ قىلىپ، نەپسى شەيتاننىڭ ھەر تۈرلۈك ۋەسۋەسىلىرىنى يەڭگىمەي تۇرۇپ، قان تۆكۈشنى تەقەززا قىلىدىغان ئۇرۇش مەيدانىغا ئۆزىنى ئاتالمايدۇ.

سوئال: جىھادنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش پەرز كىفايە دۇر.⁽¹⁾ جىھاد بەزى شارائىتلاردا خۇددى بەش ۋاخ نامازغا ئوخشاشلا پەرز ئەين⁽²⁾ بولۇپ بەلگىلىنىدۇ.

جىھادنىڭ پەرز ئەينغا ئۆزگىرىشى

سوئال: جىھاد قىلىش قايسى ۋاقىتلاردا پەرز ئەين بولىدۇ؟

جاۋاب: جىھاد تۆۋەندىكى 3 شارائىتتا پەرز ئەينگە ئۆزگىرىدۇ:

(1) جىھادقا تەيىنلىنىپ مۇجاھىدلارنىڭ سېپىگە قوشۇلۇپ بولغان كىشى ئۈچۈن جىھاد قىلىش پەرز ئەيندۇر.

(2) مۇسۇلمانلار تۇرۇناتقان رايون ياكى دۆلەتكە دۈشمەنلەر بېسىپ كىرگەن ۋاقىتتا، پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا جىھاد قىلىش پەرز ئەين بولۇپ بەلگىلىنىدۇ.

(3) دۆلەت تەرىپىدىن مەلۇم شەخسلەر جىھادقا چىقىشقا بەلگىلىگەن ۋاقىتتا، چىقىشقا بەلگىلىگەن شۇ مەلۇم شەخسلەر ئۈچۈن جىھاد قىلىش پەرز ئەيندۇر.

جىھادنىڭ بۇيرۇلۇش سەۋەبى

سوئال: جىھاد قىلىش نېمە ئۈچۈن بۇيرۇلغان؟

جاۋاب: ئىسلام دىنىدا جىھادنىڭ بۇيرۇلغانلىق سەۋەبىنى تۆۋەندىكىدەك 3 مەقسەتكە قىسقارتىشقا بولىدۇ.

(1) زۇلۇمغا ۋە ھەر تۈرلۈك ھەقسىزلىكلەرگە قارشى تۇرۇش.

(2) باشقىلار تەرىپىدىن زورلۇق بىلەن تارتىپ ئېلىنغان ھەق-ھوقۇقلارنى قايتۇرۇپ ئېلىش.

(1) پەرز كىفايە - ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە ئەمەس، بەلكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان بولۇپ، مۇسۇلمانلار ئاممىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئورۇنلىشى بىلەن باشقىلارنىڭ گەردىنىدىن ساقىت بولىدىغان پەرز.

(2) پەرز ئەين - ھەربىر كىشى ئۆزى بىۋاسىتە ئورۇنلاشقا بۇيرۇلغان پەرزدۇر.

(3) ئىسلام ئەقىدىسىنى ۋە مۇسۇلمانلارنى قوغداش، ھۇجۇم قىلغۇچىلارغا رەددىيە بېرىش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: «ھۇجۇم قىلىنغۇچىلارغا، زۇلۇمغا ئۇچرىغانلىقلىرى ئۈچۈن (قارشىلىق كۆرسىتىشكە) رۇخسەت قىلىندى»⁽¹⁾

ئىسلامىي جىھادنىڭ پىرىنسىپلىرى

سوئال: ئىسلامىي جىھادنىڭ پىرىنسىپلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئىسلامىي جىھادنىڭ پىرىنسىپلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) بىرىنچى بولۇپ ئۇرۇش ئاچماسلىق. بۇ پىرىنسىپنى قۇرئان كەرىم مۇنداق بايان قىلغان: «سىلەرگە ئۇرۇش ئاچقان ئادەملەرگە قارشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىڭلار، تاجاۋۇز قىلماڭلار، تاجاۋۇزچىلارنى ئاللاھ راستىنلا ياقىتۇرمايدۇ»⁽²⁾

(2) تاجاۋۇز قىلغۇچىلارغا زەربە بېرىشتە ئاشۇرۇۋەتمەسلىك. بۇ پىرىنسىپنى قۇرئان كەرىم مۇنداق بايان قىلغان: «بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار»⁽³⁾

(3) دۈشمەنلەرنىڭ تىچلىققا مايىل ئىكەنلىكى ياكى تاجاۋۇزچىلىقنى توختىتىدىغانلىقى بىلىنگەن ۋاقىتتا، ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلماستىن، مەسىلىنى تىنچلىق يولى بىلەن ھەل قىلىش. قۇرئان كەرىم بۇ پىرىنسىپنى مۇنداق بايان قىلغان: «ئەگەر ئۇلار تىچلىققا مايىل بولسا، سەنمۇ تىچلىققا مايىل بولغىن، ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلغىن»⁽⁴⁾

(4) ئۇرۇش قىلمىغانلارغا چېقىلماسلىق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قېتىم ئۇرۇشقا چىقىشتىن ئاۋۋال مۇسۇلمان ئەسكەرلىرىگە تەلىمات بېرىپ: « سىلەرگە تىخ تەڭلىمىگەنلەرنى، ياشانغانلارنى، ئاياللارنى، بالىلارنى ئۆلتۈرمەڭلار! زىرائەتلەرنى نابۇت قىلماڭلار، دۈشمەنلەرنىڭ بەدەنلىرىنى پارچىلىماڭلار، ئەسىرلەرنى خورلىماڭلار»⁽⁵⁾ دەپ قاتتىق چېكىلەيتتى.

(1) ھەج سۈرىسى 39- ئايەت

(2) بەقەرە سۈرىسى 190- ئايەت

(3) بەقەرە سۈرىسى 194- ئايەت

(4) ئەنفال سۈرىسى 61- ئايەت

(5) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

(5) مۇسۇلمان ئەمەس كىشىلەردىن ئۇرۇش قىلمىغانلارغا يامانلىق قىلماسلىق، ئۇلارغا ئادالەتلىك بولۇش. بۇ پىرىنسىپنى قۇرئان كەرىم مۇنداق بايان قىلغان: ﴿كۆففىلار دىن سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادالەتلىك بولۇشىڭلاردىن توسمايدۇ﴾⁽¹⁾.

دۇنيادا قايسىبىر دىن، قايسىبىر قانۇن، قانچىلىك ئىلغار ۋە قانچىلىك ئىنساپلىق بولۇپ كەتسۇن، ئۇرۇش ماۋزۇسىدا ئىسلام دىنى بېكىتكەن بۇ پولاتتەك پىرىنسىپلارغا يېتەلمەيدۇ. پىرىنسىپلار قەغەزە يېزىلغان تەقدىردىمۇ ئىجرا قىلىش ۋاقتىدا، ئۇرۇش مەيدانىدا مۇسۇلمانلار دەك بولالىشى مۇمكىن ئەمەس. تارىخ بۇنىڭغا گۈۋاھ.

”جىھاد“ سۆزىنىڭ قۇرئان كەرىمدىكى مەنىسى

سوئال: ئىسلامدا قانچە تۈرلۈك جىھاد بار؟

جاۋاب: ئەرەب تىلىدىكى «جىھاد» سۆزى قۇرئان كەرىمدە تۆۋەندىكىدەك 3

خىل مەنىدە كەلگەن:

1- ئاللاھ يولىدا قولغا قورال ئېلىپ غازات قىلىش. ﴿مۆمىنلەردىن ئۆزۈڭلار تۇرۇپ جىھادقا چىقىمىغانلار، ئاللاھ يولىدا ماللىرىنى، جانلىرىنى تىكىپ جىھاد قىلغۇچىلار بىلەن باراۋەر بولمايدۇ﴾⁽²⁾.

2- ھەقىقەتنى جاكارلاپ سۆز بىلەن كۈرەش قىلىش. ﴿قۇرئان ئارقىلىق ئۇلارغا قارشى (پاكتلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ) بارلىق كۈچۈڭ بىلەن كۈرەش قىلغىن﴾⁽³⁾.

3- ياخشى ئىشلارنى قىلىش ۋە ئەمەل - ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاشتا تىرىشچانلىق كۆرسىتىش. ﴿كىمكى (ياخشى ئەمەللەرنى ئورۇنلاش يولىدا) جىھاد قىلىدىكەن، ئۇنىڭ قىلغان جىھادى ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر﴾⁽⁴⁾.

«مۇجاھىد» زۇلۇم ۋە زۇراۋانلىقلارغا قارشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلغۇچى كىشى دېگەنلىكتۇر.

(1) مۇتمەھىنە سۇرىسى 8- ئايەت

(2) نىسا سۇرىسى 95- ئايەت.

(3) فۇرقان سۇرىسى 52- ئايەت

(4) ئەنكەبۇت سۇرىسى 52- ئايەت.

تەۋبە ۋە ئۇنىڭ قوبۇل بولۇش پرىنسىپى

سوئال: ئاللاھقا قانداق قىلىنغان تەۋبە قوبۇل بولىدۇ؟

جاۋاب: ئىنسانلاردىن سادىر بولىدىغان گۇناھ - مەسىيەتلەر ۋە قىلمىشلار، ئاللاھنىڭ ھەققىگە قارشى ئىشلەنگەن گۇناھ - مەسىيەتلەر ۋە مەخلۇقاتقا قارشى ئىشلەنگەن قىلمىشلار، دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ: ئاللاھنىڭ «قىل» ۋە «قىلما» دېگەن ئەمر - پەرمانلىرىغا خىلاپلىق قىلىش ئۇنىڭ ھەققىگە قارشى گۇناھ سادىر قىلغانلىق بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئىنساننى شۇنچە گۈزەل شەكىلدە يارىتىپ، ئۇنىڭغا يەر يۈزىنىڭ خوجايىنلىقىنى بەرگەننىڭ سىرتىدا، ئۇنى ھۈرمەتلەپ مەخلۇقاتنىڭ ئۇلۇغراقى قىلىپ بەلگىلىدى، تۈرلۈك ئېسىل نېمەتلەر بىلەن رىزىقلاندۇردى. بۇ سەۋەبتىنمۇ، ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققى ئەلۋەتتە چوڭدۇر. ئىنسانلارنىڭ ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشى، ئۇلارنىڭ ئاللاھقا ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچى ۋە ئاللاھنىڭ ئۇلار ئۈستىدىكى ھەققىدۇر. ئەمما مەخلۇقاتنى، خۇسۇسەن ئىنسانلارنى زىيان - زەخمەتلەرگە ئۇچرىتىش، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىش، ئۇلارنىڭ ھەقىرىتىنى يەۋبىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئابرويلىرىنى تۆكۈش قاتارلىق قىلمىشلار، ئۇلارنىڭ زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىتىلماستىن بەھۇزۇر ياشاشتىن ئىبارەت تەبىئىي ھەققىگە تاجاۋۇز قىلغانلىق بولىدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىگە قارشى ئىشلەنگەن گۇناھ - مەسىيەتلەرنىڭ تۆبىسى تۆۋەندىكى 3 شەرت بىلەن قوبۇل قىلىنىدۇ. ئۇلار:

1 - بۇرۇن قىلغان گۇناھ - يامان ئىشلىرىغا پۇشايىمان قىلىش،

2 - گۇناھ - يامان ئىشلاردىن قەتئىي قول ئۈزۈش،

3 - بۇرۇن قىلغان گۇناھ - يامان ئىشلارنى قايتا قىلماسلىققا چىن ئىرادە باغلاش

ئەمما ئىنسانلارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىغا قارشى ئىشلەنگەن زۇلۇم، ھەقسىزلىق، دۈشمەنلىك، ھارامخورلۇق ۋە باشقا يامانلىقلارنىڭ تەۋبىسى، يۇقىرىقى 3 شەرت بىلەن بىرلىكتە، 4 - شەرت (ھەقسىزلىق قىلىنغۇچى ياكى تاجاۋۇز قىلىنغۇچىدىن كەچۈرۈم سوراش، ھەققى بولسا ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىپ، ھەق ئىگىسىنى رازى قىلىش) بىلەنلا قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئۆز ھەققىگە قارشى ئىشلەنگەن گۇناھ - مەسىيەتلەرنىڭ تەۋبىسىنى يۇقىرىقى 3 شەرت بىلەن قوبۇل قىلىدۇ. ئەمما كىشىلەرنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىغا قارشى ئىشلەنگەن قىلمىشلارنىڭ تەۋبىسىنى، يامانلىق قىلىنغۇچى ۋە ھەق ئىگىسى رازى بولۇپ ئۆتمىگىچە، ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ ۋە ئۆتمەيدۇ. مانا بۇ، ئاللاھنىڭ ئادىتىدۇر.

ئاللاھنىڭ ھەققىدىن كېيىنكى ھەق

سوئال: ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ھەققىدىن كېيىن ئىنساننىڭ ئۈستىدىكى ئەڭ چوڭ ھەق قايسى؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ ھەققىدىن قالسا، ئىنساننىڭ ئۈستىدىكى ئەڭ چوڭ ھەق - ئاتا - ئانىنىڭ ھەققىدۇر. چۈنكى ئاتا - ئانىلار بىزنىڭ دۇنياغا كېلىشىمىزگە سەۋەب بولغان، بىزنى جاپا - مۇشەققەتلەرگە چىداپ، بېقىپ چوڭ قىلغان كىشىلەردۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارنىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇلارنىڭ بىرى ياكى ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ، ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا ئۇھويى دېمىگىن (يەنى مالاللىقنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزىنىمۇ قىلمىغىن) ئۇلارنى دۈشكەلمە، ئۇلارغا يۇمشاق سۆز قىلغىن»⁽¹⁾.

(1) ئىسرا سۈرىسى 23 - ئايەت.

ئىككىنچى بۆلۈم: پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

سوئال: پەيغەمبەرلەر قانداق زاتلار؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەر - ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئارىسىدىن تاللاپ چىقىرىپ، ئۆز تەرىپىدىن ئۇلارغا ئەۋەتكەن ئەلچىلىرىدۇر. پەيغەمبەرلەر بارلىق ئەيىب - نوقسان ۋە كەمچىلىكلەردىن ئەلۋەتتە پاك، مەسۇم زاتلاردۇر، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئىش - ئىزلىرى پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئالىي پەزىلەت ۋە گۈزەل ئەخلاقىغا ئۈلگىدۇر.

سوئال: پەيغەمبەرلەر نېمە ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارغا ئاللاھنىڭ دىنىنى يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى توغرا يولغا باشلاش ۋە گۇناھ - يامان ئىشلاردىن قايتۇرۇپ ياخشى ئەمەللەرگە چاقىرىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ يەنى «بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۈممەتكە: "ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا چوقۇنۇشتىن) يىراق بولۇڭلار" دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق»⁽¹⁾.

پەيغەمبەرلەرنىڭ سانى

سوئال: پەيغەمبەرلەرنىڭ سانى قانچە ۋە ئۇلار قايسىلار؟

جاۋاب: ئىنسانلار يارىتىلغاندىن بېرى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنىڭ كەلگەنلىكى مەلۇم. ئەمما ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىسىملىرى تەپسىلىي بايان قىلىنمىغان، قۇرئان كەرىمدە پەقەت 25 پەيغەمبەرنىڭ ئىسىملىرى تىلغا ئېلىنغان.

ئۇلار: ئادەم، ئىدرىس، نوح، ھۇد، سالىھ، ئىبراھىم، لۇت، ئىسمائىل، ئىسھاق، يەئقۇب، يۈسۈپ، ئەيىۈب، شۇئەيب، مۇسا، ھارۇن، داۋۇد، سۇلايمان، يۇنۇس، ئىلياس، ئەليەسە، زۇلكىفل، زەكەرىيا، يەھيا، ئىسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملاردۇر.

بۇلاردىن باشقا، ئۇزۇير، لوقمان ۋە زۇلقەرنەين قاتارلىق ئۈچ زاتنىڭ ئىسىملىرى

(1) نەھل سۈرىسى 36 - ئايەت.

قۇرئاندا تىلغا ئېلىنغان بولسىمۇ، بۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكى ياكى ئەمەسلىكى توغرىلىق قۇرئان كەرىم ياكى ھەدىسلەردە ئېنىق مەلۇمات بېرىلمىگەن. شۇڭا قىسمەن ئالىملار يۇقىرىقى ئۈچ زاتنى پەيغەمبەرلەردىن سانغان بولسىمۇ، كۆپ ساندىكى ئىسلام ئالىملىرى ئۇلارنى پەيغەمبەرلەردىن ئەمەس، بەلكى ياخشى، تەقۋا، ئەۋلىيالارنىڭ جۈملىسىدىن سانىدۇ. شۇنىڭدەك، قۇرئان كەرىمدە ئىسىملىرى بايان قىلىنمىغان پەقەت بەزى ھەدىسلەردە ۋە تارىخ كىتابلىرىدا ئىسىملىرى بايان قىلىنغان ۋە پەيغەمبەر ئىكەنلىكلىرى سۆزلەنگەن بەزى كىشىلەر بولۇپ، ئۇلار: شىش، يۇشەد، خىزىر، بەشىر، دانيال، ئىشمۇئىل، ئەرمىيا، ھەزقەل، جىرجىس، ھەبىقۇق ۋە ھەنزەلە ئەلەيھىسسالاملاردۇر.

خۇلاسە: قۇرئان كەرىمدە، ئىسىملىرى ئېنىق بايان قىلىنغان 25 پەيغەمبەرگە تەپسىلىي ۋە قۇرئاندا ئىسىملىرى بايان قىلىنمىغان جىمى پەيغەمبەرلەرگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر.

قۇرئان كەرىمدە ئىسىملىرى بايان قىلىنمىغان پەيغەمبەرلەر ھەققىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ﴾

يەنى «(ئى مۇھەممەد) سەندىن ئىلگىرى بىز ھەقىقەتەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ساڭا بايان قىلىپ بەرگەنلىرىمىزمۇ، بايان قىلىپ بەرمىگەنلىرىمىزمۇ بار»⁽¹⁾.

مۇسۇلمانلار جىمى پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان. ئاللاھ مۇمىنلەرنىڭ سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ﴾ يەنى «(ئۇلار) ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ

ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز (يەنى ئۇلارنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ، بەزىسىگە ئىمان ئېيتماي قالمايمىز)» دەيدۇ⁽²⁾.

پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ، بەزىسىگە ئىمان ئېيتمىغان كىشىنىڭ ئىمانى مەقبۇل ئەمەس. نەتىجىدە، ئۇ مۇسۇلمان بولالمايدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ

(1) غافىر سۈرىسى 78 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 285 - ئايەت.

بَعْضٌ وَنَكْفُرُ بَعْضٌ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَيْلًا أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا
 وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، ئاللاھنى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى
 ئىنكار قىلغانلار، ئاللاھ بىلەن ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئارىسىنى (ئاللاھقا ئىشىنىپ،
 پەيغەمبەرلىرىگە ئىشەنمەيمىز دېيىش بىلەن) ئاجرىتىۋەتمەكچى بولغانلار،
 (پەيغەمبەرلەرنىڭ) بەزىسىگە ئىشىنىمىز، بەزىسىگە ئىشەنمەيمىز دېگۈچىلەر - ئۇنىڭ
 (يەنى ئىمان بىلەن كۆپىنىڭ) ئوتتۇرىسىدا يول تۇتماقچى بولغانلار، ئەنە شۇلار (ئىماننى
 دەۋا قىلغان تەقدىردىمۇ) راستىنلار كاپىرلاردۇر. كاپىرلارغا خورلىغۇچى ئازاب
 تەييارلىدۇق»⁽¹⁾.

پەيغەمبەرلەرنىڭ دەلىللىرى

سوئال: پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ئالامەتلەر قايسىلار؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن بەرھەق پەيغەمبەرلەر
 ئىكەنلىكلىرىنى ئىسپاتلايدىغان ۋە ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلىك ئەھۋالىنى كۈچلەندۈرىدىغان
 دەلىللىرى ئۇلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئاتا قىلىنغان مۆجىزىلىرىدۇر. ئاللاھ ھەرقانداق
 پەيغەمبەرنى ئەۋەتتىشتە، ئۇنىڭ ۋە ئۇمىتىنىڭ ئەھۋالىغا مۇناسىپ ھالدا مۆجىزىلەرنى
 يارىتىپ بەرگەن. ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ﴾ يەنى «بىز ھەقىقەتەن
 پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق»⁽²⁾.

مۆجىزە

سوئال: مۆجىزە دېگەن نېمە؟

جاۋاب: مۆجىزە سۆزى لۇغەت ئېتىبارى بىلەن - كىشىلەرنى ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان
 بىرىنى ئىجاد قىلىشتىن ئاجىز قالدۇرغۇچى بىردىنبىر خارىقى ئادەت ئىش دېگەننى
 ئىپادىلەيدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، دۇنيادا «يەتتە چوڭ مۆجىزە» دەپ ئاتالغان
 يادىكارلىقلاردىن مىسرىدىكى پىرامىدا، جۇڭگودىكى سەددىچىن سېپىلى، ھىندىستاندىكى
 تاجمەھەل ۋە باشقىلار، شۇنداقلا بۇرۇنقىلارنىڭ قولىدىن كەلگەن بولسىمۇ،
 كېيىنكىلەرنىڭ نەزەرىدە پەۋقۇلئاددە سانالغان سىرلىق ئىشلار زامانىمىز كىشىلىرى
 نەزەرىدە مۆجىزە دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە.

(1) نىسا سۈرىسى 151 - 150 - ئايەت.

(2) ھەدىد سۈرىسى 25 - ئايەت.

مۆجىزىنىڭ شەرىئەت ئىستېمالىدىكى مەنىسى - ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان ھالدا، ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ، ئۆزلىرىنىڭ راستىنلا ئاللاھنىڭ ئەلچىلىرى ئىكەنلىكىنى كىشىلەرگە ئىسپاتلاپ بېرىشلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئاللاھ ئاتا قىلغان دەلىل، ئىسپات ۋە پاكىت دېمەكتۇر.

سوئال: پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاۋۋالقىسى كىم ۋە ئەڭ ئاخىرقىسى كىم؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقىسى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋە ئەڭ ئاخىرقىسى ھەمدە ساماۋىي دىنلارنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى تاماملىغۇچى، بىزىلەرنىڭ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ئىكەنلىكى مۇنازىرە قوبۇل قىلمايدىغان بىردىنبىر ھەقىقەتتۇر. چۈنكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن پۈتۈن ساماۋىي دىنلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبىرىدۇر. ئۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرلىك تاماملانغان. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «مۇھەممەد ئاراڭلاردىكى ئەزلەردىن ھېچبىرىنىڭ ئاتىسى ئەمەس، لېكىن ئۇ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسىدۇر»⁽¹⁾.

سوئال: پەيغەمبەرلەرگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىش ئۈچۈن كەلگەنلىكىلىرى ھەق ۋە راستتۇر. ئۇلار ئاللاھنىڭ دىنىنى كىشىلەرگە كەم - زىيادە قىلماستىن، ئاللاھ كۆرسەتكەن بويىچە تولۇق يەتكۈزۈش ئارقىلىق، ئۆزلىرىنىڭ ئەلچىلىك ۋەزىپىلىرىنى كامىل ئادا قىلغان ئۇلۇغ زاتلاردۇر.

پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىشلار

سوئال: پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى تۆت مەسىلىگە ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

1 - پەيغەمبەرلەرگە كەلگەن دىنلارنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن ھەق دىنلار ئىكەنلىكىگە ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە بىردەك ئىمان كەلتۈرۈش. ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلغانلىق، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىنكار قىلغانلىق

(1) ئەھزاب سۈرىسى 45 - ئايەت.

ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى توغرىلىق ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾ يەنى «نۇھنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرگە ئىنكار قىلدى» دېيىش ئارقىلىق، بىرلا نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئىنكار قىلغانلارنى پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ئىنكار قىلغانلىق، دەپ ھۆكۈم قىلغان. ھالبۇكى، ئۇ ۋاقىتتا، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەر كەلمىگەن ۋە ئۇلار نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئىنكار قىلغان. بۇنىڭغا ئاساسەن، خرىستىئانلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىنكار قىلىپ، ئۇنىڭ دىنىغا ئەگەشمىگەنلىكى ئىنى ۋاقىتتا، ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبىرى ئىسا ئەلەيھىسسالامغىمۇ ئىنكار قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ دىنىغا ئەگەشمىگەنلىكى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، قۇرئان كەرىمدە نامى تىلغا ئېلىنىپ، پەيغەمبەر ئىكەنلىكى بىلىنگەن پەيغەمبەرلەردىن بىرىگە ئىنكار قىلغانلىق پۈتكۈل پەيغەمبەرلەرگە ئىنكار قىلغانلىقتۇر.

2 - قۇرئان كەرىمدە ئىسىملىرى بايان قىلىنغان 25 پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نۇھ، ئىبراھىم، مۇسا، ئىسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملاردىن ئىبارەت ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەرگە تەپسىلىي؛ قۇرئان كەرىمدە ئىسىملىرى بايان قىلىنمىغانلىقتىن، ئىسىملىرى بىزگە مەلۇم بولمىغان پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش.

3 - پەيغەمبەرلەرنىڭ - ئۇلاردىن سادىر بولغانلىقى ئېنىق بىلىنىپ ئىسپاتلانغان - خەۋەرلىرىگە چىن ئىشىنىپ ئىمان كەلتۈرۈش.

4 - بىزگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام - نىڭ شەرىئىتىگە ئەمەل قىلىش. ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِيْـَٔ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! پەرۋەدىڭارنىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئۆز ئارىسىدىكى دەتالاشقا سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغىچە، ئاندىن سېنىڭ چىقارغان ھۆكۈمىڭگە ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى قىلچە غوم بولسىمۇ يوقالمىغىچە ۋە ئۇلار پۈتۈنلەي بويسۇنمىغىچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ»⁽¹⁾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام

سوئال: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىم؟

جاۋاب: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام - بىزلەرنىڭ پەيغەمبىرىمىز، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ

(1) نىسا سۈرىسى 65 - ئايەت.

ئاخىرقىسى، ئىنسانلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئىسلام دىنىنى ئېلىپ كېلىش بىلەن، ساماۋىي دىنلارنى تولۇقلىغان ۋە بۇ دىنلارنىڭ غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان ئەڭ شەرەپلىك پەيغەمبەر دۇر. ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ھەر بىر پەيغەمبەر بىر مەخسۇس مىللەت ئارىسىغا ئەۋەتىلگەن بولسا، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئىنسانىيەتكە قارىتىلغان ئومۇميۈزلۈك بۇرچىنى زىممىسىگە ئالغان ھالدا پۈتۈن ئالەمگە پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇشۇنداق ئالاھىدە پەيغەمبەر بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ پەۋقۇلئاددە رولى ئارقىسىدا، مۇسۇلمانلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت قىلىشى بارلىق پەيغەمبەرلەرگە ھۆرمەت قىلغانلىق بىلەن باراۋەر بولىدۇ دەيدىغان ئورۇنغا كۆتىرىلگەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مىلادىنىڭ 571 - يىلى 20 - ئاپرىل، فىل يىلى رەبئۇلئەۋۋەل ئاينىڭ 9 - كۈنى (يەنە بىر رىۋايەتكە كۆرە، 12 - كۈنى) دۈشەنبە كۈنلۈكتە، ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ مەككە شەھىرىدىكى قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ ئەڭ مۆتىۋەر ئائىلىسى بولغان بەنى ھاشىم ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا تۇتىشىدۇ. بۇ ھەقتە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ ئىسمائىل ئوغۇللىرىدىن كەنانە قەبىلىسىنى تاللىدى، كەنانە قەبىلىسىدىن قۇرەيشنى، قۇرەيشتىن ھاشىم ئوغۇللىرىنى، ھاشىم ئوغۇللىرىدىن مېنى تاللىدى»⁽¹⁾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىچىكىدىنلا ئۆزىنىڭ گۈزەل ئەخلاقى ۋە ئالىيچاناپ پەزىلىتى بىلەن خەلق ئارىسىدا ئالاھىدە تونۇلغان، ھەتتا ئۇ، كىشىلەر تەرىپىدىن «ئىشەنچلىك مۇھەممەد»، «راستچىل مۇھەممەد» دېگەنگە ئوخشاش ئېسىل ئۇنۋانلارغا ئېرىشكەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى

ئۇ قىرىق ياشقا يەتكەن چېغىدا ئاللاھ جىبرىئىل ئىسىملىك پەرىشتىنى ئەۋەتىش ئارقىلىق، ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى تاپشۇرغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن مەككىدە ئاۋۋال ئۈچ يىل يوشۇرۇن، كېيىن 10 يىل ئاشكارا، جەمى 13 يىل ئىسلام دەۋىتىنى تەشۋىق قىلىش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. كېيىن مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ ھەددىدىن ئاشقان جەۋر - زۇلۇملىرى تۈپەيلىدىن ئاللاھنىڭ بويۇرقى بىلەن مەككىنى تەرك ئېتىپ، مەدىنىگە ھىجرەت قىلىدۇ. ئۇ، مەدىنىگە كەلگەندىن

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

كېيىن، كۈندىن - كۈنگە مۇسۇلمانلار سانىنىڭ كۆپىيىشى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ قۇدرەت تېپىشى نەتىجىسىدە، مەدىنىدە تۇنجى ئىسلام دۆلىتىنى قۇردۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېتەكچىلىكىدە مەدىنىدە تەشكىللەنگەن ئون مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنى ھىجرىيەنىڭ 8 - يىلى مەككە شەھىرىنى مۇشرىك كۈچلىرىنىڭ قولىدىن ئازات قىلىپ، ئۇنى مەدىنى ئىسلام دۆلىتىنىڭ تەركىبىگە كىرگۈزدى.

پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى تولۇق ئادا قىلغاندىن كېيىن، مىلادىنىڭ 632 - يىلى، ھىجرىيەنىڭ 11 - يىلى رەبىئۇلئەۋۋەل ئاينىڭ 12 - كۈنى دۈشەنبە كۈنلۈكتە 63 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە بۇ قەدەر مەلۇماتلارغا ئىگە بولۇشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر. بۇنىڭدىن كۆپرەك مەلۇماتقا ئىگە بولۇشنى خالىغان كىشى «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى» دېگەن كىتابقا مۇراجىئەت قىلسۇن.

سوئال: پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر قايسىلار؟

جاۋاب: پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ ھەق ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر مىڭلاپ بار. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا مەيدانغا كەلگەن ھېسسىي ۋە مەنىۋى مۆجىزىلەر، غەيبىتىن خەۋەر بېرىشى، باشقا دىنلارنىڭ كىتابلىرىدا بېرىلگەن بىشارەتلەر ۋە ئۇنىڭ شانلىق ھاياتىدىكى جانلىق پاكىتلار ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرى

سوئال: پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپلىگەن مۆجىزىلىرى بولغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ ۋە مەڭگۈلۈك مۆجىزە - قۇرئان كەرىمدۇر. قۇرئان كەرىم مەنىۋى مۆجىزىدۇر.

مۆجىزە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەۋەتىلگەن زامان ۋە ماكانلىرىنىڭ شارائىتىغا مۇناسىپ ھالدا ھەرخىل، ھەر تۈرلۈك بولغان، مەسىلەن: ئاللاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئوت تەسىر قىلمايدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن، ھەتتا ئونى زالىم نەمرۇد ئوتقا تاشلىغاندۇمۇ، ئۇ، ئوتتا كۆيىمگەن. يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامغا چۈشلەرگە توغرا تەبىر

بېرىش مۆجىزىسىنى يارىتىپ بەرگەن. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قولدىكى ھاسسىسى ئەجدىرھاغا ئايلىنىدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن. ئىسا ئەلەيھىسسالامغا، ئاق كىسەلنى، تۇغما كورنى ساقايتىدىغان، ھەتتا ئاللاھنىڭ ئىزى بىلەن ئۆلۈكلەرنىمۇ تىرىلدۈرەلەيدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن. بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولسا، ئۇششاق تاشلارنىڭ ئۇنىڭغا سالام بېرىشى، دەرەخنىڭ ئۇنىڭغا يېغلىشى، ئاز تاماقنىڭ ئۇنىڭ دۇئاسى بىلەن كۆپ كىشىنى تويغۇزۇشى، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ چىقىشى ۋە باشقىلار قاتارلىق ھېسسىي مۆجىزىلەر، قۇرئان كەرىمدىن ئىبارەت دائىملىق مەنبەئى مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن.

مۆجىزە - ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە، ھەر بىر دەۋرنىڭ شارائىتىغا قاراپ، شۇ دەۋردىكى ئەڭ يۈكسەك تەرەققىياتنى بېسىپ چۈشىدىغان ئارتۇقچىلىقلىرى بىلەن، شۇ دەۋردىكى ئەڭ تەرەققى قىلغان نەرسىنىڭ جىنىسىدىن كەلگەن. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرى، سېھىرگەرلىكتە ئەڭ تەرەققى قىلغان دەۋر بولغانلىقتىن، ئاللاھ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ھاسسىسىنى بىر ئاندا ئەجدىرھاغا ئايلاندۇرايلىدىغان، قولىنى چىراقتەك ياندۇرايلىدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بېرىش ئارقىلىق، شۇ زاماندىكى پۈتۈن سېھىرلەرنى بەربات قىلىپ تاشلاپ، سېھىرگەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھقا ئىمان ئېيتىشقا مەجبۇر ھالغا چۈشۈرگەن.

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرى، تىبابەت ئىلمى پەۋقۇلئاددە تەرەققى قىلغان بىر دەۋر بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇنىڭغا ئاق كېسەلنى ۋە تۇغما كورنى ساقايتىدىغان ۋە ئاللاھنىڭ ئىزى بىلەن ئۆلۈكلەرنىمۇ تىرىلدۈرەلەيدىغان مۆجىزىلەرنى ئاتا قىلىش ئارقىلىق، ئىسرائىل قەۋمىنى ئىمانغا كىرگۈزگەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىگە كەلسەك، بۇ دەۋردىكى ئەرەبلەر ئەدەبىيات ۋە شېئىرىيەتتە ئىنتايىن زور تەرەققى تاپقان بولۇپ، رەقىبلىرىگە شېئىر بىلەن تاقابىل تۇراتتى، بەزى بەدىئىي شېئىرلىرىنى كەبىگە ئېسىش بىلەن پەخىرلىنەتتى. ھەتتا ئۇلار ئۆزلىرىنى «ئەرەب» يەنى (تىلى راۋان)، ئەرەب بولمىغان باشقا مىللەتلەرنى «ئەجەم» يەنى (تىلسىز) دەپ ئاتايتتى. ئاللاھ تائالا مۇشۇنداق بىر دەۋرگە مۇناسىپ ھالدا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەر قانداق بالاغەت، پاساھەت ۋە بەدىئىيلىكلەرنى بېسىپ چۈشىدىغان ۋە ئۇنىڭ مۇنازىرىسى ئەسىرلەر بويى كۈچىدىن قالمايدىغان مەڭگۈلۈك مۆجىزە - قۇرئان كەرىمنى چۈشۈرۈش ئارقىلىق، ئەرەبلەرنىڭ ئەدەبىياتتىكى ئۈستۈنلىكىنى يوققا چىقاردى. ھەتتا ئۇلار بالاغەت ۋە پاساھەت جەھەتتە قۇرئانغا ئوخشايدىغان بىرەر سۈرىنى ئەمەس، بەلكى ئون ئايەتنىڭ ئوخشىشىنى ئىجاد قىلىشتىن ئاجىز قالغانلىقىلىرىنى ئۆزلىرى

ئېتىراپ قىلدى. مانا بۇلار پەيغەمبەرلەرنىڭ دەۋالرىنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر.

قۇرئان مۆجىزىسى

قۇرئاننىڭ مۆجىزىسىنى تۆۋەندە تۆتكە قىسقارتىپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن:

1 - قۇرئاننىڭ تەركىبلىنىشتىكى ئۈستۈنلىكى

قۇرئان ئايەتلىرىدىكى ھەر بىر سۆز ئۆزى ئىخچام، مەنىسى چوڭقۇر سۆزلەردىن بۇلۇپ، كەلىمىلىرىدىكى ئۆزئارا باغلىنىشچانلىق پەۋقۇلئاددە يۇقىرىدۇر. قۇرئاننىڭ ئىبارىلىرىمۇ ئىنتايىن سىلىق، چاققان، مەنىگە دالالەت قىلىش ئۈستۈنلىكى ئالاھىدە يۇقىرى، ئوقۇش ۋە يادلاش ئۈچۈن شۇنچىلىك ئەپلىك ھەم ئۇڭايدۇر. قۇرئان ئوقۇشنى بىلمەيدىغان ئادەممۇ بۇنى ھېس قىلالايدۇ. ھەتتا ئۇلار ئاڭلىۋاتقان ئەرەبچە سۆزلەر ئىچىدىن قۇرئان ئايەتلىرىنى تېزلا بايقىۋالالايدۇ. قۇرئان ئايەتلىرىدىكى ھەر بىر سۆزدە، ئەرەب ئەدەبىياتىدىكى بارچە بەدىئىيلىك تۈرلىرىنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئۈلگىلىرى تېپىلىدۇ. ئەرەبلەر قۇرئان كەرىم چۈشۈشتىن بۇرۇن قەتئىي سۆزدە يېڭىلىمايتتى. ھەتتا يۇنان، ھىندىستان ۋە ئىراننىڭ ئاتاغلىق ئەدىبلىرى ۋە شائىرلىرى ئەرەبلەرنىڭ ئالدىدا ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيتتى. قۇرئاننىڭ كېلىشى بىلەن ئۇلارنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتتى. قۇرئان ئەرەبلەرگە مۇنازىرە ئېلان قىلىپ، دەسلەپتە ئۇلاردىن بەدىئىيلىكتە قۇرئانغا ئوخشاش بىر كىتابنى مەيدانغا كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلار كەلتۈرەلمىدى. ئاندىن ئۇلاردىن ئون سۈرىنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈشنى سورىدى. ئۇلار يەنە كەلتۈرەلمىدى. ئاخىرىدا ئون ئايەتنىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى. يەنە كەلتۈرەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا ئاخىرقى ھۆكۈمنى چىقىرىش بىلەن ئەرەبلەرنىڭ قۇرئانغا قەتئىي تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى جاكارلىدى:

﴿قُلْ لِّئِنْ أَجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى، ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ بىر - بىرىگە ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ»⁽¹⁾.

2 - قۇرئاننىڭ ئۈستۈنلىكى ئاجايىبلىقى

(1) ئىسرا سۈرىسى 88. ئايەت.

قۇرئاننىڭ ئۇسلۇبى ئىنسانلارغا تونۇشلۇق بولغان ھېچقانداق بىر ئۇسلۇبقا ئوخشىمايدۇ. ئۇ شېئىر ئەمەس، نەسىر ئەمەس، داستان ئەمەس ۋە باشقا ئىنسانىي ئۇسلۇبلاردىن بىرى ئەمەس، بەلكى ئاللاھقا خاس بولغان ئىلاھىي ئۇسلۇبتۇر. شۇڭا ئۆز ۋاقتىدىكى ئەرەب مۇشرىكلىرى دەسلەپتە قۇرئاننى مۇھەممەدنىڭ سۆزى دەپ دەۋا قىلغان بولسا، ئۇلار قۇرئاننىڭ كەسكىن مۇنازىرىسى ئالدىدا يېڭىلىگەن ۋە ئۇنىڭغا ھەيران قالغىنىدىن كېيىن، قۇرئاننى سېھىر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بولسا سېھىرگەر دەپ دەۋا قىلىشتى. چۈنكى ئۇلار شۇ ۋاقتتا، قۇرئاننىڭ راستىنلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ئەمەسلىكىگە جەزم قىلغان ئىدى. ئەرەبلەرنىڭ قۇرئاننى سېھىر دېگەنلىكىنىڭ سەۋەبىمۇ، قۇرئاننىڭ ئىنسانلارغا تونۇشلۇق بولغان بىرەر ئەدەبىي ئۇسلۇبقا ئوخشىمايدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ تەسىر كۈچىنىڭ زورلىقىدىن ئىدى. قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى، ئەرەبلەر ئادەتتە قوللىنىۋاتقان ئەرەب ھەرپلىرى، ب، ت، ك، ج ۋە باشقىلاردىن تەركىبلەنگەن تۇرۇپ، ئەرەبلەرنىڭ مۇشۇ قۇرئان ئايەتلىرىگە ئوخشايدىغان ئون ئايەتنى ئوتتۇرىغا چىقىرىۋالغانلىقىدىكى سەۋەبمۇ شۇبەھىسىزكى، قۇرئاننىڭ ئاللاھ سۆزى ئىكەنلىكى ئىدى.

سىز بىرەر بەدىئىي ئەسەرنى دەسلەپ ئوقۇغىنىڭىزدا، ئۇنىڭ سېھىرى كۈچى سىزنى ئۆزىگە جەلىب قىلىدۇ، ئۇنى تويماي ئوقۇيسىز. ئەمما ئۇنى قايتىلاپ ئوقۇغىنىڭىزدا سىزدىكى ھاياجان يوقىلىدۇ، سىزگە بىرەر يېڭىلىق ھېس قىلىنمىغانلىقتىن، ئۇنى قايتىلاپ ئوقۇشتىن زىرىكىش ھېس قىلىسىز. ھالبۇكى قۇرئاندا بۇنداق خۇسۇسىيەتلەر يوق. ئەكسىچە، سىز قۇرئاننى قانچىلىك كۆپ قايتىلاپ ئوقۇغانسىرى ئۇنىڭ جازىبىيىتى شۇنچىلىك ئاشىدۇ، ئۇنى تويماي ئوقۇيسىز. ئۇنىڭ ھۇزۇر - ھالاۋىتى سىزنى زوقلاندۇرىدۇ. ئەينى ئايەت ياكى سۈرىنى ھەر قېتىم قايتا ئوقۇغىنىڭىزدا سىزگە يېڭى - يېڭى مەنە ۋە ھېسسىيات بېرىدۇ. بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان ئادەم فاتىھە سۈرىسىنى ئاز دېگەندە كۈندە 32 قېتىم ئوقۇيدۇ. بۇنىڭدىن ھېچقانداق زىرىكىش ياكى مالالىق ھېس قىلمايدۇ. ئەكسىچە، قۇرئاننىڭ كۆڭۈللەرگە ھۇزۇر - ھالاۋەت بېرىش نىسبىتى ئاشىدۇ. بۇ ھۇزۇر - ھالاۋەتنى قۇرئاننىڭ مەنىسىنى بىلىدىغانلارلا ئەمەس، بەلكى ئېلىپنىڭ چومىقىنى بىلمەيدىغان مۇسۇلمان كىشىمۇ - ئەگەر ئىخلاسى بولسا - ئەلۋەتتە تېتىيالايدۇ.

3 - قۇرئاننىڭ غەيبىلەردىن خەۋەر بېرىشتىكى راستچىللىقى

قۇرئان كەرىمدە خەۋەر بېرىلگەن نۇرغۇن ئىشلار ئەمەلىيەتتە مەيدانغا كەلگەن. مەسىلەن: دۇنيانىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئىككى چوڭ ئىمپېراتورلىرى بولغان رىملىقلار بىلەن ئىرانلىقلار ئوتتۇرىسىدا قاتتىق ئۇرۇش بولۇپ، ئىرانلىقلار رىملىقلارنى يەڭگەندىن كېيىن،

ئەرەب مۇشرىكلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭمۇ رىملىقلارغا ئوخشاش مەغلۇبىيەت بولىدىغانلىقىنى سۆزلەشكە باشلايدۇ. بۇ ئەھۋال مۇسۇلمانلارنى غەمكىن قىلىدۇ، چۈنكى ئىرانلىقلار ئەرەبلەرگە ئوخشاش بۇددىست، رىملىقلار ساماۋىي دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان خرىستىئانلار ئىدى. بۇۋاقتتا قۇرئان رىملىقلارنىڭ كېيىنكى غەلبىسىدىن خەۋەر بېرىپ:

﴿عَلَيْتِ الرُّومُ فِي آذُنِي الْأَرْضِ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّئَاتُ. فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِن بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ. بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾
 يەنى «رىملىقلار يېقىن بىر جايدا (پەلەستىندە) يېڭىلدى. ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ. ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرىشىدىدۇر، بۇ كۈندە مۇمىنلەر ئاللاھنىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ. ئاللاھ خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىدۇ»⁽¹⁾.

ئارىدىن تولۇق 7 يىل ئۆتكەندىن كېيىن رىملىقلار ئىرانلىقلارنى يېڭىدۇ.

مۇشرىك ئەرەبلەر بىلەن يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يوق قىلىش ئۈچۈن تۈرلۈك چارىلىرىنى قوللىنىدۇ، كۆپ قېتىم سۇيىقەستلەرنى پىلانلايدۇ. شۇۋاقتتا قۇرئان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۈشمەنلىرىنىڭ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىنى ئېلان قىلىپ:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ يەنى «ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا چۈشۈرۈلگەن ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزۈڭىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزۈلمىسەڭ ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. ئاللاھ سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ»⁽²⁾ دېيىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغدايدىغانلىقىنى ۋەدە قىلىدۇ. بۇ ئايەت چۈشكەن ھامان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ قوغدىغۇچىلىرىغا: «ئەي خالايتى! بىزدىن يىراق تۇرۇڭلار، بىزنى ئاللاھ ئۆزى قوغدايدۇ» دەپ ئېلان قىلىدۇ ۋە ئەمەلىيەتتە سۇيىقەستلەردىن ئامان قالىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلىرى مەككىنى مۇشرىكلەرنىڭ چاڭگىلىدىن ئازات قىلىشنى تولىمۇ ئازرۇ قىلاتتى. قۇرئان ئۇلارغا خۇشخەۋەر بېرىپ:

﴿لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ﴾

(1) رۇم سۇرىسى 52. ئايەتلەر.

(2) مائىدە سۇرىسى 37 - ئايەت

مُحَلِّقِينَ رُءُوسِكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا» يەنى «ئى مۇھەممەد! سەن ساھابىلىرىڭ ئاللاھ خالىسا دۈشمەندىن خاتىرجەم بولغان ھالدا، (بەزىلىرىڭلار) باشلىرىڭلارنى چۈشۈرگەن ۋە (بەزىلىرىڭلار) قىرغىغان ھالدا قورقماي چوقۇم مەسجىدى ھەرەمگە كىرىسىلەر»⁽¹⁾، دەيدۇ ۋە ئارىدىن ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتمەيلا ئىسلام قوشۇنى مەككىنى تىنچلىق بىلەن پەتھى قىلىدۇ.

ئاللاھ قۇرئانى ئۆزى ساقلايدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىپ:

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ يەنى «قۇرئاننى بىز چۈشۈردۈق، بىز ئۇنى چوقۇم قوغدايمىز»⁽²⁾ دېگەندى. قۇرئاننىڭ دۇنياغا كەلگىنىگە 14 ئەسىر ئۆتكەن بولسىمۇ، قۇرئان ھازىرغىچە بىرەر ھەرپ چاغلىق ئۆزگەرتىلمەستىن، شۇ ۋاقىتتىكى ھالىتى بويىچە داۋام قىلىپ كەلگەنلىكى قۇرئاننىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. قۇرئاننىڭ مۇندىن باشقا غەيبىتىن بەرگەن ۋە ئەمەلىيەتتە مەيدانغا چىققان خەۋەرلىرى ئىنتايىن كۆپتۇر.

4 - قۇرئاننىڭ ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۈگەنمىگەن بىر ئۇمى پەيغەمبەرگە چۈشۈرۈلگەنلىكى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆمرى ئىچىدە ھېچ ئوقۇمىغان، بۇ سەۋەبتىن ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۈگەنمىگەن بىر زات ئىدى. ئۇنىڭغا چۈشكەن قۇرئاندا، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇمەتلەرنىڭ ۋەقەلىكلىرى، ھەتتا تارىخ يۈزىدە ھېچ ئىزى قالمىغان قەدىمىي مىللەتلەرنىڭمۇ كەچۈرمىشلىرى، ئېتىقادلىرى ۋە ئاقىۋەتلىرى تەپسىلىي بايان قىلىنغان. يۇقىرىقى مىللەتلەرنىڭ قىسسىلىرىنى بىر ئۆمۈر ئىزدەنگەن تارىخشۇناسلارنىڭ يۈزىدىن بىرى بىلەتتى ياكى بىلمەيتتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ قىسسىلەرنى قۇرئاننىڭ ھېكايە قىلىشى بويىچە بايان قىلىپ بەرگەندىن كېيىن، مەزكۇر قىسسىلەر ئەھلى كىتاب (يەھۇدىي، خرىستىئان) ئالىملىرىنىڭ قولىدىكى ساماۋىي كىتابلارنىڭ قىسسىلىرى بىلەن ئوخشاش چىققان. بۇ سەۋەبتىنمۇ شۇ زامانلاردا ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان يەھۇدىي ۋە خرىستىئان ئالىملىرى كۆپ بولغان.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان بىر ئادەمنىڭ يۇقىرىقى قىسسىلەرنى شۇ ھەقىقەتنى بىلەن بايان قىلىپ بېرەلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەھۋال بۇنداق

(1) فەتھ سۇرىسى 27- ئايەت.

(2) ھىجر سۇرىسى 9- ئايەت.

ئىكەن، قۇرئان ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىدە ھېچ شەك يوق!

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاندىن باشقا مۆجىزىلىرى

سوئال: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاندىن باشقا مۆجىزىلىرى مەدانغا كەلگەنمۇ؟

جاۋاب: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاندىن باشقا كۆپلىگەن مۆجىزىلىرى مەدانغا

كەلگەن. مەسىلەن:

1- ئاينىڭ يېرىلىشى

مۇشۇرىك ئەرەبلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا «ئەگەر سەن راستنىلا پەيغەمبەر بولىدىغان بولساڭ، ئاينى ئىككىگە بۆلۈپ بېرەلەيسەن» دېگەندە، ئاللاھ تائالا ئاينى ئىككىگە بۆلۈپ كۆرسىتىپ بەرگەن. بۇ ۋەقەلىكىنى شۇ ۋاقىتتىكى مۇسۇلمان، كاپىر ھەممىسى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرگەنلىكىنى مەشھۇر ساھابىلاردىن ئۆمەر ئىبنى خەتتاب، ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئۆمەر، ئىبنى ئابباس، ئەنەس ۋە باشقىلار سۆزلىگەن. ئىمام بۇخارى «سەھىھۇلبۇخارى» ناملىق شانلىق ئەسىرىدە بۇ ۋەقەلىكىنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى تۈرلۈك دەلىللەر بىلەن ئىسپاتلىغان. ئاللاھ تائالا بۇ ۋەقەلىك توغرىلىق مۇنداق دېدۇ:

﴿إِنَّا نَحْنُ نُزِّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ يەنى «قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى، قۇرئان كۇفۇرلارنى بىرەر مۆجىزىنى كۆرسىلا (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈپ، بۇ داۋاملاشقۇچى سېھىر» دېيىشىدۇ»⁽¹⁾.

2- ئىسرا - مىراج

ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بىر كېچىدىلا مەككىدىكى مەسجىدى ھەرەمدىن پەلەستىندىكى مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ بارغان. بۇ ۋەقە «ئىسرا» يەنى (كېچىدە يۈرۈش) دەپ ئاتالغان. يەنە شۇ كېچىدە ئۇنى يەتتىنچى ئاسمانغىچە ئېلىپ چىققان، شۇ جايدا ئۇنىڭغا ۋە ئۆمەتلىرىگە بەش ۋاخ نامازنى پەرز قىلغان. بۇ ۋەقە «مىراج» يەنى (ئۆرلەش) دەپ ئاتالغان. بەش ۋاخ نامازنىڭ «مۇسۇلماننىڭ مىراجى» دەپ ئاتالغانلىقىمۇ بۇ سەۋەبتىن - ئۇنىڭ مىراج كېچىسى يەتتىنچى ئاسماندا پەرز قىلىنغانلىقى سەۋەبتىن - ئىدى. ئاللاھ بۇ ۋەقەلىكىنى قۇرئاندا مۇنداق بايان قىلىدۇ:

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا

(1) قەمەر سۇرىسى 1 - 2 - ئايەتلەر.

حَوْلَهُ لُثْرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿ يەنى «بىر كېچىدە، ئۇنىڭغا قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىۋېلى دەپ، بەندىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەسجىدى ھەرەمدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ كەلگەن ئاللاھ (بارچە نوقسان ۋە كەمچىلكلەردىن) پاك تۇر. ھەقىقەتەن ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»⁽¹⁾.

ئاللاھ مىراج توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ:

﴿ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ. وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ. ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ. فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ. فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ الْعَبْدِ مَا أَوْحَىٰ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾ يەنى «ئۇنىڭ (يەنى جىبرائىلنىڭ) كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ، يۇقىرى ئۇچۇقتا تۇردى. ئاندىن ئۇ ئاستا - ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى. ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئىككى يىراق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىن يېقىنراق يېقىنلاشتى. ئاللاھ بەندىسىگە (جىبرائىل ئارقىلىق تېگىشلىك) ۋەھىيلەرنى ۋەھىي قىلدى. ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى (يەنى راست كۆردى)»⁽²⁾.

3 - بوران ۋە كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان قوشۇننىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ياردەم قىلغانلىقى

مەككە مۇشرىكلىرى بارلىق ئىتتىپاقداشلىرى بىلەن بىرلىكتە، ئىنتايىن زور قوشۇن تەييارلاپ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىگە بېسىپ كەلگەندە، مۇسۇلمانلار مەدىننى مۇداپىئە قىلىش ئۈچۈن، ئۆزلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىغا كولىغان خەندەكنىڭ بىر تەرىپىدە، مۇشرىك قوشۇنلىرى ئۇنىڭ قارشى تەرىپىدە تۇراتتى. توساتتىن قاتتىق بوران چىقىشى بىلەن مۇشرىك قوشۇنلىرىنىڭ چېدىرلىرى، سۇلىرى، ئات - ئولاقلىرى ئەجەللىك ۋەيرانچىلىققا ئۇچرايدۇ. مۇشرىك قوشۇنلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئاللاھ ئەۋەتكەن نامەلۇم قوشۇن تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلىدۇ. قالغانلىرى قاچىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلىرى بولسا غەلبە قىلىدۇ. ئاللاھ بۇ ۋەقەلىكنى مۇسۇلمانلارغا ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ يەنى «ئى مۆمىنلەر! ئاللاھنىڭ سىلەرگە

(1) ئىسرا سۇرىسى 1 - ئايەت.

(2) نەجم سۇرىسى 6 - 11 - ئايەتلەر.

قىلغان نېمىتىنى ئەسلەڭلار، ئۆز ۋاقتىدا ئۈستۈڭلارغا (كۇففارلاردىن ئۇيۇشقان ئۇرۇشچى) قوشۇن كەلگەن ئىدى. بىز ئۇلارغا قارشى بوران ۋە سىلەرگە كۆرۈنمەيدىغان قوشۇن (پەرىشتىلەرنى) ئەۋەتتۇق. ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلغان ئىشكىلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»⁽¹⁾.

4 - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىجرەت ئەسناسىدا ئۇنىڭغا پەرىشتىلەرنىڭ ياردەم قىلغانلىقى

مەككە مۇشرىكلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ ياتقان ئۆيىگە كىرىدۇ. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەمراھى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن ئاللىقاچان مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقىپ بولغان ئىدى. قۇرەيش كاتتىلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۆلۈك ياكى تىرىك تۇتۇپ كەلگەن ئادەمگە 100 تۈگە مۇكاپات بېرىدىغانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ سەھرا يولباشچىلىرى 100 تۈگىگە ئىگە بولۇشنىڭ مەستانىلىكىدە، بۇ ئىككىسىنى قوغلاشقا كىرىشىدۇ. مەشھۇر سەھرا يولباشچىسى سۇراقە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەمراھى ئەبۇبەكرىنىڭ يوشۇرۇنىۋالغان غاردىن چىققىنىنى كۆرۈپ ئارقىسىدىن قوغلايدۇ. سۇراقە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلىشىشى بىلەن ئېتىنىڭ ئىككى پۈتى قۇرسىقىغىچە قۇمغا پېتىپ قالىدۇ. ئاللاھ بۇ قىسسنى مۇنداق بايان قىلىدۇ:

﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيًا إِنَّهُنَّ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا﴾ يەنى «ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم قىلمىساڭلار (ئاللاھ ياردەم قىلىدۇ)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغان ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا كاپىرلار ئۇنى (مەككىدىن) قوغلاپ چىقارغان ئىدى. ئۇنىڭغا بىر كىشى (ئەبۇبەكرى) ھەمراھ ئىدى. ئەينى زاماندا ئۇ ئىككىسى غاردا ئىدى. (رەسۇلۇللاھ) ھەمراھىغا "غەم قىلما، ئاللاھ چوقۇم بىز بىلەن بىللە" دەيتتى. ئاللاھ پەيغەمبىرىگە خاتىرجەملىك بېغىشلىدى. ئۇنىڭغا (پەرىشتىلەردىن بولغان) قوشۇنلار بىلەن مەدەت بەردى. ئۇلارنى سىلەر كۆرمىدىڭلار»⁽²⁾.

5 - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ چىققانلىقى

ئەنەس ئىبنى مالىك باشچىلىقىدىكى بىر توپ ساھابىلاردىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «ناماز ئەسىرنىڭ ۋاقتى كىرىپ قالغانىدى، تاھارەت ئېلىشقا

(1) ئەھزاب سۈرىسى 9 - ئايەت.

(2) تەۋبە سۈرىسى 40 - ئايەت.

يېتەرلىك سۇ يوق، پەقەت بىر قاچىدىلا ئازراق سۇ قالغان ئىكەن. بىز بۇ سۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىۋىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قاچىدىكى سۇغا قولىنى سېلىپ تۇرۇپ، بىزلەرنى «كېلىڭلار، تاھارەت ئېلىڭلار» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن بۇلاقتەك سۇلار چىقىپ تۇراتتى. ھەممىمىز تاھارەت ئالدىق. سانىمىز 300 دىن كۆپرەك كىشى ئىدى»⁽¹⁾.

بۇ مۆجىزىنىڭ مۇندىن باشقا ھەرخىل مۇناسىۋەتلەردە كۆپ قېتىم تەكرارلانغانلىقى توغرىلىق باشقا ھەدىسلەرمۇ بار.

6 - ئازغىنە تاماقنىڭ كۆپ كىشىنى تويغۇزغانلىقى

مەدىنىدە خەندەك كولاش پائالىيىتىگە قاتناشقان ساھابىلارنىڭ بىردەك رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن خەندەك كولىۋاتتۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ ھەممىمىزنىڭ قۇرسىقى قاتتىق ئېچىپ كەتكەن ئىدى. جابىر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىر قانچە ساھابىلىرى بىلەن غىزالاندۇرۇش ئۈچۈن بىر قوي سويغان ئىكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەندەك مەيدانىدىكى ھەممىمىزنى غىزاغا تەكلىپ قىلدى. سانىمىز 1000 دىن كۆپرەك ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاماققا دۇئا قىلىشى بىلەن بۇ تاماق شۇنچىلىك بەرىكەتلىك بولۇپ كەتتىكى، بىز ئارقا-ئارقىدىن جابىرنىڭ ئۆيىگە كىرىپ تويغۇچە غىزالاندۇق»⁽²⁾.

7 - ياغاچنىڭ يىغلىغانلىقى

جابىر ئىبنى ئابدۇللاھتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «رەسۇلۇللاھنىڭ مەسجىدى خورما دەرەخلىرى بىلەن تۇرغۇزۇلغان ئىدى. رەسۇلۇللاھ ھەمىشە مەسجىدىدىكى بىر تۈۋرۈككە يۆلىنىپ تۇرۇپ خۇتبە ئوقۇيتتى. كېيىنچە مەسجىدكە مىنبەر ياسىلىپ، رەسۇلۇللاھ ھېلىقى تۈۋرۈككە يۆلەنمەستىن، شۇ مىنبەردە تۇرۇپ خۇتبە ئوقۇيدىغان بولدى. بىر كۈنى رەسۇلۇللاھ خۇتبە ئوقۇۋاتقىنىدا ھېلىقى ياغاچتىن خۇددى كىچىك بالىنىڭ يىغىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان قاتتىق يىغا چىقىپ كەتتى، مەسجىد ئەھلى دەسلەپتە ئالاقىزادە بولۇپ كېتىشتى، كېيىنچە ئۇلارمۇ يىغلاشقا باشلىدى. بۇ ۋاقىتتا رەسۇلۇللاھ بۇ ياغاچقا مۇبارەك قولىنى قويىشى بىلەن ئۇنىڭ يىغىسى بېسىلدى»⁽³⁾.

8 - قەتادەنىڭ كۆزىنىڭ شىپا تاپقانلىقى

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

قەتادە ئىسىملىك بىر ساھابىنىڭ ئۇھۇد غازىتىدا يارىدارلىنىپ بىر كۆزى قۇيۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ قۇيۇلۇپ كەتكەن كۆزىنى مۇبارەك قولى بىلەن تۇتۇپ ئورنىغا سېلىپ قويۇشى بىلەن، ئۇنىڭ كۆزى خۇددى ھېچنەرسە بولمىغاندەكلا ئەسلىدىكى ھالىتىگە كەلگەنلىكى ۋە ئۇنىڭ ”بۇ كۆزۈم يەنە بىر ساق كۆزۈمدىنمۇ بەكرەك كۆرىدىغان بۇيىقالدى“ دېگەنلىكىنى كۆپ ساھابىلار رىۋايەت قىلغان.

يۇقىرىقى مۆجىزىلەرنىڭ ھەر بىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا مەيدانغا كەلگەن مەزكۇر مۆجىزىلەرنىڭ ھېچبىرىنى ئۆز ۋاقتىدا – مەيلى مۇسۇلمان بولسۇن، مەيلى كاپىر بولسۇن – ھېچكىم ئىنكار قىلالمىغان.

قەدىمكى كىتابلارنىڭ بىشارەتلىرى

بۇرۇنقى دىنىي كىتابلاردىكى بىشارەتلەر

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى بولۇپ كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا يەھۇدىي، خرىستىئان، مەجۇس (ئاتەشپەرەس)، ھىندۇس، بىرەھما ۋە باشقا دىنلارنىڭ كىتابلىرىدا كۆپلىگەن بىشارەتلەر كەلگەن. ھېچكىم بۇ بىشارەتلەرنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ كىتابلىرىغا يېزىۋالغان دەپ گۇمان قىلالمايدۇ. چۈنكى بۇ بىشارەتلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كېلىشتىن بىر قانچە ئەسىرلەر بۇرۇن بېرىلگەن. يۇقىرىقى دىنلارنىڭ كىتابلىرى نۇرغۇن قېتىملىق ئۆزگەرتىلىش ۋە يەڭگۈشلىشىشىگە قارىماي بەزى بىشارەتلەر ساقلىنىپ قالغان. تۆۋەندە مەزكۇر بىشارەتلەردىن بىر قانچە مىسال بېرىلىدۇ:

تەۋراتنىڭ بىشارەتلىرى

تۆۋەندە تەۋراتتىن بەش بىشارەت بايان قىلىنىدۇ:

1- «رەب مۇساغا ”ئۇلار ئۈچۈن ئۆز قېرىنداشلىرى ئىچىدىن ساڭا ئوخشاش بىر پەيغەمبەر چىقىرىمەن ۋە سۆزلىرىمنى ئۇنىڭ ئاغزىغا قۇيىمەن“ دېدى»⁽¹⁾.

تەۋراتنىڭ بۇ تېكىستى ئىنجىلدىمۇ تىلغا ئېلىنغان: «مۇسا مۇنداق دېگەن ”رەب سىلەرگە قېرىنداشلىرىڭلار ئارىسىدىن ماڭا ئوخشاش بىر پەيغەمبەر چىقىرىدۇ. ئۇ نېمە

(1) تەۋرات «تەسنىيە» بابى 18- تېكىست.

دېسە شۇنى ئاڭلايسىلە»⁽¹⁾.

مەشھۇر خرىستىئان دىن ئالىمى بۇشرا زۇخارى مېخائىل (مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن يازغان) «مۇھەممەد ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىنجىلنىڭ بىشارەتلىرى» ناملىق ئەسىرىدە، تەۋرات ۋە ئىنجىللارنىڭ باشقا بايلىرىدا كۆپلەپ قەيت قىلىنغان يۇقىرىقى تېكىستتىن خۇلاسە چىقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن مەيدانغا كەلگەن يەنى ئىسرائىل (ئىسرائىل ئوغۇللىرى)غا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ «قېرىنداشلىرىڭلار ئارىسىدىن» دېگەن سۆزى، ئىسھاقنىڭ قېرىندىشى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىغا ئىشارەتتۇر. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرى ئەرەب بولۇپ، ئۇلاردىن كەلگەن پەيغەمبەر يالغۇز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆتكەن يۇشە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن ئىسا ئەلەيھىسسالام ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى ئىسھاق ۋە ياقۇب (ئىسرائىل) نىڭ ئەۋلادلىرىدىندۇر. بۇ سەۋەبتىن يۇشە بىلەن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھېچبىرى بۇ بىشارەتتىكى پەيغەمبەر بولالمايدۇ. ئەگەر بىشارەتتىن ئۇلار مەقسەت قىلىنغان بولسا ئىدى، بىشارەتنىڭ تېكىستى «قېرىنداشلىرىڭلار ئىچىدىن» ئەمەس، «سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن» دېيىلگەن بولاتتى.

يەنە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ «ماڭا ئوخشاش» دېگەن سۆزى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۆزدە تۇتدۇ. چۈنكى يۇشە بىلەن ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشىمايتتى. ئەكسىچە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتۈن خۇسۇسىيەتلىرىدە، ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتدە ۋە باشقا كۆپلىگەن مەسىلىلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشايدۇ. مەسىلەن: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككە مۇشرىكلىرىگە قارشى جىھاد قىلدى ۋە ئۇلارنى يەڭدى. مۇسا ئەلەيھىسسالاممۇ پىرئەۋنگە قارشى جىھاد قىلدى ۋە ئۇنى يەڭدى. مۇندىن باشقا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى جىھاد، قانۇن - پىرىنسىپ، جازا قانۇنلىرى ۋە باشقىلار قاتارلىق 20 گە يېقىن خۇسۇسىيەت ۋە ئۆزگىچىلىكلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىگە ئوخشايدۇ. ھالبۇكى، يۇشە ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشىمايدۇ. يۇشە ئەلەيھىسسالامغا بىرەر كىتاب چۈشكىنى يوق، ئۇ جىھاد قىلغىنى يوق. ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاتىسىز دۇنياغا كەلگەن بولسا، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاتىنىڭ ۋاستىسى بىلەن دۇنياغا كەلگەن. بۇ ئىككىسىنىڭ ئۆلۈمىمۇ ئوخشىمايدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇپ دەپن

(1) مەتتا ئىنجىلى «پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىشلىرى» بابى 22 - تېكىست.

قىلىنغان بولسا، ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ كېتىلگەن. «شۇنىڭدىن كېيىن ئىسرائىل ئەۋلادىدىن مۇساغا ئوخشاش بىرەر پەيغەمبەر كەلگىنى يوق»⁽¹⁾.

ئاللاھنىڭ بۇ تېكىستتىكى «سۆزلىرىمنى ئۇنىڭ ئاغزىغا قويۇمەن» دېگەن سۆزى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان، پەقەت ئاللاھنىڭ پەرىشتە جىبرائىلنىڭ ۋاستىسى بىلەن سۆزلىگەنلىرىنى يادلىۋېلىپ شۇ بويىچە ئۈمەتلىرىگە يەتكۈزۈلدىغان ئۈمىي (ساۋاتسىز) پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ.

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆتكەن يەھۇدىيلار تەۋراتتا بىشارەت بېرىلگەن پەيغەمبەرنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى. ئۇلار كۈتكەن پەيغەمبەر ئىسا ئەلەيھىسسالام ياكى يۇشەلەردىن بىرى ئەمەس ئىدى. چۈنكى يۇشە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆتكەن كىشى، ئىسا ئەلەيھىسسالام شۇ ۋاقىتتا يەھۇدىيلار بىلەن بىللە ياشاۋاتقان پەيغەمبەر. ئۇنداقتا ئۇلار كىمنى كۈتەتتى؟ شۈبھىسىزكى، ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۈتەتتى».

2 - «رەب سىنادىن كەلدى، ئۇلارغا سائىردىن ئاشكارا بولدى، پاران تاغلىرىدا پارلىدى ۋە ئون مىڭلارچە مۇقەددەسلەرنى ئېلىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئوتلۇق پەرمان بار ئىدى»⁽²⁾.

يۇقىرىقى تېكىستتىكى «سىنادىن كەلدى» دېگەن سۆز مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مىسىرنىڭ تۇرسىنا تېغىدا ئىلاھىي تەلىماتلارنىڭ بېرىلگەنلىكىگە، «سائىردىن ئاشكارا بولدى» سۆزى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئورۇشلىمغا يېقىن بولغان سائىر دېگەن جايدا ئىنجىلنىڭ بېرىلدىغانلىقىغا ۋە «پاران تاغلىرىدا پارلىدى» سۆزى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىن چىقىدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلىدۇ. «پاران» نىڭ ئەرەبچە ئوقۇلىشى «فاران» بولۇپ، مەككىنىڭ قەدىمىي ئىسىملىرىدىن بىرى. تەۋراتنىڭ «يارىتىلىش بابى» 21 - تېكىستىدە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجدادلىرىدىن بولغان ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ فاران چۆللىرىدە ھايات كەچۈرگەنلىكى قەيت قىلىنغان.

يۇقىرىقى تېكىستتىكى «ئوڭ تەرىپىدە ئوتلۇق پەرمان بار ئىدى» سۆزىمۇ ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان جىھادقا ئىشارەت قىلىدۇ.

ھازىرقى خرىستىئان پوپلىرىدىن ئىبراھىم خەلىل ئەھمەد (مۇسۇلمان بولغاندىن

(1) تەۋرات «تەسنىيە» 34 - تېكىست.

(2) تەۋرات «تەسنىيە» 33 - تېكىست.

كېيىن ئىسمىنى شۇنداق دەپ ئاتىغان) تەۋراتنىڭ بۇ تېكىستى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «بۇ تېكىستتىكى خەۋەرلەر مۇسا، ئىسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام قاتارلىق ئۈچ پەيغەمبەرنىڭ چىقىدىغان ئورۇنلىرىنى بەلگىلىگەن بىشارەتتۇر. بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ مۇنۇ ئايىتىگە مۇۋاپىقلىشىدۇ:

﴿وَالَّذِينَ وَالزَّيْتُونَ. وَطُورِ سَيْنِينَ. وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾ يەنى «ئەنجۇر بىلەن ۋە زەيتۇن بىلەن قەسەمكى، سىنا تېغى بىلەن قەسەمكى بۇتۇنچ شەھەر (مەككە) بىلەن قەسەمكى...»¹ بۇ ئايەتلەر مۇسا، ئىسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملارنىڭ چىقىدىغان ئورۇنلىرىنى بەلگىلىگەن. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام توغۇلغان پەلەستىن تارىختىن بېرى ئەنجۇر بىلەن زەيتۇنغا مەشھۇردۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىلاھىي تەلىماتلار ۋە تەۋرات بېرىلگەن جاينىڭ نامى تۇرى سىنا تېغى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەن ۋە پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن جاينىڭ نامى مەككىدۇر».

3 - ئاللاھ تەۋراتتا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: «ئۇلار مېنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ ئىلاھ ئەمەس نەرسىلەرگە چوقۇنۇش ئارقىلىق مېنى غەزەپلەندۈردى. مەنمۇ ئىنئامىمنى بىلىمسىز، قالاتى بىر قەۋمگە ئانا قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى قىزغاندۇرمەن»⁽²⁾.

يۇقىرىقى تېكىستتىكى «بىلىمسىز ۋە قالاتى قەۋم» دېگەن ئىبارىدە ئەرەبلەر كۆزدە تۇتۇلغان بولۇپ، ئەرەبلەر ئىسلام دىنى دۇنياغا كېلىشتىن ئىلگىرى دۇنيادا ئەڭ قالاتى، بىلىمسىز ۋە ۋەھشى بىر قەۋم ئىدى، ئۇلارغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن بىرەر پەيغەمبەرمۇ كەلمىگەن. يەھۇدىيلار ئەرەبلەرنى دېدەك ئايالنىڭ ئەۋلادى دەپ ئەيىبلايتتى ۋە ئىنسان قاتارىدا كۆرۈمەيتتى. چۈنكى ئەرەبلەرنىڭ، جۈملىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجدادى بولغان ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى ئايالى ھاجەر (مىسىر پادىشاھى ئابدۇلمەلىك تەرىپىدىن قوشۇپ بېرىلگەن خىزمەتچى ئايال)دىن تۇغۇلغان، ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئاتىسى ئىسھاق ئەلەيھىسسالام بولسا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بىرىنچى ئايالى سارەدىن تۇغۇلغان بولغانلىقى ئۈچۈن يەھۇدىيلار ئۆزلىرىنى ئەرەبلەردىن ئۈستۈن كۆرەتتى.

يۇقىرىقى تېكىستتىكى بىشارەت ئىسا ئەلەيھىسسالامنى كۆزدە تۇتمايدۇ، ئۇنىڭغا ھەرگىزمۇ مۇناسىپ كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئىدى. ئىنسان ئۆزىنىڭ ئەۋلادىدىن قىزغانمايدۇ. قىزغىنىش پەقەت يانلارغا، خۇسۇسەن

1 تىن سۈرىسى 1 - 3 - ئايەتلەر
(2) تەۋرات «ئەسنىيە» 21:32.

ئۆزىنىڭ نەزىرىدە تۆۋەن سانالغانلارغا كەلگەن ئامەتنى كۆرەلمەسلىكتىن بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ يەنى «ئاللاھ مۆمىنلەرگە ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى (يەنى قۇرئان بىلەن سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى؛ ھالبۇكى ئۇلار بۇرۇن ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىدى»⁽¹⁾.

4 - تەۋراتتا ئاللاھنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا قىلغان مۇنۇ ۋەدىسى قەيىت قىلىنغان: «سېنىڭ نەسلىڭدىن بولغان ئىسمائىل (ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى ئايالى ھاجەر نىڭ ئوغلى) دىن كىشىلەرگە يولباشچى بولىدىغان ياخشى ئۈمىت چىقىرىمەن». ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەر كەلمىگەندەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈمىتىدەك كىشىلەرگە يولباشچى بولىدىغان ياخشى ئۈمىت مەيدانغا كېلىپ باققان ئەمەس. بۇ قۇرئان كەرىمدىكى:

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد ئۈمىتى! سىلەر ئىنسانلار مەنپەئىتى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىقىرىلغان، ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسىدىغان، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىغان ئەڭ ياخشى ئۈمىتسىلەر»² دېگەن ئايەتكە مۇۋاپىقلىشىدۇ. بۇ ئەينى ۋاقىتتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ كەينى بىنا قىلىۋېتىپ ئاللاھقا قىلغان دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقى ئىدى. ئۇلار مۇنداق دۇئا قىلغان: «.....پەرۋەردىگار بىمىز! ئۇلار (يەنى ئەۋلادلىرىمىز) ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭ (قۇرئان) نى، ھېكمەت (پاك سۈننەت) نى ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى (مۇشۇ كىلىق ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتكىن»⁽³⁾.

تەۋراتنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى توغرىلىق بەرگەن بىشارەتلىرىدە، ئۇنىڭ نامى ئۇلۇغلىنىدىغانلىقى، ئۆزىنىڭ تۈگىگە مېنىدىغانلىقى، قىلىچ تۈتۈپ جىھاد قىلىپ ئۆزى

(1) ئال ئىمران سۈرىسى 164- ئايەت.

2 ئال ئىمران سۈرىسى 110- ئايەت.

(3) بەقەرە سۈرىسى 129- ئايەت.

ۋە ساھابىلىرى غەلبە قىلىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا ھەر كۈنى دۇرۇد ئوقۇلىدىغانلىقى (بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بەش ۋاخ نامازلىرىدىكى تەشەھھۇدلىرىدا ئىپادىلەنمەكتە) ۋە ئىككى تارغىنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەيغەمبەرلىك ئالامىتى بارلىقى قەيت قىلىنغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى تارغىنى ئارىسىدا پەيغەمبەرلىك ئالامىتى بار ئىدى.

5 - تەۋراتتا ئاللاھ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: «... ئەمما تەكەببۇرلۇق قىلىدىغان ۋە مەن بۇيرۇمىغانلارنى مېنىڭ نامىدىن ياكى باشقا يالغان مەبۇدلارنىڭ نامىدىن سۆزلىگەن پەيغەمبەر ئۆلتۈرۈلىدۇ»⁽¹⁾.

يۇقىرىقى تېكىست يالغاندىن پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىدىغان ئالدامچىلارنىڭ چوقۇم ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى مۇنۇ سۆزىگە مۇۋاپىقلىشىدۇ:

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ. ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ﴾ يەنى «ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازا ئايتتۇق. ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسى قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق»⁽²⁾.

يۇقىرىقىلاردىن ئىسپاتلاندىكى، ئەگەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام يالغاندىن پەيغەمبەرلىك دەۋا قىلىپ چىققان بىر كىشى بولسا ئىدى، ئۇ ئاللىقاچان ئۆلتۈرۈلگەن بولاتتى. يەھۇدىيلار ۋە مۇشرىكلەردىن بولغان ئۇنىڭ دۈشمەنلىرى ئۇنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن بولسىمۇ ئۇنى ئۆلتۈرەلمىگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جىھادلارغا ئۆزى بېۋاسىتە قوماندانلىق قىلىپ ئالدىنقى سەپتە بولغان ۋاقىتلىرىدىمۇ دۈشمەنلەر ئۇنى يارىدار قىلالىغان بولسىمۇ ئۆلتۈرەلمىگەن. ھەتتا ئاللاھ تائالا ئۇنى دۈشمەنلەرنىڭ قەستلىرىدىن ساقلايدىغانلىقىغا ۋەدە قىلغان. ﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ يەنى «ئاللاھ سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكلىرىدىن ساقلايدۇ»⁽³⁾.

پەيغەمبەرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۈشمەنلەرنىڭ كۆپ قېتىملىق سۇيىقەستلىرىدىن ساقلىنىپ قالغان ھالدا ئاخىرى ئۆز ئەجلى بىلەن ۋاپات بولغان.

ئىنجىلنىڭ بىشارەتلىرى

ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن ئەسلى ئىنجىلنىڭ ئاللىبۇرۇن يەر

(1) تەۋرات «تەسنىيە» 18: 21.

(2) ھاققە سۈرىسى 44 - 46 - ئايەتلەر.

(3) مائىدە سۈرىسى 67 - ئايەت.

يۈزىدىن يوقىلىپ كەتكەنلىكى ۋە ھازىرقى خرىستىئانلارنىڭ قولىدىكى ئىنجىللارنىڭ، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن خېلى كۆپ ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن كىشىلەر تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغانلىقى پۈتكۈل خرىستىئانلار ۋە مۇسۇلمانلار ئوتتۇرىسىدا بىردەك ئىتتىپاققا كېلىنگەن ھەقىقەتتۇر. ئىسا ئەلەيھىسسالام نامىدىن كۆپلىگەن ئىنجىللار يېزىپ چىقىلىدۇ. مىلادىيەنىڭ 325— يىلى ئېمپىراتور كونستانتىن (KONSTANTIN) نىڭ بۇيرىقى بىلەن ھازىرقى تۈركىيىنىڭ «ئىزنىك» دېگەن يېرىدە مىڭدىن كۆپرەك خرىستىئان دىنىي ئالىملىرى يىغىلىپ بىر چوڭ قۇرۇلتاي ئاچىدۇ. قۇرۇلتاينىڭ قارارى بويىچە، شۇ ۋاقىتتىكى 70 تىن كۆپرەك ئىنجىلدىن ئاپتورلىرى بىر قەدەر مەشھۇرراق بولغان 4 ئىنجىلنى تاللاپ چىقىدۇ ۋە قالغانلىرىنى كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ. شۇ ۋاقىتتا كۈچكە ئىگە دەپ تاللاپ چىقىلغان مەشھۇر 4 ئىنجىلنى «مۇقەددەس كىتاب» ياكى «يېڭى ئەھدە» دەپ ئاتايدۇ. ھازىرقى خرىستىئانلارنىڭ قولىدىكى 4 ئىنجىل يۇھەننا، مەتتا، لۇقا ۋە ماركوس ئىسىملىك 4 شەخسنىڭ يېزىپ چىققان ئىنجىللىرىدۇر. شۇ ۋاقىتتا چەكلەنگەن ئىنجىللار ئىچىدە بەرنابا ئىنجىلى دەپ ئاتىلىدىغان بىر ئىنجىلمۇ بار ئىدى. بۇ ئىنجىلنى شۇ ۋاقىتتىن ئېتىبارەن خرىستىئان دىنى ئادەملىرى يوشۇرۇپ كەلگەن ۋە بۇ سەۋەبتىن ئۇ مەشھۇر 4 ئىنجىل قاتارىدىن ئورۇن ئالالمىغان بولسىمۇ، كېيىنچە ئۇ مەشھۇر پوپ فرامېنۇ دېگەن كىشى تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بۇ ئىنجىلدا ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئاللاھقا بەندە ۋە پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ئېلان قىلغانلىقى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى قەيت قىلىنغان ھەمدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىنى ئاتا پۇنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن بىشارەت بەرگەنلىكىمۇ قەيت قىلىنغان. ھازىرقى زامان مەشھۇر پوپلىرىدىن دوكتۇر چارلىز فرانس «ئىسادىن كېيىن يوقالغان ھەقىقەتلەر ئېچىلماقتا» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «بەرنابا ئىنجىلى يېزىلغان دەسلەپكى ۋاقىتلاردا چىركاۋلار ئۇنى يوشۇرغان. ئۆلۈك دېڭىز ئەتراپىدىن يېڭى قېزىلغان قولىيازىلار بەرنابا ئىنجىلنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلىماقتا».

ئۆلۈك دېڭىز ئەتراپىدىن قېزىلغان ساپال كوزىلار ئىچىدىن قەدىمكى قولىيازىلار چىققان. بۇ قولىيازىلارنى ئوردانىيە پادىشاھلىقى قولغا چۈشۈرگەن بولۇپ، بۇ ھەقتە دوكتۇر د.فى. برايت بۇ قولىيازىلارنىڭ ئىنجىللارنى تەتقىق قىلىش ئىلمىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغانلىقىنى تەكىتلەپ: «بۇ قولىيازىلارنىڭ راست ئىكەنلىكىدە دۇنيادا ھېچكىم قىلچە شەك قىلالمىدى. بۇ قولىيازىلار بىزنىڭ خرىستىئانلار توغرىسىدىكى كۆز قارىشىمىزدا ئىنقىلاپ قوزغىماقتا». ۋاشىنگتون چىركاۋلىرىنىڭ باش رەئىسى پوپ ئا. پاۋۇل «ئۆلۈك دېڭىز قولىيازىلىرى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق يازىدۇ: «ئۆلۈك دېڭىز

قوليازمىلىرى ئۇزاق يىللاردىن بۇيانقى ئەھمىيەتلىك چوڭ كەشپىياتلارنىڭ بىرى. ئۇ بىزنىڭ ئىنجىلغا بولغان تەقلىدى چۈشەنچىمىزنى ئۆزگەرتمەكتە».

ئۆلۈك دېڭىزدىن تېپىلغان بۇ قوليازمىلارنىڭ بىرىدە: «ئىسا خرىستىئانلارنىڭ پەيغەمبىرى. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بىر پەيغەمبەر بار» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىست مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن كەلگەن پەيغەمبەر يالغۇز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر.

بەربابا ئىنجىلنىڭ ھەممە خرىستىئانلار تەرىپىدىن بىردەك ئېتىراپ قىلىنمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىكى بىشارەتلەر توغرىلىق توختىلىشنى ھاجەتسىز دەپ قارايمىز ۋە تۆۋەندە پۈتكۈل خرىستىئان دۇنياسى بىردەك ئېتىراپ قىلىدىغان مەشھۇر 4 ئىنجىلدە ساقلىنىپ قالغان بەزى بىشارەتلەر ئۈستىدە توختىلىمىز.

1- مەتتا ئىنجىلدا يەسۇدۇ (ئىنجىللاردا ئىسا ئەلەيھىسسالام يەسۇدۇ دەپ قەيت قىلىنغان) مۇنداق دېگەن: «مەن سىلەرگە بىناكار قويۇپ كەتكەن تاش بىنادىكى بىر بوش ئورۇن توغرىلىق سۆزلەپ بەرگەن ئىدىم. بۇ بوش ئورۇن رەب(پەرۋەردىگار) تەرىپىدىن تۆرنىڭ ئىگىسى(ھۆرمەتكە سازاۋەر) بولۇپ قالدۇ. بۇ بىزگە نىسبەتەن ھەيران قالدۇرۇش. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىلەرگە شۇنى ئېيتىپ قويماقچىمەنكى، ئاللاھنىڭ پادىشاھلىقى چوقۇم سىلەردىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ تەئجىسىنى چىقىرىدىغان بىر مىللەتكە بېرىلىدۇ»⁽¹⁾.

يۇقىرىقى تېكىستلەردە پەيغەمبەرلىك نۆۋەتتىن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ روھىي بويىچە ئەمەل قىلىدىغان بىر مىللەتكە بېرىلىدىغانلىقى ۋە بۇ مىللەتنىڭ شۇنىڭ بىلەن ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇپ قالىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ ۋە مەندىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مىسالى بىر بىناغا ئوخشايدۇكى، بۇ بىنا ناھايىتى چىرايلىق ۋە ئېسىل سېلىنغان، لېكىن ئۇنىڭ تۆر تەرىپىدە بىر خىشنىڭ ئورنى بوش قويۇلغان، بۇ بىنانى كۆرگەن كىشىلەر ”مۇشۇ بوش ئورۇنغا بىرلا خىش قويۇلغان بولسا بۇ بىنا تولۇق پۈتەر ئىكەن” دېيىشىدۇ. شۇ بوش ئورۇنغا قويۇلغان خىش مانامەن. مېنىڭ كېلىشىم بىلەن پەيغەمبەرلىك تاماملاندى»⁽²⁾.

2 - «يەسۇدۇ مۇنداق دېدى ”مەن سىلەرگە شۇنى ئېيتىپ قويايىكى، بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشى. مەن چوقۇم سىلەردىن ئايرىلىمەن. ئەگەر مەن ئايرىلمىسام رەب سىلەرگە

(1) مەتتا ئىنجىلى 11. 12. 13 - تېكىستلەر.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

فاراڭلىقنى ئەۋەتمەيدۇ»⁽¹⁾.

يۇقىرىقى تېكىستتىكى «فاراڭلىق» سۆزى ئەرەبچىدىكى «مۇھەممەد» ۋە «ئەھمەد» دېگەن ئىسىملارنىڭ مەنىسىگە يېقىنلىشىدۇ. ئىسلام ئالىملىرى بۇ سۆزنى خرىستىئانلارغا قارشى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ. ئەمما خرىستىئان ئالىملىرىغا كۆرە، «فاراڭلىق» دېگەن سۆز ئەسلىدە گرىك تىلىدىكى «پرىكلىتوس» سۆزىنىڭ بۇزۇپ قوللىنىلىشى بولۇپ، ئۇنىڭ مەنىسى «ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغۇچى» ياكى «مۇئەللىم» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. قۇرئان كەرىمدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنجىلدىكى ئىسمى ئەھمەد ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان.

3 - يۇھەننا ئىنجىلىدا قىبلىنىڭ بەيتۇلمۇقەدەستىن ئۆزگەرتىلىدىغانلىقىدىن بىشارەت بېرىلگەن. قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى پەقەت پەيغەمبەرنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن بولىدۇ. ھالبۇكى، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە قىبلە ئۆزگەرتىلگەن ئەمەس، بەلكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆزگەرتىلگەن. يۇھەننا ئىنجىلى ئىسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سامىرىيەنىڭ ئايالى ئوتتۇرىسىدا ئۆتكەن دىئالوگتا، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلەر يۈز كەلتۈرۈپ ناماز ئوقۇيدىغان قىبلىنىڭ مەلۇم بىر ۋاقىتتا مەلۇم بىر جايغا ئۆزگەرتىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. «سامىرىيەنىڭ ئايالى يەسۇد (ئىسا)غا "بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز بۇ تاغقا قاراپ سەجدە قىلاتتى. سىلەر سەجدە قىلىشقا لايىق جاي ئېروسالىم (بەيتۇلمۇقەدەس)دا دەۋاتىسىلەر" دېدى. يەسۇد بۇئايالغا "ھەي ئايال! ئىشەنگىنىكى بىر زامان كېلىدۇ، شۇ ۋاقىتتا سىلەر ئېروسالىمدىمۇ ئەمەس، بۇ تاغدىمۇ ئەمەس، بەلكى مەلۇم بىر جايدا ئاللاھقا سەجدە قىلىسىلەر" دېدى»⁽²⁾.

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴾ يەنى «بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەك بولۇشنى تىلەپ) قايتا - قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرىۋاتىمىز. نامازدا يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار. ھەقىقەتەن ئەھلى كىتاب (يەنى يەھۇدىيلار ۋە خرىستىئانلار) بۇنىڭ (يەنى قىبلىنىڭ كەبەگە ئۆزگەرتىلىشىنىڭ) پەرۋەردىگارى

(1) يۇھەننا ئىنجىلى 18:16.

(2) يۇھەننا ئىنجىلى 4 - باب 20 - 24 - تېكىستلەر.

تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىدۇ. ئالاھ ئۇلارنىڭ (ھەقىقەتنى يوشۇرۇشتىن ئىبارەت) قىلمىشىدىن غاپىل ئەمەس»⁽¹⁾.

4 - مەتتا ئىنجىلدا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ - مۇسا ئەلەيھىسسالام تەۋراتتا بىشارەت بەرگەندەك - پەيغەمبەرلىك نۆۋىتىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ مېۋىسىنى يېتىشتۈرىدىغان باشقا بىر مىللەتكە بېرىلىدىغانلىقىنى بىشارەتلىگەنلىكى قەيت قىلىنغان. ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىلەرگە ئېيتىمەنكى، ئاللاھنىڭ پادىشاھلىقى (يەنى پەيغەمبەر ئەۋەتتەشكە كاتتا نېمىتى) سىلەردىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ مېۋىسىنى يېتىشتۈرىدىغان بىر مىللەتكە بېرىلىدۇ»⁽²⁾.

5 - يۇھەننا ئىنجىلدا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق بىشارەت بېرىپ مۇنداق دېگەنلىكى قەيت قىلىنغان: «مېنىڭ سىلەرگە دېمەكچى بولغان نۇرغۇن سۆزلىرىم بار ئىدى. لېكىن سىلەر ھازىر بۇ سۆزلەرنى ئۈستۈڭلەرگە ئېلىشقا تاقەت قىلالمايسىز. ھەقىقىي روھ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى دېمەكچى) كەلگەندە، ئۇ سىلەرگە ھەممە ھەقىقەتلەرنى ئۆگىتىدۇ. ئۇ ئۆز خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ. بەلكى ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەيدۇ. سىلەرگە كەلگۈسىدىن خەۋەر بېرىدۇ»⁽³⁾.

يۇقىرىقى تېكىستلەردە ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن كېلىدىغان، ئۆز خاھىشىدىن ئەمەس، پەقەت ئاللاھتىن كەلگەن ۋەھىينىلا سۆزلەيدىغان ۋە كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىشلاردىن خەۋەر بېرىدىغان بىر پەيغەمبەردىن بىشارەت بېرىلگەن. ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك كەلگۈسىدىن خەۋەر بېرەلەيدىغان بىرەر پەيغەمبەر كەلگىنى يوق ۋە كەلمەيدۇ!

يۇھەننا ئىنجىلنىڭ يۇقىرىقى تېكىستىدىكى «ئۇ ئۆز خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ» دېگەن سۆز ئاللاھنىڭ قۇرئان كەرىمدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تەرىپلەپ:

﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ. إِن هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾ يەنى «ئۇ ئۆز نەپسى خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ. پەقەت ئۇنىڭغا چۈشكەن ۋەھىينىلا سۆزلەيدۇ»⁴ دېگەن سۆزىگە مۇۋاپىقلىشىدۇ.

(1) بەقەرە سۈرىسى 144 - ئايەت.

(2) ئىنجىل مەتتا 21 - باب 42 - تېكىست.

(3) ئىنجىل يۇھەننا 6 - باب 12 - 13 - تېكىستلەر.

4 نەجم سۈرىسى 3 - 4 - ئايەتلەر

ئاللاھ تەرىپىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى تەۋرات بىلەن ئىسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى ئىنجىلنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىشىدىن خېلى كۆپ ئەسىرلەر بۇرۇن يەر يۈزىدىن يوق قىلىنغانلىقى ۋە ھازىرقى تەۋرات ۋە ئىنجىل نۇسخىلىرىنىڭ ئىنسانلار تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغان كىتابلار ئىكەنلىكىگە يەھۇدىيلار، خرىستىئانلار ۋە مۇسۇلمانلار ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. كىشىلەر تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغان مەزكۇر تەۋرات ۋە ئىنجىللار مۇيىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەرخىل ئۆزگەرتىلىش ۋە بۇرمىلىنىشلارغا ئۇچرىغانلىقى، خۇسۇسەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەندىن كېيىن، يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارنىڭ دىنىي ئالىملىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىكى ئوچۇق ئىسمىنى ئوچۇرۇپ تاشلىغان ۋە ئۇنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى بولۇپ كېلىدىغانلىقى ھەققىدىكى روشەن بىشارەتلەرنى يوقىتىۋەتكەن. ھىندىستانلىق دىنلار تەتقىقاتى مۇتەخەسسسى مەشھۇر ئالىم رەھمەتۇللا ھىندىي «ھەقىقەتنىڭ ئىسپاتلىنىشى» ناملىق ئەسىرىدە بۇھەقىقەتنىڭ راستلىقىنى قىلچە شەك قىلغىلى بولمايدىغان كەسكىن دەلىل ۋە پاكىتلار بىلەن ئىسپاتلاپ چىققان.

ھازىرقى تەۋرات بىلەن ئىنجىللارنىڭ تارىختا بىر قانچە قېتىم ئۆزگەرتىلگەنلىكىگە ھازىرقى زامان يەھۇدىي ۋە خرىستىئان پوپلىرى ۋە ئالىملىرىمۇ ئىقرار دۇر. بۇشرا زۇخارى مېخائىل «مۇھەممەدنىڭ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكى ھەققىدە ئىنجىللاردىكى بىشارەتلەر» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «پوپلار ئىنجىللارنى ئۆزگەرتىۋەتتى. ھەرخىل ئىنجىللارنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئۆزگەرتىش ۋە يەڭگۈشلەش ئىشلىرىنىڭ پوپلار قولى بىلەن ئەمەلگە ئاشقانلىقىنى بايقىۋالغىلى بولىدۇ». ئابدۇلئەھد داۋۇد ئەشۋرىي (ئەسلى ئىسمى مېتىرات مەۋسەل) «ئىنجىل ۋە كرىست» ناملىق ئەسىرىدە خرىستىئانلارنىڭ ئىنجىللاردىكى بىشارەتلەرنى ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكىگە مىسال كەلتۈرۈپ مۇنداق دەپ يازىدۇ: «خرىستىئانلارنىڭ ئېغىزلىرىدا جارى بولۇپ كېلىۋاتقان "ماختاش يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئاللاھقا، تىنچلىق زېمىن ئەھلىگە ۋە خوشاللىق كىشىلەرگە يار بولسۇن" دېگەن تېكىستنىڭ ئەسلىسى "ماختاش يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئاللاھقا، ئىسلام زېمىن ئەھلىگە بولسۇن ۋە ئەھمەد كىشىلەرگە يار بولسۇن" ئىدى». ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنجىلدا «ئەھمەد» دەپ ئاتالغانلىقىنى بايان قىلىپ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ
الْتُورَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا مەريەم ئوغلى ئىسا:

”ئى ئىسرائىل ئەۋلادى! مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن ئاللاھ ئەۋەتكەن، مەندىن بۇرۇن كەلگەن تەۋراتنى تەسدىق قىلغۇچى، مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن خۇشخەۋەر بەرگۈچى پەيغەمبەر مەن“ دېدى»⁽¹⁾.

تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىن باشقا دىنىي كىتابلاردىكى بىشارەتلەر

1 - بىراھما دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى «ساما فېدا»دا مۇنداق دېيىلىدۇ: «ئەھمەد پەرۋەردىگارىدىن بىر دىن تاپشۇرۇپ ئالىدۇ. ئۇ پەقەت ھېكمەت بىلەن تولغان»⁽²⁾.

2 - مەجۇسىي (ئاتەشپەرەسلەر)دىننىڭ مۇقەددەس كىتابى «زېند ئافىستا» دامۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرى مۇنداق قەيت قىلىنغان: «ئاللاھ پۈتۈن ئالەمگە رەھمەت قىلىپ بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىدۇ، ئۇنىڭغا ئەبۇلھەب ئىسىملىك بىرى دۈشمەنلىك كۆرسىتىدۇ، بۇ پەيغەمبەر كىشىلەرنى بىر ئىلاھقا ئېتىقاد قىلىشقا چاقىرىدۇ»⁽³⁾.

3 - قەدىمقى ئىرانلىقلار ئېتىقاد قىلغان زەرادەشت دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابىدا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ئەرەب سەھراىرىدىن چىقىدىغان قىزىل تۈگىلىك پەيغەمبەر كەلگىچىلىك سىلەر مەن ئۈگەتكەن تەلىماتلارنى چىڭ تۇتۇڭلار». بۇ بىشارەتنى پارسچىدىن ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغۇچى ئۇستاز مۇھەممەد ئابدۇلغاففار ھاشىمى مۇنداق دەپ يازغان: «شۈبھىسىزكى، بۇ ئىرانلىق پەيغەمبەرنىڭ مەزكۇر بېشارىتى قىزىل تۈگىسى بىلەن تونۇلغان ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۆرسىتىدۇ».

4- ھىندۇس دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى «ئېدھەرۋۇدېم»دە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ئەي خالايىق! سۆزۈمنى ئاڭلاڭلار ۋە چۈشىنىڭلار! مۇھەممەد ئىسىملىك بىر پەيغەمبەر كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقى ھەتتا جەننەتتىمۇ مەدھىيلىنىدۇ، ئۇ ھەمىشە ماختىلىدۇ»⁽⁴⁾.

يەنە ھىندۇس دىنىنىڭ «بھوشى برانېم» ناملىق مۇقەددەس كىتابىدا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «شۇ ۋاقىتتا مۇھەممەد ئىسىملىك بىرسى پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلىدۇ، ئۇ دۇنيانىڭ ئۇستازى دەپ ئاتىلىدۇ، ئۇ كىشىلەرنى بەش پەرز ئارقىلىق پاكلايدۇ»⁽⁵⁾.

(1) سەفى سۇرىسى 6 - ئايەت.

(2) ساما فېدا 2 - توم 6 - 8 - تېكىستلەر.

(3) زېند ئافىستا 1 - توم 10 - تېكىست.

(4) ئېدھەرۋۇدېم 2 - توم 70 - بۆلۈم: 1 - 3 - تېكىستلەر.

(5) بھوشى برانېم 2 - توم 3 - بۆلۈم: 3 - 4 - تېكىستلەر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىچەكتىن خەۋەر بېرىشى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿عَالَمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهَرُ عَلَيْهِ أَحَدًا. إِلَّا مَن أَرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ﴾ يەنى «ئاللاھ غەيبىنى بىلگۈچىدۇر، ئۆزىنىڭ غەيبىدىن ھېچبىر ئادەمنى خەۋەردار قىلمايدۇ. پەقەت ئاللاھ ئۆزى مەنۇن بولغان پەيغەمبەرگىلا (بەزى غەيبىنى بىلدۈرىدۇ)»⁽¹⁾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام خەۋەر بەرگەن غەيبلەر (كېلىچەكتە بولىدىغان ئىشلار) نىڭ جۈملىسىدىن قىيامەتنىڭ ھازىرقى زاماندا كۆرىلىۋاتقان ئالامەتلىرى بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا. تۆۋەندە زامانىمىزدا بارلىققا كەلگەن قىيامەت ئالامەتلىرىدىن بىرقانچە مىسال بېرىلىدۇ.

1 - كىشىلەرنىڭ خىيالغا كېلىپ باقمىغان ئاجايىب ئىشلار

زامانىمىزدا ئىلىم - پەننىڭ تەرەققى قىلىشى بىلەن تېخى مۇندىن يۈز يىل بۇرۇنقى ئىنسانلارنىڭ خىيالغا كەلمىگەن پەن - تېخنىكىلىرى، كەشپىياتلار ۋە ئىجادىيەتلەر مەيدانغا كەلدى. تېلېۋىزىيە، ئانتېنا، كومپيۇتېر، ئىنتېرنېت، تور ئۇچۇرلىرى ۋە باشقا يېڭىلىقلار زامانىمىزدا مەيدانغا كەلگەن ئاجايىب ئىشلار دىندۇر. پەيغەمبەرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆز ۋاقتىدا كېلىچەكتىكى ئاجايىب ئىشلاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: «سىلەر ئاجايىب ئىشلارنى كۆرمىگىچە قىيامەت قايم بولمايدۇ. سىلەر كۆرۈپ باقمىغان ۋە خىياللىقلارغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغان ئاجايىب ئىشلار مەيدانغا كېلىدۇ».

2 - يالاڭتۇشلەرنىڭ ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولۇشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى، چوپانلىقتىن باشقا ھۈنەر - كەسىپنى بىلمەيدىغان، نامراتلىقتىن موھتاجلىقتا كۈن ئۆتكۈزىدىغان يالاڭتۇشلەرنىڭ ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا پېتىرولدىن ئىبارەت كاتتا بايلىقنى ئاتا قىلغىنىدىن كېيىن، ئەسىرلەر بويى چوپانلىقتىن باشقا كەسىپ بىلمەيدىغان، نامراتلىقتا ئۆتكەن ئەربەبلەرنىڭ خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدىن خەۋەر بەرگەندەك، ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولغانلىقى ۋە تۇرمۇشىنىڭ موھتاجلىقتىن ئۆزگىرىپ، باشقا موھتاجلارغا خەيرىيەت قىلىدىغان

(1) جىن سۈرىسى 26 - 27 - ئايەتلەر.

دەرىجىگە يەتكەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «موھتاجلىقتا كۈن ئۆتكۈزىدىغان، ئاچ - يالىڭاچ چوپانلارنىڭ ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولغىنىنى كۆرگىنىڭدە قىيامەتنى كۈتسەڭ بولىدۇ»⁽¹⁾.

3 - يېرىم يالىڭاچ كىيىنىدىغان، باشلىرىغا تاج تاقىۋالغان ئازغۇن ۋە ئازدۇرغۇچى ئاياللارنىڭ مەيدانغا كېلىدىغانلىقى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇندىن 14 ئەسىر بۇرۇن خەۋەر بەرگەنلىرىنىڭ زامانىمىزدا مەيدانغا كەلگەنلىكىدىن ھېچكىم شەكلەنمەيدۇ. ھازىرقى كۈندە تېلېۋىزىيە قاناللىرىدىن بېرىلىۋاتقان پروگراممىلاردىكى، كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكلىرىدىكى ناخشىچى ئاياللار ۋە رەستىلەردە يېرىم يالىڭاچ كىيىنىپ يۈرىدىغان ئاياللار، «دۇنيا گۈزىلى» دەپ باشلىرىغا گۈزەللىك تاجلىرىنى تاقىۋالغان ئاياللار بۇنىڭ مىساللىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ ئۈمىتىمدىن دۇزاخقا كىرىدىغان ئىككى خىل كىشىلەرنى تېخى كۆرگىنىم يوق: بىرى، قوللىرىدا كالىنىڭ قۇيرىقىغا ئوخشايدىغان قامچىلارنى تۇتۇۋالغان بولۇپ، كىشىلەرنى ئۇنىڭ بىلەن ئۇرىدىغان (يەنى كىشىلەرنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىغا تاجاۋۇز قىلىپ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىدىغان) لار، يەنە بىرى، يېرىم يالىڭاچ كىيىنىۋالغان، باشلىرىغا گۈزەللىك تاجلىرىنى تاقىۋالغان، ئازغۇن ۋە ئازدۇرغۇچى ئاياللار بولۇپ، ئۇلار جەننەتكە كىرمەيدۇ ۋە ئۇنىڭ ھىدىنىمۇ پۇرىيالمايدۇ»⁽²⁾.

4. جانسىز نەرسىلەرنىڭ سۆزلەيدىغانلىقى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى توغرىلىق توختىلىپ مۇنداق دېگەن: «قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى شۇكى، ئادەم ئۆيىدىن چىقىپ قايتقىچە، ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئۇنىڭ ئايىغى ۋە قامچىسى سۆزلەپ بېرىدۇ»⁽³⁾.

ئايغ جانسىز نەرسە، قامچىمۇ جانسىز نەرسە. بىر زامانلار كېلىپ جانسىز نەرسىلەردىن ئاۋاز چىقىدىغانلىقىنى مۇندىن تېخى يۈز يىل بۇرۇنقى ئىنسانلار تەسەۋۋۇرىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ئىدى. زامانىمىزدا يانفۇن ئىجاد قىلىنىشى بىلەن كىشىلەر سىرتتا كېتىۋېتىپ ئائىلىسىدىكىلىرىنىڭ ئاۋازلىرىنى ئاڭلايدىغان بولدى. مۇندىن كېيىن

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

مەخپىيەتلىك ئۈچۈن يانفۇنلارنى قامچىنىڭ بىر تەرىپىگە ياكى ئاياقلارنىڭ ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇشلا قالدى.

5- دىنىي ئالىملارنىڭ تۆگەپ كېتىشى، يەرتەۋرەشنىڭ كۆپ بولۇشى، ۋاقىتنىڭ تېز ئۆتۈشى، پاساتچىلىقنىڭ كۆپىيىشى ۋە ئېگىز بىنالارنىڭ بارلىققا كېلىشى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئالىملار تۆگەپ كەتمىگىچە، يەرتەۋرەش كۆپ بولمىگىچە، زامانلار يېقىنلاشمىگىچە، پىتنە- پاساتچىلىق كۆپەيمىگىچە ۋە كىشىلەر ئېگىز بىنالارغا ئورۇنلاشمىگىچە قىيامەت قايم بولمايدۇ»⁽¹⁾.

ھەدىستىكى «ئالىملار» دىن دىنىي ئالىملار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. «زامانلارنىڭ يېقىنلىشىشى» دىن تۇرمۇشنىڭ قىيىنچىلىقىدىن ئىشنىڭ كۆپلىكى ۋە ھادىسىلەرنىڭ كۆپ يۈز بېرىشى سەۋەبلىك، كۈنلەرنىڭ خۇددى سائەتلەردە كىلا تېز ئۆتۈپ كېتىدىغانلىقى مەقسەت قىلىندۇ.

ھەقىقەتنى قورقماي سۆزلەيدىغان دىنىي ئالىملارنىڭ تۆگەپ كەتكەنلىكى، يەرتەۋرەش ھادىسىلىرى بىلەن پاساتچىلىقلارنىڭ كۆپ بولۇۋاتقانلىقى، تىرىكچىلىكنىڭ قىيىنلىقى سەۋەبلىك ۋاقىتنىڭ تېز ئۆتكەندەك ھېس قىلىنىشى ۋە كىشىلەرنىڭ ئېگىز بىنالاردا ئولتۇرۇشى قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى زامانىمىزدا كۆرىلىۋاتماقتا.

6 - جازانخورلۇقنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: «كىشىلەرگە بىر زامان كېلىدۇكى، بۇ ۋاقىتتا جازانە (ئۆسۈم) يېمىگەن ئادەم قالمايدۇ. جازانە يېمىگەن ئادەمگىمۇ ئۇنىڭ چاڭ توزانلىرى يېتىدۇ»⁽²⁾.

زامانىمىزدا بانكىلارنىڭ كۆپىيىشى ۋە تەرەققى قىلىشى بىلەن ئۆسۈمنىڭ ھەممىلا جايىدا ئومۇملاشقانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەرگەن خەۋەرلەرنىڭ راست ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇندىن باشقا كېلىچەكتىن بەرگەن خەۋەرلىرى كۆپ بولۇپ، نۇرغۇنلىرى زامانىمىزدا مەيدانغا كەلمەكتە ۋە نۇرغۇنلىرىنى كېلىچەك مەيدانغا چىقارغۇسى.

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) ئەھمەد رىۋايىتى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى ئۇنىڭ ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى ئۇنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە گۈۋاھتۇر

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى، گۈزەل ئەخلاقى ۋە باشقا تەرەپلىرى ئۇنىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. تۆۋەندە ئەھمىيەتلىك رەك دەپ قارالغان 3 مەسىلە ئۈستىدە توختىلىمىز:

1 - راستچىللىق

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستچىللىقىغا، ھاياتىدا بىرەر قېتىم مۇ يالغان سۆزلەپ باقمىغانلىقىغا ئۇنىڭ قەۋمى ھەممە بىردەك گۈۋاھلىق بەرگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن قەۋمى ئىچىدە «راستچىل مۇھەممەد» ۋە «ئىشەنچلىك مۇھەممەد» دېگەنگە ئوخشاش ئېسىل ئۇنۋانلار بىلەن تونۇلغان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن دىنغا چېنى بىلەن قارشىلىق كۆرسەتكەن ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنىگە ئايلانغان ئەبۇ جەھىل (ئەسلى ئىسمى ئەبۇلھەكەم) مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: «بىز سېنىڭ راستچىللىقىڭغا ئىنكار قىلغىنىمىز يوق، پەقەت سەن ئېلىپ كەلگەن يېڭى دىننىڭغا ئىنكار قىلىۋاتىمىز»⁽¹⁾

شۇ ۋاقىتتا ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنۇ ئايەتنى چۈشۈرگەن: ﴿ئۇلار سېنى (يەنى سېنىڭ راستچىللىقىڭنى) ئىنكار قىلمايدۇ، لېكىن زالمىلار ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾⁽²⁾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستچىللىقى ئۇنىڭ پۈتكۈل ھاياتىغا ئەكس ئەتكەن بولۇپ، مۇسۇلمان، كاپىر ھېچكىمنىڭ ئۇنى يالغانچىلىق بىلەن ئەيىبلەشنى مەلۇم ئەمەس. 40 ياشقا كەلگىچىلىك بولغان ئارىلىقتا كىشىلەر پىششىق بىلىدىغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سىياسىيونمۇ، دىن تەرغىباتچىسىمۇ ياكى ناتىقمۇ ئەمەس ئىدى. كىشىلەر ئۇنىڭ مېتافىزىكا، ئەدەب - ئەخلاق تەلىماتى، قانۇنشۇناسلىق، سىياسەت شۇناسلىق، ئىقتىساد شۇناسلىق ياكى جەمئىيەت شۇناسلىق قاتارلىق مەسىلىلەردىن بىرەر مەسىلە

(1) تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋەقەلىك.

(2) ئەنئام سۈرىسى 33 - ئايەت.

ئۈستىدە سۆز ئېچىپ باققىنىنى زادى كۆرۈپ باقمىغان ئىدى. ئۇنىڭ ئەخلاقى ھەم پەزىلىتى ئىنتايىن مۇكەممەل، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى جەلپ قىلارلىق، تەربىيىلىنىشىمۇ ئىنتايىن ئالىيجاناب ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ كىشىلەرنى پەۋقۇلئاددە ھەيران قالدۇرغۇدەك ئالاھىدىلىكىمۇ يوق ئىدى. كىشىلەر ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ئۇلۇغ ئىنقىلابى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈلۈشىدىن ئۈمىدىمۇ كۈتمەيتتى.

لېكىن ئۇ ھىرا غارىدىن ئاللاھنىڭ ۋەھىسىنى ئېلىپ چىققاندىن كېيىن، پۈتۈنلەي باشقىچە ئادەم بولۇپ قالدى. قېنى ئويلاپ باقايلى، مۇشۇنداق ئالىيجاناب خىسەتلىك بىر ئادەم تۇيۇقسىزدىن 180 گرادوس ئۆزگىرىپ «يالغانچى» بولۇپ كېتىپ، ئۆزىنى يالغاندىن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى دەپ ئاتا پۈتۈپ كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە قارىتا غەزىبىنى قوزغىتىۋېتىشى مۇمكىنمۇ؟

2 - ئىنتىزامچانلىق

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى چاقىرغان نەرسىسىگە ئالدى بىلەن ئۆزى تولۇق ئەمەل قىلاتتى. ئىنسان نەپسى ئۆزىگە چەكلىمىلەرنى قويۇشنى ياقىتۇرمايدۇ. خۇسۇسەن جەمئىيەتتە مەلۇم ئورنى بولغان بىر ئادەم ئۈچۈن بۇ ئىش تېخىمۇ قىيىن تۇيۇلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىغا نەزەر سالىدىغان بولساق، ئۇنىڭ كىشىلەرنىڭ ئەڭ تەقۋاسى، ئەڭ ئەخلاقلىقى، ئىبادەتلەرنى بىجا كەلتۈرۈشتە ئەڭ ئالدىنقىسى ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. ئۇ رامزاندىن باشقا ۋاقىتلاردا كۆپ رۇزادا تۇتاتتى، كېچىلىرى ئۇخلىماي نامازدا تۇرغانلىقتىن پۇتلىرى ئىشىشىپ كېتەتتى. ھەتتا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۇنىڭغا: «يا رەسۇلەللاھ نېمانچە ئۆزىڭنى قىينايسىز، سىزنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى بارلىق گۇناھلىرىڭىز مەغپىرەت قىلىنغان تۇرسا» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنتايىن كەمتەرلىك بىلەن: «ئاللاھنىڭ شۈكۈر قىلغۇچى بەندىسى بولمايمەنمۇ!» دەيتتى (1).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنچە كۆپ سەدىقە قىلاتتىكى، كۆپ ھاللاردا ئۆيىدە ئۆزى يەيدىغان بىر نەرسە قالمايتتى. ئۇ ۋاپات بولغىنىدا، ئۇنىڭ تۆمۈر كىيىمى بىر يەھۇدىيىنىڭ يېنىدا گۆرۈدە ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە دىننى تەشۋىق قىلغۇچى، مۇسۇلمانلارغا ئىمام، غازاتلاردا قوماندان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆپلىگەن غازاتلارغا ئۆزى بېۋاسىتە قوماندانلىق قىلىپ، ئالدىنقى سەپتىن ئورۇن ئالغان. ھەتتا بىر غازاتتا ئۇ ئۇيغۇر يارىدارلانغان ۋە ئىككى چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ئۆزى

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

كىشىلەرگە تەشۋىق قىلغان ھەر قانداق بىر ئىشنى ئورۇنلاشتا ھەمىشە ئالدىنقى سەپتە ئىدى. كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا ئادالەتلىك ھۆكۈم قىلىشتىمۇ ئۆلگە ئىدى. ئۇ بىر قېتىم مۇنداق بىر ئۆچمەس سۆزنى قالدۇرغا: «ئەگەر مۇھەممەدنىڭ قىزى فاتىمە ئوغۇرلۇق قىلىدىكەن، مۇھەممەد چوقۇم ئۇنىڭ قولىنى كېسىدۇ»⁽¹⁾.

ئۇ ھەر تەرەپتىن كامالغا يەتكەن بىر ئۆلگە. ئۇنىڭ ھەر بىر ئىش - ئىزىدىن ئەڭ كامىل مۇسۇلمانلىقنىڭ ئۈلگىلىرىنى بايقىيالايمىز. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئەخلاقىنى ماختىغان: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ﴾ يەنى «سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاققا ئىگىسەن»⁽²⁾.

شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەتكە ئۆلگە ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ يەنى «ئۇنىڭ ئۆلگەنلىكى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلغان ۋە ئاللاھنى كۆپ ياد ئەتكەنلەرگە - رەسۇلۇللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئۆلگەندۇر»⁽³⁾.

3 - قايتىماس ئىرادە

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ دىنىنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈشتىكى قەتئىي ئىرادىسىدىن ھەرگىزمۇ بوشاپ قالمىدى. ئۇ دەۋەت يولىدا بىر كۈنمۇ توختاپ قالمىدى، ئۈمىدسىزلەنمىدى، بەلكى بارلىق چارىلەرنى قوللاندى. دىننى تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن ئۆزى بېۋاسىتە ھەر بىر قەبىلىنىڭ يېنىغا باردى، گاھ ئۇلارنى زىياپەتكە، گاھ يىغىنغا چاقىردى، ئۇلارغا ئەلچىلىرىنى ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرى ئەرەب كۇففارلىرىنىڭ تۈرلۈك جىسمانىي ئازابلاشلىرىغا ئۇچرىدى، مۇشرىكلەر تەرىپىدىن قوبۇلغان ئۈچ يىللىق ئىقتىسادىي جازا جەريانىدا مۇسۇلمانلار ئاچارچىلىقتىن تېرىلەرنى ۋە يوپۇرماقلارنى بېيىشكە مەجبۇر بولدى. مەجبۇرلۇقتىن رەسۇلۇللاھ ساھابىلىرىنى ھەبەشسىتانغا ھىجرەت قىلىشقا بۇيرىدى، ئۆزۈمۈ جەۋر - زۇلۇمنىڭ دەستىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلدى. ئاخىرىدا ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن جىھاد قىلدى. مەككە مۇشرىكلىرى ئۇنىڭ ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىشتىن ۋاز كېچىشى شەرتى بىلەن، ئۇنىڭغا سورىغان نەرسىسىنى بېرىش، ھەتتا ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلىۋېلىش ۋە پۈتۈن بايلىقلىرىنى ئۇنىڭغا

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) قەلەم سۈرىسى 4 - ئايەت.

(3) ئەھزاب سۈرىسى 21 - ئايەت.

يىغىپ بېرىش ياكى ئەگەر دىن تەشۋىقاتىنى تاشلىمىسا ئۇنىڭدىن قاتتىق ئىنتىقام ئېلىشتىن ئىبارەت ئىككى ئىختىيارنى ئۇنىڭغا سۇنغاندا، ئۇ ھاياتىنىڭ نېمە بولىشىغا قارىماي ئاللاھنىڭ دىنىنى يەتكۈزۈشنى تاللىغان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىدىكى كىشىلەرنىڭ تۈرلۈك بوھتانلىرى، دۈشمەنلىكلىرى ۋە جىسمانىي ھۇجۇملىرىغا بەرداشلىق بېرىشى ۋە ئاللاھنىڭ دىنىنى يەتكۈزۈشتىكى قەتئىي ئىرادىسى ئىسلام دىنىنىڭ ئاخىردا چوقۇم ئىنسانلارنىڭ بىردىنبىر تۇرمۇش يولى بولۇپ كۆتىرىلىدىغانلىقىغا چوڭقۇر ئىشەنگەنلىكىدىن ئىدى.

يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستىنلا ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكى ۋە ئۆزىنىڭ ئەلچىلىك ۋەزىپىسىنى تولۇق بىلەن يەتكۈزگەنلىكىنى رەت قىلغىلى بولمايدىغان پاكىتلار ئەمەسمۇ؟ ئۇ ئېلىپنىڭ سۇنقىچىلىكىمۇ خەت تونۇماي ئىنتايىن ئاددىي ھالدا تىنچىنە 40 يىلنى ئۆتكۈزگەن ۋە ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلۇشى بىلەنلا ئۇنىڭ سۆز قابىلىيىتى بىردىن ئېشىپ پۈتۈن ئەرەبلەرنى ھەيران قالدۇرغانلىقى، ئۆز ۋاقتىدىكى ئاتاغلىق شائىرلار، ئەدىبلەر ۋە يەھۇدى، خرىستىئان ئالىملىرىنىڭ ئۇنىڭ مۇنازىرىسى ئالدىدا يېڭىلەنلىكى بىردىنبىر ئۇنىڭ ئاللاھنىڭ قوللىشى بىلەن غەلبە قىلغانلىقىنى ئىسپاتلىمامدۇ؟

ئۆز ۋاقتىدىكى ھەقىقەتچىلەرنىڭ ئېتىراپلىرىدىن بىر قانچە مىسال

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشىنىڭ ئالدى - كەينىدە ئۇنىڭ راستىنلا ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكى توغرىلىق كۆپلىگەن يەھۇدىي ۋە خرىستىئان دىن ئالىملىرىدىن بولغان ھەقىقەتچىلەر ئۆزلىرىنىڭ ساماۋىي كىتابلىرىدا بېرىلگەن بىشارەتلەر ئارقىلىق بىلگەنلىرىنى تەرەپسىزلىك مەيدانىدا تۇرۇپ ئوچۇق جاكارلىغان.

1 - راھىب بەھىرا

پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى تاغىسى ئەبۇ تالىب بىلەن شامغا قىلغان تۇنجى قېتىملىق سەپىرىدە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى ئىزدەۋاتقان راھىب بەھىرا بىلەن ئۇچراشتى. ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىدىكى ۋە ئىككى تارغىقى ئارىسىدىكى پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىنى كۆردى ۋە ئەبۇ تالىبتىن سورىدى:

– بۇ بالا سېنىڭ نېمەڭ بولىدۇ؟

– بۇ مېنىڭ ئوغلۇم بولىدۇ – دېدى ئەبۇ تالىب.

– بۇ بالىنىڭ دادىسى ھايات ئەمەس، شۇنداقمۇ؟

– بۇ بالا قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، ئۇنىڭ دادىسى بۇ بالا ئانىسىنىڭ قۇرسىقىدىكى ۋاقتىدا ۋاپات بولغان.

– توغرا ئېيتتىڭ، شەھرىڭگە قايتقاندىن كېيىن بۇ بالىنى يەھۇدىيلارنىڭ سۈيىقەستىدىن قاتتىق قوغدىغىن!

2- راھىب نېستورا

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شام سەپەرلىرىدىن بىرىدە، راھىب نېستورا ئۇنىڭ بېشىدا ئاق بۇلۇتنىڭ سايە تاشلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ساماۋىي كىتابلاردا بىشارەت بېرىلگەن ئاخىر زامان پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەن ئىدى.

3- ھەبەشىستاننىڭ پادىشاھى نەجاشى

پادىشاھ نەجاشى ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان مۇسۇلمانلار توپىنىڭ يېتەكچىسى جەپەر ئىبنى ئەبۇئالىب ئوقۇپ بەرگەن قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاڭلىغان ۋاقتتا ئىختىيارسىز ھالدا يىغلاپ كېتىدۇ، ساقاللىرى ھۆل بولۇپ كېتىدۇ ۋە جەپەرگە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر ئېتىقاد قىلغان بۇ دىن بىلەن ئىساغا كەلگەن دىن ئىككىسى بىر مەنبەدىن چىققان».

بۇ سەۋەبتىن ھەبەشىستان زېمىنى مۇسۇلمانلارنىڭ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى قېتىملىق ھىجرەتلىرىدە پاناھ گاھى بولغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەجاشىنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىپ يازغان مەكتۇبى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈلگەندە، ئۇ كەمتەرلىك بىلەن تەختتىن چۈشىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ. ئاندىن ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەكتۇبىغا جاۋاب يېزىپ، خرىستىئان ئالىملىرىدىن تەشكىللەنگەن 14 كىشىلىك ئەلچىلەر ئۆمىكىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتىدۇ. ئەلچىلەرنىڭ 6 نەپىرى ھەبەشىستاندىن قالغان 8 نەپىرى شام ئەھلىدىن ئىدى. ئەلچىلەرگە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ياسىن سۈرىسىنى تىلاۋەت قىلىپ بەرگەندە، ئۇلار ئوقۇلىۋاتقان قۇرئان ئايەتلىرىدىن تەسىرلىنىپ قاتتىق يىغلىشىپ كېتىدۇ. ئاللاھ تائالا شۇ ۋاقتتا قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاڭلاپ ياش تۈكۈشكەن خرىستىئان ئالىملىرى ھەققىدە مۇنۇ ئايەتنى چۈشۈرىدۇ:

﴿لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ذَٰلِكَ بِأَن مِّنْهُمْ قِسِيَّيْنِ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ.

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿١﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! يەھۇدىيلار ۋە مۇشرىكلەرنىڭ مۆمىنلەرگە ھەممىدىن قاتتىق دۈشمەن ئىكەنلىكىنى چوقۇم بايقايسەن، بىز خرىستىئان دېگەن كىشىلەرنىڭ دوستلۇق جەھەتتە مۆمىنلەرگە ھەممىدىن يېقىن ئىكەنلىكىنىمۇ چوقۇم بايقايسەن، بۇ، خرىستىئانلارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار، راھىبلار بولغانلىقى ۋە (ھەقىقەتنى) قوبۇل قىلىشتا تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغانلىقىنى ئۈچۈندۈر. ئۇلار پەيغەمبەرگە چۈشكەن قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا ھەقىقەتنى تونۇغانلىقىرىدىن، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرسەن. ئۇلار ئېيتىدۇكى: پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزنى (پەيغەمبىرىڭنى، كىتابىڭنى) ئېتىراپ قىلغۇچىلار قاتارىدىن قىلغىن» (1).

4 - مەككىگە ئەۋەتىلگەن خرىستىئان ئەلچىلەر ئۆمىكى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى باشلىنىپ ئۇزاق ۋاقىت ئۆتمەيلا ئۇنىڭ خەۋىرى ئەتراپتىكى دۆلەتلەرگە پۇر كەتتى ۋە ئۇلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىۋەتتى. بۇ سەۋەبتىن مەككىگە يېقىن شەھەرلەردىكى خرىستىئانلار ھەر قايسى دۆلەت ۋە شەھەرلەردىن تەشكىللەنگەن 20 كىشىلىك خرىستىئان دىن ئالىملىرى ئەلچىلەر ئۆمىكىنى مەككىگە ئەۋەتىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىش ۋە ئۇ دەۋەت قىلىۋاتقان يېڭى دىننى تەكشۈرۈپ كۆرۈش قارارىغا كېلىدۇ. 20 كىشىلىك خرىستىئان دىن ئالىملىرى ئۆمىكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرىدۇ ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تىلاۋەت قىلىپ بەرگەن قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاڭلاپ كۆز يېشى قىلىشىدۇ، سورىغان سوئاللىرىغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن قانائەتلىنەرلىك جاۋابلارنى ئاڭلايدۇ ۋە ئاخىرىدا ئۆزلىرىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئېلان قىلىشىدۇ. ئۇلار مەككىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا تۇرغان كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ئەبۇ جەھل باشچىلىقىدىكى بىر توپ قۇرەيش كۇففارلىرى ئۇلاردىن قاتتىق نارازى بولۇپ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنى ئاللاھ خورلىسۇن، سىلەر ئۆز دىنىڭلارغا ۋە قېرىنداشلىرىڭلارغا ئاسىيلىق قىلىپ، سىلەر مۇندىن بۇرۇن بىرگە بولۇپ باقمىغان بۇ كىشى (مۇھەممەد) گە ئىشىنىپ كەتتىڭلار، ئۇنىڭ خەۋىرىنى قەۋمىڭلارغا يەتكۈزۈڭلار، سىلەر دىنىڭلاردىن ئايرىلىدىڭلار، بىز سىلەردەك ئاخىقلارنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمىز». ئەلچىلەر ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز سىلەر بىلەن تالىشىپ ئولتۇرمايمىز. بىزنىڭ ئىشلىرىمىز

(1) مائىدە سۈرىسى 82 - 83 - ئايەتلەر.

ئۆزىمىزگە، سىلەرنىڭ ئىشلىرىڭلارمۇ ئۆزۈڭلارغا. بىز ئۆزىمىزگە ياخشىلىق بولىدىغان ئىشلارنى قىلىمىز». ئاللاھ تائالا شۇ ۋاقىتتا بۇ ئەلچىلەر ھەققىدە مۇنۇ ئايەتنى چۈشۈرىدۇ: ﴿قۇرئاندىن ئىلگىرى بىز كىتاب (يەنى تەۋرات، ئىنجىل) چۈشۈرگەنلەر (يەنى يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلاردىن بولغان مۆمىنلەر) قۇرئانغا ئىشىنىدۇ. ئۇلارغا قۇرئان تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا، ئۇلار: "بىز قۇرئانغا ئىشەندۇق، شۈبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن چۈشكەن ھەقىقەتتۇر. بىز ھەقىقەتەن بۇنىڭدىن بۇرۇن مۇسۇلمان ئېدۇق" دېدۇ. ئۇلارنىڭ سەۋر - تاقىتى ئۈچۈن ئۇلارغا قوش ساۋاب بېرىلىدۇ. ئۇلار ياخشىلىق ئارقىلىق يامانلىقنى دەپىئى قىلىدۇ. بىز ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن ياخشىلىق يوللىرىغا سەرپ قىلىدۇ. ئۇلار بىھۇدە سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ يەنى قۇلاق سالماي: "بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزۈڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز نادانلاردىن دوستلۇق تىلىمەيمىز" دېدۇ. (1)

5 - ئابدۇللا ئىبنى سالام

ئابدۇللا ئىبنى سالام ئۆز ۋاقتىدا مەدىنىدىكى يەھۇدىيلارنىڭ بۈيۈك ئۆلىماسى ۋە ھەممە ئېتىراپ قىلغان، خەلق ئىچىدە چوڭ ئىناۋەت تاپقان بىر كاتتا زات ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سىناپ كۆرىدۇ، پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىنى تونۇپ يېتىدۇ ۋە مۇسۇلمان بولىدۇ. بىراق ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ۋاقتىنچە مەخپى تۇتۇشنى رەسۇلۇللاھتىن ئۆتىنىدۇ ۋە يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزى توغرىلىق پىكىرنى ئاڭلاپ بېقىشنى ئىلتىماس قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارنى چاقىرىپ بىر جايغا توپلايدۇ ۋە ئابدۇللا ئىبنى سالام توغرىلىق نېمە دەيدىغانلىقىنى سورايدۇ. ئابدۇللا ئىبنى سالام بۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا يېقىن بىر جايدا يوشۇرۇنۇپ تۇراتتى. يەھۇدىيلار ئابدۇللا ئىبنى سالامنى تەرىپلەپ: «ئۇ بىزنىڭ يولباشچىمىز ۋە يولباشچىمىزنىڭ ئوغلى، ئۇ ئارىمىزدىكى بىردىنبىر دىنىي ئالىم كىشىمىز ۋە دىنىي ئالىمىمىزنىڭ ئوغلى» دېيىشىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئابدۇللا ئىبنى سالام يوشۇرۇنغان يېرىدىن چىقىپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىدۇ ۋە ئۇلارنى تەۋراتتا بىشارەت بېرىلگەن ئاخىر زامان پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىشكە چاقىرىدۇ. بۇنى ئاڭلىغان يەھۇدىيلار غەزەپتىن چوقان سېلىشىپ كېتىدۇ ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىپ ھەقىقەتنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئاللاھ ئەربەلەرگە خىتاب قىلىپ

(1) قەسەس سۈرىسى 52 - 54 - ئايەتلەر.

بۇ يەھۇدىي ئالىمى ھەققىدە تۆۋەندىكى ئايەتنى چۈشۈرىدۇ:

﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَأَمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، سىلەر ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! قۇرئان ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشكەن تۇرسا، سىلەر ئۇنىڭغا ئىشەنمىسەڭلار (ھالىڭلار قانداق بولماقچى؟) ئىسرائىل ئەۋلادىدىن بىر گۇۋاھچى (ئابدۇللا ئىبنى سالام) قۇرئاننىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىپ ئىمان كەلتۈرسە، سىلەر تەكەببۇرلۇق قىلىپ ئىماندىن باش تارتساڭلار (ھالىڭلار نېمە بولماقچى؟) شۈبھىسىزكى، ئاللاھ زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ»⁽¹⁾.

6 - سەلمان فارىسى

سەلمان فارىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنىگە كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنى 3 تۈرلۈك ئۆزگىچىلىكى بىلەن سىناپ بېقىش مەقسىتىدە يولغا چىقىدۇ. بۇ ئۈچ تۈرلۈك ئۆزگىچىلىكنىڭ بىرىنچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سەدىقە يېمەيدىغانلىقى، ئىككىنچىسى ئۇنىڭ سوۋغىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقى، ئۈچىنچىسى ئىككى تارغىقى ئارىسىدىكى پەيغەمبەرلىك بەلگىسى ئىدى.

سەلمان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئۆزگىچىلىكلىرىنى شام راھىبلىرىدىن ئاڭلىۋالغان ئىدى.

سەلمان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سىناش ئۈچۈن، بىر ئۇۋۇچ خورمىنى ئۇنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىدۇ ۋە بۇ «سەدىقە» دەپ ئۇنىڭغا سۇندۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام خورمىدىن ئۆزى بىرەر تالمۇ يېمەستىن يېنىدىكىلىرىگە تارقىتىۋېتىدۇ.

سەلمان يەنە بىر ئۇۋۇچ خورمىنى ئۇنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىپ بۇ «ھەدىيە» دەيدۇ. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورمىلارنى قوبۇل قىلىپ يەيدۇ.

سەلمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى تارغىقى ئارىسىدىكى پەيغەمبەرلىك بەلگىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن پۇرسەت ئىزدەپ يۈرۈپ ئاخىرى ئۇنى كۆرىدۇ ۋە ھامان مۇسۇلمان بولىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن باشقا، زەيد، مۇھەيرەق ۋە باشقا كۆپلىگەن يەھۇدىي ئالىملىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋراتتا بايان قىلىنغان سۈپەتلىرىگە ئاساسەن ئۇنى

(1) ئەھقاق سۈرىسى 10 - ئايەت.

تەكشۈرۈش ۋە سىناپ كۆرۈش ئارقىلىق مۇسۇلمان بولغاندەك، ئىدرىس، ئەشرەف، سەمامە، ئەيمەن ۋە دۈرەيد قاتارلىق خرىستىئان ئالىملىرىمۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنجىللاردا تەرىپلەنگەن سۈپەتلىرىگە ئاساسلىنىپ ئۇنى تەكشۈرۈش ۋە سىناپ كۆرۈش نەتىجىسىدە مۇسۇلمان بولغان ئىدى.

ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى يەھۇدىي ۋە خرىستىئان ئالىملىرىنىڭ قۇرئانغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قارىتا تۇتقان ھەققانىي پۈزۈتسىيىسىنى ھەقىقەتكە ئەگەشمىگەنلەرنىڭ ئازغۇنلىقىغا دەلىل - پاكىت قىلىپ كەلتۈردى:

﴿أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ يەنى «يەنى ئىسرائىل ئۆلىمالىرىنىڭ قۇرئاننى بىلىشى مۇشۇرىكلارغا (قۇرئاننىڭ راستلىقىنى ئاللاھ سۆزى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل بولمامدۇ؟!»⁽¹⁾.

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ يەنى «بىز كىتاب بەرگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار بىلەن خرىستىئانلار) ئۇنى (يەنى مۇھەممەدنى) ئۆز ئوغۇللىرىنى تونۇغاندەك تونۇيدۇ. ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى، شۈبھىسىزكى، ھەقىقەتنى بىلىپ تۇرۇپ يوشۇرىدۇ»⁽²⁾.

ھازىرقى زامان پاۋروپالىق ئالىملارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق

ئېيتقانلىرى

1 - ئانى بىسىنتو مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئەرەب مىللىتىنىڭ بۇ ئۇلۇغ پەيغەمبىرىنىڭ تەرجىمىھالى ۋە پەزىلىتىنى تەتقىق قىلغان ھەر قانداق كىشى بۇ ئالىيجاناب پەيغەمبەرگە ھۆرمەت قىلماي تۇرالمىدۇ. بۇ پەيغەمبەرنىڭ دىن تەشۋىقاتى ۋە تۇرمۇش جەريانىنى چۈشەنگەن كىشى مۇھەممەد ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن بىر ئۇلۇغ پەيغەمبەر ئىكەن، دەپ تونۇشى مۇمكىن. گەرچە مەن سىزگە ئېيتقان كۆپ ئىشلار نۇرغۇن كىشىلەرگە تونۇشلۇق بولسىمۇ، لېكىن مەن ھەر قېتىم ئۇنىڭ تارىخىنى قايتىلاپ ئوقۇغىنىمدا، بۇ ئالىيجاناب ئەرەب يولباشچىسىغا نىسبەتەن مېنىڭدە قايتىدىن ئەقىدە باغلاش ۋە ھۆرمەت بىلدۈرۈش ھېسسىياتى قوزغىلىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمىمەن»⁽³⁾.

(1) شۇئەرا سۈرىسى 197. ئايەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 146 - ئايەت.

(3) ئانى بىسىنتونىڭ «مۇھەممەدنىڭ تەرجىمىھالى ۋە ئۇنىڭ دىنىي تەلىماتلىرى» ناملىق ئەسىرى 4 - بەت.

2 - رەمادېنى مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئەگەر نىشانى ئۇلۇغ، قوللانغان ۋاسىتىسى كىچىك، لېكىن نەتىجىسى قالىتس بولۇش ئادەمنىڭ تۇغما قابىلىيىتىنى ئۆلچەيدىغان ئۈچ ئۆلچەم دېيىلسە، ئۇنداقتا ھازىرقى دۇنيادا كىممۇ مۇھەممەد تەك ئۇلۇغ كىشى بىلەن تەڭلىشەلسۇن؟ ئەڭ ئاتاغلىق دەپ سانالغان شەخسلەرمۇ پەقەت قۇرال - جابدۇق، قانۇن ۋە ئېمپىرىيە يارىتالدى. ئۇلارنىڭ ياراتقنى پەقەتلا كۈچلۈك ماددىي ھوقۇق بولۇپ، بۇلار ھامان ئۆزلىرىنىڭ كۆز ئالدىدىلا تۈگەپ، ئۇنىڭدىن بىرەر ئەسەرمۇ قالمىدى. لېكىن بۇ كىشى (مۇھەممەد) ئارمىيە، قانۇن، ئېمپىرىيە، مىللەت ۋە پادىشاھلىقنى ئۆزگەرتىپلا قالماستىن، بەلكى شۇ چاغدىكى پۈتۈن دۇنيا ئاھالىسىنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى ئۆزگەرتەلدى. بۇلا ئەمەس، ئۇ يەنە ئېتىقاد ۋە قەلبلەرنى ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇ غەلبە ئالدىدا ئىنتايىن سەۋرچان بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ يۈكسەك ئىرادىسىنى بىرەر ئېمپىرىيە قۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى بىرلا ئېتىقادقا بېغىشلىدى. ئۇ بىر كۈنمۇ توختىماستىن داۋاملىق ناماز ئوقۇدى. ئۇنىڭ ئاللاھ بىلەن ئېلىپ بارغان سىرلىق سۆھبەتلىرى، ۋاپاتى ۋە ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ داۋاملىق قولغا كەلتۈرگەن غەلبىلىرى، مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇ ھەرگىزمۇ ئەلنى ئالداپ نام - ئابروي قازانغۇچى بولماستىن، ئەكسىچە بىر قەتئىي ئىرادىلىك ئېتىقادچى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ»⁽¹⁾.

3 - مېكىر. خ. ھارت «تارىختىكى تەسىرى ئەڭ زور 100 ئەرباب» ناملىق ئەسىرىنىڭ مۇقەددىمىسىگە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «مەن مۇھەممەدنى دۇنيادىكى تەسىرى ئەڭ زور ئەربابلار تىزىملىكىنىڭ ئەڭ بېشىغا قويۇشنى تاللىدىم. بۇنىڭغا بەزى كىتابخانلار ھەيران قېلىشى ۋە بەزىلەر بۇنى چۈشەنمەسلىكى مۇمكىن. بىراق ئۇ ھەقىقەتەن تارىختىكى دىن ۋە ھاكىمىيەت جەھەتتە تەڭلا ئاجايىب نەتىجە ياراتقان بىردىنبىر ئۇلۇغ ئەربابتۇر»⁽²⁾.

كېيىن ئارمىيىسى شەرققە تاجاۋۇز قىلغان زامانلاردا، خىلمۇ خىل يالغان سۆزلەر ئويدۇرۇپ چىقىرىلىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تۆھمەت چاپلانغان. ھازىردا بۇرۇنقى جەمئىيەت ئۆزگىرىپ، دىنغا نىسبەتەن كەڭچىلىك ۋە ئىدىيە ئەركىنلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، غەرب ئالىملىرىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى ۋە پەزىلىتى توغرىسىدىكى بايانلىرىدا غايەت زور ئۆزگىرىشلەر مەيدانغا كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى سەمىمىي ھەم ئوبىكتىپ ھالدا چۈشىنىشكە ھەر قانداق بىر تىرىشچانلىق كۆرسەتكىنى يوق. غەرب مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالىيجاناب خىسلىتىنى، راستچىللىقىنى، ئەمەلىيەتچانلىقىنى

(1) رەمادېنىنىڭ «تۈرك تارىخى» ناملىق ئەسىرى 276-277 - بەتلەر.

(2) مېكىر. خ. ھارتنىڭ «تارىختىكى تەسىرى ئەڭ زور 100 ئەرباب» ناملىق ئەسىرى 33 - بەت.

ۋە قولغا كەلتۈرگەن ئۇلۇغۋار نەتىجىلىرىنى مەدھىيىلىگەن. لېكىن ئۇنىڭ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى ئاشكارا ياكى يوشۇرۇن ئېتىراپ قىلمىغان. بۇ خىل ئۆز - ئۆزىگە زىت كېلىدىغان ئەھۋال كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. شۈبھىسىزكى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قارىتا پىسخىكا ھالىتىنى مۇھاكىمە قىلىپ، يەنە بىر قەدەم ئىلگىرلىگەندىلا ئاندىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى چوقۇم بايقايدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىنقى پەيغەمبەرلەردىن پەرقى

سوئال: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەردىن قانداق ئارتۇقچىلىقلىرى بار؟

جاۋاب: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاشلا ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى بولغىنىنىڭ سىرتىدا، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ئېرىشكەندىن پەرقلىق بولغان ئىمتىيازىلارغا ئېرىشكەن زاتتۇر:

1 - ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەردىن ھەر بىرى ئۆزىنىڭ قەۋمىگىلا پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن ئىدى. ﴿وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ يەنى «ھەر قەۋمنىڭ بىر ھىدايەت قىلغۇچى پەيغەمبىرى بولىدۇ»⁽¹⁾.

﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ يەنى «قانداقلا بىر ئۈمەت بولمىسۇن، ئۇنىڭغا پەيغەمبەر كەلگەن»⁽²⁾.

ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتكۈل دۇنياغا پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلدى. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ يەنى «ئى مۇھەممەد! سېنى بىز پۈتۈن جاھان ئەھلى ئۈچۈن پەقەت رەھمەت قىلىپلا ئەۋەتتۇق»⁽³⁾.

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ يەنى «پۈتۈن جاھان ئەھلىنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى قۇرئاننى چۈشۈرگەن ئاللاھنىڭ

(1) رەئد سۇرىسى 7- ئايەت.

(2) فاتىر سۇرىسى 24- ئايەت.

(3) ئەنبىيا سۇرىسى 107- ئايەت.

بەرىكىتى بۈيۈكتۈر»⁽¹⁾.

2 - ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرى ئۇلارنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا كۈچىنى كۆرسىتەلەيتتى. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئالەمدىن ئۆتۈشى بىلەن ئۇلارنىڭ مۆجىزىلىرىمۇ ئۇلار بىلەن بىرگە تۈگىشەتتى. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسسىنى ئەجدىھارغا ئايلاندۇرۇشى، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغما كورنى ساقايتىشى قاتارلىق مۆجىزىلەر، مەزكۇر پەيغەمبەرلەرنىڭ قولىدىلا كۈچىنى كۆرسىتەلگەن بولسىمۇ، ئۇلاردىن كېيىن كۆرۈلمىگەن ئوخشاش. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ چوڭ مۆجىزىسى بولغان قۇرئان تا قىيامەتكىچە ئۆزىنىڭ مۆجىزىسىنى نامايان قىلغۇچى ۋە رەقىبلىرىگە ئۆزىنىڭ مۇنازىرىسىنى ئېلان قىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ئۆز ۋاقتىدىكى ئەرەبلەرنىڭ تالانتلىق ئەدىبلىرى قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىگە ئوخشاش بىرەر ئايەتنى مەيدانغا كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بولسا، ھازىرمۇ ئەھۋال شۇنداق، ھازىرغىچە ھېچكىم بىرەر ئايەتنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا چىقىرىلغىنى يوق.

3 - ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ شەرىئەتلىرى، ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن يېڭىلىنىپ كەلگەن بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى تا قىيامەتكىچە يېڭىلانمايدۇ ۋە ئۆزگەرتىلمەيدۇ. چۈنكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدۇ!

4 - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام قىيامەت كۈنىدىكى چوڭ شاپائەتنىڭ ئىگىسىدۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ بۇ بۈيۈك ئىمتىيازىدىن نېسىۋىسى يوق.

سوئال: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دوست تۇتۇش نېمە بىلەن بولىدۇ؟

جاۋاب: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دوست تۇتۇش - ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ يولىغا ئىزچىل ئەگىشىش بىلەن بولىدۇ. پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلماستىن، ئۇنىڭغا ئەگەشمەستىن ئۇنى دوست تۇتمەن، دېگەنلىك پەقەت قۇرۇق دەۋادىلا ئىبارەت بىرنەرسىدۇر.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ يەنى «كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن،

(1) فۇرقان سۇرىسى 1 - ئايەت.

ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ»⁽¹⁾.

سوئال: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قانداق دوست تۇتۇش كېرەك؟

جاۋاب: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئاللاھتىن باشقا ھەممىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا چەكسىز ئىخلاسلار ۋە چوڭقۇر مۇھەببەت قىلىش، ئۇنى چىن قەلبتىن سۆيۈش ئارقىلىق دوست تۇتۇش كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ ھېچ بىرىڭلار مېنى ئاتىسىدىن، بالىسىدىن ۋە دۇنيادىكى ھەر قانداق كىشىلەردىن بەك دوست تۇتۇپ، يۈرەكتىن سۆيىمىگىچە مۆمىن بولالمىدۇ»⁽²⁾.

سۈننەت ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى

سوئال: سۈننەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: «سۈننەت» سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى: يول دېگەنلىك. ئەمما ئۇنىڭ شەرىئەت ئىستېمالىدىكى مەنىسى: پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ئىش - پائالىيەتلىرى ۋە باشقىلاردىن سادىر بولغان ئىشلاردىن شەرىئەتكە مۇۋاپىق كېلىدىغانلىرىنى جەمئىيەت سانغانلىرى دېمەكتۇر.

ھەدىس - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى دېمەكتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، سۈننەت ئومۇمىيلىقى، ھەدىس بولسا خاسلىقنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمما ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى «ھەدىس» نى «سۈننەت» بىلەن بىر مەنىدە ئىستېمال قىلىدۇ.

سوئال: سۈننەتنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى نېمە؟

جاۋاب: سۈننەت (ياكى ھەدىس) - ئىسلام دىنىنىڭ ئىككى ئاساسلىق دەستۇرنىڭ ئىككىنچىسى، ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئۈچ ئاساسلىق مەنبەسىنىڭ ئىككىنچىسى ۋە قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىماندۇر.

مەلۇمكى، ئىسلام دىنىنىڭ بىرىنچى ئاساسلىق دەستۇرى قۇرئان، ئاندىن سۈننەتتۇر. ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئاساسىي مەنبەلىرى 3 بولۇپ، بىرىنچىسى قۇرئان كەرىم، ئىككىنچىسى سۈننەت (ياكى ھەدىس)، ئۈچىنچىسى ئىجماع (ئورتاق كېڭىشىش ئارقىلىق قارار قىلىش) كېلىدۇ.

ئاللاھ تائالا سۈننەتكە ئەمەل قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

(1) نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت.

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

﴿ وَمَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾

يەنى «پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار، ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىگە ئەمەل قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشنىڭ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغانلىق ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ﴾ يەنى «كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ»⁽²⁾.

قۇرئانغىلا ئەمەل قىلىش سۈننەتتىن بەھاجەت قىلىدۇ دېگۈچىلەرگە رەددىيە

سوئال: قۇرئانغىلا ئەمەل قىلىش سۈننەتتىن بەھاجەت قىلىدۇ دېگۈچىلەرگە قانداق رەددىيە بېرىلىدۇ؟

جاۋاب: سۈننەت قۇرئان كەرىمدىن قالسا ئىسلام دىنىنىڭ ئىككىنچى ئاساسىي دەستۇرى، قۇرئاننىڭ ئەھكاملىرىنى شەرھلىگۈچى ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي تەرجىمانىدۇر. قۇرئاندىكى شەرئەت ئەھكاملىرىنى شەرھلەيدىغان ۋە بايان قىلىپ چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان بىردىنبىر مەنبە سۈننەتتۇر. مەسىلەن: ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇسۇلمانلارغا ناماز ئوقۇشنى پەرز قىلغان بولسىمۇ، نامازنى قانداق، قانچە ۋاخ ۋە قايسى ۋاقىتلاردا ئوقۇشنى بايان قىلمىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ۋەھىيىسىگە تايىنىپ سۈننەتلىرى ئارقىلىق قۇرئاننىڭ مۇجمەللىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، ناماز ۋە باشقا ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە تەرتىبلىرى، سانى ۋە ئادا قىلىنىش ۋاقىتلىرىنى بېكىتكەن. ھەمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «نامازنى خۇددى مەن ئوقۇغاندەك ئوقۇڭلار»⁽³⁾ دەپ ئۆگەتكەن. زاكات، روزا، ھەج ۋە باشقا بارلىق ئىبادەتلەرمۇ شۇنداق.

«بىز قۇرئانچىلارمىز»، «بىز پەقەت قۇرئانغىلا يۆلىنىمىز»، «قۇرئان ئۆزىلا كۇپايە قىلىدۇ» دېگەنگە ئوخشىغان، ئاڭلىنىشى چىرايلىق، ئەمما باتىل مەقسەت قىلىنغان شۇئارلارنى توۋلاپ يۈرگۈچىلەر ئىسلام دىنىنى يىقىتىشتىن باشقىنى ئويلىمىسا كېرەك. بۇ

(1) ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت.

(2) نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت.

(3) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

سۆزلەر» باتىل مەقسەت قىلىنغان ھەق سۆز» لەردۇر. چۈنكى «بىز قۇرئانچىلارمىز» دېگەن سۆز - ھەق سۆز. ھەر قانداق بىر مۇسۇلمان قۇرئانچىدۇر. ئۇ قۇرئاننى سۆيىدۇ، ھۆرمەتلەيدۇ، ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرىدۇ. ئەمما بۇ سۆزنى كوزىر قىلىپ تۇرۇپ، ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئاساسلىرىدىن بولغان سۈننەت، ئىجما ۋە قىياسلارنى ئىنكار قىلماقچى بولغانلارنىڭ نىيىتى توغرا ئەمەس. ئۇلار بۇ چىرايلىق سۆزى ئارقىلىق ھەممە كىشى بىلىدىغان ھەقىقەتنى ئەمەس، بەلكى باتىلنى مەقسەت قىلغۇچىلاردۇر. ئۇ باتىل قايسى دېگەندە، قۇرئاننىڭ ھەقىقىي تەرجىمانى بولغان سۈننەتنى ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرۇۋەتكەندىن كېيىن، قۇرئاننى ئۆز خاھىشلىرىغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ خالىغانچە تەۋىل ۋە تەپسىر قىلىش ئارقىلىق ئىسلام دىنىنى پۈچەكلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت نىجىس مەقسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتۇر! سۈننەتنى رەت قىلغۇچىلارنىڭ ئىمانى قوبۇل ئەمەس.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداقلارنىڭ چىقىدىغانلىقىدىن ئالدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: «بىر زامان كېلىدۇكى، بىر ئايغا يۈلۈنۈپ ئولتۇرۇپ، مېنىڭ ھەدىسلىرىمدىن بىر ھەدىسنى ئوقۇغىنىدا، ”سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا ئاللاھنىڭ كىتابى قۇرئان بار، ئۇنىڭدا ھالاھ دېگەنلەرنى ھالال ۋە ئۇنىڭدا ھارام دېگەنلەرنى ھارام دەپ بىلسەك بىزگە يېتىدۇ“ دەيدۇ. بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ھارام قىلغانلارمۇ ئاللاھ ھارام قىلغانلارغا ئوخشاشتۇر!»⁽¹⁾

قۇرئانغىلا ئەمەل قىلىپ، سۈننەتتىن بەھاجەت بولمىز دېگەن دەۋا بىلەن ئۆزلىرىنى ”قۇرئانچىلارمىز“ دەپ ئاتىۋالغۇچىلەر ئەمەلىيەتتە قۇرئانچىلار ئەمەس. چۈنكى قۇرئان كەرىم پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇغان ۋە ئۇنىڭ سۈننىتىگە ئەگىشىشنى پەرز قىلغان. «پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلغان كىشى ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ. كىمكى يۈز ئورۇيدىكەن، (بىلگىنىكى) بىز سېنى ئۇلارغا كۈزەتچى قىلىپ ئەۋەتمىدۇق»⁽²⁾ بەلكى قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىنى چىڭ تۇتۇشقا بۇيرىغان ۋە پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتقۇچىلارنىڭ ئىمانىنى يوق سانغان. ﴿ئى مۇھەممەد!﴾ پەرۋەردىگارنىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئۆز ئارىسىدىكى دەتالاشقا سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغۇچە، ئاندىن سېنىڭ چىقارغان ھۆكۈمىڭگە ئۇلارنىڭ

(1) ئىمام تىرمىزىي رىۋايىتى

(2) نىسا سۇرىسى 80 - ئايەت

دىللىرىدىكى قىلچە غۇم بولسىمۇ يوقالمىغىچە ۋە ئۇلار پۈتۈنلەي بويسۇنمىغىچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ»⁽¹⁾.

ئىبنى ھەزىم «ئەل ئەھكام فى ئەل ئەھكام» ناملىق ئەسىرىدە: «كىمكى بىزگە قۇرئان كەرىم يېتىدۇ، قۇرئاندىكىلەرنىلا ئالىمىز دەيدىكەن، ئۇ پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن كاپىر بولىدۇ» دېگەن. ئاجىرىي⁽³⁾ «شەرئەت» ناملىق ئەسىرىنىڭ 1- توم 412- بېتىدە مۇنداق دېگەن: «قۇرئان كەرىمدىكى پەرزلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ھۆكۈملىرىنى بىلگىلى بولمايدۇ، ئۇلارنى پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرى ئارقىلىقلا بىلگىلى بولىدۇ. بۇ بارچە ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ سۆزلىرى بولۇپ، بۇنىڭدىن باشقىسىنى سۆزلىگەن ئادەم ئىسلام مىللىتىگە مەنسۇپ بولۇشتىن چىقىپ كەتكەن بولىدۇ ۋە كۇپپارلاردىن سانىلىدۇ».

سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ سابىق مۇپتىسى ئىبنى باز مۇنداق دېگەن: «سۈننەتكە ھاجىتىمىز يوق دېگۈچىلەر مۇرتەد بولغان شەكسىز كاپىرلاردۇر. چۈنكى سۈننەتكە ئىنكار قىلغانلىق قۇرئانغا ئىنكار قىلغانلىق، قۇرئان بىلەن سۈننەت ئىككىسىنى قايسىبىرىگە ئىنكار قىلغان ئادەم پۈتۈن ئۆلىمالارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن كاپىر بولىدۇ»⁽⁴⁾.

ھەدىسلەرغا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ دېگۈچىلەرگە رەددىيە

سوئال: ئۇلارنىڭ "ھەدىسلەرغا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ" دېگەن دەۋاسىغا قانداق رەددىيە بېرىلىدۇ؟

جاۋاب: ئۇلارنىڭ "ھەدىسلەر ئارىسىدا يالغان ھەدىسلەرمۇ ئورۇن ئالغانلىقى سەۋەبلىك، ھەدىسقا ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدۇ" دېگەن سۆزى ئىسلام

(1) نىسا سۈرىسى 65- ئايەت

(2) ئىبنى ھەزىم - (384ھ 994م) ئەندۇلۇس (ھازىرقى ئىسپانىيە)دە دۇنياغا كەلگەن، زاھىرى مەزھىبىنىڭ پېشىۋالى، فىقھ، ھەدىس، ئەدەبىيات، شېئىرىيەت ۋە پەلسەپە ئىلمىرىدە ئەتراپلىق يېتىشكەن، ئىمام تەبەرىدىن قالسا ئەڭ كۆپ كىتاب يازغان، چوڭ ھەجىملىك 12 پارچە كىتابنىڭ ئاپتورى، ئىسلام ئۆلىمالىرىدىن بىرى، جىملىقچىلىككە قارشى تۇرۇپ، ئەركىن پىكىر قىلىش ۋە قۇرئان كەرىم بىلەن ھەدىسنىڭ روھىغا ئىزچىل ئەگىشىش پىكرىنى جانلاندۇرغان، زالىم پادىشاھلارنىڭ مال - دۇنيا بېرىپ ئۆزلىرىگە تارتىشىغا كەلمىگەن، ئاتاقلىق ئالىم. ھىجرىيە 456 - يىلى شەبان ئاينىڭ 28 - كۈنى (مىلادىيە 1064 - يىلى 15 - ئىيۇل) كۈنى ئالەمدىن ئۆتكەن.

(3) ئاجىرى - ئەبۇبەكرى مۇھەممەد ئىبنى ھۈسەين ئابدۇللا ئاجىرى 280 ھ باغداتتا دۇنياغا كەلگەن مەشھۇر فىقھىشۇناس، ھەدىسشۇناس ئالىم، 10 پارچىغا يېقىن چوڭ ھەجىملىك كىتاب يازغان، 360 - يىلى مەككە مۇكەررەمە شەھىرىدە ۋاپات بولغان.

(4) «پەتىۋالار مەجمۇئەسى» 2- توم 403- بەت.

ئۆلماللىرى، خۇسۇسەن ھەدىسشۇناس ئالىملار تەرىپىدىن رەت قىلىندۇ. چۈنكى بۇ ئورۇنلۇق سۆز ئەمەس. ئىسلام ئۆلماللىرى ھەدىسلەر ئىچىدىن راست ھەدىسلەرنى تاللاپ چىقىرىش ئىشىغا پەۋقۇلئاددە كۆڭۈل بۆلگەن بولۇپ، ھەدىس نامى بىلەن ئاتىلىپ قالغان ھەرقانداق يالغان ياكى شۈبھىلىك ھەدىسنى، ھەتتا بىرەر ھەدىسنى قوبۇل قىلىشتا، شۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغۇچىلار ئوتتۇرىسىدىكى زەنجىرسىمان باغلىنىش ياكى رىۋايەت قىلغۇچىلاردىن بىرەرسىنىڭ راستچىللىقىدا ياكى تەقۋالىقىدا ئازراق شەك كۆرۈلگەن ھامان ئۇ ھەدىسنى قەتئىي رەت قىلىپ كەلگەن. ئىسلام ئۆلماللىرىنىڭ بۇ ھەدىس ياكى قانداقلا بىر خەۋەرنى ئېنىقلاشتىكى ۋايىغا يەتكەن ئېھتىياتچانلىقى ۋە ئىنتايىن ھۇشيارلىقىغا ئىسلام دىنىغا دۈشمەنلىك نەزەرى بىلەن قارايدىغان باشقا دىننىڭ ئالىملىرىمۇ قايىل بولۇپ كەلمەكتە.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش

سوئال: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ قانداق ئەھمىيىتى بار؟

جاۋاب: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش ئەڭ پەزىلەتلىك ئىبادەتلەردىندۇر. ئاللاھ بىزنى ئۇنىڭغا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

يەنى «ئاللاھ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرگە رەھمەت يوللايدۇ (يەنى شەننى ئۇلۇغلايدۇ، دەرىجىسىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ) پەرىشتىلەرمۇ ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرگە) مەغپىرەت تەلەپ قىلىدۇ. ئى مۆمىنلەر! سىلەر پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتىڭلار ۋە ئامانلىق تىلەڭلار»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھقا قىلىنغان ھەر قانداق دۇئا، ماڭا دۇرۇد ئېيتىلمىغىچە قوبۇل قىلىنمايدۇ»⁽²⁾.

بۇ ھەدىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇئالاردا ۋە باشقا ھەرقانداق ۋاقىتلاردا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ھەدىس ھەرگىزمۇ مۇبالىغە ئەمەس، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەقىقىي ئىنتايىن چوڭ، ئۇ ئىنسانىيەتنى ئىمانغا چاقىرىش ئارقىلىق، ئۇلارنى كۆپىنچە زولمەتلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەتنىڭ نۇرىغا ئېرىشتۈرگەن ۋە ئىككى دۇنيالىق

(1) ئەھزاب سۈرىسى 56 - ئايەت.

(2) ئىمام بەيھەقى رىۋايەت قىلغان.

بەختلىك يولغا باشلىغان قەدىرلىك زاتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ زېمىنىدا كېزىپ يۈرىدىغان پەرىشتىلىرى بار. ئۇلار ماڭا ئۈمىتىمنىڭ دۇرۇد ۋە سالاملىرىنى يەتكۈزۈپ تۇرىدۇ»⁽¹⁾.

سوئال: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتىلىدىغان ئەڭ ئەۋزەل دۇرۇد قايسى؟

جاۋاب: ئەڭ ئەۋزەل دۇرۇد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە ئۆگەتكەن مۇنۇ دۇرۇدتۇر: ﴿اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ﴾⁽²⁾.

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئۈچىنچى بۆلۈم: روھىي ئالەملەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

سوئال: روھىي ئالەملەر دېگەن نېمىلەر؟

جاۋاب: روھىي ئالەملەر - ئىنسانلار ئىدراك قىلالمايدىغان يوشۇرۇن ئالەملەر دېمەكتۇر. كائىناتتىكى شەيئىلەر ئىككى تۈرلۈكتۇر. ئۇلارنىڭ بىرى، ئىنساندىكى ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلگىلى بولىدىغان شەيئىلەر بولۇپ، ئۇلار: ئادەم، ھايۋان، تاغ، دەريا، تېرىم، دەرەخ ۋە باشقا ھەر قانداق ماددىي شەيئىلەر، يەنە بىرى، ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلگىلى بولمايدىغان شەيئىلەر بولۇپ، ئۇلار: پەرىشتىلەر، جىنلار، شەيتانلار ۋە باشقىلار. بۇخىل شەيئىلەرنى ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى بىلەن ئىدراك قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن، بۇلار غەيبىي ئالەملەر ياكى روھىي ئالەملەر، دەپ ئاتىلىدۇ.

سوئال: ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى قانداق بىلىدۇ؟

جاۋاب: ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى ئىشەنچلىك خەۋەرلەر ئارقىلىق بىلەلەيدۇ. مەسىلەن: ئامېرىكىنى كۆرمىگەن ئادەم ئامېرىكا دېگەن دۆلەتنىڭ بار ئىكەنلىكىنى ئاڭلاش ئارقىلىق، ئامېرىكىنىڭ بارلىقىدىن قەتئىي شەك قىلمىغىنىدەك، مۇسۇلمانلار غەيبىي ئالەملەرنى ھېسسىي ئەزالىرى بىلەن بىلەلمىگەن بولسىمۇ، قۇرئان ۋە ھەدىسلەرنىڭ خەۋەرلىرى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بارلىقىنى بىلىدۇ ۋە ئىشىنىدۇ.

غەيب ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

سوئال: غەيب دېگەن نېمە؟

جاۋاب: غەيب - ھېسسىي ئورگانلار بىلەن بىلگىلى بولمايدىغان، مېتافىزىكا ئالىمىگە ئائىت ئىشلاردۇر. غەيبىلەرنى ئاللاھ تائالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ﴿ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم ئاسمان ۋە زېمىندىكى غەيبىنى بىلمەيدۇ﴾⁽¹⁾.

غەيبىلەرنى پەقەت ئاللاھ ئۆزىلا بىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ﴾ يەنى «ئاللاھتىن بۆلەك ئاسمانلاردىكى ۋە

(1) نەمل سۈرىسى 65 - ئايەت

زېمىندىكى غەيىنى بىلمەيدۇ»⁽¹⁾.

بىز يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكەندەك، ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى ئىشەنچلىك خەۋەرلەر ئارقىلىق بىلەلەيدۇ. مەسىلەن: ئامېرىكىنى كۆرمىگەن ئادەم ئامېرىكا دېگەن دۆلەتنىڭ بار ئىكەنلىكىنى ئاڭلاش ئارقىلىق، ئامېرىكىنىڭ بارلىقىدىن قەتئىي شەك قىلمىغىنىدەك، مۇسۇلمانلار غەيىي ئالەملەرنى ھېسسىي ئەزالىرى بىلەن بىلەلمىگەن بولسىمۇ، قۇرئان ۋە ھەدىسلەرنىڭ خەۋەرلىرى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بارلىقىنى بىلىدۇ ۋە ئىشىنىدۇ، غەيىبلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ كامالەتدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا غەيىبكە ئىشىنىشنى مۆمىنلەرنىڭ بىرىنچى سۈپىتى قىلىپ «ئۇلار غەيىبكە ئىشەنگۈچىلەر دۇر» دېيىش ئارقىلىق ئۇلارنى قۇرئاننىڭ ئىپتىداسىدىلا ماختايدۇ.

سوئال: نېمە ئۈچۈن غەيىبكە بۇنچىلىك زور ئەھمىيەت بېرىلگەن؟

جاۋاب: كائىناتتىكى ئاشكارا شەيئىلەرنى ھېچكىم ئىنكار قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنى ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلىپ ۋە كۆرۈپ تۇرىدۇ. ئەمما ئۇلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى ئاللاھ پەيغەمبەرلەرگە ۋەھىي قىلىش ئارقىلىق بىلدۈرگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن غەيىبكە ئىشىنىشنىڭ ئەھمىيىتى چوڭ. چۈنكى غەيىبلەرگە ئىشىنىش ئاللاھنىڭ بەرگەن خەۋەرلىرىنى ھەق ۋە راست دەپ تەسدىق قىلغانلىقتۇر.

پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

سوئال: پەرىشتىلەر قانداق بەندىلەر؟

جاۋاب: پەرىشتىلەر - روھىي ئالەمدۇر. ئۇلار كۆرۈنمەيدىغان دۇنيانىڭ بىر قىسمى. ماھىيەت جەھەتتە، ئۇلاردا بىرەر نەرسە ئىستېمال قىلىش يوق ھەمدە ئۇخلاشقىمۇ موھتاج ئەمەس. ئۇلارنى ئەر ياكى ئايال دېيىلمەيدۇ. پەرىشتىلەردە، ئىنسان ۋە ھايۋانلاردا بولغىنىدەك، شەھۋانچىلىق يوقتۇر. پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ ئاساسلىق ماددىلىرىدىن بىرىدۇر. ئۇلارغا ئىنكار قىلىش كۇپۇرنىڭ جۈملىسىدندۇر.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ رَسُولَهُ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾

(1) نەمل سۈرىسى 65 - ئايەت.

يەنى «ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ۋە ئاللاھ ئۇنىڭغا چۈشۈرگەن كىتابقا (يەنى قۇرئان) غا ۋە ئىلگىرى ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلارغا (يەنى قۇرئاندىن بۇرۇن نازىل قىلىنغان ساماۋىي كىتابلارغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار. كىمكى ئاللاھنى، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنى، كىتابلىرىنى، پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇ، قاتتىق ئازغان بولىدۇ»⁽¹⁾.

سوئال: پەرىشتىلەرگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنىڭ بارلىقى ھەقتۇر، ئۇلار ھەمىشە ئاللاھنىڭ تائەت - ئىبادىتى بىلەن مەشغۇل بولغۇچى ھۆرمەتلىك، ئىتائەتچان ۋە مەسۇم بەندىلەردۇر.

ئاللاھ پەرىشتىلىرىنى تەرىپلەپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرى ھۆرمەتلىك بەندىلەردۇر، ئۇلار ئاللاھقا ئالدى بىلەن سۆز قىلىشقا پىتىنالمىدۇ»⁽²⁾.

پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالدىغان ھەقىقەتلەر

سوئال: پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

جاۋاب: پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى 4 مەسىلىگە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش. چۈنكى، پەرىشتىلەرنىڭ بار ئىكەنلىكىگە ئىشىنىش ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق ئەقىدىلىرىدىن سانىلىدۇ.

2 - جىبرىئىل، ئىسرافىل، مىكائىل ۋە ئەزرائىللارغا ئوخشاش بىزلەرگە ئىسىملىرى مەلۇم بولغان پەرىشتىلەرگە تەپسىلىي، ئىسىملىرى بىزلەرگە مەلۇم بولمىغان جىمى پەرىشتىلەرگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش.

3 - جىبرىئىلغا ئوخشاش بىزگە سۈپەتلىرى مەلۇم بولغان پەرىشتىلەرنىڭ سۈپەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە جىبرىئىلنى ئەسلى سۈرىتىدە (600 قاننى بىلەن ئۇيۇقنى يورگىگەن ھالىتىدە) كۆرگەنلىكىنى بايان قىلغان. پەرىشتىلەر گاھىدا ئادەم سۈرىتىدەمۇ كۆرۈنىدۇ. ھەزرىتى مەريەمنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ توغۇلىدىغانلىقىدىن بىشارەت بەرگەن پەرىشتىمۇ، ئەر

(1) نىسا سۈرىسى 136 - ئايەت.

(2) ئەنئىبا سۈرىسى 27 - ئايەت.

كشىنىڭ سۈرۈتىدە كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغۇمۇ جىبرائىل ئەر كىشىنىڭ سۈرۈتىدە بىر قانچە قېتىم كۆرۈنگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

4 - پەرىشتىلەرنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىلىرى ۋە ئەمەللىرىدىن بىزگە مەلۇم بولغانلىرىغا ئىشىنىش. مەسىلەن: جىبرائىلنىڭ ۋەزىپىسى، ئاللاھ بىلەن ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرى ئوتتۇرىسىدا ئەلچىلىك قىلىش. ئەزرائىلنىڭ ۋەزىپىسى، ئەجەلى توشقانلارنىڭ جانلىرىنى ئېلىش. مىكائىلنىڭ ۋەزىپىسى، ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن شامالارنى قوزغاش ئارقىلىق بۇلۇتلارنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، زېمىننىڭ ئاللاھ خالىغان جايلىرىغا يامغۇرلارنى ياغدۇرۇش. ئىسرافىلنىڭ ۋەزىپىسى، قىيامەت قايمى بولۇش ئالدىدا، بىرىنچى قېتىملىق سۈرگە پۈۋەلەش ئارقىلىق بۇ دۇنيا ھاياتىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى ۋە ئاخىرەت ئالىمى باشلانغان كۈنىدە، ئىككىنچى قېتىملىق سۈرگە پۈۋەلەش بىلەن ئىنسانلار تىرىلدۈرۈلۈشكە باشلىغانلىقىنى ئېلان قىلىشتۇر.

سوئال: پەرىشتىلەر نېمىدىن يارىتىلغان؟

جاۋاب: ئىنسانلار تۇپراقتىن يارىتىلغان بولسا، پەرىشتىلەر «نۇر» (يەنى يورۇقلۇق) دىن يارىتىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە «پەرىشتىلەر نۇردىن يانتىلغان»^(۱) دەپ بايان قىلغان. ھېسسى بولمىغان يەنى ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئەلەرنى يوق، دەپ ئىنكار قىلىش توغرا ئەمەستۇر. چۈنكى بىز بولارغا ئىنكار قىلماقچى بولساق، كۆڭۈل، جان، ئەقىل ۋە ۋىجدان قاتارلىقلارغىمۇ ئىنكار قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. چۈنكى بۇلارنىمۇ ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلگىلى بولمايدۇ ئەمەسمۇ. كۆڭۈل، جان، ئەقىل قاتارلىقلارنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى كۆرگەن كىشى يوق. ھالبۇكى دۇنيادا ھېچكىم تىرىك نەرسىدە جاننىڭ، ئەقىل - ھۆشى جايىدا بولغان ئادەمدە ئەقىل ۋە كۆڭۈلنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلمايدۇ.

پەرىشتىلەرنىڭ خاراكتېرى ۋە ۋەزىپىلىرى

سوئال: پەرىشتىلەرنىڭ خاراكتېرى قانداق؟

جاۋاب: پەرىشتىلەرنىڭ خاراكتېرى - ئاللاھقا مۇتلەق ئىتائەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئۇلاردا كەمچىلىك ئۆتكۈزۈش ۋە ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىش يوقتۇر. ئاللاھ پەرىشتىلەر توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

1 مۇسلىم رىۋايىتى

﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ يەنى «ئۇ پەرىشتىلەر ئاللاھنىڭ بۇيرىقىدىن چىقمايدۇ. نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ»⁽¹⁾.

سوئال: پەرىشتىلەرنىڭ ۋەزىپىلىرى نېمە؟

جاۋاب: پەرىشتىلەردىن ھەر بىرىنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن تاپشۇرۇلغان ئايرىم ۋەزىپىلىرى باردۇر. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەندىلەرنىڭ ياخشى - يامان ئەمەللىرىنى خاتىرىلەش بىلەن مەشغۇل بولسا، بەزىلىرى ئىنسانلارنى كېچە - كۈندۈزنىڭ بالايى - ئاپەتلىرى ۋە خەۋپ - خەتەرلىرىدىن مۇھاپىزەت قىلىش بىلەن مەشغۇلدۇر. بەزىلىرى بەندىلەرنىڭ جانلىرىنى قەبىزى روھ قىلىش بىلەن مەشغۇل بولسا، بەزىلىرى ئۆلگەنلەردىن سوراق - سوئال قىلىش بىلەن مەشغۇلدۇر. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قۇرئان ئوقۇلغان، ئاللاھ ياد قىلىنغان ئورۇنلارغا ۋە مەسجىدلەرگە بېرىپ ئۇلارغا سامى بولۇش بىلەن مەشغۇل بولسا، بەزىلىرى ھەمىشە ئاللاھقا سەجدە قىلىش ئارقىلىق ئاللاھنى مەدھىيەلەش بىلەن مەشغۇلدۇر. پەرىشتىلەرنىڭ مەشھۇرلىرى: جىبرائىل، ئەزرائىل، مىكائىل ۋە ئىسرافىل ئەلەيھىسسالاملاردۇر.

ئاللاھ پەرىشتىلەرنىڭ ۋەزىپىلىرى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ أَرَادَ وَيُؤْتُونَ رِزْقًا مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقِينَ﴾ يەنى «ئۇلار (يەنى پەرىشتىلەر) ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە ئىش قىلىدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلغان ۋە قىلماقچى بولغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ئۇلار ئاللاھ رازى بولغانلارغا ئىشپات قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ ھەيۋىتىدىن تىترەپ تۇرىدۇ»⁽²⁾.

سوئال: پەرىشتىلەر نەدە؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە، پەرىشتىلەرنىڭ كۆپ قىسمى ئاسمانلاردا تۇرۇپ ئاللاھنىڭ ئەمرى - پەرمانلىرىنى ئىجرا قىلسا، ئۇلارنىڭ بىر قىسمى زېمىندا يۈرۈپ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى يۈرگۈزىدۇ. دېمەك، ئۇلار ئاسمانلار بىلەن زېمىن ئارىسىدا ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىدا سەيىر قىلىدۇ.

جىنلار ۋە ئۇلارنىڭ خاراكتېرى

سوئال: جىنلار قانداق تائىپىلەر؟

(1) تەھرىم سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) ئەنئىيا سۈرىسى 28 - ئايەت.

جاۋاب: جنلار - پەرىشتىلەرگە ئوخشاش غەيبىي ئالەملەردىن بولۇپ، پەرىشتىلەرنى كۆرگىلى بولمىغاندەك، ئۇلارنىمۇ كۆرگىلى بولمايدۇ. جنلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ ئاساسلىق ماددىلىرىدىن بولمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ كېرەكلىك ماددىلىرىدىن بىرى، ئىنكار قىلىش كۆپىنچە جۈملىسىدىن سانىلىدۇ. چۈنكى، قۇرئان كەرىمدە جنلارنىڭ بارلىقى ئوچۇق بايان قىلىنغان. ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىنكار قىلىش قۇرئان كەرىمنىڭ خەۋەرلىرىگە ئىنكار قىلغانلىقتۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ خەۋەرلىرىگە ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

سوئال: جنلار نېمىدىن يارىتىلغان؟

جاۋاب: پەرىشتىلەر يورۇقلۇقتىن يارىتىلغان بولسا، جنلار ئوت يالقۇنىدىن يارىتىلغان. ئاللاھ جنلارنىڭ يارىتىلىشى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلِ مِنْ نَارِ السَّمُومِ﴾ يەنى «جنلارنى ئىلگىرى تۈتۈنسىز ئوت يالقۇنىدىن ياراتقان ئىدۇق»⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتىن جنلارنىڭ ئوت يالقۇنىدىن يارىتىلغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىنسانلاردىن بورۇن يارىتىلغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

سوئال: جنلارنىڭ خاراكتېرى قانداق؟

جاۋاب: جنلارنىڭ خاراكتېرىمۇ ئىنسانلارنىڭ خارەكتېرىگە ئوخشاشتۇر، يەنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىنسانلارغا ئوخشاش مۇسۇلمان، ياخشى تەقۋالارمۇ، يامان، گۇناھكار، ئاسىيلارمۇ باردۇر.

ئاللاھ جنلارنىڭ سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَأَنَا مِّنَ الْمُسْلِمِينَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ﴾ يەنى «بىزدىن مۇسۇلمانلار ۋە ھەق يولدىن چىققۇچىلارمۇ بار، مۇسۇلمان بولغانلار توغرا يولنى ئىزدىگەن بولىدۇ»⁽²⁾.

سوئال: جنلارمۇ قىلمىشلىرىدىن جاۋابكارلىققا تارتىلامدۇ؟

جاۋاب: جنلارمۇ قىيامەت كۈنىدە ئىنسانلارغا ئوخشاش بۇدۇنيادىكى بارلىق ياخشى - يامان قىلمىشلىرىدىن ئەلۋەتتە جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىنمۇ ياخشى

(1) ھىجر سۈرىسى 27 - ئايەت.

(2) جىن سۈرىسى 14 - ئايەت.

ئىشلارنى قىلىپ ئاللاھنى رازى قىلغانلىرى ساۋابقا ئېرىشكىنىدەك، يامان ئىشلارنى قىلىپ ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغانلىرى ئازابقا دۇچار بولىدۇ. چۈنكى ئۇلارمۇ ئىنسانلارغا ئوخشاش ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىلغان ۋە ئىبادەت ئۈچۈن يارىتىلغان مەخلۇقاتتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ يەنى «جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم»⁽¹⁾.

سوئال: جىنلار غەيبىنى بىلمەيدۇ؟

جاۋاب: جىنلارمۇ ئىنسانلارغا ئوخشاش غەيبىلەرنى بىلمەيدۇ. چۈنكى غەيبىلەرنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ.

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسسىنى ھېكايە قىلىش ئارقىلىق، جىنلارنىڭ غەيبىلەرنى بىلمىگەنلىكىنى ۋە ھەرگىزمۇ بىلمەيدىغانلىقىنى جاكارلاپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَائِهِ فَلَمَّا خَرَ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَن لَّو كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴾ يەنى «سۇلايمان (ھاسسىنى قۇرۇت يەپ) يېقىلغاندا جىنلارغا ئېنىق بولىدىكى، ئەگەر ئۇلار غەيبىنى بىلىدىغان بولسا ئىدى، خار قىلغۇچى ئازابتا (يەنى شۇنچە ۋاقىت ئۇزاق ئەمگەكتە) قالمىغان بولاتتى»⁽²⁾.

دېمەك، جىنلار غەيبىنى بىلمەيدۇ. ئەمما ئۇلار بىزلەرنى كۆرەلەيدۇ، بىز ئۇلارنى كۆرەلمەيمىز. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ ﴾ يەنى «ئۇ، (يەنى ئىبلىس) ۋە ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلىرى سىلەرنى كۆرەلەيدۇ، سىلەر ئۇلارنى كۆرەلمەيسىلەر»⁽³⁾.

چۈنكى ئىبلىس جىنلاردىن كېلىپ چىققان بولۇپ، ئۇلارنىڭ يارىتىلغان ماددىسى بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ، ئوت يالقۇنى.

(1) زارىيات سۇرىسى 56 - ئايەت.

(2) سەبەئ سۇرىسى 14 - ئايەت.

(3) ئەئراف سۇرىسى 27 - ئايەت.

شەيتانلار ۋە ئۇلارنىڭ ۋاراكتېرى

سوئال: شەيتانلار قانداق مەخلۇقلار؟

جاۋاب: شەيتانلار - جىنلاردىن كېلىپ چىققان كاپىرلار بولۇپ، ئۇلار ئىنسانىيەتنىڭ ئەشەددى دۈشمىنىدۇر. شەيتانلار ھەمىشە ئىنسانلارنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈنلا تىرىشىدۇ. شەيتانلارمۇ جىنلارغا ئوخشاش جىسمىز مەخلۇقات بولۇپ، ئۇلارنى كۆرگىلى بولمايدۇ. ئەمما ئۇلار بىزلەرنى كۆرىدۇ. شەيتانلار ھەرقانداق يوللار بىلەن ئىنسانلارنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ تەۋەلىرىدىن قىلىۋېلىشقا تىرىشىدۇ. شۇڭا ئاللاھ ئىنسانلارنى شەيتانلارنىڭ شەرىپىدىن (يەنى يامانلىقلىرى ۋە ئازدۇرۇشلىرىدىن) ساقلىنىشقا ۋە ئاللاھتىن ئۇلارنىڭ شەرىپىدىن پاناھ تىلەشكە چاقىرىدۇ. ئاللاھ بىزگە شەيتانلاردىن ساقلىنىشنىڭ ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَأَمَّا يَتْرَعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ يەنى «ئەگەر شەيتان سېنى ۋەسۋەسە قىلىپ (يامان ئىشلارغا كۈشكۈرتسە) ئاللاھقا سىغىنىپ (شەيتاننىڭ شەرىپىدىن) پاناھ تىلىگىن»⁽¹⁾.

ئاللاھ ئىنسانلارنى شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىگە ئەگىشىشتىن توسۇپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿أَفْتَحْذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أُولِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ﴾ يەنى «مېنى قويۇپ ئىبلىس ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادىنى (يەنى شەيتانلارنى) دوست قىلىۋالامسىلەر؟ ھالبۇكى، ئۇلار سىلەرگە دۈشمەندۇر»⁽²⁾.

سوئال: ئىبلىس دېگەن كىم؟

جاۋاب: ئىبلىس - شەيتانلارنىڭ ئاتىسى. ئۇ جىنلاردىن كېلىپ چىققان رەزىل مەخلۇقتۇر. ئاللاھ ئىبلىسنىڭ كېلىپ چىقىشى ھەققىدە توختىلىپ: ﴿كَانَ مِنَ الْجِنِّ﴾ «ئىبلىس جىنلاردىن ئىدى» دەيدۇ⁽³⁾.

ئىبلىس - ئەڭ ئەشەددى كاپىر بولۇپ، ئۇنىڭ كاپىر بولۇپ كېتىشىنىڭ سەۋەبى مۇنداق: ئاللاھ ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ بولغىنىدىن كېيىن، ئىبلىسنى پۈتۈن پەرىشتىلەر بىلەن بىرلىكتە ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش ئۈچۈن سەجدە

(1) فۇسسېلەت سۈرىسى 36 - ئايەت.

(2) كەھفى سۈرىسى 50 - ئايەت.

(3) كەھفى سۈرىسى 50 - ئايەت.

قىلىشقا بويرۇغاندا، ھەممە پەرىشتىلەر سەجدە قىلسا، ئىبلىس تەكەببۇرلۇق قىلىپ ئاللاھنىڭ بويرۇقىنى بەجا كەلتۈرمەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئاللاھ ئۇنى ئۆز ھىمايىسىدىن قوغلاپ، كاپىرلارنىڭ قاتارىدىن قىلىۋېتىدۇ. ئىبلىس ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاللاھنىڭ لەنىتىگە ئۇچراپ، كاپىر بولۇپ كەتكىنى ئۈچۈنلا، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنىگە ئايلاندى. نەتىجىدە، ئۇنى ئازدۇرۇپ، ئۇنىڭ جەننەتتىن چىقىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولدى. شۇندىن باشلاپ ئىبلىسنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان شەيتانلارمۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان ئىنسانلارغا مەڭگۈلۈك دۈشمەن بولۇپ كەلمەكتە.

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە بۇ قىسسىنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: «ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە:

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ
وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ
الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا
بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: ”ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار“
دېدۇق. ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى. تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى. بىز (ئادەمگە) ”ئى ئادەم سەن ئايالنىڭ (يەنى ھەۋۋا) بىلەن جەننەتتە تۇرۇڭلار! جەننەتتىكى نەرسىلەردىن خالىغىنىڭلارچە، كەڭتاشا يەپ - ئىچىڭلار، بۇ دەرەخكە يېقىنلاشماڭلار (يەنى مېۋىسىدىن يېمەڭلار)، بولمىسا (ئۆزۈڭلارغا) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولۇپ قالسىلەر“ دېدۇق. شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تېپىلدۇردى (يەنى مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگۈزۈپ، خاتالاشتۇردى)، تۇرۇتقان جەننەتتىن چىقاردى. (ئادەمگە، ھەۋۋاغا، ئىبلىسقا) ”بىر - بىرىڭلار بىلەن دۈشمەن بولۇشقان ھالدا (جەننەتتىن يەر يۈزىگە) چۈشۈڭلار“ دېدۇق»⁽¹⁾

شەيتانلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ ئاساسلىق ماددىلىرىدىن بولمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ بارلىقى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ كېرەكلىك ماددىلىرىدىن بىرى، ئىنكار قىلىش كۇپۇرنىڭ جۈملىسىدندۇر.

سوئال: شەيتانلارنىڭ خاراكتېرى قانداق؟

(1) بەقەرە سۈرىسى 34 - 35 - 36 - ئايەتلەر.

جاۋاب: شەيتانلارنىڭ خاراكتېرى - پۈتۈنلەي يامانلىقتىن ئىبارەت بولۇپ، شەيتانلار ھەرخىل يوللار بىلەن ئىنسانلارنىڭ كۆڭۈللىرىگە يامانلىقنىڭ، ئازغۇنلىقنىڭ ۋە شۈبھىلىرىنى سېلىش ئارقىلىق، ئۇلارنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇشقا تىرىشىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴾
 يەنى «شەيتان ھەقىقەتەن سىلەرگە دۈشمەندۇر. ئۇنى دۈشمەن تۇتۇڭلار. شەيتان ئۆزىنىڭ تەۋەلىرىنى ئەھلى دۇزاختىن بولۇشقا چاقىرىدۇ»⁽¹⁾.

سوئال: شەيتانلار كىملىرىنى ئازدۇرالايدۇ؟

جاۋاب: شەيتانلار ئاللاھنىڭ تائىتىدىن يىراقلاشقان، ئىمانى ئاجىز، ئىرادىسى مۇستەھكەم بولمىغان كىشىلەرنى ئازدۇرۇپ كېتەلەيدۇ. ئەمما ھەمىشە ئاللاھنىڭ ئىتائىتىدە بولغۇچى، تەقۋادار، ئىرادىلىك ۋە ئىخلاسمەن زاتلارنى شەيتانلار ھېچبىر يول بىلەن ئازدۇرۇپ كېتەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا شەيتانلارنىڭ ئاتىسى ئىبلىسنىڭ بۇھەقتىكى ئىقرارىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ * إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴾ يەنى «(ئىبلىس ئېيتتىكى) ئىززىتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى چوقۇم ئازدۇرىمەن، ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمىمەن)»⁽²⁾.

ئاللاھنىڭ تاللانغان بەندىلىرى ئىمانى كامىل، تەقۋادار، ئىرادىلىك ۋە ئىخلاسمەن زاتلاردۇر.

سوئال: ئاللاھ نېمە ئۈچۈن شەيتانلارنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرۇشىغا يول قويغان؟

جاۋاب: بۇ دۇنيا ئىمتىھان دۇنياسى بولۇپ، يامانلىق بولمىسا ياخشىلىقنىڭ قەدىرى - قىممىتى بىلىنمەيدۇ. شۇڭا ئاللاھ جەننەتنى يارىتىش بىلەن بىرگە دۇزاخنىمۇ ياراتقان. چۈنكى دۇزاخ بولمىسا جەننەتنىڭ قەدىرى - قىممىتى بىلىنمەيتتى. شۇڭا ئاللاھ ئۆز ھېكمىتىگە ئاساسەن ئىنسانلارنى بۇ ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتىش بىلەن بىرگە ئۇلارنىڭ زىيىنىغا شەيتانلارنىمۇ ئەۋەتكەن ۋە شەيتانلارغا ئىنسانلارنى ئازدۇرۇش قابىلىيىتىنى

(1) فاتىر سۇرىسى 6 - ئايەت.

(2) ساد سۇرىسى 82 - 83 - ئايەتلەر.

بەرگەن. قەدىمدە ئادەم ئەلەيھىسسالام توغرا يول ۋە ياخشىلىقنىڭ، ئىبلىس بولسا ئازغۇنلىق ۋە يامانلىقنىڭ ۋەكىلى بولۇپ ئۆتكەن بولسا، كېيىن ۋە تاھازىرمۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىدىن بىر قىسىم كىشىلەر، يەنى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەن مۆمىن زاتلار توغرا يول ۋە ياخشى ئىشلارغا، شەيتانلار ئازغۇنلۇق بىلەن يامان ئىشلارغا ۋەكىللىك قىلغان ھالدا ئۆمۈر سۈرمەكتە. بىز ئەتراپىمىزدىكى شەيئەلەر ۋە تارىخلارغا قارايدىغان بولسا، ھاياتلىق ئەزەلدىن زىددىيەتلەر بىلەنلا داۋام قىلىپ كەلگەنلىكىنى ۋە دۇنيانىڭ ھېچبىر يېرىدە قارشىلىقسىز، زىددىيەتسىز جەمئىيەتنىڭ تېپىلمايدىغانلىقىنى، ھەرقانداق بىر جەمئىيەت زىددىيەت ۋە قارشىلىقلار ئارىسىدا دەۋر سۈرۈۋاتقانلىقىنى ئوچۇق كۆرۈلەيمىز. ھەمدە زىددىيەت ھاياتىنىڭ قانۇنىيىتى ئىكەنلىكىنى بىللەلەيمىز.

دېمەك: زىددىيەتسىز جەمئىيەت بولمايدۇ! شەيتانلار ھەر زامان ئىنسانلارنىڭ ئەشەددىي دۈشمەنلىرىدۇر. دۇنيادىكى بىر - بىرىگە قارشى زىددىيەتلىك كۈچلەر زامانلارنىڭ ئۆتۈشى ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن بىر - بىرىگە دوست بولۇشۇپ كېتىشى مۇمكىن. بەلكى شۇنداق بولغانلارمۇ بار. ئەمما ئادەم ئەۋلادى بىلەن شەيتانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇ زىددىيەت مەڭگۈ ھەل بولمايدىغان ۋە ئەبەدى شۇنداق داۋام قىلىدىغان ئالاھىدە چوڭ زىددىيەتتۇر. شۇڭا ئاللاھ ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ۋە ئۇلارنىڭ ئۈمىتلىرىگە شەيتانلاردىن يىراق بولۇشنى قايتا - قايتا تەۋسىيە قىلىپ كەلمەكتە. كىمكى شەيتانلارغا ئالدىنىپ كەتمەستىن، ئاللاھ تەرەپكە بۇرۇلۇپ ئۆزىنى ئاللاھنىڭ دىنىغا بېغىشلايدىكەن، ئۇ، ئاللاھنىڭ ھىمايىسى ئاستىغا كىرگەن بولىدۇ. ئۇ ئاللاھنىڭ ھىمايىسىدە بولغانىكەن، ئۇنىڭغا شەيتان زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. كىمكى ئاللاھنى ئۇنتۇپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىگە ۋە نەيرەڭلىرىگە ئالدىنىپ، ئۇلارنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتىدىكەن، ئۇ، شەيتانلارنىڭ تەۋەلىرىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. دە، شەيتانلار بىلەن بىرگە دۇزاخقا مەڭگۈلۈك تەۋە بولىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ * وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ ﴾ يەنى «كىمكى مېھرىبان ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن (يەنى قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز، شەيتان ئۇنىڭغا ھەمىشە ھەمراھ بولىدۇ. شۇبھىسىزكى شەيتانلار ئۇلارنى توغرا يولدىن توسىدۇ. ئۇلار بولسا

ئۆزلىرىنى توغرا يولدا دەپ گۇمان قىلىدۇ»⁽¹⁾.

(1) زۇخرۇق سۇرىسى 36 - 37 - ئايەتلەر

تۆتىنچى بۆلۈم: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش

سوئال: ئاللاھنىڭ كىتابلىرى قانداق كىتابلار؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ كىتابلىرى — ئاللاھ پەيغەمبەرلەرگە چۈشۈرگەن مۇقەددەس كىتابلاردۇر. ئۇلار ساماۋىي كىتابلار دەپ ئاتىلىدۇ.

سوئال: ئاللاھ بۇ كىتابلارنى نېمە ئۈچۈن چۈشۈرگەن؟

جاۋاب: ئاللاھ بۇ كىتابلارنى - پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئىنسانلارنى يامان يوللاردىن قايتۇرۇپ، بىر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشتەك توغرا يولغا باشلاپ، ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن چۈشۈرگەن.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ

الْحَمِيدِ ﴾ يەنى «بۇ قۇرئان شۇنداق بىر كىتابتۇركى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنى ساڭا كىشىلەرنى پەۋەدنىڭ ئىزىنى بىلەن كۆپىنچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ئىماننىڭ يۇرۇقلۇقىغا چىقىرىشكە ئۈچۈن، غالىب، (ھەممە تىللاردا) مەدھىيەلەنگەن ئاللاھنىڭ يولىغا (باشلىشىڭ ئۈچۈن) چۈشۈردۇق»⁽¹⁾.

ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلار

سوئال: ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلاردا نېمىلەر سۆزلەنگەن؟

جاۋاب: ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلاردا، كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ئۇنىڭ پەرۋىش قىلغۇچىسى يالغۇز ئاللاھ ئىكەنلىكى ۋە ئاللاھتىن باشقا ئىبادەتكە ھەقلىق بولغان مەبۇد بەرھەق يوق ئىكەنلىكىنىڭ بايانى، ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك سائادەتلىرى ئۈچۈن كېرەكلىك مەسلىلەر، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇمىمەتلەرنىڭ قىسسىلىرى، ھەرتۈرلۈك پايدىلىق ۋەز - نەسىھەتلەر، ئاخىرەت ئالەمىنىڭ خەۋەرلىرى، دۇئا ۋە ئىبادەتلەرنىڭ ئۇسۇل ۋە سىستېمىلىرى، ئىجتىمائىي ۋە كىشىلىك ھاياتنىڭ قانۇن، پىرىنسىپلىرى قاتارلىقلار سۆزلەنگەن.

سوئال: پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە كىتاب چۈشۈرۈلگەنمۇ؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە كىتاب چۈشۈرۈلگەن ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ

(1) ئىبراھىم سۈرىسى 1 - ئايەت.

ئاز قىسىمغا كىتاب چۆشۈرۈلگەن بولسىمۇ، كۆپىنچىسىگە ئاللاھتىن ۋەھىيلا كېلەتتى. ئۇلار ئاللاھتىن كەلگەن ۋەھىينىڭ روھىنى ئۈمەتلىرىگە يەتكۈزۈش ئارقىلىق، ئۇلارنى دىنغا دەۋەت قىلاتتى.

سوئال: ئاللاھ تەرىپىدىن چۆشۈرۈلگەن كىتابلار قايسىلار؟

جاۋاب: ئاللاھ تەرىپىدىن چۆشۈرۈلگەن كىتابلار قۇرئان كەرىمنىڭ بايان قىلىشى بويىچە تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 - تەۋرات - مۇسا ئەلەيھىسسالامغا چۆشۈرۈلگەن. ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ﴾ يەنى «بىز ھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق، تەۋراتتا (توغرا يولغا يېتەكلەيدىغان) ھىدايەت ۋە نۇر بار»⁽¹⁾.

2 - زەبۇر - داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا چۆشۈرۈلگەن. (تەۋراتتىن ئورۇن ئالماقتا). ﴿وَآتَيْنَا دَاوُودَ زُبُورًا﴾ يەنى «داۋۇدقا زەبۇرنى ئاتا قىلدۇق»⁽²⁾.

3 - ئىنجىل - ئىسا ئەلەيھىسسالامغا چۆشۈرۈلگەن. ﴿وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ﴾ يەنى «ئارقىدىن مەريەم ئوغلى ئىسانى ئەۋەتتۇق، ئۇنىڭغا ئىنجىلنى ئاتا قىلدۇق»⁽³⁾.

4 - قۇرئان - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۆشۈرۈلگەن. ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، سىلەرنى چۈشەنسۈن دەپ ئۇنى ئەرەبچە قۇرئان قىلىپ چۈشۈردۇق»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىغا كۆرە، يۇقىرىقىلاردىن باشقا بەزى پەيغەمبەرلەرگە ساماۋىي كىتابلار چۆشۈرۈلگەنلىكى مەلۇم. ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

ئادەم ئەلەيھىسسالامغا 10 بەتلىك، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا 10 بەتلىك، شىش ئەلەيھىسسالامغا 50 بەتلىك، ئىدرىس ئەلەيھىسسالامغا 30 بەتلىك كىتابلار

(1) مائىدە سۈرىسى 44 - ئايەت.

(2) نىسا سۈرىسى 163 - ئايەت.

(3) ھەدىد سۈرىسى 27 - ئايەت.

(4) يۈسۈپ سۈرىسى 2 - ئايەت.

چۆشۈرۈلگەن.

سوئال: بۇ كىتابلار ئاللاھتىن قانداق رەۋىشتە چۆشۈرۈلگەن؟

جاۋاب: قۇرئان كەرىمدىن ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلار پەيغەمبەرلەرگە ئاللاھ تەرىپىدىن دېۋان قىلىنغان ھالدا، بىر يولى چۆشۈرۈلگەن بولسا، قۇرئان كەرىم ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەقەلەرنىڭ تەلىپىگە ۋە شارائىتلارنىڭ تەقەززاسىغا مۇناسىپ ھالدا، ئاز - ئازدىن ئوقۇپ بېرىشى نەتىجىسىدە، ۋەھىي يولى بىلەن تولۇق 23 يىل ئىچىدە تەدرىجىي چۆشۈرۈلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئاللاھتىن تاپشۇرۇپ ئالغان قۇرئان كەرىمنى ئاللاھتىن چۈشكەن پېتى كەم - زىيادە قىلماستىن، بىرەر ھەرىپكە چاغلىق ئۆزگەرتىۋەتمەستىن ئىسلام ئومۇمىتىگە ئەينەن يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئەلچىلىك بۇرچىنى تولۇق بىلەن ئادا قىلغان.

سوئال: ۋەھىي دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ۋەھىي سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى - ئىلھام دېمەكتۇر.

ئەمما ۋەھىينىڭ شەرئەت ئىستېمالدىكى مەنىسى: ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرگە بېۋاسىتە ياكى پەرىشتىنىڭ ۋاستىسى بىلەن سۆز قىلىشى دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەرقانداق ئادەمگە پەقەت ۋەھىي ئارقىلىق ياكى پەردە ئارقىسىدا ياكى پەرىشتىدىن بولغان بىر ئەلچىنى ئەۋەتىپ ئۆز ئىزنى بىلەن ئۇنىڭغا خالىغان ۋەھىينى قىلىش ئارقىلىقلا سۆز قىلغان»⁽¹⁾.

ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالدىدىغان ھەقىقەتلەر

سوئال: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن ئۇلارغا كىتابلارنى چۈشۈرگەنلىكى ۋە بۇ كىتابلار ئارقىلىق ئىنسانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىپ، ئۇلارنى ئۇنىڭغا چاقىرغانلىقى، ئۇلارنى يامان يوللاردىن توسۇپ ئۇنىڭ

(1) شۇراسۇرىسى 51 - ئايەت.

ئاقىۋىتىدىن ئاگاھلاندىغۇغانلىقى ھەق ۋە راستتۇر.

سوئال: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش نېمەلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى 4 مەسىلىگە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - پەيغەمبەرلەرگە كەلگەن ساماۋىي كىتابلارنىڭ راستىنلا ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ھەق كىتابلار ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىش.

2 - ئاللاھ تائالا بىزگە ئىسىملىرىنى بىلدۈرگەن قۇرئان، تەۋرات، ئىنجىل ۋە زەبۇر قاتارلىق ساماۋىي كىتابلارغا تەپسىلىي؛ ئىسىملىرى بىزگە مەلۇم بولمىغانلىرىنىڭ ھەممىسىگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش.

3 - قۇرئان كەرىمنىڭ پۈتۈن خەۋەرلىرىگە ۋە باشقا ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئۆزگەرتىلىشتىن ساقلىنىپ قالغان خەۋەرلىرىدىن قۇرئاننىڭ تەسدىقلىغانلىرىغا ئىشىنىپ، ئۇنى تەسدىق قىلىش.

4 - ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلمىغان ئەھكاملىرىغا ئەمەل قىلىش.

ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىسى

سوئال: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىسى نېمە؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى ئىماننىڭ تولۇقلىنىشىدۇر. چۈنكى ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرمىگەن كىشىنىڭ ئىمانى تولۇقلانمايدۇ. نەتىجىدە، مۇسۇلمان بولالمايدۇ. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ يەنى «ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئاللاھ ئۇنىڭغا چۈشۈرگەن كىتاب قۇرئانغا ۋە ئىلگىرى ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلارغا (يەنى ساماۋىي كىتابلارغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار. كىمكى ئاللاھنى، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنى، كىتابلىرىنى، پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇ قاتتىق ئازغان بولىدۇ»⁽¹⁾.

مۇندىن باشقا پايدىلىرىمۇ كۆپتۇر. ئۇلاردىن:

(1) نىسا سۈرىسى 136 - ئايەت.

1 - ئاللاھنىڭ ھەرقانداق بىر قەۋمگە پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن كىتابلارنى چۈشۈرۈپ، ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە باشلىغانلىقىنى تونۇپ، ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا قىلغان رەھمەت ۋە شەپقەتلىرىنى بىلىش ۋە ئۇنىڭغا لايىق شۈكۈر ئادا قىلىش.

2 - ئاللاھنىڭ كىتابلىرىدىكى ئىلاھىي دەستۇرلارغا ئەمەل قىلىش ئارقىلىق دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە ئېرىشىش.

3 - ئاللاھنىڭ ھەر قەۋمگە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا مۇناسىب ھالدا شەرئەت بەلگىلىگەنلىكىدىكى ئۇلۇغ ھېكىمىتىنى تونۇش.

4 - ئاللاھنىڭ يۇقىرىقى نېمەتلىرىگە لايىقىدا شۈكۈر ئادا قىلىش

قۇرئان كەرىم

سوئال: قۇرئان كەرىم قانداق كىتاب؟

جاۋاب: قۇرئان كەرىم پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى، ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق دەستۇرى ۋە ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ بىرىنچى ئاساسلىق مەنبئىدۇر. بۇنىڭغا پۈتۈن ئىسلام ئەھلى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنى تەرىپلەپ مۇنداق دەيدۇ: (ئى مۇھەممەد!) بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىرىكى (ساماۋىي) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىت بولغۇچى ھەق كىتاب (قۇرئان) نى چۈشۈردۇق. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاللاھ ساڭا چۈشۈرگەن قۇرئان (ئەھكاملىرى) بويىچە ھۆكۈم قىلغىن، ساڭا كەلگەن ھەقتىن بۇرۇلۇپ، ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگىن⁽¹⁾.

سوئال: قۇرئان كەرىم قاچان ۋە قانداق توپلانغان؟

جاۋاب: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆمرى ئىچىدە ئوقۇمىغان، مەكتەپ كۆرمىگەن بىر زات بولغانلىقتىن، ئۇ خەت يېزىش ۋە ئوقۇشنى ئۈگەنمىگەن. ھەر قېتىم جىبرائىل ئەلەيھىسسالام مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەھىي ئېلىپ كېلىپ، قۇرئان ئايەتلىرىدىن ئوقۇپ بەرگەندە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنى پىششىق يادلىۋېلىپ ساھابىلىرىغا ئۆزى يادلىغىنى بويىچە يادقا ئالدۇرۇش بىلەن بىرگە «كۇتتابۇلۋەھىي» (ۋەھىيلەرنى يازغۇچى كاتىبلار) غا بۇيرۇپ ئۇلارنى سىلىق تاشلارغا، تېرىلەرگە ۋە خورمىنىڭ يۇپۇرماقلىرىغا يازدۇرۇپ ئۆزىنىڭ يېنىدا ساقلايتتى. «كۇتتابۇلۋەھىي» ساھابىلارنىڭ ئەڭ بىلىملىك ۋە

(1) مائىدە سۈرىسى 48 - ئايەت

ئىقتىدارلىقلرىدىن تەشكىللەنگەن چوڭ بىر كومىتېت بولۇپ، كومىتېتتا ۋەھىيلەرنى يېزىپ خاتىرلەش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 40قا يېقىن مەخسۇس كاتىب بار ئىدى. كومىتېتنىڭ رەئىسى زەيد ئىبنى سابىت ئىدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېغىزچە ئوقۇپ بەرگەن ئايەتلەر ۋە سۈرئەلەرنى، شۇ بويىچە ئۆز ۋاقتىدا ئەينەن يېزىپ تۇراتتى. شۇنداق قىلىپ، قۇرئان كەرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن مۇسۇلمانلارغا ئۇنى يادلىتىش ۋە يېزىپ قالدۇرۇش ئارقىلىق يېتىپ كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرىنىڭ دەۋرىدە، قۇرئاننى تولۇق يادلىۋالغان قارىيلارمۇ ئىنتايىن كۆپ ئىدى. بىرىنچى خەلىپە ھەزرىتى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرىدە، پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىپ چىقىپ كىشىلەرنى قايمۇقتۇرۇشقا ئورۇنغان كازىبالارغا قارشى ئورۇشتا بىر كۈندىلا 70 قارىينىڭ شەھىد بولغانلىقى شۇ زامانلاردا قۇرئاننى تولۇق يادلىغان قارىيلارنىڭ تولىمۇ كۆپ ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ ھەدىسلىرىنى يېزىپ قالدۇرۇشقا رۇخسەت قىلىنمىغانلىقىنىڭ سەۋەبىمۇ، كىشىلەرنىڭ قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى ھەدىسلەرغا ئارىلاشتۇرۇپ قويۇشىدىن ئېھتىيات قىلغانلىقىدىن ئىدى. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا قۇرئاننىڭ بارلىق ئايەت ۋە سۈرئىلىرى يېزىلىپ ۋە رەتلىنىپ بولغان بولسىمۇ، ئۇ توپلىنىپ دىۋان قىلىنمىغان ئىدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات بولغاچقا قۇرئان ئايەتلىرىدىن يەنە چۈشۈشىدىن ئۈمىدۋار ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇپ، ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىپىلىك قىلىۋاتقان ۋاقىتتا، پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىپ چىققان كازىبالار بىلەن بولغان ئورۇشتا، قۇرئاننى تولۇق يادلىۋالغان قارىيلاردىن كۆپ كىشى ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قارىيلار توڭگەپ كەتسە، كېيىنچە، قۇرئان ئايەتلىرىنى توپلاپ دىۋان قىلىشنىڭ قىيىن بولىدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپ، پۈتۈن ساھابىلارنىڭ مۇۋاپىقەتچىلىكى بىلەن قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىنى توپلاپ، ئۇنى كىتاب قىلىپ ئۆز يېنىدا ساقلايدۇ. توپلاش ئىشىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەخسۇس كاتىبى ۋە «كۈتۈبۈلۋەھىي» كومىتېتىنىڭ رەئىسى زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كومىتېت ئەزالىرى بىلەن بىرلىكتە ئۆز ئۈستىگە ئالغان. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن، قۇرئاننى ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يېنىدا ساقلايدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قىزى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۆز ئۆيىدە ساقلايدۇ. ئۈچىنچى خەلىپە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋاقتىغا كەلگەندە، مۇسۇلمانلار ئارىسىدا قۇرئاننى قىرائەت قىلىشنىڭ ئۇسۇلى توغرىسىدا بەزى ئىختىلاپلار چىقىدۇ. ھەتتا قۇرئان كۆپلىگەن

قەبىلىلەرنىڭ شىۋىلىرىدە ئوقۇلۇپ، قىرائەت، تەجۋىد تەرەپتىن بەزى خاتالىقلار كۆرىلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قۇرئاننى ھەقسە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قايتۇرۇپ ئېلىپ زەيدئىبنى سابىت ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى زوبەيرلەر باشچىلىقىدىكى «كۇتتابۇلۋەھىيى» گە بۇيرۇپ، قۇرئان كەرىمنى قۇرئەش شىۋىسىدە بىر نۇسخا يازدۇرۇپ چىقىدۇ. (قۇرئاندىكى ئايەتلەر ۋە سۈرلەرنىڭ تەرتىبلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز ۋاقتىدا جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، «كۇتتابۇلۋەھىيى» گە يازدۇرۇپ ساقلىغان ئىدى). ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ بىر نۇسخىنى 7 نۇسخا كۆپەيتكۈزۈپ، بىرىنى ئۆز يېنىدا ساقلاپ قالدۇ، قالغان ئالتە نۇسخىنى مەككە، شام، يەمەن، كۇفە، بەسرە ۋە بەھرەين قاتارلىق ئىسلام شەھەرلىرىگە بىر نۇسخىدىن ئەۋەتىپ بېرىدۇ.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەت ۋە سۈرلىرى

سوئال: قۇرئان كەرىم قانچە سۈرە ۋە قانچە ئايەتتىن تەركىب تاپقان؟

جاۋاب: پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن قۇرئان كەرىم 114 سۈرە، 6236 ئايەت، 77439 سۆز ۋە 325743 ھەرپتىن تەركىب تاپقان. قۇرئان كەرىم باراۋەر 30 پارغا بۆلۈنىدۇ. ئۇنىڭ ھەر بىر پارىسى ئىككى ھىزىغا، ھەر بىر ھىزىسى تۆت رويۇغا بۆلۈنىدۇ. نەتىجىدە قۇرئان 30 پارا، 60 ھىزىب، ۋە 240 رويۇدىن تەركىب تاپقان بولىدۇ.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلاردىن ئارتۇقچىلىقى

سوئال: قۇرئان كەرىمنىڭ ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلاردىن قانداق ئارتۇقچىلىقلىرى بار؟

جاۋاب: قۇرئان كەرىمنىڭ ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلاردىن ئارتۇقچىلىقى كۆپتۇر، ئەمما بىز بۇ يەردە قۇرئاننىڭ 7 ئالاھىدىلىكىنى بايان قىلساق شۇ يېتەرلىك دەپ ئويلايمىز. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - قۇرئان كەرىمدىن باشقا ساماۋىي كىتابلارنىڭ ھەممىسى ئىنسانلار تەرىپىدىن دېگۈدەك ئۆزگەرتىلىش ۋە بۇزۇلۇشقا ئۇچرىغان. نەتىجىدە، ئۇلارنىڭ ئاللاھتىن چۈشۈرۈلگەن ئەسلى يوقالغان. مەسىلەن: يەھۇدىيلار تەۋراتنى، خرىستىئانلار ئىنجىلنى ئۆزگەرتىۋەتكەن.

ئاللاھ تەرىپىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى تەۋرات بىلەن ئىسا

ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى ئىنجىل ئۆزگەرتىلىش ۋە بۇرمىلىنىش ئارقىلىق ئۆز ئەسلىنى يۇقاتقان ۋە كېيىنچە يەر يۈزىدىن تامامەن يوقالغاندىن كېيىن، ھازىرقى يەھۇدىيلارنىڭ قولىدىكى تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن 750 يىل كېيىن، مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 622-يىلى ئەزرا ئىسىملىك بىر كاھىن تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغانلىقى مەلۇم. ھازىرقى خرىستىئانلارنىڭ قولىدىكى «لۇقا ئىنجىلى»، «ماركۇس ئىنجىلى»، «مەتتا ئىنجىلى» ۋە «يۇھەننا ئىنجىلى» دەپ ئاتىلىدىغان تۆت ئىنجىل كىشىلەر تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغان 70 تىن كۆپرەك ئىنجىلدىن تاللىنىپ چىقىلغان ئىنجىللاردۇر. ئەمما قۇرئان كەرىم بولسا، ئونى ئاللاھ ھەرقانداق ئۆزگەرتىش ۋە بۇزۇلۇشلاردىن ساقلاپ قالغان. بۇ سەۋەبتىن قۇرئان كەرىم 14 ئەسىردىن بېرى ھېچقانداق ئۆزگەرتىش ۋە كەم - زىيادە قىلىشلارغا ئۇچرىمىغان ھالدا، بىر خىل نۇسخىدا داۋام قىلىپ كەلمەكتە. چۈنكى ئاللاھ ئونى ساقلاشقا ۋە ئۆزى قىيامەتكىچە مۇھاپىزەت قىلىشقا ۋەدە قىلغان: ﴿إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَحْيِي الْحَيَاتِ﴾ يەنى «قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز نازىل قىلدۇق ۋە چوقۇم ئونى قوغدايمىز»⁽¹⁾.

ئىسلام دىنىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشقا ھېچقانداق دەلىل - پاكىتلار بولمىغان تەقدىردىمۇ، قۇرئان كەرىمنىڭ 14 ئەسىردىن بېرى بىرەر ھەرىكەتچە چاغلىق ئۆزگەرتىلمەستىن بىرخىل داۋام قىلىپ كەلگەنلىكى ۋە ئاللاھنىڭ ۋەدىسىنىڭ ئەمەلگە ئاشقانلىقى دىنىمىزنىڭ ھەقىقىيگە ئەڭ كۈچلۈك ۋە يېتەرلىك دەلىلدۇر. چۈنكى تارىختىن بېرى قۇرئاندىن باشقا بىرەر كىتابنىڭ شۇنچىلىك ئەسىرلەر داۋامىدا ئۆزگەرمەي كەلگىنى يوق. ئۈچىنچى خەلىپە ھەزرىتى ئوسمان دەۋرىدە «كۇتتابۇلۋەھىي» تەرىپىدىن 7 نۇسخىغا كۆچۈرۈلگەن قۇرئان نۇسخىسىنىڭ بىر نۇسخىسى ھازىرمۇ ئىستانبۇل «توپقاپى ساراي مۇزىيى»دە، يەنە بىر نۇسخىسى تاشكەنتتىكى دىنىي ئىدارىدا ساقلانماقتا. قۇرئاننىڭ قالغان بەش نۇسخىسى مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا كەلگەن تۈرلۈك بالايى - ئاپەتلەر سەۋەبلىك يوقىلىپ كەتكەنلىكى مەلۇم. مەزكۇر ئىككى نۇسخا قۇرئان بىر - بىرىدىن قىلچە پەرقلىنمىگەندەك، ھازىر دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا كەڭ تارقىلىۋاتقان قۇرئان نۇسخىلىرىنىڭ ئۆز ئەينىسىدۇر.

2 - قۇرئان كەرىم - ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى بولۇپ، ئۇ، ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەسلىسىنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە مەزكۇر كىتابلاردىكى ئىلاھىي تەلىماتلار ۋە شەرىئەت ھۆكۈملىرىنىڭ ئۆزگەرتىلمەي قالغانلىرىنى كۈچكە ئىگە قىلغۇچى

(1) ھىجر سۈرىسى 9 - ئايەت.

ھەم تەسدىق قىلغۇچىدۇر. ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ﴾ يېنى «ئى مۇھەممەد! بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىد بولغۇچى ھەق كىتاب قۇرئاننى چۈشۈردۇق..»⁽¹⁾.

3 - قۇرئان كەرىم ھېچقانداق بىر ئىلمىي ھەقىقەتكە زىت كەلمەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭ بىلەن تامامەن ماسلىشىدۇ. زامانىمىزدا مەيدانغا كەلگەن ئىلمىي ھەقىقەتلەر بۇنى ئىسپاتلىماقتا.

4 - قۇرئان كەرىم - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بىردىنبىر دائىملىق مۆجىزىسىدۇر.

5 - قۇرئان كەرىمنىڭ ھۆكۈملىرى تا قىيامەتكىچە داۋام قىلىدۇ ۋە قەتئىي ئۆزگەرتىلمەيدۇ.

6 - قۇرئان كەرىم - ئوقۇش ۋە يادلاشقا تولمۇ ئۇڭاي كىتابتۇر. ئۇ، تىلغا ئېغىر سۆز - كەلىمىلەردىن ئەلۋەتتە خالىيدۇر.

7 - قۇرئان كەرىم - ئۇنىڭ ئەھكاملىرى بىلەن ئەمەل قىلىنىدىغان، تىلاۋىتى بىلەن ئىبادەت قىلىنىدىغان ئالاھىدە بىر دەستۇردۇر.

8- پەيغەمبەرلەرگە بېرىلگەن مۆجىزىلەر خاراكىتېر جەھەتتە ئوخشاش بولمىغاندەك، قىممەت جەھەتتىمۇ ئوخشاش بولمىغان. مەسىلەن: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرى ھېسسىي مۆجىزىلەردىن بولۇپ، شۇ ۋاقىتتا ئۇنى كۆرگەنلەر قايىل بولۇپ ئىشىنىدىغان، ئۇنى كۆرمىگەن كېيىنكىلەر ئۈچۈن تارىخ ياكى قىسسە ئورنىدا بولۇپ قالغانلىقتىن، خالىغانلار ئىشىنىپ، خالىغانلار ئىشەنمەيدىغان ئىشلاردۇر. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بولغان قۇرئان كەرىم زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۈچىنى يوقاتمايدىغان مەڭگۈلۈك ئەقلىي مۆجىزىدۇر. قۇرئان كەرىم ھەممىلا يەردە بار. ئۇنى ھەركىم "مانا بۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى" دەپ كۆرسىتىپ بېرەلەيدۇ.

بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىگە نەزەر سالغىنىمىزدا، ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ شۇ ۋاقىتتا روياپقا چىقارغان ئىشلىرى ئىكەنلىكىنى، قۇرئان كەرىمنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىر سۈپەت ئىكەنلىكىنى بايقايمىز.

(1) مائىدە سۈرىسى 48 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئىش - ھەرىكەت بىر ياكى بىر قانچە قېتىم تەكرارلىنىپ ئاخىرلىشىدۇ. بۇ خۇددى ئوت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام تاشلانغان ۋاقىتتا ئۇنى كۆيدۈرمىگەن بولسىمۇ، كېيىن يەنە ئۆزىنىڭ ئەسلى خۇسۇسىيىتىگە قايتقانلىقى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆتكەندە يېرىلغان دېڭىز سۈيىنىڭ كېيىن يەنە ئەسلى خۇسۇسىيىتىگە قايتقىنىغا ئوخشاش. ئەمما سۈپەت ئۇنىڭ ئىگىسى داۋام قىلغان مۇددەتكىچە ئۇنىڭ بىلەن ھەمىشە بىرگە داۋام قىلىدۇ. بۇ خۇددى ئاللاھ تائالانىڭ كالام سۈپىتىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈگە داۋام قىلغىنىغا ئوخشاش.

قۇرئان كەرىمنىڭ بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان يەنە بىر تەرىپى شۇكى، ھەر قانداق بىر پەيغەمبەرنىڭ مۆجىزىسى ئايرىم ۋە دەستۇرى ئايرىم ئېدى. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى ھاسا بولسا، دەستۇرى تەۋرات ئېدى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى مېدىتسىنا بولسا، دەستۇرى ئىنجىل ئېدى. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى ئۇنىڭ دەستۇرىنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ قۇرئان كەرىمدىن ئىبارەت ئۇلۇغ دەستۇرنىڭ مۆجىزە بىلەن قوغدىلىپ مەڭگۈگە داۋام قىلىشى ۋە مۆجىزىنىڭ دەستۇردا ھەمىشە بولۇشى ئۈچۈن ئېدى. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرى شۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈمىدلىرىگە ئامانەت قىلىنغان ۋە ئۇلار كىتابلىرىنى چىڭ ساقلاشقا ئەمىر قىلىنغان. ئەمما قۇرئان كەرىمنى ساقلاش، ئۇنى ئۆزگەرتىش ۋە بورمىلاشلاردىن قوغداش ئىشنى ئاللاھ تائالا ئۆز ئۈستىگە ئالغان. (قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز چۈشۈردۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز)⁽¹⁾.

نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى بىرىنچىدىن، قۇرئان كەرىم تا قىيامەتكىچە مەڭگۈلۈك جانلىق مۆجىزىدۇر. ئۇ مۆجىزە بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ تېكىستلىرى ئۆز پېتىچە داۋام قىلىشى كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا ئۇنىڭ مۆجىزىلىكى يوقالغان بولىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنىڭ بۇرۇنقى ساماۋىي كىتابلارنى قوغداشتىكى ئاجىزلىقلىرىنى تەجربە قىلىپ كۆردى. ئۇلار مۇقەددەس كىتابلىرىنىڭ بەزىسىنى ئۇنۇتتى، بەزىسىنى بورمىلىدى، بەزىسىنى خەلقىتىن يوشۇردى. شۇنداق قىلىپ بۇ ئامانەتلەرگە خىيانەت قىلدى. شۇ سەۋەبتىن ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدىن ئىبارەت ئەڭ ئاخىرقى ۋە مەڭگۈلۈك دەستۇرنى قوغداش ئىشنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

سوئال: قۇرئان كەرىمنىڭ ئەدەبىي مۆجىزىسىدىن باشقا يەنە قانداق مۆجىزىسى بار؟
 جاۋاب: قۇرئان كەرىمنىڭ ئەدەبىي مۆجىزىسىدىن باشقا، ئىلمىي ۋە كىشىلەرنى ئۆزىگە تارتىشتەك سېھرىي مۆجىزىسى باردۇر.

قۇرئان كەرىمنىڭ كىشىلەرنى ئۆزىگە تارتىشتىكى سېھرى كۈچىگە قەدىمدىن تا ھازىرغىچە ھېچكىم ئىنكار قىلالىغان ئەمەس. بۇلۇپمۇ قۇرئان كەرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشكەن ۋاقىتتىكى ئەرەبلەر ئەرەب تىلىنىڭ بەدىئىي ئۇسلۇبلىرىغا پەۋقۇئاددە ماھىر بولغانلىقى سەۋەبلىك ئۇلار قۇرئان كەرىمنىڭ بەدىئىيلىكىنى ناھايىتى ياخشى چۈشىنەتتى. شۇڭا قۇرئان كەرىمنى بىرەر قېتىم ئاڭلىغان ئادەم ئۇنىڭ ئاللاھ كالىمى ئىكەنلىكىگە ئىمان ئېيتىشقا مەجبۇر بولۇپ قالغانلىقىنى سېزەتتى. بۇ سەۋەبتىن ئەرەب كۇففارلىرىنىڭ كاتىبىلىرى ئۆز تەۋەلىرىنى قۇرئاننى ئاڭلاشتىن توساتتى. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ﴾ يەنى «كاپىرلار "بۇ قۇرئانغا قۇلاق سالماڭلار، ئۇنى ئېلىشتۇرۇپتۇڭلار، سىلەر غەلبە قىلىشىڭلار مۇمكىن" دەيدۇ»⁽¹⁾.

كۇففار ئەرەبلەر قۇرئان كەرىمنىڭ كىشىلەرگە تونۇشلۇق بىرەر ئۇسلۇب بىلەن ئەمەس، بەلكى ئاللاھقا خاس ئىلاھىي ئۇسلۇب بىلەن كەلگەنلىكى سەۋەبلىك، ئۆزلىرىنىڭ ئاتاغلىق ئەدىب ۋە تالانتلىق شائىرلىرىنى ئىشقا سېلىپمۇ قۇرئان سۈرلىرىگە ئوخشايدىغان بىرەر سۈرىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ قۇرئانغا تاقابىل تۇرالمىغاندىن كېيىن، ئۇلار تەۋەلىرىگە چوڭ يىغىن چاقىرىپ، يىغىندا ھەممە بىردەك قۇرئان كەرىمنى سېھىر دېيىشكە ئىنتىپا قىلىشىدۇ. قۇرئان كۇففارلىرىنىڭ مۇشاۋىرى ۋەلىدى ئىبنى مۇغرىرە ھەققىدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ. فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ. إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ يەنى «ئاندىن ئىماندىن يۈز ئۆردى (پەيغەمبەرگە ئەگىشىشتىن) تەكەببۇرلۇق قىلىپ باش تارتتى، بۇ ئاللاھ سۆزى ئەمەس، پەقەت ئۈگىنىلگەن سېھىردۇر، بۇ پەقەت ئىنسان سۆزىدۇر دېدى»⁽²⁾.

دېمەك، ئۆز ۋاقتىدىكى پۈتۈن ئەرەبلەر قۇرئان كەرىمنىڭ سېھرى كۈچىگە قايىل بولغان. نۇرغۇنلىرى ئۇنى بىر ياكى ئىككى قېتىم ئاڭلاش بىلەن مۇسۇلمان بولغان. ھەتتا مۇسۇلمان بولۇشتىن ئىلگىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەڭ قاتتىق دۈشمەنلىك

(1) فۇنسىيەت سۈرىسى 26- ئايەت.

(2) مۇدەسىر سۈرىسى 23 - 25 - ئايەتلەر.

كۆرسەتكەن ۋە تاش يۈرەك دەپ ئاتالغان ئۆمەر ئىبنى خەتتابمۇ سىڭلىسىدىن قۇرئان كەرىمنىڭ تىلاۋىتىنى ئاڭلاپ قالغاندىن كېيىن، كۆڭلى بىردىنلا يۇمشاپ كەتكەن ۋە ھامان ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغان. ئەمما ھەقىقەت خۇددى كۈندۈزدىكى قۇياشتەك روشەن كۆرىنىپ تۇرسىمۇ، ئۆزلىرىنىڭ تەكەببۇرلىقى سەۋەبلىك ئىماندىن يۈز ئۈرۈگەنلەر مۇ ئاز بولمىغان. ئاللاھ تائالا ئۇلار توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

﴿ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ﴾ يەنى «ئۇلار ئۇ ئايەتلەرنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى»⁽¹⁾.

سوئال: قۇرئان كەرىمنىڭ ئىلمىي مۆجىزىلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: قۇرئان كەرىمنىڭ ئىلمىي ھەقىقەتلەردىن خەۋەر بەرگەن مۆجىزىلىرى ئىنتايىن كۆپ تۆۋەندە بەزىسى بايان قىلىندۇ:

بىرىنچى: تەبىئىي پەن دەلىللىرى

(1) شامال ۋە بۇلۇتلارنىڭ قوزغىلىشى

بۇلۇتلارنىڭ يۆنىلىشى بۇلۇتلارنى بارلىققا كەلتۈرىدىغان ۋە ئۇلارنى ھەرىكەتلەندۈرىدىغان شاماللارنىڭ سەۋەبى بىلەن بولىدۇ. تەتقىقاتچى ئالىملار شاماللارنىڭ دېڭىز يۈزىگە كۆتۈرۈلگەن سۇ پارلىرىنى يۇقىرىغا كۆتۈرۈپ بۇلۇت ھاسىل قىلىدىغانلىقى، شۇنداقلا شامالنىڭ چاڭ - توزانلارنى ۋە بىر قىسىم تۇپراق دانچىلىرىنىمۇ يۇقىرىغا كۆتىرىدىغانلىقىنى بايقىدى. ئۇلار يەنە شاماللار كۆتىرىپ يۇقىرىغا ئېلىپ چىققان چاڭ - توزان، تۇپراق دانچىلىرى، ئۆسۈملۈك ئۇرۇقچىلىرى ۋە تۇمان قاتارلىقلارنى دېڭىزدىن كۆتۈرۈلگەن سۇ پارلىرىغا ئارىلاشتۇرىدىغانلىقىنى ۋە بۇ دانچىلارنىڭ ئەتراپىنى سۇ پارلىرى ئوراپ ئاستا - ئاستا چوڭىيىشى نەتىجىسىدە ئېغىر بۇلۇت پارچىلىرىنىڭ بارلىققا كېلىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى.

(1) نەمل سۈرىسى 14. ئايەت.

قۇرئان كەرىم بۇلۇتنىڭ شامالار ئارقىلىق قوزغىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ شامالانى ئەۋەتىپ بۇلۇتنى قوزغايدۇ، ئاندىن ئۇنى ئاسماندا خالىغىنىچە تارقىتىدۇ﴾⁽¹⁾.

قۇرئان يەنە، شامالارنىڭ سۇپارلىرىنى ھەيدەيدىغانلىقىنى، ئاندىن ئۇنىڭدىن ئېغىر بۇلۇت ھاسىل بولۇپ، ئۇنىڭدىن يامغۇر تامچىلىرى چۈشىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ: ﴿بىز يامغۇرنى ھەيدەيدىغان شامالارنى ئەۋەتتۇق. بىز بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ سىلەرنى سۇغاردۇق، سىلەر ھەرگىز ئۇنى ساقلاشقا قادىر ئەمەسسىلەر﴾⁽²⁾.

(2) ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئەسلىدە تۇمان ئىكەنلىكى

كىشىلەر ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئەسلىدە تۇمان ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. تەتقىقاتچىلار زامانىمىزدىكى ئىلىم - پەننىڭ سايىسىدا ئاسمان جىسىملىرىدىكى قالدۇق تۈتۈن ماددىلىرىنى ۋە ئۇلاردىن يېڭى پلانېتلارنىڭ تەركىب بولۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئەمما قۇرئان كەرىم بۇھەقىقەتنى مۇندىن بۇرۇن قەيت قىلغان: ﴿ئاللاھ ئاندىن ئاسماننى يارىتىشقا يۈزلەندى، ھالبۇكى، ئۇ تۇمان ھالىتىدە ئىدى﴾⁽³⁾.

(3) ئاي نۇرىنىڭ ئۇچۇرۇلگەنلىكى

تەتقىقاتچىلار ئاينىڭ ئەسلىدە قۇياشقا ئوخشاش ياندىغان نۇرلۇق ماددا بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ نۇرى ئۇچۇرۇلگەنلىكىنى ۋە كېچىدىكى ئاي نۇرىنىڭ پەقەت قارشى تەرەپتىكى قۇياشنىڭ نۇرىدىن ئەكس ئەتكەن (قايتۇرغان) يورۇقلۇق ئىكەنلىكىنى بايقىدى. ھالبۇكى قۇرئان كەرىم بۇھەقىقەتنى ئاللىبۇرۇن ئېلان قىلغان: ﴿كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئىككى ئالامەت قىلدۇق، كېچىنىڭ ئالامىتى (يەنى نۇرىنى) كۆتىرىۋەتتۇق﴾⁽⁴⁾.

قۇرئان كەرىم يەنە قۇياشنى يانغۇچى چىراق، ئاينى يورۇقلۇق بەرگۈچى دەپ تەرىپلىگەن: ﴿ئاسماندا بۇرۇنچىلەرنى، يېنىپ تۇرىدىغان چىراق (قۇياش) نى ۋە نۇرلۇق ئاينى ياراتقان ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر﴾⁽⁵⁾.

(1) رۇم سۇرىسى 47 - ئايەت

(2) ھىجر سۇرىسى 22 - ئايەت

(3) فۇسسىلەت سۇرىسى 11 - ئايەت

(4) ئىسرا سۇرىسى 12 - ئايەت

(5) فۇرقان سۇرىسى 61 - ئايەت

بۇ ئايەتلەردە، ئاينىڭ يورۇقلۇقىنى قۇياشتىن قوبۇل قىلىدىغانلىقى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇلغان. ئاللاھ تائالانىڭ قۇياش بىلەن ئاينى ”ئىككى چىراغ“ دەپ تونۇشتۇرماستىن، قۇياشنى ”چىراغ“، ئاينى ”نۇرلۇق“ دەپ سۈپەتلىگەنلىكى بۇنىڭ دەلىلىدۇر. شۇنى ئونۇتماسلىق كېرەككى، قۇرئان كەرىمدىكى ھەر بىر سۆزنىڭ ئۆز ئورنىغا شۇنداق كەم - زىيادە قىلىنماستىن، ئىنتايىن مۇكەممەل ھالدا ئورۇنلاشتۇرۇلغانلىقى ھەرگىزمۇ مەقسەتسىز ئەمەس. ئەرەب تىلىنىڭ زەۋقىنى تېتىغانلار بۇنى ئەلۋەتتە بىلىدۇ.

(4) ھاۋا بوشلۇقىدا ئوكسىگېننىڭ كەملىكى

كىشىلەر ھازىرقى ئىلىم - پەن بارلىققا كېلىشتىن بۇرۇن، بىز نەپەس ئېلىۋاتقان ئوكسىگېننى ھاۋانىڭ يۇقىرى قاتلاملىرىدىمۇ بار، دەپ گۇمان قىلىشتى. ئايروپىلان ئىجاد قىلىنىپ كىشىلەر ئاسمانغا ئۆرلىگەندىن كېيىن، ھاۋانىڭ يۇقىرى قاتلاملىرىدا ئوكسىگېننىڭ كەملىكىنى، بۇ سەۋەبتىن ئۇ جايلاردا نەپەسنىڭ سىقىلىدىغانلىقىنى بىلدى. ئەمما قۇرئان بۇ ھەقىقەتنى مۇندىن بۇرۇن ئېلان قىلغان: ﴿ئاللاھ كىمنى ھىدايەت قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭ كۆكسىنى ئىسلام ئۈچۈن ئاچىدۇ، ئاللاھ كىمنى ئازدۇرماقچى بولسا، ئۇنىڭ كۆكسىنى شۇنچە تارايتىۋېتىدۇكى، (ئىمان ئېيتىش) ئۇنىڭغا گۇيا ئاسمانغا چىقىشتىنمۇ قىيىن تۇيۇلىدۇ﴾⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتە، ئىمان ئېيتىش قىيىن كەلگەنلىكتىن كۆكسى تارايدىغان كىشى ھاۋا بوشلۇقىغا چىققاندا ئوكسىگېننىڭ كەملىكىدىن نەپەس سىقىلغان كىشىگە ئوخشىتىلغان. بۇ ئايەتتە، ھاۋا بوشلۇقىدا ئوكسىگېننىڭ كەملىكىدىن نەپەس ئېلىشنىڭ قىيىنلىقىغا ئىشارەت قىلىنغان.

(5) ھەر شەيئىنىڭ جۈپ ئىكەنلىكى

تەتقىقاتچىلار ئۆسۈملۈكلەرنىڭمۇ جانلىقلارغا ئوخشاش جۈپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. قۇرئان كەرىم مۇنداق دېگەن: ﴿پۈتۈن شەيئىلەرنى جۈپ ياراتقان، زېمىندىن ئۈنۈپ چىقىدىغان نەرسىلەرنى، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى ۋە ئۇلار بىلمەيدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى جۈپ ياراتقان ئاللاھ بارچە نوقسانلاردىن پاكتۇر﴾⁽²⁾.

(6) سېزىمنىڭ تېرىدە ئىكەنلىكى

(1) ئەنئام سۈرىسى 125 - ئايەت

(2) ياسىن سۈرىسى 36 - ئايەت

تېببىي مۇتەخەسسسلەر ئاغرىقنى ھېس قىلىش پەقەت تېرىدە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقتى. بەدەنگە ئوكۇل سېلىنغاندىمۇ ئوكۇل تېرىدىن گۆشكە ئۆتۈپ بولغىچە ئاغرىق ھېس قىلىندۇ. ئەمما ئوكۇل گۆشكە ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن ئاغرىق ھېس قىلىنمايدۇ. كۆيۈكمۇ شۇنداق. قۇرئان بۇ ئىلمىي ھەقىقەتنى ئۆز ۋاقتىدىلا ئېلان قىلغان: ﴿شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى دوزاخقا كىرگۈزۈمىز، ئۇلارنىڭ تېرىلىرى پىشىپ تۈگىگەن چاغدا ئازاپنى تېتىش ئۈچۈن ئورنىغا باشقا تېرە يەڭگۈشلەيمىز﴾⁽¹⁾.

(7) دېڭىزنىڭ ئىچكى دولقۇنلىرى

كىشىلەر دېڭىزلارنىڭ سۇ ئۈستى دولقۇنلىرىدىن باشقا ئىچكى دولقۇنلارنىڭمۇ بارلىقىنى بىلمەيتتى، شۇنداقلا سۇ ئۈستى دولقۇنلىرىنىڭ يۇقىرىدىن چۈشكەن يورۇقلۇقنى توسۇۋېلىپ، سۇ تېگىدە قاراڭغۇلۇق پەيدا قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. ھازىرقى پەن - تېخنىكا بۇنى ئىسپاتلىدى. ئەمما قۇرئان ئەڭ ئاۋۋال بۇنى ئىسپاتلىغان ئىدى: ﴿دېڭىزنى قاتمۇ قات دولقۇنلار ۋە دولقۇنلارنىڭ ئۈستىدىكى قارا بۇلۇتلار قاپلاپ تۇرىدۇ﴾⁽²⁾.

(8) چۇغراپىيە ئالىملىرى ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق پەلەستىننىڭ ئېرۇسالىم رايونىنى دۇنيا بويىچە يەر يۈزى ئەڭ چوڭقۇر، ئەڭ تۆۋەن رايون دەپ ھېسابلاپ چىقتى. بۇ ھەقىقەت قۇرئان كەرىمدە مۇنداق بايان قىلىنغان: ﴿رىملىقلار ئەڭ يېقىن بىر جايدا (زېمىننىڭ ئەڭ تۆۋەن يېرىدە) يېتىلدى، ئۇلار يېتىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېتىلدى﴾⁽³⁾.

رىملىقلار بىلەن ئىرانلىقلار ھازىرقى پەلەستىن رايونىدا ئۇرۇشقان بولۇپ، ئېرۇسالىم رايونىغا توغرا كېلىدۇ. نۇرغۇن مەپەسسەلەرمۇ شۇنداق قاراشتا.

(9) تاغلارنىڭ قوزۇق ئىكەنلىكى

ئارخېئولوگىيە ئالىملىرى تاغلارنىڭ يەر ئاستىدىكى قىسمى يەر ئۈستىدىكى قىسمى بىلەن ئوخشاش بولۇپ قېقىلغان قوزۇققا ئوخشايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ يەر تەۋرەشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ياكى يەر تەۋرەشنى ئاجىزلاشتۇرۇشتا مۇئەييەن رول

(1) نىسا سۇرىسى 56. ئايەت

(2) نۇر سۇرىسى 40. ئايەت

(3) رۇم سۇرىسى 42. ئايەتلەر

ئويىدايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويماقتا. قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېيىلگەن: ﴿زېمىننىڭ تەۋرەپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن﴾ تاغلارنى قوزۇق قىلمىدۇقۇمۇ؟ ﴿⁽¹⁾﴾، ﴿يەر تەۋرەپ ئۇلارنىڭ خاتىرجەمسىز بولماسلىقى ئۈچۈن، بىز زېمىندا تاغلارنى ياراتتۇق﴾ ⁽²⁾.

(10) يەر شارىنىڭ ئايلىنىش قانۇنىيىتى

قۇرئان كەرىمدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كۈن بەلگىلەنگەن جايغا قاراپ سەير قىلىدۇ. بۇغالىپ ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىنئالا بەلگىلەنگەن ئىشىدۇر. ئايغا سەير قىلىدىغان مەنزىلەرنى بەلگىلىدۇق. ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ يۈرىدۇ﴾ ⁽³⁾.

بىز ياشاۋاتقان يەر شارىنىڭ ئورنى قۇياشتىن 93 مىليون مىل يىراقلىقتا بولۇپ، ئۇ ئۆز ئوقىدا 24 سائەتتە بىر قېتىم ئايلىنىدۇ ۋە قۇياشنىڭ ئەتراپىنى 365 كۈندە بىر قېتىم ئايلىنىپ بولىدۇ. زېمىن شار شەكىللىك بولۇپ، ئۇنىڭ بىر سائەتلىك ئايلىنىشى مىڭ مىل (1500 كىلومېتر) بولۇپ، ئۇنىڭ قۇياش ئەتراپىدىكى بىر سائەتلىك ئايلىنىشى 65 مىڭ مىلدۇر. ئەگەر يەر شارى ئۆزىنىڭ ھازىرقى شەكلى ۋە ھەجىمىدىن چوڭ ياكى كىچىك بولغان بولسا، زېمىندىكى ھاياتلىق باشقىچە بولغان بولاتتى. چۈنكى يەر شارىنىڭ شەكلى بىلەن ھەجىمى ئۇنىڭ تېزلىكى ۋە ئايلىنىشىغا مۇناسىپتۇر. ئەگەر ئۇنىڭ ئايلىنىش سۈرئىتى بىر سائەتتە مىڭ مىل بولماستىن، ئۇنىڭدىن كەم ياكى زىيادە بولغان بولسا يەنە ھاياتلىق باشقىچە بولغان بولاتتى. مەسىلەن: ئۇنىڭ ئايلىنىش سۈرئىتى ھازىرقىدىن زىيادە بولۇپ يۈز مىڭ مىل بولغان بولسا، كۈندۈزنىڭ ئۇزۇنلىقى 120 سائەتكە سوزۇلۇپ كېتىپ، زىرائەتلەر كۆيۈپ كەتكەن ۋە جانلىقلار مۇھاللا بولاتتى. ئەگەر كەم بولۇپ يۈز مىل بولغان بولسا، كۈندۈزنىڭ ۋاقتى ئاران 1 سائەت 20 مىنۇتقا قىسقىراپ كېتىپ، زىرائەتلەر پىشىمىغان بولاتتى. شۇنىڭدەك، ئەگەر يەر شارىنىڭ قۇياش ئەتراپىدىكى يىللىق ئايلىنىشى 18 مىلدىن كەم - زىيادە بولغان بولسا، دۇنيادىكى 4 پەسىلدە جىددىي ئۆزگىرىش بولۇپ، يامغۇرنىڭ يېغىش نىزامى بۇزۇلغان بولاتتى. شۇنداقلا، ئەگەر يەر شارىنىڭ قۇياش بىلەن بولغان مۇساپىسى ھازىرقى مىقداردىن يېقىن بولغان بولسا، يەر شارىدىكى ئىنسان، ھايۋان، دەل - دەرەخ، ئۆسۈملۈك ۋە زىرائەت ھەممىسى كۆيۈپ كۈل بولغان بولاتتى، ئەگەر بۇ ئىككىسىنىڭ مۇساپىسى ھازىرقى مىقداردىن يىراق بولغان بولسا،

(1) نەبە سۇرىسى 7 - ئايەت

(2) ئەنئىبىيا سۇرىسى 31 - ئايەت

(3) سۇرە ياسىن 39 - 40 - ئايەتلەر

يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسى توڭلاپ نابۇت بولغان بولاتتى. دېمەك، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالانىڭ چەكسىز ئىلمى ۋە پۇختا پىلانى بىلەن ئەزەلدە شۇنداق بېكىتىلگەن قانۇنىيەتلەردۇر.

(11) زەررىدىن كىچىك نەرسىلەرنىڭ بارلىقى

قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمان - زېمىندىكى زەررە (ئاتوم) چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچ قايسىسى ئاللاھ تائالانىڭ بىلىشىدىن چەتنەپ قالمايدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالانىڭ كىتابىدا خاتىرىلەنگەن﴾⁽¹⁾. بۇ ئايەت ئەڭ كىچىك نەرسە - ئاتوملا ئەمەس، بەلكى ئاتومدىنمۇ كىچىك نەرسىلەرنىڭ بارلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. ماتېرىيالزىمچىلار 19 - ئەسىرگە كەلگۈچىلىك ئەڭ كىچىك نەرسە ئاتوم دېگەن سۆزىدە چىڭ تۇرۇپ كەلگەن. ھازىرقى زامان ئىلمىي تەتقىقاتچىلىرى ئاتومدىن كىچىك نەرسىلەرنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلاپ چىقتى. ئاتومنىڭ كىچىك پارچىلىرى پروتون، نېيترون ۋە ئېلېكتروندىن ئىبارەت.

(12) ھەرنەرسىنىڭ ئۆلچەملىك يارىتىلغانلىقى

ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەر يۈزىنى يېيىپ كەڭ قىلدۇق. ئۇنىڭغا تاغلارنى ئورناتتۇق. يەر يۈزىدە ھەر خىل تەكشى ئۆلچەملىك ئۆسۈملۈكلەرنى ياراتتۇق﴾⁽²⁾. دۇنيادىكى بارلىق مەۋجۇداتلارنىڭ ھاياتى ئۈچۈن ھەر نەرسە مەلۇم مىقداردا ئۆلچەملىك بولۇشى كېرەك. مەسىلەن: ئوكسىگېننىڭ مىقدارى %21 بولماي %50 بولغان بولسا، دۇنيادىكى مەۋجۇداتلار ئەڭ كىچىك بىر شامال بىلەن ھالاك بولغان بولاتتى. دۇنيادىكى جانلىقلار ئوكسىگېندىن نەپەس ئېلىش ئارقىلىق ھايات كەچۈرىدۇ. ئۇلار ئوكسىگېندىن نەپەس ئېلىپ، كاربون 4 ئوكسىدنى سىرتقا چىقىرىدۇ. زىرائەتلەر، ئۆسۈملۈكلەر ۋە دەل - دەرەخلەر كاربون 4 ئوكسىدنى نەپەس ئېلىش ئارقىلىق ئۆزلىرىدىكى ساپ ئوكسىگېننى سىرتقا چىقىرىدۇ. ئەگەر بۇ قانۇنىيەت ئەزەلدىن مۇشۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇلمىغان بولسا ئېدى، جانلىقلار ۋە جانسىز ئۆسۈملۈكلەر ياشىمىغان بولاتتى. بۇ ئايەتنىكى ﴿ئۆلچەملىك﴾ دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى «نېسبەتنىڭ باراۋەرلىكى» دېگەنلىكتۇر. ھازىرقى زامان خېمىيە ئالىملىرى

(1) سۈرە يۇنۇس 16 - ئايەت

(2) ھىجر سۈرىسى 19 - ئايەت

زىرائەتلەردىكى بارلىق ماددىلارنىڭ ئەڭ نازۇك ئۆلچەمدە تەڭپۇڭلاشقان نەرسىلەردىن مۇرەككەپ بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىماقتا.

(13) بارماق ئىزلىرىنىڭ ئوخشاش ئەمەسلىكى

ئاللاھ تائالا يەنە قۇرئان كەرىمدە: ﴿بىز ئۇلارنىڭ (يەنى ئىنسانلارنىڭ) بارماقلىرىنىمۇ ئوخشاش قىلىشقا قادىرمىز﴾⁽¹⁾ دېگەن. ئىنسانلاردىكى پۈتۈن ئورگانلىرى بىر-بىرىگە ئوخشاپ كەتمىدۇ، مەسىلەن: كۆز كۆزگە، قۇلاق قۇلاققا، قول قولغا، بۇرۇن بۇرۇنغا ئوخشايدۇ، بىراق، بارماقلارنىڭ سىزىقلىرى ھەرگىزمۇ بىر-بىرىگە ئوخشاش چىقمايدۇ. بەلكى ھېچبىر ئادەمنىڭ بارماق ئىزى يەنە بىرىنىڭ بارماق ئىزىغا ئوخشىمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتىكى ﴿بارماقلىرىنىمۇ ئوخشاش قىلىشقا قادىرمىز﴾ دېگەن سۆزى ئارقىلىق ئىنسانلارنىڭ بارماق ئىزلىرىنىڭ بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. بۇ ھەقىقەت 1884-يىلى كەشىپ قىلىنىپ، شۇندىن بېرى بارماق ئىزلىرى ئىنسانلارنى بىر-بىرىدىن ئايرىش ئۈچۈن قوللىنىلماقتا.

مۇندىن باشقا قۇرئان كەرىم ئالدىن خەۋەر بەرگەن نۇرغۇنلىغان ئىلمىي ھەقىقەتلەر زامانىمىزدا، ئىلىم - پەن ساھىسىدا ئىسپاتلاندى ۋە نۇرغۇنلىرىنىڭ يېقىن كېلەچەكتە ئىسپاتلىنىشىغا ئىشىنىمىز.

ئىككىنچى: ئارخېئولوگىيىلىك دەلىللەر

(1) تۇپان ۋەقەسى

قۇرئاندا ۋە باشقا ساماۋىي كىتابلاردا نۇھ(Noah) ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرگەنلەر ئۈچۈن ياسالغان كېمە ھەققىدىكى قىسسە بايان قىلىنغان. نۇھ ئەلەيھىسسالام 950 يىل ئۆمۈر سۈرگەن بولۇپ، ئۇ ئۆمۈر بويى قەۋمنى ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشكە چاقىرغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنىڭ سانى ناھايىتى ئاز ئېدى. ئاللاھ ئۇنى كېمە ياساشقا بۇيرۇيدۇ. نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىنى ئاللاھ بۇيرىغان شەكىلدە ياساپ بولۇپ، ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنى ۋە ھەر جانلىقتىن بىر جۈپتىن كېمىسىگە ئالىدۇ. بىر مۇددەتتىن كېيىن شىددەتلىك بىر يامغۇر يېغىپ «ئاللاھنىڭ ئازابى نەدە؟ ئۇنى كۆرسەتمەمسەن؟» دەپ نۇھ ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلغانلارنىڭ ھەممىسى سۇدا غەرق بولۇپ تۈگىشىدۇ.

(1) قىيامەت سۈرىسى 4-ئايەت

بۇ ۋەقە ھەققىدە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا 68 پارچىدىن كۆپرەك داستان يېزىلغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەينى ۋەقەلىكنى سۆزلىگەن. زامانىمىزدا ئارخېئولوگىيە ئىلمى ساھىسىدا بۇ ۋەقە شەك قوبۇل قىلمايدىغان دەرىجىدە ئىسپاتلانغان. يېقىنقى يىللاردىكى ئارخېئولوگىيە دەلىللىرىغا ئاساسلانغاندا بۇ ھادىسىنىڭ پۈتۈن يەرشارىغا ئومۇم بولغانلىق ئېھتىمالى كۈچلۈكتۇر.

1960 - يىللىرىدا ئامېرىكىلىق ئىككى ئارخېئولوگ تەرىپىدىن مېكسىكا قولتۇقىدا ئېلىپ بېرىلغان تەتقىقات نەتىجىسىگە كۆرە، بۇ جايدىكى جانلىق ماكرورئورگانىزم ماددىلىرىنىڭ قەدىمكى زامانلارغا ئائىت قالدۇقلىرى ئىكەنلىكى ئىسپاتلانغان. ميامى ئۇنىۋېرسىتېتىدىن Rodhe، Cesare ئىسىملىك ئىككى ئارخېئولوگ، ئىسلاندى ئۇنىۋېرسىتېتىدىن James Kanner ۋە كامېرىچ ئۇنىۋېرسىتېتىدىن Nicolas لاردىن تەشكىللەنگەن تەتقىقات گۇرۇپپىسى تەرىپىدىن تەتقىق قىلىنغان مېكسىكا قولتۇقىدىكى بىر تۈزلۈقتا دراماتىك بىر چوڭ ئۆزگىرىش بايقالغان. بۇ بولسىمۇ، مۇندىن 11600 - 12000 يىل بۇرۇن مېكسىكا قولتۇقىنىڭ تاتلىق سۇ ھۇجۇمىغا ئۇچرىغانلىقى ئېدى. ساماۋىي كىتابلاردا بۇ ۋەقەلىك «تۇپان سۈيى» دەپ ئاتىلىپ كەلگەن.⁽¹⁾

(2) ئاد، سەمۇد قەۋملىرىنىڭ شەھەرلىرى

ئاد، سەمۇد قەۋملىرىنىڭ شەھەرلىرىنىڭ بارلىقى قۇرئان كەرىمدە سۆزلەنگەن بولسىمۇ، يېقىنغىچە بۇلارنىڭ بار ئىكەنلىكىنى ياۋروپالىقلار رەت قىلىپ كەلگەن ئېدى. پەن - تېخنىكىنىڭ ساھىسىدا ئارخېئولوگىيەلىك قېزىشلار بىلەن بۇ شەھەرلەر ئوتتۇرىغا چىققان. سەمۇد قەۋمى چوڭ ئاد قەۋمىنىڭ بىر بۆلۈكى بولۇپ، بۇلار مەككىدىن سىناغىچە ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى. سەمۇد قەۋمى قۇرئاننىڭ «ئەئراف»، «ھۇد»، «ھىجر» ۋە «قەمەر» سۈرىلىرىدە تىلغا ئېلىنغان. «پاتاليمۇس تارىخى» ناملىق قەدىمكى زامانلارغا ئائىت تارىخىي ئەسەر تېپىلغاندىن كېيىن، قېزىشلار بۇنىڭغا ئاساسەن باشلانغان ۋە ئەمەلىيەتتە بۇ قوۋملارنىڭ شەھەرلىرى تېپىلغان.

سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ پايتەختى رىياد ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ مۇدىرى، ئاسارە ئەتقە ئالىمى دوكتور ئابدۇراھمان ئەنسارىي تەرىپىدىن ئەرەبىستاننىڭ غەربىي شىمالدىكى «مەدائىنى سالىھ» دېگەن يېرىدە ئېلىپ بېرىلغان قېزىشتا، سەمۇد قەۋمىنىڭ شەھەرلىرى بايقالغان. بۇ شەھەر مىلادىيىدىن بۇرۇنقى

(1) تۈركچە «دىنلار تارىخى» ناملىق كىتابتىن.

2000 - يىللارغا ئائىت بولۇپ، ئۇنىڭدىن قۇم دۆۋىسى ئاستىدا قالغان، تاشتىن ياسالغان كاتتا سارايلار ۋە شۇ ۋاقىتتىكى سەمۇدىيە يېزىقلىرى بىلەن يېزىلغان تارىخىي ۋەسىقىلەرمۇ تېپىلغان.⁽¹⁾

(3) ئىرەم شەھىرى

ئىرەم شەھىرىدە ھۇد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋملىرى ياشىغان بولۇپ، قۇرئان كەرىمدە ھۇد قەۋمىنىڭ ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشتىن باش تارتىپ، كۇبىرى - زالالت ۋە ئىنسانلارغا زۇلۇم قىلىش بىلەن ئۆتكەنلىكى، ئۇلارنىڭ ئىرەم شەھىرىدە ئۆتكەنلىكى ۋە ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ «سەرسەر» دەپ ئاتالغان كۈچلۈك بىر بوران بىلەن بىر كېچىدىلا ھالاك قىلىنغانلىقى سۆزلەنگەن. ﴿پەرۋەردىگارنىڭ ئاد قەۋمىنى، يۈكسەك بىنالىرى بىلەن ئوخشىشى يارىتىلىپ باقمىغان ئىرەم شەھىرىنى، ۋادىقۇرادا⁽²⁾ تاسلارنى كېسىپ (ئۆپىلەرنى بىنا قىلغان) سەمۇد قەۋمىنى ئاللاھ قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟﴾⁽³⁾.

1982 - يىلى كالىفورنىيەلىك بىر تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى نامىنى بىر ئىنگىلىز جاسۇسىدىن ئاڭلىغان قەدىمىي شەھەر يوللىرىنى تەكشۈرۈپ چىققان بولسىمۇ، بۇلار نەتىجىگە ئېرىشەلمىگەن. كېيىنچە ئۇلار مەخسۇس رادارلارنى ئىشقا سېلىپ ئەرەبىستان ۋە ئوممان چۆللىرىگە تارقىلىدۇ. ئەڭ ئاۋۋال ئۇلار قەدىمىي شەھەر يوللىرىنى تېپىپ چىقىدۇ. نەتىجىدە ئۇلار، ئىككىنچى ئەسىردە ئۆتكەن «پاتلامىيۇس» دېگەن تارىخىي بايان قىلغان ئىرەم (تارىخىي ئىرەم دەپ ئاتىغان) شەھىرىنى 12 مېتىر قېلىنلىقتىكى قۇملۇقنىڭ ئاستىدىن تېپىپ چىقىدۇ. 4800 يىللىق تارىخقا ئىگە بولغان بۇ شەھەرنىڭ تېپىلغانلىقى «چۆللەرنىڭ ئاتلىسى» (Atlantic of the Sand) سەرلەۋھىسى ئاستىدا «Times» ۋە «Newsweek» گېزىتلىرىدە ئېلان قىلىنغان.⁽⁴⁾

(1) لوندوندا نەشر قىلىنىدىغان ئەرەبچە «الشرق الؤوسط» (ئوتتۇرا شەرق) گېزىتى 2001 - يىلى 2 - ئاي 25 - سانىدىن.

(2) ۋادى قۇرا - ئەلا دەپمۇ ئاتىلىدۇ، ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىنىڭ شىمالىدىكى خەيىبەر رايونى بىلەن ئەلتىما رايونى ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان تاغلىق رايون. قەدىمدە سەمۇد قەۋمى ياشىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا بۇ جاي مۇسۇلمانلار تەرىپىدىن پەتھى قىلىنىپ، مەدىنە ئىسلام دولىتىنىڭ تەركىبىگە ئۆتكەن.

(3) فەجر سۇرىسى 6 - 9 - ئايەتلەر

(4) «سىزنىڭ زۇرئىلى» 98 - يىللىق 5 - سانىدىن ئېلىندى - تۈركچە

يۇقىرىقى شەھەرلەر ۋە بۇ شەھەرلەرنىڭ قەۋملىرى قۇرئان چۈشكەن ۋاقىتلاردىمۇ بىلىنمەيتتى. بىرىنچى بولۇپ قۇرئان ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن ۋە ئاقىۋەتلىرىدىن خەۋەر بەرگەن.

(4) پىرئەۋننىڭ جەسىدى

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنى دېڭىزدىن ئۆتكۈزدۇق. ئۇلارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنى زۇلۇم ۋە زوراۋانلىق بىلەن قوغلىدى. پىرئەۋن غەرق بولىدىغان ۋاقىتتا ”ئىمان ئېيتتىمكى، ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئىمان ئېيتقان ئىلاھتىن باشقا ھەق ئىلاھ يوقتۇر. مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن“ دېدى. (ئۇنىڭغا ئېيتىلىدىكى،) ”(ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگىنىڭدە) ئەمدى (ئىمان ئېيتامسەن؟) ئىلگىرى ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلاردىن بولغانىدىڭ، سەندىن كېيىنكىلەرگە ئىبرەت بولۇشۇڭ ئۈچۈن، بۈگۈن سېنىڭ جەسىدىڭنى قۇتقۇزىمىز(يەنى جەسىدىڭنى دېڭىزدىن چىقىرىپ قويىمىز)﴾⁽¹⁾.

ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىن، ئىنگىلىزلار تەرىپىدىن «جەبەلەين» دېگەن جايدىن پىرئەۋننىڭ جەسىدى تېپىلىپ، ئەنگىلىيىگە ئېلىپ كېتىلگەن. بۇ جەسەتنىڭ ئۆمىرىنى بىلىش ئۈچۈن، جەسەتلەرنىڭ ئۆمۈرلىرىنى بىلىشتە قوللىنىلىدىغان ھەرتۈرلۈك مېتودلارنىڭ ھەممىسى قوللىنىلغاننىڭ سىرتىدا، كاربون 14 مېتودىمۇ ئىشقا سېلىنغان. ئەجەپلىنەرلىكى، بۇ جەسەت 3000 يىللىق بولۇپ چىققان بولسىمۇ، ئۇنىڭ تىرىسىلا چۈرۈگەن، ئەمما ئورگانلىرى بۇزۇلمىغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ جەسەد مۇمىيا قىلىنمىغان ئىكەن. چۈنكى مۇمىيا قىلىنغان جەسەتلەرنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى ئېلىپ تاشلىنىدۇ. بۇنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى جايدا ئېدى. ھازىر بۇ جەسەت ئەنگىلىيە مۇزېيىدا كۆرگەزمگە قويۇلماقتا.

ئۈچىنچى: تېخنىكىلىق دەلىللەر

(1) ئېمبىرىئولوگىيە (تۈرلەشمە شۇناسلىق ئىلمى) بىلەن مۇناسىۋەتلىك تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بارغان فرانسىيە تىببىي ئىنستىتۇتىنىڭ پروفېسسورى دوكتور (Maurese) زامانىۋى تىببىي ئاپپاراتلار ئارقىلىق ئانا قورسىقىدىكى بالا ھەققىدە ئېلىپ بارغان تەتقىقات نەتىجىسىنىڭ، قۇرئان كەرىمدە ئەسىرلەر بۇرۇن بىلدۈرۈلگەن ھەقىقەتلەرنىڭ ئەينىسى بولۇپ چىققانلىقىغا ھەيران قالغان ۋە ياۋروپانىڭ ئەڭ كۆپ

(1) يۈنۈس سۈرىسى 89 - 91 - ئايەتلەر

تىراژلىق گېزىت، ژۇرناللىرىدا (the Quran and Modern science) «قۇرئان ۋە زامانىۋىيلاشقان مېدىتسىنا» سەرلەۋھىسى ئاستىدا كۆپلىگەن ئىلمىي ماقالىلارنى ئېلان قىلغان.

قۇرئان كەرىمدە مۇنداق كەلگەن: ﴿ئاللاھ سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قارىدا بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئۈچ قاراڭغۇلۇق (يەنى ئۈچ قات پەردە) ئىچىدە يارىتىدۇ﴾⁽¹⁾. بۇ ئايەتتىكى ئۈچ قات پەردە - بالا ھەمراھنىڭ پەردىسى. بەچچىدان ۋە ئانىنىڭ قورسىقىدىن ئىبارەت ئۈچ قات پەردىدۇر. يېقىنقى زامان مېدىتسىنا ۋە تەبىئەت مۇتەخەسسسلرى بۇ ئۈچ قات پەردىنى تەتقىق قىلىپ كۆرۈپ، ئۇلارغا ئالاھىدە ناملارنى بەرگەن. ئۇلار ”مىنبارى“، ”خوربۇن“، ”لەفائىفى“ دەپ ئاتىلىدۇ.

(2) فرانسۇز سۇ تەتقىقاتى ئالىمى Jac Cousteau ئاق دېڭىز بىلەن ئاتلانتىك ئوكياننى بىر - بىرىدىن ئايرىپ تۇرىدىغان «جەلبەلتارىق» بوغۇزىدا (كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان) بىر سۇ توشمىسىنىڭ بارلىقىنى، ئىككى پەرقلىق ئىسسىقلىققا ۋە تۈزلۈك ئورنىغا ئىگە بولغان بۇ دېڭىز سۈيىنىڭ بىر - بىرىگە ئارىلىشىپ كەتمەستىن، بىر - بىرىگە يېقىن ئېقىۋاتقانلىقىنى كەشىپ قىلغان. ئەدەن قولتۇقىنى قىزىل دېڭىزدىن ئايرىپ تۇرىدىغان مەندەب بوغۇزىدىمۇ سۇ توشمىسىنىڭ بارلىقى كەشىپ قىلىنغان. بۇ قېتىمقىسىنى گېرمانىيىلىكلەر كەشىپ قىلغان. دۇنيانىڭ كۆپ مەملىكەتلىرىدە سۇ توشمىسىنىڭ بارلىقى بايقالغان. مەسىلەن: بېنگال، بېرما ۋە ھىندىستاندىمۇ بۇ تۈردىكى سۇ توشمىلىرى بولغان دېڭىز، دەريالارنىڭ بارلىقى كېيىنكى يىللاردا كەشىپ قىلىنغان.

يۇقىرىقى كەشىپياتىنى Cousteau دوستى پروفېسسور M.Bukail غا ئېيتىپ بەرگەندە، ئۇ، بۇ كەشىپياتنىڭ يېڭى كەشىپياتلاردىن ئەمەسلىكىنى ۋە ئۆزىنىڭ بۇرۇنلا قۇرئان كەرىمدىن بۇلارنى ئوقۇغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپ مۇنۇ ئايەتنى تىلاۋەت قىلىدۇ: ﴿ئۇ، ئىككى دېڭىزنى (بىرى تاتلىق، بىرى ئاچچىق) ئاققۇزىدۇ. ئۇلار ئۇچرىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توشما بولۇپ، بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ﴾⁽²⁾.

(1) زۇمەر سۈرىسى 6 - ئايەت

(2) رەھمان سۈرىسى 19 - 20 - ئايەتلەر

تۆتىنچى : ئاسترونومىيىلىك دەلىللەر

(1) يۇلتۇزلارنىڭ ھەرىكىتى

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿قۇياش بەلگىلەنگەن جايغا قاراپ سەير قىلىدۇ، بۇ، غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھنىڭ ئالدىنئالا بەلگىلىگەن ئىشىدۇر. ئايغا سەير قىلىدىغان مەنزىلەرنى بەلگىلىدۇ، ئۇ (ئاخىرقى مەنزىلگە يېتىپ بارغاندا) خورمىنىڭ قۇرۇپ قالغان شېخىغا ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. كۈننىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ يۈرىدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ئىبارىلەر ئىلگىرىكى ئىنسانلارنىڭ نەزىرىدىمۇ ئانچە ھەيران قالارلىق ئىبارىلەر ئەمەس ئىدى. چۈنكى ئۇلار يۇلتۇزلارنىڭ ھەرىكەتلىرىنى، بەزى ۋاقىتلاردا ئورۇنلىرىنىڭ يىراقلاشقانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتى. لېكىن ھەر بىر يۇلتۇزنىڭ ئايلىنىدىغان پەلەكنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەندەك، قۇياشنىڭ ھەرىكىتى ھەققىدىمۇ ھېچنەرسىنى بىلمەيتتى.

قۇرئان كەرىمنىڭ بۇ ئايىتىنىڭ شۇ ئەسىردە تونۇلمىغان يېڭى مەرىپەتلەر بىلەن كەلگەنلىكى بۇ سۆزلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئان كەرىمنىڭ ئىنسانلارنىڭ سۆزى بولماستىن بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ سۆزلىرى ئىكەنلىكىگە ئوچۇق دالالەت قىلىدۇ.

دوكتۇر موررىس بوكاي بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان كەرىم زېمىننىڭ مەركىزىي نوقتىسى ئىكەنلىكى، قۇياشنىڭ ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىدىغانلىقىدىن ئىبارەت پەلەك ھەققىدىكى كونا چۈشەنچىنى بايان قىلماستىن بەلكى قۇياش، ئاي، يۇلتۇزلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ بەلگىلەنگەن مۇئەييەن پەلەكلىرى ئىچىدە سەير قىلىدىغانلىقىنى يېڭى دەۋرى ئىلمىگە ئۇيغۇن ھالدا بايان قىلماقتا»⁽²⁾.

(1) سۈرە ياسىن 38، 39، 40- ئايەتلەر

(2) موررىس بوكاي فرانسىيىلىك مەشھۇر دوختۇر بولۇپ، كىچىكىدىن خرىستىئان دىنىنى كاتولىك مەزھىبىگە ئېتىقات قىلىپ ئۆسكەن. سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ سابىق پادىشاھى فەيسەل ئىبنى ئابدۇل ئەزىز (1906-1975) نىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن سەئۇدى ئەرەبىستانغا كەلىپ، پادىشاھنىڭ مەخسۇس دوختورى بولغان. موررىس بوكاي بۇجەرياندا يەھۇدىي ۋە ئىسلام دىنلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنى، يېزىق قىسىملىرىنى ئوقۇپ تەتقىق قىلىپ چىقىپ مۇسۇلمان بولغان ۋە «ئىنجىل، قۇرئان ۋە ھازىرقى ئىلىم - پەن» ناملىق مەشھۇر ئەسەرنى يازغان. بۇ ئەسەر ھازىرغىچە دۇنيادىكى نوپۇزلۇق تىللاردىن 17 تىلغا تەرجىمە قىلىنغان.

ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان كەرىم ھەر بىر يۇلتۇزنىڭ بەلگىلەنگەن پەلەك ئىچىدە ئايلىنىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ئىلگىرىكى ئەسىرلەردە تونۇلمىغان يېڭى بىر چۈشەنچىنى تەقدىم قىلدى. قۇرئان كەرىم سۆزلىگەن قۇياشنىڭ ئايلىنىشى، يېڭى ئىلىم ئىسپاتلىغاندەك قۇياشنىڭ سېكونتىغا 250 كىلو مېتىر تىزلىك بىلەن ئۆز ئوقى ئەتراپىدا ئايلىنىدىغانلىقىدۇر».

دوكتۇر موررىس بوكاي «زېمىن قۇياشنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئەكسىچە بولمايدۇ دەپ قارىغان پەلەك ئالىملىرى سۆزلىگەندەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاممۇ قۇياش ۋە ئايلارنىڭ ھەرىكەتلىرىدىن سۆزلەپ ئۇلۇغ مۇتەپەككۇرغا ئايلانغان» دېگەن سۆزگە مۇنداق رەددىيە بەرگەن: «پەلەك ئالىملىرى بۇ يەردە توغرا دېيەلمىگەن بولسىمۇ، قۇياش ئالەمنىڭ مەركىزىي نوقتىسى بولۇپ، ئۇ ھەرگىز ھەرىكەتلەنمەيدۇ دېگەن قارىشىدا خاتالاشقان. دېمەك پەلەك ئالىملىرى خاتا ۋە توغرا نەزەرىيەلەرنىمۇ ئوتتۇرىغا قويغان. خاتا ۋە توغرا نەزەرىيەلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان پەلەك ئالىملىرىنىڭ سۆزلىرىنى، مەڭگۈ خاتا سۆزلىمەيدىغان قۇرئان كەرىمنىڭ سۆزلىرىگە قانداقمۇ ئوخشاشتىقلى بولسۇن؟».

بۇ ئىنساپلىق بىر تەتقىقاتچىنىڭ ئەمەلىيەتكە ئويغۇن، ھەققانىي گۇۋاھلىقىدۇر.

يۇنان پەلسەپىلىرى، رىم قانۇنلىرى، ھىندىستان ھېكمەتلىرى، ئەرىستوتىل ۋە ئەپلاتوننىڭ نەزەرىيەلىرىدىن يىراق ھالدا، سەھرادا ئۈسۈپ يېتىلگەن بىر زاتنىڭ كائىنات نىزاملىرى ھەققىدە 20- ئەسىرنىڭ مائارىپ سەۋىيىسىگە ئويغۇن ھالدا بەدىئىي ئىبارىلەر بىلەن سۆزلىگەنلىكى ئىنساننى ھەقىقەتەن ھەيران قالدۇرىدۇ. بۇنىڭغا نەزەر سالغان ئىنسان، ئۇ زاتنىڭ سۆزلىرىنىڭ ئىلمىي تەرەققىيات ئەسىرىدىن بىر قانچە ئەسىر ئىلگىرىكى مەرىپەتلەرنى قوشۇمچە قىلىش بىلەن بىرگە، ئىلگىرىكى پەلسەپىلەردىن كېلىپ چىققان خاتا قاراشلارغا تۈزۈتۈش بەرگەنلىكىنى كۆرەلەيدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن كىيىن: «قۇرئان كەرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىجادىيىتى ياكى ئىلگىرىكى ئىنسانلارنىڭ تەلىماتى» دېيىش ئەقىلغا سىغامدۇ؟.

ئەگەر شۇنداق بولغان بولسا ئىدى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام شۇ ئەسىرنىڭ ئىلىم ۋە مەرىپەتلىرى بويىچە سۆزلىگەن بولاتتى، ئەلۋەتتە. لېكىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇ ئەسىرنىڭ ئىلىم ۋە مەرىپەتلىرىدىن خەۋەرسىز ئىدى، سۆزلىگەن ۋاقىتتا ئۇ ئەسىرنىڭ ئىلىم ۋە مەرىپەتلىرىنىڭ قارشىسىغا سۆزلەتتى، ئۇ ئەسىردىكى خاتالىقلارنى پاش قىلاتتى.

مانا بۇ ھەقىقەتلەر بىزنى "قۇرئان كەرىم ئىنسانىيەتنىڭ تەلىماتى ۋە ئىجادىيەتلىرى بولماستىن، بەلكى ئاسمان ۋە زېمىننى ياراتقۇچى، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچى، ئاللاھ تائالانىڭ سۆزىدۇر" دېيىشىمىزگە مەجبۇر قىلدى.

(2) زېمىننىڭ شار شەكىللىك ئىكەنلىكى

قۇرئان كەرىم كىچە، كۈندۈز ھەققىدە ھېچكىم ئىنكار قىلالمىغىدەك ناھايىتى ئوچۇق چۈشەنچىلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ، قۇرئان كەرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشكەن ۋاقىتتىكى خەلقنىڭ ئىلىم ۋە مەرىپەتلىرىنىڭ تامامەن ئويغۇن كەلگەن. لېكىن قۇرئان كەرىم زېمىننىڭ شار شەكىللىك ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ ئايلىنىپ توردىغانلىقىدىن ئىبارەت ئىلگىرىكى ئەسىردىكى ئىنسانلار بايقىالمىغان باشقا ئىلىم ۋە مەرىپەتلەرگە بولغان ئىشارەتلەرنى ھەم ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا چۈشكەن.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھنىڭ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدىغانلىقىنى، كۈن بىلەن ئاينى بويىسۇندۇرىدىغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (قۇياش بىلەن ئاينىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت) كىچە (ئۆز پەلىكىدە) سەير قىلىدۇ. ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴾⁽¹⁾.

﴿ئاللاھ كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر- بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ)﴾⁽²⁾.

﴿ئاللاھ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ھەق ئاساسدا ياراتتى. ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدۇ ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ، ئاللاھ كۈن بىلەن ئاينى (بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتىگە) بويىسۇندۇرۇپ بەردى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى مۇئەييەن ۋاقىتقىچە (يەنى قىيامەتكىچە ئۆز ئوقىدا) سەير قىلىدۇ، بىلىڭلاركى، ئۇ (يەنى ئاللاھ ئۆز ئىشىدا) غالىبتۇر. (بەندىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى تولىمۇ) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾⁽³⁾.

(1) سۇرە لۇقمان 29- ئايەت

(2) سۇرە ئەئراق 54- ئايەت

(3) سۇرە زۇمەر 5- ئايەت

بۇ ئايەتلەر ئىنسانلارغا كۈندۈزدىن كىيىن كېچىنىڭ، كېچىدىن كىيىن كۈندۈزنىڭ كېلىشىنىڭ سىرنى ئېچىپ بىرىدۇ.

ئىلگىرىكى ئەسىرلەردە ياشىغان ھەر بىر ئىنسان بۇ ھەقىقەتنى بىلەتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بۇ ئايەتتىن ئانچە ھەيرانلىق ھېس قىلمىغان. ئەمما ھازىرقى ئىنسانلار بۇ ئايەتتە زېمىننىڭ ئايلىنىدىغانلىقى، ئۇنىڭ شار شەكىللىك ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ئىلگىرىكى ئىنسانلار بايقىالمىغان ئىشارەتلەرنىڭ بارلىقىنى تونۇپ يەتتى. ئىنسانلار بۇ ھەقىقەتنى پەقەت يېڭى ئەسىردىلا بايقىدى.

ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿كېچە بىلەن كۈندۈز بىر - بىرىنى قوغلىشىدۇ﴾ دېگەن سۆزى كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ بىردەم مۇ توختىماستىن ياكى بىر - بىرىگە ساقلىماستىن داۋاملىق بىر - بىرىنىڭ كەينىدىن قوغلىشىپ ماڭىدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلماقتا. لېكىن ئۇلار قەيەرگىچە ۋە قانداق قوغلىشىپ ماڭىدۇ؟

كېچە بىلەن كۈندۈز ئاخىرىسى يوق، چەكسىز، ئوزۇن يولدا بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ماڭامدۇ؟ شۇنداق پەرز قىلىنغان ۋاقىتتا زېمىندا پەقەت بىر كېچە ۋە بىر كۈندۈزنىڭلا ئوتۇشىگە توغرا كېلىدۇ. ۋاھالەنكى بىز كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ بىر خىل نىزامدا بىر - بىرىنىڭ كەينىدىن قوغلىشىپ مېڭىۋاتقانلىقىنى، قۇياشنىڭ شەرق تەرەپتىن چىقىپ، غەرب تەرەپتە غايىپ بولىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز.

قۇرئان كەرىمدىكى بۇ تېخنىكىلىك سۈرەت ھەققىدە ئويلىنۇپ، ئۇنىڭدىن كىيىن ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدۇ ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ﴾ دېگەن سۆزىدىكى يەنە بىر سۈرەتكە يۆتكەلگىنىمىزدە، بۇ ئايەتنىڭ زېمىننىڭ ھەرىكىتى ۋە ئۇنىڭ ئايلىنىپ تۇرىدىغانلىقى ھەققىدە ناھايىتى ئوچۇق ئىشارەت بېرىۋاتقانلىقىنى چۈشۈنۈپ يېتەلەيمىز.

دېمەك، كۈندۈزنى يوشۇرۇپ، كېچىنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈن بۇ يەردە كۈندۈز كېچىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈلىدۇ. كېچىنى ئوچۇرۇپ، كۈندۈزنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈن كېچە كۈندۈزنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈۋېتىلىدۇ.

بۇ ئىككى كىرگۈزۈشنىڭ ئوتتۇرىسىدا شار شەكىللىك بىر جىسىمنىڭ ھەرىكەت قىلىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىمىز، ئەنە شۇ جىسىم كېچە بىلەن كۈندۈزنى بىر - بىرىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزىدۇ، بىرىنى يەنە بىرىدىن يوشۇرىدۇ. بىرىنىڭ يەنە بىرىنى يېپىشى ئادەتتىكى تۈز شەكىللىك جىسىم بىلەن ھاسىل بولمايدۇ، بۇ پەقەت شار شەكىللىك بىر جىسىمنىڭ ھەرىكىتىدىن ھاسىل بولىدۇ.

دېمەك، قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرى يېڭى دەۋر ئىلىم - مەرىپەتلىرى ئىشىنىپ، باش ئەگكەن ئىلمىي ھەقىقەتلەرنى ئېچىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئىلمىي ھەقىقەتلەر بىلەن ھەرگىزمۇ زىتلىشىپ قالمايدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلاپ بەرگەن بولدى.

مانا بۇ ھەقىقەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئان كەرىمنىڭ ئىنسانىيەتنىڭ ئىجادىيىتى بولۇشى مۇمكىنمۇ؟

يۇقىرىقى ئىلمىي ھەقىقەتلەرنى 14 ئەسىر بۇرۇن قۇرئان كەرىم سۆزلىگەن ئىكەن، نېمە ئۈچۈن مۇسۇلمانلار بۇلارنى شۇ ۋاقىتتىلا ئېلان قىلىپ، ھازىرقى ئەسىردىكىگە ئوخشاش ھەممە كىشى قوبۇل قىلىدىغان ھالغا كەلتۈرمىگەن؟ بۇنىڭ جاۋابى مۇنداق، قۇرئان كەرىم تاقىيامەتكىچە ھەرقانداق زامانلارنىڭ ئىلىم سەۋىيىسى ۋە ئەقىل قابىلىيىتىگە ئويغۇن كېلىدىغان يېگانە كىتاب. قۇرئان كەرىم سۆزلىگەن ئىلمىي ھەقىقەتلەر ئۆتمۈشلەردىكىلەرنىڭ ئەقلى ۋە ئىلىم سەۋىيىسىگە مۇۋاپىقلاشقان ۋە ئۇلار بىلەن قۇرئان كەرىم ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق زىتلىق يۈز بەرمىگەندەك، ھازىر ئىسپاتلانغان ئىلمىي كەشپىياتلار بىلەن ماسلىشىدۇ، تاقىيامەتكىچە شۇنداق ماسلىشىدۇ. قۇرئان كەرىمدە ھازىرقى ئىنسانلارنىڭ ئىلىم سەۋىيىسى ۋە ئاقىل - قابىلىيىتى ئىدراك قىلالىغان ئىلمىي ھەقىقەتلەر كېيىنكى زامانلاردا چوقۇم ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

شۇنى قەتئىي ئەستىن چىقارماسلىق كېرەككى، قۇرئان كەرىم بېرەر پەن - تېخنىكا كىتابى ئەمەس، بەلكى ئۇ ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ۋە مۇئامىلە كىتابىدۇر. ئۇ ئىنسانلارغا پەن - تېخنىكىدىن مەلۇم ماۋزۇلاردا يىپ ئۇچى بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئىزدىنىش يولىنى ئېچىپ بېرىدۇ. دېمەك، قۇرئان كەرىم ئومۇمىي قانۇنىيەتلەرنىڭ خۇسۇسىي يىپ ئۇچىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھازىر كەشىپ قىلىنغان ۋە كېيىنچە كەشىپ قىلىنىدىغان پۈتۈن ئىلمىي ھەقىقەتلەرنى شەرھلەپ بەرمىگەنلىكىنىڭ سەۋەبىگە كەلسەك، بۇ ئىلمىي ھەقىقەتلەرنى ھازىرقى بويىچە شەرھلەپ بەرگەندە، ئۇ چاغلاردىكى ئىنسانلارنىڭ ئەقلى قوبۇل قىلالمايتتى، بۇ ئەھۋالنىڭ ئاساسلىق مەسىلە بولغان دىنىي مەسىلىلەرگە سەلبىي تەسىرى بولۇپ قېلىش ئېھتىمالى بار ئىدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ قۇدرىتى بىلەن بىر كېچىدە مەككىدىن پەلەستىندىكى مەسجىد ئەقساغا بېرىپ كەلگەنلىك قىسسىسىنى شۇ ۋاقىتتىكى ئىنسانلارنىڭ كوپ سانلىقى قوبۇل قىلالىغان يەردە، ھازىرقى ئىلمىي كەشپىياتلاردىن سۆز ئېچىشقا ھەرگىزمۇ ئورۇن يوق ئىدى. ھەتتا مۇندىن يۈز يىل

بۇرۇنقى ئىنسانلارغا كومپىئوتېر، ئېنتېرنېت، ئانتېننا قاتارلىق ھازىرقى پەن - تېخنىكىدىن سۆز ئاچقان ئادەم ھەرقانچە ئىشەنچلىك، ئالىم كىشى بولۇپ كەتسىمۇ، ئىنسانلار ھامان ئۇنى يالغانغا چىقىراتتى.

بەشىنچى: تىببىي دەلىللەر

(1) ھەسەلنىڭ شىپالىق ئىكەنلىكى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ھەسەل ھەرىسىنىڭ قارىندىن ئىنسانلارغا شىپالىق بولىدىغان خىلمۇ خىل رەڭلىك ئىچىملىك (ھەسەل) چىقىدۇ. بۇنىڭدا (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنىڭ چوڭلىقىنى) چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئىبرەت بار﴾⁽¹⁾ دېيدۇ.

تارىختىن بىرى ئىنسانلار ھەسەلنىڭ شىپالىق ئىكەنلىكىنى ئۇزۇن يىللىق ئەمەلىي تەجرىبىلىرى بىلەن ئىسپاتلىغان بولسىمۇ، كۈنىمىزدىكى زامانىۋىيلاشقان مېدىتسىنا ئىلمى سايسىدا ئۇنى قەتئىي شەك قوبۇل قىلمايدىغان ئىلمىي ھەقىقەتكە ئايلاندۇرغان. ھەسەلنىڭ شىپالىق تەرەپلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. قىسقىسى، دوختۇرلار ئۇنى كۆپلىگەن ھەرخىل كېسەللەرنىڭ ئىستېمال قىلىشىنى تەۋسىيە قىلماقتا. ھەسەلدە مېكروبلارغا قارشى ماددىمۇ بولغاچقا ئۇنى كۆيۈكلەرگە، يارىلارغا سۇۋاشنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنىمۇ سۆزلىمەكتە. مۇندىن باشقا بۇۋاقلارنىڭ ئەت ئېلىشى ۋە ساقلىقنى ساقلىشى ئۈچۈنمۇ ئۇلارغا ھەسەل يېگۈزۈشنى تەۋسىيە قىلماقتا. تىببىي مۇتەخەسسسلرى تەرىپىدىن بىر جۈپ ئىككىزەكنىڭ بىرىگە كۈندە مەلۇم مىقداردا ھەسەل ئىستېمال قىلدۇرۇش بىلەن ئېلىپ بېرىلغان تەجرىبە نەتىجىسىدە، ئىككى ئايلىق مۇددەت ئىچىدە كۈنلۈكى مەلۇم مىقداردا ھەسەل ئىستېمال قىلغان بۇۋاقلارنىڭ ئېغىرلىقى، ھەسەل ئىستېمال قىلمىغان بۇۋاقلارنىڭ ئېغىرلىقىدىن 2 كىلو ئارتۇق كەلگەن.

(2) بۇۋاقلار ئانا سۈتىنى ئەڭ ئاز ئىككى يىل ئېمىتىش لازىم ئىكەنلىكىنى دەسلەپ قىلىپ قۇرئان سۆزلىگەن. تېخى 5 - 10 يىل بۇرۇنلا ئۆزلىرى ياساپ چىققان سۈنئىي سۈتنى ماختاپ، «ئەمدى ئانا سۈتىنىڭ كېرىكى يوق» دەپ دەۋا قىلغان ياۋروپالىقلار، ئەمدىلىكتە، پەن - تېخنىكىنىڭ ياردىمى ئارقىسىدا بۇ ھەقىقەتنى چۈشىنىپ، بۇۋاقلارغا ئانا سۈتىنى ئەڭ ئاز دېگەندە 1 - 2 يىل بېرىشنىڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى تەكىتلىمەكتە.

(1) نەھل سۈرىسى 69 - ئايەت

(3) تازىلىق، پاكىزلىق مۇسۇلمانلاردا مىلادىيە 6 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدىن بىرى ئەڭ مۇقەددەس سانىلىپ كەلگەن بىر ئەنئەنە بولسا، ياۋروپادا تېخى 1800 - يىللىرىغا كەلگىچە تەرەتخانا، مۇنچا دەيدىغان نەرسىلەرنىڭ يوق ئىكەنلىكى تارىخلاردىن مەلۇم. 1500 - يىلى شەرقى كەزگەن بەزى ياۋروپالىقلار مۇسۇلمانلارنىڭ تازىلىققا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىنى ۋە ھەر بىر ئۆيىنىڭ مەخسۇس تەرەتخانىسى، مەخسۇس مۇنچىسى بارلىقىنى كۆرۈپ، شەرق توغرىلۇق ئىجابىي ئەسەرلەرنى يازغان ئىكەن.

ئەمما مۇسۇلمانلار قۇرئاننىڭ تەربىيىسى بىلەن، پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ باشچىلىقىدا، ئاز دېگەندە ھەپتىدە ئىككى - ئۈچ قېتىم مۇنچىغا كىرىشنىڭ، ساقال - بۇرۇتلارنى ۋە قول - پۇتلارنىڭ تىرىقلىرىنى ھەپتىدە بېرە قېتىم قىسقارتىپ، تازىلاپ تۇرۇشنىڭ، كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئۈچۈن 5 قېتىم تاھارەت ئېلىپ، ئېغىز، بۇرۇن، قول، پۇت ۋە يۈزلىرىنى 5 قېتىم يۇيۇشنىڭ، گاھىدا پۈتۈن بەدىنىنى يۇيۇپ غۇسلى قىلىشنىڭ، كىيىم كونا بولسىمۇ، يۇيۇپ چىرايلىق، پاكىز كىيىشنىڭ، ئاممىۋىي پائالىيەتلەرگە، جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلارغا بېرىشتىن بۇرۇن يۇيۇنۇپ، ئۆزىگە خۇشپۇراقلىق بۇيۇملارنى چېچىپ بېرىشنىڭ نەقەدەر مۇھىم ئەنئەنە ۋە ئېسىل مەدەنىيەت ئىكەنلىكىنى ئۆگىنىپ ۋە ئەمەل قىلىپ كەلگەن.

(4) ھاراقنىڭ تەن ساقلىقىغا زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ئەڭ ئاۋۋال قۇرئان سۆزلىگەن. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاراقنىڭ ئېزى ۋە كۆپى بەربىر ئوخشاشلا زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. ھازىرقى پەن تەخنىكىسى سايبىسىدا، ھاراقنى زىيىنى ناھايىتى ئەنق ۋە شەك قوبۇل قىلمايدىغان دەرىجىدە ئىسپاتلانماقتا. ھاراقنىڭ ھۈجەيرىلەردە، خۇسۇسەن مېڭە ھۈجەيرىلىرىدە سوزۇلما خاراكتېرلىك كېسەللىكلەرنى پەيدا قىلىدىغانلىقى زامانىمىزدا ئىلمىي ھەقىقەتكە ئايلانغان. ئاز مىقداردا ئىستېمال قىلىنغان ھاراقنىڭمۇ، تەسىرى ھامان بىلىنمىگەن بىلەن ئاستا - ئاستا ئادەم جىسمىنى ئاجىزلاشتۇرىدىغانلىقى ۋە ھەرتۈرلۈك كېسەللىكلەرگە يول ئاچىدىغانلىقىمۇ بىر ئىلمىي ھەقىقەتتۇر. ھاراقنىڭ زىيىنى توغرىلۇق كۆپ سۆزلەشنىڭ ھاجىتى يوق، دەپ قارايمەن. چۈنكى ھەركىم ئۇنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ئۇبدان بىلىدۇ. قىسقىسى، ئىنسانلار جەمئىيىتىدە قانداقلا بىر ناچار ئىللەت ۋە ئەخلاقسىزلىق بولسا، ئۇنىڭ ئارقىسىدا چوقۇم ھاراقنىڭ بارلىقى بايقالماقتا.

يۇقىرىقى ئىلمىي ھەقىقەتلەرنى مۇندىن 14 ئەسىر بۇرۇنقى زامانلارنىڭ شارائىتىدا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان، ئىلمىي

كەشپىياتلارنى ئاچىدىغان ئىلىم - پەنگە ياكى ھازىرقىدەك زامانىۋىي ئاپپاراتلار ئىگە بولمىغان، ساۋاتسىز بىرسىنىڭ بىلەلىشى مۇمكىنمۇ؟ بۇنىڭدىن مەلۇمكى، قۇرئان كەرىمنىڭ ئاللاھ سۆزى ئىكەنلىكىدە قىلچە شەك يوق.

ئالتىنچى: ئىجتىمائىي دەلىللەر

(1) بالىلار ھوقۇقى

مىلادىيە 6- ئەسىرگە كەلگۈچىلىك تۇغۇلغان بۇۋاقلارنىڭ قىز بولۇشى جىددىي بىر ئەيىب ئېدى. يالغۇز ئەرەب يېرىم ئارىلىدىلا ئەمەس، بەلكى كۆپىنچە ئەللەردە شۇنداق ئېدى. پەقەت يېڭى دىن (ئىسلام دىنى) نىڭ كېلىشى بۇ ۋەزىيەتنى تۈپتىن ئۆزگەرتىۋەتتى.

قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئاساسەن:

- بالىلار ھۆردۇر، قىز - ئوغۇللار ھۆرمەتتە ئوخشاش تۇغۇلىدۇ ۋە ئوخشاش مۇئامىلە قىلىنىدۇ.

- بالىلار مال - مۈلۈك ئىگىسى بولالايدۇ. ئۇلار ئۈچۈن كەلگەن ھەدىيەلەر، ياردەملەر ۋە ئۇلارغا ئاتىۋېتىلگەن مال - مۈلۈكلەر ئۇلار بالاغەتكە يېتىپ ئەقىل - ئىدراكقا ئىگە بولغانغا قەدەر ياخشى مۇھاپىزەت قىلىنىپ ساقلىنىدۇ. كېيىنمۇ ئۇلارنىڭ رۇخسىتىسىز قوللىنىلمايدۇ.

- بالىلارغا گۈزەل ئىسىملارنى قويۇش كېرەك.

- بالىلارنى ئوقۇتۇش ۋە ياخشى تەربىيەلەش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىدىكى مۇھىم پەرزىلەرنىڭ بىرى.

- بالىلارنى 10 ياشقا كىرگەنگە قەدەر ئۇرۇشقا بولمايدۇ.

- بالىلارنىڭ ئۆيلۈك - ئۇچاقلىق بولغانغا قەدەر بارلىق چىقىملىرى ئاتىسىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. كىچىك بالىلارنى مەئشەتنىڭ تىرىكچىلىكلىرىگە شېرىك قىلىۋېلىشقا بولمايدۇ.

- بالىلارغا زىيانكەشلىك قىلىنمايدۇ.

- بالىلار ئۈچۈن بەددۇئا قىلىنمايدۇ.

- بالىلار ئارىسىدا ئادالەتلىك بولۇش كېرەك، بىرىنى دەپ باشقىلىرىنى رەنجىتىشكە بولمايدۇ.

دۇنيادا ”باللار ھوقۇقى باياننامىسى“ نىڭ ئېلان قىلىنىشى 20 - ئەسىرنىڭ بىر بېگىلىقى بولدى.

مەلۇمكى، قۇرئاننىڭ باللار ئۈچۈن بەرگەن ھۆرمىتى ۋە ئەھمىيىتى دۇنيادىكى ھېچقانداق بىر قانۇندا تېپىلمايدۇ. تەبئىيىكى، ئاتا - ئانىلارنىڭ باللارنى خورلىماسلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى تولۇق ئادا قىلىشى ئۈچۈن يەرلىك قانۇنلار ئىشقا يارىمايدۇ، چۈنكى دۆلەتلەرنىڭ قانۇنلىرى ئۆي ئىچىگە يارىمايدۇ. قانۇن پەقەت ئاتا - ئانىلارنىڭ يۈرىكىدىن چىقىشى لازىم. بۇ بولسىمۇ، بىر ھېساب كۈننىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىش ۋە باللارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى قوغدىماسلىقنىڭ جازاسىنى چوقۇم كۆرىدىغانلىقىنى بىلىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشدۇ.

(2) ئاياللار ھوقۇقى

مۇندىن 14 ئەسىر بۇرۇن دۇنيا تارىخىدا بىرىنچى قېتىم ئاياللارنىڭمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش ھۆر ۋە ھۆرمەتلىك ئىنسان ئىكەنلىكى، ئۇلارنىڭ ئەرلەرگە ئوخشاش ھەق - ھوقۇققا ئىگە ئىكەنلىكى ئېلان قىلىندى.

تېخى مىلادىيەنىڭ 1700 - يىللىرى فرانسىيىدە ئاياللارنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكى ياكى باشقا بىر جىنس ئىكەنلىكى توغرىلىق جىددىي تالاش - تارتىشلار بولۇپ ئۆتكەن ئىكەن. 6- ئەسىرنىڭ شارائىتىدا ئاياللار دۇنيانىڭ قانداقلا يېرىدە بولمىسۇن، قۇل ئورنىدا كۆرۈلەتتى. يەھۇدىي دىنىدا ئاياللار شەيتانلارنىڭ بىر تۈرى دەپ قارالغان بولسا، بۇددىزمدا ئاياللار جىن، دەپ قارىلاتتى. ھىندىيلارنىڭ دىنىدا بولسا، ۋابا، كېسەللىك ۋە باشقا بەختسىزلىكلەر ئاياللارنىڭ سەۋەبىدىن بولىدۇ، دەپ قارىلاتتى. ھىندىيلار ئېرى ئۆلگەن ئايالنى تىرىك تۇرغۇزۇپ ئېرى بىلەن بىرگە كۆيدۈرەتتى. ھازىرمۇ بۇ ئادەت ئۇلارنىڭ قىسمەن مەزھەبلىرىدە ھۆكۈم سۈرمەكتە. پەقەت، ئىسلام دىنى بارلىققا كەلگەندىن كېيىن، قۇرئاننىڭ ئىجتىمائىي ئىشلار قانۇنىدا، ئاياللارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى بەلگىلىنىپ، ئۇلارنىڭ شان - شەرىپى كۆتۈرۈلدى. شۇ ۋاقىتلارنىڭ شارائىتىدا دۇنيانىڭ ھەممىلا يېرىدە، خۇسۇسەن ئەرەب يېرىم ئارىلىدا ئاياللار مىراس ئورنىدا قوللىنىلاتتى. ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسى قالدۇرغان مال - مۈلۈكلەردىن مىراس ئېلىش ھوقۇقى يوق ئېدى. ئەمما ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن، ئۇلارغا مۇنۇ ھوقۇقلارنى بەلگىلىدى:

- ئاياللارنىڭ مېراس ئېلىش ۋە ئۆزىنىڭ مال - مۈلۈكلىرىنى ئېرىنىڭ رۇخسىتىسىز، خالىغىنىچە تەسەررۇپ قىلىش ھوقۇقى بار.

- ئەرنىڭ ئىقتىسادىي شارائىتى يېتەرلىك بولسا ئايالغا خىزمەتچى تۇتۇپ بەرگىنى ياخشى.

- ئاياللار قانداقلا شارائىتتا بولمىسۇن، ئۇلارنىڭ ئوقۇش، ئۆگىنىش ئەركىنلىكى بار.

- ئاياللارنىڭ ئەرلەرگە ئوخشاش ئۆزى خالىغان بىرسى بىلەن تۇرمۇش قۇرۇش، ئەگەر بەختلىك بولالمىغان ھالەتتە يېتەرلىك ئۆزۈر بىلەن ئاجرىشىش ھوقۇقى بار.

- ئاياللارنى ئۇرۇپ، تىللاشقا ۋە خورلاشقا بولمايدۇ.

- ئاياللار تۇغۇشنى خالىسا، ئۇلارنى تۇغۇشتىن مەنئى قىلىشقا بولمايدۇ.

- ئاياللارنى پۇل تېپىشقا زورلاشقا بولمايدۇ.

- ئاياللار ئائىلىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداشقا زورلانمايدۇ.

يۇقىرىقى ھوقۇقلار مىلادىيە 6 - ئەسىرىدە ئېلان قىلىنغان بولسىمۇ، ياۋرۇپادا ۋە ئىسلام دۇنياسىنىڭ سىرتىدىكى ئەللەردە، تېخى 18 - ئەسىرگە قەدەر بىردەك ئېتىراپ قىلىنماي كەلگەندى.

1940 - يىللاردىن باشلاپ، دۇنياغا داڭلىق ئۇنىۋېرسىتېتلاردىن ئوكسفورد ۋە كامبىرچ ئۇنىۋېرسىتېتلىرى قىزلارنىڭمۇ ئوقۇش، ئۆگىنىش ھوقۇقىنى ئەتراپ قىلىپ، مەزكۇر ئۇنىۋېرسىتېتلارغا قوبۇل قىلىنىدىغان ئوقۇغۇچىلار سانىنىڭ % 25 بىلەن % 40 نى قىزلاردىن ئېلىش قارارىنى چىقارغان بولسا، ئىسلام دىنى 6 - ئەسىردىنلا قىز - ئوغۇللارنىڭ تەلىم ئېلىشتا ئوخشاش ھوقۇققا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپلا قالماستىن، «ئوقۇش، ئۆگىنىش ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن، ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن پەرزدۇر» دەپ بەلگىلىگەن.

مىلادىيە 6 - ئەسىرنىڭ شارائىتىغا قارايدىغان بولساق، بۇنداق ھەرقايسى ئەسىرلەرنىڭ شارائىتىغا ۋە كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتىگە ئويغۇن كېلىدىغان، ئادالەتلىك ۋە ئېسىل قانۇنلارنى، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك، ئاللاھنىڭ ئىلاھىي مەكتىبىدىن باشقا مەكتەپ كۆرمىگەن، ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگەنمىگەن بىر ئۆمۈمى (ساۋاتسىز) پەيغەمبەرنىڭ لايىھىلەپ چىقىشى مۇمكىن ئەمەس! بەلكى شۇۋاقتىكى ئالاھىدە تەلىم كۆرگەن ۋە بۇ ساھەدە پەۋقۇلئاددە ئەتراپلىق يېتىشكەن ئىنسانلارنىڭمۇ

بۇنداق ئېسىل قانۇنلارنى لايىھىلەپ چىقالشى تەسەۋۋۇردىن يىراق، ئەلۋەتتە. ئۇنداقتا قۇرئان كەرىم بەلگىلىگەن بۇ قانۇنلار نەدىن كەلدى؟ شۈبھىسىزكى، ئاللاھتىن كەلدى!

شۇنى ئېنىق چۈشىنىش كېرەككى، ئۆتمۈشتىكى ۋەقەلىكلەرنى زامانىمىزغا قىياس قىلىپ چۈشىنىدىغان بولساق، تارىخ پەلسەپىسىگە كۆرە چوڭ خاتالىقلارغا چۈشۈپ قالغىمىز. شۇڭا ھەر قانداق ۋەقەلىك ۋە ھادىسىلەرنى شۇ زامانلارنىڭ شارائىتىغا قاراپ چۈشىنىش ئىلىم ئەھلىنىڭ مېتودىدۇر. خۇسۇسەن، تارىخنى يەكۈنلەشتە چوڭ ئاساستۇر. زامانىمىزدا ئاددى سانالغان ئىشلار، ئۆتمۈشتىكىلەر ئۈچۈن چوڭ بىلىملەر ئېدى. چۈنكى، زامانىمىزدىكى تېلېۋىزىيە، سىنئالغۇ، ئۇنئالغۇ، كومپيۇتېر، ئانتېننا، ئىنتېرنېت ۋە باشقىلار تېخى يۈز يىل بۇرۇنقى ئىنسانلارنىڭ ئەقىلىگە كۆرە مۇمكىن ئەمەس ئىشلاردىن ئېدى. بۇ ئىشلار ئۇلارنىڭ خىيالغىمۇ كىرمەيتتى.

زامانىمىزدىكى 6-7 ياشلىق بالىلار مىكروپ ۋە باكتېرىيەلەرنى بىلىدۇ. ئەما ئۇلۇغ ئالىم فارابى ياشىغان زامانلاردا، مىكروپ بىلەن باكتېرىيەنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى تەتقىق قىلىش ئىشىمۇ ئالاھىدە چوڭ بىلىم سانىلاتتى.

قۇرئان كەرىمنىڭ غەيبىلەردىن خەۋەر بېرىشتىكى مۆجىزىسى

سوئال: قۇرئان كەرىمنىڭ غەيبىلەردىن خەۋەر بېرىشتىكى مۆجىزىسى قايسىلار؟

جاۋاب: قۇرئان كەرىمنىڭ غەيبىلەردىن خەۋەر بېرىشتىكى مۆجىزىسىنىڭ بەزىلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) دۇنيانىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئىككى چوڭ ئىمپىراتورلىرى بولغان رىملىقلار بىلەن ئىرانلىقلار ئوتتۇرىسىدا قاتتىق ئۇرۇش بولۇپ، ئىرانلىقلار رىملىقلارنى يەڭگەندىن كېيىن، ئەرەب مۇشرىكلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاقبۇتىنىڭمۇ رىملىقلارغا ئوخشاش مەغلۇبىيەت بولىدىغانلىقىنى سۆزلەشكە باشلايدۇ. بۇ ئەھۋال مۇسۇلمانلارنى غەمكىن قىلىدۇ. چۈنكى ئىرانلىقلار ئەرەبلەرگە ئوخشاش بۇددىست، رىملىقلار ساماۋىي دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان خرىستىئانلار ئىدى. بۇ ۋاقىتتا قۇرئان رىملىقلارنىڭ كېيىنكى غەلبىسىدىن خەۋەر بېرىپ: ﴿رىملىقلار يېقىن بىر جايدا (پەلەستىندە) يېڭىلدى. ئۇلار يېڭىلىگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ. ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرىشىدۇر، بۇ كۈندە مۆمىنلەر ئاللاھنىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن

خۇشال بولىدۇ. ئاللاھ خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىدۇ»⁽¹⁾ دېگەن ۋە ئارىدىن تولۇق 7 يىل ئۆتكەندىن كېيىن رىملىقلار ئىرانلىقلارنى يەڭگەن.

(2) مۇشرىك ئەربەلەر بىلەن يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يوق قىلىش ئۈچۈن تۈرلۈك چارىلىرىنى قوللىنىدۇ، كۆپ قېتىم سۇيىقەستلەرنى پىلانلايدۇ. شۇ ۋاقىتتا قۇرئان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۈشمەنلىرىنىڭ زىيان يەتكۈزۈلمەيدىغانلىقىنى ئېلان قىلىپ: ﴿ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارنىڭ تەرىپىدىن ساڭا چۈشۈرۈلگەن ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزۈلمەسەڭ ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. ئاللاھ سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ»⁽²⁾ دېيىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغدايدىغانلىقىنى ۋەدە قىلىدۇ. بۇ ئايەت چۈشكەن ھامان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ قوغدىغۇچىلىرىغا: «ئەي خالايىق! بىزدىن يىراق تۇرۇڭلار، بىزنى ئاللاھ ئۆزى قوغدايدۇ» دەپ ئېلان قىلغان ۋە ئەمەلىيەتتە سۇيىقەستلەردىن ئامان قالغان.

(3) مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلىرى مەككىنى مۇشرىكلەرنىڭ چاڭگىلىدىن ئازات قىلىشنى تولمۇ ئازرۇ قىلاتتى. قۇرئان ئۇلارغا خۇشخەۋەر بېرىپ: ﴿ئى مۇھەممەد! سەن ساھابىلىرىڭ ئاللاھ خالىسا دۈشمەندىن خاتىرجەم بولغان ھالدا، (بەزىلىرىڭلار) باشلىرىڭلارنى چۈشۈرگەن ۋە (بەزىلىرىڭلار) قىرقىغان ھالدا قورقماي چوقۇم مەسجىدى ھەرەمگە كىرىسەلەر»⁽³⁾ دېگەن ۋە ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئىسلام قوشۇنى مەككىنى تىنچلىق بىلەن ئازات قىلغان.

(4) ئاللاھ قۇرئاننى ئۆزى ساقلايدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىپ: ﴿قۇرئاننى بىز چۈشۈرۈدۇق، بىز ئۇنى چوقۇم قوغدايمىز»⁽⁴⁾ دېگەندى. قۇرئاننىڭ دۇنياغا كەلگىنىگە 14 ئەسىر ئۆتكەن بولسىمۇ، قۇرئان ھازىرغىچە بىرەر ھەرپ چاغلىق ئۆزگەرتىلمەستىن، شۇ ۋاقىتتىكى ھالىتى بويىچە داۋام قىلىپ كەلگەنلىكى قۇرئاننىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. قۇرئاننىڭ مۇندىن باشقا غەيبتىن بەرگەن ۋە ئەمەلىيەتتە مەيدانغا چىققان خەۋەرلىرى ئىنتايىن كۆپتۇر.

(1) رۇم سۇرىسى 4.1- ئايەتلەر
(2) مائىدە سۇرىسى 67. ئايەت
(3) فەتە سىرىسى 27. ئايەت
(4) ھىجر سىرىسى 9. ئايەت

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى قۇرئان بولغانلىقىنىڭ سەۋەبى

سوئال: نېمە ئۈچۈن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى قۇرئان بولغان؟

جاۋاب: مۆجىزىلەر ئەزەلدىن ھەر بىر دەۋرنىڭ ۋە جەمئىيەتنىڭ شارائىتىغا قاراپ، شۇ ۋاقىتتىكى ئەڭ تەرەققى قىلغان نەرسىنىڭ جىنىسىدىن بولۇپ، ئۇنى بېسىپ چۈشىدىغان ئالاھىدە پەرقلىق ئۈستۈنلىكى بىلەن كەلگەن. مانا بۇ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلەرگە مۆجىزە ئاتا قىلىشتىكى پىرىنسىپىدۇر. ئەگەر بۇنداق بولمىغاندا مۆجىزە ئەۋەتىشنىڭ ھېچبىر ئەھمىيىتى بولمايتتى. چۈنكى بىر پەننى بىلمىگەن خەلققە باشقا بىر پەن بىلەن دۇئېل ئېلان قىلغاننىڭ ئەھمىيىتى بولمايدۇ. بەلكى دۇئېل ئۇلارنىڭ تەرەققى قىلىپ ئەڭ ئۇچىغا چىققان نەرسىسىنىڭ جىنىسىدىن بولغاندىلا ئۇنىڭ قىممىتى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. مەسىلەن: پىرئەۋننىڭ زامانىدا سېھىرگەرلىك ئىنتايىن زور دەرىجىدە تەرەققى قىلغانلىقتىن، ئاللاھ شۇ زاماننىڭ تەقەززاسىغا ماسلاشتۇرغان ھالدا، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا پۈتۈن سېھىرلەرنى بەربات قىلىپ، سېھىرگەرلەرنى مات قىلىدىغان مۆجىزە ئاتا قىلغان. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرى تىببىي جەھەتتە زور ئاشقان بىر دەۋر بولغانلىقتىن، ئاللاھ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا شۇ دەۋرنىڭ ئەڭ ئۈستىدا دوختۇرلىرىمۇ ساقايتالمىغان ئاق كېسەلنى، تۇغما كورنى ساقايتىدىغان ئاللاھنىڭ ئىزىنى بىلەن ئۆلۈكلەرنىمۇ تىرىلدۈرىدىغان مۆجىزىنى ئاتا قىلغان.

ئەمما ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىغا كەلگەندە، ئەرەبلەردە ئەدەبىيات، شېئىرىيەت ناھايىتى زور دەرىجىدە تەرەققى قىلغانىدى. ئەرەبلەر چوڭ - كىچىك ھەممىسى بىردەك شېئىر خۇمار خەلق ئېدى. ئۇلار ھەر يىلى مەلۇم بىر كۈننى بەلگىلەپ ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى «ئوكاز» بازىرىدا پۈتۈن ئەدىبلەر ۋە شائىرلارنىڭ ئىشتىراك قىلىشى ئاستىدا شېئىر ماھارىتى كۆرسىتەتتى. «ئوكاز» ئەينى زاماندا شائىرلارنىڭ شېئىر سورۇنىغا ئايلانغانىدى. ئەرەبلەرنىڭ شېئىرىيەتكە بۇنچىلىك زور ئەھمىيەت بېرىشىدىكى سەۋەبلەرنىڭ بىرى: بىر تەرەپتىن، ئۇلار قۇملۇق سەھرالار ۋە يايلاقلاردا ھايات كەچۈرىدىغان خەلق بولغاچقا، تەبىئەتنىڭ ھەرخىل مەنزىرىلىرى ئۇلارنى تەپەككۈر قىلىشقا ۋە غەزەللەرنى ئېيتىشقا ئۈندەيتتى. يەنە بىر تەرەپتىن، ئەرەبلەردە ئومۇمىي بىرلىك بولماستىن، ئۇلار قەبىلىلەرگە بۆلۈنۈپ، ھەر بىر قەبىلە ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى شېئىر ۋە غەزەللەر ئارقىلىق ئىپادىلەپ پەخىرلىنىش ۋە شېئىر بىلەن رەقىبلىرىنى سۆكۈش، ھەتتا بۇ سەۋەبتىن بىر - بىرىگە قارشى چوڭ ئۇرۇشلارنى باشلىتىش قاتارلىق مۇددىئالار بىلەن ئۆمۈر سۈرەتتى. شۇڭا ئۇلار بالاغەتلىك، بەدىئىي شېئىرلارغا ۋە تالانتلىق شائىرلارغا زور ئېھتىياجلىق ئېدى.

قىسقىسى، ئۇلار شېئىر بىلەن كۆتۈرۈلەتتى، يەنە شېئىر بىلەن چۈشەتتى. بەزى بەدىئىي شېئىرلىرىنى كەبىكە ئېسىش بىلەن پەخىرلىنەتتى.

شۇنداق بىر ۋەزىيەتتە، قۇرئان كەرىم ئۆزىنىڭ پارلاق نۇرى بىلەن پۈتۈن ئىقلىملارنى يورۇتقان، بالاغەت، پاساھەت جەھەتتىكى بەدىئىيلىكتە ئەڭ ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىگەن ھالدا، ئاللاھ تەرىپىدىن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلۈشى بىلەن ئەرەبلەرنىڭ ئۆزلىرىنى «ئەرەب» (تىلى راۋان) باشقا مىللەتلەرنى «ئەجەم» (تىلسىز) دەپ مەغرۇرلانغان ئاتاغلىق ئەدىبلىرى بىلەن تالانتلىق شائىرلىرىنى سەھنىدىن چۈشۈردى. بۇ ئەينى ۋاقىتتا قۇرئان كەرىمنىڭ جىمى ئەرەبلەرگە دۇئېل ئېلان قىلىشى ئېدى. ئۇلار قۇرئاننىڭ ئالدىدا خۇددى چۈش ۋاقتىدا قۇياشقا تىكىلىپ قارىغان كىشىنىڭ كۆزى خىرەلىشىپ قالغىنىدەك، ئەقىللىرى خىرەلىشىپ بارچە ماھارەتلىرىنى پۈتۈنلەي يوقاتقان ھالدا گاڭگىراپ قالدى.

قۇرئان كەرىم پۈتۈن ئىنسانىيەتكە دۇئېل ئېلان قىلىدۇ

قۇرئان كەرىم جىمى ئەرەبلەرگە دۇئېل ئېلان قىلغىنىدەك، پۈتۈن ئىنسانىيەتكە دۇئېل ئېلان قىلغانىدى. قۇرئان بۇ خۇسۇستا نۇرغۇنلىغان ئىشلارنىڭ بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن ۋە بۇ ئىشلار ئەمەلىيەتتە ئوتتۇرىغا چىققان. مەسىلەن: قۇرئان كەرىم رىملىقلار بىلەن ئىرانلىقلار ئوتتۇرىسىدا قايتا ئۇرۇش چىقىدىغانلىقى ۋە رىملىقلارنى يېڭىدىغانلىقىدىن ئالدىن خەۋەر بەرگەندە، مۇسۇلمانلار «ھەق ۋە راست» دەپ تەستىق قىلىشتى، ئەرەب، ئەجەم بۇددىستلىرى ۋە ئۇلارنىڭ يانداشلىرى بولسا، «بۇ يالغان گەپ، كۆرۈمىز قېنى. قايسىمىزنىڭ كۈتكىنى ئەمەلگە ئاشىدىكەن» دېيىشتى ۋە ئىككى پىرقە بۇ كېلەچەكتىكى ئۇرۇشنى ئىنتىزار بىلەن كۈتتى. ئارىدىن تولۇق 7 يىل ئۆتكەندىن كېيىن، رىملىقلار خۇددى قۇرئاننىڭ ئالدىنلا خەۋەر بەرگىنىدەك ئىرانلىقلارنى يەڭدى. ئەگەر ئەھۋال قۇرئان كەرىم خەۋەر بەرگەندەك بولماستىن ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ رىملىقلار يېڭىلىگەن بولسا ياكى ئۇرۇش يۈز بەرمىگەن بولسا نېمە بولماقچى ئېدى؟ شەكسىزكى، ئەرەبلەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى "يالغاندىن پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان، شۇڭا ئۇنىڭ گەپلىرى يالغان چىقتى" دەپ تۆھمەت قىلىشى ئۈچۈن يېتەرلىك شەرت - شارائىت ھازارلانغان بولاتتى. ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي دەستۇرى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلايدىغان قۇرئان كەرىم يالغانغا چىقىرىلغاندىن كېيىن، بۇ يېڭى دىن ئەجەلگە يولۇققان بولاتتى. ئەمما خەۋەر بەرگۈچى ئاللاھ تائالا ئېدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەمەس. 7 يىلدىن كېيىن بولىدىغان سوقۇشنىڭ

نەتىجىسىدىن خەۋەر بېرىش مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭلا ئەمەس، ھەتتا ھەربىي ئىشلار ئىستىراتېگىيىسى ساھەسىدە ئەتراپلىق يېتىشكەن ھەربىي قوماندانلارنىڭمۇ قولىدىن كەلمەيدىغان ئىش ئىدى.

پەيغەمبەرلەرگە بېرىلگەن مۆجىزىلەر تەبىئەت قانۇنىيەتلىرىنى بۆسۈپ ئۆتۈدىغان خارىقى ئادەت ئىشلار ئېدى. مەسىلەن: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇتلارغا چوقۇنىدىغان بىر قەۋمگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ئېدى. شۇڭا ئۇلار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى كۆيدۈرۈپ جازالماقچى بولغىنىدا، ئۇنى ئىلاھلىرىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەن. ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بويىچە بولغاندا، ئۇلارنىڭ ئىلاھلىرى ئۆزلىرىگە ھاقارەت قىلغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى جازالىشى ۋە ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئېلىشى كېرەك ئېدى. لېكىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوتقا تاشلانغىنىدا، ئوت ئۆزىنىڭ كۆيدۈرۈش خۇسۇسىيىتىنى يوقاتتى، ئۇلارنىڭ ئىلاھلىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن ئىنتىقام ئالالمىغانلىقتىن ئۇلارنى مات قىلىپ قويدى.

شۇ ئېنىقكى، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى ئوتتىن قۇتۇلۇپ ئامان قېلىش ئەمەس، بەلكى ئوتنىڭ كۆيدۈرۈش قانۇنىيىتىنى بېكار قىلىش ئارقىلىق ساختا ئىلاھلارنىڭ جازالاشتىن ئاجىز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئېدى. ئەگەر ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئوتتىن قۇتقۇزۇشنىلا مەقسەت قىلغان بولسا ئېدى، قەۋمى ئۇنى خۇددى ئىسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سۈيىقەستچى قەۋملەر تۇتالمىغاندەك تۇتالمىغان ياكى يامغۇر يېغىپ ئوت ئۆچۈپ قالغان سەۋەبلەر بىلەنمۇ ئۇنى قۇتقۇزالايتتى. ئەگەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام قېچىپ قۇتۇلغان ياكى يامغۇر يېغىپ ئوت ئۆچۈپ قالغان بولسا ئېدى، قەۋمى ”ئەگەر بىز ئىبراھىمنى تۇتالغان بولساق، ئەلۋەتتە ئىلاھلىرىمىز ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالغان ۋە ئوت ئۆچۈپ قالمىغان بولسا، ئەلۋەتتە كۆيدۈرۈلگەن بولاتتى“ دەپ كۆرەڭلىشى مۇمكىن ئېدى. ئەمما يالقۇنلاپ تۇرغان ئوت دۆۋىسى ئۇنىڭغا تاشلانغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى كۆيدۈرۈلمىدى، ئۇلار گۇمان قىلغان ئىلاھلار ئۇنى جازالىيالمىدى. نەتىجىدە، ئۇلار ”ئىلاھلىرىمىز“ دەپ چوقۇنغان بۇتلارنىڭ بىراۋغا پايدا ياكى زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان ھەتتا ئۆزلىرىنىمۇ زىيان - زەخمەتلەردىن قوغدىيالمىدىغان ھەيكەللەر ئىكەنلىكى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆردى.

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ”ھاساڭ بىلەن دېڭىزغا ئۇر“ دېگەن ئەمرىگە ئاساسەن، ھاسسى بىلەن ئۇرئۇندى، دېڭىز سۈيى خۇددى ئىككى چوڭ تاغدەك ئىككى تەرەپكە ئايرىلىپ، ئوتتۇرىدىن يول ھاسىل بولدى. سۇنىڭ بۇنداق بولۇشى

ئۇنىڭ قانۇنىيىتىگە زىت بىر ئىش. لېكىن مۆجىزە ئۇنى شۇنداق قىلالدى. بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ خاسىيەتلىك ھاسسىسىنىڭ كارامىتى ئەمەس، بەلكى ئۇ ئارقىدا پىرىئەۋن قوشۇنلىرى، ئالدىدا پايانسىز دېڭىز ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قېلىپ، قۇتۇلۇشنىڭ ئىنسانىي چارىلىرى پۈتۈنلەي تۈگىگەن بىر ۋاقىتتا، قۇتۇلۇشتىن تولۇق ئۈمىدۋارلىق بىلەن ئىشنىڭ چارىسىنى ئاللاھ تائالاغا تاپشۇرغانىدى. شۇڭا ئۇنىڭ قەۋمى ”بىز ئەمدى تۈگەشتۇق“ دېگەندە، ئۇ ”ياق! ئاللاھ مېنىڭ بىلەن بىللەدۇر. ئۇ مېنى نىجاتلىققا يېتەكلەيدۇ“ دېگەن سۆزنى تولۇق ئىشەنچ ۋە خاتىرجەملىك بىلەن ئېيتىش ئارقىلىق قۇتۇلۇش ئىشنىڭ ئىنسانىي سەۋەبلەردىن ئاللاھ تائالانىڭ قۇدرىتىگە يۆتكەلگەنلىكىنى جاكارلىغان ئېدى.

قۇرئان كەرىمنىڭ بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىدىن ئالاھىدىلىكى

سوئال: قۇرئان كەرىمنىڭ بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىدىن قانداق ئالاھىدىلىكلىرى بار؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەرگە بېرىلگەن مۆجىزىلەر خاراكىتېر جەھەتتە ئوخشاش بولمىغاندەك، قىممەت جەھەتتىمۇ ئوخشاش بولمىغان. مەسىلەن: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرى ھېسسىي مۆجىزىلەردىن بولۇپ، شۇ ۋاقىتتا ئۇنى كۆرگەنلەر قايىل بولۇپ ئىشىنىدىغان، ئۇنى كۆرمىگەن كېيىنكىلەر ئۈچۈن تارىخ ياكى قىسسە ئورنىدا بولۇپ قالغانلىقتىن، خالىغانلار ئىشىنىپ، خالىغانلار ئىشەنمەيدىغان ئىشلاردۇر. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى بولغان قۇرئان كەرىم زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۈچىنى يوقاتمايدىغان مەڭگۈلۈك ئەقلىي مۆجىزىدۇر. قۇرئان كەرىم ھەممىلا يەردە بار. ئۇنى ھەركىم ”مانا بۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى“ دەپ كۆرسىتىپ بېرەلەيدۇ.

بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىگە نەزەر سالغىنىمىزدا، ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ شۇ ۋاقىتتا رىياپقا چىقارغان ئىشلىرى ئىكەنلىكىنى، قۇرئان كەرىمنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ سۈپەتلىرىدىن بىر سۈپەت ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. ئىش – ھەرىكەت بىر ياكى بىر قانچە قېتىم تەكرارلىنىپ ئاخىرلىشىدۇ. بۇ خۇددى ئوت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام تاشلانغان ۋاقىتتا ئۇنى كۆيدۈرمىگەن بولسىمۇ، كېيىن يەنە ئۆزىنىڭ ئەسلى خۇسۇسىيىتىگە قايتقانلىقى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆتكەندە يېرىلغان دېڭىز سۈيىنىڭ كېيىن يەنە ئەسلى خۇسۇسىيىتىگە قايتقىنىغا ئوخشاش. ئەمما سۈپەت ئۇنىڭ ئىگىسى داۋام قىلغان مۇددەتكىچە ئۇنىڭ بىلەن ھەمىشە بىرگە داۋام

قىلىدۇ، بۇ خۇددى ئاللاھ تائالانىڭ كالام سۈپىتىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈگە داۋام قىلغىنىغا ئوخشاش.

قۇرئان كەرىمنىڭ بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان يەنە بىر تەرىپى شۇكى، ھەر قانداق بىر پەيغەمبەرنىڭ مۆجىزىسى ئايرىم ۋە دەستۇرى ئايرىم ئېدى. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى ھاسا بولسا، دەستۇرى تەۋرات ئېدى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى مېدىتسىنا بولسا، دەستۇرى ئىنجىل ئېدى. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى ئۇنىڭ دەستۇرىنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ قۇرئان كەرىمدىن ئىبارەت ئۇلۇغ دەستۇرنىڭ مۆجىزە بىلەن قوغدىلىپ مەڭگۈگە داۋام قىلىشى ۋە مۆجىزىنىڭ دەستۇردا ھەمىشە بولۇشى ئۈچۈن ئېدى. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرى شۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈمىدلىرىگە ئامانەت قىلىنغان ۋە ئۇلار كىتابلىرىنى چىڭ ساقلاشقا ئەمىر قىلىنغان. ئەمما قۇرئان كەرىمنى ساقلاش، ئۇنى ئۆزگەرتىش ۋە بۇرمىلاشلاردىن قوغداش ئىشنى ئاللاھ تائالا ئۆز ئۈستىگە ئالغان. ﴿قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز چۈشۈردۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز﴾⁽¹⁾.

نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى بىرىنچىدىن، قۇرئان كەرىم تا قىيامەتكىچە مەڭگۈلۈك جانلىق مۆجىزىدۇر. ئۇ مۆجىزە بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ تېكىستلىرى ئۆز پىتىچە داۋام قىلىشى كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا ئۇنىڭ مۆجىزىلىكى يوقالغان بولىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنىڭ بۇرۇنقى ساماۋىي كىتابلارنى قوغداشتىكى ئاجىزلىقلىرىنى تەجرىبە قىلىپ كۆردى. ئۇلار مۇقەددەس كىتابلىرىنىڭ بەزىسىنى ئۇنۇتتى، بەزىسىنى بۇرمىلىدى، بەزىسىنى خەلق تىن يوشۇردى. شۇنداق قىلىپ بۇ ئامانەتلەرگە خىيانەت قىلدى. شۇ سەۋەبتىن ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدىن ئىبارەت ئەڭ ئاخىرقى ۋە مەڭگۈلۈك دەستۇرنى قوغداش ئىشنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

قۇرئان كەرىمنى ئاللاھ ساقلىماقتا

بىز مۇسۇلمانلارنىڭ قۇرئان كەرىمنى قوغداش ۋە ئۇنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئەمەل قىلىش ئەھۋالىغا نەزەر سالىدىغان بولساق، قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئەمەل قىلىش ئىشنىڭ زامان ئۆتكەنسېرى ئاجىزلاپ بېرىۋاتقانلىقىنى ۋە ئۇنى قوغداش ئىشنىڭ زامانىنىڭ ئۆزى بىلەن كۈچىيىپ بارغانلىقىنى كۆرىمىز. بۇ نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ؟ شۇبھىسىزكى، قۇرئان كەرىمنى قوغداش ئىشنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ

قولدا ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. شۇڭا قۇرئان كەرىمنى مۇسۇلمانلار ئارىسىدىلا ئەمەس، بەلكى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا مۇسۇلمان ئەمەس قەۋملەر ئارىسىدىمۇ تاپقىلى بولغىنىدەك، مۇسۇلمان بولمىغانلارنىڭمۇ ئۇنى قوغداپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. نېمە ئۈچۈن يانۇنىيە، ئىتالىيە ۋە باشقا مۇسۇلمان بولمىغان دۆلەتلەر قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ئېسىل ۋە سۈپەتلىك نەشىر قىلىش ئۈچۈن شۇنچە كۆپ خىراجەت چىقىرىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن گېرمانىيىلىك مۇسۇلمان ئەمەس بىر شەخس قۇرئان كەرىمنى ھۆسنخەت بىلەن بىر بەتكە يېزىپ چىقىشقا ئالدىرايدۇ؟ نېمە ئۈچۈن قۇرئان كەرىمنى نەشىر قىلىدىغان مۇسۇلمان ئەمەس مىللەتلەر ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنى ئۆزگەرتكىنىدەك قۇرئان كەرىمنى بىرەر ھەرىپىگە چاغلىق ئۆزگەرتەلمەيدۇ؟ چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنى شۇنداق قوغداشنى خالايدۇ ۋە ئۇلارنى شۇنداق قىلدۇرۇش ئارقىلىق قۇرئان كەرىمنى ئاللاھ تائالا ئۆزى قوغداپ كېلىۋاتقانلىقىنى دەلىللەيدۇ. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، قۇرئان كەرىمنى قوغداپ كەلگەنلەر ئىسلام دىنىغا ئەمەل قىلغۇچىلار ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالا ئۆزىدۇر!

قۇرئان كەرىم پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن مۆجىزە

سوئال: قۇرئان كەرىم ئەرەبلەر ئۈچۈنلا مۆجىزىمۇ؟

جاۋاب: قۇرئان كەرىم ئەرەبلەرگىلا دۇئېل ئېلان قىلىش ئۈچۈن كەلگەن مۆجىزە ئەمەس، بەلكى ئۇ پۈتۈن ئالەم ئۈچۈن مۆجىزىدۇر. ئۇ زامان ۋە ماكانلارنىڭ توساقليرىنى بۆسۈپ تاشلىدى.

(1) قۇرئان كەرىمنىڭ ئۆتمۈش زامانلارنىڭ توساقليرىنى بۆسۈپ ئۆتكەنلىكى

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھېچ ئوقۇمىغان ۋە ئوقۇش، يېزىشنى ئۆگەنمىگەن، پەقەتلا ئاللاھنىڭ ۋەھىيسى بىلەن تەربىيىلەنگەن بىر زات ئېدى. ئۇنىڭغا چۈشۈرۈلگەن بۇ قۇرئاندا، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭ - ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر بىلەن ئۇلارنىڭ قەۋملىرىنىڭ ئىش - ئىزلىرى، ھەتتا تارىخ يۈزىدىن ھېچ ئىزى قالمىغان مىللەتلەرنىڭمۇ كەچۈرمىشلىرى، ئېتىقادلىرى ۋە ئاقىۋەتلەر تەپسىلىي بايان قىلىنغان. يۇقىرىقىلارنىڭ قىسسىلىرىنىڭ بەزىسىنى بىر ئۆمۈر ئىزدەنگەن تارىخشۇناسلاردىن مۇڭدىن بىرى بىلەتتى ياكى بىلمەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ قىسسىلەرنى قۇرئاننىڭ ھېكايە قىلىشى بويىچە بايان قىلىپ بەرگەندىن كېيىن، مەزكۇر قىسسىلەر ئەھلى كىتاب (يەھۇدىي، خرىستىئان) ئەللىملىرىنىڭ قولىدىكى ساماۋىي كىتابلارنىڭ ۋە شۇ زامانلاردىكى مەشھۇر

تارىخچىلارنىڭ ھېكايە قىلغانلىرىنىڭ ئەينىسى بولۇپ چىققان. شۇ سەۋەبتىنمۇ ئەينى زامانلاردا ئىسلام دىنىغا كىرگەن ئەھلى كىتاب ئالىملىرى ۋە باشقا ئىلىم ئەھلىلىرى كۆپ بولغان

قۇرئان كەرىمنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ بىر قانچە ئورۇندا بايان قىلغان ﴿سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ﴾ دېگەن ئايەتلىرى قۇرئان كەرىمنىڭ ئۆتكەن زامانلارنىڭ توساقلارنى بۆسۈپ ئۆتۈشتەك ئۇلۇغ مۆجىزىسىنى ئىسپاتلاشقا يېتەرلىكتۇر. ﴿ئى مۇھەممەد! بۇ ساڭا ۋەھى قىلىۋاتقىنىمىز - غەيب خەۋەرلىرىدىندۇر. مەريەمنى ئۇلارنىڭ قايسىسى تەربىيىسىگە ئېلىش (مەسىلىسىدە چەك تاشلاش يۈزىسىدىن) قەلەملىرىنى (سۇغا) تاشلىغان چاغدا، سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ، (مەريەمنىڭ كىمىنىڭ تەربىيىسىدە بولۇشىنى) ئۆز ئارا جاڭجال قىلىشقانلىرىدا سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ﴾⁽¹⁾، ﴿ئى مۇھەممەد! بىز غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە مۇساغا ۋەھى نازىل قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ، (بۇنى) ئۆز كۆزۈڭ بىلەنمۇ كۆرمىگەن ئىدىڭ﴾⁽²⁾.

(2) قۇرئان كەرىمنىڭ ماكان توساقلارنى بۆسۈپ تاشلىشى

قۇرئان كەرىم كىشىلەرنىڭ ئىسلام دىنى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغۇلۇق ئۆز - ئۆزىگە مەخپى ئېيتقانلىرىدىن خەۋەر بېرىشتىن تاشقىرى، كىشىلەرنىڭ كۆڭۈللىرىگە كەچۈرگەنلىرىدىنمۇ تەپسىلى ۋە ئېنىق خەۋەر بەرگەن. ﴿ئۇلار ئۆز ئىچىدە: "ئاللاھ نېمىشقا بۇ سۆزىمىز بىلەن بىزنى جازالىمايدۇ!" دەيدۇ﴾⁽³⁾.

قۇرئان كەرىم بۇ ئايەتتە، ئەرەب مۇشرىكلىرىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئىچىدە ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەنلىرىدىن خەۋەر بەرگەن. ئەگەر ئۇلار شۇنداق سۆزلىمىگەن بولسا، ئەلۋەتتە بۇ ئايەتكە قارشى چىقىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا "ئەي مۇھەممەد! بىز ئۇنداق ئويلىغان ئەمەس، سەن يالغانچىسەن" دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى يالغانغا چىقارغان بولاتتى. ئەمما ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىچكى رەزىللىكلىرىنى پاش قىلغان بۇ قۇرئان كەرىم ئايىتى ئالدىدا لام، جىم دېيەلمىدى.

بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ كىشىلەر كۆڭلىدە بولۇپ ئۆتكەنلەردىن خەۋەر بېرىشى بولۇپ، كىشىلەر تېخى كۆڭلىگە كەچۈرمىگەن ۋە چوقۇم كەلتۈرىدىغان ئىشلاردىنمۇ

1 ئال ئىمران سۈرىسى 44 - ئايەت

2 قەسەس سۈرىسى 44 - ئايەت

3 مۇجادلە سۈرىسى 8 - ئايەت

خەۋەر بېرىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مۆجىزىسىنى نامايان قىلغان. بەزى ئەخمەق كىشىلەر: ”ئۇلارنى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۆمىنلەرنى) قاراپ كېلىۋاتقان قىبلىسىدىن (يەنى بەيتۇلمۇقەددەستىن) نېمە يۈز ئۆرۈگۈزگەندۇ؟“ دەيدۇ⁽¹⁾.

بۇ ئايەت، قىبلى بەيتۇلمۇقەددەستىن كەبىگە ئۆزگەرتىلىشتىن بۇرۇن چۈشكەن بولۇپ، يېقىن كېلەچەكتە ئەمەلگە ئاشىدىغان بۇ چوڭ ئۆزگىرىشكە كىشىلەرنىڭ تۇتىدىغان مەۋقەسى توغرىلىق ئالدىنلا خەۋەر بەرگەن. كەبە ئۆزگەرگەندىن كېيىن، ئۇلار راستىنلا شۇنداق دېيىشكەن.

﴿ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ يېنىغا قايتىپ بارغىنىڭلاردا، ئۇلار سىلەرنىڭ ئۇلارنى ئەيىبلەمەسلىكىڭلار ئۈچۈن (يالغان ئۆزۈرلەر بايان قىلىپ)، ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىدۇ، ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈڭلار (يەنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشمەڭلار ۋە سالاملاشماڭلار)، ئۇلار ھەقىقەتەن نىجىستۇر، قىلمىشلىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى جەھەننەمدۇر﴾⁽²⁾ بۇ ئايەت، جىھادتىن قېچىپ ئايرىلىپ قالغان مۇناپىقلارنىڭ مۇسۇلمانلار جىھادتىن قايتىپ كەلگەندە، ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىڭىپ يالغاندىن ئۆزۈرلەرنى ئويدۇرۇپ قەسەم قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. مەلۇمكى بۇ ئايەتلەر «س» ھەرىپى بىلەن باشلانغان بولۇپ، ئەرەب تىلىدا «س» ھەرىپى كېلىدىغان زامان پېئىللىرىنىڭ ئالدىغا كېلىش ئارقىلىق ئىش - ھەرىكەتنىڭ تېخى يۈز بەرمىگەنلىكىنى ۋە كېلەچەكتە بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

(3) قۇرئان كەرىمنىڭ كېلەچەك توساقلارنى بۆسۈپ تاشلىشى

﴿مۇشرىكلار توپى مەغلۇپ قىلىنىدۇ، ئارقىغا قاراپ قاچىدۇ﴾⁽³⁾ بۇ ئايەت مەككىدە مۇسۇلمانلار سان ۋە كۈچ جەھەتتە ئىنتايىن ئازلىقىنى تەشكىل قىلىدىغان بىر ۋاقىتتا چۈشكەن. ھەتتا ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەت چۈشكەندە: «قايسى توپ ئۇ بىزدىن مەغلۇب بولىدىغان. بىز ئۆزىمىزنى قوغداشتىنمۇ ئاجىز كېلىۋاتقان تۇرساق» دېگەن. قۇرئان كەرىم بۇ ئايەت ئارقىلىق بىر قانچە يىل كېيىن ئەمەلگە ئاشىدىغان بىر ھەقىقەتتىن خەۋەر بەرگەن. ئەگەر ھىجرىيەنىڭ 6 - يىلى (626م) بىرلەشكەن ئەرەب توپى مەدىنىدە يېڭىلىمىگەن ۋە 8 - ھىجرىيە (630م) يىلى

1 بەقەرە سۈرىسى 142 - ئايەت

2 تەۋبە سۈرىسى 94 - ئايەت

3 قەمەر سۈرىسى 45 - ئايەت

مۇسۇلمانلار مەككىنى فەتىھى قىلىپ ھەممىنى تەلتۈكۈس مەغلۇب قىلمىغان بولسا قۇرئان كەرىمنىڭ بۇ ئايىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يالغانچى قىلىپ چىقىرىشقا يېتەرلىك ئېدى.

ئىسلامنىڭ ئەڭ ئەشەددى دۈشمىنى بولۇپ ئوتتۇرىغا چىققان ۋەلىد ئىبنى مۇغرىنەنىڭ ئاقىۋىتى توغرىلىق قۇرئان كەرىم ئالدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇنىڭ بۇرۇننى داغلاپ بەلگە سالمىز﴾⁽¹⁾. كېيىن بەدىر غازىتى بولغان كۈنىدە ۋەلىد ئىبنى مۇغرىنە بۇرۇندىن قىلىچلىنىپ ئۆلدى. ئۇنىڭ بۇرۇنغا ئۇرۇلۇپ ئۆلىدىغانلىقىنى ئىش يۈز بەرمەستىن كىم ئېيتىپ بېرەلەيدۇ؟ ئەگەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ خەۋەرنى ئۆز خاھىشىدىن بەرگەن بولسا ۋە كېيىن ئىش ئۇنىڭ خەۋەر بەرگىنىدىن باشقىچىرەك بولغان بولسا ئىش قانداق بولماقچى ئىدى؟ ئىسلام دىنىنىڭ تەقدىرى نېمە بولماقچى ئىدى؟

قۇرئان كەرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا جېنى بىلەن دۈشمەنلىك كۆرسەتكەن تاغىسى ئەبۇ لەھەبىنىڭ كاپىر پىتى ئۆلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ﴿ئەبۇ لەھەبىنىڭ ئىككى قولى قۇرۇپ كەتسۇن! (ئەمەلدە) قۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭغا مال - مۈلكى ۋە ئېرىشكەن نەرسىلىرى ئەسقاتمىدى. ئۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ. ئۇنىڭ ئوتۇن توشۇغۇچى (يەنى سۇخەنچى) خوتۇنىمۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا كىرىدۇ. ئۇنىڭ بويىنىدا مەھكەم ئېشىلگەن ئارغامچا بولىدۇ﴾⁽²⁾. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يەۋاتسىمۇ دەردى چىقمايدىغان ئەشەددى دۈشمىنىگە ئايلانغان ئەبۇ لەھەب مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىنى توسۇش ئۈچۈن تۈرلۈك چارە - تەدبىر ۋە ھىيلە - مېكرلەرنى ئىشلىتىشنىڭ ئورنىغا، خالايقنىڭ ئالدىغا چىقىپ: مېنى مۇھەممەد ”مۇسۇلمان بولماي كاپىر پىتى ئۆلدى ۋە دوزاخقا كىرىدۇ“ دېدى، گۇۋاھ بولۇڭلاركى، مەن مۇسۇلمان بولدۇم، نەتىجىدە دوزاخقا كىرمەيدىغان بولدۇم، دەپ يالغاندىن بولسىمۇ ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئېلان قىلغان بولسا ئېدى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يالغانچى دەپ تۆھمەت قىلىشقا ۋە ئىسلام دىنىنى تۈپ ئاساسىدىن ئۆرۈپ تاشلاشقا قادىر ئېدى. لېكىن ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا شۇنى پىلانلىغۇدەك ئەقىل بەرمىدى. نەتىجىدە خۇددى قۇرئان كەرىم خەۋەر بەرگەندەك كاپىر پىتى ئۆلدى.

1 نۇن سۈرىسى 16 - ئايەت
2 مەسەد سۈرىسى.

مۇندىن باشقا قۇرئان كەرىمدە شۇنداق ئاجايىب ئىشلارنىڭ مەيدانغا كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىلگەنكى، قۇرئان كەرىم چۈشكەن زامانلاردا بىراۋ بۇ ئىشلار توغرىلىق ئېغىز ئاچسا ئۇ چوقۇم ساراڭ دەپ ئېيىلەنگەن بولاتتى. ئەمما زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇرۇنقىلارنىڭ ئەقلى يەتمىگەن بۇ ئىشلارنىڭ بەزىلىرى ئىلىم - پەن تەرەققى قىلغان ۋە ئەقىللار يېتىلگەن بۇ دەۋردە مەيدانغا كەلمەكتە. بۇ تا قىيامەتكىچە شۇنداق داۋام قىلىدۇ.

دېمەك قۇرئان كەرىم پايانسىز بىر ئوكيان. قۇرئان كەرىم توغرىلىق قانچىلىك يازساقمۇ ئازلىق قىلىدۇ ۋە كۇپايە قىلمايدۇ.

باشقا دىندىكىلەرنىڭ قۇرئان كەرىم ھەققىدە ئېيتقانلىرى

سوئال: باشقا دىندىكى ھازىرقى زامان ئالىملىرى قۇرئانغا قانداق باھا بېرىدۇ؟

جاۋاب: غەيرىي دىندىكى ھازىرقى زامان ھەرساھە ئالىملىرىدىن نۇرغۇن كىشىلەر راستچىل مەيداندا تۇرۇپ قۇرئان كەرىم ھەققىدە تەتقىقات ئېلىپ بارغاندىن كېيىن، ئۇلار قۇرئان كەرىم توغرىلىق چۈشەنگەنلىرىنى دادىل ئوتتۇرىغا قويغان.

قۇرئان كەرىمنىڭ مۆجىزىسى توغرىلىق غەيرىي دىندىكى ئالىملارنىڭ مەدھىيىلىرىگە ھېچبىر ھاجەت بولمىسىمۇ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن تۆۋەندە غەربلىك بەزى شەرقشۇناسلارنىڭ قۇرئان كەرىم توغرىلىق ئېيتقانلىرىدىن بىر قانچىنى نەقىل كەلتۈرۈپ ئۆتۈشنى خالايمىز.

1 - شەرقشۇناس سېل مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئاننىڭ ئۇسلۇبى تولىمۇ ئېسىل ۋە ئۈستۈندۈركى، ئۇ ئۆزىنىڭ قالتىس ئۇسلۇبى ۋە تىلاۋىتى بىلەن ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقان ۋە ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتماي قارشى سەپتە تۇرغان خرىستىئانلارنىڭ زېھنىلىرىنى ئۆزىگە جەلب قىلىۋالماقتا».

2 - فرانسىيىلىك دوكتور مۇرس بۇكاي مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان - ئىلاھىي ھېكمەت ئىنسانلار ئۈچۈن شۇنداق دۇنياغا كەلتۈرگەن ئەڭ ئەۋزەل كىتابتۇر. ئۇنىڭ ھەق ئىكەنلىكىدە شەك يوق».

3 - شەرقشۇناس لېيون مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان دۇنياغا كەلگەنگە 14 ئەسىر ئۆتتى. ئەمما ئۇنىڭ ئۇسلۇبىدىكى ئۈستۈنلىكى خۇددى ئۇ دەسلەپ دۇنياغا كەلگەن ۋاقىتتىكىدەك داۋام قىلماقتا، ئۇنىڭدىكى ھېچ نەرسە ئۆزگەرگىنى يوق».

4 - مۇرس بۇكاي مۇنداق دەپ يازىدۇ: «..... يۇقىرىقى بايانلار مۇھەممەد قۇرئاننىڭ

ئاپتورى دېگۈچىلەر ئوتتۇرىغا قويغان خىلمۇ خىل پەرەزلەرنىڭ پۇت تېرەپ تۇرالمىدىغانلىقىنى تولۇق ئىسپاتلايدۇ. خەت تونۇمايدىغان بىر ئادەم قانداقلارچە ئەدەبىيات ساھەسىدە، پۈتكۈل ئەرەب ئەدەبىياتى تارىخىدا ئەڭ مۇھىم ئورۇندا تۇرىدىغان يازغۇچى بولۇپ قالسۇن؟ ئۇنىڭ پەننى ھەقىقەتلەرنى قىلچىمۇ خاتالىشىشتىن شۇنداق توغرا شەرھلەپ بېرەلشى مۇمكىنمۇ؟ شۇ دەۋردىكى باشقا ھەرقانداق كىشى مۇشۇنداق قىلالىغانمۇ؟

قۇرئاننى زامانىۋى بىلىملەرگە ئاساسلىنىپ ساپ ئوبىكتىپ قانۇنىيەت بويىچە تەھلىل قىلغىنىمىزدىمۇ، ئۇنىڭدىكى مەزمۇنلار بىلەن ھازىرقى زامان پەننى بىلىملەرنىڭ شۇنچە بىردەك ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. بۇ بىزنى شۇنداق تونۇشقا ئىگە قىلىدۇكى، مۇھەممەد ياشىغان دەۋردىكى بىلىم ئەھۋالىنى نەزەرگە ئالغاندا، ئۇ دەۋردىكى كىشىلەرنىڭ مۇشۇنداق بىر ئەسەرنى يېزىپ چىقالشى مۇمكىن ئەمەس. ئەگەر مەسىلىگە مۇشۇنداق قارىلسا، قۇرئانغا ئىنتايىن ئالاھىدە بىر باھا بەرگىلى بولىدۇ. بەلكى ئادىل پۈزۈتسىيە تۇتىدىغان ئىلىم - پەن خادىملىرىمۇ پەقەت ماتېرىياللىق ئانالىزغا تايىنىپ بۇ ھادىسنى چۈشەندۈرۈش مۇمكىن ئەمەسلىكىگە ئىقرار بولماي تۇرالمىدۇ»⁽¹⁾.

5 - پ.ت. خۇئىس مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئاننى ئادەم قانچە كۆپ ئوقۇسىمۇ ئۇنىڭدىن زىرىكمەيدۇ. ھەر بىر قېتىم ئۇنى ئوقۇغاندا، دەسلەپ تەمسىزدەك بىلىنسىمۇ، لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئادەمنى پۈتۈنلەي ئۆزىگە جەلىب قىلىۋالىدۇ. ئۇنىڭدا كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئاجايىب مەزمۇنلار بولۇپ، ئادەمنىڭ قەلبىدە ئۇنىڭغا قارىتا ھۆرمەت تۇيغۇسى پەيدا قىلىدۇ. ئۇنىڭدىكى ئەدەبىي مەزمۇنلار، مەقسەتلەر بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ. كەسكىن، ھەيۋەتلىك جايلىرىمۇ ۋە سۈرلۈك جايلىرىمۇ بار. قىسقىسى ئۇنىڭ تەنتەنلىكىنى ئىنكار قىلىش مۇمكىن ئەمەس.... شۇڭا دەيمىزكى، بۇ دەستۇر كەلگۈسى دۇنياغا ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكۈسى»⁽²⁾.

6 - ئاجىس. ج. ئاپپىللى مۇنداق دەيدۇ: «مەن بارچە ئەقىل - پاراستىم بىلەن قۇرئاندىكى مول بىلىملەر ۋە خىلمۇ خىل ۋەزىنلەر ئۈستىدە ئىزدەندىم. ئۇنىڭدىكى ۋەھىيلەرنىڭ ئۆز مەزمۇنىدىن باشقا قاپىداش ھەم ۋەزىنلىك ئىبارىلەر جەھەتتىن ئالغاندىمۇ، قۇرئان ئىنسانىيەتنىڭ قىممەتلىك مەدەنىي بايلىقىدىكى ئىنتايىن ئەتىۋارلىق ئەدەبىي ئەسەر بولۇشقا تېگىشلىك. خۇددى ئىسلام ئېتىقادچىسى پىكىتخوئېل

(1) مۇرىس بۇكايىنىڭ «ئىنجىل، قۇرئان ۋە پەن» دېگەن كىتابىنىڭ 125 - بېتىدىن.

(2) پ.ت. خۇئىسنىڭ «ئىسلامۇلۇغەت» ناملىق ئەسىرى 526 - بەت.

ئېيتقاندەك، قۇرئان بىر تەڭداشسىز سىمفونىيە، ئۇ كىشىلەرنى يىغلىتىدىغان ھەم پۈتۈنلەي ئۆزىگە تارتىدىغان كۈي ناۋاسىدۇر. لېكىن ئۇنىڭ بۇخىل ئالاھىدىلىكىگە بۇرۇنقى تەرجىمىشۇناسلىرىمىز ئاساسەن سەل قارىغان. شۇڭا ئۇلارنىڭ تەرجىمە ئەسەرلىرىنى ئەسلىسىگە سېلىشتۇرغاندا، تەرجىمىنىڭ ئۆلۈك ھەم ئادەتتىكىدەك بولۇپ قالغانلىغا ئانچە ھەيران بولۇپ كەتمەسەكمۇ بولىدۇ»⁽¹⁾.

بەشىنچى بۆلۈم: تەقدىر ۋە قازا (قازا ۋە قەدەر)غا ئىمان كەلتۈرۈش

سوئال: سوئال: قەدەر(تەقدىر) دېگەن نېمە؟

جاۋاب: قەدەر - ئاللاھنىڭ كائىناتتا بولىدىغان ھەرقانداق ۋەقە ۋە ھادىسىلەرنى ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ، خۇسۇسەن ئىنسانلارنىڭ قىلىدىغان بارلىق ياخشى - يامان گەپ - سۆز ۋە ئىش - ھەرىكەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئالدىنلا بىلىپ شۇنداق يارىتىشى ۋە ئۇلارنى شۇ بويىچە بەلگىلىشى دېمەكتۇر.

ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: (بىز ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى ئۆلچەملىك ياراتتۇق)⁽²⁾ ۋە (ئاسمان، زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى ئاللاھنىڭ بىلىشىدىن چەتنەپ قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەن)⁽³⁾ دېگەن سۆزلىرى بۇ مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

سوئال: قازا دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ئاللاھنىڭ شۇ ئالدىنلا بىلگىنى ۋە بەلگىلىگىنىگە ئاساسەن، كائىناتتا بولىدىغان بارلىق ھادىسىلەر ۋە ئىنسانلار تەرىپىدىن سادىر بولىدىغان ئىش - پائالىيەتلەرنى ۋۇجۇتقا چىقىرىشى دېمەكتۇر.

(1) ئاجىس. ج. ئاپپىلى «قۇرئاننىڭ رولى» ناملىق ئەسەرنىڭ كىرىش سۆزىدىن.

(2) قەمەر سۈرىسى 49. ئايەت

(3) يۇنۇس سۈرىسى 61. ئايەت

قازا ۋە قەدەرنىڭ مەنىسى

سوئال: قازا ۋە قەدەرنىڭ مەنىسىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

جاۋاب: قازا ۋە قەدەرنىڭ مەنىسىنى مۇنداق چۈشىنىش كېرەك:

(1) تەقدىر دېمەك باشقىسىنى تاللاش ئىختىيارى بولمايدىغان بىرلا يول دېگەنلىك ئەمەس. بەلكى تەقدىر ئىنساننىڭ تاللىشىغا قاراپ بىر قانچە تارماقلىق يولغا ئوخشاش بولۇپ، ھەر بىر يولنىڭ ئاخىرقى مەزىلى سىزگە نىسبەتەن قاراڭغۇلۇق كۆرۈنىشىمۇ، ئاللاھ تائالاغا نىسبەتەن خۇددى خەرتىگە ئوخشاش ناھايىتى ئېنىقتۇر. مەسىلەن: شەرق تەرەپكە ماڭسىڭىز پالانى جايغا، غەرب تەرەپكە ماڭسىڭىز پالانى جايغا يېتىپ بارىسىز. قۇرۇقلۇقتىن ماڭسىڭىز بىخەتەر يېتىپ بارىسىز، ھاۋادىن ماڭسىز تېز يېتىپ بارىسىز، دېڭىز ئارقىلىق ماڭسىز خېيىمخەتەرگە ئۇچرىشىڭىز مۇمكىن، دەپ سىزنى كۆرسىتىلگەنگە ئوخشاش. ئاللاھ تائالا تەقدىرنى ئەنە شۇنداق بەلگىلىگەن. ئىنسانلار يول تاللاش ۋە قانداق سەۋەبلەرنى قوللىنىشتا مۇتلەق ئەركىندۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا تاللاش ئىختىيارىنى بەرگەن. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ قايسىبىر مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن قانداق سەۋەبلەرنى قوللىنىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ نەتىجىسىنى ئېنىق بىلگۈچىدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالاغا نىسبەتەن بۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى ۋىدىيو پلاستىنكىلىرىغا ئېلىنىپ ساقلانغان ئارخىپقا ئوخشاشتۇر. سىز قايسىبىر يولنى تاللىماڭ ۋە قانداق سەۋەبلەرنى قوللانماڭ سىز ئاللاھ تائالانىڭ تەقدىرى بويىچە ئىش كۆرگەن بولىسىز. چۈنكى سىز تاللايدىغان يوللار، قىلىدىغان ئىشلار ۋە قوللىنىدىغان سەۋەبلەر، چارە - تەدبىرلەرنىڭ ھەممىسى تەقدىر خەرتىسىنىڭ ئىچىدىن ئورۇن ئالغان ۋە قايسىسىنى تاللاش ئىختىيارى سىزگە بېرىلگەن. مەسىلەن: سىزنىڭ قايسى شەھەردە ئولتۇراقلىشىشىڭىز، قايسى خىزمەتنى قىلىشىڭىز، كىم بىلەن ئۆي - ئوچاقلىق بولىشىڭىز، كىمىلەر بىلەن دوست بولىشىڭىز قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى سىزگە بېرىلگەن ئىختىيارنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، باشقىسىنى تاللاش ئىختىيارىڭىزمۇ بار ئىدى. تەقدىردە سىز تاللىغان ۋە تاللىمىغان ئىختىيارلارنىڭ ھەممىسىنىڭ نەتىجىلىرى ئېنىق يېزىلغان بولىدۇ. ئۇنى تاللىغان بولسا، نەتىجە مۇنداق بولاتتى، بۇنى تاللىغان بولسا، نەتىجە مۇنداق بولاتتى، ئەمما بۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ نەتىجىسى مۇنداق بولىدۇ، دەپ يېزىلغانغا ئوخشاش. مانا بۇ «ئاللاھ تائالانىڭ تەقدىرىدىن تاشقىرى قىل تەۋرىمەيدۇ» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر.

(2) بەزى كىشىلەر چۈشەنگەندەك، تەقدىر ئاللاھنىڭ ئۆزى بەلگىلىگەن نەرسىسىگە بەندىلەرنى زورلىغانلىقى ئەمەس. بەلكى ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئىنسان خالىغان ئىشنى

قىلىش ياكى قىلماسلىقتا مۇتلەق ئەركىندۇر. ئاللاھ شۇڭا ئىنسانغا ھەرقانداق ئىشلارنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىشتە ئەركىن ئىرادە - خاھىشنى ۋە ئۇنىڭغا يېتەرلىك ئەقىل ۋە قابىلىيەتنى بەرگەن. ئاللاھنىڭ بىرەر بەندىنىڭ كېلەچەكتە قىلىدىغان ئىشلىرىنى ئالدىنلا بىلىپ ئۇنى شۇنداق بەلگىلىگەنلىكى ۋە ئەمەلىيەتتە بۇ ئىشلارنىڭ ئاللاھنىڭ بىلگىنى ۋە بەلگىلىگىنى بويىچە ۋۇجۇدقا چىقىپ ئەمەلگە ئاشقانلىقى ئۇ بەندىنىڭ ئىرادىسى ۋە خاھىشنىڭ سىرتىدا بولغان ئىش ئەمەس. بەلكى بەندىنىڭ ئىرادىسى ۋە خاھىشى بىلەن ئەمەلگە ئاشقان ئىش. چۈنكى ئىنساندا ھەر قانداق بىر ئىشنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىشتە ئەركىن ئىرادە بار.

(3) ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ ياخشى ئىش قىلىشىنى ياقتۇرىدۇ، يامان ئىش قىلىشىنى ياقتۇرمايدۇ. ئەمما ئىنسان يامانلىقنى خالاپ، ئۇنىڭغا بەل باغلىغاندا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا يول قويدۇ. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ يامان ئىشقا رازى بولغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى شۇ ئىنساننىڭ شۇ يامانلىقنى قىلىش ئىختىيارىنىڭ بولغانلىقى سەۋەبتىندۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: (ئاللاھ خالىغاندىلا، ئاندىن سىلەر خالايسىلەر) ⁽¹⁾ دېگەن. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: سىلەر قىلماقچى بولغان ياخشى - يامان قانداقلا بىر ئىشقا ئاللاھ تائالا يول قويمىغىچە سىلەر ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىسىلەر، دېگەنلىكتۇر.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ﴾ يەنى «ئەگەر كاپىر بولساڭلار، ئاللاھ سىلەردىن بەھاجەتتۇر. ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ كاپىر بولۇشىغا رازى بولمايدۇ. ئەگەر سىلەر شۈكۈر قىلساڭلار، ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلغان شۈكۈرۈڭلاردىن رازى بولىدۇ» ⁽²⁾.

ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ﴾ يەنى «(ئى مۇھەممەد!) "بۇ ھەق (قۇرئان) پەرۋەدىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولىدۇ. خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن" دېگەن، بىز ھەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن پۈتۈن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورنۇلغان ئورنى تەييارلىدۇق» ⁽³⁾.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىسلام دىنىدا ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان ئالتە

(1) تەكۈر سۈرىسى 29 - ئايەت

(2) زۇمەر سۈرىسى 7 - ئايەت.

(3) كەھفى سۈرىسى 29 - ئايەت.

ئىماننىڭ بىرىدۇر. قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرمىگەن، ئىشەنمىگەن ئادەمنىڭ ئىمانى قوبۇل ئەمەس.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالدىغان ھەقىقەتلەر

سوئال: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

جاۋاب: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى تۆت ھەقىقەتكە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

(1) كائىناتتا بولۇپ تۇرغان ھەرقانداق پايدىلىق ھادىسىلەر، مەسىلەن: يامغۇرنىڭ يېغىشى، زىرائەتلەرنىڭ مول ھوسۇل بېرىشى، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ مېۋە بېرىشى، شۇنداقلا دۇنيادا يۈز بېرىپ تۇرغان ھەر قانداق زىيانلىق ھادىسىلەر، مەسىلەن: يەر تەۋرەش، ۋابا، قۇرغاقچىلىق، سۇ ئاپىتى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ. بۇ ھادىسىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ سەۋەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ ياراتقان، دەپ ئىشىنىش. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: (يەر يۈزىدىكى پۈتۈن ھادىسىلەر ۋە ئۆزۈڭلار ئۇچرىغان مۇسبەتلەر بىز ئۇلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلغان، بۇ (ئىش) شۈبھىسىزكى، ئاللاھقا ئاساندۇر)⁽¹⁾.

(2) دۇنيادىكى ھەر قانداق ياخشىلىقلار، مەسىلەن: تىنچلىق، ئامانلىق، تەن ساقلىقى، خاتىرجەملىك، باياشاتلىق ۋە ئۇنىڭدىكى ھەر قانداق بەختسىزلىكلەر، مەسىلەن: ئۇرۇش، ئۆلۈم، كېسەللىك، دەرت، جاپا - مۇشەققەتلەر ھەممىسى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ، بۇلارنى ۋە بۇلارنىڭ سەۋەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ ئۆزى ياراتقان، دەپ ئىشىنىش. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: (ئەگەر ئاللاھ ساڭا بىرەر كۈلپەت يەتكۈزسە، ئۇنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم كۆتۈرۈۋېتەلمەيدۇ. ئەگەر ئاللاھ ساڭا بىرەر ياخشىلىق يەتكۈزسە (ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا ھېچكىم ئارىلىشالمايدۇ)، چۈنكى ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر)⁽²⁾.

(3) مەخلۇقاتلارنىڭ يۈرۈش - تۇرۇش، يېيىش - ئىچىش ۋە باشقا بارلىق ئىشلىرى پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ئىشلارنى يارىتىش بىلەن بىرگە ئىنسانلارغا ئۇلارنى قانداق يوسۇندا قوللىنىش

(1) ھەدىد سۈرىسى 22 - ئايەت

(2) ئەنئام سۈرىسى 17 - ئايەت

ئىختىيارنى ۋە قابىلىيىتىنى بەرگەن، دەپ ئىشىنىش. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: (ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى مېڭىشقا ئاسان قىلدى، زېمىننىڭ ئەتراپىدا مېڭىڭلار. ئاللاھنىڭ (بەرگەن) رىزقىدىن يەڭلار، سىلەر تىرىلگەندىن كېيىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرىلسىلەر)⁽¹⁾.

(4) ئىنسانلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ھەر قانداق ياخشىلىق ۋە يامانلىقنى تەقدىر قىلغۇچى ئاللاھدۇر. لېكىن بۇ ئىشلارنىڭ ھەرقايسىسىنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىش ئىنسانلارنىڭ ئىختىيارىدا بولۇپ، بۇ ئىختىيارنى ئۇلارغا ئاللاھ بەرگەن، دەپ ئىشىنىش.

ئاللاھ ئەزەلەدە ئىنسانلارنىڭ كېلەچەكتە قىلىدىغان ياخشى - يامان ھەر قانداق ئىشلىرىنى ئېنىق بىلگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇلارنى شۇ بويىچە بولۇشقا بەلگىلىگەن ۋە ئىنسانلارنى خالىغانلىرىنى قىلىش ياكى قىلماسلىقتا ئەركىن ئىختىيار ۋە ئىرادە بىلەن بۇ ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتكەن. ئىنسانلار بىرەر ئىشنى قىلىش ياكى قىلماسلىقتا ئەركىن ئىختىيار ۋە ئىرادىگە ئىگە بولغانلىقلىرى ئۈچۈنلا ئۇلار بۇ دۇنيادىكى بارلىق قىلمىشلىرىدىن جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئىنسانلارغا ياخشىلىقنىڭ يوللىرىنى ۋە تۈرلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى شۇ ياخشىلىقلارنى قىلىشقا تەرغىب قىلدى، يامانلىقنىڭ يوللىرىنى ۋە تۈرلىرىنى بايان قىلىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى بۇ يامانلىقلارنى تەرك ئېتىشكە بۇيرۇپ، ئۇلارنى يامانلىقلارنىڭ ئاقىۋەتلىرىدىن ئاگاھلاندۇردى.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش بىلەن سەۋەبىنىڭ مۇناسىۋىتى

سوئال: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ سەۋەب بىلەن مۇناسىۋىتى نېمە؟

جاۋاب: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ سەۋەب بىلەن بىلغان مۇناسىۋىتى مۇنداق:

1 - ئىنسانلارنىڭ بېشىغا كەلگەن كېسەللىك، دەرت - ئەلەم، بالايىئاپەت، يوقسۇلۇق ۋە جاپا - مۇشەققەتلەرنىڭ ھەممىنى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ، دەپ ئىشىنىش بىلەن بىرگە بۇلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن سەۋەبلەرنىڭ ھەممىنى قىلىش، ئاللاھقا ئۇلارنى كۆتۈرۈۋېتىشنى سوراپ دۇئا قىلىش ۋە بۇلارنىڭ سەۋەبىدىن (يەنى يۇقىرىقى كۈپەتلەرنىڭ سەۋەبىدىن) تارتقان جاپالارنىڭ بەدىلىگە

(1) مۇلك سۈرىسى 15 - ئايەت

ئاللاھنىڭ ساۋاب بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر. بىراق كېلىچەككە ئائىت ئىشلارنى «ئاللاھنىڭ تەقدىرىدە نېمە بولسا شۇ بولىدۇ» دەپ ئىشلىمەستىن، سەۋەب قىلماستىن «ئۈمۈمە پىش ئاغزىغا چۈش» دەپ ئۆلتۈرۈۋېلىش ئىنسانلىقنىڭ شەنىگە ھەرگىزمۇ ياراشمايدىغان تەييار تاپلىق ۋە ئىنسانلىق ھۈرمەتنىڭ ھېسابىغا ئىشلەنگەن كەچۈرۈلمەس جىنايەتتۇر.

2 - ئىنسانلارغا يەتكەن كېسەللىك، ئاجىزلىق ۋە يوقسۇلۇقلارنى «ئاللاھنىڭ تەقدىرىدۇر» دەپ ئۇلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن سەۋەب قىلماستىن چوڭ خاتالىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ يۇقىرىقى كۈلپەتلەرنى ياراتقان بولسا، ئىنساندا ئەقىل بىلەن ئىرادىنىمۇ ياراتتى. ئىنساننىڭ ئاللاھ بەرگەن بۇ ئەقىل، ئىرادە بىلەن سەۋەب قىلىشىمۇ ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر. «تەقدىر بىلەن كېسەل بولىدۇمغۇ» دەپ سەۋەب قىلماستىن ئۆلۈش ياكى «تەقدىر بىلەن ئوغرى بولۇپ قالىدۇمغۇ» دەپ ئوغۇرلۇق قىلىش ئېغىر گۇناھ ھەمدە ئاللاھقا تۆھمەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ قانداقلا بىر كېسەللىكنى ياكى دەرتنى ياراتقان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ شىپاسىنى ياراتقان. ئىنسان ئۆزىدىكى ئىرادە ۋە ئەقىل بىلەن سەۋەب قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭ شىپاسىنى تېپىشقا بۇيرۇلغان. ئاللاھ يامانلىقنى ياراتقان بولسا، ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتلىرى ۋە جازالىرىدىن ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ، ئۇلارنى ئۇنىڭدىن يىراق بولۇشقا بۇيرىدى ۋە بۇنداق يامان ئىشلارنى قىلىش ياكى ئۇلاردىن يېنىش ئىختىيارىنىمۇ ئىنساننىڭ ئۆزىگە بەردى.

ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئالدىغا بىر ئوغرىنى ئېلىپ كىرىدۇ. سوراق ئۈستىدە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغرىدىن «نېمە ئۈچۈن ئوغرىلىق قىلدىڭ؟» دەپ سورىغاندا ئوغرى «ئاللاھ تەقدىر قىلغانىكەن شۇڭا ئوغۇرلۇق قىلدىم» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغرىنى 30 دەررە ئۇرۇپ ئاندىن كېيىن قولىنى كېسىشكە بۇيرۇق بەرگەندە، ساھابىلاردىن بىرى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن «نېمە ئۈچۈن بىر ئوغرىلىق جىنايىتىگە ئىككى جازا بېرىلىدۇ؟» دەپ سورىيدۇ، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: «ئاللاھقا يالغاندىن تۆھمەت قىلغانلىقى ئۈچۈن 30 دەررە ئۇرۇشقا، ئوغۇرلۇق قىلغانلىقى ئۈچۈن قولىنى كېسىشكە بۇيرىدىم» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئۇنى ئوغۇرلۇق قىلىشقا بۇيرۇغان ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئوغۇرلۇق قىلغان»⁽¹⁾.

سوئال: قازا ۋە قەدەرگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

(1) ئۇستاز رەھمەتۇللا ئىنايەتۇللانىڭ «ئىلىم ۋە ئىمان» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

جاۋاب: كائىناتتا بولىدىغان ھەرقانداق ھادىسە، ئىنسانلارنىڭ قىلىدىغان ياخشىلىق - يامانلىق ھەرقانداق ئىشلىرى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ. ئىنسان ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا ياكى قىلماسلىقتا ئاللاھ بەرگەن ئىختىيار بىلەن ئەركىندۇر. لېكىن ئاللاھ ياخشى ئىشلارغا رازىكى، يامان ئىشلارغا رازى ئەمەستۇر.

سوئال: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ھېكمىتى نېمە؟

جاۋاب: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئەلەرنىڭ ئەڭ كۈچلۈك بىر ئىلاھىي قانۇننىڭ ھىمايىسى ئاستىدا ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقىغا ۋە ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىدۇ. نەتىجىدە، ئۇنىڭ بېشىغا بىرەر بالا - قازا ياكى ئېغىر كۈلپەتلەر كەلسە ئاھ ئۇرۇپ ئۆزىنى يوقىتىپ قويمايدۇ، بىرەر مۇۋەپپەقىيەت قازانسا خوشاللىقتىن ئۆزىگە ئىشىنىپ كۆرەڭلەپ كەتمەيدۇ. چۈنكى ئۇ ھەممىنى ئاللاھتىن دەپ بىلىدۇ. شۇڭا ئۇ، بالا - قازا يەتكەندە سەبىر قىلىدۇ، مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندا ئاللاھقا شۈكۈر قىلىدۇ. ئىنسان مەغلۇبىيەتكە ئاھ ئۇرۇپ كەتمەيدىغان ۋە مۇۋەپپەقىيەتكە كۆرەڭلەپ كەتمەيدىغان دەرىجىگە يەتكەندە، ئۇ ھەقىقىي پىشىپ يېتىلگەن بولىدۇ. ئىمان ئەنە شۇنداق ئېسىل ئەرلەرنى يارىتىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾⁽¹⁾
 يەنى «كىشىگە يەتكەن ھەر قانداق مۇسەبەت ئاللاھنىڭ قازاسى بىلەنلا يېتىدۇ. كىمكى ئاللاھقا (يەنى ھەر قانداق مۇسەبەت ئاللاھنىڭ قازاسى بىلەن يېتىدۇ، دېگەن سۆزگە) ئىشىنىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭ قەلبىنى (سەبىرگە) يېتەكلەيدۇ. ئاللاھ ھەر نەرسىنى بىلگۈچىدۇر»⁽¹⁾.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىسى

سوئال: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىسى نېمە؟

جاۋاب: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى - مۇسۇلمان بولۇشنىڭ شەرتى بولغان 6 ئىماننىڭ تولۇقلىنىشىدۇر. چۈنكى قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرمىگەن كىشى مۇسۇلمان بولالمايدۇ. قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ باشقا پايدىلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) تاغابۇن سۈرىسى 11 - ئايەت.

1 - مەغپىرەت

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشىنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «مۆمىن كىشىگە يەتكەن ھەرقانداق مۇسەبەت، كېسەللىك، غەمكىنلىك، ھەتتا كۆڭۈلسىزلىكلەرنىڭ بەدىلىگە ئۇ كىشىنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽¹⁾.

2 - ساۋابلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشىگە ساۋاب بېرىلىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ يەنى «(بېشىغا كەلگەن زىيان - زەخمەت، مۇسەبەتلەرگە) سەبىر قىلغۇچىلارغا (جەننەت بىلەن) خۇشخەۋەر بەرگىن. ئۇلارغا بىرەر مۇسەبەت كەلگەن چاغدا ئۇلار "بىز ئاللاھنىڭ ئېگىدارچىلىقىدىمىز، چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز" دەيدۇ. ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ مەغپىرىتى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشكۈچىلەر دۇر. ئەنە شۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلار دۇر»⁽²⁾.

3 - قانائەت ۋە كەڭ قۇرساقلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى قانائەتلىك ۋە كەڭ قۇرساق بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ ساڭا تەقدىر قىلغان قىسمەتكە رازى بولغىن، كىشىلەرنىڭ ئەڭ بايلىرىدىن بولمىسەن»⁽³⁾.

چۈنكى قانائەت ئەڭ زور بايلىقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بايلىق پۇل - مالنىڭ كۆپلىكىدىن ئەمەس، بەلكى نەپىسنىڭ (قانائەت بىلەن بولغان) بايلىقىدۇر» دەپ كۆرسەتكەن.

4 - شۇجائەت

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى ھەر قانداق بىر قىيىنچىلىققا شۇجائەت بىلەن تاقابىل كېلىدۇ، ئۆزىنىڭ ھەق - ھوقۇقىنى قوغداش يولىدا ئاللاھنىڭ غەيىرىدىن

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەتى.

(2) بەقەرە سۈرىسى 156 - 157 - ئايەت.

(3) ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى.

قورقمايدۇ. چۈنكى ئۇ، ئەجەل ئاللاھنىڭ ئىلىكىدە ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىدۇ - دە، باشقىلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغان خەۋپ - خەتەر ۋە زىيان - زەخمەتلەردىن قورقۇپ قالمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «بىلگىنكى! ئەگەر پۈتۈن ئۈمىت بىرلىشىپ ساڭا بىرەر پايدا يەتكۈزمەكچى بولسىمۇ، ئۇلار پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىر قىلغىنىغا يەتكۈزمەيدۇ، ئەگەر ئۇلار ھەممىسى بىرلىشىپ ساڭا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتكۈزمەكچى بولسىمۇ، ئۇلار پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىر قىلغىنىغا يەتكۈزمەيدۇ. قەلەملەر كۆتىرىلىپ بولدى، سەھىپىلەر يېزىلىپ بولدى»⁽¹⁾.

5 - سەۋرچانلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈگەن كىشى سەۋرچان بولىدۇ، ئۆتكەنلەرگە ھەسرەت - نادامەت چەكمەيدۇ. چۈنكى ئۇ ھەممە ئىشنىڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كۈچلۈك مۆمىن ئاجىز مۆمىندىن ياخشى ۋە ئاللاھقا ئەڭ يېقىملىقتۇر. ھەممىسىدە ياخشىلىق بار، ساڭا مەنپەئەتلىك بولغان ئىشقا قىزىققىن، ئاللاھتىن ياردەم سورىغىن، ئاجىز كەلمەيسەن. ساڭا بىرەر مۇسەبەت يەتسە» ئەگەر ئۇنداق قىلغان بولسام مۇنداق بولاتتى» دېمىگەن، بەلكى «ئاللاھ شۇنى تەقدىر قىلغان ئىكەن شۇنداق بولدى» دېگەن. ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارغا «ئەگەر» دېيىش شەيتاننىڭ ئىشىنى ئاچىدۇ»⁽²⁾.

6 - ئۈمىدۋارلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈگەن كىشىنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم ۋە روھى ئۈمىدۋار بولىدۇ. چۈنكى بۇنداق كىشىلەر ھەر قانداق قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئوڭايلىقنىڭ بارلىقىغا، باشقا كەلگەن مۇسەبەت، جاپا - مۇشەققەتلەرنىڭ بەدىلىگە ساۋابىنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىدۇ - دە، ئوڭۇشسىزلىقلارغا، كۈلپەتلەرگە ۋە چوڭ قولىدىن بېرىشلەرگە ئۇچرىغاندىمۇ، ئاھ ئۇرۇپ ئۆزلىرىنى يوقىتىپ قويمايدۇ. بەلكى ئۈمىد بىلەن تەمكىن ھالدا خاتىرجەم ئۆمۈر سۈرىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾. لَكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ ﴿يەنى «يەر يۈزىدىكى بارلىق ھادىسىلەر ۋە ئۆزەڭلار ئۇچرايدىغان

(1) ئىمام تېرمىزى رىۋايىتى.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

مۇسبەتلەر، بىز ئۇلارنى يارىتىشتىن بورۇن (لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلغان) بۇ ئىش شۈبھىسىزكى، ئاللاھقا ئاساندۇر (ئاللاھنىڭ ئۇلارنى لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىشى) قولۇڭلاردىن كەتكەن نەرسىگە قايغۇرۇپ كەتمەسلىكىڭلار ۋە ئاللاھ بەرگەن نەرسىگە خوش بولۇپ (ئۇنىڭ نېمەت ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ) كەتمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر»⁽¹⁾.

ھىدايەت ۋە زالالەت ئاللاھتىن

سوئال: بەندىلەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلىش ياكى ئۇنىڭدىن ئازدۇرۇپتېتىش راستتىنلا ئاللاھتىنمۇ؟

جاۋاب: توغرا، بەندىلەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلىش ياكى ئۇنىڭدىن ئازدۇرۇپتېتىش ئاللاھتىندۇر. ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم ئۇنىڭ ئىزىنىسىز ھىدايەت قىلالمايدۇ ۋە ئازدۇرۇلمايدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەقىقەتەن خالىغان كىشىنى ئازغۇن قىلىدۇ ۋە خالىغان كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ»⁽²⁾.

بۇنىڭغا ئاساسەن، شەيتانلارنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرۇشى پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە ئىزىنى بىلەن بولغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ قانداقلا بىر ئادەمنى ھىدايەت قىلىشنى خالىسا ئۇنىڭ قەلبىنى توغرا يولغا يېتەكلەيدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۇ ھىدايەت تاپىدۇ. ئاللاھ قانداقلا ئادەمنىڭ ئازغۇن بولۇشىنى خالىسا ئۇنىڭغا شەيتانلارنى مۇسەللەت قىلىدۇ - دە، شەيتانلار ئۇنىڭغا ئۇنىڭ يامان ئىشلىرىنى ياخشى كۆرسىتىش ئارقىلىق ئۇنى ئازدۇرۇپ كېتىدۇ. نەتىجىدە ھىدايەت قىلىش ۋە ئازدۇرۇش ئاللاھتىن بولغان بولىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَن يَعِشْ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نَقِيضٌ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّوهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ﴾ يەنى «كىمكى مېھرىبان ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن (يەنى قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز، شەيتان ئۇنىڭغا ھەمراھ بولىدۇ. شۈبھىسىزكى، شەيتان ئۇلارنى توغرا يولدىن توسىدۇ»⁽³⁾.

ھىدايەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

سوئال: ھىدايەت قانچە تۈرلۈك بولىدۇ؟

(1) ھەدىد سۈرىسى 22 - 23 - ئايەتلەر.

(2) فاتىر سۈرىسى 8 - ئايەت.

(3) زۇخراپ سۈرىسى 36 - 37 - ئايەتلەر.

جاۋاب: ھىدايەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى يول كۆرسىتىش مەنىسىدىكى ھىدايەت، يەنە بىرى مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش مەنىسىدىكى ھىدايەت. ئالدىنقىسى، سىز يول سورىغان كىشىنىڭ سىزگە سىز بارماقچى بولغان جايغا ئېلىپ بارىدىغان تۈز يولنى ئېنىق شەرھلەپ كۆرسىتىپ قويغىنىغا، كېيىنكىسى، ئۇنىڭ سىزنىڭ قولىڭىزدىن تۇتۇپ، سىزنى سىز بارماقچى بولغان جايغا ئاپىرىپ قويغىنىغا ئوخشاشتۇر.

سوئال: ھەر ئىككى ھىدايەت ئاللاھنىڭ قولىدىنلا كېلەمدۇ؟

جاۋاب: مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش مەنىسىدىكى ھىدايەت پەقەت ئاللاھنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ. ھەتتا پەيغەمبەرنىڭمۇ قولىدىن كەلمەيدۇ. ئاللاھ بۇ مەنىنى ئىپادىلەپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: «شۈبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادىمىڭنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن ئاللاھ خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، ئاللاھ ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئۇبدان بىلىدۇ»⁽¹⁾.

ئەمما يول كۆرسىتىش مەنىسىدىكى ھىدايەت پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ۋارىسلىرى بولغان ئۆلىمالارنىڭ، دەۋەتچىلەرنىڭ قولىدىن كېلىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى كىشىلەرگە جەننەتنىڭ يولىنى كۆرسىتىپ بېرىپ، ئۇلارنى شۇ يولغا چاقىرىشتىن ئىبارەت. ئاللاھ بۇ مەنىنى ئىپادىلىگەن ھالدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: (شۈبھىسىزكى، سەن كىشىلەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلسەن (باشلايسەن))⁽²⁾.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى كىشىلەرگە جەننەتنىڭ يولىنى كۆرسىتىپ بېرىپ، ئۇلارنى شۇ يولغا چاقىرىشتىن ئىبارەت. ئاللاھ بۇ مەنىنى ئىپادىلىگەن ھالدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، سەن كىشىلەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلسەن (باشلايسەن)»⁽³⁾.

ئەمما مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش مەنىسىدىكى ھىدايەت ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. بۇھەقتە ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

(1) قەسەس سۈرىسى 56. ئايەت

(2) شۇرا سۈرىسى 52. ئايەت

(3) شۇرا سۈرىسى 52. ئايەت.

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادىمىڭنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن ئاللاھ خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، ئاللاھ ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئۇيدان بىلىدۇ»⁽¹⁾.

ھازىر بىز توختىلىۋاتقان ھىدايەت پەقەت ئاللاھنىڭلا قولىدىن كېلىدىغان، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش مەنىسىدىكى ھىدايەتتۇر.

سوئال: ئاللاھ قانداق ئادەملەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلىدۇ ۋە قانداق ئادەملەرنى ھىدايەت قىلمايدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ توغرا يولغا ھىدايەت تېپىشنى خالىغان كىشىنى ئۇنىڭغا ھىدايەت قىلىش بىلەن بىرگە ئۆكشىگە توغرا يول تېپىشنىڭ ۋاسىتىلىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. چۈنكى «ئاللاھ ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئۇيدان بىلىدۇ» ئاللاھ ھىدايەتنى خالىماي ئازغۇنلۇقنى ئۆزىگە راۋا كۆرگەن كىشىگە ئازغۇنلۇقنى نەسب قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ يوللىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. ﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ يەنى «ئۇلار ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ھىدايەتتىن بۇرۇۋەتتى، ئاللاھ پاسىق قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ»⁽²⁾.

چۈنكى توغرا يولغا ھىدايەت تېپىش پەقەت ياخشى نىيەت ۋە ياخشى ئەمەللەرنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئاللاھنىڭ بىر ئادەمنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلغانلىقى ئۇ كىشىگە ئەڭ كاتتا نېمەت ئاتا قىلغانلىقىدۇر. دۇنيادا توغرا يولغا ھىدايەت تېپىشتىن زور ئۇتۇق يوقتۇر. ئاللاھنىڭ بۇ كاتتا نېمىتى ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا ئىنتىلمەستىن، ئارزۇ قىلىنماستىن ۋە سورالماستىن بېرىلمەيدۇ. شۇڭا، ئاللاھ، گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلىپ ئاللاھنىڭ يولىغا ئەگەشكۈچىلەرنى ھىدايەت قىلىدۇ. ئاللاھ بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ﴾ يەنى «ئاللاھ تەۋبە قىلغانلارنى ھىدايەت قىلىدۇ»⁽³⁾.

ئاللاھ، توغرا يولغا ھىدايەت تېپىشنى خالىماي، ئۆزلىرىنىڭ قىڭغىر يوللىرىغا رازى بولۇپ، دىندىن ئۆزاقلاشقۇچىلارنى ھىدايەت قىلمايدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ يەنى «ئاللاھ پاسىق قەۋمنى (يەنى دىننىڭ چەك -

(1) قەسەس سۈرىسى 56. ئايەت.

(2) سەنى سۈرىسى 5. ئايەت.

(3) رەئد سۈرىسى 27. ئايەت.

چېگرسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ»⁽¹⁾.

ئاللاھ ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈپ، باتىلغا يۈزلەنگەنلەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلمايدۇ. ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ يەنى «كىمكى ئۆزىگە توغرا يول ئېنىق بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەرگە (يەنى ئۇنىڭ ئەمرىگە) مۇخالپەتچىلىك قىلىدىكەن، مۆمىنلەرنىڭ يولىدىن غەيرىگە ئەگىشىدىكەن، ئۇنى ئۆز يولىغا قويۇپ بېرىمىز، جەھەننەم نېمە دېگەن يامان جاي!»⁽²⁾.

سوئال: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش سەۋەب قىلىشقا زىت كىلمەمدۇ؟

جاۋاب: قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش سەۋەب قىلىشقا ھەرگىز زىت كەلمەيدۇ. كىشىگە يەتكەن ياخشىلىق - يامانلىق، مۇسەبەت - خوشاللىق، پايدا - زىيانلارنىڭ ھەممىنى، شۇنداقلا بولۇپ ئۆتكەن ھەر قانداق بىر ئىشنى ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولدى، دەپ ئېتىقاد قىلىش ئىماننىڭ بىر پارچىسىدۇر. كېلىچەكتە بولىدىغان ھەر قانداق ئىشلارنىمۇ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش ئىماندىن. بىراق «ئاللاھنىڭ تەقدىرىدە نېمە بولسا شۇ بولىدۇ» دەپ سەۋەب قىلماسلىق ئىماندىن ئەمەس، بەلكى چوڭ خاتالىقتۇر.

گەرچە ئىنساننىڭ رىزقى، ئەجەلى ۋە ياخشى - يامان پۈتۈن ئىشلىرى ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىشىمۇ، ئىنسان شۇ رىزقنى ھاسىل قىلىش، جېنىنى قوغداش ۋە ئۆزى ھەم جەمئىيەتكە پايدىلىق ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن سەۋەب قىلىشقا بۇيرۇلغان. ئەگەر ئۇ، «ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلدىم» دەپ سەۋەبىنى قولدىن بېرىدىكەن، ئۇ چوقۇم گۇناھكار بولىدۇ ۋە تەۋەككۈلنىڭ مەنسىنى سۈيۈستېمال قىلغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ بۇ دۇنيادا ھەممە ئىشنى سەۋەبلەرگە باغلىغان. بۇ دۇنيا سەۋەب دۇنياسى. ھەر كىشى سەۋەب قىلىپ ئىشلىگىنىگە يارىشا قازىنىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ﴾ يەنى «ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ»⁽³⁾.

(1) تەۋبە سۈرىسى 24 - ئايەت.

(2) نىسا سۈرىسى 115. ئايەت.

(3) نەجم سۈرىسى 39 - ئايەت.

تەۋەككۈل ۋە ئۇنىڭ شەرتى

سوئال: تەۋەككۈل قىلىش دېگەننىڭ مەنىسى نېمە؟

جاۋاب: تەۋەككۈل سۆزىنىڭ لوغەتتىكى مەنىسى - بىرەر ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا كاپالەت تەلەپ قىلىش دېمەكتۇر. ئەمما ئۇنىڭ شەرىئەت ئىستېمالدىكى مەنىسى — ئاللاھقا چىن ئىشەنچ بىلەن يۈلىنىش دېمەكتۇر.

سوئال: تەۋەككۈل قىلىشنىڭ شەرتى نېمە؟

جاۋاب: تەۋەككۈل قىلىشنىڭ شەرتى - تەۋەككۈل قىلماقچى بولغان ھەر قانداق ئىش ئۈچۈن ئاۋۋال قولدىن كېلىشى ۋە كۈچىنىڭ يېتىشچە سەۋەبلەرنى قىلىش، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى ئاللاھقا تاپشۇرۇپ، ئاللاھقا چىن ئىشەنچ بىلەن يۈلىنىشتىن ئىبارەتتۇر. مەسىلەن: ئاددى بىر دېھقان ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلىشتا، ئالدى بىلەن يەرنى ھەيدەپ يۇمشىتىدۇ، ئۇنىڭغا يېتەرلىك ئۇرۇق ۋە ئۇغۇتلارنى چاچىدۇ، سۇنى ۋاقتىدا بېرىپ تۇرىدۇ، مۇندىن باشقا دېھقانچىلىقنىڭ پۈتۈن شەرتلىرىنى تولۇق ئورۇنلايدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن زىرائەتنىڭ سالامەت ئۈنۈپ چىقىشى ۋە مول ھوسۇل بېرىشىنى ئاللاھقا تاپشۇرۇپ تەۋەككۈل قىلىدۇ. ئاللاھ خالىسا ئۇنى سالامەت ئۈندۈرۈپ مول ھوسۇل چىقىرىپ بېرىدۇ. خالىسا تەبىئەتنىڭ تۈرلۈك ئاپەتلىرىگە ئەمر قىلىدۇ - دە، زىرائەتلەرنى بىر ئاندىلا نابۇت قىلىۋېتىدۇ. شۇڭا ھەر قانداق ئىش سەۋەب قىلىش بىلەن بىرگە ئاللاھقا يۈلىنىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. سەۋەبلەرگىلا چوقۇنۇپ كېتىپ ئاللاھنى ئۇنتۇپ قېلىش توغرا بولمىغاندەك، ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلىدىم دەپ سەۋەب قىلماسلىق تېخىمۇ توغرا بولمايدۇ. تەۋەككۈل پەقەت ئاللاھقا قىلىنىدۇ. ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلىش ئىبادەتنىڭ جۈملىسىدىندۇر. ئاللاھ بىزىلەرنى ئۇنىڭغا تەۋەككۈل قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ﴾ يەنى «كىمكى ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلسا، ئاللاھ ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ، ئاللاھ ھەقىقەتەت مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ»⁽¹⁾.

قازا ۋە قەدەرگە مۇناسىۋەتلىك سوئاللارغا جاۋاب

سوئال: توغرا يولغا ئەگەشمەسلىك ۋە يامان ئىشلانى تەقدىردىن كۆرۈش توغرىمۇ؟

جاۋاب: توغرا يولغا ئەگەشمىگەنلىكىنى ۋە باشقا يامان ئىشلارنى تەقدىردىن كۆرۈش

(1) تالاق سۈرىسى 3 - ئايەت.

ھەقىقەتەن ئەقىلسىزلىق ۋە ئەينى ۋاقىتتا ئاللاھقا تۆھمەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ ئىنسانلارغا پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق كىتابلارنى چۈشۈرۈپ بېرىپ، بۇ كىتابلار بىلەن ئۇلارغا ھەق بىلەن باتىلنى، ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنى ئېنىق بىلدۈردى ۋە ھەقىقەتكە ئەگىشىپ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا چاقىردى. ئاللاھ ئىنسانلارغا ئەقىل، ئىرادە ۋە ئىختىيارنى بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى يول تاللاشتا ئەركىن ياراتتى. نەتىجىدە ھىدايەتنى زالالەتتىن ئەۋزەل كۆرۈپ ئەقىل ۋە ئىرادىسىنى يولدا ئىشلەتكەن كىشىلەر ئاللاھ چاقىرغان توغرا يولغا ئەگەشتى. ئەمما ھىدايەتتىن زالالەتنى ئەۋزەل كۆرگەن كىشىلەر ھىدايەت يولىغا كىرىشنى خالىمىدى ياكى ئىزدەنمىدى، ئۆزلىرىنىڭ تۇتقان يوللىرىنى توغرا دەپ ھېس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئازغۇنلارنىڭ قاتارىدىن بولدى. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿لَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾ يەنى «ئىنسان ئۈچۈن ئىككى كۆز، بىر تىل، ئىككى كالىپۇك، ياراتمىدۇقۇمۇ؟ ئۇنىڭغا ياخشى يول بىلەن يامان يولنى كۆرسەتمىدۇقۇمۇ؟»⁽¹⁾.

ئاللاھ مۇشربىكلەرنىڭ، ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھقا شىك كەلتۈرگەنلىكىنى تەقدىردىن كۆرگەنلىكىگە كايىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذُاقُوا بَأْسَنَا﴾ يەنى «مۇشربىكلەر "ئەگەر ئاللاھ خالىسا ئىدى بىز ۋە ئاتا - بۇۋىلىرىمىز شىك كەلتۈرمەيتتۇق ۋە ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمايتتۇق" دەيدۇ. ئۇلاردىن بورۇنقى كىشىلەر (تاكى بىزنىڭ ئازابىمىز چۈشۈپ) ئازابىمىزنى تېتىغانغا قەدەر (سنى مۇشربىكلەر ئىنكار قىلغاندەك) مۇشۇنداق ئىنكار قىلغان ئىدى»⁽²⁾.

بەزىلە مۇنداق دەپ سوئال قويۇشى مۇمكىن، مەن قىلىدىغان ئىشنى ئاللاھنىڭ ئالدىدىنلا بىلىپ ۋە بەلگىلەپ شۇنداق بېزۋەتكەنلىكى مېنى شۇ ئىشنى قىلىشقا زورلىغانلىقى ئەمەسمۇ؟ بۇنىڭ جاۋابى مۇنداق: ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى ياخشى بىلىدىغان تەجرىبىلىك ۋە ئەقىللىق بىر مۇئەللىم ئىمتىھان سوئاللىرىنى تەييارلاش جەريانىدا، ئوقۇغۇچىلىرى ئىچىدىن بۇ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي سىنىپتا قالىدىغانلىرى بىلەن ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ سىنىپ كۆچىدىغانلىرىنى ئۆزىنىڭ بىلىشىگە ئاساسەن ئايرىپ

(1) بەلەد سۇرىسى 8 - 10 - ئايەتلەر.

(2) ئەنئام سۇرىسى 148 - ئايەت.

چىقىپ، شۇ بويىچە بىر قەرەزگە يېزىپ قويغان بولسا، كېيىن ئىمتىھان باشلىنىپ، ئىمتىھان نەتىجىسى خۇددى مۇئەللىمنىڭ بىلگىنى ۋە يازغىنى بويىچە چىقسا، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قالغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇئەللىم يازغان قەرەزنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنى باھانە قىلىپ تۇرۇپ، «ئەگەر مۇئەللىم بىزنى ئۆتەلمەيدۇ دەپ يازمىغان بولسا ئىدى، بىز ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتۇق» دەپ دەۋالاششى توغرىمۇ؟ ئۇلارغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىلىدۇ؟ ئۇلارغا بېرىلىدىغان جاۋاب چوقۇم مۇنداق بولىدۇ: «مۇئەللىمنىڭ يازغىنى سىلەرنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيدىغانلىقىڭلار توغرىسىدىكى ئۆز ئىلمىگە مۇناسىۋەتلىك ئىش. ئەمما سىلەرنىڭ ئەمەلىيەتتە ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگىنىڭلار ئۆزۈڭلارنىڭ ياخشى ئوقۇپ تەييارلىق قىلمىغانلىقىڭلارغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلە. بۇنى ئۆزۈڭلاردىن كۆرۈڭلار!»

ئاللاھ تائالا جىمى مەخلۇقاتنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئاشكارا - يوشۇرۇن ھەممە ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ يەنى «مەخلۇقاتنى ياراتقان زات بىلمەمدۇ؟ ئۇ شەيئەلەرنىڭ ئەڭ نازۇك تەرەپلىرىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن تولۇق خەۋەر داردۇر»⁽¹⁾.

بىزنى مۇشۇ ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتكەن ئاللاھ، بۇ ئىمتىھاننىڭ نەتىجىسىنى ئۆزىنىڭ ئەزەلىي ئىلمى بىلەن ئىنتايىن ياخشى بىلىدۇ.

مۇئەللىم ئۆزىنىڭ ئىنسان بولغىنى سەۋەبلىك ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق بەلگىلەشتە بەزىدە خاتالىشىشى مۇمكىن. ئەمما ئاللاھ ھەرگىز خاتالاشمايدۇ!

ئىنساننىڭ ئىختىيارىدا بولمايدىغان ئىشلار

قازا ۋە قەدەرنىڭ جۈملىسىدىن بەزى ئىشلار باركى، ئۇلارنى ئاللاھ تائالا ئىنسانلار خالىسى، ياكى خالىمىسۇن، ھېس قىلىسۇن ياكى ھېس قىلالمىسۇن ئۇنىڭدىن قەتئىينەزەر ھالدا، بېۋاسىتە ئۆز خاھىشى بىلەنلا بېكىتىۋەتكەن. مەسىلەن: سىزنىڭ نەدە ۋە قاچان تۇغۇلىشىڭىز، ئاتا - ئانىڭىزنىڭ كىملىرى بولۇشى، بويىڭىزنىڭ ئېگىز ياكى پاكىز بولۇشى، چىرايىڭىزنىڭ چىرايلىق ياكى كۆرۈمىسىز بولۇشى، ئەقلىڭىزنىڭ ئۆتكۈر ياكى كەم بولۇشى، خاراكتېرىڭىزنىڭ قانداق بولۇشى، ئۆمرىڭىزنىڭ قانچىلىك بولۇشى ۋە باشقىلار قاتارلىق ئىشلار بەندىنىڭ ئىختىيارى سىرتىدىكى ئىشلار بولغانلىقتىن، ئىنسانلار

(1) مۇلك سۈرىسى 14 - ئايەت.

ئۇنىڭدىن جاۋابكار ئەمەس، ئەلۋەتتە. ﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ يەنى «ئاللاھ سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قۇرسىقىدىكى چېغىڭلاردا ئۆزى خالىغان شەكىلگە كىرگۈزىدۇ»⁽¹⁾.

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ يەنى «ئاللاھ مەخلۇقاتىدىن خالىغىنىنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمنى (پەيغەمبەرلىككە ۋە خالىغان ئىشقا) تاللايدۇ، تاللاش ھوقۇقى ئۇلاردا ئەمەس، ئاللاھ (جىمى نۇقسانلاردىن ئەلۋەتتە) پاكىتۇر، ئۇلارنىڭ شىك كەلتۈرگەنلىرىدىن ئۈستۈندۇر»⁽²⁾.

سوئال: لەۋھۇلمەھپۇز دېگەن نېمە؟

جاۋاب: لەۋھۇلمەھپۇز - ئاللاھ ئەزەلدە تەقدىر قىلىپ بەلگىلىگەن كائىناتتا بولىدىغان ھەر قانداق ھادىسىلەر، مەخلۇقاتلارنىڭ ئەھۋالى ۋە ئىنسانلارنىڭ قىلىدىغان ھەر قانداق ياخشى - يامان بارلىق ئىشلىرى خاتىرىلەنگەن بۈيۈك دىۋان دېمەكتۇر. ئۇنىڭ ئورنى ئاسمانلارنىڭ يۇقىرى تەبىقىسىدە. قۇرئان كەرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشىشتىن ئىلگىرى لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلىپ ساقلانغان ئىدى. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ﴾ يەنى «بەلكى ئۇ، لەۋھۇلمەھپۇزدا ساقلانغان ئۇلۇغ قۇرئاندۇر»⁽³⁾.

(1) ئال ئىمران سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) قەسەس سۈرىسى 68. ئايەت.

(3) بۇرۇج سۈرىسى 21 - 22 - ئايەتلەر.

ئالتىنچى باب قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش

سوئال: قىيامەت كۈنى دېگەن قانداق كۈن؟

جاۋاب: قىيامەت كۈنى - بۇ دۇنيا ھاياتى پۈتۈنلەي ئاخىرلىشىپ، ئاللاھتىن باشقا ھەممە پانىي بولغاندىن كېيىن، ئاخىرەت ئىسىملىك يېڭى بىر ھاياتنىڭ باشلىنىشى دېمەكتۇر.

قىيامەت كۈنى قۇرئان كەرىمدە «ھېساب كۈنى»، «دىن كۈن»، «ئاخىرەت كۈنى» ۋە «مۇكاپات - جازا كۈنى» دېگەن ھەرخىل ئىسىملار بىلەن نۇرغۇن ئورۇندا بايان قىلىنىپ كەلمەكتە.

سوئال: قىيامەت كۈنىدە قانداق ئىشلار بولىدۇ؟

جاۋاب: قىيامەت كۈنىدە ئاللاھ ئىنسانلارنى قايتا تىرىلدۈرگەندىن كېيىن ئۇلارنى ھېساب مەيدانىغا توپلايدۇ. ھېساب مەيدانىدا ھەر بىر ئىنسان ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادىكى ھاياتىدا قىلغان ياخشى - يامان بارلىق ئەمەللىرىدىن تەپسىلىي ھېساب بېرىدۇ. بۇ كۈندىكى ھېسابنى ئاللاھ ئۆزى بېۋاسىتە ئالىدۇ. ئاللاھ بۇ كۈندە زەررە چاغلىق ياخشىلىقى بولغان ئادەمگىمۇ شۇ ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرسىتىدۇ ۋە زەررە چاغلىق يامانلىقى بولغان ئادەمگىمۇ شۇ يامانلىقنىڭ جازاسىنى تېتىتىدۇ.

بۇ كۈندە ھېچكىمگە ئازراقمۇ زۇلۇم قىلىنمايدۇ. قىيامەت كۈنى ھەققىدە زىكر قىلىنغان ئايەت ۋە ھەدىسلەر ئىنتايىن كۆپتۇر، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ كۈننىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقىنى تەكىتلەمەكتە. ھازىرقى زامان ھەرساھە تەبىئىي پەن ئالىملىرىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرىمۇ، دۇنيانىڭ بىر كۈنى پۈتۈنلەي تارمار بولۇپ، ھەممە يوق بولۇشى بىلەن ھاياتلىقنىڭ تۈگەيدىغانلىقىنى جاكارلىماقتا. قىيامەت كۈنىنىڭ بولىدىغانلىقى ئەقىل ۋە ئادالەتنىڭ بىردەك تەقەززاسىدۇر.

ئاللاھ قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: ﴿رَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُعْثُوا قُلُوبًا وَلَا أَرْبَابًا لِيُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَنْ تُبْعَثُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ يەنى «كاپىرلار ھەرگىز تىرىلدۈرۈلمەيمىز دەپ گومان قىلىشتى، ئېيتقىنكى ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، پەرۋەدىگارىم بىلەن قەسەمكى، سىلەر چوقۇم تىرىلدۈرۈلىسىلەر، ئاندىن سىلەرگە قىلمىشىڭلاردىن خەۋەر بېرىلىدۇ. بۇ ئاللاھقا ئاساندۇر»⁽¹⁾.

(1) تاغابۇن سۈرىسى 7 - ئايەت.

﴿لَا أُفْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ * وَلَا أُفْسِمُ بِالنَّفْسِ اللّوَامَةِ * أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّن نَّجْمَعُ عِظَامَهُ * بَلَىٰ أَقْدِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ﴾ يەنى «قىيامەت كۈنى بىلەن قەسەمكى، ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپس بىلەن قەسەمكى، (سىلەر چوقۇم تىرىلدۈرۈلسىلەر، چوقۇم سىلەردىن ھېساب ئېلىنىدۇ). ئىنسان (يەنى كاپىر) بىزنى ئۆزىنىڭ (چىرىپ تارقىلىپ كەتكەن) سۆڭەكلىرىنى تىرىلدۈرەلمەيدۇ دەپ گۇمان قىلامدۇ؟ ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇنىڭ سۆڭەكلىرىنى توپلايمىز)، ئۇنىڭ (ئەڭ ئىنچىكە، ئەڭ نازۇك بولغان) بارماقلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيمىز»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرائىلنىڭ ئىمان توغرىلىق سورىغان سوئالغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېگەن: «ئىمان — ئاللاھقا، ئۇنىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەرلىرىگە، قىيامەت كۈنىگە ۋە ياخشىلىق - يامانلىق ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشتۇر»⁽²⁾.

بۇلاردىن باشقا، قىيامەت كۈنىنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقى توغرىلىق زىكىر قىلىنغان ئايەت ۋە ھەدىسلەر ئىنتايىن كۆپتۇر.

سوئال: قىيامەت كۈنىگە قانداق ئىمان كەلتۈرۈش كېرەك؟

جاۋاب: قىيامەت كۈنىنىڭ بولىدىغانلىقى، ئۇ كۈندە ھەركىم ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى - يامان بارلىق ئەمەللىرىنىڭ مۇكاپاتىنى ياكى جازاسىنى كۆرىدىغانلىقى ۋە جەننەتكە مۇبەسسەر بولغانلار جەننەتتە، دۇزاخقا مەنسۇب بولغانلار دۇزاختا ئۆز ئورۇنلىرىنى تاپىدىغانلىقى ھەق ۋە راستتۇر. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ مۇھىم تەركىبلىرىدىن بىرى ۋە ئىماننىڭ ئەڭ ئاساسلىق نوقتىسىدۇر. ئۇنىڭغا ئىنكار قىلىش كۇپرىلىقتۇر.

قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان ئىككى ھەقىقەت

سوئال: قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟

جاۋاب: قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى ئىككى ھەقىقەتكە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - قىيامەت كۈنىدە بولىدىغان بەئىس، ھەشىر، مىزان، جازا، ھېساب، سىرات، جەننەت

(1) قىيامەت سۈرىسى 1 - 4 - ئايەتلەر.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ۋە دۇزخاننىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ ئىمان كەلتۈرۈش.

2 - قىيامەت قايم بولغىچىلىك قەبىردە بولىدىغان بەرزەخ ئالەمىگە ئائىت ئىشلارغا، يەنى مېيتنىڭ قەبىردە تىرىلىدىغانلىقى ۋە سوراق - سوئال قىلىنىدىغانلىقىنىڭ، قەبىرنىڭ ئازابى ۋە نېمىتىنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىلىرى

سوئال: قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىلىرى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى مۇسۇلمان بولۇشنىڭ شەرتى بولغان 6 ئىماننىڭ تولۇقلىنىشىدۇر. چۈنكى قىيامەت كۈنىگە ئىشەنمىگەن كىشىنىڭ ئىمانى قوبۇل بولمايدۇ. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ باشقا پايدىلىرىنى تۆۋەندە 3 كە قىسقارتىشقا بولىدۇ.

1 - ئاللاھ تائالانىڭ ئاخىرەتتە بېرىدىغان ساۋابىنى كۆزلەپ تائەت - ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاشقا ئالدىراش.

2 - قىيامەت كۈنىدىكى ئازابتىن ساقلىنىش ئۈچۈن گۇناھ، يامان ئىشلارنى قىلىشتىن توسۇلۇش.

3 - بۇ دۇنيادا تارتقان جەۋر - جاپالار، يولۇققان ھەقسىزلىكلەر ۋە مۇسەبەتلەرنىڭ بەدىلىگە، ئاخىرەتتە ئەجىر ۋە ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىققا ئىشىنىپ، خاتىرجەملىك ھېس قىلىش.

قايتا تىرىلىشكە ئىنكار قىلغۇچىلارغا رەددىيە

سوئال: ئۆلگەندىن كېيىنكى تىرىلىشكە ئىنكار قىلغۇچىلارغا قانداق رەددىيە بېرىلىدۇ؟

جاۋاب: كاپىرلار ئۆلگەندىن كېيىنكى تىرىلىشنى ئىنكار قىلىپ كەلمەكتە. ئۇلارنىڭ بۇ ئىنكارى نەقىل (قۇرئان ۋە ھەدىس دەلىللىرى)، ئەقىل ۋە ھېسسىي دەلىللەر بىلەن رەت قىلىنىدۇ.

1 - نەقلىي دەلىل

قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى قىيامەت كۈنىنىڭ چۇقۇم بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە. مۇندىن باشقا ساماۋىي كىتابلارنىڭ ھەممىسى بۇ كۈننىڭ چۇقۇم مەيدانغا چىقىدىغانلىقىغا ۋە ئۇ كۈندە

ئۆلۈكلەرنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاق تۇر.

2 - ئەقلى دەلىل

ئەقلى دەلىللەر ئىككى يول بىلەن قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ:

1 - ئاللاھ تائالا ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پۈتكۈل مەۋجۇداتنى يوقىتىپ بار قىلغان تەڭداشسىز ياراتقۇچىدۇر. مەخلۇقاتلارنى يوق قىلىش ۋە بار قىلىش ئاللاھقا ئاسان دۇر. مەۋجۇداتنى يوقىتىپ بار قىلىشقا قادىر بولغان زات ئۇلارنى ئۆلگەندىن كېيىن، قايتىدىن تىرىلدۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىر دۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ﴾ يەنى «مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقىتىپ) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان ئاللاھ ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى ئۆلگەنلەرنى تىرىلدۈرۈش دەسلەپتە يوقىتىپ بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭاي دۇر»⁽¹⁾. ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْهَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ يەنى «مەخلۇقاتنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز، (بۇ) بىز ئۈستىمىزگە ئالغان ۋەدەدۇر. ئۇنى چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىمىز»⁽²⁾.

2 - زېمىن ئەسلىدە دەل - دەرەخ ۋە يېشىللىقلاردىن خالىي ئۆلۈك ھالىتىدە بولىدۇ. ئۇنىڭغا يامغۇر ياغقاندىن كېيىن، قاقاس زېمىن تىرىلىپ ئۇنىڭدا تۈرلۈك دەل - دەرەخلەر ۋە يېشىل ئۆسۈملۈكلەر ئۆسىدۇ. ئۆلۈك زېمىننى يامغۇر بىلەن تىرىلدۈرۈشكە قادىر بولغان ئاللاھ ئەلۋەتتە، ئۆلگەن جانلىقلارنىمۇ تىرىلدۈرۈپ ئەسلىدىكى ھالىتىگە كەلتۈرۈشكە قادىر دۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ يەنى «(بۇمۇ) ئاللاھنىڭ (بىرلىكىنى ۋە قودرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىن بىرى، سەن زېمىننى قاقاس كۆرسەن، ئۇنىڭغا يامغۇر ياغدىغان ۋاقىتىمىزدا، زېمىن كۆتۈرۈلىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ، شۇبھىسىزكى، زېمىننى تىرىلدۈرگەن زات ئۆلۈكلەرنى ئەلۋەتتە تىرىلدۈرگۈچىدۇر. ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىر دۇر»⁽³⁾.

(1) رۇم سۈرىسى 27 - ئايەت.

(2) ئەنئىيا سۈرىسى 104 - ئايەت.

(3) فۇسسىلەت سۈرىسى 39 - ئايەت.

3 - ھېسسى دەلىل

ئاللاھ تائالا ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشنىڭ مۇمكىن ئىكەنلىكىنى بەندىلىرىگە مۇشۇ دۇنيادىلا كۆرسەتكەن. بىرلا سۈرە بەقەرەدە ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە ئاللاھنىڭ قادىر ئىكەنلىكىگە 5 مىسال كۆرسىتىلگەن.

1 - مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى «بىز ئاللاھنى ئاشكارا ھالدا كۆرمىسەك ساڭا ئىشەنمەيمىز» دەپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىشتىن باش تارتقاندا، ئاللاھ ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ قايتىدىن تىرىلدۈرگەن. ئاللاھ بۇ ھەقتە ئىسرائىل ئەۋلادىغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَرَىٰ آلَٰهَ جَهْرَةً فَأَخَذْنَاكُم مِّنَ الصَّعِقَةِ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا ئى مۇسا! ئاللاھنى ئويۇچۇق كۆرمىگىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز» دېدىڭلار - دە، (سىلەرگە چۈشۈرۈلگەن ئازابنى) كۆرۈپ تۇرغىنىڭلار ھالدا سىلەرنى چاقماق سوقتى، ئاندىن كېيىن سىلەرنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن قايتا تىرىلدۈردۈق»⁽¹⁾.

2 - قاتىلى بىلىنمىگەن ئۆلۈك توغرىلىق ئىسرائىل ئەۋلادى جەڭگى - جېدەل قىلىشقاندا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ قاتىلىنى تېپىشى ئۈچۈن ئۇلارنى كالا قۇربانلىق قىلىشقا بۇيرىغانلىقى ھەققىدىكى قىسسەدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بَعْضَهَا كَذَلِكَ يُحْيِي آلَٰهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا سىلەر بىرىكىشىنى ئۆلتۈرگەن ۋە (قاتىلىنىڭ كىملىكى) توغرىسىدا دەتالاش قىلىشقان ئىدىڭلار. سىلەر يوشۇرماقچى بولغان نەرسىنى (يەنى قاتىلىنىڭ ئىشىنى) ئاللاھ ئاشكارىلىغۇچىدۇر. (سىلەرگە مۇسا ئارقىلىق) دېدۇقكى، كالىنىڭ بىر پارچىسى بىلەن ئۆلۈكنى ئۇرۇڭلار (ئۇ تىرىلىپ قاتىلىنى ئېيتىپ بېرىدۇ)، ئاللاھ ئۆلۈكلەرنى شۇنداق (يەنى كۆز ئالدىڭلاردا بۇ ئۆلۈكنى تىرىلدۈرگەندەك) تىرىلدۈرىدۇ. سىلەرنى چۈشەنسىن دەپ قۇدرىتىنىڭ ئالامەتلىرىنى سىلەرگە كۆرسىتىدۇ»⁽²⁾.

3 - ئۆلۈمدىن قورقۇپ ۋەتىنىدىن قېچىپ چىققاندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ قايتىدىن تىرىلدۈرگەن قەۋمنىڭ قىسسىسى ھەققىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ الَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ

(1) بەقەرە سۈرىسى 55 - 56 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 73 - ئايەت.

أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿﴾ يەنى «ئۆزلىرى مىڭلارچە تۇرۇقلۇق ئۆلۈمدىن قورقۇپ يۇرتلىرىدىن قېچىپ چىققان كىشىلەردىن خەۋىرىڭ يوقمۇ؟ ئاللاھ ئۇلارنى «ئۆلۈكلەر» دېدى (ئۇلار ئۆلدى)، ئاندىن كېيىن ئاللاھ ئۇلارنى تىرىلدۈردى. ئاللاھ ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ كۆپچىلىكى (ئاللاھنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلمايدۇ»⁽¹⁾.

4 - ئۈزۈپەر ئەلەيھىسسالام تام - ئۆگزىلىرى يېقىلىپ خارابىگە ئايلىنىپ قالغان بەيتۇلمۇقەددەس شەھىرىدىن ئۆتكەن ۋاقتىدا، ئۇ «بۇ شەھەرنىڭ ئۆلگەن ئاھالىسىنى ئاللاھ قانداق تىرىلدۈرەر؟» دەپ ئەجەپلەنگەندە ئاللاھنىڭ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ 100 يىلدىن كېيىن تىرىلدۈرگەنلىكى توغرىلىق قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ: ﴿أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَىٰ الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿﴾ يەنى «ياكى سەن تام - ئۆگزىلىرى يېقىلىپ ۋەيران بولغان شەھەر (بەيتۇلمۇقەددەس) دىن ئۆتكەن كىشىنى (ئۆزەيرنى) كورمىدىڭمۇ؟ ئۇ (ئەجەپلىنىپ)؛ «ئاللاھ بۇ شەھەرنىڭ ئۆلگەن ئاھالىسىنى قانداق تىرىلدۈرەر؟» دېدى. ئاللاھ ئۇنى 100 يىل ئۆلۈك ھالىتىدە تۇرغۇزۇپ ئاندىن (كامالى قودىتىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن) تىرىلدۈردى. ئاللاھ (پەرىشتە ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن: «(بۇ ھالەتتە) قانچىلىك تۇردۇڭ؟» دەپ سورىدى. ئۇ، «بىر كۈن ياكى بىر كۈنگە يەتمەيدىغان ۋاقت تۇردۇم» دېدى. ئاللاھ ئېيتتى «ئۇنداق ئەمەس (تولۇق) 100 يىل تۇردۇڭ! يېمەك - ئىچمىڭگە قارىغىنكى، بۇزۇلمىغان؛ ئىشىڭگە قارىغىنكى (ئۇنىڭ سۆڭەكلىرى چىرىپ كەتكەن)، (ساڭا يۇقىرىقىدەك ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلارنى قىلغانلىقىمىز) سېنى بىز كىشىلەرگە (قۇدرىتىمىزنىڭ) دەلىلى قىلىش ئۈچۈندۇر. بۇ سۆڭەكلەرگە قارىغىنكى، ئۇنى قانداق قۇراشتۇرمىز. ئاندىن ئۇنىڭغا گۆش قوندۇرمىز. (يۇقىرىقى ئىشلار) ئۇنىڭغا ئېنىق بولغان چاغدا (يەنى ئۇ روشەن مۆجىزىلەرنى كۆرگەن چاغدا) ئۇ، «مەن ئاللاھنىڭ ھەممە نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى بىلىدىم» دېدى»⁽²⁾.

5 - ئاللاھتىن ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى كورسىتىپ بېرىشنى

(1) بەقەرە سۇرىسى 243 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۇرىسى 259 - ئايەت.

سورغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسسىنى بايان قىلىپ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أُولَٰئِمُ الَّذِي تَدْعُو ۗ وَقَالَ أَعْمَىٰ قَالَ فَإِذَا فِئْتَا أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ أَجْعَلْ عَلَيَّ كُلَّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم: "ئى پەرۋەردىگار! ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى ماڭا كۆرسەتكىن" دېدى. ئاللاھ "ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىغا) ئىشەنمىدىڭمۇ" دېدى، ئىبراھىم: "ئىشەندىم، لېكىن كۆڭلۈم (تېخىمۇ) قارار تاپسۇن ئۈچۈن (كۆرۈشنى تەلەپمەن)" دېدى. ئاللاھ ئېيتتى "قۇشتىن تۈتتى ئالغىن، ئۇلارنى ئۆزەڭگە توپلىغىن (يەنى ئۇلارنى پارچىلاپ پەيلىرى بىلەن گۆشلىرىنى ئارىلاشتۇرغىن)، ئاندىن ھەر بىر تاغقا ئۇلاردىن بىر بۆلىكىنى قويغىن، ئاندىن ئۇلارنى چاقىرغىن، سېنىڭ ئالدىڭغا ئۇلار چاپسان كېلىدۇ. بىلگىنىكى ئاللاھ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر"»⁽¹⁾.

يۇقىرىقى مىساللار ئاللاھنىڭ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قانداق ئىكەنلىكىگە كۆرسىتىلگەن ھېسسىي ۋە ئەمەلىي مىساللاردۇر.

قىيامەت ۋە ئۇنىڭ ئالامەتلىرى

سوئال: قىيامەت قاچان بولىدۇ؟

جاۋاب: قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئۇ ئاللاھقا خاس ئىلىمدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْتَةً﴾ يەنى «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ. ئېيتقىنىكى، ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرۋەردىگار بىلىدۇ. ئۇنى پەقەت بەلگىلىگەن ۋاقتتا مەيدانغا چىقىرىدۇ. قىيامەت ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئەھلىگە ئېغىر ۋەقەدۇر. ئۇ سىلەرگە تۇيۇقسىز كېلىدۇ»⁽²⁾.

ئاللاھ قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى ھېچكىمگە بىلدۈرمىگەن. ئەمما ئۇنىڭ ئالدىدىكى ئالامەتلىرىدىن خەۋەر بەرگەن.

(1) بەقەرە سۈرىسى 260 - ئايەت.

(2) ئەئراف سۈرىسى 187 - ئايەت.

سوئال: قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى، كىچىك ئالامەتلەر ۋە چوڭ ئالامەتلەر دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - قىيامەتنىڭ كىچىك ئالامەتلىرى: ئىلىم - مەرىپەتنىڭ يوقىلىشى، جاھالەت، زىنا ۋە ھاراقىنىڭ كۆپىيىشى، يەھۇدىيلارنىڭ يۇقىتلىشى، لايىقەتسىز كىشىلەرنىڭ ئىش باشقۇرۇشى، يالاڭتۆشلەرنىڭ ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولۇشى، ئاياللارنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى ۋە باشقىلار.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىيامەتنىڭ كىچىك ئالامەتلىرى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «ئالمىلارنىڭ تۆگەپ كېتىشى، جاھالەتنىڭ كۆپىيىشى، ئەرلەرنىڭ ئازلاپ كېتىشى، ھەتتا ھەر بىر ئەر كىشىگە 50 تىن ئايالنىڭ توغرا كېلىشى قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمانلار بىلەن يەھۇدىيلار ئورۇشمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. يەھۇدىيلارنى مۇسۇلمانلار تارمار قىلىدۇ. ھەتتا بىرەر يەھۇدىي (قاچقىلى يەر تاپالماي) چوڭ تاشلار ۋە دەرەخلەرنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرىنسا، تاش ۋە دەرەخلەردىن ئاۋاز كېلىپ ”ئەي مۇسۇلمان! ئارقىمدا يەھۇدىي بار، كەل ئۇنى ئۆلتۈر“ دېدۇ ۋە ئۆلتۈرىدۇ. پەقەت ”غەردەق“ ناملىق يەھۇدىي دەرەخىدىنلا ئاۋاز كەلمەيدۇ»⁽²⁾.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدۇ: «بىراۋ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىيامەت قاچان بولىدىغانلىقىنى سورىغىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق جاۋاب بەرگەن ”ئامانەت يوقالغاندا قىيامەتنى كۈتسەڭ بولىدۇ“، ئۇ، ئامانەت قانداق يوقىلىدۇ دەپ سورىغىنىدا ”لايىقەتسىز كىشىلەر ئىش باشقۇرغاندا“ دەپ جاۋاب بەرگەن»⁽³⁾.

2 - قىيامەتنىڭ چوڭ ئالامەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - دەججالتىڭ چىقىشى

دەججال چىققاندىن كېيىن، ئۇ خۇدالىق دەۋاسى قىلىپ كۆپ كىشىلەرنى ئۆزىگە ئىشەندۈرۈپ كېتىدۇ. دەججالتىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنگەن كىشى ئىماندىن ئايرىلىپ قالىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزىلەرگە ئاللاھقا سىغىنىپ دەججالتىڭ شەرىپىدىن

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم ۋە ترمىزى رىۋايىتى.

(3) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

پاناھ تىلەشنى تەۋسىيە قىلغان.

2 - ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسماندىن چۈشىشى

ئىسا ئەلەيھىسسالام قىيامەتكە يېقىنلاشقاندا ئاسماندىن چۈشۈپ، دەججالنى يوقىتىدۇ ۋە ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن يەر يۈزىدە ئىسلام شەرىئىتىنى قايتىدىن گۈللەندۈرىدۇ.

3 - قۇياشنىڭ مەغربىتىن چىقىشى

قۇياشنىڭ مەغربىتىن چىقىشى بىلەن ئىمان ۋە تەۋبىنىڭ ۋاقتى تۈگىگەن بولىدۇ، يەنى بۇ ۋاقىتتا ئېيتقان ئىمان ۋە قىلغان تەۋبىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا﴾ يەنى «پەرۋەردىگارنىڭ قۇياش (مەغربىتىن چىقىشىدىن ئىبارەت) بەزى ئالامەتلىرى كەلگەن كۈندە ئىلگىرى ئىمان ئېيتىمىغانلارنىڭ ياكى ئىمان ئېيتىپ ياخشى ئىش قىلمىغانلارنىڭ ئېيتقان ئىمانى پايدىسىز بولىدۇ»⁽¹⁾.

قەبرىدىكى تىرىلىش ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرى

سوئال: قەبرىدە مېيىتىن نېمە دەپ سورىلىدۇ؟

جاۋاب: مېيىت دەپىن قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئىككى پەرىشتە قەبرىدە مېيىتنىڭ يېنىغا ھازىر بولۇپ، ئۇنى ياتقان يېرىدىن تۇرغۇزىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن «رەببىڭ كىم؟ دىنىڭ نېمە؟ ۋە پەيغەمبىرىڭ كىم؟» دېگەن سوئاللارنى سورىدايدۇ. مېيىت ئەگەر مۇسۇلمان بولسا، يۇقىرىقى سوئاللارغا «رەببىم ئاللاھ، دىنىم ئىسلام، پەيغەمبىرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام» دەپ جاۋاب بېرەلەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا دۇزاختىن بىر كۆرۈنۈش كۆرسىتىپ، سېنىڭ ئورنىڭ - ئەگەر ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولمىغان بولساڭ - بۇ ئىدى. ئاللاھ سېنىڭ ئىمانىڭنىڭ سەۋەبى بىلەن ئورنىڭنى جەننەتكە بەلگىلىدى، دەپ جەننەتتىن بىر كۆرۈنۈش كۆرسىتىدۇ ۋە يۈزىنى شۇ تەرەپكە قارىتىپ قويدۇ. مېيىت ئەگەر مۇسۇلمان بولمىسا يۇقىرىقى سوئاللارغا جاۋاب بېرەلمەيدۇ، ئۇنىڭغا جەننەتتىن بىر كۆرۈنۈش كۆرسىتىپ، ئەگەر سەن ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغان بولساڭ ئورنىڭ مۇشۇ ئىدى، ئەمدى سېنىڭ ئورنىڭ دۇزاخ بولىدۇ، دەپ يۈزىنى دوزاخقا قارىتىپ قويدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېيىت دەپىن قىلىنىپ بولۇپ،

(1) ئەنئام سۈرىسى 158 - ئايەت.

ئۇنىڭ ھەمراھلىرى قايتقاندا، مېيىت تىرىلىپ ئۇلارنىڭ ئايلاق تېۋىشلىرىنى ئاڭلايدۇ. ئاندىن ئىككى پەرىشتە كېلىپ ئۇنى ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭدىن ”بۇ كىشىنى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) نېمە دەپ بىلىسەن؟“ دەپ سورايدۇ. مېيىت مۆمىن بولسا، ”مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن“ دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا، ”دۇزاختكى ئورنۇڭغا قاراپ باق، ئاللاھ سېنىڭ بۇ ئورنۇڭنى جەننەتتىكى مۇنۇ ئورنۇڭغا ئۆزگەرتتى“ دەيدۇ، ئۇلار ھەممىسى (يەنى ئىككى پەرىشتە بىلەن مېيىت) بۇ ئىككى ئورنۇنى ئېنىق كۆرىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ قەبرىسى كېڭەيتىلىدۇ. ئەمما كاپىرلار بىلەن مۇناپىقلار پەرىشتىلەرنىڭ ”بۇ كىشىنى نېمە دەپ بىلىسەن؟ دېگەن سوئالغا، ”بىلمەيمەن، كىشىلەرنىڭ دېگىنىنى دەيتتىم“ دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاندىن ئۇنى بازغان بىلەن قاتتىق بىر ئۇرىدۇ - دە، ئۇنىڭ چىقىرىغان ئاۋازىنى ئىنسان بىلەن جىندىن باشقا ھەممە جانلىقلار ئاڭلايدۇ»⁽¹⁾.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَسْبُتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ يەنى «ئاللاھ مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمان بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەھكەم تۇرغۇزىدۇ»⁽²⁾.

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «بۇ ئايەت قەبرىدىكى سوراق - سوئاللار ھەققىدە چۈشكەن» دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەردىن بىرىڭلار ئۆلگىنىدە، ئۇنىڭغا ئەتىگەن ۋە ئاخشاملىرى ئۇنىڭ جەننەت ياكى دۇزاختىن بولغان ئورنى كۆرسىتىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ ئورنى ئەھلى جەننەت قاتارىدىن كۆرسىتىلگەن بولسا، ئۇ ئەھلى جەننەتتىن بولغان بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئورنى ئەھلى دۇزاختىن كۆرسىتىلگەن بولسا، ئۇ ئەھلى دۇزاختىن بولغان بولىدۇ. كۆرسىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قىيامەتكىچىلىك سېنىڭ ئورنۇڭ مۇشۇ، دېيىلىدۇ»⁽³⁾.

بەرزەخ ئالەمى

سوئال: بەرزەخ ئالەمى دېگەن قايسى ئالەم؟

جاۋاب: بەرزەخ - بۇ دۇنيا ئالەمىدىن ئايرىلىپ، ئاخىرەت ئالەمىگە يېتىپ بارغىچىلىك

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىبراھىم سۈرىسى 27 - ئايەت.

(3) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

بولغان ئارىلىقتىكى ئالەم دېمەكتۇر. ئۆلۈكلەر تاقىيامەت قايم بولغان كۈنگە قەدەر بەرزەخ ئالەمدە بولىدۇ. بەرزەخ سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسىمۇ - ئىككى نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىپ تۇرىدىغان توساق ياكى توسما دېگەنلىكتۇر.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَمَنْ وَّرَأْتِهِمْ بَرَزَخُ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ يەنى «ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنى (دۇنياغا قايتىشىدىن توسىدىغان) بەرزەخ (توسما) بولىدۇ»⁽¹⁾.

ئىنسان تۆت خىل ئالەمنى باشتىن كەچۈرىدۇ. ئۇلار:

1 - قاراڭغۇلۇق ئالەمى (يەنى ئانىسىنىڭ قۇرسىقىدىكى ئالەم)

2 - دۇنيا ئالەمى

3 - بەرزەخ ئالەمى

4 - ئاخىرەت ئالەمى. ئاخىرەت ئالەمىنىڭ تۈگەيدىغان چېكى يوقتۇر. ئۇ مەڭگۈلۈك

ئالەم.

قەبرىنىڭ نېمىتى ۋە ئازابى

سوئال: قەبرىنىڭ ئازابى كىملەرگە بولىدۇ؟

جاۋاب: قەبرىنىڭ ئازابى - كاپىرلارغا، مۇناپىقلارغا ۋە مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي - گۇناھكار كىشىلەرنىڭ بەزىسىگە بولىدۇ. مەيلى ئۇلارنىڭ جەسەتلىرى قەبرىلەرگە كۆمۈلمەستىن كۆيۈپ كۆل بولۇپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى يىرتقۇچلارغا يەم بولۇپ تۈگەشكەن بولسۇن، مەيلى قانداقلا ھالەتتە بولمىسۇن، ئاللاھ ھەر ھالەتتە ئۇلارنىڭ جانلىرى بىلەن جەسەتلىرىنى ئازابلاشقا قادىردۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾ يەنى «ئۇلار ئەتىگىنى - ئاخشىمى ئوتقا توغرىلىنىپ تۇرىدۇ، قىيامەت قايم بولغان كۈندە "ئى پىرىئەۋن جامائەسى" ئازابىنىڭ ئەڭ قاتتىقىغا (دۇزخقا) كىرىڭلار دېيىلىدۇ»⁽²⁾.

سوئال: قەبرىنىڭ نېمىتى كىملەرگە بولىدۇ؟

(1) مۆمىنۇن سۈرىسى 100 - ئايەت.

(2) غاپىر سۈرىسى 46 - ئايەت.

جاۋاب: قەبىرىنىڭ نېمىتى ۋە راھىتى ھەقىقىي مۆمىنلەرگە بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ يەنى «شۈبھىسىزكى، ”پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھتۇر“ دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا پەرىشتىلەر چۈشۈپ: ”قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خوشال بولۇڭلار“ دەيدۇ»⁽¹⁾.

بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبىردە ئىككى پەرىشتىنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىلگەن مۆمىن كىشى ھەققىدە مۇنداق دېگەن ئىدى: «ئاسماندىن ”بەندەم راست سۆزلىدى، ئۇنىڭغا جەننەتتىن ئورۇن ھازىرلاڭلار، ئۇنىڭغا ئەھلى جەننەتنىڭ كىيىمىنى كىيگۈزۈڭلار، ئۇنىڭ قەبرىسىدىن جەننەتكە بىر ئىشىك ئېچىپ قويۇڭلار“ دەپ نىدا كېلىدۇ. ئۇنىڭغا جەننەتنىڭ ھىدى ۋە خۇشپۇراقلىرى كېلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ قەبرىسى كۆزى يەتكەن يەرگە قەدەر كېڭىيىدۇ»⁽²⁾.

قەبىردىكى تىرىلىسكە ئىنكار قىلغۇچىلارغا رەددىيە

بەزى ئازغۇن كىشىلەرنى قەبىردە مېيتنىڭ تىرىلىشىگە، قەبىرنىڭ ئازابى ۋە نېمىتىگە - بۇنداق بولۇش رىئاللىققا ئويغۇن ئەمەس، قەبىردىكى مېيتنى ئاچقاندىن كېيىن ئۇ ئەسلىدىكى كۆمۈلگەن ھالىتىدە ياتقان، قەبرىمۇ كېڭىيىش ياكى تارلىشىش جەھەتتىن ھېچقانداق ئۆزگەرمىگەن دېگەن ئاخىرقىلارچە سۆزلىرى بىلەن - ئىنكار قىلىپ كەلمەكتە. ئۇلارنىڭ بۇ ئىنكارى نەقىل، ئەقىل ۋە ھېس دەلىللىرى بىلەن رەت قىلىنىدۇ.

نەقىلى دەلىل

قەبىردىكى تىرىلىش، قەبىرنىڭ ئازابى ۋە نېمىتىنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان ئايەت ۋە ھەدىسلەردىن بەزى دەلىللەر يۇقىرىدا بايان قىلىنىپ ئۆتتى. سەھىھۇلبۇخارىدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ ھەدىسى رىۋايەت قىلىنغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىنىڭ بەزى تاملىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقىۋېتىپ ئىككى ئادەمنىڭ قەبرىلىرىدە ئازابلىنىۋاتقان ئاۋازنى ئاڭلاپ قالدى، ئۇلارنىڭ بىرى سۈيۈدۈكتىن پاكلىنالمايدىغان ئادەم، يەنە بىرى، كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا گەپ توشۇپ يۈرىدىغان

(1) فۇنسىلەت سۈرىسى 30 - ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

سۇخەنچى ئادەم ئىدى»⁽¹⁾.

ھېسسى دەلىل

بەرزەخ ئالەمى بۇدۇنيا ئالەمدىن ئايرىم بىر ئالەم. ئىنسان مۇشۇ ئالەمدە ئۆزىنىڭ ئەتراپىدا بولۇۋاتقان نۇرغۇن ئىشلارنى بىلمەيدىغان ۋە ھېس قىلالمايدىغان تۇرسا، ئۇ باشقا بىر ئالەمدە بولىدىغان ئىشلارنى قانداقمۇ بىلەلسۇن؟!

ئاننىڭ قورسىقىدىكى بۇۋاق تۇغۇلغىچە باشقا بىر ئالەمگە ئائىت بولغانلىقتىن، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى، خوشاللىقىنى، دەر تلىرىنى ۋە باشقا ئىشلىرىنى بىلەلمەيمىز. چۈنكى ئۇ باشقا بىر ئالەمدە، بىز باشقا بىر ئالەمدە ئەمەسمۇ؟!

گاھىدا ئادەم چۈشىدە، ئۆزىنىڭ كەڭرى بىر جايلاردا نېمەتلەردىن ھۇزۇرلىنىۋاتقانلىقىنى ياكى تار بىر جايدا ئازابلىنىۋاتقانلىقى ۋە قورقۇنچىدىن يۈرىكى ئاغزىغا كېلىپ قالغانلىقىنى كۆرىدۇ. كۆرگەن چۈشىدىن قورققىنىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپ قارىسا ئۆزىنى بۇرۇنقىدەكلا ياتقان يېرىدە بەھۇزۇر يېتىۋاتقان كۆرىدۇ. ئۇنىڭ يېنىدا ياتقان كىشىسىمۇ ئۇنىڭغا نېمە ئىشلارنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. ئۇيقۇ ئۆلۈمنىڭ جۈرىسىدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئۇيقۇنى «وفاه» (ئۆلۈم) دەپ ئاتىغان. ئاللاھ تائالا زۈمەر سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا﴾ يەنى «ئىنسانلار ئۆلىدىغان چاغدا ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ، ئۆلمىگەنلەرنىڭ جانلىرىنى ئۇخلىغان چاغلىرىدا ئالىدۇ. ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان (يەنى ئەجلى يەتكەنلەر) نىڭ جانلىرىنى تۇتۇپ قېلىپ، قالغانلارنىڭ جانلىرىنى مۇئەييەن ۋاقىتقىچە (يەنى ئەجلى يەتكىچە) قويۇپ بېرىدۇ»⁽²⁾.

ئەقلى دەلىل

ئۇخلىغان كىشى چۈشىدە رىئاللىققا مۇۋاپىق ھەق چۈشلەرنىمۇ كۆرىدۇ. ھەتتا بەزى كىشىلەر چۈشىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز سۈرىتى بىلەن كۆرىدۇ. لېكىن ئۇ كىشى ئويغانغاندىن كېيىن ئۆزىنى چۈشىدە كۆرگەنلىرىدىن بەكمۇ يىراق بىر جايدا - ئۆزىنىڭ ياتاق جايىدا - كۆرىدۇ. مۇنداق ئىشلار بۇ دۇنيادا رىئاللىققا بولۇۋاتقان تۇرسا، ئاخىرەت ئالەمىدە قانداقمۇ بولمىسۇن؟!

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(2) زۈمەر سۈرىسى 24 - ئايەت.

ئەمما ئۇلارنىڭ «قەبىرلەرنى ئېچىپ كۆرگەندىن كېيىن مېيت ئەسلىدىكىدەك ياتقان، قەبىرمۇ كېڭىيىش ياكى تارلىشىش جەھەتتىن ھېچقانداق ئۆزگەرمىگەن» دەيدىغان گۇمانلىرىغا مۇنداق جاۋاب بېرىلدى:

1 - قۇرئان ۋە ھەدىسلەردە بايان قىلىنىپ كەلگەن غەيبەلەرنى ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلەلمىگەنلىك سەۋەبتىن ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ. ئىنكار قىلغۇچىلار ئىنساننىڭ بىلىشى ۋە كۆرىشى چەكلىك بولغانلىقتىن بۇدۇنيادىكى نۇرغۇنلىغان ماددىي نەرسىلەرنىمۇ بىلەلمەي، كۆرەلمەي كېلىۋاتقانلىقىنى بىلسە ئىدى، بۇ ئىشلارغا ئىنكار قىلمىغان بولاتتى.

2 - بەرزەخ ئالەمىنىڭ ئەھۋالى ھېسسىي ئەزالار بىلەن بىلگىلى بولمايدىغان غەيبىي ئىشلاردىندۇ. ئەگەر بۇ ئىشلار ھېس بىلەن بىلىنىدىغان بولسا ئىدى، غەيبكە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئەھمىيىتى بولمىغان ۋە غەيبكە ئىشەنگۈچىلەر بىلەن ئىنكار قىلغۇچىلار ئوخشاش بولۇپ قالغان بولاتتى.

3 - قەبىرنىڭ ئازابى، نېمىتى، ئۇنىڭ كېڭىيىشى ۋە تارلىشىشى مېيتنىڭ ئۆزىلا بىلىدۇ. باشقىلار ئۇنى بىلەلمەيدۇ. خۇددى ئوخلىغان كىشىنىڭ چۈشىدە تار بىر جايدا ئازابلىنىۋاتقانلىقى، ھەتتا قورقۇنچىدىن نالە - پەرياد قىلغانلىقىنى ئۇنىڭ قويندا ياتقان چۈرىسىمۇ بىلمىگەندەك، ئۆلۈكنىڭ يېنىدا تۇرغان كىشىلەرمۇ ئۇنىڭغا نېمە ئىشلارنىڭ بولىۋاتقانلىقىنى قەتئىي بىلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا گاھدا ساھابىلىرى بىلەن بىرگە ئولتۇرۇۋاتقان ۋاقىتلىرىدا، ئۇنىڭغا ۋەھىي كېلەتتى ئەمما ساھابىلار ئۇنى ھېس قىلمايتتى.

4 - ئىنسانلارنىڭ ئىدراك قىلىش قابىلىيىتى چەكلىك بولغانلىقتىن، مەۋجۇداتنىڭ ھەممىنى ئىدراك قىلالىشى مۇمكىن ئەمەس. يەتتە قات ئاسمان ۋە زېمىندىكى جانلىق، جانسىز مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا ئېيتىدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ ھەمدۇ سانالىرىنى خالىغان بەندىلىرىگە ئاڭلىتىدۇ. شۇنداقتمۇ بۇ ئىشلار بىزلەرگە مەلۇم ئەمەس. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ يەنى «يەتتە ئاسمان - زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مەخلۇقاتلار ئاللاھنى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ئاللاھنى پاك دەپ مەدھىيەلەيدۇ. (يەنى ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ) لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ

مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر»⁽¹⁾.

جىن - شەيتانلار يەر يۈزىنىڭ ھەممىلا يېرىدە تولۇپ تاشقان بولسىمۇ، بىز ئۇلارنى كۆرەلمەيمىز، كۆرەلمىگەنلىكىمىز ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىنكار قىلىشىمىز توغرا بولمىغاندەك، بەرزەخ ئالەمىدىكى بىزگە پىنھان ئىشلارنىمۇ ئىنكار قىلىشىمىز توغرا بولمايدۇ. ئۆز ۋاقتىدا جىنلاردىن بىر قانچە نەپىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز بامداتتا ئوقۇغان قىرائىتىنى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولغان ۋە قەۋملىرىنى ئىمانغا چاقىرغانلىقى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىنماقتا.

ئۆلگەنلەرنىڭ روھلىرى نەدە؟

سوئال: ئۆلگەنلەر قەبرىلىرىدە سوراق - سوئال قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ جانلىرى نەدە قارار تاپىدۇ؟

جاۋاب: پەيغەمبەرلەرنىڭ جانلىرى جەننەتلەرنىڭ ئەڭ يۇقىرى تەبىقىلىرىدە نېمە تىلىنىدۇ. شەھىدلاردىن بەزىلىرىنىڭ جانلىرى جەننەتلەردە ئەركىن ئۇچۇپ يۈرىدۇ، بەزىلىرىنىڭ جانلىرى - ئۇلاردا باشقىلارنىڭ قەرزى ياكى ئاماننى بولۇپ، ئۇنى ئادا قىلىنغانلىقى سەۋەبلىك - جەننەتنىڭ ئىشىكى ئالدىدا توختىلىپ تۇرىدۇ. تەقۋا ياخشى زاتلارنىڭ جانلىرى جەننەتلەردە خۇشپۇراقلار ئارىسىدا ھۇزۇرلىنىدۇ. ئادەتتىكى مۇسۇلمان كىشىلەرنىڭ جانلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئەمەللىرىگە لايىق جەننەتتىن ئورۇن ئالىدۇ. مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي - گۇناھكارلارنىڭ جانلىرى زېمىندىن كۆتۈرىلمىگەن ھالىتى بىلەن قالىدۇ. كۇففارلار ۋە مۇناپىقلارنىڭ جانلىرى دۇزاخنىڭ ئەڭ ئاستىن قېتىدىكى ھىدى ئىنتايىن سېسىق بولغان قان ۋە يىرنىڭ دېڭىزىغا غەرق بولىدۇ.

قىيامەتنىڭ باشلىنىشى

سوئال: قىيامەت قانداق باشلىنىدۇ؟

جاۋاب: قىيامەت، كائىناتتا ئومۇميۈزلۈك چوڭ ئۆزگىرىشنىڭ يۈز بېرىشى بىلەن باشلىنىدۇ. ئۇ كۈندە ئاسماننىڭ يېرىلىشى، يۇلتۇزلارنىڭ ۋە باشقا پلانىتلارنىڭ بىر - بىرىگە ئورۇلۇش نەتىجىسىدە يوقىلىشى، زېمىننىڭ تەۋرەپ پارچە - پارچە بولۇپ كېتىشى، تاغلارنىڭ كۆكۈنئالغان بولۇپ، بىر دۆۋە قۇمغا ئايلىنىشى قاتارلىق ۋەقەلەر يۈز بېرىدۇ.

ئاللاھ قىيامەتنىڭ باشلىنىش ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ

(1) ئىسرا سۈرىسى 44 - ئايەت.

وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿يەنى «ئۆكۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ. ئۇلار (يەنى پۈتۈن خالايىق قەبىرلىرىدىن چىقىپ) يېگانە، قۇدرەتلىك ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى مەھشەرگاھىدا) ھازىر بولىدۇ»﴾⁽¹⁾.

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ * وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ * وَإِذَا الْجِبَالُ سَيْرَتْ * وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ * وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ * وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ * وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ * وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ * بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ * وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ * وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ * وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ * وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ * عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ﴾ يەنى «كۈننىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا، يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا، تاغلار گۇمىرمان بولغان چاغدا، بوغاز تۆگىلەر تاشلىۋېتىلگەن چاغدا، ياۋايى ھايۋانلار توپلانغان چاغدا، دېڭىزلار ئوت بولۇپ لاۋۇلىدىغان چاغدا، جانلار (ئۆز قاياشلىرىغا) قوشۇلغان چاغدا، تىرىك كۆمۈشۈپتىلگەن قىزدىن سەن قايسى گۇناھ بىلەن ئۆلتۈرۈلدىڭ؟ دەپ سورالغان چاغدا، نامە - ئەماللار ئېچىلغان چاغدا، ئاسمان ئېچىپ تاشلانغان چاغدا، دوزاخ قىزىتىلغان چاغدا، جەننەت تەقۋالارغا يېقىنلاشتۇرۇلغان چاغدا، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلغان (ياخشى - يامان) ئىشلىرىنى بىلىدۇ»﴾⁽²⁾.

قىيامەت كۈنىدە بولىدىغان ئىشلار

سوئال: بەئىس دېگەن نېمە؟

جاۋاب: بەئىس - قىيامەت قايىم بولغان كۈنى ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى قېتىملىق سۈرگە پۈۋلىگەندىن كېيىن (بىرىنچى قېتىملىق پۈۋلىشى بىلەن پۈتۈن خالايىق ئۆلىدۇ) پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ تىرىلىشى دېمەكتۇر. كاپىرلارنىڭ ئۇ كۈندىكى ھەيرانلىقىنى ھېكايە قىلىپ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿قَالُوا يٰوَيْلَانَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هٰذَا﴾ يەنى «(ئۇ كۈندە) ئۇلار يەنى كاپىرلار) ”ۋاي ئىست! بىزنى ئۇخلاۋاتقان يېرىمىزدىن (يەنى قەبرىمىزدىن) كىم ئويغاتتى“ دەيدۇ»﴾⁽³⁾.

سوئال: قىيامەت كۈنىدىكى تىرىلىش قانداق ھەيئەتتە بولىدۇ؟

(1) ئىبراھىم سۈرىسى 48 - ئايەت.

(2) تەكۋىر سۈرىسى 1-14. ئايەتلەر.

(3) ياسىن سۈرىسى 52 - ئايەت.

جاۋاب: قىيامەت كۈنىدىكى تىرىلىش جان ۋە بەدەن بىلەن بولىدۇ. بۇ ئاللاھقا ھەرگىزمۇ قىيىن ئەمەس. ئىنساننى دەسلەپتە يوق يەردىن بار قىلغان ئاللاھ مەيلى ئۇنىڭ جەسدى چىرىپ تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى يىرتقۇچلارغا يەم بولۇپ تۈگىشىپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى كۆيۈپ كۈل بولۇپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى تىتلىپ پارچە - پارچە بولۇپ كەتكەن بولسۇن، ھەر ھالەتتە ئۇنى بىرلەشتۈرۈپ ئەسلىدىكى ھالىتىگە كەلتۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر.

ئىنساننىڭ تەركىبى

ئىنسان ئۈچ ئاساسلىق ماددىدىن تەركىب بولغان بولۇپ، ئۇلار:

1 - ئادەم ئەلەيھىسسالام نەسلىدىن داۋام قىلىپ كەلگەن ئۇرۇق (ئەرەب تىلىدا، «ئەجەبۇرزەنەب» دەپ ئاتىلىدۇ).

2 - ئىنسان جىسمىنى ئۆستۈرگەن تۇپراق ئەسلىلىك ئۇزۇقلۇقلار.

3 - ئىنسان ئانىسىنىڭ قۇرسىقىدىكى ۋاقتىدا ئاللاھ تەرىپىدىن ئانا قىلىنغان جان.

يۇقىرىقى ئۈچ ماددىنىڭ تەركىبلىنىشى بىلەن «ئىنسان» دەپ ئاتىلىدىغان ئاڭلىق مەخلۇقات بۇ قىسقىغىنە ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتىلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ ئەجلى توشقان ھامان، بۇ دۇنيادىن ئايرىلىپ بەرزەخ ئالەمىگە يۆتكىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدا بىرىنچى قېتىملىق كىچىك ھېسابنى بېرىدۇ. ئاندىن قىيامەت قايم بولغان كۈنى قايتا تىرىلدۈرىلىدۇ. ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇ دەسلەپتە تەركىبلەنگەن ئۈچ ماددا ئەسلىگە قايتىدۇ، يەنى تۇپراق تۇپراققا، جان ئاللاھ خالىغان جايغا قايتىدۇ. پەقەت ئىنساننىڭ بىرىنچى تەركىبى بولغان ئۇرۇق تۇپراقتا چىرىمەستىن، ئوتتا كۆيگەن ياكى يىرتقۇچلارنىڭ ئاشقازانلىرىدا ئېزىلگەن بولسىمۇ يوقالمىستىن تا قىيامەتكىچە ساقلىنىپ قالىدۇ. بۇ ئاللاھ ئۈچۈن قىيىن ئىش ئەمەس. ئاللاھ ئۇنىڭسىزمۇ، ئىنسانلارنى خالىغان ئۇسۇل بىلەن تىرىلدۈرۈپ ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر. چۈنكى ئۇ جانلىقلارنىڭ دەسلەپكى ئۇرۇقىنى يوقتىن بار قىلغان زات ئەمەسمۇ؟!

سوئال: ئىنسان قىيامەت كۈنىدە قايسى تەرىقە بىلەن ئەسلىگە كەلتۈرىلىدۇ؟

جاۋاب: قىيامەت قايم بولغان كۈنى قاتتىق يامغۇر ياغىدۇ. شۇ ۋاقىتتا، خۇددى زىرائەتلەر يەرگە تىكىلگەن ئۇرۇقتىن ئۈنۈپ چىققاندىكى، ئىنساننىڭ تەركىبلىنىشىدىكى ئۈچ ئاساسلىق ماددىنىڭ بىرىنچىسى بولغان ئۇرۇقتىن ئىنسان ئۈنۈپ چىقىدۇ. بۇھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «... ئاندىن ئاسماندىن قاتتىق يامغۇر

چۈشۈشى بىلەن جىمى خالايق، خۇددى يەردىن زىرائەت ئۈنۈپ چىققان دەك ئۈنۈپ چىقىدۇ. ئىنساننىڭ بىرلا ئۇرۇقتىن باشقا پۈتۈن بەدىنى چىرىپ كەتكەن بولۇپ، بۇ ئۇرۇق ئىنسان دەسلەپتە ئۇنىڭدىن تەركىب بولغان بىرىنچى ماددىدۇر. قىيامەت كۈنىدە ئىنسانلار شۇ ئۇرۇقتىن قايتا تەركىبلىنىدۇ»⁽¹⁾.

قىيامەت كۈنىدىكى بۇ ئەھۋال بۇ دۇنيادىكى دەل - دەرەخلەر، زىرائەتلەر ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇلارمۇ يەرگە تىكىلگەن ئۇرۇقچىلارنىڭ ئۈنۈپ چىقىشى ئارقىسىدا بارلىققا كېلىدۇ.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ * وَصَرَبَ لَنَا مِثْلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ * قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ يەنى «ئىنسان بىلمەمدۇكى، بىز ھەقىقەتەن ئۇنى ئابىمەندىن ياراتتۇق. ئەمدى ئۇ (پەرۋەردىگارغا) ئاشكارا خۇسۇمەتچى بولۇپ قالدى. ئۇ، بىزگە (ئىنساننىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ چىرىگەن سوۋگەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى. ئۇ: ”چىرىپ كەتكەن سوۋگەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟“ دېدى، ئېيتقىنكى، ”ئۇلارنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ“. ئۇ ھەر بىر مەخلۇقاتنى بىلگۈچىدۇر»⁽²⁾.

سوئال: ھەشىر دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ھەشىر - قىيامەت كۈنى ئىنسانلار تىرىلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قەبىرلىرىدىن قوزغۇلۇپ چىقىپ ھېساب مەيدانىغا توپلىنىشى دېمەكتۇر. ئاللاھ ھەشىر ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا * وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَرِثَةً﴾ يەنى «قىيامەت كۈنى تەقۋادارلارنى مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارنىڭ دەرگاھىغا ئىززەت بىلەن يىغىمىز. گۇناھكارلارنى ئۇلار چاڭقىغان ھالدا جەھەننەمگە ھەيدەيمىز»⁽³⁾.

سوئال: مىزان دېگەن نېمە؟

جاۋاب: مىزان - قىيامەت كۈنى بەندىلەرنىڭ ياخشى ۋە يامان ئەمەللىرىنى تارتىدىغان

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ياسىن سۈرىسى 77 - 78 - 79 - ئايەتلەر.

(3) مەريەم سۈرىسى 85 - 86 - ئايەتلەر.

تارازى دېمەكتۇر.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ﴾ يەنى «قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز. ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۇۋال قىلىنمايدۇ. ئەگەر قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ ئۇنى ھازىر قىلىمىز. بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكىمىز»⁽¹⁾.

سوئال: ھېساب دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ھېساب - بەندىلەرنى، ئۆزلىرىنىڭ قىلمىشلىرىغا ئېتىراپ قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ نامە - ئەماللىرى يېزىلغان كىتابنى ئۇلارنىڭ قولىغا بېرىپ ئۆزلىرىگە ئوقۇتۇش ئارقىلىق ئۇلاردىن ھېساب ئېلىش دېمەكتۇر. قىيامەت كۈنىدە ھەممە ئادەم ئوقۇشنى بىلىدىغان ھالغا كەلتۈرىلىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ * فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا * وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا * وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وِرَآءَ ظَهْرِهِ * فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا * وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا﴾ يەنى «نامە - ئەمالى ئوڭ تەرىپىدىن بېرىلگەن ئادەمدىن ئاسان ھېساب ئېلىنىدۇ. (ئۇ جەننەتتىكى) ئائىلىسىگە خوشال قايتىدۇ. نامە - ئەمالى ئارقا تەرىپىدىن بېرىلگەن ئادەم "ۋاي" دەپ توۋلايدۇ (يەنى ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىدۇ) دۇزاخقا كىرىدۇ»⁽²⁾.

سوئال: جازا دېگەن نېمە؟

جاۋاب: جازا - بەندىلەرنىڭ بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى - يامان ئەمەللىرىگە بېرىلگەن مۇكاپات ۋە جازانىڭ ئېلان قىلىنىشى دېمەكتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿يَوْمَئِذٍ يُوفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾ يەنى «شۇ كۈندە ئاللاھ ئۇلارغا تولۇق تېگىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ. ئۇلار ئاللاھنىڭ ئاشكارا ھەق

(1) ئەنبىيا سۈرىسى 47 - ئايەت.

(2) ئىنشىقاق سۈرىسى 7 - 12 - ئايەتلەر.

ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ»⁽¹⁾ .

سوئال: سىرات دېگەن نېمە؟

جاۋاب: سىرات - دۇزىخنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان كۆۋرۈك بولۇپ، جىمى ئىنسانلار ھېساب مەيدانىدىن قايتىپ شۇ كۆۋرۈكنىڭ ئۈستىدىن ئۆتدۇ. جەننەتكە مۇيەسسەر بولغانلار جەننەتكە ئۇدۇل ئۆتۈپ كېتىدۇ. جەھەننەم (يەنى دۇزىخ) گە مەنسۇپ بولغانلار كۆۋرۈكتىن ئۆتەلمەيدۇ ۋە دۇزىخقا چۈشۈپ كېتىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا﴾ يەنى «سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا دۇزىخقا (يەنى دۇزىخنىڭ ئۈستىدىكى سىراتقا) بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ. بۇ پەرۋەردىگارنىڭ ئۆزگەرمەس ھۆكۈمىدۇر. ئاندىن تەقۋادارلارنى قۇتقۇزىمىز. زالىملارنى دۇزىخقا تىزلىنىپ ئولتۇرغان ھالدا قويىمىز»⁽²⁾ .

جەننەت بىلەن دۇزىخ ۋە ئۇلارنىڭ مەڭگۈلىكى

سوئال: دۇزىخ قانداق جاي؟

جاۋاب: دۇزىخ - دەھشەتلىك ئوت قاينىمىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇ كاپىرلار، مۇناپىقلار ۋە مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي - گۇناھكارنىڭ بىر قىسمى بارىدىغان جايىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ﴾ يەنى «ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلار ۋە بالى - چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دۇزىختىن ساقلاڭلار»⁽³⁾ .

سوئال: جەننەت قانداق جاي؟

جاۋاب: جەننەت - بۈك - باراقىستان بوستانلىق، گۈزەل باغچە بولۇپ، ئۇ، مۇسۇلمان تەقۋادار زاتلارنىڭ مەڭگۈلۈك قارار گامىدۇر. ئاللاھ جەننەتنى تەرىپلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الْمَتَّقِينَ فِي مَقَامٍ ءَامِينٍ * فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ * يَلْبَسُونَ مِن سُنْدُسٍ ءِيسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ * كَذٰلِكَ وُزُوْا جَنَّهُمْ بِحُورٍ عِيْنٍ * يَدْعُونَ فِيْهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ ءَامِيْنٍ * لَا يَذُوْقُونَ فِيْهَا الْمَوْتَ

(1) نۇر سۇرىسى 25 - ئايەت.

(2) مەرىيەم سۇرىسى 71 - 72 - ئايەتلەر.

(3) تەھرىم سۇرىسى 6 - ئايەت.

إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَّهْمُ عَذَابَ الْجَحِيمِ * فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١﴾ يەنى «تەقۋادارلار ھەقىقەتەن بىخەتەر جايدا بولىدۇ. باغلاردا بۇلاقلارنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ. ئۇلار قېلىن - يۇپقا - يېپەك كىيىملەرنى كىيىپ، بىر - بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرىشىدۇ. (ئۇلار تۈرلۈك ھۆرمەتلەر بىلەن) مۇشۇنداق ئىكرام قىلىنىدۇ. شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەرنى ئۇلارغا جۈپ قىلىمىز. ئۇلار جەننەتتە (مەيدە ئېغىرلىشىش ۋە كېسەللىكلەردىن) ئەمىن بولغان ھالدا خىزمەتچىلەردىن ھەممە مېۋىلەرنى كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلار مۇشۇ دۇنيادىكى ئۆلۈمدىن باشقا جەننەتتە ھېچقانداق ئۆلۈمنى تېتىمايدۇ. ئاللاھ ئۇلارنى دۇزخ ئازابىدىن ساقلايدۇ. بۇ پەرۋەردىگارنىڭ مەرھىمىتىدۇر. بۇ زور مۇۋەپپەقىيەتتۇر»⁽¹⁾.

سوئال: جەننەت بىلەن دۇزخ مەڭگۈلۈكمۇ؟

جاۋاب: جەننەت بىلەن دۇزخ ھەر ئىككىلىسى مەڭگۈلۈك بولۇپ، بولارنىڭ ئاخىرلىشىدىغان چېكى يوقتۇر. جەننەت بىلەن دۇزختا ئۆلۈم يوقتۇر. جەننەتكە كىرگەنلەر ئۇنىڭدا مەڭگۈلۈك قالىدۇ. دۇزخقا كىرگەن كاپىرلار ۋە مۇناپىقلارمۇ دۇزختا مەڭگۈلۈك قالىدۇ. ئەمما مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي - گۇناھكارلار دۇزختا گۇناھلىرىغا تېگىشلىك ئازابلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىمانلىرى سەۋەبىدىن ئۇلار دۇزختىن چىقىرىلىپ جەننەتكە كىرگۈزۈلىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ پەزىلى ۋە پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتى بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ * إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ * جَزَاءُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ﴾ يەنى «ئەھلى كىتابتىن ۋە مۇشرىكلەردىن كاپىر بولغانلار ھەقىقەتەن دۇزخقا كىرىدۇ. دۇزختا مەڭگۈ قالىدۇ. ئەنە شۇلار مەخلۇقاتنىڭ يامىنىدۇر. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار - ئەنە شۇلار مەخلۇقاتنىڭ ياخشىسىدۇر. ئۇلارغا پەرۋەردىگارنىڭ دەرگاھىدا بېرىلىدىغان مۇكاپات (ئۇلارنىڭ) تۇرار جايى بولغان، ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەردۇركى، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ. ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولىدۇ. ئۇلارمۇ ئاللاھتىن مەمنۇن بولىدۇ، بۇنىڭغا پەرۋەردىگار بىدىن قورققان ئادەم ئېرىشىدۇ»⁽²⁾.

(1) دۇخان 51 - 57 - ئايەتلەر.

(2) بەيىنە سۈرىسى 6 - 8 - ئايەتلەر.

جەننەت ۋە دۇزاخنىڭ مەڭگۈ ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ * خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ * وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ
فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْذُوذٍ﴾ يەنى
«بەنبەختلەرگە كەلسەك، ئۇلار دۇزاخقا كىرىدۇ، ئۇلار دۇزاختا (ئېشەك ھاڭرىغاندەك)
توۋلاپ نالە - پەرياد چېكىدۇ. (دۇزاخنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا ئۇلار (يەنى
بەنبەختلەر) دۇزاختا پەرۋەردىگارنىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ.
پەرۋەردىگارنىڭ ئەلۋەتتە، خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر. سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار
جەننەتكە كىرىدۇ. (جەننەتنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار جەننەتتە
پەرۋەردىگارنىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ. (بۇ ئۇلارغا قىلىنغان) ئۈزۈلۈپ
قالمايدىغان ئىنئامدۇر»⁽¹⁾.

ئاللاھ بۇ كىتابتىكى ئىسلام ئەقىدىلىرى بويىچە ئەمەل قىلغۇچىلارنى جەننەتلەردە
مەڭگۈ قالغۇچىلاردىن قىلسۇن ئامىن...

(1) ھۇد سۈرىسى 107 - 108 - ئايەتلەر.

پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

كىتاب ئىسمى ئاپتورى

العقائد الإسلامية السيد سابق

رسائل التوجيهات الإسلامية محمد جميل زينو

العقيدة الصحيحة الشيخ عبد العزيز باز

عقيدة المؤمن محمد الغزالي

هذا ديننا محمد الغزالي

العبادة في الإسلام يوسف القرضاوى

العلم والإيمان رحمة الله عناية الله أحمد

عقائد ضرورية عبد القادر داموللام

الإيمان محمد بن صالح العثيمين

عبادات إسلامية أحمد هادى مقصودى

توحيد الخالق عبد المجيد الزنداني

كتاب الإيمان عبد المجيد الزنداني

منهاج المسلم أبو بكر الجزائري

كتاب التوحيد صالح بن فوزان الفوزان

الأدلة المادية على وجود الله محمد متولي الشعراوى

ناماز

ئەھكاملېرى ۋە قائىدە-تەرتىبلېرى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾

(القرآن الکریم)

«شۈبھسزکی، ناماز مۆمنلەرگه ۋاقتی به لگلهنگهن پهرز قیلندی»

(قۇرئان که ریم)

﴿صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي﴾

(الحدیث)

«نامازنی مهن ئوقۇغاندهك ئوقۇڭلار»

(هه دس شه ربق)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ناھایىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن باشلايمەن

جىمى ھەمدۇ سانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالغا خاستۇر. ئاللاھ تائالغا مەۋجۇداتنىڭ سانچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن. ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۆپىرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزنى يەتكۈزگەن ساھابىلىرىغا، شۇنداقلا تاقىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆمىنلەرگە سالام يوللايمەن.

ناماز ئىماندىن قالسىلا ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى، ئىسلام دىنىنىڭ ئىككىنچى ئاساسى (تۈۋرۈكى)، مۇسۇلمانلىقنىڭ بەلگىسى، پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ باشلامچىسى ۋە قىيامەت كۈنىدە بەندىلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋال ھېساب بېرىدىغان بىردىنبىر ئەمەلى، ئاللاھ تائالغا بولغان ئىخلاس ۋە ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئەڭ ئوبرازلىق ئىپادىسى بولغانلىقىدىن ئىسلام دىنى نامازنى ناھايىتى يۇقىرى ۋە ئەھمىيەتلىك ئورۇندا قويدى ھەمدە ناماز ئوقۇغۇچىلارغا جەننەت بىلەن خۇشخەۋەر بەردى. ئىسلام دىنى نامازنى شۇنچىلىك ئەھمىيەتلىك يۇقىرى ئورۇنغا قويغان ئىكەن، ئەلۋەتتە بىزمۇ نامازنى جان - دىلىمىز بىلەن ئورۇنلاشقا، ئورۇنلىغاندىمۇ ئۇنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرىنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئاللاھقا قوبۇل بولىدىغان شەكىلدە ئادا قىلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىمىز زۆرۈردۇر.

مەلۇمكى، ناماز ۋە باشقا پۈتۈن ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى پەقەت ئۇنىڭ ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن قائىدە - پىرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن كېلىش ياكى كەلمەسلىكىگە باغلىقتۇر. شۇڭا ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرىنى ئۆگىنىش ناھايىتى زۆرۈردۇر.

ھۆرمەتلىك كىتابخان! قوللىڭىزدىكى بۇ كىتاب ناماز ھەققىدە تەپسىلىي يېزىلغان ھەممىگە ئاممىباب ئەسەر بولۇپ، سىزنىڭ ناماز ھەققىدىكى بىلىملەرگە بولغان بارلىق ئېھتىياجىڭىزنى قاندۇرىدۇ، بىلمەيدىغانلارغا ئۆگىتىدۇ، بىلىدىغانلارنىڭ بىلىمىنى ئاشۇرىدۇ، مۇكەممەللەشتۈرىدۇ ۋە ئۇلارنى ناماز ھەققىدىكى نۇرغۇن سىر - ئەسرارلارغا ئىگە قىلىدۇ.

بۇ كىتاب ھەققىدە قىسقىچە چۈشەندۈرۈش بېرىشنى خالايمەن:

1 - بۇ كىتاب پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ھەققىدە ئۆگەتكەن ۋە كۆرسەتكەن ئەڭ ئىشەنچلىك ھەدىسلىرىگە يۆلەنگەن ۋە ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنفەنىڭ مەزھىبىنى ئاساس قىلغان ھالدا يېزىلدى.

2 - كىتابتىكى شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ ھەممىسى مەزھەب مۆتىۋەرلىرىنىڭ ۋە باشقا كاتتا ئۆلۈملارنىڭ ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ ئىلغار قاراشلىرىدىن تاللاپ ئېلىندى.

3 - كىتابتا نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئايەت ۋە ھەدىسلەر بىلەن بايان قىلىنغان شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ مەنبەلىرى (سۈرە نامى بىلەن ئايەت نومۇرى، ھەدىسنىڭ رىۋايەت قىلغۇچىسى ۋە بايان قىلىنغان مەسىلىلەرنىڭ نەدىن ئېلىنغانلىقى) بەت ئاستاغا بېرىلدى.

4 - كىتابتا نامى تىلغا ئېلىنغان مەنبەلەر تېخى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنمىغانلىقتىن، بۇلاردىن پەقەت ئەرەب تىلىنى بىلىدىغانلارلا پايدىلىنالايدۇ ۋە شۇنداقلا بۇ مەنبەلەر توغرىلىق ئىزدىنىدۇ. شۇ سەۋەبتىن تىرناق ئىچىدە بېرىلگەن مەنبەلەر ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىنماستىن، ئەرەبچە ئۆز ئەسلى بويىچە بېرىلدى. بەلكى بۇ مەزكۇر ئەسەرلەرنى ئىزدىگۈچىلەر ئۈچۈن تېخىمۇ قولايلىق بولۇشى مۇمكىن.

جانابى ئاللاھ تائالادىن بۇ ئىشىمنىڭ خالىس ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بولۇپ قوبۇل قىلىنىشىنى ۋە بۇ ئەسەرنىڭ مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۈچۈن مەنپەئەتلىك بولۇشىنى سورايمەن.

مۇھەممەد يۇسۇف

ھىجرىيە 1426 - يىلى 19 - زىلھەججە

مىلادىيە 2006 - يىلى 19 - يانۋار

ئىبادەت ھەققىدە قىسقىچە مەلۇمات

ئىبادەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

كىشىلەر مۇسۇلمان بولۇپ، ئىسلام دىنىغا كىرگەندىن كېيىن، ئۇلارغا ئاللاھ تائالانىڭ ئەڭ ئاۋۋال بۇيرىغان نەرسىسى ئىبادەتتۇر. ئىبادەت — ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىماننى نامايان قىلىش ۋە ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان سان - ساناقسىز ۋە ھېسابسىز نېمەتلەرگە شۈكۈر ئادا قىلىش يۈزىسىدىن، ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلغان ھالدا، ئۇنىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن قىلىنىدۇ.

«ئىبادەت دىننىڭ، شۇنداقلا ھاياتلىقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغىنىدەك، ئىنساننىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن پۈتۈن ئىشلىرىنى، تىلى ۋە دىلىنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ»⁽¹⁾.

«ئىبادەت — ئاللاھ تائالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ھەرقانداق ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئىش - ھەرىكەت، گەپ - سۆز ۋە ئوي - پىكىرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئىسىمدۇر.»

ئىبادەتنىڭ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلار: ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش، ھەج - ئۆمرە قىلىش، توغرا ۋە راست سۆزلەش، ئامانەتنى ئادا قىلىش، ئىلىم ئۆگىنىش، ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا سىلە - رەھىم قىلىش، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، باشقىلارنى ياخشىلىقلارغا بۇيرۇش، يامانلىقلاردىن توسۇش، ھالال رىزىق ئۈچۈن ئىشلەش، پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيەلەش، ئاللاھ يولىدا جەھاد قىلىش، خوشىنلارغا، پېقىرلارغا، يېتىملارغا، مۇساپىرلارغا ياخشىلىق قىلىش، ھايۋانلارغا رەھىم قىلىش، قۇرئان ئوقۇش، دوئا قىلىش، زىكىر ئېيتىش، ئاللاھ تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە مۇھەببەت، ئىخلاس قىلىش، ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىدىن قورقۇش، رەھىمىدىن ئۈمىد كۈتۈش، ئۇنىڭغا تەۋەككەل قىلىپ يۆلىنىش، ئۇنىڭدىن ياردەم سورا، بالا - قازلارغا سەبىر قىلىش، ئۇنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش ۋە باشقىلاردۇر»⁽²⁾.

ھەممە ئىبادەتكە چاقىرىلغان

ئاللاھ تائالا پۈتۈن ئىنسان ئەۋلادىنى ئىبادەتكە چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا آدَمُ

(1) دوكتور يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن.

(2) شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ «العبودية» ناملىق ئەسىرى 2 - بەت.

أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ، وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿يَهْنَى: «ئى ئادەم بالىلىرى! شەيتانغا چوقۇنماڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ئاشكارا دۈشمەندۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار، بۇ توغرا يولدۇر»﴾⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا ئىنساننىڭ يارىتىلىشىنىڭ غايىسى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ﴾ يەنى: «جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم. ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن ۋە ئۇلارنىڭ مېنى ئوزۇقلاندۇرۇشىنى تىلىمەيمەن»⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئورتاق چاقىرىقى ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾ يەنى: «ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە ئاللاھ تائالادىن باشقا مەبۇد (بەرھەقق) يوقتۇر»³ دېيىشتىن ئىبارەت ئىلاھىي پرىنسىپ ئىدى.

ئىبادەت ئاللاھقا قىلىندۇ

«مۇندىن ئىككى مىڭ يىل ئىلگىرى ئۆتكەن يۇنانلىق مەشھۇر تارىخچى بلوتارك دىنلار تارىخى توغرىسىدىكى ئىنچىكە تەتقىقات نەتىجىسىدىن كېيىن، مۇنداق دېگەن ئىكەن: «دۇنيادا چېگرىسىز، پادىشاھسىز، بايلىقسىز، مەدەنىيەتسىز ۋە تىياتىرسىز شەھەرلەرمۇ تېپىلىشى مۇمكىن، بىراق ئىنسانلار جەمئىيىتى ياكى تارىخى ئىبادەتخانىسى بولمىغان، ياكى ئۇنىڭ ئەھلى دىنىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللانمايدىغان بىرەر شەھەرنى كۆرگىنى يوق»⁽⁴⁾.

ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئۇنى يوق يەردىن بار قىلىپ، ئۇنىڭغا تۈرلۈك نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان شەپقەتلىك ئىگىسى — ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنى ئۆتەشكە تېگىشلىك تەبىئىي بۇرچ دەپ تونۇيدۇ، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قەدەر كەلگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەينى زاماندىكى ئۈمىمەتلىرىنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىپ ئۆتكەن بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ زامانىدىن كېيىن كەلگەن ئىنسانلار بۇرۇنقىلىرىنىڭ تۇتۇپ ماڭغان

(1) ياسىن سۈرىسى 60 - 61 - ئايەتلەر.

(2) زارىيات سۈرىسى 56 - 57 - ئايەتلەر.

3 ئەئراق سۈرىسى 59 - ئايەت

(4) دوكتۇر يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

ھەق يوللىرىنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىكتىن، بەزىلىرى ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ قۇياش، ئاي، ئوت، سۇ قاتارلىق تەبىئەت كۈچلىرىگە ۋە كالا قاتارلىق ھايۋانلارغا چوقۇنغان بولسا، بەزىلىرى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ يوللىرىنى ئۇنتۇپ كېتىپ، بۇتلارنى، ئىنسانلارنى ئاللاھ تائالاغا شىك قىلىۋالغان. شۇنداق قىلىپ ئىنسانلار ئاللاھ كۆرسەتكەن ئېتىقاد ۋە ئىبادەت سىستېمىلىرىدىن ئۇزاقلىشىپ كەتكەنلىكتىن ئاللاھ تائالانىڭ ھەق دىنىدىن ئايرىلىپ قالغان. ئىنسانلار ھەق دىننى ئۇنتۇپ، كۆپىلىققا يۈز تۇتقان ھەر بىر دەۋردە ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرلەرنى ئارقا - ئارقىدىن ئەۋەتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ھەق دىنغا قايتۇرۇپ تۇرغان بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەر ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئىنسانلار يەنە قايتىدىن بۇرۇنقى كۆپۈرلۈقلەرگە قايتىپ تۇرغان. ئاخىرىدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھېكمىتى ئىسلام دىنىنى تاقىيامەتكىچە ئۆزگەرمەس، ۋە بۇزۇلماس، مەڭگۈلۈك دىن قىلىپ بەلگىلەپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بۇ ئاخىرقى دىنغا، ئاخىرقى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىش ئارقىلىق ئىنسانىيەتنى مەخلۇقلارغا چوقۇنۇشتىن ئىبارەت زالالتىنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن ئۆزۈلكېسىل ئازات قىلىپ، ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىدىغان ھەقىقەت نۇرىغا چىقىرىشنى تەقەززا قىلغان بولۇپ، شۇندىن بېرى ئىسلام دىنى پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئىلاھىي بىر مەشئەل بولۇپ چاقناپ كەلمەكتە. بۇ مەشئەل تاقىيامەتكىچە مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ، بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ۋەدىسىدۇر.

ئىنسان ئىبادەت قىلىشقا مۇھتاج

مۇشۇ مەنىۋى جەھەتتىكى غەپلەت ۋە مەغرۇرلۇق قاپلىۋالغان چاغدا، ئىنساننىڭ قەلبىنى شەك ۋە كۆپۈرلۈكنىڭ پەردىلىرى يۆرگۈۋالىدۇ. ئەمما ئىنسان دەھشەتلىك بالالار ۋە ئەڭ قىيىن لەھزىلەرگە دۇچ كېلىپ، سەۋەبلەر كارغا كەلمىگەندە، بۇ پەردە ئۆزلىكىدىن تېزلا ئېچىلىپ، ئىنسان يەنە ئەسلىدىكى تەبىئىيەتكە قايتىدۇ ۋە پەرۋەردىگارىغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ مەرھىمىتىگە ئېسىلىشقا ۋە يالۋۇرۇشقا باشلايدۇ. مانا بۇ ئىنسان تەبىئىيەتكە خاس خاراكتېردۇر. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقىقەتنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ﴾ تەرجىمىسى: «ئىنسانغا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتسە پەرۋەردىگارىغا يۈزلەنگەن ھالدا ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ. ئاندىن ئاللاھ ئۇزۇن تەرىپىدىن ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلغان (ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەرنى كۆتۈرۈۋەتكەن) چاغدا، ئاللاھ تائالاغا زىيان - زەخمەتنى كۆنۈرۈپۈتىش

توغرۇلۇق ئىلگىرى قىلغان دۇئاسىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ»⁽¹⁾.

دېمەك: ئىنساندىكى ئاللاھ تائالاغا بولغان ئېھتىياج تۇيغۇسىنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن مەنىۋى ئۇچرىشىشتىن باشقا ھېچقانداق نەرسە تولدۇرالمىدۇ. ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ۋە ئۇنىڭ مەرھىمىتىگە ئېرىشىشنىڭ بىرلا ۋاسىتىسى ئىبادەتتۇر»⁽²⁾.

ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى

ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى — ئاللاھ تائالاغا ئەڭ كەمتەرلىك ۋە ئەڭ سەمىمى مۇھەببەت ھەم ئىخلاس بىلەن ئىتائەت قىلىش دېمەكتۇر.

كەمتەرلىكنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئاللاھ تائالاغا بولغان ئېھتىياجنى چوڭقۇر ھېس قىلىش دېمەكتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇدرەتلىك، ئىنسان ئاجىز، ئاللاھ تائالا ھەممىنىڭ ئىگىسى، ئىنسان پېقىر، ئاللاھ تائالا ئالىم، ئىنسان جاھىل، ئاللاھ ھەممىدىن بەھاجەت، ئىنسان ھاجەتلىك. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئىنسان ھەر ۋاقىت، ھەر مىنۇت ۋە ھەر سېكونت ئاللاھ تائالانىڭ ياردىمىگە ۋە ھىمايىسىگە موھتاجدۇر.

مۇھەببەتنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈنىڭ دۇنيادىكى ھەر قانداق بىر سۆيگۈ ۋە مۇھەببەتتىن ئالاھىدە ئارتۇق بولۇشى دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا ئىنساننى ئەڭ گۈزەل شەكىلدە ياراتتى، ئۇنى ھۆرمەتلىك قىلدى، ئۇنى كائىناتنىڭ خوجىسى قىلدى، ئەڭ ئېسىل نازۇ - نېمەتلەرنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدى. بۇندىن باشقا كۆپلىگەن ئىمتىيازلىرىنى پەقەت ئىنسانلارغا ئاتا قىلدى. ئەھۋال شۇنداق بولغان ئىكەن، ئىنسانغا ئاللاھ تائالادىن سۆيۈملۈك زات بارمۇ؟!

ئاللاھ تائالانى تونۇغان كىشى ئۇنى چوقۇم سۆيىدۇ. ھەر كىشىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈسى ئۇنىڭ ئاللاھ تائالانى تونۇغىنىغا قاراپ بولىدۇ. ئاللاھ تائالانى ھەقىقىي مەنىدە تونۇغان كىشىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان سۆيگۈسى چەكسىز بولىدۇ.

ئىخلاسنىڭ ھەقىقىي ئىپادىسى — ئىبادەتلەردە ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشتىن باشقا ھېچقانداق غەرەزنى كۆزلىمەسلىك دېمەكتۇر. بونىڭغا بىنائەن، نامازنى تەن ساغلاملىقىنى ساقلاش مەقسىتى بىلەن ئوقۇغان، ھەرەمگە سودا قىلىپ پۇل تېپىش ياكى «ھاجى» ئاتىلىپ ئابروي قازىنىش ئۈچۈن بارغان كىشىنىڭ بۇ نامىزى بىلەن

(1) زۇمەر سۈرىسى 8 - ئايەت.

(2) دوكتۇر يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

ھەججىسى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشتىن ئىبارەت بولغان ئاساسلىق غايىنى مەقسەت قىلمىغان ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەر بېكاردۇر.

ئىبادەت ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىدۇر

ئاللاھ تائالغا ئىبادەت قىلىش، ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققىدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرى ۋە ئېھسانلىرى ھەقىقەتەن سان - ساناقسىز ۋە ھىساپسىزدۇر. ﴿وَإِنْ تُعَدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا﴾ تەرجىمىسى: «سىلەر ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر»⁽¹⁾.

بۇ نېمەتلەر ۋە ئېھسانلار ھەر قانداق ئەقلى بار ئىنساننى نېمەت بەرگۈچىگە شۈكۈر ئادا قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ئىنساننىڭ زاتىدىكى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ نېمەتلىرىنى ئالساقمۇ، ئۇلار ئەلۋەتتە شۈكۈرنى لازىم قىلىدۇ:

1 - ئىنساننى بارچە مەخلۇقاتلاردىن ئالاھىدە گۈزەل ۋە چىرايلىق قىلىپ ياراتقانلىق نېمىتى.

2 - ئىنسان ئورگانلىرىنى ئەيىب - نۇقسانلاردىن سالامەت قىلىپ ياراتقان نېمىتى.

3 - ئىنسان ئورگانلىرىنى قوللىنىشقا يۇمشاق ۋە ھەر ئىشقا ياراملىق قىلىپ ياراتقانلىق نېمىتى.

4 - ئەقىل بەرگەنلىك نېمىتى.

5 - كۆرىدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

6 - سۆزلەيدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

7 - ئاڭلايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

8 - لەززەتلەرنى تېتىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

9 - خۇشبۇيىلارنى پۇرىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

10 - تەپەككۈر قىلىپ ئويلىيالايدىغان قىلغانلىق نېمىتى.

11 - بارچە مەخلۇقاتلارنى خىزمەتلىرىگە سالالايدىغان خوجايىنلىقنى بەرگەنلىك

(1) ئىبراھىم سۈرىسى 34 - ئايەت.

نېمىتى.

12 - كۈندىلىك تازا يېمەك - ئىچمەكلەرنى ئاتا قىلىپ، ئوزۇقلاندۇرغانلىق نېمىتى.

13 - ئىنساننى كائىناتتىكىلەردىن ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ھۆرمەتلىك قىلغانلىق نېمىتى.

يۇقىرىقىلاردىن باشقا ئىنسانغا بېرىلگەن سانسىز نېمەتلەر ۋە ئالاھىدە ئىمتىيازلارنىڭ ھەممىسى ئىنساننىڭ ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىشىنى لازىم قىلىدۇ ئەمەسمۇ؟!

ئىنساننىڭ ئەقلى ۋە خاراكتېرى ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتۇرۇشىنى، نېمەت بەرگۈچىنى ئۇلۇغلاش ۋە ھۆرمەتلەشنى ئىنسانىي بۇرچ دەپ بىلىدۇ.

شۇنچىلىك سانسىز ۋە ھىساپسىز نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان ئىگىسى — ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىشنى ئۆزى ئۈچۈن مۇقەددەس بۇرچ دەپ بىلمىگەن ۋە ئۇنىڭغا ئىنتىلمىگەن ئىنساننى قانداقمۇ ئىنسان دېگىلى بولسۇن؟!

ئاللاھ ئۆزىنىڭ يۇقىرىقى نېمەتلىرىنىڭ بەدىلىگە ئىنسانلاردىن پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشلىرىنى سورايدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارنى ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ «ئى ئىنسانلار! تەقۋادارلاردىن بولۇشۇڭلار ئۈچۈن، سىلەرنى ۋە سىلەردىن بۇرۇنقىلارنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار»⁽¹⁾.

ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت نامازدۇر

ناماز ئىماندىن قالسا ئەڭ ئۇلۇغ ۋە تولمۇ مۇھىم ئىبادەتتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ﴾ يەنى «دىننىڭ بېشى ئىسلام، ئۇنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى نامازدۇر» دېگەن⁽²⁾.

شۇڭا دەيمىزكى، ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ۋە ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىماننىڭ ئەڭ جانلىق گۇۋاھچىسى، ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك نامايەندىسى نامازدۇر. ناماز پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ بېشى ۋە مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ناماز ھەققىدىكى ئاساسى ماۋزۇغا كىرىشتىن ئاۋۋال، بىلىۋېلىش مۇھىم بولغان بەزى مەسىلىلەرنى قىسقىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ.

(1) بەقەر سۈرىسى 21 - ئايەت.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئاساسىي مەنبەلىرى

پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئاساسىي مەنبەلىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - قۇرئان كەرىم

قۇرئان كەرىم پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ دەستۇرى ۋە ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ بىرىنچى ئاساسلىق مەنبەسىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اتَّبِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ﴾ تەرجىمىسى: «(ئى ئىنسانلار!) سىلەر پەرۋەردىگارنىڭلار تەرىپىدىن سىلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ئەگىشىڭلار، ئاللاھنى قوبۇپ، (جىنلاردىن ۋە ئىنسانلاردىن بولغان، سىلەرنى ئازدۇرىدىغان) دوستلارغا ئەگەشمەڭلار»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنى تەرىپلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ تەرجىمىسى: «ئەنە شۇلار ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىدۇر، ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلماڭلار، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار زالىملاردۇر»⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەر ئارىسىدا قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىلىرى ۋە ئەھكاملىرى بويىچە ھۆكۈم قىلىشقا ۋە شۇ بويىچە ئىش كۆرۈشكە بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۇھەممەد! بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىرىكى (ساماۋىي) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىت بولغۇچى ھەق كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) نازىل قىلدۇق. (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاللاھ ساڭا نازىل قىلغان قۇرئان (ئەھكامى) بويىچە ھۆكۈم قىلغىن، ساڭا كەلگەن ھەقتىن بۇرۇلۇپ، ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگىن»⁽³⁾.

(1) ئەئراف سۈرىسى 3 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 229 - ئايەت.

(3) مائىدە سۈرىسى 48 - ئايەت.

قۇرئان كەرىمنىڭ باشقا تىللارغا قىلىنغان تەرجىمىلىرى ۋە تەپسىرلىرى قۇرئان ھېسابلانمايدۇ، بەلكى قۇرئان كەرىم ئەرەب تىلىدىكى ئەسلى تېكىستى بىلەنلا قۇرئان ۋە مۆجىزە دېيىلىدۇ. شۇنداقلا قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمىسىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى ئىزدەشكە بولمايدۇ، چۈنكى ئايەتلەردىن چۈشىنىلگەن مەنىلەرنىڭ خاتالىق ئېھتىمالى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا نامازدا قىرائەت ئورنىغا قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمىسىنى ئوقۇش بىلەن ناماز ئادا تاپمايدىغانلىقىدا ئىمام ئەزەمدىن باشقا پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئىمام ئەزەم نامازدا قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمىسىنى ئوقۇسىمۇ بولىدۇ، دەپ قارىغان بولسىمۇ، كېيىن ئۇنىڭ بۇ پەتۋاسىدىن ۋاز كەچكەنلىكىنى ئىسلام ئۆلۈملىرى سۆزلىمەكتە.

2 - سۈننەت

سۈننەت — پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىش - ئىزلىرى، بۇيرىغانلىرى، توسقانلىرى ۋە سۆزلىگەنلىرىدۇر. سۈننەت ئىسلام قانۇن-شۇناسلىقىنىڭ ئىككىنچى ئاساسلىق مەنبئىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى سۈننەتكە ئەگىشىشكە چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىشنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىق ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ تەرجىمىسى: «كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرى قۇرئان كەرىمدە كەلگەن مۆجىمەل ئەھكاملارنى ئوچۇقلاش، ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈش، شەرھلەش ۋە تەپسىلىي بايان قىلىشتەك ئالاھىدە مۇھىم خۇسۇسىيىتى بىلەن «قۇرئان كەرىمنىڭ ھەقىقىي تەرجىمانى» دېيىلىدۇ. ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ تەرجىمىسى: «بىز ساڭا قۇرئاننى ئىنسانلارغا چۈشۈرۈلگەن شەرئەتنى بايان قىلىپ بەرسۇن، ئۇلار (بۇ قۇرئاننى) پىكىر قىلىپ (ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن) دەپ چۈشۈرۈدۇق»⁽³⁾.

(1) ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت.

(2) نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت.

(3) نەھل سۈرىسى 44 - ئايەت.

ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان كەرىمنى چۈشۈرۈش بىلەن بىرگە ئۇنىڭغا «ھېكمەت» نامى بىلەن سۈننەتنىمۇ ئاتا قىلغان. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا قىلغان خىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَاذْكُرْ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُمْ مِّنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ﴾ تەرجىمىسى: «ئۆيلىرىڭلاردا ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن ۋە ھېكمەتتىن ئوقۇلۇۋاتقان نەرسىلەرنى ياد ئېتىڭلار»⁽¹⁾.

ئىمام شافىئىي، ئىبنى كەسىر، قەتادە ۋە باشقا ئۆلۈمالار يۇقىرىقى ئايەتتىكى «ھېكمەت» سۆزىدىن سۈننەت مەقسەت قىلىنىدىغانلىقىنى سۆزلىگەن. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە «ئوقۇلىدىغان نەرسىلەر» قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەت ئىدى⁽²⁾.

قۇرئان كەرىمنىڭ مەقسەت ۋە غايىلىرىنى چۈشىنىشنىڭ بىردىنبىر يولى سۈننەتتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان كەرىمنى چۈشۈرۈپ، ئۇنى قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىلىرى بويىچە كىشىلەرنى توغرا يولغا يېتەكلەشكە ئەمىر قىلغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىلىرىنى، بۇيرىغانلىرىنى، توسقانلىرىنى ۋە جىمى ئەھكاملىرىنى گاھ ئەمەلىيىتى بىلەن، گاھ سۆزى بىلەن، گاھ باشقىلارنىڭ توغرا قىلغان ئىشلىرىغا سۈكۈت قىلىشى، خاتا قىلغانلىرىغا ئاگاھلاندۇرۇش بېرىشى بىلەن يەتكۈزگەن.

3 - ئىجما

ئىجما — ئىسلام ئۈمىتىدىن بولغان زامانداش ئۆلۈمالارنىڭ ھەممىسىنىڭ شەرىئەت مەسىلىلىرىدىن بىرەر مەسىلە ئۈستىدە بىردەك ئىتتىپاققا كېلىشى دېگەنلىكتۇر⁽³⁾.

ئىجما ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئۈچىنچى ئاساسلىق مەنبئىدۇر. ئىجما قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتلەردە ھۆكۈمى بولمىغان يېڭى مەسىلىلەر ئۈستىدىلا بولىدۇ. چۈنكى قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتتە ھۆكۈمى بايان قىلىنغان مەسىلىلەرگە ھېچكىمنىڭ چىشى پاتمايدۇ. ئىجما قىلىش پەقەت ئىجتىھاد (بار كۈچىنى سەرپ قىلىپ شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى چىقىرىش) سالاھىيىتىگە توشقان ئۆلۈمالارغا خاستۇر.

ئىجما ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرىنچىسى، ئۆلۈمالاردىن ھەر بىرىنىڭ ئۆز رەيىنى

(1) ئەھزاب سۈرىسى 34 - ئايەت.

(2) جامع بيان العلم وفضله 17 - بەت، الرسالة 78 - بەت.

(3) روضة الناظر 2 - توم 439 - بەت، ارشاد الفحول 63 - بەت، الإحكام للآمدي 1 - توم 196 - بەت.

ئاشكارا سۆزلىشى ئارقىلىق بولىدىغان ئىجما، بۇ «ئىجما سەرپە» (ئاشكارا ئىجما) دەپ ئاتىلىدۇ. ئىككىنچىسى، ئۆلۈمالاردىن بەزىسى ياكى بىرەرسى بىرەر مەسىلىدە پەتىۋا چىقارغان بولۇپ، ئۇنى ئاڭلىغان باشقا ئۆلۈمالار ئۇنى ئىنكار قىلماستىن، سۈكۈت قىلسا، بۇ «ئىجما سۈكۈتى» (مۇۋاپىقلاشقان ئىجما) دەپ ئاتىلىدۇ⁽¹⁾.

كۆپ سانلىقنىڭ ئۆز ئارا كېڭىشىپ ئىش كۆرىشىدە خاتالىشىش نىسبىتىنىڭ ئىنتايىن ئاز بولىدىغانلىقى بىر رېئاللىقتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تائالا بۇ ئۈممەتنى خاتا ئىشقا توپلىمايدۇ» دېگەن⁽²⁾.

4 - قىياس

قىياس — قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتتە ھۆكۈمى بولغان بىرەر مەسىلىگە بۇ ئىككىسىدە ھۆكۈمى كەلمىگەن بىر مەسىلنى قىياس قىلىش (ئوخشىتىش) ئارقىلىق ھۆكۈم چىقىرىش دېگەنلىكتۇر.

مەسىلەن: ھاراقنىڭ ھاراملىقى ۋە قەتئىي مەنئى قىلىنغانلىقى قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن ئايىتى بىلەن بېكىتىلگەن ھۆكۈم. ئەمما نەشە، ئەپيۇن ۋە ئاق چېكىشنىڭ ھاراملىقى ۋە مەنئى قىلىنغانلىقى توغرىلىق قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتتە ئوچۇق ھۆكۈم يوق. چۈنكى بۇ نەرسىلەر قۇرئان كەرىم چۈشكەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا يوق ئىدى. ئىسلام ئۆلۈملىرى نەشە، ئەپيۇن ۋە ئاقىتىن كېلىپ چىقىدىغان دىنىي، ئەخلاقىي، ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي ۋە تەن ساقلىقىغا زىيان يەتكۈزۈشى قاتارلىق زىيانلارنى ھاراقنىڭ زىيىنىغا قىياس قىلىپ سېلىشتۇرۇپ كۆرۈش ئارقىلىق بۇلارنىڭ ھاراملىقىغا ئىتتىپاقلاشقان. چۈنكى ھاراقنىڭ ھارام قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەبلەرنىڭ ھەممىسى بۇلاردا ئارتۇقى بىلەن تېپىلىدۇ.

قىياس ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ تۆتىنچى ئاساسلىق مەنبئىدۇر. قىياسنىڭ ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ مەنبەلىرىدىن ئىكەنلىكىگە قۇرئان كەرىم، سۈننەت ۋە ساھابىلارنىڭ سۆزلىرى دالالەت قىلماقتا.

1 - ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾ تەرجىمىسى: «مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇ ھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز»⁽³⁾.

(1) روضة الناظر 2 - توم 492 - 496 - بەتلەر، ارشاد الفحول 74 - 75 - بەت، الإحكام للآدمي 1 - توم 252 - بەت.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) ئەنبىيا سۈرىسى 104 - ئايەت.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنىدە مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈشنى ئۇلارنى دەسلەپتە يوقتىن پەيدا قىلغىنىغا ئوخشاتقان. مانا بۇ، قىياستۇر.

2 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلۈپ كەتكەن ئانىسى ئۈچۈن روزا تۇتۇشنىڭ ھۆكۈمىنى سوراپ كەلگەن بىر ئايالغا: «قاراڭچۇ! ئەگەر ئانىڭىزنىڭ ئۈستىدە بىراۋنىڭ قەرزى قالغان بولسا، ئۇنى تۆلەيتتىڭىزمۇ؟» دەپ سورايدۇ. ئايال: «ھەئە، ئەلۋەتتە تۆلىگەن بولاتتىم» دەپ جاۋاب بەرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۇنداقتا ئانىڭىز ئۈچۈن روزا تۇتسىڭىز بولىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە، ئايالنىڭ ئۆلگەن ئانىسىنىڭ گەردىنىدە قالغان روزىنى، تۆلىيەلمەستىن زىممىسىدە كەتكەن قەرزگە ئوخشاتقان. مانا بۇ، قىياستۇر.

3 - ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇ مۇسا ئەل ئەشئەرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا يازغان خېتىدە مۇنداق دەپ يازغان: «قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە ھۆكۈم بولمىغان مەسىلىلەر توغرىلۇق كىشىلەر سەندىن ھۆكۈم سوراپ كەلگەندە، ئۇ مەسىلىلەرنى سەن ھۆكۈمىنى بىلىدىغان مەسىلىلەرگە قىياس قىلغىن، ئاندىن ئاللاھ تائالاغا ئەڭ يېقىملىق كېلىدىغان، ھەقىقەتكە ئەڭ ئويغۇن رەۋىشتە ھۆكۈم چىقارغىن»⁽²⁾.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) أخبار القضاة 1 - نوم 70 - بەت، أصول التشريع الإسلامي 17 - 79 - بەتلەر، مقدمة في الفقه 17 - 38 - بەتلەر.

ئىسلام فقھى

فقھنىڭ تەرىپى

فقھ — لۇغەتتە چۈشىنىش ۋە بىلىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە فقھىنىڭ شەرىئەت ئىستىلاھىدىكى مەنىسىنى «ئۆزىنىڭ پايدا — زىيىنىنى بىلىش» دەپ تەرىپلىگەن. بۇ ئىسلامدىكى ئېتىقاد، ئىبادەت، مۇئامىلە، ئەخلاق ۋە باشقا مەسىلىلەرنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئومۇمىي تەرىپتۇر. چۈنكى شەرىئەت ئىلىملىرى تەخەسسۇسلارغا تۈرلىنىشتىن بۇرۇن ھەممىسى «فقھى» دەپ ئاتىلاتتى.

كېيىنچە، شەرىئەت ئىلىملىرى تۈرلىنىپ، ئېتىقاد مەسىلىلىرى «ئىلمى كالىم ياكى تەۋھىد ئىلمى»، زاھىدىلىق، سەبىرچانلىق، رازىمەنلىك ۋە تەقۋادارلىققا ئوخشاش ۋىجدانىي مەسىلىلەر «ئەخلاق ياكى تەسەۋۋۇف ئىلمى»، ئەمەل — ئىبادەت، مۇئامىلە ۋە باشقا شەرىئەت مەسىلىلىرى «فقھى ئىلمى» دەپ ئاتىلىدىغان بولغان. شۇڭا ھازىرقى زاماندا «فقھى» سۆزىدىن پەقەت شەرىئەتنىڭ ئەمەل — ئىبادەت، مۇئامىلە، ئائىلە، دۆلەت تۈزۈمى ۋە جازا قانۇنى قاتارلىق مەسىلىلەرلا مەقسەت قىلىنىدۇ.

شۇڭا ئىمام شافىئىي فقھىنىڭ شەرىئەت ئىستىلاھىدىكى مەنىسىنى «شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي ئەمەللەرنىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىش» دەپ تەرىپلىگەن. بۇ تەرىپ بىردەك تونۇلغان ئەڭ مەشھۇر تەرىپتۇر.

شەرىئەت — ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا تۈزۈپ بەرگەن قانۇنى دېمەكتۇر.

شەرىئەت — ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن مەسىلىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىسلام فقھىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى

ئىسلام فقھى (ياكى ئىسلام قانۇنى) بارلىق قانۇنلاردىن ئالاھىدە ئۈستۈن، ئادالەتلىك ۋە ھېكمەتلىك قانۇندۇر. بۇنى ئىخچاملاپ ئېيتقاندا:

1 - ئىسلام فقھىنىڭ ئىنسانلار تەرىپىدىن تۈزۈلگەن ھەرقانداق قانۇنلاردىن ئەڭ چوڭ ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇنىڭ مەنبئى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە مۇجەسسەم بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ۋەھىسىدۇر. ئىجما بىلەن قىياس ئىككىسىمۇ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە مۇجەسسەملەنگەن ۋەھىگە يۆلىنىدۇ.

2 - ئىسلام فقھى ھاياتلىقنىڭ بارلىق تەلەپلىرى ۋە ئېھتىياجلىرىنى قاندۇرىدۇ.

چۈنكى ئىسلام فىقھى ئىنساننىڭ بارلىق ئىش - پائالىيەتلىرىنى، ئۇنىڭ ئاللاھ تائالا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى، جەمئىيىتى بىلەن بولغان ئالاقىسىنى، شۇنداقلا دىن ۋە دۇنيالىق بارلىق ئىشلىرىنى ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ ئەۋزەل شەكىلدە رەتكە سالدى⁽¹⁾.

ئىسلام فىقھىنىڭ ماۋزۇسى

ئىسلام فىقھىنىڭ ماۋزۇسى ياكى مەيدانى شەرىئەت تەكلىپلىرىنى ئورۇنداشقا سالماھىيەتلىك بولغان كىشىلەرنىڭ ئىشلىرى دائىرىسىدە بولىدۇ. مەيلى نامازغا ئوخشاش قىلىشقا بۇيرۇلغان ئىش بولسۇن، مەيلى ئوغۇرلۇققا ئوخشاش تەرك ئېتىش تەلەپ قىلىنغان ئىش بولسۇن، مەيلى يېيىش ۋە ئىچىشكە ئوخشاش ئىختىيارى ئىش بولسۇن، ئىسلام فىقھى بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى سىستېمىلىك ھالدا، ئوچۇق ۋە تەپسىلىي بايان قىلىپ بېرىدۇ⁽²⁾.

ئىسلام فىقھىنىڭ خىزمەتلىرى

فىقھىنى ئىبنى مەسئۇد تېرىدى، ئەلقەمە سوغۇردى، ئىبراھىم ئوردى، ھەمماد دان چىقاردى، ئەبۇ ھەنىفە تارتتى، ئەبۇ يۇسۇف خېمىر قىلدى، مۇھەممەد نان قىلدى، باشقىلار ئۇنىڭ نېنىدىن يىدى.

شەرھلەر:

تېرىدى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى ئەڭ دەسلەپ ئوتتۇرىغا قويغان كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىنىڭ كاتتا ئۆلۈملىرىدىن بىرى بولغان ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولغاي) دۇر.

سوغۇردى: يەنى فىقھى ئىلمىنى راۋاجلاندۇرغان كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا دۇنياغا كۆز ئاچقان، ئىبنى مەسئۇد، ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب، ئائىشە ۋە ئۆمەر (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولغاي) قاتارلىق ساھابىلارنىڭ قولىدا يېتىشكەن، ئاناقلق فىقھىشۇناس ئالىم ئەلقەمە ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى مالىك ئەل نەخەئىي دېگەن كىشىدۇر.

ئوردى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى رەتكە سېلىپ كىشىلەر پايدىلىنالايدىغان ھالغا كەلتۈرگەن كىشى كۇفە شەھىرىنىڭ تونۇلغان فىقھىشۇناس ئالىمى ئىبراھىم ئىبنى يەزىد ئىبنى قەيس ئىبنى ئەل ئەسۋەد ئەبۇ ئىمران ئەل نەخەئىي دېگەن كىشىدۇر.

(1) الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 18 - 19 - بىتلە.

(2) الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 17 - بىتلەر.

دان چىقاردى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى ئوچۇقلاش ئىشلىرىدا چوڭ خىزمەت كۆرسەتكەن كىشى ئىمام ئەزەمنىڭ ئۇستازى ھەمماد ئىبنى مۇسلىم دېگەن كىشىدۇر.

تارتتى: يەنى فىقھى مەسىلىلىرىنى ۋە فىقھى شۇناسلىق قائىدىلىرىنى شاخلاندىرغان كىشى، فىقھى مەسىلىلىرىنى تۇنجى بولۇپ بۆلۈملەرگە ئايرىپ چۈشەندۈرگەن، فىقھى توغرىلىق كىتابلارنى يازغان، شۇنداقلا مەشھۇر تۆت چوڭ مەزھەپنىڭ بىرى بولغان ھەنەفىي مەزھەبىنى تەسىس قىلغان كىشى ئۇئمان ئىبنى سابىت ئىمام ئەزەمدۇر.

خېمىر قىلدى: يەنى ئىمام ئەزەم تۈزگەن فىقھى قائىدىلىرى ۋە فىقھى مەسىلىلىرىنى ئىنچىكە تەتقىق قىلىپ شاخلاندىرغان ۋە كۆپلىگەن مەسىلىلەرنى ئايدىڭلاشتۇرغان كىشى ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتى، قازى قۇزات (قازىلارنىڭ كاتتىسى) يەئقۇب ئىبنى ئىبراھىم ئەبۇ يۇسۇف دېگەن كىشىدۇر.

نان قىلدى: يەنى ئىمام ئەزەم ئوتتۇرىغا قويغان فىقھى مەسىلىلەرنى رەتلەپ چىققان ۋە بەزى مەسىلىلەرنىڭ شاخچىلىرىنى كۆپەيتكەن، شۇنداقلا ھەنەفىي مەزھەبىنىڭ فىقھى مەسىلىلىرىنى بىر - بىرلەپ تەھرىرلەپ چىققان كىشى ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتى، ھەممە بىردەك ئېتىراپ قىلغان كاتتا ئالىم مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن ئەل شەيبانىي دېگەن كىشىدۇر.

باشقىلار ئۇنىڭ نېنىدىن يېدى: يەنى ئىمام مۇھەممەد پايدىلىنىشقا ئوڭايلاشتۇرۇپ ھازىرلىغان فىقھى مەسىلىلىرىدىن ئومۇم خەلق مەنپەئەت ئالدى (1).

فىقھى ئىلمىنىڭ كېلىپ - چىقىش تارىخى

فىقھى ئىلمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا تەدرىجى ھالدا يىلتىز تارتىشقا باشلىغان. كېيىنچە ساھابىلارنىڭ دەۋرىدە فىقھى ئىلمى رەسمىي تۈردە قانات يايدىغان (2).

فىقھى ئىلمىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەب

شۈبھىسىزكى، فىقھى ئىلمىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان بىردىنبىر سەۋەب كىشىلەرنىڭ يېڭى - يېڭى مەيدانغا چىقىپ تۇرغان مەسىلىلەر ھەققىدە شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلىشكە بولغان زور ئېھتىياجىدۇر. كىشىلەرنىڭ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرىنى رەتكە سېلىشى، شەخسلەرنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى ۋە قىلىشقا

(1) التسهيل الضروري لمسائل القدوري 2 - توم 270 - بەت.

(2) الفقه الإسلامي وادلتة 1 - توم 18 - بەت.

تېگىشلىكلىرىنى بىلىشى ۋە ھەر زامان مەيدانغا كېلىپ تۇرىدىغان يېڭى مەسىلىلەرنى شەرئەت سىستېمىسى بويىچە ھەل قىلىشى ئۈچۈن فىقھى ئىلمىگە بولغان ئېھتىياج ناھايىتى زور دۇر.⁽¹⁾

مەزھەبىنىڭ كېلىپ چىقىش تارىخى

مەزھەپ — لۇغەتتە بارىدىغان جاي دېگەنلىك بولۇپ، شەرئەت ئىستىلاھىدا مەزھەپ سۆزى — دىنىي مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئەھكاملار دېمەكتۇر.⁽²⁾

مەزھەپلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، ساھابىلارنىڭ زامانىدىلا باش كۆتۈرۈشكە باشلىغان. مەسىلەن: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد ۋە باشقىلارنىڭ يېڭىدىن مەيدانغا كەلگەن مەسىلىلەرنى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ روھى بويىچە جاۋابلايدۇرۇشتا، ھەر بىرىنىڭ ئۆز ئالدىغا ئايرىم مەزھىبى (رەيى ۋە قارىشى) بولغان. كېيىنچە تابىئىن (ساھابىلارنى كۆرگەن ئەۋلاد) نىڭ دەۋرىدە، مەزھەبلەر كۆپىيىشكە باشلىغان. ھەتتا مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدىلا يەتتە چوڭ ئالىمنىڭ مەزھىبى ئوتتۇرىغا چىققان.⁽³⁾

مەزھەپلەرنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ سەۋەبلىرى

ئىسلام دىنىدا مەزھەپلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەبلەر تۆۋەندىكىچە:

1 - ئەرەب تىلىدىكى سۆزلەرنىڭ كۆپ مەنىلەرنى بىلدۈرۈشى. بۇ سۆزنىڭ مۇجمەللىكى ياكى ئومۇم ۋە خاسلىق ئوتتۇرىسىدا ئىپادىلىنىشى ياكى ھەقىقىي مەنە بىلەن مەجازىي (مەقسەت قىلىنمىغان) مەنىسى ئوتتۇرىسىدا ئىپادىلىنىشى ۋە باشقىلاردۇر. مەسىلەن: ئەرەب تىلىدىكى «قۇرۇق» سۆزىنىڭ ئاياللارنىڭ ھەيىز كۆرىشىنى ئىپادىلىگىندەك، ئۇلارنىڭ ھەيىزدىن پاكالانغانلىقىنىمۇ ئىپادىلىنىگە، «ئەمىر» سۆزىنىڭ پەرزنى ئىپادىلىگىندەك، ۋاجىب ياكى مۇستەھەب (ياخشى كۆرۈلگەن ئىش) نى ئىپادىلىگىنىگە، «نەھىيى» سۆزىنىڭ ھارامنى ئىپادىلىگىندەك، مەكرۇھنىمۇ ئىپادىلىگىنىگە ئوخشاش.

قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿دېندال(ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوق﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ﴿كىشىلەرنى دىنغا كىرىشكە زورلىماڭلار﴾ دېگەن مەنىدىكى چەكلەشنى

(1) التسهيل الضروري لمسائل القديوري 2 - توم 270 - بەت.

(2) الفقه الإسلامي وادلتة 1 - توم 18 - بەت.

(3) الفقه الإسلامي وادلتة 1 - توم 18 - بەت.

ئىپادىلەمدۇ؟ ياكى ﴿كىشىلەرنى دىنغا كىرىشكە زورلىمىدۇق﴾ دېگەن مەنىدىكى ئەمەلىي ئەھۋالدىن خەۋەر بېرىشىنىمۇ؟ ئىسلام ئۆلۈملىرى بۇنىڭغا ئوخشاش ئايەتلەرنىڭ ھەقىقىي دالالىتى ۋە مەقسەت قىلىنغان مەنىسىنى چۈشىنىشتە بىر خىل بولمىغانلىقتىن مەزھەپلەر كېلىپ چىققان. ھەتتا ساھابىلارنىڭمۇ چۈشىنىشى بىر خىل بولمىغان.

2 - رىۋايەتلەرنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى. بۇ مۇنداق:

(1) بەزى ھەدىسلەر بەزى ئۆلۈملارغا يېتىپ بارغان بولسىمۇ، باشقىلىرىغا يېتىپ بارالمىغانلىقى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى دىن تارقىتىش ئۈچۈن قىتئەلەرگە تارقاپ كەتكەنلىكتىن، ئۇلاردىن ھەر بىرى كىشىلەرگە ئۆزىنىڭ بىلگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىنىلا يەتكۈزەتتى.

(2) ئۆلۈملاردىن بىرەرەسىگە ھەدىس يېتىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىشەنچسىز يول بىلەن يېتىپ كەلگەنلىكىدىن ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكى ۋە باشقا بىرىگە شۇ ھەدىس ئىشەنچلىك يول بىلەن يېتىپ كېلىپ ئۇنىڭغا كۆرە ئىش كۆرگەنلىكى.

(3) ئۆلۈملاردىن بىرەرەسىگە ھەدىس ئىشەنچلىك يول بىلەن يېتىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ھەدىسلەرگە مۇئامىلە قىلىش ئۈچۈن بەلگىلىگەن شەرتلىرىگە توغرا كەلمىگەنلىكى. مەسىلەن: ئىمام ئەزەم مەيدانغا چىققان ۋاقىتتىكى ئىراقتا يالغان ھەدىسلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىدىن ئويدۇرۇپ چىقىش دولقۇنى ئەۋجىگە چىققان ئىدى. شۇڭا ئىمام ئەزەم ھەدىسنى قوبۇل قىلىشتا شەرتنى بەكمۇ ئېغىر ۋە چىڭ قويغان. ھەتتا كۆپچىلىك ئۆلۈملار قوبۇل قىلغان ھەدىسلەرنى ئىمام ئەزەم قوبۇل قىلمايتتى. چۈنكى شۇ ۋاقىتتىكى ئىراقنىڭ شارائىتىدا راست ھەدىس بىلەن يالغان ھەدىسلەرنى ئايرىپ چىقىش ئىشى ناھايىتى قىيىن ئىدى.

3 - ئۆلۈملاردىن ھەر بىرىنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسلەردىن قانۇن چىقىرىش پىرىنسىپىنىڭ يەنە بىرىنىڭ پىرىنسىپىغا ئوخشاش بولمىغانلىقى.

4 - قىياسقا كۆرە ئىجتىھاد قىلىش ئۇسۇلىنىڭ ھەر بىر ئۆلۈمىنىڭ نەزەرىدە ئوخشاش بولمىغانلىقى.

5 - شەرىئەت دەلىللىرىنىڭ بىرىنى يەنە بىرىگە ئۈستۈن قىلىش مەسىلىسىدە ھەممە ئۆلۈمىنىڭ پىرىنسىپى ئوخشاش بولمىغانلىقى⁽¹⁾.

(1) الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 29 - بەت.

ئىسلام دۇنياسىدىكى تۆت مەزھەب ۋە ئۇلارنىڭ كېلىپ چىقىشى

ھەنەفىي، شافئىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھىبىدىن ئىبارەت مەشھۇر تۆت مەزھەپ ئوتتۇرىغا چىققان دەۋر فىقھى ئىلمى گۈللەنگەن ۋە ھەر قايسى مەملىكەتلەرگە تارقىلىشقا باشلىغان بىر دەۋر ئىدى. بۇ دەۋر تەخمىنەن 119 - ھىجرىيە يىلىدىن 241 - ھىجرىيە يىلىغىچە، يەنى ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ قۇرغۇچىسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ ۋاپاتىغىچە داۋام قىلغان⁽¹⁾.

ئىمام ئەزەم

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ پېشقاسى ۋە قۇرغۇچىسى ئىمام ئەزەمنىڭ تولۇق ئىسمى - سابىت ئوغلى نۇئمان بولۇپ، ھازىرقى ئىراقنىڭ كۇفە شەھىرىدە 80 - ھىجرىيە يىلى دۇنياغا كەلگەن. ئىمام ئەزەمنىڭ ئاتا - ئانىسى ھازىرقى ئافغانىستاندىن بولۇپ، پارس تىلىدا سۆزلىشىدىغان خەلقلەردىن ئىدى. ئىمام ئەزەم ئەمەۋىيلەر بىلەن ئابباسىيلاردىن ئىبارەت ئىككى چوڭ ئىمپېراتورلۇقنى باشتىن كەچۈرۈپ 150 - ھىجرىيە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن

ئىمام ئەزەم تەبىئىيىلارنىڭ كېيىنكىلىرىدىن سانىلىدۇ. ئۇنىڭ تەبىئىيىلەردىن ئىكەنلىكىمۇ سۆزلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ساھابىلاردىن مالىك ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى كۆرگەنلىكى ۋە ئۇنىڭدىن: «ئىلىم ئۆگىنىش ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمانغا پەرزدۇر» دېگەن ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغانلىقى قەيت قىلىنغان.

ئىمام ئەزەم 18 يىل پەقەت ئىلىم تەھسىل قىلىش بىلەنلا شۇغۇللانغان. ئىمام ئەزەم پۈتۈن فىقھى شۇناسلارنىڭ پېشقاسى ھېسابلىنىدۇ.

ئىمام ئەزەمنىڭ ئىسلام فىقھى شۇناسلىقىدىكى ئورنى

ئىمام شافئىينىڭ ئۇستازى ۋە كەئەبىنى جەرراھ مۇنداق دېگەن: «ئىمام ئەزەمدىن ئالمىراق ۋە ئۇنىڭدەك ياخشى ناماز ئوقۇيدىغان بىرنى كۆرگىنىم يوق»⁽²⁾

ئىمام شافئىي ئىمام ئەزەمنىڭ ئىلمىي مەرتىبىسىنى بايان قىلىپ: «فىقھى ئىلمىدا ھەممىمىز ئىمام ئەزەمگە موھتاجمىز» دېگەن ئىكەن⁽³⁾.

ئاتاقلىق تىلشۇناس ۋە فىقھى شۇناس ئالىم نەزىر ئىبنى شەمىل مۇنداق دېگەن ئىكەن:

(1) مقدمة الفقه 101 - بعت، الفكر السامي 1 - توم 331 - 33 - بعتلەر.

(2) تاريخ بغداد 13 - توم 345 - بعت.

(3) تاريخ بغداد 3 - توم 323 - بعت، الإلتقاء 135 - بعت.

«كشىلەر ھەممىسى ئۇيقۇدا ئىدى، ئىمام ئەزەم ئۆزىنىڭ ماھارىتى بىلەن ئۇلارنى ئويغاتتى»⁽¹⁾.

ئاتاقلىق فىقھىشۇناس ئالىم ئىبنى مۇبارەك مۇنداق دېگەن: «فىقھى ئىلمىدە ئىمام ئەزەمدەك كامالغا يەتكەن بىرىنى كۆرمىدىم، تەقۋادارلىقتىمۇ ئۇنىڭدەك بىرىنى كۆرمىدىم»⁽²⁾.

«... ئىمام شافىئىي ئىمام مالىكتىن كېيىن ئىراققا باردى ۋە ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇلاردىن كۆپلەپ ئىلىم ھاسىل قىلدى، ھىجاز (مەككە، مەدىنە شەھەرلىرى) ئەھلىنىڭ ئىلمىي مېتودى بىلەن ئىراق ئەھلىنىڭ مېتودىنى بىرلەشتۈرۈپ، ئىمام مالىكنىڭ مەزھىبىگە ئوخشىمايدىغان يېڭى مەزھەپ تەسىس قىلىپ چىقتى. ئاندىن ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل كەلدى، ئۇ ھەدىسشۇناس ئىدى. ئۇ ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدا ئوقۇپ يېتىشتى ۋە ھەنبەلىي مەزھىبىگە ئاساس سالدى»⁽³⁾.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ نوپۇزى

ئىمام ئەزەمنىڭ مەزھىبى تۈركىستان، خىتاي، ئافغانىستان، پاكىستان، ھىندىستان، ئوتتۇرا ئاسىيا مەملىكەتلىرى، تۈركىيە، ئىراق ۋە باشقا جايلاردا كەڭ تارقالغان بولۇپ، مىسىر، لىۋان، سۈرىيە، ئېئوردانىيە ۋە ئىراق قاتارلىق دۆلەتلەردىكى مەھكىمە شەرتىيلەر ھازىرمۇ ئىمام ئەزەمنىڭ مەزھىبى بويىچە ئىش كۆرمەكتە. ئومۇمەن ئوسمان ئىمپېرىيىسى ھۆكۈمرانلىق قىلغان جايلارنىڭ ھەممىسىدە ئىمام ئەزەمنىڭ مەزھىبى ئورۇن ئالغان. دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ كۆپرەكى ھەنەفىي مەزھىبىگە ئەگىشىدۇ. جەنۇبىي ئامېرىكىدىمۇ 25 مىليوندىن كۆپرەك مۇسۇلمان ھەنەفىي مەزھىبىگە ئەگىشىدۇ⁽⁴⁾.

ئىمام ئەزەمنىڭ پىرىنسىپى

ئىمام ئەزەم مۇنداق دېگەن: «مەن قانداقلا بىر ھۆكۈمنى ئاللاھ تائالانىڭ كىتابى بولغان قۇرئان كەرىمدىن ئالمەن، ئۇنىڭدىن تاپالمىسام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىن مەشھۇر بولۇپ تارقالغان ۋە ئەڭ ئىشەنچلىك يول بىلەن كەلگەنلىرىنى ئالمەن، سۈننەتتىنمۇ تاپالمىسام ساھابىلارنىڭ سۆزلىرىدىن خالىغان كىشىنىڭ سۆزىنى

(1) تارىخىغىچە 3 - توم 323 - بەت، «الإنقاذ» 135 - بەت.؟

(2) تەھذیب التەھذیب 5 - بەت 604 - بەت.

(3) مۇقىمە ابن خلدون 447 - 448 - بەتلەر.

(4) تارىخىغىچە 129 - بەت.

ئالمەن، خالغان كىشىنىڭ سۆزىنى ئالمىمەن. ساھابىلاردىن كېيىنكىلەرگە كەلگەندە، ئۇلار ئىجتىھاد قىلغاندەك مەنمۇ ئىجتىھاد قىلىمەن»⁽¹⁾.

ئىمام ئەزەم يەنە مۇنداق دېگەن: «ھەدىس راسىتلا بولىدىكەن، ئۇ مېنىڭ مەزھىبىمدۇر»⁽²⁾.

ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرى

ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرى كۆپ بولۇپ، مەشھۇرلىرى ئەبۇ يۇسۇف، مۇھەممەد، زۇفەر، ھەسەندۇر. بۇلاردىن ھەنەفىي مەزھىبىدىكى ئورنى ۋە نوپۇزى ئالاھىدە چوڭ بولغان ئالدىنقى ئىككىسىنىلا تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

1 - ئىمام ئەبۇ يۇسۇف: ئىبراھىم ئوغلى يەئقۇب ئەل ئەنسارىي. كۇفە شەھىرىدە 113 - ھىجرىيە يىلى دۇنياغا كېلىپ 182 - ھىجرىيە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. ئەبۇ يۇسۇف ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئەڭ كامالىغا يەتكەن ئالىم بولۇپ، ئىمام ئەزەمنىڭ مەزھىبىدە تۇنجى بولۇپ ئۇسۇلى فىقھى (قانۇنشۇناسلىق پىرىنسىپى) نى ئىجاد قىلغان، باغداتتا قازىلىق قىلغان، كېيىنچە، خەلىپە ھارۇن رەشىدنىڭ زامانىدا پۈتۈن قازىلارنىڭ رەئىسى بولۇپ تاللانغان زانتۇر.

2 - ئىمام مۇھەممەد: ھەسەن ئوغلى مۇھەممەد شىيبانىي. 132 - ھىجرىيە يىلى ئىراقتا دۇنياغا كېلىپ، 187 - ھىجرىيە يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن. ئىمام مۇھەممەد ئىلىمدە كامال تاپقانلاردىن بولۇپ، ئىمام ئەبۇ يۇسۇفتىن قېلىشمايدۇ. ئۇ شۇ زاماننىڭ ئەڭ مەشھۇر ئۆلۈملىرىدىن ئىدى⁽³⁾.

ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەدنىڭ ھەنەفىي مەزھىبىدىكى ئورنى

ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەد گەرچە ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدىن بولسىمۇ، بۇلار ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل مۇجتەھىد (شەرىئەت دەلىللىرىدىن مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى چىقارغۇچى) لەردىن ئىدى. شۇڭا بۇلارنىڭ ھەر بىرى ئىمام ئەزەمنىڭ پەتىۋىلىرىنى بۇزالايتتى ۋە ئۆز قاراشلىرىنى دادىل ئېلان قىلىپ كىشىلەرنى قايىل قىلالايتتى. شۇ سەۋەبتىن ھەنەفىي مەزھىبىدىمۇ ئىماملار ئارا بەزى مەسىلىلەردە ئىختىلاپلار بار.

(1) سىر اعلام النبلا 6 - توم 401 - بەت.

(2) سىر اعلام النبلا 6 - توم 401 - بەت.

(3) الفقه الإسلامى وادلتە 1 - توم 30 - بەت.

ھەنەفي مەزھىبىنىڭ كۆپىنچە مەسىلىلىرى ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى بويىچە بېكىتىلگەن بولسىمۇ، ئىمام ئەزەمگە خىلاپ ھالدا مەزكۇر ئىككى شاگىرتنىڭ رەيى بىلەن بېكىتىلگەنلىرىمۇ ئاز ئەمەس. مەسىلەن: ئىمام ئەزەم نامازدا قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەرز بولغان مىقدارىنى «قُل - ئېيت» قا ئوخشاش قۇرئان ئىسمىنى ئالغان بىرەر سۆزنى ئوقۇش بىلەنمۇ پەرز ئادا بولىدۇ، دەيدۇ. ئەمما ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد ئەڭ ئاز دېگەندە قىسقا ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەت مىقدارى قۇرئان ئوقۇمىغىچە نامازدىكى قۇرئان ئوقۇش پەرزى ئادا تاپمايدۇ، دەيدۇ. ھەنەفي مەزھىبى بۇ مەسىلىدە مەزكۇر ئىككى شاگىرتنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈپ كەلمەكتە.

يەنە ئىمام ئەزەمگە كۆرە، نامازغا باشلاش تەكبىرىدە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ - ئاللاھ ئەڭ چوڭدۇر﴾ دەپ تەكبىر ئېيتىش شەرت ئەمەس، بەلكى ﴿اللَّهُ أَعْظَمُ - ئاللاھ ئەڭ ئۇلۇغدۇر﴾ ياكى ﴿اللَّهُ أَعْلَى - ئاللاھ ھەممىدىن ئۈستۈندۇر﴾ دېگەنگە ئوخشاش ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلايدىغان ئىبارىلەردىن قايسىبىرى بىلەن تەكبىر ئېيتىش يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەدكە كۆرە، تەكبىردە: ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دېيىش شەرتتۇر. بۇنىڭدىن باشقىسى بىلەن تەكبىر دۇرۇس بولمايدۇ. ھەنەفي مەزھىبى بۇ مەسىلىدە مەزكۇر ئىككى شاگىرتنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈپ كەلمەكتە.

ھەنەفي مەزھىبىنىڭ ئىماملىرى ئارا پىرىنسىپى

ھەنەفي مەزھىبى ئاساسەن ئىمام ئەزەم، ئىمام ئەبۇ يۇسۇف ۋە ئىمام مۇھەممەد قاتارلىق ئۈچ ئىمامنىڭ ئىلمىي ئەمگىكىنىڭ مەھسۇلىدۇر. بۇلارنىڭ قوللانغان ئۇسۇلى مۇنداق:

1 - ئىمام ئەزەم بىلەن مەزكۇر ئىككى شاگىرت ئىتتىپاقلاشقان مەسىلە ئەڭ كۈچلۈك مەسىلە ھېسابلىنىپ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش شەرتسىز زۆرۈردۇر.

2 - ئىمام ئەزەم بىلەن ئىككى شاگىرت ئىختىلاپلىشىپ قالغاندا، كۆپىنچە ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. خۇسۇسەن ئىبادەت مەسىلىلىرىدە ئۇنىڭ رەيى شەرتسىز كۈچكە ئىگە.

3 - دەۋا، مىراس، گۇۋاھلىق قوبۇل قىلىش مەسىلىلىرىدە كۆپىنچە ئىمام ئەبۇ يۇسۇفنىڭ رەيى ئېلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك قازىلىق ھاياتى ۋە ئالغان تەجرىبىسى شۇنى تەقەززا قىلاتتى.

4 - ئۇرۇق - تۇغقانچىلىق ۋە ئائىلىگە مۇناسىۋەتلىك شەرىئەت مەسىلىلىرىدە كۆپىنچە ئىمام مۇھەممەدنىڭ رەيى ئېلىندۇ.

5 - بىرەر مەسىلىدە ئىمام ئەزەم بىر نەرسە دېمىگەن بولسا، ئاۋۋال ئىمام ئەبۇ يۇسۇفنىڭ، ئاندىن ئىمام مۇھەممەدنىڭ، ئاندىن زۇفەرنىڭ، ئاندىن ھەسەننىڭ رەيى قوبۇل قىلىندۇ.

6 - ھەنەفىي مەزھىبىدە 17 مەسىلىدە ئىمام زۇفەرنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈلۈپ كەلمەكتە⁽¹⁾.

يۇقىرىقى بايانلار بىلەن بۇ كىتابنىڭ مۇناسىۋىتى

مەن يۇقىرىقىلارنى سۆزلەپ ئۆتۈشتە بىرىنچىدىن ئىسلام دۇنياسىدا بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان مەشھۇر مەزھەپلەرنىڭ مەنبئى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت ئىكەنلىكىنى كىتابخانلارغا تونۇشتۇرۇشنى، ئىككىنچىدىن مۇجتەھىدلىق مەرتىبىسىگە يەتمىگەنلەرنىڭ، خۇسۇسەن ئاۋام خەلقنىڭ ئۆزلىرى مەنسۇپ بولغان توغرا مەزھەپكە كۆرە ئىش كۆرۈشنىڭ زۆرۈرلىكىنى بىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلغانمەن. چۈنكى ھەممە ئادەمنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت دەلىللىرىنى چۈشىنىشى ئۈچۈن ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىدا ئىمام ئەزەمدەك كامالغا يەتكەن ئالىم بولالمايىتى. شۇڭا قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ ئالىملار يورۇتۇپ بەرگەن يولى بىلەن مېڭىشتىن باشقا چارىمىز يوق.

شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ ئۆتۈش لازىمكى، مەزھەپكە ئەمەل قىلمىغان كىشى دىنغا ئاسىيلىق قىلغان بولمايدۇ. چۈنكى مەزھەپ قاراشلىرى شۇ مەزھەپ پېشىۋالىرىنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتىن چۈشەنگەنلىرى ۋە بىلگەنلىرى خالاس. مەزھەپ دېگەنلىك دىن دېگەنلىك ئەمەس. بەلكى دىندىن ئالغان چۈشەنچە، بەس. مەزھەپ پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ روھىغا ئويغۇن كېلىش شەرتى بىلەنلا قوبۇل قىلىندۇ. شۇڭا مەزھەپ پېشىۋالىرىنىڭ ھەر بىرى: «بۇ مېنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتىن چۈشەنگەنلىرىم ياكى بۇ ئىككىسىنىڭ روھىغا ئاساسەن ئېيتقان رەيىم. ئەگەر مېنىڭ ئېيتقانلىرىم قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتكە ئويغۇن كەلمىگەن بولسا، ئۇنى چۆرۈپ تاشلاڭلار» دەپ جاكارلاشنى ئۈنۈتمىغان. شۇڭا شىئەلەر بىلەن خاۋارىجىلارنىڭ مەزھىبى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنىڭ روھىغا ئويغۇن كەلمىگەنلىكتىن، بۇ مەزھەپلەر ئىسلام دۇنياسىدا بىردەك قوبۇل قىلىنمىغان.

(1) مقدمة في الفقه 118 - بةت.

مەزھەپ چۈشەنچىسى

ئالدى بىلەن شۇنى ئۇنۇتماسلىق كېرەككى، ئىسلام دۇنياسىدا بىردەك ئېتىراپ قىلىنىپ قوبۇل قىلىنغان مەشھۇر تۆت مەزھەپنىڭ ھەقىقىي ۋە توغرىلىقىدا شەك يوق. بۇلار مەرتىبە جەھەتتىمۇ ئوخشاشتۇر. چۈنكى بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ مەنبئى قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتۇر. پەقەت بەزى مەسىلىلەردە بەزى مەزھەپنىڭ كۆرۈشى بەزى مەزھەپنىڭكىدىن ئەۋزەلرەك بولغان يەرلىرى بار. بۇلار قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتتە كەلگەنلەرنى چۈشىنىش تەرىزىنىڭ ھەركىمدە ئوخشاش بولمىغانلىقى ياكى ھەدىسلەرنىڭ ھەممىگە ئوخشاش يېتىپ بارمىغانلىقى ياكى بارغاندەك ئىشەنچلىك يول بىلەن يەتمىگەنلىكىدىن ئىدى.

شۇڭا مەزھەپكە ئەگىشىشتە، ئاۋام خەلقنىڭ ئۆزى مەنسۇب بولغان مەزھەپكە ئەگىشىشى لازىم. ئەمما دىنىي ساھەلەردە ئالىم بولۇپ يېتىشكەنلەر — ئەگەر باشقا مەزھەپلەر بىلەن ئۆز مەزھەپىنىڭ دەلىللىرىنى سېلىشتۇرۇپ، ئەڭ ئەۋزەلنى ئايرىپ چىقىش سەۋىيىسىدە بولسا، ئۆزى ئىلىم يولى بىلەن ئىزدىنىپ ئەڭ ئەۋزەل، دەپ قانائەت قىلغىنىغا ئەگىشىشى شەرتتۇر. چۈنكى ئوقۇغان ئادەم بىلگەن ئىلمىنى توغرا يول تېپىش ۋە توغرا ئىش قىلىشنى ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىشلەتمەسە نېمىگە ئىشلىتىدۇ؟!

ئىمام ئەزەمىمۇ مەزھەپنى قارىغۇلارچە تەقىد قىلغۇچىلارنى يامان كۆرەتتى. ئۇ مۇنداق دېگەن: «بىزنىڭ رەيىمىزنى نەدىن ئالغانلىقىمىزنى بىلمەي تۇرۇپ ھېچكىمنىڭ ئۇنى قوبۇل قىلىشى جائىز ئەمەس»⁽¹⁾.

ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرىمنى بىلمىگەن كىشىنىڭ مېنىڭ سۆزۈم بويىچە پەتۋا بېرىشى قەتئىي توغرا ئەمەس»⁽²⁾.

ئەمما بىر - ئىككى ھەدىسنى بىلىۋېلىپلا، ھەدىسشۇناسلىق ۋە فىقھشۇناسلىق ئىلمى ۋە پىرىنسىپلىرىدىن خەۋەرسىز تۇرۇپ مەزھەپ ئۆلۈملىرىغا ھۇجۇم قىلىشقا بولمايدۇ. مۇنداقلارمۇ ھازىرقى زاماندا كۆپىيىپ كەتكەن.

شۇنىڭدەك، مەزھەپ رەيىنى دىننىڭ رەيى دەپ قاراپ، باشقىلارنىڭ تۇتقان يولى ئۆزى ئەگەشكەن مەزھەپنىڭ رەيىدىن ئەۋزەل ياكى توغرا ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ مەزھەپىگە قارىغۇلارچە تەئەسسۈبلۈك قىلىشمۇ ئىلىم ئەھلىگە ياراشمايدىغان بىر ئىش.

(1) الإفتاء في فضائل ثلاثة الأئمة الفقهاء 145 - بىت 145 - بەت.

(2) يۇقىرىقى مەنبەدىن.

چۈنكى ھەقىقىي ئىلىم ئەھلى بولغان ئادەم ھەقىقەت گەرچە قارشى تەرەپتە بولسىمۇ ئۇنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتمايدۇ.

ھەممىگە مەلۇمكى، ئۆتمۈشلەردە قانتاش ۋە ئۇچۇر ۋاسىتىلىرى تەرەققىي قىلىمغانلىقتىن، ئۆلۈملارنىڭ دۇنيادا بار ئىلمىلەرنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەردار بولالشى مۇمكىن بولمىغاندەك، ھەدىسلەرنىڭمۇ ھەممىسىنى بىلىپ بولالشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۆتمۈشلەردىكى كاتتا ئۆلۈملار، مەزھەپ پېشىۋالىرى، شۇنداقلا ھەدىسشۇناس، فىقھشۇناس، تەپسىرشۇناسلار ۋە باشقا ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ تولىسىنىڭ ئىسلام دىيارلىرىنى ئايلىنىپ يۈرۈپ ئىلىم تەھسىل قىلىشىغا تۈرتكە بولغان بىردىنبىر سەۋەبمۇ شۇ ئىدى. شۇڭا ئىمام شافىئىنىڭمۇ «كونا» ۋە «يېڭى» دەپ ئاتىلىدىغان ئىككى مەزھەبى بولغان. ئاۋۋالقىسى ئىراقتىكى ۋاقتىدا، كېيىنكىسى مىسىرغا كەلگەندە ئوتتۇرىغا چىققان. چۈنكى ئۇ مىسىرغا كەلگەندە كۆپرەك ھەدىس بىلەن ئۇچرىشىش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن بولشى ئېھتىمال.

ئەمما ھازىرقى ئۇچۇر دەۋرىدە، ئىزدىنىش ۋە مەلۇمات ئېلىش ۋاسىتىلىرى كېڭەيدى. ھەتتا بىرقانچە مىنۇت ئىچىدىلا دۇنيانىڭ قايسىبىر كۆتۈبخانىسىدىكى كىتابلار بىلەن ئۇچراشقىلى بولىدۇ. ھەدىسلەرمۇ دۇنيانىڭ قايسىبىر يېرىدە بولمىسۇن ئىزدەنگۈچىلەر ئۈچۈن پىنھان قالمايدىغان بولدى. ھەدىسلەرنىڭ ھەممىسىنى تەكشۈرۈپ توغرىسىنى تاپقىلى بولىدۇ. مەزھەپ پېشىۋالىرىغا يېتىپ بارالمىغان نۇرغۇن ھەدىسلەرنىڭ كېيىنكى ئالىملارغا يېتىپ كېلىشى ئارقىلىق مەزھەپتىكى بەزى مەسىلىلەر ۋە بەزى قاراشلارغا تۈزىتىش بېرىلگەن ئەھۋاللارمۇ كۆپ. چۈنكى بۇرۇنقىلار شۇ چەكلىك شارائىتنىڭ يار بېرىشىگە يارىشا ئىزدىنىپ ئۆزى توغرا، دەپ قانائەت قىلغانلىرىنى باشقىلارغا ئۆگىتىپ قالدۇرۇپ ئۆتكەن. ئۇلار بەزى مەسىلىلەردە خاتالاشقان بولسىمۇ ئۆزۈرلۈكتۇر. ئۇلارنىڭ ئۆزۈرلىرى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا چوقۇم قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى ئىجتىھاد قىلغۇچى ئەگەر توغرىسىنى تاپقان بولسا ئىككى ساۋابقا، خاتالاشقان بولسا بىر ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

تەقلىد مەسىلىسى

بىراۋغا ئەگىشىپ ئۇنىڭ رەيىنى قوبۇل قىلىش ئۇنى «تەقلىد» قىلىش دەپ ئاتىلىدۇ. باشقىلارنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرگەن كىشى «مۇقەللىد» دەپ ئاتىلىدۇ.

بەزى ئۆلۈملار «مۇقەللىد» نى مۇنداق دەپ تونۇشتۇرغان: مۇقەللىد — باشقا بىرىنىڭ سۆزىنى دەلىل - ئىسپات تەلەپ قىلماستىن قوبۇل قىلغۇچى دېمەكتۇر. بۇ ئىمام

ھەرەمەين، ئىمام غازالى ۋە باشقىلار ئېيتقان تەرىپ⁽¹⁾.

تەقلىد قىلىشقا بولمايدىغان ئىشلار

1 - ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىنى بىلىش ۋە ئۇنىڭ بىرلىكىنى ئىسپاتلاشقا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەردە باشقىلارنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىز ياكى ئەمەسلىكىدە ئۆلۈمالار ئىختىلاپلاشقان. مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئىسلام ئۆلۈمالىرى بۇ مەسىلىلەردە تەقلىد قىلىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىنى قارار قىلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىنى بىلىش ۋە بىرلىكىنى ئىسپاتلاشقا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەردە ھەر قانداق مۇسۇلمان ئادەم ئۆز ئەقلى بىلەن ئىزدىنىشى پەرزدۇر⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى نامايان قىلىدىغان شەيئىلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش، ئىزدىنىش ۋە ئەقىل ئىشلىتىشكە ئەمىر قىلغان. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئەمرى بۇيرۇلغان ئىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى تەقەززا قىلىدۇ.

﴿أَوْلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ تەرجىمىسى: «ئۇلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ سەلتەنتى ئۈستىدە، ئاللاھنىڭ ياراتقان مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟»⁽³⁾.

﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ. وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾ تەرجىمىسى: «زېمىندا ۋە ئۆزۈڭلاردا ئاللاھقا چىن ئېتىقاد قىلىدىغانلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار، (بۇنى) كۆرمەمسىلەر»⁽⁴⁾.

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾ تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشىدا، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، روشەن دەلىللەر بار»⁽⁵⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ئايەتلەرنى ئوقۇپ پىكىر يۈرگۈزمىگەن كىشىنىڭ ھالىغا

(1) البرھان 2 - توم 1357 - بەت، المستصفى 2 - توم 387 - بەت.

(2) روضة الناظر 2 - توم 312 - بەت، الإحكام 4 - توم 300 - بەت، المحصول 457 - 460 - بەتلەر، تيسير التحرير 4 -

توم 243 - بەت، فواتح الرحموت 2 - توم 402 - بەت.

(3) ئەئرانى سۇرىسى 185 - ئايەت.

(4) زارىيات سۇرىسى 20 - 21 - ئايەتلەر.

(5) ئال ئىمران سۇرىسى 190 - ئايەت.

ۋاي» دېگەن سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان.⁽¹⁾

2 - پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى ئىسلام دىنىنىڭ راستلىقى توغرىلۇق باشقىلارنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىدە ئىتتىپاققا كەلگەن. چۈنكى تەقلىدچىلىك شەرىئەتتە سۆكۈلدىغان بىر ئىش. بىر ئىشنىڭ سۆكۈلگەنلىكى ئۇنىڭ قەتئىي توغرا ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا كۇففارلارنىڭ سۆزىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دېگەن: ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا﴾ تەرجىمىسى: «ئۇلار: ”پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن باشلىقلىرىمىزغا، كاتتىلىرىمىزغا ئىتائەت قىلدۇق، ئۇلار بىزنى توغرا يولدىن ئازدۇردى“ دەيدۇ»⁽²⁾.

چۈنكى ھېچكىم دىنغا كىرىشكە زورلانمايدۇ. بۇ ئىسلام دىنىنىڭ پىرىنسىپىدۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھەرىكىم ئۆز ئەقلى بىلەن ئويلاپ ھەقىقەتنى تېپىپ، ئۇنى ئۆز قانائىتى بىلەن قوبۇل قىلىشى شەرتتۇر. شۇڭا ئىسلام دىنىدا «تەقلىد قىلغۇچىنىڭ ئىمانى دۇرۇس ئەمەس» دېگەن قائىدە بار.

3 - كۆپ ساندىكى ئىسلام ئۆلۈملىرىغا كۆرە، ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىسى بولغان ئالتە ئىمان مەسىلىسىدە تەقلىدچىلىك قىلىش جائىز ئەمەس. چۈنكى بۇ مەسىلە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن تا ھازىرغىچە بىر خىل داۋام قىلىپ كەلگەن ئەڭ ئۆزگەرمەس ۋە قەتئىيلەشكەن مەسىلىدۇر. بۇ مەسىلنى بىلىشتە ئۆلۈملەر بىلەن ئاۋام خەلقنىڭ پەرقى يوقتۇر. شۇنىڭدەك بۇ مەسىلنى بىلىشنىڭ يولىدىمۇ ھەممە باراۋەردۇر⁽³⁾.

4 - پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى بىدئەت(دىندىن سانالمايدىغان) ئىشلاردا تەقلىد قىلىشنىڭ قەتئىي خاتا ئىكەنلىكىدە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى دىن ئۆز ۋاقتىدا كامالغا يېتىپ بولغان. كامالغا يەتكەن نەرسە زىيادىنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ تەرجىمىسى: «بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم»⁽⁴⁾.

(1) ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(2) ئەھزاب سۈرىسى 67 - ئايەت.

(3) الكوكب المنير 4 - توم 538 - بەت، نشر البنود 2 - توم 337 - بەت، المسودة 458 - بەت، التمهيد 4 - توم 398 - بەت.

(4) مائىدە سۈرىسى 3 - ئايەت.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىزنىڭ بۇ دىنىمىزدا بىدئەتنى پەيدا قىلىدىكەن، ئۇ قەتئىي رەت قىلىنىدۇ»⁽¹⁾.

تەقلىد قىلىشقا بولىدىغان ئىشلار

يۇقىرىدا تەقلىد قىلىش مەنىسى قىلىنغان ئىشلاردىن باشقا بارلىق دىنىي مەسىلىلەردە باشقىلارنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى ئىتتىپاقتۇر⁽²⁾.

تەقلىد قىلىشقا بولىدىغان كىشىلەر

ئادالەتلىك مۇجتەھىدىنى تەقلىد قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر⁽³⁾.

مۇجتەھىد — ئىجتىھاد قىلىش سالاھىيىتىگە يەتكەن ۋە شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ھۆكۈملىرىنى توغرا يوسۇندا چىقىرايلىغان كىشى دېمەكتۇر⁽⁴⁾.

ئادالەت — سۆزى بىلەن قىلغانلىرى بىر – بىرىگە زىت كەلمىگەن، شەرىئەتتە بۇيرۇلغانلارنى ئورۇنلاش ۋە مەنىسى قىلىنغانلاردىن يىراق بولۇشى بىلەن تونۇلغان ئۆلگىلىك ئالىمنىڭ سۈپىتىدۇر⁽⁵⁾.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ تەرجىمىسى «مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ جىھادقا چىقىشى لايىق ئەمەس (ئۇلارنىڭ بىر تۈركۈمى جىھادقا چىقتى)، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەر بىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ئۇلار قەۋمنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمنىڭ ئاللاھتىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقىمىدى؟»⁽⁶⁾

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) أضواء البيان 7 - 486 - بىت، إمتاع العقول 204 - بىت.

(3) روضة الناظر 2 - توم 384 - بىت، شرح المنار 3 - توم 38 - بىت، فواتح الرحموت 2 - توم 402 - بىت.

(4) إرشاد الفحول 250 - بىت.

(5) غاية المنهى 3 - توم، 473 - بىت، حاشية الروض المربع 7 - توم 593 - بىت.

(6) تەۋبە سۈرىسى 122 - ئايەت.

ئادالەتلىك مۇجتەھىدلار كىملىرى؟

ئادالەتلىك مۇجتەھىدلار ئىسلام دۇنياسىدا مەشھۇر بولۇپ بىردەك ئېتىراپ قىلىنغان مەزھەپلەرنىڭ پېشىۋالىرى، ئۇلاردىن قالسا، ھەر بىر مەزھەپنىڭ مۆتىۋەر مۇجتەھىدلىرى ۋە باشقا سالاھىيەتلىك مۇجتەھىد ئالىملاردۇر. مەسىلەن: ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ پېشىۋاسى ئىمام ئەزەم بولۇپ، بۇ مەزھەپنىڭ مۆتىۋەرلىرى ئىمام ئەبۇ يۇسۇف، ئىمام مۇھەممەد ۋە ئىمام زۇفەرلەردۇر.

مەزھەپكە ئەگىشىشنىڭ ھۆكۈمى

بۇ ماۋزۇ تۆۋەندىكى ئۈچ مەسىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - ئاۋام خەلقنىڭ مەزھەپكە ئەگىشىش مەسىلىسى

ئىسلام ئۆلۈملىرىنىڭ كۆپ سانلىقىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، ئاۋام خەلقنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقىد قىلىشى (ئەگىشىشى) جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ياخشىدۇر.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بىلمەيدىغان كىشىلەرنى بىلىدىغان ئۆلۈملەردىن سوراپ ئۆگىنىشكە ئەمر قىلغان: ﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ تەرجىمىسى: «ئەگەر بىلمىسەڭلار، ئىلىم ئەھلىلىرىدىن سوراڭلار»⁽¹⁾

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سوراپ ئۆگىنىشتىن نومۇس قىلىدىغانلارغا كايىپ مۇنداق دېگەن: «ئۇلار بىلمىگەنلىرىنى سوراپ ئۆگەنسە بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ ھەقىقەتەن يېتەرسىزلىكنىڭ شىپاسى سۇئالدۇر»⁽²⁾

ئاۋام خەلقىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتى بويىچە ئىش كۆرۈشكە چاقىرىلغان. شەرىئەت بويىچە ئىش كۆرۈش ئۈچۈن شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىش شەرت. ئۇلارنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىشنىڭ بىرلا يولى بىلگەنلەرنى تەقىد قىلىشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاۋام خەلقنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقىد قىلىشى ۋاجىبتۇر.

2 - ئىجتىھاد قىلالمايدىغان ئالىمنىڭ مەزھەپكە ئەگىشىش مەسىلىسى

شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ دەلىللىرىنى ئۆز ئىجتىھادى بىلەن كۈچلۈك ياكى زەئىپ دەپ ئايرىيالايدىغان مەرتىبىگە يەتمىگەن ئۆلۈمانىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقىد قىلىشتا چىڭ تۇرىشى جائىزمۇ ياكى ئەمەسمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە ئىسلام فىقھىشۇناس

(1) نەھل سۈرىسى 43 - ئايەت.

(2) ئەبۇداۋۇد، ھاكىم ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

ئالملىرى ئىختىلاپلاشقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ كۆپ سانلىقى جائىز دېگەن قارارغا كەلگەن. بۇ، شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن باشقا يولى بولمىغان كىشى ئۈچۈندۇر. ئەمما ئۇ بىرەر مەسىلىنىڭ دەلىلىنى بىلىپ، ئۆزى تەقلىد قىلىپ ئەگەشكەن مەزھەپنىڭ شۇ مەسىلىدىكى قارارى مەزكۇر دەلىلغا خىلاپ ئىكەنلىكىنى بايقىسا، ئۇ مەسىلىدە ئۆز مەزھىبى بويىچە ئەمەس، بەلكى شۇ دەلىلنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئىش كۆرىشى پەرزىدۇر⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەدى ئىبنى ھاتمگە: «ھارامنى ھالال ۋە ھالالنى ھارام قىلىشتا ئۆلۈملارنىڭ سۆزىگە ئىتائەت قىلغان كىشى ئۇنىڭغا چوقۇنغان ۋە ئاللاھ تائالاغا شىك كەلتۈرگەن بولىدۇ» دېگەن سۆزى بۇ مەنىنى ئىپادىلىسە كېرەك⁽²⁾.

3 - ئىجتىھاد قىلالايدىغان كىشىنىڭ باشقىسىنى تەقلىد قىلىشى

كۆپ سانلىق ئۆلۈملارغا كۆرە، ئۆز ئىجتىھادى بىلەن شەرىئەت دەلىللىرىنى تەكشۈرۈپ چىقىپ، ئۇلاردىن مەسىلىلەرنىڭ ھۆكۈملىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇش سەۋىيىسىگە يەتكەن كىشىنىڭ كۈچى يەتمىگەن بەزى مەسىلىلەردە باشقا بىرىنى تەقلىد قىلىشى جائىزدۇر⁽³⁾.

مۇئەييەن بىر مەزھەپكە ئەگەشكەن كىشىنىڭ باشقا بىر مەزھەپنىڭ رەيىنى قوبۇل قىلىشى جائىزمۇ؟

كۆپ سانلىق ئۆلۈملارنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، مۇئەييەن بىر مەزھەپكە ئەگەشكەن كىشىنىڭ بەزى مەسىلىلەردە باشقا بىر مەزھەپنىڭ رەيىنى قوبۇل قىلىشى جائىزدۇر. بۇ، شۇ مەسىلىدە باشقا مەزھەپنىڭ تۇتقان يولى ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلگەن كىشى ئۈچۈندۇر. ئەمما قايسىسىنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلەلمىگەن كىشىنىڭ مۇنداق قىلىشىغا يول يوق. ئۇ ئۆز مەزھىبىگە چىڭ ئېسىلىشى لازىم⁽⁴⁾.

رۇخسەت ئىزدەپ باشقا مەزھەپكە ئۆتۈش جائىزمۇ؟

پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى ئاۋامنىڭ ئوڭايلىق ئىزدەپ ئۆلۈملارنىڭ رۇخسەتلىرى ئارقىسىدىن چېپىشىنىڭ قەتئىي جائىز ئەمەسلىكىدە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئۆزى

(1) شرح الكوكب المنير 4 - توم 574 - بەت، اعلام الموقعين 4 - توم 331 - بەت، مجموع الفتاوى 4 - توم 253 - بەت.

(2) ترمىزى، ئىبنى جەرر رىۋايەت قىلغان ھەدىس.

(3) فواتح الرحموت 2 - توم 402 - بەت، المستصفى 2 - توم 384 - بەت.

(4) غاية الوصول 152 - بەت، ارشاد الفحول - بەت.

مەنسۇب بولغان مەزھىبىدىن باشقا بىر مەزھەپكە رۇخسەت ئىزدەپ ئۆتۈش ئۆلۈمالارنىڭ سۆزىنى شەرىئەت دەلىللىرىدىن ئۈستۈن بىلگەنلىك ۋە دىنىي مەسىلىلەرنى ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرگەنلىك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ، دىننىڭ ھەيىتىنى چۈشۈرۈشكە سەۋەب بولىدىغان ئىشلاردۇر. مۇندىن باشقا شەرىئەت ئەھكاملىرىدا رۇخسەت ئىزدەپ يۈرۈش كىشىنى كۆپلىگەن خاتالىقلارغا ئېلىپ بارىدۇ⁽¹⁾.

ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «ئۈچ نەرسە دىننى يېقىتىدۇ: بىرىنچىسى، ئالىمنىڭ ئېزىپ كېتىشى، ئىككىنچىسى، مۇناپىقلارنىڭ قۇرئان توغرىلۇق جېدەل قىلىشى، ئۈچىنچىسى، ئازغۇن يول باشچىلار»⁽²⁾.

مەزھەپكە ئەگەشمەسلىك دەۋاسى

زامانىمىزدا مەزھەپكە ئەگەشمەسلىك دەۋاسىنى قىلغۇچىلارنىڭ تولىسى ئاز - تولا ھەدىس ئۆگىنىۋېلىپلا ئۆزلىرىنى مۇجتەھىد ئالىملاردىن سانغان ئاز ساندىكى كالتەپەملەرنىڭ دەۋاسى بولۇشى مۇمكىن. شەرىئەت ئىلىملىرىدە مۇجتەھىدلىق مەرتىبىسىگە يەتمىگەنلەرنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈشى ئەقىل ۋە شەرىئەتنىڭ بىردەك تەقەززاسىدۇر. چۈنكى شەرىئەت دەلىللىرىدىن دىنىي مەسىلىلەرنىڭ ئەھكاملىرىنى توغرا يوسۇندا چىقىرىش ھەممىلا ئالىمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى ئۆزى قانائەت قىلغان، توغرا مەزھەپنىڭ رەيى بويىچە ئىش كۆرۈشتۈر. مۇنداق قىلغان كىشى تۈرلۈك خاتالىقلاردىن ساقلىنىپ قالىدۇ. ھەر قانداق ئالىم مەزھەپتىن بەھاجەت بولالايدىغان ئىش بولسا ئىدى، ئەڭ ئاۋۋال زامانىمىزدىكى ئاتاقلىق ئۆلۈمالار، ھەتتا ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ دىنىي ماقاملىرىدىكى كاتتا ئۆلۈمالار ئۆزلىرىنىڭ مۇئەييەن بىر مەزھەپنى تەقىد قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىمىغان بولار ئىدى. ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەد دەلمۇ ئىمام ئەزەمدىن قېلىشمايدىغان مۇجتەھىد ئالىملار ئىدى. ئۇلار ئىمام شافىئى ۋە ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەللەرنى يېتىشتۈرۈپ چىقارغان ئۇستازلار بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئىمام ئەزەمدىن ئايرىلىپ مۇستەقىل مەزھەپ تەسىس قىلىشقا تامامەن ئىقتىدارلىق زاتلار ئىدى. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپمۇ، ئۇلار يەنىلا ئۆزلىرى قانائەت قىلغان ھەنەفىي مەزھىبىدىن ۋاز كەچمىگەن.

(1) شرح الكوكب المنير 4 - توم 577 - بەت، إرشاد الفحول 272 - بەت، غذا اللباب 1 - توم 193 - بەت، روضة الطالبين 11 - توم 117 - بەت.

(2) دارىمى رىۋايىتى.

بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتىكى مېتودىم

1 - مەن بۇ كىتابنى ئىمام ئەزەمنىڭ مەزھىبى بولغان ھەنەفىي مەزھىبىنى ئاساس قىلىپ يېزىپ چىقىم. پەقەت ئىنتايىن ئاز ساندىكى بەزى مەسىلىلەردە باشقا مەزھەپلەرنىڭ ھەنەفىي مەزھىبىدىن كۈچلۈكرەك قاراشلىرىنى شۇ مەزھەپنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرى بىلەن بىرگە بايان قىلىپ قويدۇم. مەسىلەن: ھەنەفىي مەزھىبىدە ھاجىلارنىڭ ئەرفاتتا ۋە مۇزدەلغەدە ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقتتا ئوقۇشىدىن باشقا قايسىبىر ھالەتتە نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشنى دۇرۇس ئەمەس، دەپ قارايدۇ. ئەمما باشقا مەزھەپلەردە سەپەردە، قاتتىق سوغۇق كۈنلەردە ۋە ئۆزۈرلۈك ئەھۋاللاردا بۇنداق قىلىش دۇرۇستۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەن «سەھھ - ئەڭ ئىشەنچلىك» ھەدىسلەر بار. («نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش» دېگەن ماۋزۇغا قاراڭ).

2 - ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ مۆتىۋەرلىرى ئارىسىدىمۇ بەزى مەسىلىلەردە ئىختىلاپلار بولغانلىقتىن، ئىختىلاپلىق مەسىلىلەرنىڭ دەلىل - ئىسپات جەھەتتە ئەڭ كۈچلۈك دەپ قارالغانلىرىنى ۋە ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كاتتا ئۆلۈملىرى ئەڭ توغرا، دەپ قوبۇل قىلغانلىرىنى تاللاپ ئالدىم. بەزى مەسىلىلەردە ئىمام ئەزەم بىلەن شاگىرتلىرىنىڭ قارىمۇ قارشى كۆرۈشلىرىنى ئەينەن بايان قىلدىم. ئەمما - كىتابىمىدىكى - مەزھەپ مۆتىۋەرلىرىنىڭ رەيى بايان قىلىنمىغان مەسىلىلەر ھەممە بىردەك ئىتتىپاققا كەلگەن مەسىلىلەر ياكى كۆپ سانلىق ئىتتىپاققا كەلگەنلىكى ئۈچۈن بەس - مۇنازىرە قىلىشمايدىغان مەسىلىلەردۇر.

مۇكەللەپنىڭ تەرىپى

مۇكەللەپ — شەرىئەت تەكلىپلىرىنى ئورۇنلاشقا سالاھىيەتلىك كىشى دېمەكتۇر.

مۇكەللەپ بولۇشنىڭ شەرتى — مۇسۇلمان بولۇش، بالاغەتكە يەتكەن بولۇش ۋە ئەقلى جايىدا بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئوغۇللار 12 ياش بىلەن 15 ياش ئارىسىدا، قىزلار 9 ياش بىلەن 15 ياش ئارىسىدا بالاغەتكە يېتىدۇ.

شەرىئەت ئىستىلاھلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىسى

سوئال: بىلىش زۆرۈر بولغان شەرىئەت ئىستىلاھلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئىبادەتكە سالاهىيەتلىك بولغان ھەر قانداق كىشىنىڭ بىلىشى زۆرۈر بولغان شەرىئەت ئىستىلاھلىرى 7 بولۇپ، ئۇلار: پەرز، ۋاجىب، سۈننەت، ھارام، مەكرۇھ تەھرىمى، مەكرۇھ تەنزىھى، مۇباھتۇر.

پەرز

سوئال: پەرز دېگەن نېمە؟

جاۋاب: پەرز - ئۇنىڭ بۇيرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم ۋە مۇتەۋاتىر (راستىنلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر توپ جامائەت تەرىپىدىن بىرخىل ئىبارە بىلەن رىۋايەت قىلىنىپ، شۈبھىسىز دەرىجىدە ئىسپاتلانغان) ھەدىسلەرنىڭ ئېنىق ۋە كەسكىن دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر.

مەسىلەن: قۇرئان كەرىمنىڭ دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن بەش ۋاخ ناماز، زاكات، روزا ۋە ھەج قاتارلىقلارغا، مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن نامازدا قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقىلارغا ئوخشاش ئەمەللەر.

سوئال: پەرزنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: پەرزنىڭ ھۆكۈمى: ئۇنى ئورۇنلاش زۆرۈردۇر. ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ، ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن ئورۇنلىمىغان كىشى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ ۋە ئۆزىنى ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا تۇتقان بولىدۇ. ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

سوئال: پەرز قانچە تۈرلۈك بولىدۇ؟

جاۋاب: پەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى، پەرز ئەيىن، يەنە بىرى، پەرز كىفايەدۇر.

سوئال: پەرز ئەيىن دېگەن نېمە؟

جاۋاب: پەرز ئەيىن — مۇسۇلمانلاردىن ھەر بىر شەخسنىڭ بىۋاسىتە ئۆزى ئورۇنلىشىغا بۇيرۇلغان پەرز دېمەكتۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش، ھارام ۋە يامان ئىشلاردىن يىراق بولۇشقا ئوخشاش ھەر بىر شەخسنىڭ ئۆزىگە بۇيرۇلغان ئەمەللەردۇر.

سوئال: پەرز ئەيىننىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: پەرز ئەيىن دەپ ئاتالغان ئەمەللەرنى مۇسۇلمانلاردىن ھەر بىر شەخسنىڭ ئۆزى ئورۇنلىشى شەرتتۇر. باشقىلارنىڭ ئورۇنلاپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمايدۇ.

سوئال: پەرز كىفايە دېگەن نېمە؟

جاۋاب: پەرز كىفايە - ئومۇمىي مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرزدۇر. مەسىلەن: ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش، كىشىلەرگە نەسەھەت قىلىپ، ئۇلارنى ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇش، دىنىي ئىلىم ياكى پەن تېخنىكا ساھەلىرىدىن قايسىبىرىدە مۇتەخەسسەس بولۇش، جىنازا نامىزغا قاتنىشىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئەمەللەردۇر.

سوئال: پەرز كىفايە بولغان ئىشلار پەرز ئەينىغا ئايلىنامدۇ؟

جاۋاب: پەرز كىفايە بولغان ئىشلار گاھدا پەرز ئەينىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. مەسىلەن: مەلۇم بىر مەھەللىدە ياكى بىرەر شەھەردە بىر كىشىدىن باشقا دىننىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان ئادەم چىقىمسا، خەلققە ۋەز - نەسەھەت قىلىپ، ئۇلارنى توغرا يولغا چاقىرىش شۇ ئادەمنىڭ ئۈستىگە پەرز ئەيىن بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، بىرەر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇپ مۇتەخەسسەس بولۇش ئادەتتە پەرز كىفايە بولۇپ، مەلۇم بىر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇشقا تاللانغانلار ئۈچۈن شۇ ساھەدە ئوقۇش پەرز ئەينىغا ئايلىنىدۇ.

سوئال: پەرز كىفايەنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: پەرز كىفايە ئەمەللىرىنى مۇسۇلمانلار ئاممىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئورۇنلىشى بىلەن ئورۇنلىمىغانلارنىڭ ئۈستىدىكى بۇ پەرزنى ئورۇنلاش بۇرچى ئادا تاپىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن ھېچبىرىسى بۇ پەرزنى ئورۇنلىمىغان بولسا، پۈتۈن مۇسۇلمان ئاممىسى گۇناھكار بولىدۇ ۋە تەرك قىلىنغان بۇ پەرز ئۈچۈن ھەممىسى جاۋاپكارلىققا تارتىلىدۇ.

ۋاجىب

سوئال: ۋاجىب دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ۋاجىب - بۇيرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم دەلىللىرى بىلەن ئىسپاتلانغان بولسىمۇ، شۇ مەسىلىگە نىسبەتەن داللىتى كەسكىن بولمىغان ئايەتلەر ۋە غەيرى مۇتەۋاتىر(مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر ياكى ئىككى ساھابە تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغانلىقى سەۋەبلىك، كەسكىن دەلىل - ئىسپاتلار قاتارىدىن

ئورۇن ئالالمىغان) ھەدىسىلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن: قۇربانلىق قىلىش، فىتىر سەدىقىسى، ھېيت نامازلىرى، ۋىتىر نامىزى قاتارلىقلار.

سوئال: ۋاجىبىنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: ۋاجىبىنى ئورۇنلاش خۇددى پەرزگە ئوخشاش زۆرۈردۇر. ۋاجىب ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى پەرزنى تەرك ئەتكەننىڭ گۇناھىدىن بىر دەرىجىدە تۆۋەن گۇناھكار بولىدۇ. ۋاجىبقا ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولمايدۇ، بەلكى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

سۈننەت

سوئال: سۈننەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: سۈننەت - پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ئىش - پائالىيەتلىرى، ئەمەل - ئىبادەتلىرى ۋە باشقىلاردىن سادىر بولغان ئىشلاردىن شەرىئەتكە ئويغۇن كېلىدىغانلىرىنى مۇۋاپىق كۆرگەنلىرى دېمەكتۇر.

سۈننەتنىڭ يەنە بىر مەنىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرز، ۋاجىب ئەمەللەرنىڭ سىرتىدا قىلغان ۋە بىزنىمۇ قىلىشقا تەۋسىيە قىلغان ئىبادەتلەردۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەت ئالغاندا مىسۋاك قوللىنىشقا ئوخشىغان ئەمەللەر.

سوئال: سۈننەت قانچە تۈرلۈك بولىدۇ؟

جاۋاب: سۈننەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى، تەكىتلىك سۈننەت، يەنە بىرى، تەكىتسىز سۈننەتتۇر.

سوئال: تەكىتلىك سۈننەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: تەكىتلىك سۈننەت - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمىشە ئورۇنلاشقا ئادەتلەنگەن ۋە ئۆزۈرسىز قەتئىي تەرك ئەتمىگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەتتە مىسۋاك قوللىنىشقا ئوخشاش ئەمەللەر.

سوئال: تەكىتلىك سۈننەتنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: تەكىتلىك سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ، تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. بىراق ئاللاھنىڭ كايىشىغا كايىشىغا ئۇچراش خەۋپى بار.

سوئال: تەكىتسىز سۈننەت دېگەن نېمە؟

جاۋاب: تەكىتسىز سۈننەت - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورۇنلاشقا ئادەتلەنمىگەن بولۇپ، گاھىدا ئورۇنلىغان، گاھىدا ئۆزۈرسىز تەرك ئەتكەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن: ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بۇرۇنقى تۆت رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇشقا ئوخشاش ئەمەللەر. تەكىتسىز سۈننەت «مۇستەھەب» دەپ ئاتىلىدۇ.

سوئال: تەكىتسىز سۈننەتنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: تەكىتسىز سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ، تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ كاپىشىغىمۇ ئۇچرىمايدۇ.

ھارام

سوئال: ھارام دېگەن نېمە؟

جاۋاب: ھارام - ئۇنىڭ قەتئىي تۈردە مەنئى قىلىنغانلىقى قۇرئان كەرىم ۋە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلەن شۈبھىسىز ۋە كەسكىن ھالدا ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەسىلەن: زىنا قىلىش، ھاراق ئىچىش، ئۆسۈم يېيىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش گۇناھلار.

سوئال: ھارامنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: ھارام قىلىنغان ئىشلارنى قىلغان كىشى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. تەۋبە قىلىپ قايتىمىسا دوزاخنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ھاراملارنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ھارامنى ھالال سانىغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

مەكرۇھ تەھرىمى

سوئال: مەكرۇھ تەھرىمى دېگەن نېمە؟

جاۋاب: مەكرۇھ - ياقىنۇرۇلمايدىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، مەكرۇھ تەھرىمى مەنئى قىلىنغانلىقى غەيىرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەكرۇھ تەھرىمى ھارام تەھرىمىگە ئېھتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن: تاھارەت ئالغاندا سۇنى ئىسراپ قىلىش ياكى نورمالدىن ئاز قوللىنىش، نامازدا تۇرغاندا كۆزنى يومۇۋېلىش ياكى ئۇياق - بۇياققا قاراش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار. ئەمما ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا بولسا، باشقىلارنىڭ سودىسىنىڭ ئۈستىگە سودا

قىلىش (يەنى باشقىلارنىڭ سودىسىنى بۇزۇش)، باشقا بىرى نىكاھلانماقچى بولغان ئايالغا ئۇنىڭ ئىززىتىنى نىكاھلىنىۋېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار.

سوئال: مەكرۇھ تەھرىمىنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: مەكرۇھ تەھرىمىنى ئىشلىگەن كىشى ھارامنى ئىشلىگەندىن بىر دەرىجە تۆۋەنرەك گۇناھكار بولىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. مەكرۇھ تەھرىمىنى ھالال سانغان كىشى كاپىر بولمايدۇ، بەلكى گۇناھكار بولىدۇ.

مەكرۇھ تەنزىھى

سوئال: مەكرۇھ تەنزىھى دېگەن نېمە؟

جاۋاب: مەكرۇھ تەنزىھى — مەنئى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئىشلار دېمەكتۇر. مەكرۇھ تەنزىھى ھالال تەرەپكە ئېھتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن: ئاممىۋى سورۇنلارغا ۋە مەسجىدلەرگە بېرىپ تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ خام سامساق ۋە خام پىيازغا ئوخشاش ھىد - بۇيى يېقىمىز نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلغىنىغا ئوخشاش ئىشلار.

سوئال: مەكرۇھ تەنزىھىنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: مەكرۇھ تەنزىھىنى ئىشلىگەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئەمما ئۇنى تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

مۇباھ

سوئال: مۇباھ دېگەن نېمە؟

جاۋاب: مۇباھ - ئۇنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا تاپشۇرۇلغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەسىلەن: يېيىش - ئىچىش، ئولتۇرۇش - قوپۇشلارغا ئوخشاش ئىختىيارىي ئىشلار.

سوئال: مۇباھنىڭ ھۆكۈمى نېمە؟

جاۋاب: مۇباھ بولغان ئىشلارنى ئىشلەش ياكى تەرك ئېتىش بىلەن ھېچقانداق گۇناھ ياكى ساۋاب بولمايدۇ.

مۇباھ ئىشلارنىڭ ئىبادەت قاتارىغا ئۆتۈشى

سوئال: قانداق قىلغاندا مۇباھ ئىشلارنى ئىبادەت قاتارىغا ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ؟

جاۋاب: مۇباھ ئىشلارنى ياخشى نىيەت بىلەن ئىبادەت قاتارىغا ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ. مەسىلەن: ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئورۇنلاش ۋە ئىبادەتلەردە پائالىيەتچان بولۇش نىيىتى بىلەن يېيىش ۋە ئىچىش، مېڭىنى ياخشى دەم ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرلىرىنى تېخىمۇ ياخشى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن ئۇخلاش ۋە تەن ساقلىقنى ساقلاش ئارقىلىق شەرىئەت كۆرسەتمىلىرىنى ياخشى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن تەن ھەرىكەت قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەتكە ياتىدۇ ۋە بۇ ئىشلارغا ئاللاھ تائالا - ئۆز پەزىلىدىن - چوقۇم ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى بېرىدۇ.

سوئال: شەرىئەت ئىستىلاھلىرىنىڭ ئەمەل-ئىبادەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى نېمە؟

جاۋاب: يۇقىرىقى شەرىئەت ئىستىلاھلىرىنىڭ ئەمەل-ئىبادەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تۆۋەندىكىدەك ئىپادىلەندى:

(1) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى پەرز ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى قەستەن ياكى سەۋەنلىك (ئۇنتۇپ قالغانلىق ياكى بىلمىگەنلىك) بىلەن تەرك قىلىنسا ياكى نۇقسان بىلەن قىلىنسا، شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلغان بولىدۇ، ئۇنى قايتىدىن ئورۇنلاشقا توغرا كېلىدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بولغان پائالىيەتلەردىن رۇكۇ ياكى سەجدىلەردىن بىرەرسىنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

(2) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى ۋاجىب ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى تەرك قىلىنسا، بۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ، ئىناۋەتسىزمۇ بولمايدۇ. ئەمما ۋاجىبىنى تەرك ئەتكەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ.

مەسىلەن: ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى سەۋەنلىكتىن تەرك ئەتكەن كىشىنىڭ نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋە قىلىشى بىلەن نامىزى تولۇقلانغانغا ئوخشاش. ئەمما ۋاجىبىنى قەستەن تەرك ئەتكەنلىكىنىڭ مىسالى: نامازنىڭ ۋاجىبلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتتە فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇشنىڭ قەستەن تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازلارنىڭ بۇزۇلغىنى ۋە ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

(3) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى سۈننەت نامىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ ياكى ھەممىسىنىڭ قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ ۋە نۇقسان بىلەنمۇ سۈپەتلەنمەيدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتنىڭ بېشىدا بىسىملاھ دېيىشنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ نۇقسانلىق بىلەن سۈپەتلەنمىگىنىگە ئوخشاش.

(4) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى مەكرۇھ دېگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى بىردىن كۆپىنى سادىر قىلىش بىلەن شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

مەسىلەن: پەرز نامازلاردا بىرىنچى رەكئەتكە ئوقۇغان (فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا) سۈرىنىڭ ئۆزىنى ئۆزۈرسىز ھالدا، ئىككىنچى رەكئەتكە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ئۇنىڭ بىلەن نامازنىڭ سۈپىتىگە ۋە قوبۇل بولىشىغا قەتئىي تەسىر يەتمەيدۇ. چۈنكى «مەكرۇھ» نىڭ مەنىسى - يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك - ياقۇرۇلمىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىبادەتنى بۇزمايدۇ، سۈپىتىگىمۇ تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ.

(5) شەرت — بىرەر ئەمەلنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن مەۋجۇد بولۇشى شەرت قىلىنغان، ئەمما شۇ ئەمەلنىڭ ماھىيىتىدىن سانالمىدىغان نەرسە دېمەكتۇر. مەسىلەن: تاھارەت نامازنىڭ شەرتىدۇر. تاھارەت بولمىسا ناماز ئوقۇغىلى بولمايدۇ. بىراق تاھارەت نامازنىڭ قاتارىدىن سانالمىدۇ.

(6) جائىز — دۇرۇس يەنى قىلسا بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن: ناماز ئوقۇيدىغان جايدا نجاسەت بولسا، ئۇنى تازىلاپ، ئەسىرىنى يوقىتىش ئارقىلىق بۇ جايدا ناماز ئوقۇش جائىز دېگەنلىك «دۇرۇس» دېگەنلىكتۇر.

بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى ناماز

- ئىسلام دىنىدىكى ناماز
- نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى
- نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى پەزىلىتى
- بەش ۋاخ نامازنىڭ ھۆكۈمى
- كۈندىلىك بەش نامازنىڭ سىرلىرى
- نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى
- نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى
- ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ناماز
- نامازدا «خۇشۇئۇ» نىڭ ئەھمىيىتى
- ئىنسان پىسخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز
- نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى

ئىسلام دىنىدىكى ناماز

ناماز — پۈتۈن ساماۋىي دىنلاردا ئورتاق بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمى ئىبادەتتۇر. شەكلى ۋە ئوقۇلۇش تەرتىبلىرى ئىسلام دىنىدىكى نامازغا ئوخشىمىسىمۇ، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈمىمەتلىرىگە ناماز پەرز قىلىنىپ كەلگەن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قىلغان خىتابىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ يەنى «مەن ھەقىقەتەن (ئىبادەتكە لايىق) ئاللاھتۇرمەن، مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق، (يالغۇز) ماڭا ئىبادەت قىلغىن، مېنى زىكرى قىلىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا يەنە ئەڭ كۆپ پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئىسرائىل ئەۋلادى توغرىلىق توختالغان قىسىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ..﴾ يەنى «ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئاللاھ تائالادىن باشقا ئىبادەت قىلماسلىققا، ئاتا - ئانىغا، خىش - ئەقربالارغا، يېتىملەرگە، مەسكىنلەرگە ياخشىلىق قىلىشقا، كىشىلەرگە ياخشى سۆز قىلىشقا، ناماز ئۆتەشكە، زاكات بېرىشكە ئەھدە ئالدۇق»⁽²⁾.

ئەمما ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ناماز كۆپلىگەن خاسىيەتلىرى ۋە ھېكمەت - ئەسارەتلىرى بىلەن باشقا دىنلاردىكى نامازلاردىن ئالاھىدە پەرقلىق بولۇپ تونۇلغان بىر ئۇلۇغ ئىبادەتتۇر. ھېچقانداق دىندىكى ناماز ئىسلام دىنىدىكى نامازنىڭ كاتتا ئورنىغا ۋە ئالىي پەزىلىتىگە يېتەلمەيدۇ.

نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ئىماندىن كېيىنلا مۇسۇلمانلارغا ئەڭ ئاۋۋال بۇيرۇلغان ئىبادەت نامازدۇر. ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ مەرتىۋىسىگە ۋە ئۇلۇغلىقىغا يېتەلەيدىغان ئىككىنچى بىر ئىبادەت يوقتۇر.

1 - ناماز ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ:

(1) تاھا سۈرىسى 14 - ئايەت.

(2) بەقەرە سۈرىسى 83 - ئايەت.

«دېننىڭ بېشى ئىسلام، ئۇنىڭ ئاساسلىق تېرىكى نامازدۇر»⁽¹⁾.

2 - ناماز قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان بىردىنبىر ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ أَوَّلَ مَا أُفْتِرَضَ عَلَى النَّاسِ مِنْ دِينِهِمُ الصَّلَاةُ وَأَخْرُ مَا يَبْقَى الصَّلَاةُ وَأَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الصَّلَاةُ﴾ تەرجىمىسى: «ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەت نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر»⁽²⁾.

3 - ناماز — دىن يوقالمايدىكەن قەتئىي يوقالمايدىغان ئىبادەتتۇر. چۈنكى ناماز دىننىڭ شۇئارىدۇر.

4 - ناماز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتىدۇر. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپات بولۇش ئالدىدا، سەكەراتتا تۇرۇپ «نامازنى تەرك ئەتمەڭلار! نامازنى تەرك ئەتمەڭلار!» دەپ ۋەسىيەت قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

5 - نامازنىڭ پەرز بولغانلىقى قىسسىسىمۇ، نامازنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ۋە مۇھىم ئىبادەت ئىكەنلىكىگە ئايرىم دەلىلدۇر. چۈنكى پۈتۈن ئىبادەتلەر زېمىنىدا پەرز قىلىنغان بولسا، بەش ۋاخ ناماز ئىسرا - مىراج كېچىسى ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا بىۋاسىتە ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئاسماندا پەرز قىلىنغان. ئادەتتە، ھۆكۈمەتلەر، مۇئەزرىنىڭ ھەر قايسى دۆلەتلەردىكى ئەلچىلىرىنى پەۋقۇلئاددە مۇھىم ئىشلار ئۈچۈنلا ئۆز دۆلىتىگە چاقىرىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاممۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا ئەۋەتكەن ئەلچىسى، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنى ھۇزۇرغا چاقىرتىپ ئۇنىڭغا ۋە ئۈمىمەنلىرىگە بەش ۋاخ نامازنى پەرز قىلغانلىقى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە نامازنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ناماز مىراج كېچىسى پەرز قىلىنغانلىقى ئۈچۈن شۇڭا ئۇ، «مۇسۇلماننىڭ مىراجى» دېيىلگەن.

نامازنىڭ پەزىلىتى

ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ پەزىلىتى ئىنتايىن كۆپتۇر. ئىسلام دىنى نامازغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇنى بارلىق ئىبادەتلەردىن ئالدىنقى ئورۇنغا قويدى. ئۇنى ئادا قىلىشقا

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

بۇيرۇشتا قاتتىق تەلەب قويدى. ئۇنى تەرك ئەتكۈچىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ئاگاھلاندۇردى. چۈنكى ناماز ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى، جەننەتنىڭ ئاچقۇچى، پۈتۈن ياخشى ئىشلارنىڭ بېشى، تەقۋادارلىقنىڭ ئىپادىسى ۋە ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ نىشانىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ناماز ئوقۇشنى مۆمىنلەرنىڭ ئىماندىن كېيىنكى بىرىنچى سۈپىتى قىلىپ كۆرسىتىپ، ئۇلارنى ماختايدۇ: ﴿هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ﴾ تەرجىمىسى: «(قۇرئان) تەقۋادارلارغا يېتەكچىدۇر. ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ، نامازنى ئادا قىلىدۇ»⁽¹⁾.

ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغان مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى ناماز بىلەن باشلىنىپ يەنە ناماز بىلەن خۇلاسىلانغان: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ الْغَوِّ مُعْرَضُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ. وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ حَافِظُونَ﴾ تەرجىمىسى: «مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. ئۇلار شۇنداق مۆمىنلەركى نامازلىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر. ئۇلار بەھۋە سۆز ۋە بەھۋە ئىشتىن يىراق بولغۇچىلاردۇر. ئۇلار زاكات بەرگۈچىلەردۇر. ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچىلاردۇر. بۇلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغۇچىلار مالاھەت قىلىنمايدۇ. بۇنىڭ سىرتىدىن جىنسىي تەلەبنى قاندۇرۇشنى تەلەب قىلغۇچىلار ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردۇر. ئۇلار يەنى مۆمىنلەر ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلار نامازلىرىنى ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلغۇچىلاردۇر»⁽²⁾.

نامازنىڭ ھۆكۈمى

ھەرقانداق بالىغ، ئاقىل بولغان مۇسۇلمان كىشىگە كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش پەرز ئەيىندۇر.

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ

(1) بەقەرە سۈرىسى 3 - ئايەت.

(2) مۇمىنۇن سۈرىسى 1 - 9 - ئايەتلەر .

الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا ﴿١﴾ تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ناماز مۇمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «خَمْسُ صَلَوَاتٍ كَتَبَهُنَّ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ مَنْ جَاءَ بِهِنَّ لَمْ يُضَيِّعْ مِنْهُنَّ شَيْئًا اسْتِخْفَافًا بِحَقِّهِنَّ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ وَمَنْ لَمْ يَأْتِ بِهِنَّ فَلَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدٌ إِنْ شَاءَ عَذْبُهُ وَإِنْ شَاءَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ» تەرجىمىسى: «ئاللاھ بەندىلەرگە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشنى پەرز قىلدى، كىمكى بەش ۋاخ نامازنى ئەھمىيەتسىز ساناپ، ئۇلارنى زىيا قىلىۋەتمەستىن، تولۇق ئادا قىلىدىكەن، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇ كىشىنى جەننەتكە كىرگۈزۈشكە ئەھدىسى باردۇر. كىمكى بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلمايدىكەن، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇ كىشىگە ئەھدىسى يوقتۇر، خالىسا ئازابلايدۇ، خالىسا گۇناھنى ئەپۈ قىلىپ جەننەتكە كىرگۈزىدۇ»⁽²⁾.

تەلھە ئىبنى ئابدۇللاھتىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «جاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ تَائِرِ الرَّأْسِ يُسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ وَلَا يُفْقَهُ مَا يَقُولُ، حَتَّى دَنَا، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ. فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَصِيَامٌ رَمَضَانَ. قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ. قَالَ وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الزَّكَاةَ، قَالَ هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ. قَالَ فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفَلَحَ إِنْ صَدَّقَ» تەرجىمىسى: «نەجدلىك بىر ئادەم چېپى چوۋۇلغان قىياپەتتە يىراقتىن بىر نەرسە دەۋاتاتتى. ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى چۈشەنەلمىدۇق، ئۇ يېقىنلىشىپ كېلىۋىدى، ئۇنىڭ ئىسلام توغرىلىق سورىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: يارەسۈلەللاھ ئاللاھ ماڭا نامازدىن نېمىنى پەرز قىلدى؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، ”بىر كېچە – كۈندۈزدە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيسەن“ دەپ جاۋاب بەردى. ئەرابىي: ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا پەرز مۇبارمۇ؟ دىدى،

(1) نىسا سۈرىسى 103 – ئايەت.

(2) نەسائىي رىۋايىتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”يوق، پەقەت نەپلە (ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن ئوقۇيدىغان نامازلار) ۋە رامزان روزىسى بار“ دېدى ئەرابىي: ئۇنىڭدىن باشقىسىمۇ بارمۇ؟“ دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ”يوق، پەقەت نەپلە روزىلارنى تۇتساڭ بولىدۇ“، دېدى ۋە زاكاتنى چۈشەندۈردى، ئەرابىي يەنە ”ئۇنىڭدىن باشقىسىمۇ بارمۇ؟“ دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئۇنىڭغا: ”يوق پەقەت ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن سەدىقە ۋە ئېھسانلارنى قىلساڭ بولىدۇ“ دېدى، ئەرابىي ”ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇنىڭغا كەم - زىيادە قىلمايمەن“ دېگىنىچە قايتتى، بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”بۇ ئادەم سۆزىدە راستچىل بولسىلا، نىجاتلىققا ئېرىشتى“ دېدى»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى مەيلى ئۇلار ئۆيىدە بولسۇن، مەيلى سەپەردە بولسۇن، مەيلى ئوڭۇشلۇقتا بولسۇن، مەيلى قىيىنچىلىقتا بولسۇن، مەيلى ئامانلىقتا بولسۇن، مەيلى جەڭ مەيدانىدا بولسۇن، ھەر قانداق شارائىتتا نامازنى چوقۇم ئادا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ. فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا﴾ تەرجىمىسى: «(بەش) نامازنى بولۇپمۇ ئەسىر نامىزىنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقىتتا تولۇق ئادا قىلىڭلار). ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنۇپتۇ قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىۋاتقىنىڭلاردىمۇ نامازنى ئادا قىلىڭلار»⁽²⁾.

يەنى قورقۇنچلۇق ھاللاردىمۇ، ئۇرۇش مەيدانلىرىدىمۇ، قاتناش قوراللىرى ئۈستىدىمۇ، رۇكۇ ۋە سەجدىسىز ھالدا، ئىما - ئىشارەت بىلەن بولسىمۇ، نامازنى داۋاملاشتۇرۇڭلار دېگەنلىكتۇر.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا، قىبلىگە قاراشنى شەرت قىلماستىن نامازنى داۋاملاشتۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَاللَّهُ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَنَمَّ وَجْهُهُ اللَّهُ﴾ تەرجىمىسى: «مەشرىقمۇ، مەغرېپمۇ (يەنى پۈتۈن يەر شارى) ئاللاھنىڭدۇر. قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ، ئاللاھنىڭ مۈلكى (يەنى ئاللاھنىڭ سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى)دۇر»⁽³⁾.

نامازنى بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) بەقەرە سۈرىسى 138 - 139 - ئايەت.

(3) بەقەرە سۈرىسى 115 - ئايەت.

﴿قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ تەرجىمىسى: «شۇنداق ناماز ئوقۇغۇچىلارغا ۋايىكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنىڭ ئەھمىيىتى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَنْ حَافِظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ وَهَامَانَ وَفِرْعَوْنَ وَأَبِي بَنِي خَلْفٍ﴾ تەرجىمىسى: «كىمكى نامازنى ئۆز ۋاقتىدا، تولۇق ئادا قىلىدىكەن، ناماز ئۇنىڭغا توغرا يولدا مېڭىشتا نۇر، (مۇسۇلمانلىقىغا) دەلىل ۋە قىيامەت كۈنىدە (ئازابىتىن) نىجاتلىق بولىدۇ. كىمكى ئۇنى تەرك ئېتىدىكەن، ئۇنىڭغا نۇرمۇ يوق، دەلىلمۇ يوق، قىيامەت كۈنىدە ئازابىتىن نىجاتلىقمۇ يوقتۇر. ئۇ، قىيامەت كۈنى قارۇن، ھامان ۋە ئۇبەي ئىبنى خەلەپلەر بىلەن بىرگە قوپىدۇ»⁽²⁾.

ناماز تېنى ساق مۇسۇلمان كىشىدىن قەتئى ساقىت بولمايدۇ. ھەتتا ناماز ئوقۇشقا ئىما - ئىشارەتكە چامى يېتىدىغان ۋەزىيەتتىكى كېسەل كىشىدىنمۇ ساقىت بولمايدۇ. بۇ ھەقتىكى ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىمىسى مۇنداق: «كېسەل كىشى ئورنىدىن تۇرۇشقا ماجالى بولسا، نامازنى ئادەتتىكىدەك ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئورنىدىن تۇرالمىدىغان ھالەتتە بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئولتۇرۇشقىمۇ قادىر بولالمىدىغان ھالەتتە بولسا، ياتقان يېرىدە بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسىلى ئېغىر بولۇپ، بېشى بىلەنمۇ ئىما - ئىشارەت قىلالمايدىغان ياكى سۆزنى چۈشەنمەيدىغان ھالەتتە بولسا، شۇ ۋاقىتتىلا ناماز ئۇنىڭدىن كېچىكتۈرىلىدۇ»⁽³⁾.

كېسەللىك سەۋەبىدىن ناماز ئوقۇشقا ئامالسىز قالغان كىشىنىڭ ھالى شۇنداق بولغان يەردە، تېنى ساق، ئەقلى - ھوشى جايىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇمىغان كىشىنىڭ ھالى قانداق بولار...؟

بالىلارنى كېچىكىدىن نامازغا ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارنى يەتتە ياشتا نامازغا بۇيرۇش، ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا، نامازغا كۆندۈرۈش يۈزىسىدىن يېنىك ئۇرۇش ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىمىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق

(1) مائۇن سۇرىسى 4 - 5 - ئايەتلەر.

(2) ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) الهداية، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 100 - بەت، فتح القدیر 1 - توم 375 - بەت.

دەيدۇ: «مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ لَسَبْعٍ وَاصْرُبُوهُمْ عَلَيْهَا لَعَشْرٌ» يەنى «بالىلىرىڭلارنى يەتتە يېشىدا نامازغا بۇيرۇڭلار. ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا يېنىڭ ئۇرۇڭلار»⁽¹⁾.

شۇنىمۇ ئەستىن چىقارماسلىق كېرەككى، ئىسلام دىنىدا بالىلارنى نامازدىن باشقا بىرەر مەسىلە ئۈچۈن ئۇرۇش چەكلىنىدۇ. بۇمۇ ئىسلام نەزەرىدە نامازنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى ئىسپاتلاشقا يېتەرلىكتۇر.

كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ سىرى

ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ نامازنىڭ ئورۇنلاش ۋاقتلىرىنى كېچە - كۈندۈزنىڭ ئوخشاش بولمىغان سائەتلىرىگە بەلگىلىدى. بەش ۋاخ ناماز ھەقىقەتتە مۇسۇلمانلارنىڭ كۈندىلىك سادىر قىلغان خاتالىقلىرى ۋە گۇناھلىرىنى يۇيۇپ پاكلايدىغان مەنبەئى مۇنچىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا بۇ مەنىنى مۇنۇ مىسال بىلەن ئىپادىلەپ كۆرسەتكەن: «أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِيَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ. هَلْ يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ شَيْءٌ؟ قَالُوا: لَا يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ شَيْءٌ. قَالَ: فَذَلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ. يَمْحُو اللَّهُ بِهِنَّ الْخَطَايَا» تەرجىمىسى: «ئېيتىڭلارچۇ! ئەگەر سىلەردىن بىرىڭلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئۈستەڭ بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەر كۈنى بەش قېتىم يۇيۇنسا ئۇنىڭ بەدىنىدە كىر قالمىدۇ؟ دەپ سورىدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. ساھابىلار "ياق، قالمايدۇ" دەپ جاۋاب بېرىشتى. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام "بەش نامازنىڭ مىسالى شۇنىڭغا ئوخشاشتۇركى، ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن خاتالىقلارنى يوققا چىقىرىدۇ" دېدى»⁽²⁾.

ئىنسان شۇنداق ئاجايىب يارىتىلغان بىر مەۋجۇداتكى، ئۇنىڭدا پەرىشتىلەردە بولىدىغان روھانىيلىق، ھايۋانلاردا بولىدىغان شەھۋانىي ھەۋەس ۋە يىرتقۇچلاردا بولىدىغان غەزەپ (ئاچچىق) باردۇر.

كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۇنىڭدىكى شەھۋانىي ھەۋەس ياكى غەزەپ ئۇنىڭدىكى روھانىيلىققا غالب كېلىپ، ئۇنى تۈرلۈك خاتالىقلارغا باشلاپ كېتىدۇ. ئىنساننىڭ خاتالىشىشى ئەيىب سانىلىدىغان ئىش ئەمەس. ھەر قانداق ئادەم بالىسى خاتالىشىدۇ. لېكىن ئەڭ چوڭ خاتالىق ئىنساننىڭ خاتالىقلار ئۈستىگە خاتالىقلارنى سادىر قىلىش

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئارقىلىق، خاتالىقلار دېڭىزغا چۆكۈش نەتىجىسىدە، ھايۋانلارغا ئوخشاش بولۇپ كېتىشىدۇ. بەش نامازدا خاتالاشقانلارنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىپ توغرا يول تېپىشى، غەپلەتتىكىلەرنىڭ ئۇيقۇلىرىدىن ئويغىنىشى، ئازغانلارنىڭ ئۆز پەرۋەردىگارى تەرەپكە قايتىشى ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى پۇرسەت بار. بۇ مەنىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: **إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُنَادِي عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ: يَا بَنِي آدَمَ قُومُوا إِلَيَّ نِيرَانِكُمْ الَّتِي أَوْقَدْتُمُوهَا فَاطْفُورُوهَا**» تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالانىڭ ھەر ناماز ۋاقتىدا، "ئى ئادەم بالىلىرى! ئۆزۈڭلار ياندۇرغان ئوتۇڭلارنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن ناماز ئوقۇشقا تۇرۇڭلار" دەپ چاقىرىدىغان مەخسۇس پەرىشتىلىرى بار»⁽¹⁾.

«بەش ۋاخ نامازنىڭ تەسىرى ئىنساننىڭ گۇناھ ۋە خاتالىقلىرىنى ئۆچۈرۈش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ كۆپلىگەن ئىجابىي تەرەپلىرى بار. بەش ۋاخ ناماز ئەڭ ئاۋۋال ئىنساننى ئىنسانلىق سالاھىيىتىگە كۆتۈرگەن ۋە پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا لايىق قىلغان ئىنسانلىق روھىنى غىزالاندۇرىدۇ. كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز ئىنساننىڭ ماددىي چۈشەنچىلەردىن مۇتلەق ئازات بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا مۇناجات قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ روھىنى يۈكسەلدۈرۈلۈشى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئىبادەتتۇر. ئىنساننىڭ روھىي غىزاسىنى ئالىملارنىڭ ئىلمى، ياكى ئەدىپلەرنىڭ ئەدەبىياتى ياكى پەيلاسوپلارنىڭ پەلسەپەسى تەمىنلىمەيدۇ. ئۇنى پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ مەرىپىتى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بولغان يېقىنلىقى تەمىنلىمەيدۇ ۋە يۈكسەلدۈرۈلەيدۇ. خۇددى ئاشقازاننىڭ ئېھتىياجى كۈندىلىك ئۈچ ۋاخ غىزالىنىش بىلەن تەمىن ئېتىلگەندەك، روھنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىمۇ بۇ بەش ۋاخ ناماز بىلەن تەمىن ئېتىلىدۇ. مۇندىن باشقا ئىنسان يەنە، بۇ بەش ۋاخ ناماز ئەسناسىدا ماددىي ئالەملەردىن روھىي ئالەمگە تەرەققى قىلىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا ھازىر بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالادىن پۈتۈن ھاجەتلىرىنى خىجىل بولماستىن سورايدۇ، ئاللاھ تائالامۇ زىرىكمەستىن ئۇنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدىسىدا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نَصْفَيْنِ. وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ. فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: حَمْدُنِي عَبْدِي. وَإِذَا قَالَ: ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:**

(1) تەبەرائى رىۋايىتى.

(2) دوكتور يۇسۇف ئەل قەرداۋىنىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن.

أَتَىٰ عَلِيَّ عِبْدِي. وَإِذَا قَالَ: ﴿مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ﴾ قَالَ: مَجْدَنِي عِبْدِي (وَقَالَ مَرَّةً: فَوُضَّ إِلَيَّ عِبْدِي) فَإِذَا قَالَ: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾. قَالَ: هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عِبْدِي وَلِعِبْدِي مَا سَأَلَ. فَإِذَا قَالَ: ﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾. قَالَ: هَذَا لِعِبْدِي وَلِعِبْدِي مَا سَأَلَ ﴿تَهْجَمْسِي: «ئَالَاهُ تَائِلَا» نَامَازَنِي مَهَن بِلَهَن بَهْنَدَهْمَنِكْ تَارِسِدَا ئِكْكَكْگَه بُولْدَوْم. بَهْنَدَهْم ئُوْچُون سَوْرِيغْنِنِي بېرْمَهَن «دېدى. بَهْنَدَه (فَاتِهَه سُوْرِسَنِي ئُوْقُوْشَقَا بَاشْلَاق) ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ يَهْنِي «يُوْتُونُ هَهْمَدُوْسانَالَهَر ئَالَهْمَلَهْرَنِكْ پَهْرُوْهَرْدِيگَارِي ئَالَاهُ تَائِلَاغَا خَاسْتُوْر» دېگَهْنَدَه، ئَالَاهُ «بَهْنَدَهْم مَبْنِي مَهْدَهْيِيلِدِي» دَهْيِدُو. ئُو ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ يَهْنِي «ئَالَاهُ نَاهَايَتِي مَهْرِي شَهْپَهْتَلِيكْتُوْر» دېگَهْنَدَه، ئَالَاهُ: «بَهْنَدَهْم مَآگَا هَهْمَدُوْ سَآنَا ئَيْبِتَتِي» دَهْيِدُو. ئُو ﴿مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ﴾ يَهْنِي «ئَالَاهُ قِيَامَهْت كُوْنِنِيكْ ئِيگَسِدُوْر» دېگَهْنَدَه، ئَالَاهُ: «بَهْنَدَهْم مَبْنِي ئُولُوْغَلِدِي» دَهْيِدُو. ئُو ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ يَهْنِي: «ئِي ئَالَاهُ! سَاكْئِلَا ئَيْبَادَهْت قَلِيْمَز وَه سَهْنَدِنَلَا يَارْدَهْم سَوْرَايْمَز» دېگَهْنَدَه، ئَالَاهُ: «بُوْ مَهَن بِلَهَن بَهْنَدَهْم ئُوْتُوْرِسِدِيكِي ئِش، بَهْنَدَهْم ئُوْچُون سَوْرِيغْنِي بَار» دَهْيِدُو. ئُو ﴿أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ يَهْنِي: «بِيْزَنِي تَوَغْرَا يَوْلَاغَا بَاشْلِيغْن، غَهْزَهْپ قَلِيغْنَانَلارَنِيكْ وَه ئَاْزَغَانَلارَنِيكْ يَوْلَاغَا ئَهْمَهْس، سَهَن ئِنْنَام قَلِيغْنَانَلارَنِيكْ يَوْلَاغَا بَاشْلِيغْن» دېگَهْنَدَه، ئَالَاهُ: «بَهْنَدَهْمَنِيكْ بُوْ تَلِيكْنِي قُوْبُوْل قَلِيْدَهْم. بَهْنَدَهْم ئُوْچُون سَوْرِيغْنِنِي بېرْمَهَن» دَهْيِدُو»⁽¹⁾.

په يغمه مبه ر ئهله يههسسالام ئاللاه بيله ن به ندينك نامازدىكى بيقنلىقنى كورسنتپ مۇنداق دويدۇ: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَامَ يُصَلِّيَ أَقْبَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ، حَتَّىٰ يَنْقَلِبَ أَوْ يُحْدِثَ حَدَثَ سُوءٍ» يَهْنِي «هَهْقَهْتَهَن ئِنْسَان نَامَاْزَغَا تُوْرغاندىن باشلاپ، نامازنى تُوْگَهْتَكْنِيگَه ياكى بره ر ئه هُوْال يُوْز بېرپ نامازدىن چيققنغا قه در، ئاللاه ئُونىغَا نَهْزَه ر سېلىپ تُوْرىدُو»⁽²⁾.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىبنى ماجه رىۋايىتى.

نامازنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرىنى ساناپ بولۇش قىيىن. چۈنكى ناماز ئىسلامنىڭ ئالدىنقى پەرزى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزەردىكى ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ ئاخىرەتتىكى مۇكاپاتلىرىمۇ كاتتىدۇر. نامازنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى ئاخىرەتتە نىجاتلىققا ئېرىشىش ئارقىلىق جەننەتنى قازىنىشتۇر. «مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. ئۇلار شۇنداق مۆمىنلەر كى، نامازلىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيىمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر»⁽¹⁾.

نامازنىڭ ئاخىرەتلىك باشقا پايدىلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - بارلىق قائىدە - تەرتىپلىرىگە تولۇق رىئايە قىلىپ، چىن ئىخلاسى بىلەن ئوقۇلغان ناماز ئىنساننىڭ روھىنى پاكلايدۇ ۋە ئۇنى يۈكسەك دەرىجىلەرگە كۆتۈرىدۇ. چۈنكى ئىنساننىڭ روھانىيلىقى ئۇنىڭ نەپسى - ھەۋەسلىرى ئۈستىدىن غەلبە قىلىپ، يۈكسەلگەن ۋاقتىدا ئىنسان پەرىشتىلەرنىڭ مەرتىۋىسىگە، گاھدا ئۇلاردىنمۇ يۇقىرى مەرتىۋىلەرگە تەرەققى قىلىدۇ. ئەكسىچە بولغاندا، يەنى ئىنساننىڭ نەپسى - ھەۋەسلىرى ئۇنىڭ روھانىيلىقىنى بېسىپ چۈشكەن ۋاقتىدا ئىنسان ھايۋانلارغا ئوخشاش ياكى ئۇلاردىنمۇ تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالىدۇ. ناماز ئاللاھ تائالا بىلەن ئىنسان ئوتتۇرىسىدىكى خالىق (يازاتقۇچى) بىلەن مەخلۇق (يازاتلىغۇچى) مۇناسىۋىتىنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك نامايەندىسىدۇر. ئىنسان نامازدا تۇرغان ۋاقىتلىرىدا ئەڭ ياخشى لەھزىلەر ئىچىدە تۇرغان بولىدۇ ۋە بۇ ئەسنادا ئاللاھ تائالانىڭ ھەقىقىي ئادا قىلغان بولىدۇ.

2 - ئىنسان پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن نامازغا تۇرغاندا، دۇنيانىڭ غەم - قايغۇلىرى ۋە پۈتۈن كۆڭۈلسىزلىكلىرىدىن ئازاد بولغان ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا ئامانلىق، خاتىرجەملىك ۋە سائادەتمەنلىك ھېس قىلىدۇ، چۈنكى غەم - قايغۇلارنى ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ۋاقىتلىق ئوتتۇشىنىڭ ئۆزىمۇ ئىنسانغا راھەت بېرىدۇ.

3 - ھەقىقىي ناماز ئىنساننى گۇناھ، يامان ئىشلاردىن ساقلايدۇ. چۈنكى ناماز ئوقۇغان كىشى بىر كۈندە بەش قېتىم ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭغا ئەھدىسىنى يېڭىلاپ تۇرغان ئىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدۇ. ئاللاھ بىرىنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدىكەن، ئۇنىڭغا ياخشى ئىشلارنىڭ يوللىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ،

(1) مۇئمىنۇن سۈرىسى 1 - ئايەت.

ئۇنى يامان ئىشلاردىن ئۇزاقلاشتۇرىدۇ. نەتىجىدە، شەيتان ئۇ كىشىگە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ تەرجىمىسى: «ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ»⁽¹⁾.

ئەمما چىن ئىخلاستىن يىراق ھالدا، بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇلغان ناماز كىشىنى يامان ئىشلاردىن توسالمايدۇ. مانا بۇ، زامانىمىزدىكى كۆپىنچە مۇسۇلمانلارنىڭ ھالىدۇر.

4 - ناماز ئارقىلىق ئىنساننىڭ گۇناھ ۋە خاتالىقلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. چۈنكى ھەر قانداق ساۋابلىق ئىشلار يامانلىقلارنى يۇيىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ»⁽²⁾.

ناماز ياخشى ئىشلارنىڭ ئاساسچىسى بولغاچقا، ئۇنىڭ بىلەن گۇناھ، يامان ئىشلارنىڭ يۇيۇلىشى تەبىئىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: **الصَّلَاةُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَيَّ الْجُمُعَةُ كَفَّارَةٌ لِّمَا بَيْنَهُنَّ مَا لَمْ تُعْشَ الْكَبَائِرُ** تەرجىمىسى: «بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋە جۈمەدىن جۈمەگىچە بولغان ۋاقىتلارنىڭ ئارىسىدا سادىر بولغان گۇناھ ۋە خاتالىقلار — ئەگەر چوڭ گۇناھلاردىن بولمىسا — بۇ نامازلار بىلەن يۇيۇلىدۇ»⁽³⁾.

5 - ناماز كىشىنى ئاللاھ تائالاغا يېقىنلاشتۇرۇش نەتىجىسىدە، ئۇنى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا ئالىي مەرتىۋىلەرگە كۆتۈرۈدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَاسْتَجِبْذِ وَأَقْتَرِبْ﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالاغا سەجدە قىلغىن. (شۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا) يېقىنلىق ھاسىل قىلغىن» دەيدۇ⁽⁴⁾.

ئاللاھ تائالاغا چىن ئىخلاستىن ۋە سەمىمى سۆيگۈ بىلەن سەجدە قىلىپ ناماز ئادا قىلغان كىشى ئاللاھ تائالاغا چوقۇم يېقىنلىق ھاسىل قىلالايدۇ. ئىنسان ئاللاھ تائالانىڭ يېقىنغا

(1) ئەنكەبۇت سۈرىسى 45 - ئايەت.

(2) ھۇد سۈرىسى 114 - ئايەت.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) ئەلەق سۈرىسى ئاخىرقى ئايەت.

ئايلانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پۈتۈن ھاجەتلىرى راۋا بولىدۇ ۋە ئاخىرەتتىكى مەرتىبىسىمۇ ئۆسىدۇ.

نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى

ناماز ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش يۈزىسىدىن ئوقۇلىدۇ. ئاللاھ بەندىلىرىنى پايدىسىز ۋە ھېكمەتسىز ئەمەللەرگە ئەسلا بۇيرىغان ئەمەس. ئىنسان بولغانلىقىمىز ئۈچۈن ئىلىمىز، ئىدراكىمىز چەكلىك بولغاچقا، ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان پۈتۈن ئەھكاملارنىڭ ھېكمەت ۋە سىرلىرىنى بىلىپ بولۇشقا ئاجىزمىز. شۇنداقتىمۇ، ئاللاھ تائالانىڭ ئىلىمگە نىسبەتەن دېڭىزدىن بىر تامچە بولغان چەكلىك ئىلىمىز ۋە ئاجىزانە ئەقىلىمىز بىلەن ئىبادەتلەرنىڭ ھېكمەت ۋە سىرلىرىدىن مېڭىدىن بىرنى بىلەلىگەن بولساقمۇ، بىزلەرگە مەلۇم بولمىغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالغا ئېنىق مەلۇمدۇر. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ تەرجىمىسى: «ھەقىقەتەن ئاللاھ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر»⁽¹⁾.

﴿وَمَا أُوْتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ تەرجىمىسى: «سىلەر ئازلا ئىلىم بېرىلدىڭلار»⁽²⁾.

ئەقىلىمىز ۋە ئىدراكىمىز چەكلىك بولغىنى ئۈچۈن بىزگە ئازلا ئىلىم بېرىلگەن. تۆۋەندە بايان قىلىنىدىغان پايدىلارمۇ نامازنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرىنىڭ مېڭىدىن بېرىدۇر.

ناماز پاكىزلىق ۋە گۈزەللىكتۇر

ئىسلام دىنىدا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ ناماز ئىنسان روھىنى كىبىر، غەپلەت ۋە مەغرۇرلۇقتىن پاكلايدىغان مەنىۋى تازىلىق بولغىنىدەك، ئۇ، ئىنسان بەدىنىنى ۋە كىيىملىرىنى پاكلىنىشقا، كىرلەردىن ۋە يېقىمىسىز ھىدلاردىن پاكلايدىغان ئەمەلىي چوڭ تازىلىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن بەدىنىنى، كىيىملىرىنى ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جايىنى پاكىز تۇتۇشقا ۋە تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكلىق ئۈستىگە پاكلىق قوشۇشقا ئەمر قىلغان. نامازنىڭ ئاچقۇچى پاكلىقتۇر. پاكلىق نامازنىڭ شەرتىدۇر.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

(1) تالاق سۈرىسى 12 - ئايەت.

(2) ئىسرا سۈرىسى 85 - ئايەت.

وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُوبًا فَاطْهَرُوا ﴿﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولساڭلار)، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار. قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار. پۈتۈڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار. ئەگەر جۈنۇپ بولساڭلار (غۇسلى قىلىپ) پاكىزلىنىڭلار»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: **إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ، يُظِيفُ يُحِبُّ التَّطَافَةَ** تەرجىمىسى: «ھەقىقەتەن ئاللاھ پاكىتۇر، ئۇ پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ. ئۇ پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى ياقتۇرىدۇ»⁽²⁾.

شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىغا، شۇنداقلا ئاممىۋى سورۇنلارغا بېرىشتىن بۇرۇن غۇسلى قىلىپ پاكىزلىنىشقا بۇيرۇغان. مانا بۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ بىر - بىرىنى يېقىمىسىز ھىدىلىرى بىلەن راھەتسىزلىدۈر مەسلىكى، بىر - بىرىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ كۆزىدە پاكىز، گۈزەل بولۇشلىرى ئۈچۈن ئىدى. پاكىزلىق، كىشىنىڭ ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا ناھايىتى پايدىلىق ئىشتۇر. چۈنكى ئۆزى پاكىز بولغان كىشى مىكروبلاردىن ئۇزاق تۇرغىنى ئۈچۈن كېسەللىكلەردىن ساقلىنىپ قالغىنىدەك، چىرايلىق، گۈزەل قىياپەتكە كىرىدۇ. گۈزەل قىياپەتلىك ئادەمدىن كىشىلەر نەپرەت قىلمايدۇ، بەلكى ئۇنى ھۆرمەتلەيدۇ. پاكىزلىقنىڭ مۇندىن باشقا كۆپلىگەن پايدىلىرى باردۇر.

ناماز ئىنساننىڭ سەۋىرچانلىقى ۋە چىداملىقنى ئاشۇرىدۇ

«ئىسلام دىنى تەلەپ قىلغان ھەقىقىي ناماز ئىنساننى روھىي ۋە نەپسىي قۇۋۋەتلەر بىلەن تەمىنلەش ئارقىلىق ئۇنىڭ سەۋىرچانلىقى ۋە چىداملىقنى ئاشۇرىدۇ. شۇنىڭدەك ناماز كىشىگە دۇنيانىڭ قىيىنچىلىقلىرى ۋە مۇسەبەتلىرى ئۈچۈن تەسەللى بېرىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ** ﴿﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! سەۋىر ئارقىلىق ۋە ناماز ئارقىلىق ئاللاھتىن ياردەم تىلەڭلار»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر قىيىن مەسلىگە دوچ كېلىپ قالغان ھامان ناماز

(1) مائىدە سۇرىسى 6 - ئايەت.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) بەقەرە سۇرىسى 153 - ئايەت.

ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

بۈگۈنكى كۈنىمىزدە غەيرىي دىنىدىكى كىشىلەردىنمۇ كۆپلىگەن ئالىملار ۋە تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ، مۇسۇلمانلارنىڭ ناماز ئوقۇشتىن قانچىلىغان ھېسسىي ۋە مەنىۋى پايىدىلارنى كۆرىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. ئۇلاردىن دوكتور كېسىس كارل مۇنداق دەيدۇ: «ناماز پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرۇشتا، بۈگۈنكى كۈنىمىزگە قەدەر تونۇلۇپ كەلگەن ئەڭ چوڭ قۇۋۋەت مەنبەسىدۇر. مەن دوختۇرلۇق سۈپىتىم بىلەن داۋالاش ئۈنۈم بەرمىگەن كۆپلىگەن كېسەللەرنىڭ نامازغا باشلىغاندىن كېيىن، ياخشىلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. ناماز كۈچ - قۇۋۋەتنىڭ كاپالىتىدۇر. بىز نامىزىمىزدا ئۆزىمىزنى ئەڭ كۈچلۈك بولغان بىر زاتقا باغلايمىز، ئۇنىڭدىن ياردەم سورايمىز. نەتىجىدە بىزنىڭ سورىغانلىرىمىز ھەسسىلەپ بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ناماز بىلەن ھەرىكەتچانلىقىمىز ئاشىدۇ» مانا بۇ، باشقا دىنلارنى ئورتاق بولغان ئومۇمىي نامازنىڭ پايىدىسى. ئەمما ئىسلام دىنىدىكى نامازنىڭ پايىدىلىرىنى تولۇق تەسۋىرلەپ بولۇش قىيىن»⁽²⁾.

ناماز ئەخلاقىنى كۈچەيتىدىغان قۇۋۋەتتۈر

ناماز مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن ئەخلاقىي قۇۋۋەتتۈر. ئۇ، ۋىجدانى يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىپ، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئۈندەيدىغان تۈرتكە. دۇنيانىڭ قاتتىقچىلىقلىرى ۋە بالايى - ئاپەتلىرىگە تەۋرەنمەي تاقابىل تۇرۇشقا مەدەتكار دۇر. ناماز ئارقىلىق ھاسىل بولغان بۇ ئەخلاقىي قۇۋۋەت كىشىنىڭ قەلبىدە پەقەت ئاللاھ تائالانىلا قورقۇش تۇيغۇسىنى ئۈندۈرىدۇ ۋە ئىنساندىكى ۋاقىتقا رىئايە قىلماسلىق، ھورۇنلۇق، پائالىيەتسىزلىك قاتارلىق ئىنسانىي ئاجىزلىقلارنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنىڭ پائالىيەتچان، ئىنتىزاملىق، شۇجائەتلىك بولىشىنى كاپالەتلەندۈرىدۇ. ئاللاھ بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿انَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا، إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا، وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا، إِلَّا الْمُصَلِّينَ، الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ تەرجىمىسى: «ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى.

ئۇنىڭغا (يوقسۇلۇق ياكى كېسەللىك ياكى قورقۇنچتەك) بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا، زارلانغۇچىدۇر. بىرەر ياخشىلىق يەتكەن چاغدا، بېخىللىق قىلغۇچىدۇر. پەقەت (نۆۋەندىكىلەر) ئۇنداق ئەمەسئال: ئۇلار بولسا نامازغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر»⁽³⁾.

بۇ رىئايەتتىن نامازنىڭ پۈتۈن شەرتلىرىگە رىئايە قىلىپ، ئۇنى ھەمىشە

(1) ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن.

(3) مەئارىج سۇرىسى 19 - 23 - ئايەت.

ئوقۇيدىغانلارنىڭ ئەخلاقىي جەھەتتە، ناماز ئوقۇمايدىغانلاردىن پەرقلىق ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. ئاللاھ يەنە ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ تەرجىمىسى: «نامازنى شەرتلىرىگە رىئايە قىلغان ھالدا (ئوقۇغىن. ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ) دەيدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ئايەتكە ئاساسەن، بەش ۋاخ ناماز ئوقۇۋاتقان بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئەخلاقىدىكى ۋە ئىستېلىدىكى ناچارلىقلار ۋە بۇزۇقلۇقلار ئۇلارنىڭ ئوقۇغان نامازلىرىنىڭ مەنىسىز ۋە پايدىسىز ھەرىكەتتىنلا ئىبارەت بىر نەسە ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئەگەر ئۇلار نامازنى ھەقىقىي ماھىيىتى بويىچە، ئىخلاىس بىلەن ئوقۇغان بولۇپ، نامازلىرى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ نامازلىرى ئۇلارنى ئەخلاقسىزلىقلاردىن ۋە يامان ئىشلاردىن توسالغان بولاتتى. ھەقىقىي ناماز ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە سۈپەتلىگەن مۇنۇ مۆمىنلەرنىڭ نامىزىدۇر: ﴿الَّذِينَ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾ تەرجىمىسى: «ئۇلار (شۇنداق مۆمىنلەركى) نامازلىرىدا ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر»⁽²⁾.

مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا مەقبۇل بولىدىغان ۋە ئوقۇغۇچىسىنىمۇ يامان ئىشلاردىن ۋە ئەخلاقسىزلىقلاردىن توسالايدىغان نامازدۇر.

دېمەك، ناماز ئىنسانغا گۈزەل ئەخلاقلارنى ئۆگىتىدۇ. گۈزەل ئەخلاقنىڭ ئۆز ئىگىسىگە ۋە باشقىلارغا ناھايىتى كۆپ پايدىسى بار. بىراۋنىڭ گۈزەل ئەخلاقى يۈزىسىدىن ئومۇمىي خەلق مەنپەئەت ئالىدۇ. مانا بۇ نامازنىڭ پايدىسى.

نامازدىكى ھەرىكەتلەر گىمناستىكىدىن پايدىلىقتۇر

« نورمالدىكى گىمناستىكا بىلەن نامازدىكى ھەرىكەتلەر ئوتتۇرىسىدا دەرھال كۆرگىلى بولىدىغان بەش چوڭ پەرق بار:

1 - پۈتۈن سۈننەتلىرى بىلەن تولۇق ئوقۇلغان بەش ۋاخ نامازدا 40 رەكئەت ۋە ھەر بىر رەكئەتتە 2 دىن سەجدە بولۇپ، جەمى 80 سەجدە بار. ھەركۈنى قانچە گىمناستىكىچى 40 قېتىم يەرگە ئېگىلىپ، 80 قېتىم بېشىنى يەرگە قويۇپ، يەنە تۇرۇپ بۇنچىلىك ھەرىكەتلەرنى قىلالايدۇ؟! »

(1) ئەنكەيۇت سۈرىسى 45 - ئايەت.

(2) مۇئىمىنۇن سۈرىسى 2 - ئايەت.

2 - ناماز ئاستا - ئاستا، تەمكىن ھەرىكەتلەر بىلەن ئوقۇلغانلىقتىن بەدەن بىلەن يۈرەك چارچىمايدۇ. گىمناستىكىدا بولسا، ئومۇمىي بەدەن بىلەن يۈرەك چارچايدۇ ۋە ھارغىنلىشىدۇ.

3 - ناماز كۈنىنىڭ بەش ئايرىم ۋاقىتلىرىدا ئوقۇلىدۇ. قانچە گىمناستىكىچى ھەركۈنى بەش قېتىم ئايرىم - ئايرىم، بەلگىلىك ۋاقىتلاردا مۇنتىزىم ھالدا گىمناستىكا قىلالايدۇ؟!

4 - ناماز ئۆمرىمىزنىڭ ئاخىرىغىچە پەرزدۇر. قانچە گىمناستىكىچى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر گىمناستىكىنى مۇنتىزىم ھالدا داۋاملاشتۇرالايدۇ؟ يەنە تېخى ناماز سەپەردە بولسۇن، ئوڭۇشسىزلىقلار ئىچىدە بولسۇن، جەڭ مەيدانىدا بولسۇن، كېسەللىكتە بولسۇن ھېچبىر ۋاقىتتا تەرك قىلىنمايدۇ. گىمناستىكىچىلار بۇنداق شارائىتلاردا گىمناستىكىنى داۋاملاشتۇرالايدۇ؟!

5 - ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش، گاھىدا غۇسلى قىلىش شەرتتۇر. ھالبۇكى، گىمناستىكا ئويناش ئۈچۈن بۇنداق بىر شەرت يوق.

ئەمدى باشقا قايتايلى:

بامدات نامىزى تۆت رەكئەت، پىشىن نامىزى 10 رەكئەت، ئەسىر نامىزى (تەكتىسىز تۆت رەكئەت سۈننىتىنى قوشقاندا) سەككىز رەكئەت، شام نامىزى بەش رەكئەت، خۇپتەن نامىزى (ئالدىدىكى تۆت رەكئەت تەكتىسىز سۈننىتى بىلەن) 13 رەكئەت، ھەممىسى بولۇپ 40 رەكئەت بولىدۇ. بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەر بىر رەكئەتىدە ئىككى قېتىمدىن سەجدە قىلغان مۇسۇلمان كىشى كۈندە 80 قېتىم يەرگە يېتىپ - تۇرۇش ھەرىكىتىنى قىلىدۇ. ھېچقانداق بىر گىمناستىكىچى مۇنتىزىم ھالدا بۇ ھەرىكەتلەرنى قىلالايدۇ. گىمناستىكىچىلار كۆپ ئوينىسا ئەتىگەنلىرى 20 ياكى 30 قېتىم ھەرىكەت قىلىدۇ. گىمناستىكا ھەرىكەتلىرى تېز قىلىنغاچقا گىمناستىكىچىلارنىڭ كۆپىنچىسى يۈرەكلىرىنى چارچىتىدۇ. ھەرىكەتتىن كېيىن بەدەنلىرىنى ئېغىرلىق باسىدۇ. ئۇلار گىمناستىكىنى بىرەر كۈن داۋام قىلدۇرالمىسا، بەدەنلىرىدە سېمىزلىك ۋە ماي توپلىنىش كەيپىياتلىرى يۈز بېرىدۇ. ئەمما نامازدىكى ھەرىكەتلەر ئاستا - ئاستا، تەمكىن ھالدا قىلىنغاچقا يۈرەكمۇ چارچىمايدۇ ۋە بۇ ھەرىكەتلەر كۈنىنىڭ ئوخشاش بولمىغان سائەتلىرىدە قىلىنغانلىقتىن ئىنساننى ھەمىشە تىنچ تۇتىدۇ، ئارتۇق سېمىزلىك ۋە ماي توپلىنىشقا توسقۇن بولالايدۇ.

ئىنسان ھاياتىدا قاننىڭ رولى ناھايىتى چوڭدۇر. يۈرەك قاننى بەدەننىڭ ئەڭ كىچىك تومۇرلىرىغا قەدەر ھەممە يېرىگە ئۇلاشتۇرۇش ئۈچۈن ھەمىشە قاننى پۈدەپ، ماڭدۇرۇپ تۇرىدۇ. يۈرەكنىڭ بۇ ۋەزىپىسىنى تولۇق ئورۇنلىيالىشى ئۈچۈن ئۇ تىنچلىققا ئېھتىياجلىق

بولغىنىدەك، بىر قىسىم ھەرىكەتلەرگە موھتاجدۇر. بۇ ھەرىكەتلەر ھۇجەيرىلەرنىڭ قان بىلەن بويۇلۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلغانلىقتىن، بەدەننىڭ ساقلىقى داۋام قىلىدۇ.

مۇئەييەن سائەتلەردە قىلىنغان تەن ھەرىكەتنىڭ پايدىسى ناھايىتى كۆپتۇر. بەش ۋاخ نامازدا بۇ ھالەتلەر كۆپ. چۈنكى ناماز ۋاقتلىرى تىببىي مۇتخەسسسلەرنىڭ كىشىلەرنى تەنھەرىكەت ئويناشقا تەۋسىيە قىلغان ۋاقتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر. تاڭ سەھەر قۇياش چىقىشتىن بۇرۇن ئۇيقۇنىڭ مەستانىلىكىدىن، چۈش ۋاقتى ئىشتىن قايتىپ ۋۇجۇدنىڭ ھارغىنلىقىدىن، ئەسىر ۋاقتى بىر كۈنلۈك ئىشنىڭ ئاخىرلىشىشى ئالدىدا بەدەننىڭ ئېغىر بىر چارچاشقا تۇتۇلغانلىقىدىن، شام ۋاقتى ئىشلارنى تۈگىتىپ كېچە ئىستىراھىتىگە تەييارلىنىشنىڭ باشلىنىشى سەۋەبىدىن، خۇپتەن ۋاقتى بىر كۈننىڭ ئاخىرلىشىشى بىلەن ۋۇجۇدنىڭ ھارغىنلىقى ۋە ئېغىرلىقىنى كۆتۈرۈش سەۋەبىدىن، قان يۈرۈشىنى تەمىنلەش ۋە تەنەپپۇسنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن ئىنساننىڭ تەن ھەرىكەت قىلىشىغا ناھايىتى مۇناسىپ ۋاقتلاردۇر.

رۇكۇ بىلەن سەجدىلەر پۈتۈن ئورگانلارنى جانلاندۇرغاننىڭ سىرتىدا، قان ئايلىنىشىنى ياخشىلاش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. رۇكۇ يەنە سىرت ۋە ئاشقازاننى كۈچلەندۈرۈشتىن باشقا، ئەينى ۋاقىتتا ئاشقازان ئەتراپىدىكى مايلىرىنى يوقىتىدۇ. سەجدە بولسا، ئۈچەينىڭ پائالىيەتلىرىنى ياخشىلىغاننىڭ سىرتىدا، قاننىڭ بەدەننىڭ ھەر تەرەپلىرىگە، خۇسۇسەن مېڭىگە يېتىپ بېرىشىنى تەمىن ئېتىدۇ.

ناماز ئومۇمەن بەدەننىڭ يۇقىرى قىسمىدىكى ئورگانلاردىن مايلىرىنى چۈشۈرۈش پائالىيىتىنى ئۆتەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن قان بېسىمى يۇقىرىلىقىدىن ئازابلىنىدىغان بىمارلار نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىلسا، ئۇلار نامازنىڭ پايدىسىنى ھامان كۆرەلەيدۇ. يۇقىرىقىلار تىببىي ساھەدىكى مەشھۇر مۇتخەسسسلەرنىڭ يەكۈنلىرىدۇر.

ناماز روماتىزمنىڭ شىپاسىدۇر

تۈركىيەنىڭ «gunaydin» گېزىتى 1983 - يىلى 5 - ئاۋغۇست سانىدا «فىرانسوز دوختۇرلارنىڭ ئىسپاتلىشىچە، روماتىزمنىڭ شىپاسى بەش ۋاخ ناماز» دېگەن ماقۇلدا بىر ماقالە ئېلان قىلغان. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: «فىرانسوز دوختۇرلار روماتىزىم، بەل ۋە سىرت ئاغرىقلىرىدىن شىكايەت قىلىۋاتقان كېسەللەرگە، كۈندە بەش قېتىم خۇددى مۇسۇلمانلارنىڭ بەش ۋاخ نامازلىرىدىكى ھەرىكەتلەرنىڭ ئۆز ئەينىسىنى قىلىشىنى تەۋسىيە قىلىدۇ. بۇنداق قىلىشنىڭ يۇقىرىقى ئاغرىقلارغا ناھايىتى ياخشى بىر شىپا بولىۋاتقانلىقىنى تەكىتلىگەن فىرانسوز دوختۇرلار نامازدىكى ھەرىكەتلەرنىڭ ئەڭ

ئىنتىزاملق ۋە پايدىلىق بولغان بىر گىمناستىكا ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلماقتا. فىرانسوز دوختۇرلار ناماز ئەسناسىدا يەرگە قاراپ ئىگىلىپ، يەنە تۇرۇشنىڭ تىز قاپاقلاردىكى ئاغرىقلارنى يوق قىلىدىغانلىقىنى، سەجدە قىلىشنىڭ خۇسۇسەن سىرت مۇسكۇللىرىنى كۈچلەندۈرۈشتە ئالاھىدە چوڭ پايدىلىرى بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە»⁽¹⁾.

ئىسلام دىنىدا تەلەب قىلىنغان ناماز

ئىسلام دىنىدا تەلەب قىلىنغان ناماز ئەقىل بىلەن قەلب پەرۋاسىز ھالدا تىل بىلەن بەدەننىڭ ھەرىكىتى بىلەنلا ئورۇندىلىدىغان ھەرىكەت ئەمەس. بەلكى ھەقىقىي مەقبۇل ناماز – ئۇنىڭدا ئەقىل، قەلب ۋە پۈتۈن ھېسسىي ۋە غەيرى ھېسسىي ئەزالارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرغا يۈزلىنىشىدىن ئىبارەت بولغان ئۆز نېپسۋىسىنى ئاللىغان نامازدۇر. ناماز ئوقۇشتىن – ۋە باشقا ئىبادەتلەرنى قىلىشتىن – ئاساسلىق مەقسەت ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشتۇر.

ئاللاھ تائالا موسا ئەلەيھىسسالامغا قىلغان ۋەھىسىنى قۇرئان كەرىمدە ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ تەرجىمىسى: «مېنى ياد قىلىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: اِنَّمَا فُرِضَتْ الصَّلَاةُ وَامْرٍ بِالْحَجِّ وَأُشْعِرَتِ الْمَنَاسِكُ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى تەرجىمىسى: «نامازنىڭ پەرز قىلىنىشى، ھەجنىڭ بۇيرۇلىشى ۋە باشقا ئىبادەتلەرنىڭ بەلگىلىنىشى پەقەت ئاللاھ تائالانى ياد قىلىش ئۈچۈندۇر»⁽³⁾.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئايەت بىلەن ھەدىس نامازدا قەلبنىڭ ئويغاق تۇرۇشى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا تۇرىۋاتمەن دېگەن ئېتىقاد بىلەن، سەگەك تۇرۇشنىڭ نەقەدەر ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەمەكتە. نامازدا ئەقىلنىڭ ھۇشيار ۋە ئويغاق تۇرۇشى ھەققىدە مۇنۇ ئايەت يېتەرلىك: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەس بولساڭلار نېمە

(1) ibadetin getirdikleri ناملىق ئەسەردىن. تۈركچە.

(2) تاھا سۈرىسى 14 - ئايەت.

(3) ئەبۇ داۋۇت رىۋايىتى.

دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگەنگە قەدەر نامازغا يېقىنلاشماڭلار»⁽¹⁾.

قانچىلىغان كىشىلەر نامازلىرىدا ئۆزلىرىنىڭ نېمە ئوقۇۋاتقانلىقى ۋە قانداق پائالىيەتلەرگە يۆتكەلگەنلىكىدىن غاپىل ھالدا، بېپەرۋالىق بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ. ئۇلار ئەمەلىيەتتە ھازىرقى ئىچىپ مەس بولۇپ قالمىغان بولسىمۇ، بېپەرۋالىق، غەپىلەت ۋە مال - دۇنيانىڭ سۆيگۈسى ياكى غەم - ئەندىشىسى ئۇلارنى مەس قىلىۋاتقان. ئىسلام دىنىدا تەلەپ قىلىنغان ھەقىقىي مەقبۇل نامازدا ئەقىل، قەلب، ھېسىسى ۋە ھېستىن تاشقىرى ئەزالارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالانىڭ ھەقىقىي ئادا قىلىشتا بىرگە ئىشتىراك قىلىدۇ.

ئەقىلنىڭ ئەمەللىرى

- 1 - نامازدا ئەقىل ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، پۈتۈن خىيالىنى يىغىپ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى ئويلاپ تۇرىدۇ.
- 2 - نامازدا ئەقىل بارلىق ھىممىتى ۋە كۈچىنى ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدىكى بۇ ئۇلۇغ مۇلاقاتقا بېغىشلاپ تۇرىدۇ.
- 3 - نامازدا ئەقىل ئاللاھتىن باشقا ھەممىدىن ئايرىلغان ھالدا كەمتەرلىك بىلەن تۇرىدۇ.
- 4 - نامازدا ئەقىل دۇنيالىق ئىشلاردىن قەتئىي قول ئۆزگەن ھالدا، بىر ئاللاھقىلا قاراپ تۇرغاندەك ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئەيىمىنىپ تۇرىدۇ.

قەلبنىڭ ئەمەللىرى

- 1 - نامازدا قەلب ئاللاھقىلا بېغىشلانغان ھالدا، ئۇنىڭ بىلەنلا بولىدۇ.
- 2 - نامازدا قەلب ئاللاھ تائالانىڭ ھەيىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرىدۇ.
- 3 - نامازدا قەلب ئاللاھ تائالاغا يېلىنىش ۋە يالۋۇرۇش بىلەن تۇرىدۇ.
- 4 - نامازدا قەلب ئاللاھ بىلەن بىۋاسىتە مۇلاقاتتا بولۇپ تۇرىدۇ.

ھېسىسى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

- 1 - نامازدا تىل ئاللاھ تائالانى زىكىر قىلىش بىلەن مەشغۇل بولۇپ تۇرىدۇ.
- 2 - نامازدا كۆز پۈتۈن ھەرىكەتلىرىنى يىغىپ، سەجدە قىلىدىغان يەرگە تىكىلىپ دىققەت بىلەن تۇرىدۇ.

(1) نىسا سۈرىسى 43 - ئايەت.

3 - نامازدا قۇلاقلار نامازدىكى قىرائەتتىن باشقا بارلىق ئاۋازلارنى ئاڭلاشتىن گاس بولغان ھالدا تۇرىدۇ.

4 - نامازدا ئىككى قول ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئالى ئېھتىرام بىلدۈرگەنلىكىنى ئىپادىلەنگەن ھالدا كىندىكىنىڭ ئۈستىدە باغلىنىپ تۇرىدۇ.

تاشقى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

1 - نامازدا ئىككى پۇت، ئاللاھ تائالانىڭ ھەر قانداق پەرمانىغا ھازىر ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەنگەن ھالدا تۈپتۈز ۋە راۋرۇس تۇرىدۇ.

2 - نامازدا باش ئاللاھ تائالاغا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرگەن ھالدا كەمتەرلىكتىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاندىن رۇكۇدا ئاللاھ تائالاغا تېخىمۇ چوڭقۇرراق ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۆۋەنگە ئىگىلىدۇ. ئاندىن سەجدىدە يەرگە تېگىش ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا بولغان قۇلچىلىقنى ۋايىغا يەتكۈزىدۇ.

3 - نامازدا يۈز ئاللاھ تائالانىڭ مەنىۋى مۇلاقاتىغا يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. سەجدىدە بولسا، ئاللاھ تائالانى ئەڭ كۆرۈنەرلىك رەۋىشتە ئۇلۇغلاش ۋە ھەقىقىي قۇلچىلىقنى ئىپادىلەش يۈزىسىدىن بۇ ھۆرمەتلىك يۈز ئالتە ئەزا بىلەن بىرلىكتە يەرگە قويۇلىدۇ.

4 - نامازدا رۇكۇ قىلغاندا بەل ئاللاھ تائالاغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن ئىگىلىدۇ. بۇلاردىن باشقا، ئىنساندىكى پۈتۈن ئورگانلارمۇ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئىتائەتچانلىق بىلەن تۇرۇپ يۇقىرىقى ئەزالارغا ئىشتىراك قىلىدۇ.

«خۇشۇد» نامازنىڭ جېنىدۇر

نامازدا «خۇشۇد»نىڭ ئەھمىيىتى

ناماز نېمە ئۈچۈن بىزگە ئېغىر تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالغان؟

ناماز نېمە ئۈچۈن كۆڭۈل ئىشتىياقىمىز بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەت بولماستىن، ئۆزىمىزنى زورلاپ قىلىدىغان ۋەزىپىگە ئايلىنىپ قالغان؟

ناماز نېمە ئۈچۈن دۇنيالىق خام - چۆتلىرىمىزنى ھېسابلايدىغان ھېسابات ۋاقتى بولۇپ قالغان؟

نېمە ئۈچۈن كۆپ ساندىكى مۇسۇلمانلار ئىمامنىڭ قايسى سۈرىنى ئوقۇغانلىقىنىمۇ بىلمەستىن، نامازغا كىرگەن پېتى چىقىدىغان بولۇپ قالغان؟

نېمە ئۈچۈن ناماز بىزنى يامان ئىشلاردىن ۋە گۇناھ - مەسىيەتلەردىن توسالمايدۇ؟

يۇقىرىقى سوئاللارنىڭ ھەممىسىنىڭ جاۋابى پەقەت بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ، نامازدا «خۇشۇئ» نىڭ يوقالغانلىقىدۇر.

«خۇشۇئ» دېگەن نېمە؟

«خۇشۇئ» — نامازدا تۇرغاندا، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيئىتىدىن ئەيمەنگەن، كۆڭۈلنى ناماز بىلەنلا مەشغۇل قىلغان ۋە پۈتۈن پىكىر – خىيالىنى ئاللاھ تائالاغىلا بېغىشلىغان ھالدا، كەمتەرلىك ۋە ھۇشيارلىق بىلەن تۇرۇش دېگەنلىكتۇر.

«خۇشۇئ» نىڭ ئورنى قەلب، ئۇنىڭ مېۋىسى ئىنسان ئورگانلىرىدا كۆرۈلىدۇ، چۈنكى ئىنساننىڭ بارچە ئورگانلىرى قەلبكە ئەگىشىدۇ. نامازدا بىراۋنىڭ كۆڭلى غەپلەتتە قېلىش، دۇنيالىق پىكىر – خىياللارغا چۆكۈش ۋە شەيتان ۋەسۋەسىلىرى تۈپەيلى ئۇنىڭ «خۇشۇئ» سى بۇزۇلغان ۋاقتىدا، پۈتۈن ئورگانلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا قىلىۋاتقان قۇلچىلىقىمۇ بۇزۇلىدۇ، چۈنكى قەلب قوماندان، باشقا ئورگانلار ئەسكەرلەردۇر. قومانداننى سالاھىيەتلىك بولمىغان ئەسكەرلەرنىڭ مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغىنىدەك، قەلب سالاھىيەتتىن قالغاندا، باشقا ئورگانلارنىڭ سالاھىيىتىمۇ يوقىلىدۇ.

تەپسىرى ئىبنى كەسىردە مۇنداق دەيدۇ: «نامازدىكى «خۇشۇئ» پەقەت ناماز ئۈچۈن كۆڭلىنى پۈتۈنلەي بېغىشلىغان كىشىگىلا ھاسىل بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتا كۆڭۈل ناماز بىلەن ئارام تاپقان بولىدۇ ۋە نامازدىكى ھەقىقىي ھۇزۇر – ھالاۋەتنى تېتىغىلى بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ناماز مېنىڭ خوشاللىقىم ۋە كۆڭۈل ئارامىم قىلىندى» دېگەن⁽¹⁾.

«خۇشۇئ» شەنى ئۇلۇغ، يوقىلىشى تېز، ھازىرقى زاماندا تېپىلىشى ئىنتايىن ئاز بولغان نەرسىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇشۇ ئۈممەتتىن ئەڭ ئاۋۋال يوقىلىدىغان نەرسە «خۇشۇئ» دۇر. ھەتتا نامازلىرىنى «خۇشۇئ» بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىنى كۆرەلمەيسەن» دېگەن⁽²⁾.

«خۇشۇئ» نىڭ ھۆكۈمى

شۈبھىسىزكى نامازنى «خۇشۇئ» بىلەن ئوقۇش پەرزدۇر. شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ

(1) تەپسىرى ئىبنى كەسىر 5 - توم 456 - بەت.

(2) تەبەرائى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿١﴾ تەرجىمىسى: «سەۋر قىلىش، ناماز ئوقۇش ئارقىلىق (ئاللاھتىن) ياردەم تىلەڭلار. ناماز ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيىتىدىن ئەيىمىنىپ (يەنى «خۇشۇئۇ» بىلەن) تۇرغۇچىلاردىن باشقىلارغا ھەقىقەتەن مۇشەققەتلىك ۋە ئېغىر ئىشتۇر»⁽¹⁾.

بۇ ئايەت، ئاللاھ تائالانىڭ ھەيىتىدىن ئەيىمەنگەن ھالدا، «خۇشۇئۇ» بىلەن تۇرمىغۇچىلارنى سۆكۈشنى تەقەززا قىلىدۇ. مەلۇمكى، سۆكۈش پەرزنى تەرك ئەتكەن ياكى مەنى قىلىنغان ئىشلارنى قىلغانلارغا خاستۇر. نامازدا «خۇشۇئۇ» نى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ سۆكۈلگەنلىكى «خۇشۇئۇ» نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مۇئمىنۇن سۈرىسىنىڭ بېشىدىن ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾ يەنى «مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. ئۇلار شۇنداق مۆمىنلەركى، نامازلىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيىمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر» دېگەن ئايىتىدىن ﴿أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ. الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ يەنى «ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇ نېمەتلىك جەننەتنىڭ) ۋارىسلىرىدۇر. ئۇلار (يۇقىرى دەرىجىلىك جەننەت) فېردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىدۇ، فېردەۋستە مەڭگۈ قالىدۇ» دېگەن ئايەتلىرىگىچە بولغان ئايەتلەرمۇ، نامازدا «خۇشۇئۇ» نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭ جەننەتلەرنىڭ ئەڭ ئېسىلى بولغان فېردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىشنىڭ ۋاسىتىسى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. فېردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىش يۇقىرىدا سۈپەتلەنگەنلەر ئۈچۈنلا خاس بولغانلىقى، ئۇلاردىن باشقىلارنىڭ ۋارىسلىق قىلالمايدىغانلىقىنى تەقەززا قىلىدۇ. نامازدا پەرز بولغان «خۇشۇئۇ» ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھەيىتىدىن ئەيىمەنگەن ھالدا نۇرۇشتىن باشقا، نامازدىكى ھەر بىر پائالىيەتنى ئالدىرىماستىن تەمكىنلىك بىلەن قىلىشىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىكەن، سەجدىنى توخۇ دان چوقۇغاندەك ئالدىراپ قىلغان ۋە رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگەندە رۇسلاستىنلا ئالدىراپ سەجدىگە كەتكەن ئادەم «خۇشۇئۇ» نى تەرك ئەتكەن بولىدۇ. چۈنكى نامازنى تەمكىنلىك بىلەن ئالدىرىماستىن ئوقۇش دېگەنلىك نامازدىكى ھەر بىر پۈتكىلىشتە ئورگانلار ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئېلىشتۇر. تەمكىنلىكنى تەرك ئەتكەن ئادەم ئارام ئېلىشنى ھاسىل قىلالمايدۇ، ئارام ئېلىشنى ھاسىل قىلالمىغان ئادەم رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە «خۇشۇئۇ» نى ھاسىل قىلالمايدۇ، «خۇشۇئۇ» نى ھاسىل قىلالمىغان ئادەم گۇناھكار بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا ئاسمانغا

(1) بەقەرە سۈرىسى 45 - ئايەت.

قارىغان ئادەمگە كايغانلىقىمۇ، نامازدا «خۇشۇئ» نىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى نامازدا تۇرۇپ كىچىك ھەرىكەت قىلىش ۋە ئۇياق - بۇياققا قاراش «خۇشۇئ» نىڭ ئەكسىدۇر»⁽¹⁾.

ساۋاب «خۇشۇئ» دەرىجىسىگە قاراپ بولىدۇ

«خۇشۇئ» نامازنىڭ جېنى بولۇپ، ئۇنىڭدىن نېسىۋىسىنى ئالالمىغان ناماز ئۆلۈك نامازدۇر. چۈنكى ھەركىمنىڭ نامازدىن ئالدىغان نېسىۋىسى پەقەت ئۇنىڭدا ئەقلى ئويغاق تۇرغان قىسمى بىلەنلا چەكلىنىدۇ. شۇڭا ھەزرىتى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «نامازنىڭدىن پەقەت نېمە دېگەن ۋە نېمە قىلىۋاتقىنىڭنى بىلىپ، ھېس قىلىپ تۇرۇپ ئوقۇغىنىڭلا ساڭا ئائىتتۇر» دېگەن⁽²⁾.

ناماز ئوقۇغانغا بېرىلىدىغان ساۋاب «خۇشۇئ» غا قاراپ بولىدۇ. ناماز ئوقۇغانلارنىڭ بەزىسى تولۇق ساۋابقا ئېرىشسە، بەزىسى يېرىم ساۋابقا ۋە بەزىسى يېرىمدىنمۇ ئاز ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ئەمما نامازدا نېمە ئوقۇلغان ۋە نېمە ئىش قىلىنغانلىقىنىمۇ بىلمەستىن ئۇنىڭغا كىرگەن پېتى چىققان كىشى ھېچقانداق ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇ، «خۇشۇئ» نى پۈتۈنلەي تەرك ئەتكەن كىشىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **إِنَّ الْعَبْدَ لِيَصِلِي الصَّلَاةَ مَا يُكْتَبُ لَهُ مِنْهَا إِلَّا عَشْرُهَا، تَسْعُهَا، ثَمَنُهَا، سُبْعُهَا، سُدُسُهَا، خَمْسُهَا، رُبْعُهَا، ثَلَاثُهَا نَصْفُهَا** تەرجىمىسى: «بەندە ناماز ئوقۇغان بىلەن ئۇنىڭغا يېزىلىدىغان ساۋاب يا ئوندىن بىرى، يا توققۇزدىن بىرى، يا سەككىزدىن بىرى، يا يەتتىدىن بىرى، يا ئالتىدىن بىرى، يا بەشتىن بىرى، يا تۆتتىن بىرى، يا ئۈچتىن بىرى، يا يېرىمدۇر»⁽³⁾.

شۇ سەۋەبتىن بۇرۇنقى ئۆلگىلىك زاتلار نامازنى «خۇشۇئ» بىلەن ئادا قىلىشقا ناھايىتى زور ئەھمىيەت بېرىشتى. ئۇلار نامازغا تۇرغانلىرىدا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئاللاھ تائالا بىلەن ئېلىپ بېرىۋاتقان سۆھبەتكە بېغىشلىغانلىقتىن، نامازنىڭ سىرتىدىكىلەرنى ئىستىمەس، تۇيماس، بىلمەس بولۇپ، «خۇشۇئ» غا غەرق بولغان ھالدا تۇراتتى.

«ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ناماز ئەسناسىدا توپ ئېتىلغاندا، كىيىمنىڭ يېرىمى كۆيۈپ بولغان بولسىمۇ، نامازدىن بېشىنى كۆتۈرمىگەن. مەسلەمە

(1) شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ «مجموع الفتاوى» ناملىق ئەسىرى 22 - توم 553 - 558 - بەتلەردىن ئېلىندى.

(2) ئىبنى تەيمىيەنىڭ «مجموع الفتاوى» ناملىق ئەسىرى 22 - توم 612 - بەت.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

ئىبنى بەششار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ناماز ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا مەسجىدنىڭ بىر تەرىپى ئۆرۈلۈپ كېتىپ كىشىلەر نالە - پەرياد چاقىرىۋاتقان چاغدا، ئۇ ئەتراپىدا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەردىن خەۋەرسىز ھالدا نامازغا داۋام قىلىۋەرگەن. بەزى سالىھلار تاھارەت ئالغىنىدا چىرايى سارغىيىپ كەتكەنلىكتىن، كىشىلەر بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا: «مەن ھازىر ھۇزۇرغا بارىدىغان زاتنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەن ئەمەسمۇ؟» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن. ھەزرىتى ئەلى - كەررەمەللاھۇ ۋەجھەھۇ. نامازنىڭ ۋاقتى كىرىشى بىلەن تىترەشكە باشلايدىكەن ۋە چىرايى ئۆزگىرىپ كېتىدىكەن. كىشىلەر بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، ئۇ: «ئاللاھ تائالا ئاسمان، زېمىن ۋە تاغلارغا تەڭلىگەندە، ئۇلار ھۇددىسىدىن چىقالماسلىقىدىن قورقۇپ قوبۇل قىلمىغان ئامانەتنى (شەرىئەت تەكلىپىنى) ئادا قىلىش پەيتى كەلدى ئەمەسمۇ؟!» دېدىكەن. ئەللامە سەئىد تەنۇخى ھەر قېتىم ناماز ئوقۇۋاتقىنىدا، ئۇنىڭ كۆز - ياشلىرى ساقلىقىنى ھۆلەپ تۇرىدىكەن»⁽¹⁾.

«شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە نامازغا تۇرغىنىدا ۋۇجۇدىنى تىترەك باسقانلىقتىن، ئىختىيارسىز ھالدا، ئوڭ - سولغا تەۋرىنىپ كېتەتتى»⁽²⁾.

يۇقىرىقىلار بىلەن بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى سېلىشتۇرۇپ كۆرسەك بىزنىڭ نامازنى قانچىلىك بىپەرۋالىق بىلەن ئادا قىلىۋاتقانلىقىمىزنى كۆرەلەيمىز. چۈنكى ھازىرقى زامان مۇسۇلمانلىرىنىڭ بەزىسى نامازدا سائىتىگە قارىسا، بەزىسى كىيىمنى قېقىۋاتقان، بەزىسى باش - كۆزنى قاشلىسا، بەزىسى بۇرنىنى كولاۋاتقان، بەزىسى ئالغان ۋە ساتقانلىرىنىڭ ھېسابىنى چىقارسا، بەزىسى يېنىدا تۇرغان كىشىنىڭ ھەرىكىتى كۈزەتكەن. ئىشقىلىپ بىزنىڭ نامازلىرىمىز «خۇشۇت» تىن ئۆز نېپىۋىسىنى ئالامايۋاتماقتا. شۇ سەۋەبتىن دۇئالىرىمىز ئىجابەت بولمىغان ۋە ھالىمىز ئىسلاھ قىلىنمىغان.

«خۇشۇت» نىڭ ئامىللىرى

ناماز ئىسلام پەرزلىرىنىڭ ئالدىنقىسى ۋە ئەڭ ئەھمىيەتلىكى بولغان ئىكەن، ئۇنىڭدا «خۇشۇت» پەرزىدۇر. شەيتانلارنىڭ ئاتىسى ئىبلىس ئىنسانىيەتنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى بولغانلىقتىن، ئۇ ئادەم بالىلىرىنى قايسىبىر يول بىلەن بولمىسۇن چوقۇم ئازدۇرۇش ئۈچۈن بارلىقىنى ئانايدىغانلىقى توغرىلىق ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا قەسەمىيات قىلغان مەخلۇقتۇر ﴿ثُمَّ لَا يَأْتِيهِمْ مِّنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ

(1) مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇنەججىدنىڭ «33 سبباً للخشوع في الصلاة» ناملىق ئەسىرىدىن.

(2) «كواكب الدرية في مناقب المجتهد ابن تيمية» ناملىق ئەسەرنىڭ 83 - بېتىدىن.

وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿﴾ تەرجىمىسى: «ئاندىن ئۇلارغا چوقۇم ئالدىدىن، ئارقىسىدىن، ئوڭىدىن، سولدىن ھۇجۇم قىلمەن، ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكىنىڭ (نېمىتىڭگە) شۈكۈر قىلغۇچىلار ئەمەسلىكىنى كۆرسەن»⁽¹⁾.

مۇسۇلمان كىشىنى ئاللاھ تائالاغا ئۇلاشتۇرىدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى ۋە ئەڭ كاپالەتلىكى ناماز بولغانلىقتىن، شەيتانلار ئۇلارنى بىر ئامال قىلىپ نامازدىن غايىل قىلىش ئارقىلىق ئۆزلىرىگە ئەگەشتۈرۈش ئۈچۈن ھارماي تىرىشىدۇ. شەيتانلار كىشىلەرنى ئاللاھ تائالادىن يىراقلاشتۇرۇش ئۈچۈن بارچە چارىلىرىنى قوللىنىدۇ. كىشىلەرنى نامازدىن غايىل قالدۇرۇشنىڭ يولى ئۇلارنى «خۇشۇت» تىن مەھرۇم قىلىشتىن باشلىنىدۇ. شۇڭا «خۇشۇت» تىن مەھرۇم بولماسلىقىمىز ئۈچۈن بارچە كۈچىمىز بىلەن تىرىشىش بىزنىڭ بۇرچىمىز. بۇ سەۋەبتىن بىز نامازدا «خۇشۇت» تىن نېسىۋىمىزنى ئېلىشنىڭ ئامىللىرىغا موھتاجىمىز.

«خۇشۇت» نىڭ ئامىللىرى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، «خۇشۇت» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى، يەنە بىرى، «خۇشۇت» نىڭ يوقىلىشىغا ياكى ئاجىزلىشىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلار دۇر.

«خۇشۇت» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى

«خۇشۇت» نى ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. «خۇشۇت» نى ھاسىل قىلىشنىڭ ئەڭ ئالدىنقى چارىسى نامازدا تۇرىۋاتقان كىشى ئۆزىنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقى ۋە نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىشى، خۇددى ئاللاھ تائالانى كۆرۈپ تۇرىۋاتقان دەك ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىنسان نامازنىڭ ھالاۋىتىنى قانچىلىك كۆپ تېتىغانسىمۇ ئۇنىڭ نامازغا بولغان ئىشتىياقى شۇنچىلىك زور ئاشىدۇ. بۇ ئىماننىڭ كۈچىگە قاراپ بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ناماز مېنىڭ كۆڭۈل شادلىقىم قىلىندى» دېگەن. شۇڭا ئۇ مۇئەزرىن بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ئى بىلال! بىزنى ناماز بىلەن راھەتلەندۈرگىن» دېگەن.

2. نامازدىكى رۇكۇ ۋە سەجدىلەر ئارىسىدىكى يۆتكىلىشلەرنى ئالدىرىماستىن تەمكىنلىك بىلەن قىلىش، ھەر بىر يۆتكىلىشتە ئورگانلار ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئېلىش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (نامازدىكى ھەر بىر يۆتكىلىشتە)

(1) ئەتراپ سۈرىسى 17 - ئايەت.

ھەر بىر سوڭەك ئۆز ئورنىغا كېلىپ بولغىچىلىك ئارام ئالاتتى»⁽¹⁾.

ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوغرىلارنىڭ ئەڭ يامىنى ئۆزىنىڭ نامىزىنى ئوغۇرلايدىغانلاردۇر» دېگەندە، ساھابىلار، «يارەسۇلەللاھ! بىراۋ نامىزىنى قانداق ئوغۇرلايدۇ؟» دەپ سورىشىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «نامازنىڭ رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىنى تولۇق قىلمايدىغانلار ئۆزلىرىنىڭ نامازلىرىنى ئوغۇرلىغۇچىلاردۇر» دېدۇ⁽²⁾.

نامازنى ئالدىراپ ئوقۇغان كىشىنىڭ «خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى نامازدىكى تېزلىك «خۇشۇئ» غا پۇرسەت بەرمەيدۇ.

3. نامازدا ئۆلۈمنى ياد ئېتىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ساھابىگە مۇنداق دېگەن: «نامىزىڭدا ئۆلۈمنى ياد ئەتكىن، چۈنكى نامىزىدا ئۆلۈمنى ياد ئەتكەن كىشى نامىزىنى ياخشى ئادا قىلالايدۇ. نامىزىڭنى خۇددى ئۆمرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق نامىزىنى ئوقۇغان كىشىدەك ئوقۇغىن»⁽³⁾.

تەبىئىكى، ئۆلۈش ئالدىدىكى ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق نامازنى ئوقۇغان ئادەم بۇ نامازنى چوقۇم ۋايىغا يەتكەن «خۇشۇئ» بىلەن ئوقۇيدۇ.

4. نامازدا ئوقۇلغان قىرائەت، دۇئا ۋە تەسبىھلەرنى بىلىپ، ئويلاپ ئوقۇش ۋە بۇلار ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش. قۇرئان كەرىم پىكىر يۈرگۈزۈپ ئىبرەت ۋە ۋەز - نەسەھەت ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن ئىلاھىي كىتاب. ﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ تەرجىمىسى: «(بۇ) ئۇلارنىڭ ئايەتلەرنى تەپەككۈر قىلىشلىرى ئۈچۈن، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسەھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن بىز ساڭا نازىل قىلغان مۇبارەك كىتابتۇر»⁽⁴⁾.

قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىش ئۈچۈن بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلىش شەرت. شۇڭا ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلمەيدىغانلار نامازدا ئوقۇلۇۋاتقان قىرائەتكە «مەن ئاللاھ تائالاغا مۇناجات قىلىۋاتىمەن، ئۇ ماڭا خىتاب قىلىۋاتىدۇ» دېگەن ھېس - تۇيغۇ بىلەن قۇلاق سالسا يېتەرلىكتۇر. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىمۇ، ئۆزى

(1) فەتھۇلبارىي 2 - توم 308 - بەت، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) ئىمام ئەھمەد ۋە ھاكىم رىۋايىتى.

(3) شەيخ ئەلبانىنىڭ «سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى» دىن 1421 - ھەدىس.

(4) ساد سۇرىسى 29 - ئايەت.

ئوقۇغانلىرىنى شۇنداق ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئوقۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

قۇرئان كەرىمنى قانداق ئاڭلاش كېرەك؟

قۇرئان كەرىمنى مۇنۇ ئايەتتە سۈپەتلەنگەن مۆمىنلەرگە ئوخشاش ئاڭلاش كېرەك: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار»⁽¹⁾.

5. نامازدا ئوقۇلغان قۇرئاننى ئايەت - ئايەت ئوقۇش. ئۇمۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىرائىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەت قىلغاندا ھەر بىر ئايەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن توختايتتى، ئاندىن ئىككىنچى ئايەتنى باشلايتتى. ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ دىن كېيىن توختاپ، ئاندىن ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ نى ئوقۇپ توختايتتى، ئاندىن يەنە ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نى ئوقۇپ توختايتتى، ئاندىن ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ نى ئوقۇپ بولۇپ توختايتتى، سۈرىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇنداق ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

ھەر بىر ئايەتنىڭ بېشىدا توختاش سۈننەتتۇر. گەرچە ئالدىنقى ئايەتنىڭ مەنىسى كېيىنكى ئايەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسىمۇ، بۇ ئىككى ئايەت ئوتتۇرىسىدا توختاش ئەۋرەلدۇر. ھەر بىر ئايەتتىن كېيىن توختاپ ئوقۇش «خۇشۇئ» نىڭ ھاسىل بولۇشى ئۈچۈن پايدىلىقتۇر.

6. قۇرئاننى ھەر بىر ھەرىپى دانە - دانە چىقىرىپ تەرتىل بىلەن ئوقۇش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتنى ھەرپ - ھەرپ تەپسىر قىلغاندەك ئوچۇق ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر سۈرىنى قىرائەت قىلغاندا، ئۇنى ئەڭ ئۇزۇن ئوقۇغان ھەر قانداق كىشىدىنمۇ ئۇزۇن ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

چۈنكى قىرائەتنى تەرتىل بىلەن قىلىش شۇ ئايەت ئۈستىدە تەپەككۈر قىلىشقا تۈرتكە بولىدۇ، تەپەككۈر «خۇشۇئ» غا تۈرتكە بولىدۇ.

(1) ئەئراف سۈرىسى 204 - ئايەت.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(4) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

7. نامازدا ئاللاھ تائالا ماڭا سۆز قىلىۋاتىدۇ، دېگەن ھېس - تۇيغۇ بىلەن تۇرۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدىسىدا مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ» نامازنى مەن بىلەن بەندەمنىڭ ئارىسىدا ئىككىگە بۆلدۈم. بەندەم ئۈچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن» دېدى. بەندە

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ دېگەندە، ئاللاھ «بەندەم مېنى مەدھىيەلىدى» دەيدۇ. ئۇ

﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەم ماڭا ھەمدۇ سانا ئېيتتى» دەيدۇ. ئۇ

﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەم مېنى ئۇلۇغلىدى» دەيدۇ. ئۇ ﴿يَاكَ نَعْبُدُ

وَيَاكَ نَسْتَعِينُ﴾ دېگەندە، ئاللاھ: «بۇ مەن بىلەن بەندەم ئوتتۇرىسىدىكى ئىش، بەندەم ئۈچۈن سورىغىنى بار» دەيدۇ. ئۇ ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ دېگەندە، ئاللاھ: «بەندەمنىڭ بۇ تىلىگىنى قوبۇل قىلدىم. بەندەم ئۈچۈن سورىغىنىنى بېرىمەن» دەيدۇ»⁽¹⁾.

نامازدا تۇرغان ئادەم فاتىھە سۈرىسىنى ئاللاھ تائالا ماڭا سۆز قىلىۋاتىدۇ مەن ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىۋاتىمەن، ئاللاھ تىلىگەنلىرىمنى بېرىدۇ، دېگەن ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئوقۇيدىكەن، چوقۇم «خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلالايدۇ ۋە تىلىگەنلىرىگە ئېرىشىدۇ.

«خۇشۇئ» غا زىيانلىق ئامىللار

«خۇشۇئ» نىڭ يوقىلىشىغا ياكى ئاجىزلىشىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1. يانفونلارنى يېپىۋەتمەستىن نامازغا تۇرۇش. تېلېفۇن ئاۋازىنىڭ نامازدىكى «خۇشۇئ» نى بۇزىدىغانلىقى شۈبھىسىز دۇر. خۇسۇسەن، يانفونلارنىڭ مۇزىكىلىق ئاۋازى ئەلۋەتتە دىققەتنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە، نامازدىكى «خۇشۇئ» نى يوق قىلىدۇ. شۇڭا مەيلى مەسجىدتە، مەيلى ئۆز ئۆيىدە، مەيلى جامائەت بىلەن، مەيلى ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇماقچى بولغان ھەر قانداق ئادەم نامازغا تۇرۇشتىن بۇرۇن يېنىدىكى يانفوننى يېپىۋېتىشى نامازنىڭ «خۇشۇئ» بىلەن ئادا تېپىشى ئۈچۈن شەرتتۇر.

يانفونلارنى يېپىۋەتمەستىن نامازغا تۇرۇش نامازنىڭ ۋە مەسجىدنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىمىغانلىق بولىدۇ. خۇسۇسەن مەسجىدكە يانفوننى يېپىۋەتمەستىن كىرگەن ئادەم ئۆزىنىڭلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن جامائەتنىڭ «خۇشۇئ» نى بۇزغان ۋە مەسجىد ئەھلىگە

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

ئازار بەرگەن بولىدۇ، نەتىجىدە، گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا كىشىلەرگە ئازار قىلىش ھارام بولغان يەردە، كىشىلەرنىڭ نامازدىكى «خۇشۇئ»نى بۇزۇش قاتمۇ قات ھارامدۇر. ھارامنى ئىشلىگۈچىلەر ئۆزلىرىنى ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا تۇتقۇچىلاردۇر.

نامازغا تۇرۇشتىن ئاۋۋال يانفونلارنى يېپىۋېتىش ناھايىتى ئەھمىيەتلىك ئىشتۇر. نامازنى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ئوقۇيدىغان ھەر قانداق كىشىنىڭ نامازغا تۇرۇشتا يانفوننى يېپىۋېتىپ تۇرۇشى لازىم.

2. ناماز ئوقۇيدىغان جايدىكى دىققەتنى تارتىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ تاشلاش. بۇنىڭغا بىنائەن، نەقىشلەنگەن جاي نامازلاردا - ھەتتا كەبىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن جاي نامازلاردىمۇ - ناماز ئوقۇش ياخشى ئەمەس. چۈنكى ناماز ئوقۇيدىغان جايدىكى نەقىشلەر ۋە سۈرەتلەر دىققەتنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە، «خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلىشقا توسالغۇ بولىدۇ. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيىنىڭ بىر تەرىپىدە نەقىشلەنگەن پەردە بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۇنى ئېلىۋېتىڭ، ئۇنىڭ نەقىشلىرى نامىزىدا كۆزۈمگە چېلىقىپلا تۇردى» دېگەن⁽¹⁾.

شۇنداقلا، ئادەم ئۆتۈپ تۇرىدىغان جايلاردا، كىشىلەر پاراڭلىشىۋاتقان سورۇنلاردا ۋە ۋاراڭ - چۆرۈڭ بولىۋاتقان ئورۇنلاردا ناماز ئوقۇشۇمۇ ياخشى ئەمەس.

3. نەقىشلەنگەن ياكى سۈرەت چۈشۈرۈلگەن ياكى خەت يېزىلغان كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىزىقچىلار بىلەن نەقىش قىلىنغان بىر كىيىمنى كىيىپ ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ”بۇ كىيىمنى ئەبۇ جەھم ئىبنى ھۇزەيفە دېگەن كىشىگە ئاپىرىپ بېرىڭلار ۋە ماڭا ساددا كىيىم ئېلىپ كېلىڭلار، بۇ كىيىمدىكى سىزىقچىلار نامازدا دىققەتتىن بۇزدى“ دەپ بۇيرىدى»⁽²⁾.

نەقىشلەنگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش ياخشى بولمىغان يەردە، سۈرەتلىك كىيىملەر بىلەن، خۇسۇسەن جانلىقلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش تېخىمۇ ياخشى ئەمەس.

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

4. تائام ھازىر بولغان ۋاقتتا نامازغا تۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام **لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ** يەنى «تائام ھازىرلانغان ۋاقتتا ناماز ئوقۇش يوق» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: **إِذَا وُضِعَ عِشَاءُ أَحَدِكُمْ وَأُقِمَتِ الصَّلَاةُ فَاَبْدَأُوا بِالْعِشَاءِ، وَلَا يَعْجَلُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهُ** تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بېرىڭلارنىڭ ئالدىغا كەچلىك تائام كەلتۈرۈلگەن ۋاقتتا ناماز باشلانسا، ئالدى بىلەن تائامغا باشلىسۇن، ئۇنىڭدىن ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ بولمىغىچە نامازغا ئالدىرىمىسۇن»⁽²⁾.

چۈنكى ھازىرلانغان تائامدىن تۇرۇپ كېتىپ نامازغا تۇرغاندا، كۆڭۈل تىنجىمايدۇ. كۆڭلى تائامدا بولۇپ قالغان ئادەم نامازدا «خۇشۇت»نى ھاسىل قىلالمايدۇ.

5. تەرتىپ قىستاپ قالغاندا نامازغا تۇرۇش. شۇبھىسىزكى، تەرتىپ قىستاپ قالغان ئادەم نامازدا «خۇشۇت»نى ھاسىل قىلالمايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلى ئۆزىنى تېزىرەك بوشىتىپ راھەتلىنىش بىلەن مەشغۇل بولىۋاتقان تۇرسا، ئۇ قانداقمۇ نامىزنى «خۇشۇت» بىلەن ئادا قىلالىسۇن؟! شۇ سەۋەبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدى ياكى كەينى قايسىبىر تەرتىپ قىستاپ قالغان كىشىنىڭ ئۆزىنى بوشاتماستىن نامازغا تۇرۇشىنى مەنئى قىلغان. **إِذَا أُقِمَتِ الصَّلَاةُ وَوَجَدَ أَحَدُكُمُ الْخَلَاءَ فَلْيَبْدَأْ بِالْخَلَاءِ** تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بېرىڭلار ھاجەتخانىغا باراي دەپ تۇرغىنىدا ناماز باشلىنىپ كەتسە، ئىشنى ھاجەتخانىدىن باشلىسۇن»⁽³⁾.

6. نامازدا مۈگدەش. نامازنى مۈگدەپ ئوقۇغان كىشىنىڭ «خۇشۇت»نى ھاسىل قىلالىشى ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۈگدەك باسقان كىشىنىڭ ناماز ئوقۇشىنى مەنئى قىلغان **إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَنْمَ حَتَّى يَعْلَمَ مَا يَقْرَأُ** تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بېرىڭلارنى نامازدا ئۇيقۇ بېسىۋالسا، (نامازنى توختىتىپ) ئۇخلىسۇن، نامازنى نېمە ئوقۇۋاتقانلىقىنى بىلگىدەك ھالغا كەلگەندە ئوقۇسۇن»⁽⁴⁾.

بۇ ھەدىس پەرز، ۋاجىب، سۈننەت ۋە نەپىلە قاتارلىق ھەر قانداق نامازغا شامىلدۇر.

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم ۋە تېرمىزى رىۋايىتى.

(4) بۇخارى رىۋايىتى.

بىراق پەرز نامازلارنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتمەسلىكى شەرتتۇر.

7. نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان جاينى سۈرتۈش ياكى تازىلاش ياكى تۈزلەش بىلەن مەشغۇل بولۇش. بۇنداق ھەرىكەتلەرنى كۆپ قىلىش «خۇشۇئ» نى ھاسىل قىلىشقا ئەلۋەتتە توسالغۇ بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان يېرىنى تۈزلەۋاتقان بىر ئادەمنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا: **إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا، فَوَاحِدَةً** تەرجىمىسى: «ئەگەر زادى قىلمىساڭ بولمىسا بىرلا قېتىم قىلغىن» دېگەن⁽¹⁾.

نامازدا يۈز ۋە پىشانىنى سۈرتۈشمۇ «خۇشۇئ» نى بۇزىدىغان ئامىللاردىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گاھدا سۇ ياكى تۇپراققا سەجدە قىلغىنىدىمۇ پىشانىسىنى تازىلاش ئۈچۈن سىلىمىغان. چۈنكى نامازدىكى «خۇشۇئ» بۇنداق قىلىشىنىمۇ ئۇنتۇلدۇرىدۇ.

8. نامازدا ئۇياق – بۇياققا قاراش. بۇنداق قىلىش نامازدا «خۇشۇئ» ھاسىل قىلىشقا ئەلۋەتتە توسالغۇ بولىدۇ. چۈنكى كۆزنىڭ ھەرىكىتى قەلبنى مەشغۇل قىلىدۇ. قەلب مەشغۇل بولغاندا نامازدىكى «خۇشۇئ» يوقىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **لَا يَزَالُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مُقْبِلًا عَلَى الْعَبْدِ فِي صَلَاتِهِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ، فَإِذَا صَرَفَ وَجْهَهُ انْصَرَفَ عَنْهُ** تەرجىمىسى: «بەندە نامىزدا ئۇياق – بۇياققا قارىماستىن تۇرغاندا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ. ئۇ بىرەر تەرەپكە بۇرۇلۇشى بىلەنلا ئاللاھ تائالا ئۇنى نەزىرىدىن ساقىت قىلىدۇ»⁽²⁾.

نامازدا بۇرۇلۇشنىڭ مەنىسى

نامازدا بۇرۇلۇش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى، قەلب بىلەن بۇرۇلۇش، يەنە بىرى كۆز بىلەن بۇرۇلۇشتۇر. قەلب بىلەن بۇرۇلۇش — كۆڭۈلنى نامازنىڭ سىرتىدىكى ئىشلار بىلەن مەشغۇل قىلىشتۇر. كۆز بىلەن بۇرۇلۇش — ئۇياق – بۇياققا قاراشتۇر. ھەر ئىككى تۈرلۈك بۇرۇلۇش مەنىسى قىلىنغاندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىكى بۇرۇلۇشتىن سورالغىنىدا: «ئۇ ئوغرىلىق بولۇپ، شەيتاننىڭ بىر ئۇنىڭ نامىزىنى ئوغۇرلىغىنىدۇر» دېگەن⁽³⁾.

نامازدا تۇرۇپ قەلبى ياكى كۆزى بىلەن ئۇياق – بۇياققا بۇرۇلغان ئادەم ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدىن يۈز ئۆزىگەن بولىدۇ. پادىشاھ ياكى رەئىس جۇمھۇر بىر ئۇنى

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(3) بۇخارى رىۋايىتى.

ھۇزۇرغا چاقىرتىپ ئەكىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇرسا، ئۇ ئۇياققا - بۇياققا بۇرۇلۇپ ئۆزى سۆھبەتلىشىۋاتقان كىشىگە كۆڭۈل بەرمىسە، ئۇنى ھۇزۇرغا چاقىرتقان كىشى ئۇنىڭدىن مەنۇن بولامدۇ؟ يەنە تېخى ئۇنى ھۇزۇرغا چاقىرتقان پادىشا ياكى رەئىس جۇمھۇر ئۇنىڭغا سۆزلەۋاتقاندا، ئۇ ئۇياق - بۇياققا بۇرۇلۇش سەۋەبلىك ئۇنىڭ سۆزىگە دىققىتىنى بېغىشلىمىسا، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىيالامدۇ؟ سۆھبەتكە قۇلاق سالماي ئادەم ئۇنىڭدىن مەنپەئەت ئالالامدۇ؟!

ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلار بۇنداق بولغان يەردە، پادىشاھلارنىڭ پادىشاھى، كاتتىلارنىڭ كاتتىسى، شۇنداقلا پۈتۈن كائىناتنىڭ بىرلا خوجايىنى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا تۇرۇپ، ئۇنىڭ رەھمىتىگە ۋە ياردىمىگە تەلۈمۈرگەن كىشىنىڭ ھالى قانداق بولىشى كېرەك؟! (1).

ئەپسۇسكى، «خۇشۇئ» شۇنچە ئەھمىيەتلىك بىر پەرز تۇرسىمۇ، بىزنىڭ بۇرۇنقى فىقھىي كىتابلىرىمىزدا «خۇشۇئ» توغرىلىق ئالاھىدە ماۋزۇ قويۇپ تەپسىلىي توختالمىغان. بەلكى ئۇ زامانلاردا كىشىلەرنى ئازدۇرغۇچى ۋاسىتىلەر ھازىرقى زامانغا نىسبەتەن ئاز بولغانلىقى ۋە كىشىلەرنىڭ ئىمانمۇ بىزلەرنىڭكىدىن كۈچلۈك بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك. پېقىرىمۇ «خۇشۇئ»دىن ئىبارەت بۇ مۇھىم ماۋزۇ توغرىلىق ئىزدىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆزۈمنىڭ نامازدىكى بۇ مۇھىم پەرزگە ئەھمىيەت بېرىشتىن بەكمۇ غەپلەتتە ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم ۋە ئۆتكەنكى گۇناھلىرىم، غاپىللىقىم ھەمدە نوقسانلىرىم ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلىدىم. ئاۋۋال ئۆزۈمگە، ئاندىن جىمى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمغا نامازدا «خۇشۇئ»نى ھاسىل قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشنى تەۋسىيە قىلىمەن.

ئىنسان پىسخولوگىيىسى ۋە بەش ۋاخ ناماز

«ئىنسان يارىتىلىشىدىنلا ئېغىر سىناقلارغا چىدامسىز بىر مەۋجۇدات بولۇپ، ئۇنىڭ مۇپتىلا بولىدىغان بالالىرى ۋە دۈشمەنلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇ ھەممىگە ئىگە بولالمايدىغان ھاجەتمەن بىر مەۋجۇدات بولۇپ، ئۇنىڭ ئېھتىياجلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇ ئاجىزدۇر. ھالبۇكى، ھاياتنىڭ يۈكلىرى ئىنتايىن ئېغىردۇر. ئىنساندىكى ئەقىل بىلەن روھ ئۇنى ئۇلۇغۋار غايىلەر ۋە مەڭگۈلۈك سائادەتلەرگە چاقىرىدۇ. ھالبۇكى، ئىنساننىڭ قولى قىسقا، ئۆمرى چەكلىك، ئىقتىدارى يېتەرسىز، سەبىر - تاقىتى ئازدۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئىنساننىڭ كۈندۈزىنىڭ مەشغۇلىيەتلىرى باشلىنىشتىن بۇرۇن، تاڭ سەھەر تۇرۇپ بامدات نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئەڭ قۇدرەتلىك ۋە ئەڭ مەرھەمەتلىك خوجىسى —

(1) مۇھەممەد سالىھ ئەل مۇنەججىدنىڭ «33 سبباً للخشوع في الصلاة» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرغا مۇراجىئەت قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئىشلىرىغا مۇۋەپپەقىيەت ۋە مەدەت تىلەشكە نەقەدەر ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكى ۋە باشلىنىۋاتقان كۈندۈز ھاياتىدا بېشىغا كېلىدىغان، ئۈستىگە يۈكلىنىدىغان ئىشلارنى يېڭىشتا نامازنىڭ نەقەدەر مۇھىم بىر يۆلىنىش نوقتىسى بولىدىغانلىقى ئوچۇق مەيداندىدۇر.

پىشىن ۋاقتى

پىشىن ۋاقتى — كۈندۈز كامالغا يېتىپ قۇياش ئاسماننىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا كېلىپ بولغاندىن كېيىن، كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلىگەن بىر ئاندۇر ھەمدە بۇ ۋاقىت كۈنلۈك مەشغۇلىيەتلەرنىڭ ھارغىنلىقىدىن ۋاقىتلىق دەم ئېلىش ۋاقتى. پانى دۇنيانىڭ تۈگىمەيدىغان ئېغىر ئىشلىرى ۋە مەشغۇلىيەتلىرى ئېلىپ كەلگەن غەپلەت ۋە بېپەرۋالىقتىن روھنىڭ تەنەپپۇسقا ئېھتىياجلىق بولغان بىر ۋاقتى. بۇ، ئىلاھىي نېمەتلەر ئىزھار قىلغان بىر ۋاقىتتۇر. ئىنساننىڭ روھىي تارلىقلاردىن ۋە غەپلەتلەردىن قوتۇلۇپ، بۇ دۇنيانىڭ ئاقىۋەتسىز مەشغۇلىيەتلىرىدىن قول ئۈزۈپ، مەڭگۈلۈك باقى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرغا كېلىپ قول باغلاپ تۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ پۈتۈن نېمەتلىرىگە شۈكۈر ئىزھار قىلىش، ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقىغا لايىق ھالدا، رۇكۇ بىلەن يەرگە ئېگىلىپ ھۈرمەت بىلدۈرۈش ۋە سەجدە ئارقىلىق پۈتۈن ئىخلاسى ۋە مۇھەببىتىنى نامايەن قىلىشتىن ئىبارەت بولغان پىشىن نامىزىنى ئوقۇشى نەقەدەر مۇھىم، نەقەدەر پايدىلىق ۋە تولىمۇ مۇناسىپ بىر روھىي تەنەپپۇس ئىكەنلىكىنى ئىنسان بولىدىكەن چوقۇم چۈشىنەلەيدۇ.

ئەسىر ۋاقتى

ئەسىر ۋاقتى — ھەر نەرسە خازان بولىدىغان كۈز پەسلىنى، قېزىلنىڭ غەمكىن ھالىنى ۋە ئاخىر زاماننىڭ ۋاقتىنى ئەسلىتىدىغان بىر ۋاقىت. بۇ ۋاقىت، كۈنلۈك ئىشلارنىڭ خۇلاسىلىنىش ۋاقتىدۇر. بۇ ۋاقىتتا قۇياشنىڭ كۈن پېتىشقا قاراپ ماڭغان سەيرىسى، كائىناتتا — ئاللاھ تائالادىن باشقا — ھەممە نەرسىنىڭ پانى ئىكەنلىكىنى ۋە ئىنساننىڭمۇ بىر كۈنى خۇددى قۇياش پاتقانداك ھاياتلىقتىن كۆز يۇمىدىغانلىقىنى ئەسلىتىدىغان بىر مەزىرىدۇر. بۇ پەيتتە، مەڭگۈ پانى بولمايدىغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرغا ئېلتىجا قىلىپ، قۇللۇقنىڭ ئەڭ يۈكسەك ئىپادىسى بولغان ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش نەقەدەر مۇۋاپىق ۋە مۇناسىپ بولغان قۇللۇق بۇرچى ئىكەنلىكىنى ئەقىل ئىگىسى بىلەلەيدۇ.

شام ۋاقتى

شام ۋاقتى — قۇياشنىڭ پېتىشى ئارقىلىق ئىنساننىڭ ئاخىرى بىر كۈن پۈتۈن ياخشى كۆرگەنلىرىدىن ئايرىلىپ قەبرىگە كىرىدىغانلىقىنى خاتىرىلىتىدىغان بىر ۋاقتتۇر. بۇ ۋاقت مەڭگۈلۈك بولغان بىر زاتقا ئېسىلىپ، ئۇنىڭغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭ ئەبەدىي يوقالمايدىغان رەھىمىتىگە ئېرىشىش ئارقىلىق دۇنيادا سائادەت ۋە ئاخىرەتتە مەڭگۈلۈك خازان بولمايدىغان بەختلىك ھاياتقا ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى خاتىرىلىتىدۇ. مۇشۇنداق بىر ۋاقتتا شام نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئاللاھقا يۈزلىنىشنىڭ نەقەدەر ياخشى ۋە تولىمۇ پايدىلىق بىر بەندىچىلىك بۇرچى ئىكەنلىكىنى قەلبى ساغلام بولغانلار بىلەلەيدۇ.

خۇپتەن ۋاقتى

خۇپتەن ۋاقتى — كۈندۈزنىڭ ئۇپۇقتىكى پۈتۈن ئەسەرلىرى يوقىلىپ ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان بىر ۋاقت. بۇ ۋاقت كۈندۈز بىلەن كېچىنى ئالماشتۇرۇپ تۇرغۇچى زاتنىڭ ئىلاھىي ئىجراسى، ئاخىرەتكە كەتكەنلەرنىڭ بۇ دۇنيادىن ئايرىلىپ باشقا بىر ئالەمگە يۆتكەلگەنلىكىنى خاتىرىلىتىدىغان بىر ۋاقت. مۇشۇنداق بىر پەيتتە، ئىنساننىڭ ئاللاھ تائالغا يۈزلەنگەن، ئۇنىڭ چەكسىز قۇدرىتىنى تونۇغان ۋە ئۆزىنىڭ نەقەدەر ئاجىز، چىدامسىز، بىچارە بەندە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئەڭ قۇدرەتلىك زاتقا يېقىنلىشىشى نەقەدەر توغرا، نەقەدەر ئويغۇن بىر ئىبادەت ئىكەنلىكىنى ئىبرەت ئالىدىغانلار چۈشىنىدۇ»⁽¹⁾.

نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى

نامازلارنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، قەستەن تەرك ئېتىشىنىڭ ئەڭ چوڭ گۇناھ ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىگە ئىشلەنگەن ئەڭ ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىدە، نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ قاتتىق ئازابىغا دۇچار بولىدىغانلىقىدا شەك - شۈبھە يوقتۇر. بۇ مەسىلىدە ئىسلام ئۆلۈملىرى ئارىسىدا ھېچبىر ئىختىلاپ يوق. نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھۆكۈمى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغانلىق ۋە ئۇنىڭ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغانلىق يۈزىسىدىن نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەر بولۇپ، مۇنداقلا شەكسىز كاپىرلاردۇر. چۈنكى قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ(ئەڭ ئىشەنچلىك) ھەدىسلەر ئارقىلىق

(1) بەدىئۇز زامان سەئىد نۇرسىيىنىڭ «sozler» ناملىق ئەسىرىدىن - تۈركچە.

بېكىتىلگەن ئەھكاملارنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

2 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكتىن ناماز ئوقۇمىغان كىشىلەر بولۇپ، بۇلار تۆۋەندىكى ئىككى خىل كىشىلەردۇر: بىرىنچىسى، دۇنيادىن پۈتۈنلەي ئالاقىسىز ھالدا، ئادەمىزات بارمايدىغان يىراق چۆللەردە، تاغلاردا ۋە ئورمانلىقلاردا ياشىغانلىقىدىن، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سوراپ ئۆگىنىش ئۈچۈن، دىننىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان بىرەر ئالىمنىڭمۇ بولمىغانلىقى سەۋەبىدىن، ھاياتىدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ باقمىغانلىقى تۈپەيلى ناماز ئوقۇمىغان كىشىلەر.

يەنە بىرى، ئىسلام دىنىنى ئەمدىلا قوبۇل قىلغان بولۇپ، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنى ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرىنى ئۆگىنىپ بولغىچىلىك ئۆلۈپ كەتكەنلىك سەۋەبىدىن ناماز ئوقۇيالمايدىغان كىشىلەر. يۇقىرىقى ئىككى تۈرلۈك كىشىلەرنىڭ ناماز ئوقۇمىغانلىقتىكى ئۆزۈرلىرى قوبۇل قىلىنىپ، ئۇلاردىن نامازنى تەرك ئەتكەنلىكىنىڭ گۇناھى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق»⁽¹⁾.

ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پۈتۈن ئالەمگە، تاقىيامەتكىچىلىك پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن بۇ ئىسلام دىنى پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ ئورتاق دىنى بولۇش سۈپىتى بىلەن كەلگەن بىر دىن بولسىمۇ، ئۇنىڭ دەۋىتى يەتمىگەن جايلاردىكى ئىنسانلارنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمىغانلىقى ئۈچۈن جازالانمايدىغانلىقىغا ئوخشاش، ئىسلام دىنىنىڭ دەۋىتىنى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ، نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئاڭلىمىغانلىقىدا — يۇقىرىقى ئىككى تۈرلۈك كىشىلەردەك — ھەقىقىي ئۆزۈرلۈك كىشىلەرمۇ ناماز ئوقۇمىغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئادالەتدۇر.

بىراق ھازىرقى ئۆچۈر دەۋرىدە، دۇنيانىڭ قايسىبىر بۆلۈكى - پۇقچىقىدا ياشىغان بولمىسۇن نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن ۋە ئاڭلىمىغان بىرەر مۇسۇلماننىڭ تېپىلىشى تەسەۋۋۇردىن يىراق، ئەلۋەتتە.

3 - نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ، نامازغا

(1) ئىسرا سۈرىسى 15 - ئايەت.

ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەر بولۇپ، ئۇلار قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. ئاخىرەتتە ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ناماز ئوقۇمىغانلىقتىكى ھېچقانداق ئۆزىنى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئەمما ھەيىزدار ۋە نىفاسدار ئاياللار ھەيىزدارلىق ۋە نىفاسدارلىق ۋاقىتلىرىدا ناماز ئوقۇمايدۇ، روزا تۇتمايدۇ. كېيىنمۇ نامازنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. بىراق رامزان روزىسىنىڭ قازاسىنى پاك بولغاندىن كېيىن ئادا قىلىدۇ.

نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ئاخىرەتتە تارتىدىغان ئازابلىرى توغرىلىق ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ إِلَّا أَصْحَابُ اليمينِ. فِي جناتٍ يَتَسَاءَلُونَ. عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ. قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ﴾ تەرجىمىسى: «ھەر ئىنسان قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن (دوزاختا) مەھبۇستۇر. پەقەت ئەسھابى يەمىن (سائادەتمەن مۆمىنلەر) بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئۇلار جەننەتلەردە بولۇپ، گۇناھكارلاردىن «سىلەرنى دوزاخقا كىرگۈزگەن نېمە؟» دەپ سورىيدۇ. ئۇلار «بىز ناماز ئوقۇمىدۇق، مىسكىنلەرگە تاام بەرمىدۇق» دەپ جاۋاب بېرىدۇ»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىش ئارقىلىق جەننەتكە كىرىشنىڭ ئەڭ كاپالەتلىك ۋەسىلىسى ناماز ئىكەنلىكى توغرىلىق ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ناماز ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار»⁽²⁾.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش ۋە پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش قاتارلىق ئەمەللەرنى ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىشنىڭ كاپالىتى قىلىپ كۆرسەتكەن. ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿أَمَّا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِهَا حَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ تەرجىمىسى: «بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ھەقىقەتەن شۇنداق كىشىلەر ئىمان ئېيتىدۇكى، ئۇلارغا شۇ ئايەتلەر بىلەن ۋەز - نەسبەت قىلىنسا، (ئاللاھ تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن ئاللاھ تائالاغا) سەجدە قىلغان ھالدا يېقىلىدۇ، پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ ئېيتىدۇ، ئۇلار (پەرۋەردىگارىنىڭ ئىتائەت - ئىبادىتىدىن) چوڭلىق قىلمايدۇ»⁽³⁾.

(1) مۇددەسىر سۈرىسى 38 - 44 - ئايەت.

(2) نۇر سۈرىسى 56 - ئايەت.

(3) سەجدە سۈرىسى 15 - ئايەت.

بۇ ئايەتتە، ئاللاھ تائالا، ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ناماز ئوقۇش ئارقىلىق سەجدە قىلمىغان، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى مەدھىيىلەپ ئۇنىڭغا تەسبىھ ئېيتىمىغان ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئىبادىتىدىن چوڭلۇق قىلىپ باش تارتقان كىشىلەرنى ئىمان ئېيتىمىغان ھېسابتا قىلىپ كۆرسەتكەن. مۇندىن باشقا نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى توغرىلىق كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھىنىڭ ئېغىرلىقى ھەققىدە يەنە مۇنداق دەيدۇ: **بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشَّرْكِ وَالْكَفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ** تەرجىمىسى: «مۇسۇلمانلىق بىلەن مۇشرىكلىك ۋە كۇپرىلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق نامازدۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇقىرىقى مەنىنى يەنە تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: **الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ** تەرجىمىسى: «كاپىرلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرق نامازدۇر. نامازنى تەرك قىلغان كىشى كاپىر بولغان بولىدۇ»⁽²⁾.

يۇقىرىقى ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەردىن نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھىنىڭ ئىنتايىن چوڭ ئىكەنلىكى ۋە نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ كاپىرلارنىڭ قاتارىدىن سانلىدىغانلىقى ئىپادىلەندى. لېكىن كۇپىرى ئىمانغا زىت كېلىش ۋە كەلمەسلىك ئېتىبارى بىلەن تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ.

كۇپرىنىڭ تۈرلىرى

كۇپىرى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى، ئېتىقادتىكى كۇپىرلىق، يەنە بىرى، ئەمەلدىكى كۇپىرلىقتۇر. ئېتىقادتىكى كۇپىرلىق ئىمانغا زىت كېلىدۇ. ئەمما ئەمەلدىكى كۇپىرلىق ئىمانغا زىت كەلمەيدۇ.

ئېتىقادتىكى كۇپىرلىقنىڭ ھۆكۈمى

ئېتىقادتىكى كۇپىرلىقنى سادىر قىلغان ئادەم ئىسلام ۋە ئىماندىن چىقىپ كېتىش ئارقىلىق كاپىر بولىدۇ. چۈنكى ئېتىقادتىكى كۇپىرلىق ئىمانغا زىت كېلىدۇ ۋە ئىمان بىلەن ھەرگىز بىرلىشەلمەيدۇ. ئېتىقادتىكى كۇپىرلىق تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ئېتىقادتىكى كۆپىلىقنىڭ تۈرلىرى

1 - كۆپىرى ئىنكار

كۆپىرى ئىنكار — قۇرئان كەرىمگە ياكى سەھىھ ھەدىسلەرگە ياكى ئۇلاردا كەلگەن ھۆكۈملەرگە ۋە ياكى ئۇلار ئارقىلىق سابىت بولغان بەش ۋاخ ناماز، روزا، زاكات قاتارلىق پەرزلەر ۋە ئەھكاملارنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلىش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: (ئاللاھ تائالاغا يالغاننى چاپلىغان ياكى ھەق كەلگەندە ئۇنى ئىنكار قىلغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ جەھەننەمدە كاپىرلارغا جاي يوقمىدۇ؟ (ئەلۋەتتە بار))⁽¹⁾.

2 - كۆپىرى تەكەببۇر

كۆپىرى تەكەببۇر - ئىسلام ئەھكاملىرىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلىپ تۇرۇپ، چوڭلۇق قىلغانلىقتىن ئۇنىڭغا بويسۇنماسلىق دېمەكتۇر. بۇ خىلدىكى كۆپىرى ئىبلىسنىڭ كاپىرلىقىغا ئوخشاش كۆپىرىدۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: (ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى)⁽²⁾.

دېمەك، ئىبلىسنىڭمۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ كاپىر بولۇپ كەتكەنلىكى بۇ ئايەتتە ئېنىق بايان قىلىنغان. ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىغان مۇتەكەببۇرلارنىڭ ئاقبۇتى ئىبلىسنىڭ ئاقبۇتى بىلەن بىردۇر.

3 - كۆپىرى شەك

كۆپىرى شەك — ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرى بولغان ئالتە ئىماننىڭ قايسى بىرىگە شەك كەلتۈرۈش دېمەكتۇر. ئۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: ((كاپىر ئادەم مۇنداق دېدى) قىيامەت بولمايدۇ دەپ ئويلايمەن، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ (يەنى قىيامەت بولغاندىمۇ) ئەلۋەتتە بۇ باغدىن ياخشىراق جاينى تاپمەن. ئۇنىڭغا (مۆمىن) بۇرادىرى مۇنازىرلەشكەن ھالدا، سېنى (ئەسلىدە) تۇپراقتىن، ئاندىن ئابىمەندىن يارىتىپ، ئاندىن سېنى راۋۇرۇس ئىنسان قىلغان زاتنى ئىنكار

(1) ئەنكەبۇت سۇرىسى 68 - ئايەت

(2) بەقەرە سۇرىسى 34 - ئايەت

قىلامسەن؟ دېدى) (1).

بۇ ئايەتتە، قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا شەك كەلتۈرگەن كىشى ئاللاھ تائالانى ئىنكار قىلغانلىق سۈپىتىدە كۆرسىتىلگەن. ئاللاھ تائالانى ئىنكار قىلغان كىشىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقى شەكسىزدۇر.

4 - كۆپىرى ئېتىراز

كۆپىرى ئېتىراز — ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئەمەللەرگە قارشىلىق بىلدۈرۈش ۋە ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈش دېمەكتۇر. قورئان كەرىمنىڭ مۇنۇ ئايەتلىرى بۇنى ئىپادىلەيدۇ: (سېنى سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغان چېغىمدا نېمىشقا سەجدە قىلمىدىڭ؟) دېدى. ئىبلىس: ”مەن ئۇنىڭدىن ئارتۇقمەن. مېنى ئوتتىن، ئۇنى لايدىن ياراتتىڭ“ دېدى (2)، (كاپىرلار ئاگاھلاندىرۇلغان نەرسىلەردىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەردۇر) (3)

بۇ ئايەتلەردە، ئىسلام دەۋىتىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەرنىڭ شەكسىز «كاپىرلار» ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

بۇ ئايەتتە، ئىسلام دەۋىتىدىن يۈز ئۆرۈگۈچىلەرنىڭ «كاپىرلار» ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

5 - كۆپىرى نىفاق

كۆپىرى نىفاق — تىلىدا ئۆزىنى مۇسۇلمان دەپ قويۇپ، دىلىدا ئىشەنمەسلىك دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: (كىشىلەر ئارىسىدا ئاللاھ تائالاغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەندۈك دېگۈچىلەر بار، ھەقىقەتتە ئۇلار ئىشەنمەيدۇ) (4).

بۇ ئايەتتە، مۇناپىقلار ئېغىزلىرى ئارقىلىق ئۆزلىرىنى «مۇسۇلمان» دەپ قانچىلىك دەۋا قىلىشىمۇ، ئەمەلىيەتتە، ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانلاردىن ئەمەس، بەلكى كۇففارلاردىن ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

(1) كەھق سۇرىسى 36 - 37 - ئايەتلەر

(2) ئەئزاق سۇرىسى 12 - ئايەت

(3) ئەھقانى سۇرىسى 3 - ئايەت

(4) بەقەرە سۇرىسى 8 - ئايەت

ئەمەلدىكى كۆپىلىقنىڭ ھۆكۈمى

ئەمەلدىكى كۆپىلىقنى سادىر قىلغان كىشى ئىسلامدىن ياكى ئىماندىن چىقىپ كەتمەيدۇ. نەتىجىدە، ئۇ، كاپىر بولمايدۇ. چۈنكى ئەمەلدىكى كۆپىلىق ئىمانغا زىت كەلمەيدۇ، بىراق ئۇنى سادىر قىلغۇچى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

ئەمەلدىكى كۆپىلىقنىڭ تۈرلىرى

1 - كۆپىرى نېمەت

كۆپىرى نېمەت — ئاللاھ تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىنى تونۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا شۈكۈر ئادا قىلماستىن كۆپىرانى نېمەت قىلىش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: (ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگار ئىگىلەر: «نېمەتتىگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن، ئەگەر كۆپىرانى نېمەت قىلساڭلار، مېنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە، بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ» دەپ جاكالدى) ⁽¹⁾.

2 - كۆپىرى مەئىسىيەت

كۆپىرى مەئىسىيەت — ئىسلام شەرىئىتىدە كۆپىرلىق بىلەن سۈپەتلەنگەن ھەرقانداق گۇناھ - مەسىيەتلەر ۋە يامان ئىشلار دېمەكتۇر. ئۇلاردىن:

(1) كۆپىرى مەئىسىيەت — ئىسلام شەرىئىتىدە كۆپىرلىق بىلەن سۈپەتلەنگەن ھەرقانداق گۇناھ - مەسىيەتلەر ۋە يامان ئىشلار دېمەكتۇر. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

(2) مۇسۇلماننى ناھەق ئۆلتۈرۈش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى: (مۇسۇلماننى ھاقارەتلەش ئېغىر گۇناھتۇر، ئۇنى ناھەق ئۆلتۈرۈش كۆپىرلىقتۇر) ⁽²⁾.

(3) ھاراق ئىچىش، ئوغرىلىق قىلىش ۋە زىنا قىلىش. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى: (زىنا قىلغۇچى مۆمىنلىك ھالىتىدە زىنا قىلمايدۇ، ئوغرى مۆمىنلىك ھالىتىدە ئوغرىلىق قىلمايدۇ ۋە ھاراق ئىچكۈچى مۆمىنلىك ھالىتىدە ھاراق ئىچمەيدۇ) ⁽³⁾.

(4) ناماز، روزا، زاكات قاتارلىق پەرز ئەمەللەرنى تەرك ئېتىش. بۇنىڭ دەلىلى

(1) ئىبراھىم سۇرىسى 7 - ئايەت

(2) بۇخارى رىۋايىتى

(3) مۇسلىم رىۋايىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باشتا بايان قىلىنغان مۇنۇ سۆزى: (كاپىرلار بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرق نامازدۇر. نامازنى تەرك قىلغان كىشى كاپىر بولغان بولىدۇ)⁽¹⁾.

3 - كۆپرى ھۆكۈم

كۆپرى ھۆكۈم - ئىسلام شەرىئەت قانۇنىنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىگە ئىتقاد قىلىپ تۇرۇپ، باشقا قانۇنلارنى دەستۇر قىلىپ، ئۇلار بىلەن ئىش كۆرۈش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: (كىملىرىكى، ئاللاھ نازىل قىلغان ئايەتلەر بويىچە ھۆكۈم قىلمايدىكەن، ئۇلار كاپىرلاردۇر)⁽²⁾.

ئەمما ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتىنى «بۇ ئەسرگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ» دېگەن ئېتىقاد بىلەن ياكى يەرلىك قانۇنلارنى ئۇنىڭدىن ئەۋزەل بىلگەنلىك سەۋەب بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ شەرىئىتىدىن يۈز ئۈرۈگۈچىلەر ئېتىقادىتىكى كۆپىنچىلىكنىڭ ھۆكۈمىگە كىرىدۇ. چۈنكى بۇ خىل كۆپرى ئېتىقادى كۆپىنچىلىكنىڭ جۈملىسىدىن بولۇپ ئىمانغا زىت كېلىدۇ. شۇڭا بۇنى سادىر قىلغۇچىلار كاپىر بولىدۇ⁽³⁾.

يۇقىرىدا كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك، نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى بەكمۇ ئېغىردۇر. شۇڭا ئۇنىڭغا كۆپرى ئىسمى بېرىلگەن. ئەمەلدىكى كۆپرى گەرچە ئىمانغا زىت كېلىدىغان بىر كۆپرى بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ كۆپرى ئىسمىنى ئالغانلىقى ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ ئېغىرلىقىغا يېتەرلىك دەلىلدۇر. نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھالى ئىنتايىن خەتەرلىكتۇر. بۇنداق بولمىسا ئىدى، ئۇلار كاپىرلىق بىلەن سۈپەتلەنمىگەن بولاتتى.

«نامازنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھىنىڭ بۇنچىلىك ئېغىر ۋە چوڭ بولۇشىنىڭ يەنە بىر سىرى شۇكى، نامازنى تەرك ئېتىش كائىناتنىڭ قانۇنىيىتى بىلەن زىتلاشقانلىقتۇر. چۈنكى كائىناتتىكى ھەر قانداق بىر مەۋجۇدات ئاللاھ تائالانى ئۆز تىللىرى بىلەن مەدھىيەلەيدۇ ۋە ئۇلۇغلايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ توغرىدا قۇرئان كەرىمنىڭ ئىسرا سۈرىسى

44 - ئايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ

لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ تەرجىمىسى: «(كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ئاللاھ تائالانى پاك دەپ مەدھىيەلەيدۇ. لېكىن سىلەر(تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى

(1) ئەھمەت رىۋايىتى

(2) مائىدە سۈرىسى 44 - ئايەت

(3) دۇكتۇر يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ «ئىسلامدا ئىبادەت» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدەھىيىسىنى سەزمەيسلەر»⁽¹⁾.

(1) م. شەۋكەت ئىلياننىڭ «مجموع الصلوات في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

ئىككىنچى بۆلۈم: نامازنىڭ شەرتلىرى

- 1 - پاكلىق (بەدەننىڭ، كىيىمنىڭ ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جايىنىڭ پاك-پاكىز بولۇشى).
- 2 - تاھارەت (غۇسلى بىلەن تەيەممۇنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ).
- 3 - ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى
- 4 - ئەۋرەت جايلارنى يۆرگەش
- 5 - قىبلىگە يۈزلىنىش
- 6 - نىيەت

نامازنىڭ بىرىنچى شەرتى پاكلىقنىڭ بايىنى

پاكلىقنىڭ تۈرلىرى

پاكلىق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى، تاشقى پاكلىق، يەنە بىرى، ئىچكى پاكلىق.

تاشقى پاكلىق دېگىنىمىز — بەدەننىڭ، كىيىمنىڭ ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جايىنىڭ نىجاسەت ۋە كىرلادىن پاك بولۇشى دېمەكتۇر.

ئىچكى پاكلىق دېگىنىمىز — نەپسنىڭ ۋە قەلبىنىڭ يامان غەرەز ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن پاك بولۇشى دېمەكتۇر.

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ھەر ئىككى پاكلىققا چاقىرىدۇ. نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن ھەر ئىككى پاكلىق شەرتتۇر.

تاشقى پاكلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى

ئىسلام دىنىنىڭ پاكلىققا ئەھمىيەت بېرىپ، مۇسۇلمانلارنى تازىلىققا ۋە پاكىزلىققا بۇيرۇشىدا، ئىنساننىڭ تەن ساقلىقىغا ۋە روھىغا ئىنتايىن پايدىلىق بولغان نۇرغۇنلىغان ئالىي مەقسەتلەر غايە قىلىنغان. قىسقىسى، بەدەننى سۇ بىلەن يويۇپ ئۇنىڭدىكى كىرلارنى يوقىتىشتا — تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ ئىسپاتلىغىنىدەك — بەدەننىڭ يېپىلىپ قالغان تۆشۈكچىلىرى ئېچىلىپ ئىنساننىڭ ئىچكى قىسمىدىن مىكروبلار ۋە زىيانلىق تەرلەرنىڭ چىقىپ كېتىشىگە، نەپەس ئېلىشنىڭ ئوڭايلىشىغا، بەدەننىڭ راھەتلىنىشىگە ئالاھىدە پايدىلىق بولغان ئىجابىي نەتىجىلەر بار. سۇ بىلەن پاكلىنىش

بەدەندىكى يېقىمىسىز ھىدلارنى يوقىتىدۇ. پائالىيەتچانلىقنى ئاشۇرىدۇ. ئىبادەت ۋە دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئىنساننىڭ ھىممىتىنى، جوشقۇنلىقىنى يېڭىلايدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى پاكلىققا بۇيرۇپ، ئۇلارغا تازىلىقنى، پاكىزلىقنى پەرز قىلدى ۋە كۆپلىگەن ئىبادەتلەر ئۈچۈن پاكلىقنى شەرت قىلدى. چۈنكى ئىبادەتلەر ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدا ئادا قىلىدىغان بەندىچىلىك بۇرچى ھەم كەمتەرلىكنىڭ ۋە ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئۇنۋانىدۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە يېگانە ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا ئىبادەت بىلەن مۇراجىئەت قىلماقچى بولغان كىشىنىڭ ئىبادەتنى ئەڭ كامىل دەرىجىدە ئادا قىلىپ، بەندىچىلىك بۇرچىنى تولۇق ئادا قىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەڭ پاكىز ھالەتكە كېلىشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

مەلۇمكى، ئەگەر ئىنساننىڭ بەدىنى ياكى كىيىمى پاسكىنا، كىر بولسا، باشقىلارنىڭ كۆڭۈللىرى ئۇنىڭدىن يىرگىنىدۇ، كۆزلىرى ئۇنىڭدىن تېزلا بۇرۇلىدۇ. ئادەتتە، باشلىقلاردىن بىرەرسى بىلەن ياكى رەئىس جۇمھۇر بىلەن يۈز كۆرۈشمەكچى بولغان ئادەم، ئۇنىڭ نەپىتىنى قوزغاپ قويماسلىق، ئۇنىڭ نەزىرىدە يېقىملىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئەڭ چىرايلىق، ئەڭ پاكىز ۋە ئەڭ يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ بارىدۇ. بەدىنىدىكى كىرلارنى ۋە يېقىمىسىز ھىدلارنى پاك پاكىزە تازىلايدۇ. ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئارىسىدا بولىدىغان مۇناسىۋەتلەرگە شۇنچىلىك ئەھمىيەت بېرىلگەن يەردە، پادىشاھلارنىڭ پادىشاھى، كاتتىلارنىڭ كاتتىسى ۋە كائىناتنىڭ يېگانە ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ ھوزۇرىغا تەلمۈرمەكچى بولغان كىشىنىڭ تەييارلىقى قانداق بولىشى كېرەك؟

شۇڭا ئاللاھ ئىنساننىڭ ناماز ئادا قىلىۋاتقان ۋاقتىدا، كىرلاردىن ۋە يېقىمىسىز ھىدلاردىن تازىلانغان ھالدا پاك - پاكىز تۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدىن ئۆتۈشى ۋە

ئۇنىڭ رەھىمىتىگە ھەمدە رازىلىقىغا ئېرىشىشى ئۈچۈن پاكلىقنى پەرز قىلدى: ﴿يَا أَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز تۇرۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولساڭلار) يۈزۈڭلارنى يويۇڭلار. قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار. بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار. پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار»⁽¹⁾.

(1) مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى ئۇلار ناماز ئوقۇماقچى بولغانلىرىدا پاكلىنىشقا بۇيرۇشتا ئۇلارنى مۇشەققەتكە تەكلىپ قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇلارغا نېمىتىنى تاماملاپ بېرىشنى مەقسەت قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ، يۇقىرىقى ئايەتكە ئۇلاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَآ يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھ سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ. لېكىن ئاللاھ سىلەرنى پاك قىلىشنى ۋە نېمىتىنى سىلەرگە تولۇقلاپ بېرىشنى خالايدۇ»⁽¹⁾.

ئىچكى پاكلىققا بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى

ئىنساننىڭ تاشقى ئەزالىرىنىڭ پاك بولغىنىنىڭ سىرتىدا، ئۇنىڭ قەلبى بىلەن نەپسىدىن ئىبارەت ئىچكى دۇنياسىنىڭمۇ تەكەببۇرلۇق، كۆرۈلمەسلىك، دۈشمەنلىك ۋە باشقا سەلبىي ئەخلاقىدىن پاك بولغان ھالدا، بىر پۈتۈن پاكلىق ئىچىدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا يۈزلىنىشى ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ نېمىتىگە ۋە رەھمىتىگە ئېرىشىشى ئۈچۈن ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ئىچكى ۋە تاشقى پاكلىقلارغا ئەمەل قىلغان. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «پاكلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر»⁽²⁾.

بۇ ھەدىستە كۆزدە تۇتۇلغان پاكلىق ماددىي ۋە مەنىۋى ھەر قانداق پاكلىق بولۇپ، مۇسۇلمان كىشى ھەمىشە ۋە ھەر جايدا قەلبىنى ۋە نەپسىنى يامان خىيال ۋە ناچار ئەخلاقىدىن، ئەزالىرىنى گۇناھ - مەسىيەتلەردىن تەۋبە ۋە پۇشايماننىڭ سۈيى بىلەن يويۇپ، پاكلاپ تۇرۇشى ئارقىلىقلا ئىماننىڭ بۇ پارچىسىنى تولۇقلىيالايدۇ. نەتىجىدە ئىمانى كامىل بولغان بولىدۇ ۋە قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلىرىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە قوبۇل بولىدۇ. تاشقى پاكلىق ئەمەل - ئىبادەتلەر ئۈچۈنلا پەرز بولغان بولسا، ئىچكى پاكلىق ئىماننىڭ تاكامۇللىشىشى ئۈچۈن ھەر زامان تەلەپ قىلىنىدىغان مۇھىم پەرزلەردىن بىرىدۇر.

پاكلىنىشقا بولىدىغان سۇلار

سۇ ئەسلىدە ئەڭ پاك ماددىدۇر. پاكلىغۇچى ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇدۇر. ھەر قانداق كىر سۇ بىلەن پاكلىنىدۇ. سۇ پەقەت ئەسلىدىكى ئۆز تەبىئىتىنى يوقىتىپ قويۇشى بىلەنلا پاكلىقىنى يوقاتقان بولىدۇ. سۇنىڭ پاكلىغۇچى ماددا بولغانلىقىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ بىزلەرگە ئاتا قىلغان كاتتا ئىنئامىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئىنسانلارغا ئاتا

(1) مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

قىلغان ئىنئاملارنى بايان قىلغان سۆزىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا﴾ تەرجىمىسى: «بۇلۇتتىن پاكلىغۇچى سۇنى چۈشۈرۈپ بەردۇق»⁽¹⁾.

تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ۋە كىيىملەرنى يويۇپ پاكلاشقا، شۇنداقلا ئىچىشكە بولىدىغان سۇلار تۆۋەندىكى يەتتە خىل سۇدۇر:

1 - يامغۇرسۇيى

2 - دېڭىز، دەريا، ئېرىق، ئۆستەڭ سۇلىرى

3 - قۇدۇق سۇيى

4 - بۇلاق سۇيى

5 - قار ۋە مۇزدىن ئېرىگەن سۇ

6 - كۆل سۇيى

7 - تۇرۇبىدىن كەلگەن سۇ

يۇقىرىقى يەتتە خىل سۇنىڭ رەڭگى ياكى تەمى ياكى ھىدى ئۆزگەرمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن، بۇ سۇلارنى پۈتۈن پاكلىقلار ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ. ئەگەر سۇنىڭ تەمى ياكى رەڭگى ياكى ھىدى ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى تەبىئىتىدىن ئۆزگەرگەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنى قوللىنىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **إِنَّ الْمَاءَ لَا يُجَسِّسُهُ شَيْءٌ، إِلَّا مَا غَلَبَ عَلَى رِيحِهِ وَطَعْمِهِ وَلَوْنِهِ** تەرجىمىسى: «سۇنى ئۇنىڭ رەڭگىنى ياكى تەمىنى ياكى ھىدىنى (پۇرىقىنى) ئۆزگەرتىۋەتمىگەن نەرسىدىن باشقا ھېچقانداق نەرسە پاسكىنا قىلالمايدۇ»⁽²⁾.

ئەمما سۈت ۋە زەپەرگە ئوخشاش پاك نەرسىلەر ئارىلىشىپ قېلىش تۈپەيلى مەزكۇر ئۈچ خىل سۈپىتىدىن بىرەرسى ئۆزگىرىپ قالغان سۇنى ئىشلىتىش جائىزدۇر. ئەمما ئارىلاشقان نەرسە سۇنىڭ تەبىئىتىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن ياكى سۇنىڭ ھەجىمىدىن كۆپ بولغاندا، مۇنداق سۇنى ئىشلىتىش جائىز بولمايدۇ.

شۇنداقلا، ئاقمايدىغان سۇلاردىن قانداقلا بىر سۇغا پاسكىنا نەرسە چۈشۈپ كەتكەن

(1) فۇرقان سۇرىسى 48 - ئايەت.

(2) ئىبنى ماجە رىۋايىتى، ئىمام ئەھمەد «سەھىھ» دەپ باھا بەرگەن ھەدىس.

ياكى بىراۋ سىيىپ قويغان سۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلىقلار ئۈچۈن قوللىنىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **لَا يُؤَلَّنُ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ ثُمَّ يَغْتَسِلُ مِنْهُ** تەرجىمىسى: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار تۇرغۇن سۇغا سىيمسۇن ۋە ئۇنداق سۇدا يويۇنمىسۇن»⁽¹⁾.

شۇنىڭدەك، پاسكىنا قول تىقىلغان مىقدارى ئاز سۇنىمۇ پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. بۇنداق بولغان ئىكەن ئىچىشكە تېخىمۇ بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار كېچىدە تۇرغىندا، قولنى ئۈچ قېتىم يۇيۇپ پاكىزلىماستىن قاچىغا تىقىمىسۇن. چۈنكى ئۇيقۇدا قولنىڭ نەلەردە بولغىنىنى بىلمەيدۇ»⁽²⁾.

ئەمما دەريا ۋە ئېرىق - ئۆستەڭلەردىكى ئېقىن سۇغا چۈشۈپ كەتكەن نجاسەتنىڭ سۇنىڭ تەمىگە ياكى ھىد - پۇرىقىغا ياكى رەڭگىگە تەسىر كۆرسىتىلمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن مۇنداق سۇدا تاھارەت ئېلىش، غۇسلى قىلىش ۋە ئۇنى جىمى پاكلىنىشلارغا ئىشلىتىش جائىزدۇر. چۈنكى ئېقىن سۇغا چۈشكەن نجاسەت بىر يەردە توختىمايدۇ.

شۇنداقلا بىر تەرىپىنى ھەرىكەتلەندۈرۈش بىلەن يەنە تەرىپى مىدىرلىمايدىغان كۆپ مىقداردىكى تۇرغۇن سۇنىڭ بىر تەرىپىگە نجاسەت چۈشۈپ كەتكەن بولسىمۇ، يەنە بىر تەرىپىدىن تاھارەت ئېلىش ۋە غۇسلى قىلىش جائىزدۇر. چۈنكى نورمالدا مۇنداق كۆپ مىقداردىكى سۇنىڭ بىر تەرىپىگە چۈشكەن نجاسەتنىڭ ئەسىرى سۇنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە يېتىپ بارمايدۇ.

شۇنىڭدەك، چىۋىن، پاشا، ھەرىگە ئوخشاش قېنى ئاقمايدىغان ھاشارەتلەر، يىلان چۈشۈپ ئۆلگەن ۋە بېلىق، پاقا، راكقا ئوخشاش سۇ ھايۋانلىرى ئۆلگەن سۇ پاكىتۇر.⁽³⁾

سۇلارنىڭ تۈرلىرى

سۇ بەش تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلار:

1 - ھېچنەرسە ئارىلاشمىغان تەبىئىي سۇ. مۇنداق سۇ مۇتلەق پاكىتۇر ۋە پاكلاش خارەكتېرىگە ئىگە سۇدۇر. ئەمما دەرەختىن ياكى مېۋىدىن چىقىرىلغان سۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلاش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(3) مراقي الفلاح 2 - بەت، قدوري 2 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت.

2 - چېبەك، تۇڭ ۋە كوزىلارغا قاچىلانغان سۇلاردىن مۇشۇك ئىچىپ قويغان سۇ. مۇنداق سۇ پاكىتۇر، بىراق تاھارەت ۋە باشقا پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر.

3 - تاھارەتكە ئىشلىتىلگەن سۇ بولۇپ، مۇنداق سۇ پاكىتۇر، بىراق ئۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

4 - مىقدارى ئاز بولۇپ، ئۇنىڭغا پاسكىنا نەرسىلەر چۈشۈپ كەتكەن ياكى جانلىقلار چۈشۈپ ئۆلگەن تۇرغۇن سۇ. مۇنداق سۇنى تاھارەت ۋە باشقا پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە قەتئىي بولمايدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە: سۇ مىقدارىنىڭ ئاز ياكى كۆپلىكى مۇنداق ئۆلچىلىدۇ: تۆت بۇرچەكلىك بىر كۆلنىڭ چۇڭقۇرلىقى بىر گەز (46 سانتىمېتىر)دىن، تۆت تەرىپىنىڭ ھەر بىر تەرىپىنىڭ ئۇزۇنلىقى ئاز دېگەندە ئون گەزدىن كەلمىسە ياكى كۆل يومۇلاق بولۇپ، ئەتراپىنىڭ ئومۇمىي مۇساپىسى 44 گەزدىن كەم بولسا، مۇنداق سۇ «مىقدارى ئاز سۇ» دېيىلىدۇ، بۇنداق مىقدارى ئاز سۇغا چۈشكەن نىجاسەتنىڭ ئەسرى كۆرۈلسۇن ياكى كۆرۈلمىسۇن، ئۇ پاسكىنا سۇدۇر. (فتح القدیر 1 - توم 53 - بەت).

ئەمما كۆلنىڭ مۇساپىسى يۇقىرىقى ئۆلچەمدىن ئارتۇق بولغاندا، ئۇنىڭغا چۈشكەن نىجاسەتنىڭ ئەسرى كۆرۈلمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن ئۇنى ئىشلىتىشكە بولىدۇ.

بەزى ئۆلۇمالار «مىقدارى ئاز سۇ»نى «ئۇۋۇچلاپ سۇ ئالسا تېگى كۆرۈنىدىغان سۇ»، دەپ تونۇشتۇرغان. بۇنىڭ مەنىسى، بىر جايدا ئاقمايدىغان سۇ بولسا، ئۇنىڭدىن ئۇۋۇچلاپ ئالسا ئۇنىڭ تېگى كۆرۈنمىسە، ئۇ «مىقدارى كۆپ سۇ» دەپ قارىلىدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن، مۇنداق سۇنى تاھارەت ياكى غۇسلغا ئىشلەتسە بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭدىن ئۇۋۇچلاپ سۇ ئالغاندا سۇنىڭ تېگى كۆرۈنمىسە مۇنداق سۇ «مىقدارى ئاز سۇ» دەپ قارىلىدۇ. نەتىجىدە ئۇنى پاكلىنىش ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

5 - پاكلىقى شۈبھىلىك بولغان سۇ بولۇپ، ئۇ ئىشەك ياكى خېچىر ئىچىپ قويغان سۇ⁽¹⁾.

تۇرغۇن سۇنىڭ ھۆكۈمى

مىقدارى ئاز بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھايۋانلار ئىچىپ قويغان تۇرغۇن سۇنىڭ ھۆكۈمى مىقدارى (يۇقىرىدا تونۇشتۇرۇلغاندەك) ئاز بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھايۋانلار ئىچىپ قويغان

(1) مراقي الفلاح 2 - بەت.

تۇرغۇن سۇلارنىڭ ھۆكۈمى تۆت تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - ئادەم، ئات ۋە باشقا گۆشى يېيىلىدىغان ھايۋانلار ئىچىپ قويغان سۇ پاكىتۇر. ئۇنى (تاھارەت ئېلىپ ياكى غۇسلى قىلىپ) پاكلىنىش ۋە (كىيىملەرنى يويۇپ) پاكلاش ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ.

2 - ئىت ياكى چوشقا ياكى يىرتقۇچلار ئىچىپ قويغان سۇ نىجىستۇر. ئۇنى قوللىنىشقا قەتئىي بولمايدۇ.

3 - مۈشۈك ياكى قويۇپ بېرىپ بېقىلغان توخۇ ياكى گۆش يەيدىغان ئۇچارلىقلار ئىچىپ قويغان سۇ پاكىتۇر. بىراق باشقا سۇ بولغان يەردە، بۇنى ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر.

4 - ئېشەك ياكى خېچىر ئىچىپ قويغان سۇ پاكلىقى شۈبھىلىك سۇدۇر. باشقا سۇ تېپىلمىغان شارائىتلاردا، بۇ سۇنى تاھارەتكە قوللىنىشقا بولىدۇ. بىراق بۇ سۇ بىلەن ئالغان تاھارەتنىڭ ئۈستىگە تەيەممۇم قىلىپ ناماز ئوقۇش لازىم كېلىدۇ⁽¹⁾.

ئىستىنجا ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

ئىستىنجا — تەرەت قىلىدىغان ئورگانلارنى پاكلاش دېمەكتۇر.

ئىستىنجانىڭ ھۆكۈمى

ئىستىنجانىڭ ھۆكۈمى ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى تەرەت قىلىش ئورگىنىدىن چىققان نىجاسەتلەر بۇ ئىككى ئورگاندىن بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەگمىگەن ھالەتتە ئىستىنجا قىلىش سۈننەتتۇر.

2 - ئىككى ئورگاندىن چىققان نىجاسەتلەر بىر تەڭگە مىقدارىدا بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەككەن بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن يويۇپ ئىستىنجا قىلىش ئارقىلىق ئۇنى پاكلاش ۋاجىبتۇر.

3 - بەدەنگە تەككەن نىجاسەت بىر تەڭگە مىقدارىدىن كۆپرەك بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىش پەرز بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا سول قول ئىشلىتىلىدۇ⁽²⁾.

ئۇخلىغانلىق ياكى يەل چىقارغانلىق تۈپەيلى تاھارىتى سۇنغان كىشى ئۈچۈن

(1) الهداية 1 - توم، 78 - بەت، مراقى الفلاح 2 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت، فتح القدير 1 - توم 55 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 3 - بەت، تبیین الحقائق 1 - توم 76 - بەت، مراقى الفلاح 7 - بەت.

ئىستىنجا قىلىش لازىم ئەمەسلىكىدە پۈتۈن فېقھشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئىستىنجا پەقەت ئىككى تەرەت ئورگىنىدىن چىققان پاسكىنىلقلارنى پاكلاش ئۈچۈنلا بۇيرۇلغان⁽¹⁾.

بۇنىڭغا ئاساسەن ئېيتالايمىزكى، ئىنساننىڭ ئىككى تەرەت قىلىش ئورگىنىدىن چىققان يەلدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ئورگاندىن يەلدىن باشقا بىر نەرسە چىقماستىن باشقا سەۋەبلەر بىلەن تاھارتى بۇرۇلغان كىشىنىڭ ئىستىنجا قىلىشى لازىم كەلمەيدۇ.

ئىستىنجا قىلىشقا جەئىز بولىدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىش ئۈچۈن جەئىز بولىدىغان ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇدۇر. سۇدىن ياخشى پاكلىنىش ماددىسى يوقتۇر. سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، چالما، تاش، رەخت پارچىسى، قەغەز ۋە ئامالسىز قالغاندا ياغاچ ۋە ئوتۇن قاتارلىق ماددىلارنىڭ قايسىسى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا ئەۋرەت جايلىرىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىشكە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش ھارامدۇر⁽²⁾.

ئىستىنجا قىلىشقا جەئىز بولمايدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىشقا جەئىز بولمايدىغان ماددىلار: كېرىش، كۆمۈر، تۆمۈر، ئەينەك، ھاك، ئىنسان ياكى ھايۋانلار يەيدىغان تائاملار. بۇلارنىڭ قايسىسى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولمايدۇ⁽³⁾.

شۇنداقلا، ئەرەب ھەرىپى بىلەن يېزىلغان كىتاب، زۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ۋاراقلىرىنى ئىستىنجا قىلىشقا بولمايدۇ.

ئەمما ئەرەب ھەرىپى بىلەن ئەمەس، بەلكى لاتىن، رۇس، خىتاي ۋە باشقا ھەرپلەر بىلەن يېزىلغان، دىنىي بولمىغان كىتاب، زۇرنال ۋە گېزىتلەرنى ئىستىنجا قىلىشقا بولىدۇ.

ئىستىبرا

ئىستىبرا — تاھارەت ئېلىشتىن ئاۋۋال جىنسىي ئورگاندىن كەلگەن سۈيۈدۈكنىڭ قالدۇقلىرىدىن تولۇق پاكلىنىش دېمەكتۇر. قايسى ئۇسۇل بىلەن بولمىسۇن سۈيۈدۈك

(1) الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 194 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 1 - بەت.

(3) مراقي الفلاح 9 - بەت.

تۇرۇبىسىدىن سېزىپ كېلىدىغان سۈيۈك قالدۇقلىرىدىن تولۇق پاڭلىنىش پەرزىدۇر. سۈيۈك تۇرۇبىسىدىن سېزىپ كەلگەن سۈيۈك قالدۇقلىرىدىن تولۇق خالاس بولماي تۇرۇپ تاھارەتكە باشلاشقا بولمايدۇ⁽¹⁾.

چۈنكى سۈيۈك تامچىلىرىدىن پاڭلىنىش تاھارەتنىڭ دۇرۇس بولىشىنىڭ شەرتى بولغىنىدەك، قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىشنىڭ بىر چارىسىدۇر. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئىككى قەبرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ”بۇ ئىككىسى ئازابلىنىۋاتىدۇ. چۈنكى بۇلارنىڭ ئازابلىنىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە (كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە) چوڭ گۇناھلاردىن ئەمەس، (ئەمما ئاللاھنىڭ نەزەرىدە چوڭ ئىدى)، بۇلارنىڭ بىرى سۈيۈكۈدىن پاڭلىنمايتتى، يەنە بىرى، كىشىلەر ئارىسىدا گەپ توشۇپ يۈرەتتى» دېدى⁽²⁾.

ھاجەتخانغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى

ھاجەتخانغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ھاجەتخانغا كىرىشتىن ئاۋۋال: ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ «ئەئۇزۇ بىللاھى مەنەششەيتانەر رەجىم (قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىرىدىن ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن)» دېيىش، ئاندىن ھاجەتخانغا كىرىشتە: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ ئەركەك - چىشى شەيتانلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن پاناھ تىلەيمەن»³ دېگەن دۇئانى ئوقۇش.

2 - ھاجەتخانغا كىرىشتە پۇتغا ئاياق كىيىپ كىرىش ۋە يېنىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرى ياكى قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى يېزىلغان نەرسىلەر بولسا ئېلىۋېتىش.

3 - ھاجەتخانغا سول پۇت بىلەن كىرىش.

4 - ھاجەتخاندا سول قولىنى ئىشلىتىش.

6 - ئارىدا توساق بولمىغان جايلاردا قىبلە تەرەپكە ئالدىنى ياكى كەينىنى قىلىپ تۇرۇپ ھاجەت قىلماسلىق.

7 - سۇغا، يول ئۈستىگە، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ ئاستىغا ۋە شامالغا قاراپ ھاجەت

(1) مراقي الفلاح 7 - بەت.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

3 بۇخارى رىۋايىتى

قىلماسلىق.

8 - ئۆزۈرسىز ئۆرە تۇرۇپ تەرەت قىلماسلىق.

9 - ھاجەتخانىدىن چىقىشتا ئوڭ پۇت بىلەن چىقىش.

10 - ھاجەتخانىدىن چىقىشتا: **غُفْرَانِكَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي**

يەنى «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى كەچۈرگەيسەن، مەندىن زىيان - زەخمەتنى يوق قىلغان ۋە مېنى سالامەت قىلغان ئاللاھقا ھەمدۇ سانما ئېيتىمەن»¹ دېگەن دۇئانى ئوقۇش⁽²⁾.

يۇقىرىقىلار ھاجەتخانىغا كىرىش ۋە چىقىشنىڭ ئەدەبلىرى بولۇپ، شۇ بويىچە ئىش كۆرۈش سۈننەت ۋە ئەدەپتۇر. ئەمما بۇلارغا رىئايە قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولمايدۇ.

نجاسەتلەر ۋە ئۇلاردىن پاكىلىنىش

نجاسەتنىڭ تۈرلىرى

نجاسەت (پاسكىنلىق) ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، ئېغىر نىجاسەت، يەنە بىرى، يېنىك نىجاسەتتۇر.

ئېغىر نىجاسەتلەر: ھازاق، قان، ھارام بولغان مالنىڭ گۆشى ۋە تېرىسى، گۆشى يېيىلمەيدىغان ھايۋانلارنىڭ سۈيۈدۈكى، ئىتنىڭ، چوشقىنىڭ ۋە يىرتقۇچلارنىڭ تەرتى ۋە شالوكلىرى، توخۇ، ئۆردەك، غاز قاتارلىقلارنىڭ مايلىقلىرى ۋە ئىنساننىڭ بەدىنىدىن چىقىشى بىلەن تاھارەتنى بۇزىدىغان ھەرقانداق نەرسىلەر، مەسىلەن: كىچىك - چوڭ تەرەت، قان، سېپىم، يىرىڭ، مەزى (جىنسى ھەۋەس قوزغالغاندا ئېتىلماي چىقىدىغان، سېپىمغا ئوخشاپ كېتىدىغان سۇ)، ۋەدى (گاھىدا كىچىك تەرەتتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئاق سۇ) قاتارلىقلار.

يېنىك نىجاسەتلەر: ئات ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش گۆشى يېيىلىدىغان ھايۋانلارنىڭ مايلىقلىرى، سۈيۈدۈكلىرى، ئۇچارلىقلارنىڭ مايلىقلىرى قاتارلىقلار دۇر⁽³⁾.

نجاسەتلەردىن كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارى

ئېغىر نىجاسەتلەردىن بىر تەڭگە مىقدارى (3.17 گرام) غا، يېنىك نىجاسەتلەردىن

1 بۇخارى رىۋايىتى

(2) الدر المختار 1 - توم، 316 - 317 - بەتلەر.

(3) مغني المحتاج 1 - توم 79 - بەت.

كېيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىگە يەتمىگىنى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. بۇ ئورۇندىكى كەچۈرۈم قىلىنىشنىڭ مەنىسى: ناماز ئوقۇغان كىشى بەدىنى ياكى كېيىمىدىكى نجاسەتنى كۆرمىگەنلىكتىن ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇغان بولسا، بۇ نجاسەت ئېغىر نجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى بىر تەڭگە مىقدارىغا يەتمىگەن بولسا، ياكى يېنىك نجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى ئەڭ كۆپ بولغاندا كېيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىدىن ئاز بولغان بولسا، ئۇ كىشىنىڭ بۇ نجاسەتلەر بىلەن ئوقۇغان نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ، نجاسەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى كېرەك ئەمەس دېگەنلىكتۇر. ئەگەر ناماز ئوقۇغان كىشى يۇقىرىقى مىقداردىن ئاز نجاسەت بولسىمۇ، ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇپ، ئۆزۈرسىز ھالدا ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس. نجاسەتلەردىن پاكىلىنىپ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ⁽¹⁾.

نجاسەتلەردىن پاكىلىنىش ۋە كېيىملەرنى پاكلاش ئۇسۇلى

1 - قان، يىرىك ۋە چوڭ تەرەتكە ئوخشاش كۆرگىلى بولىدىغان نجاسەتلەر بىلەن نجىس بولغان نەرسىلەر نجاسەتنىڭ ئۆزىنى سۇ بىلەن يويۇپ يوقىتىش ئارقىلىق پاكىلىنىدۇ. يويۇلغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ ئەسىرىنىڭ قېلىشى ئۇنىڭ پاكىلىقىغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ. مەسىلەن: قانغا بويالغان كېيىمنى يويۇپ تازىلىغاندىن كېيىن، قاننىڭ ئەسىرىدىن قالغان سېرىق رەڭ كېيىمدىن يوقالمىغان بولسىمۇ، ئۇ كېيىم نجىس دېيىلمەيدۇ، بەلكى پاكتۇر.

2 - ھاراق، كىچىك تەرەت ۋە باشقىلارغا ئوخشاش قۇرۇپ قالسا كۆرگىلى بولمايدىغان نجاسەتلەر بىلەن نجىس بولغان نەرسىلەر ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇيۇش ۋە ھەر قېتىم يوغاندا ئۇنى سىقىش بىلەن پاكىلىنىدۇ.

3 - قانداقلا بىر نجاسەت بىلەن نجىس بولغان زېمىندىن نجاسەتنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش بىلەن بۇ زېمىن پاك بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق ئۇ جايدا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ. زېمىننى تازىلاش ئۇسۇلى مۇنداق، زېمىندىكى نجاسەت ئەگەر يۇمشاق نجاسەتتىن بولسا، ئۇنىڭغا سۇ تۆكۈش بىلەن ئۇنىڭ ئەسىرى يوقالغىچە تازىلىنىدۇ. ئەگەر ئېغىر نجاسەتتىن بولسا، مەزكۇر نجاسەت زېمىندىن كولاپ ئېلىپ تاشلىنىدۇ ۋە ئورنىغا ئۈچ قېتىم سۇ چېچىپ تازىلىنىدۇ.

(1) فتح القدیر 1 - توم 140 - 146 - بەتلەر، الدر المختار 1 - توم 295 - بەت، وحاشیة ابن عابدین 1 - توم 309 - بەت.

4 - قانداقلا بىر نجاسەت بولمىسۇن، ئۇ ئۆز ئەسلىدىن ئۆزگىرىشى بىلەن پاك بولغان بولىدۇ. مەسىلەن: ھايۋانلارنىڭ سۈيىدۈكلىرىنىڭ قۇرۇپ تۇزغا ئايلىنىشىغا، ھايۋانلار ۋە ئىنسانلارنىڭ چوڭ تەرەتلىرىنىڭ كۆيدۈرۈلۈش بىلەن كۈلگە ئايلىنىشىغا ئوخشاش. تۇز بىلەن كۈل پاك ماددىلار دۇر.

5 - سىپىم ھۆلۈك ھالىتىدە سۇ بىلەن يويۇلىدۇ. قورۇق ھالىتىدە ئۇۋۇلاپ ئەسىرىنى يوقىتىش بىلەن پاكلىنىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىيىمىگە يۇققان سىپىم ئەگەر قۇرۇپ قالغان بولسا، ئۇنى ئۇۋۇلاپ ئەسىرىنى يوق قىلىش بىلەن، ھۆل ھالىتىدە بولسا يۇيۇش بىلەن تازىلايتتىم»⁽¹⁾.

6 - ئىت ۋە چوشقىنىڭ نجاسەتلىرى بىر قېتىم تۇپراق بىلەن ئالتە قېتىم سۇ بىلەن جەمئىي يەتتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق پاكلىنىدۇ. بۇ مەسىلە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بىلەن سابىت بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىرىڭلارنىڭ قاچىسىنى ئىت يالاپ قويغان بولسا، ئۇنى يەتتە قېتىم يويۇڭلار. ئاۋۋالقى قېتىمىنى تۇپراق بىلەن يويۇڭلار»⁽²⁾.

چۈنكى تۇپراق تەركىبىدە مىكروبلارنى ئۆلتۈرۈش كۈچىگە ئىگە ماددا بار بولغانلىقتىن، قاچىنى تۇپراق بىلەن بىر قېتىم سۈرتۈش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىتنىڭ شالۇكىدىن يۇققان مىكروبلار ئۆلىدۇ. سۇ بىلەن يەنە ئالتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق قاچىدا مىكروبلارنىڭ ئەسىرى قالمىغان بولىدۇ. پەيغەمبەرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىسىدىكى ھېكمەت، تېخى ئەمدىلا تىببىي مۇتەخەسسسلەر تەرىپىدىن بايقالغان. ئىسلام ئالىملىرى چوشقىنىمۇ ئىتنىڭ ھۆكۈمىگە كىرگۈزگەن. چۈنكى چوشقا مىكروبلارنى يېتىشتۈرۈشتە ئىتنىن پاسكىنىدۇر. ھەر ئىككىسىنىڭ شالۇكىدا مىكروبلار كۆپ ئورۇن تۇتىدۇ.

7 - ئانىسىنىڭ سۈتى بىلەنلا غىزالىنىدىغان تېخى تاماق يىگۈچى بولمىغان ئوغۇل بۇۋاقتىڭ سۈيىدۈكى يۇقۇپ قالغان كىيىمنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن كىيىم پاك بولىدۇ. ئەمما قىز بۇۋاقتىڭ سۈيىدۈكى يۇققان كىيىم سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاك بولىدۇ. ئەمما ھەر ئىككىسىنىڭ تەرتى تېگىپ قالغان نەرسىلەر پەقەت سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاكلىنىدۇ.

ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

(1) دار قۇتئىي ۋە بەزى رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

«ئوغۇل بۇۋاقتىڭ سۈيۈدۈكى تەككەن نەرسە ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن، قىز بۇۋاقتىڭ سۈيۈدۈكى تەككەن نەرسە يۇيۇش بىلەن پاكىزلىنىدۇ»⁽¹⁾.

نامازنىڭ ئىككىنچى شەرتى تاھارەتنىڭ بايانى

تاھارەتنىڭ تۈرلىرى

تاھارەت ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ.

1 - ناماز ئوقۇش، تىلاۋەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىش ۋە قۇرئاننى تۇتۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش پەرزدۇر.

2 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش ۋاجىپتۇر.

3 - تاھارەت بىلەن يېتىش ئۈچۈن، غەيۋت، يالغان سۆز ۋە بارلىق خاتالىقلاردىن، مېيىتنى يۇغان ۋە كۆتۈرگەندىن كېيىن تاھارەت ئېلىش سۈننەتتۇر.

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - يۈزنىڭ چاچ ئۈنگەن يېرىدىن باشلاپ زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئىككى قۇلاقنىڭ يۇمشاقلىرىغىچە بولغان جايلىرىنى يۇيۇش.

2 - ئىككى قولىنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

3 - ئىككى پۇتىنى ئوشۇقلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

4 - باشنىڭ تۆتىن بىرىگە مەسھى قىلىش (سۇ بىلەن سىلاش)⁽²⁾.

تاھارەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكى ھەققىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز تۇرۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولساڭلار) يۈزۈڭلارنى يويۇڭلار. قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار.

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 89 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 30 - بەت، الفقه الإسلامي وادلته 1 - توم 153 - 162 - بەتلەر.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت.

بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار. پۈتۈڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهْرٍ تَهْرِجْمِيسِي: «تاھارەتسىز ئوقۇلغان ناماز قوبۇل بولمايدۇ»⁽²⁾.

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

- 1 - تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىش.
- 2 - تاھارەتنى «بىسىملاھ» بىلەن باشلاش.
- 3 - ئىككى قولى بىلەكلىرىگىچە يۇيۇش.
- 4 - چىشلارنى مىسۋاك بىلەن، مىسۋاك بولمىسا بارماق بىلەن تازىلاش.
- 5 - ئېغىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقاش.
- 6 - بۇرۇنغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ تازىلاش.
- 7 - بارماقلارنىڭ ئارىسىنى سۇ بىلەن سىلاپ يۇيۇش.
- 8 - ھەر ئەزانى ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش.
- 9 - ئىككى قۇلاققا مەسھى قىلىش.
- 10 - تاھارەتنى تەرتىب بىلەن ئېلىش.
- 11 - ئەزالارنى يۇيۇشتا ئوڭ تەرەپتىن باشلاش.
- 12 - گەردەنگە مەسھى قىلىش.
- 13 - ساقىلى بار كىشىنىڭ ساقىلىنىڭ ئارىلىرىنى سۇ بىلەن سىلىشى.
- 14 - ھەر ئەزانى يۇيۇشتا ئۇۋۇلاپ پاكىز يۇيۇش.
- 15 - باشنىڭ ھەممىنى بىر قېتىم مەسھى قىلىش.
- 16 - تاھارەتتە يويۇلىدىغان ئەزالارنى يۇيۇشتا ئارقا - ئارقىدىن يۇيۇش.

(1) مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

17 - يۇيۇشنى ئوڭ تەرەپتىن باشلاش. مەسىلەن: ئاۋۋال ئوڭ قولى ئاندىن سول قولى يوغانغا ئوخشاش.

18 - روزا تۇتمىغان ۋاقىتلاردا ئېغىز بىلەن بۇرۇنغا سۇ ئېلىشتا ئاشۇرۇپ ئېلىش، ئەمما روزا تۇتقان ۋاقىتلاردا سۇنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن سۇنى ئېغىز بىلەن بۇرۇنغا دىققەت بىلەن ئېلىش⁽¹⁾.

تاھارەتتىكى مەكرۇھلار

تاھارەت ئېلىشتا مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

- 1 - سۇنى ھەددىدىن ئارتۇق ئىسراپ قىلىش.
- 2 - سۇنى نورمالدىن ئاز قوللىنىش.
- 3 - سۇ بىلەن يۈزگە ئۇرۇش.
- 4 - تاھارەت ئېلىۋاتقاندا دۇنيالىق سۆزلەرنى دېيىشىش.
- 5 - تاھارەت ئېلىۋاتقاندا ئۆزۈرسىز باشقىلاردىن تاھارەتكە ياردەم سوراڭ.
- 6 - بىر قېتىم قىلىدىغان مەسھنى يېڭى سۇ بىلەن بىر قېتىمدىن ئارتۇق قىلىش⁽²⁾.

تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى ۋە قائىدە - تەرتىبلىرى

- 1 - كۆڭلىمىزدە تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىمىز.
- 2 - ئىمكانىيەت بولسا، ئىگىز رەك جايدا قىبلىگە قاراپ ئولتۇرىمىز.
- 3 - «بىسىمىللاھىر رەھمانىر رەھىمىم» دەيمىز.
- 4 - قوللىرىمىزنى ئۈچ قېتىم پاكىز يويىمىز. قوللارنى يوغاندا بارماقلىرىنىڭ ئارىسىنى ئارىلاپ پاكىز يويىمىز.
- 5 - ئوڭ قوللىرىمىز بىلەن ئېغىزىمىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقايمىز. مەسۋاك بولسا ئۇنىڭ بىلەن، مەسۋاك بولمىسا بارمىقىمىز بىلەن چىشلىرىمىزنى تازىلايمىز.
- 6 - بۇرۇنمىزغا ئۈچ قېتىم ئوڭ قوللىرىمىز بىلەن سۇ ئېلىپ، سول قوللىرىمىز بىلەن تازىلايمىز.

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 5 - بەت.

7 - يۈزۈمىزنى پىشانىمىزنىڭ چاچ ئۈنۈپ توختىغان يېرىدىن زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئوڭ قۇلاقنىڭ يۇمشىقىدىن سول قۇلاقنىڭ يۇمشىقىغىچە ھەممىنى تولۇق ۋە پاكىز ئۈچ قېتىم يۇيىمىز. (ساقلى بار كىشى ساقلىنىڭ ئارىلىرىنى سۇ بىلەن سىلاپ چىقىدۇ).

8 - ئاۋۋال سول قولىمىز بىلەن ئوڭ قولىمىزنى، كېيىن ئوڭ قولىمىز بىلەن سول قولىمىزنى جەينەكلىرى بىلەن قۇشۇپ يويىمىز.

9 - ئوڭ قولىمىزنىڭ ئالقىنىنى قايتا ھۆل قىلىپ، بېشىمىزنىڭ تۆتىن بىرىنى باكى ھەممىسىنى سىلايمىز.

10 - ئىككى قولىمىزنىڭ بىگىز ياكى كىچىك بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىمىزنىڭ ئىچىنى، باش بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىمىزنىڭ تېشىنى، قالغان ئۈچ بارماق بىلەن گەردەنى سىلايمىز.

11 - ئاۋۋال ئوڭ، ئاندىن سول پۈتمىزنى ئوشقى بىلەن قوشۇپ يويىمىز.

تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆرە تۇرۇپ تاھارەتتىن ئاشقان سۇدىن ئىچىش ۋە مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇش سۈننەتتۇر:

1 - ﴿أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾
يەنى «يالغۇز بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقلىقىغا، ئۇنىڭ شېرىكى يوقلىقىغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن»⁽¹⁾.

2 - اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ يەنى «ئى ئاللاھ! مېنى تەۋبە قىلغۇچىلاردىن ۋە گۇناھلاردىن پاك بولغۇچىلاردىن قىلغىن»⁽²⁾.

يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە تاھارەت ئالغان كىشى تاھارەتنىڭ پەرزلىرى، سۈننەتلىرى، ئەدەبلىرى ۋە پۈتۈن قائىدە - تەرتىبلىرىنى تولۇق ئورۇنلىغان بولىدۇ.

مىسۋاك ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى

مىسۋاك - «سالۋادورا پېرسكا» دەپ ئاتىلىدىغان «ئىراك» دەرىخىنىڭ ياش نوتىسىدىن كېسىپ ئېلىنىدىغان ھۆل ياغاچ دېمەكتۇر. بۇ ياغاچتىن بىر غېرىچ مىقدارىدا كېسىپ،

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تىرمىزىي رىۋايىتى.

ئۇنىڭ ئۇچىنى 1 ياكى 2 سانتىمېتىر ئۇچلاپ سۇغا چىلاپ يۇمشىتىش ئارقىلىق قوللىنىلىدۇ. مىسۋاك سۇدا يۇمشىغاندىن كېيىن خۇددى چىش چوتكىسىدەك پۇرشلىق ھالغا كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەۋسىيە قىلغان مىسۋاك دەل بۇ دەرىجىنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ دەرىجە شەرقىي ئافرىقىدىن، ھىندىستانغىچە بولغان مەملىكەتلەردە يېتىشىدۇ.

«تولۇق ۋە توغرا سۆزلەشنىڭ بىردىنبىر ۋاسىتىسى بولغان چىشلارنى ئاسراش ئىنسان ئۈچۈن بەكمۇ ئەھمىيەتلىكتۇر. ئېغىزدا چىشلار تولۇق بولمىغاندا پىسخولوگىيەلىك سەلبىياتلارمۇ كۆرىلىدۇ. چىشلارنىڭ ئەڭ چوڭ دۈشمىنى چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا تاماقنىڭ قالدۇقلىرىدىن توپلانغان باكتېرىيەلەردۇر. ئېغىز، چىش ۋە چىشلارنىڭ ئەتراپىدىكى گۆشلەرنى باكتېرىيەلەردىن ساقلاش ئۈچۈن چىش چوتكىسىنى قوللىنىش ئەھمىيەتلىكتۇر. بىراق چىش چوتكىسى بىلەن ئىشلىتىلىدىغان چىش پاستىلىرى (ياگولار) نورمالدىن ئارتۇق تەملىك بولغاچقا، ئۇ، ئېغىز تەمىنى بۇزىدۇ. ئەمما مىسۋاك ئۆزىنىڭ نورمال پۇرىقى ۋە ياخشى تەمى بىلەن ئالاھىدە خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولغاچقا، ئېغىزنىڭ تەمىنى بۇزمايدۇ. شۇڭا چىش چوتكىسىدىن مىسۋاكنىڭ ئەھمىيىتى كۆپتۇر. بۇنىڭ تېخىمۇ چوڭ ئالاھىدىلىكى، مىسۋاكنى ئادەتتىكى چىش چوتكىسىغا سېلىشتۇرغاندا، مىسۋاكنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئارتۇقچىلىقلىرىنى كۆرىمىز:

1 - مىسۋاك دېيىلگەن بۇ ياغاچنىڭ تەركىبىدە باكتېرىيەلەرنى ئۆزلىكىدىن يوقىتىدىغان ماددىلار بار.

2 - بۇ ياغاچنىڭ ھىدى تۈكۈرۈكنى كۆپەيتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغىنى ئۈچۈن ئېغىزنىڭ ھۆللىكىنى ساقلاپ قالىدۇ. نەتىجىدە ئېغىز قۇرۇپ قالمىغاچقا پۇرمايدۇ.

3 - بۇ ياغاچ ئادەتتىكى چىش چوتكىسىدىن يۇمشاق ۋە نورمال تەملىك بولغىنىنىڭ ئۈستىگە، ئېغىزنىڭ تەمىنى بوزىدىغان ياكى قۇرتىدىغان ماددىلاردىن خالىيدۇر»⁽¹⁾.

تاھارەتتە شۈبھە

تاھارەتنىڭ بار ياكى يوقلىقىدىن شۈبھىلەنگەن كىشى قايتا تاھارەت ئالىدۇ. تاھارەتتە يوپۇلىدىغان ئەزالارنىڭ بەزىسىنى يويۇپ - يۇمىغانلىقىدىن شۈبھىلەنگەن كىشى، ئەگەر بۇ تۇنجى قېتىملىق ھادىسە بولسا، شۈبھىلەنگەن ئەزالارنى قايتا يۇيىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ھەمىشە مۇشۇنداق شۈبھىلىنىدىغان ئادىتى بولسا، بۇ شۈبھە ئىتتىبارغا ئېلىنمايدۇ. تاھارەتنى دۇرۇستۇر.

(1) «ibadetin getirdikleri» ناملىق ئەسەردىن. تۈركچە.

بىراق تاھارەت ئالغىنى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭ بۇزۇلغان - بۇزۇلمىغانلىقىدىن شۈبھىلەنسە تاھارەت بار ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر تاھارەتنىڭ بۇزۇلغانلىقى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭدىن كېيىن تاھارەت ئالغان - ئالمىغانلىقىدا شۈبھىلەنسە تاھارەتنى يوق ھېسابلىنىدۇ.

تاھارەتنىڭ ھېكمىتى

تاھارەت ئېلىپ پاڭلىنىشنىڭ ھېكمەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئاللاھ بەندىلىرىنى ھېچقاچان ھېكمەتسىز ۋە مەنىسىز ئىشلارغا بۇيرىغان ئەمەس. ئاجىزانە ئەقلىمىز بىلەن ئىدراك قىلالغان بەزى ھېكمەتلەرنى سۆزلەپ ئۆتكۈم كېلىدۇ. ئۇلار:

1 - مەلۇمكى، تاھارەت ئالغاندا يوبۇلىدىغان ئەزالار ئادەتتە چاڭ - تىوزانلار ۋە كىرلىنىشلەرگە ئۇچراپ تۇرىدىغان ئوچۇق ئەزالاردۇر. شۈبھىسىزكى، بۇ ئەزالارنى تاھارەت ئارقىلىق يويۇپ پاكىزىلەش ئىنساننىڭ پاكلىقىنى تاماملايدۇ. نەتىجىدە قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولۇشىغا ۋەسىلە بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ پاكىتۇر. ئۇ پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ ۋە پاكلىق بىلەن قىلىنغان ئەمەللەرنىلا قوبۇل قىلىدۇ.

2 - تاھارەت ئېلىش ئىنساندىكى ھارغىنلىق، ھورۇنلۇق ۋە بوشاڭلىقلارنى يېڭىپ تاشلاپ، ئۇنى پائالىيەتچانلىققا يېتەكلەيدۇ. ئىنسان تەبىئىتىدە پاكىزلىق تەرەپتىن بەدەن بىلەن روھنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالاھىدە باغلىنىش بار. بەدەن كىرلاشقان ۋاقىتتا روھمۇ چۈشكۈنلىشىدۇ. بەدەن پاكىز بولغان ۋاقىتتا روھمۇ جانلىنىدۇ. ئادەتتە چارچىغان ياكى ئويقۇسى كەلگەن ئادەم يۈزىنى يوسا، ئۇنىڭ ھارغىنلىقى ۋە ئويقۇسى يوقىلىپ، ئۇنىڭ ھەرىكەتچانلىقى ۋە جوشقۇنلىقى ئاشىدۇ. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ئويغاق ۋە نورمال ھالەتلەردە يۈز، قول ۋە پۇتلارنى يۇيۇشنىڭ ئىنسانغا بېرىدىغان ئىجابىي تەسىرى تېخىمۇ چوڭ بولىدۇ.

3 - تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق كىشىنىڭ كىچىك گۇناھلىرى بىرگە يوبۇلۇپ پاڭلىنىدۇ. چۈنكى ئىنسان گۇناھ قىلسا، كۆزى بىلەن كۆرۈپ، قولى بىلەن تۇتۇپ، پۇتى بىلەن مېڭىپ، كاللىسى بىلەن ئويلاپ قىلىدۇ. شۇڭا بۇ ئەزالارنى سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىق، بۇ ئەزالارنىڭ ئىشلىگەن گۇناھلىرى يوبۇلۇپ پاك بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەردىن قانداقلا بىر كىشى تاھارەتنى تولۇق ئېلىپ بولغاندىن كېيىن: **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ** يەنى: «ئاللاھتىن باشقا مەبۇد بەرھەق يوق ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ ھېچ شىركى يوقلىقىغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى

ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن» دەيدىكەن، ئۇنىڭغا سەككىز جەننەتنىڭ ئىشىكى ئېچىلىدۇ. ئۇ (ئاخىرەتتە) جەننەتكە ئۆزى خالىغان ئىشىكتىن كىرەلەيدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىس بىرىنچىدىن، پاك تاھارەت ئۈستىدە تۇرۇپ شاھادەت كەلىمىسىنى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتىنى ئىپادىلەسە، ئىككىنچىدىن، تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق گۇناھلارنىڭمۇ يوپۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى جەننەتكە سالاھىيەتلىك بولۇش گۇناھلارنىڭ يوپۇلۇپ يوققا چىقىشىنى تەقەززا قىلىدۇ.

تاھارەتنىڭ گۈزەللىكىگە بولغان پايدىسى

تاھارەت ئېلىش ئىنساننىڭ گۈزەللىكى ۋە پاكىزلىقى ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىلىق بىر پائالىيەتتۇر.

ئىككى قول

ئىككى قول ھەمىشە ئىنسان ئۈچۈن ئىشلەپ تۇرىدۇ. ئۇ، گاھىدا نىجىس، كىر نەرسىلەرنى تۇتۇشقا مەجبۇر بولىدۇ. تاھارەتتە ئىككى قولنى يۇيۇش ئارقىلىق قوللار ئۆز گۈزەللىكىگە قايتىدۇ. باشقىلار بىلەن كۆرۈشكەندىمۇ قوللار پاكىز، گۈزەل بولغاچقا قارشى تەرەپنى راھەتسىز قىلمايدۇ. ئادەتتە ئىككى قول ئۇچۇق تۇرغاچقا پاكىز، گۈزەل تۇرسا، كىشىنىڭ بەدىنى ۋە باشقا ئەزالىرىنىڭمۇ گۈزەل ۋە پاكىز ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.

ئېغىز

ئېغىزدا، بولۇپمۇ چىشلارنىڭ ئارىسىدا تاماقنىڭ بەزى قالدۇقلىرى ساقلىنىپ قالغانلىقتىن، ئۇلار ئېغىزدا يېقىمىسىز ھىدلارنى پەيدا قىلىپ باشقىلارغا ئازار بېرىدۇ. ئۆزىنىڭمۇ پاكىزلىقىغا سەلبىي تەسىر بېرىدۇ. ئېغىزنى تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق ئۈچ قېتىم پاكىز يۇغاندىن كېيىن، پاكىز سۇ بىلەن ئېغىزنىڭ يېقىمىسىز ھىدلىرى يوقىلىپ پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

بۇرۇن

بۇرۇن نەپەس ئەزالىرىمىزدىن بولۇپ، ئۇ ھەر كۈنى سىرتتىن كىرگەن مىليونلارچە مىكروبلارنى ۋە چاڭ - توزانلارنى ساقلاپ قالىدۇ. نەتىجىدە، سىرتقا يېقىمىسىز ھىدلارنى چىقىرىدۇ. ئەڭ يامان بولغىنى بۇرۇندا ساقلىنىپ قالغان مىكروبلار نەپەس يولى ئارقىلىق گاھىدا ئۆپكەنگە بېرىپ يېتىدۇ ۋە ئۆپكەدە كېسەل پەيدا بولۇشقا سەۋەب بولىدۇ. ئىلاھىي

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

ھېكمەت بۇرۇن ئىچىدىكى قىلچىلارنى (تۈكلەرنى) سىرتتىن كىرىپ كەلگەن مىكروبلارنىڭ ئۆپكىگە ئۆتۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن توساق قىلىپ ياراتقان بولۇپ، بۇرۇن تازىلانماستىن تۇرۇۋەرگەندە، ئۇنىڭدىكى مىكروبلار ۋە چاڭ - توزانلار نەپەس يولى ئارقىلىق ئۆپكىگە بېرىپ يېتىدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق بۇرۇنغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ تازىلاش بىلەن ئۇنىڭدىكى مىكروبلار، چاڭ - توزانلار ۋە يېقىمسىز ھىدلا ھەممىسى چىقىپ كېتىپ، پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

يۈز

يۈز ئوچۇق تۇرىدىغان ئورگان بولغانلىقتىن، ئۇ گايىدا تۇپراق ۋە چاڭ - توزانلار بىلەن، گايىدا تەرلەش بىلەن كىرىلىدۇ. كىشىلەرنىڭ گۈزەللىكى ۋە پاكىزلىقى يۈزىدىن ئىسپاتلىنىدۇ. باشقا ئەزالىرى پاكىز بولسىمۇ، يۈزى كىر ۋە پاسكىنا بولغان بىر ئادەمگە كىشىلەر مۇياخشى باھا بەرمەيدۇ. نەتىجىدە، ئۇ كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىدىن قالدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق يۈزنى يۇغاندا يۈز گۈزەللىكىنى ۋە پاكىزلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەلبىي تەسىرلەردىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

باش

باش گايىدا تەرلەيدۇ، گايىدا چاڭ - توزانلاردا كىرىلىدۇ. تاھارەتتە ئۇنى پاكىز سۇ بىلەن سىلىغاندا، باشتىكى چاڭ - توزان ۋە تەر يوقىلىپ، چاچمۇ پارلاق ھالغا كېلىدۇ. ھەر تاھارەتتە باشنى يۇيۇش كىشىلەرگە ئېغىر كەلمىسۇن دېگەن مەقسەت بىلەن ئىسلام دىنى ئۇنى پەقەت ھۆل قول بىلەن سىلاشقا بۇيرۇش بىلەن كۇپايە قىلغان.

قۇلاقلار

قۇلاقلارمۇ ئوچۇق ئەزا بولغاچقا، ئومۇم چاڭ - توزانلار بىلەن كىرىلىدۇ. قۇلاقلارنىڭ ئىچىدىكى ۋە سىرتىدىكى كىرلەر ئىنساننىڭ گۈزەللىكىگە ئەلبەتتە زىيانلىقتۇر. تاھارەت ئالغاندا قۇلاقلارنى بارماقلارنىڭ ئۇچلىرى بىلەن سىلاپ تازىلاش ئارقىلىق قۇلاق تازىلىقى ۋە گۈزەللىكى ئەسلىگە كېلىدۇ.

ئىككى پۇت

ئىككى پۇت گايىدا تەرلەيدۇ. تەرلىگەندىن كېيىن يېقىمسىز ھىدلارنى سىرتقا پۇرتىدۇ. پۇتلىرى تەرلەيدىغان كىشىلەر باشقىلارنى راھەتسىز لەندۈمەي قويمايدۇ. ئۆزۈم ئاممىۋىي سورۇنلاردا ئولتۇرغىنىدا راھەت ھېس قىلالمايدۇ. تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پۇتلارنى پاكىز يۇغاندا، پۇتلاردىكى يېقىمسىز ھىدلار يوقىلىپ پاكىز ھالغا كېلىدۇ.

بەزىلەر مۇنداق دېيىشى مۇمكىن: بىز يۇقىرىقى ئەزالارنى تاھارەت ئالماساقمۇ، تازىلىق ئۈچۈن ھەمىشە يوپۇپ پاكىز تۇتىمىزغۇ؟

بۇنىڭ جاۋابى مۇنداق: گۈزەللىك، تەن ساقلىقى ۋە پاكىز يۈرۈش ئۈچۈن تازىلىق قىلىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىش بولغانلىقتىن، كىشىلەر ئۆز ئىختىيارىدىكى ئىشلارنى خالىسا قىلىدۇ، خالىسا قىلمايدۇ. خۇسۇسەن كۆڭۈل خالىمىغان، ياكى چارچىغان ياكى سەپەر ئۈستىدە بولغان ياكى مىجەزى بولمىغان ھاللاردا، كىشىلەر بۇ تازىلىقلارنى مۇنتىزىم ھالدا قىلالمايدۇ. ئەمما بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان كىشىلەر تاھارەتنى قانداق شارائىتلاردا بولمىسۇن، مۇتلەق ئالىدۇ. ناماز ئوقۇش، قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقا ئىبادەتلەر ئۈچۈن كۆڭلى خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن، مىجەزى بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئۆيىدە بولسۇن ياكى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن، چارچىغان بولسۇن ياكى ئۇنداق بولمىسۇن ھەر قانداق ھاللاردا تاھارەت ئېلىشنى تەرك قىلمايدۇ. چۈنكى ناماز، قۇرئان ئوقۇش ۋە بەزى ئىبادەتلەر ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش شەرتتۇر. مۇسۇلمان كىشى تاھارەتتىكى بۇ تازىلىقلارنى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بولغىنى ئۈچۈن قىلىدۇ. تاھارەتنىڭ گۈزەللىك ۋە تەن ساقلىقى ئۈچۈن بولغان پايدىلىرى بولسا، ئىبادەتنىڭ بۇ دۇنيالىق مۇكاپاتىدۇر.

يەنە بىر تەرەپتىن: كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان كىشى، كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز ئۈچۈن بەش قېتىم تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقا ئىبادەتلەر، گاھىدا نەپلى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن يەنە تاھارەت ئالىدۇ. يەنە بەزى تەقۋا كىشىلەر تاھارەت بىلەن يېتىش ئۈچۈنمۇ تاھارەت ئالىدۇ. دېمەك، مۇسۇلمان كىشى بىر كۈندە بەش پەرزنى ئادا قىلىش يۈزىدىن بەش قېتىم، ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىر قانچە قېتىم تاھارەت ئېلىپ تازىلىق قىلىدۇ. قايسى بىر مەدەنىيەتلىك پاكىز كىشى بىر كۈندە بۇنچىلىك كۆپ تازىلىق قىلالايدۇ؟!

ئۇلارنى قىلالايدۇ دەپ پەرەز قىلغانىدۇمۇ، ئۇلار تازىلىقلىرىنى ئىسلام دىنىدىكى تاھارەتكە ئوخشاش بەلگىلىك ۋاقىتلاردا مۇنتىزىم قىلالامدۇ؟!... مۇمكىن ئەمەس. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئىلغارلىقى ۋە ئەۋزەللىكىدۇر⁽¹⁾.

تاھارەتنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىسى

تاھارەت ئېلىپ پاكلىنىشنىڭ ئىنسان ساقلىقىغا بولغان پايدىلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلاردىن بىر قىسمى تۆۋەندە بايان قىلىنىدۇ:

(1) ibadetin getirdikleri ناملىق ئەسەردىن، تۈركچە.

قول

مىكروبلار دۇنيادىكى ھەر قانداق نەرسىدە كەڭ ئۇچراپ تۇرىدۇ. باشقىلار بىلەن كۆرىشىش، يېيىش - ئىچىش، تۇتۇش ۋە ئېلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى قولنىڭ ۋاستىسى بىلەن بولغاننىڭ سىرتىدا، يېمەكلىكلەرنى تەييارلاش، كۆز، ئېغىز، بۇرۇن ۋە باشقا ئەزالارنى ئۇۋۇلاش ۋە سۈرتۈش ئۈچۈنمۇ يەنە قول ئىشلىتىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن ساقلىقنى ساقلاش مۇتخەسسسلرى قولنى مىكروبلار بىلەن ئەڭ كۆپ ئارىلىشىدىغان ئورگان دەپ قارايدۇ ۋە قولنى ھەمىشە يويۇپ تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. تەرەققى قىلغان ھازىرقى مېدىتسىنا ئىلمىنىڭ ۋاستىسى بىلەن، ئىسلام دىنىنىڭ قوللارنى ئېغىز - بۇرۇنغا كۆتۈرۈشتىن بۇرۇن پاكىز يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقى بىلەن قوللىنىلىدىغان سۇنىڭ پاكىز، رەڭگى، تەمى ۋە پۇرىقى ئۆزگەرمىگەن بولۇشىنى شەرت قىلغانلىقىنىڭ سىرى ۋە ھېكمىتى مەيدانغا چىقماقتا.

ئېغىز

ئېغىز - تۈكرۈكلەرنى، چىشلارنى ۋە تىلنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئورگاندۇر. ئېغىز پاكىز تۇتۇلمىغاندا، ئېغىزدا پەيدا بولغان مىكروبلار يېمەك - ئىچمەك ۋە تۈكرۈكلەر بىلەن بىرلىكتە ئاشقازانغا بېرىپ، ئۇنىڭ ھەزىم قىلىشتىكى نورماللىقىنى بوزىدۇ. ئاشقازان كېسىلىگە دوچار بولغان ئاغرىقلارغا دوختۇرلارنىڭ ئېغىزلىرىنى پاكىز تۇتۇش ۋە چىشلىرىنى تازىلاپ تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلىۋاتقانلىقى ۋە ئېغىزنى پۈتۈن بۆلۈملىرى بىلەن پاكىز تۇتۇشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىكىنىڭ ئاشقازان ياللۇغى كېسەللىكلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىدىغانلىقى توغرىلىق ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرغانلىقىمۇ بۇ سەۋەبتىن ئىدى. بۇنىڭ بىلەن، ئىسلام دىنىنىڭ مۇسۇلمانلارنى تاھارەتتە ئېغىزنى چايقاشقا بۇيرىغىنىنىڭ سىرتىدا، ھەر تاماقتىن كېيىن ئېغىز - چىشلارنى پاكىز يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقىنىڭ ھېكمىتى ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

بۇرۇن

بۇرۇن — پۇراش ۋە نەپەس ئېلىپ، چىقىرىش ۋە زىپىسىنى ئۆتەيدىغان بىر ئورگاندۇر. ھاۋا مىكروبلۇق چاڭ - توزانلارنى بۇرۇن ئارقىلىق ئۆپكىگە تارتىدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارنى بۇ مىكروبلاردىن ساقلاش ئۈچۈن، بۇرۇننىڭ ئىچىدە تۈكلەرنى ياراتقان. بۇ تۈكلەرنىڭ ۋەزىپىسى بۇرۇنغا كىرگەن مىكروبلارنى ئۆپكىگە ياكى قان قانالىرىنىڭ بىرەرسىگە كىرىپ كېتىشتىن توسۇشتۇر. ئىلىم - پەن مۇتخەسسسلرى بۇرۇنغا ھاۋا ئارقىلىق سىرتتىن كىرىپ توختاپ قالغان نەرسىلەرنى مېكروسكوپ بىلەن كۆرۈپ تەتقىق

قىلغاندىن كېيىن، ئىسلام دىنىنىڭ بۇرۇنقى ھەركۈنى بەش قېتىم يۇيۇشقا بۇيرىغانلىقىنىڭ ھېكمەتلىرى مەيدانغا چىققان.

يۈز

يۈزنى يۇيۇش تېرىنى كۈچلەندۈرىدۇ، باشتىكى ئېغىرلىق ۋە چارچاشلارنى يەڭگىلەيتىدۇ. تۇرۇپ قالغان قانلارنىڭ ھەرىكەتلىنىشىگە ياردەمچى بولىدۇ. چۈنكى يۈز يويۇلغاندىن كېيىن، ئادەم ۋۇجۇدىدىكى ئورگانلار قايتىدىن پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ. تۇرۇپ قالغان قانلار ھەرىكەتلىنىپ، قان قانالىرى پائالىيەتكە ئۆتىدۇ. يۈزدىكى تەرلەرنى ۋە تېرە يۈزىدىكى تۈشۈكچىلەردە ساقلىنىپ قالغان كىرلەرنى سۇ بىلەن تازىلاش ئارقىلىق يۈزنىڭ تېرىسى سىلىقىلىشىدۇ. مۇندىن باشقا، يۈزنى يۇيۇش ئويۇقنى قاچۇرىدۇ. ئادەمنى تېتىك، جوشقۇن ۋە روھلۇق ھالغا كەلتۈرىدۇ. ھارغىنلىقنى چىقىرىدۇ. ساقلىق ساقلاش مۇتەخەسسسلەرنىڭ يېڭى تەۋسىيەلىرىدە، يۈزنى ۋە يۈزدىكى پۈتۈن ئورگانلارنى، خۇسۇسەن كۆزلەرنى سۇ بىلەن تازىلاپ تۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشنىڭ زۆرۈرلىكى تەكىتلەنمەكتە.

باش

تاھارەت ئالغاندا باشنى ھۆل قول بىلەن سىلاشنىڭ چوڭ پايدىسى بار. مېڭە ھەمىشە نۇرغۇنلىغان ئوي - پىكىرلەر بىلەن چارچايدۇ، ئاجىزلىشىدۇ، گاھىدا قان ھۇجۇملىرىغا ئۇچرايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئاز سۇ بىلەن باشنى سىلاش ئارقىلىق مېڭە راھەتلىنىدۇ ۋە ئۆز پائالىيىتىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن ياخشى بىر ۋەزىيەتكە ئۆتىدۇ.

قۇلاق

قۇلاقلارنىڭ ئىچى ۋە سىرتىنى، بويۇننىڭ ئىككى تەرىپىنى سۇ بىلەن سىلاش بۇ جايلاردىكى كىرلەرنى يوقاتقاننىڭ سىرتىدا، زۇكامنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ياردەمچى بولىدۇ. مۇندىن باشقا مېڭىگە كەتكەن تومۇرلارغا مەسھنىڭ كۆپ پايدىسى باردۇر.

پۈت

پۇتلارنى يۇيۇش ئارقىلىق پۇتلار ۋە بارماقلار پاكىز بولغىنىنىڭ سىرتىدا، بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرە مىكروبلارنىڭ ئۇۋۇسى بولۇشتىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ. چۈنكى بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرە مىكروبلار ئەڭ تېز ئورۇن تۇتىدىغان بىر جايدۇر. ئىلمىي تەتقىقاتلاردا، « تېتنوز» دەپ ئاتالغان ھالاك قىلغۇچى ئاغرىقنىڭ مىكروبلارنى بارماقلارنىڭ ئارىسىدىكى تېرىنىڭ تارقىتىدىغانلىقى ئىسپاتلانغان. مۇندىن باشقا، ئاخشاملىرى پۇتلارنى يويۇپ

يېتىش ئۇيغۇننىڭ ساغلام بولۇشىغا پايدىلىقتۇر⁽¹⁾.

تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار

تاھارەت تۆۋەندىكىلەرنىڭ بىرەرسى بىلەن بوزۇلىدۇ:

- 1 - ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى تەرەپ ئورگىنىدىن سۈيۈدۈك، چوڭ تەرەت، يەل، سېپىم، ۋەدى، مەزى ۋە باشقىلارنىڭ چىقىشى.
- 2 - بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن قان، يىرىڭ ۋە سېرىق سۇنىڭ ئېقىشى.
- 3 - ئېغىز توشقىچە قۇسۇش.
- 4 - ئېغىزدىن قان چىقىشى (ئەمما تۈكرۈكتىن ئاز بولسا ياكى تۈكرۈكنىڭ رەڭگى قىزارمىسا زىيىنى يوق).
- 5 - ھوشىدىن كېتىش.
- 6 - مەس بولۇش.
- 7 - ئەر - ئاياللارنىڭ جىنسىي ئورگانلىرىنىڭ ئارىدا توساق بولماستىن بىر - بىرىگە تېگىشى.
- 8 - ئۇخلاش. (ئەمما نامازدا ئۆرە تۇرغاندا ئېگىلمەستىن، ئولتۇرغاندا بىر يەرگە يۆلەنمەستىن مۈگدەش تاھارەتنى بۇزمايدۇ).
- 9 - نامازدا قاققاھلاپ كۈلۈش⁽²⁾.

تاھارەتنى بۇزمايدىغان ئىشلار

تاھارەتنى بۇزمايدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

- 1 - بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن قان چىقىپ، ئاقماستىن ئۆز ئورنىدا توختاپ قالغان بولسا؛
- 2 - بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن گۆش ئاجراپ چۈشكەن بولسىمۇ، قان چىقمىغان بولسا؛
- 3 - بەدەندىكى يارىدىن قۇرۇت چىققان بولسا؛

(1) « ibadetin getirdikleri » ناملىق ئەسەردىن، تۈركچە.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 6 - بەت.

- 4 - ئېغىز تولىمىغان مىقداردا قۇسقان بولسا؛
- 5 - ھەر قانداق بىر ئايالنى تۇتقان تۇتقان بولسا؛
- 6 - جىنسىي ئورگاننى تۇتقان بولسا؛
- 7 - ئۆرە ياكى ئولتۇرۇپ مۈگدەپ قالغان بولسا تاھارەت بۇزۇلمايدۇ⁽¹⁾.

ئايقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ بايانى

ئايقلارغا مەسھى قىلىش — تاھارەت ئالغاندا پۇتلارنى يۇيۇشنىڭ ئورنىغا تاھارەت بىلەن كىيىلگەن، سالاھىيەتلىك ئايقلارنىڭ ئۈستىنى ھۆل قول بىلەن سىلاش دېگەنلىكتۇر.

ئايقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ ھۆكۈمى

ئايقلارغا مەسھى قىلىش ئەر - ئايال ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن جائىز دۇر⁽²⁾.

ئايقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتى

ئايقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتى تۆۋەندىكىچە:

- 1 - ئايقلارنىڭ كامىل تاھارەت ئۈستىگە كېيىلگەن بولۇشى.
- 2 - ئايقلار ئوشۇقلارنى تولۇق ياپالايدىغان بولۇشى.
- 3 - ئايقلارنىڭ مېڭىشقا چىداملىق، پۇختا بولۇشى.
- 4 - ئايقلاردا ئۈچ بارماقنىڭ ئۇچلىرى سىغىقۇدەك يېرىق بولماسلىقى.
- 5 - ئايقلارنىڭ پۇتلارغا سۇ ئۆتگۈزمەيدىغان بولۇشى.
- 6 - جۇنۇپ بولماسلىق، يەنى غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشىنىڭ مەسھى قىلىشى جائىز ئەمەس. غۇسلى قىلىپ ئايىغىنى پاكلىق ئۈستىگە كىيگەن بولسا، ئاندىن ئۇنىڭغا مەسھى قىلسا بولىدۇ⁽³⁾.

مەسھنىڭ قائىدىسى

ئايقلارغا مەسھى قىلىشتا، قوللارنى ھۆل قىلىپ، ئوڭ قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن ئوڭ

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 6 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 9 - بەت.

(3) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 24 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 9 - بەت.

پۇتنىڭ، سول قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن سول پۇتنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ پۇتلارنىڭ ئايرىلىدىغان بېغىشلىرىغىچە بىر قېتىم سىلىنىدۇ.

ئەسكەرتىش

ئايقلارغا مەسھى قىلىشتا، قوللارنىڭ ئەڭ كىچىك بارماقلىرىدىن ئۈچ بارماق بىلەن ھەر بىر ئايقلنىڭ ئۈستىنى بىرلا قېتىم سىلاش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. ئەمما بارماقلارنىڭ ھەممىسىنى ئاچقان ھالدا، ئايقلارنىڭ ئۈچىدىن باشلاپ پۇتنىڭ ئايرىلىدىغان بېغىشغىچە سىلاش سۈننەتتۇر.

مەسھىنىڭ مۇددىتى

مەسھىنىڭ مۇددىتى يولۇچىلار ئۈچۈن ئۈچ كېچە - كۈندۈز، مۇقىملار ئۈچۈن بىر كېچە - كۈندۈزدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، يولۇچىلار ئايقلارنى تاھارەت ئۈستىگە كىيگەندىن كېيىن، شۇ تاھارەتنى بۇزۇلغان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز (72 سائەت)، مۇقىملار بىر كېچە كۈندۈز (24 سائەت) ئايقلارنى يەشمەستىن، ئۈستىگە مەسھى قىلىدۇ. بىراۋ مۇقىملىق ھالىتىدە ئايىغىغا مەسھى قىلىپ، 24 سائەت توشۇشتىن بۇرۇن سەپەرگە چىققان بولسا، شۇ مەسھىنى ئۈچ كېچە - كۈندۈز داۋاملاشتۇرىدۇ. ئەگەر مۇساپىرلىق ھالىتىدە ئايىغىغا مەسھى قىلىپ، ئۈچ كۈن تولۇشتىن بۇرۇن يۇرتىغا قايتىپ كەلگەن بولسا، مەسھى قىلىشنى باشلىغىنىغا بىر كېچە - كۈندۈز ئۆتكەندىن كېيىنلا مەسھى بۇزۇلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئايىغىنى يېشىپ يۇيۇشى لازىم كېلىدۇ. ئەگەر ئايىغىنى كىيگەنگە تېخى بىر كېچە كۈندۈز بولمىغان بولسا، شۇ مۇددەت توشمىغىچە مەسھى بۇزۇلمايدۇ. (اللباب شرح الكتاب 1 - توم 26 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 10 - بەت).

مەسھىنى بۇزىدىغان ئامىللار

1 - تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار مەسھىنىمۇ بۇزىدۇ. بۇ ۋاقىتتا تاھارەت ئېلىپ، ئايقلارنىڭ ئۈستىگە قايتا مەسھى قىلىنىدۇ.

2 - پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى ئىككىلىسىنىڭ ئايقلاردىن چىقىپ كېتىشى ياكى چىقىرىلىشى. پۇتلارنىڭ ئايقلاردىن ئازراق قىسمى چىقىپ كېتىشى بىلەنمۇ مەسھى بۇزۇلىدۇ.

3 - مەسھى مۇددىتىنىڭ تۈگىشى.

4 - ئايقلارنىڭ ئىچىدە پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى كۆپ قىسمى سۇ ئۆتۈپ كەتكەنلىكتىن ھۆل بولۇپ كېتىشى.

يۇقىرىقى 2 - 3 - 4 - ھاللاردا پۇتلار تاھارەت ئارقىلىق يويۇلغاندىن كېيىن ئاياق قايتا كىيىلىدۇ⁽¹⁾.

تېڭىقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش

يارا، سۇنۇق ۋە چېقىقلارنىڭ ئۈستىگە تېڭىلغان تېڭىقلارنى يېشىپ، ئۇنىڭ ئاستىنى يۇيۇش ياكى ھۆل قىلىش زىيانلىق بولغان ھاللاردا، تېڭىقنىڭ ئۈستىنى ھۆللەنگەن قول بىلەن بىر قېتىم سىلاش يۇيۇشنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. ئاز دېگەندە 3 بارماق بىلەن بىر قېتىم سىلاش شەرتتۇر.

تېڭىقلارنىڭ ئۈستىگە قىلىنغان مەسھنىڭ مۇددىتى يوقتۇر. يەنى تېڭىلغان ئورگان ساقايغانغا قەدەر باشتا قىلغان بىر قېتىملىق مەسھى يېتەرلىكتۇر. تېڭىقلارغا مەسھى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ تاھارەتلىك بولغان ھالدا تېڭىلغان بولۇشى شەرت ئەمەس. شۇنداقلا، تېڭىقنى ئالماشتۇرۇش بىلەنمۇ، مەسھنى يېڭىلاش لازىم كەلمەيدۇ. يەنى قايتا مەسھى قىلىش كېرەك ئەمەس⁽²⁾.

تاھارەت ئالغاندا يويۇلىدىغان ئەزالارنىڭ يېرىمىدا ياكى كۆپرەكىدە سۇ تەگسە زىيان قىلىدىغان ئۆزىسى بار كىشىلەر تاھارەت ئالماستىن تەيەممۇم قىلىشى لازىم. ئەگەر تاھارەتتە يويۇلىدىغان ئەزالارنىڭ كۆپ قىسمى ساغلام بولۇپ، ئاز قىسمى ئۆزۈرلۈك بولسا، ساغلام بولغان قىسمىنى يويۇپ، ئۆزۈرلۈك بولغان قىسمىغا مەسھى قىلىش لازىم كېلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا تەيەممۇم قىلىنمايدۇ. چۈنكى يۇيۇش بىلەن تەيەممۇم قىلىش ئىككىسى بىر ۋاقىتتا بىرلەشمەيدۇ. يەنى ئۆزۈرلۈك بولمىغان ئەزالارنى يويۇپ، ئۆزۈرلۈك بولغان ئەزالار ئۈچۈن تەيەممۇم قىلىش دۇرۇس ئەمەستۇر⁽³⁾.

ئۆزۈرلۈك كىشىلەر قانداق قىلىشى كېرەك

توختىماستىن بۇرنى قانايىدىغان ياكى تەرتىنى توختىمايدىغان ياكى كۆزىدىن يا قۇلغىدىن سېرىق سۇ ئېقىپ تۇرىدىغان كىشىلەر ئۆزۈرلۈك كىشىلەر دېيىلىدۇ. بۇنداق كىشىلەرنى بۇ ئۆزۈرلەر ئىبادەتتىن چەكلىنەلمەيدۇ. بەلكى بۇ ھالەتلەردىمۇ تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيالايدۇ. پەقەت ئۇلار، بىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئالغان تاھارەت بىلەن يەنە بىر ۋاخ نامازنى ئوقۇيالايدۇ. بەلكى ھەر بىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئايرىم تاھارەت ئېلىشى لازىم⁽⁴⁾.

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 10 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 260 - بەت، فتح القدير 1 - توم 109 - بەت، مراقي الفلاح 30 - بەت.

(3) الدر المختار 1 - توم 258 - بەت.

(4) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

ئۆزۈر قوبۇل قىلىنىشنىڭ شەرتى

ئىسلام شەرىئىتىدە ئۆزۈرنى قوبۇل قىلىشنىڭ شەرتى — ئۆزۈرلۈك ھالنىڭ بىر نامازنىڭ ۋاقتى تۈگىگەنگە قەدەر داۋام قىلىشى ۋە تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇپ بولغىچىلىك ئۆزۈرنىڭ ئۆزۈلۈپ قالماسلىقىدۇر. ئۆزۈرنىڭ قوبۇل قىلىنىشى دېگەنلىك — ئۆزۈرلۈك كىشىنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى داۋام قىلىۋاتقان ۋاقىتتا، تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇشى ۋە باشقا ئىبادەتلەرنى قىلىشنىڭ دۇرۇس بولۇشى دېمەكتۇر⁽¹⁾.

ئاياللارنىڭ ئاياللىق ھالىرى

ئاياللاردا ئۆزلىرىگە خاس ئۈچ ھال باردۇر.

1- ئايلىق ھالى (ھەيزدارلىق ھالى).

2- توغۇتلۇق ھالى (نىفاسلىق ھالى).

3- ئۆزۈرلۈك ھالى (مۇستەھازىلىك ھالى).

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالى

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالى - ئايلىق ئادەتنىڭ قېنىنى كۆرۈش يېشىدىكى ئاياللارنىڭ، كېسەللىكتىن ئەمەس، بەلكى نورمالدىكى ئايلىق ئادىتى بويىچە بالا ياتقۇلىرىدىن ئايلىق قېنىنىڭ كېلىشى دېگەنلىك بولۇپ، ئەرەب تىلىدا «ھەيز» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئايلىق ئادەتنىڭ مۇددىتى

ئاياللاردىكى ئايلىق ئادەت مۇددىتىنىڭ ئېزى ئۈچ كۈن، كۆپى 10 كۈن، نورمال مۇددىتى بەش كۈن بىلەن يەتتە كۈن ئارىسىدا بولىدۇ⁽²⁾.

ئاياللارنىڭ توغۇتلۇق ھالى

ئاياللارنىڭ توغۇتلۇق ھالى — توغۇتتىن كېيىن، توغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانغىچىلىك بولغان مەزگىل دېگەنلىك بولۇپ، ئەرەب تىلىدا «نەفاس» دەپ ئاتىلىدۇ..

توغۇتلۇق ھالىنىڭ مۇددىتى

ئاياللارنىڭ توغۇتلۇق ھالى توغۇتنىڭ قېنىنىڭ تۈگىشى بىلەن تاماملىنىدۇ. قاننىڭ تۈگەش مۇددىتىنىڭ ئېزى بىر قانچە مىنۇت، كۆپى 40 كۈندۇر. قىرىق كۈندىن ئېشىپ

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت.

كەتكىنى ئۆزۈرلۈك ھالى ھېسابلىنىدۇ⁽¹⁾.

ئاياللار ئۈچۈن ئايلىق ۋە توغۇتلۇق ھاللىرىدا مەنئى قىلىنغان ئىشلار

ئايلىق ئادەتنىڭ ۋە توغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانمىغان مۇددەت ئىچىدىكى ئاياللار ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

- 1 - ناماز ئوقۇش.
- 2 - روزا تۇتۇش.
- 3 - قۇرئاننى تۇتۇش ۋە ئوقۇش. (ئەگەر قاپچۇقى بىلەن تۇتسا بولىدۇ).
- 4 - مەسجىدكە كىرىش.
- 5 - تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش.
- 6 - ئېتىكاپ قىلىش.
- 7 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش.
- 8 - جىنسى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش.
- 9 - كىندىكى بىلەن ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىدىن ئەرلىرىنىڭ ھۇزۇرلىنىشى.

ئاياللار قانلىرىدىن پاكلانغاندىن كېيىنلا غۇسلى قىلىشى ۋاجىبتۇر⁽²⁾.

ئاياللار يۇقىرىقى ھاللار سەۋەبلىك ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. ئەمما تۇنالمىغان رامزان روزىسىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: « بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە، ئايلىق ئادىتىمىز كەلگەن ۋاقتلاردا روزا تۇتمايتتۇق، ناماز ئوقۇمايتتۇق، پاكلانغاندىن كېيىن روزىنىڭ قازاسىنى تۇتۇشقا بۇيرىلاتتۇق، ئەمما نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلمايتتۇق»⁽³⁾.

ئايلىق ۋە توغۇتلۇق ھاللىرىدىكى ئاياللارغا يېقىنلىق قىلىش مەسىلىسى

ئايلىق ۋە توغۇتلۇق ھاللىرىدىكى ئاياللارنىڭ قېنى توختاپ، تولۇق پاكلانمىغىچە، ئۇلارغا جىنسى تەرەپتىن يېقىنلىشىش قەتئىي ھارامدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 11 - بەت.

(3) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

دەيدۇ: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَى فَأَعْتَزِلُوا النَّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ تەرجىمىسى: «(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن ھەيىز توغرىلىق (يەنى ھەيىزدار ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقى ياكى دۇرۇس ئەمەسلىكى توغرىلىق) سورايدۇ، ئېيتقىنكى، ”ھەيىز زىيانلىقتۇر (يەنى ھەيىز مەزگىلىدە جىنسىي ئالاقە قىلىش ئەر - خوتۇن ھەر ئىككىسىگە زىيانلىقتۇر)، ھەيىز مەزگىلىدە ئاياللاردىن نېرى تۇرۇڭلار، (ھەيىزدىن) پاك بولغۇچە ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار، پاك بولغاندا، ئۇلارغا ئاللاھ بۇيرىغان جايدىن يېقىنچىلىق قىلىڭلار“ ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبە قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ. (ھارامدىن ۋە نجاسەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى، توغۇتلىق ھالىدىكى ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەتتىن مەنئى قىلىنىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە، توغۇتلىق ۋە ھەيىزدارلىق ھەر ئىككى ھالەتتە، ئۇلارنىڭ بالا ياتقۇلىرىدىن كەلگەن قاندىر. قان توختىمىغان مۇددەت ئىچىدە، ئۇلار جىنسىي مۇناسىۋەتتىن چەكلىنىدۇ.

ھەيىزنىڭ قېنى نورمالدىكى ئادىتىدىن بۇرۇن توختىغان ئايال غۇسلى قىلمىغۇچە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن مەنئى قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ قېنى ھەر ئايدىكى نورمال ئادىتى بويىچە توختىغان بولسا، ئۇنىڭ غۇسلى قىلماستىن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولىشى جائىزدۇر.

ئەمما ھامىلدار ئاياللار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش مۇتلەق جائىزدۇر. لېكىن ھامىلدار ئايال توغۇتقا يېقىنلاشقان ئايالدا، ئۇلارغا جىنسىي تەرەپتىن يېقىنلاشمىغان ياخشىدۇر⁽²⁾.

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى - ئايلىق ئادەت كۆرۈش مۇددىتى ئىچىدىكى ئاياللارنىڭ ئۈچ كۈندىن ئاز ياكى ئون كۈندىن كۆپ، توغۇتلىق مۇددىتى ئىچىدىكىلەردىن قىرىق كۈندىن كۆپ، قىزلاردىن توققۇز ياشقا تولۇشتىن بۇرۇن ۋە چوڭ ئاياللاردىن ئادەت كۆرۈش يېشىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، بالا ياتقۇلىرىدىن قان كېلىشى ئاياللارنىڭ

(1) بەقەرە سۈرىسى 222 - ئايەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

ئۆزۈرلۈك ھالى دېيىلىدۇ.

ئاياللار ئۆزۈرلۈك ھاللىرىدا، ئىبادەتلەرنى قىلالايدۇ. ھەتتا قان توختىماي ئېقىپ تۇرسىمۇ، ھەر بىر ناماز ئۈچۈن ئاللاھىدە تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. نامازنىڭ ۋاقتى چىقىشى بىلەن ئۇلارنىڭ تاھارەتنى سۇنغان بولىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «فاتىمە ئىسىملىك بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ”يارەسۈلەللاھ! مەن قېنىم توختىمايدىغان بىر ئايالەن، بۇسەۋەبلىك نامازنى تەرك ئېتىشىم كېرەكمۇ؟“ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ”سىزدىكى ھەيىزنىڭ قېنى ئەمەس، ئۇ پەقەت تەرگە ئوخشاش سۇ، ئايلىق ئادىتىڭىز كەلگەندە، نامازنى توختۇتۇڭ، ئادىتىڭىز تۈگىگەندىن كېيىن، غۇسلى قىلىپ پاكلىنىپ نامازغا باشلاڭ“ دېدى»⁽¹⁾.

ئاياللار ئۆزۈرلۈك ھاللىرىدىمۇ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولالايدۇ⁽²⁾.

ئاياللار ھەيزدار ياكى ئۆزۈرلۈك ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيدۇ؟

ئاياللار ئايلىق ئادىتىنىڭ قېنى بىلەن ئۆزۈرلۈك ھالنىڭ قېنىنى ئايرىيالايدۇ. چۈنكى ئايلىق ئادەتنىڭ قېنى قازامتۇل، قويۇقراق كېلىدۇ، ئەمما ئۆزۈرلۈك ۋاقتىدا كەلگەن قان قىپقىزىل، سۇيۇقراق كېلىدۇ. ئاياللار بۇنىڭغا قاراپ ئۆزىنىڭ ئادەت كۆرگەن ياكى باشقا بىرەر كېسەللىك تۈپەيلى ئۆزۈرلۈك بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىدۇ ۋە شۇنىڭغا قاراپ ئىش كۆرىدۇ.

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - ناماز ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: **لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ** يەنى «تاھارەتسىز ناماز ئوقۇلمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽³⁾.

2 - قۇرئاننى تۇتۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: **﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾** يەنى «قۇرئاننى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ» دەيدۇ⁽⁴⁾.

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

(3) ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە نەسائىيلار رىۋايىتى.

(4) ۋاقىئە سۈرىسى 79 - ئايەت.

چۈنكى قۇرئاننى ئۇلۇغلاش پەرزدۇر. ئۇنى تاھارەتسىز تۇتۇش ئۇنىڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىق بولىدۇ. ئەمما قۇرئان كەرىمنى قاچۇقى بىلەن تۇتۇشقا ۋە يادىسىغا ئوقۇشقا بولىدۇ. شۇنىڭدەك، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ قۇرئان كەرىمنى ئۆگىنىش ياكى يادلاش ئۈچۈن تاھارەتسىز تۇتۇشى ۋە ئوقۇشى جائىزدۇر⁽¹⁾.

3 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كەبىنى تاۋاپ قىلىش - نامازدۇر. تاۋاپ ئەسناسىدا سۆزنى ئاز قىلىڭلار»⁽²⁾.

ئەمما كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا تاھارەت شەرت ئەمەس، بەلكى ۋاجىبتۇر. شۇڭا كەبىنى تاھارەتسىز تاۋاپ قىلىش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. ئەمما قىلغان تاۋاپ دۇرۇستۇر⁽³⁾.

جۈنۈپ كىشى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

جۈنۈپ(غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشى) ئۈچۈن، تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان يۇقىرىقى ئۈچ ئىش بىلەن بىرلىكتە، تۆۋەندىكى ئىككى ئىش مەنئى قىلىندۇ:

4 - قۇئاننى يادىسىغا بولسىمۇ ئوقۇش. جۈنۈپ كىشىنىڭ بىرەر ئايەتنىمۇ يادىسىغا ياكى قاراپ ئوقۇشى قەتئىي مەنئى قىلىندۇ. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **لَا تَقْرَأُ الْحَائِضُ، وَلَا الْجُنْبُ شَيْئًا مِنْ الْقُرْآنِ** تەرجىمىسى: «ھەيىز ۋە نىفاستىكى ئاياللار، جۈنۈپ كىشىلەر قۇرئاندىن ھېچنەرسە ئوقۇمىسۇن»⁽⁴⁾.

ئەلى - كەررەمەللاھۇ ۋەجھەھۇ - دىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈنۈپلىقتىن باشقا ھەر قانداق ۋاقىتتا بىزگە قۇرئان ئوقۇپ بېرەتتى»⁽⁵⁾.

ئەمما جۈنۈپلىقنى ئېسىدە يوق ئىختىيارسىز ئوقۇپ سالسا گۇناھ بولمايدۇ. شۇنداقلا، جۈنۈپ كىشىنىڭ تائام بېيىش ياكى بىرەر ئىشنى باشلاش ئالدىدا، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش مەقسىتى بىلەن: **﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾** دېيىشى، ئاللاھ تائالغا شۈكۈ ئادا

(1) الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 295 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمە، نەسائى، تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(3) الدر المختار 1 - توم 160 - 165، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

(4) تىرمىزى رىۋايىتى.

(5) تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس، سېل السلام 1 - توم 88 - بەت.

قىلىش نىيىتى بىلەن ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ دېيىشى، قاتناشقا ئولتۇرغاندا زىكرى نىيىتى بىلەن: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ نى ئوقۇشى، مۇسبەتتە ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ دېيىشى، «ئايەتلىك كۇرسى» نى، «فاتىھە» ۋە «ئىخلاس» سۈرلىرىنى زىكرى مەقسىتى بىلەن ئوقۇشى ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھىبىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن جائىز دۇر. چۈنكى ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممىلا ۋاقىتتا ئاللاھ تائالاغا زىكرى ئېيتاتتى» دەپ كەلگەن. يۇقىرىقى ئەھكاملار ھەيىزدار ۋە تۇغۇتلىق ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ⁽¹⁾.

5 - مەسجىدكە كىرىش ۋە ئۇنىڭدا ئېتىكاپ قىلىش. جۇنۇپ كىشىنىڭ قايسىبىر سەۋەب بىلەن بولمىسۇن، مەسجىدكە كىرىشى ۋە ئۇنىڭدا ئولتۇرۇشى قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. ئەمما ئولتۇرماستىن ئۆتۈپ كېتىشكە بولىدۇ⁽²⁾.

ئۇمۇمۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدنىڭ مۇنارىغا چىقىپ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ”جۇنۇپ ۋە ھەيىزدارلارنىڭ مەسجىدكە كىرىشى مەنئى قىلىندى“ دەپ نىدا قىلغان ئىدى»⁽³⁾.

غۇسلىنىڭ بايانى

غۇسلى - پۈتۈن بەدەننى پاكىز يۇيۇش ئارقىلىق ئومۇمىي چوڭ تازىلىق قىلىش دېمەكتۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر تۆۋەندىكىچە:

- 1 - جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش. (گەرچە سىپىم چىقمىغان تەقدىردىمۇ، ئەر - ئايال ھەر ئىككىسى ئۈچۈن غۇسلى قىلىش پەرز دۇر).
- 2 - قايسىبىر سەۋەب بىلەن سىپىمنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى.
- 3 - ئۇيقۇدا قانداقلا بىر كەيپىيات بىلەن بولمىسۇن، سىپىمنىڭ چىقىشى.

(1) الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 384 - بەت، تحفة الفقهاء 30 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت، الدر المختار 1 - توم 158 - 161 - بەتلەر.

(3) بەيھەقىي ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

4 - توغۇت ۋە ئايلىق ئادەتنىڭ قانلىرىنىڭ توختىشى.

5 - مەسلىكتىن، ھۇشسىزلىقتىن ئەسلىگە كەلگەن كىشىنىڭ ئۆزىدە سىپىم جىنىسدىن بىر ھۆللۈكنى بايقىشى.

يۇقىرىقىلار غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردۇر⁽¹⁾.

غۇسلىنىڭ تۈرلىرى

غۇسلى ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، بىرى: پەرز بولغان غۇسلى، يەنە بىرى، سۈننەت بولغان غۇسلى، ئۈچىنچىسى مۇستەھەب بولغان غۇسلىدۇر.

پەرز بولغان غۇسلى

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردىن كېيىن غۇسلى قىلىش پەرزدۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

(1) «مەزى» نىڭ چىقىشى. «مەزى» - چوڭ ئەر - ئاياللاردىن چىقىدىغان سېرىقراق، سۇيۇق سۇدۇر. ئۇ، جىنسىي ھەۋەس قوزغالغاندا، ئېتىلماستىن چىقىدۇ. مەزى پەقەت تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدۇ. «مەزى» تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى سۇ بىلەن يويۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(2) «ۋەدى» نىڭ چىقىشى. «ۋەدى» - سۈيۈدۈكتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئېقىش، قويۇقراق سۇدۇر. «ۋەدى» ئېغىر نەرسە كۆتۈرگەندە، ئىنجىقلىغاندا چىقىدۇ. «ۋەدى» مۇ خۇددى «مەزى» غا ئوخشاشلا تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلىنى كېرەك قىلمايدۇ. «ۋەدى» تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى سۇ بىلەن يويۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(3) جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈگەنلىكىنى چۈشىدە كۆرگەن بولسىمۇ، بەدەننى ياكى كىيىمنى ھۆل بولمىغان ياكى سىپىرنىڭ ئەسىرى تېپىلمىغان بولسا غۇسلى قىلىش لازىم كەلمەيدۇ⁽²⁾.

غۇسلىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

غۇسلى قىلىش پەرز بولغان ھاللاردا غۇسلى قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى توغرىلىق

(1) مراقي الفلاح 6 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 12 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بِأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا﴾⁽¹⁾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولساڭلار) يۈزۈڭلارنى يويۇڭلار. قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار. بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار. پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يويۇڭلار. ئەگەر جۇنۇپ بولغان بولساڭلار كامىل پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار)»⁽¹⁾.

بۇ ئايەتتە، ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى، ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشقا، ئەگەر جۇنۇپ بولسا غۇسلى قىلىشقا بۇيرىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

سۈننەت بولغان غۇسلى

تۆۋەندىكى تۆت ئىش ئۈچۈن غۇسلى قىلىش سۈننەتتۇر.

1. جۈمە نامىزىغا بېرىش ئۈچۈن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمەگە تاھارەت بىلەن بېرىش ياخشى بولغاندەك، يويۇنۇپ بېرىش ئەڭ ئەۋزەلدۇر»⁽²⁾.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆت ئىش ئۈچۈن غۇسلى قىلاتتى: جىناپەتتىن پاكلىنىش ئۈچۈن، جۈمەگە بېرىش ئۈچۈن، قان ئالدۇرغاندىن كېيىن ۋە مېيىتنى يۇغاندىن كېيىن»⁽³⁾.

سۈننەت بولغان يۇيۇنۇشنىڭ ۋاقتى: جۈمە كۈنى ئەتىگەندىن جۈمەنىڭ ۋاقتىغىچە بولىدۇ.

2. ھېيت نامازلىرىغا بېرىش ئۈچۈن. ھېيت نامازلىرىمۇ جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلار بولغانلىقتىن، بۇ نامازلارغىمۇ يويۇنۇپ بېرىش سۈننەتتۇر. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمە، ئەرەفات، روزا ھېيت ۋە قۇربان ھېيت كۈنلىرىدە يويۇناتتى»⁽⁴⁾.

3. ئېھرام باغلاش ئۈچۈن. زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېھرام باغلىغان ۋاقتىدا يويۇنغانىدى»⁽⁵⁾.

(1) مائىدە سۈرىسى 6 - ئايەت.

(2) بۇخارى، مۇسلىم ۋە باشقىلار رىۋايىتى.

(3) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(4) ئىمام ئەھمەد ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى، بۇ ھەدىس «ئاجىز» دەپ باھالانغان.

(5) تىرمىزى رىۋايىتى، بۇ ھەدىس «سەھىھ» دەپ باھالانغان.

4. ھەج قىلغان كىشىنىڭ ئەرپاتتا، قۇياش كۈن پېتىش تەرەپكە قايرىلغاندىن كېيىن، غۇسلى قىلىشى سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەرپاتتا يوپۇنغانلىقىنى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ئىبنى ماجە ھەدىس توپلىمىدا رىۋايەت قىلغان ۋە ئىمام شاپىئىمۇ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئەينى ۋەقەلىكىنى رىۋايەت قىلىپ قەيت قىلغان⁽¹⁾.

مۇستەھەب بولغان غۇسلى

غۇسلى قىلىش مۇستەھەب بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

مەسجىدى ھەرەمگە كىرىش ئۈچۈن غۇسلى قىلىش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىگە كىرىشتىن بۇرۇن «زىي تۇۋا» دېگەن جايدا غۇسلى قىلغان، ئاندىن مەككىگە كىرگەن»⁽²⁾.

مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى پەيغەمبەر مەسجىدىگە كىرىش ئۈچۈن غۇسلى قىلىش. ئىمكانىيەت بولسا، مۇزدەلغەدىمۇ غۇسلى قىلىش.

مېيىتنى يۇغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى مېيىتنى يۇغان بولسا، غۇسلى قىلسۇن، كىمكى ئۇنى كۆتۈرگەن بولسا تاھارەت ئېلىۋەتسۇن» دېگەن⁽³⁾.

مېيىتنى يۇغان كىشىنىڭ غۇسلى قىلىشىنى ئىمام شەۋكانىي «نەيلۇل ئەۋتار» ناملىق ئەسىرىدە مۇستەھەب دەپ قارىغان.

5. قان ئالدۇرغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «تۆت ئىشقا غۇسلى قىلىنىدۇ: جۈمەگە بېرىش ئۈچۈن، جىنابەتتىن ياكلىنىش ئۈچۈن، قان ئالدۇرغاندىن كېيىن، مېيىتنى يۇغاندىن كېيىن»⁽⁴⁾.

بەزى ئالىملار بۇ ھەدىسنى ئاجىز دەپ باھالىغان. ئەمما ئىبنى خۇزەيمە سەھىھ دېگەن. ئەلى كەررەمەللاھۇ ۋەجھەھۇ مۇنداق دېگەن: «قان ئالدۇرغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بةت، فتح القدير 1 - نوم 44. بةت، الدر المختار 1 - نوم 156 - 157 - بةتلەر،

اللباب شرح الكتاب 1 - نوم 23 - بةت.

(2) بوخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) ئىمام ئەھمەد ۋە دارىقۇنى رىۋايىتى.

سۈنەتتۇر. كىچىك تاھارەت ئېلىۋەتسىمۇ بولىدۇ»⁽¹⁾.

6. قەدەر كېچىسىنى ئۇچراتقاندا غۇسلى قىلىش.

7. ھۇشىدىن كېتىپ ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن غۇسلى قىلىش. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى كېسىلىدە نامازغا چىقماقچى بولغىنىدا، ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ قېتىم ھۇشىدىن كېتىپ، ھەر قېتىم ئەسلىگە كەلگەندە يۇيۇنۇپ جەمى ئۈچ قېتىم يۇيۇنغان»⁽²⁾.

8. ساراڭلىقتىن ئوڭشالغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش.

9. مەسلىكتىن يېشىلگەندىن كېيىن غۇسلى قىلىش.

10. سەبى قىز - ئوغۇللار ئادەت ياكى ئېھتىلام كۆرمەستىن 15 ياشقا كىرسە، ئۇلارنى بالاغەتكە يەتتى دەپ قارالغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ غۇسلى قىلىشى مۇستەھەبتۇر.

11. كاپىر كىشى مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىشى. قەيس ئىبنى قاسم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «مەن مۇسۇلمان بولغىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى سۇ ۋە سىدىر بىلەن غۇسلى قىلىشقا بۇيرىغان»⁽³⁾.

12. سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە، گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلغاندا، قاتتىق بۇران چىققاندا، بارائەت كېچىسىدە، كۈن ۋە ئاي تۇتۇلۇش نامىزى ۋە ئىستىسقا (سۇ تىلەش) نامىزى ئوقۇش ئۈچۈن، مۇستەھازنىڭ (ئۆزۈرلۈك ئايالنىڭ) قېنى توختىغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىش مۇستەھەب، دەپ قارالغان. يۇقىرىقى ھاللاردا غۇسلى قىلىش مۇستەھەب ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى بەزىلىرىدە ھەدىس بولسا، بەزىلىرىدە ھەدىستە سابىت بولغان ئەھكاملارغا قىياس قىلىشتۇر⁽⁴⁾.

غۇسلىنىڭ پەرزلىرى

غۇسلىنىڭ پەرزى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - ئېغىزغا سۇ ئېلىپ تولۇق چايقاش.

2 - بۇرغىغا سۇ ئېلىپ تازىلاش.

(1) ئىمام شەۋكانىينىڭ «نەيلۇل ئەۋتار» ناملىق ئەسىرىدىن.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئەھمەد ۋە تىرمىزىلار رىۋايىتى.

(4) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت.

3 - پۈتۈن بەدەننى پاكىز يۇيۇش⁽¹⁾.

غۇسلنىڭ سۈننەتلىرى

غۇسلنىڭ سۈننەتلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىش.
- 2 - بىسىللەھىر رەھمانىر رەھىم دېيىش.
- 3 - ئىككى قولىنى بېغىشىغىچە يۇيۇش.
- 4 - بەدەندە سىپىرم ياكى باشقا نىجاسەت بولسا ئۇنى يويۇپ تازىلاش.
- 5 - جىنسىي ئەزانى يۇيۇش.
- 6 - نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئېلىش.
- 7 - پۈتۈن بەدەننى ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇيۇش.

غۇسلى قىلىشنىڭ ئەدەبلىرى بىلەن مەكرۇھلىرى تاھارەت ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرى بىلەن مەكرۇھلىرىنىڭ ئەينىسى بولۇپ، پەقەت غۇسلدا قىلىشقا قاراش تەرغىب قىلىنمايدۇ، چۈنكى يويۇنغان كىشى ئادەتتە يالىڭاچ بولىدۇ. بۇنداق ھالەتتە قىلىشقا ئالدىنى قىلىش ياخشى ئەمەس⁽²⁾.

غۇسلى قىلىشنىڭ قائىدىسى

غۇسلى قىلىش تۆۋەندىكى تەرتىب بويىچە ئورۇندىلىدۇ.

- 1 - ئاۋۋال غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىپ، «بىسىللەھ» نى تولۇق ئوقۇيمىز.
- 2 - ئىككى قولىمىزنى پاكىز يۇغاندىن كېيىن جىنسىي ئەزانى يويىمىز، ئاندىن بەدەندە سىپىرم ياكى باشقا نىجاسەتلەر بولسا، ئۇنى تازىلايمىز.
- 3 - يۇقىرىقىلارنى ئورۇندىغاندىن كېيىن، نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئالىمىز. ئەگەر يۇيۇنغان يەر سۇ توپلاشقان يەر بولسا، ئىككى پۈتمىزنى يۇمايمىز.
- 4 - تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاۋۋال بېشىمىزغا ئاندىن ئوڭ ۋە سول مۈرىلىرىمىزگە ئەڭ ئاز ئۈچ قېتىم سۇ قويۇپ، ھەر قېتىم سۇ قويغاندا بەدەننىڭ پۈتۈن

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 7 - بەت.

ئەزالىرىنى ئۇۋۇلاپ يويىمىز. بەدەندە يىڭىننىڭ ئۇچى چاغلىق قورۇق يەر قالماسلىقى شەرت. بۇنىڭ بىلەن غۇسلىنى تاماملىغان بولىمىز.

ئاقىدىغان سۇ ياكى چوڭ كۆلگە شۇڭغۇش غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.

مۇلاھىزە: غۇسلى قىلغاندا، ئەزلەرنىڭ چاچلىرىنىڭ ھەممە يەرلىرىگە سۇنى يەتكۈزۈشى شەرتتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ ئۆرەلگەن چاچلىرىنى يېشى شەرت ئەمەس. پەقەت چاچنىڭ ئاستىغا سۇ يەتكۈزۈشى يېتەرلىكتۇر. ئۆرەلگەن چاچنى ھۆل قىلمىسىمۇ بولىدۇ.

غۇسلىنى مۇشۇ تەرىقىدە قىلغان ئادەم غۇسلىنىڭ پەرز، سۈننەت ۋە ئەدەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلىغان بولىدۇ.

غۇسلىنىڭ ھېكمىتى

غۇسلىنىڭ ھېكمەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. تىببىي ئىلمى سايبىدا ئىسپاتلانغان ھېكمەتلەردىن بىرى شۇكى، غۇسلى قىلىشنى لازىم قىلىدىغان ئىشلاردىن كېيىن، بېغىشلارنىڭ بوشاشقانلىقى نەتىجىسىدە مەيدانغا كەلگەن ھارغىنلىق ۋە ماغدۇرسىزلىقنى يوقىتىپ ئورگانلارنى جانلاندۇرۇشتا غۇسلىنىڭ پايدىسى كۆپتۇر. غۇسلى ئومۇمىي بىر تېتىكىلىكنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئارقىلىق بەدەننى ۋە روھنى راھەتلەندۈرىدۇ. ئىنسان بۇنىڭ نەتىجىسىدە مەيلى دۇنيالىق بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتلىك بولسۇن ئۆزىگە تېگىشلىك بولغان ۋەزىپىسىنى تولۇق ۋە كامىل ئادا قىلىش ئىقتىدارىغا ئېرىشىدۇ. روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتتىن ئۆزىنى راھەتلىك ھېس قىلغان كىشىنىڭ پائالىيەتچانلىقى ئاشىدۇ. پائالىيەتچان كىشى ئەلۋەتتە، ئەمەل - ئىبادەتلەرنى كامىل، دۇنيالىق ئىشلىرىنى تولۇق ئورۇنلايدۇ. شۇڭا ئاللاھ مۇسۇلمانلارنى ئىبادەتلەر ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ۋاقىتلاردا، غۇسلىنى كېرەك قىلغان ئىشلاردىن كېيىن غۇسلى قىلىشنى پەرز قىلدى.

غۇسلىنىڭ پايدىلىرى

غۇسلى قىلىش — بەدەننىڭ كىرلىرىنى يوقىتىپ، ئىنساننى پاكىز قىلغاننىڭ سىرتىدا، بەدەننىڭ ۋە مېڭىنىڭ ھالسىزلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ. تېرىنى سىلىقلاشتۇرىدۇ. قان ئايلىنىمىسىنى ئوڭايلاشتۇرىدۇ. ئىنساننىڭ ئىشتىھاسىنى ئاچىدۇ. ئۇيقۇنى ياخشىلايدۇ. مۇندىن باشقا، بەدەن سۇ بىلەن يويۇلغاندىن كېيىن، ئادەمنىڭ پائالىيەتچانلىقى بىردىن ئاشىدۇ.

ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ۋە ئايلىق ئادەت كۆرۈش ھاللىرىدىن كېيىنكى يوبۇنشى،

ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى ھاللىرى ئىچىدە يوقىتىپ قويغان جىسمانىي قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ، پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ ۋە ئۇلارنى يېقىمىز ھىدلاردىن پاكلاپ چىقىدۇ.

غۇسلىنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىسى

تىببىي مۇتخەسسسلەرنىڭ ئىسپاتلىشى بويىچە:

مىكروب ۋە باكتېرىيەلەر كۆپىنچە ئىنساننىڭ تېرىسىدە ئورۇنلىشىش ئارقىلىق تەدرىجىي ھالدا، بەدەننىڭ ئىچ قىسمىغا ئۆتىدۇ. شۈبھىسىزكى، بەدەننى يۇيۇش ئارقىلىق تېرىنى تازىلاپ تۇرۇش مىكروبلار ۋە باكتېرىيەلەردىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى قالغاندۇر. چۈنكى تېرە كىرلاردىن قۇتۇلماي تۇرۇپ مىكروبلارنى بەدەننىڭ ئىچىگە كېرىشتىن توسالمايدۇ. تېرە يەنە مۇندىن باشقا بەدەن ئۈچۈن مۇھىم خىزمەتلەرنى ئۆتەيدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ئۆزىدىكى مىليونلارچە بەزلەردىن تەرلەرنى سىرتقا چىقىرىشىدۇ. تەرلەر مايلىق ۋە تۇزلۇق ماددىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقتىن، بەدەننى ھەمىشە يويۇپ پاكىزلاپ تۇرىمىغاندا، تەردىن چىققان مايلىق تۇزلار بىلەن تېرە كىرلەنگەندىن كېيىن، تېرىدىكى تەر چىقىدىغان تۆشۈكچىلەر ئېتىلىپ قېلىش ھادىسىسى يۈز بېرىدۇ. كېسەللىك شۇندىن باشلىنىدۇ. چۈنكى يېمەك - ئىچمەكلەر ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرگەن مېكروبلارنى پەقەت تەر بىلەنلا سىرتقا چىقارغىلى بولىدۇ. ئەگەر بەدەندىكى تۆشۈكچىلەر ئېتىلىپ قالسا، بەدەندىكى مىكروبلار سىرتقا چىقالمىغانلىقتىن ئادەمنى راھەتسىز قىلىدۇ ۋە كېسەللىككە سەۋەب بولىدۇ. زۇكام تەككەن ئادەممۇ شۇ سەۋەبتىن تەرلىنىشكە موھتاج بولىدۇ. مۇندىن باشقا، تېرىنىڭ كىرىلىشى ئاستا - ئاستا زەھەرلىنىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغانلىقى ئۈچۈن ئاشقازان راھەتسىزلىكلىرى مەيدانغا كېلىدۇ. شۈبھىسىزكى، تېرە ۋە تىرىناقلىرىنىڭ تازىلىقى تەن ساقلىقى ئۈچۈن تولمۇ مۇھىمدۇر.

تەيەممۇمنىڭ بايىنى

تەيەممۇم — سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىشقا ياكى غۇسلى قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، قوللارنى پاكىز تۇپراققا ئۇرۇپ مەلۇم ئەزالارنى سىلاش ئارقىلىق پاكلىق ھۆكۈمىگە كىرىش دېمەكتۇر.

تەيەممۇمنى كېرەك قىلىدىغان سەۋىلەر

تۆۋەندىكى ھاللاردا تاھارەت ياكى غۇسلى قىلىشنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلىنىدۇ:

1 - تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن يېتەرلىك سۇ تېپىلمىسا؛

2 - سۇ تېپىلغاندىمۇ؛

1 - سۇ بار جايدا ھالاكەت بولسا؛

2 - سۇ ئەڭ ئاز دېگەندە بىر مىل (1848 مېتىر) يىراقلىقتا بولسا؛

3 - سۇ قوللىنىش بىلەن كېسەل بولۇش ياكى كېسەلنىڭ ئېغىرلىشىشى ياكى ساقىيىشىنىڭ كېچىكىشىدىن قورقۇلسا؛

4 - مەۋجۇد سۇ تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن قوللىنىلسا ئۆزىنىڭ ياكى ھايۋانلىرىنىڭ سۇسىز قېلىشىدىن قورقۇلسا؛

5 - تاھارەت ئالاي دېسە، جىنازا ۋە ھېيت نامازلىرىغا ئۆلگۈرلەلمەسلىكىدىن ئەنسىرىسە؛ (چۈنكى بۇ نامازلارغا ئۆلگۈرلەلمەسە قايتا ئوقۇيالمىدۇ. ئەمما جۈمە نامىزىغا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى جۈمە نامىزىنى قايتا ئوقۇشقا ئىمكانىيەت تېپىلىدۇ. شۇنىڭدەك، مېيىتنىڭ ئېگىلىرى ئۈچۈن تەيەممۇم قىلىش جائىز بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈش ھوقۇقى بار).

يۇقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىگە دۇچ كەلگەندە، تەيەممۇم قىلىش تاھارەت بىلەن غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. تەيەممۇم بىلەن تاھارەتسىز قىلىشقا بولمايدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىشقا بولىدۇ⁽¹⁾.

تەيەممۇمنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

يۇقىرىقى ھاللارنىڭ بىرىدە تاھارەت ۋە يا غۇسلىنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكْرَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەس بولساڭلار، نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگەنگە قەدەر، جۈنۈپ بولساڭلار - يول ئۈستىدە بولغانلار (بۇنىڭدىن) مۇستەسنا - غۇسلى قىلمىغىچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار. ئەگەر كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولساڭلار، ياكى ھاجەت قىلساڭلار، ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار، (مۇشۇنداق ئەھۋال ئۈستىدە) سۇ

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 46 - 49 - بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 23 - بەت.

تاپالمساڭلار، پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر»⁽¹⁾.

تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى

تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن نىيەت قىلىش. تەيەممۇم قىلىشنى نىيەت قىلماستىن، تۇپراققا ئۇرۇلغان ئالقانلار بىلەن قول ۋە يۈزلەرنى سىلغانلىق تەيەممۇمغا ياتمايدۇ.

تەيەممۇم ئارقىلىق پاكلىق ھۆكۈمىگە كىرىشكە سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى: مۇسۇلمان بولۇش، بالغ، ئاقىل بولۇش ۋە نىيەت قىلغان نەرسىسىنى بىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

تەيەممۇم قىلىشنى نىيەت قىلىشتا، تەيەممۇم ئارقىلىق پاكلىق ھۆكۈمىگە كىرىشنى ياكى ناماز ئوقۇشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنى ياكى قىلماقچى بولغان ئىبادەتنىڭ نىيىتىنى كۆڭۈلگە پۈتۈش يېتەرلىكتۇر.

مەلۇم بىر ئىبادەتنى ئورۇنلاش ئۈچۈن تەيەممۇم قىلغان ئادەم بۇ تەيەممۇم بىلەن ئۆزى نىيەت قىلغان شۇ ئىبادەتنىلا قىلالايدۇ. مەسىلەن: نامازنى نىيەت قىلىپ تەيەممۇم قىلغان ئادەم بۇ تەيەممۇم بىلەن ھەر قانداق نامازنى ئوقۇيالايدۇ. بىراق قۇرئان ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ تەيەممۇم قىلغان ئادەم ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇيالايدۇ. شۇنىڭدەك، قۇرئاننى تۇتۇش ياكى ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ تەيەممۇم قىلغان جۈنۇپ بۇ تەيەممۇم بىلەن ناماز ئوقۇيالايدۇ ۋە ئۆزى نىيەت قىلغىنىدىن باشقا ئىبادەتلەرنى قىلالايدۇ.

ئەمما پاكلىق ھۆكۈمىگە كىرىشتىن ئىبارەت مۇتلەق نىيەت بىلەن تەيەممۇم قىلغان ئادەم خالىغان ئىبادەتلەرنى قىلالايدۇ.

نىيەتنىڭ ۋاقتى تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن قوللارنى تۇپراققا ئۇرغان ۋاقتتۇر.

2 - تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن ھەقىقىي ئۆزۈرنىڭ تېپىلىشى.

3 - تەيەممۇمنى تۇپراق جىنىسىدىن بولغان پاكىز ماددىلار بىلەن قىلىش.

4 - تەيەممۇم قىلغاندا قول بىلەن يۈزنى تولۇق سىلاش.

5 - تەيەممۇم قىلغاندا سىلايدىغان ئورگانلارنى بارماقلارنىڭ ھەممىسى ياكى ئاز

(1) نىسا سۈرىسى 43 - ئايەت.

دېگەندە ئۈچ بارماق بىلەن سىلاش.

6 - ئالقان بىلەن يەرگە ئىككى قېتىم ئۇرۇش.

7 - ھەيزدار ياكى نىفاسدار بولماسلىق. چۈنكى بۇ ھالەتتىكى ئاياللاردىن ئىبادەتلەر ساقىتتۇر.

8 - قوللار بىلەن يۈزنىڭ تېرىسىدە، ماي، شام ۋە باشقىلارغا ئوخشاش ئۇنىڭغا تۇپراقنى تەككۈزۈشكە توسقۇن بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ بولماسلىقى⁽¹⁾.

تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى

تەيەممۇمنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

1 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن يۈزنى سىلاش.

2 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن ئىككى قولىنى جەينەكلىرىڭىچە سىلاش⁽²⁾.

تەيەممۇمنىڭ سۈننەتلىرى

تەيەممۇمنىڭ سۈننەتلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار:

1 - «بىسمللاھ»نى تولۇق ئوقۇش.

2 - قوللارنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىپ، يېيىش.

3 - ئىككى ئالقاننى تۇپراققا ئۇرۇش.

4 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللارنى ئالدى ۋە كەينىگە ھەرىكەتلەندۈرۈش ئارقىلىق تۇپراققا سۈرتۈش.

5 - تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللارنى يۈزگە ئاپىرىشتىن ئاۋۋال قوللارنى قېقىش ياكى سىلكىش ئارقىلىق تۇپراقنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش. بۇ يۈزنى كىرلەتمەسلىك ئۈچۈندۇر.

6 - تەيەممۇم تاماملانغانغا قەدەر، باشقا مەشغۇلاتلار بىلەن تەيەممۇمنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتمەسلىك.

7 - تەرتىبكە رىئايە قىلىش⁽³⁾.

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 52 - بەت، الدر المختار 1 - توم 313 - 328 - بەتلەر، مراقى الفلاح 19 - بەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 8 - بەت.

(3) الدر المختار 1 - توم 213 - بەت، مراقى الفلاح 20 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 9 - بەت.

تەيەممۇمنىڭ قائىدىسى

- 1 - تەيەممۇم ئۈچۈن نىيەت قىلىمىز.
- 2 - «بىسمللاھ»نى تولۇق ئوقۇيمىز.
- 3 - ئالغانلىرىمىزنى پاكىز تۇپراق ياكى تۇپراق جىنىسىدىن بولغان پاكىز نەرسىلەرگە سۈرتىمىز. بۇ سۈرتۈشتە، ئالغانلارنى ئاۋۋال ئالدىغا، ئاندىن كەينىگە ماڭدۇرىمىز. ئاندىن ئالغانلارنى سىلكىيمىز. ئاندىن ئالغانلار بىلەن يۈزىمىزنىڭ ھەممە يېرىنى سىلايمىز.
- 4 - ئالغانلىرىمىزنى يەنە تۇپراققا ئۇرۇپ، يۇقىرىقىدەك سۈرتكەندىن كېيىن قوللىرىمىزنى بارماقلىرىمىزنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ، جەينەكلىرىمىزگە قەدەر سىلايمىز. قوللاردا ياكى يۈزدە سىلانمىغان ئازراقمۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر. بۇنىڭ بىلەن تەيەممۇمنى تاماملىغان بولىمىز.

تەيەممۇم قىلىشقا بولىدىغان ماددىلار

تەيەممۇمنى تۇپراق بىلەن قىلغانغا ئوخشاش زېمىن جىنىسىدىن بولغان تاش، قۇمغا ئوخشاش پاكىز ماددىلار بىلەن قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئەمما ئوتۇن، كۆمۈر، ھاك ۋە كۆيدۈرۈش بىلەن كۈلگە ئايلىنىدىغان ياكى ئېرىدىغان ماددىلار بىلەن تەيەممۇم قىلىش جائىز ئەمەس.

تاھارەت ۋە غۇسلى بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى تەيەممۇم بىلەنمۇ قىلىشقا بولىدۇ. بىراق تەيەممۇم بىلەن تاھارەت ئىككىسى بىر ۋاقىتتا توپلانمايدۇ. شۇنىڭدەك بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمى ياكى يېرىمى يارىلانغان كىشى تاھارەتنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلسا بولىدۇ. ئەگەر بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمى ساق بولسا، يارىنىڭ ئۈستىگىلا مەسھى قىلىدۇ ۋە تاھارەت ئالىدۇ⁽¹⁾.

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

- 1 - تاھارەتنى بۇزىدىغان ھەرقانداق ئامىللار.
- 2 - سۇنىڭ تېپىلىشى.
- 3 - سۇنى قوللىنىشقا توسالغۇ بولغان ئۆزۈرنىڭ يوقىلىشى.

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 8 - بەت.

يۇقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىدە تەيەممۇم بۇزۇلدى؟⁽¹⁾

تەيەممۇمنىڭ ھېكمىتى

ئىبادەتكە لايىق بولۇش ئۈچۈن سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا تەيەممۇم قىلىش ئارقىلىق پاكلىق ھۆكۈمگە كىرىشنىڭ پەرز قىلىنغانلىقى، ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرۇلمىغانلىقىنىڭ بىر ئىپادىسى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى قىيىنچىلىقلاردىن ئازات قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىنى داۋام قىلدۇرۇشلىرى ئۈچۈن ئوڭايلىق تۇغدۇرۇپ بەرگەنلىكىنىڭ بىر ئىپادىسىدۇر. يەنە ئاللاھ تائالانىڭ، يۇقىرىقى شارائىتلار ئاستىدا، باشقا نەرسىلەر بىلەن تەيەممۇم قىلىشقا بۇيرۇماستىن، بەلكى تۇپراق ۋە تۇپراق جىنىسىدىكى نەرسىلەر بىلەن تەيەممۇم قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى، ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرگە ئوڭايلىقنى تەشەببۇس قىلىدىغان، ئىلغار بىر دىن ئىكەنلىكىنى قايتا ئىسپاتلىماقتا. چۈنكى تۇپراق ھەرقانداق جايدا كەڭ تېپىلىدىغان بىر ماددا.

نامازنىڭ ئۈچىنچى شەرتى: ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى

ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ ناماز، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ بەلگىلىك بەش ۋاقتىغا بەلگىلەنگەن. بۇ ۋاقتلار تۆۋەندىكىچە:

1 - بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى

بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى: ئىككىنچى تاڭنىڭ ئاقتىرىشى بىلەن باشلىنىپ، قۇياش تۇغقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. بىرىنچى تاڭ ئاقتىدا بامدات نامىزىنى ئوقۇش جائىز ئەمەستۇر. بىرىنچى تاڭدىكى ئاقتى بىر ئازدىن كېيىن يوقىلىدۇ. ئۇ، كېچىنىڭ ئاخىرىدا، ئاسماندا ئۇزۇنسىغا كۆرۈنگەن ئاقتى بولۇپ، ئۇ سۈبھى كازىب (يالغان تاڭ) دېيىلىدۇ. ئىككىنچى تاڭ بولسا، ئاسماندا توغرىسىغا كۆرۈنگەن ئاقتى بولۇپ، ئۇ سۈبھى سادىق (ھەقىقىي تاڭ) دېيىلىدۇ. بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى سۈبھى سادىقتىن باشلىنىپ، قۇياش تۇغۇشى ئالدىدا ئاخىرلىشىدۇ. قۇياش چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلگەن كىشى نامىزىنى داۋام قىلىدۇ ۋە بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ. شۇنىڭدەك، قۇياش پېتىشتىن بۇرۇن ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلگەن كىشى ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا

(1) الدر المختار 1 - توم 334 - 336 - بەتلەر.

ئادا قىلغان بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: «كىمكى كۈن چىقىشتىن ئاۋۋال بامدات نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرسە، بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. كىمكى كۈن پېتىشتىن ئاۋۋال ئەسىر نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرسە، ئۇ ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ»⁽¹⁾.

2 - پىشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى

پىشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى: قۇياش كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەندىن باشلاپ، ھەر نەرسىنىڭ سايىسى ئۆزىنىڭ بىر ياكى ئىككى ھەسسىگە قەدەر ئۇزارغان ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ. (ئالدىنقىسى ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىككىنچىسى ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرەدۇر).

3 - ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى: پىشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ، قۇياش پاتقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

4 - شام نامىزىنىڭ ۋاقتى

شام نامىزىنىڭ ۋاقتى: قۇياش پاتقاندىن باشلىنىپ، قۇياش پاتقان يەردىكى قىزىللىق (ياكى ئاقلىق) يوقالغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. (ئالدىنقىسى ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىككىنچىسى ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلەرگە كۆرەدۇر. ئالدىنقىسىغا ئەمەل قىلىنىدۇ).

5 - خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى: شام نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ، ئىككىنچى تاڭ ئاقارغانغا (بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغا) قەدەر داۋام قىلىدۇ.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەندىن كېيىن باشلىنىپ، بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ.

ئەڭ پەزىلەتلىك ۋاقتلار

1 - ئەرلەر ئۈچۈن بامدات نامىزىنى، تاڭ يورغان ۋاقتتا ئوقۇش مۇستەھەپ (يەنى تەكىتسىز سۈننەت) تۇرۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بامدات نامىزىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئوقۇڭلار، ساۋابى كۆپ بولىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

ئەمما ئاياللار ئۈچۈن، بامدات نامىزىنى قاراڭغۇلۇقتا (نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ تاڭ ئاقىرىشتىن ئىلگىرى) ئوقۇش مۇستەھەپ بولغىنىدەك، باشقا نامازلارنى ئەرلەر مەسجىدىتىن تارقىغان ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. «تحفة الفقهاء» ناملىق ئەسەر 34 - بەت].

2 - ئىسسىق بەلۋاغقا جايلاشقان مەملىكەتلەرنىڭ ياز كۈنلىرىدە، پىشىن نامىزىنى سايدا يۈرۈشكە بولىدىغان سۈرۈنلۈك چۈشكىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پىشىننى يازدا ھاۋا سالقىندىغىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇڭلار، ھەقىقەتەن قاتتىق ئىسسىق جەھەننەمنىڭ ئۆتىدۇر» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾.

ئەمما قىش، كۈز ۋە باھار پەسىللىرىدە پىشىن نامىزىنى كېچىكتۈرمەستىن ئاۋۋالقى ۋاقىتلىرىدا ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. پەقەت ھاۋا بۇلۇتلىق كۈنلەردىلا، ئاۋۋالقى ۋاقىتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر⁽³⁾.

3 - نەپلە نامازلارنى ئوقۇشقا ئىمكانىيەت يارىتىش ئۈچۈن، ئەسىر نامىزىنى قىش، ياز، كۈز ۋە باھار ھەممە پەسىلدە ھاۋا ئوچۇق بولغان كۈنلەردە قۇياش سارغىيىپ، ئۇنىڭ كۆزنى چىرماشتۇرىدىغان شولسى تېخى يوقىلىپ بولمىغان ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر⁽⁴⁾.

چۈنكى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، شامغىچە باشقا ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ. ئەسىر نامىزىنى ۋاقىتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇغاندا، ئۇنىڭ ئالدىدا نەپلى نامازلارنى ئوقۇۋېلىش ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىلغان بولىدۇ. شۇڭا ئەسىر نامىزىنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەپ دېيىلگەن.

4 - شام نامىزىنى ھەر قانداق پەسىلدە مۇتلەق كېچىكتۈرمەستىن، ئەزان ئوقۇلغاندىن كېيىنلا ئوقۇش مۇستەھەبتۇر⁽⁵⁾.

5 - خۇپتەن نامىزىنى ئاسمان بۇلۇتسىز كۈنلەردە، كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ

(1) تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھە» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت.

(4) «اللباب شرح الكتاب» ناملىق ئەسەر 35 - بەت.

(5) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت.

ئاۋۋالقى ۋاقتلىرىغا قەدەر كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. ئەمما بۇلۇتلۇق كۈنلەردە، ئەزەندىن كېيىنلا ئوقۇش مۇستەھەپتۇر. كېچە نامازلىرىنى ئوقۇشقا ئادەتلەنگەن كىشىنىڭ ئويغىنالىشىغا ئىشەنچسى بولسا، ۋىتىر نامىزىنى كېچىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر كېچىكتۈرۈشى مۇستەھەپتۇر⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچە ئويغىنالىشىغا ئىشەنچ قىلالمىغان كىشى ۋىتىر نامىزىنى ئاۋۋالقى ۋاقتىدا ئوقۇسۇن. ئەگەر كېچىدە تۇرالىشىغا ئىشەنچ قىلالسا، ئۇنى ئاخىرقى ۋاقتىدا (يەنى بامداتنىڭ ۋاقتى كىرىشتىن ئاۋۋال) ئوقۇسۇن، بۇنداق قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتىدىكى ناماز پەرىشتىلەر ھازىر بولىدىغان نامازدۇر. شۇڭا بۇ ئەۋزەلدۇر»⁽²⁾.

ناماز ۋاقتلىرىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْثُوتًا﴾ تەرجىمىسى: «شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى»⁽³⁾.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەت ئارقىلىق، كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن كۈننىڭ مەلۇم ۋاقتلىرىغا بەلگىلەنگەن پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزى ۋە ئەمەلىيىتى ئارقىلىق بۇ ۋاقتلارنى مۇسۇلمانلارغا ئېنىق بايان قىلىپ بەرگەن.

ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ. وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ﴾ تەرجىمىسى: «سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە ئاللاھ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىڭلار. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەمدۇ سانا، كەچ ۋە پېشىن ۋاقتلىرىدىكى ھەمدۇ سانانىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر»⁽⁴⁾.

ئىمام بەغەۋىي مۇنداق دېگەن: «بۇ ئايەت، ناماز ۋاقتلىرىنى بەلگىلىگەن ئەڭ ئېنىق ئايەتتۇر. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئايەتتىكى ﴿ئاللاھ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىڭلار﴾ دېگىنى ئاللاھ ئۈچۈن ناماز ئوقۇڭلار دېگەنلىكىدۇر. ﴿ئاخشامدا﴾ دېگىنى، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنى ئوقۇڭلار، ﴿ئەتىگەندە﴾ دېگىنى، بامدات نامىزىنى ئوقۇڭلار، ﴿كەچ﴾ دېگىنى كەچتە

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) نىسا سۈرىسى 103 - ئايەت.

(4) رۇم سۈرىسى 16 - 17 - ئايەت.

ئەسىر نامىزنى ئوقۇڭلار ۋە ﴿پىشىن ۋاقتىدا﴾ دېگىنى، پىشىن نامىزنى ئوقۇڭلار دېگەنلىكىدۇر».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ۋاقتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: إِذَا صَلَّيْتُمُ الْفَجْرَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ قَرْنُ الشَّمْسِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ إِذَا صَلَّيْتُمُ الظُّهْرَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ يَحْضُرَ الْعَصْرُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْعَصْرَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ تَصْفَرَ الشَّمْسُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْمَغْرِبَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى أَنْ يَسْتَقِطَ الشَّفَقُ. فَإِذَا صَلَّيْتُمُ الْعِشَاءَ فَإِنَّهُ وَقْتُ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ تەرجىمىسى: «بامدات نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (ئىككىنچى تاڭدىن) قۇياش چىققان ۋاقتىغىچە، ئاندىن پىشىن نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (قۇياش كۈن پېتىشقا ئېگىلگەندىن) ئەسىر نامىزنىڭ ۋاقتىغىچە، ئەسىر نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (پىشىننىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلاپ) كۈن ساراغايغان ۋاقتىغىچە، شام نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (كۈن پاتقاندىن باشلاپ) ئاسماندىكى قىزىللىق يوقالغىچىلىك، خۇپتەن نامىزنى ئوقۇماقچى بولساڭلار، (بىلىڭلاركى) ئۇنىڭ ۋاقتى (شامنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلاپ) كېچىنىڭ يېرىمىغىچە داۋام قىلىدۇ»⁽¹⁾.

قۇياش چىقىشتىن ياكى پېتىشتىن بۇرۇن بامدات ياكى ئەسىر نامىزنىڭ پەرزىدىن بىر رەكەت ئەتنى ئوقۇۋېلىشقا ئۈلگۈرەلگەن كىشىنىڭ نامىزىنىڭ ئادا تاپىدىغانلىقى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى، كۈن چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلسە، بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. كىمكى، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەسىر نامىزىدىن بىر رەكەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلسە، ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ»⁽²⁾.

كۈن چىقىش ياكى پېتىشتىن ئاۋۋال نامازنىڭ بىرىنچى سەجدىسىگە ئۈلگۈرەلگەن كىشى بىر رەكەتتە ئۈلگۈرگەن بولىدۇ. نامازنىڭ بىر رەكەتتىگە ئۈلگۈرگەن ئادەم شۇ نامازنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ناماز ۋاقتلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ھېكمىتى

كېچە ۋە كۈندۈز ئۈچۈن پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ نامازنىڭ يۇقىرىقى بەش ۋاقتقا

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

بەلگىلەنگەنلىكىنىڭ ھېكمەتلىرى:

1 - ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى خالىق ۋە مەخلۇق مۇناسىۋىتىنىڭ ھەمىشە داۋام قىلىپ تۇرىشى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ناماز ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ ۋە يېقىنلىقىنىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك ئىپادىسىدۇر. بۇ نامازلارنىڭ ھەممىسىنى بىرلا ۋاقىتتا ئادا قىلىشقا بۇيرۇلغان بولسا ئىدى، ئىنسانلارنىڭ دۇنيالىق ئىشلىرىغا توسقۇن بولۇش ئېھتىمالى بۇلار ئىدى. چۈنكى ئىنساننىڭ ئېھتىياجلىرى ۋە دۇنيالىق مەشغۇلاتلىرى كۆپتۇر. بۇمۇ، ئىسلام دىنىدا تارچىلىق ۋە قىيىنچىلىقلارنىڭ يوقلىقىغا بىر دەلىلدۇر.

2 - ئىنسانلارنىڭ كېچە - كۈندۈز ۋاقىتلىرىدا سادىر قىلغان گۇناھلىرىنىڭ بۇ بەش ۋاخ ناماز بىلەن يوپۇلۇپ تۇرىشى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ناماز گۇناھلارنى يۇيۇدۇ.

3 - ئىنساننىڭ غەپلەت ئىچىدە قېلىپ ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ناماز ئاللاھ تائالانى ياد قىلىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ.

4 - ئىنساننىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجلىرىنى ئاللاھ تائالادىن سوراڭ ۋە ھاياتلىق مۇساپىسىدە بېشىغا كەلگەنلەرگە ناماز بىلەن سەبەر - تاقەت ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ئىدى.

5 - ئىنساننىڭ نامازغا تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكىز بولۇشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن ساغلام بولۇشى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى مۇسۇلمان ئادەم بەش ۋاخ ناماز ئۈچۈن نورمالدا بەش قېتىم تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق بىر كۈندە بەش قېتىم تازىلىققا ئەھمىيەت بەرگەن بولىدۇ. كېسەللىكلەر كۆپىنچە تازىلىققا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن بولىدۇ.

6 - ئىنسانلار نامازلارنى سايىسىدا گۇناھ - يامان ئىشلاردىن ساقلىنىپ قالالايدۇ. ھەر كۈنى بەش قېتىم ناماز ئوقۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانى ئەھدىسىنى يېڭىلاپ تۇرغان ئادەم (ئەگەر نامازلارنى قوبۇل بولۇش تەرىقىسىدە، ئىخلاسى بىلەن ئوقۇيدىغان بولسا) بۇ بەش ۋاخ سايىسىدا ئەلۋەتتە گۇناھلاردىن يىراق بولۇش پۇرسىتىگە ئېرىشەلەيدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالانىڭ ئىلاھى ھېكمىتى، كېچە ۋە كۈندۈز ئۈچۈن بۇيرۇلغان نامازلارنى يۇقىرىقى بەش ۋاقىتقا بەلگىلىگەن.

ناماز ۋاقىتلىرى ھەققىدە ئىجتىھاد قىلىش

ھاۋانىڭ بۇلۇنلۇق بولۇشى ياكى قاراڭغۇ ئۆيدە مەھبۇس بولۇپ قېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش شارائىتلاردا باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ يوللىرى كېسىلگەن، يېنىدا ۋاقىتنى

بىلىدىغان بىرەر كىشىنىڭ بولمىغانلىقى، ياكى ۋاقتىنى بەلگىلەيدىغان سائەتنىڭ بولمىغانلىقى ۋە ئەزاننىڭ ئاڭلانمىسلىقى سەۋەبىدىن نامازنىڭ ۋاقتىنى بىلەلمىگەن كىشى ئىجتىھاد قىلىدۇ، (يەنى ئۆز قانائىتىگە تايىنىپ ۋاقتىنى بەلگىلەيدۇ). ئەگەر مۇنداق كىشى بىر ئاز سەبىر قىلىپ كۈتۈپ باققاندىمۇ، ناماز ۋاقتىنى بىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىشتىن پۈتۈنلەي ئۈمىدسىز بولسا، ئۇنىڭ ئۆز ئىجتىھادى بىلەن ۋاقت بەلگىلەپ ناماز ئوقۇشى ۋاجىپتۇر.

ئەگەر كىشى، ۋاقتىنىڭ كىرگەن ياكى كىرمىگەنلىكى توغرىسىدا ئىككىلىنىپ قالسا، ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىگە ئېنىق قانائەت ھاسىل قىلغىچىلىك نامىزنى كېچىكتۈرىدۇ. ئېنىق قانائەت ھاسىل بولغاندا نامىزنى ئوقۇيدۇ. پەقەت بۇنداق شارائىتتا نامازنى كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. بۇنىڭدىكى سەۋەب ناماز ۋاقتىغا كۈچلۈكرەك قانائەت ھاسىل قىلىش ئۈچۈندۇر. ئەگەر ئۇ كىشى ناماز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرسە نامىزنى كېچىكتۈرمەسلىكى لازىم⁽¹⁾.

ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقتلار

ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقتلار بەش بولۇپ، قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنىسى قىلىنغان ۋاقت ئۈچ ۋە نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنىسى قىلىنغان ۋاقت ئىككىدۇر.

1 - قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنىسى قىلىنغان ۋاقتلار:

(1) قۇياش چىقىۋاتقاندا، ئۇ نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر.

(2) كۈن قىيام بولغان (يەنى قۇياش ئاسماننىڭ چېپى ئوتتۇرىسىغا كەلگەن ۋاقت) تىن، كۈن يېتىش تەرەپكە ئېگىلىگەنگە قەدەر.

(3) قۇياش سارغايغان ۋاقتتىن، قۇياش پاتقانغا قەدەر.

يۇقىرىقى ئۈچ ۋاقىتتا، مەيلى پەرز بولسۇن، مەيلى ۋاجىپ بولسۇن، مەيلى سۈننەت بولسۇن، مەيلى نەپلە بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن، مەيلى جىنازا نامىزى بولسۇن قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش مەنىسى قىلىنىدۇ. بۇ ماۋزۇدىكى «مەنىسى» نامازنىڭ ئادا تاپمىسلىقىنى تەقەززا قىلىدۇ.

(1) الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 518 - بەت، المغني المحتاج 1 - توم 127 - بەت.

ئەمما ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى ئوقۇش، شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش ۋە شۇ ۋاقىتتا ئوقۇلغان سەجدە ئايىتىنىڭ تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش جائىزدۇر. بىراق مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈشتىن مەنئى قىلغان. شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى مەكرۇھ بولغان شۇ ۋاقىتتا بولسىمۇ ئوقۇۋالمىغاندا، ئۇ قازا بولۇپ كېتىدۇ. تىلاۋەت سەجدىسىمۇ سەجدە ئايىتى ئوقۇلغان شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ۋاجىب بولۇپ، گەردەنگە يۈكلەنگەنلىكى ئۈچۈن، گەرچە بۇ ۋاقىت ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولغان ۋاقىت بولسىمۇ، تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش جائىزدۇر.

ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى مۇنۇ ئۈچ ۋاقىتتا ناماز ئوقۇشىمىزنى ۋە ئۆلۈكلىرىمىزنى يەرلىشىمىزنى مەنئى قىلغان: قۇياش چىققان ۋاقىتتىن ئۇ تولۇق كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر. كۈن قىيام بولغاندىن كۈن پېتىش تەرەپكە ئىگىلىگەنگە قەدەر. قۇياش سارغايغان ۋاقىتتىن، قۇياش پاتقانغا قەدەر»⁽¹⁾.

2 - نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار:

(1) بامدات نامىزىدىن كېيىن، قۇياش نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر.

(2) ئەسىر نامىزىدىن كېيىن، قۇياش پاتقانغا قەدەر.

بۇ ئىككى ۋاقىتتا قانداقلا بىر نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنىدۇ. بىراق ئوقۇسا مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ۋاقىتتا قازا نامازلارنى ئوقۇش، قازا بولغان تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋە جىنازا نامىزى ئوقۇش مەكرۇھسىز جائىزدۇر. لېكىن ئەسىر نامىزىدىن كېيىن قازا ناماز ئوقۇشنىڭ شەرتى قۇياش سارغىيشتىن بۇرۇن ئوقۇلىشىدۇر. قۇياش سارغايغاندىن كېيىن، — گەرچە شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بولمىغان بولسىمۇ — قازا ياكى نەپلە ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ.

شۇنىڭدەك، قۇياش سارغايغان ياكى پېتىۋاتقان ۋاقىتتا، شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. شۇنداقلا، بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇيالمىغان كىشى ئۇنى پەرزىدىن كېيىن ئوقۇسا بولىدۇ. بىراق ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ، شافىئىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ⁽²⁾.

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تحفة الفقهاء 37- بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 14 - بەت، الدر المختار 1 - توم 343 - 349 - بەتلەر.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بەش ۋاقىتتا ناماز ئوقۇماسلىقنىڭ سەۋەبى

ئاۋۋالقى ئۈچ ۋاقىتتا ناماز ئوقۇشنىڭ مەنىسى قىلىنغانلىقىنىڭ سەۋەبى ۋە ھېكمىتى شۇكى، قۇياشقا چوقۇنىدىغان كاپىرلارغا ئوخشاپ قالماستىن ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى كاپىرلار بۇ ۋاقىتلاردا قۇياشقا چوقۇنىدۇ. ئەمىر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇياش تۇغقاندا، شەيتاننىڭ ئىككى مۇڭگۈزى ئارىسىدا توغىدۇ. بۇ ۋاقىتتا، كاپىرلار قۇياشقا چوقۇنىدۇ. قۇياش ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەن ۋاقىتتا دوزاقنىڭ ئوتى يېقىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئىشىكلىرى تاقىلىدۇ. قۇياش پاتقاندا يەنە شەيتاننىڭ ئىككى مۇڭگۈزى ئارىسىغا پاتىدۇ. بۇ ۋاقىتتا كاپىرلار يەنە قۇياشقا چوقۇنىدۇ»⁽¹⁾.

ئەمما بامادات نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلى ناماز ئوقۇشنىڭ مەنىسى قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتى: ۋاقىتتىكى بىر سەۋەبتىن ئەمەس، بەلكى بۇ ۋاقىتلارنىڭ ھۆكۈم تەرەپتىن شۇ ۋاقىتنىڭ پەرزلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇش ۋاقتى بولغانلىقى سەۋەبىدىندۇر. چۈنكى شۇ ۋاقىتنىڭ پەرزى ئادا قىلىش نەپلى نامازلاردىن ئەۋزەلدۇر⁽²⁾.

ئەزاننىڭ بايانى

ئەزان-ناماز ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئېلان قىلىش دېمەكتۇر.

ئەزان ئوقۇشنىڭ ھۆكۈمى

بەش ۋاخ ناماز بىلەن جۈمە نامىزىنى ئەرلەرنىڭ جامائەت بولۇپ ئوقۇشلىرى ئۈچۈن ئەزان ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. ھېيت ۋە جىنازا نامازلىرى ۋە باشقا پەرز بولمىغان نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇشقا ھاجەت يوقتۇر. ئەزان ئوقۇش ئەرلەر ئۈچۈن سۈننەت، ئاياللار ئۈچۈن ھارامدور. مەيلى ئادا (ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز) بولسۇن، مەيلى قازا (ۋاقتىدا ئوقۇيالماي ۋاقتى چىققاندىن كېيىن ئوقۇلغان ناماز) بولسۇن، سەپەر ئۈستىدە بولسۇن ياكى ئۆز يۇرتىدا بولسۇن ھەر قانداق شارائىتتا، پەرز نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇش سۈننەتتۇر.

1. سوئال: ئەزاننىڭ تېكىستى قايسى؟

جاۋاب: ئەزاننىڭ تېكىستى تۆۋەندىكىلەر:

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) اللباب شرح الكتاب 51 - بەت.

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ تَاللّاهُ تَعَبَر، تاللاهۇ تەكبەر.

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ تَاللّاهُ تَعَبَر، تاللاهۇ تەكبەر.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَشْهَدُ تَعَبَر تاللاهۇ تەكبەر تاللاهۇ تەكبەر.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَشْهَدُ تَعَبَر تاللاهۇ تەكبەر تاللاهۇ تەكبەر.

أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ تَشْهَدُ تَعَبَر تاللاهۇ تەكبەر تاللاهۇ تەكبەر.

أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ تَشْهَدُ تَعَبَر تاللاهۇ تەكبەر تاللاهۇ تەكبەر.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ هَيَّيْ تاللاهۇ تەكبەر.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ هَيَّيْ تاللاهۇ تەكبەر.

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ هَيَّيْ تاللاهۇ تەكبەر.

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ هَيَّيْ تاللاهۇ تەكبەر.

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ تَاللّاهُ تَعَبَر، تاللاهۇ تەكبەر.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لائلاهۇ تەكبەر.

يوقۇرىقىلار بامدات نامىزىدىن باشقا پۈتۈن پەرز نامازلارنىڭ ۋاقتىلىرى ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان ئەزاننىڭ تېكىستى. ئەمما بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى ئۈچۈن ﴿حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ﴾ يەنى (ناماز ئارقىلىق نىجات تېپىشقا ئالدىراخلار) دېگەن جۈملىدىن كېيىن ۋە ئاخىرقى ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ يەنى (ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر) دېگەن جۈملىدىن ئاۋۋال ﴿الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ، الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ﴾ يەنى (ناماز ئۇيقۇدىن ياخشى) دېگەن جۈملىلەر ئوقۇلىدۇ.

ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى

2. سوئال: ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى قايسىلار؟

جاۋاب: ئەزاننىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

- (1) ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى.
- (2) ئەزاننىڭ ئەرەب تىلىدا ئوقۇلۇشى.
- (3) ئەزاننىڭ ئۈنلۈك ئوقۇلۇشى.
- (4) ئەزان تېكىستلىرىنىڭ ھەممىسى بىر مۇئەزرىن تەرىپىدىن ئوقۇلۇشى.
- (5) مۇئەزرىننىڭ مۇسۇلمان، ئەر، ئاقىل، بالغ بولۇشى.
- (6) ئەزاندە ئوقۇلىدىغان تېكىستلەرنىڭ تەرتىبلىرىگە رىئايە قىلىش ۋە ئارقا - ئارقىدىن ئوقۇش.

3. سوئال: ئەزان ئوقۇلىۋاتقاندا نېمە قىلىش كېرەك؟

جاۋاب: ئەزاننى ئاڭلىغان كىشىنىڭ مۇئەزرىننىڭ ئېيتقانلىرىنى قايتىلىشى يەنى مۇئەزرىن ئېيتقان ئەزان تېكىستىنىڭ ھەممىسىنى مۇئەزرىن ئوقۇغانغا ئوخشاش شەكىلدە قايتىلاپ ئوقۇشى، پەقەت ﴿حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ﴾ دېگەندە، ﴿لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ﴾ يەنى (ئاللاھنىڭ ياردىمى بولمىسا قولىمىز ھېچ ئىش كەلمەيدۇ)، دەپ ئىككى قېتىم قايتىلىشى مۇستەھەپتۇر.

4. سوئال: ئەزاندەن كېيىن قايسى دۇئا ئوقۇلىدۇ؟

جاۋاب: ﴿اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۇشۇ ئۇلۇغ چاقىرىقنىڭ ۋە ئوقۇلىدىغان نامازنىڭ ئىگىسى ئاللاھ! پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش پەزىلىنى بەرگىن ۋە ئۇنى سەن ۋەدە قىلغان ئالىي ماقامغا ئېرىشتۈرگىن»⁽¹⁾

ئەزاننىڭ بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام دىنىنىڭ پەرز نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇشنى بۇيرۇغانلىقىنىڭ ھېكمەتلىرى كۆپتۇر، ئۇلاردىن:

1 - ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تېرىكى ۋە مۇسۇلمانلىقنىڭ ئونۋانى بولغان، شەھادەت كەلىمىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بۇ ئەزاننىڭ كۈنلۈك بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى

(1) بۇخارى رىۋايىتى

ئۈچۈن ئوقۇشقا بۇيرۇلغانلىقىنىڭ ھېكمىتى: بۇ كەلىمىلەر ئارقىلىق كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىكىنى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. زادى يەر يۈزىدە ئىسلام دىنى يوقالمايدىكەن، ناماز قەتئىي يوقالمايدۇ. ناماز يوقالمىغان ئىكەن، ئەزان قەتئىي يوقالمايدۇ. ئەزان يوقالمىغان ئىكەن، ئىسلام دىنىنىڭ شوئارى تا قىيامەتكىچە شۇنداق جاراڭلىق ئېلان قىلىنىپ، غەپلەتتىكىلەرنى ئويغىتىپ، ئاخىرىغىچە داۋام قىلىدۇ.

2 - ئەزان تېكىستلىرى ئىچىدە كىشىلەرنى ﴿ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ ﴾ «ھەييە ئەلەسسالاھ» يەنى (نامازغا كېلىڭلار) دەپ چاقىرىشتىن بۇرۇن، ئەزاننىڭ بېشىدىلا ﴿ اللَّهُ أَكْبَرُ ﴾ «ئاللاھۇ ئەكبەر» يەنى (ئاللاھ ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر) دەپ ئېلان قىلىنىدۇ. بۇنىڭ مەنىسى: ئاللاھ ھەممىدىن ئۇلۇغ بولغان ئىكەن، بۇ دۇنيانىڭ باقاسىز مەنپەئەتلىرى ۋە تۈگمەس مەشغۇلاتلىرىنى ۋاقىتلىق تاشلاپ نامازنى ئادا قىلىشقا كېلىڭلار، دېيىش ئارقىلىق كىشىلەرگە ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنىڭ مۇھىملىقىنى قايتا ئېلان قىلغانلىقتۇر.

3 - ئەزان غەپلەتتىكى ۋە ئۇيقۇدىكى كىشىلەرنى ئويغىتىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى تەپەككۈر قىلىشى ۋە ناماز ئوقۇشى ئۈچۈن يېتەكچى بولىدۇ.

4 - ئىسلام دىنىدىكى ئەزان ھېچقانداق بىر دىندا بولمىغان ۋە ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە بولغان بىر ئېلاندىر. بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ بىر ئىكەنلىكى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ مەڭگۈلۈك دىنى ئىكەنلىكىنى تا قىيامەتكىچە جاكارلايدىغان بىردىنبىر شوئاردۇر.

تەكبىر ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى

تەكبىر - ئەزەندىن كېيىن، پەرز نامازلارنى ئوقۇش ئالدىدا، نامازنىڭ باشلىنىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان ھالدا ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاش دېمەكتۇر.

تەكبىر ئېيتىشنىڭ ھۆكۈمى

جاۋاب: تەكبىرنىڭ ھۆكۈمى ئەزاننىڭ ھۆكۈمىگە ئوخشاشتۇر. يەنى پەرز نامازلار ئۈچۈن، مەيلى ئادا بولسۇن، مەيلى قازا بولسۇن، مەيلى يول ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى ئۆز يۇرتىدا بولسۇن پۈتۈن ھاللاردا ئەلەرنىڭ تەكبىر ئوقۇشى سۈننەتتۇر. تەكبىرنىڭ ئەزانغا ئوخشامايدىغان تەرەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

قَدْ قَامَتْ الصَّلَاةُ قَدْ قَامَتْ تَسْبِيحًا،

قَدْ قَامَتْ الصَّلَاةُ قَدْ قَامَتْ تَسْبِيحًا،

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، تَاللَّاهُ تَعَالَى.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.

نامازنىڭ تۆتىنچى شەرتى ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ بايانى

ئەۋرەت. ئىنساننىڭ ئېچىلىپ قالسا ئەيىب بولىدىغان ۋە ئۇنىڭغا قاراشتىن ھايا قىلىنىدىغان ئورگانلىرى دېمەكتۇر. شەرىئەت ئىستىلاھىدا: نامازدا يۈرگەشكە تېگىشلىك بولغان ۋە ئۇنىڭغا قاراش ھارام بولغان ئەزالارنىڭ ھەممىسى ئەۋرەت دېيىلىدۇ. ناماز ئوقۇغاندا، ئەۋرەت ئەزالارنى يۈرگەش نامازنىڭ قوبۇل بولۇشىنىڭ شەرتلىرىدىن بېرىدۇر.

ئەۋرەت جايلارنىڭ چەك - چېگرىسى

ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرى

ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرى - كىنىدىكىنىڭ ئاستىدىن تىزىنىڭ ئاستىغا قەدەر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئەرلەر نامازغا تۇرغىنىدا ئەۋرەت ئەزالىرىنىڭ ھەر بىرىدىن تۆتىنچى بىرىگە يەتكۈچىلىك ئورگان ئوچۇق قالسا، ئۇنىڭ نامىزى ئادا تاپمايدۇ⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مَا

تَحْتَ السَّرَّةِ إِلَى الرِّكْبَةِ مِنَ الْعَوْرَةِ تَهْرَجِمَسِي: «كىنىدىكىنىڭ ئاستىدىن تىزىغىچە بولغان جايلار ئەۋرەت جايلاردىندۇر»⁽²⁾.

ئاياللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى

ئاياللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى — يۈزى، ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىدىن باشقا پۈتۈن بەدىنى ئەۋرەتتۇر⁽³⁾.

ئاياللارنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى بايان قىلىپ ۋە بۇ جايلارنى نامازدا بولسۇن، ياكى نامازنىڭ سىرتىدا بولسۇن، پۈتۈن ۋاقىتلاردا يېپىشقا ئەمىر قىلىپ ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 17 - بەت، الدر المختار 1 - توم 375 - 379 - بەتلەر.

(2) ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە دار قۇتئى رىۋايىتى.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 17 - بەت، الدر المختار 1 - توم 375 - 379 - بەتلەر.

دەيدۇ: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ تەرجىمىسى: «مۆمىن ئاياللارغا ئېيتقىنكى، ئۇلار نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن. ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن. كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن»⁽¹⁾.

ئاللاھ بۇ ئايەت ئارقىلىق ئاياللارنى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ئەزالىرى يەنى يۈزى، ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىدىن باشقا ئەزالىرىنى نامەھرىم (ئېرى، ئاتىسى، بالىلىرى ۋە قېرىنداشلىرىدىن باشقا) كىشىلەرگە ئاشكارىلىماسلىققا بۇيرۇش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى ئۈچ ئورگىنىدىن باشقا پۈتۈن بەدىنىنىڭ ئەۋرەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. ئاللاھ مۇسۇلمانلارنى ناماز ئوقۇماقچى بولغاندا، ئەۋرەت جايلىرىنى يېپىپ، ئېسىل كىيىنگەن ھالدا نامازغا تۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئادەم بالىلىرى! ھەر ناماز ۋاقتىدا كىيىمىڭلارنى كىيىڭلار»⁽²⁾.

ئەر - ئايال ھەر قانداق كىشىنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى نامەھرىملەر ئالدىدا يېپىپ يۈرۈشى نامازنىڭ سىرتىدىكى پۈتۈن ۋاقىتلاردا پەرزدۇر. نامازدا بولسا، نامازنىڭ دۇرۇس بولىشىنىڭ شەرتىدۇر. يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئەۋرەت جايلىرىنى ئېچىش مەنىسى قىلىنغىنىدەك، باشقىلارنىڭ ئەۋرەت جايلىرىغا قاراشمۇ قەتئىي چەكلىنىدۇ.

بالاغەتكە يەتمىگەنلەرنىڭ ئەۋرەتلىرى

بالاغەتكە يەتمىگەن سەبى بالىلارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى توۋەندىكىلەر:

تۆت ياشقا تولىمىغان بالىلارنىڭ ئەۋرەت جايلىرى يوقتۇر. يەنى ئۇلارنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە قاراش مۇباھتۇر. ئۇلار تۆت ياشتىن ئاشقاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئالدى ۋە كەينى تەرىپى ئەۋرەتتۇر. ئۇلار ئون ياشتىن ئاشقاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ نامازدا ۋە ناماز سىرتىدا ئەۋرەت بولىدىغان جايلىرى چوڭ ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنىڭ ئۆز ئەينىسى يەنى كىندىكى بىلەن تىزىنىڭ ئارىسىدۇر. ئوغۇل - قىزلار بۇ ھۆكۈمدە ئوخشاش⁽³⁾.

ئەۋرەت جايلىرىنى يېپىشنىڭ ھېكمىتى

ئەۋرەت جايلىرىنى يېپىشنىڭ ھېكمەتلىرى

(1) نۇر سۈرىسى 31 - ئايەت.
 (2) ئەئران سۈرىسى 31 - ئايەت.
 (3) الدر المختار ورد المحتار 1 - توم 378 - بەت.

- 1 - ئىنسانلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ھايى قىلىنىدىغان ئەۋرەت جايلارنىڭ، ئىنسانلارنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا ئېچىلىپ تورۇشىدىن ھايى قىلىش.
- 2 - ئەۋرەت جايلارنى ئادەتتىكى چاغلاردا ئاشكارىلاشقا بولمىغان يەردە، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلەنگەن نامازدا، ئۇنى يېيىش تېخىمۇ زۆرۈردۇر.
- 3 - ئىنساننىڭ زىننىتى گۈزەل ۋە تولۇق كىيىملىرى بىلەن بولىدۇ. ئىنسانلار ئادەتتە بىرەر باشلىق ياكى رەئىس بىلەن كۆرۈشمەكچى بولسا، ئەڭ گۈزەل ۋە مۇكەممەل كىيىملىرىنى كىيىشىپ بارىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ ئۇنىڭ بىلەن مەنىۋى مۇلاقاتتا بولماقچى بولغان كىشى قانداق زىننەتلىنىشى كېرەك؟!
- 4 - ئىنساننىڭ ئەۋرەت جايلارنى يېپىپ، ئېسىل، گۈزەل كىيىملەر بىلەن زىننەتلىنىشى، ئۇنى باشقا مەخلۇقاتلاردىن ئايرىپ تۇرىدىغان بىر ئېسىل خىسلەتتۇر.
- 5 - نامازدا بولسۇن ۋە باشقا ۋاقىتلاردا بولسۇن، ئەر - ئايال ھەر قانداق كىشىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەۋرەت جايلارنى يۆرگىشى، پىتنە - پاساتلاردىن ۋە يامان نىيەتلىك كۆزلەردىن ساقلىنىشىنىڭ بىر كاپالىتىدۇر.

ئەۋرەت جايلارنى يېيىشنىڭ ئەدەبىيلىرى

ئىنساننىڭ تاشقى ئەۋرەتلىرىنى يېيىشى پەرز بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئىچكى ئەۋرەتلىرىنى يەنى: قەلبىدىكى باشقىلار كۆرۈپ قالسا ئۇيات بولىدىغان ناچارلىقلارنى يېيىشى ئەلبەتتە پەرزدۇر. قەلبتىكى ناچارلىقلارنى يېيىش دېگەنلىك — ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا بېرىشتا تاشقى ئەزالارنى پاكلاپ، ئەۋرەتلەرنى ياپقانىنىڭ سىرتىدا، قەلبتىكى گۇناھلارنىڭ كىرلىرىنى تەۋبە ۋە پۇشايماقنىڭ سۈيى بىلەن يۇيۇش بىلەن بىرگە، ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا كۆرۈنۈپ قېلىشىدىن ھايى قىلىنىدىغان كۆرەلمەسلىك، تەكەببۇرلۇق، دۈشمەنلىك، ئاداۋەت، ئاچكۆزلۈك قاتارلىق ناچار ئىللەتلەردىن خالىي بولۇش دېگەنلىكتۇر. خۇسۇسەن، نامازغا تۇرغاندا، قەلبتىكى بۇ ناچار ئىللەتلەر بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا كېلىشتىن ھايى قىلغانلىق يۈزىسىدىن گۇناھلارغا تەۋبە قىلىپ، قەلبىنى پاكلاپ تورۇش تېخىمۇ زۆرۈردۇر. چۈنكى كىشىلەر قەلبلىرىدىكى ناچار ئىللەتلەرنى باشقىلارنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن ھايى قىلىدۇ ۋە مۇمكىن قەدەر كىشىلەرگە ئاشكارا قىلماسلىققا تىرىشىدۇ يۇ، قەلبلەردىكىلەرنى ئەينەن بىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھ تائالادىن ھايى قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالادىن ھايى قىلىش باشقىلاردىن ھايى قىلىشتىن ئەلۋەتتە زۆرۈر ئەمەسمۇ؟!

نامازنىڭ بەشىنچى شەرتى قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش

قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش - نامازدا يۈزنى ۋە پۈتۈن ۋۇجۇدىنى مەسجىدى ھەرەمدىكى كەبە تەرەپكە قارىتىش دېمەكتۇر.

كەبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان كىشىلەرنىڭ يۈزنى ۋە كۆكسىنى كەبىگە قارىتىپ تۇرىشى، كەبىنىڭ ئۆزىنى كۆرەلمەيدىغان ۋە يىراقلاردىكى كىشىلەرنىڭ كەبىنىڭ تەرەپىگە يۈزلىنىپ تۇرىشى نامازنىڭ دۇرۇس بولىشىنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر. ئاللاھ ناماز ئوقۇغاندا، قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۇھەممەد (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم (قىبلىگە) قىلغىن. ئى مۆمىنلەر! قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار»⁽¹⁾.

قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟

كېسەللىك، ئورۇش مەيدانىدا بولغانلىقى، دۈشمەندىن ئېھتىيات قىلغانلىقى، قاتناش قوراللىرىنىڭ ئۈستىدە بولغانلىقى سەۋەبلەردىن قىبلىگە قاراپ ناماز ئوقۇشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا، پىيادە بولسۇن ياكى قاتناش قوراللىرىدا بولسۇن، شۇ ۋاقىتتىكى شارائىتقا قاراپ، ئىمكان قەدەر قىبلىگە، ئىمكانىيەت بولمىسا قايسىبىر تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇسا بولۇۋېرىدۇ⁽²⁾.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ. فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا﴾ تەرجىمىسى: «(بەش) نامازنى بولۇپمۇ ئەسىر نامىزنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقىتدا تولۇق ئادا قىلىڭلار). ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار)»⁽³⁾.

يۇقىرىقى شارائىتلار سەۋەبىدىن قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغان كىشىلەرنىڭ قايسىبىر تەرەپكە بولمىسۇن ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇشى قىبلىنىڭ ئورنىدا بولۇپ قوبۇل

(1) بەقەرە سۇرىسى 144 - ئايەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 17 - بەت.

(3) بەقەرە سۇرىسى 139 - ئايەت.

قىلىنىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَاللَّهُ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ﴾⁽¹⁾ تەرجىمىسى: «مەشرىقىمۇ، مەغرەبىمۇ (يەنى پۈتۈن يەر يۈزى) ئاللاھ تائالانىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ ئاللاھ تائالانىڭ تەرىپى (يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى) دۇر»⁽¹⁾.

قىبلىنى تاپالمىغان چاغدا قانداق قىلىش كېرەك؟

سەپەر ئۈستىدە قاراڭغۇلۇق ياكى ھاۋانىڭ بۇلۇتلۇق بولغانلىقى سەۋەبى بىلەن قىبلە تەرىپىنى بىلمەي كەتكەن كىشى قىبلىنى سوراپ بىلىشكە ئادەم تاپالمىغان ياكى كومپاسقا ئوخشاش تەرەپلەرنى كۆرسەتكۈچ سايمانلىرىمۇ بولمىغان شارائىتتا، قىبلىنى تېپىش ئۈچۈن ئىزدىنىپ ئۆز قانائىتىگە كۆرە قىبلە تەرەپنى بەلگىلەپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ بۇ ۋاقىتتىكى نامىزى دۇرۇس بولىدۇ. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ «قىبلە» دەپ ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرىپى قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلانغان ھالدىمۇ، ئۇنىڭ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇستۇر. ئۇنى قايتا ئوقۇمايدۇ.

ئەمما ئۇ كىشى، ئۆز قانائىتىگە كۆرە قىبلە دەپ بەلگىلەپ ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان ئەسنادا، قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان بۇ تەرەپنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلىنىپ، ھەقىقىي قىبلە ئۇ كىشىگە ئايان بولغان شارائىتتا، ئۇ، نامىزىنى بۇزماستىن، نامازدا تۇرۇپ، «قىبلە» دەپ بىلىنگەن تەرەپكە چۆرۈلىدۇ. ئەگەر قىبلىنى تېپىش ئۈچۈن ئىزدەنمەستىن، قايسى تەرەپنى «قىبلە» دەپ گۇمان قىلىپ ناماز ئوقۇغان بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرەپنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى بىلىنسە، ئۇنىڭ نامىزى باتىلدۇ. قايتا ئادا قىلىشقا توغرا كېلىدۇ⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ — مەككىدىكى ئادىتى بويىچە — ئون يەتتە ئاي پەلەستىندىكى بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇيدۇ. يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى «ئۇ بىزگە ئەگىشىدۇ. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ قىبلىمىزگە قاراپ ناماز ئوقۇيدۇ» دەپ ئەيىبلەشكە باشلىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى پەرىشان بولىدۇ. كېچىلىرى سىرتقا چىقىپ ئۇپۇققا قاراپ، قىبلە ھەققىدە ئاللاھ تائالادىن بىرەر ۋەھىي كۈتىدۇ. شۇنداق قىلىپ ناماز ۋاقتى كىرگەندىن

(1) بەقەرە سۈرىسى 115 - ئايەت.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت.

كېيىن مەدىنىدىكى بەنى سەلىمە مەسجىدىدە پىشىن نامازدىن ئىككى رەكەت ئوقۇلۇپ بولغان ۋاقىتتا، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنى نامازدا تۇرغان ھالىتىدە كەبە تەرەپكە يۈزلەندۈرىدۇ ۋە ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزىدۇ: ﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ تەرجىمىسى: «بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەك بولۇشنى تىلەپ) قايتا - قايتا ئاسمانغا قارىغانلىغىڭنى كۆرۈپ تۇرىۋاتىمىز. سېنى چوقۇم سەن ياقىتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز. (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن»⁽¹⁾.

قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرى

ناماز ئوقۇغاندا، كۆكسىنى ۋە يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قاراتقان كىشى، ئەلۋەتتە قەلبىنىمۇ، دۇنياۋىي غەزەلەردىن، نەپسىي ھەۋەسلەردىن ئازات قىلغان ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلەندۈرۈشى ۋە ئەقلىنى، پىكىرىنى شۇنداقلا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئۆزى مۇناجات قىلماقچى بولغان ئىگىسى ئاللاھ تائالانىڭ بەغىشلىشى قىلىشىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ ئەدەپلىرىدىندۇر.

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى

نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ سىرلىرىدىن:

1 - پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشىۋاسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىنى بەرپا قىلىش ۋە قەلبەردە ئۇنىڭ يادىنى داۋام قىلدۇرۇش.

2 - ناماز ئوقۇغان كىشى يۈزىنى كەبە تەرەپكە قارىتىش بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى كەبە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. نەتىجىدە، قەلب ئاللاھ تائالادىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇپ، نامازنىڭ ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولىشى ئۈچۈن ئۆز رولىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى يۈز بىلەن بەدەن مۇئەييەن بىر تەرەپكە يۈزلەنمەستىن، ئۆز ھالىغا قويۇپ بېرىلىدىغان بولسا، ئىنساننىڭ بارچە ئورگانلىرى خالىغانچە ھەرىكەت قىلىشى، جۈملىدىن كۆز ھەر تەرەپكە قارىشى بىلەن قەلبمۇ شۇلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ كېتىپ، نامازنىڭ دۇرۇس يوسۇندا ئادا قىلىنىشىغا ئەلۋەتتە سەلبىي تەسىر بېرىدۇ. شۇڭا قىبلىگە يۈزلىنىش پەرز قىلىنغان بولىشى مۇمكىن.

(1) بەقەرە سۈرىسى 144 - ئايەت.

3 - نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش بىلەن ئىنساننىڭ قەلبى ئارام تاپىدۇ ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ. چۈنكى يەر شارىدىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار نامازدا شۇ كەبە تەرەپكە يۈزلىنىدۇ. بۇ ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىنى ئۆزىنىڭ يالغۇز ئەمەسلىكىنى ۋە بۇ ئىبادەتتە پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئورتاق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.

4 - قىبلىگە قاراش ئارقىلىق قەلبىنى، ئەقلىنى ۋە پۈتۈن ئەزالارنى ئاللاھقا قۇلچىلىق ئادا قىلىشتىن ئىبارەت بىر مەقسەتكە قارىتىش بىلەن ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى بولغان ئىخلاسىنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ.

5 - قىبلىگە يۈزلىنىش مۇسۇلمانلارنى گەرچە ئۇلار مۇساپە جەھەتتىن بىر - بىرىدىن يىراقتا بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ قەلبىلىرى بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئورتاق مەقسەتتە بىر ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.

نامازدا نېمە ئۈچۈن كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرمىز؟

نامازدا كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈش ۋە ھەج، ئۆمرە ئادا قىلغاندا، كەبىنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ تاۋاپ قىلىشتىكى مەقسەت — دىن دۈشمەنلىرىنىڭ ئويلىغىنىدەك — كەبىگە چوقۇنۇش يۈزىسىدىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ﴿ (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن﴾ دەپ بۇيرىغان ئەمرىگە بىنائەن، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش يۈزىسىدىن كەبە تەرەپكە قارايمىز ۋە ھەج، ئۆمرىنى كەبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىش بىلەن قىلىمىز. ئىبادەت پەقەت ئاللاھقا قىلىنىدۇ. كەبە ئاللاھ ئەمەس، ياكى ئاللاھ تائالانىڭ تۇرىدىغان جايىمۇ ئەمەس. چۈنكى ئاللاھ جايى ۋە تەرەپلەرگە مەخسۇس بولۇشتىن ئۈستۈندۇر، ئەلۋەتتە.

ئاللاھ مۇسۇلمانلارنىڭ يۈزىنى بىر يەرگە مەركەزلەشتۈرۈش، ئىبادەتنىڭ پەقەت بىر ئاللاھقا قىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ۋە ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى كەبىگە يۈز كەلتۈرۈشكە بۇيرىغان. بۇ ھەرگىزمۇ كەبىگە ئىبادەت قىلىڭلار دېگەنلىك ئەمەس. شۇڭا كۆپ ئايەتلەردە ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا: ﴿فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ﴾ تەرجىمىسى: « دىنىڭنى خالىس قىلغان ھالدا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغىن» دەپ ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئىبادەتنى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگە قىلىشقا قايتا - قايتا بۇيرىغان، ئاندىن نامازغا ئوخشاش بەزى ئىبادەتلەر ئۈچۈن كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشنى شەرت قىلغان. ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ تەرجىمىسى: « نامازدا، يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن» دېگەن سۆزىدىن مەسجىدى ھەرەمگە ئىبادەت قىلغىن، دېگەن

مەنە چىقمايدۇ. بۇ ئايەت پەقەت نامازدا قىبلىگە قاراشنىڭ لازىملىقىنى ئىپادىلەيدۇ، بەس. شۇنداقلا، ھاجىلار ۋە ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ، كەبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىشىمۇ، كەبىگە چوقۇنغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش يۈزىسىدىن ئىدى. چۈنكى كەبىنى تاۋاپ قىلىش ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ پەرزلىرىدىن بىرىدۇر. شۇڭا ئاللاھ ھەج توغرىسىدا: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾ تەرجىمىسى: «قادر بۇلىغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن بەيتۇللاھنى ھەج قىلىشى پەرز قىلىندى» دېيىش ئارقىلىق ھەجدىن ئىبارەت بۇ ئىبادەتنىڭ كەبىگە چوقۇنۇش ياكى ئۇنى ئۇلۇغلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پەقەت ئاللاھ ئۈچۈنلا قىلىنىدىغانلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

كەبە پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشىۋاسى ئىبراھىم ۋە ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالاملار ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن بىنا قىلغان بىر ئىبادەت ئۆيىدۇر. ئۇ، چوقۇنۇشقا ئەمەس، پەقەت ھۆرمەتكىلا لايىقتۇر. ئادەتتىكى مەسجىدلەرنىڭ ھۆرمىتى ئۇ مەسجىدلەرگە كىرگەندە ئىككى رەكئەت «تەھىيە تۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇش ئارقىلىق ئىپادىلەنسە، كەبىنىڭ ھۆرمىتى مەسجىدى ھەرەمگە كىرگەن كىشىنىڭ كەبىنىڭ ئەتراپىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىشى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. بۇ، مەسجىدى ھەرەمگە تاۋاب نىيىتى بىلەن كىرگەن كىشى ئۈچۈندۇر. ئەمما قۇرئان ئوقۇش، ۋەز - نەسبەت ئاڭلاش ۋە ياكى قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن مەسجىدى ھەرەمگە كىرگەن كىشىنىڭ ئىككى رەكئەت «تەھىيە تۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشى سۈننەتتۇر. ناماز ئوقۇش ئۈچۈن قايسىبىر مەسجىدكە كىرگەن ئادەمنىڭ شۇ نامازنى ئادا قىلىشى ئۇنى «تەھىيە تۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشتىن بىھاجەت قىلىدۇ.

نامازنىڭ ئالتىنچى شەرتى: نىيەت

نىيەت - قەلبتىكى مەقسەت دېمەكتۇر.

نامازنىڭ نىيىتى - ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنى كۆڭۈلگە پۈتۈش دېمەكتۇر. نىيەتنىڭ ئورنى قەلب بولغاچقا، ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ قايسى نامازنى ئوقۇماقچى بولغانلىقىنى كۆڭلىگە پۈتۈشى شەرتتۇر. نىيەتنى تىل بىلەن سۆزلەش شەرت ئەمەس. ئەمما تىل بىلەنمۇ سۆزلەش ئەۋزەلدۇر. ناماز ۋە باشقا ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولىشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلاردىن ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: ﴿وَمَا أَمْرًا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مَخْلَصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءً﴾ تەرجىمىسى: «ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى، ئاللاھقا خالىس قىلغان، ھەق

دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا(يالغۇز) ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى»⁽¹⁾.

ئىبادەتنى ئاللاھقىلا خاللىق قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىخلاس - قەلبتە شۇنىلا نىيەت قىلىش بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمەللەرنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى** تەرجىمىسى: «ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولۇشى پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر. ھەركىم ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ»⁽²⁾.

ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسنى ئوچۇقلاپ، بۇ ھەدىس ئىمان، ناماز، زاكات، روزا، ھەج ۋە باشقا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ ئاللاھ تائالا دەرگاھىدا قوبۇل بولۇش پىرىنسىپىنى ئوچۇقلىغان ئالاھىدە ھەدىستۇر، دەيدۇ.

نىيەت ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ئىبادەتلەردە نىيەتنىڭ شەرتلىكى تاقىيادەتكىچە كۈچكە ئىگىدۇر. چۈنكى نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇنى ئورۇنلاش ھېچكىمگە قىيىن كەلمەيدۇ. شۇڭا نىيەت ئىشىدا ئۆزۈر قوبۇل قىلىنمايدۇ.

نىيەتنىڭ ۋاقتى

نامازدىكى نىيەتنىڭ ۋاقتى — نامازغا باشلاش تەكبىرىنى ئالغان ۋاقتتۇر. نىيەتنى نىيەت بىلەن تەكبىر ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىدىغان ئىش يۈز بەرمەسلىك شەرتى بىلەن تەكبىرنىڭ ئالدىدا قىلىشىمۇ بولىدۇ⁽³⁾.

نىيەت قىلىش ئۇسۇلى

ئوقۇماقچى بولغان ناماز پەرز ياكى ۋاجىب بولۇپ، ئۆزى يالغۇز ياكى ئىمام بولۇپ ئوقۇماقچى بولسا، ئوقۇماقچى بولغان نامازنىڭ پەرز ياكى ۋاجىب ئىكەنلىك تۈرىنى نىيەتتە تەيىنلىشى كېرەك. مەسىلەن: پىشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇماقچى بولسا، «نىيەت قىلدىم مۇشۇ ۋاقتنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلغانغا ئوخشاش. پەرز ياكى ۋاجىب نامازلارنىڭ قايسى ناماز ئىكەنلىكى نامىنى، كۈنىنى ۋە رەكئەت سانىنى نىيەتتە تەيىنلەشكە ھاجەت يوق. پەقەت تۈرى (پەرز ياكى ۋاجىب ئىكەنلىكىنى) بىلەن ۋاقتىنىلا تەيىنلىسە يېتەلىكتۇر.

(1) بەيىنە سۇرىسى 5 - ئايەت.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) بدائع الصنائع 1 - توم 127 - بەت.

ئەمما سۈننەت، نەپلە، تەرۋىھ ۋە باشقا نامازلارغا ئۇ نامازلارنىڭ قايسى ناماز ۋە قانچە رەكئەت ئىكەنلىكىنى نىيەتتە تەيىنلىمەستىن، پەقەت «ئاللاھ ئۈچۈن ناماز ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دەپ مۇتلەق نامازغا نىيەت قىلىش يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئىھتىيات يۈزىسىدىن يۇقىرىقىلارنىڭ قانداق ناماز ۋە قانچە رەكئەت ئىكەنلىكىنى تەيىنلەش ئەۋزەلدۇر. مەسىلەن: بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇماقچى بولغان كىشى «بۈگۈنكى بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دەپ تەيىنلىگەنگە ئوخشاش.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشى — يۇقىرىدا بايان قىلغاندەك — ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ئوقۇماقچى بولغان نامىزىنىڭ پەرز ياكى ۋاجىب ئىكەنلىكى تۈرىنى تەيىنلەيدۇ، بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشنى نىيەت قىلىدۇ. مەسىلەن: قانداقلا بىر پەرز نامازغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ «مۇشۇ ۋاقىتنىڭ پەرزىنى ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ھالدا ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دېگەننى كۆڭلىگە پۈككىنىگە ئوخشاش.

ئەمما قازا ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشى، بۇ نامازلارنىڭ ۋاقتىنى ياكى كۈنىنى تەيىنلەيدۇ. مەسىلەن: ئەسىر نامىزىنىڭ قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ «بۈگۈنكى ئەسىرنىڭ پەرزىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلغىنىغا ئوخشاش. بىراق، ئوقۇماقچى بولغان نامازنىڭ قازا نامىزى ئىكەنلىكىنى نىيەتتە تەيىنلەشكە ھاجەت يوق.

شۇنىڭدەك، ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشى ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولسا، ئۆزىنىڭ ئەزلەرگە ئىمام بولىدىغانلىقىنى نىيەت قىلىشقا ھاجەت ئەمەس. ئەگەر ئۇ ئاياللارغىمۇ ئىماملىق قىلماقچى بولسا، بۇ ۋاقىتتا نامازنىڭ نىيىتى بىلەن بىرگە، ئۆزىنىڭ ئاياللارغىمۇ ئىمام بولىدىغانلىقىنى نىيەت قىلىشى شەرتتۇر⁽¹⁾.

(1) الدر المختار 1 - توم 127 - بەت، فتح القدیر 1 - توم 185 - بەت، و اللباب شرح الكتاب 66 - بەت.

ئۈچىنچى بۆلۈم: نامازنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى

- بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى
- نامازنىڭ پەرزلىرى
- نامازنىڭ واجىبلىرى
- نامازنىڭ سۈننەتلىرى
- نامازنىڭ ئەدەپلىرى
- ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى
- نامازنىڭ مەكرۇھلىرى
- نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار
- نامازغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر
- سەجدە سەھۋى ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- تىلاۋەت سەجدىسى ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر
- نامازلارنى جەمئى قىلىش مەسىلىسى
- كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىنىدا ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى

بەش ۋاخ نامازدىكى رەكئەتلەرنىڭ بايانى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى، ئىككى رەكئەت، پىشىن نامىزى تۆت رەكئەت، ئەسىر نامىزى تۆت رەكئەت، شام نامىزى ئۈچ رەكئەت، خۇپتەن نامىزى تۆت رەكئەت، ۋىتىر نامىزى ئۈچ رەكئەتتۇر.

بوقىرىقلار كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بەش ۋاخ ناماز مۇشۇلاردۇر. بۇلارنى بارلىق شەرتلىرىگە، پەرزلىرىگە، ۋاجىبلىرىغا ۋە جىمى قاتىدە - تەرتىبلىرىگە تولۇق رىئايە قىلغان ھالدا، كامىل ئادا قىلغان كىشى ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

ئەمما ئىنسان ئەقىل، ئىرادە ۋە بىلىم جەھەتتە قانچىلىك يېتىشكەن بولسىمۇ، بەربىر كەمچىلىكلەردىن، خاتالىقلاردىن ۋە نۇقسانلاردىن خالىي بولالمايدۇ. بۇ سەۋەبتىن ھېچكىم نامازلىرىنى ئاللاھ تائالا تەلەپ قىلغان رەۋىشتە تولۇق ئادا قىلدىم دەپ ئېيتالمايدۇ. شۇڭا بەش ۋاخ نامازنى سۈننەتلىرى بىلەن قوشۇپ ئوقۇشقا زور ئېھتىياجلىقىمىز. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرزلىرىدىكى كەمچىلىكلەر ۋە نۇقسانلارنى تولۇقلايدۇ ۋە ئايرىم ساۋابقا ئېرىشتۈرىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىككى مەقسەتنى كۆزلىگەنلىكتىن بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنى تەكىتلىك سۈننەت قىلىپ بېكىتكەن بولۇشى مۇمكىن.

رەكئەت دېگەن نېمە؟

رەكئەت — نامازغا كىرگەندىن باشلاپ، قىيام، قىرائەت، رۇكۇ ۋە ئىككى سەجدىنى تاماملىغۇچىلىك بولغان ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسى رەكئەت دېيىلىدۇ. يەنى ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ نامازغا باشلاپ ئۆرە تۇرۇشىمىز، بۇ ئارىدا، قۇرئاندىن ئايەتلەرنى ئوقۇشىمىز، ئاندىن رۇكۇغا ئىگىلىشىمىز، ئاندىن رۇكۇدىن تۇرۇپ، ئىككى قېتىم سەجدە قىلىشىمىز ھەممىسى بولۇپ بىر رەكئەت ھېسابلىنىدۇ.

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىبى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىبى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى: ئاۋۋال ئىككى رەكئەت سۈننەت، كېيىن ئىككى رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

پىشىن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز، ئەڭ ئاخىرىدا

ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

ئەسىر نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

شام نامىزى: ئاۋۋال ئۈچ رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

خۇپتەن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننەت، ئاندىن تۆت رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت، ئەڭ ئاخىرىدا ئۈچ رەكئەت ۋىتىر نامىزى ئوقۇلىدۇ.

بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى

بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى تولۇق ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى زور، پايدىسى چوڭ، پەزىلىتى كۆپ ۋە ساۋابى ئارتۇقتۇر. بۇلارنىڭ قىسقىچە بايانى تۆۋەندىكىچە:

1 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەمەلىي رەۋىشتە ئەگەشكەنلىكتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاياتىدا بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئۆزۈرسىز ھېچ تەرك ئەتمىگەن. شۇڭا بۇ سۈننەتلەر تەكىتلىك سۈننەت دەپ تونۇلغان. دۇنيادا ھېچقانداق مۇسۇلمان بۇ سۈننەتلەرنى تولۇق ئوقۇشتىن بەھاجەت بولالمايدۇ. چۈنكى ئۇلار پەرز نامازلىرىنى قانچىلىك تولۇق ۋە كامىل ئادا قىلالىدىم دېگەندىمۇ ھەرگىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك ئادا قىلالمايدۇ. بۇ سۈننەتلەردىن بەھاجەت بولۇش مۇمكىن بولىدىغان بولسا ئىدى، ئالدى بىلەن ئاۋۋالقى ۋە ئاخىرقى پۈتۈن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنغان، چوڭ - كىچىك بارلىق گۇناھ ۋە كەمچىلىكلەردىن پاك بولغان، مەسۇم زات — مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بەھاجەت بولغان بولار ئىدى. لېكىن ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بۇ سۈننەتلەرنى داۋام قىلدۇرغان.

2 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش جەننەتتە قەسىرگە ئىگە بولۇشنىڭ يولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىگە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «كىمكى، كۈندە 12 رەكئەت سۈننەت ئوقۇيدىكەن، بۇلار بىلەن ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر قەسىر بنا قىلىنىدۇ»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىستىكى 12 رەكئەت سۈننەت كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ تەكىتلىك

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

سۈننەتلىرىدۇر. چۈنكى بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت، پىشىننىڭ ئالتە رەكئەت، شامنىڭ ئىككى رەكئەت ۋە خۇپتەننىڭ ئىككى رەكئەت سۈننەتنىڭ ھەممىنى قوشقاندا 12 رەكئەت بولىدۇ.

3 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ يەنى «كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ» دېدۇ⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدىسىدا ئاللاھ تائالادىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ اللَّهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالْتَوَافُلِ حَتَّىٰ أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحَبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطِيَهُ وَلَكِنْ اسْتَعَاذَنِي لِأُعِذَنَّهُ﴾ يەنى «ئاللاھ مۇنداق دېدى، كىمكى مېنىڭ دوستلىرىم (سالھ بەندىلىرىم) دىن بىرەرسىگە دۈشمەن بولىدىكەن، مەن ئۇنىڭغا ئۇرۇش ئاچمەن. بەندەمنىڭ ماڭا مەن پەرز قىلغان ئىشلاردىن باشقا ئەمەللەر بىلەن يېقىنلىشىشى مېنى سۆيۈندۈرىدۇ. بەندەم نەپلە (ئىختىيارى) ئىبادەتلەر بىلەن ماڭا يېقىنلىشىشقا داۋام قىلىدىكەن، ئۇ مېنىڭ مۇھەببىتىمگە ئېرىشىدۇ - دە، مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن. مەن ئۇنى ياخشى كۆرگىنىمدە، مەن ئۇنىڭ ئاڭلايدىغان قولىقى، كۆرىدىغان كۆزى، تۇتىدىغان قولى ۋە ماڭىدىغان پۇتىغا ئايلىنىمەن. بۇ ۋاقىتتا ئۇ نېمە سورىسا بېرىمەن، پاناھ تىلىسە ھېمايەمگە ئالىمەن»⁽²⁾.

4 - بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلىش مۇسۇلماننىڭ ئەمەللىرىنىڭ زاپىسىدۇر. بۇ خۇددى بانكىدا زاپاس پۇل قويۇپ ساقلىغانغا ئوخشاشتۇر. بانكىدا پۇل قويغان ئادەم ئۇنىڭغا ھاجىتى چۈشكەندە دەرھال ئۇنى ئېلىپ خەجلىيەلەيدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، مۇسۇلمان كىشى پەرز ئەمەللىرىنى ئادا قىلغاننىڭ سىرتىدا، ئىختىيارى ئەمەللەرنى كۆپ قىلسا، ئۇنى ئاخىرەت ئۈچۈن زاپاس ساقلىغان بولىدۇ - دە، مال - دۇنيا ۋە پەرزەنتلەر ئەسقاتمايدىغان قىيامەت كۈنىدە بۇ ئەمەللىرىنىڭ پايدىسىنى چوقۇم كۆرىدۇ.

(1) نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

5 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرزنى ئادا قىلىشتىكى نۇقسانلارنى تولۇقلايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿إِنَّ أَوَّلَ مَا أُفْتَرَضَ عَلَى النَّاسِ مِنْ دِينِهِمُ الصَّلَاةُ وَأَخْرُ مَا يَبْقَى الصَّلَاةُ وَأَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الصَّلَاةُ وَيَقُولُ اللَّهُ أَنْظَرُوا فِي صَلَاةِ عَبْدِي، فَإِنْ كَانَتْ تَامَةً كَتَبْتُ تَامَةً، وَإِنْ كَانَتْ نَاقِصَةً يَقُولُ أَنْظَرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَإِنْ وَجَدَ لَهُ تَطَوُّعٌ تَمَّتِ الْفَرِيضَةُ مِنَ التَّطَوُّعِ﴾ تەرجىمىسى: «ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر. ئاللاھ "بەندەمنىڭ نامىزىغا قاراڭلار" دەيدۇ. ئەگەر ئۇ كىشىنىڭ نامىزى تولۇق بولغان بولسا، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى تولۇق بولغان بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامىزى كەمچىل (ناقىس) بولسا، ئاللاھ "قاراڭلار بۇ بەندەمنىڭ نەپلە (پەرزىدىن تاشقىرى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئوقۇغان) نامىزى بارمىكەن" دەيدۇ. ئەگەر نەپلە ئىبادەتلىرى بولغان بولسا، ئۇ نەپلە ئىبادەت بىلەن پەرزنىڭ نۇقسانلىرى تولۇقلىنىدۇ»⁽¹⁾.

6 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلماسلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ۋە ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن يۈز ئۆرۈگەنلىك بولۇپ قېلىش قورقۇنچىسى بار. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ يەنى «سەلەرگە رەسۇلۇللا ئەلۋەتتە ياخشى ئۈلگىدۇر» دەيدۇ⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە دىندا ئۈلگە بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ بارلىق ئىش - ئىزلىرىنى ئۆزىمىزگە ئۈلگە قىلىپ، ئۇنىڭغا ھەقىقىي رەۋىشتە ئەگىشىشىمىز بىزنىڭ مۇسۇلمانلىقىمىزنىڭ تەقەززاسىدۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ تائالا بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ يولىغا ئەگىشىشكە بۇيرىغان. ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ يەنى «پەيغەمبەر سەلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار، ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر»⁽³⁾.

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) ئەھزاب سۈرىسى 21 - ئايەت.

(3) ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت.

نامازنىڭ پەرزلىرى

نامازنىڭ پەرزلىرى ئالتە بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

- 1 - تەكبىر تەھرىمى (نامازنى باشلاش تەكبىرى).
- 2 - قىيام (نامازدا ئۆرە تۇرۇش).
- 3 - قىرائەت (نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن ئوقۇش).
- 4 - رۇكۇ (قولنى تىزغا قويۇپ يەرگە ئىگىلىش).
- 5 - سەجدە (نامازدا باشنى يەرگە قويۇش).
- 6 - قەئدە ئاخىر (نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش).

نامازنىڭ پەرزلىرىنىڭ تەپسىلىي بايانى

نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى: تەكبىر تەھرىمى

تەكبىر تەھرىمى نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى بولۇپ، ئۇنىڭسىز ناماز بولمايدۇ. تەكبىرنى **الله أكبر** (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ ئەرەب تىلى بىلەن ئېيتىش شەرت. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ تەكبىرنى ئۆزى ئىشتىكىچىلىك ئاۋازدا ئېيتىشى يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئىمام بولغان كىشىنىڭ جامائەت ئىشتىكىچىلىك ئۈنلۈك ئاۋازدا ئېيتىشى مۇستەھەبتۇر. تىلسىز كىشىلەردىن تەكبىر ساقىتتۇر، يەنى ئۇلارنىڭ تەكبىرسىز ئوقۇغان نامازلىرى دۇرۇس بولىدۇ.

نامازدا تەكبىر تەھرىمىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرُ﴾ يەنى «پەرۋەردىگارنىڭنى ئۇلۇغلا»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ، وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ** يەنى «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، ئۇنىڭ باشلىنىشى تەكبىردۇر»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: **إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ** يەنى «

(1) مۇددەسسەر سۈرىسى 4 - ئايەت.

(2) تىرىمىزى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان.

نامازغا تۇرغىنىڭدا ئاۋۋال تەكبىر ئېيت»⁽¹⁾.

نامازنىڭ ئىككىنچى پەرزى: قىيام

ھەر قانداق پەرز ياكى ۋاجىب نامازلارنى، سۈننەت نامازلاردىن بامداتنىڭ سۈننىتىنى (ئالاھىدە مۇھىم سۈننەت بولغانلىقى ئۈچۈن) ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش پەرزىدۇر. بۇ ئىمام ئەزەمنىڭ قارىشىدۇر.

نامازدا ئۆرە تۇرۇش كەيپىيىتى، قولىنى سوزسا تىزغا يەتمەيدىغان شەكىلدە ئۆرە تۇرۇشتۇر.

سۈننەت ۋە نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش پەرز ئەمەستۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۆرە تۇرۇشقا ماجالى يېتىدىغان تۇرۇپ بۇ نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق ساۋابى كەمىرەك بولىدۇ. شۇڭا تېنى ساق كىشى ئۈچۈن ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ئەۋزەل، ئەلۋەتتە. شۇنىڭدەك، ئۆرە تۇرالمىدىغان كېسەل كىشىنىڭ پەرز، ۋاجىب، سۈننەت ۋە باشقا ھەرقانداق نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىزدۇر⁽²⁾.

نامازدا قىيامدا تۇرۇشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ يەنى «(بەش) نامازنى بولۇپمۇ ئەسىر نامىزىنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار)، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **صَلِّ قَائِمًا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبِ يَمِينِكَ** يەنى «نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغىن، ئەگەر ئۆرە تۇرۇشقا قادىر بولالمىساڭ ئولتۇرۇپ ئوقۇغىن، ئولتۇرۇشقىمۇ قادىر بولالمىساڭ يېنىسىغا يېتىپ ئوقۇغىن»⁽⁴⁾.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تېبىن الحقائق 1 - 104 - بەت، الشرح الصغير 1 - 307 - بەت، كشاف القناع 1 - 450 - بەت.

(3) بەقەرە سۈرىسى 238 - ئايەت.

(4) تىرمىزى، ھاكىم رىۋايىتى.

نامازنىڭ ئۈچىنچى پەرزى: قىرائەت

قىرائەت يەنى نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن ئوقۇش ھەرقانداق سۈننەت، نەپلە، ۋاجىب نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە، ئىككى رەكئەتلىك پەرز نامازلارنىڭ ھەممە رەكئەتتە ۋە ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئەتتە پەرزدۇر. ناماز ئوقۇغۇچى مەيلى ئىمام بولسۇن ياكى ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇسۇن يۇقىرىقى نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە قۇرئاندىن خالىغان سۈرە ياكى ئايەتلەرنى ئوقۇش ئوخشاشلا پەرزدۇر. ئەمما ھەر رەكئەتتە فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇش بولسا ۋاجىبتۇر.

قىرائەتنىڭ ئەڭ ئاز مىقدارى، قىسقا ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەت ياكى ئۇزۇن ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەتكە تەڭ كېلىدىغان بىر ئايەت ئوقۇشتۇر. بۇنىڭدىن ئاز قۇرئان ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولمايدۇ. كۆپ ئوقۇشنىڭ چىكى يوقتۇر.

ئەمما ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىلەردىن قىرائەت ساقىت بولىدۇ. چۈنكى ئىمامنىڭ ئوقۇغىنى ئۇلار ئۈچۈن كۇبايدۇر⁽¹⁾.

نامازدا قىرائەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَأَقْرُؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾ يەنى « قۇرئاندىن سىلەرگە قولاي بولغاننى ئوقۇڭلار»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « نامازغا تۇرغىنىڭدا ئاۋۋال تەكبىر ئېيتقىن، ئاندىن قۇرئاندىن ساڭا قولاي بولغاننى ئوقۇغىن»⁽³⁾.

نامازدا پەرز بولغان قىرائەت مۇتلەق قىرائەت قىلىش بولۇپ، قۇرئاننىڭ قايسىبىر سۈرىسىنى ياكى قايسىبىر ئايەتلىرىنى ئوقۇش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ.

ئەمما ئىمامغا ئىقتىدا قىلغانلارنىڭ قۇرئان ئوقۇماسلىقىنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ يەنى « ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار»⁽⁴⁾.

(1) رد المحتار 1 - توم 415 - بەت.

(2) مۇززەمىل سۈرىسى 20 - ئايەت.

(3) فەتھۇلبارىي.

(4) ئەئرانى سۈرىسى 204 - ئايەت.

بۇئايەت، قۇرئان ئوقۇلغاندا مەيلى نامازدا بولسۇن، مەيلى ناماز سىرتىدا بولسۇن، ھەر قانداق ۋاقىتتا ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاش ۋە بىر نەرسە ئوقۇماستىن جىم تۇرۇشنىڭ پەرزلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

نامازنىڭ تۆتىنچى پەرزى: رۇكۇ

رۇكۇ — باش بىلەن دۈمبىنى قوللار تىزلارغا ئازادە يەتكىچىلىك ئىگىش دېگەنلىك بولۇپ، رۇكۇدا بويۇن بىلەن دۈمبە تەكشى ھالدا باراۋەر بولۇشى شەرتتۇر. رۇكۇدا باشنى كۆتۈرۈۋېلىش ياكى ساڭگىلىتىۋېلىشقا بولمايدۇ، ئىككى قولىنىڭ بارماقلىرى ئېچىلغان ھالدا تىزلارنى تۇتۇپ تۇرىدۇ، رۇكۇدا ئەرلەر جەينەكلىرىنى قۇرسىقىغا تەككۈزمەيدۇ. ئەمما ئاياللار جەينەكلىرىنى قۇرسىقىغا چاپلاپ تۇرىدۇ⁽¹⁾.

نامازدا رۇكۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ يەنى «ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن رۇكۇ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار (يەنى تەزەررۇ بىلەن ناماز ئوقۇڭلار)، (يالغۇز) پەرۋەردىگارنىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى (يەنى خىش - ئەقربالارغا سىلەر - رەھىم قىلىش، يېتىم - يېسىرلەرنىڭ بېشىنى سىلاش، كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئۆتەش قاتارلىق ئىشلارنى) قىلىڭلار»⁽²⁾.

ئەبۇ ھۇمەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇدىكى ئەھۋالنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇغا بارغىنىدا، ئىككى قولىنىڭ بارماقلىرىنى ئاچقان ھالدا تىزلىرىغا قويدى، ئاندىن بېشىنى ئىگىز - پەس قىلماستىن دۈمبىسىنى بويىنى بىلەن رۇس قىلدى»⁽³⁾.

نامازنىڭ بەشىنچى پەرزى: سەجدە

سەجدە — پىشانىنى يەرگە قويۇش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدىكى خارلىقىنى، ئاجىزلىقىنى ۋە كەمتەرلىكىنى ئىزھار قىلىش دېمەكتۇر. پۈتۈن فېقھىي شۇناس ئالىملار سەجدىنىڭ يەتتە ئەزانى يەرگە تەكشى قويۇش بىلەن تولۇق ئادا تاپىدىغانلىقىغا ئىتتىپاق تۇر. بۇ ئەزالار: پىشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۈتتىن ئىبارەت.

(1) فتح القدير 1 - توم 193 - بەت.

(2) ھەج سۈرىسى 77 - ئايەت.

(3) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بىلەن سابىت بولغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: **أَمَرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظَمٍ: عَلَى الْجِبْهَةِ - وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ - وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ** تەرجىمىسى: «مەن يەتتە چوڭ ئەزا بىلەن سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. (قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ دەيدۇ) ئۇلار: پىشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۈتتۈر»⁽¹⁾.

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشتا، ئەرلەر سول پۈتتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرىدۇ ۋە ئوڭ پۈتتىنى تىكلەپ ئىككى پۈتتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ، بارماقلارنىڭ ئاستىنى يەرگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئەمما ئاياللار ئىككى پۈتتىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئالدىرىماي ئولتۇرۇش ۋاجىبئۇر⁽²⁾.

نامازدا سەجدىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ يەنى «ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن رۇكۇ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار (يەنى تەزەررۇ بىلەن ناماز ئوقۇڭلار)، (يالغۇز) پەرۋەردىگارنىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى (يەنى خىش - ئەقربالارغا سىلەر - رەھىم قىلىش، بېتىم - بېسىرلەرنىڭ بېشىنى سىلاش، كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئۆتەش قاتارلىق ئىشلارنى) قىلىڭلار»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىر ئادەمگە مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: «... ئاندىن سەجدە قىلغىنىكى، سەجدىنى ۋۇجۇدۇڭ ئارام تاپقىدەك ۋاقىت ئالدىرىماستىن قىلغىن، ئاندىن سەجدىدىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرغىنىكى، پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ ئارام تاپقىدەك ۋاقىت ئولتۇرغىن، ھەممە نامازلىرىڭدا شۇنداق قىلغىن»⁽⁴⁾.

نامازنىڭ ئالتىنچى پەرزى: قەئدە ئاخىر

قەئدە ئاخىر يەنى نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) رد المحتار 1 - توم 432 - بەت.

(3) ھەج سۈرىسى 77 - ئايەت.

(4) بۇخارى رىۋايىتى.

ئولتۇرغاندەك ئولتۇرىلىدۇ. نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشنىڭ پەرز بولغان مىقدارى تەشەھھۇدنىڭ مىقدارىدۇر (يەنى ئەتتەھىياتۇنى ئوقۇپ بولغىچىلىك) ۋاقتتۇر. ئۇنىڭدىن ئارتۇقى سۈننەتتۇر. ئەمما « ئەتتەھىياتۇنى ئوقۇش ۋاجىبتۇر. ھەتتا تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنلا، قايسىبىر سەۋەب بىلەن نامازدىن چىقىشقا بولىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئىمام سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، تەشەھھۇد مىقدارى (تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقت) ئولتۇرغاندىن كېيىن، جامائەت سۆزلىسىمۇ ياكى بىر نەرسە يېسىمۇ ئۇنىڭ نامىزى تامام بولغان بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلغان⁽¹⁾.

شۇنداقلا، جامائەت تەشەھھۇد مىقدارى ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمامدىن بۇرۇن نامازدىن چىقىسىمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى تاماملانغان بولىدۇ⁽²⁾.

تەشەھھۇد دېگەن نېمە؟

تەشەھھۇد — نامازدا تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇش دېمەكتۇر. تەھىيات (ئەتتەھىياتۇ) دۇئاسى ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىكى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقىي جاكارلىغان شاھادەت كەلىمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن «تەشەھھۇد» (گۇۋاھلىق بېرىش) دەپ ئاتالغان.

قەئدە ئاخىرىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا تەلىم بېرىپ: **صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُنِي أَصَلِّي** يەنى « نامازنى مەن ئوقۇغاندەك ئوقۇڭلار» دەپ كۆرسەتكەن⁽³⁾.

ۋائىل ئىبنى ھەجەردىن رىۋايەت قىلىندۇكى: « مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق ناماز ئوقۇيدىغانلىقىنى كۆرۈم بىلەن كۆرۈپ ئۆگىنىش ئۈچۈن مەدىنىگە كەلدىم ۋە كۆرۈۋالدىمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا ئولتۇرغىنىدا سول يۆنىلىشكە ئولتۇرۇپ، سول قولىنى سول يۆنىلىشنىڭ ئۈستىگە قويىدىكەن ۋە ئوڭ يۆنىلىشكە تىكلەيدىكەن»⁽⁴⁾.

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) تحفة الفقهاء 47 - بەت.

(3) ئىبنى ھىبان رىۋايىتى.

(4) تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

نامازنىڭ ۋاجىبلىرى

نامازنىڭ ۋاجىبلىرى تۆۋەندىكىلەر:

- 1 - نامازغا باشلىغاندا ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دېگەن تەكبىرنى ئېيتىش.
- 2 - پەرز نامازلارنىڭ 3 - ۋە 4 - رەكئەتلىرىدىن باشقا پۈتۈن نامازلاردا، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، بىر سۈرە ئوقۇش ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇش.
- 3 - سەجدىدە، بۇرۇن بىلەن پىشانىنى باراۋەر يەرگە تەككۈزۈش.
- 4 - ئىككى سەجدىنى ئارقا - ئارقىدىن قىلىش.
- 5 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىن ئولتۇرۇش.
- 6 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشىدا «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇپلا كېچىكمەستىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇش.
- 7 - نامازدىكى پائالىيەتلەرنىڭ تەرتىبلىرىگە رىئايە قىلىش ۋە ھەر بىر پائالىيەتنى ئالدىرىماستىن قىلىش.
- 8 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ۋە نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇش.
- 9 - ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت تەكبىرنى ئېيتىش ۋە قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇش.
- 10 - نامازنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا، ئىككى تەرەپكە سالام بېرىش.
- 11 - جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن: بامدات، جۈمە، ھېيت، تەراۋىھ، ۋە ۋىتىر نامازلىرىنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە؛ شام، خۇپتەن نامازلىرىنىڭ ئاۋۋالقى ئىككى رەكئىتىدە، مەيلى ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن ئىمامنىڭ قىرائەتى (فاتىھە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈرىنى) ئاشكارا، ئاۋازلىق ئوقۇشى.
- 12 - جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن پىشىن بىلەن ئەسىر نامازلىرىدا ئىمامنىڭ قىرائەتنى مەخپى ئوقۇشى.
- 13 - قىرائەتتە فاتىھە سۈرىسىنى باشقا سۈرىدىن ئاۋۋال ئوقۇش.
- 14 - ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ قىرائىتى مەخپى ئوقۇلىدىغان پىشىن، ئەسىر، ۋىتىر، بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى ۋە نەپلە نامازلاردا قىرائەتنى مەخپى ئوقۇشى، ئەمما بامداتنىڭ پەرزى، شام ۋە خۇپتەننىڭ پەرزلىرىگە ئوخشاش قىرائىتى

ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردا — مەيلى ئۇ ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن — قىرائەتنى مەخپى ئوقۇش ياكى ئاشكارا ئوقۇش ئىختىيارى بويىچە ئىش كۆرۈشى. (ئەمما ئاشكارا ئوقۇش ئەۋزەلدۇر).

15 - ئەھتىياج تېپىلغاندا سەجدە سەھۋى قىلىش.

16 - جامائەت بىلەن ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدىغانلان (جامائەتلەر) نىڭ ئىمام قىرائەت قىلغاندا جىم تۇرۇشى.

17 - ھېيت نامازلىرىنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىش⁽¹⁾.

نامازنىڭ سۈننەتلىرى

نامازنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - نامازغا باشلىغاندا، ۋىتىر نامىزىنىڭ قۇنۇتىنى ئوقۇشقا باشلىغاندا ۋە ھېيت نامازلىرىنىڭ تەكبىرلىرىنى ئېيتقاندا، ئەرلەرنىڭ قوللىرىنى قۇلاقلىرىنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر، ئاياللارنىڭ قوللىرىنى ئىككى مۇرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرۈشى.

2 - ھەر نامازنىڭ بىرىنچى رەكئىتىنىڭ باشلىنىشىدا مەخپى ھالدا، سانا ﴿سُبْحَانَكَ

اللَّهُمَّ﴾ (سۇبھانەكەللاھۇمە...نى ئوقۇش.

3 - فاتىھە سۈرىسىدىن ئاۋۋال «ئەئۇزۇ» بىلەن «بىسىملاھ» نى تولۇق ئوقۇش.

4 - فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، مەخپى ياكى ئاشكارا «ئامىن» دېيىش.

5 - قىيامدا (ئۆرە) تۇرغاندا ئەرلەرنىڭ ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىدە قويۇپ كىندىكىنىڭ ئاستىدا تۇتۇشى، ئاياللار قوللىرىنى كۆكسىدە تۇتۇشى.

6 - نامازدا ئۆرە تۇرغاندا، ئىككى پۈتنىڭ ئارىلىقىنى ئەڭ ئاز دېگەندە تۆت بارماق ئازادە سىغىۋەتكە ئوچۇق تۇتۇش.

7 - رۇكۇدىن تۇرغاندا، ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ (سەمئەللاھۇلىمەن ھەمىدەھ) ۋە ﴿رَبَّنَا

وَالْحَمْدُ﴾ (رەببەنا ۋەلەكەلھەمدۇ) دېيىش.

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت.

8 - رۇكۇۋە سەجدىلەرگە بېرىش، بىرىنچى سەجدىدىن تۇرۇش، ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش، يەنە سەجدىدىن تۇرۇش قاتارلىق يۆتكىلىشلەرنىڭ ھەممىسىدە، ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىش.

9 - رۇكۇدا ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم) نى، سەجدىدە ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) نى ئەڭ ئاز ئۈچ قېتىمدىن دېيىش.

10 - رۇكۇدا قوللارنىڭ بارماقلىرىنى ئاچقان ھالدا تىزلارنى تۇتۇپ، (ئەرلەر بېلىنى تۈز قىلىپ) تۇرۇش.

11 - سەجدىگە بېرىشتا ئاۋۋال تىزلارنى، ئاندىن قوللارنى، ئاندىن پىشانىنى يەرگە قويۇش، سەجدىدىن تۇرۇشتا بۇ تەرتىپنىڭ ئەكسىچە ئىش كۆرۈش.

12 - نامازدىكى ئولتۇرۇشتا، ئەرلەرنىڭ سول پۇتلىرىنى ياتقۇزۇپ ئۈستىگە ئولتۇرغان ۋە ئوڭ پۇتلىرىنى قىبلىگە قارىتىپ تىكلەنگەن، ئاياللارنىڭ سول ۋە ئوڭ پۇتلىرىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ ئۈستىگە ئولتۇرغان ھالدا، قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىدە قويۇپ ئولتۇرۇشى.

13 - نامازنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا، «ئەتتەھىياتۇ» دىن كېيىن «ئاللاھۇمەسەللى ئەلا»، «ئاللاھۇمە بارىك ئەلا» دۇرۇدلىرىنى ۋە «رەببەنا» دۇئاسىنى ئوقۇش.

14 - سالام بېرىشتە ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە، ئاندىن سول تەرەپكە باشنى سىلىق چۆرگەن ھالدا: ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ) دېيىش⁽¹⁾.

15 - تەشەھۇد ئوقۇغاندا، ئوڭ قولىنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلىپ ئولتۇرۇش⁽²⁾.

نامازنىڭ ئەدەپلىرى

نامازنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 - تەكبىر تەھرىمىدە (نامازغا باشلاش تەكبىرىدە) ئىككى قولىنى يەڭلەردىن چىقارغان ھالدا، ئەرلەرنىڭ ئىككى قۇلقىنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر، ئاياللارنىڭ ئىككى مۇرىسىنىڭ

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت.

(2) صفة صلاة النبي 158 - بەت.

باراۋىرىدە كۆتۈرۈشى.

2 - نامازدا ئۆرە تۇرغاندا كۆزنى سەجدە قىلىدىغا جايغا، رۇكۇدا پۇتلارنىڭ ئۇچلىرىغا، سەجدىدە بۇرۇننىڭ ئۇچىغا، ئولتۇرغاندا ئىككى تىزنىڭ ئارىسىغا، سالام بەرگەندە مۇرىسىگە قارىتىش⁽¹⁾.

3 - نامازدا، قەلب ئاللاھقا يۈزلىنىپ تۇرۇشى.

4 - نامازدا ئاللاھقا بولغان ئىخلاص ۋە مۇھەببەتنىڭ ئەڭ چىكىگە يېتىشى.

5 - نامازدا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىد كۈتكەن، ئازابىدىن قورققان ھالدا تۇرۇش.

6 - نامازدا دۇنيالىق ئوي - پىكىر ۋە خىياللاردىن قەتئىي ئايرىلغان ھالدا، ئاللاھ تۇيغۇسى بىلەنلا مەشغۇل بولۇش.

ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى

بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

نامازنىڭ شەرتلىرىنى ھازىرلاپ بولغاندىن كېيىن، تاھارەت بىلەن پاكىز يەرگە بارىمىز. ئەگەر يەرنىڭ پاكىز بولماسلىق ئېھتىمالى بولسا، جاي ناماز ئىشلىتىمىز. جاي نامازنىڭ يۈزلىشىنى قىبلىگە قارىتىپ سېلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېلىپ، قىبلىگە يۈزلەنگەن ھالدا تۈپتۈر ئۆرە تۇرۇپ ئىچىمىزدە «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىمىز ۋە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قوللىمىزنى ئىككى قۇلاقنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرىمىز. ئالقانلارنى قىبلىگە قارىتىمىز، ئاياللار تەكبىردە ئىككى قولنى ئىككى مۇرىسىگە كۆتۈرىدۇ. ئالقانلىرىنى ئەلەرگە ئوخشاش قىبلىگە قارىتىدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن قوللىرىمىزنى چۈشۈرۈپ كىندىكىمىزنىڭ ئاستىغا قويۇپ قول باغلاپ تۇرىمىز، يەنى ئوڭ قوللىمىزنىڭ ئالقىنى سول قوللىمىزنىڭ ئالقىنىنىڭ دۈمبىسى ئۈستىگە ئېلىپ، ئوڭ قوللىمىزنىڭ باش ۋە چىمىلتاق بارماقلىرى بىلەن سول قوللىمىزنىڭ يىغىشىنى تۇتىمىز، كۆزلەر سەجدىغا قاراپ تۇرىدۇ، ئوڭ - سولغا ياكى يۇقىرى - تۆۋەنگە قاراشقا بولمايدۇ. شۇنداقلا كۆزلەرنى يۇمۇۋېلىشقا بولمايدۇ. ئىككى پۇتنىڭ ئارىلىقى تۆت بارماق سىغىقۇدەك كەڭلىكتە ئوچۇق قالدۇرىلىدۇ. تىزلارنى

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 18 - بەت.

ئەگمەستىن تىك تۇتمىز، باش گەۋدە ئوڭ - سولغا تەۋرەنمەستىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاياللار قول باغلاشتا، قوللىرىنى كۆكرەكلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرىدۇ. ئوڭ قوللىرى سول قوللىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇلىدۇ. كۆزلىرىنى سەجدىغا قارىتىپ، پۈتلىرىنى ھىم چۈپلەشتۈرىدۇ، تىزلىرى تىك تۇرىدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ قول باغلىغاندىن كېيىن، مۇنۇ سانانى ئوقۇيمىز: ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ﴾ (سۇبھانەكەللاھۇمە ۋەبىھەمدىكە ۋە تەبارەكەسمۇكە ۋەتەئەلا جەددۇكە ۋەلا ئىلاھە غەيرۇك)، ئاندىن ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (ئەئۇزۇ بىللاھى منەششەيتانەر رەجىم)، ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ (بىسىمىللاھىر رەھمانىر رەھىمىم) دەيمىز.

ئاندىن فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇيمىز.

فاتىھە سۈرىسى: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ • الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ • مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ • إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ • اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ • صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ ئوقۇلىشى: «ئەلھەمدۇ لىللاھى رەببىل ئالەمىن. ئەررەھمانىر رەھىمىم. مالكى يەۋمىددىن. ئىبىياكە نەئبۇدۇ ۋە ئىبىياكە نەستەئىن. ئەھدىنەس - سىراتەل مۇستەقىم، سىراتەللەزىنە ئەنئەمتە ئەلەبىھىم غەيرىل مەغزۇبى ئەلەبىھىم ۋەلەدداللىن» ئامىن!

فاتىھە سۈرىسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بىر سۈرە ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمىز، مەسلەن: مائۇن سۈرىسى: ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّينِ • فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ • وَلَا يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمَسْكِينِ • فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ • الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ • الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ • وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ﴾ ئوقۇلىشى: «ئەرە ئەيتەللەزى يۇكەزىبۇ بىددىن. فەزالىكەللەزى يەدۇئۇل يەتىم. ۋەلا يەھۇزۇ ئەلا تەئامىل مىسكىن. فەۋەيلۇن لىلمۇسەللىن. ئەللەزىنە ھۇم ئەن سالاتىھم ساھۇون. ئەللەزىنە ھۇم يۇرئۇون. ۋە يەمنەئۇنەل مائۇون».

ئۇنىڭدىن كېيىن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ رۇكۇ قىلىمىز. رۇكۇدا ئىككى قولىمىز بىلەن ئىككى تىزىمىزنى تۇتۇپ باش بىلەن بەل قىسمىنى

ئوخشاش تەكشىلىكتە تۈز ئىگىمىز. ئاياللار يېرىم ئىگىلىدۇ. قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىدە تۈز تۇتىدۇ. رۇكۇدا ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم) دەيمىز.

رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ (سەمئەللاھۇلەمەن ھەمىدەھ) دەپ تۇرىمىز. رۇكۇدىن تۇرۇپ ئۆرە تۈپتۈز بولغاندىن كېيىن ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ (رەببەنا ۋەلەكەل ھەمدۇ) دەيمىز ۋە بىر ئاز تۇرىمىز.

ئاندىن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارىمىز. سەجدە قىلىشتا ئاۋۋال تىزلىرىمىزنى، ئاندىن قوللىرىمىزنى، ئاندىن پىشانىمىزنى، ئەڭ ئاخىرىدا بۇرنىمىزنى يەرگە تەككۈزۈمىز. پىشانە ئىككى قولىنىڭ ئوتتۇرىسىغا توغرىلىنىدۇ. جەينەكلەر يەرگە تەگمەيدۇ، يوتىلار قۇرسىقىمىزغا تەككۈزۈلمەيدۇ. ئىككى پۈتۈمىزنى بىر - بىرىگە جۈپلەشتۈرۈپ تۇرىمىز. قول ۋە پۇت بارماقلىرىمىز قىبلىگە قارىتىلىدۇ. ئاياللار پۈتۈنلىرىنى ئوڭ تەرەپكە يانتۇ قىلىپ ياتقۇزىدۇ. جەينەكلىرى يەرگە تەككۈزۈلىدۇ. تىزلىرىنى قۇرساقلىرىغا چاپلاپ تۇرىدۇ.

سەجدە ئەسناسىدا، ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) دەيمىز ۋە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ باشنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرىمىز. سەجدىدىن تۇرۇشتا ئاۋۋال يۈز، ئاندىن قوللار، ئاندىن تىزلار كۆتۈرىلىدۇ. ئىككى سەجدە ئوتتۇرىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ئەڭ ئاز دېگەندە «سۇبھانەللاھ» دېگۈچىلىك ۋاقىت ئولتۇرىمىز، (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئارىدا ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي﴾ (رەببىغفىرلىي، رەببىغفىرلىي) دەپ ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەيتتى). ئاندىن قايتا ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر بىلەن يەنە سەجدىگە بارىمىز. سەجدىدە يەنە ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) دەيمىز.

ئىككىنچى سەجدىدىن كېيىن يەنە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئۆرە تۇرىمىز ۋە ئىككىنچى رەكئەتكە باشلايمىز. ئىككىنچى رەكئەتتە «بىسىمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» نى ئوقۇيمىز. ئاندىن فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولۇپ، «ئامىن» دەيمىز. ئاندىن قۇرئاندىن خالىغان سۈرىدىن بىرىنى ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمىز. مەسىلەن: كەۋسەر سۈرىسى ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثَرَ . فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ . إِنَّ

شَائِكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿ تۇقۇلشى: « ئىننا ئەتتەينا كەلكەۋسەر. فەسەللى لىرەبىكە ۋەنەهر. ئىننە شانئەكە ھۇۋەل ئەبتەر. »

ئاندىن خۇددى بىرىنچى رەكئەتتە قىلغىنىمىزغا ئوخشاش رۇكۇۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ بولۇپ، ﴿ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئولتۇرىمىز.

ئەرلەرنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

نامازدا ئولتۇرغاندا، ئەرلەر ئوڭ پۇتنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەرلەر ئوڭ پۇتنى تىك تۇتىدۇ، سول پۇتنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى قولىنى بارماقلىرىنى ئەركىن ئاچقان ھالدا ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ ۋە كۆزىنى قۇچىقىغا قارىتىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

ئاياللار ئىككى پۇتنى ئوڭ تەرەپىگە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ ئولتۇرىدۇ. قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، كۆزلىرىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قارىتىدۇ.

ئولتۇرغاندا ئاۋۋال تەھىيات « ئەتتەھىياتۇ » دۇئاسى ئوقۇلىدۇ.

تەھىيات دۇئاسى

﴿التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾

تۇقۇلشى: «ئەتتەھىياتۇ لىللاھى ۋەسسەلەۋاتۇ ۋەتتەھىياتۇ ئەسسالامۇ ئەلەيكە، ئەھىيۇھەننەبىيىۋ ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ، ئەسسالامۇئەلەينا ۋەئەلا ئىبادىللاھىس - سالىھىين. ئەشھەدۇ ئەن لائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋە ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋە رەسۇلۇھۇ. »

تەرجىمىسى: « جىمى مەدھىيىلەر، بەش ۋاخ ناماز ۋە باشقا جىسمانىي ئىبادەتلەر، ياخشى ئەمەللەر ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھنىڭ سالامى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر! بىز(نامازغا ھازىر بولغان بارلىق جامائەت ۋە پەرىشتىلەر)گە ۋە ئاللاھنىڭ ياخشى بەندىلىرىگىمۇ ئاللاھنىڭ ئاپىيىتى ۋە ئامانلىقى بولغاي. ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىدىن گۇۋاھلىق بېرىمەن. »

ئاندىن «ئاللاھۇممه سەللى» ۋە «ئاللاھۇممه بارىك»، «رەببەنا» لار ئوقۇلىدۇ:

ئاللاھۇممه سەللى ئەلا دۇرۇتى

﴿اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ﴾.

ئوقۇلىشى: «ئاللاھۇممه سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋە ئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما سەللەيتە ئەلا ئىبراھىمە ۋە ئەلا ئالى ئىبراھىمە ئىننە كە ھەمىدۇن مەجىد».

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت ئاتا قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت ئاتا قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن مەدھىيەگە لايىق ئۇلۇغ زاتسەن».

ئاللاھۇممه بارىك ئەلا دۇرۇتى

﴿اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ﴾.

ئوقۇلىشى: «ئاللاھۇممه بارىك ئەلا مۇھەممەدىن ۋە ئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما بارەكتە ئەلا ئىبراھىمە ۋە ئەلا ئالى ئىبراھىمە ئىننە كە ھەمىدۇن مەجىد».

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ شەنىنى كۆتۈرگىنىدەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ شەنىنى يۇقىرى قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن مەدھىيەگە لايىق ئۇلۇغ زاتسەن».

رەببەنا دۇئاسى

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾.

ئوقۇلىشى: «رەببەنا ئاتنا فى دۇنيادا ھەسەنەتەن ۋە فى ئاخىرەتى ھەسەنەتەن ۋە قىنا ئەزابەننار».

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن. بىزنى دۇزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن».

يۇقىرىقىلار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، باشنى ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ ﴿

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ ﴿١﴾ (ئەسسالامۇ ئەلەيڪۇم ۋە رەھمەتۇللاھ) دەيمىز، ئاندىن باشنى سول تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ (ئەسسالامۇ ئەلەيڪۇم ۋە رەھمەتۇللاھ) دەپ سالام بېرىمىز.

بۇنىڭ بىلەن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇپ بولغان بولىمىز.

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشىمۇ، خۇددى ئۇنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشىغا ئوخشاشتۇر. پەقەت نىيەت پەرقلىق بولىدۇ. چۈنكى سۈننەتكە سۈننەت، پەرزگە پەرز دەپ نىيەت قىلىش كېرەك. يەنە بىر پەرقى شۇكى، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇش ئالدىدا ئەرلەر ئۈچۈن تەكبىر ئېيتىش سۈننەتتۇر. (ئاياللارغا كېرەك ئەمەس). بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

پىشىن نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

پىشىننىڭ ئاۋۋالقى سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال پىشىننىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇش ئۈچۈن نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇپ ئولتۇرىمىز. ئولتۇرغاندا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەرنىمۇ ئاۋۋالقى ئىككى رەكئەتكە ئوخشاش شەكىلدە ئوقۇپ بولۇپ، ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى تولۇق ئوقۇيمىز. ئاندىن ئىككى تەرەپكە سالام بېرىپ نامازدىن چىقىمىز.

پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ھەر قانداق پەرز نامازغا باشلاشتىن بۇرۇن، ئەرلەرنىڭ تەكبىر ئېيتىشى سۈننەتتۇر. تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن پىشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز ۋە ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ نامازغا باشلايمىز. دەسلەپكى ئىككى رەكئەت خۇددى بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئوقۇلىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن ئولتۇرىمىز. ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز ۋە ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەردە پاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن سۈرە ئوقۇمايمىز. تۆتىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرۇپ «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى ئوقۇيمىز ۋە ئىككى

تەرەپكە سالام بېرىمىز.

پىشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال پىشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

ئەسر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئەسر نامىزىنىڭ تەكئىتىز تۆت رەكئەت سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال ئەسر نامىزىنىڭ تەكئىتىز سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بۇ سۈننەتنى خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى تۆت رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ئەسر نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، ئەسر نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن، ئۇنى خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

شام نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

شام نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، شام نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. شام نامىزىنىڭ پەرزى ئۈچ رەكئەت بولۇپ، ئۇ، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرىلىدۇ. بۇ ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇپ ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكئەتتە فاتھە سۈرىسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن رۇكۇۋە سەجدىلەرنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرۇپ، «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىمىز.

شام نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال شام نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلىمىز، ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت

قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى، خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇغانغا ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ۋىتىر نامىزى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇلىشى

ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇش ۋاجىبتۇر. ئۇ، خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر ئۈچ رەكئەتتۇر. ئادەتتە ۋىتىر نامىزى يالغۇز ئوقۇلىدۇ. رامزاندا تەراۋىھ نامىزىدىن كېيىن جامائەت بىلەن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر نامىزى رامزاندىن باشقا ۋاقىتلاردا جامائەت بولۇپ ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ئوقۇلىشى

ئاۋۋال ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇپ، ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكئەتتە بىسىمىللاھنى تولۇق ئوقۇپ، سۈرە فاتىھە ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ بولۇپ، قوللارنى تۆۋەنكى ئىككى يانغا قويۇپ بەرگەن ھالدا، ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ قولىمىزنى قۇلاق ئىگىزلىكىدە يۇقىرى كۆتۈرىمىز. ئاندىن قوللارنى قايتىدىن كىندىك ئاستىغا قويۇپ تۇرۇپ، «قۇنۇت» دۇئاسىنى ئوقۇيمىز.

قۇنۇت دۇئاسى

﴿اللَّهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَعْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُشِي عَالِيكَ الْخَيْرَ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ مِنْ يَفْجُرِكَ. اللَّهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَابْتَغِي لَنَا نَسْعَى وَنَحْفِدُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحِقٌ﴾.

ئوقۇلىشى: «ئاللاھۇممە ئىننا نەستەئىنۇكە ۋە نەستەغفىرۇكە ۋە نۇئىمىنۇ بىكە ۋە نەتەۋەككەلۇ ئەلەيكە ۋە نۇسنى ئەلەيكەل خەيرە، نەشكۇرۇكە ۋە لا نەكفۇرۇكە ۋە نەخلەئۇ مەن يەفجۇرۇكە. ئاللاھۇممە ئىببىياكە نەئبۇدۇ ۋە لەكە نۇسەللى ۋە نەسجۇدۇ ۋە ئىلەيكە نەسئۇ ۋە نەھفدۇ نەرجۇ رەھمەتەكە ۋە نەخشا ئەزابەكە، ئىننا ئەزابەكە بىل كۇففارى مۇلھىق».

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ياردەم سورايمىز، سەندىن مەغپىرەت تىلەيمىز، ساڭا ئىشىنىمىز، ساڭا تەۋەككۈل قىلىمىز، سېنى ياخشى تەرىپلەر بىلەن مەدھىيەلەيمىز، ساڭا شۈكۈر قىلىمىز، ناشۈكۈرلۈك قىلمايمىز ۋە ساڭا ئاسىيلىق قىلغاندىن يۈز ئورۇيمىز. ئى ئاللاھ! ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز، سەن ئۈچۈنلا ناماز ئوقۇيمىز ۋە سەجدە قىلىمىز، سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشىمىز ۋە ئالدىرايمىز، رەھمىتىڭنى ئۈمىت قىلىمىز ۋە ئازابىڭدىن قورقىمىز. ھەقىقەتەن سېنىڭ ئازابىڭ كۇففارلارغا يەتكۈچىدۇر».

نامازدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئالار

﴿أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَ مِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾
 تەرجىمىسى: «ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سەن تىنچلىق بەرگۈچىسەن، تىنچلىق زادى سېنىڭدىن. ئى ئۇلۇغلۇق ۋە پەزىلى - كەرەم ئىگىسى بولغان ئاللاھ سەن ھەقىقەتەن كاتتىلارنىڭ كاتتىسىسەن»⁽¹⁾

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ﴾
 تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. ئى ئاللاھ! سەن ئاتا قىلغاننى توسىۋالغۇچى يوق ۋە سەن توسقاننى بەرگۈچى يوق، سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ»⁽²⁾

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ الْمَنُّ، وَلَهُ النِّعْمَةُ، وَلَهُ الْفَضْلُ وَالنِّسَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ، وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾.

تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. كۈچ - قۇۋۋەت پەقەت ئاللاھ تائالادىندۇر. بىز پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىمىز، ئۇ نىبەت ۋە پەزىلى - كەرەم ئىگىسىدۇر، ئۇ ئەڭ ئېسىل ھەمدۇ سانالارغا لايىقتۇر. ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر. كاپىرلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ بىز ئىبادەتنى ئاللاھقا خاس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد

(1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(2) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

قىلىمىز»⁽¹⁾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە، «بۇنى ھەر نامازدىن كېيىن ئوقۇغان كىشىنىڭ دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن.⁽²⁾

﴿اللَّهُمَّ اَعِنَّا عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ﴾.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بىزگە سېنى ياد ئېتىش، ساڭا شۈكۈر قىلىش ۋە ياخشى ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن مەدەت بەرگىن».

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ ، الْحَمْدُ لِلَّهِ ، اللَّهُ أَكْبَرُ﴾

ئوقۇلىشى: «سۇنھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، ئاللاھۇ ئەكبەر (33قېتىمدىن)»⁽³⁾

تەرجىمىسى: «ئاللاھ پاكئور، ھەمدۇ سانا ئاللاھقا خاستور، ئاللاھ ئەڭ بۈيۈكتور»

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ. اللَّهُ الصَّمَدُ. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.

تەرجىمىسى: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، ئېيتقىنكى، ئۇ ئاللاھ بىردۇر. ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر. ئاللاھ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس. ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ»⁽⁴⁾

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ. مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ. وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ. وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ. وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾.

تەرجىمىسى: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، مەخلۇقاتنىڭ شەررىدىن، قاراڭغۇلۇقى بىلەن كىرگەن كېچىنىڭ شەررىدىن، تۈگۈنلەرگە دەم سالغۇچى سېھىرگەرلەرنىڭ شەررىدىن سۈبھىنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن»⁽⁵⁾ دېگىن»

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. إِلَهِ النَّاسِ. مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ. الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ﴾.

تەرجىمىسى: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى، ئىنسانلارنىڭ پادىشاھى، ئىنسانلارنىڭ

(1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(3) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(4) ئىخلاس سۈرىسى

(5) فەلق سۈرىسى

ئىلاھى ئاللاھقا سېغىنىپ، كىشىلەرنىڭ دىللىرىدا ۋەسۋەسە قىلغۇچى جىنلاردىن ۋە ئىنسانلاردىن بولغان يوشۇرۇن شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىنىڭ شەرىدىن پاناھ تىلەيمەن" دېگەن»⁽¹⁾

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾.

تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر؛ ئاللاھ ھەمىشە تىرىكتۇر، ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر؛ ئۇ مۇگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئويۇقۇ باسمايدۇ؛ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە ئاللاھ تائالانىڭ مۈلكىدۇر؛ ئاللاھ تائالانىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن؛ ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى (دۇنيادىكى)، كەينىدىكى (ئاخىرەت ئۈچۈن تەييارلىغان) ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرىدۇ؛ ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ مەلۇماتىدىن ئاللاھ ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى خالىغان نەرسىلەردىن باشقا ھېچ نەرسىنى بىلمەيدۇ؛ ئاللاھ تائالانىڭ مەلۇماتى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاسمان - زېمىننى ساقلاش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلمەيدۇ. ئۇ يوقىرى مەرتىبىلىكتۇر، ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر»⁽²⁾ يۇقىرىقى سۈرلەر ھەر نامازدىن كېيىن بىر قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ.

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرَ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾.

تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر. ئاللاھ ئۆلتۈرىدۇ، تىرىلدۈرىدۇ، ياخشىلىق ئۇنىڭ قولىدىدۇر. ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر»⁽³⁾ بامدات ۋە شام نامازلىرىدىن كېيىن 10 قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ.

﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا طَيِّبًا، وَعَمَلًا مُتَقَبَلًا﴾.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن مەنپەئەتلىك ئىلىم، ھالال رىزىق ۋە دەرگاھىڭدا قوبۇل بولىدىغان ئەمەلگە مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن»⁽⁴⁾

(1) ناس سۈرىسى

(2) بەقەرە سۈرىسى 255. ئايەت

(3) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

(4) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.

يۇقىرىقى دۇئالارنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. بىراق بۇلارنى ئوقۇش نامازنىڭ شەرتلىرىدىن ئەمەس. بەلكى مۇستەھەبتۇر. دۇئالار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ئۆزىمىزنىڭ تىلەكلىرىنى ئاللاھ تائالادىن سورايمىز⁽¹⁾.

نامازنىڭ مەكرۇھلىرى

ناماز ئوقۇۋاتقاندا تۆۋەندىكى ئىشلاردىن بىرەرسى سادىر بولسا ناماز مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپقان بولىدۇ.

1 - ۋاجىب دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى قەستەن تەرك ئېتىش. مەسىلەن: فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇشنى تەرك ئېتىش ياكى ئۇنى باشقا سۈرىدىن كېيىن ئوقۇش ياكى مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلارنى ئۈزلۈك ئوقۇغانغا ئوخشاش.

2 - سۈننەت دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى ھەممىسىنى تەرك ئېتىش. مەسىلەن: سانا ئوقۇشنى ياكى رۇكۇۋە سەجدىلەردىكى تەسبىھلەرنى تەرك ئەتكەنگە ئوخشاش.

3 - نامازدا ئۆرە تۇرغاندا بىر يەرگە يۆلىنىۋېلىش، ئوڭ - سولغا تەۋرىنىش ۋە قەستەن بىر نەرسىنى پۇراش.

4 - نامازدا ئۆزۈرسىز بەدەشقان قورۇپ ئولتۇرۇش ۋە ئىنسان ياكى باشقا جانلىقلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش.

5 - رۇكۇۋە سەجدىلەرنى توخۇ دان چوقۇغاندەك ئالدىراپ قىلىش.

6 - نامازدا ئۆزۈرسىز كېرىلىش.

7 - بىراۋ سالام قىلسا، قول ياكى باش ئىشارىتى بىلەن قايتۇرۇش (ئەگەر سۆز بىلەن قايتۇرسا ناماز بۇزۇلىدۇ). ئەمما جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازدا ئىمام قىرائەتتە خاتالاشسا لوقما سېلىش جائىزدۇر.

8 - نامازدا كۆزنى يومۇۋېلىش ياكى ئوڭ - سولغا ياكى ئاسمانغا قاراش ۋە سالامدىن بۇرۇن باش - كۆزنى سۈرتۈش.

9 - رۇكۇۋە سەجدىلەردىكى تەسبىھلەرنى تەرك ئېتىش.

10 - باشقىلارنىڭ يېنىغا كىيىپ چىققىلى بولمايدىغان ناچار كىيىملەرنى كىيىپ

(1) ئىمام نەۋۋەينىڭ «الذكار» ناملىق ئەسىرىدىن.

نامازغا تۇرۇش.

11 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە ئۆتۈشتە تەكبىرلەرنى ئۆز ۋاقتىدا تەرتىب بويىچە ئېيتماسلىق.

12 - نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان يەردىكى شېغىل ياكى باشقا نەرسىلەرنى ئېلۋېتىش بىلەن بىر قېتىمدىن ئارتۇق مەشغۇل بولۇش.

13 - پاكىزلىقى شۈبھىلىك جايلاردا، چىركاۋلاردا، بۇتخانىلاردا، مۇنچىلاردا، يوللاردا ناماز ئوقۇش.

14 - پەرز نامازلاردا (باشقا سۈرۈلەرنىمۇ بىلىدىغان كىشىنىڭ) بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغان سۈرىسىنى ئىككىنچى رەكئەتتە قايتا ئوقۇشى ياكى قۇرئان كەرىمنىڭ تەرتىبىگە خىلاپلىق قىلىشى. مەسىلەن: بىرىنچى رەكئەتكە «ئىخلاس» سۈرىسىنى، ئىككىنچى رەكئەتكە «لەھەب» سۈرىسىنى ئوقۇغانغا ئوخشاش. تەرتىب بۇنىڭ ئەكسىدۇر.

15 - جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازلاردا، ئالدىنقى سەپتە بوش ئورۇن بولسىمۇ، ئارقا سەپتە تۇرۇش.

16 - يېنىۋاتقان ئوتقا ياكى جانلىقلارنىڭ رەسمىگە ياكى قەبرىگە قاراپ ناماز ئوقۇش.

17 - ئۆزۈرسىز ھالدا بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغان سۈرىنىڭ ئالدىدىكى سۈرىنى ئىككىنچى رەكئەتتە ئوقۇش.

18 - تەرتىبى قىستاپ قالغان ۋاقىتتا ناماز ئوقۇش.

19 - نامازدا تۇرۇپ بارماقلىرىنى قىرىسىلىتىش، چىۋىنلەرنى ئۈرۈكۈتۈش بىلەن مەشغۇل بولۇش. ئەمما يىلان - چايان ۋە ھەر قانداق زىيانلىق ھاشارەتلەرنى نامازدا تۇرۇپ ئۆلتۈرۈش جائىزدۇر.

20 - ئىككىنچى رەكئەتتە بىرىنچى رەكئەتتە ئوقۇغىنىدىن ئۇزۇن سۈرە ئوقۇش.

21 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئوقۇلىدىغان تەسبىھلەرنى قول بىلەن ساناش ۋە ھازىر بولغان تائامنى قويۇپ نامازغا تۇرۇش. چۈنكى مۇنداق قىلىش «خۇشۇئۇ» غا توسالغۇ بولىدۇ.

22 - سەجدىدە پىشانىنى يەرگە تەككۈزمەستىن سەللىنىڭ ياكى دوپپا، قولتۇقلارنىڭ ئۈستىگە سەجدە قىلىش.

23 - نامازدا «خۇشۇئۇ» ھاسىل قىلىشقا توسقۇن بولىدىغان ئىشلاردىن قايسىبىرىنى

سادىر قىلىش مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار

- 1 - نامازدا قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن سۆزلەش (يەنى باشقىلارغا سۆز قىلىش ياكى نامازغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان سۆزلەرنى سۆزلەش ياكى باشقىلارغا سالام قىلىش ياكى باشقىلارنىڭ سالىمىنى سۆز بىلەن قايتۇرۇش ياكى قول ئېلىپ كۆرۈشۈش ياكى بىراۋنى چاقىرىش، ياكى ناماز سىرتىدىكى بىراۋنىڭ قىرائىتىگە لوقما سېلىش).
- 2 - نامازدا ئۆزىگە ئاڭلانغىدەك ئاۋازدا كۈلۈش. ئەمما نامازدا باشقىلار ئاڭلىغىدەك قاھقاھلاپ كۈلۈش بىلەن ناماز ۋە تاھارەت ھەر ئىككىلىسى بۇزۇلىدۇ.
- 3 - نامازدا ئاھ - ئۇھ، ۋاي - ۋوي دېيىش.
- 4 - نامازدا دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئاۋازلىق ھالدا يىغلاش.
- 5 - نامازدا تۇرۇپ ھەرقانداق بىر سوئالغا ياكى چاقىرغۇچىغا سۆز بىلەن جاۋاب بېرىش.
- 6 - نامازدا كۆكسىنى قىبلە تەرەپتىن باشقا تەرەپكە چۆرۈش.
- 7 - نامازدا باشقىلارنىڭ قولىدىن بىر نەرسە ئېلىش.
- 8 - نامازدا قەستە ياكى سەۋەنلىكتىن بىر نەرسە يېيىش ۋە ئىچىش، سېغىز (پوپۇرتاڭ) چىنەش. ئەمما چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا قالغان تاماق قالدۇقلىرىدىن نوقۇت مىقدارىدىن كىچىك نەرسىنى يۇتۇپ سېلىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.
- 9 - ئۆزۈرسىز ھالدا گالىنى قىرىش. ئەمما ئىختىيارسىز ياكى ئېھتىياج (ئىمامنىڭ خاتالىقىنى ئەسكەرتىش ياكى ئۆزىنىڭ نامازدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش) يۈزىسىدىن گالىنى قىرىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.
- 10 - نامازدا ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق بىر يەرلىرىنى قاشلاش ياكى سىلاش.
- 11 - ھەر قانداق بىر ئاغرىق ئۈچۈن ئاۋاز بىلەن ئاھ تارتىش.
- 12 - نامازدا قايسىبىر سەۋەب بىلەن تاھارەتنىڭ بوزۇلىشى.

(1) الدر المختار 1 - توم 597 - 613 - بەتلەر، بدائع الصنائع 1 - توم 215 - 220 - بەتلەر، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 23 - 24 - بەتلەر.

13 - نامازدا كىچىك ھەرىكەتلەرنى كۆپ قىلىش. ئەمما بىر قول بىلەن كىيىمنى تۈزەش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

14 - سەجدىدە ئىككى پۇتنىڭ بىراقلا يەردىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى.

15 - ئەرنىڭ يالغۇز يات ئايال بىلەن بىللە تۇرۇپ ياكى ئۇنىڭغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشى. ئەمما ئەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئايالىغا ياكى بىرگە نىكاھى باغلانمايدىغان ئايال تۇغقانلىرىدىن بىرەرسىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشى جائىزدۇر.⁽¹⁾

17 - قەستەن ھالدا بىرەر پائالىيەتنى ئىمامدىن بۇرۇن قىلىش. مەسىلەن: ئىمامدىن بۇرۇن رۇكۇ ياكى سەجدىگە ئۆتكەنگە ئوخشاش. ئەمما سەھۋەنلىكتىن قىلىپ سېلىپ دەرھال قايتىپ ئىمامغا ئەگەشسە ناماز بۇزۇلمايدۇ.

18 - نامازدا كىشىلەر بىلەن سۆزلەشكەندەك دۇئا قىلىش.

19 - جاۋاب مەقسىتى بىلەن قۇرئاندىن بىرەر ئايەت ئوقۇش.

20 - نامازدا ئەۋرەت جايلارنىڭ مەنىسى قىلىندىغان دەرىجىدە ئېچىلىپ قېلىشى.

21 - نامازدا ئايەتلەرنى مەنىسى بۇزۇلدىغان دەرىجىدە خاتا ئوقۇش.

22 - نامازدا ھوشنى يوقىتىپ قويۇش.

(1) ئىمام نەۋۋەي مۇنداق دېگەن: «ئەرنىڭ ئايالىغا ياكى نىكاھى باغلانمايدىغان ئايال تۇغقانلىرىدىن بىرەرسىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشى مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. ئەمما يات ئايال بىلەن ناماز ئوقۇشى ھارامدۇر.»
«Islamqa.com» ئىسلام سوئال ۋە جاۋاب»

شۇنىڭدەك، قائىدە ئاياللارنىڭ نامازدا ئەرلەرنىڭ ئارقىسىدا ئايرىم سەپ تۈزۈپ تۇرۇشىدۇر. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئايال كىشىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى بۇزۇلدى. شۇنىڭدەك، ھەنەفىي مەزھىدە، ئايال كىشى ئەرلەر سېپىدە ناماز ئوقۇغاندا، ئۇ ئايالنىڭ ئىككى يېنىدىكى ۋە ئارقىسىدىكى جەمى ئۈچ ئەرنىڭ نامىزى بۇزۇلدى، دەيدۇ. ئەمما ئىمام نەۋۋەي مۇنداق دېگەن: «ئايال كىشى بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ (مەيلى ئۇ ئىمام بولۇپ ئوقۇغان بولسۇن، مەيلى جامائەت سۈپىتىدە ئوقۇغان بولسۇن) ياكى شۇ ئايالنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ. شۇنداقلا ئايال كىشىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزىمۇ بۇزۇلمايدۇ، ئۇنىڭ نامىزى دۇرۇستتۇر». بۇنىڭغا بىنا ئەن، ھازىرقى زامان ئۆلىمالىرى ئەرلەرنىڭ ئاياللار سېپىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇشىنى جائىز دەپ قارايدۇ، شۇنداقلا ئۇلار ئاياللارنىڭ ئەرلەر سېپىدە تۇرۇپ ناماز ئوقۇغىنىدا ھېچبىرىنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدىغانلىقىنى سۆزلىمەكتە. مەسىلەن: مەسجىدى ھەرمەدە ئادەم كۆپ بولغانلىقتىن، ئەرلەرنىڭ ئاياللارنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇشىنىڭ جائىز سانالغىنىغا ئوخشاش.

ئىمام نەۋۋەي (631-876ھ / 1255-1300م) دىمەشقىنىڭ «نەۋۋ» دېگەن يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن، فىقھى، ھەدىس ئىلملىرىدە كۆپلىگەن قىممەتلىك ئەسەرلەرنى يازغان، ئۆز زامانىسىدا پۈتۈن ئۆلىمالارنىڭ ئۇستازى سانىلاتتى. «رىيادۇسسالھىن (ياخشىلارنىڭ باغچىسى)»، «قىرىق ھەدىسنىڭ شەرىھى» ناملىق ئەسەرلىرى ئاۋام خەلق ئەڭ كۆپ ئوقۇيدىغان ئەسەرلىرىدىن سانىلىدۇ.

23 - ئاياللارنىڭ ناماز ئۈستىدە ئايلىق قېنىنى كۆرۈشى.

24-نامازدا پەرز دەپىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى قەستەن تەرك ئېتىش. مەسىلەن: سەجدىنى ياكى رۇكۇنى تەرك ئەتكەنگە ئوخشاش.

25 - تەيەممۇم بىلەن نامازغا تۇرغان كىشىنىڭ، نامازدا تۇرۇپ سۇنى كۆرۈشى، ئايىقلىرىغا مەسھى قىلغان كىشىنىڭ مەسھى مۇددىتى تۈگىشى، نامازدىكى كىشىنىڭ ناماز سىرتىدىكى بىرىدىن بىرەر ئايەت ئۆگىنىشى، بامدات نامىزىنى ئوقۇۋاتقاندا كۈن چىقىپ قېلىشى، جۈمە نامىزىدا ئەسىر ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشى، ھېيت نامىزىدا پىشىن ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشى، ئىشارەت بىلەن نامازغا تۇرغان كىشىنىڭ ساقلىق ھالىغا كېلىپ قېلىشى، گەردىنىدە ئالتە ۋاخقا يەتمىگەن قازا ناماز بار كىشىنىڭ نامازدا بۇنى ئەسكە ئېلىشى، تېگىش ئۈستىگە مەسھى قىلىپ ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ يارىسى ساقىيىپ تېگىشنىڭ چۈشۈپ كېتىشى، ئۆزۈرلۈك كىشىنىڭ ئۆزۈرىسى تۈگىشى قاتارلىق 12 مەسىلىدە ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى بويىچە ناماز بۇزۇلىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئىمام مۇھەممەد ۋە ئىمام ئەبۇ يۈسۈپلەرنىڭ رەيى بويىچە ناماز بۇزۇلمايدۇ⁽¹⁾.

نامازغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەر

نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر

1 - بىرەر زالىمنىڭ ياكى يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراش، سۇغا چۆكۈپ كېتىش، بوغۇلۇپ قېلىش، ئوت ئىچىدە قېلىش تۈپەيلى ھالاكەتلىك ئەھۋالدا قېلىپ ياردەم سورىغانلارغا ياردەم بېرىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلسا نامازنى دەرھال توختىتىش ۋاجىبتۇر.

2 - ئاتا - ئانىسىنىڭ بىرەرسى جىددىي ياردەمگە ئېھتىياج بولۇپ چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدا تۇرغان بولسىمۇ ئۇنى توختىتىش ۋاجىبتۇر.

ئەمما ئادەتتىكى ئىشلار ئۈچۈن چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدىن باشقا نامازلارنى توختىتىشقا بولىدۇ.

3 - بالىسىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى ياكى بېشىغا بىرەر ھادىسە كېلىشىدىن قورققان ئاتا - ئانىسىمۇ نامازنى توختىتىشى ياكى كەينىگە سۈرۈشى ۋاجىبتۇر.

(1) الدر المختار 1 - توم 584 - 593، رد المحتار 1 - توم 588، بدائع الصنائع 1 - توم 220 - 223، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 22 - 23 - بەتلەر.

4 - يىرتقۇچلارنىڭ ماللارغا ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىنى ياكى بىرەر ئەمانىڭ قۇدۇققا ياكى تامدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئېنىق تەخمىن قىلغان كىشىنىڭ ئۇنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىشى ۋاجىبتۇر.

ئەمما ھالاكەت ئېھتىمالى كۈچلۈك بولمىسا، نامازنى توختىتىش ۋاجىب ئەمەس، بەلكى جائىز بولىدۇ، يەنى خالىسا توختىتىدۇ، خالىسا توختاتمايدۇ.

نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر

1 - مال - مۈلكىنىڭ ئوغۇرلىنىشىدىن ئەنسىرىگەن كىشىنىڭ (گەرچە مال باشقىلارنىڭ بولسىمۇ) نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

2 - ئوغرىدىن، قاراقچىدىن، كەلكۈندىن قورققان يولۇچىنىڭ ناماز ۋاقتىنى كەينىگە سۈرۈشى جائىزدۇر.

3 - قازنى قايناپ تېشىپ كېتىشىدىن ياكى تاماقنىڭ كۆيۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەن ئايال كىشىنىڭ نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

4 - قېچىپ كېتىۋاتقان ھايۋاننى تۇتۇۋېلىپ ئىگىسىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىش جائىزدۇر.

5 - نامازدا تەرتىپ قىستاپ قالغان كىشىنىڭ، يېڭىدىن تاھارەت ئېلىپ نامازنى قايتىدىن ئوقۇش ئۈچۈن ئۇنى توختىتىشى جائىزدۇر.

6 - نەپلى نامازلارنى ئاتا - ئانىسىدىن بىرەرسىنىڭ قانداقلا بىر ئىش ئۈچۈن چاقىرىشى بىلەن توختىتىش جائىزدۇر.

7 - ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ شەپسىنى ھېس قىلغان مۇساپىرنىڭ نامازىنى توختىتىشى جائىزدۇر⁽¹⁾.

نامازدا شۈبھە

نامازنى قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى بىلەلمەي، ئىككىلىنىپ قالغان كىشى، ئەگەر بۇ ھالەت ئۇنىڭدا تۇنجى قېتىم ياكى قىسمەن يۈز بەرگەن بولسا، نامازنى قايتىدىن ئوقۇشى كېرەك. مۇبادا، بۇ ھالەت ئۇ كىشى ئۈچۈن كۆپ قېتىم يۈز بەرگەن ياكى ئۇ ھەمىشە شۇنداق ناماز رەكئەتلىرىدە خاتالىشىدىغان كىشى بولسا، ئۇ ۋاقىتتا كۆڭلىدە قانچە

(1) مراقي الفلاح - بەت.

رەكئەت ئوقۇغانلىقىغا ھۆكۈم قىلسا شۇ رەكئەت ھېسابقا ئېلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: « سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزدا (قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقى توغرىلىق) شەك قىلىپ قالسا، توغرىسىنى ئېنىقلاپ شۇنىڭغا كۆرە نامىزنى تاماملىسۇن، ئاندىن سەجدە سەھۋى قىلسۇن»⁽¹⁾.

ئەگەر قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى كۆڭلىدىمۇ بەلگىلىيەلمىسە، ئازنى ھېسابقا ئالىدۇ. مەسىلەن: تۆت رەكئەتلىك نامازدا، بىر رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ، بۇنى بىلەلمىسە، ئوقۇغىنىنى بىر رەكئەت دەپ ھېسابلاپ، يەنە ئۈچ رەكئەت ئوقۇشى لازىم. ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئۈچ رەكئەتمۇ بىلەلمىسە، ئوقۇغىنىنى ئىككى رەكئەت دەپ ھېسابلاپ، يەنە ئىككى رەكئەت ئوقۇيدۇ. بۇ ھالەتتىكى كىشى پەرز ياكى ۋاجىب بولغان ئولتۇرۇشنى (نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش پەرزى، ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇش ۋاجىبتۇر) تاشلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ھەر رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرىدۇ ۋە ناماز ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسدە مۇنداق دېگەن: « سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزدا ئۈچ رەكئەت ئوقۇدۇمۇ ياكى تۆت رەكئەتمۇ؟ دەپ شەكلىنىپ قالسا، شەككى تاشلاپ ئازنى ھېسابقا ئالسۇن، ئاندىن سالامدىن ئاۋۋال سەجدە سەھۋى قىلسۇن»⁽²⁾.

شۈبھە ناماز ئارىلىقىدا ئەمەس، سالامغا ئولتۇرغاندىن ياكى سالامدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ قالسا، بۇنىڭغا ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. نامىزى دۇرۇستۇر. سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن سىرتتىن بىرسى ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقىنى ئېسىگە سالسا، ئۆزى تولۇق ئوقۇغانلىقىدا قانائەتلىك بولسا، ئۇ كىشىنىڭ سۆزىگە ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقىنى ئېسىگە سالغان كىشىلەر ئىككىدىن كۆپ بولسا، ئۇلارنىڭ سۆزىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك.

نامازنى كەم ئوقۇغانلىق ھەققىدە ئىمام بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ چىقىپ، ئىمام تولۇق ئوقۇغانلىقىغا ئىشەنچىسى كامىل بولسا، جامائەتنىڭ سۆزى نەزەرگە ئېلىنمايدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭمۇ ئىشەنچىسى كامىل بولمىسا جامائەتنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدۇ. جامائەت ئىچىدە ئىختىلاپ چىقسا ئىمام قۇشۇلغان تەرەپنىڭ سۆزى ھېساب بولىدۇ⁽³⁾.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) تحفة الفقهاء 68 - بەت.

سەجدە سەھۋىنىڭ بايانى

سەجدە سەھۋى. نامازدا سەھۋەنلىكتىن سادىر بولغان نۇقسانلارنى تولۇقلاش ئۈچۈن نامازنىڭ ئاخىرىدا قىلىنىدىغان ئىككى سەجدە، بىر ئولتۇرۇش ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىشتىن ئىبارەتتۇر.

سەجدە سەھۋىنى ۋاجىب قىلىدىغان سەھۋەبلەر

سەجدە سەھۋى نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بىرەرسىنى ئۆز ئورنىدىن كېچىكتۈرۈپ قويۇش ياكى ۋاجىبلاردىن بىرەرسىنى سەھۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش ياكى كېچىكتۈرۈپ قويۇش تۈپەيلى قىلىنىدۇ. بۇنداق ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىبتۇر.

سەجدە سەھۋى پەقەت سەھۋەنلىكتىن نامازدا كەمچىلىك سادىر قىلغانلىق ئۈچۈنلا قىلىنىدۇ. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا ئۇنى قىلىش ۋاجىبتۇر. ئەگەر كىشى سەجدە سەھۋىدە خاتالىق سادىر قىلسا ئۇنىڭغا قايتا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك ئەمەس. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا بۇ سەجدىنى — ئۆزۈرسىز تۇرۇپ — قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئۇنىڭ نامىزى باتىل بولمايدۇ. بەلكى نامىزى دۇرۇستۇ. خۇددى ھەجدە ئىھرام باغلىغان كىشىگە ئىھرامدا مەنى قىلىنغان ئىشلارنى سادىر قىلىش بىلەن ھەج پائالىيىتىگە خىلاپلىق قىلغانلىق گۇناھىنى يۇيۇش ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولغاندەك، نامازدا ئۆتكۈزۈلگەن خاتالىقلارنى يۇيۇش ئۈچۈنمۇ سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. سەجدە سەھۋى بىلەن ناماز كەمچىلكلەردىن تولۇقلىنىپ كامىل بولغان بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ﴾ يەنى «ھەرقانداق نۇقسان سالامدىن كېيىن ئىككى سەجدە قىلىش بىلەن تولۇقلىنىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

ئەمما نامازدا قەستەن نۇقسانلىق سادىر قىلغان كىشىگە سەجدە سەھۋىسى قىلىش ۋاجىب ئەمەس. چۈنكى ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلغان بولىدۇ. ئۇنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ. پەقەت تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنىلا قەستەن نۇقسانلىق بىلەن ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ ۋە سەجدە سەھۋى قىلىش بىلەن ئۇنى تولۇقلىيالايدۇ: بىرىنچىسى، ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى تەرك

(1) ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

ئېتىش، ئىككىنچىسى، بىرىنچى رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى كېچىكتۈرۈپ نامازنىڭ ئاخىرىدا قىلىش، ئۈچىنچىسى، نامازدا نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن بىرەرسىنى قىلىپ بولغىچىلىك ۋاقىت قەستەن ئويغا چۆكۈش⁽¹⁾.

پەرزنىڭ كېچىكتۈرۈلگەنلىكىگە ماسال

1 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ بولغان پەرز، ۋاجىب ۋە سۈننەت نامازلىرىنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات» دۇئاسىدىن كېيىن، «سەللى ۋە بارىك» دۇرۇدلىرىدىن بىرەر جۈملە (مەسىلەن: ئاللاھۇمما سەللى ئەلا مۇھەممەدىن) ئوقۇلسا، ئۈچىنچى رەكئەتنىڭ پەرزى بولغان قىيام كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2 - نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش نامازنىڭ پەرزلىرىدىن سانىلىدۇ. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماي بەشىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتكەن كىشى فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرسا، پەرز بولغان بۇ ئولتۇرۇشنى كېچىكتۈرگەن بولىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. ئەگەر تۇرغان رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېسىگە كەلگەن بولسا، يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ ئوقۇيدۇ. ئارتۇق بولغان بۇ ئىككى رەكئەت نەپلە نامىزى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتىمۇ سەجدە سەھۋى كېرەك بولىدۇ.

ۋاجىبىنىڭ سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنغىغا ماسال

- 1 - فاتىھە سۈرىسى ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.
- 2 - فاتىھەدىن كېيىن بىر سۈرە ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.
- 3 - ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇشنى ياكى ئۇنىڭ تەكبىرىنى تەرك ئېتىش.
- 4 - قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى (قۇرئان سۈرىلىرىنى) مەخپىي ئوقۇش ياكى مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئاشكارا ئوقۇش.
- 5 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى تەرك ئېتىش.
- 6 - نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ» ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.
- 7 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى

(1) الفقه الإسلامى وأدلته 2 - توم 92 - بەت.

رەكئەتلەردە فاتىھەدىن كېيىن سۈرە ئوقۇش.

8 - نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن بىرەرسىنى ئارتۇق قىلىش. مەسىلەن: بىر رەكئەتتە بىر قېتىم رۇكۇ قىلىشنىڭ ئورنىغا ئىككى قېتىم رۇكۇ قىلغانغا ئوخشاش.

9 - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ بولغان ھامان تىلاۋەت سەجدىسى قىلماسلىق.

10 - ھېيت نامازلىرىنىڭ تەكبىرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ياكى بەزىسىنى تەرك ئېتىش.

يۇقىرىقى ھاللارنىڭ قايسىبىرىنى سادىر قىلغان كىشى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىبتۇر.

ۋاجىبىنىڭ سەھۋەنلىكتىن كېچىكتۈرۈلگىنىگە مسال

1 - فاتىھە سۈرىسىنى باشقا سۈرىدىن كېيىن ئوقۇش. بۇ ۋاقىتتا فاتىھەنى سۈرىدىن بۇرۇن ئوقۇشتىن ئىبارەت ۋاجىب كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇش نامازنىڭ ۋاجىبلىرىدىندۇر. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشنى ئولتۇرماستىن، ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن ياكى رۇكۇدىن بۇرۇن ئولتۇرسا، بۇ ئولتۇرۇش يەنى (ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنلا ئولتۇرۇش) كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ. بۇ سەھۋەتتىن، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەگەر تۇرغان ھامان بىر نەرسە ئوقۇماستىنلا ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرۇۋالغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا سەجدە سەھۋىگە كېرەك قالمايدۇ⁽¹⁾.

سەجدىنى ۋاجىب قىلىدىغان سەھۋەنلىكنىڭ تەكرارلىنىشى

بىر نامازدا بىر قانچە قېتىم سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقلار يۈز بەرگەن بولسىمۇ، ھەممىسى ئۈچۈن بىر قېتىملا سەجدە سەھۋى قىلىش يېتەرلىكتۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فىقھىي شۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاق تۇر⁽²⁾.

سەجدە سەھۋىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى

نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات» دۇئاسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىنلا ئوڭ تەرەپكە سالام بېرىپ بولۇپ، ئادەتتىكىدەك ئىككى قېتىم سەجدە قىلىنىدۇ، ئاندىن

(1) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 92 - 94 - بەتلەر.

(2) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 105 - بەت.

ئولتۇرۇپ، «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك»، «رەببەنا» لارنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىلىدۇ⁽¹⁾.

سەجدە سەھۋى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ھاللار

1 - بامدات نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سەجدە سەھۋىنى قىلىشتىن بۇرۇن قۇياشنىڭ چىقىشى.

2 - ئەسىر نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سەجدە سەھۋى قىلىشتىن بۇرۇن كۈننىڭ قىزىرىشى. چۈنكى كۈن چىقىۋاتقان ۋە قىزارغان ۋاقىتلاردا ناماز ئوقۇلمايدۇ. شۇڭا سەجدىمۇ نامازنىڭ مۇھىم بىر ئاساسى بولغاچقا بۇ ۋاقىتلاردا سەجدە سەھۋىمۇ قىلىنمايدۇ. نامازدىكى خاتالىقلارمۇ كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. قىلالمىغان سەجدە سەھۋىنىڭ قازاسى قىلىنمايدۇ.

3 - سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن نامازغا داۋام قىلىشقا توسقۇن بولىدىغان ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشى. مەسىلەن: تاھارەت سۇنغانغا ئوخشاش.

نامازدا تاھارەتنىڭ بۇزۇلۇشى

نامازدا تاھارەت بۇزۇلسا — سۆزلەشمەستىن، يەپ - ئىچمەستىن ۋە باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولماستىن، تاھارەت ئېلىپ نامازنىڭ بۇزۇلغان يېرىدىن قالغان قىسمىنى تولۇقلىسا بولىدۇ. بۇ ھالەتتە ئەڭ ياخشىسى نامازنى قايتىدىن ئوقۇشتۇرۇ.

سۈترە ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش مەسىلىسى

سۈترە - ناماز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرگە قارشى توساق دېمەكتۇر. سۈترە ئەڭ كەم دېگەندە بىر گەز(47 سانتىمېتىر) ئېگىزلىكتە بولۇشى شەرت. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئادەم ئۆتۈش ئېھتىمالى بولغان يەرلەردە دەرەخنىڭ، مومىنىڭ ئارقىسىدا ئوقۇش ياكى ئالدىغا خادا تىكلەش ياكى ئورۇندۇق قويۇش لازىم. ئەگەر يەر قاتتىق بولۇپ خادىنى قاداش مۇمكىن بولمىسا، خادىنى ياتقۇزۇپ قويۇش، تىكلەنگەندە خادا تېپىلمىسا ئالدىغا بىر سىزىق سىزىپ قويۇش كېرەك. بۇنىڭدىن مەقسەت نامازنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ سۈترەنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى نەرسىلەرگە قاراپ كۆڭلىنى بۆلۈۋەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىدى.

(1) تحفة الفقهاء 71 - بەت.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا، پەقەت ئىمامنىڭ ئالدىغىلا سۈترە قاداش يېتەرلىكتۇر. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈلمەيدۇ. ئۆتۈلگەن تەقدىردە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ نامىزغا زىيان بولمايدۇ. قەستەن ئۆتكۈچىلەر گۇناھكار بولىدۇ. ئۆتكۈچىلەرنى توسۇش ئۈچۈن ئەرلەرنىڭ قىرائەتنى ئاۋازلىقراق ئوقۇشى، ئاياللار بولسا، ئوڭ قولى بىلەن سول قولىغا ئۇرۇشى جائىز كۆرۈلگەن⁽¹⁾.

قىرائەت خاتالىقلىرى

نامازدا ئوقۇلىدىغان سۈرىلەر مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتكەدەك دەرىجىدە خاتا ئوقۇلسا، ناماز بۇزۇلىدۇ. ئەمما ئىككى ھەرپ ئارىسىدا مەخرەج بىرلىكى ۋە يېقىنلىق بولمىسىمۇ، ئاۋام ئۈچۈن بۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىش قىيىن بولسا، بىرىنىڭ ئورنىغا يەنە بىرىنى ئوقۇپ سېلىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ. مەسىلەن: ﴿وَالصَّالِينَ﴾ نى ﴿وَالصَّالِينَ﴾ ياكى ﴿وَالصَّالِينَ﴾ دەپ ئوقۇغانغا ئوخشاش ياكى ھەرپلەرنىڭ تەلەپپۇزىنى ئالماشتۇرۇپ قويۇپ، ﴿ض﴾ ھەرپىنى ﴿ذ﴾ دەپ، ﴿ظ﴾ ھەرپىنى ﴿ز﴾ دەپ ئوقۇپ سالغانغا ئوخشاش. بۇنداق ئۆزۈرلەر يېزىش ۋە ئوقۇشنى بىلمەيدىغان ئاۋام خەلقئىتتىلا قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەمما ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەر ئۆگىنىپ توغرىسىنى ئوقۇشى لازىم.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بايانى

تىلاۋەت سەجدىسى - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان ياكى ئاڭلاش نىيىتى بىلەن بولمىسىمۇ ئىشتىپ قالغان سەۋەبتىن قىلىنىدىغان سەجدە دېمەكتۇر. بۇ ھاللاردا تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىبتۇر⁽²⁾.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بۇيرۇلىشى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە قۇرئان ئوقۇلغاندا سەجدە قىلىمىغۇچىلارنى سۆكۈپ مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ يەنى «ئۇلارنىڭ يېنىدا قۇرئان

(1) تحفة الفقهاء 24 - بەت.

(2) بدائع الصنائع 1 - توم 179 - 195 - بەتلەر.

ئوقۇلغان چاغدا نېمىشقا سەجدە قىلمايدۇ؟»⁽¹⁾.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە سەجدە ئايىتى بار سۈرىنى ئوقۇپ بەرگىنىدە سەجدە قىلاتتى ۋە بىزمۇ بىرگە دەرھال سەجدە قىلاتتۇق، ھەتتا سەجدە قىلىش ئۈچۈن پىشانىمىزنى قويغىلى يەر تاپالمايدىغان چاغلارمۇ بولاتتى»⁽²⁾.

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى خۇددى نامازنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر، يەنى مۇسۇلمان، بالغ، ئاقل بولۇش، تاھارەتسىزلىك، جۇنۇپلۇق ۋە پاسكىنىلىقلاردىن خالىي بولۇش، ئەۋرەت جايلارنى يۆرگەش، قىبلىگە قاراش، نىيەت قىلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش كاپىرغا، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارغا، ساراڭلارغا ۋە ھەيىزدار ياكى نىفاسدار ئاياللارغا ۋاجىب ئەمەستۇر⁽³⁾.

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر

تىلاۋەت سەجدىسىنى ۋاجىب قىلىدىغان سەۋەبلەر ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇش. مەيلى نامازدا بولسۇن، مەيلى ناماز سىرتىدا بولسۇن، مەيلى ئۆزى پاڭ بولۇپ، ئوقۇغانلىرىنى ئۆزى ئاڭلىمىغان بولسۇن، ھەر ھالەتتە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىگە تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىب بولىدۇ.
- 2 - سەجدە ئايىتىنى ئاڭلاش ياكى ئىختىيارسىز ئىشتىپ قېلىش. قانداقلا سەۋەب بىلەن بولمىسۇن، سەجدە ئايىتىنى ئىشتەن كىشى ئۈچۈن سەجدە قىلىش ۋاجىبتۇر.
- 3 - جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇشى. گەرچە جامائەت ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغانلىقىنى تولۇق ئاڭقىرىلمىغان بولسىمۇ، ئىمام سەجدە قىلغان ھامان جامائەتنىڭ بىرگە سەجدە قىلىشى ۋاجىبتۇر⁽⁴⁾.

(1) ئىنشىقاق سۈرىسى 21 - ئايەت.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 34 - بەت.

(4) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 117 - بەت.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى

نامازدىكى سەجدىگە ئوخشاش باشنى يەرگە قويۇش ئۈچۈن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىلىدۇ. ئەمما قوللار كۆتۈرۈلمەيدۇ. سەجدىدە ئادەتتە نامازنىڭ سەجدىسىدە ئوقۇلىدىغان ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەئلا) ئۈچ قېتىم ئوقۇلىدۇ. سەجدىدىن تۇرۇش ئۈچۈن يەنە تەكبىر ئېيتىلىدۇ. سەجدىگە بېرىش ۋە تۇرۇش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان ھەر ئىككى تەكبىر سۈننەتتۇر. تىلاۋەت سەجدىسىدە تەشەھھوتتا ئولتۇرۇش (ئەتتەھىياتۇ ئوقۇش)، بىر نەرسە ئوقۇش ۋە سالام بېرىش يوقتۇر. تىلاۋەت سەجدىسى بىرلا سەجدىدۇر.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ۋاقتى

سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان كىشى نامازدا بولسا دەرھال تەكبىر ئېيتقان ھالدا، بىر قېتىملا سەجدە قىلىدۇ، يەنە تەكبىر بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، نامازنىڭ كەلگەن يېرىدىن داۋاملاشتۇرىدۇ. ئەگەر نامازنىڭ سىرتىدا بولسا ئۇنى دەرھال قىلىش زۆرۈر ئەمەس. بەلكى ئالدىرىماستىن، تاھارىتى بولمىسا تاھارەت ئالغاندا قىلىۋاتسا بولىدۇ. ئەگەر بۇ سەجدىنى ئۇنىۋېر ئوقۇپ قالسا قازاسى كەلمەيدۇ.

تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان شەرتلەر

سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىغان كىشىنىڭ سەجدە قىلىشىنىڭ ۋاجىب بولۇشى ئۈچۈن سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغۇچىنىڭ ئىنسان بولۇشى، ئويغاق ۋە ئەقىل - ھۇشى جايىدا بولغان بىرى بولۇشى شەرتتۇر. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى غۇسلى قىلىشى كېرەك بولۇپ قالغان جۈنۈپ كىشىدىن ياكى ھەيىزدار (ئايلىق ئادىتى كەلگەن) ياكى نىفاسدار (نۇغۇنلۇق) ئايالدىن ياكى كاپىردىن ياكى ئەقلى جايىدا بولغان كىچىك بالىدىن ياكى مەستىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىبتۇر.

ئەگەر كىشى سەجدە ئايىتىنى سىنئالغۇ، ئۇن ئالغۇ پلاستىنكىلىرىدىن ۋە سۆزلەيدىغان پاپۇگاي قۇشىدىن ئاڭلىسا تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلمايدۇ. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى ئۇيقۇدا چۆيۈپ ئوقۇغان بىرىدىن ياكى ھۇشىنى يۇقانتقان كىشىدىن ياكى تېخى ئەقىل تاپمىغان نارىسىدە بالىدىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش كېرەك بولمايدۇ. چۈنكى، بۇلاردا ئىدراك بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئوقۇش توغرا

ئوقۇش قاتارىغا كىرمەيدۇ⁽¹⁾.

سەجدە ئايىتىنىڭ تەكرارلىنىشى كۆپ قېتىم سەجدە قىلىشنى لازىم قىلامدۇ؟

سەجدە ئايىتىدىن بىرىنى بىر ئورۇندا تۇرۇپ كۆپ قېتىم تەكرار ئوقۇغان كىشى ئۈچۈن بىر قېتىملا سەجدە قىلىش كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر شۇ سەجدە ئايىتىنى بىر قانچە ئورۇندا ئوقۇغان كىشىگە قانچە قېتىم ئوقۇغان بولسا شۇنچە قېتىم تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىبتۇر.

ئەمما بىر ئورۇندا ياكى بىر قانچە ئورۇندا بىر قانچە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىنىڭ قانچە سەجدە ئايىتى ئوقۇغان بولسا شۇنچىلىك سەجدە قىلىشى ۋاجىبتۇر. ئوقۇغۇچى ۋە ئاڭلىغۇچى بۇ ھۆكۈمدە ئوخشاشتۇر⁽²⁾.

قۇرئان ئوقۇغاندا سەجدە ئايىتىنى قالدۇرۇپ قويۇپ ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. چۈنكى بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ تەرتىبىنى بۇزغانلىق بولىدۇ⁽³⁾.

سەجدە ئايەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۈرىلەر ۋە ئايەتلەر

سۈرە ئىسمى ئايەت نومۇرى:

- 1 - ئەئران 206 - ئايەت.
- 2 - رەئد 15 - ئايەت.
- 3 - نەھل 49 - ئايەت.
- 4 - ئىسرا 107 - ئايەت.
- 5 - مەرىيەم 58 - ئايەت.
- 6 - ھەج 18 - ئايەت.
- 7 - فۇقان 60 - ئايەت.
- 8 - نەمل 24 - ئايەت.
- 9 - سەجدە 16 - ئايەت.

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 59. بىت، الفقه الإسلامى 2 - توم 111 - بەت.

(2) مراقى الفلاح 84 - بەت.

(3) الدر المختار 1 - توم 729 - 732 - بەتلەر.

10 - ساد 24 - ئايەت.

11 - فۇسسەلەت 37 - ئايەت.

12 - نەجم 62 - ئايەت.

13 - ئىنشقاق 13 - ئايەت.

14 - ئەلەق 19 - ئايەت.

قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

قۇرئان كەرىم - ئاللاھ تائالانىڭ مۇبارەك سۆزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق مۆجىزىسى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇقەددەس دەستۇرى، ئۇنىڭ تەلىماتلىرى بويىچە ئەمەل قىلىش بىلەن ئىككى ئالەملىك سائادەتلەرگە، ئۇنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن ئىبادەتنىڭ ساۋابىغا ئېرىشكىلى بولىدىغان بىر ئۇلۇغ كىتابتۇر. قۇرئان كەرىم ئىنسانلارنى كۇپىرى ۋە زالالەتنىڭ زۇلمەتلىرىدىن ئىمان ۋە ھىدايەتنىڭ نۇرىغا ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن ھىدايەت مەشئىلى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇھەممەد! قۇرئاننى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارنىڭ ئىزنى بىلەن كۇپىرنىڭ زۇلمەتلىرىدىن ئىماننىڭ نۇرىغا چىقىرىشنىڭ ئۈچۈن، غالب، ھەممە تىللاردا مەدھىيەلەنگەن ئاللاھ تائالانىڭ يولىغا باشلىشنىڭ ئۈچۈن چۈشۈرۈدۇ﴾⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ مۇشۇ كىتاب (قۇرئان) بىلەن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ مەرتىبىسىنى يۇقىرى قىلسا، يەنە بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ مەرتىبىسىنى تۆۋەن قىلدۇ»⁽²⁾.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن ئۇنىڭ مەنىسىنى بىلسۇن - بىلمىسۇن، ئۇنىڭ لەۋزىنى تىلاۋەت قىلغان ئادەم چوقۇم ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇبھىسىزكى، ئاللاھنىڭ كىتابىنى تىلاۋەت قىلىپ تۇرىدىغانلار، نامازنى ئادا قىلىدىغانلار ۋە بىز زىننى قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى (ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن)

(1) ئىبراھىم سۈرىسى 1 - ئايەت.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سەرپ قىلىدىغانلار ھەرگىز كاسات بولمايدىغان تىجارەتنى ئۈمىد قىلسا بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئۇلارنىڭ مۇكاپاتىنى تولۇق بېرىدۇ ۋە مەرھەمەتتىن ئۇلارغا ئاشۇرۇپ بېرىدۇ. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ئاز ياخشىلىققا كۆپ ساۋاب بەرگۈچىدۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئان ئوقۇڭلار، قۇرئان كەرىم ئۆزىنى ئوقۇغانلارغا قىيامەت كۈنى شاپائەت قىلغان ھالدا كېلىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئان ئوقۇپ تۇرىدىغان مۆمىن خۇددى ئۆتۈرۈچە دېگەن مېۋىگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى خۇشبو، تەمى تاتلىق كېلىدۇ. قۇرئان ئوقۇپ تۇرمايدىغان مۆمىن خورمىغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى يوق، ئەمما تەمى تاتلىقتۇر. قۇرئان ئوقۇپ تۇرىدىغان مۇناپىق رەيھانغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقى خۇشبو، ئەمما تەمى ئاچچىقتۇر. قۇرئان ئوقۇپ تۇرمايدىغان مۇناپىق (ياۋا) خەمەككە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ پۇرىقىمۇ يوق، تەمىمۇ ئاچچىقتۇر»⁽³⁾.

ئۇ يەنە بىر ھەدىس دە: «ئاللاھ تائالانىڭ كىتابىدىن بىر ھەرپ ئوقۇغان كىشى بىر ساۋابقا ئېرىشىدۇ، بۇ بىر ساۋاب ئون ھەسسىگە كۆپەيتىپ بېرىلىدۇ. «ئەلىق، لام، مەم» نى بىر ھەرپ دەپ ھېسابلىمايمەن، بەلكى «ئەلىق» بىر ھەرپ، «لام» بىر ھەرپ، «مەم» بىر ھەرپتۇر» دەپ كۆرسەتكەن⁽⁴⁾.

شۈبھىسىزكى، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش تەكبىر، تەھلىل، تەسبىھ ۋە دۇئادىنمۇ ئەۋزەل ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا "قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ۋە ماڭا زىكىر ئېيتىش بىلەن مەشغۇل بولغانلىقتىن مەندىن ھاجىتىنى سورايمىغان بەندەمگە، سورىغانلارغا بەرگىنىمدىنمۇ ياخشىراقىنى بېرىمەن" دېدى. ئاللاھنىڭ كالامى بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ باشقا سۆزلەردىن ئۇلۇغلىقى، خۇددى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىدىن ئۇلۇغلىقىغا ئوخشاشتۇر»⁽⁵⁾.

ئەمما نامازدىن كېيىن ۋە باشقا جاي ۋە چاغلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان ۋە شۇنداق ئۆگەتكەن زىكىرلەر ئۆز ئورنىدا قۇرئان تىلاۋەت قىلىشتىن ئەۋزەلدۇر. قۇرئان

(1) فاتىر سۇرىسى 29 - 30 - ئايەتلەر.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) تىرمىزى رىۋايىتى.

(5) تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

كەرىم ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەڭ ئەۋزەللىرىدۇر. قۇرئان ئايەتلىرى ۋە سۈرلىرىنىڭ بەزىسى بەزىسىدىن ئەۋزەلدۇر. مەسىلەن: فاتىھە سۈرىسى، ئىخلاس سۈرىسى ۋە ئايەتۈلكۈرسىلارغا ئوخشاش⁽¹⁾.

قۇرئان كەرىمنى ئاڭلاشمۇ كاتتا ئىبادەتلەر قاتارىدىن سانىلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە (سۆز قىلماستىن) جىم تۇرۇڭلار»⁽²⁾.

قۇرئان كەرىم بىلەن ۋەز - نەسپەت قىلىش ياخشى ئەمەللەرگە ياتىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ ئاگاھلاندىرۇشۇمدىن قورقىدىغانلارغا قۇرئان بىلەن ۋەز - نەسپەت قىلغىن»⁽³⁾.

قۇرئاننى ئوقۇش، يادلاش، مەنىسىنى چۈشىنىش، ئۇنى باشقىلارغا ئۆگىتىش ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرىنى ئۆگىنىش ھەم ئەمەل قىلىش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئىنسانلارنىڭ ئەڭ سائادەتمەنلىرى ۋە ئەڭ سەرخىللىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئاننى ئۆگەنگەن ۋە ئۆگەتكەنلەردۇر» دەپ كۆرسەتكەن⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىنىشكە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «قۇرئاننى ماھىرلىق بىلەن ئوقۇيدىغان ئادەم ھۈرمەتلىك پەرىشتىلەر بىلەن بىرگە بولىدۇ. كۆڭۈل قويسۇمۇ ئۇنى تەسلىكتە قىيىنلىپ ئوقۇغان كىشىگە ئىككى ھەسسە ئارتۇق ساۋاب بېرىلىدۇ»⁽⁵⁾.

قۇرئان ئوقۇغاندا كۆز يېشى قىلىشنىڭ پەزىلىتى چوڭدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن بۇ قۇرئان غەمكىنلىك بىلەن چۈشتى، ئۇنى ئوقۇغىنىڭلاردا يىغلاپ تۇرۇپ ئوقۇڭلار، ئەگەر يىغا كەلمىسە، ئۆزئارا يىغلىشىڭلار. ئۇنى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇڭلار. كىمكى قۇرئاننى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇمايدىكەن، ئۇ بىزدىن ئەمەس»⁽⁶⁾.

(1) المغني 2 - توم 172 - بەت، الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 81 - بەت.

(2) ئەتراق سۈرىسى 204 - ئايەت.

(3) قاف سۈرىسى 45 - ئايەت.

(4) بۇخارى رىۋايىتى.

(5) بۇخارى رىۋايىتى.

(6) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

ئاللاھ تائالا پەرزەنتلىرىگە قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشنى ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرىغا ئەمەل قىلىشنى ئۆگەتكەن ئاتا - ئانىلارنىڭمۇ مۇكاپاتلىرىنى تولۇق بەرگۈچىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى قۇرئان ئوقۇيدىكەن ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرى بويىچە ئىش كۆرىدىكەن، ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىدە ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ بېشىغا قۇياشنىڭ نۇرىدىنمۇ نۇرلۇق تاجىنى كىيگۈزىدۇ»⁽¹⁾.

قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەپلىرى

1 - قۇرئاننى تاھارەت بىلەن ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇ ئۇلۇغ قۇرئاندۇر. لەۋھۇلمەھپۇزدا ساقلانغاندۇر. ئۇنى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ﴾⁽²⁾.

2 - قۇرئان ئوقۇشتىن بۇرۇن ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ دەپ شەيتاننىڭ ۋەسۋەسى قىلىشىدىن ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلەش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىدىن) ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن﴾⁽³⁾.

3 - قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئاننى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇڭلار»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا بىرەر نەرسىگە قۇرئاننى يۇقىرى ئاۋازدا چىرايلىق ئاھاڭ بىلەن ئوقۇغان پەيغەمبەرگە قۇلاق سالغىنىدەك قۇلاق سالغان ئەمەس»⁽⁵⁾.

4 - قۇرئاننىڭ مەنىسىنى بىلمىسىمۇ، ئاللاھ ماڭا سۆزلەۋاتىدۇ دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئۇنى ئىخلاس قىلىپ ئوقۇش. ئاللاھ تائالا ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى ئىخلاس بىلەن قىلىش تەلەپ قىلىنىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھقا خالاس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) ئاللاھقا ئىبادەت

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) ۋاقىئە سۇرىسى 77 - 79 - ئايەتلەر.

(3) نەھل سۇرىسى 98 - ئايەت.

(4) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

قىلىشقا بۇيرۇلدى»⁽¹⁾.

5 - قۇرئان ئوقۇشنى مەئشەتنىڭ كەسپىگە ئايلاندۇرۇۋالماسلىقى. پەقەت ئاخىرەتلىك ساۋابىنى كۆزلەپ ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن) ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە، ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز، كىمكى (ئەمەلى بىلەن) دۇنيانىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىسە، (ئۇنىڭ تىلىگەن) مەنپەئىتىنىڭ بەزىسىنى بېرىمىز، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ساۋابتىن) ھېچ نېسبە يوق﴾⁽²⁾.

6 - قۇرئاننى قۇرئان ئوقۇش قائىدىلىرىگە رىئايە قىلىپ، ئوچۇق ئوقۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قۇرئاننى تەرتىل بىلەن (يەنى دانە - دانە، ئوچۇق) ئوقۇغىن﴾⁽³⁾.

قۇرئان يادلاشنىڭ پەزىلىتى

قارىيلار ئىسلام ئۇمىتىنىڭ ئەڭ شەرەپلىك كىشىلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئارىسىدا يېقىن كىشىلىرى بار، قارىيلار ئاللاھنىڭ يېقىنلىرى ۋە ئالاھىدە بەندىلىرىدۇر»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمانلاردىن ياشانغانلارنى، قارىيلارنى ۋە ئادالەتلىك ئىش باشقۇرغۇچىلارنى ھۆرمەتلەش ئاللاھنى ئۇلۇغلىغانلىقىنىڭ جۈملىسىدىندۇر»⁽⁵⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قارىي جەننەتكە كىرسە، ئۇنىڭغا قۇرئاننى دۇنيادىكى چېغىڭدا ئوقۇغىنىڭدەك ئوقۇغىن ۋە يۇقىرى ئۆزلە، سېنىڭ قاراگاھىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئايەتنى ئوقۇپ تۈگەتكەن جايىڭدۇر، دېيىلىدۇ»⁽⁶⁾.

بۇ ھەدىس، قۇرئان يادلىغان كىشىنىڭ يادلىغان ھەر بىر ئايەتكە ئاخىرەتتە بىر دەرىجە قازىنىپ، ئۇنىڭ دەرىجىسى يادلىغان ئايەتلىرىنىڭ سانىغا قاراپ بەلگىلىنىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

(1) بەيىنە سۈرىسى 5 - ئايەت.

(2) شۇرا سۈرىسى 20 - ئايەت.

(3) مۇزەمەل سۈرىسى 4 - ئايەت.

(4) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(5) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(6) ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسائى رىۋايىتى.

قارىيلار ئاللاھ تائالانىڭ ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ نەزەرىدە ھۆرمەتلىك كىشىلەر دۇر. ئىسلام ئۇمىتى قارىيلارنى تارىختىن بويان شۇنداق ھۆرمەتلەپ كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازدا قۇرئاننى ئەڭ ياخشى ئوقۇيدىغان كىشى ئىمام بولسۇن»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئىچىدە قۇرئاندىن ھېچنەرسە بولمىغان ئادەم خۇددى خاراب بولغان ئۆيگە ئوخشايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽²⁾.

قۇرئاننى خەتمە قىلىش

قۇرئان كەرىمنى 40 كۈندىن كۆپ ۋە ئۈچ كۈندىن ئاز ۋاقىتتا تامام قىلىش مەكرۇھ كۆرۈلگەن. چۈنكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا «قۇرئان كەرىمنى يەتتە كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن» دەپ بۇيرىغان»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «قۇرئان كەرىمنى ئۈچ كۈندىن ئاز ۋاقىتتا تامام قىلغان ئادەم ئۇنىڭدىن مەرىپەت ھاسىل قىلالمايدۇ» دېگەن⁽⁴⁾.

قۇرئان كەرىمنى تەرتىل بىلەن ئوقۇش

قۇرئان كەرىمنى ئوقۇلۇش قائىدىلىرىگە رىئايە قىلغان ھالدا، تەپەككۈر بىلەن ئاز ئوقۇش ئالدىراپ كۆپ ئوقۇغاندىن ئەلۋەتتە ئەۋزەلدۇر. چۈنكى قۇرئان كەرىم ئۇنىڭ مەنىسىنى تەپەككۈر قىلىپ، ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ئېلىش ئۈچۈن چۈشۈرۈلگەن كىتاب. ﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ تەرجىمىسى: «(بۇ) ئۇلارنىڭ ئايەتلەرنى تەپەككۈر قىلىشلىرى ئۈچۈن، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن بىز ساڭا نازىل قىلغان مۇبارەك كىتابتۇر» دەيدۇ⁽⁵⁾.

قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋازدا ئوقۇش

قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاۋاز بىلەن ئوقۇش ساۋابلىق ئىشتۇر ۋە قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەبلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەقتە تەلىم بېرىپ: «قۇرئان كەرىمنى

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(4) ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(5) ساد سۈرىسى 29 - ئايەت.

چىرايلىق ئاۋازىڭلار بىلەن بېزەڭلار» دەپ كۆرسەتكەن.⁽¹⁾

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «قۇرئان كەرىمنى چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇمىغان ئادەم بىزدىن ئەمەس»⁽²⁾.

قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

قازا - بەلگىلەنگەن ۋاقتى چىقىپ كەتكەن ئىبادەتلەرنى كېيىن ئورۇنلاش دېمەكتۇر.

مۇسۇلمان كىشىنىڭ نامازلارنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشى ناھايىتى مۇھىم بولغان بىر دىنىي مەجبۇرىيەتتۇر. ئۆزۈرسىز تۇرۇپ نامازلارنى ۋاقتىدىن كەينىگە سۈرۈش گۇناھتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا: ﴿ھەقىقەتەن ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى﴾⁽³⁾، دېگەن سۆزىدە، بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىش بىلەن بىرگە، نامازلارنى كېچىكتۈرمەستىن، بەلگىلەنگەن شۇ مەلۇم ۋاقتلار ئىچىدە ئادا قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى جاكارلىغان. ناماز ۋاقتلىرىغا رىئايە قىلماسلىق ئاللاھ تائالانىڭ بەلگىلىمىسىگە ئاسىيلىق قىلغانلىقتۇر.

نامازلارنى كېچىكتۈرۈشنىڭ ئۆزۈرلىرى

ئۇيقۇ ياكى ئۇنتۇپ قالغانلىق سەۋەبىدىن ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى ئويغانغان ياكى ئېسىگە ئالغان ھامان ئوقۇسا قازا قىلغانلىقىنىڭ (كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ) گۇناھى ئەپۇ قىلىنىدۇ. چۈنكى ئۇيقۇ ۋە ئۇنتۇش ئۆزۈرلىرى شەرىئەتتە ئېتىراپ قىلىنغان ئۆزۈرلەردۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «نامازنى ئۇنتۇتقان كىشى ئېسىگە كەلگەن ھامان ئوقۇسۇن. بۇنىڭغا ئۇنىڭدىن باشقا كاپارەت يوقتۇر»⁽⁴⁾. يەنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان بولسىمۇ، ئېسىگە كەلگەن ۋاقتتا ئوقۇسا، ئۇ ۋاقتىدا ئوقۇلغان نامازغا ئوخشاش قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ گۇناھىمۇ ئۇنىڭ بىلەن يوققا چىقىدۇ دېگەنلىكتۇر.

ئەمما نامازنى قەستەن (يەنى، ھورۇنلۇق، دۇنيا ھەلەكچىلىكى، ناماز ۋاقتىغا ئەھمىيەت بەرمەسلىك سەۋەبىدىن) قازا قىلىپ ئوقۇغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئوقۇغان

(1) ئەھمەد، نەسائىي، ئىبنى ماجە رىۋايىتى «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) سۈرە نىسا 103 - ئايەت

(4) بۇخارى رىۋايىتى.

نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ.

نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان ئۆزۈرلەر

ھەيىز ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىدىغانلىقىدا، بارچە ئىسلام مەزھەپلىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ سەۋەبتىن، ھەيىز ۋە نىفاسلىق ھاللىرىدا بولغان ئاياللارنىڭ بۇ ئەسنادا ئوقۇمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ.

شۇنداقلا، ئەمدىلا مۇسۇلمان بولغان كىشى ئۈچۈنمۇ بۇرۇن كاپىرلىق ھالىتىدە ئوقۇمىغان نامازلارنىڭ قازاسى يۈكلەنمەيدۇ. چۈنكى ئۇ بۇرۇن ناماز ئوقۇشتىن جاۋابكار سانالمىدۇ. ئەمما ھۇشىنى يوقاتقان ياكى ساراڭ بولغان كىشىنىڭ ھۇشىسىزلىقى ياكى ساراڭلىقى ئالتە ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتىغىچىلىك داۋام قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا قازا كەلمەيدۇ. بەلكى ئەپۇ قىلىنىدۇ. ئەگەر بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئوڭشالغان بولسا، ساراڭلىقىدا ياكى ھۇشىسىزلىقىدا ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ.

شۇنىڭدەك، مۇرتەد (ئەسلىدە مۇسۇلمان كېيىن دىندىن يېنىپ كاپىر بولغان كىشى) ئىمانغا قايتقاندىن كېيىن، بۇرۇنقى مۇرتەدلىك ۋاقتلىرىدىكى نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. چۈنكى مۇرتەد بولغان كىشى بارلىق ئەمەللىرى بېكار بولۇپ، خۇددى ئەسلىدىن كاپىر بولغان كىشىگە ئوخشاشتۇر. كاپىرغا ناماز پەرز ئەمەس. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فِيمْتِ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ يەنى «سىلەردىن كىمكى ئۆز دىندىن قايتىپ كاپىر بېتى ئۆلسە، ئۇنىڭ ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بىكار بولۇپ كېتىدۇ. بۇنداق ئادەملەر ئەھلى دوزاختۇر، ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر»⁽¹⁾.

شۇنداقلا، ئۇ مۇرتەد بولۇشتىن ئىلگىرى ھەج قىلغان بولسا، بۇ ھەجنى قايتا قىلىشى لازىم كېلىدۇ. چۈنكى بۇرۇن قىلغان ھەججىسى مۇرتەد بولۇش سەۋەبى بىلەن بېكار بولۇپ كەتكەن بولىدۇ⁽²⁾.

ناماز مەيلى ئۆزۈر تۈپەيلى قازا بولغان بولسۇن، مەيلى ئۆزۈرسىز قازا بولغان بولسۇن، ئۇنى كېچىكتۈرمەستىن دەرھال ئادا قىلىش پۈتۈن فىقھىشۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى

(1) بەقەرە سۈرىسى 217 - ئايەت.

(2) ردالمختار 1 - توم 688 - بەت، الدرالمختار 1 - توم 330 - بەت.

بىلەن پەرزىدۇر⁽¹⁾.

قازا نامازلارنى ئوقۇش ئۇسۇلى

قازا نامازلار مەيلى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى مۇقىم (ئۆز يۇرتىدا) بولسۇن، قازاغا قالدۇرۇلغان ۋاقىتتىكى ئۇسۇلى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: سەپەر ئۈستىدە ئوقۇماي قازا قىلغان نامازلارنى مۇقىم ھالىتىدە ئوقۇماقچى بولغان كىشى بۇ نامازلارنى سەپەردىكى ئۇسۇلى بويىچە قەسىر قىلىپ (قىسقارتىپ)، تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر مۇقىم ھالىتىدە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئوقۇماقچى بولغاندا تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ.

قازا قىلىنغان نامازلار ئەسلىدىكى قائىدىسى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان ناماز پىشىن نامىزغا ئوخشاش قىرائىتى مەخپى ئوقۇلىدىغان ناماز بولسا قىرائەت مەخپى ئوقۇلىدۇ. ئەگەر خۇپتەن نامىزغا ئوخشاش قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن بولۇپ، ئۆزى ئىمام بولسا قىرائەت ئاشكارا ئوقۇلىدۇ. ئەگەر بۇ نامازنى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇماقچى بولسا قىرائەتنى ئىچىدە ئوقۇش ياكى ئاۋازلىق ئوقۇش ئىختىيارىدۇر⁽²⁾.

قازا نامازلارنى ئوقۇشنىڭ تەرتىبى

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا، قازانىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ناماز ئارىسىدىكى تەرتىبكە رىئايە قىلىنىدۇ. يەنى، ئاۋۋال ئۈستىمىزدىكى قازا نامازلارنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشىمىز كېرەك. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى ۋاقىتىدا ئوقۇيالمىغان بولۇپ، ئۇنىڭ قازاسىنى پىشىن ۋاقىتىدا ئوقۇماقچى بولسا، ئاۋۋال ئۇنىڭ قازاسىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن كېيىن، پىشىن نامىزىنى ئوقۇشى كېرەك (يەنى ۋاجىبتۇر).

ئەگەر كىشى قازا قىلغان نامازنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنى ئوقۇماستىن ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇسا، ئۇنىڭ بۇ ئوقۇغان نامىزى قوبۇل بىلەن رەدىنىڭ ئارىسىدا تۇرىدۇ. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى قازا قىلغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئاۋۋال ئۇنى ئوقۇماستىن پىشىن نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، پىشىن نامىزى قوبۇل بىلەن رەدىنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ قالىدۇ. ئەگەر ئۇ، ئۈستىدىكى بامداتنىڭ قازاسىنى ئوقۇماستىن، يەنە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، ئەسىر نامىزىمۇ قوبۇل بىلەن رەدىنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ قالىدۇ. ئەتىسى بامدات

(1) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 137 - بەت.

(2) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 110 - بەت.

نامىزنىڭ ۋاقتى چىققۇچىلىك بۇ ھۆكۈم مۇشۇنداق داۋام قىلىدۇ. يەنى ئوقۇغان نامازلىرى يۇقىرىقىدەك ئىككى ئارىدا قالىدۇ. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىنىڭ كۆرىشىچە: يۇقىرىقى مۇئەللەقتە قالغان نامازلار نەپلە نامىزغا ھېساب بولىدۇ. پەرز ئادا تاپمايدۇ. ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ كۆرىشىچە: يۇقىرىقى نامازلار باتىلدۇر.

ھەر ئىككى قاراشنىڭ خۇلاسسىسى يۇقىرىقى نامازلارنى قايتىدىن ئوقۇشنى لازىم قىلىدۇ⁽¹⁾.

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا تەرتىبىنىڭ ئەمەلدىن قېلىشى

تەرتىب تۆۋەندىكى ئۇچ ھالدا ئەمەلدىن قالىدۇ:

1 - قازا قىلىنغان نامازلارنىڭ سانى (ۋىتىردىن باشقا) ئالتە ۋاخقا يېتىپ قالغان بولسا، يەنى بىر كۈنلۈك بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەممىسى يەنە ئەتىنىڭ بىر ۋاخ نامىزى بولۇپ، جەمى ئالتە ۋاخ ناماز ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ناماز قازا بولغان بولسا، تەرتىب ئەمەلدىن قالىدۇ. بۇ نامازلارنى قاچان خالىسا شۇ ۋاقىتتا ئوقۇپ ئادا قىلسا بولۇۋېرىدۇ. بۇ ئىسلام شەرىئىتىنىڭ كىشىلەرنى قىيىن ئىشقا تەكلىپ قىلماسلىقتىن ئىبارەت كەڭچىلىكلىرىدىن بىرى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە بولغان شەپقىتىنىڭ ئىپادىسىدۇر. چۈنكى قازا قىلىنغان نۇرغۇن نامازلارنى تەرتىب بىلەن ئوقۇش تەلەپ قىلىنغان بولسا ئىدى، بۇ ناماز كىشىلەرگە ئەلۋەتتە ئېغىر كەلگەن بولاتتى.

2 - ۋاقىتنىڭ تارلىقى يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنىڭ ۋاقتى قازا نامازلار بىلەن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشقا تار كەلسە، مەسىلەن: پىشىن نامىزىنىڭ ئاخىرىقى ۋاقتى بولۇپ قېلىپ پىشىندىن ئاۋۋال قازا نامازلارنى ئوقۇپ ئاندىن پىشىن نامىزىنى ئوقۇشقا ۋاقىت يېتىشىمگە نىلىكتىن، نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىپ ئوقۇماقچى بولغان پىشىن نامىزىنىمۇ قازا قىلىپ قويماستىن ئۈچۈن تەرتىبكە رىئايە قىلماستىن، ئاۋۋال پىشىن ئاندىن قازا نامازلىرى ئوقۇلىدۇ.

3 - ئۇنتۇش يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنى ئوقۇيدىغان چاغدا ئۈستىمىزدە قازا ناماز بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن، ئاۋۋال قازانى ئادا قىلماستىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇغان بولساق ناماز دۇرۇستۇر. تەرتىب ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۇنتۇپ قالغاننىڭ ئۆزىنى قوبۇل قىلىدۇ. قازا نامازلارنى كېيىن ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئاللاھ ئۈممىتىنىڭ خاتالىقتىن، ئۇنتقانلىقتىن

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 131 - بەت، الدر المختار 1 - توم 679 - 685 - بەتلەر، مراقي الفلاح 75 - بەت.

ياكى زورلانغانلىقتىن ئىشلىگەن گۇناھلىرىنى كەچۈرۈۋەتتى»⁽¹⁾.

يۇقىرىقى ئۈچ ھالەتتە، قازا نامازلارنى ئوقۇشتىكى تەرتىبكە رىئايە قىلىنمايدۇ. چۈنكى تەرتىب بۇ ئۈچ ھالەتتە ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. تەرتىب بۇزۇلغان ئىكەن، قازا نامازلارنى، ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلار سىرتىدا قايسىبىر ۋاقىتتا ئوقۇسا ئادا تاپىدۇ⁽²⁾.

قازاسى ئوقۇلىدىغان نامازلار

بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى، ۋىتىر نامىزى ۋە بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ قازاسى (ئەگەر پەرزى بىلەن بىرگە قازا بولغان بولسا ۋە پىشىن ۋاقىتىغىچە ئوقۇماقچى بولسا) ئوقۇلىدۇ. ئەمما، جۈمە، ھېيت، جىنازە نامازلىرى ۋە بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ قازاسى ئوقۇلمايدۇ. قازا بولغان نامازلارنى ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلاردىن باشقا كېچە - كۈندۈزنىڭ قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ⁽³⁾.

مېيىتتىن ناماز ۋە روزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى

كېسەل كىشى ياتقان يېرىدە بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىپ بولسىمۇ ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز قالغانلىق تۈپەيلى ناماز ئوقۇيالماستىن ۋاپات ئەتكەن بولسا، بۇ كىشىنىڭ ناماز ئوقۇشقا قادىر بولالمىغان شۇ ھالەتتىكى نامازلىرى ئەپۇ قىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، مۇساپىر بىلەن كېسەل كىشى رامىزاندا روزا تۇتمىغان بولۇپ، مۇساپىر يۇرتىغا قايتىشتىن، كېسەل ساقىيىشتىن بۇرۇن ئۆلگەن بولسا، بۇلاردىن روزا ۋە ناماز كەچۈرۈم قىلىنىدۇ⁽⁴⁾.

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە: ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھ ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ»⁽⁵⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاشقا قادىر بولالمىغان كىشىلەرنىڭ ئۆزۈرلىرىنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ تولىمۇ ھەقىقەتتۇر».

(1) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) بدائع الصنائع 1 - توم 131 - بەت، مراقى الفلاح 75 - بەت.

(3) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 32 - بەت.

(4) الدر المختار 1 - توم 675 - بەت.

(5) بەقەرە سۈرىسى ئاخىرقى ئايەت.

ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ كاپارىتى بارمۇ؟

جاۋاب: بىراۋ ھايات ۋاقتىدا قايسىبىر سەۋەب بىلەن ئۆزى ئوقۇمىغان نامازلارغا كاپارەت(فىدىيە)بېرىش بىلەن ئادا تاپمايدۇ. باشقىلارنىڭ ئوقۇپ قويۇشى بىلەنمۇ ئادا تاپمايدۇ، ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەبلىرىنىڭ كېيىنكى ئۆلىمالىرىدىن، خۇسۇسەن ماۋرائۇننەھەر ئۆلىمالىرىدىن بەزىلەر نامازنى روزغا قىياس قىلىپ، تۇتالمىغان روزا ئۈچۈنمۇ كاپارەت بېرىش دۇرۇس بولغان ئىكەن، نامازنىڭ ئوقۇيالمىغان نامازلار ئۈچۈنمۇ كاپارەت (فىدىيە) بەرسە بولىدۇ، دەپ چىقارغان پەتىۋاسى بولۇپ كۆپچىلىك ئۆلىمالار تەرىپىدىن رەت قىلىنىدۇ. چۈنكى روزغا كاپارەت بېرىش مەسىلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى ئارقىلىق بېكىتىلگەن ھۆكۈم، ئەمما ناماز ھەققىدە دەلىل يوق.

نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش مەسىلىسى

شاپىئىي، ھەنەلىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سەپەردە، يامغۇرلۇق ياكى قاتتىق سۇغۇق كۈنلەردە، ھاجىلار ئۈچۈن ئەرەفات كۈنىدە پىشىن نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىنى پىشىن ياكى ئەسىر ۋاقتىدا، شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىنى شام ياكى خۇپتەن ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ (ئىككىسىنى ئارقا - ئارقىدىن بىر ۋاقتتا) ئوقۇش جائىزدۇر. ھەنەفىي مەزھىبىدىن باشقا پۈتۈن ئىسلام مەزھەپلىرى بۇ مەسىلىدە بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

ئىككى نامازنى ئالدىنقىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش «جەمئى تەقدىم»، ئىككى نامازنى كېيىنكىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش «جەمئى تەخىر» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئەمما ھەنەپىي مەزھىبىگە كۆرە، ھاجىلارنىڭ «ئەرەفات» تا ئەسىر بىلەن پىشىن نامازلىرىنى پىشىن ۋاقتىدا، «مۇزدەلىغە» دە شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى خۇپتەن ۋاقتىدا ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى سۈننەتتۇر. بۇنىڭدىن باشقا ۋاقتلاردا نامازلارنى جەمئى قىلىشقا بولمايدۇ⁽¹⁾.

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ «ھەج ئۈچۈن» «ئەرەفات» ۋە «مۇزدەلىغە» دە تۇرغاندىن باشقا ۋاقتتا ئىككى نامازنى توپلاپ بىر ۋاقتتا ئوقۇشقا بولمايدۇ» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى، بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى شەك قوبۇل قىلمايدىغان كەسكىن، ئېنىق دەلىللەر بىلەن

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 185 - 187 - بەتلەر.

بېكىتىلگەن پەرز. شۇڭا ھەدىسلەرگىلا تايىنىپ تۇرۇپ ۋاقتىدا ئوقۇشتىن ئىبارەت پەرزنى تەرك ئېتىشكە بولمايدۇ. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفاتتا پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزنى، مۇزدەلىغىدە شام بىلەن خۇپتەن نامىزنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغاندىن باشقا ھېچبىر نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن باشقا ۋاقتلاردا ئوقۇغان ئەمەس»⁽¹⁾.

ئەمما ئەرەفات ۋە مۇزدەلىغىدە باشقا ۋاقتلاردىمۇ ئىككى نامازنى بىر ۋاقتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ مەزھىبى بۇ مەسىلىدە كۈچلۈك ۋە ئەمەل قىلىشقا ئەڭ لايىقتۇر.

«الفقه الإسلامي وأدلته» (ئىسلام فىقھى ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرى) ناملىق ئەسەرنىڭ ئاپتورى دوكتور ۋەھبە زۇھەيلىي مەزكۇر ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ھەقىقەت شۇكى، نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش ھەدىسلەر بىلەن سابىت بولغانلىقى ئۈچۈن جائىزدۇر. چۈنكى ھەدىس قۇرئان كەرىمگە ئوخشاش ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ مەنبەلىرىدىن بىرىدۇر»⁽²⁾.

ئەرەفات ۋە مۇزدەلىغىدە باشقا ۋاقتلاردىمۇ ئىككى نامازنى بىر ۋاقتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىلى ۋە بەلگىلىگەن شەرتلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1 - يولۇچىلار نامازلارنىڭ قازا بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە بىرىنچى نامازنىڭ ۋاقتىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ، ئاۋۋال بىرىنچىسىنى ئاندىن ئىككىنچىسىنى بىر ۋاقتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇسا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەردە نامازنى جەمئى قىلغانلىقى ھەققىدە كەلگەن كۈچلۈك ھەدىسلەر كۆپتۇر. ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: **أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ جَمَعَ بَيْنَ الصَّلَاةِ فِي سَفَرِهَا، فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ. جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ. وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەرگە چىققىنىدا نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغان. تەبۇك غازىتى بولغان كۈنىدە، پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزنى جەمئى قىلىپ ئوقۇدى»⁽³⁾.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 351 - بەت.

(3) «سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 176 - بەت.

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: **كَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا عَجَلَ بِهِ السَّيْرُ، جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، ئالدىرىغاندا شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

يەنە ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: **رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَقِيقٍ: فَحَاكَ فِي صَدْرِي مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ. فَأَتَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، فَسَأَلْتُهُ، فَصَدَّقَ مَقَالَتَهُ** تەرجىمىسى: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى جەمئى قىلىپ ئوقۇغىنىنى كۆردۈم. ئابدۇللاھ ئىبنى شەقىق دەيدۇكى، "مەن ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ سۆزىدىن بىر ئاز شەكلىنىپ قېلىپ، ئەبۇ ھۇرەيرەدىن سورىۋىدىم، ئۇ ئىبنى ئابباسنىڭ ئېيتقانلىرىنى تەستىقلىدى"»⁽²⁾.

ئىبنى ئابباس ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملاردىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: **أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمَعَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ فِي السَّفَرِ** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

2 - كېسەل سەۋەبى بىلەن نامازلارنى جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت تارتىپ قېلىشى ئېنىق بولغان كىشىلەر ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن، ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: **جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، بِالْمَدِينَةِ، فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَلَا مَطَرٍ** تەرجىمىسى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە پىشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى خەۋپسىز ۋە يامغۇرسىز ۋاقىتلاردا جەمئى قىلىپ ئوقۇغان»⁽⁴⁾.

نەۋەۋىينىڭ شەرھىدە «ئىبنى ئابباستىن رەسۇلۇللاھ نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلدى؟

(1) «سەھىھ مۇسلىم» 5- توم 174 - بەت، «فەتھۇلبارىي» 2 - توم 872 - بەت.

(2) «سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 88 - بەت.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(4) «سەھىھ مۇسلىم» 5 - توم 178 - بەت.

دەپ سورالغىنىدا، ئۇ، ”پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈمىتىگە ئۇڭايلىق كۆرسىتىش ئۈچۈن شۇنداق قىلغان“ دەپ جاۋاب بەرگەن» دەپ قەيت قىلىنغان⁽¹⁾.

3 - ئۆزۈرلۈك (ھەمىشە قېنى ئېقىپ تۇرىدىغان) ئاياللار ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: **أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ سَهْلَةَ بِنْتَ سَهْلٍ وَحَمِصَةَ بِنْتَ جَحْشٍ لَمَّا كَانَتَا مُسْتَحَاضَتَيْنِ بِتَأْخِيرِ الظُّهْرِ وَتَعَجِيلِ الْعَصْرِ وَالْجَمْعِ بَيْنَهُمَا بَغْسَلٍ وَاحِدٍ** تەرجىمىسى: «سۇھەيىل قىزى سەھلە بىلەن جەھىش قىزى ھەمىسە ئىككىسىنىڭ ئۆزۈرلۈك ۋاقىتلىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى پىشىنىڭ ۋاقىتىنى كەينىگە، ئەسىرنىڭ ۋاقىتىنى ئالدىغا سۈرۈپ، ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا، بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشقا ئەمر قىلغان» نەۋەۋىينىڭ «سەھىھ مۇسلىم شەرھى»⁽²⁾.

4 - بالا ئېمىتىدىغان ئايال ئۈچۈن بوۋىقىنىڭ تەرەتلىرىدىن كىيىمنى ھەمىشە يۇيۇپ بولۇش قىيىن بولغانلىقتىن، - ئالدىنقى نامازنىڭ ۋاقىتىنى ئاخىرقى ۋاقىتغىچىلىك كېچىكتۈرۈپ، ئىككىنچى نامازنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقىتىدا - ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇشنى ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى دۇرۇس سانايدۇ⁽³⁾.

5- سۈيۈدۈكى توختىمايدىغان ئۆزۈرلۈك كىشى ھەر نامازغا ئايرىم تاھارەت ئېلىشقا ئاجىز كەلسە، ئۇنىڭ ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشى جائىز سانالغان. مۇندىن باشقا قاتتىق سوغۇق ياكى قاتتىق يامغۇرلۇق كۈنلەردە نامازلارنى جەمئى قىلىش جائىز كۆرۈلگەن. بىراق بۇنىڭ شەرتى: جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت ياكى تەن ساقلىققا زىيان يېتىدىغان شارائىتتا بولسا جەمئى قىلىشقا بولىدۇ. ئۇنداق بولمىسا جائىز ئەمەس⁽⁴⁾.

ئىمام شەۋكانى مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يامغۇرلۇق كېچىدە شام بىلەن خۇپتەننى جەمئى قىلغانلىقى سابت بولغان. ھەتتا ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمان قاتارلىق كاتتا ساھابىلارمۇ شۇنداق قىلغان»⁽⁵⁾.

(1) ئىمام نەۋەۋىينىڭ «سەھىھ مۇسلىم شەرھى» 5 - توم 215 - بەت.

(2) 5 - توم 214 - بەت.

(3) مركز الفتوى بإشراف الدكتور عبد الله فقيه islamway.com

(4) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 359 - بەت.

(5) «نەيلۇل ئەۋتار» 3 - توم 216 - بەت.

نامازلارنى جەمئى قىلىشنىڭ شەرتلىرى

ئىككى نامازنى جەمئى قىلغان ھالدا، ئۇلارنى بىرلا ۋاقىتتا ئارقا - ئارقىدىن ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەنكىچە:

1 - نامازنى جەمئى قىلىدىغانلىقىنى نىيەت قىلىش.

2 - ئاۋۋال ئالدىنقىسىنى، ئاندىن كېيىنكىسىنى ئوقۇشتىن ئىبارەت تەرتىبكە رىئايە قىلىش.

3 - ئىككى ناماز ئارىلىقىدا ۋاقىت ئۆتكۈزمەستىن، ئارقا - ئارقىدىن ئوقۇش.

كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىنىدا ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىنىڭ كۆرۈشىچە: پاراخوت، كېمە، ئايروپىلان، پويىز، ئاپتوموبىل قاتارلىق قاتناش قوراللىرى ئۈستىدە سەپەر قىلغاندا، ئۆزۈرسىز تۇرۇپمۇ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋاجىپ ۋە ھەر قانداق نامازلارنى شۇنداق ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق رۇكۇ ۋە سەجدىلەر بىلەن ئوقۇش شەرتتۇر.

ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ كۆرۈشىچە: يۇقىرىقى قاتناش قوراللىرىدا ئۆزۈرسىز ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىز ئەمەس. بۇ كۆرۈش كۈچلۈكتۇر. بۇ ئورۇندىكى ئۆزۈر ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى يېقىلىپ كېتىش خەۋپى بولغانلىقىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن كەسكىن ئېيتالايمىزكى:

1 - پاراخۇتتا يۈرگەندە، نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئادەتتىكىدەك ئوقۇش كېرەك. چۈنكى پاراخۇتتا باش قېيىش ياكى يېقىلىپ كېتىش خەۋپى بولمايدۇ. چۈنكى پاراخۇت ئۆيگە ئوخشاشتۇر.

2 - كېمىدە يۈرگەندە كېمە كىچىك بولۇپ، ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى يېقىلىش ئېھتىمالى بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت ۋە ھەر قانداق نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ.

3 - ئايروپىلاندا يۈرگەندە، ئورۇندۇقتىن چىقىپ بوش جايلاردا ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا (بوش ئورۇن تېپىلمىغانلىقتىن) ئىمكانىيەت بولمىغان ياكى ئۆرە تۇرسا بېشى قايدىغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش جائىزدۇر.

4 - ماشىنىدا يۈرگەندە، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ھەقىقەتەن ئىمكانسىز بولغانلىقتىن، ئەگەر نامازنى كېچىكتۈرسە ئۇنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىش ئېھتىمالى بولغان شارائىتلاردا،

ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ماشىنىنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ئوقۇش جائىزدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ يەنى: «تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىڭلار، يەنى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاڭلار» دەپ بۇيرىغان. بۇنداق شارائىتتا كۈچىمىزنىڭ يەتكىنى ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش بولغاچقا، بۇ ناماز دۇرۇستۇر.

5 - پەرز، ۋاجىپ، تەكىتلىك سۈننەت بولغان نامازلاردىن باشقا نەپلىگە ئوخشاش نامازلارنى ئۆزۈرسىز ھالدىمۇ، قايسىبىر ۋاقىتتا ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ئوقۇش جائىزدۇر. بىراق ساۋاب جەھەتتە پەرقلىق بولىدۇ. نەپلە نامازلار توغرىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. ئولتۇرۇپ ئوقۇغان كىشىگە ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان كىشى ئېرىشكەن ساۋابنىڭ يېرىمى بېرىلىدۇ»⁽¹⁾.

تۆتىنچى بۆلۈم: نامازلارنىڭ تۈرلىرى

- جامائەت نامىزى
- جۈمە نامىزى
- يولۇچى نامىزى
- ھېيت نامازلىرى
- تەراۋىھ نامىزى
- كېسەل نامىزى
- سۈتىلەش نامىزى
- كۈسۈق نامىزى
- خەۋپ نامىزى
- نەپلە نامازلىرى:
- 1 - تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى
- 2 - چاشگاھ نامىزى

(1) بۇخارى رىۋايىتى، الفقه الإسلامى وأدلته 2 - توم 54 - بەت.

- 3- تەھەججۇد نامىزى
- 4- تاۋاپ نامىزى
- 5- تەۋبە نامىزى
- 6- ئىستىخارە نامىزى
- 7- ھاجەت نامىزى
- 8- ئەۋۋابىيىن نامىزى
- 9- تەسبىھ نامىزى
- جىنازە نامىزى
- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزدىن ئۆرنەكلەر

جامائەت نامىزى

جامائەت ۋە جامائەت نامىزىنىڭ تەرىپى

جامائەت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى — بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇشى دېمەكتۇر. ئەمما ئىسلام فىقھى ئىستىلاھىدا جامائەت، مەسجىد تە ياكى ئۆيىدە ياكى ھەرقانداق بىر جايدا توپلىنىپ ناماز ئوقۇغان كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ.

ئەمما جامائەت نامىزى - پەرز، ۋاجىب ۋە تەراۋىھ نامازلىرىنى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئادا قىلىش دېمەكتۇر.

جامائەت نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئەرلەر ئۈچۈن تەكىتلىك سۈننەتتۇر. جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق بولىدىغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «جامائەت بىلەن ئوقۇغان ناماز يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگىدۇر»⁽¹⁾.

ئاياللارنىڭمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى تولىمۇ ياخشىدۇ. ئۇلارمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئەرلەرنىڭ ئېرىشكەن ساۋابقا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدۇ. پەقەت مەزھەپ ئالىملىرى ئاياللارنى پىتنە - پاساتقا يېقىن دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئۇلارنىڭ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشىنى ئانچە تەشەببۇس قىلىپ كەتمىگەن. بۇ سەۋەبتىن، بىزنىڭ ئۇيغۇر دىيارىمىزدا، ئاياللارنى مەسجىدلەردىن مەنئى قىلىدىغان، ئىسلام تەلىماتىغا يات، غەلىتە ئەھۋاللار تا ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلگەن. ھەتتا ئاياللارنىڭ مەسجىدكە كىرىشىنى كىشىلەرگە شۇنداق سەت كۆرسىتىۋەتكەنكى، ئاياللار كىنو، تىياتېرلارغا بارسا، بازارلاردا دۇكان ئېچىپ سودا قىلسا ئەيىبلەيدىغان، ئەگەر بىرەر مۇسۇلمان ئايال، ھەتتا ياشانغان موماي بولسىمۇ مەسجىدكە كىرىپ قالسا، ئۇنىڭغا سەسكىنىش بىلەن قارايدىغان ۋە ئەيىبلەيدىغان كەيپىياتلار مۇبار. بۇ خاتادۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئاياللىرىڭلار سىلەردىن مەسجىدلەرگە بېرىش

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

توغرۇلۇق رۇخسەت سورىسا، ئۇلارنى مەسجىدلەرگە بېرىشتىن مەنئى قىلماڭلار»⁽¹⁾.

يەنە مۇنداق دېگەن: «ئاياللىرىڭلارنى مەسجىدلەرگە بېرىشتىن مەنئى قىلماڭلار، ئۆيلىرىدە ئوقۇغىنىمۇ ئۇلار ئۈچۈن ياخشى»⁽²⁾.

ئەۋلادلارنىڭ تۇنجى ئۇستازلىرى بولغان ئانىلارنىڭ مەسجىدلەردە ناماز ئوقۇشى چەكلىنىدىغان بۇ غەلىتە ئادەت تۈپەيلى ئانىلار دىنىي تەلىم - تەربىيەلەرنى ۋە قۇرئان، ھەدىسلەرنىڭ تەلىماتلىرىنى ئاڭلاش پۇرسىتىدىن مەھرۇم بولغانلىقتىن، ئۇلار ئىسلام دىنىنىڭ ئائىلە، بالا تەربىيەلەش ۋە ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى توغرىسىدىكى پىرىنسىپلىرى ۋە ۋە كۆرسەتمىلىرىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز قالدى. ئىسلام تەلىماتلىرىدىن خەۋەرسىز قالغان بۇ ئاڭسىز ئانىلارنىڭ تەربىيىسىدە ئۆسكەن بالىلارمۇ ئاڭسىز ئۆسۈپ يېتىلدى. ئەگەر مەسجىدلىرىمىزدە ئاياللار ئۈچۈن ئايرىم جايلاپ ئايرىلسا، ئۇلارمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇپ ئەرلەرنىڭ تاپقان ئارتۇق ساۋابلىرىنى تاپسا، ئەمىر - مەرۇپ، ۋەز - نەسەھەتلەرنى ئاڭلاپ ئۆزلىرىنى، ئاندىن پەرزەنتلىرىنى ئىسلام تەربىيىسى بويىچە تەربىيەلەپ يېتىشتۈرسە، بۇنىڭ نېمە زىيىنى بار؟ ئەكسىچە ئاياللارنى مەسجىدلەردىن توسقىنىمىز ئۈچۈن زىيان تارتتۇق. ئاياللارنىڭمۇ جامائەتتە بولۇشى ئەۋلادلارنىڭ تەربىيىسى ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان بىر مۇھىم ئىشتۇر.

پىتنە - پاسات ھەر قانداق جايدا بار. ئۇنىڭدىن ساقلىنىش ھەركىمنىڭ ئۆزىگە باغلىق ئىش. ئاياللار ئىسلام دىنىدا كۆستىلگەن دىنىي قىياپەتتە كىيىنىپ، باشلىرىغا رومال (ھىجاب) ئارتىپ مەسجىدلەرگە بارسا، ئۇنىڭ ھېچكىمگە پىتنىسى ياكى زىيىنى بولمايدۇ. بەلكى پايدىسى بولىدۇ.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «كىمكى ئاللاھ تائالاغا مۇسۇلمان پېتى ئۇچرىشىنى ئارزۇ قىلىدىكەن، ئاشۇ نامازلارغا چاقىرىلغان ھامان ھازىر بولۇپ ئادا قىلسۇن. ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلارغا ھىدايەتنىڭ يوللىرىنى كۆرسەتكەن. مەزكۇر نامازلار ئەنە ئەشۇ ھىدايەتنىڭ يوللىرىدىندۇر. ئەگەر سىلەر بۇ نامازلارنى جامائەتتىن ئايرىلغان كىشى ئۆيىدە ئوقۇغاندەك ئۆيۈڭلەردىلا ئوقۇساڭلار پەيغەمبىرىڭلارنىڭ سۈننىتىنى تەرك ئەتكەن بولىسىلەر. پەيغەمبىرىڭلارنىڭ سۈننىتىنى

(1) ئىمام مۇسلىم ۋە ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

تەرك ئەتسەڭلەر ئېزىپ كېتىسەلەر. كىمكى كامىل تاھارەت ئېلىپ بۇ مەسجىدلەرنىڭ بىرەرسىگە يول ئالىدىكەن، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ھەر بىر قەدىمىگە بىردىن ساۋاب يېزىلىدۇ، ھەر بىر قەدىمى ئۈچۈن بىر مەرتىۋە قازىنىدۇ ۋە ھەر بىر قەدىمى ئۈچۈن بىردىن گۇناھى ئۆچۈرىلىدۇ. بىزنىڭ جامائىتىمىزنى كۆرۈۋاتمەنكى، جامائەتتىن پەقەت مۇناپىقلارلا ئايرىلىپ قالماقتا. ئۇلار تونۇلغان مۇناپىقلاردۇر. بىزدە مەسجىدكە بارالمايدىغان ئاجىز كىشىلەر مۇيۈلەپ كەلتۈرۈلەتتى، ئىككى كىشى ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدىن يۈلەپ جامائەت سېپىگە تۇرغۇزاتتى»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى خۇپتەن نامىزنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن، ئۇ كېچىنىڭ يېرىمىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. كىمكى خۇپتەن بىلەن بامدات نامىزنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن، ئۇ كېچىنىڭ ھەممىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «قاراڭغۇلاردا مەسجىدلەرگە يۈرگۈچىلەرگە قىيامەت كۈنىدىكى تولۇق نۇردىن خۇشخەۋەر بەرگىن»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «كىشىلەر ئەزان ئوقۇلغان ھامان مەسجىدكە بېرىش ۋە بىرىنچى سەپتىن ئورۇن ئېلىشتىكى كاتتا ساۋابنى بىلسە ئىدى، بىرىنچى سەپتىن ئورۇن تەگمەسە ئۆزئارا چەك تاشلىشىپ بولسىمۇ بىرىنچى سەپتىن ئورۇن ئېلىشقا تىرىشقان بولاتتى. ئۇلار كۈننىڭ ئىسسىقىدا مەسجىدكە بېرىشتىكى كاتتا ئەجىرنى بىلسە ئىدى، مەسجىدكە بېرىشتا مۇسابىقىلاشقان بولاتتى. ئۇلار قاراڭغۇلاردا ۋە تاڭ سەھەرلەردە مەسجىدكە بېرىشتىكى كاتتا ساۋابنى بىلسە ئىدى، ئۆمىلەپ بولسىمۇ بارغان بولاتتى»⁽⁴⁾.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ھېكمىتى

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ ناماز ئىجتىمائىي تەربىيە ۋە ئىنسانلارنى يېتىشتۈرىدىغان ئالاھىدە بىر مەكتەپتۇر. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇپ، ئۇلارنىڭ بۇ نامازلارنى ئۆزلىرى ياشاۋاتقان جەمئىيەت ئەھلىنىڭ ئىشتىراكىسىز ھالدا ئادا قىلىشىغا كۇپايە قىلماستىن، ئۇنى جامائەت بىلەن (مەسجىدتە)

(1) مۇسلىم ۋە ئەبۇدۇۋۇد رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) بۇخارى رىۋايىتى.

ئوقۇشقا قاتتىق تەشەببۇس قىلغان. چۈنكى ھەر قانداق بىر جەمئىيەت بىرلىككە ئېھتىياجلىقتۇر. بىرلىك ئەڭ يىمىرىلمەس قۇۋۋەتتۇر. جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش بىرلىك ۋە ئىناقلىقنىڭ ۋاسىتىسىدۇر. مۇسۇلمانلار ئەزان چاقىرىلغاندىن كېيىن، ھەممىسى ئۆز مەھەللىلىرىدىكى مەسجىدلەرگە بېرىپ بىر كۈندە بەش قېتىم توپلىنىدۇ. ئاندىن، ئۇنىڭدىن كەڭرەك دائىرىدە، ھەپتىدە بىر كۈن جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن توپلىنىدۇ. مانا بۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەپتىلىك قۇرۇلتىيى بولۇپ، بۇنىڭدا مۇسۇلمانلار ۋەز - نەسبەتلەرنى، تەلىم - تەربىيەلەرنى ئاڭلاش ئارقىلىق دىنىي بىلىملەرگە ئىگە بولغاننىڭ سىرتىدا، ئۆزلىرىنىڭ يالغۇز، كۈچسىز ئەمەسلىكىنى، بەلكى پۈتۈن جامائەت دىنىي جەھەتتىن ئۆزئارا قېرىنداشلىق سۈپىتىدە يىمىرىلمەس بىر كۈچ ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ. ئاندىن تېخىمۇ كەڭ كۆلەمدە ئىككى ھېيت نامىزىغا توپلىنىدۇ. مانا بۇ، مۇسۇلمانلاردىكى يىللىق ئىككى چوڭ قۇرۇلتايدۇر. بۇنىڭغا پۈتۈن مەھەللە، يېزا ۋە شەھەر ئەھلى، ھەتتا ئادەتتە باشقا كۈنلەردە مەسجىدلەرگە كەلمەيدىغان كىشىلەر مۇئەتتەپ قىلىدۇ. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى بىر - بىرى بىلەن كۆرۈشەلمىگەنلەر، ئارىدا رەنجىش يۈز بېرىپ كۆرۈشمىگەنلەر ھەممىسى بۇ مۇبارەك قۇرۇلتايدىن كېيىن، ئۆز ئارا قۇچاقلىشىپ كۆرىشىدۇ ۋە بىرگە خوشاللىقنى تەنتەنە قىلىشىدۇ. جەمئىيەت ئەھلى مۇشۇنداق ئىناق، ئىتتىپاق بولغان ئىكەن، ئۇلار چوقۇم بەختكە ئېرىشىدۇ. جەمئىيەتمۇ بۇ بىرلىكنىڭ بەرىكەتلىكى بىلەن گۈللىنىدۇ.

جامائەت نامىزى ئەسكىرىي تەربىيىدۇر⁽¹⁾

جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازدا ئىتائەتچانلىق بىلەن ئىنتىزامچانلىقتىن ئىبارەت ئەسكىرىي تەربىيە باردۇر. ھازىرقى مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۆزىنىڭ يولباشچىلىرىغا ئىتائەت قىلىش، ئىنتىزامغا رىئايە قىلىش ۋە بىرلىشىش ئارقىلىق قەد كۆتۈرۈشكە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىكى ئەربەبلەردىنمۇ زور ئېھتىياجلىقتۇر. دۇنيادا قانداق بىر ئەسكىرىي ئىنتىزام ۋە ئىتائەتچانلىق نامازدىكى ئىنتىزامغا ئوخشىسۇن! نامازدا مۇسۇلمانلار باراۋەر، تۈز سەپكە تىزىلىدۇ. پۇت پۇتقا، مۈرە مۈرىگە تېگىپ تۈز تۇرىدۇ. ئىمام رۇكۇ قىلسا جامائەت بىرلىكتە رۇكۇ قىلىدۇ، سەجدە قىلسا بىرگە سەجدە قىلىدۇ. ئىمام قىرائەت قىلسا ئۇلار قۇلاق سېلىپ تۇرىدۇ. ئىمام سالام بەرسە ھەممىسى سالام بېرىدۇ. نامازدىكى بۇ ئىنتىزامغا رىئايە قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ.

(1) دوكتور يۇسۇف ئەل قەرداۋىينىڭ «العبادة في الإسلام» ناملىق ئەسىرىدىن ئېلىندى.

مەسجىد ئومۇمنىڭ مەكتىبىدۇر

دۇنيادا قانداق بىر مەكتەپ مەسجىدلەرگە ئوخشاش ئومۇم خەلق ئۈچۈن كېچە - كۈندۈز ئوچۇق تۇرىدۇ ۋە رەسمىيەتسىز ھالدا چوڭ - كىچىك ھەر كىمگە ئېھتىياجلىق بىلىملەرنى بېرىدۇ؟ قانداق بىر مەكتەپ مەسجىدكە ئوخشاش كىشىلەرگە ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق، مۇئامىلە مەسىلىلىرىنى چەكلىمىسىز ھالدا، ئەركىن، ئازادە بىلىم بېرەلەيدۇ؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ مەسجىدلەر ئەنە شۇنداق رولىنى جارى قىلدۇرۇپ كەلگەن ۋە كۆپىنچە ئىسلام ئەللىرىدىمۇ ھازىرغىچە شۇنداق بولۇۋاتىدۇ»

مەسجىدكە بېرىشنىڭ ئەدەپلىرى

مەسجىد ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىبادەتگاھى، تەلىم - تەربىيە ئۆگىنىش ئورنى. مۇندىن باشقا مەسجىد مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە مۇقەددەس ئورنى ۋە ھۆرمىتى بولغان بىر جاي. شۇڭا مەسجىدلەرگە تاھارەتسىز كىرىلمەيدۇ. ناماز ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كېلىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىلەر:

- 1 - كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيىگە كېرىش.
- 2 - مەسجىدكە كىرگەن ھامان ئولتۇرماستىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش. (قايسىبىر مەقسەت بىلەن كىرگەن كىشىمۇ ئوقۇيدۇ).
- 3 - ساۋابنىڭ كۆپرەك بولۇشى ئۈچۈن مەسجىدكە سالماق قەدەم بىلەن بېرىش. چۈنكى مەسجىدكە بېرىش ئۈچۈن ئالغان ھەر بىر قەدەمگە ئايرىم ساۋاب يېزىلىدۇ.
- 4 - جامائەت بىلەن ناماز باشلانغىچىلىك قىلىشقا قاراپ ئولتۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ زىكرى بىلەن مەشغۇل بولۇش.
- 5 - ھەر قانداق چوڭ - كىچىك گۇناھلار ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلاش.

6 - نامازدا تۇرغاندا سەپنى تۈزەش، بوش ئورۇنلارنى تولدۇرۇش. نامازدا سەپنى تۈزەش ناھايىتى مۇھىمدۇر. بۇ مەسىلە نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشىغا ئالاقىدار بولۇپ، بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «سەپلىرىڭلارنى تۈزەڭلار. ھەقىقەتەن سەپنىڭ تۈز بولۇشى نامازنىڭ تولۇق ئادا بولۇشى دېگەنلىكتۇر»⁽¹⁾.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

7 - نامازغا چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش. ئىسلام دىنى گۈزەللىك ۋە پاكىزلىق دىنى بولغانلىقتىن، ئۇ كىشىلەرنى ھەمىشە مەدەنىيەتلىك ۋە پاكىز بولۇشقا چاقىرىدۇ. خۇسۇسەن، مەسجىدكە بارغاندا كىيىملەرنى تۈزەپ، ئالاھىدە گۈزەل يارىشىملىق ھالدا بېرىش ساۋابتۇر. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئادەم بالىلىرى! ھەر ناماز ۋاقتىدا (ئەۋرىتىڭلارنى يېپىپ تۇرىدىغان، گۈزەل) كىيىمىڭلارنى كىيىڭلار»⁽¹⁾.

ئىماملىق ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

ئىمام - جامائەتنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ ئۇلارغا نامازنى باشلاپ ئوقۇپ بېرىدىغان كىشى دېمەكتۇر.

ئىماملىقنىڭ شەرتلىرى

- 1 - ئىمام بولغان كىشىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى.
- 2 - بالىغ (15 ياشتىن يۇقىرى) بولۇشى.
- 3 - ئاقىل (ئەقلى - ھۇشى جايىدا) بولۇشى.
- 4 - ئەر بولۇشى.
- 5 - قۇرئان سۈرىلىرىنى يادا ۋە توغرا ئوقۇشنى بىلىدىغان بولۇشى.
- 6 - ئۆزۈرلۈك (كۆپ بۇرنى قانايىدىغان ياكى سۈيۈدۈكىنى تۇتالمايدىغان) بولماسلىقى شەرتتۇر⁽²⁾.

ئىماملىققا ھەقلىق بولغۇچىلار

جامائەتنىڭ ھەممىسى ياكى كۆپ قىسمى يۇقىرىقى شەرتلەرگە لايىقەتلىك بولۇپ، ھەممىسى ئوخشاش سەۋىيەدە بولۇپ قالغاندا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئىمام بولىدىغان كىشى مۇنۇ تەرتىب بويىچە تاللىنىدۇ: ئەڭ ئاۋۋال دىنىي مەسىلىلەرنى، خۇسۇسەن ناماز ئەھكاملارنى باشقىلاردىن ياخشى بىلىدىغان بولغىنى، ئاندىن قۇرئاندىن كۆپرەك يادا بىلىدىغان ۋە ئەڭ چىرايلىق ھەم توغرا قىرائەت قىلالايدىغىنى، ئاندىن ئەڭ تەقۋادار

(1) ئەئزان سۈرىسى 31 - ئايەت .

(2) الدر المختار 1 - توم 513 - بەت، بدائع الصنائع 1 - توم 156 - بەت.

بولغىنى، ئاندىن يېشى چوڭراق بولغىنى، ئاندىن ئەخلاقى گۈزەل بولغىنى ئىماملىققا تاللىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « جامائەتكە قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ياخشى ئوقۇيدىغان كىشى ئىمام بولسۇن، ئەگەر ئۇلار قۇرئان ئوقۇشتا ھەممىسى ئوخشاش سەۋىيەدە بولغاندا، سۈننەتنى ئەڭ ياخشى بىلىدىغىنى ئىمام بولسۇن»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: « نامزىڭلارنىڭ قوبۇل بولىشىدىن خوشلانساڭلار، سىلەرگە ئۆلۈملىرىڭلار ئىمام بولسۇن، چۈنكى ئۇلار ئاللاھ بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئەلچىڭلاردۇر»⁽²⁾.

جامائەتنىڭ ھەممىسى يۇقىرىقى سۈپەتلەردە ئوخشاش بولۇپ قالغاندا، ئۇلار ئۆز ئارا چەك تاشلىشىش ياكى جامائەتنىڭ تاللىشى ئارقىلىق بىرسى ئىماملىققا تەيىنلىنىدۇ. ئىمام تاللاشتا جامائەت ئىختىلاپلىشىپ قالسا، كۆپ سانلىقنىڭ رەيى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. ئۆيىدە جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇغاندا، ئۆي ئىگىسى ئىماملىققا سالماھىيەتلىك بولسا ئۆزى ئىمام بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « بىراۋلارنىڭ ئۆيىگە بارغان كىشى ئۇلارغا ئىمام بولمىسۇن، بەلكى شۇ ئۆينىڭ ئىگىسىدىن بىرسى ئىمام بولسۇن»⁽³⁾.

دۆلەت مۇپتەسسى بار يەردە ئۇنىڭدىن باشقىلار ئىمام بولمايدۇ. مۇپتى ياكى قازىدىن باشقا قايسىبىر مۇسۇلمان دىنىي ئەمەلدار مەسجىدنىڭ رەسمىي ئىمامنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ناماز ئوقۇيالىمايدۇ. چۈنكى رەسمىي ئىمام ئۆز مەسجىدىدە ئىماملىققا ئۇلاردىن ئەۋزەلدۇر⁽⁴⁾.

ئىماملىقى مەكرۇھ بولىدىغانلار

نامازلاردا جامائەتكە ئىمام بولۇشى مەكرۇھ سانالغانلار تۆۋەندىكىچە:

1- شەرىئەتنىڭ چەكلىمىلىرىگە ئانچە رىئايە قىلىپ كەتمەيدىغان پاسىق ئالىم. ئەمما مۇنداق كىشىنىڭ ئىمام بولۇپ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇستتۇر. ئەگەر ئىماملىققا ئۇنىڭدىن ھەقىقەتەن بىرى بولمىغان شارائىتتا، ئۇنىڭ ئىماملىقى ئەلۋەتتە مەكرۇھسىز دۇرۇستتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام « ھەر قانداق ياخشى ۋە گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋېرىڭلار» دەپ كۆرسەتكەن⁽⁵⁾.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تەبەرائى رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) الدر المختار 1 - توم 522 - بەتلەر، فتح القدیر 1 - توم 245 - 247 - بەتلەر.

(5) دار قۇننى رىۋايىتى.

2 - ئەما - ئەما كىشىنىڭ ئىماملىقىنىڭ مەكرۇھ سانىلىشىنىڭ سەۋەبى، ئۇنىڭ كۆرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن بەدىنى ۋە كىيىمىنى پاسكىنىلىقلاردىن ھەمىشە پاك تۇتالىشىنىڭ قىيىنلىقىدىن ئىدى. ئەمما جامائەتتە ئۇنىڭدىن ئاللىمراق بىرەرسى بولمىسا، ئۇنىڭ ئىماملىقى ئەۋزەلدۇر. شاپىئىي مەزھىبىگە كۆرە، ئەما كىشىنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھسىز دۇرۇستۇر. چۈنكى ئەما كىشى نامازدىكى «خۇشۇ» (ئاللاھ بىلەنلا بولۇش) ئىشىدا باشقىلاردىن ھۇشيار كېلىدۇ.

3 - ئىماملىقى جامائەت تەرەپتىن ياققۇرۇلمىغان كىشى. بۇنداق كىشىنىڭ ئىماملىقى ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، مەكرۇھ تەھرىمى سانىلىدۇ، ئەمما باشقا مەزھەپلەردە مەكرۇھ تەنزیھى دەرىجىسىدىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جامائەت ياققۇرۇلمىسىمۇ ئۆزىچە ئىمام بولىۋالغان ئادەمنىڭ نامىزىنى ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ»⁽¹⁾.

4 - ئۆزى مۇسۇلمان بولسىمۇ، پىكىر ئېقىمى ئومۇمىي مۇسۇلمانلاردا تونۇلغان قائىدە - يوسۇندىن باشقىچە بولغان كىشى. مەسىلەن: شىئەلەرنىڭ پۇتلارنى يۇيۇش ئورنىغا مەسھى قىلىشى ۋە ئاياقلارغا مەسھى قىلىشىنى ئىنكار قىلغىنىغا ئوخشاش. ئۇلارنىڭ بۇ قىلغانلىرى شەرىئەتتە بەلگىلەنگەنلەرنى ئىنكار قىلغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى دەلىللەرنى تەۋىل قىلىش ئارقىلىق شۇ چۈشەنچىگە قانائەت قىلغانلىقىدىن ئىدى⁽²⁾.

ھەنەلىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەپلەردە، زىنادىن بولغان كىشىنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھتۇر، ئەمما ئۇنى جامائەت ئۆزلىرى تاللاپ ئىمام قىلىۋالسا ھېچ ۋەقەسى يوق، دېيىلگەن. بۇلارنىڭ مۇنداق دېيىشىدە قۇرئان كەرىم ياكى ھەدىسلەردىن دەلىل - ئىسپات يوق. بۇ مەزھەپلەرنىڭ بەزىسى "زىنادىن بولغان ئادەم ئادەتتە كىشىلەر تەرىپىدىن ياققۇرۇلمايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ ئىماملىقى مەكرۇھتۇر" دېسە، بەزىسى "زىنادىن بولغان ئادەم ئاتا - ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىن مەھرۇم بولغانلىقتىن، ئۇ ئەدەپ - ئەخلاق ۋە ئىلمىي جەھەتتە ياخشى تەربىيىلەنمەيدۇ" دېدۇ. كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، بۇلارنىڭ «زىنا بالىسىنىڭ ئىمام بولىشى مەكرۇھتۇر» دېگەن بۇ قارىشى سەرگە ئولتۇرمايدىغان پۈچەك قاراشتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ تەرجىمىسى: «بىر ئايال باشقا بىر ئايالنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن جازاغا تارتىلمايدۇ» دېگەن تۇرسا، ئاتا - ئانىسى زىنا قىلغان بولسا بالىسىنىڭ نېمە گۇناھى بار؟ زىنادىن بولغان

(1) ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە ۋە تىرمىزىيلار رىۋايىتى.

(2) الدر المختار 1 - توم 522 - 531 - بەتلەر، بدائع الصنائع 1 - توم 156 - بەت، فتح القدير 1 - توم 247 - 249 - بەتلەر.

بولسىمۇ ئىماملىققا سالاھىيەتلىك بولۇپ يېتىشكەن بىرى بولسا، ئۇنىڭ ئىماملىقى نېمىشكە مەكرۇھ بولىدىكەن؟

ئىسلام ئۆمىتىنى چەتكە قېقىشنىڭ خاتالىقى

ئىسلام ئۆمىتىدىن بولغان ھەر خىل مەزھەپ، ھەرخىل جامائەت ۋە ھەرخىل تائىپە كىشىلىرىنى ئۇلارنىڭ ئىسلام شەرىئىتى رەت قىلىدىغان بىدئەت (دىندىن سانالمىدىغان ئىشلار) نى سادىر قىلغانلىقى ياكى كۆپۈرلۈك دائىرىسىگە كىرمەيدىغان دەرىجىدىكى پىكىر ئېقىمى سەۋەبلىك كاپىرلاردىن ساناشقا ياكى ئۇلارنى چەتكە قېقىشقا بولمايدۇ. « ھەتتا مۇسۇلمانلارنىڭ قېنىنى ۋە مال - مۈلكىنى ئۆزلىرى ئۈچۈن ھالال سانىدىغان، ئاللاھ تائالانىڭ بەزى سۈپەتلىرىگە ئىنكار قىلىدىغان خاۋارىجلارنىمۇ كاپىرلار دەپ قاراشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنىشى ئۇلارنىڭ كۇففارلاردىن ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلارنىڭ قىلغانلىرى شەرىئەتنى رەت قىلغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى شەرىئەت دەلىللىرىنى تەۋىل قىلىشتا خاتالاشقانلىقتىن ئىدى»⁽¹⁾.

بۇنىڭغا بىنائەن، بىدئەت سادىر قىلىدىغان بىرەر جامائەت ياكى مەزھەپكە مەنسۇپ بولغان ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا بىزنىڭ ئۇيغۇر دىيارىمىزدا، بەزى مۇسۇلمانلاردىكى بىر قىسىم بىدئەت ياكى شەرىئەت دەلىللىرىنى چۈشىنىش جەھەتتە شۇنداق قوبۇل قىلىنغان خاتا پىكىرلەرنى باھانە قىلىپ، ئۇلارنى مۇسۇلمانلىقتىن چىقىرىپ تاشلايدىغان، ھەتتا بىر جامائەت يەنە بىر جامائەتنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشنى راۋا كۆرمەيدىغان يېڭى رادىكالىزم ئېقىملىرى ئوتتۇرىغا چىقىشقا باشلىدى. بۇ مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن خەتەرلىك ئېقىمدۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ ئىتتىپاقى ۋە بىرلىكى قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن ئەمرى بىلەن پەرزدۇر. مەكرۇھ سانالغان ئىشلار يۈزىسىدىن ھەتتا بىرەر سۈننەتنى بەرپا قىلىش ئۈچۈنمۇ پەرزنى تەرك ئېتىشكە قەتئىي بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: « ھەر قانداق ياخشى ۋە گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋېرىڭلار»⁽²⁾ دېگەن كۆرسەتمىسىمۇ بۇنى مەقسەت قىلغان بولمىشى مۇمكىن. بۇھەدىس گۇناھكار كىشىنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشنى تەشەببۇس قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى جامائەتنىڭ بىرلىكىنى ساقلاپ قېلىشنىڭ مۇھىملىقى سەۋەبتىن ئېيتىلغان بولمىشى ئېھتىمال.

(1) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 187 - بەت.

(2) دارقۇتنى رىۋايىتى

ئىمامغا ئەگىشىشنىڭ شەرتلىرى

1 - ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشنى نىيەت قىلىش. ئىمامغا ئىقتىدا قىلماقچى بولغان كىشى نامازنى باشلاشتا تەكبىر ئېيتىشتىن بۇرۇن ھەم ئۆز نامىزىغا ھەم ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشقا (ئويغۇنلىشىشقا) نىيەت قىلىشى لازىم. مەسىلەن: «نىيەت قىلدىم ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن شۇ ۋاقىتنىڭ پەرزىنى ئادا قىلىشقا، ئىقتىدا قىلدىم بۇ ئىمامغا» دەپ نىيەت قىلىش.

2 - ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ئايال جامائەتلەرمۇ بولسا، ئىمامنىڭ ئاياللارغا ئىمام بولۇشىنىمۇ نىيەت قىلىشى كېرەك. ھەتتا ئاياللارنىڭ مەۋجۇد بولۇش ئېھتىماللىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ھەر نامازدا ئېھتىيات يۈزىسىدىن (ماڭا ئەگەشكەن جامائەتنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىماملىقىغا) دەپ نىيەت قىلىشى لازىم.

3 - ئىمام بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا ئاياللار سېپى بولماسلىقى.

4 - جامائەت ئىمامنىڭ ئارقىسىدا بولۇشى، ئارىلىقتا بوشلۇق قالدۇرۇلۇشى كېرەك.

5 - ئىمام بىلەن جامائەت ئەينى نامازنىڭ پەرزىنى ئوقۇشى.

6 - جامائەت ئىمامنى كۆرۈلۈشى ياكى ھېچبولمىغاندا ئاۋازنى ئاڭلىيالىشى.

7 - ئىمام بىر بىنا، جامائەت باشقا بىر بىنادا بولماسلىقى لازىم.

8 - ئىمام بىلەن جامائەتنىڭ ئارىسىدا قېيىق ئۆتەلمىگەندەك ئۆستەڭ ياكى ھارۋا ماڭالىغىدەك يول بولماسلىقى.

9 - جامائەت بىر كىشىدىن كۆپ بولغاندا، ئىمامنىڭ جامائەتتىن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر پۈت مىقدارى ئالدىدا تۇرۇشى، ئەگەر ئىمامدىن باشقا جامائەت بىرلا كىشى بولسا، ئۇنىڭ ئوشۇقى ئىمامنىڭ ئوشۇقىدىن ئارقىدا تۇرۇشى شەرتتۇر⁽¹⁾.

جامائەت توغرىسىدىكى مەسىلىلەر

ئەرنىڭ ئايالغا ياكى كىچىك بالغا، ئۆزۈرسىز كىشىنىڭ ئۆزۈرلۈك كىشىگە، ئالىم ياكى قارىيىنىڭ ناماز ئەھكاملىرىنى بىلمەيدىغان بىرىگە ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس. ئەمما تاھارت ئالغان كىشىنىڭ تەيەممۇم قىلغان كىشىگە، ئۆرە تۇرغان كىشىنىڭ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇيدىغان كىشىگە - ئەگەر ئۆزىدىن ھەقلىق بولسا - ئىقتىدا قىلىشى جائىزدۇر.

(1) الدر المختار 1 - توم 522 - 531 - بەتلەر، بدائع المنافع 1 - توم 138 - 146 - بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 84 - بەت.

شۇنداقلا، پەرز ئوقۇۋاتقان ئادەمگە نەپلە ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئىقتىدا قىلىشى جائىزدۇر، ئەمما باشقا بىر پەرزنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمگە يەنە باشقا بىر پەرزنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس⁽¹⁾.

بىراۋ بىر ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇپ بولۇپ، كېيىن ئىمامنىڭ تاھارەتسىز ئىكەنلىكىنى بىلسە، نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ.

ئاياللار ئۆزلىرى ئايرىم جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇغاندا، ئىمام بولغان ئايال سەپنىڭ ئالدىغا چىقمايدۇ، بەلكى سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرىدۇ. ئۆزۈرسىز ئايالنىڭ ئۆزۈرلۈك ئايالغا ئىقتىدا قىلىشى جائىز ئەمەس⁽²⁾.

جامائەت سېپىنىڭ تەرتىبى

ئىمامدىن كېيىن ئاۋۋالقى سەپتە ئەرلەر، ئاندىن كېيىنكى سەپتە بالىلار، ئاندىن خۇنسالار(ئىككى جىنسىلقلار)، ئەڭ ئاخىرىدا ئاياللار سەپ تۇتىدۇ. ئاياللارنىڭ ئەرلەر بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى قەتئىي جائىز ئەمەس. ئاياللار ئەرلەرنىڭ ئارقىسىدا ئايرىم سەپ تۈزۈشى ۋە ئەرلەر سېپى بىلەن ئاياللار سېپى ئارىلىقىدا توساق بولۇشى لازىم⁽³⁾.

ئايال بىلەن ئەر بىر سەپتە تۇرۇپ نامازغا تۇرغان بولسا، گەرچە بۇ ئەر شۇ ئايالنىڭ مەھرىمى (ئاتىسى ياكى ئېرى ياكى قېرىندىشى) بولسىمۇ، ئايالنىڭ يېنىدا تۇرغان مەزكۇر ئەرنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. شۇنداقلا، ئايال كىشى ئەرلەر سېپىنىڭ ئوتتۇرىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇسا، ئۈچ كىشىنىڭ - ئايال كىشىنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە تۇرغان ئىككى كىشى بىلەن ئارقىسىدا تۇرغان كىشىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ⁽⁴⁾.

ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتى

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشقا تېرىشىش مۇستەھەب ئەمەللەردىن سانىلىدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىشنىڭ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەگەر ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ پەزىلىتىنى بىلسەڭلەر(ياكى كىشىلەر بىلسە) ئىدى، ئالدىنقى سەپكە تېرىشىش ئۈچۈن چەك

(1) قدوري 7 - بەت.

(2) اللباب شرح الكتاب 40 - بەت.

(3) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 41 - بەت.

(4) ردالمحتار 535 - 537 - بەتلەر.

تاشلاشقان بولاتتىڭلار»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئەرلەر سېپىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئالدىنقىسى ۋە ئەڭ يامىنى ئاخىرقىسىدۇر. ئاياللار سېپىنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئاخىرقىسى ۋە ئەڭ يامىنى ئالدىنقىسى دۇر»⁽²⁾.

ئەرلەرنىڭ ئالدىنقى سەپتە تۇرۇشنىڭ ياخشىلىقى ئالدىنقى سەپنىڭ پەزىلىتىنىڭ يۇقىرىلىقىدىن؛ ئاياللارنىڭ ئاخىرقى سەپتە تۇرۇشنىڭ ياخشىلىقى ئۇلارنىڭ ئەرلەرگە ئارىلىشىپ ناماز ئوقۇشتىن يىراق بولۇشنىڭ ئەۋزەللىكىدىن ئىدى⁽³⁾.

ئارقا سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرغان كىشىنىڭ مەسلىسى

ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى جامائەت نامىزىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سەپتە ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولامدۇ ياكى قوبۇل بولمامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان. ھەنبەلىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەپلەرگە كۆرە، مۇنداق كىشىنىڭ نامىزى دۇرۇستۇر، قوبۇل بولىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى ئەبۇ بەكرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەدىسى بولۇپ، ئۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ قىلىۋاتقان ۋاقىتتا نامازغا ئۆلگۈرۈم ۋە رۇكۇغا يېتىشىۋېلىش ئۈچۈن ئالدىنقى سەپكە بارماستىنلا ئارقىدا تۇرۇپ رۇكۇغا باردىم. كېيىن بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتىپ بىرىۋىدىم ئۇ ماڭا "ئاللاھ ساڭا سەن ساناپ بولالمىغۇچىلىك كۆپ تىرىشچانلىق ئاتا قىلسۇن" دېدى»⁽⁴⁾.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «كېچىنىڭ ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ۋە ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولۇمدىن تۇتقىنىچە مېنى سۆرەپ يېنىغا ئەكىلىپ تۇرغۇزدى»⁽⁵⁾.

يۇقىرىقى ئىككى ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەزكۇر ئىككى ساھابىنىڭ قىلغانلىرىنى ئەيىبلىمىغان، بەلكى بىرىگە دۇئا قىلسا، يەنە بىرىنىڭ خاتالىقىنى تۈزىتىپ قويغان. لېكىن ئۇلارنىڭ ھېچبىرىگە «نامىزىڭ دۇرۇس ئەمەس» دېمىگەن.

(1) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) الفقه الإسلامى وأدلته 2 - توم 248 - بەت.

(4) بۇخارى، ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە نەسائى رىۋايىتى.

(5) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

بۇنىڭغا بىنائەن، ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەپلىرى سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىنىڭ نامىزىنى مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ، دەپ قارايدۇ.

شافىئىي مەزھەبىگە كۆرە، جامائەت سېپىدىن ئورۇن تاپالماي سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان ئادەم ئالدىنقى سەپتىكىلەردىن بىرىنى تارتىپ ئەكىلىپ بىللە تۇرۇشى لازىم.

ھەنەفىي مەزھەبىگە كۆرە، سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان كىشى سەپكە كىرىش ئۈچۈن نامازدا تۇرۇپ بىر سەپ مىقدارى ماڭسىمۇ نامىزى بۇزۇلمايدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ ماڭسا نامىزى بۇزۇلىدۇ.

ئەمما مالىكى مەزھەبىگە كۆرە، جامائەت سېپىدىن ئورۇن تاپالماي سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز قالغان ئادەم تۇرغان يېرىدە ناماز ئوقۇيدۇ، ئالدىنقى سەپتىكىلەردىن بىرىنى تارتىپ ئەكەلمەيدۇ.

ئەمما ھەنبەلىي مەزھەبىگە كۆرە، سەپنىڭ ئارقىسىدا ئۆزى يالغۇز تۇرغان ئادەمنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. ئۇنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ⁽¹⁾.

جامائەت سانى

جامائەتنىڭ ئەڭ ئاز سانى ئىككى بولۇپ، بىرى ئىمام يەنە بىرى ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىدۇر. يەنى ئىككى ئادەمنىڭ بىرى يەنە بىرىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇسا، ئۇلار جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ كىشى جامائەتتۇر»⁽²⁾.

ھەتتا ئىمامغا ئىقتىدا قىلغۇچى ئەقلىگە كەلگەن كىچىك بالا بولسىمۇ، ئىمام بىلەن ئىككىسى جامائەت ھېسابلىنىدۇ. ئەمما جۈمە نامىزى ئۈچۈن ئىمامدىن باشقا ئاز دېگەندە ئۈچ كىشى بولۇشى شەرتتۇر⁽³⁾.

سانى كۆپ جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى، سانى ئاز جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابىدىن كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر ئادەمنىڭ ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغىنىدىن يەنە بىر ئادەم بىلەن بىرگە ئوقۇغىنى ئەۋزەل،

(1) الفقه الإسلامي وادلته 2 - توم 249 - 250 - بەتلەر.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) الدر المختار 1 - توم 517 - بەت.

ئۇنىڭ بىر ئادەم بىلەن ناماز ئوقۇغىنىدىن ئىككى ئادەم بىلەن ئوقۇغىنى ئەۋزەل، جامائەت قانچىلىك كۆپ بولسا، ئاللاھقا شۇنچىلىك يېقىملىقتۇر»⁽¹⁾.

يىراقتىكى مەسجىد تە ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابى يېقىندىكى مەسجىد تە ئوقۇلغان نامازنىڭكىدىن كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازدا كىشىلەرنىڭ ئەڭ كۆپ ساۋاب تاپىدىغىنى مەسجىدكە ئۆيى يىراق بولغىنى ۋە كۆپ يول يۈرۈپ بارغىنىدۇر»⁽²⁾.

جامائەتنىڭ تۈرى

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان جامائەت تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

«مۇدرىك»، «لاھىق» ۋە «مەسبۇق» تۇر. بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە تەپسىلىي بايانى تۆۋەندىكىچە:

مۇدرىك ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مۇدرىك - نامازنىڭ باشلىنىشىدىن ئاخىرىغىچە نامازنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىنى ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئوقۇغان كىشى دېمەكتۇر. بۇنداق كىشىنىڭ نامازىنىڭ تولۇق ئادا تېپىشىدا شەك يوق.

سوئال: ئۆز ئالدىغا پەرز ناماز ئوقۇۋاتقان بىر كىشى بار جايدا، شۇ پەرز نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش باشلانسا، ئۇ كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

جاۋاب: ئۆزى يالغۇز نامازغا باشلاپ تېخى سەجدە قىلمىغان بولسا، نامازنى بۇزۇپ (يەنى ئىككى تەرىپىگە ئۆرە تۇرغان پېتى سالام بېرىۋېتىپ)، جامائەتكە قوشۇلىدۇ. ئەگەر بىر قېتىم سەجدە قىلىنغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا قاراش كېرەك، ئوقۇۋاتقان نامازى بامدات ياكى شام نامازى بولسا قالدۇرۇلىدۇ - دە، ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئەگەر بۇ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتى ئۈچۈن سەجدىگە باش قويغان بولسا، ناماز توختىتىلمايدۇ، تاماملىنىدۇ. چۈنكى بامدات نامازىدىن كېيىن نەپلە ناماز ئوقۇشقا بولمىغىنىدەك، ئۈچ رەكئەتلىك ناماز نەپلە قىلىپ ئوقۇلمايدۇ. ئەگەر ئوقۇۋاتقان ناماز پىشنى ياكى ئەسىر نامازىغا ئوخشاش تۆت رەكئەتلىك پەرز ناماز بولسا، ئوقۇلغان بىر رەكئەتكە يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ ئىككى رەكئەتنى تاماملاپ «تەھىيات» نىلا ئوقۇپ سالام بېرىدۇ ۋە ھامان

(1) ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ئىبنى ھىبان «سەھىھ» دېگەن.

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئۆزى يالغۇز ئوقۇغان ئىككى رەكئەت نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇنداق نامازنىڭ ئۈچىنچى رەكئەتنى ئوقۇۋاتقان كىشى تېخى سەجدە قىلمىغان بولسا، قىيامدا تۇرغان پېتى ياكى ئولتۇرۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ ۋە نامىزىنى توختىتىپ ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان بۇ ئىككى رەكئەت نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

ئەگەر ئوقۇۋاتقان شۇ رەكئەتنىڭ سەجدىسىگە بارغان بولسا، بۇ نامازنى تاماملايدۇ ۋە پەرزنى ئادا قىلغان بولىدۇ. مۇبادا ئوقۇۋاتقان نامىزى پىشىن ياكى خۇپتەن نامىزى بولسا، نامىزى تۈگىگەندىن كېيىن ئىمامغا ئىقتىدا قىلسا بولىدۇ. ئىمام بىلەن ئوقۇغان نامىزى نەپلە ناماز بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. لېكىن ئەسىر نامىزىدا ئىمامغا ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

سوئال: بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن كۆرگەن كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

جاۋاب: جامائەتكە ئۆلگۈرلەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتسە دەرھال بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇيدۇ. سۈننەتنى ئوقۇشتا خالىسا ۋاقتىنى تېجەش ئۈچۈن «سانا»، «ئەئۇزۇ» ۋە «بىسىلاھ» لارنى ئوقۇمايلا يالغۇز فاتھە سۈرىسىنى ئوقۇيدۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەردە ئوقۇلىدىغان تەسبىھلەر (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم ۋە سۇبھانە رەببىيەل ئەلانى) بىر قېتىمدىنلا ئېيتىدۇ. سالامدىن كېيىنلا دەرھال ئىمامغا ماسلىشىدۇ.

ئەگەر جامائەتكە ئۆلگۈرىدىغانلىقىغا زادى كۆزى يەتمەسە سۈننەتنى باشلىماستىنلا ئىمامغا ئەگىشىدۇ. چۈنكى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى سۈننەت ئوقۇشتىن چوڭ، ئەلۋەتتە. ئوقۇيالمىغان بۇ سۈننەتنىڭ قازاسى قىلىنمايدۇ. (چۈنكى بامداتنىڭ سۈننىتى پەرز بىلەن بىرگە قازا بولۇپ پىشىننىڭ ۋاقتى كىرگىچە ئوقۇماقچى بولغان كىشىگە، پەرز، سۈننەت ھەر ئىككىسىنىڭ قازاسىنى قىلىشى لازىم كېلىدۇ). ئەگەر سۈننەتنى باشلاپ بولغان بولسا، ئۇنى تاماملايدۇ. ئاندىن پەرزگە ئىقتىدا قىلىدۇ.

ئەمما پىشىن، ئەسىر ۋە خۇپتەن نامازلىرى بۇنداق ئەمەس. بۇ نامازلارنىڭ پەرزىنى جامائەتنىڭ ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى بۇ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇماستىنلا جامائەتكە قوشىلىدۇ. پەرز ئادا بولغاندىن كېيىن، پىشىننىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى خالىسا ئۆتەيدۇ. خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىدىن ئاۋۋالقى تەكىتسىز تۆت رەكئەت سۈننىتى بىلەن ئەسىر نامىزىنىڭ ئالدىنقى تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننىتىنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈلشى بىلەن نەپلە ناماز

قاتارغا ئۆتۈپ كېتىدۇ. شۇڭا سۈننەت نامازلارنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. نەپلە نامازلارنى ئوقۇش ياكى ئوقۇماسلىق ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىش. نەپلە ناماز ئوقۇمىغان ئادەم جاۋابكارلىق ياكى كايىشقا ئۇچرىمايدۇ.

ئەمما مەسجىد تە يۇقىرىقى نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشقا باشلاپ تېخى تۈگىتىپ بولماستىن شۇ نامازلارنىڭ پەرزى جامائەت بىلەن باشلىنىپ كەتسە، ئوقۇۋاتقان شۇ نامازدىن ئىككى رەكئەتلا ئوقۇپ دەرھال پەرزگە ئىقتىدا قىلىش لازىم. ئەگەر پەرزنىڭ بىرىنچى رەكئەتكە ئۈلگۈرلەيدىغاندەك بولسا، نامازدا تۇرۇپلا ئىككى تەرەپكە سالام بېرىۋېتىپ نامازدىن چىقىپ پەرزگە ئىقتىدا قىلىش لازىم.

بىراۋ نامادىن پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇپ بولغاندا جامائەت شۇ پەرزگە باشلىسا، نامازنى توختىتىپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىش لازىم. ئەگەر نامادىن ئىككىنچى رەكئەتتە تۇرغىنىدا، جامائەت شۇ پەرزگە باشلىسا، بۇ نامازنى تاماملىشى كېرەك ۋە جامائەتكە ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى نامادىن كېيىن نەپلە ئوقۇلمايدۇ.

شۇنداقلا، ۋاقىت بىلەن جامائەت ئىككىسىنىڭ ھەممىسىنى قاچۇرۇپ قويۇشتىن قورققان كىشى سۈننەتلىرىنى ئوقۇمىغاندەك، ئۆزىدە بولغان (كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارىدىكى) يېنىك پاسكىنىلىقلارنى يوقىتىش بىلەنمۇ مەشغۇل بولماستىن نامازغا تۇرسا بولىدۇ. باشقا جامائەت تېپىشقا ياكى ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتمەسلىكىگە ئىشەنچ قىلالىغان كىشىنىڭ ئازغىنە پاسكىنىلىق بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن پاكلىنىپ بولۇپ، ئاندىن نامازغا تۇرۇشى كېرەك⁽¹⁾.

لاھىق ھەققىدىكى مەسىلىلەر

لاھىق — نامازنى ئىمام بىلەن تەڭ باشلىغان بولسىمۇ، ئۇخلاپ قالغان ياكى تاھارىتى بۇزۇلغان ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن نامازنىڭ ھەممە ياكى بەزى رەكئەتلىرىنى ئاخىرىغىچە ئىمام بىلەن ئوقۇيالماي كېيىن ئۆزى يالغۇز تولۇقلىغان كىشى دېمەكتۇر.

1 - لاھىق ھەققىدە تە ئىمامغا باشتىن - ئاخىرىغىچە ئەگەشكۈچىلەرگە ئوخشاشتۇر. ئىمامغا ئەگەشكۈچىلەر ئىمامنىڭ قىرائىتىگە كۇپايە قىلىپ سۈرە ئوقۇمىغاچقا، لاھىقمۇ ئارىدا ئوقۇيالمايدىغان رەكئەتلىرىنى ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن ئۆز ئالدىغا ئوقۇشقا باشلىغاندا سۈرە ئوقۇمايدۇ. ئۇ خۇددى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋاتقاندا پائالىيەتلىرىنى قىلىدۇ ۋە ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان رەكئەتلەردىكى خاتالىقلىرى سەۋەبلىك

(1) تحفة الفقهاء 67 - بەت، مراقى الفلاح 77 - بەت، فتح القدير 1 - توم 335 - 342 - بەتلەر.

سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئىمامغا ئەگەشكەننىڭ ھۆكۈمىدە ھېسابلىنىدۇ.

مەسىلەن: ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان بىر كىشى، بىرىنچى رەكئەتتە قىيامدا ئۇخلاپ قېلىپ، ئىمام سەجدىگە بارغان ۋاقىتتا ئويغانسا، دەرھال روکو، ئاندىن سەجدە قىلىپ ئىمامغا ماسلىشىدۇ.

2 - لاهىق ئىمامغا يېتىشەلەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن تەقدىردە دەرھال ئىمامغا ئەگىشىدۇ، ناماز تۈگىگەندىن كېيىن ئۆزى ئوقۇمىغان رەكئەتلەرنى تولۇقلايدۇ.

مەسىلەن: ئىمامغا ئەگەشكەن بىر كىشىنىڭ تۆتىنچى رەكئەتتە بۇرنى قانسا، سەپتىن چىقىدۇ، نامازغا زىت كېلىدىغان بىرەر ئىشنى سادىر قىلماستىن، دەرھال تاھارەت ئېلىپ، يېتىشكەن يېرىدىنلا ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئەگەر بۇ ۋاقىتتا ئىمام سالام بەرگەن بولسا، ئۆز ئالدىغا شۇ تۆتىنچى رەكئەتنى ھېچ نەرسە ئوقۇماستىن ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرىۋاتقاندا تاماملايدۇ. چۈنكى لاهىق ھۆكۈم تەرەپتىن ئىمامنىڭ ئارقىسىدا نامىزنى تولۇق ئوقۇغان «مۇدىرىك» كە ئوخشاشتۇر. مۇنداق ۋەقە ئۈچىنچى رەكئەتتە يۈز بېرىپ، ئىمام تۆتىنچى رەكئەتنى باشلىغان بولسا، لاهىق تاھارەت ئېلىپ ئاۋۋال ئۈچىنچى رەكئەتنى بىر نەرسە ئوقۇماستىن ئوقۇيدۇ، كېيىن ئىمامغا ئەگىشىدۇ ۋە تۆتىنچى رەكئەتنى ئىمام بىلەن ئوقۇپ بىرگە سالام بېرىدۇ.

ئەمدى ئىمامغا بۇنداقمۇ يېتىشەلمەسلىككە (يەنى ئۈچىنچى رەكئەتنى ئۆزى ئوقۇپ ئاندىن تۆتىنچى رەكئەتنى ئىمام بىلەن ئوقۇشقا يېتىشەلمەسلىككە) كۆزى يەتسە، دەرھال ئىمامغا ئەگىشىدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئۆزى تۇرۇپ ئۈچىنچى رەكئەتنى ھېچنەرسە ئوقۇماستىن ئوقۇپ سالام بېرىدۇ. ئىمام سەجدە سەھۋى قىلىدىغان بولۇپ، لاهىق تېخى نامىزنى تۈگەتمىگەن بولسا، بۇ سەجدىنى لاهىق قىلمايدۇ. نامىزنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن بۇ سەجدىلەرنى قىلىدۇ.

3 - ھەر قانداق لاهىقنىڭ يۇقىرىدا كۆستىلگەن شەكىلدە ھەر بىر رەكئەت قىلىشى ئۇڭاي ئەمەس، شۇڭا لاهىقلارنىڭ كەم قالغان نامازلارنى يېڭىدىن باشلاپ ئوقۇشى ئەۋزەلدۇر⁽¹⁾.

مەسبۇق ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مەسبۇق — ئىمامغا نامازنىڭ بېشىدا ئەمەس، بەلكى كېيىن ھەرقانداق بىر يېرىدىن ئەگەشكەن كىشى دېمەكتۇر. مەسبۇق ئۆز ئالدىغا يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىگە

(1) الدرالمختار 1 - توم 555 - 560 - بەتلەر.

ئوخشاشتۇر. ئەمما ساۋاب تەرەپتىن جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلاردىن پەرقلەنمەيدۇ.

1 - ئىمامغا كېيىن ئەگەشكەن كىشى (مەسبۇق) ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئىمام بىلەن ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇشتا خۇددى يالغۇز ئۆز ئالدىغا ناماز ئوقۇۋاتقاندەك ئوقۇيدۇ.

مەسىلەن: بىراۋ ئىمامغا بامدات نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئەگەشكەن بولسا، تەكبىر ئېيتىپ ئىمامغا ئەگەشكەندىن كېيىن، بىر نەرسە ئوقۇشتىن جىم بولىدۇ. ئىمام بىلەن بىرگە ئولتۇرغاندا يالغۇز «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ ئوقۇيالمىغان دەسلەپكى رەكئەتنى (سانا، ئەئۇزۇ، بىسمىللاھ، فاتىھە سۈرىسى، يەنە بىر سۈرە) ئوقۇپ رۇكۇ، سەجدە قىلىدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» دۇرۇدلىرى ۋە «رەببەنا» دۇئاسىنى ئوقۇپ سالام بېرىدۇ.

شام نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئىمامغا ئەگەشكەن كىشىمۇ، بىرىنچى رەكئەتنى تولۇقلاشتا يۇقىرىدا بايان قىلغان شەكىلدە ھەرىكەت قىلىدۇ.

2 - مەسبۇق شام نامىزىنىڭ ئاخىرىقى رەكئىتىدە ئىمامغا يېتىشكەن بولسا، «سانا» ئوقۇيدۇ ۋە ئىمام بىلەن بىرلىكتە شۇ رەكئەتنى تاماملايدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرىدۇ، «سانا، ئەئۇزۇ، بىسمىللاھ»، فاتىھە بىلەن يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ، رۇكۇ ۋە سەجدىدىن كېيىن ئولتۇرىدۇ ۋە «تەھىيات» دۇئاسىنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ ئورنىدىن تۇرىدۇ، يالغۇز بىسمىللاھ، فاتىھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ، رۇكۇ ۋە سەجدە قىلىدۇ. ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات»، «سەللى» ۋە «بارىك» دۇرۇدلىرى ۋە «رەببەنا» دۇئاسىنى تولۇق ئوقۇپ سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. بۇ ھالەتتە ئۇ، ئۈچ قېتىم ئولتۇرۇپ «تەھىيات» ئوقۇغان بولىدۇ. ئەگەر مەسبۇق ئىككىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدىكى «تەھىيات» نى ئوقۇشنى ئۈنۈتقان بولسا سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ.

3 - مەسبۇق تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ تۆتىنچى رەكئىتىدە ئىمامغا يېتىشكەن بولسا، ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئولتۇرۇپ «تەھىيات» دۇئاسىنى ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، «سانا»، «ئەئۇزۇ»، «بىسمىللاھ» لارنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن فاتىھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ رۇكۇ، سەجدىلەردىن كېيىن ئولتۇرۇپ «تەھىيات» ئوقۇيدۇ. ئاندىن يەنە تۇرۇپ «بىسمىللاھ»، فاتىھە سۈرىسى ۋە يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى قىلىدۇ ۋە ئولتۇرماستىن تۇرۇپ ئەينى شەكىلدە يەنە بىر رەكئەت

ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى تولۇق ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ.

4 - تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئۈچىنچى رەكئەتىدىن باشلاپ ئىمامغا يېتىشكەن مەسبۇق ئىمام بىلەن بىرلىكتە تۆتىنچى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرغىنىدا، يالغۇز «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، خۇددى بامدات نامىزىغا ئوخشاش ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ. ئاخىرىقى ئولتۇرۇشتا «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى تولۇق ئوقۇپ سالام بېرىدۇ.

5 - مەسبۇق ئىمام رۇكۇ قىلىۋاتقان چاغدا ئىقتىدا قىلغان بولسا، نامازغا كىرىش تەكبىرىنى ئېيتىدۇ ۋە دەرھال رۇكۇ قىلىدۇ. ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغىچىلىك رۇكۇ قىلىۋالالغان كىشى شۇ رەكئەتكە ئۈلگۈرگەن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

6 - مەسبۇق ئىمامغا ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇغىنىدا، ئۇنىڭ باشقىلارغا ئىقتىدا قىلىشى ۋە باشقىلارنىڭمۇ ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىشىغا بولمايدۇ.

شۇنداقلا، مەسبۇقنىڭ ئىمام سالام بېرىشتىن ئىلگىرى ئۈلگۈرەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئوقۇشقا تۇرۇپ كېتىشىگە بولمايدۇ، پەقەت تۆۋەندىكى سەۋەبلەر تۈپەيلى ئىمام تەشەھۇد مىقدارى ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، مەسبۇق سالامدىن ئىلگىرى تۇرۇپ كەتسە بولىدۇ:

1 - مەسبۇق ئىمام سالام بەرگىچىلىك كۈتسە ئايىغىغا قىلغان مەسھى مۇددىتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن قورقسا.

2 - ناماز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن قورقسا ياكى ئۆزۈرلۈك بولۇپ، تاھارىتى سۇنۇپ كېتىشىدىن قورقسا.

3 - جۈمەنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى بولۇپ، ئەسىر ۋاقتىنىڭ كىرىپ قېلىشىدىن قورقسا.

4 - بامدات نامىزىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى بولۇپ، كۈن چىقىپ قېلىشىدىن قورقسا⁽¹⁾.

جامائەت نامىزى توغرىلىق بەزى مەسىلىلەر

ئوقۇپ بولغان نامازنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇش

پۈتۈن فېقھشۇناس ئالىملار ۋە مەزھەپلەر ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ئوقۇپ بولغان شۇ نامىزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇشىنىڭ جائىزلىقىدا ۋە قايتا ئوقۇلغان

(1) الدر المختار 1 - توم 560 - بەت.

نامازنىڭ نەپلە نامازغا ھېساب بولىدىغانلىقىدا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. يەزىد ئىبنى ئەسۋەد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە ھەج قىلغىنىدا، ناماز بامداتى مەسجىدى خەيىق(مىنادىكى مەسجىد)تە بىرگە ئوقۇدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىن پارغ بولۇپ، يان تەرەپكە قارىۋىدى، بىز بىلەن بىللە ناماز ئوقۇمىغان ئىككى كىشىنى كۆردى ۋە ئۇلارنى چاقىرىشقا دېدى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلتۈرۈلۈشىدى، ئۇلاردىن "سىلەرنىڭ بىز بىلەن بىللە ناماز ئوقۇشۇڭلارغا نېمە توسقۇنلۇق قىلدى؟" دەپ سورىدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. ئۇلار "يا رەسۇلەللاھ! بىز بۇ نامازنى سەپىرىمىز ئۈستىدە ئوقۇپ بولغان ئىدۇق" دەپ جاۋاب بېرىشتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: "ئۇنداق قىلماڭلار، سىلەر سەپەر ئۈستىدە نامازنى ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن مەسجىدكە كەلگىنىڭلاردا جامائەتنىڭ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭلار ئۇلار بىلەن بىللە قايتا ئوقۇڭلار، قايتا ئوقۇغان نامىزىڭلار سىلەر ئۈچۈن نەپلە ھېسابلىنىدۇ"⁽¹⁾.

ئەمما ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ئوقۇپ بولغان شۇ نامىزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇشى توغرىلىق ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرىشى مۇنداق: پىشىن ۋە خۇپتەنگە ئوخشاش كەينىدىن نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولمايدىغان نامازلارنىڭ ۋە شامغا ئوخشاش نەپلىگە ھېسابلاشقا بولمايدىغان نامازنىڭ(چۈنكى ئۈچ رەكئەتلىك نەپلە ناماز يوق) پەرزىنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، جامائەتنىڭ شۇ پەرزىنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى بۇ پەرزىنى جامائەت بىلەن قايتا ئوقۇيدۇ ۋە بۇ ئوقۇغىنى نەپلە نامازغا ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا ئوقۇغان نامىزى بىلەن پەرز ئادا بولغان بولىدۇ.

ئەمما ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇپ بولۇپ، جامائەتنىڭ شۇ پەرزىنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كىشى جامائەتكە قوشۇلمايدۇ. چۈنكى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن نەپلە ئوقۇشقا بولمايدۇ. بامدات نامىزىمۇ شۇنداق.

جامائەتنىڭ ساۋابىنى تېپىش

ئىمام بىرىنچى سالامنى بېرىشتىن بۇرۇن جامائەتكە يېتىشىپ نامازغا قوشۇلغان كىشى — گەرچە باشتىن ئىمام بىلەن بىرگە بولالمىغان بولسىمۇ — جامائەتكە ئۆلگۈرگەن ۋە جامائەت بىلەن بىرلىكتە ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. چۈنكى بۇ كىشى جامائەت نامىزىنىڭ بىر پارچىسىغا يېتىشكەن بولۇپ، بىر رەكئەتكە ئۆلگۈرگەنگە ھېسابلىنىدۇ.

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

نامازنىڭ بىر رەكئەتكە ئۆلگۈرگەن كىشى ھەممە رەكئەتنى جامائەت بىلەن ئوقۇغانغا ئوخشاشتۇر⁽¹⁾.

بىرىنچى رەكئەتكە ئۆلگۈرۈش

ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈشتىن بۇرۇن نامازغا باشلىغان ئادەم شۇ رەكئەتكە (يەنى بىرىنچى رەكئەتكە) يېتىشكەن بولىدۇ، بۇ كىشىدىن شۇ رەكئەتنىڭ قىرئىتى ساقىت بولىدۇ. ئەمما ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغىچە رۇكۇغا يېتىشمەسە ياكى يېتىشلەلگىنىگە شۈبھىلەنسە بۇ رەكئەتنى ھېسابقا ئالمايدۇ. ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆلگۈرۈلمىگەن رەكئەتنى تاماملايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازنىڭ بىر رەكئەتكە ئۆلگۈرۈلگەن كىشى نامازنىڭ ھەممىسىگە ئۆلگۈرگەن بولىدۇ»⁽²⁾.

چۈنكى بىرىنچى رەكئەتنىڭ رۇكۇسىغا ئۆلگۈرگەن كىشى نامازنىڭ بىر رەكئەتكە ئۆلگۈرگەن بولىدۇ. بىر رەكئەتكە ئۆلگۈرگەن كىشى نامازنىڭ ھەممە رەكئەتكە ئۆلگۈرگەنگە ئوخشاشتۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فىقھىشۇناسلار ئىتتىپاقتۇر⁽³⁾.

قايسى ھالەتتە ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ، جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ؟

ئىمام تاھارەتسىز ياكى جۈنۈپ ھالدا نامازغا باشلىغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئىمام ۋە جامائەت ھەممىسىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى جامائەتنىڭ نامىزى ئىمامنىڭ نامىزىغا باغلىق بولۇپ، ئىمامنىڭ نامىزى دۇرۇس بولسا جامائەتنىڭ نامىزى دۇرۇس بولىدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلسا جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. شۇڭا جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمامنىڭ تاھارەتسىز ناماز ئوقۇغانلىقى ئېنىقلانسا، جامائەت نامازنى قايتا ئوقۇيدۇ.

ئەمما ئىمام تاھارەت بىلەن نامازنى باشلىغاندىن كېيىن، ئىمامنىڭ نامازنىڭ شەرتلىرى ياكى پەرزلىرىگە خىلاپ ئىش قىلغانلىقى ياكى تاھارەتنى بۇزۇلغانلىقى سەۋەبلىك ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇشىمۇ جامائەتنىڭ نامىزى دۇرۇستۇر. جامائەتنىڭ بۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم ئەمەس. شۇنىڭدەك ئىمام نامازدا تۇرۇپ مۇرتەد بولۇپ كەتسە (كاپىر بولسا) ياكى پىشىننى جامائەت بىلەن ئوقۇپ بولۇپ، يەنە جۈمە نامىزىغا

(1) المغني 2 - توم 540 - 546 - بەتلەر.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) فتح القدير 1 - توم 344 - بەت.

ئىمام بولغان بولسا ئىمامنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ، جامائەتنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ⁽¹⁾.

جامائەتنىڭ ئىمامىدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرى

ئىمام سالام بېرىپ نامازدىن چىققاندىن كېيىن جامائەتنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولماستىن ئىمام سالام بەرگەن بولسا، جامائەت ئىمامغا ئەگەشمەستىن «ئەتتەھىياتۇ» نى تولۇق ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن سالام بېرىدۇ. چۈنكى «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇش ھەركىم ئۈچۈن مۇستەقىل ۋاجىبتۇر.

2 - جامائەت «ئاللاھۇمما سەللى» ۋە «بارىك» دۇرۇدلىرىنى ئوقۇپ بولغىچە ئىمام سالام بەرسە، جامائەت دۇرۇدنى تەرك قىلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن بىرلىكتە سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ. چۈنكى «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئولتۇرۇش بىلەن نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشنىڭ پەرزى ئادا بولىدۇ.

3 - ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ئىمام جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇشتىن بۇرۇن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە، جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن ئىمامغا ئەگىشىدۇ.

4 - جامائەت رۇكۇدا ياكى سەجدىدە ئۈچ قېتىم تەسبىھ ئېيتىپ بولغىچىلىك ئىمام تۇرۇپ كەتسە، جامائەت ئىمام بىلەن بىرگە تۇرىدۇ.

5 - ئىمام ئىككى سەجدىدىن كېيىن يەنە بىر سەجدە قىلماقچى بولسا، جامائەت ئۇنىڭغا ئەگەشمەيدۇ.

6 - ئىمام نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماستىن تۇرۇپ كەتسە، جامائەت تۇرمايدۇ، بەلكى ئىمامنى كۈتىدۇ. ئەگەر ئىمام شۇ تۇرغىنىچە ئولتۇرمىسا جامائەت ئۆز ئالدىغا سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ.

7 - جامائەت «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولۇپ، ئىمامدىن بۇرۇن سالام بېرىپ نامازدىن چىقىشمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى دۇرۇستۇر. بىراق مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ⁽²⁾.

(1) الدر المختار ورد المحتار 1 - توم 553 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 560 - بەت، مراقى الفلاح 50 - بەت.

ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدىغان ئىشلار

1 - تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئاخىرقى رەكئىتىدە ئىمام قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇشنى ئۇنتۇپ رۇكۇ قىلسا جامائەتمۇ ئوقۇماستىن رۇكۇ قىلىدۇ. ئەگەر رۇكۇغا ئۆلگۈرەلمىگەن ئىشەنچ قىلالسا ئوقۇغىنى ئەۋزەل.

2 - ئىمام سەجدە سەھۋى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.

3 - ئىمام تىلاۋەت سەجدىسى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.

4 - ئىمام ھېيت نامازلىرىنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىمىسا جامائەتمۇ ئېيتمايدۇ.

5 - ئىمام تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئولتۇرمىسا، جامائەتمۇ ئولتۇرمايدۇ.

يۇقىرىقى بەش ئىشنى ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.

ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدىغان ئىشلار

1 - ئىمام جىنازا نامازلىرىدا تۆتتىن ئارتۇق تەكبىر ئېيتسا جامائەت ئېيتمايدۇ.

2 - ئىمام ھېيت نامازلىرىدا بىر رەكئەتتە ئۈچتىن ئارتۇق تەكبىر ئېيتسا جامائەت ئېيتمايدۇ. (بۇيەردە، نامازغا باشلاش، رۇكۇ ۋە سەجدىلەردىكى تەكبىرلەرنىڭ سىرتىدىكى ئارتۇق ئۈچ تەكبىر كۆزدە تۇتۇلىدۇ).

3 - ئىمام خاتالاشقانلىقتىن، بەشىنچى ياكى ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرسا، يەنى تۆت رەكئەتلىك نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشنى ئولتۇرماستىن بەشىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە ياكى ئىككى رەكئەتلىك نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا ئولتۇرماستىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتسە جامائەت تۇرمايدۇ. بەلكى ئىمامنى كۈتىدۇ. ئەگەر ئىمام جامائەتنىڭ ئاگاھلاندىرۇشىنى بىلىپ ئولتۇرسا بۇ ناماز دۇرۇستۇر. ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. بۇ ئاخىرقى ئولتۇرۇش (قەئدە ئەخىر) تىن ئىبارەت پەرزنى كېچىكتۈرگەنلىك ئۈچۈن ۋاجىب بولغان سەجدىدۇر.

ئەگەر ئىمام شۇ تۇرغىنىچە قايتماستىن، بۇ ئارتۇق رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلغان بولسا، جامائەت ئىمامغا ئەگەشمەستىن ئۆز ئالدىغا سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ. ئەگەر ئىمام خاتالاشقاندا جامائەتمۇ ئىمام بىلەن بىرگە تۇرۇپ ئارتۇق رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئىمام بىلەن جامائەت ھەممىسىنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا ئۇلار ئاخىرقى ئولتۇرۇش (قەئدە ئەخىر) تىن ئىبارەت پەرزنى تۈگەتمەستىن،

نەپلىگە ئۆتۈپ كەتكەن بولىدۇ. بۇنداق قىلىش نامازنى بۇزىدۇ.

ئەگەر ئۇلار تۇرۇپ كەتكەن 5- رەكئەتكە يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ نامازنى تاماملىسا، پەرز ئادا بولىدۇ. ئارتۇق ئوقۇلغان ئىككى رەكئەت نەپلە ھېسابلىنىدۇ ۋە ئاخىرىدا سەجدە سەھۋە قىلىدۇ.

4 - ئىمام ئىككىدىن ئارتۇق سەجدە قىلسا جامائەت قىلمايدۇ.

يۇقىرىقى تۆت ئىشنى ئىمام قىلسا جامائەت قىلمايدۇ.

ئىمام قىلمىسىمۇ جامائەت قىلىدىغان ئىشلار

1 - نامازغا باشلاش تەكبىرلىرىدە قوللارنى كۆتۈرۈش.

2 - «سانا» ئوقۇش.

3 - رۇكۇغا ئېگىلىشتە تەكبىر ئېيتىش.

4 - سەجدىلەرگە بارغاندا ۋە ئۇنىڭدىن تۇرغاندا تەكبىر ئېيتىش.

5 - رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە تەسبىھ ئېيتىش.

6 - ئىمام (سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمدە) دېمىسىمۇ، جامائەت (رەببەنا ۋە لەكلىھەمدۇ)

دېيىش.

7 - «تەھىيات» دۇئاسىنى باشقا دۇرۇد ۋە دۇئالار بىلەن تولۇق ئوقۇش.

8 - نامازدىن كېيىن سالام بېرىش.

9 - قۇربان ھېيتنىڭ تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئېيتىش.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشى (جامائەت) يۇقىرىقى توققۇز ئىشنى ئۆز ئالدىغا قىلىدۇ.

سەجدە سەھۋى توغرىلۇق بەزى مەسىلىلەر

مۇدىرىك بىلەن مەسبۇق ئىمامنىڭ خاتاسى ئۈچۈن ئىمام بىلەن بىرلىكتە سەجدە سەھۋى قىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئىمامغا ئەگەشكەن ئىكەن، بۇ سەجدىنى ئۆز سەھۋەنلىكىدىن بولمىسىمۇ قىلىشقا مەجبۇر دۇر. شۇنىڭدەك مەسبۇق ئىمامغا يېتىشەلمىگەن رەكئەتلەرنى ئادا قىلغاندا، سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقلارنى سادىر قىلسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا يەنە سەجدە سەھۋى قىلىدۇ. چۈنكى ئىمام بىلەن قىلغان بۇرۇنقى سەجدە كېيىنكى خاتالىقلارنى يۇيالمايدۇ. ئەمما لاهىق كېيىنكى

ئۆز خاتالىقلىرى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ نامازنى ئىمام بىلەن بىرلىكتە باشلىغان بولسىمۇ، كېيىن بىرەر ئۆزرە تۈپەيلى جامائەتتىن ئايرىلىپ قېلىپ كېيىن يەنە يېتىشكەن ياكى ئۆزى تاماملىغان كىشى بولغاچقا، ئۇ ئىمامغا مۇتلەق ئەگىشىدۇ، ئىمام سەجدە سەھۋى قىلسا قىلىدۇ، قىلمىسا قىلمايدۇ.

شۇنىڭدەك، مۇدىركمۇ ئىمام بىلەن ناماز ئوقۇش جەريانى سەجدە سەھۋىنى لازىم قىلىدىغان خاتالىقلارنى سادىر قىلغان بولسىمۇ سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئىمامغا ئەگەشكۈچىدۇر. ئەگەر ئۇ ئۆز خاتالىقى ئۈچۈن سەجدە سەھۋى قىلماقچى بولسا ئىمامغا خىلاپلىق قىلغان بولىدۇ.

ئىمام جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىدا سەجدە سەھۋى قىلمايدۇ. جامائەتمۇ شۇنداق⁽¹⁾.

(1) فتح القدیر 1- توم 281- بەت، نورالإيضاح ونجاة الأرواح 33 - بەت.

جۈمە نامىزى

جۈمە نامىزى - ھەپتىنىڭ جۈمە كۈنىدە پىشىن ۋاقتىدا جامائەت بولۇپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولۇپ، كىشىلەر بىر يەرگە توپلىنىپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن «جۈمە ئەسلىسى - جۈمۈئە» يەنى (توپلىنىش، جەم بولۇش) دەپ ئاتالغان.

جۈمە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش پەرز ئەيىدۇر. جۈمە نامىزىنىڭ پەرز ئەمىرى ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغان ئادەم كاپىر بولىدۇ. ئۇنى كۆڭۈل بۆلمىگەنلىكتىن ئادا قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. جۈمە نامىزى جۈمە كۈنلۈكتىكى پىشىننىڭ ئورنىغا بەلگىلەنگەن پەرز ئەمەس، بەلكى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل پەرزدۇر. ئەمما جۈمە ئوقۇغان كىشىدىن شۇ كۈننىڭ پىشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ. جۈمە نامىزى پىشىن نامىزىدىن ئەھمىيەتلىك ۋە ساۋابى كۆپتۇر. جۈمە نامىزى ھەر قانداق نامازلاردىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىكتۇر. جۈمە كۈنىمۇ باشقا كۈنلەردىن ئەلۋەتتە ئۇلۇغ كۈندۇر. جۈمە نامىزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن ئىلگىرى مەككىدە پەرز قىلىنغان⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى جۈمە نامىزى ئوقۇشقا ئەمىر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ. فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلسا، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشكە (يەنى جۈمە خۇتبىسىنى ئاڭلاشقا ۋە جۈمە نامىزىنى ئوقۇشقا) ئالدىراپ بېرىڭلار. ئېلىم - سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار. ئەگەر بىلسەڭلار بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن زېمىنغا تارلىپ (ئۆز مەشغۇلىيىتىڭلار بىلەن بولۇپ) ئاللاھ تائالانىڭ پەزىلىدىن (زىنقىڭلارنى) تەلەپ قىلىڭلار»⁽²⁾.

بۇ ئايەتتىن بىلىمىزكى، جۈمە نامىزى پەرزدۇر. چۈنكى بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ كەسكىن

(1) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 260 - بەت.

(2) جۈمۈئە سۈرىسى 9 - 10 - ئايەتلەر.

بەلگىلىمىسىدۇر. جۈمەگە ئەزان چىققان ۋاقىتتا دەرھال نامازغا كېلىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدۇر. بۇ ۋاقىتتا سودا - سېتىق ۋە باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش ھەنەپى مەزھىبىگە كۆرە، مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. ئەمما باشقا پۈتۈن مەزھەپلەردە ھارام دەپ قەيىت قىلىنغان. جۈمە نامىزى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، تارقىلىپ ئۆز مەشغۇلىيەتلىرىمىز بىلەن بولۇش مۇباھتۇر. بەزى كىشىلەر جۈمە كۈنى ئىشلەشكە بولمايدۇ، دەپ خاتا تەشۋىقاتلارنى تارقىتىپ كەلگەن. ئايەتتە كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك، جۈمە كۈنى ناماز ۋاقتىدىن باشقا ۋاقىتلاردا ئادەتتىكى كۈنلەردىكىدەك ئۆز مەشغۇلىيەتلىرىمىز بىلەن بولۇش دۇرۇستۇر. جۈمە كۈنىنى باھانە قىلىپ، باشقا دۇنيالىق ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلارنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرزدۇر. پەقەت تۆت خىل كىشىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا: بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى قۇل، ئايال كىشى، بالاغەتكە يەتمىگەن بالا ۋە كېسەل كىشى»⁽¹⁾.

جۈمە كۈنىنىڭ پەزىلىتى

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇياش چىقىپ، پاتقان كۈنلەرنىڭ ئىچىدە جۈمە كۈنىدىن ئەۋزەل كۈن يوقتۇر. جۈمە كۈنىدە بىر ۋاقىت باركى، مۆمىن بەندە شۇ ۋاقىتنى تېپىپ ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلسا ئاللاھ ئۇنىڭ تىلىكىنى چوقۇم بېرىدۇ، بىرەر نەرسىدىن ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلىسە ئاللاھ ئۇنى چوقۇم ھىمايە قىلىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: «جۈمە كۈنى كۈنلەر ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى كۈندۇر. بۇ كۈندە ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغان، بۇ كۈندە ئۇ جەننەتكە كىرگۈزۈلگەن ۋە بۇ كۈندە ئۇ جەننەتتىن چىقىرىلغان. قىيامەت چوقۇم جۈمە كۈنلۈكتە بولىدۇ»⁽³⁾.

ئىمام سۇبۇتىي «جۈمە كۈنىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى» ناملىق ئەسىرىدە، جۈمە كۈنىنىڭ ئۇلۇغلىقىنى قەدىرلىگەن ھالدا، جۈمە نامىزىنى ئادا قىلىشنىڭ 100 خاسىيىتىنى تەپسىلىي بايان قىلغان بولۇپ، مۇھىملىرى مۇنۇلار: جۈمە كۈنلۈكتە روھلار جەم بولىدۇ، قەبىرلەر

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، نەيلۇل ئەۋتار 3 - توم 226 - بەت.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

زىيارەت قىلىنىدۇ، مېيىت قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىدۇ، جۈمە كۈندۈزى ياكى كېچىسى ئۆلگەن ئادەم قەبىر ئازابىدىن ساقلىنىدۇ، جۈمە كۈنىدە جەھەننەم قىزىتىلمايدۇ، جۈمە كۈنىدە جەننەت ئەھلى ئاللاھ تائالانى زىيارەت قىلىدۇ⁽¹⁾.

جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى يوپۇنۇپ پاكىز بولغان ھالدا جۈمە نامىزىغا كېلىپ، كۈچى يەتكەنچە سۈننەتلەرنى ئوقۇسا، ئاندىن ئىمامنىڭ خۇتبىسىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىسا، ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە جۈمەنىڭ پەرزىنى ئوقۇسا، ئۇ كىشىنىڭ ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىلىقىدىكى، يەنە كېيىنكى ئۈچ كۈندىكى گۇناھلىرى ھەم خاتالىقلىرى يوققا چىقىرىلىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «جۈمە كۈنىدە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان بىر سائەت باركى، مۇسۇلمان كىشى ناماز ئوقۇغان ھالىتىدە شۇ سائەتنى ئۇچرىتىپ ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق سوراپ دۇئا قىلسا ئاللاھ چوقۇم ئۇنىڭغا سورىغىنىنى بېرىدۇ»⁽³⁾.

جۈمە كۈنىدىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت توغرىلىق كۆپلىگەن رىۋايەتلەر بار. ئۆلۈملارنىڭ نەزەرىدە بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ئەڭ كۈچلۈكرەكى، جۈمە كۈنىدە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققان ۋاقتتىن باشلاپ ناماز ئاخىرلاشقانغا قەدەردۇر⁽⁴⁾.

جۈمە نامىزىنىڭ بۇيرۇلۇشىنىڭ ھېكمىتى

جۈمە كۈنى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن بىر بايرام ھېسابلىنىدۇ، چۈنكى بۇ مۇبارەك كۈندە مۇسۇلمانلار بىر جايغا جەم بولۇپ، بىر - بىرىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولىدۇ. ھەممىسى بىرلىكتە خۇتبىلارنى تىڭشايدۇ ۋە نامازلارنى ئادا قىلىدۇ ھەمدە باشقا ئىبادەتلەرنىمۇ بىرگە ئورۇنلاپ ساۋاب تاپىدۇ، بۇ توپلىشىشتىن مەنئى كۈچ - قۇۋۋەت ھاسىل قىلىدۇ، دىنىي ۋەز - نەسەھەتلەرنى ئاڭلاپ ئۆزلىرىنى ئىسلاھ قىلىدۇ، گۇناھلىرىغا ۋە خاتالىقلىرىغا تەۋبە قىلىپ پاكلىنىدۇ. نامازدىن كېيىن جامائەتلەردىن كېسەللەر بولسا ئۇلارنى

(1) الدر المختار 1 - توم 772 - بەت.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 263 - بەت.

يوقلايدۇ، ھال سورايدۇ، بىر - بىرىنىڭ قىيىنچىلىقلىرى بولسا بىرگە ھەل قىلىشقا تىرىشىدۇ ۋە مۇندىن باشقا كۆپلىگەن ئىجتىمائىي ياخشى ئىشلارنى بۇ مۇبارەك كۈننىڭ شارائىتى بىلەن قىلىشقا مۇۋەپپەقىيەت بولىدۇ.

جۈمە نامىزى پەرز بولىدىغان كىشىلەر

جۈمە نامىزى تۆۋەندىكى يەتتە شەرت ھازىر بولغان كىشىگە پەرز دۇر:

- 1 - ئەر بولۇش. ئاياللارغا جۈمە نامىزى پەرز ئەمەس. ئەمما ئوقۇسا ساۋابقا ئېرىشىدۇ.
 - 2 - ھۆر بولۇش. ئەسىر ياكى سولاققا بولغانلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.
 - 3 - سەپەر ئۈستىدە بولماسلىق. يولۇچىلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.
 - 4 - ئەما (كۆزى كور) بولماسلىق. كورلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.
 - 5 - مېيىپ بولماسلىق. جىسمانىي مېيىپ كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.
 - 6 - كېسەل بولماسلىق. ماڭالمايدىغان ئېغىر بىمارلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.
 - 7 - كۆڭلىدە دۈشمەن ۋە ھىمىسى بولماسلىق. جۈمەگە بارسا ھاياتى تەھدىدكە ئۇچراش ئېھتىمالى بار كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.
- جۈمە ئوقۇشى پەرز بولمىغان يۇقىرىقى كىشىلەر ئەگەر جۈمە ئوقۇسا، ئۇلاردىن شۇ كۈننىڭ پىشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ.

جۈمە نامىزىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

- 1 - ئىسلام دۆلىتىدىكى دۆلەت باشلىقىنىڭ ياكى ئىسلام دۆلىتى تەركىبىدىكى دىنىي ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگاننىڭ جۈمە ئوقۇش شەرتىگە توشقان مەسجىدلەردە جۈمە ئوقۇشقا رۇخسەت قىلغان بولۇشى.
- 2 - جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان جاينىڭ جۈمە نامىزىنى ئوقۇشقا يېتەرلىك ساندا، بەلگىلىك جامائەتكە ئىگە بولغان شەھەر، يېزا ياكى مەھەللە بولۇشى. بۇ جۈمەنىڭ پەرز بولۇشى ۋە دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ھەنەفىي مەزھىبى (بىزنىڭ مەزھىبىمىز) ئاھالە سانى ئاز، كىچىك يېزىلاردا جۈمە ئوقۇشنى دۇرۇس كۆرمەيدۇ. ئاھالىسىدىن جۈمە ئوقۇش سالاھىيىتىگە توشقان كىشىلىرى ئەڭ چوڭ مەسجىدگە سىغمايدىغان يېزىدىلا جۈمە نامىزى ئوقۇشقا بولىدۇ، دەپ قارايدۇ.
- 3 - پىشىن ۋاقتىدا ئوقۇلىشى. جۈمە نامىزى پىشىن ۋاقتىدىلا ئوقۇلىدۇ. پىشىن

ۋاقتنىڭ چىقىپ كېتىشى بىلەن جۈمەنىڭمۇ ۋاقتى چىقىپ كەتكەن بولىدۇ. جۈمە ۋاقتىدا ئوقۇلمىسا، ئۇنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. جۈمەنى پىشىن ۋاقتىدىن بۇرۇن ئوقۇشقىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ھەمىشە پىشىن ۋاقتىدىلا ئوقۇيتتى. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمە نامىزىنى كۈن ئىگىلىگەن ۋاقتتا (پىشىن ۋاقتىدا) ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

جۈمە نامىزىنىڭ ئازلا بىر قىسمىغا ئۆلگۈرۈلگەن، ھەتتا ئىمام «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇۋاتقان ۋاقتتا نامازغا ئىقتىدا قىلغان كىشىمۇ، جۈمە نامىزىنى ئادا قىلغان ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «نامازدا ئۆلگۈرۈلگەن ئىشلارنى (ئىمام بىلەن) ئوقۇڭلار، سىلەر ئۆلگۈرۈلمەي قالغانلىرىنى ئۆزۈڭلار تولۇقلاڭلار»⁽²⁾.

4 - خۇتبە ئوقۇلىشى. خۇتبە جۈمەنىڭ پەرزىدىن ئىلگىرى ئوقۇلىدۇ. خۇتبە ئوقۇلمىغان جۈمە ئادا تاپمايدۇ. ئىمام بەيھەقىي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىرەر جۈمەنىمۇ خۇتبىسىز ئوقۇمىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

5 - جۈمە نامىزى ئوقۇلىدىغان جاينىڭ ھەممە كىشىگە كىرىش رۇخسەت قىلىنغان ئوچۇق جاي بولىشى. چۈنكى جۈمە ئوقۇلىدىغان جاي خالىغان ئادەم كىرەلەيدىغان، ھەممىگە ئوچۇق جاي بولمىسا، بۇ يەردىكى توپلىنىش ئاشكارا ۋە ئەركىن توپلىنىش بولالمايدۇ. ئاشكارا ۋە ئەركىن توپلىنالمىدىغان جايدا جۈمە ئوقۇشقا بولمايدۇ. ئوقۇغاندىمۇ ئادا تاپمايدۇ.

6 - جامائەت. جۈمە نامىزىنىڭ ئادا تېپىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ جامائەت بولۇپ ئوقۇلۇشى شەرتتۇر. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە جۈمەنىڭ دۇرۇس بولىشى ئۈچۈن ئىمامدىن باشقا ئۈچ كىشىنىڭ جامائەت بولۇپ ھازىر بولىشىنى شەرت قىلىدۇ. بۇ ئۈچ كىشى (جۈمە ئوقۇشى پەرز بولمىغان) مۇساپىر ياكى كېسەللەردىن بولسىمۇ بولىشىدۇ. ناۋادا جامائەت نامازغا باشلىغاندىن كېيىن، ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ سەجدىسىگە بېرىشتىن بۇرۇن، ئۇلار ئىمامنى يالغۇز قويۇپ نامازدىن ئايرىلسا، جۈمە نامىزى بۇزۇلغان بولىدۇ. چۈنكى ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ سەجدىسىگە بارغىچىلىك ئاز دېگەندە ئۈچ جامائەتنىڭ ئىمام بىلەن بىرگە نامازدا بولىشى شەرتتۇر. بىرىنچى رەكئەتنىڭ بىرىنچى سەجدىسىدىن كېيىن جامائەتنىڭ ھەممىسى كېتىپ قالغان تەقدىردىمۇ ئىمامنىڭ يالغۇز ئوقۇغان جۈمە نامىزى

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(2) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئادا تاپىدۇ⁽¹⁾.

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزلىرى

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ: بىرى، جۈمەنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش، ئىككىنچىسى، نامازدىن بۇرۇن خۇتبە (ئىككى خۇتبە) ئوقۇلۇشىدىن ئىبارەتتۇر. خۇتبىنى ئاڭلاش پەرزدۇر.

خۇتبە ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

خۇتبە - ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇ سانا ئېيتىش دېمەكتۇر. چۈنكى قۇرئاننىڭ ﴿ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشكە ئالدىراڭلار﴾ دېگەن ئايىتىدىكى ﴿ياد ئېتىش﴾ تىن مەقسەت پۈتۈن تەپسىر شۇناس ئالىملارنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن خۇتبىدۇر.

خۇتبىنىڭ شەرتلىرى

خۇتبىنىڭ ئادا تېپىشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

- 1 - خۇتبە نامازدىن (جۈمەنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىدىن) بۇرۇن ئوقۇلىشى.
 - 2 - خۇتبە خۇتبىنى نىيەت قىلغان ھالدا ئوقۇلىشى.
 - 3 - خۇتبىنىڭ پىشىن ۋاقتىدا ئوقۇلىشى.
 - 4 - خۇتبىنى ئەڭ ئاز دېگەندە بىر كىشىنىڭ تىڭشىشى.
 - 5 - خۇتبە بىلەن جۈمە نامىزىنىڭ ئارىسىدا يېيىش - ئىچىش ۋە يويۇنۇشقا ئوخشاش، نامازنىڭ سىرتىدىكى ئىشلارنىڭ يۈز بەرمەسلىكى شەرتتۇر.
- خۇتبىنى ئەرەبچە ئوقۇشقا بولغىنىدەك، ھەر مىللەت ئۆز تىلىدا ئوقۇشۇمۇ جائىزدۇر. خۇتبىنى ئەرەب تىلىدا ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەمدۇ سانا بىلەن دۇرۇدلارنى ئەرەب تىلىدا ئېيتىش، خۇتبىدىكى ئەمىر - مەرۇپ، ۋەز - نەسەھەتلەرنى جامائەتنىڭ چۈشىنىشى ئۈچۈن ھەر مىللەتنىڭ ئۆز تىلىدا سۆزلىشى تولىمۇ زۆرۈردۇر⁽²⁾.

(1) الدر المختار 1 - توم 747 - 761. بەتلەر، فتح القدیر 1 - توم 408 - 416. بەتلەر، اللباب شرح الكتاب 62 - بەت.

(2) فتح القدیر 1 - توم 757 - 760. بەتلەر، مراقى الفلاح 87 - بەت.

خۇتبه ئوقۇشنىڭ كەيپىيىتى

ئىمام ئۇزۇن سۈرىدىن بىرىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئىچىدە ئىككى خۇتبه ئوقۇيدۇ. ئىككى خۇتبه ئارىسىدا ئۈچ ئايەت ئوقۇغۇچىلىك ۋاقىت ئولتۇرىدۇ. ئىككىنچى خۇتبنى بىرىنچى خۇتبدىن بىر ئاز تۆۋەنرەك ئاۋاز بىلەن ئوقۇيدۇ. ئىمام خۇتبنى جامائەتكە قاراپ ئۆرە تۇرۇپ ئىگىزەرەك بىر جايدا ئوقۇيدۇ. خاتىب (خۇتبه ئوقۇغۇچى) نىڭ تاھارەتلىك بولۇشى، كىيىمى پاكىز بولۇشى ۋە ئەۋرەت جايلىرى يېپىق بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. خاتىب بىرىنچى خۇتبدە ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ۋە سالام ئېيتىپ بولۇپ، قۇرئاندىن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر - ئىككى ئايەت ئوقۇيدۇ ۋە كىشىلەرگە ۋەز - نەسھەت قىلىدۇ. ئاندىن ئولتۇرۇپ يەنە ئىككىنچى خۇتبنى باشلايدۇ. ئىككىنچى خۇتبدە، يەنە ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، سالام ئېيتىپ بولۇپ، مۆمىنلەرگە دۇئا قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن خۇتبه تامام بولىدۇ. ئاندىن نامازغا باشلايدۇ. ئىمام ئەزەمنىڭ نەزەرىدە، خۇتبنىڭ ئەڭ قىسقا مىقدارى «ئەلھەمدۇ لىللاھ» ياكى «لا ئىلاھە ئىللاھ» دېيىش بىلەنمۇ ئادا تاپىدۇ. بىراق مەكرۇھ سانىلىدۇ. ئەمما ئىمام ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدلىرگە كۆرە، خۇتبنى بەك قىسقا ئوقۇشقا بولمايدۇ. خۇتبنىڭ ئەڭ قىسقا مىقدارى تەشەھھۇد (ئەتتەھىياتۇ) ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتۇر. شۇنىڭدەك، خۇتبنى بەك ئۇزۇن ئوقۇپ جامائەتنى زېرىكتۈرۈشمۇ مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

جۈمە كۈنىدىكى سۈننەت ئەمەللەر

جۈمە كۈنىدە ياكى جۈمە ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن قىلىش سۈننەت بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - جۈمە نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن غۇسلى قىلىش، ئۆزىگە ھەم كىيىملىرىگە خۇشبويا لارنى چېچىش ۋە چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش.

غۇسلى قىلىش ۋاقتى جۈمە كۈنى سەھەردىن جۈمە ۋاقتىغىچە بولۇپ، غۇسلىنى كېچىكتۈرۈپ، جۈمە نامىزىغا بېرىش ئالدىدا قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش يېقىمسىز ھىدلار بىلەن جامائەتنى راھەتسىز قىلماسلىقتىن ئىبارەت غۇسلىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياخشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ

(1) بدائع الصنائع 1 - توم 262 - بەت.

كۆرسەتكەن: « جۈمە نامىزغا كەلگەن كىشى يوپۇنۇپ كەلسۇن»⁽¹⁾.

ئەمما خۇشبۇي قوللىنىش ۋە چىرايلىق كىيىنىش توغرىلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى جۈمە كۈنلۈكتە يوپۇنۇپ، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئۆزىگە چاچقان ۋە ئەڭ چىرايلىق كىيىمنى كىيگەن ھالدا، تەمكىنلىك بىلەن مەسجىدكە كەلسە، ئاندىن سۈننەت نامىزىدىن خالىغانچە ئوقۇسا ۋە ھېچكىمگە ئازار بەرمىسە، ئاندىن ئىمام خۇتبىگە باشلىغاندىن نامازغا تۇرغىچە سۆز قىلماي جىم ئولتۇرسا، ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىسىدىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽²⁾.

2- جۈمە كۈنلۈكتە خۇتبىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت، جۈمەنىڭ پەرزىدىن كېيىن تۆت رەكئەت، جەمئى 8 رەكئەت سۈننەت ئوقۇش.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمەدىن ئىلگىرى تۆت رەكئەت سۈننەت ئوقۇيتتى» دېيىلگەن⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەر جۈمەدىن كېيىن سۈننەت ئوقۇماقچى بولساڭلار، تۆت رەكئەت ئوقۇڭلار»⁽⁴⁾.

جۈمەدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈننەتنىڭ ئېزى ئىككى رەكئەت، كۆپى ئالتە رەكئەتتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان.

3 - جۈمە كۈنلۈكتە كەھى سۈرىسىنى ئوقۇش.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە كېچىسىدە (ياكى كۈندۈزدە) كەھى سۈرىسىنى ئوقۇغان كىشىگە ئۆزى بىلەن ھەرەم ئارىسىدا بىر نۇر بېرىلىدۇ»⁽⁵⁾.

4 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىش.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزەل كۈنۈڭلار جۈمە كۈنىدۇر. بۇ كۈندە ماڭا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىڭلار، ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئېيتقان

(1) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(3) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(4) مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزىيلار رىۋايىتى.

(5) دارىمى ۋە بەيھەقىي رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

دۇرۇدلار ئىشلار ماڭا كۆرسىتىلىپ تۇرىدۇ»⁽¹⁾.

جۈمە كۈنىدە مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار

جۈمە كۈنىدە قىلىش مەكرۇھ بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - جۈمە نامىزى ئوقۇش شەرتىگە توشقان شەھەر، يېزا ۋە مەھەللىدە پىشىن نامىزىنى جامائەت بولۇپ ئوقۇش. بۇ جۈمە كۈنىدىكى جۈمە ئوقۇش ئۈچۈن توپلىنىشتىن ئىبارەت ئىسلامىي ئەنئەنىگە قارشى ھەرىكەت سۈپىتىدە كۆرۈنۈپ قالغانلىقتىن ئىدى. ھەتتا تۈرمىدىكىلەر ئىككى جۈمە كۈنىدە پىشىننى جامائەت بولۇپ ئوقۇشى مەكرۇھتۇر. ئەمما ئوقۇغان ناماز ئادا بولىدۇ.

2 - جۈمە كۈنىدە ئىمام خوتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققان ۋاقتىدا سودا - سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىش. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلسا، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىشكە ئالدىراپ بېرىڭلار، ئېلىم - سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار، ئەگەر بىلسەڭلەر بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر»⁽²⁾.

3 - مەسجىد تە بىراۋنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ ئۆزى ئولتۇرۇش. چۈنكى مەسجىدلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيلىرى بولۇپ، ئۇنىڭغا كىرگەنلەر بىر - بىرىدىن ئىلىم، مەنسەپ، مەرتىۋە، بايلىق ۋە باشقا تەرەپلەردىن قانچىلىك پەرقلىق بولۇپ كەتسۇن، ھەممىسى ئوخشاشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە كۈنىلۈكتە سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆزىنىڭ دىنىي قېرىندىشىنى گەرچە ئۆزىنىڭ ئورنىدا ئولتۇرغۇزغان بولسىمۇ، كېيىن ئورۇن تالاشىپ ئۇنى ئولتۇرغان يېرىدىن تۇرغۇزۇۋەتمىسۇن، بەلكى جامائەتكە «ئورۇن بېرىڭلار» دېسۇن»⁽³⁾.

4 - مەسجىد تە ئىمامدىن باشقىلارنىڭ جامائەتنىڭ بويىدىن ياكى مۇرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتۈشى. خۇسۇسەن ئىمام خوتبە ئوقۇۋاتقان ۋاقتتا باشقىلارنىڭ مۇرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتۈش قەتئىي خاتادۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش ئولتۇرغان جامائەتكە ئازار بەرگەنلىكتۇر.

(1) ئەبۇداۋۇد ۋە باشقىلار رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) جۇمۇئە سۈرىسى 9 - ئايەت.

(3) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ياخشىلىق قازىنىمەن دەپ مەسجىدكە كىرگەن كىشىنىڭ باشقىلارغا ئازار بېرىپ گۇناھ ئىشلىشى ھەقىقەتەن ئېچىنىشلىق ئىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقىلارنىڭ بويىدىن ئاتلاپ ئالدىنقى سەپكە ئۆتمەكچى بولغان بىراۋنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭغا: «ئولتۇر! جامائەتكە ئازار قىلىدىك» دېگەن⁽¹⁾.

ئەمما زادى ئالدىنقى سەپكە ئۆتمەسە مەسجىدىن ئورۇن تاپالمايدىغان ۋە ئالدىنقى سەپلەردە بوش ئورۇنلار بولغان شارائىتتا، باشقىلارغا ئازار بەرمەستىن ئۆتۈش جائىزدۇر. بىراق ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا قايسىبىر سەۋەب بىلەن جامائەتتىن ئاتلاپ ئۆتۈش جائىز ئەمەس.

بۇ ماۋزۇدىكى «مەكرۇھ» ھارامغا ئېھتىمالى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان مەكرۇھنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، يۇقىرىقى مەكرۇھ ئىشلارنىڭ قايسىبىرىنى سادىر قىلغۇچىلار قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ⁽²⁾.

جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى

جۈمە نامىزىنى ئوقۇغانلارنىڭ ھەممىسىدىن شۇ كۈننىڭ پىشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ. تېخىمۇ ساۋابلىق بىر پەرز ئۈچۈن يەنە بىر پەرزنى قالدۇرۇپ قويۇش پىرىنسىپى بويىچە، جۈمەنىڭ پەرزى پىشىن نامىزىنىڭ پەرزىدىن مۇھىم ۋە ئۇلۇغ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق بولغان ئىكەن، جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھىنىڭ باشقا پەرز نامازلاردىن بىرەرسىنى تەرك ئەتكەنلىكىنىڭ گۇناھىدىن ئېغىر ۋە قاتتىق بولىدىغانلىقى تەبىئىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «جۈمە نامىزىنى تەرك ئەتكۈچىلەر بۇ قىلىقنى تاشلىسۇن! بولمىسا ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ قەلبىنى پېچەتلىۋېتىدۇ، ئاندىن ئۇلار غاپىللاردىن بولۇپ كېتىدۇ»⁽³⁾.

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) بدائع الصنائع 1 - توم 270 - بەت، كشاف القناع 2 - توم 49 - بەت.

(3) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

يولۇچى نامىزى

شەرىئەتتە يولۇچىلىق بەلگىلىك بىر مۇساپىگە بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. 15 كۈندىن ئاز تۇرۇش نىيىتى بىلەن 85 كىلومېتىرلىق بىر مۇساپىنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان كىشى يۇرتىنىڭ ئاخىرقى مەنزىللىرىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. 85 كىلومېتىرلىق بۇ مۇساپىنى مەيلى ئايروپىلان بىلەن، مەيلى پويىز بىلەن، مەيلى باشقا قاتناش قۇراللىرى بىلەن، مەيلى پىيادە باسسۇن، ھەرھالەتتە بۇ سەپەر يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ.

فىقھىي شۇناسلار بۇ مۇساپىنى پىيادە نورمال يۈرۈشتە ئەڭ ئاز ئۈچ كۈنلۈك يول بولۇپ، 18 سائەتلىك مۇساپە دەپ بېكىتكەن. سەپەردە كېچە - كۈندۈز داۋاملىق يول مېڭىلمايدۇ. دەم ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر كۈنلۈك نورمال يۈرۈشنى ئالتە سائەت (پىيادە ياكى تۆگىنىڭ نورمال يۈرۈشى) دەپ بېكىتكەن.

سەپەردە يولۇچىلار بەزى قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرايدۇ. شۇڭا دىنىمىز يولۇچىلار ھەققىدە بەزى ئوڭايلىقلارنى كۆرسەتكەن. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان بولسا، ئۇ، پەقەت يول ئۈستىدىلا يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. بارغان يېرىدە مۇقىم (يولۇچىنىڭ ئەكسى) ھېسابلىنىدۇ. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈندىن ئاز تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ بارغان بولسا، ئۇ يول ئۈستىدە ۋە بارغان يېرىدىمۇ مۇساپىر ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، بەلكى ئىشىم تۈگىگەندىن كېيىن قايتىمەن دېگەن نىيەت بىلەن بېرىپ، بارغان يېرىدىمۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، 15 كۈندىن ئارتۇق، ھەتتا ئايىلار، يىللارچە تۇرۇپ قالسىمۇ ئۇ، يەنىلا يولۇچىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەت شەرىئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئوڭايلىقلىرىدىن پايدىلىنالايدۇ⁽¹⁾.

يولۇچىلارغا ئائىت ھۆكۈملەر

شەرىئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئوڭايلىقلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - يولۇچىلار تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قەسر قىلىپ (ئىككى رەكئەتكە قىسقارتىپ) ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتلىك، ئۈچ رەكئەتلىك پەرزلەر ۋە تۆت رەكئەتلىك سۈننەتلەر قىسقارتىلمايدۇ، بەلكى تولۇق ئوقۇلىدۇ.

(1) نورالإيضاح ونجاة الأرواح - 28 - بەت.

2 - ۋاقت تار كەلسە، يولۇچىلارنىڭ سۈننەت نامازلارنى ئوقۇماسلىقىمۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن ئوڭايلىقلاردىندۇر.

3 - يولۇچىلار ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقتتا ئوقۇسا بولىدۇ. («نامازلارنى جەمئى قىلىش» دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلى سۆزلەندى).

4 - يولۇچىلار تاھارەت بىلەن كىيىلگەن (مەسھى قىلىشقا سالاھىيەتلىك) ئاياقلارنىڭ ئۈستىگە ئۈچ كېچە - كۈندۈز مەسھى قىلسا بولىدۇ. («ئاياقلارغا مەسھى قىلىش» دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلى سۆزلەندى).

5 - يولۇچىلار رامزاندا خالىسا روزا تۇتىدۇ، خالىسا تۇتمايدۇ. يولۇچىلىقى تاماملانغاندىن كېيىن قازاسىنى تۇتىدۇ. ئەمما رامزاندا قىيىنلىق قالمىسا تۇتقنى ئەۋزەلدۇر.

6 - يولۇچىلىق مۇددىتى — كىشى ئۆز مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ تاكى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەنگە قەدەردۇر. ئۆز يۇرتىغا ياكى تۇغۇلغان يۇرتى بولمىسىمۇ، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يەردىكى ئائىلىسىگە قايتىپ كېلىشى بىلەن، ئۇنىڭ يولۇچىلىق مۇددىتى تۈگىگەن بولىدۇ ۋە نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇشقا باشلايدۇ.

7 - سەپەردە نامازنى قازا قىلغان كىشى يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، ئۇنى سەپەردىكى بويىچە قەسر قىلىپ (تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇيدۇ. مۇقىملىق ھالىتىدە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئادا قىلماقچى بولسا، تۆت رەكئەتنى تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. شۇنىڭدەك، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتتىن تۇغۇلغان يۇرتىدىكى ئائىلىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارغان كىشىمۇ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى، مۇنداق كىشى ئۈچۈن ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتى بىلەن تۇغۇلغان يۇرتى (ئەگەر ئۇنىڭدا ئايالى ياكى بالىلىرى قالغان بولسا) ئۆز يۇرتى سانىلىدۇ. ئەگەر بىراۋ تۇغۇلغان يۇرتىدىن ئائىلىسىنى ئېلىپ پۈتۈنلەي كۆچۈپ باشقا يۇرتقا كەتكەن بولۇپ، كېيىن ئۆز يۇرتىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارسا، بارغان يېرىدە يولۇچى ھېسابلىنىدۇ ۋە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇيدۇ.

8 - يولۇچى مۇقىم (يولۇچى بولمىغان) ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇسا، تۆت رەكئەتنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئارتۇق ئوقۇغان كېيىنكى ئىككى رەكئەت ناماز نەپلە نامىزى بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

يولۇچى مۇقىمغا پەقەت شۇ نامازنىڭ ۋاقتىدىلا ئىقتىدا قىلالايدۇ. ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ

قازاسنى ئوقۇماقچى بولغان نامازدا مۇقىمغا ئىقتىدا قىلمايدۇ، چۈنكى بۇ ۋاقىتتا، يولۇچىنىڭ قەسر قىلىپ ئىككى رەكئەتلا ئوقۇشى زىممىسىگە تەيىنلىنىپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئوقۇمايدۇ.

9 - يولۇچى مۇقىملارغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولسا، نامازغا تۇرۇشتىن ئاۋۋال جامائەتلەرگە ئۆزىنىڭ يولۇچى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇشى ياكى سالامدىن كېيىن «مەن يولۇچىمەن، نامىزىڭلارنى تولۇقلىۋېلىڭلار» دەپ قويۇشى ياخشىدۇر. يولۇچى ئىمام ئىككى رەكئەتتىن كېيىن سالام بەرگەندە، جامائەت سالام بەرمەستىن ئورنىدىن تۇرۇپ، قالغان ئىككى رەكئەتنى ئۆز - ئالدىغا تاماملاپ ئاندىن سالام بېرىدۇ.

10 - يولۇچى بىرەر ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ بولغاندىن كېيىن، سەپەرگە ئاتلىنىپ، بۇ نامازنى يول ئۈستىدە ئوقۇماقچى بولسا، قەسر قىلماستىن، تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى بۇ ناماز ئۇنىڭ مۇقىملىق ھالىتىدە ئۇنىڭ زىممىسىگە تۆت رەكئەت بولۇپ تەيىنلىنىپ بولغان ئىدى. گەرەنگە بەلگىلىنىپ بولغان ئىبادەت ئۆزگەرمەيدۇ⁽¹⁾.

سەپەردە نامازنى قەسر قىلىشنىڭ دەلىلى

سەپەردە تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قىسقارتىپ (قەسر قىلىپ) ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇش قۇرئان كەرىم، ھەدىس ۋە ئىسلام ئۆلۈملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن جائىزدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ تەرجىمىسى: «سەپەرگە چىققان ۋاقىتتىڭلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسر قىلىپ ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ»⁽²⁾.

سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش مەيلى قورقۇنچلۇق، مەيلى قورقۇنچسىز ھەر قانداق ھالەتتە مۇتلەق جائىزدۇر. ئايەتتە قەسر قىلىشنى قورقۇنچلۇق ھالەتكە باغلاپ كۆرسىتىشتىن مەقسەت كۆپ ئۇچرايدىغان ھالەتلەرنى كۆزدە تۇتقانلىق ئىدى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەرلىرىنىڭ تولىسى ئۇنىڭدىن خالى بولالمىغان⁽³⁾.

ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «بىز ئەمدى كۇففارلارنىڭ زىيان - زەخمىتىدىن خاتىرجەم بولدۇق، يەنە نېمە ئۈچۈن نامازلىرىمىزنى قەسر قىلىمىز؟» دېگەن

(1) تحفة الفقهاء 53 - بەت، مراقي الفلاح 72 - بەت، الدر المختار 1 - توم 740 - بەت، فتح القدير 1 - توم 399 - بەت.

(2) نىسا سۈرىسى 101 - ئايەت.

(3) المغني 2 - توم 254 - بەت، الفقه الإسلامي وادلتة 2 - توم 315 - بەت.

مەندە سوراشقىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «بۇ ئاللاھ تائالانىڭ سىلەرگە قىلغان سەدىقىسىدۇر، ئاللاھ تائالانىڭ سەدىقىسىنى قوبۇل قىلڭلار» دېگەن⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەج، ئۆمرە، غازات ۋە باشقا سەپەرلىرىنىڭ ھەممىسىدە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇغانلىقى توغرىلىق كەلگەن سەھھە ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەمىشە ھەمراھ بولدۇم، سەپەرلەردە (پەرز نامازلارنى) ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە ئىككى رەكئەتتىن ئارتۇق ئوقۇمايتتى. ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمانلارمۇ شۇنداق قىلاتتى. ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولسۇن»⁽²⁾.

پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملار سەپەر مەيلى ھەج، ئۆمرە ياكى غازات ياكى ھىجرەت سەپەرلىرىگە ئوخشاش ئىبادەت مەقسەت قىلىنغان سەپەر بولسۇن، مەيلى سودىگەرلىك قىلىش ياكى ساياھەت قىلىش ئۈچۈن قىلىنغان سەپەرلەر بولسۇن، ھەر قانداق سەپەردە تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قەسر قىلىپ ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇشنىڭ جائىزلىقىغا ئىتتىپاقتۇر. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، گۇناھ - مەسىيەت ئىشلەش ئۈچۈن سەپەر قىلغان كىشىمۇ نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇيدۇ⁽³⁾.

مۇقىمنىڭ يولۇچى ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ھۆكۈمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇشقا سالاھىيەتلىك بولۇشىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

- 1 - سەپەرنى نىيەت قىلىش. سەپەر مەيلى ئىبادەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلى ساياھەت ياكى تىجارەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلى گۇناھ ئىشلەش ئۈچۈن بولسۇن پەرقى يوقتۇر.
- 2 - يولغا چىقىپ مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىرىدىن ئايرىلىشى. يولغا چىقماستىن، سەپەرنى نىيەت قىلغان كىشى يولغا چىقىمىغىچە شەرىئەتنىڭ كەڭچىلىكلىرىدىن بەھرىمەن بولالايدىغان يولۇچى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ.
- 3 - سەپەر مۇساپىسىنىڭ نورمال پىيادە يۈرۈش ياكى تۆگىنىڭ يۈرۈشى بويىچە، يىلنىڭ قىسقا كۈنلىرىدىكى ئۈچ كېچە - كۈندۈزلۈك مۇساپىدىن كەم بولماسلىقى

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(3) الفقه الإسلامى وادلتە 2 - توم 316 - بەت.

(زامانىمىزدا 85 كىلومېتىرلىك مۇساپە) شەرتتۇر⁽¹⁾.

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇش سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇشىنىڭ شەرتلىرى مۇنۇلار:

1 - بارغان يېرىدە تۇرۇشنى نىيەت قىلىشى.

2 - بارغان يېرىدە تۇرۇش مۇددىتىنى (يەنى 15 كۈندىن كۆپرەك تۇرۇشنى) نىيەت قىلىشى. يولۇچى مۇقىملىقنى نىيەت قىلىش (تۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈتۈش) بىلەنلا مۇقىملىق ھۆكۈمىگە كىرىدۇ، شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ نامازلارنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئەمما 15 كۈن تۇرۇش بىرلا شەھەرگە مەخسۇس بولماستىن ئىككى ياكى ئۈچىدىن كۆپ شەھەرلەردە تۇرىدىغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا مۇقىم ھېسابلا نىيەتدۇر. مەسىلەن: ئۈرۈمچىدىن 15 كۈنلۈك سەپەرنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان يولۇچى تۇرماقچى بولۇپ نىيەت قىلغان 15 كۈننىڭ يېرىمىنى خوتەندە، قالغان يېرىمىنى قەشقەردە ئۆتكۈزۈمەكچى بولسا، ئۇ مۇقىم ئەمەس، بەلكى يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى يولۇچىنىڭ 15 كۈن ياكى ئۈچىدىن كۆپرەك ۋاقىت تۇرۇشى بىر شەھەرگىلا مەخسۇس بولغاندا، ئاندىن مۇقىم ھۆكۈمىنى ئالالايدۇ.

3 - تۇرماقچى بولغان يېرىنىڭ مۇقىم بولۇپ، تۇرۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولۇشى شەرتتۇر. مەسىلەن: بىراۋ سەپەرگە ئاتلىنىپ ئۆيىدىن چىقىپ، مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى قاتناش بېكەتلىرىنىڭ بىرىدە ياكى يول ئۈستىدىكى بېكەتلەردە قاتناش كۈتۈپ ياكى باشقا ئېھتىياجلىرى سەۋەبلىك ۋاقىتلىق تۇرۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ بۇ تۇرۇشى يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، كۈتۈش جەريانىدا ۋاقىتى كىرگەن نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇيدۇ⁽²⁾.

قەسر توغرىلۇق مەزھەپ قاراشلىرى

سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، «ئەسلى ھۆكۈم»، ئەمما شافئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، «رۇخسەت» سۈپىتىدە قوبۇل قىلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، ھەنەفىي مەزھەپتىكى بىرىكىشى تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازنى قەسر

(1) الدر المختار 1 - 723 - بىت، مراقي الفلاح 71 - بەت.

(2) تحفة الفقهاء 52 - بەت.

قىلماستىن تولۇق ئوقۇسا، ئۇنىڭ نامىزى مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. چۈنكى قەسر قىلىپ ئوقۇش ۋاجىبتۇر. ۋاجىبنى ئورۇنلاش زۆرۈر دۇر. ئەگەر ئېسىدە يوق تولۇق ئوقۇپ سالغان بولسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش شەرتى بىلەن ئۇنىڭ نامىزى مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ. ئەمما شافىئىي ياكى ھەنبەلىي مەزھەپتىكى كىشىنىڭ تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازنى قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ئىختىيارى بولغاچقا، قەسر قىلماي تولۇق ئوقۇسىمۇ نامىزى مەكرۇھسىز ئادا تاپىدۇ.

ھەنەفىي مەزھەپىدىكىلەرنىڭ «سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش ئەسلى ھۆكۈمدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنى ئورۇنلاش ۋاجىبتۇر» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى ئىمام بۇخارى بىلەن ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىستۇر: «ناماز دەسلەپ پەرز قىلىنغاندا ئىككى رەكئە ئىدى، يولۇچى نامىزى ئىككى رەكئەت ھالىتىدە قالدى، مۇقىملار نامىزى تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇقلاندى»⁽¹⁾.

ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان: «ئاللاھ تائالا نامازنى پەيغەمبىرىڭلارنىڭ تىلى ئارقىلىق، مۇقىملىقتا تۆت رەكئەت، سەپەردە ئىككى رەكئەت ۋە قورقۇنچلۇق ھاللاردا بىر رەكئەت قىلىپ پەرز قىلغان»⁽²⁾.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىنىڭ «سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇش» رۇخسەت تۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، نامازنى قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر» دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى قۇرئان كەرىمدىكى (باشتا بايان قىلىنغان) مۇنۇ ئايەتتۇر: «سەپەرگە چىققان ۋاقىتتىڭلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسر قىلىپ ئوقۇساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ»⁽³⁾.

مەزكۇر ئىككى مەزھەپتىكىلەرگە كۆرە، بۇ ئايەت سەپەردە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇشنىڭ رۇخسەت ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، قەسر قىلىش ياكى تولۇق ئوقۇش ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) نىسا سۈرىسى 101 - ئايەت.

ھېيت نامازلىرى

ھېيت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى: قايتىش ۋە قايتىلىنىش دېگەنلىك بولۇپ، شەرئەت ئىستىلاھىدا - ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە ھەر يىلى خوشاللىقنى قايتىلاپ بېرىشى دېمەكتۇر.

بىر يىل ئىچىدە مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئىككى ھېيت بولۇپ، بىرى روزا ھېيتى، يەنە بىرى قۇربان ھېيتىدۇر. ھەر ئىككى ھېيتتا ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇش ۋاجىبتۇر.

ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيۇرۇلۇشىنىڭ دەلىلى

ئىككى ھېيت نامازلىرىنىڭ بۇيۇرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم، ھەدىس ۋە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن سابىتتۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنحِرْ﴾ تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارنىڭ ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن ۋە قۇربانلىق قىلغىن» دېگەن ئايەت مەشھۇر تەپسىرلەردە، قۇربان ھېيتى ۋە قۇربانلىق دەپ تەپسىر قىلىنغان⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇغانلىقى توغرىلىق كەلگەن «سەھىھ» ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇنجى ئوقۇغان ھېيت نامىزى روزا ھېيت نامىزى بولۇپ، ھىجرىيەنىڭ 2 - يىلى مەدىنىدە ئوقۇغان. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمانلار بىلەن روزا ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇدۇم. ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇتبىدىن ئاۋۋال ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇيتتى، ئاندىن خۇتبە ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

جۈندەب ئىبنى سۇفيان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قۇربان ھېيت نامىزىنى ئوقۇغان ئىدىم. ئۇ جامائەت بىلەن نامازنى تۈگىتىپ بولۇپ، بۇغۇز لانغان بىر قوينى كۆردى ۋە مۇنداق دېدى: ”كىمكى نامازدىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىر قوي قۇربانلىق قىلسۇن،

(1) المغني 2 - توم 367 - ئايەت.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

قۇربانلىق قىلمىغانلار ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمىنى ئاتاپ قۇربانلىق قىلسۇن»⁽¹⁾.

ھېيت نامازلىرى كىملىرىگە ۋاجىب بولىدۇ؟

ئىككى ھېيت نامازلىرى جۈمە نامىزى پەرز بولغان كىشىلەرگە ۋاجىبتۇر، يەنى ئىككى ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلۇشنىڭ شەرتلىرى، — خۇددى جۈمە نامىزىغا ئوخشاش — ئەر بولۇش، ئەركىن بولۇش، مۇقىم بولۇش، ئەمما بولماسلىق، مېيىپ بولماسلىق، كېسەل بولماسلىق، دۈشمەن ۋەھمىسىدىن ئەمىن بولۇش قاتارلىقلاردۇر⁽²⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاجىب بولۇشى ۋە دۇرۇس ئادا تېپىشىنىڭ شەرتلىرى جۈمە نامىزىنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ ۋە ئادا تېپىشىنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر، يەنى ئىسلام دۆلىتىنىڭ دۆلەت باشلىقى تەرىپىدىن ھېيت نامىزىنى ئوقۇشقا رۇخسەت قىلىنىشى، ھېيت نامىزى ئوقۇيدىغان جاينىڭ چوڭ جامى بولۇشى، ئىمامدىن باشقا ئۈچ نەپەر جامائەتنىڭ ھازىر بولۇشى، ھېيت ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ ھەركىمگە ئوچۇق جاي بولۇشى ۋە باشقىلار. بىراق جۈمە نامىزىدا خۇتبە ئوقۇش پەرز، ئىككى ھېيت نامازلىرىدا خۇتبە ئوقۇش سۈننەتتۇر. ھېيت نامازلىرىنىڭ خۇتبىلىرىنى تەرك ئەتسىمۇ ناماز دۇرۇستۇر⁽³⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى قۇياش تولۇق چىقىپ بولۇپ تەخمىنەن 30 مىنۇتتىن كېيىن باشلىنىپ، پىشىن ۋاقتى كىرىشتىن ئالدىنقى ۋاقىتلارغىچە داۋام قىلىدۇ.

ھېيت نامازلىرى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى قۇياش چىقىپ تەخمىنەن 30 مىنۇتتىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. كۈن تولۇق چىقىپ بولۇشتىن بۇرۇن ئوقۇغان ھېيت نامىزى ئادا تاپمايدۇ، بەلكى ئۇ نەپلە نامىزى ھېسابلىنىدۇ. نامازدىن كېيىن خۇتبە ئوقۇلىدۇ. خۇتبىنى ئاڭلاش سۈننەتتۇر. ھېيت نامازلىرى جامىلاردا ياكى چوڭ مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. كىچىك مەسجىدلەردە ئوقۇش مەكرۇھتۇر⁽⁴⁾.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) فتح القدیر 1 - توم 422 - بەت، الدر المختار 1 - توم 774 - بەت.

(3) بدائع الصنائع 1 - توم 275 - بەت.

(4) مراقي الفلاح 90 - بەت، الدر المختار 1 - توم 779 - بەت.

روا ھېيت نامىزنى ئۆزۈر سەۋەبلىك بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغان كىشى ئىككىنچى كۈنى ئوقۇسا بولىدۇ. ئەگەر ئۆزۈر سەۋەبلىك تەرك ئەتكەن بولسا، بۇ ناماز ئۇنىڭدىن ساقىتتۇر. ئەمما قۇربان ھېيت نامىزنى بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغانلار ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى كۈنلىرىمۇ ئوقۇسا بولىدۇ. قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنىدىن كېيىن، مەيلى ئۆزۈر داۋام قىلسۇن ياكى تۈگىگەن بولسۇن، ھېيت نامىزى ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى قۇربان ھېيت نامىزى قۇربانلىق كۈنلىرىدىلا ئوقۇلىدۇ. قۇربانلىق كۈنلىرى قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن ئۈچىنچى كۈنى ئەسىر ۋاقتىغىچىدۇر⁽¹⁾.

ھېيت نامازلىرىدا سۈننەت بولغان ئىشلار

- 1 - روزا ھېيت نامىزغا بېرىشتىن بۇرۇن بىر نەرسە يېيىش.
- 2 - قۇربان ھېيت نامىزغا بېرىشتىن بۇرۇن يېمەسلىك.
- 3 - ھەر ئىككى ھېيت نامىزغا يويۇنۇپ، ئېسىل كېيىنىپ بېرىش.
- 4 - ھەر ئىككى ھېيتتا سەدىقنى كۆپ بېرىش.
- 5 - ھەر ئىككى ھېيت نامىزغا بېرىشتا، يولدا تەكبىر ئېيتىپ بېرىش⁽²⁾.

ئىككى ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن مەيلى ئۆيدە، مەيلى مەسجىد تە نەپلە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ھېيت نامىزىدىن كېيىن ئۆيىگە قايتىپ بېرىپ نەپلە ناماز ئوقۇسا جائىزدۇر⁽³⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى

ئىككى رەكئەتتىن ئىبارەت ھېيت نامازلىرىنىڭ بىرىنچى رەكئەتتە سانا ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ﴾ (سۇبھانەكەللاھۇمە) دىن كېيىن، ئىمام جاراڭلىق ئاۋازدا ئۈچ قېتىم ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ ھەر بىر تەكبىردە قوللىرىنى قۇلاقلىرىغا كۆتۈرۈپ تەكبىر ئېيتىدۇ ۋە تەكبىردىن كېيىن قوللىرىنى ئىككى يان تەرەپىگە چۈشۈرىدۇ. پەقەت ئۈچىنچى تەكبىردىن كېيىن قوللار يان تەرەپكە چۈشۈرۈلمەستىن، كىندىكىنىڭ ئۈستىگە قويىلىدۇ. ئاندىن ئىمام فاتھە سۈرىسى يەنە بىر

(1) تحفة الفقهاء 57 - بەت.
 (2) فتح القدير 1 - توم 423 - بەت.
 (3) الدر المختار 1 - 777 - بەت، مراقي الفلاح 90 - بەت.

سۈرە ئوقۇپ تەكبىر بىلەن رۇكۇغا ئېگىلىگەندە، جامائەتمۇ بىرگە رۇكۇ قىلىدۇ ۋە بىرگە سەجدىلەرنى قىلىپ بولۇپ، ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتە ئىمام قىرائەت(فاتىھە بىلەن يەنە بىر سۈرە)نى ئوقۇپ بولۇپ، رۇكۇغا ئېگىلىشتىن ئاۋۋال يەنە ئۈچ قېتىم ﴿الله أكبر﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ ئۈچ تەكبىرنى خۇددى ئالدىنقى رەكئەتتىكىدەك ئېيتىدۇ. ھەر قېتىمدا قوللار قۇلاقلىرىغا كۆتۈرۈلىدۇ، ئاندىن ئىككى يان تەرەپكە چۈشۈرۈلىدۇ. ئاندىن ئىمام يەنە بىر تەكبىر بىلەن رۇكۇغا ئېگىلىدۇ. جامائەتمۇ بىرلىكتە رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ ئولتۇرىدۇ. ئاندىن «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ. جامائەتمۇ بىرگە سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. نامازدىن كېيىن ئىمام خۇتبە ئوقۇيدۇ. خۇتبە ئىككى قېتىم ئوقۇلىدۇ. بىرىنچى خۇتبىدىن ئىككىنچى خۇتبىنى بىر ئاز تۆۋەنرەك ئاۋازدا ئوقۇيدۇ.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە، نامازنىڭ ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق ئېيتىلىدىغان ئالتە تەكبىر «تەكبىرى زەۋائىد» (ئارتۇق تەكبىرلەر) دەپ ئاتىلىدۇ. چۈنكى بۇ ئالتە تەكبىر نامازنىڭ تەكبىر تەھرىمى، رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە بېرىش ھەم تۇرۇش تەكبىرلىرىدىن ئىبارەت ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق تەكبىرلەردۇر⁽¹⁾.

ھېيت نامازلىرىدىكى ئارتۇق تەكبىرلەر توغرىلىق مەسىلىلەر

1 - ھېيت نامىزى باشلىنىپ بولغاندىن كېيىن، نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشتىن بۇرۇن ئىقتىدا قىلىۋالغان بولسا، ئىمام بىلەن بىرلىكتە نامازغا داۋام قىلىدۇ.

2 - ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىپ بولۇپ، قىرائەتنى باشلىغاندىن كېيىن، نامازغا كىرمەكچى بولغان كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلمىگەن ئىشەنچسىز بولسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپلا ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىدۇ، ئاندىن ئىمامنىڭ قىرائىتىگە قۇلاق سالىدۇ.

3 - ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ رۇكۇسىغا بارغان ۋاقىتتا نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلمەسلىكىدىن قورقسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپ، رۇكۇ قىلىدۇ ۋە ئارتۇق تەكبىرلەرنى رۇكۇدا ئۆز ئالدىغا ئېيتىدۇ. رۇكۇدا تەسبىھلەر بىلەن ئارتۇق تەكبىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ بولالمايلىقىدىن قورققان كىشى تەسبىھلەرنى

(1) تحفة الفقهاء 58 - بەت.

ئېيتماستىن، ئارتۇق تەكبىرلەرنىلا ئېيتىدۇ. چۈنكى ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش ۋاجىب، تەسبىھلەرنى ئېيتىش سۈننەتتۇر. چۈنكى ۋاجىبنى ئادا قىلىش سۈننەتنى ئورۇنلاشتىن زۆرۈردۇر.

4 - ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن نامازغا كىرگەن كىشىدىن شۇ رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرى ساقىت بولىدۇ.

5 - ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشنى ئونۇتسا، جامائەت ئېيتىۋېرىدۇ. چۈنكى بۇ ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن ئەمەس، بەلكى مۇستەقىل ئىبادەتتۇر⁽¹⁾.

تەشرىق تەكبىرلىرى

تەشرىق تەكبىرلىرى — قۇربان ھېيتنىڭ ئەرفە(ھاجىلار ئەرفاتتا بولغان، ئەتە ھېيت دېگەن) كۈنى بامدات نامىزىدىن باشلاپ ھېيتنىڭ 4 - كۈنى ئەسىر نامىزىغىچىلىك جەمى 23 ۋاخ نامازنىڭ پەرزىدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان تەكبىرلەردۇر. بۇ تەكبىرلەرنى ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان، ئاقىل، بالغ ئەرلەر ئۈچۈن ۋاجىبتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنى ھەر پەرز نامازدىن كېيىن، مەيلى يالغۇز بولسۇن، مەيلى جامائەت بىلەن بولسۇن، مەيلى يولۇچى بولسۇن، مەيلى مۇقىم بولسۇن، ھەر قانداق كىشىنىڭ ئوقۇشى ۋاجىبتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ ۋاجىبلىقىنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزدۇر: ﴿وَأذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ يەنى «ساناقلىق كۈنلەردە ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىڭلار»⁽²⁾.

پۈتۈن مۇپەسسىرلەر بۇ ئايەتتىن تەشرىق تەكبىرلىرى مەقسەت قىلىنغان، دەپ تەپسىر قىلىدۇ⁽³⁾.

قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتا يولدا، ئاۋازلىق ھالدا تەكبىر ئېيتىپ مېڭىش سۈننەتتۇر. ئەمما روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتا ئاۋازلىق ئېيتىشنى ئىمام ئەزەم جائىز كۆرمەيدۇ. بىراق شاگىرتلىرىدىن ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد ئاۋازلىق ئوقۇشنى جائىز

(1) تحفة الفقهاء 58 - 60 - بەت.

(2) به قەرە سۈرىسى 203 - ئايەت.

(3) تحفة الفقهاء 59 - بەت.

سانغان. توغرىسى ئىمام ئەزەمنىڭ قارىشى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتا تەكبىرنى ئاۋازلىق ئېيتقانلىقى سابت بولغان. بىراق روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتا شۇنداق قىلغانلىقى سابت ئەمەس⁽¹⁾.

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ تېكىستى

﴿اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَحْمَدُ﴾

ئوقۇلىشى: «ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر، لائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر ۋە لىللاھىل ھەمدۇ»

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرىلىق مەسىلىلەر

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ قازاسى توغرىلىق تۆت مەسىلە بار، ئۇلار:

1 - ئەتە ھېيت دېگەن كۈنى بامدات نامىزىدىن ھېيتنىڭ 4 - كۈنى ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچىلىك بولغان تەشرىق كۈنلىرىدە قازا بولغان پەرز (بەش ۋاقت) نامازلارنىڭ قازاسىنى شۇ تەشرىق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، نامازنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇيدۇ. چۈنكى بۇ نامازلار تەشرىق تەكبىرلىرى بىلەن بىرگە قازا بولغانلىقتىن، ئۇلارنى ئادا قىلىشتا تەكبىرلىرى بىلەن بىرگە ئادا قىلىنىدۇ.

2 - تەشرىق كۈنلىرىدىن بۇرۇن قازا بولغان نامازلارنى تەشرىق كۈنلىرىدە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، نامازدىن كېيىن، تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇمايدۇ. چۈنكى بۇ نامازلار تەشرىق تەكبىرلىرىسىز قازا بولغانلىقتىن، ئۇلارنى تەشرىق تەكبىرلىرىسىز ئادا قىلىدۇ.

3 - تەشرىق كۈنلىرىدە قازا بولغان نامازلارنى تەشرىق كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، بۇ نامازلاردىن كېيىن تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇمايدۇ. چۈنكى مەزكۇر قازا نامازلارنى ئادا قىلغان ۋاقت تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئوقۇش ۋاقتلىرى ئەمەس.

4 - تەشرىق كۈنلىرىدىكى تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئېيتىشنى تەرك قىلغان كىشى كېلىدىغان يىلى يەنە مۇشۇ تەشرىق كۈنلىرىدە ئۇنىڭ قازاسىنى ئېيتامدۇ ياكى ئېيتامدۇ

(1) تحفة الفقها 58 - بەت.

دېگەن مەسىلىدە فقەھشۇناسلار ئىختىلاپ قىلىشقان. بىر كۆرۈشكە كۆرە، قازاسى ئېيتىلىدۇ. يەنە بىر كۆرۈشكە كۆرە، قازاسى ئېيتىلمايدۇ ۋە ساقىت بولىدۇ. ئىككىنچى كۆرۈش كۈچكە ئىگىدۇر⁽¹⁾.

(1) تحفة الفقهاء 60 - بەت.

تەراۋىھ نامىزى

تەراۋىھ نامىزى - رامىزان ئېيىدا ئاخشاملىرى خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدىغان 20 رەكئەتلىك نامازدۇر.

تەراۋىھ - ئارام ئېلىش، تەنەپپۇس قىلىش دېگەن مەنىدە بولۇپ، ھەر تۆت رەكئەت نامازدىن كېيىنكى ئارام ئېلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

رامىزان ئېيىدا بىر ئاي تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا رامىزان روزىسىنى پەرز قىلدى. مەن مۇسۇلمانلارغا رامىزان كېچىلىرىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈشنى سۈننەت قىلدىم»⁽¹⁾.

ئىمام نەۋەۋىي ھەدىستىكى «رامىزان كېچىلىرىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش» تىن تەراۋىھ نامىزى مەقسەت قىلىنىدىغانلىقىغا پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرىنىڭ بىرلىكىگە كەلگەنلىكىنى بايان قىلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى رامىزاننى ئاللاھنىڭ ۋەدىسىگە بولغان چىن ئىشەنچ ۋە ساۋاب كۆزلىگەن ھالدا ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈشكەن، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى گۇناھلىرىنىڭ ھەممىسى مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېگەن ھەدىستىكى رامىزاننى «ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش» تىن مەخسەت: رامىزاننى كۈندۈزىدە روزا تۇتۇش، كېچىسى تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ۋە باشقا ئىبادەتلەر بىلەن ئۆتكۈزۈش دېگەنلىكتۇر.

تەراۋىھ نامىزىنى ئوقۇش ئەر، ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن سۈننەتتۇر. ھەر بىر 4 رەكئەتتىن كېيىن، ئازراق ئولتۇرۇپ ئارام ئېلىش مۇستەھەبتۇر. بۇ ئولتۇرۇشتا ئاللاھ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىش ياكى قۇرئان ئوقۇش ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش ياخشىدۇر. ئوتتۇرا ئاسىيا مەملىكەتلىرى ۋە تۈركىستاندا ھەر بىر 4 رەكئەتتىن كېيىنكى ئارام ئېلىشتا مۇنۇ تەسبىھ ئېيتىلىدۇ:

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

تەراۋىپ نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەراۋىپ نامىزى رامىزان ئاخشاملىرى خۇپتەن بىلەن ۋىتىر نامىزى ئارىلىقىدا ئوقۇلىدۇ.

تەراۋىپ نامىزىنىڭ بۇيرۇلىشى

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دىگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەسلەپتە تەراۋىپ نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇدى. ئۇنىڭغا ساھابىلار مۇئەشترەك قىلدى. ئىككىنچى كۈنى جامائەت سانى كۆپەيدى. ئۈچىنچى جامائەت سانى تېخىمۇ كۆپىيىپ كەتتى ۋە ئۇلار مەسجىدكە توپلىنىۋىدى. بۇ ئاخشىمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدكە چىقىمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەتىسى چىقىپ ئۇلارغا مۇنداق دىدى: «سىلەرنىڭ قىلغىنىڭلارنى كۆردۈم، ئاخشام مېنى مەسجىدكە چىقىشىمدىن توسقان نەرسە بۇ نامازنىڭ سىلەرگە پەرز بولۇپ قېلىش قورقۇنجىسى ئىدى» دىدى»⁽¹⁾.

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغانغا قەدەر بۇ ئىش شۇ بويىچە داۋام قىلدى» دەپ كەلگەن. يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا تەراۋىپ نامىزى بۈگۈنكىدەك جامائەت بىلەن ئوقۇلمايتتى، دېمەكچى. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى تەراۋىپ نامىزى ئۈچۈن توپلىغان ئەمەس» دەپ كەلگەن.

تەراۋىپ نامىزىنىڭ رەكئەت سانى

ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى تەراۋىپ نامىزىنىڭ رەكئەتلىرى توغرىلىق ئىختىلاپلاشقان. ئىختىلاپنىڭ سەۋەبى مۇنداق: ئەبۇ سەلەمە ئىبنى ئابدۇررەھمان رەزىيەللاھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رامىزان كېچىلىرى قانچە رەكئەت ناماز ئوقۇيدىغانلىقى توغرىلىق سورىۋىدىم. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ماڭا مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامىزاندا بولسۇن ياكى باشقا ۋاقىتلاردا بولسۇن، كېچىلىرى 11 رەكئەتتىن ئارتۇق ناماز ئوقۇمايتتى. ئاۋۋال 4 رەكئەت ئوقۇيتتى. ئۇنىڭ كەيپىيىتىنى ۋە ئوۋۇنلىقىنى سورىماڭ. ئاندىن يەنە 4 رەكئەت ئوقۇيتتى. ئۇنىڭ كەيپىيىتى ۋە ئوۋۇنلىقىنى سورىماڭ»⁽²⁾.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ھەدىستىكى، 4 رەكئەتتىن ئوقۇغان 8 رەكئەت تەراۋىھ نامىزى بولۇپ، ۋىتىرنىڭ 3 رەكئىتى بىلەن 11 رەكئەت بولىدۇ.

مۇۋەتتە دە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەراۋىھ نامىزىنى ۋىتىر بىلەن قوشۇپ 11 رەكئەت ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان.

ئىبنى شىھاب ئۇرۇھ ئىبنى زۇبەيردىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە ئابدۇررەھمان ئىبنى ئابدۇلقارەينىڭ مۇنداق دىگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن رامىزان كېچىلىرىنىڭ بىرىدە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب بىلەن بىرگە مەسجىدكە چىقتىم. كىشىلەر ھەممىسى ئۆز ئالدىغا ئايرىم - ئايرىم ناماز ئوقۇۋاتاتتى. بۇنى كۆرگەن ئۆمەر ” مەن بۇ جامائەتنىڭ بىر قارىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنى ئەۋزەل كۆرىمەن “ دىدى ئاندىن ئۇلارنى ئۈبەييە ئىبنى كەئبىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇشقا توپلاشقا غەيرەت قىلدى. ئاندىن يەنە بىر كېچىسى ئۆمەر بىلەن بىرگە مەسجىدكە چىقتىم. جامائەت بىر قارىغا ئىقتىدا قىلىپ تەراۋىھ نامىزىنى ئوقۇۋاتاتتى. ئۆمەر بۇ ئىشنى كۆرۈپ ” بۇ نېمە دىدى «⁽¹⁾.

خۇلاسە كىلام: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەراۋىھ نامىزىنى 8 رەكئەت ئوقۇغان. ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدىن باشلاپ تەراۋىھ نامىزى 20 رەكئەت ئوقۇلۇپ كەلمەكتە. كۆپىنچە ئىسلام مەزھەبلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغىنى بويىچە تەراۋىھ نامىزىنى 8 رەكئەت قىلىپ بېكىتكەن. ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىدە تەراۋىھ نامىزى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا ساھابىلارنىڭ مۇۋاپىقەتچىلىكى بىلەن بېكىتىلگەن بويىچە 20 رەكئەت ئوقۇشنى بەلگىلىگەن. دېمەك، تەراۋىھنىڭ ئالدىنقى 8 رەكئىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بولسا، 20 رەكئەت ئوقۇش يولباشچى ساھابىلار (خۇلەفائۇر راشىدۇن) نىڭ سۈننىتىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يولباشچى ساھابىلارنىڭ يولىغا ئەگىشىشنىڭ زۆرۈرلىكى توغرىلىق مۇنداق دىگەن: «سىلەر مېنىڭ ۋە يولباشچى ساھابىلىرىمنىڭ يولىدىن ئايرىلماڭلار»⁽²⁾.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى

تەراۋىھ نامىزى جامائەت بىلەن ئوقۇلغىنىدەك، ئۆز ئالدىغا ئايرىم-ئايرىم ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ

(1) فەتھۇلبارى «تەراۋىھ نامىزى» بابىدىن.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

نامىزنى ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ، تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. تەراۋىھ نامىزنى ئىككى رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى تۆت رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى پىشىن نامىزىنىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ.

بىر ئايلىق تەراۋىھ نامىزىدا قۇرئان كەرىمنى خەتمە قىلىش ئايرىم بىر سۈننەتتۇر. تەراۋىھ نامىزىنى جامائەتنى زېرىكتۈرمەيدىغان يېنىكرەك ئوقۇش ياخشىدۇر. تەراۋىھ نامىزىنى رامزاندا ئوقۇيالمىغان كىشىگە ئۇنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى كېچىنىڭ يېرىمغا قەدەر كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. ۋىتىر نامىزىنى تەراۋىھ نامىزىدىن بۇرۇن ئوقۇشمۇ جائىزدۇر⁽¹⁾.

تەراۋىھ نامىزى توغرىلىق بەزى مەسىلىلەر

1- تەراۋىھ نامىزىنى جامائەت بولۇپ، مەسجىدتە ئوقۇش سۈننەت كىفايەدۇر. بەنى بىر مەھەللىدىكى جامائەتنىڭ بىر قىسمى بۇ نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇپ، قالغانلىرى ئۆز ئۆيلىرىدە ئوقۇشمۇ ئۇلاردىن جامائەت بىلەن ئوقۇش سۈننىتى ساقىت بولىدۇ. ئەمما مەسجىدتە ئوقۇغانلار ھەم تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھەم جامائەت بولۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ⁽²⁾.

2- بالاغەتكە يەتمىگەن بالىنىڭ تەراۋىھ نامىزىغا ئىمام بولۇشى توغرىلىق ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى ئىختىلاپلاشقان. بەزىسى دۇرۇس ئەمەس دىگەن قاراشتا بولسا، كۆپ سانلىقى دۇرۇسلىقىنى سۆزلىگەن. بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ تەراۋىھ نامىزىغا ئىمام بولۇشىنى دۇرۇس دىگۈچىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئاتىشى رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى)غا ئىمام بولۇپ تەراۋىھ نامىزى ئوقۇغانلىقىنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرگەن. ئەمما پەرز نامازلاردا بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىمام بولۇشىنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىدە ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى بىرلىككە كەلگەن⁽³⁾.

3- تەراۋىھ نامىزىنى خۇپتەندىن بۇرۇن ئوقۇسا ئۇ تەراۋىھ ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى بۇ خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇش بەلگۈلەنگەن نامازدۇر. ئەمما ۋىتىر نامىزىنى تەراۋىھتىن

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 68 - بەت.

(2) رد المحتار 2. توم 55. بەت.

(3) الجوهرة النيرة شرح مختصر القدوري 1 - توم 99. بەت.

بۇرۇن ئوقۇش جائىزدۇر⁽¹⁾.

4- رامزان ئىچىدە تەراۋىھ نامىزىدا قۇرئان كەرىمنى بىر قېتىم خەتمە قىلىش سۈننەتتۇر⁽²⁾.

(1) العناية شرح الهداية 268-بەت.

(2) العناية شرح الهداية 269-بەت.

كېسەللەر نامىزى

كېسەللىك — مەجنەزنىڭ نورماللىقىنى يوقىتىپ قويۇشتىن مەيدانغا كېلىدىغان بىر خىل ئاجىزلىق ھالىتى دېمەكتۇر. ئىسلام دىنى ئەقلىنى يوقاتمىغان كېسەللەرگە ئەمەل - ئىبادەتلەرنى توختاتماسلىقىنى بۇيرۇش بىلەن بىرگە، ئۇلار ئۈچۈن بەزى ئۇڭايلىقلارنىمۇ كۆرسەتكەن. ناماز ھەققىدە كېسەللەر ئۈچۈن كۆرسىتىلگەن ئۇڭايلىقلارمۇ بۇ مەنبەنى مەقسەت قىلغان.

كېسەل كىشى كۈچىنىڭ يېتىشىچە ناماز ئوقۇشى كېرەك. ئۆرە تۇرالمىدىغان ياكى ئۆرە تۇرسا، كېسىلىنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىشىگە ياكى شىپا تېپىشىنىڭ كېچىكىپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدىغانلىقى ئېنىق بولغان بىمار ئولتۇرۇپ رۇكۇۋە سەجدىلەرنى نورمال كەيپىيىتى بويىچە قىلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۆرە تۇرۇشقا قادىر بولالمىغان بولسىمۇ، رۇكۇۋە بىلەن سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇسا بولىدۇ. ئولتۇرۇپ ئوقۇلغان نامازدا رۇكۇۋە سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار رۇكۇۋە بىلەن سەجدىلەرنى ئىمار - ئىشارەت بىلەن قىلىدۇ. ئىمار - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا، باش رۇكۇغا قىلغان ئىشارەتتىن سەجدىگە قىلغان ئىشارەتتە بەكرەك ئېگىلىدۇ. ئەمما سەجدە قىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا ئورۇندۇق ياكى ياستۇق قويۇپ بېرىلمەيدۇ. چۈنكى سەجدە پەقەت يەرگە قىلىنىدۇ. يەرگە سەجدە قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار سەجدىنى ئىمار - ئىشارەت بىلەن قىلىدۇ ۋە باشقا نەرسىگە سەجدە قىلمايدۇ. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر بىمارنى زىيارەت قىلىپ بارغىنىدا، ئۇنىڭ ياستۇق ئۈستىگە سەجدە قىلىپ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قېلىپ، ياستۇقنى ئېلىپ تاشلىۋەتتى، بىمار بىر تاياقنى قويۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە سەجدە قىلماقچى بولغىنىدا تاياقنىمۇ ئېلىپ تاشلىۋەتتى ۋە مۇنداق دېدى: ”كۈچۈڭ يەتسە سەجدىنى يەرگە قىلغىن، ئەگەر ئۇنىڭغا كۈچۈڭ يەتمەسە ئىمار - ئىشارەت بىلەن قىلغىن. سەجدىگە قىلغان ئىشارىتىڭنى رۇكۇغا قىلغىنىڭدىن تۆۋەنرەك قىلغىن“ دېدى»⁽¹⁾.

ئولتۇرۇشقىمۇ ماجالى بولمىغان بىمار ئوڭدىسىغا ياكى يېنىچە يېتىپ ئىمار - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ. ئىمران ئىبنى ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىپ

(1) بەيھەقىي، بەرزاز، تەبەرائىي رىۋايىتى.

مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ بوۋاسىر كېسىلىم بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قانداق ناماز ئوقۇشۇم توغرىلىق سورىدىم، ئۇ مۇنداق دېدى: ”نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغىن، ئۇنىڭغا كۈچۈك يەتمەسە ئولتۇرۇپ ئوقۇغىن، ئۇنىڭغىمۇ كۈچۈك يەتمەسە يېنىچە يېتىپ ئوقۇغىن“»⁽¹⁾.

ئوڭدىسىغا يېتىپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئىككى پۇتىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ ياتىدۇ، مۇمكىنچىلىك بولسا ئىككى پۇتىنى قىبلەگە ئۇزار تاماسلىقى ئۈچۈن ئىككى تىزى ئازراق كۆتۈرىلىدۇ ۋە بىمارنىڭ ئاسمانغا قارماستىن قىبلەگە قارىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ بېشىغا ئىگىزرەك ياستۇق قويۇلىدۇ.

ئەمما يېنىچە يېتىپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئوڭ تەرىپىنى بېسىپ، قىبلەگە قاراپ ياتىدۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرگە بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىدۇ. ئەمما يېنىچە يېتىپ ئوقۇغاندىن ئوڭدىسىغا يېتىپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر⁽²⁾.

ئىما - ئىشارەت دېگەن نېمە؟

ئىما - ئىشارەت — نامازدا رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە ئىشارەت ئۈچۈن كۈچىنىڭ يېتىشىچە باشنى ئېگىش دېمەكتۇر. ئەگەر بىمار بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىشتىنمۇ ئاجىز كەلسە، ناماز ۋاقىتلىق توختىتىلىدۇ. كۆز ياكى قەلب ياكى ئىككى قاش بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىشقا بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ تەرجىمىسى: «تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار (يەنى ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىنى ئورۇنلاڭلار)» دەيدۇ⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇسام، ئۇنى تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئورۇنلاڭلار»⁽⁴⁾.

يۇقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىسقا ئاساسلىنىپ ئېيتالايمىزكى، ھەرقانداق ھالەتتە، نامازنى ئاللاھ پەرز قىلىنغان كەيپىيىتى بويىچە ئادا قىلىش كېرەك. ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىگەن ئۆزۈرلۈك ھاللاردا تاقىتىنىڭ يېتىشىچە ئادا قىلىشى كېرەك. كېسەللىك ھالىتىدە ئىشارەت بىلەن تاقىتىنىڭ يېتىشىچە ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابى ۋە ئەجرى ساق ۋاقتىدا ئوقۇلغان

(1) بۇخارى رىۋايىتى، فەتھۇلبارى 2 - جىلد 588 - بەت.

(2) فتح القدير 1 - توم 375 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 100 - بەت.

(3) تەغابۇن سۈرىسى 16 - ئايەت.

(4) بۇخارى رىۋايىتى.

نامازنىڭ ساۋابىدىن ھەرگىز كەم بولمايدۇ. بەلكى قىيىنلىق ئوقۇغىنى ۋە مۇشۇنداق ھالسىز ۋاقىتلار دېمۇ ئاللاھنىڭ ئەمرىنى ئورۇنلىغىنى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ساۋابى ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بەندە كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولغانلىق سەۋەبلىك، ئەمەل - ئىبادەتلەرنى بەلگىلەنگەن كەيپىيىتى بويىچە قىلالمىسىمۇ، ئۇنىڭغا مۇقىم ۋە ساق ھالىتىدە قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلەرگە ئوخشاش ساۋاب بېرىلىدۇ»⁽¹⁾.

ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا تاقىتى يەتمىگەن كىشى قانداق قىلىدۇ؟

ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا قانداق بولالمىغان ياكى ئەقلى - ھۈشى يوقالغان بىمار، نامازنى ۋاقىتلىق قويۇپ قويىدۇ. بۇ ھالەت بىر كېچە - كۈندۈزگە يەتمىگەن ۋاقىت داۋام قىلغان بولسا، يەنى بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىچە ساقىيىپ قالسا، ئوقۇيالمىغان مەزكۇر نامازلارنىڭ قازاسىنى ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسىلى ئېغىرلاشقان ياكى ئەقلى - ھۈشى يوقالغان سەۋەبلىك ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇيالمىغان ۋاقىتى بىر كېچە - كۈندۈزدىن كۆپرەك ۋاقىت داۋام قىلغان بولسا، بۇ نامازلارنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. بۇ خۇددى ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن ناماز كەچۈرۈم قىلىنغاندەك كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. شۇنداقلا، ئەگەر بىمار شۇ كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتسە، ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز كەلگەن ھالىتىدە ئوقۇيالمىغان نامازلىرى ئۇنىڭدىن ساقىت بولىدۇ. ئۇنىڭغا فىدىيە بېرىش لازىم كەلمەيدۇ⁽²⁾.

ئىما - ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش توغرىلۇق مەسىلىلەر

پەرز نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا كۈچى يېتىدىغان كىشىنىڭ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز ئەمەس. ئەمما نەپلە نامازلارنى ساق كىشىلەرنىڭمۇ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز. بىراق ساۋابى كەمەك بولىدۇ.

كېسەل بولغىنى ئۈچۈن ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش ۋەزىيىتىگە چۈشۈپ قالغان بىمار كېسەللىك ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى، ساقايغاندىن كېيىن ئوقۇماقچى بولغاندا، ئولتۇرۇپ ياكى ئىما - ئىشارەت بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆرە تۇرۇپ نامازنىڭ ئەسلىدىكى كەيپىيىتى بويىچە ئوقۇيدۇ. چۈنكى، ساقايغاندىن كېيىن ئۆزى قالمىغان بولىدۇ. ئەمما ساق ۋاقتىدا قازا بولغان نامازلارنى

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) نور الايضاح ونجاة الارواح 30 - بەت، بدائع المنائع 1 - توم 105 - بەت.

كېسەللىكىدە ئوقۇماقچى بولسا، ئولتۇرۇپ ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇسا بولىدۇ.

نامازنى ساق ھالىتىدە باشلىغان بولسىمۇ ناماز ئەسناسىدا مېچەزى ئۆزگىرىپ قېلىپ ئورنىدىن تۇرالمىدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالغان بىمار نامىزىنىڭ قالغىنىنى ئولتۇرۇپ تاماملايدۇ. ئەگەر ئولتۇرۇشتىنمۇ ئاجىز كەلسە يېتىپ ئىما - ئىشارەت بىلەن تاماملايدۇ. ئەمما كېسەل ھالىتىدە نامازنى ئولتۇرۇپ باشلىغان بىمار ناماز ئەسناسىدا ساقىيىپ قېلىپ ئۆرە تۇرالايدىغان ھالغا كەلسە نامىزىنىڭ قالغىنىنى ئۆرە تۇرۇپ تاماملايدۇ⁽¹⁾.

(1) تحفة الفقهاء 57 - بىت اللباب شرح الكتاب 1 - توم 63 - بەت.

ئىستىسقا (سۇ تىلەش) نامىزى

ئىستىسقا-لۇغەت ئېتىبارى بىلەن سۇ تىلەش دېمەكتۇر. شەرىئەت ئىستىلاھدا ئىستىسقا - ئېھتىياج تۇيۇلغاندا مەخسۇس ناماز، خۇتبە ۋە دۇئالار ئارقىلىق ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت ۋە يامغۇر تىلەش دېمەكتۇر.

قورغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بەرگەن چاغدا، شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ، ئىككى رەكئەت ئىستىسقا نامىزى ئوقۇش ۋە ئاللاھتىن گۇناھلارغا مەغپىرەت تىلەش بىلەن بىرگە، يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشنى سوراھ تەكىتلىك سۈننەتتۇر. سۇ تىلەشكە ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ كۈن چىقىش ياخشىدۇر. سۇ تىلەشكە چىقىشتىن بۇرۇن يوقسۇل، يېتىم - يېسىرلارغا سەدىقە بېرىش ۋە چىقىش جەريانىدا، كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھقا مۇناجات قىلغان ھالدا چىقىش ياخشى كۆرۈلگەن. بۇ شافىئىي، ھەنبەلىي، مالىكىي مەزھەپلىرى ۋە ھەنەفىي مەزھەبىدىن ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەد ئەلەينىڭ ئورتاق قارىشىدۇر⁽¹⁾.

ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئىستىسقا - ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت ۋە يامغۇر سوراپ دۇئا قىلىشتىن ئىبارەتتۇر، ئىستىسقا ئۈچۈن جامائەت بىلەن ئوقۇش سۈننەت بولۇپ، ئەگەر كىشىلەر ئايرىم - ئايرىم ئۆز ئالدىغا ناماز ئوقۇسا جائىزدۇر⁽²⁾.

ئىستىسقا نامىزىنىڭ بۇرۇنقى دىنلاردىمۇ بارلىقى

ئىستىسقا نامىزى بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈمىمەتلىرىدىمۇ بار ئىدى. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَإِذْ أَسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ﴾ تەرجىمىسى: «ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئەلەيھىسسالام قەۋمى ئۈچۈن سۇ تەلەپ قىلغان ئىدى»⁽³⁾.

ئاللاھ تائالا ئىستىسقا نامىزىنىڭ جائىز ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىپ نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسسىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾ تەرجىمىسى: «(ئۇلارغا) ئېيتتىم: ”پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئۇ سىلەرگە مول يامغۇرلارنى

(1) بداية المجتهد 1 - توم 207 - بەت، القوانين الفقهية 78 - بەت.

(2) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 67 - بەت، الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 413 - بەت.

(3) به قەر سۇرىسى 60 - ئايەت.

ياغدۇرۇپ بېرىدۇ»⁽¹⁾.

ئىستىسقا نامىزى توغۇرلۇق كەلگەن ھەدىسلەرمۇ كۆپ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق قەيت قىلىنغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئىستىسقا ئۈچۈن چىقتى. ئاندىن قىبلىگە يۈزلىنىپ تۇرۇپ دۇئا قىلدى ۋە تونىنى چۆرىدى. ئاندىن بىزگە ئىمام بولۇپ، قىرائىتىنى ئۈنلۈك قىلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى»⁽²⁾.

ئىستىسقا نامىزىنىڭ كەيپىتى

ئىمام ئەزەمدىن باشقىلارغا كۆرە، ئىستىسقادا ئەزاننىڭ ئورنىغا: ﴿الصلاة جامعة﴾ (ئەسسەلاتۇ جامئەتۇن) يەنى: «توپلىنىپ ناماز ئوقۇلىدۇ» دەپ، كىشىلەر نامازغا چاقىرىلىدۇ. ئاندىن ناماز ئوقۇلىدۇ. ئىستىسقا نامىزى ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتماستىن خۇددى ھېيت نامىزىغا ئوخشاش قىرائىتى ئۈنلۈك ئوقۇلىدىغان ئىككى رەكئەت نامازدۇر. نامازدىن كېيىن ئىمام ھېيت نامىزىغا ئوخشاش ئىككى خۇتبە ئوقۇيدۇ. ئىمام ئەبۇ يۇسۇفكە كۆرە، بىرلا خۇتبە كۇپايىدۇر. خۇتبىدە ئاللاھ تائالادىن يامغۇر سوراپ دۇئا قىلىنىدۇ.

ھەر كىشى ئىستىغفار ئېيتىپ ئاللاھتىن مەغپىرەت، ئاندىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشنى سورايدۇ. ئىمام قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ئىككى قولىنى كۆتۈرگەن ھالدا، دۇئاغا باشلايدۇ. جامائەت ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ دۇئاغا «ئامىن» دەيدۇ. دۇئادا ئاللاھ تائالانىڭ مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىشنى ۋە ھالاكەتتىن ساقلىشىنى تىلەسە بولىدۇ⁽³⁾.

(1) نوھ سۇرىسى 10 - 11 - ئايەتلەر.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) نور الايضاح ونجاة الارواح 38 - بەت، القوانين الفقهية 87 - بەت، مغني المحتاج 1 - توم 323 - بەت.

كۈسۈف ۋە خۇسۇف نامازلىرى

كۈسۈف - كۈننىڭ تۇتۇلۇشى، خۇسۇف - ئاينىڭ تۇتۇلۇشى دېگەنلىكتۇر.

كۈن تۇتۇلغاندا، ئاللاھتىن گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىنى سوراپ خۇددى جۈمە ياكى ھېيت نامازلىرىغا ئوخشاش جامائەت بىلەن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش پۈتۈن فىقھىشۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن سۈننەتتۇر. بۇلارنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ فۇسسەلەت سۈرىسى 37 - ئايىتىدىكى مۇنۇ سۆزدۇر: ﴿وَمِنَ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ تەرجىمىسى: «كېچە بىلەن كۈندۈز، كۈن بىلەن ئاي ئاللاھنىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، قۇياشقا سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار، ئۇلارنى ياراتقان ئاللاھقا سەجدە قىلىڭلار، ئەگەر پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار»⁽¹⁾.

كۈن تۇتۇلغاندا كۈسۈف نامىزى ئوقۇش مەيلى سەپەردە بولسۇن، مەيلى مۇقىم بولسۇن، مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشى پەرز بولغان ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈن تۇتۇلغاندا كۈسۈف نامىزى ئوقۇغانلىقى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىملار رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىسلەر بىلەن سابىتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىبراھىم ۋاپات بولغان كۈنىدە كۈن تۇتۇلغان بولۇپ، بەزى كىشىلەر «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ۋاپات بولغانلىقى سەۋەبلىك كۈن تۇتۇلدى» دېيىشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇتبە ئوقۇپ مۇنداق دېگەن: «كۈن ۋە ئاي ئىنسانلاردىن بىرەرسىنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن تۇتۇلمايدۇ. لېكىن ئۇ ئىككىسى (نىڭ تۇتۇلۇشى)، ئاللاھنىڭ (ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرىدىغان) ئالامەتلىرىدىن بولغان ئالامەتلەردۇر. ئاي ۋە كۈننىڭ تۇتۇلغىنىنى كۆرگىنىڭلاردا، ئاللاھ ئۈچۈن ناماز ئوقۇشقا تۇرۇڭلار»⁽²⁾.

(1) الدرالمختار 1 - توم 789 - بەت، بدائع الصنائع 1 - توم 280 - بەت.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

كۈسۈپ ۋە خۇسۇف نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى

كۈسۈف نامىزىدا ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتىلمايدۇ، خۇتبىمۇ ئوقۇلمايدۇ. ئەزاننىڭ ئورنىغا: ﴿الصلاة جامعة﴾ (ئەسسەلاتۇ جامئەتۇن) يەنى: «توپلىنىپ ناماز ئوقۇلىدۇ» دەپ، كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىدۇ. كۈسۈف نامىزىدا قىرائەت ئۇزۇنراق ئوقۇلىدۇ. ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن ئىمام مۇھەممەدلەرگە كۆرە، قىرائەت ئۈنلۈك ئوقۇلىدۇ. ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە مەخپىي ئوقۇلىدۇ. ھەر ئىككى رەكئەتنىڭ رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىنى ئۇزارتىش سۈننەتتۇر. نامازدىن كېيىن، ئىمام قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ ياكى ئۆرە تۇرۇپ، تاكى كۈن ئېچىلغۇچە ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەپ دۇئا قىلىدۇ، جامائەت دۇئاغا «ئامىن» دەيدۇ.

ئەمما ئاي تۇتۇلغان ۋاقىتتا، جامائەت بولۇپ توپلانماستىن، ھەركىم ئۆز ئۆيىدە، ئۆز ئالدىغا خۇددى نەپلە نامازلارغا ئوخشاش ئىككى رەكئەت خۇسۇف نامىزى ئوقۇش سۈننەتتۇر⁽¹⁾.

(1) فتح القدیر 1 - توم 433 - 436 - بەتلەر، الدرالمختار 1 - توم 789 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 66 - بەت.

قورقۇنچ (خەۋف) نامىزى

قورقۇنچ نامىزى - دۈشمەن ياكى يىرتقۇچلارنىڭ تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش ۋەھمىسى ئېنىق بولغان شارائىتلاردا، پەرز نامازلارنى، ئايرىم كەيپىيات بىلەن ئوقۇش دېمەكتۇر. قورقۇنچ نامىزىنىڭ كەيپىيىتىنى بايان قىلىپ ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَذَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذَىٰ مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا﴾ تەرجىمىسى: «ئى مۇھەممەد! سەن مۆمىنلەر بىلەن (جىھادتا) بىللە بولۇپ، ئۇلار بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى سەن بىلەن بىرلىكتە نامازغا تۇرسۇن، قوراللىرىنى (ئېھتىيات يۈزىسىدىن) يېنىدا تۇتسۇن، سەجدىگە بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئارقاڭلارغا ئۆتۈپ تۇرسۇن (يەنى ناماز ئوقۇپ بولغان پىرقە ئارقاڭلاردا كۈزەتچىلىك قىلىپ تۇرسۇن، ئۇلارنىڭ ئورنىغا) ناماز ئوقۇمىغان ئىككىنچى بىر پىرقە كېلىپ سەن بىلەن بىرلىكتە (يەنى ئارقاڭدا) ناماز ئوقۇسۇن، (دۈشمەنلىرىدىن) ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھوشيار تۇرسۇن. (دۈشمەنلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا تەييار تۇرۇش يۈزىسىدىن) قوراللىرىنى يېنىدا تۇتسۇن، كاپىرلار سىلەرنىڭ قوراللىرىڭلاردىن، ئەش-شېپالىرىڭلاردىن غەپلەتتە قېلىشىڭلارنى، شۇنىڭ بىلەن سىلەرگە بىردىنلا (تۇيۇقسىزدىن) ھۇجۇم قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ (يەنى دۈشمەنلەرنىڭ سىلەرگە ھۇجۇم قىلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالماسلىقى ئۈچۈن، ھەممىڭلار بىرلا ۋاقىتتا يىغىلىپ ناماز ئوقۇماي، يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە ئوقۇڭلار). ئەگەر سىلەرگە يامغۇر سەۋەبلىك ھەرەج بولىدىغان بولسا ياكى كېسەل بولساڭلار، (بۇ چاغدا) قوراللىرىڭلارنى قويۇپ قويساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، ئېھتىياتچان ۋە ھوشيار بولۇڭلار، ئاللاھ ھەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن خورقىلغۇچى ئازاب تەييارلىدى»⁽¹⁾.

(1) نىسا سۈرىسى 102 - ئايەت.

قورقۇنچ نامزىنىڭ كەيپىيىتى

قورقۇنچ نامزىدا، ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن تۈۋەندىكى ئىككى ئىش جائىزدۇر:

1 - ئۇرۇش ئەسناسىدا مۇجاھىدلارنىڭ، پەرز نامازلارنى يۇقىرىقى ئايەتتە كۆرسىتىلگەن شەكىلدە ئوقۇشى جائىزدۇر.

2 - شىددەتلىك قورقۇنچ تۈپەيلى، مۇجاھىدلارنىڭ بىر يەرگە كېلىپ، جامائەت بولۇپ ناماز ئوقۇشى مۇمكىن بولمىغان شارائىتتا، ئۇلارنىڭ نامازلارنى ئۆزلىرى تۇرغان يېرىدە، يالغۇز ئۆز ئالدىغا ئوقۇشى جائىزدۇر. شۇنداقلا قاتناش قۇرالىرى ئۈستىدە بولۇپ، نامازنى تولۇق كەيپىيىتى بىلەن ئوقۇش قىيىن بولغاندا، قاتناش ئۈستىدە تۇرغان پېتى ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇشى جائىزدۇر. ئۇلارنىڭ يۈزلەنگەن تەرىپى قىبلىگە توغرا كەلسۇن ياكى كەلمىسۇن پەرق يوقتۇر. يەنى قاتناش قايسى تەرەپكە يۈزلەنگەن بولسا شۇ تەرەپ ئۇلارنىڭ قىبلىسى بولۇپ بەلگىلەنگەن بولىدۇ.

3 - قورقۇنچ نامىزى ئوقۇماقچى بولغاندا، ئىمام جامائەتنى ئىككى پىرقىغا بۆلۈدۇ. ئوقۇماقچى بولغانلار يولۇچى بولسا ياكى ئوقۇماقچى بولغان ناماز بامات نامىزى بولسا، بىرىنچى پىرقە بىر رەكئەت ئوقۇپ بولۇپ كېتىدۇ. ئاندىن ئوقۇمىغان يەنە بىر پىرقە كېلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن نامازنىڭ قالغىنىنى ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندە بۇ پىرقە سالام بەرمەيدۇ ۋە دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن دەسلەپتىكى پىرقە كېلىپ قالغان نامازلارنى قىرائەتسىز ھالدا تاماملايدۇ. ئاندىن دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن ئىككىنچى پىرقە يەنە كېلىپ قالغان نامازلارنى قىرائەت بىلەن تاماملايدۇ.

ئەگەر ئوقۇماقچى بولغان ناماز تۆت رەكئەتلىك ناماز بولۇپ ئوقۇماقچى بولغانلار مۇقىم بولسا، بىرىنچى پىرقە ئىككى رەكئەت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن كېتىدۇ. ئاندىن ئوقۇمىغان يەنە بىر پىرقە كېلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن نامازنىڭ قالغىنىنى ئوقۇيدۇ. ئىمام سالام بەرگەندە بۇ پىرقە سالام بەرمەيدۇ ۋە دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن دەسلەپتىكى پىرقە كېلىپ قالغان نامازلارنى قىرائەتسىز ھالدا تاماملايدۇ. ئاندىن دۈشمەن تەرەپكە كېتىدۇ. ئاندىن ئىككىنچى پىرقە يەنە كېلىپ قالغان نامازلارنى قىرائەت بىلەن تاماملايدۇ.

يوقىرىقىلار ئىككى ياكى تۆت رەكئەتلىك نامازلارنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتىدۇر. ئەمما شام نامىزىنى ئوقۇشتا، ئىمام بىرىنچى پىرقە بىلەن ئىككى رەكئەتنى ئوقۇيدۇ، ئىككىنچى پىرقە بىلەن بىر رەكئەتنى ئوقۇپ نامازنى تاماملايدۇ.

قورقۇنچ ھالىتىدىكى نامازلارنى يېنىك ئوقۇش سۈننەتتۇر. چۈنكى بۇ ۋاقىت نامازدا

قىسقا سۈرلەرنى ئوقۇش ۋە نامازنى يېنىكلەتتىش ۋاقتىندۇر⁽¹⁾.

(1) تحفة الفقهاء 60 - بەت، فتح القدير 1 - توم 445 - بەت، الدرالمختار 1 - توم 794 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 70 - بەت.

مۇستەھەب نامازلار

7. سوئال: مۇستەھەب نامازلار قانداق نامازلار ۋە ئۇلار قايسىلار؟

جاۋاب: مۇستەھەب نامازلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئوقۇغان ياكى باشقىلارنىڭ ئوقۇشىغا يول قويغان، تەكىتلىك سۈننەت دەرىجىسىگە يەتمىگەن نامازلار بولۇپ، تەكىتسىز سۈننەت قاتارىدىن سانىلىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

(1) تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى

(2) چاشگاھ نامىزى

(3) تەھەججۇد نامىزى

(4) تاۋاپ نامىزى

1- تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى

تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى — مەسجىدكە سالام بېرىش دېمەكتۇر. قانداقلا بىر ۋاقىتتا، قايسىبىر مەقسەت بىلەن مەسجىدكە كىرگەن مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئىككى رەكئەت «تەھىيە تۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشى سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار مەسجىدكە كىرگىنىدە ئىككى رەكئەت تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇماستىن ئولتۇرمىسۇن»⁽¹⁾.

تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى مەسجىدكە كىرىپ، ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدۇ. ئۇنى ئوقۇماستىن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ، يەنە تۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ. مەسجىدكە زىيارەت، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە باشقا قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن كىرگەن مۇسۇلمان كىشى بۇ نامازنى ئوقۇيدۇ. ئەمما مەسجىدكە قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن كىرىش تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ئورنىنى تولدۇرىدۇ. يەنى مەسجىدكە ناماز ئوقۇش ئۈچۈن كىرگەن كىشى ۋاقىت تار كەلسە تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇمىسۇمۇ بولىدۇ.

مەسجىد تەھلىم ئېلىش ياكى مەسجىدنى رېمونت قىلىش ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن مەسجىدكە كۈندە بىر قانچە قېتىم كىرىشكە مەجبۇر بولىدىغان كىشى بىر قېتىملا

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇسا يېتەرلىكتۇر. جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كىرگەن كىشىلەر ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ياكى ئولتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، تۇرۇپ ئىككى رەكئەت تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىقىشى بىلەن ناماز ئوقۇشقا ۋە سۆز قىلىشقا بولمايدۇ. خۇتبىنى قولاق سېلىپ ئاڭلاش ۋاجىبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: «ئىمام جۈمەنىڭ خۇتبىسىنى ئوقۇۋاتقاندا، يېنىڭدىكى ھەمراھىڭغا ”جىم ئولتۇر، خۇتبىنى تىڭشا“ دېيىشىڭنىڭ ئۆزۈمۈ خۇتبىغا قولاق سالماقلىق بولىدۇ»⁽¹⁾.

ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇش بىلەن مەشغۇل بولۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇتبە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا، كىشىلەرنىڭ مۇرلىرىدىن ئاتلاپ يۈرگەن بىراۋنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭغا «ئولتۇر! (جامائەتكە) ئازار بەردىڭ» دەپ كايغان⁽²⁾.

چۈنكى خۇتبىنى تىڭشاش ۋاجىب، تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇش سۈننەتتۇر. مەلۇمكى ۋاجىبىنى ئورۇنلاش سۈننەتنى ئورۇنلاشتىن مۇھىم ۋە ئەۋزەلدۇر. شۇڭا خۇتبىنى تىڭشاش تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىدىن زۆرۈردۇر.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. بۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى دەلىل قىلغان: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار جۈمە نامىزىغا كەلگەندە، ئىمام خۇتبە ئوقۇپ تۇرغان بولسىمۇ، ئىككى رەكئەت تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇسۇن»⁽³⁾.

يەر يۈزىدىكى جىمى مەسجىدلەرنىڭ ھۆرمىتى كىرگۈچىلەرنىڭ ئىككى رەكئەت تەھىيە تۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇشى بىلەن ئىپادىلەنگىنىدەك، مەسجىدى ھەرەمنىڭ ھۆرمىتى كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىش بىلەن ئىپادىلىنىدۇ⁽⁴⁾.

2 - چاشگاھ نامىزى

چاشگاھ — قۇياش تولۇق چىقىپ بولغاندىن باشلاپ پىشىن ۋاقتىغا 45 مىنۇت قالغىچىلىك بولغان ۋاقتلار دېمەكتۇر. چاشگاھ ۋاقتىدا ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش تەكىتسىز سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەھمەد، نەسائىي، ئىبنى ماجە ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) بىدايە المجتهد 1 - توم 158 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 115 - بەت، مراقي الفلاح 88 - بەت.

«كىمكى ئىككى رەكئەت چاشگاھ نامىزى ئوقۇشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرى دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽¹⁾.

چاشگاھ نامىزى ئىككى رەكئەت ئوقۇلغىنىدەك، تۆت ياكى سەككىز رەكئەتمۇ ئوقۇلىدۇ.

3 - تەھەججۇد (كېچە) نامىزى

تەھەججۇد — كېچىدە ئاللاھ تائالانىڭ تائەت - ئىبادىتى بىلەن مەشغۇل بولۇش دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا مۆمىنلەرنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى﴾⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «تەھەججۇدنى تەرك قىلماڭلار. ئۇ سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ياخشى زاتلارنىڭ ئادىتىدۇر. ئۇ، سىلەرنىڭ ئاللاھقا يېقىن بولۇشۇڭلار ئۈچۈن ۋەسىلە، خاتالىقلارنى ۋە گۇناھلارنى يوققا چىقارغۇچى ھەم ئۇلاردىن يىراق قىلغۇچىدۇر»⁽³⁾.

تەھەججۇدنىڭ بەزىلىتى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «پەرز نامازلاردىن قالسا، ئەڭ ئەۋزەل ناماز كېچىنىڭ ئاخىرقى يېرىمىدا ئوقۇلغان (تەھەججۇد) نامىزىدۇر»⁽⁴⁾.

قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇش سەجدىدە ئۇزۇن تۇرغاندىن ياخشىدۇ. چۈنكى قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇش ئارقىلىق قىرئەت كۆپرەك ئوقۇلىدۇ، سەجدىدە ئۇزۇنراق تۇرۇش ئارقىلىق تەسبىھ كۆپرەك ئوقۇلىدۇ. شۈبھىسىزكى، قۇرئان ئوقۇش تەسبىھ ئېيتقاندىن ئەۋزەلدۇر⁽⁵⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قانداق ئوقۇلغان ناماز ئەڭ ئەۋزەل ناماز؟ دەپ سورالغىنىدا: «قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇلغان ناماز - ئەڭ ئەۋزەل نامازدۇر» دەپ جاۋاب بەرگەن⁽⁶⁾.

تەھەججۇد نامىزىدا مۇنۇ دۇئانى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

«ئى ئاللاھ! جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) زارىيات سۈرىسى 17 - ئايەت.

(3) تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە 2 - جىلد 176 - بەت.

(5) الفقه الإسلامىي وادلتە 2 - توم 48 - بەت.

(6) مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

ئارىسىدىكىلەرنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچىسى. جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنىڭ پادىشاھىسى. جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەرنىڭ نۇرسى. جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ھەقىقەت، ۋەدىلىرىڭ ھەق، سۆزۈڭ ھەق، سەن بىلەن ئۇچرىشىشىمىز ھەق، جەننەت ھەق، دۇزاخ ھەق، قىيامەت ھەق، پەيغەمبەرلەر ھەق، مۇھەممەد (ئەلەيھىسسالام) ھەقتۇر. ئى ئاللاھ! ساڭا بويسۇندۇم، ساڭا يۆلەندىم، ساڭا ئىمان كەلتۈردۈم، ساڭا قايتتىم، سېنىڭ ئۈچۈن دەۋالاشتىم ۋە ئىشلىرىمنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئىلگىرى قىلغان ۋە كېيىن قىلغان، ئاشكارا قىلغان ۋە يوشۇرۇن قىلغان جىمى گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. سېنىڭ باشلىنىشىڭ يوق، سەن مەڭگۈلۈكسىن، سەندىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر»⁽¹⁾.

سەھەرلەردە ئاللاھ تائالادىن كۆپلەپ مەغپىرەت تىلەش ۋە ئىستىغفارنى كۆپ ئېيتىش مۇستەھەب ئەمەللىرىدىن بولۇپ، ساۋابى كۆپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىستىغفارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سەيىدۇلئىستىغفار (ئىستىغفارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى) مۇنۇ ئىستىغفاردۇر: ﴿اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتَ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذُنُوبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىمىسەن، سەندىن باشقا مەبۇد يوق، سەن مېنى ياراتتىڭ، مەن سېنىڭ بەندەڭمەن، مەن (پەيغەمبەرلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق مەندىن ئالغان) ئەھدەڭنى ۋە ۋەدەڭنى كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تىرىشىمەن. ساڭا سېغىنىپ ئىشلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. ماڭا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىڭنى تونۇيمەن ۋە گۇناھلىرىمنى ئېتىراپ قىلىمەن. ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ھەقىقەتەن گۇناھلارنى سەندىن بۆلەك مەغپىرەت قىلغۇچى يوقتۇر»⁽²⁾.

تەھەججۇد نامىزىنىڭ كەيپىيىتى

تەھەججۇد نامىزى ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇلىدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇش ئەۋزەلرەكتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچە نامىزى ئىككى، ئىككى قىلىنىپ ئوقۇلىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن⁽³⁾.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

بۇ ھەدىس، تەھەججۇد نامىزىنى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇشنىڭ ئەۋزەللىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما، ھەر بىر تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇسۇمۇ بولىدۇ. تەھەججۇد نامىزى ئىككى رەكئەتتىن سەككىز رەكئەتكىچە ئوقۇلىدۇ⁽¹⁾.

تەھەججۇد نامىزىنىڭ ۋاقتى

بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەرگە ئاساسلانغاندا، تەھەججۇد نامىزىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ۋاقتى كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ ئاخىرقىسىدۇر. بۇ ۋاقت دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولۇشى ۋە گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ئۈچۈن ئەڭ مۇناسىپ ۋاقىتلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرى قالغاندا، دۇنيا ئاسمىنىغا (بىرىنچى قەۋەت ئاسمانغا) چۈشىدۇ ۋە "كىمكى ماڭا دۇئا قىلىدىكەن، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، كىمكى مەندىن ھاجتىنى سورايدىكەن، سورىغان نەرسىسىنى بېرىمەن، كىمكى مەندىن مەغپىرەت تىلەيدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىمەن" دەپ نىدا قىلىدۇ»⁽²⁾.

ئىككى ھېيت كېچىلىرىدە، قەدىر كېچىسىنىڭ شەرىپىگە نائىل بولۇش ئۈچۈن رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىنىڭ كېچىلىرىدە، زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئالدىنقى ئون كۈنىنىڭ كېچىلىرىدە ۋە بارائەت (شەبان ئېيىنىڭ 15 - كېچىسى) ئۆخلىماستىن ئىبادەت قىلىشنىڭ ساۋابى ناھايىتى كۆپتۇر.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنى كىرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى ئۆخلىمايتتى، ئائىلىسىدىكىلەرنى ئويغىتاتتى ۋە ئىبادەتكە بېلىنى باغلايتتى»⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زۇلھەججىنىڭ ئالدىنقى ئون كۈنىنىڭ پەزىلىتى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالاغا زۇلھەججىنىڭ ئاۋۋالقى ئون كۈنىدىنمۇ يېقىملىق كۈن يوقتۇر، ئۇنىڭ ھەربىر كۈنىنىڭ روزىسى بىر يىللىق روزىغا، ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ھەربىر كېچىسى قەدىر كېچىسىگە تەڭ كېلىدۇ»⁽⁴⁾.

(1) نور الإيضاح.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) تىرمىزى رىۋايىتى.

بارائەت كېچىسىدە ئىبادەت قىلىشنىڭ پەزىلىتى

بارائەت كېچىسى توغرىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەبان ئېيىنىڭ 15 - كۈنى كەلگەندە، ئۇنىڭ كېچىسىنى ئىبادەت بىلەن، كۈندۈزىنى روزا تۇتۇش بىلەن ئۆتكۈزۈڭلار. ئۇ ئاخشىمى كۈن پېتىش بىلەنلا ئاللاھ تائالا بىرىنچى ئاسمانغا چۈشىدۇ ۋە شۇ كېچىسى تاڭ ئاتقۇچە ”مەندىن مەغپىرەت سورايدىغانلار بولسا، مەغپىرەت قىلىمەن، مەندىن رىزىق تىلەيدىغانلار بولسا رىزىق بېرىمەن“ دەپ جاكارلايدۇ»⁽¹⁾.

بارائەت كېچىسىدىكى بىدئەتلەر

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا ئايىلاردا شەئبان ئېيىدىكىدەك كۆپ رۇزا تۇتمايتتى. شەئباندا تولۇق دېگۈدەك رۇزا تۇتاتتى»⁽²⁾.

ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاللاھ تائالا شەئبان ئېيى يېرىملاشقان كۈنى كېچىسى بەندىلىرىگە كۆزىتىپ، ئۇلارنىڭ مۇشۇ كۈنى، ئاداۋەتخور، ھەسەتخورلىرىدىن باشقىلىرىنىڭ بارلىق گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ»⁽³⁾.

بۇ ھەدىسنى ئۆلىمالار توۋەندىكىچە ئىزاھلايدۇ: يەنى بۇ كېچىدە ئاللاھ تائالاغا شىرىك كەلتۈرگەن، ئۇنىڭدىن ھاجىتىنى تىلەشنىڭ ئورنىغا مەخلۇقاتلاردىن ھاجىتىنى راۋا قىلىپ بېرىشنى ياكى ئاللاھ بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدا ۋاسىتىلىك رول ئويناپ بېرىشنى سورىغان، ئىنسانلار چىقارغان قانۇنلارنى ئاللاھنىڭ ھۆكۈمىدىن ئارتۇق كۆرگەن، قۇرئان كەرىم كۆرسەتكەن بەلگىلىمىلەرنى ئىنكار قىلغان ياكى ئۇنىڭغا مەسخىرە ئارىلاشتۇرغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىمات ۋە يوليۇرۇقلىرىغا ئېتىبارسىز قاراپ، ئۇنى نەزىرىدىن ساقىت قىلغان كىشىلەرنى ئاللاھ تائالا بۇ كېچىدە مەغپىرەت قىلمايدۇ. يەنە بۇ ھەدىستە قەلبىگە ھەسەت ۋە ئاداۋەت ئوتلىرى ھۆكۈمران بولۇۋالغان، ھاكاۋۇرلۇق ئازگاللىرىدىن ئۆزلىرىنى قۇتقۇزالمىغان كىشىلەرنىڭ بۇ كۈندىكى مەغپىرەتتىن نەسۋە ئالالمايدىغانلىقىغا ئىشارەت بېرىلىدۇ.

(1) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

(3) ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان، «سەھىھ» ھەدىس.

خەلقىمىز ئارىسىدا بارائەت كېچىسى توغۇرۇلۇق بەزى بىدئەت ئىشلار ساقلىنىپ كەلمەكتە. مەسىلەن:

- بارائەت كېچىسىدە بارائەت نامىزى دەپ، مەخسۇس يۈز رەكئەت ناماز ئوقۇش.
- بارائەت كېچىسىدە كىشىلەردىن بەھاجەت بولىدۇ، بالا - قازادىن يىراق تۇرىدۇ ۋە ئۆمۈر ئۇزۇن بولىدۇ، دەپ ئالتە رەكئەت ناماز ئوقۇش.
- بارائەت كېچىسىدە بارائەت كېچىسى دۇئاسى دەپ، بۇ كېچىگە ئاتاپ دۇئا قىلىش.
- بارائەت كېچىسىنى قەدىر كېچىسى دەپ ئېتىقاد قىلىش.
- ئىسلام دىنى بۇ ئىشلارنىڭ ھېچقايسىسىغا بۇيرىغان ئەمەس.

بۇ ئايدا قىلىدىغان ئىبادەتلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش كۆپ رۇزا تۇتۇش، قۇرئان ئوقۇش، كۆپلەپ ياخشى سالىھ ئەمەللەرنى قىلىشتۇر. بارائەت كېچىسى ياكى باشقا كۈنلەرنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ، شەرىئەت بەلگىلىمىلىرىدە ھېچ ئاساسى بولمىغان ئىبادەتلەر بىلەن شوغۇللانماي، بۇ ئاي ۋە باشقا ئايلارنىڭ ئىمكان يار بەرگەن كۈن ۋە ۋاقىتلىرىدا ئىبادەت ۋە ياخشى ئەمەللەر بىلەن كۆپرەك شوغۇللىنىش ياخشى ئەمەلگە ياتىدۇ.

ئەمما رەجەب (قەمەرىيە 7 - ئاي) نىڭ ئاۋۋالقى جۈمە كۈنىدە ئوقۇلىدىغان رەغائىب نامىزى شەرىئەتتىن دەلىلى بولمىغان بىدئەت (دىندا بۇيرۇلمىغان) نامازدۇر⁽¹⁾.

4 - تاۋاپ نامىزى

كەبىنى تاۋاپ قىلغان كىشىنىڭ تاۋاپىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولۇپ، مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى تەكىتسىز سۈننەتتۇر. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەججىسىنى بايان قىلغان ھەدىسىدە مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىپ بولۇپ، مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى»⁽²⁾.

ئەمما مەسجىدى ھەرەمدە ئادەم كۆپ بولغان قىستىلاڭغۇ چاغلاردا باشقىلارنىڭ تاۋاپ قىلىشىغا توسالغۇ بولماسلىق ئۈچۈن بۇ نامازنى مەسجىدى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

(1) الفقه الإسلامى وادلتھ - توم 49 - بەت.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

ناماز بامداتتىن كېيىن قۇياش تولۇق چىقىپ بولمىغىچە، ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتىقچە تاۋاپ نامىزى ئوقۇش مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

نەپلە نامازلىرى

نەپلە لۇغەتتە - زىيادە دېمەكتۇر. شەرىئەت ئىستىلاھىدا پەرز، ۋاجىب ياكى سۈننەت بولمىغان، ئەمما دىنىمىزدا يولغا قويۇلغان، ئىختىيارىي ئەمەل - ئىبادەت دېمەكتۇر. نەپلە ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى كۆپتۇر. نەپلە ئىبادەتلەر بەندىنىڭ ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىشىغا ۋە پەرز، ۋاجىب ئەمەللەرنى ئادا قىلىشتىكى بەزى كەمچىلىك، نۇقسانلارنىڭ پۈتۈنلىنىشىگە ۋاستە بولىدۇ⁽²⁾.

ئاللاھ نەپلە ئەمەللەرنىڭ مۇكاپاتلىرى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ تەرجىمىسى: «كىمكى ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرەر ياخشىلىق قىلىدىكەن (ئاللاھ ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ). ئاللاھ ئەلۋەتتە شۈكۈرنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر. ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر»⁽³⁾.

نەپلە نامىزى ھەققىدىكى مەسىلىلەر

1 - نەپلە نامىزىنى كېچە - كۈندۈزنىڭ (ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنغان ۋاقىتلارنىڭ سىرتىدا) قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ. نەپلە نامازلىرىنىڭ بەلگىلىك مەلۇم ۋاقتى بولمايدۇ.

2 - نەپلە نامىزىنى ئىككى رەكئەت ياكى تۆت رەكئەت ئوقۇشقا بولىدۇ. بۇندىن كۆپرەك ئوقۇماقچى بولسا، ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە سالام بېرىپ ئوقۇيدۇ.

3 - نەپلە ئىبادەتلىرى مەيلى ناماز بولسۇن، مەيلى روزا بولسۇن، مەيلى باشقا ئىبادەتلەر بولسۇن، ئۇنى باشلاش بىلەن كىشىنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن بولىدۇ. يەنى ئۇنى ئادا قىلىشى ۋاجىب بولىدۇ. ئەگەر نەپلە ناماز ياكى نەپلە روزىنى باشلاپ بولۇپ، ئۇنى ئاخىرىغىچە داۋام قىلماستىن بۇزۇۋەتسە ياكى بۇزۇلسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىب بولىدۇ.

4 - نەپلە نامازلارنى پاراخۇت، ئايروپىلان، ماشىنا قاتارلىق قاتناش قۇراللىرىنىڭ

(1) الدر المختار 1 - توم 343 - بەت.

(2) مراقي الفلاح 80 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 52 - بەت.

(3) بەقەرە سۇرىسى 158 - ئايەت.

ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئوقۇشۇمۇ جائىزدۇر. قاتناشنىڭ يۆنىلىشى قىبلىگە ئۇدۇل كەلمىگەن بولسىمۇ، قاتناش يۈزلەنگەن تەرەپكە قاراپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا قىبلىگە قاراش شەرت قىلىنمايدۇ. چۈنكى دىنىمىزدا قىيىنچىلىق يوقتۇر. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە: ﴿وَاللَّهُ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ﴾ تەرجىمىسى: «مەشرىقمۇ ۋە مەغربىمۇ ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنمەڭلار ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر»⁽¹⁾.

5 - نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا قۇدرىتى يېتىدىغان ھاللاردا ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. لېكىن ئۆزۈرسىز ئولتۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابى، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابىدىن كەمرەك بولىدۇ. نەپلە نامازنى ئۆرە تۇرۇپ باشلاپ، كېيىن ئولتۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭدەك نەپلە نامازلارنى بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ جائىزدۇر.

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنى قىلىنغان ۋاقىتلار

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنى قىلىنغان ۋاقىتلار تۆۋەندىكىچە:

- 1 - بامدات نامىزىدىن كېيىن.
- 2 - ئەسىر نامىزىدىن كېيىن.
- 3 - شام نامىزىدىن بۇرۇن.
- 4 - پەرز نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىلى ئاز قالغاندا ياكى جامائەت نامىزى باشلانغاندا.
- 5 - جۈمە كۈنلۈكتە خاتىب مۇنبەرگە چىققاندىن جۈمەنىڭ پەرزى ئوقۇلۇپ بولغىچىلىك.
- 6 - نامازغا تەكبىر ئېيتىلغاندىن كېيىن. ئەمما بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا بولىدۇ.
- 7 - ھېيت نامىزى ئوقۇشتىن ئاۋۋال مەيلى ئۆيدە، مەيلى مەسجىدتە نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما نامازدىن كېيىن مەسجىدتە ئوقۇش مەكرۇھ، ئۆيدە ئوقۇش جائىزدۇر.
- 8 - تەرەت قىستاپ قالغاندا.
- 9 - تائام ھازىرلىنىپ قالغاندا.
- 10 - «ئەرەفات» تىكى پىشىن بىلەن ئەسىر ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا

(1) بەقەر سۈرىسى 115 - ئايەت.

ئىككى ناماز ئارىسىدا نەپلە ناماز ئوقۇش ۋە «مۇزدەلغە» دىكى شام بىلەن خۇپتەن ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا ئىككى ناماز ئارىسىدا نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر⁽¹⁾.

نەپلە نامازلارنىڭ تۈرلىرى

1 - تەۋبە نامىزى

گۇناھ سادىر قىلغان كىشى دەرھال تەۋبە قىلىشى لازىم. تەۋبىدىن كېيىن، تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى ۋە گۇناھى ئۈچۈن ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلىشى، گۇناھنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىغا ۋاسىتە بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «قانداقلا بىر گۇناھكار بەندە (گۇناھ ئىشلىگىنىگە پۇشايماق قىلىپ) تاھارەتنى ئوبدان ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدىكەن ۋە گۇناھىغا مەغپىرەت سورايدىكەن، ئاللاھنىڭ ئۇنى — ئۆز پەزلى بىلەن — مەغپىرەت قىلىش ھەققىدۇر»⁽²⁾.

2 - ئىستىخارە نامىزى

ئىستىخارە — ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق سورايش دېمەكتۇر. بىرەر ئىشنىڭ خەيرلىك بولۇپ - بولماسلىقى توغرىلۇق ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن مەنئىي ئىشارەت ئېلىشنى خالىغان كىشى ياتىدىغان ۋاقىتتا ئىككى رەكئەت ئىستىخارە نامىزى ئوقۇيدۇ. ئىستىخارە نامىزى خۇددى بامدائىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ. ئۇنىڭ دەسلەپكى رەكئىتىدە «كافىرون» سۈرىسىنى، ئىككىنچى رەكئىتىدە «ئىخلاس» سۈرىسىنى ئوقۇش ئەۋزەل دېيىلگەن. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىستىخارە دۇئاسى ئوقۇلىدۇ ۋە تاھارەت بىلەن قىبلىگە قاراپ ياتىدۇ. ئىستىخارە قىلغان كىشىنىڭ چۈشىدە بىر نەرسە كۆرۈشى شەرت ئەمەس. پەقەت ئىستىخارە قىلغاندىن كېيىن، كۆڭۈلنىڭ مايىللىقى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشقا تەۋەككۈل قىلىشتا زىيان يوقتۇر. ئىستىخارە ئېزى بىر قېتىم، كۆپى يەتتە قېتىمغىچە قىلىنىدۇ.

ئىستىخارە دۇئاسى

﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ اللَّهُمَّ فَإِن كُنْتَ تَعْلَمُ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرًا لِي فِي دِينِي

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 15 - بەت.

(2) ئىبنى خۇزەيمە 2 - جىلت 214 - بەت.

وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةُ أَمْرِي وَ عَاجِلِهِ وَ آجَلِهِ فَأَقْدَرُهُ لِي وَيَسِّرُهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةُ أَمْرِي عَاجِلِهِ وَ آجَلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَ اصْرِفْنِي عَنْهُ وَ اقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضْنِي بِهِ.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ چەكسىز ئىلمىڭگە سېغىنىپ سېنىڭدىن ياخشىلىق سورايمەن، سېنىڭ قۇدرىتىڭگە سېغىنىپ سېنىڭدىن كۈچ - قۇۋۋەت تىلەيمەن، سېنىڭ ئۇلۇغ پەزىلىتىدىن سورايمەن. سەن ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن، مەن ئاجىزمەن. سەن ھەممىنى بىلىسەن، مەن بىلمەيمەن. سەن پۈتۈن غەيبىلەرنى بىلگۈچىسەن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ بۇ ئىشىم (ھاجىتىمنى ئېيتىدۇ) مېنىڭ دىنىم، دۇنيالىقىم ۋە ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ھازىردا ۋە كېلىچەكتە ياخشى بولىدىغان بولسا، ئۇنى ماڭا تەقدىر قىلغىن ۋە ماڭا ئۇنى ئاسان قىلغىن، ئاندىن ئۇنىڭدا ماڭا بەرىكەت ئاتا قىلغىن. ئەگەر بۇ ئىشىم مېنىڭ دىنىم، دۇنيالىقىم ۋە ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ھازىردا ۋە كېلىچەكتە زىيانلىق بولسا، ئۇنى مەندىن يىراق قىلغىن ۋە مېنىمۇ ئۇنىڭدىن يىراق قىلغىن، نەدىلا بولمىسۇن ماڭا ياخشىلىقنى نەسب قىلغىن. ئاندىن مېنى ئۇنىڭ بىلەن مەمنۇن قىلغىن»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق سورىغان ۋە كىشىلەر بىلەن كېڭىشىپ ئىش كۆرگەن ئادەم كېيىنكى پۇشايماندىن خالىي بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ تەرجىمىسى: «ئىشتا ئۇلار بىلەن كېڭەشكىن، ئاندىن بىر ئىشقا بەل باغلىساڭ ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلغىن»⁽²⁾. بىرەر ئىشتا ئاللاھ تائالغا ئىستىخارە قىلغاندىن كېيىن، كۆڭۈل تارتقان بويىچە ئىش كۆرۈشتە ياخشىلىق باردۇر. بەلكى بەزىدە خەيرلىك ئىش چۈشىدە ئايان بولىشىمۇ مۇمكىن.

3- ھاجەت نامىزى

دۇنيا ۋە ئاخىرەتكە مۇناسىۋەتلىك ئېھتىياجى بولغان كىشى تاھارەتنى كامىل ئېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ، نامازدىن كېيىن ئاللا تائالغا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىدۇ. ئاندىن ھاجەت دۇئاسىنى (ياكى ئۆزى بىلىدىغان دۇئالارنى) ئوقۇپ بولۇپ، ھاجىتىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى ئاللاھتىن سورايدۇ.

(1) بۇخارى رىۋايىتى.

(2) ئال ئىمران سۇرىسى 159 - ئايەت.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھقا ياكى ئىنسانلاردىن بىرەرسىگە ھاجىتى بولغان ئادەم، كامىل تاھارەت ئېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسۇن، ئاندىن ئاللاھقا ھەمدۇ سانا، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتسۇن ۋە مۇنۇ دۇئانى ئوقۇسۇن: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْعَصَمَةَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ آثَمٍ، اللَّهُمَّ لَا تَدْعُ لَنَا ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا فَرَجْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ﴾».

تەرجىمىسى: «ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ تولىمۇ ھەلىمدۇر، ئۇلۇغ ئەرشىنىڭ ئىگىسى بولغان ئاللاھ بارچە نوقسانلاردىن پاكتۇر. ھەمدۇ سانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن سېنىڭ رەھىمتىڭگە ئېرىشتۈرىدىغان ئەمەلى، مەغپىرىتىڭگە مۇپەسسەر قىلىدىغان تەۋبىنى، مېنى ھەر قانداق گۇناھتىن ساقلىشىڭنى، پۈتۈن ياخشىلىقلارغا ئېرىشتۈرىشىڭنى ۋە ھەر قانداق يامانلىقتىن ئامان قىلىشىڭنى تەلەيمەن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، بارلىق قىيىنچىلىقلىرىمنى ھەل قىلىپ بەرگىن ۋە سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىشىم ئۈچۈن تۈرتكە بولىدىغان ھەر قانداق ھاجەتلىرىمنى راۋا قىلىپ بەرگىن. ئى رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ئەڭ شەپقەتلىكى بولغان ئاللاھ!».

ئاندىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىغا ئائىت خالىغان ھاجەتلىرىنى سورايدۇ»⁽¹⁾.

4 - ئەۋۋابىين نامىزى

ئەۋۋابىين — ئاللاھ تائالا تەرەپكە تەۋبە بىلەن قايتقۇچىلار دېگەنلىكتۇر. ئەۋۋابىين نامىزى شام نامىزىدىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. سانى ئالتە رەكئەت بولۇپ، ئالتە رەكئەتتە بىرلا سالام بېرىپ ياكى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىردىن سالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. قۇرئان كەرىمدە: ﴿فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبە قىلىپ تۇرغۇچىلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر» دەيدۇ⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى شام نامىزىدىن كېيىن ئالتە رەكئەت ناماز ئوقۇيدىكەن، ئۇنىڭ خۇددى دېڭىزنىڭ كۆپىكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ

(1) تىرمىزىي، نەسائىي ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) ئىسرا سۇرىسى 25 - ئايەت.

مەغپىرەت قىلىندۇ⁽¹⁾.

5- تەسبىھ نامىزى

تەسبىھ نامىزىنىڭ بۇيرۇلغان ياكى بۇيرۇلمىغانلىقى ھەققىدە ئىسلام ئۆلىمالىرى ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەبلىرىدە تەسبىھ نامىزى بۇيرۇلغان نامازلار قاتارىدىن سانلىدۇ ۋە ئوقۇش تەشەببۇس قىلىندۇ. ئەمما مالىكى ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىدە بۇ ناماز رەت قىلىندۇ. سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ ھازىرقى زامان ئۆلىمالىرىمۇ بۇ نامازنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. بۇ ئىختىلاپنىڭ تۈپ سەۋەبى تەسبىھ نامىزىنىڭ بۇيرۇلغانلىقى ھەققىدە كەلگەن ھەدىس بىرلىككە كېلىنمىگەن ئىشەنچلىك ھەدىسلەر قاتارىدىن سانالمىغانلىقى ئىدى. مەن تەسبىھ نامىزىنىمۇ نەپ؛ نامازلار قاتارىدا بايان قىلىپ قويۇشنى لايىق تاپتىم.

تۆت رەكئەتلىك بۇ نامازنى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ، 4 رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا بىر قېتىم سالام بېرىپمۇ ئوقۇشقا بولىدۇ. ھەر بىر رەكئەتتە. «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ» دىگەن تەسبىھ 75 قېتىمدىن ئوقۇلۇپ، 4 رەكئەتتە جەمى 300 قېتىم ئوقۇلىدۇ.

سوئال: تەسبىھ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى قانداق ۋە دەلىلى نېمە؟
جاۋاب: ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما(ئاللاھ بۇ ئىككىسىدىن رازى بولغاي)دىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ھەدىس بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاغىسى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا مۇنداق دېگەن: «ئى تاغا! مەن سىزگە ئەگەر شۇنداق قىلسىڭىز بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى، كىچىك ۋە چوڭ، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن قىلغان پۈتۈن گۇناھلىرىڭىز مەغپىرەت قىلىنىدىغان ئون خىسلەتنى ئېيتىپ بېرىمۇ؟ ئۇنى سىزگە بېرىمۇ؟ ئۇنداق بولسا، تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇڭ. ئۇنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسى بىلەن يەنە بىردىن سۈرە ئوقۇڭ. «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ» نى بىرىنچى رەكئەتتە فاتىھەنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، رۇكۇغا بېرىشتىن ئاۋۋال 15 قېتىم، رۇكۇدا 10 قېتىم، رۇكۇدىن تۇرغاندا ئۆرە تۇرۇپ 10 قېتىم، بىرىنچى سەجدىدە 10 قېتىم، سەجدىدىن تۇرغاندا 10 قېتىم، ئىككىنچى سەجدىدە 10 قېتىم، ئىككىنچى سەجدىدىن تۇرغاندا يەنە 10 قېتىم ئوقۇڭ. شۇنداق قىلىپ ھەر بىر رەكئەتتە 75 قېتىمدىن ئوقۇپ، 4 رەكئەتلىك نامازنىڭ ھەممىسىدە شۇنداق قىلىسىز. كۈچىڭىز يەتسە بۇ نامازنى ھەر كۈنى ئوقۇڭ.

(1) تىرمىزى، ئىبنى ماجە، تەبەرائىنى رىۋايىتى.

كۈندە ئوقۇيالمىسىڭىز ھەر جۈمە كۈنىدە بىر قېتىم، مۇنداق قىلالمىسىڭىز ئايدا بىر قېتىم، ئۇنىمۇ قىلالمىسىڭىز، يىلدا بىر قېتىم، ئۇنىمۇ قىلالمىسىڭىز ئۆمرىڭىز ئىچىدە بىر قېتىم ئوقۇڭ»⁽¹⁾

تەسبىھ نامىزى ھەققىدىكى بەزى مەسىلىلەر

1- تەسبىھ نامىزىنى ئوقۇش ھەنەپى مەزھىبىگە كۆرە، مۇستەھەبتۇر. ئوقۇسا ساۋاب بولىدۇ. ئوقۇمىسا گۇناھ بولمايدۇ. چۈنكى سۈننەتنى تەرك ئېيىش گۇناھ بولمىغان يەردە، مۇستەھەب ئىشلارنى تەرك ئېيىشتە گۇناھ بولمايدىغانلىقى ناھايىتى ئېنىقتۇر. مۇستەھەبىنىڭ مەرتىبىسى سۈننەتتىن تۆۋەندۇر.

2- تەسبىھ نامىزىنىڭ رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىدە ئاۋۋال رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئوقۇلىدىغان ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم) ۋە ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) دېگەن تەسبىھلەردىن كېيىن ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دېگەن تەسبىھ ئوقۇلىدۇ.

3- تەسبىھ نامىزىدا سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقنى سادىر قىلغان كىشى سەجدە سەھۋىدە بۇ تەسبىھلەرنى قايتا ئوقۇمايدۇ. چۈنكى 300 قېتىم ئوقۇلۇپ بولغان ئىكەن، سان تولۇقلانغان بولىدۇ. يەنە ئوقۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

4- تەسبىھ نامىزى ئوقۇش جەريانىدا تەسبىھ ئوقۇشنى ئۇنتۇپ ئۆتۈپ كەتكەن كىشى ئۇنىڭغا ئەڭ يېقىن بولغان كېيىنكى ئۇنىدا ئوقۇۋەتسە بولىدۇ. مەسىلەن: بىرىنچى سەجدىدە تەسبىھ ئېيتىشنى تەرك قىلغان كىشى ئىككىنچى سەجدىدە قوشۇپ ئوقۇسا بولىدۇ. ئەمما رۇكۇدا ئېيتىلماي قالغان تەسبىھ رۇكۇدىن تۇرغاندا ئەمەس، بەلكى بىرىنچى سەجدىدە، شۇنىڭدەك، بىرىنچى سەجدىدە ئوقۇلماي قالغان تەسبىھ ئىككى سەجدە ئوتتۇرىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ئەمەس، بەلكى ئىككىنچى سەجدىدە ئوقۇلىدۇ. بۇ يۇقىرىقى ئىككى ئارىلىقنىڭ قىسقا بولغانلىقى سەۋەبتىن ئىدى.

5- تەسبىھلەرنى كۆڭۈلدە ساناش ئىمكانىيىتى بولسا، قول بىلەن سانىمىغان ياخشى.⁽²⁾

(1) ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە، تىرمىزىلەر رىۋايەت قىلغان، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» ھەدىسلەر قاتارىدا توپلىغان ھەدىس

(2) رد المحتار 2- توم 27-بەت.

جنازە نامىزى

مۇلاھىزە:

ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان ئادەم، مەيلى ئۇ ھاياتىدا تائەت - ئىبادەت بىلەن ئۆتكەن تەقۋادار بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتتىن بېغەم، غەپلەت ئىچىدە ئۆتكەن ئاسىي - گۇناھكار بەندە بولسۇن، ئۇ ئۆلگەن ۋاقتىدا، ئۆزىنىڭ چوقۇم ئىسلامى يوسۇندا دەپنە قىلىنىشىنى ياقىتۇرىدۇ ۋە ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى ھەم ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمۇ، ئۇنى مۇسۇلمانچە يەرلەشنى خالايدۇ.

مېيىتنى يۇيۇش، كېپەنلەش، جىنازە نامىزىنى ئوقۇش، قەبرىگە ئېلىپ بېرىش، دەپنە قىلىش قاتارلىق بىر قاتار ئىسلامىي قانۇن - يوسۇنلاردىن كۆپىنچە كىشىلەرنىڭ خەۋىرى يوق. جىنازە نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلارمۇ ھازىرقى ئۇيغۇر جەمئىيىتىمىزدە كۈندىن - كۈنگە ئازىيىپ بارماقتا. بۇ تولىمۇ ئېچىنىشلىق ئىش. چۈنكى كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز، جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىنىڭ قانۇنىي تەرتىبلىرىنى ئۆگىنىشكە بۇ نامازلارنى ئوقۇشنى خالىغانلار موھتاج. شۇڭا ناماز ئوقۇشنى خالىمىغانلار بۇ نامازلارنىڭ قانۇنىي تەرتىبلىرىنى سۈرۈشتە قىلىپ كەتمەيدۇ، ئۆگىنىشكەمۇ ئىنتىلمەيدۇ. ئەمما جىنازە نامىزى باشقىچە، جەمئىيەتتىكى «مەن مۇسۇلمانمەن» دەپ يۈرگەن ھەر قانداق ئۇيغۇر ئۆزىنىڭ قەدىرلىك ئاتا - ئانىسىنى ۋە باشقا سۆيۈملۈك، ئەزىز تۇغقانلىرىنى مۇسۇلمانچە قانۇن - يوسۇندا يەرلەشنى خالايدۇ.

چۈنكى بىر نەرسىسى ئۆلگەن كىشىنىڭ كۆڭلى سۇنىدۇ، ئۆلگەن كىشىگە ئىچ ئاغرىتىدۇ، ئۇنىڭ ئاخىرەتكە ئاللاھ تائالا كۆرسەتكەن يوسۇندا بېرىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن مېيىتنى ئىسلامىي يوسۇندا يويۇپ كېپەنلەش، نامىزىنى ئوقۇش، قەبرىگە ئېلىپ بېرىش ۋە دەپنە قىلىش قانۇنلىرىنى ئۆگىنىشكە زور ئېھتىياجلىق بولىدۇ. خۇسۇسەن، غەيرى ئىسلامىي مەملىكەتلەردە باشايدىغان ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىز، ئۇ مەملىكەتلەر ۋە جەمئىيەتلەردە مۇسۇلمانلار ئاز بولغانلىقتىن، ئۆلۈكلىرىنى ئىسلامىي يوسۇندا دەپنە قىلىش قانۇنلىرىنى ئۆگىنىشكە تېخىمۇ زور ئېھتىياجلىقتۇر. شۇ ۋەجىدىن مەن جىنازە نامىزىنى ئىمكان قەدەر كېڭەيتىپ، چۈشىنىشلىك ۋە تەپسىلىي يېزىشقا ئەھمىيەت بەردىم.

ئۆلۈمنىڭ ھەقىقىتى

ئۆلۈم — جاننىڭ بەدەندىن ئايرىلىشى بولۇپ، ئۇ پانىي ئالەم بىلەن باقىي ئالەم ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆۋرۈك. بۇ دۇنيا ئاخىرەتنىڭ ئېكىنزارلىقىدۇر. بۇ دۇنيادىكى ھاياتىدا ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ ۋە ھېساب بېرىشى ئاسان بولىدۇ. شۇنداقلا، جەننەتلەردە مەڭگۈ قالغۇچىلاردىن بولىدۇ. ئەمما ھاياتىنى كۆپىرى، زالالەت ۋە گۇناھ - مەسىيەتلەر بىلەن ئۆتكۈزگەنلەر ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولغۇچىلاردۇر.

ئۆلۈم — بىر ئالەمدىن يەنە بىر ئالەمگە يۆتكىلىش بولۇپ، ئۇ ھەرگىز مەڭگۈلۈك يوقىلىش ئەمەس.

ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش

ھەر ۋاقىت ئۆلۈمنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈش يولىدا تىرىشىش كاتتا ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى ئۆلۈمنى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا تەييارلىق كۆرۈشكە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئۆلۈمنى كۆپ ياد ئېتىڭلار»⁽¹⁾.

ئۆلۈمگە تەييارلىق كۆرۈش يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىش، گۇناھلارغا تەۋبە قىلىش ۋە تائەت - ئىبادەتكە يۈزلىنىش بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ تەرجىمىسى: «كىمكى، پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن (يەنى ساۋابىنى ئۈمىد قىلىپ ئازابىدىن قورقىدىكەن)، ياخشى ئىش قىلسۇن. پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن»⁽²⁾.

كېسەل يوقلاش

كېسەل يوقلاش كاتتا ساۋابلىق ئىش بولۇپ، جەمئىيەت كىشىلىرى ئوتتۇرىسىدا مېھرى - مۇھەببەت ۋە ئىناقلىقنى كاپالەتلەندۈرىدىغان بىر ئېسىل پەزىلەت. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر مۇسۇلماننىڭ يەنە بىر مۇسۇلمان قېرىندىشى ئۈستىدىكى ھەقىقىي ئالتە بولۇپ، ئۇلار: ئۇنىڭغا ئۇچراشقنىڭدا سالام بېرىشنىڭ، سېنى چاقىرسا ھازىر بولىشىڭ، سەندىن نەسىھەت قىلىشىڭنى سورىسا نەسىھەت قىلىشىڭ،

(1) تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) كەھفى سۇرىسى 110 - ئايەت.

تۈشكۈرسە «ئەلھەمدۇ لىللاھ» دېيىشنىڭ، ئاغرىپ قالسا يوقلىشىڭ، ۋاپات بولسا جىنازىسىغا ھازىر بولىشىڭدۇر»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلھەبھىسسالام كېسەل يوقلىغاندا مۇنۇ دۇئانى يەتتە قېتىم ئوقۇيتتى: ﴿أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ﴾ تەرجىمىسى: «ئۇلۇغ ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ ئاللاھتىن سىزگە شىپالىق تىلەيمەن»⁽²⁾.

سەكەراتتىكى كىشىنىڭ تەۋبىسى ۋە ئىمانى

پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى بۇرۇن ئىمان ئېيتماستىن سەكەراتقا چۈشكەندە ياكى ئۆلىدىغانلىقى ئۆزىگە شەكسىز ئايان بولغان ۋاقىتتا ئېيتقان ئىماننىڭ قوبۇل بولمايدىغانلىقىدا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىگە ئاساسلانغان: ﴿فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا﴾ تەرجىمىسى: «بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا ئېيتقان ئىماننىڭ ئۇلارغا پايدىسى بولمىدى»⁽³⁾.

بۇ ئايەتتىن، بۇرۇن ئىمان ئېيتماستىن جېنى ھەلقۇمغا كېلىپ قېلىپ ئۆلۈش ئالدىدا ئېيتقان ئىماننىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولمايدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

قۇرئان كەرىم تۈەندىكى ئايەتلەردە، پىرىئەۋننىڭ ھالاک بولغانلىقى قىسسىسىنى بايان قىلىش ئارقىلىق جان ھەلقۇمغا يەتكەندە، ئۆلۈمدىن قورقۇپ ئېيتقان ئىماننىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولمايدىغانلىقىنى بىزگە بىلدۈرمەكتە. ﴿بِزِئْسْرَائِيلَ ئەۋلادىنى دېڭىزدىن ئۆتكۈزۈۋەتتۇق، ئۇلارنى پىرىئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى زۇلۇم ۋە زوراۋانلىق قىلىش يۈزىسىدىن قوغلىدى. پىرىئەۋن غەرق بولىدىغان ۋاقىتتا: «ئىمان ئېيتتىمكى، ئىسرائىل ئەۋلادى ئىمان ئېيتقان ئىلاھتىن غەيرىي ئىلاھ يوقتۇر، مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېدى. ئۇنىڭغا دېيىلدىكى) «(ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگىنىڭدە) ئەمدى (ئىمان ئېيتامسەن؟) ئىلگىرى ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلاردىن بولغان ئىدىڭ. سەندىن كېيىنكىلەرگە ئىبرەت بولۇشۇڭ ئۈچۈن، بۈگۈن سېنىڭ جەستىڭنى قۇتقۇزۇمىز (يەنى سېنىڭ جەستىڭنى دېڭىزدىن چىقىرىپ قويىمىز)». نۇرغۇن كىشىلەر،

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تىرمىزىي ۋە ھاكىم رىۋايىتى.

(3) غافىر سۇرىسى 85 - ئايەت.

شەك - شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزدىن غاپىلدۇر»⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا ۋەدىسىگە ئاساسەن، پىرئەۋننىڭ جەسىدىنى دېڭىزدىن چىقىرىپ ساقلاپ قالغان. بۇ جەسەد ئىنگىلىزلەر تەرىپىدىن مىسىرنىڭ سوۋەيس قانىلى ئېچىلغاندا، «جەبەلەين» دېگەن جايدىن تېپىلىپ، ئەنگىلىيىگە ئېلىپ كېتىلگەن. بۇ جەسەتنىڭ ئۆمرىنى بىلىش ئۈچۈن، جەسەتلەرنىڭ ئۆمۈرلىرىنى بىلىشتە قوللىنىلدىغان ھەرتۈرلۈك مېتودلارنىڭ ھەممىسى قوللىنىلغاننىڭ سىرتىدا، كاربون 14 مېتودىمۇ ئىشقا سېلىنغان. ئەجەپلىنەرلىكى، بۇ جەسەت 3000 يىللىق بولۇپ چىققان بولسىمۇ، ئۇنىڭ تېرىسىلا چۈرۈگەن، ئەمما ئورگانلىرى بۇزۇلمىغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇجەسەت مۇميا قىلىنمىغان ئىكەن. چۈنكى مۇميا قىلىنغان جەسەتلەرنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى ئېلىپ تاشلىنىدۇ. بۇنىڭ ئىچكى ئورگانلىرى جايىدا ئېدى. ھازىر بۇ جەسەت «لوندۇن تەبىئەت مۇزىيى»دا كۆرگەزمىگە قويۇلماقتا. بۇ ۋەقەلىك قۇرئان كەرىمنىڭ ھەقىقىتى ۋە مۆجىزىلىرىنى ئىسپاتلاپ تۇرماقتا.

مۇسۇلماننىڭ تەۋبىسىمۇ سەكەراتقا چۈشۈشتىن بۇرۇن بولىشى كېرەك. جېنى ھەلقۇمغا كېلىپ قالغان كىشىنىڭ تەۋبىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ قوبۇل قىلىشنى ۋەدە قىلغان تەۋبە يامانلىقنى نادانلىقتىن قىلىپ سېلىپ، ئاندىن ئۇزۇنغا قالماي (يەنى ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن) تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىدۇر؛ ئاللاھ ئەنە شۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا بەندىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ جېنى ھەلقۇمغا كېلىپلا قالمىغان بولسا»⁽³⁾.

ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرىشىچە، سەكەراتتىكى ياكى ئۆلدىغانلىقى ئۆزىگە ئېنىق ئايان بولغان مۇسۇلمان كىشىنىڭ تەۋبىسى قوبۇل قىلىنىدۇ، دەپ قارىلىدۇ.

بىراۋ سەكەراتقا چۈشكەندە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

بىراۋنىڭ سەكەراتقا چۈشكەنلىكى ئۇنىڭ پۇتلىرىنىڭ بوشىشىپ سوزۇلىشى، دېمىقنىڭ قىسىلىپ گەپ - سۆزىنىڭ تىترىشى ۋە ئىككى چېكىسىنىڭ قورۇلۇپ قېلىشىدىن بىلىنىدۇ.

(1) يۇنۇس سۈرىسى 90-92- ئايەتلەر.

(2) نىسا سۈرىسى 17- ئايەت.

(3) ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ھىببانلار رىۋايىتى.

سەكەراتقا چۈشكەن كىشى ئۈچۈن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئۇنى ئوڭ يېنىغا ياتقۇزۇش ۋە قىبلىگە قارىتىش

بىراۋ سەكەراتقا چۈشكەندە، ئۇ ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلۇپ، يۈزى بىلەن كۆكسى قىبلە تەرەپكە قارىتىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدى ھەرەم توغۇرۇلۇق: « تىرىك ۋە ئۆلۈك ھەممە ھالىتىڭلاردا ئۇ سىلەرنىڭ قىبلەڭلاردۇر» دېگەن⁽¹⁾.

يەرنىڭ تارلىقى ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلى ئۇنىڭ يۈزى بىلەن كۆكسىنى قىبلىگە يۈزلەندۈرۈشكە ئىمكانىيەت بولمىغاندا، ئۇنى ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇپ، يۈزى بىلەن ئىككى پۇتىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىش يېتەرلىكتۇر. بۇنداق قىلىشىمۇ قىيىن بولغاندا، ياتقان پېتى تەرىك ئېتىلىدۇ.

2 - شاھادەت كەلىمىسىنى تەلەق قىلىش

سەكەراتتىكى كىشىگە شاھادەت كەلىمىسى تەلەق قىلىنىدۇ (ئوقۇتىلىدۇ). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « ئاللاھتىن باشقا ئىلاھىي مەبۇد يوق» دېگەن كەلىمىنى تەلەق قىلىڭلار⁽²⁾.

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئىككى شاھادەت - ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ﴾ (ئاللاھتىن باشقا ئىلاھىي مەبۇد يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەرھەق ئەلچىسىدۇر) - تولۇق تەلەق قىلىنىدۇ. چۈنكى بىرىنچى شاھادەت ئىككىنچى شاھادەتتىن قوبۇل قىلىنمايدۇ. شاھادەت كەلىمىلىرىنى تەلەق قىلىشتا، سىلىقلىق ۋە يۇمشاقلىق بىلەن قىلىنىدۇ، سەكەراتتىكى كىشىنى بىزار قىلماسلىق ئۈچۈن شاھادەتنى كۆپ تەكرارلاش ياكى ئۇنى ئېيتىشقا زورلاشقا بولمايدۇ. بىر قېتىملا ئوقۇتسا يېتەرلىكتۇر⁽³⁾.

3 - ياسىن سۈرىسىنى ئوقۇش

سەكەراتتىكى كىشىنىڭ يېنىدا ياسىن سۈرىسىنى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۆلۈكلىرىڭلارغا ياسىن سۈرىسىنى ئوقۇڭلار» دېگەن ھەدىسىغا ئاساسەن پۈتۈن فىقھىي شۇناسلار ۋە مەزھەپ پېشىۋالىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن مۇستەھەبتۇر. ھەنەفىي ۋە شافىئى مەزھەپلىرىنىڭ كېيىنكى پېشىۋالىرى سەكەراتتىكى

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم، ئەھمەد، تىرمىزى رىۋايىتى.

(3) اللباب شرح الكتاب 69 - بەت.

كشىنىڭ يېنىدا، «رەئد» سۈرىسىنى ئوقۇشنىمۇ ئەۋزەل سانغان⁽¹⁾.

4 - مېيىتنىڭ كۆزلىرىنى يۇمدۇرۇش

سەكەرەتتىكى كىشى جان ئۆزگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ كۆزلىرى يۇمدۇرىلىدۇ ۋە زاڭىقى تېڭىلىدۇ. بۇ ئەسنادا، ئاللاھنىڭ نامى بىلەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى بويىچە ئىش كۆرىمىز. ﴿ئى ئاللاھ! بۇ مەرھۇمنىڭ ئىشىنى ئاسان قىلغىن، كېيىنكى ئىشلىرىنىمۇ ئوڭايلاشتۇرغىن، ئۇنى ساڭا ئۇچرىشىش بىلەن بەختلىك قىلغىن﴾ دەپ دۇئا قىلىش تەۋسىيە قىلىندۇ. مېيىتنىڭ ئىككى قولى ئىككى تەرىپىگە قويۇپ بېرىلىدۇ. مېيىتنى دۈم ياتقۇرۇپ قويۇشقا بولمايدۇ.

مېيىتنى يويۇپ بولغىچىلىك ئۇنىڭ يېنىدا قۇرئان ئوقۇش ۋە ھەيزدار ياكى تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ تۇرۇشى مەكرۇھ سانىلىدۇ⁽²⁾.

مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار

مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئالدىراپ قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار ئۈچ بولۇپ، مېيىتنى يويۇپ كېپەنلەش، ئۇنىڭ قەزىلىرى بولسا تۈلەش، ۋەسىيەتلىرى بولسا ئورۇنلاشتۇرۇش. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1 - مېيىتنى يويۇپ كېپەنلەپ نامىزنى ئوقۇشقا ھازىرلاش ئىشلىرىنى كېچىكتۈرمەستىن، ئالدىراپ ئورۇنلاش ياخشى ئەمەللەردىن سانىلىدۇ. بۇ جەسەدنىڭ بۇزۇلۇپ ياكى ئۆزگىرىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئىمام مالىك «مېيىتنى قەدىرلىگەنلىك ئۇنى قارارگاھىغا تېزىرەك ئۇزۇتۇپ قويۇشتۇر» دېگەن.

2 - مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئۇنىڭ قەزىلىرىنى تۈلەش مېيىتنىڭ مەسئۇلىيىتىنى يېنىكلەشتۈرۈش ئۈچۈندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۆمىن كىشىنىڭ جېنى ئۇنىڭ قەزىسى ئادا قىلمىغىچە شۇ قەرزىگە باغلاقلقۇتۇر»⁽³⁾.

بۇ قەرزنى تۈلەشكە يېتەرلىك پۇل - مېلى بار تۇرۇپ، ئۇنى تۈلمەستىن ئۆلگەن كىشى ھەققىدە كەلگەن ھەدىس بولۇپ، قەرزنى تۈلەشكە پۇلى يوقلىقىدىن ئۇنى تۈلىيەلمىگەن بولسىمۇ، قەرزنى تۈلەيمەن دېگەن نىيەتتە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە

(1) الفقه الإسلامی وادلتہ 2 - توم 404 - بەت.

(2) نور الايضاح و نجات الارواح 39 - بەت.

(3) ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايىتى.

كەلسەك، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنىڭ قەرزىدىن ئۆتۈپتىدىغانلىقى توغرىلىق ھەدىسلەر كەلگەن. ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى قەرزدار بولۇپ، ئۇنى تۈلەش نىيىتىدە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتسە، ئاللاھ تائالا ئۇنى كەچۈرىدۇ ۋە قەرز ئىگىسىنى ئۆزى خالىغان نەرسە بىلەن رازى قىلىدۇ. كىمكى قەرزدار بولۇپ، ئۇنى تۈلەشنى كۆڭلىدە ئويلاپمۇ قويماستىن ئۆلگەن بولسا، ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىدە، قەرز ئىگىسىنىڭ ھەققىنى ئۇنىڭ (ساۋابى)دىن ئېلىپ بېرىدۇ»⁽¹⁾.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغان: «قەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: قەرزنى تۈلەش نىيىتىدە يۈرۈپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ قەرزىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا مەن كېپىلمەن، ئەمما قەرزنى تۈلەشنى نىيەت قىلماستىن ئۆلگەن كىشىگە كەلسەك، دىنار ياكى دىرھەم ئەسقا تاپمىدىغان قىيامەت كۈنىدە قەرز ئىگىسىگە ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىلىدۇ»⁽²⁾.

3 - مېيىتنىڭ ۋەسىيە تىلىرىنى يۈرگۈزۈش، مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى قەرزىدۇر. مېيىتنىڭ ۋەسىيە تىلىرىنى يۈرگۈزۈشكە ئالدىراشنىڭ ھېكمىتى، ۋەسىيەت قىلىنغۇچىنىڭ ۋەسىيەت قىلىنغان نەرسىدىن تېزىرەك پايدىلىنىشى ۋە مېيىتنىڭمۇ ۋەسىيەت قىلغان نەرسىسىنىڭ ساۋابىغا تېزىرەك ئېرىشىشى ئۈچۈندۇر⁽³⁾.

مېيىتنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرى

مېيىتنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە قېرىنداشلىرى، شۇنداقلا ئۇرۇق - تۇغقان، يېقىن - يورۇقلىرى ئۈستىدە تۆت ھەققى بولىدۇ، بۇ تۆت ھەقنى ئادا قىلىش مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈچۈن پەرزىدۇر. بۇ ھەقلەرنىڭ بىرىنچىسى، مېيىتنى يويۇپ، كېپەنلەپ نامىزنى ئوقۇش، ئىككىنچىسى، مېيىتنىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرۈش، ئۈچىنچىسى، جىنازىنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈش، تۆتىنچى مېيىتنى دەپنە قىلىشتۇر.

مېيىت ئەگەر يوپۇلماستىن ياكى كېپەنلەنمەستىن دەپنە قىلىنغان بولسا، قەبرىنى ئېچىپ مېيىتنى چىقىرىپ كېرەكلىك ئىشلارنى تولۇقلاپ ئاندىن قايتا دەپنە قىلىش لازىم.

مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى ھەقلىرى، شۇنداقلا ۋارىسلىر ئۈستىدىكى مېيىتقا

(1) تەبەرائى رىۋايىتى.

(2) تەبەرائى رىۋايىتى.

(3) الدر المختار 1 - توم 795 - بەت، فتح القدیر 1 - توم 446 - بەت، مراقي الفلاح 94 - بەت، بدایة المجتهد 1 - توم 218 - بەت.

مۇناسىۋەتلىك پەرزىلەرنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى پەرز: مېيىتنى يۇيۇش

مېيىتنى يۇيۇش پەرز كىفايە ئەمەللىرىدىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسىدىن يېقىلىپ چۈشۈپ ئۆلگەن بىر ئادەم توغرىلۇق: «ئۇنى سۇ ۋە سىدىر بىلەن يويۇڭلار، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئىككى كىيىمى بىلەن كېپەنلەڭلار» دەپ بۇيرىغان⁽¹⁾.

سىدىر - ئەرەبچە «نەبەق» دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ ئىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى سوپۇنغا ئوخشاش كىر ئېلىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغانلىقتىن، ئۆتمۈشلەردە سىدىر سوپۇن ئورنىدا قوللىنىلاتتى.

مېيىتنى يۇغۇچىلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

مېيىتنى يۇيۇشتا، ھەر جىنس ئۆز جىنسىنى، يەنى ئەر مېيىتنى ئەر كىشى، ئايال مېيىتنى ئايال كىشى يويىدۇ. ھەتتا بىرەر ئەر مېيىتنى يۇيۇش ئۈچۈن بىر مۇسۇلمان ئايال كىشى بىلەن بىر كاپىر ئەر كىشىدىن باشقا ھېچكىم بولمىغاندا، بۇ ئەر مېيىتنى يۇيۇش ئۈچۈن كاپىر ئەر كىشى مۇسۇلمان ئايال كىشىدىن ھەقلىقتۇر. چۈنكى ئۇ ئەر. شۇنداقلا، ئايال مېيىتنى يۇيۇش ئۈچۈن ئاياللار شۇ مېيىتنىڭ ئېرىدىن ھەقلىقتۇر. بۇ پۈتۈن مەزھەپلەر بىردەك ئىتتىپاققا كەلگەن مەسىلىدۇر.

ئەمدى، ئەر كىشى ئۆزىنىڭ ئايالىنى يوسا بولامدۇ؟ دېگەن مەسىلىگە كەلسەك، بۇ مەسىلىدە، فىقھىي مۇناسىلار ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە، ئەرنىڭ ئايالىنى يۇيۇشى ۋە تۇتۇشى جائىز ئەمەس. چۈنكى ئايالنىڭ ئۆلۈشى بىلەن ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى نىكاھ ئاجرىغان بولىدۇ. شۇندىن كېيىن، ئېرى ئايالى ئۈچۈن يات كىشىگە ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. مەلۇمكى، يات بىر ئەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئايالى بولمىغان بىرىنىڭ بەدىنىنى تۇتۇشى جائىز بولمىغان يەردە، ئۇنى يۇيۇشى تېخىمۇ جائىز ئەمەس.

ئەمما ئايال كىشىنىڭ ئۆز ئېرىنى يۇيۇشى جائىزدۇر. چۈنكى بۇ ئايال گەرچە ئېرى ئۆلۈشى بىلەن ئۇنىڭ نىكاھىدىن ئاجرىغان بولسىمۇ، ئىددىتى توشمىغىچە شۇ ئەرنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىن چىقىپ كېتەلمەيدۇ. شۇڭا ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال تۆت ئاي 10 كۈن توشمىغىچە تۇرمۇشقا چىقالمايدۇ. شۇ سەۋەبتىن بۇ ئايالنىڭ ئېرىنى يۇيۇشى جائىز. ھەتتا تالاق رەجئى (ئايالىنى شۇ تالاقنىڭ ئىددىتى توشمىغان مۇددەت ئىچىدە قايتا نىكاھ

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

ئوقۇماستىن قايتۇرۇپ ئالغىلى بولىدىغان تالاق) بىلەن تالاق قىلىنغان ئايالنىڭمۇ، ئېرىنى يۇيۇشى جائىز دېيىلگەن.

ئەمما بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنى ئەر - ئايال قانداقلا كىشىنىڭ يۇيۇشى مۇتلەق جائىزدۇر⁽¹⁾.

ئەمما باشقا كۆپچىلىك مەزھەپلەرگە كۆرە، ئەر - ئاياللارنىڭ بىرى ئۆلگەندە، بىرىنىڭ يەنە بىرىنى يۇيۇشى جائىزدۇر. لېكىن مېيىتنىڭ بەدىنىنى قول بىلەن بېۋاسىتە تۇتماستىن، لوڭگە ياكى پەلەي بىلەن تۇتىشى لازىم. فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋاپات بولغاندا، ئۇنى ئېرى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يۇغانلىقى، ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولۇش ئالدىدا، ئايالىغا ئۆزىنى يۇيۇشى ھەققىدە ۋەسىيەت قىلغانلىقى ۋە ئەمەلىيەتتە شۇنداق قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان⁽²⁾.

مېيىتنى يۇيۇشنىڭ ئۇسۇلى

مېيىتنى يۇيۇشتىن ئاۋۋال، مېيىت تۈپتۈز ئۈستەل ئۈستىدە ئۆلگەن پېتى ياتقۇزۇلۇپ، ئەۋرەت ئەزالىرى يۆزگىلىدۇ ۋە كىيىمى چىقىرىلىدۇ، ئاندىن ئۇنى ئېغىز، بۇرۇننى چايقىماستىن تاھارەت ئالدۇرۇپ بولۇپ، بەدىنى سىدىر دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرىدىن قاينىتىپ سوۋۇتۇلغان سۇ ياكى پاكىز تەبىئىي سۇ بىلەن سوپۇنلاپ يويۇلىدۇ. ئەمما بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار تاھارەت ئالدۇرۇلمايدۇ.

مېيىتنى يۇيۇش جۇنۇپ كىشىنىڭ غۇسلى قىلغىنىغا ئوخشاش بىر غۇسلى بولغانلىقى ئۈچۈن، مېيىتنىڭ ھەر بىر ئەزاسىنى بىر قېتىمدىن يۇيۇش بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. ئەمما ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش مۇستەھەببۇر. ئەگەر مېيىت ئۈچ قېتىم يۇيۇش بىلەنمۇ پاكىزلانمىسا، بەش قېتىم ياكى يەتتە قېتىم يۇيۇشقا بولىدۇ.

مېيىتنى يۇيۇشتا، ئالدى بىلەن بېشى يويۇلىدۇ. ئاندىن مېيىتنى ئاۋۋال سول تەرىپىگە ياتقۇزۇپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپى پاكىز يويۇلىدۇ، ئاندىن ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇپ تۇرۇپ سول تەرىپى پاكىز يويۇلىدۇ. مېيىتنىڭ سول ۋە ئوڭ تەرىپلىرىنىڭ ئۈستەلگە تىگىپ تۇرغان يەرلىرىگىمۇ سۇنى تولۇق يەتكۈزۈپ پاكىز يويۇلىدۇ. ئاندىن مېيىتنى ئولتۇرغۇزۇپ قۇرسىقىنى يۇمشاق سىلاپ يويۇلىدۇ. بۇ ئىچىدە چىقىدىغان نەرسىلەر بولسا چىقىپ كېتىشى ۋە يويۇپ بولغاندىن كېيىن كېپەننىڭ بۇلغانماسلىقى ئۈچۈن ئىدى.

(1) الدر المختار 1 - توم 800 - بەت، تحفة الفقهاء 81 - بەت.

(2) الفقه الإسلامي وادلته 2 - توم 408 - 409 - بەتلەر.

يۇيۇش جەريانىدا، مېيىتنىڭ تەرەت جايىدىن بىر نەرسە چىقىپ كەتسە، شۇ جايىدا يويۇپ پاكىزلەشكە توغرا كېلىدۇ، ئەمما يۇيۇشنى باشتىن قايتا باشلاش ھاجەتسىز. مېيىتنىڭ بەدىنىدە سۇ تەگمىگەن بىر مۇجاي قالماسلىقى شەرتتۇر. مېيىت يويۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ جىمى بەدىنى پاكىز ماتېرىيال بىلەن سۈرتۈلىدۇ. ئاندىن كافۇر ياكى باشقا خۇشپۇراقلىق ئەتىرلەردىن مېيىتنىڭ بېشىدىن باشلاپ پۈتۈن بەدىنىگە، خۇسۇسەن پىشانىسى، ئىككى قولى، ئىككى تىزى ۋە ئىككى پۇتنىڭ بارماقلىرىغا چېچىلىدۇ، ئاندىن كېپەنگە ئېلىنىدۇ. كېپەنگىمۇ خۇشپۇراق چېچىلىدۇ. بىراق مېيىتنىڭ چاچ - ساقىلى تارالمىدۇ ۋە قىسقارتىلمايدۇ، شۇنداقلا، تىرىقلىرىمۇ ئېلىنمايدۇ.

ئىمام ئەزەمگە كۆرە، ئۆلۈك تۇغۇلغان بۇۋاقتى يۇيۇش ھاجەتسىز. ئەمما ئەبۇ يۇسۇفكە كۆرە، يويۇلىدۇ ۋە ئىسمى قويۇلىدۇ، ئاندىن دەپنە قىلىنىدۇ. ئەبۇ يۇسۇفنىڭ بۇ قارىشى كۈچكە ئىگە. ئەمما تىرىك تۇغۇلغاندىن كېيىنلا ئۆلۈپ كەتكەن بۇۋاقتى يۇيۇشنىڭ لازىملىقىدا ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئىنسان بالىسىنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ھۆرمىتى ئۈچۈن ئىدى⁽¹⁾.

مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى

مېيىتنى يۇيۇشنىڭ شەرتلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - مېيىتنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى. چۈنكى مۇسۇلمان بولمىغان بىراۋنى يۇيۇش لازىم ئەمەس.
- 2 - مېيىتنىڭ جەسىدىنىڭ كۆپرەك قىسمى ياكى بېشى بىلەن يېرىمى ھازىر بولۇشى. ئەگەر مېيىتنىڭ جەسىدىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەك قىسمى بولمىسا، ئۇنى يۇيۇش لازىم ئەمەس.
- 3 - مېيىتنىڭ شېھىد بولماسلىقى شەرتتۇر. ئەگەر مېيىت ئاللاھ يولىدا غازات قىلىپ شېھىد بولغانلاردىن بولسا، ئۇ يويۇلمايدۇ، كېپەنلەنمەيدۇ، نامىزى ئوقۇلۇپ ئۆز كىيىمى بىلەن دەپنە قىلىنىدۇ. ئەمما كۆپچىلىك مەزھەپلەرگە كۆرە، شېھىدنىڭ نامىزىمۇ ئوقۇلمايدۇ⁽²⁾.

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 39 - بەت، اللباب شرح الكتاب 69 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 800 - بەت.

ئىككىنچى پەرز مېيىتىنى كېپەنلەش

مېيىتىنى كېپەنلەش مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈستىدىكى مېيىت ھەققى ۋە مۇسۇلمانلار ئاممىسى ئۈچۈن پەرز كىفايدۇر.

مېيىتىنى يۇيۇش، كېپەنلەش، قەبرىستانلىققا ئېلىپ بېرىش ۋە دەپنە قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ پۈتۈن چىقىمى مېيىتنىڭ تەرىكىسى (قالدۇرغان مال - دۇنياسى)دىن تەمىن ئېتىلىدۇ. مېيىتنىڭ بۇ چىقىملىرى ئۇنىڭ قەرزى ۋە ۋەسىيەتلىرىدىن ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ، يەنى ئالدى بىلەن مېيىتنىڭ بۇ چىقىملىرىغا پۇل سەرپ قىلىنىدۇ.

ئەگەر مېيىتنىڭ ھېچقانداق مال - دۇنياسى بولمىسا، بۇ چىقىملار ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدا چىقىملىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغانلارغا يۈكلىنىدۇ. ئەگەر مېيىتنىڭ بۇ چىقىملىرىنى كۆتۈرىدىغان ھېچقانداق ۋارىسى بولمىغان شارائىتتا، ئۇنىڭ مەزكۇر چىقىملىرى مۇسۇلمانلار جامائەسىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. ئىسلام دۆلىتىدە بولسا، بەيتۇل مال (دۆلەت خەزىنىسى)دىن بېرىلىدۇ⁽¹⁾.

كېپەننىڭ ئۆلچىمى

كېپەن - ئۆلگەن كىشىنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا كىيگۈزۈلىدىغان مەخسۇس ئۆلۈم كىيىمىدۇر.

ئەر مېيىتنىڭ كېپىنى «ئىزار»، «قەمس» ۋە «لىفافە» دىن ئىبارەت ئۈچ پارچىدىن تەركىپ تاپىدۇ. تۆۋەندە بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە ئۆلچىمى:

(1) «ئىزار» مېيىتنىڭ چوققىسىدىن تارتىپ ئىككى پۇتغا يەتكىچلىك ئۇزۇنلۇقتىكى ئىشتان دېمەكتۇر.

(2) «قەمس» مېيىتنىڭ بويىدىن ئىككى پۇتغا يەتكىچلىك ئۇزۇنلۇقتىكى كۆڭلەك دېمەكتۇر.

(3) «لىفافە» مېيىتنىڭ بېشى بىلەن ئىككى پۇتنى تولۇق يۆگەپ تۇرغىچىلىك مىقداردا ئۇزۇن ۋە كەڭ يۆگەنچە دېمەكتۇر. «ئىزار» بىلەن «قەمس» كە يانچۇق ياكى تۈگمە بېكىتىلمەيدۇ.

ئايال مېيىتنىڭ كېپىنى 5 پارچىدىن تەركىب بولىدۇ. ئۇلار: «ئىزار»، «قەمس»، «ياغلىق»، «خىرقە» ۋە «لىفافە» دىن ئىبارەتتۇر. بۇلارنىڭ تەرىپلىرى ۋە ئۆلچىمى تۆۋەندىكىچە:

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 40 - بەت، تحفة الفقهاء 81 - بەت.

ئايال مېيىتىغا كىيدۈرۈلىدىغان «ئىزار» بىلەن «قەمس» ۋە ئايال مېيىتىنى يۈرگەيدىغان «لىفافە» نىڭ ئۆلچىمى ئەر مېيىتىنىڭ «ئىزار» بىلەن «قەمس» ى ۋە «لىفافە» سىگە ئوخشاش بولىدۇ.

«ياغلىق» ئايال مېيىتىنىڭ يۈزى بىلەن بېشىنى يۈگەپ تۇرالايدىغان ئۆلچەمدىكى كەڭرەك ياغلىقتۇر.

«خىرقە» ئايال مېيىتىنىڭ ئىككى ئەمچىكىنىڭ يۇقىرىسىدىن كىندىكىنىڭ ئاستىغىچە بولغان ئورگىنىغا كىيدۈرۈلىدىغان ئۇزۇن ۋە كەڭرەك خالتىدۇر.

زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن بۇ بىر تال كىيىم بىلەن كېپەنلەش ئارقىلىق كېپەنلەش پەرزى ئادا بولىدۇ، چۈنكى مۇسئەب ئىبنى ئۇمەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شېھىد بولغىنىدا، تولۇق كېپەنلىك تېپىلمىغانلىقتىن، ئۇ بىر تال كىيىم بىلەنلا كېپەنلەنگەن. بۇ ۋەقەلىكىنى كۆپچىلىك ھەدىسشۇناسلار ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىئايەت قىلغان⁽¹⁾.

كېپەنلىك ئۈچۈن پاختىدىن ئىشلەنگەن ئاق ماتېرىيال ئىشلىتىش ئەۋزەل سانالغان. ئەر مېيىتى ئۈچۈن يېپەكتىن ئىشلەنگەن ياكى زەپەر ئۈچۈرۈلگەن ماتېرىياللارنى ئىشلىتىش جائىز ئەمەس. ئەمما ئايال مېيىتى ئۈچۈن ھەر ئىككىسى جائىزدۇر. بىراق ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق بىر مېيىتنى ئالتۇن ياكى كۈمۈش يىپتا توقۇلغان ماتېرىياللاردا كېپەنلەشكە بولمايدۇ.

مېيىتنى كېپەنلەشتىن ئاۋۋال كېپەننى سەندەل ياكى باشقا خۇشپۇراقلىق نەرسىلەر بىلەن ئىسرىقلاش مۇستەھەبتۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش، يېقىمسىز ھىدلارنى يوق قىلىدۇ ۋە مېيىتنى قەدىرلىگەنلىك ھېسابلىنىدۇ⁽²⁾.

كېپەنلەش ئۇسۇلى

ئەر مېيىتىنى كېپەنلەشتە، ئاۋۋال «لىفافە» يېپىپ سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئىزار» سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا «قەمس» كىيگۈزۈلىدۇ، ئاندىن ئاستىغا سېلىنغان «ئىزار» بىلەن يۈگىلىدۇ. يۈگەش مېيىتنىڭ سول يېنىدىن باشلىنىپ ئوڭ يېنىدا ئاخىرلىشىدۇ. ئاندىن «لىفافە» بىلەن ئۇنىڭ بېشىنىڭ چوققىسىدىن باشلاپ ئىككى پۇتىنىڭ ئۇچلىرىغىچە تولۇق يۈگىلىدۇ. «لىفافە» مېيىتنىڭ باش تەرىپى بىلەن ئاياق تەرىپىدىن بېشىپ تۇرىدۇ. جەسەدنىڭ ئېچىلىپ قېلىشىدىن قورقۇلسا

(1) «نەيلۇل ئەۋتار» 4 - توم 36 - بەت.

(2) اللباب شرح الكتاب 71 - بەت، رد المحتار 1 - توم 806 - 810 - بەتلەر، بداية المجتهد 224 - بەت.

كېپەننىڭ ئۈستىدىن باغلاپ قويىسا بولىدۇ. مېيىتنىڭ بېشىغا سەللە ئوراش مەكرۇھ سانىلىدۇ.

ئايال مېيىتنى كېپەنلەشتە، ئاۋۋال «لىغافە» يېپىپ سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە «ئىزار» سېلىنىدۇ، ئاندىن ئايال مېيىت بۇ ئىككىسىنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزىلىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا «قەمس» كىيگۈزۈلىدۇ، ئاندىن بېشىغا «ياغلىق» تېگىلىدۇ، ئاندىن «خىرقە» كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىدىن كۆكسىگە كىيگۈزۈلىدۇ، چېچى ئىككى بوغۇم قىلىپ ئۆرلەنگەن ھالدا كۆكسىگە (كۆڭلەك ئۈستىگە) قويۇلىدۇ، ئاندىن «ئىزار» بىلەن يۆگىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىدىن «لىغافە» بىلەن يۆگىلىدۇ⁽¹⁾.

ئۈچىنچى پەرز مېيىتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش

جىنازە نامىزى - مېيىت ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئا دېمەكتۇر.

جىنازە نامىزىنىڭ ھۆكۈمى

شېھىد بولمىغان مېيىتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى ئۈچۈن مېيىتنىڭ ھەققى ۋە ئومۇمىي مۇسۇلمانلار ئۈچۈن پەرز كىفايدۇر.

پەرز كىفايە - مۇسۇلمانلار جامائەسىدىن بەزىلەر ئادا قىلسا باشقىلاردىن ئۇنى ئادا قىلمىغانلىقىنىڭ جاۋابكارلىقى ساقىت بولىدىغان پەرز دېمەكتۇر. بىرەر ئادەم ئادا قىلمىمۇ باشقىلاردىن ساقىت بولىدۇ. بىر مەھەللىدە بىرەر مۇسۇلماننىڭ جىنازە نامىزىنى بىرەر كىشىمۇ ئوقۇمىسا، شۇ مەھەللىدىكى مۇسۇلمانلار جامائەسى ۋە ئۇنى ئاڭلىغان پۈتۈن مۇسۇلمانلار گۇناھكار بولىدۇ⁽²⁾.

جىنازە نامىزىنىڭ ئىماملىقىغا ھەقلىق كىشىلەر

مېيىتنىڭ جىنازا نامىزىنى شۇ شەھەردىكى چوڭ جامىنىڭ ئىمامى (خاتىبى) ئوقۇيدۇ. ئۇ بولمىغاندا، شۇ مەھەللىدىكى مەسجىدنىڭ ئىمامى ئوقۇيدۇ. ئىمام كەلمىسە مېيىتنىڭ ئىگىلىرى يەنى ئاتىسى ياكى ئوغلى ياكى تاغىسىدىن بىرەرسى ئىمام بولۇپ جىنازە نامىزىنى ئوقۇيدۇ. ئىماملىققا ئەڭ لايىقەتلىك بولغان كىشىدىن بۇرۇن جىنازە نامىزى ئوقۇلۇپ بولغان بولسا، بۇ نامازنى قايتا ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. ئىماملىققا ھەقلىق بولغان

(1) اللباب شرح الكتاب 72 - بەت، تحفة الفقهاء 82 - بەت، رد المحتار 1 - توم 806 - 810 - بەتلەر، بداية المجتهد 224 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 811 - 814 - بەتلەر، مراقي الفلاح 98 - بەت.

سالاھىيەتلىك ئىمام مېيىتنىڭ ئۆزىنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا ۋەسىيەت قىلغان ھەر قانداق كىشىسىدىن ئەۋزەل دۇر. مېيىت ئەگەر نامىزى ئوقۇلماستىن دەپنە قىلىنغان بولسا، مېيىت چىرىمىگەن ھالەتتە بولسا قەبرىسىنىڭ ئۈستىگە بېرىپ جىنازە نامىزىنى ئوقۇش جائىز دۇر. مېيىت يوپۇلمىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ قەبرىسىگە ئوقۇلغان ناماز دۇرۇستۇر⁽¹⁾.

جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدىغان كىشىلەر

كاپىرلارنىڭ، مۇناپىقلارنىڭ، جىنايەت ئۈستىدە ئۆلگەن قاراچىلارنىڭ، ئىسلام دۆلىتىنىڭ ئادالەتلىك ھاكىمىيىتىگە قارشى چىقىش يولىدا ئۆلگەنلەرنىڭ، ئاتا - ئانىسىدىن بىرەرسىنى ئۆلتۈرگەن قاتلىنىڭ جىنازە نامىزى ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى جىنازە نامىزى مېيىتقا قىلىنىدىغان دۇئا بولغاچقا، يۇقىرىقىلار دۇئاغا لايىق ئەمەس. ئەمما ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان مۇسۇلمان كىشىنىڭ نامىزى ئوقۇلىدۇ. چۈنكى ئۇ، بۇ قىلغىنى سەۋەبلىك قاتتىق گۇناھكار بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقى يۈزىسىدىن ئۇنىڭ نامىزى ئوقۇلىدۇ⁽²⁾.

جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى

جىنازە نامىزىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىلەردۇر:

- 1 - مېيىتنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى،
- 2 - مېيىتنىڭ تىرىك تۇغۇلغان بىرى بولۇشى. ئۆلۈك تۇغۇلغان ياكى ۋاقتى كۈنى توشۇشتىن بۇرۇن چۈشۈپ كەتكەن بالىنىڭ نامىزى ئوقۇلمايدۇ.
- 3 - مېيىتنىڭ يوپۇپ تازىلانغان ۋە كېپەنگە ئېلىنغان بولۇشى،
- 4 - مېيىتنىڭ قىبلىگە قارىتىلىپ جامائەت ئالدىدا ھازىر قىلىنىشى،
- 5 - مېيىتنىڭ جەسىدىنىڭ تولۇق ھازىر قىلىنىشى ياكى جەسەدىنىڭ كۆپرەك قىسمى، ھېچ بولمىغاندا بېشى بىلەن يېرىم بەدىنى ھازىر قىلىنىشى،
- 6 - مېيىتنىڭ قاتناش قۇرالىرى ياكى كىشىلەرنىڭ مۇرىسىدە بولماسلىقى، بەلكى يەرگە قويۇلۇشى شەرتتۇر. مېيىتنى قاتناش ياكى كىشىلەرنىڭ مۇرىسىدە قويۇپ تۇرۇپ

(1) تحفة الفقهاء³ 83 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 814 - بەت، تحفة الفقهاء³ 83 - بەت.

ئوقۇلغان ناماز ئادا بولمايدۇ⁽¹⁾.

جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى

جىنازە نامىزىنىڭ پەرزلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

1 - تەكبىرلەرنى ئېلىش (يەنى تۆت تەكبىر ئېيتىش). تۆت تەكبىرنىڭ ھەر بىرى بىر رەكئەت نامازنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.

2 - قىيام (ئۆرە تۇرۇش).

جىنازە نامىزىنىڭ سۈننەتلىرى

1 - ئىمامنىڭ مېيىت مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، ئۇنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرىشى،

2 - بىرىنچى تەكبىردىن كېيىن سانا ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ﴾ (سۈبھانەكەللاھۇمە...ئوقۇش).

3 - ئىككىنچى تەكبىردىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ﴿اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ... اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَيَّ...﴾ ئاللاھۇمە سەللى ئەلا.. ئاللاھۇمە ۋە بارىك ئەلا... ئوقۇش.

4 - ئۈچىنچى تەكبىردىن كېيىن، مېيىتقا ۋە پۈتۈن مۆمىنلەرگە دۇئا قىلىش⁽²⁾.

ئەر جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ مەرھۇمنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

ئايال جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ مەرھۇمنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

ئوغۇل بالا جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ سەبىنىڭ جىنازە نامىزىنى

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 40 - بەت، الدر المختار 1 - توم 811 - بەت.

(2) الدر المختار 1 - توم 814 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 41 - بەت.

ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلىندۇ.

قىز بالا جىنازىسىنىڭ نىيىتى

«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا شۇ سەببىيەنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلىندۇ.

جىنازە نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيىتى

جىنازە نامىزى ئۆرە تۇرۇپ تۆۋەندىكىدەك ئوقۇلىدۇ: ئالدى بىلەن «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا، شۇ مەرھۇمنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا» دەپ نىيەت قىلىندۇ (بۇ نىيەت ئەر مېيىت ئۈچۈندۇر). ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە ﴿الله أكبر﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ بىرىنچى تەكبىر ئېلىنىدۇ. قوللار خۇددى باشقا نامازلاردىكىدەك ئىككى قولاقنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر كۆتۈرىلىدۇ. ئاندىن كىندىكىنىڭ ئاستىدا تۇتۇلىدۇ ۋە «سانا» ئوقۇلىدۇ. سانا ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام بىلەن بىرلىكتە قوللارنى قولاقلىرىغا ئاپارماستىن، ئىككىنچى تەكبىر ئېلىنىدۇ ۋە «ئاللاھۇمما سەللى ۋە بارىك» دۇرۇدلىرى ئوقۇلىدۇ. ئاندىن يەنە ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككىنچى تەكبىردىكىدەك ئۈچىنچى تەكبىر ئېلىنىپ مېيىتقا دۇئا قىلىنىدۇ. ئاندىن تۆتىنچى تەكبىردىن كېيىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ناماز ئاخىرلىشىدۇ.

ئەگەر ئىمام خاتالىشىپ بەشىنچى تەكبىرنى ئېيتسا، جامائەت ئېيتمايدۇ، بەلكى ئىمامنىڭ سالام بېرىشىنى كۈتىدۇ.

جىنازە نامىزى ئۈچۈن مۇئەييەن بىر دۇئانى ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەركىم ئۆز تىلىدا، ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە دۇئا قىلسا بولىدۇ. جىنازە نامىزىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان تۆۋەندىكى دۇئالاردىن قايسىسىنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر:

1 اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ. وَاعْفُ عَنَّهُ. وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ. وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ. وَاعْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ. وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ. وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ. وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئۇنىڭغا رەھىم قىلغىن، ئۇنىڭغا ئامانلىق ئاتا قىلغىن، ئۇنى كەچۈرگىن، ئۇنىڭ قاراڭغىنى ياخشى قىلغىن، قەبرىسىنى كەڭ قىلغىن، ئاق كىيىمنى كىرلەردىن پاكلىغىنىڭدەك، ئۇنى سۇ، قار ۋە مۇز بىلەن يۇيۇپ، خاتالىقلىرىدىن پاكلىغىن. ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئۆيىدىن ياخشىراق قارار گاه،

ئائىلىسىدىن ياخشىراق ئائىلە ۋە چۈرىسىدىن ياخشىراق چۈرە ئاتا قىلغىن. ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزگىن، ئۇنى قەبرە ۋە دۇزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن»⁽¹⁾.

2 - اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيَاتِنَا وَمَيِّتِنَا، وَشَاهِدَاتِنَا وَعَابَاتِنَا، وَصَغِيرَاتِنَا وَكَبِيرَاتِنَا، وَذَكَرَاتِنَا وَأُنثَانَا، اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلٰى الْاِيْمَانِ.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بىزنىڭ تىرىكلىرىمىزگە، ئۆلۈكلىرىمىزگە، بۇ نامازغا كەلگەن ۋە كەلمىگەن پۈتۈن دىنداشلىرىمىزغا، كىچىكلىرىمىزگە، چوڭلىرىمىزغا، ئەللىرىمىزگە، ئاياللىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن. ئى ئاللاھ! بىزدىن كىمنىكى ھايات قالدۇرساڭ ئۇنى ئىسلام بىلەن ياشاتقىن، بىزدىن كىمنىكى ۋاپات قالدۇرساڭ ئۇنى ئىمان بىلەن ۋاپات قلدۇرغىن»⁽²⁾.

يۇقىرىقى دۇئالارنىڭ ئەرەبچە تېكىستىنى بىلىمگەنلەر ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى ئوقۇسىمۇ كۇپايە قىلىدۇ.

ئەمما يۇقىرىقى دۇئالارنى بىلىمگەنلەر مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇسىمۇ بولىدۇ: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دۇزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن» ياكى ﴿رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾ يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرۇشۇپتىمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۇبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن.» ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ بەزى پېشىۋالىرى بۇ دۇئالارنى ئوقۇشنى ئەۋزەل سانىدۇ.

نارىسىدە بالىلار بىلەن ساراڭلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلەشكە ھاجەت يوقتۇر. چۈنكى بۇلار گۇناھسىزلاردۇر. ئۇلارنىڭ جىنازە نامازلىرىدا مۇنۇ دۇئانى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر: ﴿اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَذَخْرًا وَشَفْعَةً فِينَا﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! بۇ مەرھۇم يۈزىسىدىن بىزگە ساۋاب ئاتا قىلغىن، ئۇنى بىز ئۈچۈن شاپائەت قىلدۇرغىن»⁽³⁾.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) الدر المختار 1 - توم 814 - 816 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 41 - بەت، فتح القدير 1 - توم 459 - بەت، عون المعبود 8 - توم 496 - بەت.

جىنازىلەرنى بىرلەشتۈرۈش مەسلىسى

بىردىن ئارتۇق جىنازە ھازىر بولغاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە بىرلا قېتىم جىنازە ئوقۇشنىڭ دۇرۇسلىقىدا، ئەمما ھەر بىر جىنازىغا ئايرىم - ئايرىم ناماز ئوقۇشنىڭ، شۇنداقلا، ئەۋزەل كىشىنىڭ نامىزىنى ئاۋۋال ئوقۇش تەرتىبى بويىچە ئىش كۆرۈشنىڭ ئەۋزەللىكىدە پۈتۈن فىقھىي شۇناسلار ۋە مەزھەپ پېشىۋالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى كۆپ جىنازىلەرنىڭ نامازلىرىنى ئايرىم - ئايرىم ئوقۇش ساۋابىنىڭ كۆپ بولۇشى ۋە نامازنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ياخشىدۇر.

كۆپ جىنازە ھازىر بولغاندا، جىنازىلار توغرىسىغا تىزىلىدۇ، ئىمام ئەڭ ئەۋزەل جىنازىنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ نامازنى باشلىسىمۇ ياكى جىنازىلەرنى قىبلىگە قارىتىپ ئۇزۇنسىغا تىزىپ، ئىمام ھەر بىرىنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئىمامنىڭ ئالدىغا، ئاۋۋال ئەلەرنىڭ جىنازىسى، ئاندىن بالىلارنىڭ، ئاندىن ئاياللارنىڭ جىنازىسى تىزىلىدۇ. الدر المختار 1 - توم 821 - 822 - بەت، مراقى الفلاح 99 - بەت].

جىنازە نامىزى قاچان ئوقۇلىدۇ؟

جىنازا نامىزىنى ناماز ئوقۇش مەنىسى قىلىنمىغان ۋاقىتلارنىڭ سىرتىدا قايسىبىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ.

ناماز ئوقۇش مەكرۇھ سانالغان بەش ۋاقىتتا جىنازە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. بۇ ۋاقىتلار:

- 1 - قۇياش چىقىۋاتقان ۋاقىت.
- 2 - بامدات نامىزىدىن كېيىن كۈن چىقىپ بولغىچىلىك ئارىلىقتىكى ۋاقىت.
- 3 - قۇياش ئاسماننىڭ ئوتتۇرسىغا كەلگەن چۈش ۋاقتى.
- 4 - ئەسر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقىچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى ۋاقىت.
- 5 - كۈن يېتىۋاتقان ۋاقىت.

يۇقىرىقى بەش ۋاقىتتىن باشقا قانداقلا ۋاقىتتا جىنازە نامىزى ئوقۇش مۇتلەق جائىزدۇر⁽¹⁾.

(1) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 136 - بەت.

جنازە نامىزى نەدە ئوقۇلىدۇ؟

جنازە نامىزى كەڭرى مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. جنازە نامىزىنى مەسجىدنىڭ ئىچىدە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. جنازە مەيلى مەسجىدنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىلگەن بولسۇن، ياكى سىرتىدا قويۇلغان بولسۇن، جنازە نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇش ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھ تەھرىمى (ھارامغا يېقىن مەكرۇھ)، مالىكىي مەزھىبىگە كۆرە مەكرۇھ تەنزيھىدۇر. ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە جائىزدۇر.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ جنازە نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇش مەكرۇھ دېگەنلىكىنىڭ دەلىلى شۇكى، مەسجىدلەر بەش ۋاخ نامازلار، جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇش، دىنىي مەسىلىلەرنى ئۆگىنىش ۋە ۋەز - نەسەھەتلەرنى ئاڭلاش ئۈچۈن بىنا قىلىنغان ئورۇنلار بولغانلىقتىن، بۇ ئورۇنلاردا جنازە نامىزىنى ئوقۇش مەسجىدنىڭ شەنىگە لايىق كەلمەيدۇ، چۈنكى بۇنىڭدا مەسجىدنىڭ پاكلىقى ۋە پاكىزلىقىغا تەسىر يېتىش ئېھتىمالى بار.

شۇنداقلا جنازە نامىزىنى قەبرىستانلىقلاردا ئوقۇش مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەبرىستانلىق بىلەن مۇنچىدىن باشقا زېمىننىڭ ھەممە يېرى مەسجىدتۇر (يەنى ناماز ئوقۇشقا سالاھىيەتلىكتۇر)»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىس، ھەر قانداق نامازنى قەبرىستانلىقتا ۋە مۇنچىدا ئوقۇشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ⁽²⁾.

مېيىتنى يۆتكەش مەسىلىسى

مېيىتنى ۋاپات بولغان مەھەللىنىڭ مازىرىغا دەپنە قىلىش ياخشىدۇر (مۇستەھەپتۇر). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇھۇد غازىتىدا شېھىد بولغانلارنى مەدىنىنىڭ قەبرىستانلىقى شۇنچە يېقىن تۇرسىمۇ، قەبرىستانلىققا ئېلىپ كەلمىگەن، بەلكى ئۆزلىرى شېھىد بولغان جايدا دەپنە قىلىشقا ئەمر قىلغان ۋە شۇنداق قىلىنغان.

ئەگەر مېيىتنى باشقا جايغا يۆتكەمەكچى بولغاندا، ئۇنى دەپنە قىلىشتىن بۇرۇن يۆتكەسە بولىدۇ. يۆتكەنگەندىمۇ بىر مىل (قۇرۇقلۇقتا 1609، دېڭىزدا 1852 مېتىر)دىن ئىككى مىلغىچىلىك مۇساپىگە يۆتكەسە بولىدۇ. (بۇرۇنقى زامانلاردا، توڭلاتقۇ بولمىغانلىقتىن، مېيىتنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇ شەرت

(1) تىرمىزى، ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ھىبان رىۋايىتى.

(2) الدر المختار 1 - توم 829 - بەت، فتح القدير 1 - توم 463 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت.

بەلگىلەنگەن بولۇشى ئېھتىمال. ئەمما ھازىرقى زاماندا، مېيىتنى دۇنيانىڭ قايسىسىغا يېزىش، ھەتتا ئۇزۇن مۇساپىلەرگىچە يۆتكەشكە بولىدۇ، دەپ ئويلايمەن. چۈنكى زامانىمىزدا مېيىتنى ساقلايدىغان مەخسۇس توڭلاتقۇلار بار. ئەمما شافىئى مەزھىبىگە كۆرە مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن بۇرۇن ئۆلگەن يېرىدىن باشقا شەھەرگە يۆتكەش ھارام دېيىلگەن. بۇنىڭ سەۋەبى، مېيىتنى دەپنە قىلىش ئىشىنى كېچىكتۈرۈشكە بولمايدىغانلىقىدىن ئىدى.

بىراق مېيىت دەپنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى باشقا مازارغا يۆتكەش جائىز ئەمەس. ئىسلام پىشوالىرى بۇ مەسىلىگە بىردەك ھارام دەپ قارايدۇ. ئەگەر دەپنە قىلىنغان جاي باشقىلارنىڭ تەييارلاپ قويغان يەرلىكى بولغان بولسا ياكى ھەقسىز ئېلىۋېلىنغان يەر بولسا، بۇ ھالەتتە ھەق ئىگىسىگە ئۇنىڭ يەرلىكىنىڭ ھەققىنى تۆلەپ، ئۇنى رازى قىلىدۇ. مېيىت قەبرىدىن چىقىرلمايدۇ⁽¹⁾.

مېيىتنى دەپنە قىلىشقا ئالدىراش

جىنازىنى يۈگۈرمەستىن، تېزىرەك يەرلىكىگە ئېلىپ بېرىشقا ئالدىراش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « مېيىتنى يەرلەشكە ئالدىراڭلار، ئەگەر ئۇ ياخشىلاردىن بولسا، ساۋابىغا تېزىرەك ئېرىشىدۇ. ئەگەر ئۇ ئەكسىچە بولسا، مۇرەڭلەردىكى يامان بىر نەرسىدىن تېزىرەك قۇتۇلغان بولىسىلەر»⁽²⁾.

جىنازىنى كۆتۈرۈش

جىنازىنى كۆتۈرۈش پۈتۈن فىقھىي شۇناسلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن پەرز كىفايىدۇ. چۈنكى جىنازىنى كۆتۈرۈش ئىبادەت، ياخشىلىق ۋە مېيىتنى ھۆرمەتلىگەنلىكتۇر.

جىنازىنى كۆتۈرۈش ئۇسۇلى

مېيىت يويۇپ كېپەنلىنىپ بولغاندىن كېيىن، جىنازا ئىچىگە سېلىپ ئوڭدىسىغا ياتقۇزىلىدۇ. جىنازىنى تۆت كىشىنىڭ كۆتۈرۈشى سۈننەت بولغىنىدەك، مەزكۇر تۆت كىشىنىڭ ئورۇن ئالماشتۇرۇپ كۆتۈرۈشى ياخشىدۇر.

ئورۇن ئالماشتۇرۇش مۇنداق بولىدۇ: جىنازىنى كۆتۈرگۈچى جىنازىنىڭ باش قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى ئوڭ مۇرىسىگە ئېلىپ ماڭىدۇ. ئاندىن بۇ ئورۇننى باشقىسىغا

(1) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 - بەت.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

بېرىپ، جىنازىنىڭ ئاياق قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى يەنە ئوڭ مۇرىسىگە ئېلىپ ماڭىدۇ. ئاندىن بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ باش قىسمىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى سول مۇرىسى ئۈستىگە ئېلىپ كۆتۈرۈپ ماڭىدۇ. ئاندىن يەنە بۇ ئورۇننى باشقىسىغا بېرىپ، جىنازىنىڭ ئاياق قىسمىنىڭ سول تەرىپىنى ئوڭ مۇرىسىگە ئېلىپ كۆتۈرۈپ ماڭىدۇ. ئورۇن ئالمىشىش ئاز دېگەندە ھەر بىر 10 قەدەمدىن كېيىن بولىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جىنازىنى شۇ تەرىقىدە كۆتۈرۈشنىڭ پەزىلىتى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «كىمكى جىنازىنى كۆتۈرمەكچى بولسا، ئۇنىڭ (ئالمىشىش تەرتىبى بويىچە) ھەممە تەرىپىنى كۆتۈرسۇن، چۈنكى مۇنداق قىلىش سۈننەتتۇر. ئۇنىڭدىن كېيىن خالىسا داۋاملاشتۇرسۇن، خالىسا كۆتۈرۈشنى باشقىلارغا بەرسۇن»⁽¹⁾.

جىنازىنى يۇقىرىقى تەرىقىدە كۆتۈرۈش مېيىتىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلغانلىق ۋە ساۋابىنىڭ كۆپرەك بولۇشى ئۈچۈن ۋەسىلىدۇر⁽²⁾.

تۆتىنچى پەرز مېيىتىنى دەپنە قىلىش

مېيىتىنى دەپنە قىلىش پەرز كىفايدۇر. ئادەم بالىسىنى دەپنە قىلىش ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىن بېرى داۋام قىلىپ كەلگەن بىر دىنىي يوسۇندۇر. بۇ ئادەم بالىسىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يولغا قويۇلغان ئىش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿الْمُ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا﴾ يەنى «زېمىننى بىز تىرىكلەرنى ۋە ئۆلۈكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالدىغان قىلمىدۇقمۇ؟» دېيىش ئارقىلىق زېمىننى تىرىكلەر ۋە ئۆلۈكلەرنىڭ ئارام ئالدىغان ۋاقىتلىق قارارگاھى قىلىپ بەرگەنلىك نېمىتىنى بىزگە ياداندۇرۇش بىلەن بىرگە ئۆلگەنلەرنى يەرلەشنىڭ دىنىي قائىدە ئىكەنلىكىنى ئوچۇقلىغان⁽³⁾.

مېيىتىنى جان ئۈزگىنىدىن كېيىنلا دەرھال يويۇپ، كېپەنلەپ، نامىزىنى ئوقۇپ دەپنە قىلىشقا ئالدىراشنىڭ پەزىلەتلىك ئىكەنلىكى توغرىلىق پۈتۈن فىقھىي شۇناسلار بىردەك ئىتتىپاق تۇر⁽⁴⁾.

(1) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 72 - بەت.

(3) مۇرىسەلات سۈرىسى 25 - 26 - ئايەتلەر.

(4) رد المحتار 1 - توم 833 - بەت.

مېيىت نەدە دەپنە قىلىنىدۇ؟

مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىشنىڭ ئەۋزەللىكىدە بارچە مەزھەپلەر ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى مەدىنىدىكى «بەقە» قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلاتتى. مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىشنىڭ پايدىسى كۆپتۇر. چۈنكى قەبرىستانلىققا كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى قەبرىلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسىگە دۇئا قىلغانلىقتىن، ھەر قانداق مۇسۇلمان مېيىت بۇ دۇئالاردىن بەھرىمەن بولالايدۇ. قەبرىستانلىقلار ھۆرمەت قىلىنىدىغان جايلار بولغانلىقتىن، مېيىتنىڭ جەسىدى خورلانمايدۇ ۋە زىيانغا ئۇچرىتىلمايدۇ.

مېيىتنى قەبرىستانلىققا دەپنە قىلىش ئەۋزەل بولغاندەك، ئۆيلەرگە دەپنە قىلىشمۇ جائىزدۇر. بىراق مۇنداق قىلىش پەيغەمبەرلەرگە خاس خۇسۇسىيەت بولغانلىقتىن، باشقىلار ئۈچۈن مەكرۇھ سانىلىدۇ.

مېيىتنى ئادەتتىكى قەبرىستانلىقلارغا دەپنە قىلغاندىن كۆرە، سالھلار، شېھىدلار ۋە ئۆلۈملەر دەپنە قىلىنغان قەبرىستانلىقلارغا دەپنە قىلىش ئەۋزەلدۇر. «ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىككىسىنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنىشىنى سورىغان ۋە بۇ تەلىبى ئورۇندالغان»⁽¹⁾.

بىراۋ دېڭىز سەپىرىدە بولۇپ، پاراخوت ياكى كېمە ئىچىدە ئۆلگەن بولسا، ئۇ يويۇلۇپ كېپەنگە ئېلىنىدۇ ۋە نامىزى ئوقۇلىدۇ. ئۇنى دەپنە قىلىش ئۈچۈن قۇرۇقلۇققا بىر ياكى ئىككى كۈندە يېتىپ بارغىلى بولسا ۋە مېيىتنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكىگە ئىشەنچ بولسا قۇرۇقلۇققا يېتىپ بارغۇچىلىك مېيىتنى دەپنە قىلىش ئىشى كېچىكتۈرۈلسە بولىدۇ. ئەگەر قۇرۇقلۇق يىراق بولۇپ، مېيىتنى بۇزۇلۇشتىن ساقلايدىغان توڭلاتقۇمۇ بولمىغاندا، كېپەننى ياخشى باغلاپ، ئاندىن ئۇنى تاۋۇتقا سېلىپ دېڭىزغا قويۇپ بەرسە بولىدۇ. دېڭىزغا قويۇپ بېرىشتە مېيىت قىبلىگە قارىتىلغان ۋە ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلغان ھالدا قويۇپ بېرىلىدۇ. بۇمەسىلىدە پۈتۈن فىقھشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر⁽²⁾.

قەبرىنىڭ ئۆلچىمى

قەبرىنى نورمال بويلىق ئادەمنىڭ كۆكسىگە كەلگىچىلىك چوڭقۇرلۇقتا، مېيىتنىڭ

(1) ئىمام بۇخارى ۋە باشقىلار رىۋايەت قىلغان ھەدىس.

(2) الدر المختار 1 - توم 836 - بەت، المغنى 2 - توم 500 - بەت، القوانىن القهية 96 - بەت.

باش ئايىغى ئازادە تۇرغىچىلىك ئۇزۇنلۇقتا ۋە مېيىتنىڭ بويىنىڭ يېرىمىغىچىلىك كەڭلىكتە كولاش كۇپايدۇر. بۇنىڭ بىلەن پەرز ئادا بولىدۇ. بۇ مىقداردىن تېخىمۇ چوڭقۇرراق، ئۇزۇنراق ۋە كەڭرەك كولاش ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇھۇد شېھىدلىرىنىڭ قەبرىلىرىنى قازغۇچىلارغا: «قەبرىلەرنى كەڭ ۋە چوڭقۇر كولاڭلار» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

كولانغان قەبرىنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭ قىبلە تەرىپىگە لەھەد كولىنىدۇ. لەھەدنىڭ ئۆلچىمى مېيىت سىغۇچىلىك ۋە ئۇنىڭ پۈتۈن جىسمىنى يېپىپ تۇرغۇچىلىك بولىدۇ⁽²⁾.

مېيىتنى دەپنە قىلىش ئۇسۇلى

جىنازە قەبرىنىڭ قىبلە تەرىپىدە قويۇلىدۇ. مېيىتنى لەھەدكە ئېلىپ كىرىشتە قىبلە تەرىپتىن ئېلىپ كىرىلىدۇ. مېيىت لەھەدكە كىرگۈزۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇلغان ھالدا يۈزى بىلەن كۆكسى قىبلىگە قارىتىلىدۇ ۋە كېپەننى باغلىغان يىپلار بېشىۋېتىلىدۇ. مېيىتنىڭ ئوڭدىسىغا يېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ دۈمبىسىگە خام قىشلاردىن ياكى تۇپراقتىن يۆلەك قويۇلىدۇ. ئايال مېيىتنى لەھەدكە ئېلىپ كىرىشتە ئۆزىنىڭ ئېرى ياكى مەھرىم (نىكاھى باغلانمايدىغان) تۇغقانلىرىدىن بىرى كۆتۈرىدۇ. مېيىتنى لەھەدكە قويغان كىشى ئۇنى قويۇشتا: ﴿بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ﴾ يەنى: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ سۈننىتى بويىچە...» دەيدۇ⁽³⁾.

ئاندىن لەھەدنىڭ ئېغىزى خام قىشلار بىلەن تاقىلىدۇ. ئوتتا پۇشۇرۇلغان كىرىپىشلارنى ۋە ياغاچلارنى ئىشلىتىش مەكرۇھتۇر. لەھەدنىڭ ئېغىزى تاقىلىپ بولۇپ، قەبرىنى كۆمۈشتىن ئاۋۋال، جامائەتنىڭ مېيىتنىڭ بېشىدىن باشلاپ ئايىغىغىچە قولى بىلەن ئۈچ قېتىم تۇپراق چېچىشى سۈننەتتۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىنازە نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، مېيىتنىڭ قەبرىە بېشىغا كەلدى، ئاندىن ئۇنىڭ باش تەرىپىدىن ئۈچ قېتىم تۇپراق چاچتى»⁽⁴⁾.

مېيىت دەپنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، جامائەتنىڭ مېيىتقا دۇئا قىلىشى ۋە ئۇنىڭ

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت.

(3) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(4) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

گۇناھنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىنى تىلشى مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېيىتى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، «قېرىندىشىڭلار ئۈچۈن ئىستىغفار ئېيتىڭلار، ئۇنىڭغا ئاماندا مۇستەھكەملىك تىلەڭلار، ھازىر ئۇ سوراق قىلىنىۋاتىدۇ» دەيتتى (1).

قەبرە قانچىلىك كۆتۈرۈلۈدۇ؟

قەبرە پەقەت بىر غېرىچ (تەخمىنەن 22.5 سانتىمېتىر) ئىگىزلىكتە كۆتۈرۈلىدۇ. بۇ كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ قەبرە ئىكەنلىكىنى بىلىشى ۋە تونۇپ دۇئا قىلىشى ئۈچۈندۇر. چۈنكى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى بىر غېرىچ مىقدارىدا كۆتۈرۈلگەن» (2).

قەبرىلەرنى بىر غېرىچتىن ئىگىز كۆتۈرۈش ياكى قاتۇرۇش مەكرۇھ سانىلىدۇ. چۈنكى بۇنداق قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە خىلاپ ئىش. ئەمما ئىمام ئەزەمگە كۆرە، زۆرۈرىيەت تېپىلسا، قەبرە ئۈستىگە خەت يېزىش جائىزدۇر. بىراق ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئەبۇ يۇسۇف بۇنى راۋا كۆرمەيدۇ. اللباب شرح الكتاب 1 - توم 73 - بەت، تحفة الفقهاء 86 - بەت، نور الإيضاح ونجاة الأرواح 42 - بەت، الدر المختار 1 - توم 835 - 839 - بەتلەر.]

قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش

قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاشنىڭ زۆرۈرلىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدە تىلەن ۋە فىقھىي شۇناسلارنىڭ قارارلىرى بىلەن مۇقەررەلەشكەن بىر مەسىلە. قەبرىلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ئاياق - ئاستى قىلىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

1 - قەبرە ئۈستىدە ناماز ئوقۇش، ئوخلاش، تەرەت قىلىش، يېتىش ۋە ئارام ئېلىش نىيىتى بىلەن ئولتۇرۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەبرىلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرماڭلار ۋە ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇماڭلار» (3).

ئەمما مېيىتقا دۇئا قىلىش ۋە قۇرئان ئوقۇش ئۈچۈن ئولتۇرۇش جائىزدۇر (4).

2 - مېيىتنىڭ سۆڭەكلىرى تېخى چۈرۈپ كەتمىگەن ھالەتتە بولسا، ئۇنى ئېچىشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېيىتنىڭ سۆڭەكلىرىنى سۇندۇرۇش خۇددى ئۇنى

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) دار قۇتنى رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 - بەت.

تېرىك تۇرغۇزۇپ سۇندۇرغانغا ئوخشاشتۇر» دېگەن⁽¹⁾.

3 - مېيىتنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن يۆتكەش مۇتلەق جائىز ئەمەستۇر. بۇنىڭدا پۈتۈن فىقھىشۇناسلار ئىتتىپاقتۇر.

4 - بىر قەبرىگە بىردىن ئارتۇق ئادەمنى دەپنە قىلىش ھەقىقىي زۆرۈرىيەت تېپىلغان چاغلاردىن باشقا ۋاقىتلاردا قەتئىي جائىز ئەمەستۇر. بۇنىڭدىمۇ پۈتۈن فىقھىشۇناسلار بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

5 - قەبرىستانلىقلارغا بېرىپ ئۆلۈكلەردىن مەدەت سورا، پەرزەنت تىلەش، بەرىكەت تىلەش، كېسەللەرگە شىپالىق تىلەش قەتئىي توغرا ئەمەس. بۇ ئىمانغا دەخلى يېتىدىغان خەتەرلىك مەسىلە. بۇنىڭدىمۇ پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

تاۋۇت ياكى ساندۇقتا دەپنە قىلىش

يەرلىكنىڭ قۇملۇق ياكى ئىنتايىن يۇمشاق جاي بولغانلىقتىن، لەھەدىنىڭ بېسىۋېلىش ئېھتىمالى كۆرۈلۈپ زۆرۈرىيەت تېپىلغاندا مېيىتنى تاۋۇت ياكى ساندۇق بىلەن دەپنە قىلىش جائىزدۇر. ھەتتا تۆمۈردىن ياكى تاشتىن ياسالغان تاۋۇت ياكى ساندۇققا سېلىپ دەپنە قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئايال مېيىت ئۈچۈن مۇتلەق جائىزدۇر. بۇنداق قىلغاندا تاۋۇت ياكى ساندۇقنىڭ ئىچىگە تۇپراق چېچىپ مېيىتنى ئۇنىڭ ئۈستىگە قويۇش سۈننەتتۇر.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھۆكۈمى

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەزلەپ ئۈچۈن مۇستەھەب ئىكەنلىكىدە پۈتۈن مەزھەپلەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش مەسىلىسىدە مەزھەپلەر ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىبى (بىزنىڭ مەزھىبىمىز) گە كۆرە، قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەزەب ۋە ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن ئوخشاشلا مۇستەھەبتۇر⁽²⁾.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ مۇستەھەب ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى شۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنىڭ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلاتتى. ئىبنى ئەبۇ شەيبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر يىل بېشىدا ئۇھۇد شېھىدلىرىنىڭ قەبرىستانلىقىغا باراتتى ۋە ئۇلارغا: ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 43 بەت.

عَفَى الدَّارِ ﴿﴾ يەنى «سەبىرنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكىڭىز ياخشى بولۇشى نېمىدىگەن ئوبدان!» دەيتتى (1).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدىكى «بەقى» قەبرىستانلىقىنى ھەر قېتىم زىيارەت قىلغىنىدا، ئۇلارغا مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى: ﴿السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ. وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ، بِكُمْ لِلْآخِرُونَ أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بۇ جايدا ياتقان مۆمىن مۇسۇلمانلارغا بولسۇن. بىزدىن ۋاپات بولغانلار ۋە ھايات قالغانلارنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ رەھىم قىلغاي. بىزمۇ خۇدا خالىغان ۋاقىتتا ئەلبەتتە سىلەرگە قوشۇلىمىز. ئاللاھ تائالادىن بىزگە ۋە سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمەن» (2).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشقا تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سىلەرنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشتىن توسقان ئىدىم، ئەمدى زىيارەت قىلىڭلار» (3).

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغاندا ئۆرە تۇرۇپ دۇئا قىلىش سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بەقى» قەبرىستانلىقىنى زىيارەت قىلغىنىدا ئۆرە تۇرۇپ دۇئا قىلاتتى. ئەمما ئولتۇرۇپ دۇئا قىلىش گۇناھ بولمايدۇ.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن جۈمە، شەنبە، دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرى ئەۋزەلدۇر.

قۇرئان ئوقۇپ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش

قۇرئان ئوقۇپ، سەدىقە بېرىپ، ئۇنىڭ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش، مېيىتنىڭ گۇناھلىرى ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەش ۋە ۋاكالىت بىلەن قىلغىلى بولىدىغان زاكاتقا ئوخشاش مالىيە ئىبادەتلەرنى، ھەجگە ئوخشاش بەدەننى ئىبادەتلەرنى مېيىت ئۈچۈن ئورۇنلاپ قويۇشنىڭ جائىزلىقى ۋە بۇ ئەمەللەردىن مېيىتنىڭ مەنپەئەت ئالالايدىغانلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈملىرى ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، قارىيلارنى تەكلىپ قىلىپ قەبرىلەردە قۇرئان كەرىم

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

ئوقۇتۇشۇمۇ جائىزدۇر. شۇنىڭدەك، بىراۋ ئۆزى ئورۇندىغان ناماز، روزا، زاكات، ھەج ۋە باشقا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى باشقىسىغا ئاتىسا بولىدۇ ۋە بۇ ساۋاب ئۇنىڭ ئاتىغان كىشىسىگە يېتىدۇ. بۇنىڭدا بۇ ئىبادەتلەرنى قىلغۇچىنىڭ ئالدىدىن ساۋابىدىنمۇ ھېچ نەرسە كېمىيىپ كەتمەيدۇ. يەنى قىلغان ئەمەللىرىدىن ئۆزىمۇ تولۇق بەھرىمەن بولىدۇ⁽¹⁾.

بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن «يا رەسۇلەللاھ! ئانام ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى، ئەگەر مەن ئانام ئۈچۈن سەدىقە قىلسام، ئۇنىڭ ساۋابى ئانامغا يېتەمدۇ؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ھەئە، يېتىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن⁽²⁾.

بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «يا رەسۇلەللاھ! ئاتام ناھايىتى ياشىنىپ قالغانلىقتىن ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا چامى كەلمەيدۇ، مەن ئاتام ئۈچۈن ھەج قىلىپ قويسام بولامدۇ؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «قاراڭچۇ، ئەگەر ئاتىڭنىڭ گەردىنىدە قەرز بولغان بولسا، ئۇنى تۆلەيتتىڭىزمۇ؟» دېيىدۇ، ھېلىقى ئايال: «ھەئە، ئەلۋەتتە تۆلەيتتىم» دېيىدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھنىڭ قەرزىنى تۆلەش ھەممىدىن مۇھىمدۇر» دېيىدۇ⁽³⁾.

«المنغى» نىڭ مۇئەللىپى ئىبنى قۇدامە مۇنداق دېگەن: «يۇقىرىقى ھەدىسلەر «سەھىھ» ھەدىسلەر بولۇپ، مېيىتنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قىلىنغان ھەر قانداق ئىبادەتلەردىن مەنپەئەتلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى روزا، دۇئا، ئىستىغفار ۋە ھەج قاتارلىقلار بەدەننى ئىبادەتلەردىن بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇ ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىنى مېيىتقا يەتكۈزگەن يەردە، زاكات، سەدىقە ۋە خالىسانە ياردەم قاتارلىق ئىجتىمائىي ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىمۇ مېيىتقا ئەلۋەتتە يېتىدۇ»⁽⁴⁾.

شېھىد ۋە ئۇنىڭغا خاس ئەھكاملار

شېھىد - ئاللاھ يولىدا غازات قىلىپ ئۆلتۈرۈلگەن كىشى دېمەكتۇر. شۇنداقلا، قاراقچىلار ياكى بولاڭچىلار ياكى ئوغرىلار تەرىپىدىن كېچىدە ياكى كۈندۈزدە ئۆز ئۆيىدە قاتتىق ياكى بىسلىق قانداقلا بىر نەرسە بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ئادەممۇ شېھىد ھېسابلىنىدۇ.

(1) الدر المختار 1 - توم 844 - بەت، كشاف الفناع 2 - توم 191 - بەت.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(3) ئىمام ئەھمەد، نەسائىي رىۋايىتى.

(4) المنغى 2 - توم 566 - 570 - بەتلەر.

شېھىد - پەرىشتىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە گۇۋاھ بولۇپ، يېنىغا ھازىر بولغانلىقى ياكى جەننەتكە كىرىدىغانلىقى كاپالەتكە ئېلىنغانلىقى ياكى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھايات ئىكەنلىكى سەۋەبلىك «شېھىد» دەپ ئاتالغان.

ھەنەفىي مەزھىبىدە، بىرۋانى شېھىد تەرىقىسىدە يەرلەشنىڭ شەرتى بەشتۇر. ئۇلار: ئۆلگۈچىنىڭ مۇسۇلمان، بالىغ، ئاقىل بولۇشى، جىنايەتتىن پاك بولۇشى ۋە يارىلانغان ھامان ئۆلگەن بولمىشىدۇر. چەڭ مەيدانىدا ئۆلگەن مۇسۇلمان كىشى مەيلى جاننى ياكى مال - مۈلۈكنى مۇداپىئە قىلىش يولىدا ئۆلگەن بولسۇن، مەيلى ھۇجۇم ھارپىسىدا ئۆلگەن بولسۇن، مەيلى ناھەق ئۆلتۈرۈلگەن بولسۇن، ئۇ شېھىد تۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭغا شېھىدقا خاس ئەھكاملار يۈرگۈزۈلىدۇ. ئەمما جەڭ مەيدانىدىن تىرىك چىقىپ كېتىپ كېيىن ئۆلگەن ياكى جۈنۇپلۇق ھالىتىدە شېھىد بولغان كىشىلەرگە - گەرچە ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ نەزەرىدە شېھىد سانالسىمۇ - دۇنيادا شېھىدقا خاس ئەھكاملار يۈرگۈزۈلمەيدۇ⁽¹⁾.

شېھىدلار قانداق دەپنە قىلىنىدۇ؟

شېھىد بولغان كىشى ئۆلتۈرۈلگەن ۋاقتىدا جۈنۇپلىقتىن، ئايال بولسا ھەيز، نىفاستىن پاك بولغان بولسا، ئۇ يويۇلماستىن، قانلىرىمۇ سۈرتۈلمەستىن ئۆز كىيىمىگە ئوراپ تۇرۇپ نامىزى ئوقۇلىدۇ ۋە شۇ پىتى دەپنە قىلىنىدۇ. ئەگەر جۈنۇپ ياكى ھەيزدار ياكى نىفاستدار بولسا، ئۇ يويۇلۇپ كېپەنگە ئېلىنىدۇ، ئاندىن نامىزى ئوقۇلۇپ دەپنە قىلىنىدۇ. بۇ ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى، ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرى ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇھەممەد شېھىد جۈنۇپ ياكى ھەيزدار ياكى نىفاستدار بولسىمۇ يويۇلمايدۇ، دەپ قارايدۇ.

بۇ مەسىلىدە ئىمام ئەزەمنىڭ رەيى كۈچكە ئىگىدۇر. جابىر ئىبنى ئابدۇللا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ھەنزەلە شېھىد بولدى. ئۇنى پەرىشتىلەرنىڭ يۇيۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئايالىدىن سوراڭلار، ئۇ قانداق ھالەتتە ئۆپىدىن چىقىپ كەتكەن ئىكەن» دەيدۇ. ساھابىلار ھەنزەلەنىڭ ئايالىدىن سوراغاندا، ئايال: «كېچە ھەنزەلە بىلەن بىر ياستۇقتا بولغان ئىدۇق. يۇيۇنۇشقا ئۆلگۈرۈلمەستىن چىقىپ كەتكەن ئىدى» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى پەرىشتىلەر يۇغان ئىكەندە» دەيدۇ⁽²⁾.

(1) الدر المختار 1 - توم 848 - بەت، مراقي الفلاح 103 - بەت.

(2) ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

شېھىدىنىڭ قېنى يويۇلمايدۇ، كىيىمى چىقىرىلمايدۇ، نامىزى ئوقۇلۇپ شۇ پېتىچە دەپنە قىلىنىدۇ. پەقەت ئۇنىڭ ئاياقلىرى، كەمەر، قۇرال ۋە باشقا كېپەنلىككە يارىمايدىغان نەرسىلىرى چىقىرىپ تاشلىنىدۇ. ئۈستىدىكى كىيىمى بەلگىلەنگەن كېپەنلىككە (يەنى كەفەنى سۈننەتگە) يەتمەسە، قوشۇپ تولۇقلىنىدۇ. ئەگەر ئارتۇق بولسا ئارتۇقى ئېلىپ تاشلىنىدۇ⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شېھىدلارنى ئۆز قانلىرى بىلەن دەپنە قىلىڭلار»⁽²⁾.

جابر ئىبنى ئابدۇللا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇھۇد غازىتىدا شېھىد بولغانلارنىڭ جەسەدلىرىنى توپلىغاندا، شېھىدلاردىن قايسىسىنىڭ كۆپرەك قۇرئان يادلىغانلىرىنى سوراپ تېپىپ، ئاۋۋال شۇلارنى، ئاندىن باشقىلارنى ئۆز قانلىرى بىلەن يۇيۇماستىن دەپنە قىلىشقا بۇيرىدى ۋە ”مەن قىيامەت كۈنىدە ئۇلارنىڭ شېھىدلىقىغا گۇۋاھ بولىمەن“ دىدى»⁽³⁾.

(1) رد المحتار مع الدر المختار 2 - توم 250 - بەت.

(2) ئىمام شافىئى، ئەھمەد، نەسائى رىۋايىتى.

(3) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىدىن ئۆرنەكلەر

ھۆرمەتلىك كىتابخان! نامازنى خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغاندەك ئوقۇشنى ئارمان قىلىدىغانلىقىڭىزدا شەك يوق. ئۇنداقتا، تۆۋەندىكىلەرنى ياخشى ئوقۇڭ ۋە ئۇبىدان ئۆگىنىڭ. بۇنى ھازىرلاشتا، ماۋزۇلار ۋە ھەدىسلەرنى ھازىرقى زامان ھەدىسشۇناس ئالىم ئەللامە مۇھەممەد ناسىرۇددىن ئالبانىنىڭ «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيىتى» ناملىق ئەسىرىدىن ئەينەن تەرجىمە قىلىپ ئالدىم. فىقھىي مەسىلىلەرنى دوكتۇر ۋەھبە زۇھەيلىنىڭ «ئىسلام فىقھى ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرى» ناملىق ئەسىرىدىن ئالدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تۆۋەندىكىدەك ئوقۇيتتى:

قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق نامازنى قىبلىگە قاراپ ئوقۇيتتى ۋە باشقىلارنىمۇ قىبلىگە قاراپ ئوقۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «ناماز ئوقۇماقچى بولساڭ، ئاۋۋال تاھارەت ئالغىن، ئاندىن قىبلىگە قاراپ تەكبىر ئېيت»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە بولغىنىدا نەپلە ۋە ۋىتىر نامازلىرىنى ئۇلاغ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئۇلانغىنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە ئۈستىدە پەرز نامازلارنى ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئۇلانغىدىن چۈشۈپ قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

نامازغا باشلاش تەكبىرى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلاشتا: ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ تەكبىر ئېيتاتتى»⁽⁴⁾. ئۇ مۇنداق دېگەن: «كامىل تاھارەت ئېلىپ، ئاندىن نامازنى ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ باشلىمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»⁽⁵⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، باشلىنىشى

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

(4) مۇسلىم ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(5) تەبەرائى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

تەكبىر ۋە ئاياقلىشىشى سالامدۇر»⁽¹⁾.

ئۇ يەنە مۇنداق دەيتتى: «ئىمام ﴿الله أكبر﴾ دەپ تەكبىر ئېيتقاندا سىلەرمۇ ﴿الله أكبر﴾ دەپ تەكبىر ئېيتىڭلار»⁽²⁾.

تەكبىردە قولنى كۆتۈرۈش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى قولنى گاھىدا تەكبىر بىلەن بىرگە، گاھىدا تەكبىردىن كېيىن ۋە گاھىدا تەكبىردىن بۇرۇن كۆتۈرەتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىردە ئىككى قولنى ئىككى مۇرىسىگە قەدەر، بەزىدە ئىككى قولنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر كۆتۈرەتتى»⁽⁴⁾.

ئىككى قولنى كۆتۈرۈش ۋاقتى توغرىلىق فىقھىشۇناس ئالىملار ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئىككى قول تەكبىردىن ئاۋۋال كۆتۈرىلىدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىشتا، ئاللاھ تائالادىن باشقا بىرىنىڭ چوڭلىقىنى رەت قىلىش ۋە پۈتۈن دۇنيالىق نەرسىلەرنى ئارقىسىدا تاشلاپ پەقەت ئاللاھقىلا يۈزلىنىش ئۆزئىپادىسىنى تاپىدۇ.

مالىكى مەزھىبىگە كۆرە، ئىككى قول تەكبىر بىلەن بىرلىكتە كۆتۈرىلىدۇ.

ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ئىككى قولنى كۆتۈرۈش ۋاقتى تەكبىر ئېيتىشتىن باشلاپ تەكبىر توڭگىگەنگە قەدەردۇر. تەكبىرنىڭ تۈگىشى بىلەن ئىككى قول چۈشۈرىلىدۇ.

ھەنەفىي، شافىئىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، تەكبىردە ئىككى قولنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىش سۈننەتتۇر. ئەمما ھەنبەلىي مەزھىبىگە كۆرە، بارماقلارنى ئاچماستىن ئۇزۇنسىغا سوزۇش سۈننەتتۇر⁽⁵⁾.

نامازغا باشلاش تەكبىردىن باشقا تەكبىرلەردە ئىككى قولنى كۆتۈرۈش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلاش تەكبىرىدىلا قولنى كۆتۈرەتتى، باشقا

(1) ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(2) ئەھمەد ۋە بەيھەقى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(3) بۇخارى، نەسائىي ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(4) بۇخارى، نەسائىي ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(5) الفقه الإسلامى وادلتە 1 - توم 684 - 685 - بەتلەر.

تەكبرلەردە بۇنى قايتىلمىيىتى»⁽¹⁾.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيۇللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئەبۇ بەكرى بىلەن ئۆمەرنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇدۇم، ئۇلار بىرىنچى تەكبرىدىن باشقا تەكبرلەردە قوللىرىنى كۆتۈرمەيتتى»⁽²⁾.

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرى بۇ ھەدىسلەرنى دەلىل قىلىپ نامازغا باشلاش تەكبرىدىن باشقا تەكبرلەردە قولىنى كۆتۈرۈش يوق، دەيدۇ. چۈنكى بۇ مەزھەپلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازغا كىرىش تەكبرىدىن باشقا تەكبرلەردىمۇ قولىنى كۆتۈرگەنلىكى ھەققىدىكى «سەھىھ» ھەدىسلەر يېتىپ كەلمىگەن ياكى كەلگەندىمۇ ئىشەنچلىك يول بىلەن كەلمىگەن بولۇشى ئېھتىمال.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلىغىنىدا ئىككى قولىنى ئىككى مۇرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرەتتى، ئاندىن تەكبىر ئېيتاتتى، رۇكۇ قىلماقچى بولغىنىدا يەنە ئىككى قولىنى خۇددى ئاۋۋالقىدەك شەكىلدە كۆتۈرەتتى، رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگىنىدىمۇ ئىككى قولىنى شۇنداق كۆتۈرەتتى»⁽³⁾.

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىدە، نامازغا باشلاش، رۇكۇغا بېرىش ۋە رۇكۇدىن تۇرۇشتا ئېيتىلىدىغان تەكبرلەرنىڭ ھەممىسىدە قولىنى كۆتۈرۈش سۈننەتتۇر. بۇلار يۇقىرىقى ھەدىستىن باشقا، 21 ساھابىدىن ئوخشاش ئىبارە بىلەن رىۋايەت قىلىنغان مۇتەۋاتىر («سەھىھ» تىنمۇ كۈچلۈك) ھەدىسلەرنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرىدۇ⁽⁴⁾.

شافىئىي مەزھەبىدە، يەنە ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىكى ئولتۇرۇشتىن تۇرۇشتىكى تەكبرىدىمۇ ئىككى قولىنى كۆتۈرۈش مۇستەھەبتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا باشلىغىنىدا تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، رۇكۇغا بېرىشتىمۇ ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېگەندىمۇ ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى، ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى تۇرۇشتا يەنە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى»⁽⁵⁾.

(1) ھافىز ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىسنى «ئويدۇرما ھەدىس» دەپ باھالىغان «نىل الأوطار» 2 - توم 176 - بەت.

(2) دار قۇنتى ۋە بەيھەقى رىۋايىتى، «ئاجىز» دەپ باھالانغان ھەدىس، نصب الراية 1 - توم 394 - بەت.

(3) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس، «نىل الأوطار» - توم 179 - 182 - بەتلەر.

(4) النظم المتواتر من الحديث المتواتر 85 - بەتتىن.

(5) بۇخارى رىۋايىتى.

بۇ ئىختىلاپلار پەقەت شۇنداق قىلىشنىڭ ئەۋزەل ياكى ئەمەسلىكى ھەققىدىكى ئىختىلاپلار بولۇپ، قىلغانلار قىلمىغانلارنى ۋە قىلمىغانلار قىلغانلارنى ئەيىلەشكە بولمايدۇ. چۈنكى تەرك ئەتكەن ئىش ناۋادا سۈننەت بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ، سۈننەتنى تەرك ئېتىش ئەمەل - ئىبادەتنىڭ ئادا تېپىشىغا ياكى سۈپىتىگە تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. ئەمما ئەۋزەلنى قىلىشنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىدە شەك يوق.

ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرغىنىدا ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇراتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇۋاتقان بىر ئادەمنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ سول قولىنى ئوڭ قولىنىڭ ئۈستىدە قويغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى ۋە ئۇنىڭ ئوڭ قولىنى تارتىپ ئېلىپ سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويدى»⁽²⁾.

ئىككى قولىنى كىندىك ئاستىدا ياكى كۆكسىدە تۇتۇش

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «نامازدا تۇرغاندا ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇرۇش سۈننەتتۇر»⁽³⁾.

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرى بۇ ھەدىسقا ئاساسەن، نامازدا ئىككى قولىنى كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش سۈننەت، دەپ قارار قىلغان.

ئەمما شافىئىي مەزھەبىدە ئىككى قولىنى كۆكسىنىڭ ئاستى ۋە كىندىكنىڭ ئۈستىدىكى ئورۇننىڭ سول تەرىپىدە تۇتۇش مۇستەھەبتۇر. چۈنكى بۇ ئورۇن يۈرەك جايلاشقا ئورۇن بولغانلىقتىن، ئىككى قولى ئەڭ ھۆرمەتلىك جايدا تۇتقان بولىمىز، دەيدۇ. بۇلارنىڭ رەيىنى ۋائىل ئىبنى ھۇجر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىس كۈچلەندۈرىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا تۇرغىنىدا ئىككى قولىنى كۆكسىدە تۇتقىنىنى كۆرگەن ئىدىم»⁽⁴⁾.

نامازدا مەيلى ئىككى قولىمىزنى كىندىك ئاستىدا تۇتايلى، مەيلى كۆكسىمىزدە تۇتايلى،

(1) مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(2) ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(3) ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ئىمام نەۋەۋىي بۇ ھەدىسنى «غەرىب ھەدىس» دەپ باھالىغان، ئەلبانى « صفة صلاة النبي » ناملىق ئەسىرىدە «ئاجىز» دەپ باھالىغان.

(4) ئىمام مۇسلىم، ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

مۇھىم بولغىنى ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرۈشتۈر. بەلكى بىزلەرگە نىسبەتەن، ئىككى قوللىرىمىزنى كىندىكىمىز ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش ئەڭ ئالىي ئېھتىرامنى ئىپادىلىشى مۇمكىن. شۇڭا بىزدە بىراۋغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۇرغاننى «قول باغلاپ تۇردى» دەيدۇ. قول باغلاپ تۇرۇش — ئىككى قولى كىندىك ئاستىدا تۇتۇپ، باشنى ساڭگىلىتىپ تۇرۇش دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ، نامازدا ئەڭ ئوبرازلىق ھالدا ئىپادىسىنى تاپىدۇ.

سانا ئوقۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ئوخشاش بولمىغان كۆپلىگەن دۇئالار بىلەن باشلايتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ھەتتا: «تەكبىر ۋە ھەمدۇ سانا ئېيتىمىغىچە ۋە قۇرئاندىن قولاي بولغىنىنى ئوقۇمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن ئىدى⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە تۆۋەندىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى، بەزىدە بىر قىسمىنى ۋە بەزىدە بىر — ئىككىسىنى ئوقۇيتتى:

1 - ﴿اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُتَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ﴾
تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مېنى خاتالىقلاردىن خۇددى مەشرىق بىلەن مەغربىنىڭ ئارىسىنى يىراق قىلغاندەك يىراق قىلغىن. ئى ئاللاھ! خۇددى ئاق كىيىم پاسكىنىلىقتىن تازىلىنىپ پاكالانغاندەك مېنى خاتالىقلىرىمدىن پاكلغىن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى سۇ بىلەن، قار بىلەن ۋە مۇز بىلەن تازىلاپ يوق قىلغىن»⁽²⁾.

2 - ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ﴾
تەرجىمىسى: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىز سېنى جىمى نۇقسانلاردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز. پۈتۈن ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر. نامىڭ ئۇلۇغ، شەنىڭ ئۈستۈندۈر ۋە سېنىڭدىن ئۆزگە ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر»⁽³⁾.

3 - ﴿وَجْهَتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ. إِنَّ

(1) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ. ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذَنْبِي فَاعْفُرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا. إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ. لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ. وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا. لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ. لَبَّيْكَ. وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ. وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ. أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ. تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ» ته رجيمسى: «من توغرا دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا ئاسمانلار بىلەن زېمىننى ياراتقان ئاللاھقا يۈزلەندىم. مەن ئاللاھقا شىك كەلتۈرگۈچىلەردىن ئەمەسمەن. مېنىڭ نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ ئۈچۈندۇر. ئاللاھنىڭ شېرىكى يوقتۇر. مەن مۇشۇنداق ئېتىقاد قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن. ئى ئاللاھ! سەن يەككە - يېگانە پادىشاھسەن، سېنىڭدىن ئۈزگە ھەقىقىي ئىلاھ يوق. سەن مېنىڭ پەرۋەردىگارم، مەن سېنىڭ بەندەگەمەن، مەن گۇناھلىرىم ئارقىلىق ئۈزۈمگە زۇلۇم قىلدىم ۋە گۇناھلىرىمغا تەۋبە قىلدىم، تەۋبەمنى قوبۇل قىلىپ جىمى گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. چۈنكى گۇناھلارنى سەندىن باشقا مەغپىرەت قىلغۇچى يوق. ئى ئاللاھ! مېنى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ئىگە قىلغىن، گۈزەل ئەخلاقلارغا سەندىن باشقا ھېچكىم ئىگە قىلالمايدۇ، ناچارلىقلارنى مېنىڭدىن يىراق قىلغىن، ھەقىقەتەن سېنىڭدىن باشقا ھېچكىم مېنى ناچارلىقلاردىن يىراق قىلالمايدۇ. سېنىڭ ئەمرىڭگە خوش دەپ كەلدىم، سائادەت ۋە پۈتۈن ياخشىلىقلار سېنىڭ قولۇڭدىدۇر، يامانلىق ساڭا لايىق ئەمەس. مەن سېنىڭ مۈلكۈڭمەن ۋە سەن تەرەپكە قايتىمەن. سەن تولىمۇ مۇبارەك ۋە ئۇلۇغ ئىگەمسەن، گۇناھلىرىم ئۈچۈن ساڭا تەۋبە قىلىمەن ۋە سېنىڭدىن مەغپىرەت تىلەيمەن» بۇ دۇئالارنى پەرز، نەپلە ۋە ھەر قانداق نامازدا ئوقۇيتتى (1).

4 - بەزىدە يۇقىرىقى دۇئانىڭ ﴿وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ دېگەن يېرىگىچە ئوقۇيتتى ۋە ئۇنىڭغا: ﴿اللَّهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ وَ أَحْسَنِ الْأَعْمَالِ، لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ. وَقِنِي سَيِّئَ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ لَا يَقِي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ﴾ ته رجيمسى: «ئى ئاللاھ! مېنى ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ۋە ئەڭ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا يېتەكلىگىن. ئەڭ گۈزەل ئەخلاقلارغا ۋە ئەڭ ياخشى ئىشلارغا سەندىن باشقا ھېچكىم ئىگە قىلالمايدۇ، مېنى ناچار ئەخلاق ۋە

(1) مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، نەسائىي، ئىبنى ھىببان ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

يامان ئىشلاردىن ساقلىغىن، ھەقىقەتەن سېنىڭدىن باشقا ھېچكىم مېنى يامان ئەخلاقىلار ۋە يامان ئىشلاردىن ساقلىيالمىدۇ» دېگەنلەرنى قوشاتتى (1).

5 - ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھنى ھەممىدىن چوڭ دەپ ئۇلۇغلايمەن، قانچىلىك كۆپ ھەمدۇ سانا ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھنىڭ پاڭلىقىنى ئەتىگەن ۋە ئاخشام ھەمىشە سۆزلەيمەن. «بىر ئادەم نامازغا باشلىغىنىدا بۇ دۇئانى ئوقۇغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام» ھەيران قالدىمكى، بۇ دۇئاغا ئاسماننىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلىپ كەتتى» دېگەن (2).

6 - ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ﴾ تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن» بىر ئادەم نامازغا باشلىغىنىدا بۇ دۇئانى ئوقۇغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ دۇئانى ئاسمانغا كۆتۈرۈش شەرىپىنى تالىشىپ 12 پەرىشتىنىڭ ئالدىراۋاتقانلىقىنى كۆردۈم» دېگەن (3).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامىزىنى تۆۋەندىكى دۇئالار بىلەن باشلايتتى:

7 - ﴿اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ. فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ. عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ. أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ. اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئى جىبرىئىلنىڭ، مىكائىلنىڭ، ئىسرافىلنىڭ پەرۋەردىگارى، ئاسمان ۋە زېمىننىڭ ياراتقۇچىسى، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھ! بەندىلىرىڭ ئىختىلاپلاشقان ئىشلار ئۈستىدە ھۆكۈم قىلغۇچىسەن، ئۆز پەزىلىڭ بىلەن مېنى ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ئىشلارنىڭ ئىچىدە ھەقىقەتكە باشلىغىن. ھەقىقەتەن سەن خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايسەن» (4).

8 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 10 قېتىم تەكبىر ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾، 10 قېتىم ھەمدۇ سانا ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾، 10 قېتىم تەسبىھ ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ﴾، 10 قېتىم تەھلىل ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ﴾

(1) نەسائىي، دار قۇتئىي رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(2) مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) مۇسلىم رىۋايىتى.

لَا شَرِيكَ لَهُ ﴿۱۰﴾، قېتىم ئىستىغفار ﴿أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ﴾ نى ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن: ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاهْدِنِي وَأَرزُقْنِي وَعَافِنِي﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مېنى مەغپىرەت قىلغىن، توغرا يولغا باشلىغىن، رىزىقلاندۇرغىن ۋە مېنى سالامەت قىلغىن» دېگەن دۇئانى 10 قېتىم ئوقۇيتتى. يەنە: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الضِّيقِ يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قىيامەت كۈنىنىڭ تارىچلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن» دېگەن دۇئانى 10 قېتىم ئوقۇيتتى (1).

9 - ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبْرُوتِ وَالْكَبِيرَاءِ وَالْعَظْمَاءِ﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر، ئاللاھ چوڭلۇق، ئۇلۇغلۇق، كۈچ - قۇۋۋەت ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر» (2).

قىيامدا تۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ تەرجىمىسى: «ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا (نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار» (3) دېگەن ئەمرىگە ئاساسەن، ھەرقانداق نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيتتى.

ئەمما سەپەر ئۈستىدە نەپلە ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئۇلاغ ئۈستىدە ئىما - ئىشارەت بىلەن ئولتۇرۇپ ئوقۇيتتى.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى كېسىلىدە نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئىدى» (4).

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزى كېچىلىرى ئۆرە تۇرۇپ ئۇزۇن - ئۇزۇن ناماز ئوقۇيتتى. بەزى كېچىلىرى ئولتۇرۇپ ئۇزۇن - ئۇزۇن ناماز ئوقۇيتتى. ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇغىنىدا رۇكۇنى ئۆرە تۇرۇپ قىلاتتى، ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇغىنىدا رۇكۇنى ئولتۇرۇپ قىلاتتى» (5).

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، ئالدىنقىسى «سەھىھ»، كېيىنكىسى «ھەسەن» (سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن) ھەدىس.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(3) بەقەرە سۈرىسى 238 - ئايەت.

(4) ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(5) مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

خۇشۇد ۋە سەجدە قىلىدىغان جايغا قاراش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا قىيامدا تۇرغىنىدا، بېشىنى ساڭگىلىتىپ (تۆۋەن قىلىپ، سەجدە قىلىدىغان) يەرگە قاراپ تۇراتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ ئاسمانغا قاراشتىن مەنىنى قىلغان»⁽²⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ناماز ئوقۇۋاتقان كىشى ئوك - سولغا بۇرۇلمايلا تۇرىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ ۋە ئۇ يۈزىنى چۆرۈگەن ھامان ئاللاھمۇ نەزەرنى ئۇنىڭدىن ساقىت قىلىدۇ» دېگەن⁽³⁾.

قراءت

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا قراءتتە باشلاشتىن ئاۋۋال ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ﴾ يەنى «ئاللاھقا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىدىن، ئازدۇرۇشىدىن ۋە يامان ئىشقا كۈشكۈرتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن» دەيتتى⁽⁴⁾.

بەزىدە مۇنداق دەيتتى: ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ﴾ يەنى «دۇئالارنى ئاڭلاپ ۋە ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى ئاللاھقا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىدىن، ئازدۇرۇشىدىن ۋە يامان ئىشقا كۈشكۈرتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن»⁽⁵⁾.

«ئاندىن ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نى مەخپى ئوقۇيتتى»⁽⁶⁾.

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، «ئەئۇزۇ» بىرىنچى رەكئەتتە ئېيتىلىدۇ. قالغان رەكئەتلەردە «بىسمىلاھ» لا ئېيتىلىدۇ. ئەمما شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، ھەر بىر رەكئەتتە قراءتتىن ئاۋۋال «ئەئۇزۇ» نى مەخپى ئېيتىش سۈننەتتۇر⁽⁷⁾.

(1) بەيھەقىي رىۋايىتى.

(2) بۇخارى، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(3) ئەبۇداۋۇد، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(4) ئەبۇداۋۇد، ئىبنى ماجە، ھاكم رىۋايىتى، ئىبنى ھىببان ۋە ھاكم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(5) ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «ھەسەن» (سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن) ھەدىس.

(6) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(7) الفقه الإسلامىي وادلتە 1 - توم 695 - بەت.

فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش

«فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمىغان كىشىنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس»⁽¹⁾.

«كىمكى ناماز ئوقۇپ ئۇنىڭدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمايدىكەن، ئۇنىڭ نامىزى ناقىستۇر»⁽²⁾.

بۇ ھەدىسلەرگە بىنائەن، ھەنەفىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەپلەردە، نامازدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش پەرز دۇر. ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش پەرز ئەمەس، بەلكى ۋاجىبتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿فَأَقْرُؤْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾³ يەنى «قۇرئاندىن سىلەرگە قولاي بولغاننى ئوقۇڭلار» دېگەن سۆزى قۇرئاندىن قايسىبىر سۈرە ۋە قانداقلا ئايەتلەرنى ئوقۇش بىلەن پەرز ئادا تاپىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ھەنەفىي مەزھىبىدە يۇقىرىقى ھەدىسلەردىكى «دۇرۇس ئەمەس» ۋە «ناقىستۇر» دېگەن ئىبارىلەر نامازنىڭ ئادا بولمايدىغانلىقىنى ئەمەس، بەلكى ئەڭ ئەۋزەل شەكىلدە ئادا تاپمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئامىن دېيىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىمام ﴿ئامىن﴾ (ئىجابەت قىلغىن) دېگەندە سىلەرمۇ ﴿ئامىن﴾ دەڭلار. بىراۋنىڭ ﴿ئامىن﴾ دېگىنى پەرىشتىلەرنىڭ ﴿ئامىن﴾ دېگىنىگە ئۇدۇل كېلىپلا قالسا، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽⁴⁾.

ئامىننى مەخپى ياكى ئاشكارا دېيىش مەسىلىسى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، جاراڭلىق ئاۋازدا ﴿ئامىن﴾ دەيتتى»⁽⁵⁾.

بۇ ھەدىسكە كۆرە، شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەپلىرىدە ﴿ئامىن﴾ نى ئاشكارا ئېيتىش سۈننەتتۇر. ئەمما ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەپلىرىدە ﴿ئامىن﴾ نى مەخپى ئېيتىش

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

3 مۇزەھمىل سۈرىسى 20 - ئايەت

(4) بۇخارى، مۇسلىم، نەسائىي ۋە دارىمى رىۋايىتى.

(5) بۇخارى رىۋايىتى.

سۈننەتتۇر. بۇلارنىڭ دەلىلى ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: «ئىمام تۆتىنچى مەخپى ئېيتىدۇ، ئۇلار: ئەئۇزۇ، بىسىملالا، ئامىين ۋە ھەمدۇ سانا (رەببەنا ۋەلەكەل ھەمدۇ)دۇر»⁽¹⁾.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ يەنە بىر دەلىلى شۇكى: ﴿ئامىين﴾ دېگەن دۇئادۇر. دۇئانى ئاشكارا قىلغاندىن مەخپى قىلىش ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئانى مەخپى قىلىش توغرىسىدىكى ھەدىسلىرى سابتتۇر.

فاتىھەدىن كېيىنكى قىرائەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن بەزىدە ئۇزۇن سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى، بەزىدە، خۇسۇسەن سەپەر ئۈستىدە بولغان، مېجەزى ياخشى بولالمىغان ۋاقىتلاردا، مەسجىدە كىچىك بالايىغلىغاندا قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى بامدات نامىزىدا ئەڭ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن ساھابىلار – يارەسۈلەللاھ! سىز بەك قىسقا سۈرە ئوقۇدىڭىزغۇ؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام – بىر كىچىك بالىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلاپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئانىسى مەسجىدە بىز بىلەن بىرگە نامازغا تۇرغان بولسا، ئانىسى تېزىرەك بالىسىغا بارسۇن دەپ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدۇم – دېدى»⁽²⁾.

بامدات نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىدە قىرائەتنى بەكمۇ قىسقا ئوقۇيتتى»، ھەتتا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا «فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇدىمۇ قانداق؟ دەپ قالاتتىم» دېگەن⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىگە ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ نى، كېيىنكى رەكئىتىگە ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

ئەمما بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدە ناھايىتى ئۇزۇن سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. «پەيغەمبەر

(1) ئىبنى ئەبۇ شەيبە رىۋايىتى، فتح القدير 1 - توم 204 - بەت.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(3) ئاۋۋالقىسى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس، كېيىنكىسى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان، «سەھىھ» ئىكەنلىكىدە بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

(4) مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدە «تۇۋالۇ مۇفەسسەل» (ئۇزۇن مۇپەسسەل سۈرلەر) نى ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

تۇۋالۇ مۇفەسسەل سۈرلەر: ﴿ق﴾ (50 - سۈرە)، ﴿الزاريات﴾ (51 - سۈرە)، ﴿الطور﴾ (52 - سۈرە)، ﴿النجم﴾ (53 - سۈرە)، ﴿القمر﴾ (54 - سۈرە)، ﴿الرحمن﴾ (55 - سۈرە)، ﴿الواقعة﴾ (56 - سۈرە) قاتارلىق يەتتە سۈرىدۇر.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامداتنىڭ پەرزىنىڭ ھەر ئىككى رەكئىتىگە ﴿النجم﴾ سۈرىسى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە بامداتنىڭ پەرزىدە، ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُرَّتْ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرىنچى رەكئەتكە ئۇزۇن سۈرە ئوقۇيتتى، ئىككىنچى رەكئەتكە بولسا ئاۋۋالقىسىدىن قىسقراق سۈرە ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

مۇلاھىزە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىرىنچى رەكئەتكە ئۇزۇن، كېيىنكى رەكئەتكە قىسقراق سۈرە ئوقۇشى بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگەلا خاس بولماستىن، بەلكى باشقا پەرز نامازلاردا مۇشۇنداق قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنداق قىلىشتا كىشىلەرنىڭ جامائەتكە يېتىشىۋېلىشىنى كۆزدە تۇتقان بولۇشى ئېھتىمال.

پىشىن نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسى بىلەن بىرگە ئىككى سۈرە ئوقۇيتتى. ئالدىنقى رەكئەتتە ئىككىنچى رەكئەتتىكىسىدىن ئۇزۇن سۈرە ئوقۇيتتى»⁽⁵⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىرىگە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا 30 ئايەت مىقدارىدا قۇرئان ئوقۇيتتى. مەسىلەن: ﴿إِنَّمَا تَزِيلُ الْكِتَابِ لَكَ﴾»

(1) نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(2) ئەھمەد، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

(3) مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

رَبِّ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿32﴾ - سۈرە، 30 ئايەتلىك سۈرە) گە ئوخشاش»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە پىشىننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە ﴿وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ﴾، ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾، ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى﴾ ۋە بۇلارغا ئوخشاش سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە، فاتىھە سۈرىسىنىلا ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

ئىمام مۇسلىم بىلەن ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىرىدە، فاتىھەدىن كېيىن 15 ئايەت مىقدارىدا سۈرە ئوقۇيتتى» دەپ كەلگەن. ئەللامە ئالبانى مۇنداق قىلىشنى «سۈننەت» دەپ قارايدۇ ۋە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باشچىلىقىدىكى بىر توپ ساھابە شۇنداق قىلىشقا ئىتتىپاقلاشقانلىقىنى سۆزلەيدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، پىشىننىڭ پەرزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە فاتىھەدىن كېيىن سۈرە ئوقۇش خاتا ئەمەس، بەلكى ياخشىدۇر.

ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىراۋغا تەلىم بېرىپ، ھەر بىر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشقا بۇيرىغان»⁽⁴⁾.

ئەسىر نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىر نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىنىڭ ھەر بىر رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا، 15 ئايەت مىقدارىدىكى سۈرلەرنى يەنى پىشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە ئوقۇغان سۈرلەرنىڭ يېرىمىغا تەڭ كېلىدىغان سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»، «ئەسىر نامىزىنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە، ئالدىنقى ئىككى رەكئەتكە ئوقۇغان سۈرلەردىن قىسقىراق، ھەتتا ئۇنىڭ يېرىمىغا تەڭ كېلىدىغان

(1) مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى رىۋايىتى، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» دەپ باھالىغان ھەدىس.

(3) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پىشىن ۋە ئەسىر نامازلىرىدا ئوقۇغان قىرائىتى ئۇنىڭ ساقلىنىڭ تىرىگىنىدىن بىلىنەتتى»⁽²⁾.

شام نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شام نامىزىنىڭ پەرزىدە، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن قىسقا سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»، «ھەتتا ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن شام نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ سىرتقا چىقىندا، ئوقىلىرى قويۇلغان جايلارنى ئېنىق كۆرەلەيتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەردە شام نامىزىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، ﴿وَالَّذِينَ وَالَّذِينَ﴾ نى ئوقۇغان»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئۇزۇن ۋە ئوتتۇراھال سۈرلەرنى ئوقۇيتتى. «بەزىدە ﴿الطور﴾ (52 - سۈرە) نى ئوقۇيتتى»، «بەزىدە ﴿المزلات﴾ (77 - سۈرە) نى ئوقۇيتتى»⁽⁵⁾.

ئەمما كۆپىنچە «شام نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىدە: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ بىلەن ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽⁶⁾.

خۇپتەن نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەن نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە، فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن، (ئۇزۇنمۇ ئەمەس، بەك قىسقىمۇ ئەمەس) ئوتتۇراھال سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽⁷⁾.

«بەزىدە: ﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾ نى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش سۈرلەرنى ئوقۇيتتى»⁽⁸⁾.

«بەزىدە: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ﴾ نى ئوقۇيتتى ۋە ئۇنىڭدىكى سەجدە ئايىتىگە كەلگەندە

(1) مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(3) نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

(4) ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(5) ھەر ئىككى ھەدىسنى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(6) نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(7) نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(8) ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى، «ھەسەن» (سەھىھتىن بىر دەرىجە تۆۋەن) ھەدىس.

تلاۋەت سەجدىسى قىلاتتى»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەننىڭ پەرزىدە ئىمامنىڭ ئۇزۇن سۈرە ئوقۇشىنى مەنئى قىلغان. «بىر كۈنى مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەھۇ جامائەتكە خۇپتەن نامىزىدا ئىمام بولۇپ، ئۇزۇن سۈرە ئوقۇغاندا، جامائەت ئىچىدىن بىر ياش نامازدىن ئايرىلىپ چىقىپ كېتىدۇ. نامازدىن كېيىن جامائەت مۇئازغا ئەھۋالدىن خەۋەر بەرگىنىدە، مۇئاز ئاچچىقلىنىپ «ئۇ مۇناپىقتۇر» دەيدۇ. ھېلىقى ياش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەھۋالنى بايان قىلغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئازنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا: «كىشىلەرنى ئۇزۇڭگە جەلب قىلىشنى خالامسەن ئەي مۇئاز؟ ئۇنداق بولسا، كىشىلەرگە ئىمام بولغىنىڭدا ﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا﴾، ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾، ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾، ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى﴾ قاتارلىق سۈرەلەرنى ئوقۇغىن. سېنىڭ ئارقاڭدا ياشنىپ قالغان، ئاجىز ۋە ئىشى ئالدىراش كىشىلەر مۇتۇرىدۇ.» دەيدۇ⁽²⁾.

ۋىتىر نامىزىنىڭ قىرائىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپىنچە، «ۋىتىر نامىزىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾، ئۈچىنچى رەكئىتىدە ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

«بەزىدە ئۇنىڭغا: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ بىلەن ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ نى قوشۇپ ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

«بەزىدە ۋىتىرنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا 100 ئايەت ئوقۇيتتى»، «ئەمما ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى رەكئەتلەردە ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَه﴾ بىلەن ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ نى ئوقۇيتتى»⁽⁵⁾.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) نەسائىي ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(4) تىرمىزى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(5) ئالدىنقىسى نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس، كېيىنكىسى ئەھمەد، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان «ھەسەن» ھەدىس.

تەھەججۇد نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامىزىدا قىرائەتنى بەزىدە ئاشكارا، بەزىدە مەخپى ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

شۇنىڭدەك قىرائەتتە بەزىدە قىسقا سۈرۈبلەرنى، بەزىدە ئۇزۇن سۈرۈبلەرنى، بەزىدە بەكمۇ ئۇزۇن سۈرۈبلەرنى ئوقۇيتتى. ھەتتا ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدا بىر كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئوقۇۋىدىم. قىرائەتنى بەكمۇ ئۇزۇن ئوقۇغانلىقىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆرە تۇرغان پېتى تەرك ئېتىپ ئۆلتۈرۈۋېلىشتەك يامان خىيالغىمۇ كەلگەن ئىدىم»⁽²⁾.

ھۇزەيفە ئىبنى يەمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ تەھەججۇد نامىزى ئوقۇۋىدىم. ﴿البقرة﴾ (2 - سۈرە) نى باشلىدى. 100 - ئايەتكە كەلگەندە رۇكۇغا بېرىشى مۇمكىن دەپ تەخمىن قىلىۋېتىدىم. ئوقۇشقا داۋام قىلىۋەردى، بەلكى بۇ سۈرۈننى ئىككى رەكئەتكە ئوقۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. ئەمما ﴿ال عمران﴾ (3 - سۈرە) نى باشلىدى، ئاندىن ﴿النساء﴾ (4 - سۈرە) نى باشلىدى. ئوقۇشتا تەسبىھ ئايەتلىرىگە كەلگەندە تەسبىھ ئېيتتى، سوئال ئايەتلىرىگە كەلگەندە، سوئال قويدى، پاناھ تىلەش ئايەتلىرىگە كەلگەندە «ئەئۇزۇ» نى ئېيتىپ پاناھ تىلدى..»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كېچىسى تەھەججۇدتا ئۆزى كېسەل تۇرۇپ يەتتە ئۇزۇن سۈرۈننى ئوقۇغان»⁽⁴⁾.

ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى شۇنداق ئۇزۇن قىرائەت قىلغىنى بىلەن باشقىلارنى ئۇنداق ئاشۇرۇۋېتىشتىن مەنى قىلغان. ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرگە: «قۇرئاننى بىر ئايدا بىر قېتىم تامام قىلغىن» دېگەندە، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر: «مېنىڭ ئۇنىڭدىن كۆپ ئوقۇشقا تاقىتىم يېتىدۇ» دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: «20 كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن» دەيدۇ. ئۇ: «مېنىڭ ئۇنىڭدىن كۆپ ئوقۇشقا تاقىتىم يېتىدۇ» دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: «7 كۈندە بىر قېتىم تامام قىلغىن. ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلما» دەيدۇ»⁽⁵⁾.

(1) نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) مۇسلىم ۋە نەسائىي رىۋايىتى.

(4) ئەبۇ يەئلا رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن، زەھەبىي مۇۋاپىق كەلگەن ھەدىس.

(5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىر كېچىلىك تەھەججۇد نامىزىدا 200 ئايەت ئوقۇيدىكەن، ئۇ ئىتائەتمەن مۇخلىسلار قاتارىدىن يېزىلىدۇ»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر كېچىسى ﴿الإسراء﴾ (17 - سۈرە) بىلەن ﴿الزمر﴾ (39 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى»⁽²⁾.

جۈمە نامىزىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە جۈمە نامىزىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە فاتھەدىن كېيىن، ﴿الجمعة﴾ (62 - سۈرە)نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە ﴿المنافقون﴾ (63 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى»، بەزىدە ئۇنىڭ ئورنىغا ﴿الغاشية﴾ (88 - سۈرە)نى ئوقۇيتتى»، بەزىدە بىرىنچى رەكئەتتە: ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾نى، ئىككىنچى رەكئەتتە: ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾نى ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

ھېيت نامازلىرىنىڭ قىرائىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ھېيت نامازلىرىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە، فاتھە سۈرىسىدىن كېيىن، ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾نى، ئىككىنچى رەكئىتىدە: ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾نى ئوقۇيتتى»، «بەزىدە ئىككى رەكئەتتە: ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ بىلەن ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ﴾نى ئوقۇيتتى»⁽⁴⁾.

بەش ۋاخ نامازنىڭ قىرائەتلىرىنى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىدە، شام نامىزىنىڭ ئۈچ رەكئەت پەرزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتى ۋە خۇپنەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە قىرائەتنى ئاشكارا ۋە ئۈنلۈك ئوقۇيتتى. ئەمما پېشىن، ئەسىر نامازلىرىدا، شامنىڭ ئۈچىنچى رەكئىتىدە ۋە خۇپنەننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئىتىدە قىرائەتنى مەخپى ئوقۇيتتى»⁽⁵⁾.

(1) دارىمى ۋە ھاكىم رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن، زەھەبىي مۇۋاپىق كەلگەن ھەدىس.

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(3) بىرىنچى ۋە ئىككىنچى ھەدىس مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس، ئۈچىنچى ھەدىس مۇسلىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(4) ھەر ئىككى ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم بىلەن ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

(5) ئەبۇ داۋۇد «سەھىھ» ھەدىسلەر توپلىمى 758 - بەت.

شۇنداقلا «جۈمە، ھېيت، ئىستىسقا، كۈسۈف نامازلىرىدىمۇ قىرائەتنى ئۈنلۈك ئاشكارا ئوقۇيتتى»⁽¹⁾.

رۇكۇ قىلىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتتىن پارىغ بولغىنىدا، بىر ئاز تۇراتتى»، «ئاندىن ئىككى قولىنى خۇددى نامازغا باشلاش تەكبىرىدىكىدەك كۆتۈرەتتى»، «تەكبىر ئېيتاتتى»، «رۇكۇغا باراتتى»⁽²⁾.

رۇكۇنىڭ كەيپىيىتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ قىلغىنىدا ئىككى ئالقىنىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى»، «باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى»، «ئىككى قولىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويغىنىدا، خۇددى ئىككى تىزىنى قاماللاپ تۇتقاندەك تۇراتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا قوللىرىنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىپ تۇراتتى» ۋە نامازنى نوقسانلىق بىلەن ئوقۇغان بىرىگە تەلىم بېرىپ: «رۇكۇ قىلغىنىدا، ئىككى ئالقىنىڭنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويغىن، ئاندىن بارماقلىرىڭنىڭ ئارىسىنى ئاچقىن، ئاندىن ھەر بىر ئورگان ئۆز ئورنىغا چۈشۈپ بولغانغا قەدەر تۇرغىن»⁽⁴⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۇرغىنىدا، بىلەكلىرىنى يان تەرەپلىرىدىن يىراق تۇتاتتى»، «رۇكۇدا دۈمبىسىنى تۈپتۈز تۇتاتتى»، «ھەتتا دۈمبىسىگە سۇ تۆكسىمۇ ئورنىدىلا تۇرۇپ قالغۇدەك تۈز تۇتاتتى»⁽⁵⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا بېشىنى دۈمبىسىدىن تۆۋەنمۇ ئەمەس، يۇقىرىمۇ ئەمەس»، «بەلكى ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا تۇتاتتى»⁽⁶⁾.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئالدىنقى ھەدىسى ئەبۇداۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان، قالغانلىرىنى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(3) بىرىنچىسى بىلەن تۆتىنچىسىنى بۇخارى ۋە ئەبۇداۋۇد، ئۈچىنچىسىنى بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(4) ئالدىنقىسى ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ئەبۇداۋۇد «سەھىھ» ھەدىسلەر توپلىمىدا قەيت قىلغان، كېيىنكىسىنى ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھىببانلار «سەھىھ» ھەدىسلەر توپلاملىرىدا قەيت قىلغان.

(5) ئالدىنقىسىنى تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋە ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» دېگەن، كېيىنكىسىنى بۇخارى ۋە بەيھەقىي، ئاخىرقىسىنى تەبەرانى ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايەت قىلغان.

(6) ئالدىنقىسىنى بۇخارى ۋە ئەبۇ داۋۇد، كېيىنكىسىنى مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان.

رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىشنىڭ پەرزلىكى توغرىلىق مۇنداق دېگەن: «رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىڭلار، جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەرنىڭ مېنىڭ كەينىمدە تۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدە قىلغىنىڭلارنى كۆرۈپ تۇرىمەن»⁽¹⁾.

بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرىدىن بىرى بولۇپ، نامازغىلا خاستۇر. ئۇنىڭ ناماز سىرتىدا ئارقىسىدىكىلەرنى كۆرەلەيدىغانلىقى توغرىلىق دەلىل يوق⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ بىر ئادەمنىڭ رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمىغان، سەجدىلەرنى خۇددى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلغانلىقىنى كۆرۈپ ”بۇ ئادەم ئەگەر مۇشۇ ھالىتى بىلەن ئۆلسە مۇھەممەدنىڭ ئۈمىتى بولمىغان ھالەتتە ئۆلىدۇ. رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمايدىغان، سەجدىلەرنى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلىدىغان كىشى بىر ياكى ئىككى تال خورمىنى ئالدىراپ يېيىش بىلەن ئاچلىقنى قاندۇرالمىغان كىشىگە ئوخشاشتۇر» دېگەن⁽³⁾.

رۇكۇدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۆۋەندىكى ھەر تۈرلۈك دۇئا ۋە زىكىرلەردىن ھەر قېتىمدا خالىغانلىرىنى ئېيتاتتى:

1 - ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق ئېيتاتتى.

2 - ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽⁵⁾.

3 - ﴿سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ﴾⁽⁶⁾.

4 - ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي﴾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى رۇكۇ

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەللامە ئەلبانى.

(3) بەيھەقى، تەبەرائىي رىۋايەت قىلغان، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(4) ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(5) ئەبۇ داۋۇد، دارقۇننىي، ئەھمەد، تەبەرائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(6) مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

ۋە سەجدىلىرىدە كۆپ ئېيتاتتى ۋە قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾ يەنى «رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدۇ سانا ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن. ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر» دېگەن ئايەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئىش كۆرەتتى (1).

5 - ﴿اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ. وَبِكَ آمَنْتُ. وَلَكَ أَسْلَمْتُ. خَشَعْتُ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي. وَمُخِّي وَعَظْمِي وَعَصْبِي﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا رۇكۇ قىلدىم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم، ساڭا بويسۇندۇم، قوللىقىم، كۆزۈم، مېڭەم، سۆڭەكلىرىم، بارچە سەزگۈ ئەزالىرىم ساڭا ھۆرمەت بىلدۈرمەكتە» (2).

6 - ﴿اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ أَنْتَ رَبِّي خَشَعْتُ سَمْعِي وَبَصَرِي وَدَمِي وَلَحْمِي وَعَظْمِي وَعَصْبِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ ئۈچۈن رۇكۇ قىلدىم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم، ساڭا بويسۇندۇم، ساڭا تەۋەككۈل قىلدىم، سەن مېنىڭ رەببىمىسەن، قوللىقىم، كۆزۈم، قېنىم، گۆشۈم، سۆڭىكىم ۋە بارچە سەزگۈ ئەزالىرىم ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا ھۆرمەت بىلدۈرمەكتە» (3).

7 - ﴿سُبْحَانَ ذِي الْجَبْرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ﴾ تەرجىمىسى: «پاك ئاللاھ كۈچ - قۇۋۋەت، پادىشاھلىق، چوڭلۇق ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر» (4).

رۇكۇ قىلىش مىقدارى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇ قىلىشى، رۇكۇدىن كېيىنكى تۇرۇشى، سەجدىلىرى ۋە ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئولتۇرۇشى ئۇزۇنلۇقتا بىر - بىرىگە ئاساسەن ئوخشاپ كېتەتتى» (5).

رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇماسلىق

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشتىن توسقان»، ئۇ مۇنداق دەيتتى: «بىلىڭلاركى، مەن رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشتىن مەنئى

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم، ئەھمەد، ترمىزى رىۋايىتى.

(3) نەسائى رىۋايىتى.

(4) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

قىلىندىم. رۇكۇدا ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاڭلار، ئەمما سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىشقا تىرىشىڭلار، سەجدىلەردە قىلىنغان دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر»⁽¹⁾.

رۇكۇدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئومۇرتقىسىنى رۇكۇدىن كۆتۈرگەن ھالدا: ﴿سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ يەنى «ئاللاھ ئۇنىڭغا ھەمدۇ سانا ئېيتقانىنى ئاڭلىغۇچىدۇر» دەيتتى. نامازنى ناھىيە ئوقۇغان بىرىگە ئاگاھلاندىرۇش بېرىپ مۇنداق دېگەن: «ئەكبىر ئېيتىپ ئاندىن رۇكۇ قىلمىغىچە ۋە رۇكۇدىن تۈزلەنگىچىلىك ﴿سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېمىگىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگىنىدە ھەر بىر ئورگان ئۆز جايىغا بېرىپ بولغانغا قەدەر ئۆرە تۈپتۈز تۇراتتى»⁽³⁾.

ئاندىن «ئۆرە تۇرۇپ: ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن» دەيتتى⁽⁴⁾.

ئۇ مۇنداق دەيتتى: «ئىمام ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىش ئۈچۈن تۇرىدۇ. ئىمام: ﴿سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېگەندە، سىلەر: ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ دەڭلار. ھەقىقەتەن كىمنىڭ سۆزى پەرىشتىلەرنىڭ سۆزىگە ئۇدۇل كېلىدىكەن، ئۇنىڭ ئۆتكەن بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»⁽⁵⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن تۇرۇشتا ئەكبىر ئېيتقىنىدا، ئىككى قولىنى خۇددى نامازغا كىرىش تەكبىرىدە كۆتۈرگەن شەكىلدە كۆتۈرەتتى»⁽⁶⁾.

رۇكۇدىن تۇرۇپ تۆۋەندىكىلەردىن بەزىدە ئۇنى، بەزىدە بۇنى (خالغانلىرىنى) ئېيتاتتى:

-
- (1) مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەتلىرى.
 - (2) ئالدىنقى بۇخارى بىلەن مۇسلىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايىتى.
 - (3) بۇخارى رىۋايىتى.
 - (4) بۇخارى ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.
 - (5) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.
 - (6) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

1 - ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾⁽¹⁾.

2 - ﴿رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ﴾⁽²⁾.

3 - بەزىدە يۇقىرىقى ئىككىسىگە: ﴿اللَّهُمَّ﴾ سۆزىنى قوشۇپ ئېيتاتتى⁽³⁾.

4 - ﴿اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَاوَاتِ وَمِلءَ الْأَرْضِ وَمِلءَ مَا بَيْنَهُمَا وَمِلءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ﴾ يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا ئاسمانلار، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكىلەر تولغىچە ۋە سەن ياراتقان ھەمدە يارىتىدىغان جىمى مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن»⁽⁴⁾.

5 - ﴿أَهْلُ الشَّاءِ وَالْمَجْدِ. اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ﴾ يەنى «ئاللاھ ھەمدۇ سانا ئېيتىشقا ۋە ئۇلۇغلاشقا ھەقلىقتۇر. ئى ئاللاھ! سەن توسقانى بەرگۈچى يوق ۋە سەن بەرگەننى توسىۋالغۇچى يوق. سېنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقا تاپىدۇ»⁽⁵⁾.

6 - ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ﴾ يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن»⁽⁶⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامىزىدا مۇنۇ سانانى تەكرارلايتتى:

7 - ﴿لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ﴾ يەنى يەنى «پەرۋەردىگارىمغا ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن، پەرۋەردىگارىمغا ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن» بۇنى شۇنچە كۆپ تەكرارلايتتىكى، رۇكۇدىن تۇرغاندىكى بۇ قىيامنىڭ مىقدارى قىرئەتنىڭ قىيامىغا يېقىن بولغان رۇكۇنىڭ مىقدارىغا يېقىنلىشىپ قالاتتى. قىرئەتنىڭ قىيامىدا بەقەرە سۈرىسىنى ئوقۇغان ئىدى⁽⁷⁾.

سەجدە

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە بېرىشتا تەكبىر ئېيتاتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(3) بۇخارى، ئەھمەد رىۋايىتى.

(4) مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) مۇسلىم رىۋايىتى.

(6) بۇخارى رىۋايىتى.

(7) نەسائى ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ دېمىگىچە، ئاندىن ئۆرە تۈپتۈز تۇرمىغىچە، ئاندىن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارمىغىچە ۋە سەجدىدە بوغۇملىرى ئورنىغا چۈشۈپ ئارام ئالغىچىلىك ئالدىرماي تۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە بېرىشتا بەزىدە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى»⁽²⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە، ئىككى ئالقىنىغا تايىناتتى، ئىككى ئالقىنىنى يەرگە يېيىپ»، «بارماقلىرىنى يىغقان ھالدا»، «قىبلىگە قارىتاتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە ئىككى قولىنى ئىككى مۇرىسىنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتاتتى»، بەزىدە «ئىككى قولىنىڭ ئۇدۇلىدا تۇتاتتى»، «بۇرنى بىلەن پىشانىسىنى يەرگە تولۇق تەككۈرەتتى»، «ئىككى قولىنى ئىككى بېقىنىدىن يىراق تۇتاتتى»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدە: «ئىككى تىزى بىلەن ئىككى پۇتىنى يەرگە تولۇق تەككۈرەتتى»، «پۇتلىرىنىڭ ئالدى تەرىپىنى بارماقلىرى بىلەن بىرگە قىبلىگە قارىتاتتى»، «ئىككى پۇتىنى تىكلەپ تۇراتتى»⁽⁵⁾.

ئۇ يەنە مۇنداق دەيتتى: «ئىنسان سەجدە قىلغاندا، يەتتە ئورگان ئۇنىڭ بىلەن بىرگە سەجدە قىلىدۇ. ئۇلار: يۈز، ئىككى ئالغان، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۇتتۇر»⁽⁶⁾.

سەجدىنى ئالدىرماي قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ھەتتا بۇ ئىككىسىنى تولۇق ئادا قىلمىغۇچىلارنى ئاچلىقتىن بىر ياكى ئىككى خورمىنى ئالدىراپ يېگەن بولسىمۇ ئاچلىقى قامدالمىغان كىشىگە ئوخشاشقان ۋە مۇنداق دېگەن: «ئوغرلارنىڭ ئەڭ يامىنى ئۆزىنىڭ نامىزىنى (رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلماسلىق

(1) ئالدىنقى بۇخارى ۋە مۇسلىم، كېيىنكى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھى» دېگەن ھەدىس.

(2) نەسائىي، دارقۇننى رىۋايىتى.

(3) ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان، ھاكىم «سەھى» دېگەن، ئىككىنچىسى ئىبنى خۇزەيمە ۋە بەيھەقى رىۋايەت قىلغان، ھاكىم «سەھى» دېگەن، ئاخىرقىسى بەيھەقى رىۋايەت قىلغان «سەھى» ھەدىس.

(4) بىرىنچىسى بىلەن ئۈچىنچىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋە تىرمىزى «سەھى» دېگەن، ئىككىنچىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھى» ھەدىس، تۆتىنچىسى ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان ۋە «سەھى» دەپ باھالىغان ھەدىس.

(5) بىرىنچىسى بىلەن ئۈچىنچىسى بەيھەقى، ئىككىنچىسى بۇخارى بىلەن ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

(6) مۇسلىم رىۋايىتى.

بىلەن) ئوغرىلايدىغان كىشىدۇر»⁽¹⁾.

ئۇ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئۇمۇرتقىسىنى تۈز تۇتالمىغان كىشىنىڭ نامىزىغا نەزەر سالمايدۇ»⁽²⁾.

سەجدىدە ئوقۇلىدىغان زىكىر ۋە دۇئالار

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدە قىلغىنىدا، تۆۋەندىكى كۆپلىگەن ھەرتۈلۈك دۇئا ۋە زىكىرلەردىن تاللاپ بەزىدە ئۇنى، بەزىدە بۇنى ئوقۇيتتى:

1 - ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽³⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بەزىدە ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى﴾ نى ئۈچ قېتىمدىن كۆپرەك ئېيتاتتى» (بۇھەدىسلەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنىڭ مىقدارىنى ئوخشاش قىلىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ).

2 - ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَىٰ وَبِحَمْدِهِ﴾ (ئۈچ قېتىم)⁽⁴⁾.

3 - ﴿سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ﴾⁽⁵⁾.

4 - ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي﴾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى رۇكۇ ۋە سەجدىلىرىدە ناھايىتى كۆپ ئوقۇيتتى⁽⁶⁾.

5 - ﴿اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ. وَبِكَ آمَنْتُ. وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَأَنْتَ رَبِّي، سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾⁽⁷⁾.

6 - ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّةً وَجِلَّةً، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَلَانِيَتَهُ وَسِرَّهُ﴾⁽⁸⁾.

7 - ﴿سَجَدَ لَكَ سُودِي وَخِيَالِي، وَأَمَّنَ بِكَ فُرَادِي أَبُوءُ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، هَذِي يَدِي وَمَا جَنَيْتُ عَلَيَّ

(1) تەبەرانى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(2) ئەھمەد، تەبەرانى رىۋايىتى.

(3) ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى.

(4) ئەھمەد، تەبەرانى، ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

(5) مۇسلىم رىۋايىتى.

(6) بۇخارى ۋە مۇسلىم.

(7) مۇسلىم رىۋايىتى.

(8) مۇسلىم رىۋايىتى.

نَفْسِي ﴿١﴾ .

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامازلىرىدا مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇيتتى:

8 - ﴿سُبْحَانَ ذِي الْجَبْرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ﴾ تەرجىمىسى: «پاك ئاللاھ كۈچ - قۇۋۋەت، پادىشاھلىق، چوڭلۇق ۋە كاتتىلىق ئىگىسىدۇر»⁽²⁾.

9 - ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ﴾⁽³⁾.

10 - ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ﴾⁽⁴⁾.

11 - ﴿اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي لِسَانِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَمِنْ فَرْقِي نُورًا، وَمِنْ تَحْتِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ شِمَالِي نُورًا، وَمِنْ بَيْنِ يَدَيْ نُورًا، وَمِنْ خَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي نَفْسِي نُورًا، وَأَعْظِمْ لِي نُورًا﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! دىلىمنى ئاق قىلغىن، كۆزۈمنى نۇرلۇق قىلغىن، قۇلىقىمنى نۇرلۇق قىلغىن، ئوڭ ۋە سول تەرىپىمنى نۇرلۇق قىلغىن، ئۈستى ۋە ئاستى تەرىپىمنى نۇرلۇق قىلغىن، ئالدى ۋە ئارقا تەرىپىمنى نۇرلۇق قىلغىن، مېنى نۇرلۇق قىلغىن ۋە ماڭا ئاتا قىلغان نۇرۇڭنى كاتتا قىلغىن»⁽⁵⁾.

12 - ﴿اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ. لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ رازىلىقىڭغا سېغىنىپ غەزىبىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، سېنىڭ ئاپىيىتىڭگە سېغىنىپ ئازابىڭدىن پاناھ تىلەيمەن. ساڭا سېغىنىپ سېنىڭدىن پاناھ تىلەيمەن. سېنى سەن ئۆزۈڭنى مەدھىيلىگەن رەۋىشتە مەدھىيلىشىش ئاجىزمەن»⁽⁶⁾.

سەجدىدە قۇرئان ئوقۇماسلىق

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشنى مەنئى قىلاتتى. بۇ ئىككىسىدە دۇئانى كۆپ قىلىشقا بۇيرۇيتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «بەندىنىڭ ئاللاھقا ئەڭ يېقىن بولىدىغان چېغى ئۇنىڭ سەجدە قىلىۋاتقان ۋاقتىدۇ. سەجدىدە دۇئانى كۆپ

(1) بەزى رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن.

(2) ئەبۇ داۋۇد، نەسائى رىۋايىتى، «سەھىھ» ھەدىس.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) نەسائى رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن.

(5) مۇسلىم رىۋايىتى.

(6) مۇسلىم رىۋايىتى.

قىلىڭلار»⁽¹⁾.

سەجدىنى ئۇزۇن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىنى ئۇزۇن قىلىشتا رۇكۇغا يېتىشىپ قالاتتى. بەلكى بەزىدە بەزىبىر سەۋەبلەر تۈپەيلى سەجدىنى رۇكۇدىنمۇ ئۇزۇنراق قىلاتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى شەدداد ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرىدىن ئىمام ھەسەن ياكى ئىمام ھۈسەين (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولغاي) نى كۆتۈرگىنىچە بىزگە پىشىن ياكى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بېرىشكە چىقىپ، مەھرابقا ئۆتتى، ئۇنى ئوڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ نامازغا باشلىدى. سەجدىنى شۇنداق ئۇزۇن قىلدىكى، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قاراپ سالدۇم ۋە ھېلىقى كىچىك بالىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈمبىسىگە مىنىپ ئويىناۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئاندىن ھامان سەجدىگە قايتتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ساھابىلار "يا رەسۇلەللاھ! سەجدىلەرنىڭ بىرىنى بەكمۇ ئۇزۇن قىلدىڭىزكى، بىز بىرەر ئىش يۈز بەرگەنمىدۇ ياكى ۋەھى كەلگەنمىدۇ، دەپ قالدۇق" دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ "سىلەر گۇمان قىلغانلارنىڭ ھېچقايسىسى يۈز بەرمىدى. ئەمما بالام ئۈستۈمگە مىنىۋالغانىدى، ئۇنىڭ ئويۇنى تۈگىمەستىن تۇرۇپ كېتىشىنى ياقىتۇرمىدىم" دېدى»⁽²⁾.

بۇ ھەدىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزىدە سەجدىنى شۇنچىلىك ئۇزۇن قىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەنگەندەك، ئۇ زاتنىڭ ئىنتايىن مېھرى - شەپقەتلىك، خۇسۇسەن كىچىك بالىلارغا بەكمۇ مېھرىبان ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. كۆپىنچە دىندارلارنىڭ قوپاللىقى ۋە رەھىمسىزلىكىگە ھەيرانمەن. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل ئەخلاقىغا ئەگەشمەستىن، ئۇنىڭ ئىبادەتلىرىگىلا ئەگىشىشكە بۇيرۇلغانمۇ؟ ياق! گۈزەل ئەخلاق ئىماننىڭ ئالامىتى ۋە ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرىدۇر.

سەجدىدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېشىنى سەجدىدىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا كۆتۈرەتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «سەجدىنى بوغۇملىرى ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ ئارام تاپقىچىلىك ئالدىرىماي قىلمىغىچە، ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ،

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) نەسائى ۋە ئىبنى ئەسكەر رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ تولۇق ئورنىشىپ ئولتۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدىن تۇرۇشتا بەزىدە تەكبىر بىلەن بىرگە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى»⁽²⁾.

ئاندىن «سول پۈتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى ۋە ئوڭ پۈتىنى تىكلەيتتى»، «ئوڭ پۈتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى»⁽³⁾.

ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ھەر بىر سوڭەك ئۆز ئورنىغا تولۇق چۈشۈپ بولغىنىدىن خاتىرجەم بولغىچىلىك ئولتۇراتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «شۇنداق قىلمىغىچە ھېچبىرىڭلارنىڭ نامىزى تولۇقلا نىمايدۇ»⁽⁴⁾.

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا زىكىر ئېيتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا تۆۋەندىكى زىكىرلەرنى ئېيتاتتى:

1- ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي﴾ تەرجىمىسى: «ئى پەرۋەردىگار! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ئى پەرۋەردىگار! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن»⁽⁵⁾.

2- ﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاغْفِرْ لِي وَعَافِنِي وَارْزُقْنِي وَارْفَعْنِي﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھىم قىلغىن، مېنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلغىن، مېنى ياخشى ئىشلارغا مۇيەسسەر قىلغىن، ماڭا ساقلىق ۋە كەڭ رىزىق ئاتا قىلغىن، مەرتىبەمنى يۇقىرى قىلغىن»⁽⁶⁾.

(1) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم «سەھىھ» دېگەن.

(2) ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) ئالدىنقىسىنى بۇخارى، كېيىنكىسىنى نەسائىي رىۋايەت قىلغان.

(4) ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن بەيھەقىي، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىسلەر.

(5) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

(6) بۇخارى، مۇسلىم ۋە باشقىلار رىۋايىتى.

ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش

ئاندىن «تەكبىر ئېيتىپ ئىككىنچى سەجدىگە بارايتى»⁽¹⁾.

«بۇ تەكبىر بىلەن بىرگە بەزىدە ئىككى قولنى كۆتۈرەتتى»⁽²⁾.

ئاندىن «سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرەتتى ۋە تەكبىر ئېيتاتتى»، «بەزىدە ئىككى قولنى كۆتۈرەتتى»⁽³⁾.

سەجدىدىن رەكئەتكە تۇرۇش

ئاندىن «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەرگە تايانغان ھالدا ئىككىنچى رەكئەتكە تۇراتتى»⁽⁴⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشتا ئىككى قولغا تايىنىپ تۇراتتى»⁽⁵⁾.

بىرىنچى تەشەھۇدتا ئولتۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشقا ئوخشاش «سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى»⁽⁶⁾.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئىتتىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇشتىن مەنئى قىلغان ئىدى»⁽⁷⁾.

ئەبۇ ئوبەيدە ۋە باشقىلار «ئىتتىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش» نى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېگەن: «ئىتتىڭ ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش — ئەر كىشىنىڭ ساغرىسىنى يەرگە چاپلاپ، ئىككى پۇتىنى تىكلەپ ۋە ئىككى قولنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرۇشتۇر»

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھۇدتا ((ئەتتەھىياتۇ)) نى ئوقۇشقا ئولتۇرغىنىدا، ئوڭ ئالقىنىنى ئوڭ تىزىنىڭ ئۈستىگە، سول ئالقىنىنى سول تىزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ،

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن ھاكىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىسلەر.

(4) بۇخارى ۋە شافىئىي رىۋايىتى.

(5) ئەبۇ ئىسھاق، بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(6) نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(7) ئەھمەد رىۋايىتى.

بارماقلىرىنى يېيىپ ئولتۇراتتى»⁽¹⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا سول قولىغا تايىنىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنى مۇنداق ئولتۇرۇشتىن مەنئى قىلغان ۋە «ئۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئولتۇرۇشىدۇر» دېگەن⁽²⁾.

تەشەھھۇد ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىن تەشەھھۇد (ئەتتەھىياتۇ) ئوقۇيتتى»⁽³⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن تەشەھھۇد ئوقۇشنى ئۈنۈتسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلاتتى»⁽⁴⁾.

تەشەھھۇد ئوقۇغاندا كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى مىدىرلىتىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھھۇددا ئولتۇرغىنىدا، سول قولىنىڭ ئالدىقىنى يايغان ھالدا، سول تىزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى، ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرىنى بولسا، ئاچمايتتى، كۆرسەتكۈچ (بىگىز) بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلاتتى ۋە كۆزىنى ئۇنىڭغا تىكەتتى»⁽⁵⁾.

«كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلغىنىدا، باش بارمىقىنى ئوتتۇرا بارمىقىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى»⁽⁶⁾.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئىككى تەشەھھۇدنىڭ ھەممىسىدە قىلاتتى»⁽⁷⁾.

ئۇ مۇنداق دەيتتى: «كۆرسەتكۈچ بارماق بىلەن قىلىنغان بۇ ئىشارەت شەيتانغا تۆمۈردىنمۇ قاتتىق زەربە ھېسابلىنىدۇ»⁽⁸⁾.

ھازىرقى زامان ئاناغلىق ھەدىسشۇناس ئالىمى ئەللامە مۇھەممەد ناسىرۇددىن ئەلبانىي

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) بۇخارى، مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

(6) مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

(7) نەسائىي ۋە بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(8) ئەھمەد ۋە بەزى رىۋايىتى.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيىتى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئەمما ئىشارەتتىن كېيىن بارماقنى چۈشۈرۈش ياكى ئەتتەھىياتۇدىكى ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئوڭ قولىنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتۈرۈپ ﴿إِلَّا اللَّهُ﴾ (ئىللەللاھۇ)» دا چۈشۈرۈش توغرىلىق سۈننەتتىن ئاساس يوق»⁽¹⁾.

ئاخىرقى ئولتۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدىمۇ خۇددى ئىككى رەكئەتتىن كېيىنكى بىرىنچى ئولتۇرۇشقا ئوخشاش ئولتۇراتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ئاخىرقى ئولتۇرۇشنىڭ ئالدىنقى ئولتۇرۇشتىن پەرقلىنىدىغان بىرلا يېرى شۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا «ئوڭ ساغرىسىنى ئوڭ پۇتىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، سول ساغرىسىنى يەرگە چاپلاپ ئولتۇراتتى، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ بارماقلىرىنى قىلىگە قارىتاتتى، ئەمما سول پۇتىنى ئوڭ تەرىپىدىن چىقىراتتى»، «بەزىدە ئوڭ پۇتىنى تىكلەستىن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى»⁽²⁾.

تەشەھھۇدنىڭ تېكىستى

تەشەھھۇد — «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇش دېگەنلىكتۇر. تەشەھھۇد ئوقۇش نامازنىڭ پەرزلىرىدىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا ھەر تۈرلۈك تەشەھھۇدلارنى ئۆگەتكەن بولۇپ، ئەڭ ئۆلگىلىك تەشەھھۇد ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئۆگەتكەن تەشەھھۇدتۇر.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمنى ئىككى ئاللىقىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ ماڭا مۇنۇ تەشەھھۇدنى خۇددى قۇرئان سۈرىلىرىنى ئۆگەتكەندەك ئۆگەتكەن ئىدى:

﴿التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ﴾ تەرجىمىسى: «جىمى مەدھىيىلەر، بەش ۋاخ ناماز ۋە باشقا جىسمانىي ئىبادەتلەر، ياخشى ئەمەللەر ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھنىڭ سالامى، رەھىمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر! سىز(نامازغا) ھازىر بولغان بارلىق جامائەت ۋە پەرىشتىلەر(گە ۋە ئاللاھنىڭ ياخشى

(1) صفة صلاة النبي 159 - بەت.

(2) ئالدىنقىسىنى بۇخارى، ئەبۇ داۋۇد، كېيىنكىسىنى مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان.

بەندىلىرىڭمۇ ئاللاھنىڭ ئاپىيىتى ۋە ئامانلىقى بولغاي. ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىمدىن گۇۋاھلىق بېرىمەن»⁽¹⁾.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئارىمىزدا ھايات ۋاقتىدا بىز «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇغاندا، ﴿السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ سالامى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر!» دەيتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ﴿السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ يەنى «ئاللاھنىڭ سالامى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن!» دەيدىغان بولدۇق»⁽²⁾.

ئەللامە مۇھەممەد ناسرۇددىن ئەلبانى يۇقىرىقى ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئىبنى مەسئۇدنىڭ بۇ ھەدىسى ساھابىلارنىڭمۇ شۇنداق قىلغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات چاغلاردا ساھابىلارنىڭ ﴿السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ دېگەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بۇنى ﴿السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ گە ئۆزگەرتكەنلىكى ئەلۋەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن ئەمەلگە ئاشقان ئىش بولۇشى كېرەك. «ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) نىڭ ساھابىلارغا ﴿السَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ﴾ دەپ ئۆگىتەتتى» دېگەن «سەھىھ» ھەدىسىمۇ دېگەنلىرىمىزنى كۈچلەندۈرىدۇ»⁽³⁾.

«ئەتتەھىياتۇ» دىن كىيىن دۇرۇد ئوقۇش

نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولۇتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ» نى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ ئەھمىيىتى ناھايىتى چوڭدۇر. بۇ ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سۈننەتتۇر⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتماستىنلا دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «بۇ ئالدىراپ كەتتى» دېگەن، ئاندىن ئۇنىڭغا ۋە باشقىلارغا خىتاب قىلىپ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئالدى بىلەن ئاللاھقا ھەمدۇ سانا، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتسۇن،

(1) بۇخارى، مۇسلىم ۋە باشقا بارلىق ھەدىسشۇناسلار رىۋايەت قىلغان ھەدىس.

(2) بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەبۇ شەيبە رىۋايىتى.

(3) الفوائد 11 - توم 54 - بەت.

(4) الفقه الإسلامى وادلتە 1 - توم 665 - بەت.

ئاندىن خالىغان دۇئاسىنى قىلسۇن»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «دۇئا قىلغىن ئىجابەت بولىدۇ، سورىغىن ئېرىشىسەن» دېگەن⁽²⁾.

دۇئا قىلغاندا، ئالدى بىلەن ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ زۆرۈرلىكى نامازدىكى دۇئالارغىلا خاس ئەمەس، بەلكى قانداقلا بىر ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئالارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

دۇئادىن ئاۋۋال تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «سىلەر نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا تەشەھۇدنى ئوقۇپ بولغىنىڭلاردىن كېيىن، ئاللاھ تائالاغا سېغىنىپ مۇنۇ تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەڭلار: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ دۇراخ ئازابىدىن، قەبرى ئازابىدىن، ھايات ۋە ماماتلىقنىڭ پىتنىسىدىن، دەججالنىڭ پىتنىسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن.» ئاندىن ئۆزۈڭلار ئۈچۈن خالىغان دۇئالېرىڭلارنى قىلىڭلار»⁽³⁾.

سالام بېرىشتىن بۇرۇن دۇئا قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا كۆپلىگەن ھەرخىل دۇئالاردىن گاھ ئۇنى، گاھ بۇنى ئوقۇيتتى ۋە «ناماز ئوقۇغۇچىنى بۇ دۇئالاردىن خالىغانلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇيتتى»⁽⁴⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالام بېرىشتىن ئاۋۋال ئوقۇغان دۇئالار تۆۋەندىكىلەر:

1 - ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قەبرى ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن، دەججالنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن، ساڭا سېغىنىپ ھايات ۋە ماماتلىقنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ گۇناھقا

(1) ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى.

(2) نەسائى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) مۇسلىم رىۋايىتى.

(4) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

چۆمۈشتىن ۋە قەرزدارلىقتىن پاناھ تىلەيمە»⁽¹⁾.

2 - ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قىلغانلىرىمنىڭ ۋە قىلمىغانلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمە»⁽²⁾.

3 - ﴿اللَّهُمَّ بَعْلَمَكَ الْغَيْبَ وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ أَحْيِي مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةَ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْرًا لِي اللَّهُمَّ وَأَسْأَلُكَ خَشْيَتِكَ فِي الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَأَسْأَلُكَ كَلِمَةَ الْحَقِّ فِي الرِّضَا وَالْقَضْبِ وَأَسْأَلُكَ الْقَصْدَ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَى وَأَسْأَلُكَ نَعِيمًا لَا يَنْفَدُ وَأَسْأَلُكَ فُرَّةَ عَيْنٍ لَا تَنْقَطِعُ وَأَسْأَلُكَ الرِّضَاءَ بَعْدَ الْقَضَاءِ وَأَسْأَلُكَ بَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَأَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ وَالشَّوْقَ إِلَى لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَرَاءٍ مُضْرَةٍ وَلَا فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ اللَّهُمَّ زَيْنًا بَرِيئًا مِنَ الْإِيمَانِ وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِينَ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ غەيبى ئىلمىڭ، چەكسىز قۇدرىتىڭگە سېغىنىپ ھاياتلىقىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولىدىغان بولسا ماڭا ھايات بەغىشلىشىڭنى، ۋاپاتىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولسا مېنى ۋاپات قىلدۇرۇشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئادەم بار - يوق ھەرقانداق جايدا سەندىن قورقۇدىغان تەقۋالىقنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! رازىمەنلىك ۋە غەزەبلىك ھەرقانداق ھالىتىمدە ھەق سۆزنى ئېيتىشىمنى سەندىن سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن ئوتتۇراھال تۇرمۇشىمنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن توڭگەس نېمەت سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۈزۈلمەس خۇرسەنلىك سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن قازا ۋە قەدەرگە رازى بولۇشۇمنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۆلۈمدىن كېيىنمۇ باياشات تۇرمۇشقا مۇبەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىماستىن سېنىڭ جامالىڭغا قاراش لەززىتىنى ۋە ساڭا ئۇچرىشىش ئىشتىياقىنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! بىزنى ئىماننىڭ زىننىتى بىلەن بېزىڭگىن. ئى ئاللاھ! بىزنى توغرا يولدا يۈرگۈچى ۋە ئۇنىڭغا باشلىغۇچىلاردىن قىلغىن»⁽³⁾.

4 - ﴿اللَّهُمَّ حَاسِبِي حِسَابًا يَسِيرًا﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مېنىڭ ھېساب بېرىشىمنى ئاسان قىلغىن»⁽⁴⁾.

5 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ فَاعْفُرْ لِي مِنْ عِنْدِكَ مَغْفِرَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! مەن ئۆزۈمگە كۆپ زۇلۇم قىلدىم، گۇناھلارنى

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) نەسائى رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(3) نەسائى ۋە ئەھمەد رىۋايىتى.

(4) ئەھمەد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

پەقەت سەنلا مەغپىرەت قىلسەن، مەرھەمەت قىلىپ ماڭا كەڭ مەغپىرەت ۋە رەھىم قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسەن»⁽¹⁾.

6 - «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ساھابىنىڭ تەشەھۇدتا: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» يەنى «ئى ئاللاھ! مەن ھەقىقەتەن، سېنىڭ ھەممە ساڭا موھتاج بولغان، پەرزەنتكە ۋە ئانىغا موھتاج بولمىغان، ھېچكىم ساڭا تەڭداش بولمايدىغان يەككە - يېگانە ئىلاھ ئىكەنلىكىڭگە چىن قەلبىدىن گۇۋاھلىق بەرگەن ھالدا، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى سورايمەن. سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسەن» دەپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «ئۇنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىندى» دېگەن سۆزنى ئىككى قېتىم تەكرارلىغان.⁽²⁾

7 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەن: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَأَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ مَا سَأَلَكَ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَسْتَعِيذُكَ مِمَّا اسْتَعَاذَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَسْأَلُكَ مَا فَضَيْتَ لِي مِنْ أَمْرِ أَنْ تَجْعَلَ عَاقِبَتَهُ رَشَادًا» تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن، ھازىرقى ۋە كېيىنكى ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى سورايمەن. ساڭا سېغىنىپ مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن، ھازىرقى ۋە كېيىنكى يامانلىقلارنىڭ ھەممىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن جەننەتنى ۋە جەننەتكە كىرىشىمگە مېنى لايىق قىلىدىغان سۆز ۋە ئەمەلنى سورايمەن. ساڭا سېغىنىپ دۇراخ ئازابىدىن ۋە مېنىڭ دۇراخقا كىرىشىمگە سەۋەب بولىدىغان سۆز ۋە ئەمەلدىن پاناھ تىلەيمەن. سېنىڭدىن ياخشىلىقتىن بەندەڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سورىغانلارنىڭ ھەممىسىنى سورايمەن. ساڭا سېغىنىپ يامانلىقتىن بەندەڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پاناھ تىلىگەنلەرنىڭ ھەممىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. سېنىڭدىن ماڭا تەقدىر قىلغان ئىشىڭدىن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى توغرا يولدا يۈرۈش قىلغىن»⁽³⁾.

(1) بۇخارى، مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(3) ئەھمەد، تىرمىزى، ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان، بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفەرەد» دە قەيت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھىھ» دېگەن ھەدىس.

8 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەشەھۇد بىلەن سالام ئارىلىقىدا قىلىدىغان دۇئالىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى مۇنۇ دۇئا ئىدى: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَسْرَفْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ» تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئۆتكەن ۋە كېيىنكى، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغان بارلىق گۇناھلىرىمنى، ھەددىدىن ئاشقانلىرىمنى ۋە مەن بىلمەيدىغان خاتالىقلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. سەن ئەزەلدىن بار بولغان ۋە مەڭگۈگە قالىدىغان زاتسەن، سېنىڭدىن ئۆزگە مەبۇد بەرھەق يوقتۇر»⁽¹⁾.

سالام بېرىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوڭ تەرىپىگە ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ دەپ سالام بەرگىنىدە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى، ئۇ سول تەرىپىگە ﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ﴾ دەپ سالام بەرگىنىدە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ سول تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى»⁽²⁾. «بەزىدە بىرىنچى سالامدا ﴿وَبَرَكَاتُهُ﴾ نى قوشۇپ ئېيتاتتى»⁽³⁾.

نامازدىن ئىككى تەرەپكە سالام بېرىش بىلەن چىقىش ھەنەفىي مەزھىبىدە ۋاجىبتۇر⁽⁴⁾. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، باشلىنىشى تەكبىر ۋە ئاياقلىشىشى سالامدۇر»⁽⁵⁾.

جانابى ئاللاھ نامازنى پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن بويىچە تولۇق ئادا قىلغۇچىلارنى مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشكۈچىلەرنىڭ قاتارىدىن قىلغاي ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە قىلغاي، ئامىن.

مۇلاھىزە: ئىمام بۇخارى بىلەن ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرنىڭ «سەھىھ» (ئەڭ ئىشەنچلىك) ئىكەنلىكىدە شەك يوق. شۇڭا بۇ ئىككى ئىمام رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرنىڭ («سەھىھ» ياكى «ھەسەن» دېگەنگە ئوخشاش) مەرتىبىسى بايان قىلىنىدى. ئەمما بۇ ئىككى ئىمامدىن باشقىلار تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەرنىڭ مەرتىبىلىرى بېرىلدى.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، نەسائى رىۋايىتى.

(3) ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايىتى.

(4) الفقه الإسلامى وادلتە 1 - توم 671 - بەت.

(5) ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

زاكات

ئەھكاملىرى ۋە ئادا قىلىش ئۇسۇلى

ناھايتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن

جىمى ھەمدۇسانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھقا ھەمدۇسانا ئېيتىمەن. ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۆپىرى ۋە زالالتىنىڭ ئازغۇنلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئىمان ۋە ھىدايەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، دۇئا ۋە سالام يوللايمەن، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ۋە تاقىيامەتكىچە شۇنداق داۋاملاشتۇرىدىغان مۆمىنلەرگە ئەڭ ئالى سالام يوللايمەن ۋە مەڭگۈ ئامانلىق تىلەيمەن.

زاكات - ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان ئاساسلىق پەرزلەرنىڭ ئىككىنچىسى، ئىجتىمائىي ئىبادەتلەرنىڭ بىرىنچىسى ۋە زاكاتنى ئادا قىلىش ھەقىقىي مۆمىنلىكنىڭ ھەم ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئىپادىسىدۇر. ناماز ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان پەرزلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقىسى بولسا، ئۇنىڭغا ياندىشىپ كەلگەن ئىككىنچى پەرز زاكاتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرىدە زاكات نامازغا ياندىشىپ كەلگەن.

زاكات - زۆرۈر بولغان بىر ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. ئىسلام دىنى زاكاتنى چىقىش يولى قىلىش ئارقىلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا ياردەم قىلىشى، بىر - بىرىنىڭ غېمىنى يېيىش، قىيىنچىلىقلىرىنى بىرگە ھەل قىلىش ۋە بىر - بىرىگە يار - يۆلەك بولۇشتىن ئىبارەت بىرلىك، باراۋەرلىك ئىچىدە ئۆمۈر سۈرۈشىنى مەقسەت قىلغان. ئىسلام شەرىئىتى بايلارنىڭ پۇل - ماللىرىدىكى پېقىرلارنىڭ ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئاللاھ تائالا بەلگىلىگەن ھەقىقىي تۆۋەندىكى ئىككى يول بىلەن ئادا قىلىشقا بۇيرىغان.

1 - ئىختىيارىي ياردەم بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿ھەقىقەتەن، مۆمىنلەر ئۆز ئارا قېرىنداشلاردۇر﴾ دېگەن سۆزدىكى قېرىنداشلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش يۈزىسىدىن، بايلارنىڭ پېقىرلارغا ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىگە خەير-ئېھسان، سەدىقە ۋە ساخاۋەت ناملىرى بىلەن قىلىشقا تېگىشلىك بولغان ماددىي ياردەمدۇر.

2 - مەجبۇرىي ياردەم بولۇپ، بۇ ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى (ئۆز جايىغا يەتكۈزۈپ بېرىپ) ئادا قىلىڭلار﴾ ۋە ﴿زاكات - پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، ئاللاھ تائالانىڭ يولىغا، ئىبن سەبىللەر (پۇلسىز قالغان مۇساپىرلار) گە بېرىلىدۇ﴾ دېگەن ئەمرىگە ئاساسەن، جەمئىيەتنىكى بايلارنىڭ ئايەتتە

بايان قىلىنغان شەخسلەرگە پۇل - ماللىرىدىن مەلۇم مىقداردا زاكات بېرىشتىن ئىبارەت بولغان مەجبۇرىيەتتۇر.

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىغا زاكاتنى پەرز قىلىش بىلەن دۇنيادىكى ھەر قانداق بىر دىن ياكى يەرلىك ئىقتىساد قانۇنلىرىدا بولمىغان ئالاھىدە پەرقلق ئىلغار ئىجتىمائىي ھەمكارلىشىش قانۇنىنى بەرپا قىلغان بولدى. ئىسلام دىنىنىڭ بۇ ئەۋزەللىكىنى باشقا دىندىكىلەر مۇ ئېتىراپ قىلماقتا. بۇ توغرىلىق غەرب يازغۇچىلىرىنىڭ قىممەتلىك ئەسەرلىرى باردۇر. مەسىلەن: غەربلىك يازغۇچى WEELES.G.H ئەپەندى مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ھەقىقەتەن ئىسلام دىنى ھەر قانداق بىر ئىجتىمائىي تەڭسىزلىكتىن ئازات بولغان، ئادالەتلىك بىر جەمئىيەتنى بەرپا قىلغانىدى». ئاتاغلىق ئىجتىمائىي ئىشلار مۇتەخەسسسى دوكتور LUDORS.I ئەپەندى مۇنداق دەپ يازىدۇ: «پۈتۈن دۇنيانى ئاۋارە قىلىۋاتقان ئىككى چوڭ قىيىنچىلىقنى ئىسلام دىنىنىڭ ھەل قىلغانلىقىنى بايقىدىم: ئۇنىڭ بىرى، قۇرئاندىكى ﴿مۆمىنلەر ئۆزئارا قېرىنداشلاردۇر﴾ دېگەن دەستۇر؛ يەنە بىرى، ئىسلام دىنىنىڭ پۇل - مال ئىگىلىرىگە زاكاتنى پەرز قىلغانلىقىدۇر». مەشھۇر يازغۇچى MARKOS.L ئەپەندى مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئىسلام دىنىدىكى زاكات - مال - مۈلۈك ساھىبى بولغان پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا بۇيرۇلغان دىنىي باج بولۇپ، ئۇ زۆرۈر بولغان ئىجتىمائىي قانۇندۇر. بۇ ئىسلام دۆلىتىنىڭ يوقسۇللارنى يۆلەشتىكى مەنبەسىدۇر. زاكات ئادالەتلىك پرىنسىپلار بىلەن ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇ قانۇننى ئىنسانىيەت تارىخىدا تۇنجى بولۇپ ئىسلام دىنى ئىجاد قىلغان. بۇ قانۇن ئادالەتلىك ۋە شەپقەتلىك بىر جەمئىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە كاپالەتلىك قىلىدۇ. شۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدىكى، ئىسلام دىنىنىڭ بۇ قانۇنى ھېكمەت ئۈستىگە قۇرۇلغان».

مەلۇمكى ئىگىدارچىلىق ئىككىگە بۆلۈنىدۇ: بىرى، شەخسىي ئىگىدارچىلىق، يەنە بىرى، كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقىدۇر. شەخسىي ئىگىدارچىلىق دېگەنمىز، جەمئىيەتتىكى مۇئەييەن شەخس ۋە شەخسلەرنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ھالدا مال - مۈلۈككە ئىگىدارچىلىق قىلىشى. ئەمما كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقى دېگەنمىز، ھۆكۈمەت، دۆلەت ۋە باشقا مۇئەسسەسەلەرنىڭ ئىلكىدىكى ئىگىدارچىلىقتۇر. كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقى تۈزۈمى دۇنيانىڭ قانداقلا بېرىدە بولمىسۇن بىردەك ئېتىراپ قىلىنىپ كەلمەكتە. تالاش - تارتىش پەقەت شەخسىي ئىگىدارچىلىق مەسىلىسىگە مەركەزلىشىدۇ. يەرلىك قانۇنلاردىكى شەخسىي ئىگىدارچىلىق تۆۋەندىكى ئىككى تۈرگە بۆلۈنمەكتە. ئەينى ۋاقىتتا بۇلار بىر - بىرىگە زىت ئىككى قان ئىدى.

1 - سوتسىيالىزم قانۇنى

ماركسىزمچىلار شەخسىي ئىگىدارچىلىقنى ۋە تەبىقە ئايرىشنى تۈپتىن ئېلىپ تاشلاپ، ھەر كىشىنىڭ پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىشلىشىنى، ئاندىن ” ھەركىم ئىشلىگىنىگە قاراپ يەيدۇ، ھەركىمگە ھاجىتىگە قاراپ بېرىلىدۇ “ دەيدىغان پرىنسىپ بويىچە ئىش كۆرۈشنى قارار قىلىدۇ. مەلۇمكى، بۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى بېيىمايدۇ. سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي قانۇندا شەخسىي ئىگىدارچىلىققا ھەرخىل چەكلىمىلەر قويۇلغانلىقتىن جەمئىيەت تەرەققى قىلالمايدۇ. ئىنسانلار بۇ قانۇننىڭ يۈرگۈزۈلۈشىنى (ئەمەلىيىتىنى) باشتىن كەچۈرۈپ كۆردى. گەرچە ماركسىزمچىلار تەڭسىزلىككە قارشى تۇرىمىز دېگەن دەۋا بىلەن بايلارنىڭ مال - مۈلۈكلىرىنى خالىغانچە تالان - تاراج قىلىپ ۋە مۇسادىرە قىلىپ ئېلىۋالغان بولسىمۇ، نەتىجىدە، بايلارمۇ يوقسۇل، بۇرۇنقى يوقسۇللارمۇ يەنە يوقسۇل بولۇۋەردى. جەمئىيەتمۇ تەرەققى قىلالمىدى. يوقسۇللارنىڭ ھالىنى ياخشىلايمىز، دېگەن باھانە بىلەن بايلاردىن تارتىۋېلىنغان بايلىقلار يوقسۇللارغا ئەسقاتمىدى. ئۇنداقتا بۇ بايلىقلار نەگە كەتتى؟ ئېنىقكى، بۇ بايلىقلار زالىم ھۆكۈمدارلارنىڭ ئىنسانىيەت ھاياتىغا تەھدىد سالىدىغان قىرغۇچى قوراللارنى ياساشقا كەتتى، بەس.

مەلۇمكى، جەمئىيەتنىڭ تەرەققى تېپىشى، خەلقنىڭ بېيىشى ۋە تۇرمۇش ساپاسىنىڭ يۇقىرى كۆتىرىلىشى ئۈچۈن شۇ جەمئىيەتتىكى بايلارنىڭ رولى چوڭدۇر. زامانىمىزدىكى تەرەققى قىلغان ياۋروپا دۆلەتلىرى بۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ. قايسىبىر سوتسىيالىستىك دۆلەت ئاممىنىڭ شەخسىي ئىگىدارچىلىقنى چاڭگىلىغا ئېلىۋالغاندىن كېيىن، ئۆزىنى تەرەققى قىلدۇرالىدى؟ قايسىسى پۇقرالىرىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتەرەلىدى؟ يوق! بەزىسى ماركسىنىڭ خىيالى جەننىتىگە يېتىش يولىدا تارمار بولدى، بەزىسى ئۆزىنىڭ سوتسىيالىستىك نەزەرىيىسىدىن ۋاز كېچىپ ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش ۋە بازار سودىسىنى يولغا قويۇش ئارقىلىقلا ئۆزىنى بىر ئاز ئوڭشۇۋالدى.

2- كاپىتالىزم تۈزۈمى بولۇپ، بۇنىڭدا شەخسىي ئىگىدارچىلىق ئەركىنلىكى چەك - چېگرىسىز قويۇپ بېرىلگەن. بۇ تۈزۈم سايىسىدا، كاپىتالىستلار ۋە باشقا مۈلۈكدارلار دۆلەتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، ئىقتىساد ۋە سىياسىتىنى مۇنپول قىلىۋېلىپ ئۆز چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالغانلىقتىن پۇقرالارنىڭ تەقدىرى شۇ بىر ئۇچۇم كاپالىستلارنىڭ ئىلكىدە بولۇپ قالغان، دۆلەتمۇ شۇ بايلارنىڭ تەھدىدلىرىدىن قورقۇپ ياكى بەرگەن پارلىرىغا ئالدىنىپ ئومۇم خەلقنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن قىلماقچى بولغان ئىشلىرىدىن ۋاز كېچىدىغان بولۇپ قالغان. پېقىرلار يوقسۇللىقتىن ئۆلۈم گىرداۋىغا كېلىپ قالسىمۇ جەمئىيەت ياكى دۆلەت ئۇلارنى يۆلىمىگەن. نەتىجىدە، جەمئىيەتتە بايلار ۋە يوقسۇللاردىن ئىبارەت ئىككى تەبىقە بىر - بىرىگە ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك قىلىشىش سەۋەبى بىلەن جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقى بۇزۇلغان ۋە بايلارنى يوقىتىش ئۈچۈن سوتسىيالىزم ئوتتۇرىغا چىققان.

ئەمما ئىسلام قانۇنىدىكى شەخسىي ۋە كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقى قانۇنىغا كەلسەك، ئىسلام دىنى بۇ ئىككى ئىگىدارچىلىق ئوتتۇرىسىدا توغرا ۋە ئادالەتلىك يولنى تۇتقان. ئىسلام دىنى شەخسىي ئىگىدارچىلىقنى ئېتىراپ قىلىش بىلەن بىرگە، بايلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى پۇل - ماللاردىن شۇ جەمئىيەتتىكى پېقىر، يېتىم - يېسىر، تۇل ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىگە، ئومۇم خەلقنىڭ مەنپەئەتىگە پايدىلىق بولغان ئىشلارغا بېرىشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيەتلەرنى بەلگىلىدى. مانا بۇ - زاكاتتۇر. ئىسلام نەزەرىدە، جەمئىيەتتىكى ھەر بىر پۇقرا مۇستەقىل كىشىلىك ھوقۇققا ۋە جەمئىيەتتىكى بىر ئەزالىق سالاھىيىتىگە ئىگىدۇر. ئىسلام دىنىدىكى كىشىلىك ۋە كوللېكتىپتىن ئىبارەت ئىككى ئىگىدارچىلىق ھېچ ۋاقىت بىر - بىرىگە زىت كەلمەيدۇ. شۇنداقلا، جەمئىيەتتىكى كىشىلەر بايلار ۋە پېقىرلار دەپ ئىككى تەبىقىگە بۆلۈنۈپ، بىر - بىرىگە دۈشمەنلىك قىلىشمايدۇ، ئۇرۇش ئېچىشمايدۇ. يوقسۇللار - سوتسىيالىزم تۈزۈمىدىكىدەك - بايلارنىڭ دۈشمىنىگە ئايلانمايدۇ، بايلارمۇ - كاپىتالىزم تۈزۈمىدىكىدەك - ئۆز ئىگىدارچىلىقىغا تايىنىپ دۆلەتنىڭ ئىقتىساد، ئىشلەپچىقىرىش ۋە سىياسەت ئىشلىرىنى كونترول قىلىۋالالمايدۇ. نەتىجىدە، ھەممە ئوخشاش پاراۋانلىق، ئىناقلىق ۋە باراۋەرلىك ئىچىدە بەختلىك ھايات كەچۈرەلەيدۇ.

كاپىتالىزم تۈزۈمىدە بايلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى مال - مۈلۈكتىن پېقىرلارنى بەھرىمەن قىلىش قانۇنى بولمىغانلىقتىن، بايلار تەبىقىسى بىلەن نامراتلار تەبىقىسى ئوتتۇرىسىدا سوغۇق زىددىيەتلەر جىددىي باش كۆتۈرگەن. نەتىجىدە بايلارنىڭ بېسىپ ياتقان پۇل - ماللىرىنى نامراتلارغا تەڭشەپ بېرىمىز، دېگەن سەپەسەتە بىلەن سوتسىيالىزم ئوتتۇرىغا چىققان. سوتسىيالىزمچىلار بايلارنى يوقاتقاندىن كېيىن، پۈتۈن خەلقنى ئاچ - يالىڭاچ قالدۇرۇپ، ھەممىنى ئۆزلىرىگە چوقۇندۇردى. ئەگەر مۇسۇلمانلار ئاللاھ تائالا ئۆزى بىۋاسىتە تۈزۈپ بەرگەن شەرىئەت قانۇنىغا ئەمەل قىلىپ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان پەرزلىرىنى جايىدا ئادا قىلغان بولسا ئىدى، مۇسۇلمانلار جەمئىيەتتە يوقسۇللۇق، ئىشسىزلىق ۋە مۇھتاجلىق قاتارلىق يېتەرسىزلىكلەرگە ئاللىبۇرۇن خاتىمە بېرىلگەن بولار ئىدى. نەتىجىدە، كاپىتالىزم ۋە سوتسىيالىزم تۈزۈملىرى مۇسۇلمانلار جەمئىيەتتىن ئۆزلىرىنى سىغدۇرۇشقا بوشلۇق تاپالمىغان بولار ئىدى.

ئىسلام دىنى يۈكسەك دەرىجىدە راۋاجلانغان ۋە ھاياتلىق ئىشلىرىدا ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن ئالتۇن دەۋرلەردە، خۇسۇسەن ئەمەۋىيلەر خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزنىڭ دەۋرىدە مۇسۇلمانلارنىڭ زاكات ماللىرىنى بېرىدىغان پېقىر تاپالمىغانلىقىنى تارىخلاردىن ئوقۇۋاتىمىز. ھەقىقىي ئىسلامىي جەمئىيەت، بايلار پېقىرلارغا، كۈچلۈكلەر ئاجىزلارغا مېھرى - شەپقەت قىلىدىغان، بىر - بىرىنىڭ دەرتلىرىنى

ۋە يۈكلىرىنى تەڭ كۆتىرىدىغان پەزىلەتلىك بىر جەمئىيەتتۇر. ئىسلام دىنىدىكى بۇ ئىناقلىق ۋە ھەمكارلىق تۈزۈمى قەلبلەردىن كۆتۈرۈلگەن دەۋرىمىزدە مۇسۇلمانلار چۆكۈشكە باشلىدى. زامانىمىزدا مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان ھەرخىل بەختسىزلىكلەر ۋە ئېزىلىشلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلاردىكى ھەمكارلىشىش ۋە بىرلىشىش روھىنىڭ يوقالغانلىقىدىن بولدى. زاكاتمۇ خاتىرجەملىك، بىرلىك، ئىناقلىق ۋە ئۆزئارا ھەمكارلىق قاتارلىق ياخشى ئىشلاردا جەمئىيەتنى كاپالەتكە ئىگە قىلىدىغان بىر خىل ئىبادەتتۇر. زاكات مۇسۇلمان مۈلۈكدارلىرىغا بۇيرۇلغان بىر دىنى مەجبۇرىيەتتۇر. ئۇلار بۇ زاكاتنى مەنۇنلۇق بىلەن ھېچ مىننەت قىلماستىن ئادا قىلىدۇ، ئۇنى ئالغۇچى ئېھتىياج ئىگىلىرىمۇ يۈزىنى قىزارتماستىن ئاللاھ تائالا ماڭا بۇيرىغان ھەقىقىمنى تاپشۇرۇپ ئېلىۋاتمەن دېگەن ئاساستا ئالىدۇ. نەتىجىدە، بۇلاردا - بايلار بىلەن پېقىرلار ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت، دۈشمەنلىك ۋە ئىناقسىزلىق دېگەندەك ئىللەتلەر بولمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى دوستلۇق، بىرلىك ۋە ھەمكارلىق كۈچىيىدۇ. جەمئىيەت مانا بۇنىڭ بىلەن گۈللەپ ياشىنايدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىنىڭ قولىدىكى پۇل - ماللىرىدا، ئۇلارنىڭ پېقىرلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا يېتەرلىك رەۋىشتە زاكاتنى پەرز قىلدى. مۇسۇلمان بايلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن ئۇلارنىڭ پېقىرلىرى ئاچ، يالىڭاچ قالمايدۇ. ئەگەر بايلار بۇ ۋەزىپىسىدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىلىڭلاركى، ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئالىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى ئېچىنشىلىق بولىدۇ».

ئاللاھ تائالا يەر يۈزىدە بايلىقنى پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق قامداشقا يېتەرلىك مىقداردا ياراتقان بولسىمۇ، ئىنسانلارنىڭ يولسىزلىق سەۋەبلىك بۇ بايلىقلار جايىدا قوللىنىلمىغانلىقتىن دۇنيادا ئاچارچىلىق، يوقسۇللۇق ۋە نامراتلىق دېگەنگە ئوخشىغان بەختسىزلىكلەر يۈز بېرىپ كەلمەكتە. مەسىلەن: برازىلىيە "تۇخۇمنىڭ خەلقئارادىكى باھاسىنى چۈشۈرمەيمىز" دېگەن دەۋا بىلەن مىلياردلارچە تۇخۇمنى دېڭىزغا تۆكۈۋەتمەسە، يەنە بىر دۆلەت ھەر يىلى توننىلاپ كافىنى ئوخشاش دەۋا بىلەن دېڭىزغا تۆكمەسە، ئامېرىكا "بۇغداينىڭ خەلقئارادىكى باھاسىنى ساقلاپ قالغۇمىز" دېگەن دەۋا بىلەن ئۆزى ۋە ئۆزىگە بېقىنىدىغان دۆلەتلەردىكى تېرىمچىلارغا ھەر يىلى كۆپ مىقداردا دوللار بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى بۇغداي ۋە باشقا مەھسۇلاتلارنى تېرىشتىن مەنئى قىلمىسا، ئۇلاردىن پېقىرلار مەنپەئەتلەنگەن ۋە دۇنيادا ئاچارچىلىق بولمىغان بولاتتى. ئاللاھ تائالانىڭ ئىرادىسى بىلەن، دۇنيادا نوپۇس ئېشىشىغا ئەگىشىپ ئىشلەپچىقىرىش كۆلىمىنى ئاشۇرۇشقا يېتەرلىك پەن - تېخنىكا ئۇسۇللىرى شۇنچىلىك كۆپ ئىجاد قىلىنماقتا.

ئاللاھ تائالا ياراتقان زېمىن ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ توپغۇدەك ئوزۇقلىنىشى ئۈچۈن يېتەرلىك زىرائەتلەرنى چىقىرىپ بېرىشكە يېتەرلىكتۇر. مەسىلەن: قۇرغاقچىلىق بىر ۋاقىتتا ھەممە جايدا يۈز بەرمەيدۇ. بىر مەملىكەتتە قۇرغاقچىلىق يۈز بەرگەن بولسىمۇ، باشقا مەملىكەتلەر ئۇنىڭدىن ئامان قالىدۇ. بۇ ۋاقىتتا قۇرغاقچىلىق يۈز بەرمىگەن مەملىكەتلەردىكى مول ھوسۇل ئادەتتىكىدىن كۆپ چىقىدۇ، بۇ مەھسۇلاتلاردىن بىر قىسمىنى قۇرغاقچىلىق يۈز بەرگەن مەملىكەتتىكى ئىنسانلار ئۈچۈن يۆتكەسە ھەممىگە يېتىپ يەنە ئاشىدۇ. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئادالىتى ۋە رەھمىتىدۇر، بىرلا ۋاقىتتا دۇنيانىڭ ھەممىلا يېرىدە قۇرغاقچىلىق بولمايدۇ. تېرىملارنىڭ ھەممىسى تېرىلسا، مەھسۇلاتلار ئادالەت بىلەن تەقسىم قىلىنسا دۇنيادا ئاچلىقتىن، يوقسۇللىقتىن زارىلىنىدىغان ئادەم قالمايدۇ. لېكىن ئىنسانلارنىڭ يولسىزلىقى ئۆزلىرىنى ۋە باشقىلىرىنىمۇ شاقاۋەت گىرداۋىغا چۈشۈرمەكتە. ئىنسانلارنىڭ بەختلىك ياشىشى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ قانۇنىغا قايتىشتىن باشقا يول يوقتۇر!

ھۈرمەتلىك كىتابخان! قولىڭىزدىكى بۇ كىتاب ئىسلام دىنىنىڭ ئىككىنچى مۇھىم پەرزى بولغان زاكاتنى قۇرئان ۋە ھەدىسلەرنىڭ روھىغا ئاساسلانغان ھالدا چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ كىتاب 4 بۆلۈمگە بۆلۈنگەن بولۇپ،

1- بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى زاكات.

2- بۆلۈم: زاكاتنىڭ پەرزلىكى.

3- بۆلۈم: زاكات كېلىدىغان ماللار

4- بۆلۈم: زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر.

بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتا قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلەرنى مەنبە قىلدىم. ئىسلام دۇنياسىدىكى زاكات توغرىلىق يېزىلغان نوپۇزلۇق ئەسەرلەرگە مۇراجىئەت قىلدىم. بۇ ئىشىمنىڭ ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىنغان ياخشى ئەمەل قاتارىدا قىلىنىشىنى جانابى ئاللاھ تائالادىن سورايمەن.

مۇھەممەد يۈسۈپ

2002 - يىلى، 15 - مارت.

بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى زاكات

زاكاتنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

زاكات- ئىسلام دىنىدىكى پەرزلىرىنىڭ ئىككىنچىسى بولۇپ، ئاللاھ تائالا زاكاتنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىغا پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن. ئىسلام نەزەرىدە ئىماندىن قالسا ئەڭ بىرىنچى پەرز نامازدۇر، نامازدىن كېيىن ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت زاكاتتۇر. پەيغەمبىرىمىز بۇ ھەقىقەتنى ئىپادىلەپ مۇنداق دېگەن: «ئىسلام بەش ئاساسنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان: ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ گۇۋالىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش ۋە قۇدرىتى يەتسە بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىش» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

زاكات قۇرئان كەرىمنىڭ 82- ئايىتىدە ناماز بىلەن ياندىشىپ كېلىشى ئارقىلىق ئۇنىڭ ئىسلام نەزەرىدىكى يۈكسەك ئورنى ۋە زور ئەھمىيىتى بىلدۈرۈلگەن. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىش خۇددى بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇشنىڭ زۆرۈر بولغىنىدەك، زۆرۈر بولغان ئىبادەتتۇر.

زاكات- ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. زاكات سۆزى ئەرەپ تىلىنىڭ لۇغەت تەركىبىدە «پاكالاش» ۋە «ئۆستۈرۈش» دېگەن ئىككى مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئىسلام دىنى بۇ ئىككى مەنىنىڭ ھەر ئىككىسىنى بىرگە ئىپادىلەش مەقسىتىدە بۇ ماۋزۇ ئۈچۈن زاكات سۆزىنى ناھايىتى ھېكمەت بىلەن تاللاپ ئالغان. چۈنكى، پۇل- مالنىڭ زاكاتنى ئايرىغانلىق ھەقىقەتتە ھاجەتمەنلەرنىڭ ھەقلىرىنى ئايرىش ئارقىلىق ئۆز نەپسىدىكى بېخىللىق ئىللەتلىرىنى پاكلىغانلىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىدىن زاكات ئېلىشقا بۇيرىغان ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى زاكات ھېسابىدا ئالغىنىكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) ۋە بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن) پاكلىغايىسەن، (باخشىلىقلىرىنى پۇل- ماللىرىنى) كۆپەيتكەيسەن﴾ (تەۋبە سۈرىسى 103- ئايەت).

زاكات بېرىشنىڭ پەزىلىتى

ئاللاھ تائالا بەرگەن پۇل - مالنىڭ زاكىتىنى ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىش ئەڭ پەزىلەتلىك ۋە ئۇلۇغ ئىبادەتلەرنىڭ بىرى بولغىنىدەك، ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئاللاھ تائالا بەقەرە سۈرىسىنىڭ بېشىدىلا ھەقىقىي مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ، نامازنى ئادا قىلىدۇ، ئۇلار بىز بەرگەن پۇل - مالدىن ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلىدۇ﴾. (بەقەرە سۈرىسى 3- ئايەت).

ناماز، روزا ۋە باشقا ئىبادەتلەرگە ئوخشىغان ئىقتىساد تەلەپ قىلمايدىغان ئىبادەتلەرنى ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئوڭايلا ئادا قىلىدۇ. ئەمما تەر تۆكۈپ ئىشلەپ تاپقان مال - دۇنيادىن بىرقىسمىنى ئايرىپ ھاجەتمەنلەرگە بېرىشنى كېرەك قىلىدىغان زاكاتقا ئوخشىغان ئىجتىمائىي ئىبادەتنى پەقەت ھەقىقىي مۆمىن بولغان كىشىلەرلا تولۇق ئادا قىلالايدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿روھىنى (ناچار ئىللەتلەردىن) پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ﴾ دەيدۇ. (شەمس سۈرىسى 9- ئايەت).

ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلىنغان پۇل - مالنىڭ مۇشۇ دۇنيادا ھەسسىلەپ كۆپىيىدىغانلىقىنى ۋە سەرپ قىلغۇچىنىڭمۇ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھەسسىلەپ ساۋاپقا ئېرىشىدىغانلىقىنى قۇرئان كېرىم مۇنداق بىر مىسال بىلەن ئىپادىلەيدۇ: ﴿ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل - مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان، ھەر باشقىدا 100 دىن دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ، ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ بېرىدۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 261- ئايەت).

زاكاتنىڭ بۇيرۇلۇشى

زاكات پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغىنىدىن 18- ئاي كېيىن يەنى ھىجرىيىنىڭ ئىككىنچى يىلى شەۋۋال (قەمەرىيە 10- ئاي) دا پەرز قىلىنغان.

زاكات ئىسلام دىنىدىكى بەش چوڭ پەرزنىڭ بىرى بولغانلىقى سۈپىتى بىلەن، زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرز ئەيىنەدۇر. زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكى قۇرئان، ھەدىس ۋە ئىجمادەلىللىرى بىلەن تەكىتلەنگەن.

1- قۇرئان دەلىلى: ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿نامازنى ئادا قىلغۇلار، زاكاتنى (ئۆز جايىغا يەتكۈزۈپ بېرىپ) ئادا قىلغۇلار﴾ (بەقەرە سۈرىسى 43-

ئايەت).

2- ھەدىس دەلىلى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە ۋالىي قىلىپ ئەۋەتكەندە، ئۇنىڭغا تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سەن ئەھلى كىتابتىن بولغان بىر قوۋمنىڭ يېرىگە كېتىۋاتىسەن. ئاۋۋال ئۇلارغا، ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەق ئىلاھ يوقلىقىنى، مېنىڭ راستىنلا ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىمنى ئۈگەتكىن. ئاندىن ئۇلارنى بۇنىڭغا چىن ئىشىنىپ گۇۋالىق بېرىشكە چاقىرىغىن. ئۇلار شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلارغا كېچە- كۈندۈزنىڭ مۇئەييەن ۋاقىتلىرىدا ئادا قىلىنىدىغان بەش ۋاقىت نامازنى پەرز قىلغانلىقىنى ئۈگەتكىن. ئۇلار نامازنى ئادا قىلىدىغان بولغاندىن كېيىن، ئۇلارغا ئاللاھنىڭ ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكاتنى پەرز قىلغانلىقىنى بىلدۈرگىن. ئۇلار بۇ پەرزنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن زاكات ئالغىن. زاكات يىغىشتا ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن تاللاپ ئېلىشتىن ساقلانغىنىكى، بېچارىلەرنىڭ پەريادلىرىدىن قورققىن. چۈنكى ئاللاھ بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسالغۇ يوقتۇر» (بۇخارى رىۋايىتى).

3- ئىجمائىي دەلىلى: پۈتۈن ئىسلام مىللىتى زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ ئىسلام ئاساسلىرىدىن بىرى، ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغان كىشىنىڭ ئىسلام دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. زاكاتنى ئادا قىلىش زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. زاكات بېرىشكە ئىقتىدارى بار تۇرۇپ ئۇنى ئادا قىلىشتىن باش تارتقۇچىلار ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلمايدۇ، چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىش مەسلىسى سەدىقە، ئېھسانغا ئوخشاش كىشىلەرنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىش ئەمەس، بەلكى ئۇ ئىسلام دىنىنىڭ پۇل- مېلى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن مۇسۇلماندىن ئېلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ پېقىرلىرىغا بېرىدىغان ئىقتىسادىي مەجبۇرىيەتتۇر.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ سەۋەبلىرى ۋە غايىسى

پېقىرلىق مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن بىر نوقساندۇر. پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىپ جەمئىيەتتىكى بارلىق مۇسۇلمانلارنى ئوخشاش پاراۋانلىققا، باراۋەرلىككە ۋە بەختلىك تۇرمۇشقا ئىگە قىلىشنىڭ بىردىن- بىر چارىسى مۇسۇلمان بايلىرىنىڭ ئۈستىگە مەلۇم مىقداردا زاكاتنى پەرز قىلىپ بۇيرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن پېقىرلارنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا بۇ مۇقەددەس پەرزنى بەلگىلەش ئارقىلىق جەمئىيەتتە ئىجتىمائىي ئادالەتنى بەرپا قىلىشنى مەقسەت قىلغان. ھازىرقى

دەۋرىمىزدە، بايلاردىن زاكاتنى يىغىپ پېقىرلارغا تارقىتىش ئىشىنى بېۋاسىتە ئۆز ئۈستىگە ئالدىغان ئىسلام ھاكىمىيىتى بولمىسىمۇ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بۇ پەرزنى ھەر قانداق بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆز ۋىجدانى ۋە ئىمانىنىڭ تۈرتكۈسى بىلەن تولۇق ئادا قىلىشى، بۇنىڭ بىلەن جەمئىيەتتىكى پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىشى ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

«زاكات- بىر- بىرى بىلەن ياردەملىشىدىغان بىر- بىرىنى سۆيىدىغان ئادالەتلىك شەپقەتلىك بىر جەمئىيەتنى قۇرۇپ چىقىشنىڭ ئەڭ ئالدىنقى ئامىلىدۇر. چۈنكى، زاكات بايلارنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن جەمئىيەتتىكى پېقىرلارنىڭ ھالىنى ياخشىلىغانلىقى سەۋەبى بىلەن پېقىرلارنىڭ كۈڭۈللىرىدىكى بايلارغا قارىتا ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك ۋە كۆرەلمەسلىك تۇيغۇلىرىنى يېڭىپ بايلار بىلەن پېقىرلار ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا سۆيگۈ ۋە ھەمكارلىقنى پەيدا قىلىش ۋە دىنىي قېرىنداشلىقنى كۈچەيتىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بەختلىك ھايات سۈرۈشىگە كېيىللىك قىلىدىغان بىر ئېسىل ئىبادەتتۇر» («ھوسوعە اقصاد الإسلامى» 23- بەت. ئا. مۇنئىم جامال).

قۇرئان كەرىم بىزگە پاراۋانلىق دەۋر سۈرىدىغان بىر ئېسىل جەمئىيەتنى بەرپا قىلىش يولىدا ئىشلەپچىقىرىش ۋە تەقسىم قىلىشنىڭ ئەڭ يۈكسەك سەۋىيىدىكى مەدەنىي ھەم ماددىي پىرىنسىپلىرىنى ئۈگەتكەن بولۇپ، جەمئىيەتتىكى ئىقتىسادىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتا قۇرئان پىرىنسىپلىرى يەر يۈزىدىكى ئەڭ مۇكەممەل پىرىنسىپلار ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئۇ، شەخسىي مۈلۈكچىلىك بىلەن ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك ئوتتۇرىسىدا ئەڭ ئادىل ۋە مۇناسىپ يولنى تۇتقان.

ئىسلام نەزىرىدە پۇل- مالنىڭ ماھىيىتى

ئىسلام دىنى نەزەرىدە، ئىنسانلار قانچىلىك كۆپ پۇل- مال ئىگىسى بولسۇن ۋە بۇلارنى قانچىلىك جاپا بىلەن ئىشلەپ تاپقان بولسۇن ئۇلار قوللىرىدىكى مال- مۈلۈكنىڭ ئەسلى ئىگىلىرى ئەمەستۇر. بەلكى ئۇلار قوللىرىغا كەلگەن بۇ پۇل- ماللارنى سەرپ قىلغۇچى ۋە كىلىلەر، بەس. چۈنكى مال- مۈلۈكنىڭ ئەسلى ئىگىسى ۋە ئاتا قىلغۇچىسى ئاللاھ تائالادۇر! قۇرئان كەرىم بۇ ھەقىقەتنى جاكارلاپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر﴾ (تاھا سۈرىسى 6- ئايەت).

ئاللاھ تائالا مال- دۇنيانى ئىنسانلارغا ئىككى مەقسەت بىلەن بېرىدۇ: بىرى ئۇلارغا ئېھسان ۋە ئىنتام قىلىش؛ يەنى بىرى، ئۇلارنى بۇ مال- دۇنيا بىلەن سىناش يۈزىسىدىن

بېرىدۇ. مال- دۇنيا كىشىلەرنىڭ ئىقتىدارى ۋە كۈچ- قۇۋۋىتى سەۋەبلىك ئىگە بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئاتاسى ۋە ئېھساندۇر. ئوخشاش ئىقتىدارغا، ئوخشاش دىپلوم ۋە ئوخشاش دەرىجىگە ئىگە، بىر ئىشتا ئىشلەيدىغان ئىككى ئادەمنىڭ بىرىنى ئاللاھ تائالانىڭ باي قىلىدىغانلىقى يەنە بىرىنى ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك ياكى پېقىر قىلىدىغانلىقى بىر رېئاللىقتۇر. ئەگەر مال- دۇنيا ئىقتىدار بىلەنلا قولغا كېلىدىغان نەرسە بولىدىغان بولسا ئىدى، يۇقىرىقى ئىككى ئادەم ئىقتىسادىي جەھەتتە ئوخشاش بولغان بولاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، مۇسۇلمان كىشى ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان پۇل- مالنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشقا مەجبۇر دۇر. بۇ بولسىمۇ زاكاتتۇر. شۇڭا زاكات بەرگۈچىنىڭ «مەن پېقىرلارغا ئۆز مۈلكۈمدىن خەير- ئېھسان قىلىۋاتىمەنغۇ» دەپ مىننەت قىلىشقا ھەققى يوقتۇر. ئەگەر زاكاتنى مىننەت بىلەن بېرىدىكەن، ئۇنىڭ بەرگەن زاكاتى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى زاكاتنى تولۇق ئادا قىلغان كىشى ئاللاھ تائالا تاپشۇرغان ئامانەتنىڭ تېگىشلىكىنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قولىدا قالغان قىسمىنى ھارامدىن (يەنى پېقىرلارنىڭ ھەققىدىن) پاكلىغان كىشىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! پۇل- مېلىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان، ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرمەيدىغان كىشى (نىڭ قىلغان ئەمەلىنى بېكار قىلىۋەتكىنىگە) ئوخشاش، بەرگەن (زاكات ۋە) سەدىقەڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بېكار قىلىۋەتمەڭلار. بۇنداق ئادەم خۇددى ئۈستىگە توپا- چاڭ قونۇپ قالغان، قاتتىق يامغۇردىن كېيىن (يۇيۇلۇپ) يۇرۇنقىدەك بولۇپ قالغان سىلىق تاشقا ئوخشايدۇ. ئۇلار قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) ھېچقانداق ساۋابقا ئىگە بولالمايدۇ. ئاللاھ كاپىر قوۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ.﴾ (بەقەرە سۈرىسى 264- ئايەت).

ئىسلام نەزەرىدە پۇل- مالنىڭ ۋەزىپىسى

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە پېقىرلىقنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى چوڭ بىر يېتەرسىزلىك دەپ قارايدۇ. شۇڭا ئۇ مۇسۇلمانلارنىڭ پاراۋانلىق، باراۋەرلىك ئىچىدە ھايات كەچۈرۈشى ئۈچۈن ئەڭ مۇكەممەل پىرىنسىپلارنى بەلگىلىگەن. ئىسلام دىنى شەرىئىتى بويىچە مال- مۈلۈكنىڭ ۋەزىپىسىنى تۆۋەندىكىدەك 3 كە قىسقارتىشقا بولىدۇ:

1- پۇل- مالنى ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن ۋە بۇيرۇلغان يوللار بىلەن كۆپەيتىش.

2- پۇل- مالنى ئېھتىياجغا قاراپ ئىسراپ قىلماستىن، ھەددىدىن ئاز قىسسىۋالماستىن،

بېخىللىق قىلماستىن نورمال ھالدا قوللۇنۇش.

3- پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى تولۇق ئايرىش ۋە سەدىقە، ياردەم، ئېھسانغا ئوخشاش ئىختىيارى ياردەم ۋاسىتىلىرى بىلەن ئېھتىياج ئىگىلىرىگە ياخشىلىق قىلىش.
يۇقىرىقىلار ئىسلام دىنىنىڭ پۇل- مالنى تەسەررۇپ قىلىشتىكى كۆرسەتمىسىدۇر.

ئىسلام نەزەرىدە ئىشلەشنىڭ قىممىتى

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا ئىشلەشنى پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن ۋە ئىشلىگەننىڭ شەننى، قەدىر- قىممىتىنى ئالاھىدە كۆتۈرگەن يېگانە دىندۇر. مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىنىڭ قۇدرەت تېپىشى ۋە خەلقئارالىق رىقابەتكە دادىل كىرىپ ئۆزىنىڭ يۈكسەك ئورنىنى ساقلاپ قېلىشى يولىدا ئىشلەشنىڭ رولى ئالاھىدە چوڭدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن نەرسىسىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ﴾ دەپ كۆرسەتكەن. (نەجم سۈرىسى 39- ئايەت).

خەلقىمىزدىمۇ: «ئىشلىگەن چىشلەيدۇ» دېدىغان ھېكمەت بار. ھالال رىزىق تېپىش يولىدا ئىشلەش ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ئەمەللەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئەھمىيەتلىك ۋە مۆتىۋەر ئىبادەتتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا بۇيرىغان زاكات، ھەج، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە جىھاد قاتارلىق ئىقتىساد بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەردىن باشقا پەرزلەرنى تولۇق ئادا قىلىش ئۈچۈنمۇ ئىنساننىڭ ساقلىقى ۋە بەدەننىڭ كۈچ- قۇۋۋىتى تەلەپ قىلىنىدۇ. مەلۇمكى، تەن ساغلاملىقىنى ۋە بەدەننىڭ قۇۋۋىتىنى ساقلاش ئىشى كۈندىلىك كېرەكلىك يېمەك- ئىچمەكلەرنى تەمىنلەيدىغان ئىقتىسادقا مۇھتاجدۇر. ئىقتىساد پەقەت ئىشلەش ئارقىلىق قولغا كېلىدۇ. ئىشلەش تەرەققى قىلىشنىڭ ئالدىنقى ئامىلىدۇر. شۇڭا قۇرئان كەرىم پۇل- مال تېپىش ئۈچۈن ئىشلەشنى ئاللاھنىڭ پەزىلىتى تەلەپ قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىبادەت دائىرىسىدىن ساناپ مۇنداق دېگەن: ﴿ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا زېمىنگە تارقىلىپ (ئۆز مەشغۇلاتىڭلار بىلەن بولۇپ) ئاللاھنىڭ پەزىلىتى تەلەپ قىلىڭلار﴾ (جۇمۇئە سۈرىسى 10- ئايەت).

ئاللاھ تائالا ئىشلەشنىڭ قەدىر- قىممىتىنى ۋە ئۇنىڭ مۇكاپاتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەر- ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى (دۇنيادا) ئەلۋەتتە ئوبدان ياشىتىمىز. ئۇلارغا (ئاخىرەتتە) قىلغان ئەمەلدىنمۇ ياخشىراق ساۋاپ بېرىمىز﴾ (نەھل سۈرىسى 97- ئايەت).

ئىسلام دىنىدا ئىبادەتنىڭ دائىرىسى شۇنچىلىك كەڭ بولۇپ، ئۇ ھاياتلىقنىڭ ھەممە

تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنسانىيەتكە پايدىلىق بولغان ھەر قانداق ئىجتىمائىي خىزمەتلەر، دىن ئۈچۈن، ۋەتەن ئۈچۈن ۋە ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش ئۈچۈن ئىشلەشلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلىگەن بولۇش شەرتى بىلەن ئىبادەت دائىرىسىگە كىرىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۇللارغا، پېقىرلارغا ياردەم قىلىش يولىدا يۈرگەن كىشى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلغان مۇجاھىدغا ياكى كېچىسى ئىبادەت قىلىپ، كۈندۈزى روزا تۇتىدىغان ئابىدقا ئوخشاشتۇر» دېگەن (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىشلەشنىڭ ئەھمىيىتىنى ۋە پەزىلىتىنى كۆرسىتىپ: «ھالال رىزىق ئۈچۈن ئىشلەش پەرز دۇر» دېگەن. (ئەھمەت رىۋايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «ھالال رىزىق تېپىش يولىدا ئىشلەش جىھاد تۇر» دېگەن. (سۇيۇتى رىۋايىتى)

«دۇنيالىقنى دەپ ئاخىرەتلىكى ياكى ئاخىرەتلىكى دەپ دۇنيالىقنى تەرك ئەتكەن كىشى سىلەرنىڭ ياخشىلىقلار ئەمەس. ھەر ئىككىسى ئۈچۈن ئىشلەش كېرەك. چۈنكى دۇنيا ئاخىرەت يولىدىكى بىر قونالغۇدۇر. ئىشلەڭلار، كىشىلەرگە يۈك بولۇۋالماڭلار» دېگەن. (دىلمى رىۋايىتى)

«قۇرئان ئايەتلىرى، پەيغەمبەرنىڭ ھەدىسلىرى ۋە بۇرۇنقىلارنىڭ ئەسەرلىرى ئىشلەشنىڭ ئىسلام نەزەرىدە قانچىلىك قەدىر. قىممەتكە ئىگە ئىبادەت ئىكەنلىكىنى سۆزلىمەكتە. قۇرئاندا «ئىشلەش» دېگەن ئىبارە 359 ئورۇندا تىلغا ئېلىنغان. ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئىشلەشكە ۋە شۇ ئارقىلىق تەرەققى قىلىشقا چاقىردى. ئىشلەشكە قادىر بولغانلار ئۈچۈن ئىشلەشنى پەرز قىلدى. دېمەك، ئىشلەش ھەقىقىي ئىماننىڭ ئاساسلىرىدىن بىرىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپ ئايەتلىرىدە «ئەمەل (يەنى ئىشلەش)» نى ئىمانغا يانداشتۇرۇپ بايان قىلغان. («مشكە الفقر» يۇسۇف ئەل قەرداۋىي 26- بەت)

شۇڭا دەيمىزكى، ئىشلەش پېقىرلىققا خاتىمە بېرىش ۋە جەمئىيەتنى تەرەققى قىلدۇرۇش يولىدىكى ئالدىنقى ئامىلدۇر.

مال - دۇنيا غايە ئەمەس

ئىسلام نەزەرىدە مال - دۇنيا غايە ئەمەس. بەلكى ئۇ غايىگە يېتىشنىڭ ۋاستىسىدۇر. مۇسۇلمان كىشى ئۆزىنىڭ ھالالىدىن تاپقان مال - دۇنياسىنى ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ياخشى

ئىشلارغا سەرپ قىلىش ئارقىلىق ئاخىرەتتە جەننەتكە ئېرىشىشتىن ئىبارەت ئۆزىنىڭ ئۇلۇغۋار غايىسىگە يېتىشنىڭ ۋاسىتىسى قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «(ھالادىن تاپقان) ياخشى مال - دۇنيا ياخشى ئىشلارغا سەرپ قىلىشنى بىلىدىغان ياخشى ئادەم ئۈچۈن نېمە دېگەن ياخشى - ھە!» (ھافىز ئىراقىي رىۋايىتى).

كىمكى مال - دۇنيانى ئۆزى ئۈچۈن غايە قىلىۋېلىپ، ھالال - ھارامنى ئايرىماستىن توپلايدىكەن ۋە ياخشى - ياماننى ئايرىماستىن سەرپ قىلىدىكەن، مۇنداقلارنىڭ مال - دۇنياسى ئۆزىنىڭ دۇزاختىن ئورۇن ئېلىشىغا يېتەرلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەقتە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ھارامدىن مال - دۇنيا تاپقان كىشىنىڭ تاپقانلىرىغا بەرىكەت بېرىلمەيدۇ. ئۇنىڭ قىلغان سەدىقىسىمۇ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىغا ھارامدىن قالدۇرغان مىراسلىرى ئۇنىڭ دۇزاختىن ئورۇن ئېلىشى ئۈچۈن يېتەرلىكتۇر. چۈنكى نىجىس (يەنى ھارام) نىجىسنى يوق قىلالمايدۇ. پەقەت پاكىلار بىلەنلا نىجىسلار پاكلىنىدۇ» (ئەھمەد ۋە بەيھەقىي رىۋايىتى).

زاكات بېرىشنىڭ پايدىلىرى

زاكات بېرىشنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى:

زاكاتنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرىنى تۆۋەندىكى 5 نوقتىغا قىسقارتىشقا بولىدۇ:

1- مال - مۈلكىنىڭ زاكاتىنى تولۇق ئادا قىلغان كىشى ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق پەرزلىرىدىن بولغان بىر ئىجتىمائىي پەرزنى بەرپا قىلغان بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ چەكسىز رەھمەت ۋە مەغپىرىتىگە سازاۋەر بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، ناماز ئوقۇغان ۋە زاكاتنى ئادا قىلغان كىشىلەر پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا چوڭ ساۋاپقا ئېرىشىدۇ. ئۇلارغا (ئاخىرەتتە) ھېچ غەم - قايغۇ ۋە قورقۇنۇچ بولمايدۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 277- ئايەت).

2- زاكاتنى ئادا قىلغان كىشى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغان ھەقىقىي مۆمىنلەرنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ. بۇھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى (چۈنكى) ئۇلار نامازلىرىدا ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر، ئۇلار بھۇدە سۆز ۋە ئىشلاردىن يىراق بولغۇچىلاردۇر. ئۇلار زاكاتنى ئادا قىلغۇچىلاردۇر﴾. (مۇمىنۇن سۈرىسى 1-4 ئايەلەر)

3- زاكاتنى ئادا قىلغان كىشىنىڭ ئىمانى كۈچلۈك بولىدۇ. چۈنكى، خالىقنىڭ

(ئاللاھنىڭ) ۋە مەخلۇقنىڭ (يەنى پېقىرلارنىڭ) ھەقىقىي تونۇپ ئۇلارنى يولىدا ئادا قىلمىغان كىشىنىڭ ئىمانى تولۇقلانمايدۇ. ئاللاھنىڭ ھەقىقىي ناماز ئوقۇشقا ئوخشاش ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاش بىلەن ئادا تاپسا، پېقىرلارنىڭ ھەقىقىي ئاللاھ تائالا بۇيرىغان زاكاتنى ئۇلارغا بېرىش بىلەن ئادا تاپقان بولىدۇ. يۇقىرىقى ئىككى خىل ھەقىقىي يولىدا ئادا قىلغان كىشىنىڭ ئىمانى تولۇقلانغان ۋە دۇنيا - ئاخىرەتلىكىمۇ بەختلىك بولغان بولىدۇ.

4- زاكات ئۇنى بەرگۈچىنىڭ قەلبىنى بېخىللىقنىڭ كىرلىرىدىن ۋە شەپقەتسىزلىكنىڭ ئىللەتلىرىدىن پاكيلىغاندەك ئۇنىڭ مال- دۇنياسىنىمۇ ھارامدىن يەنى پېقىرلارنىڭ ھەققىدىن پاكالمايدۇ ۋە بەرىكەت بىلەن كۆپەيتىدۇ. زاكات سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسىمۇ بۇ مەنىلەرنى ئىپادىلىمەكتە.

5- زاكات كىشىگە مەرتلىكنى، سېخىللىقنى، ئۆزئارا ياردەملىشىشنى، رەھىمدىللىقنى ۋە پىداكارلىقنى ئۈگىتىش ئارقىلىق ئۇنى ئىسلامىي گۈزەل ئەخلاققا ئېرىشتۈرۈشكە كېيىللىق قىلىدۇ. نەتىجىدە ئۇنى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆلگىلىك بەندىلىرىدىن قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ.

زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى

زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرىمۇ ناھايىتى كۆپتۇر. زاكات زۆرۈر بولغان ئىجتىمائىي ئىبادەت بولغانلىق ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ پايدىسى زاكاتنى بەرگۈچى ۋە ئالغۇچى ھەر ئىككىسىگە ئورتاق بولغانلىق سىرتىدا، پۈتۈن جەمئىيەتكە مەنپەئەتلىكتۇر. چۈنكى زاكات سۆزى لۇغەت ئېتىبارى بىلەن «پاكالاش» ۋە «ئۆستۈرۈش» دېگەن ئىككى مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇنىڭغا بىئائەن زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرىنى تۆۋەندىكىلەرگە قىسقارتىشقا بولىدۇ:

1- زاكات- پاكالاش مەنىسى بىلەن بايلارنى بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن پاكالاپ، ئۇلارنى مەرتلىك بىلەن سېخىللىقتىن ئىبارەت ئېسىل ئەخلاققا ئېرىشتۈرىدۇ. دۇنيادا مەرتلىك ماختىلىدىغان ئېسىل ئەخلاق بولغىنىدەك، بېخىللىق ھەرقانداق مىللەتنىڭ لۇغەتتە سۆكۈلىدىغان بىر رەزىل خۇلۇقتۇر. بېخىللىقنىڭ ئەڭ يامان بولغىنى شۇكى، ئۇ گاھىدا كىشىلەرنى پۇل- مالغا بېخىللىق قىلىپ ئۆزلىرىنىڭ ھاياتىنى ھالاك قىلىشىغا نومۇسلىرىنى بۇلغىشىغا، پۇلى بىلەن جېنىغا بېخىللىق قىلىپ، ۋەتىنىنى سېتىپ قويۇشىغا سەۋەب بولىدۇ. تارىخمۇ گۇۋاھكى، بېخىللىققا ئادەتلەنگەن ھەر قانداق ئادەم ۋە خەلق نىجات تاپقان ئەمەس. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۆز

نەپسنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلانغانلار مەقسەتكە يەتكۈچىلەردۇر ﴿ تاغابۇن سۈرىسى 11-
ئايەت)﴾ كىمكى بېخىللىق قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ زىيىنى ئۈچۈن بېخىللىق قىلىدۇ.
ئاللاھ (سىلەرنىڭ مال - مۈلكۈڭلاردىن) بېھاجەتتۇر ﴿ (مۇھەممەد سۈرىسى 38- ئايەت).

2- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن، يوقسۇللارنىڭ، يېتىم - يېسىرلارنىڭ ۋە باشقا
ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان پۇل - مالدىن ئۇلارغا چىقىم
قىلىشقا بېخىللىق قىلىدىغان بايلارغا بولغان ئۆچلۈك، ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىك
تۇيغۇلىرىدىن پاكاليدۇ. شۇنداقلا زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن جەمئىيەتنى يوقسۇللار
بىلەن بايلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىدىغان زىددىيەتلەردىن، توقۇنۇشلاردىن ۋە قان
تۆكۈشلەردىن پاكاليدۇ.

3- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن بايلارنىڭ پۇل - ماللىرىنى يوقسۇللارنىڭ
ھەقلىرىدىن پاكاليدۇ. چۈنكى زاكات يوقسۇللارنىڭ ھەققى. زاكاتى بېرىلمىگەن مال
ناپاكتۇر.

4- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنى گۇناھلىرىدىن پاكاليدۇ.
چۈنكى زاكات - ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى دۇرۇس شەكىلدە ئادا قىلغان
كىشىنىڭ گۇناھلىرى شۇ ئىبادەت يۈزىسىدىن ئۆچىرىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق
دېگەن: ﴿ياخشى ئىشلار گۇناھلارنى يوققا چىقىرىدۇ﴾ (ھۇد سۈرىسى 114 - ئايەت).

5- زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ مال - دۇنياسىنى بەرىكەت
بىلەن ئۆستۈرىدۇ. بەزىلەر مۇنداق سوئال قويۇشى مۇمكىن: بېرىلگەن نەرسە
كېمەيمەستىن قانداقمۇ كۆپەيسۇن؟ ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ دەيمىزكى، زاكات بېرىلگەن
مال - دۇنيادىكى ۋاقىتلىق كېمىيىش بولسا، شۇنداق تاشقى كۆرۈنۈش بولۇپ، ئەمما
ھەقىقەتتە ئۇنىڭ ئاقىسىدا بەرىكەت ۋە ئۆسۈش باردۇر.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر كىشىلەرنىڭ پۇل - مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش
ئۈچۈن بېرەر پۇل - مال بەرسەڭلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ. ئاللاھنىڭ
رازىلىقىنى كۆزلەپ بەرگەن زاكاتىڭلار ھەسسىلەپ ئۆسىدۇ﴾ (رۇم سۈرىسى 39- ئايەت)،

﴿بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى ئاللاھ تولدۇرۇپ بېرىدۇ﴾ (سەبەئ سۈرىسى 39-
ئايەت)

ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ھېكمەتلىك سۆزلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇزۇن يىللىق تارىخىي
تەجرىبىلىرى ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ نەزەردە رېئاللىققا ئايلىنغان. ئەمەلىيەتتە، ئاللاھ

تائالا بەرگەن پۇل - مالدىن باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭمۇ ھەقىقىتىنى ئادا قىلىپ كەلگەن بايلارنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم، ئاللاھنىڭ ۋە ئىنسانلارنىڭ ئالدىدا يۈزى يورۇق بولۇپ كەلمەكتە. رېكورتېرلار ۋە سويغۇنچىلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلۈۋاتقان ۋە مال - دۇنياسىنىڭ ئەندىشىسىدە دەھشەتلىك قورقۇنچ ئىچىدە ئۆمۈر سۈرۈۋاتقانلار يەنىلا شۇ بېخىل بايلاردۇر.

6- زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ مەنئىيىتىنى ئۆلتۈرىدۇ. چۈنكى، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىدىغان، يوقسۇللارنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئادەم ئۆزىنىڭ كۆڭلى - كۆكسىنىڭ كېڭەيگەنلىكىنى ۋە قولى ئۇزۇن، روھى ئۈستۈن بولۇپ كۆتىرىلگەنلىكىنى بىردىن ھىس قىلىدۇ.

7- زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن يوقسۇللارنىڭ، يېتىملارنىڭ ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ روھىنى كۈتىرىدۇ. چۈنكى، ئۇلارمۇ ئۆزلىرىنى جەمئىيەتتە يار - يۈلەكسىز، بېچارىلىككە يارىتىلغانمىز، دەپ ھىس قىلىپ ھاياتلىقتىن ئۈمىتلىرىنى ئۈزۈۋەستىن، بۇرادەرلىرىنىڭ ئۇلارنىڭمۇ يۈكلىرىنى يەڭگىللىتىدىغانلىقىنى، قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىشقا ياردەملىشىدىغانلىقىنى ھىس قىلىدۇ. دە، ئۆزلىرىنى بەختلىك ھىس قىلىدۇ.

8- زاكات يۇقىرىقى ھەر ئىككى مەنىسى بىلەن، ئىجتىمائىي باراۋەرلىكنى قوغداشنىڭ ۋاسىتىسىدۇر. قىسقىسى، ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە يېتىم - يېسىر، باققۇچىسىز، ئاجىز، مېيىپ كىشىلەرنىڭ يار - يۈلەكسىز قېلىشىنى جىددى بىر ئىجتىمائىي يېتەرسىزلىك دەپ قارايدۇ ۋە بۇنىڭغا ھەر گىزمۇ يول قويمىدۇ. مۇسۇلمان كىشى ھاياتلىققا كېرەكلىك بولغان ئېھتىياجلىرىنى قامداش يولىدا ئۆز مېھنىتى ۋە ھالال كەسپى بىلەن ئىشلەشكە بۇيرۇلغان. قېرىلىقتىن، ياكى ئاغرىقچانلىقتىن ئىشلەشكە قادىر بولالمىغان ياكى يېتىملىقتىن چارىسىز قالغانلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى مۇسۇلمانلار جامائەسى ھەمكارلىشىپ قامداشقا بۇيرۇلغان. زاكات ئەنە شۇنداق پاراۋانلىق ۋە باراۋەرلىك دەۋر سۈرگەن ئۆلگىلىك بىر جەمئىيەتنىڭ كاپالىتىدۇر.

زاكات بېرىش بىلەن پۇل - مال كېمەيمەيدۇ

بەزىلەر بايلارنىڭ پېقىرلارغا زاكات ياكى ياردەم نامى بىلەن پۇل - مال سەرپ قىلىشىنى ئىقتىسادنى يۈكسەلدۈرۈش ۋە ئۇنى ئۆستۈرۈش يولىدىكى توسقۇنلۇق، يەنە بىر تەرەپتىن زاكات پېقىرلارنى ئىشلىمەستىن كۈن ئۆتكۈزۈشكە ۋە ھورۇنلۇققا ئۈندەيدىغان بىر ئامىل دەپ جۈپلۈيدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ پىكىرلىرى تۈپتىن خاتادۇر. چۈنكى، بايلارنىڭ يۈزىدىن ئىككى يېرىم (2.5%) پىرسەنت زاكات ئايرىغىغا ئۇلارنىڭ ئىقتىسادى

ھېچقانداق بىر چۆكۈشكە ئۇچرىمايدۇ. ئەكسىچە، بەرىكەت بىلەن كۆپىيشكە ئېلىپ بارىدۇ. قۇرئان كەرىم ۋە سەھھ ھەدىسلەر زاكات بىلەن پۇل- مالنىڭ ئۆسۈشى ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق بىر زىتلىقنىڭ يوقلىقىنى تەكىتلىمەكتە. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ئاللاھنىڭ يولىدا بەرگەن نەرسىلىرىڭلارنىڭ ئورنىنى ئاللاھ ئۆزى تولدۇرۇپ بېرىدۇ﴾ (سەبەئ سۈرىسى 39- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «زاكات بىلەن ھېچكىمنىڭ مال- دۇنياسى كېمەيمەيدۇ» دېگەن. (تىرمىزى رىۋايىتى).

يۇقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىسنىڭ روھىغا ئەگەشكەن ۋە مەنىسىنى ياخشى چۈشەنگەن مۆمىنلەرگە ئېنىقكى، زاكات ئۈچۈن چىقارغان پۇل- مالدىكى ۋاقىتلىق كېمىيىش بولسا، ئەمەلىيەتتە كېمىيىش ئەمەس، بەلكى بەرىكەت ۋە كۆپىيىشنىڭ باشلىنىشىدۇر. چۈنكى تەجرىبىلەر بىلەن كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا رېئاللىققا ئايلانغان ھەقىقەتەن شۇكى، ئادەتتە، ئاللاھ بەرگەن پۇل- مېلىنىڭ زاكاتىنى تولىقى بىلەن ئادا قىلىپ، ئۇنىڭدىن باشقا ئىختىيارى ياردەملەرنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن بايلارنىڭ بايلىقى ھېچقانداق بىر ئىقتىسادىي بۇھرانغا ئۇچرىماستىن كۈندىن- كۈنگە كۆپىيىپ ۋە ھەسسىلەپ ئۆسۈپ تۇرماقتا. ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالا ۋە خەلق ئالدىدىمۇ نام- شوھرىتى ئاشماقتا. بەرىكەت ۋە ئاتا- ئېھسان ئاللاھ تائالانىڭ قولىدا، ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈپ، جەمئىيەتتىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى ئادا قىلىپ كەلگەنلەر بىلەن ھەمىشە بىللە، ئۇلارنىڭ پۇل- ماللىرىنى ئۈستۈرۈپ بېرىشكە ئاللاھ تائالا ئۆزى بىۋاسىتە كېپىلدۇر.

ئەمدى زاكات پېقىرلارنىڭ ئىشلىمەستىن كۈن ئۆتكۈزۈشىگە ۋە ھورۇنلىقىغا سەۋەپ بولىدۇ، دېگەن سەپسەتكە كەلسەك، زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر قۇرئان كەرىمنىڭ بېۋاسىتە بەلگىلىمىسى بويىچە، پېقىرلار، مىسكىنلەر، قەرزدارلار، ئىقتىسادتىن ئايرىلىپ قالغان مۇسۇلمانلار، ئازاتلىققا ئېرىشىش ئۈچۈن مەبلەغگە ئېھتىياجلىق قۇللار ۋە باشقىلار قاتارلىق 8 خىل شەخستۇر. بۇلار ئېھتىياجلىرىنى ئىشلەپ تېپىشقا قۇدرىتى يەتمەيدىغان ۋە جىددىي ياردەمگە ھەقىقىي ئېھتىياجلىق بولغان شەخسلەردۇر. ئەمما كۈچ- قۇۋۋىتى جايىدا، تېنى ساق كىشىلەرگە زاكات بېرىش مەنىسى قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا مۇنداق دېگەن: «بايلارغا ۋە ئىشلەشكە قادىر بولغانلارغا زاكات ھالال بولمايدۇ» (تىرمىزى رىۋايىتى).

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى باشقىلارنىڭ ياردىمىگە يۆلەنىپ كۈن ئۆتكۈزۈشتىن قەتئىي مەنئى قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە: «ئەڭ ياخشى كەسىپ كىشىنىڭ ئۆز قولىنىڭ مېھنىتىدۇر» (سۇيۇتى مەجمۇئەسى)

«ئاللاھ كەسپدار مۆمىنى سۆيىدۇ» (بەيھەقىي رىۋايىتى).

«بەرگۈچى قول ئالغۇچى قولىدىن ئەلۋەتتە ئۈستۈندۈر» دېگەن (مۇسلىم رىۋايىتى).

زاكات بەرمەسلىكنىڭ گۇناھى

پۇل - مالنىڭ ئەسلى ئىگىسى ئاللاھ تائالا بولۇپ، قولىمىزدىكىسى ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە ئىنئام ۋە سىناق تەرىقىسىدە ئاتا قىلغىنىدۇر. پۇل - مال ياخشى ئىشلارنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ياردەمچى بولغاندەك، گاھىدا كىشى ئۈچۈن تۈگمەس بالايى ئاپەت ۋە بەختسىزلىكلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، پۇل - مال ئىگىلىرىنىڭ ئۆز قولىدىكى پۇل - مالغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ھەق - ھوقۇقلارنى تونۇماسلىقى ۋە ئۇنى يولىدا ئىشلەتمىگەنلىكىدىن ئىدى. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا مال - دۇنيانى ئاتا قىلىش بىلەن بىرگە ئۇنى ياخشى يوللارغا ئىشلىتىشكە بە ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئۇنىڭدىكى ھەقلىرىنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرىغان. ﴿ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەنمۇ (ئاللاھنىڭ ئېھتىياجلىق بەندىلىرىگە) ياخشىلىق قىلغىن﴾ (قەسەس سۈرىسى 77 - ئايەت).

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمان پۇل ئىگىلىرىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە خەير - ئېھسان قىلىشقا بۇيرىغاندىن باشقا، ئۇلارنىڭ مال - دۇنياسىدىن مۇئەييەن مىقدارنى ئۇلارغا زاكات يولى بىلەن بۆلۈپ بېرىشنى پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن. ﴿ئۇلارنىڭ (يەنى مۇسۇلمان پۇل ئىگىلىرىنىڭ) پۇل - ماللىرىدا تىلەيدىغان پېقىرىغا ۋە تىلىمەيدىغان پېقىرىغا بېرىشكە تېگىشلىك بولغان مۇئەييەن ھەق (يەنى زاكات) باردۇر﴾ (مەئارىج سۈرىسى 24 - 25 - ئايەتلەر).

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرىدە زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى تىكىتلىگەن ۋە زاكاتنى نەرمىگۈچىلەرنىڭ (ئاخىرەتتە) تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز قاتتىق ئازاب - ئوقۇبەتلەرگە دۇچار بولىدىغانلىقىنى جاكارلىغان.

﴿ئى مۆمىنلەر! ھىبىرلەر ۋە راھىبەلەردىن (يەھۇدىي ۋە خرىستىئان ئۆلۈملىرىدىن) نۇرغۇنلىرى كىشىلەرنىڭ پۇل - ماللىرىنى ھەققەتەن ھارام يەيدۇ، (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ دىنىغا كىرىشتىن توسىدۇ، ئالتۇن - كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى ئاللاھنىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دۇختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بىشارەت بەرگەن. ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن - كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پىشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ. ئۇلارغا: ”بۇ

سىلەرنىڭ ئۆزۈڭلار ئۈچۈن يىغقان ئالتۇن - كۈمۈشۈڭلار (سىلەر بۇ دۇنيايىڭلاردىكى ئاللاھنىڭ ئېھتىياجلىق بەندىلىرىگە بېرىلىشكە تېگىشلىك ھەققىنى ئادا قىلمىدىڭلار) يىغقان ئالتۇن - كۈمۈشۈڭلارنىڭ ۋاپاسىنى تېتىڭلار» دېيىلىدۇ. (تەۋبە سۈرىسى 34 - ئايەت).

﴿ئاللاھ ئۆز پەزىلىدىن بەرگەن نەرسىلەرگە (يەنى پۇل - مالغا) بېخىللىق قىلىدىغانلار بېخىللىقنى ئۆزلىرى ئۈچۈن پايدىلىق دەپ گۇمان قىلمىسۇن، ئەمەلىيەتتە، بۇ ئۇلار ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. ئۇلارنىڭ بېخىللىق قىلغان نەرسىسى قىيامەت كۈنىدە ئۇلارنىڭ بويىغا تاقاق قىلىپ سېلىنىدۇ﴾ (ئال ئىمران سۈرىسى 180 - ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا مۇنداق دېگەن: «ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا بايلىقلارغا ئىگە بولۇپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ھەققىنى (زاكىتىنى) بەرمىگەن كىشىگە قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ مال - دۇنيالىرى دۇزاختا قىزىتىلغان تۆمۈرلەرگە ئايلىنىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ پىشانىسى، مۇرىسى ۋە ئۆشنىسى بۇ تۆمۈرلەر بىلەن داغلىنىدۇ. تۆمۈرلەر سوغۇپ قالغان ھامان يەنە قايتا قىزىتىلىپ يېقىلىدۇ. بىر كۈنى دۇنيانىڭ ئەللىك مىڭ يىلىغا توغرا كېلىدىغان قىيامەت كۈنىدە، ئىنسانلار ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىلىپ بولغىچە شۇنداق داغلىنىپ ئازاپلىنىش داۋام قىلىدۇ. ئاندىن جەننەتكە ياكى دۇزاخ تەرەپكە بولغان ئۆز يولىنى كۆرىدۇ» (مۇسلىم رىۋايىتى)

«ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان پۇل - مالنىڭ زاكىتىنى بەرمىگەن كىشىگە قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ مال - دۇنيالىرى ئىككى كۆزىنىڭ ئۈستىدە قورقۇنۇشلۇق قارا مېڭى بولغان ھەيۋەتلىك بىر ئىلانغا ئايلىنىپ كېلىپ ئۇنىڭ بويىغا يۆرگىشىدۇ ۋە ئۇنىڭغا: «مەن سېنىڭ دۇنيادا يىغقان مال - دۇنيانىڭ دەيدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن ھەرەمنى تاۋاپ قىلىۋېتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇ كەبىنىڭ سايىسىدا ئولتۇراتتى، ئۇ مېنى كۆرۈپ: «مۇشۇ كەبىنىڭ رەببى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، ئۇلار چوقۇم زىيان تارتقۇچىلاردۇر! ئۇلار چوقۇم زىيان تارتقۇچىلاردۇر!» دەپ تەكرارلىدى. مەن ئۇنىڭدىن، - يارەسۈلەللا! ئاتا - ئانام سىزگە پىدا بولسۇنكى، ئۇلار زادى كىملىرى؟ - دەپ سورىۋىدىم، - ئۇلار پۇل - ئىگىلىرىدۇر. پەقەت مال - دۇنياسىدىن ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلغانلار بۇلارنىڭ سىرتىدا. ئەمما بۇنداقلا بەكمۇ ئاز. تۆگە، كالا، قوي ۋە باشقا بايلىقلارغا ئىگە بولغان تۇرۇپ زاكات بەرمىگەن قانداقلا ئادەم بولسۇن، ئۇنىڭ مال - دۇنيالىرى قىيامەت كۈنىدە چوڭ مۇڭگۈزلۈك ھايۋانلارغا ئايلىنىپ كېلىپ ئۇنى مۇڭگۈزلىرى بىلەن ئۈسسۈپ يەنجىشكە باشلايدۇ. ئۇلارنىڭ ئاخىرى تۈگىگەن

ھامان باشتىكىلىرى قايتا كېلىپ قىيىناشقا داۋام قىلىدۇ « دىدى. (مۇسلىم رىۋايىتى).

ئىككىنچى بۆلۈم: زاكاتنىڭ پەرزلىكى

زاكات - ئىسلام دىنىدا، مۇسۇلمان پۇل - مال ئىگىلىرىدىن ئېلىپ جەمئىيەتتىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بېرىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن بىر دىنىي سېلىقتۇر.

زاكات سۆزى لۇغەت ئېتىبارى بىلەن، پاكلاش ۋە ئۆستۈرۈش دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. زاكاتنىڭ ئىسلام شەرىئەت ئىستېمالدىكى مەنىسى: مەخسۇس شەرتلەرگە ئاساسەن، مۇئەييەن مىقداردىكى مالنى ھەقىقەت بولغان شەخسلەرگە تاپشۇرۇش دېمەكتۇر.

زاكاتتىن ئىبارەت بۇ ئىجتىمائىي پەرزنى ئادا قىلىش كاتتا ئىبادەتلەردىن سانالغىنىدەك، زاكات بېرىشكە ئىقتىدارى يېتىدىغان تۇرۇپ، ئۇنى ئادا قىلماسلىق ئەڭ ئېغىر گۇناھتۇر.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

زاكات تۆۋەندىكى شەرتلەرگە توشقان كىشىلەرگە پەرز بولۇپ بۇيرىلىدۇ:

- 1- مۇسۇلمان بولۇش.
- 2- بالاغەتكە يەتكەن بولۇش.
- 3- ئەقىل - ھوشى جايىدا بولۇش.
- 4- مەلۇم مىقداردا پۇل - مالغا ئىگە بولۇش.
- 5- پۇل - مالغا ئىگە بولغىنىغا بىر يىل توشۇشى.
- 6- قەرزدار بولماسلىق.

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

زاكاتنىڭ بىرىنچى شەرتى: مۇسۇلمان بولۇش

ھەرقانداق بىر ئىبادەتنى ئورۇنلاشقا بۇيرۇلۇش ۋە ئۇنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن مۇسۇلمان بولۇش شەرت بولغىنىدەك، زاكاتتىن ئىبارەت بۇ ئىجتىمائىي پەرزنى ئادا قىلىش ئۈچۈنمۇ مۇسۇلمان بولۇش شەرتتۇر. مۇسۇلمان بولمىغانلار ئىسلام ئىبادەتلىرىگە بۇيرۇلمىغان. چۈنكى، ئۇلار بۇ ئىبادەتلەرگە سالاھىيەتلىك ئەمەستۇر.

زاكاتنىڭ ئىككىنچى شەرتى: بالاغەتكە يەتكەن بولۇش

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بالاغەتكە يەتكەن بولۇش شەرتتۇر. بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىلكىدىكى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل - مالغا زاكات كەلمەيدۇ. بۇ ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ قارىشى بولۇپ، شافىئىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ قارشىچە، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىلكىدىكى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل - مالغىمۇ زاكات كېلىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى شۇكى، زاكات ئىقتىسادىي ئىبادەت بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بالاغەتكە يەتكەن بولۇش شەرت ئەمەس، بۇنىڭغا بىنائەن، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىگىلىكىدىكى پۇل - مېلىدىنمۇ زاكات ئايرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ زاكاتىنى ئۇلارنىڭ ئىگىلىرى ئۇلارنىڭ مەخسۇس مېلىدىن ئايرىپ بېرىدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ دەلىلى بولسا، زاكاتمۇ ناماز، روزا، ھەج ۋە باشقا ئىبادەتلەرگە ئوخشاش ئىسلام پەرزلىرىدىن بىرى بولغانلىقتىن ئۇنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈنمۇ بالغ بولۇش شەرتتۇر. چۈنكى ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ ئادا قىلىنىشى ئۈچۈن بالغ بولۇش شەرتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈچ خىل كىشى قىلمىشلىرى ئۈچۈن جاۋاپكارلىققا تارتىلمايدۇ: ھوشىدىن كەتكەن كىشى ھوشىغا كەلگىچىلىك، ئۇخلىغان كىشى ئويغانغىچىلىك ۋە كىچىك بالىلار بالاغەتكە يەتكىچىلىك» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

بۇ مەسىلىدە ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ دەلىلى كۈچلۈك بولغانلىقى ئۈچۈن بىزمۇ بۇ مەزھەبىنىڭ قارىشىغا قوشۇلۇمىز.

زاكاتنىڭ ئۈچىنچى شەرتى: ئەقىل - ھوشى جايىدا بولۇش

زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل - مالغا ئىگە بولغان ساراڭلارغا زاكات پەرز بولمايدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا بۇيرۇلغۇچىنىڭ ئەقىل - ھوشى جايىدا بولغان بولۇشى شەرتتۇر. ساراڭلارمۇ بۇ مەسىلىدە بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارغا ئوخشاشتۇر. مانابۇ، ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ قارىشىدۇر.

ئەمما شافىئىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىدە، ئەقىل ھوشى جايىدا بولمىغان ساراڭلارنىڭ زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل - مېلى بولسا ئۇلارنىڭمۇ زاكات بېرىشى پەرز بولىدۇ. ئۇلارنىڭ پۇل - مېلىنىڭ زاكاتىنى ئۇلارنىڭ ئىگىلىرى ئۇلاردىن ۋەكىل بولۇپ ئۇلارنىڭ ماللىرىدىن بېرىدۇ.

ھەر ئىككى مەزھەبىنىڭ دەلىلى يۇقىرىقى، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ مەسىلىسى توغرىلىق كەلتۈرۈلگەن دەلىللەرنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ مەسىلىدىمۇ ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ قارىشى ئەمەل قىلىشقا ئەرزىيدۇ.

زاكاتنىڭ تۆتىنچى شەرتى: مەلۇم مىقداردا پۇل - مالغا ئىگە بولۇش

ئىسلام شەرىئىتى زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلىگەن مىقدارغا يەتمىگەن پۇل - مالغا ئىگە بولغان كىشىگە زاكات پەرز ئەمەس. چۈنكى زاكات بايلار ئۈچۈن بۇيرۇلغان بىر پەرزدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «زاكات - مۇسۇلمان بايلىرىدىن ئېلىپ ئۇلارنىڭ پىقىرلىرىغا بېرىلىدىغان بىر پەرزدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى ۋە مۇسلىم راۋايىتى)

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن - بەزى كىشىلەرنىڭ چۈشەنگىنىدەك - ئاتاغلىق بايلاردىن ياكى مىليونېرلاردىن بولۇش شەرت ئەمەس. بەلكى زاكاتنى پەرز قىلىدىغان مىقدار شەرىئەتتە بايلىق دەپ سانالغان مىقدار بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ، كىشىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى 200 دىرھەم (595 گرام) كۈمۈش ياكى 20 مىسقال ياكى 20 دىنار (21 ئىيارلىق ئالتۇندىن 85 گرام) ئالتۇننىڭ قىممىتىدىكى پۇل - مېلىنىڭ بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىدىن تاشقىرى 85 گرام ئالتۇن ياكى 595 گرام كۈمۈش كەلگىچىلىك ئىقتىسادقا ئىگە بولغان كىشى ئۈچۈن زاكات پەرز بولىدۇ. چۈنكى ئائىلىسىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى ھالدا يۇقىرىقى زاكات مىقدارىغا ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەكىگە ئىگە بولغان ئادەم ئىسلام شەرىئىتى نەزەرىدە باي ھېسابلىنىدۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭ زاكات بېرىشى پەرز بولۇپ بۇيرۇلغان بولىدۇ.

پېقىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتۇش مەقسىتىدە، يۇقىرىقى ئالتۇن ۋە كۈمۈش مىقدارىنىڭ قايسىسىنىڭ قىممىتى ئەرزان بولسا شۇ ھېسابقا ئېلىنىدۇ، يەنى 85 گرام ئالتۇننىڭ باھاسى 595 گرام كۈمۈشنىڭ باھاسىدىن ئەرزان بولسا، زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئالتۇننىڭ مىقدارى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ. ئەگەر 595 گرام كۈمۈشنىڭ باھاسى 85 گرام ئالتۇننىڭ باھاسىدىن ئەرزان بولسا، زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن كۈمۈشنىڭ مىقدارى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىدا ئېتىبار قىلىنىدىغان مىقدارنى بەلگىلەپ: «20 مىسقال (ياكى 20 دىنار) غا يەتمىگەن ئالتۇنغا زاكات كەلمەيدۇ. ئالتۇن 20 مىسقالغا يەتسە ۋە ئۇنىڭ مۈلكىگە كىرگەنگە بىر يىل ئۆتسە، ئۇنىڭدىن يېرىم مىسقال زاكات بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ بولغىنىغا شۇ ھېساب (يەنى 20 مىسقالغا يېرىم

مىسقالدىن زاكات بېرىش) بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. ئىگە بولغىنىغا بىر يىل ئۆتمىگەن پۇل - مالغا زاكات كەلمەيدۇ» (ئەھمەد، بەيھەقىي ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

« بەش ئاۋاققا يەتمىگەن كۈمۈشكە زاكات كەلمەيدۇ » دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى).

بىر ئاۋاق 40 دىرھەمگە تەڭ. نەتىجىدە، 5 ئاۋاق 200 دىرھەم (يەنى: $5 \times 40 = 200$ دىرھەم)گە، 200 دىرھەم 595 گرامغا تەڭ بولىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر 20 دىنار (يەنى 20 مىسقال) ئالتۇندىن بىر مىسقال ۋە ھەر 40 دىرھەم كۈمۈشتىن بىر دىرھەم زاكات بېرىشكە بۇيرۇيتتى» (ترمىزى رىۋايىتى).

يۇقىرىقىلار ئىسلام شەرىئىتىنىڭ زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلىگەن مۇئەييەن مىقدارى بولۇپ، بۇنىڭدا بايلارنىڭ ۋە ئوتتۇرىھاللارنىڭ ماددىي ياردىمى بىلەن ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ يۈكلىرىنى يەڭگىللىتىش كۆزدە تۇتۇلغان. يۇقىرىقى مۇئەييەن مىقداردىن ئاز ئىقتىسادقا ئىگە بولغان كىشىلەرگە زاكات پەرز ئەمەستۇر. بىراۋنىڭ زاكات بېرىشكە سالماھىيەتلىك بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ نورمالدىكى ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى يۇقىرىقى زاكات ئۆلچىمىگە يەتكەن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك مىقداردا پۇل - مېلى بولۇشى شەرتتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىدىكى كىيىم - كېچەكلىرى، ئۆي - ئىمارەتلىرى، ئىشلىتىۋاتقان ماشىنىلىرى ۋە ئايالىنىڭ، قىزلىرىنىڭ، كېلىنلىرىنىڭ زىننەت بويۇملىرى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش ئۆلچىمىگە كىرمەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭ ئۆي - ئىمارەتلىرى قانچىلىك ھەشەمەتلىك، ئىشلىتىۋاتقان ماشىنىسى قانچىلىك قىممەت باھالىق بولۇپ كەتسۇن ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇلار ئېھتىياجنىڭ ئىچىدىكى شەيئىلەردۇر. شۇنىڭدەك، ئۆي جاھازلىرى، سانائەت ئەشياسلىرى، كىتاب - ماتېرىياللىرى ۋە مۇجاھىدلارنىڭ قۇراللىرى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش ئۆلچىمىگە كىرمەيدۇ ۋە زاكات كەلمەيدۇ. يۇقىرىقىلار قوللىنىش ئۈچۈن ئەمەس، تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان بولسا، ئۇلارغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ.

زاكاتنىڭ بەشىنچى شەرتى: پۇل - مالغا ئىگە بولغانغا بىر يىل ئۆتۈشى

زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يېتەرلىك بولغان مۇئەييەن زاكات مىقدارىغا ئىگە بولغاندىن باشلاپ قەمەرىيە (ھىجرىيە) يىل ھېسابىدا تولۇق بىر يىلنىڭ ئۆتۈشى زاكاتنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر. ئىگە بولغانغا بىر يىل تولۇق توشمىغان پۇل - مالغا زاكات كەلمەيدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل

توشمىغان مال - مۈلۈككە زاكات كەلمەيدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئەمما ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشەرە زاكاتىنى ئايرىش ئۈچۈن يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئۇلارنى يىغقان كۈنى ھېسابتۇر. مەدەنلەر ئۈچۈنمۇ ئۇلارنى چىقارغان كۈنى ھېسابقا ئېلىنىدۇ.

ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى بىرىنچى ئورۇندا قويىدۇ. پۇل - مال ئىگىلىرىنى زىيانغا ئۇچرىتىشىنى خالىمايدۇ. شۇڭا ئۇ بايلارغا زاكات چىقىرىشنى پەرز قىلىش بىلەن بىرگە، زاكاتنى ئادا قىلىشتىن بۇرۇن ئۇلارغا تولۇق بىر يىل ۋاقت بەرگەن. مانابۇ، ئۇلارنىڭ پۇل - ماللىرىنى تىجارەت ۋە باشقا يوللۇق ۋاسىتىلەر بىلەن ئۆستۈرۈۋېلىشى، ئاندىن زاكاتنى دەسمى مالدىن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ چىققان پايدىسىدىن بېرىشى ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىپ بەرگەنلىك بولۇشى ئېھتىمال. ئەگەر پۇل ئىگىلىرى ئۆزلىرىنىڭ دەسمىلىرىنى بۇيرۇلغان يوللار بىلەن ئۆستۈرۈشكە تىرىشمىغانلىقتىن ئۆستۈرۈلمىگەن بولسا، ئۇ ئۆزلىرىنىڭ يېتەرسىزلىكىدىندۇر. ئەمما زاكات بۇ ھالەتتىمۇ ئۇلارنىڭ زىممىسىدىن ساقىت بولمايدۇ.

زاكاتنىڭ ئالتىنچى شەرتى: قەرزدار بولماسلىق

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن قەرزدار بولماسلىق شەرتتۇر. چۈنكى زاكات - نورمالدىكى ئېھتىياجىدىن تاشقىرى مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن پۇل - مالغا ئىگە بولغانلارغا بۇيرۇلغان پەرزدۇر. ھالبۇكى، قەرزدار بولغان ئادەم ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا زاكات پەرز ئەمەستۇر. ئەگەر بىراۋنىڭ نورمال ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى زاكات بېرىش مىقدارىغا يېتىپ ئاشىدىغان پۇل - مېلى بولۇپ ئۈستىدە بۇ مىقدارنى بېسىپ چۈشىدىغان كۆلەمدە قەرز بولسا ئۇ باي ھېسابلانمايدۇ. بەلكى پېقىرنىڭ قاتارىغا كېرىدۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭغا زاكات پەرز بولمايدۇ. ئەگەر بىراۋنىڭ قولىدا نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى پۇل - مېلى بار بولۇپ، ئۈستىدە قەرز مۇ بولسا، ئۇ ئاۋۋال قەرزنى قايتۇرىدۇ، ئاندىن قەرزدىن ئاشقىنى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش مىقدارىغا يەتسە ئۇنىڭدىن زاكات بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ مىقدارغا يەتكۈدەك نەرسە قالمىسا ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «زاكات بايلاردىن ئېلىنىدۇ. زاكاتنىڭ پەرز بولۇش مىقدارىغا يەتكۈدەك پۇل - مېلى بولمىغان ئادەم باي ھېسابلانمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن (بۇخارى رىۋايىتى).

ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ماۋزۇدا: «قولىدا مىڭ دىرھەم پۇلى بولغان بولسىمۇ، ئۈستىدە مىڭ دىرھەم قەرزىسى بار ئادەمگە زاكات پەرز ئەمەستۇر» دەپ

كۆرسەتكەن.

زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ شەرتى

ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ھەر قانداق بىر پەرزنى ئادا قىلىشنىڭ ئۆزى ئىبادەت بولغاندەك، زاكاتنى ئادا قىلىش كاتتا ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا كۆڭۈلدە نىيەت باغلاش شەرت قىلىنغاندەك، زاكاتنى ئادا قىلىشتىمۇ ئۇنى نىيەت قىلىش شەرتتۇر. ئۇ بولسىمۇ، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى بەرگەن ۋاقتىدا ياكى ئۇنى بېرىش ئۈچۈن مۇمىي مېلىدىن ئايرىغان ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ زاكات بېرىۋاتقانلىقىنى كۆڭلىدە ھەس قىلىشى دېمەكتۇر. لېكىن زاكاتنى ئالغۇچى پىقىرلارنىڭ ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى بىلىشى شەرت ئەمەس. ھەتتا زاكات بەرگۈچى زاكات ئالغۇچىنىڭ كۆڭلىنى ئايغانلىقتىن ئىچىدە زاكاتنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ئالغۇچىغا ھەدىيە ياكى ياردەم ناملىرى ئاستىدا بەرسىمۇ زاكات ئادا تاپىدۇ. چۈنكى نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇنى ئېلان قىلىش شەرت ئەمەس. پەقەت ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى ئاللاھ تائالانىڭ بىلىشى يېتەرلىكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، ھەر قانداق ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھغا خالسى (نىيەت بىلەن) قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى﴾ (بەيىنە سۈرىسى 4-ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولۇشى نىيەتلەر بىلەن بولىدۇ. ھەر كىم ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە يېتىدۇ» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

يۇقىرىقى شەرتكە بىنائەن، بىراۋ بىرسىدىن قەرز ئالغان بولۇپ، ئۇنى ۋاقتىدا قايتۇرالمىغان بولسا، قەرز بەرگۈچىنىڭ مەزكۇر قەرزنى زاكاتقا ھېسابلىشى جائىز ئەمەس. چۈنكى ئۇ قەرزنى بەرگەن ۋاقتىدا زاكاتنى نىيەت قىلغان ئەمەس، بەلكى قەرز ھېسابىدا بەرگەن. بۇنداق شارائىتتا، قەرز بەرگۈچى ئۆزىنىڭ زاكاتقا بېرىش ئۈچۈن ئايرىغان پۇلىنى قەرزدارغا زاكات نىيىتى بىلەن بېرىپ بولۇپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن قەرزىنى سۇرسا ۋە ئالسا بولىدۇ.

ھەنبەلى مەزھىبىنىڭ كۆرۈشىچە، زاكاتنىڭ نىيىتىنى زاكات بېرىشتىن ياكى زاكات بېرىلىدىغان مىقدارنى ئۇمۇمى مالدىن ئايرىشتىن قىسقا بىر مۇددەت بۇرۇن قىلىشۇمۇ جائىزدۇر. چۈنكى، زاكاتنى ئۇنىڭغا ھەقىقەت بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىگە يەتكۈزۈپ

بېرىش ئىشىدا ئۆزى ئۈچۈن باشقىسىنى ۋەكىل قىلىش جائىزدۇر. ئىبنى قۇدامە «المغنى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «زاكات بەرگۈچى ئۆزىنىڭ پۇل-مېلىنىڭ زاكىتىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە تاپشۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن زاكاتنى نىيەت قىلغان ھالدا بىراۋنى ئۆزىنىڭ ئورنىدا ۋەكىل قىلىپ زاكاتقا ئايرىلغان مىقدارنى ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇرغان بولسا، ۋەكىل بولغان كىشىنىڭ قايتا نىيەت قىلىشى شەرت ئەمەس. ئەگەر زاكات مېلىنىڭ ئىگىسى زاكاتنى نىيەت قىلمىغان بولسا ۋە كىلىنىڭ نىيەت قىلغىنىنىڭ پايدىسى يوق. چۈنكى زاكات بەرگۈچى ئۇ ئەمەس» («المغنى» 4- جىلد 88- بەت: ئىبنى قۇدامە).

زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى

نورمال ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى زاكات بېرىشكە تېگىشلىك بولۇش مىقدارىغا يەتكەن پۇل-مالغا ئىگە بولغان كىشىنىڭ ئۇنىڭغا ئىگە بولغىنىغا تولۇق بىر يىل تولۇشى بىلەن ئۇنىڭ زاكىتىنى كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىشى بەلگىلىنىدۇ. بۇ پۈتۈن قىھىشۇناس ئالىملىرى بىرلىككە كەلگەن مەسىلىدۇر. چۈنكى، زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى بەلگىلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى كېچىكتۈرۈش زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. يەنە بىر تەرەپتىن پەرز بولۇپ بەلگىلىنىپ بولغان زاكاتنى ۋاقتىدا ئادا قىلمىغان كىشى ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا كۆپ ھاللاردا زىيانكەشلىك قىلغان بولىدۇ. چۈنكى، مۇبادا ئۇ زىيانغا ئۇچراپ ياكى تىجارىتى بۇھرانغا ئۇچراپ پۇل-مالدىن ئايرىلىپ قالسا، بەلگىلىنىپ بولغان مەزكۇر زاكات ئۇنىڭ زىممىسىدىن ساقىت بولمايدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئۆزىنى ۋە ئېھتىياج ئىگىلىرىنى زىيانغا ئۇچراتقان بولىدۇ. شۇڭا زاكاتنى يىلىنىڭ توشۇشى بىلەن تەڭ كېچىكتۈرمەستىن بېرىش پەرز دۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: «مالغا ئارىلاشقان زاكات ئاخىرى شۇ مالنى ھالاك قىلماي قالمايدۇ» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى) يەنى ئىگە بولغىنىغا بىر يىل تولغاندىن كېيىنمۇ زاكاتنى ئايرىلمىغان پۇل-مال ئاخىرى ھالاكەتكە يۈز تۇتىدۇ، دېگەنلىك.

زاكاتنى بېرىشكە تېگىشلىك پۇل-مالغا ئىگە بولغىنىغا بىر يىل تولماستىن، پۇل-مالدىن ئايرىلىپ قالغان كىشىگە زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىگە بولغان پۇل-مالغا بىر يىل تولۇشى زاكاتنىڭ پەرز بولۇپ بەلگىلىنىشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ئەمما يىل توشقاندىن كېيىن زاكاتنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە چىقىرىپ بېرىشتىن بۇرۇن ھالاك بولغان پۇل-مالنىڭ زاكاتى ئۇ كىشىنىڭ زىممىسىدا قالغان بولىدۇ. ئۇ پەقەت بېرىش بىلەنلا ئادا تاپىدۇ. چۈنكى، بۇ زاكات پۈتۈن شەرتلىرى تولۇق بولغان ۋە بېرىشلا قالغان زاكات

بولغانلىقتىن، ئۇ كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ. شۇڭمۇ ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى يىل توشقان ھامان زاكاتنى كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىشنىڭ تولىمۇ زۆرۈرلىكىنى ھەممىسى بىردەك تەكىتلەيدۇ.

زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن ئادا قىلىشقا بولامدۇ؟

ئالدى بىلەن شۇنى كەسكىن ئېيتىش كېرەككى، ئىسلام دۇنياسىدىكى پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرى زاكاتنى ۋاقتىدىن بۇرۇن ئادا قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا ئىتتىپاقتۇر. ئۇلار بۇ ماۋزۇدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن بېرىشكە رۇخسەت قىلغان قىلغانلىقىنى ئاساس قىلىدۇ، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن ئادا قىلىش مەسلىسى ھەققىدە سورىغىنىمدا، ئۇ بۇنىڭغا رۇخسەت قىلغان» دەيدۇ. (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

ھەسەنۇلبەسرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ 3 يىللىق زاكات مىقدارىنى ئالدىنلا بەرگەن كىشىنىڭ بەرگەن بۇ زاكاتنى ئادا تاپامدۇ، دەپ سورالغىنىدا، ئۇنى ئادا تاپىدۇ ۋە جائىز، دەپ پەتىۋا بەرگەنلىكى قەيت قىلىنغان.

بىزمۇ يۇقىرىقىلارنىڭ پىكىرىگە قوشۇلۇپ دەيمىزكى، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا ئالدىراڭلار﴾ دەيدۇ. (بەقەرە سۈرىسى 148 - ئايەت)

ئىسلام پەزىلىرىدىن بىرى بولغان زاكاتنى ئادا قىلىش شۈبھىسىزكى ئەڭ ياخشى ئەمەل - ئىبادەتتۇر. بۇنداق ئىكەن، خالىغان كىشىنىڭ بىر يىللىق، ئىككى يىللىق ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك يىلنىڭ زاكاتىنى ئالدىنلا بېرىشى جائىزدۇر ۋە ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا ئالدىرىغانلىقىدۇر. خۇسۇسەن، مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا قۇرغاقچىلىق يەر تەۋرەش، سەل، سوقۇش ۋە باشقىلار قاتارلىق پالاکەتلەر كەلگەن ۋاقتلاردا ئۇلارنىڭ دەرتلىرىگە دەرمان بولۇش ئۈچۈن كېلىدىغان يىللارنىڭ زاكاتلىرىنى ئالدىنلا بېرىش ئەلۋەتتە ياخشى ئىش بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇلۇغ ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا: «بېرەر مۇسۇلماننى بۇ دۇنيانىڭ قىيىنچىلىقلىرىدىن بولغان بېرەر قىيىنچىلىقتىن چىقارغان كىشىنى ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىدىن چىقىرىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن.

ئۈستىدە ئادا قىلىشقا تېگىشلىك زاكات قالغان ھالدا ئۆلگەن كىشى ھەققىدە

زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان پۇل - مېلىنىڭ زاكاتىنى ئايرىشتىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ ئۈستىدە قالغان مەزكۇر زاكاتنى ئۇنىڭ ۋارىسلىرى بەرسە بولامدۇ؟

دېگەن مەسىلە ئۈستىدە فىقھىي شۇناس ئالىملىرى ئىختىلاپقا چۈشكەن:

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ قارىشىچە، زاكات بېرىش شەرتلىرىگە توشقان پۇل - مېلىنىڭ زاكاتىنى بېرىلمەي ئۆلگەن كىشىنىڭ ۋارىسلىرى ئۇنىڭ قالدۇرغان پۇل - مېلىدىن ئۇنىڭ ئورنىدا زاكات بېرىشى كېرەك. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: « بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ - يا رەسۇلەللاھ! ئانام ۋاپات بولدى، ئۇنىڭ ئۈستىدە تۇتالمىغان بىر ئايلىق پەرز روزا قالغانىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا مەن تۇتۇپ قويسام بولامدۇ؟ - دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام - ھەئە ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ھەممىدىن ئەلدۇر - دەپ جاۋاب بەرگەن ئىدى» (بۇخارى رىۋايىتى)

يۇقىرىقى ئىككى مەزھەپ ۋەكىللىرى زاكاتنى روزىغا قىياس قىلىش ئارقىلىق زاكاتنىمۇ ئۇنىڭ ۋارىسلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن بېرىپ ئادا قىلسا بولىدۇ، دېگەن قاراشقا كەلگەن.

ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ قارىشىچە، زاكات بەرمەي ئۆلگەن كىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ۋارىسلىرىنىڭ بېرىشى لازىم ئەمەس. ئەگەر ئۆلگۈچى ئۈستىدە قالغان زاكاتنى ئادا قىلىۋېتىش ئۈچۈن ۋارىسلىرىغا مەخسۇس ۋەسىيەت قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ مىراس قالدۇرغان پۇل - مېلىنىڭ ئۈچتە بىرىدىن زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىش ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئۇنى ئورۇنلىغۇچىنىڭ شۇنىڭغا نىيەت قىلىشى شەرت بولغاندەك، زاكاتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈنمۇ ئۆلگۈچىنىڭ ئۇنى ئادا قىلىشنى نىيەت قىلغان، شۇ نىيەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ۋارىسلىرىغا بۇ ھەقتە ۋەسىيەت قىلغان بولۇشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، ئۆلگۈچى ئۈستىدىكى زاكات توغرىلىق ۋەسىيەت قىلمىغان ۋە ئۇنىڭ ئۆلىشى بىلەن ئۇنىڭ مال - دۇنياسى ۋارىسلىرىنىڭ ھەققىگە ئايلانغان تۇرسا، ۋارىسلىرىنىڭ بېرىپ قوبۇشى بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىدىكى بۇ قەرز، يەنى زاكات قانداقمۇ ئادا تاپسۇن؟! ئىبادەتلەر ئەسلىدە ئىنسانلارنى سىناش: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىتائەت قىلغۇچى بىلەن ئاسىينى ئايرىش ئۈچۈن پەرز قىلىنغان تۇرسا، ئۆلگۈچىنىڭ ئۆز ئىرادىسى ۋە ۋەسىيەتسىز ھالدا باشقىسىنىڭ ئورۇنلاپ قويغان بۇ ئىبادەتنى قانداقمۇ قوبۇل بولسۇن؟! شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ مەسىلىدە ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆز قارىشىغا ئەمەل قىلىمىز.

ئۈچىنچى بۆلۈم:
زاكات كېلىدىغان ماللار

زاكات كېلىدىغان ماللار

- 1- نەق پۇل
- 2- تىجارەت ماللىرى
- 3- ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلار
- 4- چارۋا ماللىرى
- 5- يەر ئاستى بايلىقلىرى
- 6- دېڭىز بايلىقلىرى
- 7- شېرىكەت ھەسسدارلىقى

نەق پۇل - زاكاتنىڭ مىقدارى

ئالتۇن، كۈمۈش، يۈەن، تەڭگە، سوم، رىيال، دوللار ۋە باشقا خەلق پۇللىرى قاتارلىق نەق پۇلنىڭ زاكات مىقدارى %2,5 (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت) تۇر. يەنى نورمال ئائىلە ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدا 21 ئىيارلىق ئالتۇندىن 85 گرام ئالتۇن ياكى 595 گرام كۈمۈش ياكى بۇنىڭ قىممىتىدە نەق پۇلى بولغان كىشىنىڭ ئومۇمىي نەق پۇلىدىن %2,5 نى زاكاتقا بېرىشى پەرز دۇر. بۇ نىسبەت 40 تىن 1 گە تەڭ (يەنى 40 مىڭ يۈەن خەلق پۇلىغا ئىگە بولغان كىشىگە مىڭ يۈەن زاكات ئايرىش پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ). مانابۇ، %2,5 گە تەڭدۇر. بۇنىڭ دەلىلى تۆۋەندىكى ھەدىسلەر:

« كۈمۈشنىڭ زاكاتىنى ھەر قىرىق دەرھەمگە بىر دەرھەمدىن ھېسابلاپ كەلتۈرۈڭلار. كۈمۈش 200 دەرھەمگە يەتمىگىچىلىك ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. كۈمۈش مىقدارى 200 دەرھەمگە يەتسە ئۇنىڭدىن 5 دەرھەم زاكات بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ بولغىنىغا شۇ ھېساب (يەنى ھەر 200 دەرھەمگە 5 دەرھەمدىن ئايرىش) بويىچە ھېسابلاپ زاكات بېرىلىدۇ» (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى).

« كۈمۈشنىڭ مىقدارى 200 دەرھەمگە يەتسە ۋە ئۇنىڭغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل ئۆتكەن بولسا، ئۇنىڭغا 5 دەرھەم كۈمۈش پۇل - زاكات كېلىدۇ. ئالتۇن مىقدارى 20 مىسقالغا (ياكى 20 دىنار) غا يەتمىگىچىلىك ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. ئۇ 20 مىسقالغا

يەتسە ۋە ئۇنىڭغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل ئۆتكەن بولسا، ئۇنىڭغا يېرىم دىنار ئالتۇن زاكات كېلىدۇ. ئىگە بولغىنىغا بىر يىل توشمىغان پۇل - مالغا زاكات كەلمەيدۇ» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

يۇقىرىقى ھەدىسلەر نەق پۇل زاكاتىنىڭ مىقدارى 40 دىن بىر يەنى %2.5 ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئېقىۋاتقان نەق پۇل ئالتۇن بىلەن كۈمۈش ئىدى. شۇڭا يۇقىرىقى ھەدىسلەردە نەق پۇل ئۈچۈن بۇ ئىككىسىلا تىلغا ئېلىنغان. ئەمما ھازىر قوللىنىلىۋاتقان نەق پۇل ئالتۇن، كۈمۈشتىن باشقا يۈەن، تەڭگە، سوم، رىيال، دوللار ۋە باشقىلار قاتارلىق خەلق پۇللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنداق بولغانىكەن، يۇقىرىقى خەلق پۇللىرىنىڭ زاكاتى ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە 40 دىن بىر، يەنى %2.5 بېرىلىدۇ.

شەيخ ئەبۇ بەكرى جازائىرىي «منهاج المسلم» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «كىشى ئالتۇن بىلەن كۈمۈشكە ئىگە بولغان بولسىمۇ، بۇ ئىككىسىنىڭ ھېچبىرى ئۆز ئالدىغا زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتمىگەن بولسا، ئالتۇن بىلەن كۈمۈش ئىككىسىنى بىرلەشتۈرىدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ مىقدارى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتسە ئىككىسىدىن ھەر بىرىنىڭ ئايرىم زاكات مىقدارى بويىچە زاكات بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىلىق سورالغىنىدا: «ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنى بىر - بىرىگە قوشۇپ تۇرۇپ ئىككىسىنىڭ ئومۇمى مىقدارىدىن زاكات بەرسەڭ بولىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن (ئىمام مالىك رىۋايىتى).

شۇنىڭدەك، ئالتۇن بىلەن كۈمۈشتىن ئىبارەت بۇ ئىككى نەق پۇلنىڭ بىرىنىڭ زاكاتىنى يەنە بىرىدىن بېرىش جائىزدۇر. مەسىلەن: بىر دىنار ئالتۇن زاكات بېرىشنىڭ ئورنىغا 10 دىرھەم كۈمۈش بېرىش ياكى 10 دىرھەم كۈمۈش بېرىشنىڭ ئورنىغا بىر دىنار ئالتۇن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى 10 دىرھەم كۈمۈشنىڭ قىممىتى بىر دىنار ئالتۇنغا تەڭ. ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنىڭ زاكاتى ئۈچۈن قەرغەز پۇلدىن بېرىش جائىز بولغاندەك، ئۇنىڭ ئەكسىمۇ، يەنى خەلق پۇللىرىنىڭ زاكاتى ئۈچۈن ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن بېرىشمۇ جائىزدۇر» («منهاج المسلم» ئا. جازائىرىي).

تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكاتى

تىجارەت ماللىرى - تىجارەت ۋە باشقا قانۇنلۇق يوللار بىلەن ئۆستۈرۈش ئۈچۈن تەييارلىغان ماللار دېمەكتۇر. پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە تىجارەت ماللىرىغا زاكات كېلىدۇ. مەسىلەن: بىراۋنىڭ ئۆزى قوللۇنۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى سېتىش ياكى كىراغا قويۇش ئۈچۈن تۇتۇلغان زېمىن، ئۆي - ئىمارەت، دۇكان،

كېچەك، ماي، ئۇن، گۈرۈچ، رەخت ۋە باشقىلار قاتارلىق تىجارەت ماللىرىنىڭ ھەممىسىگە زاكات كېلىدۇ. بۇ ماللارغا ئىگە بولغانغا بىر يىل توشقان ھامان ئۇلارنىڭ ھەممىسى نەق پۇلغا سۇندۇرۇلۇپ، نەق پۇلغا زاكات بېرىش مىقدارى بويىچە، %2.5 زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى تىجارەت ماللىرىمۇ نەق پۇلنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىدىن زاكات بېرىڭلار﴾ دەيدۇ. (بەقەرە سۈرىسى 268- ئايەت)

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى بۇ ئايەتنى تىجارەت ماللىرى ئۈچۈن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى، دەپ قارايدۇ. بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەرمۇ كۆپتۇر:

سەمەرە ئىبنى جۇندۇب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى سېتىش ئۈچۈن تەييارلىغان ماللىرىمىزنىڭ زاكاتىنى بېرىشىمىزگە بۇيرىغان» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «خۇددى تۆگە، قويغا زاكات كەلگەندەك، تىجارەت قىلىش ئۈچۈن تەييارلانغان كىيىملەرگىمۇ ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ» دېگەن. (بەيھەقى ۋە دارقۇنى رىۋايىتى).

ئىمام شافىئى بىلەن ئىمام ئەھمەد ئەبۇ ئەمرە ئىبنى ھاماسنىڭ ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ سۆزىنى ھېكايە قىلىدۇ: «مەن تېرە ۋە قازان قاتارلىق ئەشئىيالارنى سېتىۋاتتىم، ئۈمەر ئىبنى خەتتاب يېنىمدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ مېنىڭدىن، ماللىرىڭنىڭ زاكاتىنى بەردىڭمۇ؟ دەپ سورىغانى، مەن ئۇنىڭغا، بۇ پەقەت تېرە بىلەن قازان تۇرسا، دېۋىدىم، ماللىرىڭنىڭ ھەممىسىنى نەق پۇلغا سۇندۇرۇپ، ئاندىن ئۇنىڭ زاكاتىنى بەرگىن. دىدى». (ئىمام شافىئى ۋە ئەھمەد رىۋايىتى).

يۇقىرىقىلاردىن ئوچۇقلاندىكى، پۇل - مالنى ئۆستۈرۈش نىيىتى بىلەن تۇنۇلغان يەر - زېمىن، ئۆي - ئىمارەت، يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك، رەخت - ماتېرىيال، قاتناش قوراللىرى، ئۆي سايمانلىرى ۋە باشقىلارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن زاكات ئايرىش پەرزدۇر.

تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلىشتا تۆۋەندىكى قائىدىلەرگە رىئايە قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ:

- 1- تىجارەتنى باشلىغانغا تولۇق بىر يىل توشقاندىن كېيىن، قولدىكى تۈرلۈك ماللارنىڭ ھەممىسىنى قوشۇپ شۇ دۆلەتتە ئېقىۋاتقان خەلق پۇلغا سۇندۇرۇلىدۇ.
- 2- تىجارەت ماللىرىنىڭ خەلق پۇلغا سۇندۇرۇلغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىغا يېنىدىكى

نەق پۇللارنى قوشىدۇ.

3- يۇقىرىقى ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن %2.5 (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت) زاكات بېرىلىدۇ.

ئەگەر زاكات بەرگۈچىنىڭ ئۈستىدە قەرز بولسا، بېرىلىدىغان زاكات مىقدارىنى ھېسابلاپ چىقىشتىن بۇرۇن ئۈستىدىكى قەرز مىقدارىنى ھېسابتىن چىقىرىۋېتىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئورتاقلىرىدىن بىرىنىڭ ئۈستىدە ئۇنىڭ قەرزىسى بولسا، بۇ قەرزنى ئومۇمىي پۇلنىڭ ھېسابىغا كىرگۈزۈپ تۇرۇپ زاكات بېرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ باشقىلار ئۈستىدىكى قەرزىسىنىڭ زاكاتىنى شۇ قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغانغا قەدەر كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ.

خاتا چۈشەنچىلەرگە رەددىيە

ئاز ساندىكى بەزى پۇل- مال ئىگىلىرى زاكات پەقەت ئالتۇن بىلەن كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىغا كېلىدۇ، ئەمما تىجارەت ماللىرى ئۈچۈن زاكات بېرىش پەرز بولمىسا كېرەك، دەپ جۈبلىۋىدۇ. بۇ زاكات بېرىشتىن قاچىدىغان بېخىللارنىڭ ئەرزىمەس پىكىرلىرى خالاس. مۇنداقلار ھەقىقەتەن ئازغۇنلاردۇر. ئادەتتە ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى 85 گرام ئالتۇن ياكى 595 گرام كۈمۈش قىممىتىدە پۇل- مېلى بولغان ئادەم ئۈچۈن زاكات پەرز بولغان يەردە، مىليونلىغان خەلق پۇلىنىڭ قىممىتىدىكى ماللارنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان زاۋۇت، كارخانا ۋە باشقا مۇئەسسەسەلەرگە ئىگە بولغان بايلارنىڭ ماللىرىغا قانداقمۇ زاكات كەلمسۇن!؟

ئىسلام دىنى بۇنداق بېمەنىلىكتىن پاكىتۇر، ئەلۋەتتە. شۇڭا دەيمىزكى، تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان ھەرقانداق نەرسە نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. بۇنداق ئىكەن، تىجارەت ماللىرى بىلەن ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلى ئوتتۇرىسىدا ھېچ پەرق يوقتۇر.

ئەگەر ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىغا زاكات پەرز بولۇپ، تىجارەت ماللىرىغا زاكات كەلمەيدىغان بولسا، بايلارنىڭ ھەممىسى نەق پۇللىرىغا ئېھتىياج سىرتىدا يەر- زېمىن، ئۆي- ئىمارەت، قاتناش قوراللىرى، تىجارەت ماللىرى ۋە باشقا ماللارنى سېتىۋېلىش ئارقىلىق زاكات بېرىشتىن قېچىش پۇرسىتىگە ئىگە بولغان ۋە ئىسلام دىنىنىڭ زاكاتىنى پەرز قىلىشتىكى غايىسى ئەمەلگە ئاشمىغان بولار ئىدى. ئەمما ئۇنداق ئەمەس! ئىسلام دىنى زاكاتنى پەرز قىلىشتا جەمئىيەتتىكى پېقىر، مىسكىن، يېتىم- يېسىر، تۇل، باققۇچىسىز قېرىلار، مېيىپلار ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىگە ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىمۇ ھاياتلىقنىڭ نېمەتلىرىدىن بەھرىمەن قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: « ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ پۇل- ماللىرىدا ئۇلارنىڭ

بايليرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكاتنى پەرز قىلدى» دېگەن.(بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

ئەللامە مەھمۇد شەلتۇت «پەتەۋا» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «تجارەت ماللىرىغا زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە فىقھىشۇناس ئالىملىرى بۇرۇندىن ھازىرغا قەدەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر. تجارەتچى مۇسۇلمان كىشىنىڭ ماللىرى زاكات بېرىش مىقدارىغا يەتسە، ئۇ ھەر يىلى بىر قېتىم بارچە ماللىرىنىڭ ئومۇمىسىنى نەق پۇلغا سۇندۇرۇپ ئۇنىڭدىن زاكات بېرىدۇ. ئەمما سودا ئىشلىرىنى بېجىرىش ئۈچۈن تۇتۇلغان دۇكان-ماگېزىن ۋە ئۇنىڭدىكى كېرەكلىك سېرەمجانلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇ ئەشيالار قوللىنىش دائىرىسىگە كىرىدۇ. تجارەت ماللىرى نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئۇلار پۇلغا ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن تەييارلانغان ماللاردۇر. ئەگەر تجارەت ماللىرىغا زاكات كەلمەيدىغان بولسا ئىدى، كۆپلىگەن بايلار بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ پۇل-ماللىرىنى زاكاتتىن قاچۇرۇپ ئالغان بولاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئىسلام مەملىكەتلىرىنىڭ كۆپۈنچىسىدە ئىقتىسادنىڭ مەنبەسى تجارەت بىلەن زىرائەتچىلىكتۇر. بايلارنىڭ كۆپلىرىنىڭ زاكاتنى تەرك قىلىشى زاكاتنىڭ جەمئىيەتتىكى ئۆز ۋەزىپىسىنى يوقىتىشىغا سەۋەب بولىدۇ، نەتىجىدە ئىسلام دىنىنىڭ زاكاتنى پەرز قىلىشتىكى ۋە ئۇنى شەرىئەت ئاساسلىرىنىڭ بىرى قىلىپ بەلگىلەشتىكى ھېكمىتى يوقالغان بولىدۇ». («الفتاوى» شەيخ مەھمۇد شەلتۇت 121- بەتتىن).

يىل ئىچىدىكى كىرىمنىڭ مەسلىسى

بىز يۇقىرىدا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن زاكات ئۆلچىمىگە يېتەرلىك پۇل-مالغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل توشۇشى شەرت دېگەندۇق. ئەمما تجارەت ئەسناسىدا قولغا كىرىپ تۇرىدىغان ماللارنىڭ ھەر بىرى ئۈچۈن ئايرىم-ئايرىم يىل ساناشقا ھاجەت يوق. پەقەت يىل بېشى ۋە ئاخىرى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. يىلنىڭ ئاخىرىدا قولغا كەلگەن پۇل-مالنىڭ ھەممىسىگە بىراقلا زاكات بېرىلىدۇ. مەسىلەن: ئايدا مىڭ يۈەن مائاش ئالىدىغان بىر كادىر ياكى ئىشچىنىڭ ئالغان مائاشى ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئايلىق خىراجىتىدىن ئېشىپ ئۇ ھەر ئايدا 400 ياكى 500 يۈەندىن ئېقتىساد قىلغان بولسا، يىل ئاخىرىدا ئۇنىڭ قولىدا بولغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن زاكات بېرىدۇ. ئۇنىڭ قولىدا يىل بېشىدا 1000 يۈەن بولۇپ، يىل ئاخىرىغا كەلگەندە بۇ مەبلەغ 3000 يۈەنگە يەتكەن بولسا، زاكات بېرىشتە يىل ئاخىرىدىكى قولىدا مەۋجۇت بولغان مەبلەغ ھېساب قىلىنىدۇ يەنى 300 يۈەندىن زاكات بېرىدۇ. چۈنكى قولىغا چۈشكەن ھەر بىر قېتىملىق مەبلەغ ئۈچۈن ئايرىم-ئايرىم يىل ساناش قىيىن ئىشتۇر. چۈنكى بەزىدە كىشىنىڭ قولىغا ئاز-ئازدىن پۇل

كېرىپ تۇرىدۇ. قولغا كىرگەن ھەر قېتىملىق پۇلنىڭ ۋاقتىنى بىلىش ۋە ھەر قېتىم كىرگەن پۇل ئۈچۈن يىل ساناش ھەقىقەتەن قىيىن ئىشتۇر. شۇڭا يىلنىڭ ئاخىرىدا قولدا مەۋجۇت بولغان مەبلەغدىن زاكات بېرىلىدۇ. تىجارەتچىلەر مۇ شۇنداق قىلىدۇ. چۈنكى ھەر ئايدا قولغا كىرىم كىرىپ تۇرىدىغان تىجارەتچى ئۈچۈن ھەر قېتىم قولغا كەلگەن پۇل - مالغا ئايرىم يىل ساناش ۋە ھەر قېتىمدا كىرگەن پۇل ئۈچۈن ئايرىم بىر يىلنى توشقۇزۇش تولىمۇ قىيىندۇر. شۇڭا تىجارەتچى، كادىر، ئىشچى ۋە باشقا كەسپدارلار زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىغا يېتەرلىك مىقداردا پۇل - مالغا ئىگە بولغىنىغا تولۇق بىر يىل تولغاندىن كېيىن، يىل ئاخىرىدا قولدا بار بولغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىنىڭ زاكاتىنى چىقىرىدۇ. ئەمما يىل ئوتتۇرىسىدىكى ئۆسۈش ياكى كېمىيىشلەر ھېسابقا ئېلىنمايدۇ. پەقەت زاكات بېرىدىغان ۋاقىتتا قولدا بولغىنى ھېسابتۇر.

ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ھەققىدە

يۇقىرىدا، ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى پۇل - مالغا ئىگە بولغان كىشى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز بولىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىدىن سانلىدىغان ئىگىدارچىلىقىغا زاكات كەلمەيدىغانلىقىنى سۆزلىگەندۇق. بۇ پىرىنسىپلارغا ئاساسەن، ئىسلام فقھىشۇناس ئالىملىرى ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۇلارنىڭ نورمالدىكى ئېھتىياجلىرىدىن سانلامدۇ ياكى ئېھتىياج سىرتىدىكى بايلىقلاردىن سانلامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە جىددىي ئىختىلاپ قىلىشقان: ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئۇلارنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىدىن سانغانلار ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ، دەپ قارار قىلغان. بۇنى دېگەنلەر شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلىمە زەھەبىلىرى. ساھابىلاردىن ئىبنى ئۇمەر، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋە جابىرلاردۇر. ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئۇلارنىڭ نورمال ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدىكى بايلىق دەپ قارىغانلار ئۇلارغا زاكات كېلىدۇ، دەپ قارار قىلغان. بۇنى دېگەنلەر ھەنەفىي مەزھىبى ۋە ساھابىلاردىن ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئابباس ۋە سەئىد ئىبنى مۇسەبىلاردۇر. تۆۋەندە ھەر ئىككى مەزھەبىنىڭ دەلىللىرى قىسقىچە بايان قىلىندۇ:

بىرىنچى مەزھەب، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىگە زاكات كەلمەيدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرىدىن:

1- ئاياللار ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك بۇيۇملاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىنى قوللىنىشقا ئېھتىياجلىقتۇر. بۇنداق قىلىش ئۇلارنىڭ نورمال يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ۋە باشقا زۆرۈر ئېھتىياجلىرىغا ئوخشاش ئېھتىياجلىرىدىكى ئىشتۇر. ئاللاھ

تائالا قۇرئان كەرىمدە، قىزلارنى ئاللاھنىڭ قىزلىرى، دەپ شەك كەلتۈرگۈچى مۇشرىكلارغا رەددىيە بەرگەن سۆزىدە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار ئاللاھقا زىننەت بۇيۇملىرى ئىچىدە چوڭ بولىدىغان، مۇنازىرىدە مەقسىتىنى ئوچۇق بايان قىلالمايدىغان قىزلارنى مەنسۇپ قىلامدۇ؟﴾ (زۇخروف سۈرىسى 18 - ئايەت).

ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى ئايەتتە زىننەت بۇيۇملىرىنى ئايال جىنسىنىڭ كېرەكلىك ئەھىيالىرىدىن قىلىپ كۆرسەتكەن. بۇنداق ئىكەن، ئاياللارنىڭ ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك نەرسىلەردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۇلارنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان تەبىئىي ئېھتىياجلىرىدىن سانىلىدۇ. شۇڭا ئۇلارغا زاكات كەلمەسلىكى كېرەك. ئەگەر ئاياللار يۇقىرىقى زىننەت بۇيۇملىرىنى تىجارەت بىلەن ئۆستۈرۈش مەقسىتىدە تۇتقان ۋە ساقلىغان بولسا ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ.

2- ئىمام مالىك «مۇۋەتتا» ناملىق ئەسىرىدە، «ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۆزىنىڭ قېرىندىشى مۇھەممەدنىڭ يېتىم قىزلىرىنى باقاتتى، ئۇلارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىدىن زاكات بەرمەيتتى» ۋە ئابدۇللا ئىبنى ئۇمەر نىڭ قىزلىرى ۋە چۆرىلىرى ئالتۇن بۇيۇملىرىنى تاقايىتتى. ئابدۇللا ئىبنى ئۇمەر بۇلارنىڭ زاكاتىنى چىقارمايتتى». دېگەن ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغان. («مۇۋەتتا» 1 - توم 250 - بەت)

يۇقىرىقى ھەدىسلەردە كۆرگىنىمىزدەك بەزى ساھابىلارمۇ ئاياللارنىڭ ئۆزلىرى قوللىنىۋاتقان زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغان پىكىرىدە ئىدى. ئەگەر ئاياللارنىڭ بۇ زىننەت بۇيۇملىرى ئۆز ئېھتىياجلىرىنىڭ سىرتىدا بولۇپ ئۇلارنى قوللانمىسا ياكى زاكات بېرىشتىن قېچىپ نەق پۇللىرىغا بۇ بۇيۇملارنى ئېلىپ ساقلىغان بولسا، پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ئۇنىڭغا زاكات كېلىدۇ.

ئىككىنچى مەزھەب، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات پەرز بولىدۇ. دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى مۇنداق:

1- «قوللىرىدا ئالتۇن بىلەيزۈكلىرى بولغان ئىككى ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىۋىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن سورىدى:

- بۇلارنىڭ زاكاتىنى بەردىڭلامۇ؟

- ياق، يارەسۈلەللا. دېدى ئاياللار، بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا دېدى:

- سىلەر قىيامەت كۈنى قوللىرىڭلارغا ئوتتىن بىلەيزۈك سېلىنىشىنى ياقتۇرامسىلەر؟

- ياق، ئەلۋەتتە ياقتۇرمايمىز يارەسۈلەللا،

- ئۇنداقتا بۇلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىڭلار. - دېدى. (تىرمىزى رىۋايىتى)

2- ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولۇمدىكى كۈمۈش ئۈزۈكلەرنى كۆرۈپ، - بۇ نېمە ئەي ئائىشە؟ - دەپ سورىۋىدى، مەن ئۇنىڭغا:

- بۇلارنى سىز ئۈچۈن زىننەتلىنىش مەقسىتىدە ياساتقان ئىدىم يارەسۈلەللا - دەپ جاۋاب بەردىم، ئاندىن ئۇ مەندىن سورىدى:

- بۇلارنىڭ زاكىتىنى بەردىڭىزمۇ؟

- ياق.

- دۇزاخقا كىرىشىڭىز ئۈچۈن بۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك. - دىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

3- ئابدۇللا ئىبنى مەسۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە نوتۇق سۆزلەپ « ئەي ئاياللار جامائەسى! زىننەت بۇيۇملىرىڭلارنىڭ زاكىتىنى بەرمەسلىكىڭلار سىلەرنىڭ كۆپلىرىڭلارنىڭ دۇزاخ ئەھلىدىن بولۇشۇڭلارغا سەۋەپ بولىدۇ. دېدى» (تىرمىزى رىۋايىتى).

بۇ ھەدىستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسۇلمان ئاياللارنى زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى بېرىشكە بۇيرۇغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

4- ئۈمە سەلىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلەمدۇ؟ دەپ سورىۋىدىم، ئۇماڭا: «ئەلۋەتتە زاكات بېرىشىڭىز كېرەك» دېگەندى. (ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىمام مالىك رىۋايىتى)

5- ئەمر ئىبنى شۇئەيب بۇۋەسسىدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: « پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈنمۇ زاكاتنى پەرز قىلغان» (نەسائىي ۋە تىرمىزى رىۋايىتى).

6- بەيھەقىنىڭ رىۋايىتىدە، ئۈمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇ مۇساغا: « يېنىڭدىكى مۇسۇلمان ئاياللارغا بۇيرىغىنىكى، ئۇلار زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلسۇن» دەپ مەكتۇب يازغان. (بەيھەقىي رىۋايىتى)

خۇلاسى:

«يۇقىرىقىلار ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتى توغرىلىق ئۆز قاراشلىرىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن كەلتۈرگەن دەلىللىرى بولۇپ، شافىئى، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دېگەن قارىشىدا ئاياللار ئۈچۈن ئۇگايلىق ۋە كەڭچىلىك باردۇر. ئەمما ھەنبەلى مەزھەبىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كېلىدۇ دېگەن قارىشى دەلىل جەھەتتە كۈچلۈكتۇر. بۇنىڭدا ئېھتىياتچانلىق كۆزدە تۇتۇلغان.»

يۇقىرىقى ئوخشاش بولمىغان مەزھەب قاراشلىرىغا ئاساسلىنىپ دەيمىزكى، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن مۇتلەق زاكات كەلمەيدۇ دېيىش، پۇرسەتپەرەسلەر ئۈچۈن زاكات بېرىشتىن قېچىش ئىشكىنى ئېچىپ بەرگەنلىكتۇر. نەتىجىدە، بەزى كىشىلەر زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دېگەننى باھانە قىلىپ بار پۇلغا ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك ئەشيا لاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىنى سېتىۋېلىپ ساقلاش ئارقىلىق زاكات پەرزىنى ئادا قىلىشتىن باش تارتىشتا غەلبە قىلغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن پېقىر، يېتىم-يېسىر ۋە مۇندىن باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى زاي قىلغان بولىدۇ.

شۇڭا ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ دەلىللىرىنى بىرلەشتۈرگەن ھالدا دەيمىزكى، بىلەيزۇك، ئۈزۈك، بۇلاپكا ۋە باشقا زىننەت بۇيۇملىرىدىن ئىبارەت ئادەتتە ئاياللار ئۇنىڭدىن بېھاجەت بولمايدىغان ۋە نورماللىقتىن چەتنەپ كەتمىگەن ھالدىكى زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئادەتتىكى نورماللىقتىن ئېشىپ كەتكەن، نورمال ئېھتىياجىڭ سىرتىدا بولۇپ، ئۇنى قوللانماستىن نەق پۇل ئورنىدا ساقلىغان ياكى قىممىتى نورمال باھادىن پەۋقۇلئادە يۇقىرى: ئون مىڭ ھەتتا يۈز مىڭ دوللارلىق قىممەتكە ئىگە زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى شۈبھىسىز دۇر». (زاكات پەرزى) م. ئەلى سابۇنى 48-بەت)

ئىمام خەتتابىي «ھەدىس ئىلمىلىرى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: «قۇرئان كەرىمنىڭ زاكات ھەققىدە كەلگەن ئومۇمىي ئايەتلىرى ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلىدۇ دېدىغانلارنىڭ پىكىرلىرىنىڭ ھەقىقىتىنى كۈچلەندۈرىدۇ. ھەدىسلەر مۇشۇنداق. ئېھتىيات يۈزىسىدىن بولسىمۇ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلىشى كېرەك». («علوم الحديث» خەتتابىي 1- جىلد 291- بەت)

ئىبنى قۇدامە «المغنى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: «ئاياللارنىڭ ئادەتتە

ئۆزلىرى قوللىنىۋاتقان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما پۇلغا ئېھتىياج تېپىلغاندا سېتىپ خەجلەش نىيىتى بىلەن ساقلاپ قويۇلغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلىدۇ. شۇنىڭدەك، زاكات بېرىشتىن قېچىش نىيىتىدە سېتىۋالغان زىننەت بۇيۇملىرىغىمۇ زاكات كېلىدۇ، ئەلۋەتتە پەقەت ئۆزى ئىشلىتىش ئۈچۈن تۇتقانلىرىدىنلا زاكات ساقىت بولىدۇ. ئېقىۋاتقان ئادەتكە ئۇيغۇن ھالدا ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك ئەشيا لاردىن ياسالغان بىلەيزۈك، ئۈزۈك بۇلاپكا ۋە باشقىلار قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئېقىۋاتقان ئادەتكە خىلاپ بولغان زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كېلىدۇ» («المغنى» 4- جىلد 220- بەت: ئىبنى قۇدامە).

يۇقىرىقىلار ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتى ھەققىدىكى قاراشلىرى بولۇپ، ئۇلار بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپقا چۈشكەن بولسىمۇ، ئاياللارنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىنىڭ سىرتىدا بولغان، پۇل ئورنىدا سالانغان ۋە باھاسى پەۋقۇلئاددە قىممەتلىك بولغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. زاكات ئەسلىدە مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدىكى پېقىرلارنىڭ، يېتىم- يېسىرلارنىڭ ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ يۈزلىرىنى كۈلدۈرۈش، ئۇلارنىڭ يۈكلىرىنى بىر ئاز بولسىمۇ يەڭگىلەتتىش ئۈچۈن پەرز قىلىنغان مۇھىم بىر پەرزدۇر. زاكات بېرىش بەرمىگەندىن ئەلۋەتتە ياخشى ۋە ئەۋزەلدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا، ئاللاھ يولىدا بىر يۈەن سەرپ قىلغان كىشىگە 700 ھەسسە ۋە خالىسا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بەرىكەت ۋە ساۋاپ بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغان. شۇڭا بۇ مەسىلىدە ھەركىم ئۆزىنىڭ ۋىجدانى بىلەن ھېسابلىشىشى ۋە مۇسۇلمانلىق سۈپىتى بىلەن شۈبھىلەردىن يىراق بولۇپ ئېھتىيات بىلەن ئىش كۆرىشى تولىمۇ زۆرۈردۇر. ئاياللار زىننەتلىنىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان ئالماس، مەرۋايىت ۋە زەبەر جەدلەرمۇ شەرىئەت نەزەرىدە، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئالتۇن، كۈمۈشتىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىغا ئوخشاش بولۇپ، قوللىنىۋاتقانلىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. ئېھتىياجنىڭ سىرتىدا بولۇپ پۇل ئورنىدا ساقلانغانلىرىغا زاكات كېلىدۇ. زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى خەلق پۇلىدىن بەرسە بولىدۇ. زاكات بېرىش مىقدارى نەق پۇلنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە، %2،5 (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت)دۇر.

باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرزنىڭ زاكىتى

باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1- ئىشەنچلىك، دىيانەتلىك ۋە ئۈستىدىكى قەرزنى ئېتىراپ قىلغان بىرىنىڭ

ئۈستىدىكى قەرز بولۇپ، بۇنىڭغا پۈتۈن فېقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، زاكات پەرزىدۇر. چۈنكى ئىشەنچلىك قولىدىكى قەرز ئۆز ئىگىسىنىڭ قولىدا بولغان نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. ئەمما بۇخىل قەرزنىڭ زاكىتى كىشىنىڭ قولىدىكى پۇل-ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلغان ۋاقتىدا بىزگە ئادا قىلىدىغان پەرزىمۇ ياكى قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ئادا قىلىنىدىغان پەرزىمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە مەزھەب پېشىۋالىرى ئىختىلاپ قىلىشقان:

شافىئىي مەزھىبىنىڭ قارىشىچە، كىشى باشقىلاردىكى قەرزىنى تاپشۇرۇپ ئالمىغان بولسىمۇ قولىدىكى پۇل-ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئايرىغان ۋاقتتا، ئىشەنچلىك كىشىدىكى قەرزىنىسىمۇ ھېسابلاپ ھەممىگە بىرلا زاكات ئايرىدۇ. چۈنكى ئىشەنچلىك كىشىدىكى قەرز ھامان بىر كۈنى قولىغا كېلىدىغان پۇلدۇر. ئۇ خۇددى ساندۇقتا ساقلانغان نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر.

ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىنىڭ قارىشىدا، كىشىنىڭ باشقىلاردىكى قەرزىسىگە زاكات بېرىشى پەرز. بىراق ئۇنى ئادا قىلىش ۋاقتىنى قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغان ۋاقتقا قەدەر كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى ئۇ قولىدا نەق بولمىغان مالنىڭ (يەنى قەرزنىڭ) زاكىتىنى ئالدىن بېرىشكە مەجبۇر ئەمەس. قەرزلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ئۆتكەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بىراقلا بەرسە بولىدۇ.

ئىبنى قۇدامە «المغني» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: «كىشىنىڭ ئىشەنچلىك ۋە ئۇنى ئۆتەشكە قەدەر بولغان بىرىنىڭ ئۈستىدە قەرزىسى بولسا، بۇ قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالمىغىچىلىك ئۇنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش پەرز ئەمەستۇر. قەرزلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، زاكىتىنى ۋاقتىدا بېرەلمىگەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بېرىدۇ.» («المغني» 4- جىلد 269- بەت).

2- ئىشەنسىز ياكى ئۈستىدىكى قەرزنى تېخى ئېتىراپ قىلمىغان بىرىنىڭ ئۈستىدىكى قەرز بولۇپ، بۇنىڭغا ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالمىغىچىلىك زاكات پەرز بولمايدۇ. ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، شۇ بىر يىلنىڭلا زاكىتىنى بېرىشى پەرزىدۇر. چۈنكى بۇنداق خىلدىكى قەرز ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن بۇرۇن يوقنىڭ ئورنىدا بولۇپ، تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن قەرز بەرگۈچىنىڭ ئىلكىگە يېتىدىن كىرگەن بولىدۇ. شۇڭا ئۇ شۇ بىر يىلنىڭلا زاكىتىنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ.

چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى

بۇ ماۋزۇدىكى چارۋا ماللىرىدىن تۆگە، كالا، قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق گۆشى

يېيىلىدىغان ھايۋانلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿سەلەرگە (قوي، كالا، تۆگە ۋە ئۆچكە قاتارلىق) ھايۋانلار ھالال قىلىندى﴾ دەيدۇ. (مائىدە سۈرىسى 1-ئايەت)

بۇ ئايەتتە بايان قىلىنغان چارۋا ماللىرىدىن يايلاقتا قويۇپ بېرىپ باققانلىرىغا زاكات بېرىش پەرز دۇر. ئەمما ئۆيىدە باققانلىرىغا بوداچىلىق قىلىش ئۈچۈن تۇتۇلمىغان بولسا زاكات كەلمەيدۇ. شۇنىڭدەك، ئېشەك، خېچىر قاتارلىق گۆشى يېيىلمەيدىغان ھايۋانلارغىمۇ زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلار ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە مىنىشى ۋە يۈكلىرىنى ئارتىشى ئۈچۈن ياراتقان جانلىقلاردۇر ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئاللاھ ئاتى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى﴾ (نەھل سۈرىسى 8-ئايەت).

چارۋا ماللىرىغا زاكات كېلىشىنىڭ شەرتلىرى

چارۋا ماللىرىغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتى 3 بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1- يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلارغا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشى.

2- ئىگىسىنىڭ ئىگىلىكىگە ئۆتكىنىگە تولۇق بىر يىل توشقان بولۇشى.

3- زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى.

يۇقىرىقى شەرتلەرنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1. يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «يايلاقتا بېقىلغان قوينىڭ زاكىتىدا 40 تىن 120 گىچىلىك بىر قەي زاكات بېرىلىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتىدا، ئۇلارنىڭ يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشىنى شەرت قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتى شۇكى، يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان ماللار ئىگىسىدىن ئارتۇق چىقىم تەلەپ قىلمايدۇ. ئەمما ئۆيىدە بېقىلغان ماللارنىڭ چىقىملىرى جاپالىرى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مال ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە يۈكسەك ئېتىبار بەرگەنلىكتىن، ئۆيىدە بېقىلغان ماللارغا زاكات بېرىشىنى پەرز قىلمىغان.

2. چارۋا ماللىرىغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل تولغان بولۇشى بولۇپ، ئىسلام دىنى

مال ئىگىلىرىنىڭ ئەسلىي ماللىرىنى زاكات ئۈچۈن چىقىم قىلماسلىقى، بەلكى بىر يىل ئىچىدە نەسىللىنىپ كۆپەيگەنلىرىنىڭ بىرقىسمى بىلەن زاكاتنى ئادا قىلىشنى كۆزلەپ بۇ شەرتنى بەلگىلىگەن.

3. چارۋا ماللىرىنىڭ زاكاتىنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يېتەرلىك ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى بولۇپ، چارۋىلارنىڭ تۈرى ۋە سانىنىڭ ئېتىبارى بىلەن ئۇلارغا كېلىدىغان زاكات مىقدارىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. تۆۋەندە چارۋا ماللىرىدىن ھەر بىرىنىڭ زاكات مىقدارىنى بايان قىلىمىز.

تۆگىنىڭ زاكات مىقدارى

سانى بەشكە يەتمىگەن تۆگىگە زاكات كەلمەيدۇ. تۆگىنىڭ سانى بەشكە يەتكەندە، ئۇنىڭدىن بىر قوي، ئونغا يەتكەندە ئىككى قوي زاكات بېرىلىدۇ. بەشتىن يىگىرمىگىچە ھەر بىر بەش تۆگە ئۈچۈن بىردىن قوي زاكات بېرىلىدۇ. تۆگىنىڭ سانى 25 تىن ئاشقاندىن كېيىن ئەھۋال باشقىچە بولىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

زاكات مىقدارى	تۆگە سانى
زاكات كەلمەيدۇ.	4-1
1 قوي	9-5
2 قوي	14-10
3 قوي	19-15
4 قوي	24-20
چىشى تۆگىدىن 1	35-25
ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1	45-36
تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1	60-46
بەش ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1	75-61
ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2	90-76
تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2	120-91

129-121	ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3
139-130	تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1، ئۈچ ياشلىقتىن 2
149-140	تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2، ئۈچ ياشلىقتىن 2
159-150	تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3
169-160	ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 4
179-170	ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3، تۆت ياشلىقتىن 1
189-180	ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2، تۆت ياشلىقتىن 2
199-190	تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3، ئۈچ ياشلىقتىن 1
209-200	تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 4، ئۈچ ياشلىقتىن 5

تۆگىلەرنىڭ سانى يۇقىرىقى مىقداردىن ئاشقاندا، ھەر 50 تۆگە ئۈچۈن تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىر، ھەر 40 تۆگە ئۈچۈن ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىر تۆگە ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. جەدۋەلدە كۆرگىنىمىزدەك، تۆگىلەرنىڭ زاكاتىدا بېرىلىدىغان تۆگىلەرنىڭ جىنسى پەقەت چىشى تۆگىلەردىن ئىبارەتتۇر.

يۇقىرىقى بەلگىلىمىلەر ئىسلام فىقھى شۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىجتىھادلىرىدىن بولماستىن، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بېۋاسىتە بەلگىلەپ بەرگەن زاكات مىقدارىدۇر. ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە بۇ بەلگىلىمىلەر قەيت قىلىنغان. بۇ بەلگىلىمىلەرگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكىمىتىگە ئاساسەن، قوي، كالا ۋە ئۆچكە قاتارلىق چارۋا ماللىرىنىڭ زاكاتىنى بۇ ماللارنىڭ ئۆز جىنسىدىن بېرىشنى پەرز قىلغان بولسىمۇ، 25كە يەتمىگەن تۆگىنىڭ زاكاتىنى ئۈچۈن قويىلاردىن بېرىشنى بەلگىلىگەن. بۇنىڭدا، پېقىرلار ۋە بايلاردىن ئىبارەت ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەنپەئەتى كۆزدە تۇتۇلغان بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى 5 تۆگىگە ئىگە بولغان كىشى ئىسلام نەزەرىدە باي ھېسابلىنىدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭغا زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ. ئەمما 5 تۆگىدىن 1 تۆگە زاكات بېرىشنى بەلگىلەش تۆگە ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە رىئايە قىلمىغانلىق بولىدۇ. 5 تۆگىسى بار ئادەمگە زاكاتنى بەلگىلىمەسلىك بولسا پېقىرلارنىڭ ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى زايى قىلغانلىق بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا تۆگىلەرنىڭ زاكات مىقدارىنى پەيغەمبىرىنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن يۇقىرىقى جەدۋەلدىكى بويىچە

بەلگىلىگەن.

كالىنىڭ زاكىتى

كالىنىڭ زاكىتى تۆگە ۋە قويلارنىڭ زاكىتىدىن پەرقلىقتۇر. كالا سانى 30 غا يەتمىگىچىلىك ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. كالىلارنىڭ سانى 30 غا يەتسە، ئۇلارغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل ئۆتكەن ۋە يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولسا 30 كالىغا 2 ياشلىق كالىدىن 1 كالا زاكات بېرىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

كالا سانى	زاكات مىقدارى
29-1	زاكات كەلمەيدۇ.
39-30	ئىككى ياشلىق ئەركەك ياكى چىشى كالىدىن 1
59-40	ئۈچ ياشلىق چىشى كالىدىن 1
69-60	ئىككى ياشلىق ئەركەك ياكى چىشى كالىدىن 2
79-70	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن 1، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن 1
89-80	ئۈچ ياشلىق چىشى كالىدىن 2
99-90	ئىككى ياشلىق چىشى كالىدىن 3
109-100	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن 1، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن 2
119-110	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن 2، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن 1
129-120	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن 3 ياكى ئىككى ياشلىقتىن 4 كالا زاكات بېرىلىدۇ.

كالىلارنىڭ سانى يۇقىرىقى جەدۋەلدىكىلەردىن ئاشقاندا، ھەر 30 كالىغا 2 ياشلىق چىشى ياكى ئەركەك كالىدىن 1 كالا، ھەر 40 كالىغا 3 ياشلىق چىشى كالىدىن 1 كالا ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ.

يۇقىرىقى بەلگىلىمىلەر مۇپەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېۋاسىتە كۆرسەتمىسىگە ئاساسەن شۇنداق بەلگىلەنگەن.

قويلارنىڭ زاكىتى

ئىسلام دىنىنىڭ زاكات سىستېمىسى بويىچە، قوي بىلەن ئۆچكە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئەرەپ تىلىدىكى «غەنەم» سۆزى قوي ۋە ئۆچكە ھەر ئىككى جىنسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا تۆۋەندە «قوي» ئىبارىسى قوللىنىلىدۇ، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئىبارە قوي بىلەن ئۆچكە ھەر ئىككىسىنى ئىپادىلەيدۇ.

قويلارنىڭ زاكات مىقدارىنىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بېۋاسىتە بەلگىلىگەن بولۇپ، سانى 40قا يەتمىگەن قويغا زاكات كەلمەيدۇ. قويلارنىڭ سانى 40قا يەتسە، يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى كۆپرەك قىسمىدا يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان ۋە بۇ قويلارغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل توشقان بولسا 40 تىن 120 گىچىلىك بولغان قويدىن 1 قوي زاكات بېرىلىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

قوي سانى زاكات مىقدارى

39-1	زاكات كەلمەيدۇ.
120-40	بىر ياشتىن ئاشقان قويدىن 1
200-121	2 قوي
399-201	3 قوي
499-400	4 قوي
599-500	5 قوي
699-600	6 قوي
799-700	7 قوي زاكات بېرىلىدۇ.

قويلارنىڭ سانى يۇقىرىقى جەدۋەلدىكى مىقداردىن ئاشقاندا، ھەر 100 قوي ئۈچۈن 1 قويدىن زاكات بېرىش ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ.

سالئم ئىبنى ئابدۇللا دىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قويلارنىڭ زاكىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «سانى 40 تىن 120 گىچە بولغان قويلار ئۈچۈن 1 قوي، 120 دىن 200 گىچە 2 قوي، 200 دىن 300 گىچە 3 قوي، قوي سانى 300 دىن ئاشقاندىن كېيىن ھەر 100 قوي ئۈچۈن 1 قويدىن ھېسابلاپ زاكات بېرىلىدۇ. زاكات

بېرىشتە، قېرى ۋە قاتتىق ئورۇق قويلارنى بېرىشكە بولمايدۇ». (ئىبنى ماجا رىۋايىتى)
ئەسكەرتىش:

قوينىڭ زاكىتى ئۈچۈن بېرىلىدىغان قويلارنىڭ 6 ئايلىقتىن چوڭ ۋە ئۆچكىلەرنىڭ زاكىتى ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئۆچكىنىڭ 1 ياشنى تۆگەتكەن بولۇشى شەرتتۇر. بۇنىڭدىن كىچىك بولغان قوزا ياكى تېكەلەرنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىش بىلەن زاكات ئادا تاپمايدۇ. قۇربانلىق قىلىنىدىغان قوي ۋە ئۆچكىلەر ئۈچۈنمۇ بۇ شەرت تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئاتلارغا زاكات كېلەمدۇ؟

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىدىن كۆپۈنچىسىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، ئاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇلار تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا زاكات كېلىدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا ئاتلار تىجارەت ماللىرى قاتارىدىن ھېسابلىنىدۇ.
ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغان ئالىملارنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

1- ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئىلكىدىكى ئاتلىرى بىلەن قوللىرىغا زاكات كەلمەيدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

2- ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەردىن ئاتلىرىڭلار بىلەن قوللىرىڭلاردىن زاكات بېرىش كەچۈرۈم قىلىندى» دېگەن (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ پېشىۋاسى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە ئەركەك ۋە چىشىدىن ئىبارەت ھەر ئىككى جىنىستىن ئاتلىرى بولغان ئادەمنىڭ بۇ ئاتلار ئۈچۈن زاكات بېرىشى پەرز ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدۇ. بۇنىڭدا ئاتلارنىڭ نەسىللىنىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلغان. «الھىدايە» ناملىق ئەسەردە مۇنداق دەپ قەيىت قىلىنغان: «ئات ئىگىلىرى ھەر بىر ئات ئۈچۈن خالىسا بىر دىنار، خالىسا 10 دىنەر زاكات بېرىدۇ. چۈنكى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شۇنداق قىلاتتى. ئەمما ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىلى بولغان ھەدىستىكى ”ئاتنىڭ زاكىتى سىلەردىن كەچۈرۈم قىلىندى“ دېگەن سۆزدە غازاتقا ئىشلىتىلىدىغان ئاتلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇنداق ئاتلارغا زاكات كەلمەيدىغانلىقىغا پۈتۈن مەزھەب ئىگىلىرى ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئۇلار نورمال ئېھتىياجىدىن سانلىنىدۇ» (الھىدايە 1- جىلد 108- بەت: مەرغىنانى).

خۇلاسە قىلغاندا، ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغانلارنىڭ قاراشلىرى كۈچكە ئىگىدۇر.

ئەمما ئات ئېلىپ سېتىش ئارقىلىق ئات تىجارىتى قىلىدىغانلارنىڭ ئاتلىرىغا زاكات كېلىدىغانلىقىدا ھېچ ئىختىلاپ يوقتۇر. چۈنكى بۇنداق ئاتلار تىجارەت ماللىرىنىڭ قاتارىدىن سانلىنىدۇ. نەتىجىدە، ئاتلاردىن تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە 2.5% زاكات بېرىش پەرزىدۇر.

تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنىڭ زاكاتى

تىجارەت مەقسىدى بىلەن تۇتۇلغان تۆگە، كالا، ئات، قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق ماللارنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلىشتا ئۇلارنىڭ سانى ۋە تۈرى ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى نەق پۇلغا سۇندۇرۇلغان قىممىتى ئېتىبارى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. شۇڭا تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان بۇ ماللارنىڭ زاكاتىدا يۇقىرىدا ئۆتكەن جەدۋەللەردىكى سان ۋە مىقدارلار ھېسابقا ئېلىنماستىن، ئۇلارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى ھېساب قىلىنىدۇ. ماللارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى نەق پۇلنىڭ زاكات ئۆلچىمىگە يەتكەن بولۇش شەرتى بىلەن بۇ ماللارغا زاكات پەرز بولىدۇ ۋە نەق پۇل زاكاتىنىڭ مىقدارى بويىچە بۇ ماللاردىن 2.5% زاكات بېرىلىدۇ.

« تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، ماللارنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ، ئۆزىنىڭ يېنىدىكى نەق پۇلغا قوشۇپ تۇرۇپ ھەممىسىنىڭ ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن 2.5% زاكات بېرىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئىلكىدىكى چارۋىلىرىنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتى نەق پۇلدىن زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتمىگەن بولسىمۇ، سان جەھەتتىن زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن بولسا بۇ چارۋىلار تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلمىغان ئادەتتىكى چارۋىلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلىنىپ، يۇقىرىقى جەدۋەللەردىكى سان ۋە مىقدار بويىچە زاكات بېرىلىدۇ». («الزكاة وتمية المجتمع» سەيىد ئەھمەد مەخزەنچى 139 - بەتتىن)

زاكاتقا بېرىشكە يارىمايدىغان ماللار

ئىسلام شەرىئىتى مال ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا، ئۇلارنىڭ ماللىرىغا زاكاتنى بەلگىلەشتە ماللىرىنىڭ خىللىرىدىن تاللاپ بېرىشنى بۇيرىمىغاندەك، زاكات ئالغۇچى ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقىقىي قوغداش مەقسىدى بىلەن زاكات بېرىشتە مال ئىگىلىرىنىڭ ئەيىپلىق، قېرى، ئاغرىقچان، بەك ئۇرۇق ۋە چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن ماللاردىن بېرىشنى مەنئى قىلغان ۋە ئوتتۇرىھاللىرىدىن بېرىشنى بۇيرىغان. ئادەتتە، قۇربانلىق قىلىشقا يارىمايدىغان ماللار زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىش ئۈچۈنمۇ يارىمايدۇ. ئابدۇللا ئىبنى مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنى ئورۇندىغان كىشى ئىماننىڭ

ھالاۋىتىنى تېتىغان بولىدۇ؛ ئاللاھ تائالاغا شېرىك كەلتۈرمەستىن ئۇنىڭغا خالىس ئىبادەت قىلغان؛ مال-مۈلكىنىڭ زاكىتىنى ئۆز رىغبىتى بىلەن ھەر يىلى تولۇق ئادا قىلغان ۋە زاكاتقا قېرى، ئورۇق، ئاغرىقچان، سۈتى ئاز ماللاردىن ئەمەس، بەلكى ئوتتۇرھاللىرىدىن بەرگەن كىشىدۇر. ھەقىقەتەن ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ ماللىرىڭلارنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشىڭلارنى سورىمايدۇ ۋە ئەڭ ناچارلىرىدىن بېرىشىڭلارنىمۇ بۇيرىمايدۇ». (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە: «زاكاتقا قېرىلىقتىن چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن ياكى ئەيىپ؛ بىرى بار ماللار قوبۇل قىلىنمايدۇ» دەپ كۆرسىتىلگەن. (تىرمىزى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرىقى ھەدىسلەردىكى كۆرسەتمىلىرىدە مال ئىگىلىرى بىلەن پېقىرلاردىن ئىبارەت ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەنپەئەتلىرىنى ۋە ھەقىقىتى ھېمايە قىلىش مەقسەت قىلىنغان، ئەلۋەتتە. مۇسۇلمانلار پەيغەمبەرگە ئەگىشىشكە بۇيرۇلغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىلەردىن چەكلىنىڭلار﴾. (ھەشر سۈرىسى 7- ئايەت)

ئەگەر مال ئىگىلىرى زاكات بېرىشتە ماللىرىنىڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشنى خالىسا بۇ ئۆزلىرىنىڭ پىداكارلىقىدۇر. بۇنىڭ ساۋابىمۇ ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ، ئەمما ئۇلار ماللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشكە زورلانمايدۇ. بەلكى ئوتتۇرھاللىرىدىن بەرسە زاكات ئادا تاپىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياخشى كۆرگەن نەرسەڭلاردىن سەرپ قىلمىغىچە ھەرگىز ياخشىلىققا (جەننەتكە) ئېرىشەلمەيسىلەر﴾ (ئال ئىمران سۈرىسى 92- ئايەت).

ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكىتى

نەق پۇل، تىجارەت ماللىرى ۋە چارۋا ماللىرىغا زاكات پەرز بولغاندەك، ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگىمۇ زاكات پەرز دۇر. ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكىتى «ئۆشەر- خىراج»، «ئۆشەر زاكات» ۋە «ئۆشەر» دېگەن ناملار بىلەنمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ بىدىئىلىك ۋە بىدىئىسىز باغلارنى بەرپا قىلدى. مېۋىلىرى، دانلىرى بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان خورما دەرەخلىرىنى، ئاشلىق، مېۋىلەرنى (رەڭگى ۋە شەكلى) بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان، (تەمى) ئوخشىمايدىغان زەيتۇن ۋە ئانارنى ياراتتى.

مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار، مېۋە (نىڭ ھوسۇلىنى) يىغقان كۈندە (يەنى يىغقان ۋاقىتتا) ئۇنىڭ ئۆشۈرىسىنى ئادا قىلىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار. ئاللاھ تائالا ھەقىقەتەن ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ياقتۇرمايدۇ» (ئەنئام سۈرىسى 141- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاشلىق، مېۋە ۋە باشقا تېرىلغۇلارنىڭ زاكات مىقدارىنى ۋە كەيپىيىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «يامغۇر ياكى بولاق سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردىن ئوندىن بىر (يەنى %10)، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن ئوندىن بىرىنىڭ يېرىمى (يەنى %5) ئۆشۈرە. خىراج بېرىلىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىستىن ئېنىقلىنىدۇكى، يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان ئاشلىق، مېۋە ۋە باشقا تېرىلغۇلاردىن %10 زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى يامغۇر بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردا چىقىم ۋە جاپا ئاز بولىدۇ. ئەمما ئادەم كۈچى بىلەن ياكى زامانىۋىي ئۇسۇللار بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن %5 زاكات بېرىلىدۇ. مانا بۇ ئىسلام دىنىنىڭ دېھقانلارنىڭ مەنپەئەتىگە ئېتىبار بەرگەنلىكىدۇر.

ئۆشۈرە - خىراج بېرىش ئۇسۇلى

يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلۇپ يېتىشكەن ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 10غا بۆلۈپ، ئۇنىڭ 1 بۆلۈكى، ئادەم كۈچى بىلەن ياكى زامانىۋىي ئۇسۇللار بىلەن سۇغۇرۇپ يېتىتۈرۈلگەن ئاشلىق، مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 20گە بۆلۈپ، ئۇنىڭ 1 بۆلۈكى، ئەگەر بۇ ئاشلىق، مېۋىلەر يامغۇر سۈيى ۋە ئادەم كۈچى ھەر ئىككىسى بىلەن سۇغۇرۇلغان بولسا، ئۇنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 15گە بۆلۈپ، ئۇنىڭ 1 بۆلۈكى، يەنى %7.5 زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بېرىلىدۇ.

ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكات كېلىشىنىڭ ئۆلچىمى

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى ئاشلىق ۋە مېۋىلەردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بۇ مەھسۇلاتلارنىڭ مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ ياكى ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن زاكات كېلەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنفەينىڭ مەزھىبىدە، ئاشلىق، مېۋىلەرنىڭ زاكاتى ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇئەييەن ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى زېمىندىن چىققان مەھسۇلات ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەر ئىككى ھالەتتە ئۇلاردىن زاكات بېرىش پەرزدۇر.

ئەمما شافئىي، ھەنبەلىي ۋە مالىكىي مەزھەبلىرىنىڭ قاراشلىرىدا، زېمىندىن چىققان

مەھسۇلاتلاردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئومۇمىي مىقدارى 675 كىلوگراممىدىن كەم بولماسلىقى شەرتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «بەش ئەۋسەقكە يەتمىگەن مەھسۇلاتقا زاكات كەلمەيدۇ» دېگەن. (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

«ئەۋسەق» قەدىمقى ئۆلچەكلەردىن بولۇپ، بىر «ئەۋسەق» 60 «سا»غا، بىر «سا» 3كىلو 250 گراممغا تەڭ.

خۇلاسە:

بۇ مەسىلىدە يۇقىرىقى ئۈچ مەزھەبىنىڭ قارىشى ئورۇنلۇق بولسىمۇ، ھەنەفىي مەزھەبىنىڭ قارىشى ئېھتىياتچانلىق ۋە تەقۋالىققا يېقىندۇر.

كۆكتاتلارنىڭ زاكاتى

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى كۆكتاتلارغا زاكات كېلمەيدۇ ياكى كەلمەيدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىككى خىل قاراشتا بولغان:

بىرىنچى قاراشتىكىلەر، زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلار ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەممىسىگە زاكات كېلىدۇ، دەيدۇ. بۇ ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفىەنىڭ مەزھىبى بولۇپ، بۇلارنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ ئاللاھ بىدىشلىك ۋە بىدىشسىز باغلارنى بەرپا قىلدى. مېۋىلىرى، دانلىرى بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان خورما دەرەخلىرىنى، ئاشلىق، مېۋىلەرنى (رەڭگى ۋە شەكلى) بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان، (تەمى) ئوخشىمايدىغان زەيتۇن ۋە ئانارنى ياراتتى. مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار، مېۋە (نىڭ ھوسۇلىنى) يىغقان كۈندە (يەنى يىغقان ۋاقتتا) ئۇنىڭ ئۆشۈرىسىنى ئادا قىلىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ياقتۇرمايدۇ﴾ (ئەنئام سۈرىسى 141- ئايەت).

بۇ ئايەت زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ھەممىسىدىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «يامغۇر ياكى بولاق سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردىن ئوندىن بىر (يەنى 10%)، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن ئوندىن بىرىنىڭ يېرىمى (يەنى 5%) ئۆشۈرە- خىراج بېرىلىدۇ». دېگەن ھەدىسى زېمىندىن

چىققان ھەر قانداق مۇھسۇلاتتىن زاكات بېرىشنىڭ پەرزلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. (بۇخارى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىس زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتات قاتارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىككىنچى قاراشتىكىلەر، مەھسۇلاتلارغا زاكات كېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بۇغداي، ئارپا، قوناق، خورما ۋە قۇرۇق ئۈزۈمگە ئوخشاش كېلىۋاپ تارتقىلى ۋە ساقلىغىلى بولىدىغان بولۇشى شەرتتۇر. ئەمما كۆكتاتلارنى كېلىۋاپ تارتقىلى بولسىمۇ، ئۇلارنى ساقلىغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ، دەپ قارايدۇ. بۇ مەزھەبىنىڭ دەلىللىرى مۇنداق:

«ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ» دەپ كەلگەن. (دار قۇتئى رىۋايىتى)

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كۆكتاتلاردىن زاكات بېرىش پەرز ئەمەس» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان «دار قۇتئى رىۋايىتى».

يۇقىرىقى ئىككى ھەدىسنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغانلىقى ھەدىسشۇناس ئالىملىرىنىڭ نەزەرىدە ئىشەنچكە ئېرىشەلمىگەن.

بۇ ماۋزۇنىڭ خۇلاسسىسى: شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ ئاشلىق، مېۋىدەك كېلىۋاپ تارتقىلى ۋە ساقلىغىلى بولىدىغانلىرىغا ئۆشەر زاكات كېلىدۇ، ئەمما كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇلارنى ساقلىغىلى بولمايدۇ دېگەن كۆرىشى تەتبىق قىلىشقا ئۇڭايدۇر. ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ زېمىندىن چىققان مەھسۇلاتلارنىڭ ھەر قاندىقىغا زاكات كېلىدۇ، دېگەن كۆرىشى يېقىرلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق ۋە دولىل جەھەتتىنمۇ كۈچلۈكتۇر. چۈنكى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنەفىيەنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرى قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿سەلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ۋە بىز سەلەرگە زېمىندىن چىقىرىپ بەرگەن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىدىن زاكات بېرىڭلار﴾ دەپ بۇيرىغان. (بەقەرە سۈرىسى 266- ئايەت)

بۇ ئايەتمۇ زېمىندىن چىقىدىغان ھەر قانداق بىر مەھسۇلاتتىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

«شۇنىڭدەك، كۆۋەيتىنىڭ «زاكات ئىشلىرى كومىتېتى» ئەبۇ ھەنەفىيەنىڭ قارىشىنى ئىختىيار قىلغانلىقىنى بىلدۈرگەن. بۇ كومىتېتنىڭ زاكات لايىھەسىدە مۇنداق دەپ قەيت

قىلىنغان: « زېمىندىن چىقىدىغان ھەر قانداق مەھسۇلاتتىن زاكات بېرىش پەرزىدۇر. زېمىن مەھسۇلاتى ئاشلىق مېۋە ۋە كۆكتاتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. » («الزكاة وتمية المجتمع» سەيىد ئەھمەد مەخزەنجى 146 - بەت)

بۇ مەسىلىدە، ئەڭ توغرىسى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىبىدۇر. چۈنكى، كۆكتات دەپ ئاددى سانالغان ئوتياشلار ھازىرقى زاماندا بەزى ئەللەرنىڭ خېلى چوڭ ئىقتىساد مەنبىيى بولۇپ قالماقتا. باغۋەنچىلىك ۋە كۆكتاتچىلىق بىلەن كۆتۈرۈلگەن بايلارمۇ ئاز ئەمەس. كۆكتاتلارنى «ساقلىغىلى بولمايدىغان ئوتياشلار» دېگەن باھانە بىلەن بۇلارنىڭ زاكىتىنى چىقارماسلىق پېقىرلارنىڭ مەنپەئەتلىرىگە رىئايە قىلمىغانلىقتۇر. چۈنكى بۇرۇنقى زامانلاردا كىلولاپ تارتىلمايدىغان ۋە ساقلىغىلى بولمايدىغان بۇ كۆكتاتلار ھازىرقى زاماندا كىلولاپ تارتىلىدۇ ۋە بۇلارنى زامانىۋىي ئۇسۇللار بىلەن ئۇزۇن مۇددەت ساقلىغىلى بولىدۇ. دېمەك، كۆكتاتلاردىن زاكات بەرمەسلىككە ئۆزى يوقتۇر.

كۆكتاتلارنىڭ زاكات مىقدارى

كۆكتاتلارنىڭ زاكات مىقدارى ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكات مىقدارىنىڭ ئەينىسى بولۇپ، مەھسۇلات ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن، ھەر ھالەتتە، يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان كۆكتاتلاردىن %10، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن %5، ئادەم كۈچى ۋە يامغۇر سۈيى ھەر ئىككىسى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن %7.5 زاكات بېرىلىدۇ.

ئەسكەرتىش:

1. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشەرە زاكىتىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بىر يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنى يىغقان ۋاقىت ئۆشەرە زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتىدۇر. بىر يىلدا 2 ياكى ئۈستىدىن كۆپ قېتىم ھوسۇلى ئېلىنىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلاردىنمۇ ھەر قېتىم ھوسۇل يىغقان ۋاقىتتا ئۆشەرە زاكىتىنى بېرىش پەرزىدۇر. چۈنكى، زاكات بېرىلىدىغان ماللار ئىككىگە بۆلۈنىدۇ: بىرى، ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارغا ئوخشاش ئۆزلىكىدىن ئۆسىدىغان شەيئەلەر بولۇپ، بۇلارغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئۇلارنى يىغقان ۋاقىتتا زاكات پەرز بولىدۇ، يەنە بىرى، خەلق پۇلى، ئالتۇن، كۈمۈش، تىجارەت ماللىرى، چارۋىلار ۋە باشقىلار قاتارلىق ئۆزلىكىدىن ئۆسىمىسىمۇ ئۆستۈرىشكە بولىدىغان ماللار

بولۇپ، بۇلارغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارغا ئىگە بولغان ۋاقتتىن تولۇق بىر يىل ئۆتكەن بولۇشى شەرت قىلىندۇ.

2. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلاردىن ئۆشەرە زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بۇلارنىڭ مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى مول ھوسۇل مىقدارى ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەر ھالەتتە ئۇلاردىن ئۆشەرە زاكات بېرىش پەرزدۇر.

3. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشەرە زاكاتىدا ئوتتۇرھاللىرىدىن بېرىلىدۇ. ناچارلىرىنى تاللاپ بېرىش بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمىغاندەك، ئەڭ يىلخىشلىرىدىن بېرىشكەمۇ زورلانمايدۇ.

4. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشەرە زاكاتىنى ئادا قىلىشتىكى ئەسلى قائىدە ھەر مەھسۇلاتنىڭ ئۆشۈرىسىنى ئۆز جىنىسىدىن بېرىشتۇر. ئەمما مەھسۇلاتنىڭ ئۆز جىنىسىدىن بەرمەستىن ئۇنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ خەلق پۇلىدىن بەرسىمۇ بولىدۇ.

يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكاتى

بەزى فىقھىشۇناس ئالىملىرى يەر ئاستى بايلىقلىرىنى مەدەن ۋە رىكاز دەپ ئىككىگە ئايرىيدۇ:

مەدەن - يەر ئاستىدىن تېپىلغان ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۈر، مىس ۋە باشقا مېتاللاردۇر.

زاكات - ئىسلام دىنى كېلىشتىن بۇرۇنقى چاغلاردىكى كىشىلەرنىڭ يەر ئاستىغا كۆمۈپ قويغان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا بايلىقلىرى دېمەكتۇر. چۈنكى قىممەتلىك نەرسىلىرىنى يەر ئاستىغا كۆمۈپ ساقلاش قەدىمقى زامانلاردىكى كىشىلەرنىڭ ئادەتلىرىدىن ئىدى.

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنفەنىڭ قارىشىدا، مەدەن بىلەن رىكازنىڭ مەنىسى بىردۇر. چۈنكى مەيلى ئۇلارنى ئاللاھ تائالا يەر ئاستىدا شۇنداق ياراتقان بولسۇن، مەيلى قەدىمقىلەر كۆمۈپ قويغان بولسۇن، ھەر ئىككىسى يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان بايلىقلاردۇر.

يەر ئاستىدىن قېزىلغان ياكى تېپىلغان بايلىقلاردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى قۇرئان، ھەدىسەلەر ۋە فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن بېكىتىلگەن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر

ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ۋە بىز سىلەرگە زېمىندىن چىقىرىپ بەرگەن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىدىن زاكات ئادا قىلىڭلار! ﴿بەقەرە سۈرىسى 267- ئايەت﴾

بۇ ئايەت، زېمىندىن چىقىدىغان ۋە چىقىرىدىغانلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۈبھىسىزكى، مەدەنلەرمۇ زېمىندىن چىقىرىلىدىغان بايلىقلاردىندۇر. ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! بىلىڭلاركى، سىلەر ئالغان غەنىمەتنىڭ بەشتە بىرى ئاللاھقا، پەيغەمبەرگە، پەيغەمبەرنىڭ ئەقربالرىغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە ۋە يولدا قالغان مۇساپىرلارغا خاستۇر﴾ (ئەنفال سۈرىسى 41- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان بايلىقتىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى).

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى توغرىلىق ئىختىلاپلاشقان بولسىمۇ، يەر ئاستى بايلىقلىرىدىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە قەدىمدىن ھازىرغا قەدەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى

ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە يەر ئاستى بايلىقلىرىنى 3 تۈرگە ئايرىيدۇ:

1- ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر ۋە باشقىلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولىدىغان مەدەنلەر،

2- ياقۇت، مارجان، قاشتېشى، مەرۋايىت ۋە باشقا قىممەتلىك تاشلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولمايدىغان مەدەنلەر.

3- نېفىتكە ئوخشىغان سۇيۇق ماددىلار.

ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىبى بويىچە، بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا كىرمەيدىغان تاغلاردىن، سەھرالاردىن قېزىلغان ياكى باشقىلارغا تەۋە بولغان زېمىندىن تېپىلغان ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر ۋە باشقىلار قاتارلىق ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولىدىغان مەدەنلەردىن بەشتىن بىرى (يەنى %20) زاكات بېرىلىدۇ. قالغان 4 بۆلۈكى ئۇنى قازغان ياكى تاپقان كىشىنىڭ ھەققىدۇر. ئەگەر بۇ مەدەنلەرنى كىشى ئۆز ھويلىسىدىن ياكى ئۆزىگە تەۋە بولغان جايدىن تاپقان ياكى قازغان بولسا ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش كېرەك ئەمەس. چۈنكى زېمىن ئۇنىڭ ئۆزىگە تەۋە بولغانلىقتىن ئۇنىڭدىن چىققان بايلىقلارمۇ ئۆزىنىڭ مۈلكى ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بولمىغان جايلاردىن تېپىلغان بايلىقلار ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن كۆمۈلگەن بولسا، ئۇنى

تېپىۋالغان كىشىنىڭ ئۇنىڭدىن زاكات بېرىشى لازىم كەلمەيدۇ.

ئەمما ياقۇت، قاشتېشى ۋە باشقا قىممەتلىك تاشلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولمايدىغان مەدەنلەر بىلەن نېفىتقا ئوخشىغان سۇيۇق مەدەنلەردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئەمەسلىكىدە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

مەرىغىنانى «ھىدايە» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۈر مىس قاتارلىق يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان مەدەنلەردىن بەشتىن بىرى زاكات بېرىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان مەدەنلەردىن بەشتىن بىرى زاكات بېرىلىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. رىكاز بىلەن مەدەننىڭ مەنىسى بىردۇر. چۈنكى ئىسلام كېلىشىدىن بۇرۇنقى جاھىلىيەت دەۋرىدە كۇففارلار تەرىپىدىن يەر ئاستىغا كۆمۈلگەن بايلىقلار ئىسلام دىنىنىڭ كېلىشى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا غەنىمەت ئورنىدا ئۆتكەن بولىدۇ. غازاتلاردا ئېلىنغان غەنىمەتلەردىنمۇ بەشتىن بىرى زاكات بېرىلگەنگە ئوخشاش، يەر ئاستىدىن تېپىلغان بايلىقلارمۇ ئۇنى تاپقان كىشى ئۈچۈن غەنىمەتكە ئوخشاشتۇر. شۇڭا ئۇنىڭدىن بەشتىن بىرىنى زاكاتقا بېرىدۇ، قالغان 4 بۆلۈكنى ئۆزىگە قالدۇرىدۇ. كىشىنىڭ ئۆز ھويلىسىدىن تېپىلغان مەدەنلەرگە ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشى بويىچە زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن مۇھەممەد بىلەن ئەبۇ يۇسۇف بەشتىن بىرى زاكات بېرىلىدۇ دەپ قارايدۇ».(الھىدايە 1 - جىلد 116 - بەت)

شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، يەر ئاستىدىن قېزىپ ئېلىنغان مەدەنلەرگە زاكات كېلىدۇ. بىراق ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش مىقدارى كىشى ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىنىڭ زاكىتىغا ئوخشاش %2.5 زاكات بېرىلىدۇ. ئەمما رىكاز (ئىسلامدىن بۇرۇن يەرگە كۆمۈلگەن بايلىق) تىن %20 يەنى بەشتە بىر زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى بۇ مەزھەب، رىكاز بىلەن مەدەن ئىككىسىنىڭ بىر مەنىدە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. شۇڭا بۇ ئىككىسىدىن زاكات بېرىش مىقدارى ئوخشاش بولمايدۇ.

خۇلاسە:

بۇ مەسىلىدە ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ يەر ئاستىدىن تېپىلغان ياكى قېزىلغان بايلىقلاردىن بەشتىن بىرى زاكات بېرىلىدۇ، دەيدىغان قارىشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن ئويغۇندۇر. چۈنكى، شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىدە، كىشى تەر تۈكۈپ ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىنىڭ زاكىتى بىلەن ھېچ ئەجىر قىلماستىن كۆمۈلگەن يېرىدىن تېپىۋالغان ياكى چەكلىك ئەجىر بىلەن يەر ئاستىدىن قېزىپ ئالغان ئالتۇن، كۆمۈشنىڭ زاكىتىنى ئوخشاش قىلىپ بەلگىلەپ ھەر ئىككىسىدىن %2.5 زاكات

بېرىشنى پەرز قىلىدۇ.

ئەمما ئەبۇ ھەنفە ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە نەق پۇل بىلەن، چەكلىك ئەجىر سىڭدۈرۈپ يەر ئاستىدىن قېزىپ ئالغان ياكى ئىسلامدىن بۇرۇنقىلار كۆمگەن جايىدىن تېپىۋالغان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا بايلىقلارنىڭ زاكات مىقدارىنى پەرقلەندۈرگەن بولۇپ، ئاۋۋالقىسىدىن %2.5، كېيىنكىسىدىن %20 زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى قارار قىلغان.

دېڭىز بايلىقلىرىنىڭ زاكاتى

پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن دېڭىزدىن چىقىرىلغان بايلىقلارغا زاكات كەلمەيدۇ، چۈنكى ئىسلام زاكات قانۇنىدا دېڭىز، دەريالاردىن چىقىرىلغان بايلىقلاردىن زاكات بېرىش توغرىسىدا بىرەر دەلىل يوقتۇر» ئەمما دېڭىز بايلىقلىرىنى چىقىرىپ سېتىشنى كەسىپ قىلغانلار ئۈچۈن دېڭىزدىن چىقارغان نەرسىلىرىدىن زاكات بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى دېڭىز بايلىقلىرى بۇ ۋاقىتتا تىجارەت ماللىرىغا ئايلانغان بولىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭدىن %2.5 زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ». (الفتاح شرح نورالإيضاح 158 - بەت: ئەبۇ يەزىد شەلەبىي)

شۇنىڭدەك، دېڭىزدىن چىقىرىلىپ نەق پۇل ئورنىدا ساقلانغان قىممەتلىك بايلىقلاردىنمۇ يۇقىرىقى مىقدار بويىچە زاكات بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى نورمال ئېھتىياجىدىن ئېشىپ ئۆيدە ساقلانغان ھەر قانداق پۇل - مالغا زاكات كېلىدىغانلىقى شۈبھىسىزدۇر.

ھەسەلنىڭ زاكاتى

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى ھەسەلگە زاكات كېلەمدۇ ياكى كەلمەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان.

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرى بويىچە، ھەسەل ھەرىسى باققۇچىنىڭ ھەسەلدىن ئالغان مەھسۇلاتى مەيلى ئاز بولسۇن، مەيلى كۆپ بولسۇن %10 زاكات بېرىشى پەرزدۇر. ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەر ئون قاچا ھەسەلدىن بىر قاچا ھەسەل زاكات بېرىلىدۇ» دېگەن. (تىرمىزىي رىۋايىتى)

ئابدۇللا ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن «ھەسەلدىن ئوندىن بىرىنى زاكات بېرىشكە بۇيرىغان» دەپ رىۋايەت قىلغان. (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئەمما شافىئىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرى بويىچە، ھەسەلدىن زاكات بېرىش پەرز ئەمەس. نافي مۇنداق دېگەن: « ئۇمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز مېنىڭدىن ھەسەلنىڭ زاكاتى توغرىلىق سورىۋېتىدى. مەن ئۇنىڭغا « بىزدە زاكات بېرىدىغان ھەسەلمۇ يوق. بىراق مۇغىرە ئىبنى ھەكەمنىڭ ھەسەلگە زاكات كەلمەيدۇ دېگەنلىكىنى بىلىمەن » دېدىم. ئاندىن ئۇمەر ھەسەلنىڭ زاكاتىنى يىغماسلىق ھەققىدە بۇيرۇق چىقاردى. (ترمىزىي رىۋايىتى)

بۇ مەسىلىدە ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ ھەسەلدىن زاكات بېرىلىدۇ، دېگەن قارىشى كۈچكە ئىگىدۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ زاكات توغرىلىق ئومۇمىي ئايىتى ھەسەلنىڭمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان نېمەتلەردىن زاكات بېرىشتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ ئاللاھ يولىدا بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بېرىدۇ. ئۇ رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر ﴾ دېگەن. (سەبەئ سۈرىسى 39- ئايەت)

بولاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان ۋە يۈتۈرۈلگەندىن كېيىن تېپىلغان ماللارنىڭ زاكاتى

بىراۋنىڭ بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلاپ كېتىلگەن ياكى يۈتۈرۈلگەن پۇل-مېلىدىن ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغىچىلىك زاكات بېرىشى پەرز ئەمەس، دېگۈچىلەر كۆپ ساندىكى فىقھىشۇناس ئالىملىرى بولۇپ، بۇ ھەنەفىي، شافىئىي مەزھەبلىرىدۇر. چۈنكى بۇنداق پۇل-مال ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بولمىغانلىقتىن ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، تولۇق بىر يىلنى تولدۇرۇپ ئاندىن شۇ بىر يىلنىڭ زاكاتىنى بېرىشى پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلدىن كەلگەن بىر رىۋايەتتە، ئۇمۇ بۇ ئىككى مەزھەبىنى قوللىغان بولسىمۇ، يەنە ئۇنىڭدىن كەلگەن باشقا بىر رىۋايەتكە ئاساسەن، بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلانغان ياكى يۈتۈرۈلگەن پۇل-مالغا زاكات كېلىدۇ، ئۇنى ئادا قىلىشتا، مەزكۇر پۇل-مال تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن، قولىدىن چىقىپ كەتكەن ۋاقىتتىن باشلاپ ھېسابلاپ ئۆتكەنكى يىللارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن ئۇنىڭ زاكاتىنى بىراقلا بېرىشى پەرز دۇر. چۈنكى ئۇنىڭ مەزكۇر پۇل-مېلى ۋاقىتلىق ئۇنىڭ قولىدىن چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ بۇ مالغا بولغان ئىگىدارچىلىقى يوقالغان ئەمەس.

ئەمما مالىكىي مەزھىبىنىڭ قارىشىچە، مۇنداق پۇل-مال تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن، يىل توشمىسىمۇ ئۇنىڭ بىر يىللىق زاكاتىنى بېرىشى لازىم كېلىدۇ.

بۇ مەسىلىدە، كۆپچىلىك فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ « بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلانغان ياكى يۈتۈرۈلگەن پۇل-مالغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇنى تاپشۇرۇپ

ئالغاندىن كېيىن، تولۇق بىر يىلنى تولدۇرۇپ ئاندىن ئۇنىڭ شۇ بىر يىللىق زاكىتى بېرىلىدۇ» دېگەن قارىشى كۈچكە ئىگىدۇر. چۈنكى مۇنداق پۇل- مال ئىگىسىنىڭ قولىدىن چىقىپ كېتىش بىلەن بىرگە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىنمۇ چىقىپ كەتكەن، ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغان ۋاقىتتا قايتىدىن ئۇنىڭ مۈلكىگە كىرگەن بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق پۇل- مالنى تاپشۇرۇپ ئالغانغا بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ.

« ھىدايە» دە مۇنداق دەپ قەيىت قىلىنغان: « براۋنىڭ يەنە بىرىدە قەرزى بولۇپ، قەرزدار ئۇنىڭغا يىللاردىن بېرى تېنىۋالغان، كېيىنچە ئۇنىڭ قەرزدارلىقى ئىسپاتلانغان (يەنى قەرزنى تاپشۇرغان) بولسا، قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغۇچى ئۆتكەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بېرىشكە بۇيرۇلمايدۇ. بۇ قەرز تاپشۇرۇپ ئېلىنىشتىن بۇرۇن، خۇددى يوقىلىپ كېتىپ ئۇنىڭ تېپىلىشىدىن ئۈمىت ئۈزۈلگەن مالغا ئوخشاشتۇر. بولاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان، دېڭىزغا چۈكۈپ كەتكەن، مەلۇم بىر جايغا كۆمۈپ قويۇپ ئورنىنى ئۇنتۇپ كەتكەن ۋە ھۆكۈمەت تەرىپىدىن مۇسادىرە قىلىنغان پۇل- مال مۇ يوقىلىپ كەتكەن مالغا ئوخشاشتۇر. چۈنكى زاكات كېلىدىغان پۇل- مالنىڭ ئىگىسىنىڭ قولىدا بولغان، ئۆسىدىغان ۋە ئۆستۈرۈشكە بولىدىغان ماللاردىن بولۇشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، ئىگىسىنىڭ قولىدىن تۈرلۈك سەۋەپلەر بىلەن ۋاقىتلىق چىقىپ كەتكەن پۇل- مال ئىگىسىنىڭ قولىدا بولمىغانلىقتىن ئۇ ئۆستۈرۈشكە يارمايدۇ» (الھىدايە 1- جىلد 104- بەت).

ئەمما براۋنىڭ باشقا بىرىدە قەرزى بولغانلىقىغا يېتەرلىك ئىسپاتى بولغان بولسىمۇ، ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەندىن كېيىن، قەرزى قولىغا كەلگەن بولسا، پۈتۈن فقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە- ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ئۆتكەنكى يىللارنىڭ زاكىتىنى ھېسابلاپ بىراقلا زاكات بېرىشى پەرزدۇر.

شېرىكەت ھەسسدارلىقىنىڭ زاكىتى

ھەر قانداق بىر شېرىكەتكە ھەسسدار بولۇپ ئۇنىڭغا پاي سالغان كىشىنىڭ شۇ پايدىدىن زاكات بېرىشى پەرزدۇر. زاكات بېرىشتە پاي سالغان ۋاقىتتىكى نەق پۇل ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى يىل ئاخىرىدىكى نەق پۇلنىڭ ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. شېرىكەت پېيىدىن %2.5 زاكات بېرىش پەرزدۇر. مەسىلەن: بىراۋ بېرەر شېرىكەتكە 1000 يۈەن نەق پۇل پاي سېلىپ، ئۇنىڭغا ھەسسدار بولغان بولسا، بىر يىلدىن كېيىن بۇ پاي 3000 يۈەنگە يەتكەن بولسا، مۇشۇ 3000 يۈەندىن زاكات بېرىدۇ. ئەگەر پاي سالغان 1000 يۈەن پۇل يىل ئاخىرىدا كېمىيىپ 500 يۈەنگە چۈشۈپ قالغان بولسا، ئاشۇ 500 يۈەندىن زاكات بېرىدۇ. چۈنكى زاكات يىلىنىڭ ئاخىرىدا قولدا قالغان مىقداردىن بېرىلىدۇ.

شېرىكەت ھەسسەدارلىرى ئۆزلىرىنىڭ شېرىكەتتىكى ھەسسەلىرىنىڭ زاكىتىنى ئۇنىڭغا ھەقىقەت بولغان شەخسلەرگە يەتكۈزۈپ بېرىش ئىشىدا شېرىكەت مەسئۇللىرىنى ئۆزلىرىدىن ۋەكىل قىلىشىمۇ جائىزدۇر. بۇ ۋاقىتتا شېرىكەت مەسئۇللىرى شېرىكەت ھەسسەدارلىرىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى تېگىشلىك ھەسسەلىرىنى ئۇنىڭ پايدىلىرى بىلەن قوشۇپ بىرلەشتۈرۈپ ئومۇمىي مىقداردىن زاكات ئايرىيدۇ.

زاكات ھەققىدە بەزى سوئاللار

زاكاتتا بېرىلىدىغان ماللارنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولامدۇ؟

كۆپ ساندىكى فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ قارىشىچە، زاكات بېرىشتە، ھەر قانداق بىر مالنىڭ زاكىتىنى شۇ مالنىڭ ئۆز جىنىسىدىن بېرىش لازىم كېلىدۇ. ئۇنىڭ بەدىلىگە خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىشكە بولمايدۇ، چۈنكى زاكات ئىبادەتتۇر. ئىبادەتلەر شەرىئەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىنىشى كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە ۋالىي قىلىپ ئەۋەتكەندە، ئۇنىڭغا: «ئاشلىقتىن ئاشلىق، قويدىن قوي، كالدىن كالا ۋە تۆگىدىن تۆگە زاكات يىغىن» دەپ تەۋسىيە قىلغان. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە باشچىلىقىدىكى فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ قارىشى بويىچە، ھەر قانداق مالنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولىدۇ، چۈنكى زاكات بېرىشتىن مەقسەت پېقىرلارنىڭ ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقلىرىنى يەڭگىلەشتۈرۈش ئىبارەتتۇر. پېقىرلارنىڭ ۋە باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى ئاشلىق، ئۈزۈم، خورما، كىيىم-كېچەك ۋە باشقا ماللار بىلەن راۋا قىلغىلى بولغاندەك، بېرىدىغانلارنىڭ بەدىلىگە نەق پۇل بېرىپمۇ راۋا قىلغىلى بولىدۇ. بەلكى ئىككىنچىسى ھاجەتمەنلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى. چۈنكى ھاجەتمەنلەر نەق پۇلغا ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجلىق نەرسىلىرىنى خالىغانچە سېتىۋالالايدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن، مەيلى ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشەرە زاكىتى بولسۇن، مەيلى ئالتۇن، كۈمۈشنىڭ زاكىتى بولسۇن، مەيلى چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى بولسۇن، مەيلى ئۇلاردىن باشقا ماللارنىڭ زاكىتى بولسۇن، ئۇلارنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىش جائىزدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿ئى مۇھەممەد!﴾ ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى زاكات ھېسابىدا ئالغىنىكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن ۋە ماللىرىنى پېقىرلارنىڭ ھەقىرىتىدىن) پاكلىغايەن. ۋە (ماللىرىنى ھەم ساۋابلىرىنى) كۆپەيتكەيسەن ﴿ دېگەن بۇيرىقى زاكاتنىڭ

پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش بىلەن بىرگە ھەر قانداق مالنىڭ زاكىتىدا ئۇنىڭ قىممىتىنى بېرىشنىڭ جائىزلىقىغا ئىشارەت قىلماقتا.

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، مۇئاز ئىبنى جەبەل يەمەن ئەھلىگە خىتاب قىلىپ: «ئارپا، قوناقنىڭ زاكىتى ئۈچۈن كىيىم-كېچەكلەردىن بەرسەڭلارمۇ بولىدۇ. چۈنكى بۇ سىلەر ئۈچۈن ئوڭاي، رەسۇلۇلانىڭ مەدىنىدىكى پېقىر ساھابىلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ياخشىدۇر» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

«ئەمما ئىمام شافىئىي نەقىل كەلتۈرگەن ھەدىستىكى «... قويدىن قوي، كالىدىن كالا ئالغىن» دېگەن سۆز كىشىلەرگە ئوڭايلىق بولسۇن ئۈچۈن دېيىلگەن بولسىمۇ، ئو ھەر مال ئۈچۈن ئۆز جىنىسىدىن زاكات بېرىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى زاكاتتىن مەقسەت پېقىرلارغا نەپ يەتكۈزۈشتۇر. بۇنى نەق پۇل بىلەنمۇ بېجىرگىلى بولىدۇ». (الإختيار 1- جلد 102- بەت)

بۇنىڭغا بىنائەن، فىتىر سەدىقىسىدىمۇ بېرىلىدىغان ئارپا، بۇغداي ياكى باشقا دانلار ئۈچۈن ئۇنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى زاكاتتا جائىز بولغانلار فىتىر سەدىقىسىدىمۇ جائىزدۇر.

باج - سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرامدۇ؟

«ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن دېھقانلارنىڭ تېرىملىرىغا، تىجارەتچىلەرنىڭ ماللىرىغا، چارۋىچىلارنىڭ چارۋىلىرىغا ۋە باشقا كەسىپدارلارنىڭ كەسىپلىرىگە بەلگىلەنگەن باج-سېلىقلار ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان زاكات ئۈچۈن بەدەل بولۇپ، يۇقىرىقىلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتىن بېھاجەت بولۇشقا بولامدۇ؟ دېگەن سۇئالغا جاۋاب بېرىشتىن ئاۋۋال، زاكات بىلەن باجنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ۋە بۇ ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەرنى قىسقىچە بايان قىلىشقا توغرا كېلىدۇ:

1- ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن تېرىم يەرلىرىگە بەلگىلەنگەن باج-سېلىقلارنىڭ ۋەزىپىسى زاكاتنىڭ ۋەزىپىسىدىن پەرقلىقتۇر. مەسىلەن: باج-سېلىقلار تېرىم يەرلىرى تېرىلغان ياكى تېرىلمىغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر تېرىم ئىگىلىرىدىن ئېلىنىدۇ. ئەمما زاكات پەقەت تېرىلغان يەرنىڭ مەۋسۇلاتىدىن بېرىلىدۇ.

2- باج-سېلىقلاردىن يىغىلغان مەبلەغ دۆلەتنىڭ ئومۇمىي ئېھتىياجلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئەمما زاكاتتىن يىغىلغان مەبلەغ ۋە ماللار ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بەلگىلىگەن 8 خىل شەخسكىلا بېرىلىدۇ.

3- زاكات- زاكات بېرىشكە شەرتى توشقان مۇسۇلمان كىشىدىن ئېلىنىدۇ. ئەمما باج- سېلىقلار مۇسۇلمان بولسۇن ۋە غەيرى مۇسۇلمان بولسۇن، ھەر قانداق تېرىم، تىجارەت ۋە كەسپ ئىگىلىرىدىن ئېلىنىدۇ.

4- باج- سېلىقلار دۆلەت تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ، ئىسلام دۆلىتىدە بولسا باج- سېلىقلار مۇسۇلمانلارنىڭ ئومۇمىي مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇش ياكى بولماسلىق ئېتىبارى بىلەن بەلگىلىنىدۇ. ئەگەر باج- سېلىقلارنىڭ مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن بېرەر پايدىسى بولمىسا ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ پۇقرالارنىڭ ئۈستىگە باج- سېلىقلارنى بەلگىلەش ھوقۇقى يوقتۇر. شۇنىڭدەك، دۆلەتنىڭ زاكات ماللىرىنى ئومۇمنىڭ ئىشلىرى ئۈچۈن قوللۇنۇشى ياكى باج بىلەن كۇپايە قىلىپ زاكاتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشى ئىنتايىن خاتادۇر. زاكات ئاللاھ تائالانىڭ بېۋاسىتە بۇيرىقى بىلەن بەلگىلەنگەن ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. ئىسلام دۆلەتلىرى زاكات پەرزىنى ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، دۆلەتنىڭ زاكاتنى بېرىشتىن باش تارتقۇچىلارغا بېسىم ئىشلىتىشىمۇ ھەقلىقتۇر. بۇ ماۋزۇدا، 1- خەلىپە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار زاكاتنى ئادا قىلىشتىن باش تارتىپ رەسۇلۇلانىڭ ۋاقتىدا ئۆتەپ كەلگەن بېرەر تال ئاغامچىنىمۇ بېرىشتىن باش تارتىدىكەن، ئۇلار بىلەن ئېلىشىمەن» دېگەن مەشھۇر سۆزى يېتەرلىك.

يۇقىرىقى بايانلاردىن كېيىن كەسكىن ئېيتالايمىزكى، باج- سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرالمىدۇ. شۇنىڭدەك، زاكات مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇپ، زۆرۈر تېپىلغاندا بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلارنى ئۆتەشتىن توسالمايدۇ» («الزكاة وتنمية المجتمع» 162- بەت)

بۇنىڭغا ئاساسەن، دېھقانلارنىڭ تېرىملىرىغا، تىجارەتچىلەرنىڭ ماللىرىغا، چارۋىچىلارنىڭ چارۋىلىرىغا ۋە باشقا كەسىپدارلارنىڭ كىرىملىرىگە بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلار ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان زاكات ئۈچۈن بەدەل بولالمىدۇ. نەتىجىدە، باج- سېلىقلارنى باھانە قىلىپ يۇقىرىقىلارنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلىشتىن بېھاجەت بولۇشقا بولمايدۇ.

زاكاتنى بىر دۆلەتتىن ئىككىنچى بىر دۆلەتكە يۆتكەشكە بولامدۇ؟

ئەسلىدە ھەر دۆلەتتە توپلانغان زاكات ماللىرى شۇ دۆلەتنىڭ پۇقرالىرىدىن بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرى ئۈچۈن سەرپ قىلىنىدۇ. ئەمما باشقا دۆلەتلەردىكى مۇسۇلمانلار ئۆز دۆلىتىدىكىلەردىن كۆپرەك ئېھتىياجلىق بولسا، زاكاتنى شۇ دۆلەتلەردىكى ئېھتىياجلىق

مۇسۇلمانلارغا بېرىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زاكات توغرىلىق ئېيتقان: «ئاللاھ ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكات پەرزىنى بەلگىلىدى» دېگەن ھەدىسىدىكى «پېقىرلار» مۇسۇلمانلارنىڭ پېقىرلىرى بولۇپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇسۇلمانلار دۇنيانىڭ ھەر قايسى مەملىكەتلىرىگە تارقالغان بولسىمۇ ئۇلار ئۆزئارا دىنىي قېرىنداشلاردۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ ھەقىقەتەن مۇمىنلەر ئۆزئارا قېرىنداشلاردۇر ﴾ دېگەن. (ھۇجۇرات سۈرىسى 10-ئايەت)

شۇنىڭدەك، نېفىت بايلىقىغا ئىگە باي دۆلەتلەرنىڭمۇ پۇل-ماللىرىنىڭ زاكاتىنى ئۆز ئىقلىمىنىڭ پېقىرلىرىدىن بەكرەك ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان باشقا ئىسلام دۆلەتلىرىگە بېرىشى ئەۋزەلدۇر. بۇ ئۇسۇل بىلەن ئىسلام ئەللىرىنى ئاۋارە قىلىۋاتقان پېقىرلىققا خاتىمە بەرگىلى بولىدۇ. 2-خەلىپە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەدىنىدە ئاچارچىلىق يۈز بەرگەن بىر يىلى مىسىرنىڭ ۋالىسى ئەمر ئىبنى ئاسقا مۇنداق دەپ مەكتۇپ يازىدۇ: «... مېنى ۋە مېنىڭ يېنىمىدىكىلەرنى ئاچلىقتىن ھالاك بولدى دەپ ئويلاپ، ئۆزۈڭ ۋە يېنىڭدىكىلەر ياشامسەن؟ بىزنى ئاچلىقتىن قۇتقۇزمامسىلەر؟!». ئەمر ئىبنى ئاس خەلىپىنىڭ مەكتۇپىغا جاۋاب بېرىپ: «... سىلەرگە ياردەم كەلدى. مەن سىلەرگە شۇنداق يۈكۈك تۈگىلەرنى ئەۋەتمەنكى، ئۇلارنىڭ ئالدى سىلەردە، ئاخىرى مېنىڭدە بولىدۇ» دەپ مەكتۇپ يازىدۇ. ئەگەر مىسىرنىڭ زاكاتى مىسىر پېقىرلىرىنىڭ مەخسۇس ھەققى بولىدىغان بولسا ئىدى، خەلىپە ئۇمەر مىسىرنىڭ ۋالىسىدىن زاكات سورىمىغان بولاتتى. خەلىپە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب يەنە: «سەنئ (ھازىرقى يەمەن جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى) تېغىدىكى بىر پادىچىنىڭمۇ شام ۋە ئىراقتىن توپلانغان زاكاتتىن بولغان ھەققى ئۇنىڭغا يېتىپ بارىدۇ» دېگەن. (الزكاة وتمية المجتمع 165 - بەت)

ئەگەر كىشىنىڭ ئۆز دۆلىتىدىكى پېقىرلارنىڭ ياردەمگە بولغان ئېھتىياجى باشقا دۆلەتلەردىكى مۇسۇلمان پېقىرلىرىغا ئوخشاش ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك بولسا، زاكاتنى باشقا دۆلەتلەرگە يۆتكەستىن، ئۆز دۆلىتىنىڭ، مەھەللىسىنىڭ پېقىرلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىشى ياخشىدۇر. چۈنكى يېقىندىكىلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش ئۇزاقتىكىلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئەۋزەل ۋە زۆرۈردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاۋۋال ئۆزۈڭگە، ئاندىن ئەھلىڭگە چىقىم قىل. ئۇنىڭدىن ئاشقاندا، تۇغقانلىرىڭغا قىل، ئۇلاردىن ئاشسا، ئاندىن ئۇنىڭغا بۇنىڭغا ياردەم قىل». (مۇسلىم رىۋايىتى)

«الإختيار» دا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ئەسلىدە زاكاتنى بىر دۆلەتتىن يەنە بىر

دۆلەتكە يۆكەش ياخشى ئەمەس. ئەمما تاشقى دۆلەتلەردىكى ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرىغا ياكى ياردەمگە كۆپرەك ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە بەرسە بولىدۇ. چۈنكى مەئاز ئىبنى جەبەلمۇ يەمەننىڭ زاكىتىنى مەدىنىگە ئەۋەتكەن» (الإختيار 1- جلد 122- بەت).

بەلگىلەنگەن زاكات مىقدارىدىن كەم - زىيادە قىلىشقا بولامدۇ؟

يۇقىرىدا بايان قىلىنىپ ئۆتكەن ئالتۇن، كۈمۈش، خەلق پۇلى، تىجارەت ماللىرى، ئاشلىق، مېۋە، كۆكتاتلار، چارۋا ماللىرى، يەر ئاستى بايلىقلىرى، دېڭىز بايلىقلىرى ۋە باشقىلا قاتارلىق زاكات كېلىدىغان ھەر خىل ماللار ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئوخشاش بولمىغان زاكات بېرىش مىقدارلىرى شەرىئەت نەزەرىدە ئەڭ تۆۋەن مىقدارلار بولۇپ، بۇ مىقدارلاردىن ئاز بېرىلگەن زاكات قەتئى ئادا بولمايدۇ. ئەمما ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپ قانچىلىك كۆپ بېرىلسە شۇنچىلىك كۆپ ساۋاپ ۋە بەرىكەت بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ماۋزۇنى قۇرئان كەرىمدە مۇنداق بىر مىسال بىلەن بايان قىلغان: ﴿ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل - مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تىكىلىپ) 7 باشاق چىقارغان، ھەر باشقىدا 100 دىن دان تۇتقان بىردانغا ئوخشايدۇ. ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ (ساۋاپ ۋە بەرىكەت) بېرىدۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 261- ئايەت)

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: «%2.5 نىلا زاكات بېرىمەن دېگۈچىلەرنىڭ زاكىتى بېخىللارنىڭ زاكىتىدۇر» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

شۇنىڭدەك، زاكاتنىڭ پەرز بۇلۇشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن مۇئەييەن مىقدارغا يەتمىگەن دەرىجىدە ئازراق پۇل - مالغا ئىگە بولغانلارنىڭمۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن زاكات بېرىشى پەزىلەتلىك ئىشلاردىن سانىلىدۇ. ساۋابىمۇ كۆپ بولىدۇ. بەلكى ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى ئايەتتە قىلغان ۋەدىسى بويىچە، ئۇلارنىڭ بۇ ياخشىلىقلىرى يۈزىسىدىن ئۇلارنىڭ پۇل - ماللىرىغا بەرىكەت بېرىپ كۆپەيتىپ بېرىدۇ.

تۆتىنچى بۆلۈم
زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر

زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر

زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغانلار تۆۋەندىكى 8 تۈرلۈك شەخسلەردۇر:

- 1- پېقىرلار
- 2- مسكىنلەر
- 3- كۆڭلىنى دىنغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار
- 4- قەرزدارلار
- 5- زاكات خادىملىرى
- 6- قۇللارنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن
- 7- ئاللاھنىڭ يولىدىكى مۇجاھىدلار
- 8- يولدا قالغان پۇلسىز مۇساپىرلار

زاكات ئالىدىغانلارنىڭ تەپسىلاتى

يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىنى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى ئۆز ئىچىگە ئالغان: ﴿زاكات پەقەت پېقىرلارغا، مسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، ئاللاھنىڭ يولىغا، ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان مۇساپىرغا بېرىلىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىسىدۇر، ئاللاھ (بەندىلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى ئۇبدان) بىلگۈچىدۇر. ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾ (تەۋبە سۈرىسى 60- ئايەت)

زەيياد ئىبنى ھارىستىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭغا ئەگىشىدىغانلىقىمغا بەيئەت قىلدىم، بۇ ۋاقىتتا بىر ئادەم كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن زاكات مېلىدىن بېرىشىنى سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا «ئاللاھ زاكات مەسلىسىدە پەيغەمبەر ۋە باشقىسىنى بەلگىلىمە چىقىرىشقا بۇيرىمىدى، بەلكى بۇ مەسلىنى ئۆزى بەلگىلەپ، زاكاتنى 8 خىل شەخسكە تەقسىم قىلدى. ئەگەر سەنمۇ بۇ شەخسلەرنىڭ ئىچىدىن بولغان بولساڭ ئەلۋەتتە ساڭمۇ

نېسۋەئىنى بەرگەن بولاتتىم» دېدى (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

تۆۋەندە، زاكات ئېلىشقا ھەقىقەت بولدىغان مەزكۇر 8 تۈرلۈك شەخس ھەققىدە تەپسىلى سۆزلىنىدۇ.

1- پېقىرلار

پېقىر- پۇل- مالدا زاكات بېرىشكە قادىر بولالمىغان ۋە كۈندىلىك تۇرمۇشىدا ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەم دېمەكتۇر. مۇنداق كىشىلەر زاكات ئېلىشقا ھەقىقەتتۇر.

2- مىسكىنلەر

مىسكىن- مال- مۈلۈكتىن ھېچ نەرسىسى بولمىغان ئادەم دېمەكتۇر. مىسكىننىڭ ھالى پېقىردىن تۆۋەندۇر. شۇڭا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق كىشىلەر «توپىدا ياتقان مىسكىن» دەپ تەرىپلەنگەن. چۈنكى مىسكىن ياتقۇدەك ئۆي- جايىمۇ بولمىغان ئادەمدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مىسكىننى مۇنداق دەپ تەرىپلىگەن: «مىسكىن- بىر ئىككى لوقمان، بىر ئىككى تال خورما تىلەپ كىشىلەرنىڭ ئۆيلىرىنى ئايلىنىدىغانلار ئەمەس، بەلكى ھاجىتىنى راۋا قىلغۇدەك بىر نەرسىسى بولمىغان، كىشىلەردىن سورىمىغان ۋە ئۇنىڭ ھاجەتمەنلىكىنى كىشىلەرمۇ ھىس قىلمىغان كىشىدۇر». (بۇخارى رىۋايىتى)

3- زاكات خادىملىرى

زاكات خادىملىرى- زاكات يىغىشقا تەيىنلەنگەن ئادەملەر بولۇپ، ئۇلار گەرچە باي بولسىمۇ زاكاتتىن نېسۋە ئېلىشى ھالالدىر. چۈنكى زاكات خادىملىرى ۋاقىتلىرىنى سەرپ قىلىپ بۇ ئىشقا كىرىشكەن ئىكەن، ئۇلارمۇ مائاش ياكى ئىش ھەققى ئالغاننىڭ ئورنىدا، ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا يەتكۈدەك مىقداردا زاكاتتىن نېسۋە ئېلىشقا ھەقىقەتتۇر.

«زاكات خادىملىرىغا ئۇلارنىڭ قىلغان خىزمەتلىرىگە يارىشا ھەق بېرىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار زاكات توپلاش ئىشىغا تەيىنلەنگەن كىشىلەر بولغانلىقتىن ئۇلارنىڭ ئېھتىياجلىرى زاكاتتىن توپلانغان مالدىن بېرىلىدۇ. زاكات خادىملىرى گەرچە باي بولسىمۇ ئۇلارنىڭ زاكاتتىن نېسۋە ئېلىشى ھالالدىر» (لاختىيار، 1- جىلد 268- بەت).

شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، زاكات خادىملىرىنىڭ دىيانەتلىك ۋە ئىشەنچلىك مۇسۇلمانلاردىن بولۇشى شەرتتۇر. غەيرى مۇسۇلمانلارنى بۇ ئىشقا بەلگىلەشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلار بۇ ئىشقا سالاھىيەتلىك ئەمەس.

4- كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا دىللىرىنى يۇمشىتىش، شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمان بولىشىنى ياكى مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ دىنغا مۇستەھكەم بولىشىنى تەمىن ئېتىش ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىلگەن شەخسلەردۇر. سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا زاكات مېلىدىن نېرەتتى. ئۇ مېنىڭ ئەڭ يامان كۆرىدىغان كىشىم بولسىمۇ، ھەمىشە ئۇ ماڭا بېرىپ تۇرغانلىقتىن، ئاخىرى ئۇ ماڭا كىشىلەرنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈكى بولۇپ قالغان ئىدى» (ئىمام تەبەرى رىۋايىتى)

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار تۆۋەندىكى 3 خىل شەخسلەردۇر:

1- مۇسۇلمان بولۇشى، ئاندىن ئۆز قوۋملىرى ئىچىدە ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭمۇ مۇسۇلمان بولۇشىغا سەۋەبچى بولۇشىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زاكات ماللىرى بىلەن تەمىنلىگەن كىشىلەر.

2- مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ ئىمانى كۈچلەنمىگەنلەرنىڭ دىللىرىنى دىنغا مۇستەھكەم قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلىقتىن زاكات بېرىلگەنلەر.

3- مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكلىرىدىن ساقلىنىش مەقسىتىدە زاكات بېرىلگەن كىشىلەردۇر. (الباب شرح الكتاب، 1- جلد 103- بەت)

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغان يۇقىرىقى 3 خىل شەخسنىڭ زاكاتتىن ئالدىغان نېسىۋىلىرى 2- خەلىپە ئۇمەر ئىبنى خەتتابنىڭ زامانىدا ئۇنىڭ پىكىرى ۋە بارلىق ساھابىلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. بۇ ساھابىلار تەرىپىدىن قىلىنغان ئىجما ئىدى⁽¹⁾. پۈتۈن فىقھىي شۇناس ئالىملىرىنىڭ ئورتاق

(1) ئىجما - ئىسلام ئۇمىتىدىن بولغان زامانداش، مۇجتەھىد ئۆلىمالارنىڭ ھەممىسىنىڭ شەرىئەت مەسلىھىتىدىن بىرەر مەسىلە ئۈستىدە بىردەك ئىتتىپاققا كېلىشى دېگەنلىكتۇر. ⁽¹⁾ ئىجما ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئۈچىنچى دەلىلى ۋە ھۆججىتىدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى مۇنۇ سۆزى ئىجمانىڭ ئىسلام قانۇنشۇناسلىق ئاساسلىرى ۋە دەلىللىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ: (كىمكى ئۆزىگە توغرا يول ئېنىق بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر (نىڭ ئەمرى)گە مۇخالىپەتچىلىك قىلىدىكەن، مۆمىنلەرنىڭ يولىدىن باشقىسىغا ئەگىشىدىكەن، ئۇنى ئۆز يولىغا قويۇپ بېرىمىز، ئۇنى ئاخىرەتتە جەھەننەمگە كىرگۈزۈمىز، جەھەننەم نېمە دەگەن يامان جاي!)

قارارمۇ كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىسلام دىنىنى كۈچلەندۈرگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى تاما قىلىنمايدۇ ۋە دۈشمەنلىكلىرىدىن قورقۇشقىمۇ ئورۇن قالمىغان بولىدۇ.

ئىبنى قۇدامە «المغني» ناملىق ئەسىرىدە ئىمام زۇھرىنىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرگەن: «كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار ھەققىدىكى ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان دەپ ئويلىمايمەن. ئۇلارنىڭ نېسىۋىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىق قۇرئان ۋە ھەدىسلەرنىڭ روھىغا زىت كەلمەيدۇ. چۈنكى كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلاردىن بىھاجەت بولغانلىق شۇنداقلا توغۇرلۇق كەلگەن ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشنى لازىم قىلمايدۇ. پەقەت ئۇلاردىن بىھاجەت بولغان شارائىتتا ئۇلار زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرىنى ئېلىشتىن مەنئى قىلىنىدۇ. قاچانكى، ئۇلارغا زاكات بېرىشكە ئېھتىياج تۇبۇلىدىكەن شۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا يەنە بېرىشكە بولىدۇ. زاكات بېرىلىدىغان باشقا تۈردىكى شەخسلەرنىڭ ھەممىسى ئۈچۈنمۇ شۇنداق قىلىنىدۇ. مەسىلەن: زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان 8 خىل شەخستىن بەزىسى تېپىلىپ بەزىسى تېپىلمىغان شارائىتتا، تېپىلمىغانلارنىڭ نېسىۋىلىرى توختىتىلغان بولىدۇ. كېيىن يەنە شۇنداقلا تېپىلسا ھۆكۈم قايتىدىن كۈچكە ئېرىشىدۇ. بۇ ئورنىدىمۇ ئەھۋال شۇنداق».

مۇھەممەد ئەلى سابۇنى «ئىسلامدىكى زاكات پەرزى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئۇمەر ئىبنى خەتتابنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ نېسىۋىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقى ئەينى ۋاقىتتا بىر شەرىئىي سىياسەت ئىدى. لېكىن يەنە بىر زامان كېلىپ، كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىشقا ئېھتىياجلىق بولغان ئىمانى ئاجىز كىشىلەر بارلىققا كەلسە، ئۇلارنى ئىسلامغا يېتەكلەش ئۈچۈن ئۇلارغىمۇ زاكات ماللىرىدىن بېرىشكە بولىدۇ. كۆرۈۋاتىمىزكى، مۇستەملىكىچىلەر ۋە خرىستىئان تەشۋىقاتچىلىرى مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىگە ۋاقىتلىق ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلام دىنىدىن چىقىرىش يولىدا ھېسابسىز پۇل - ماللارنى سەرپ قىلماقتا. ئىمانى ئاجىز كىشىلەرنىڭ ئىمانىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارغا ماددىي ياردەم قىلىشتا ئۇلاردىن بىز ھەقلىقىمىز. خۇسۇسەن، خۇراپات ۋە دىنىي جەھەتتىكى بىلىمسىزلىك ئەۋج ئالغان مۇشۇ زاماندا ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئىسلامغا مەھكەم قىلىشقا بەكمۇ ئېھتىياجلىقىمىز». («فريضة الزكاة في الإسلام» م. ئەلى سابۇنى 109 - بەت)

يۇقىرىقى ئالىملارنىڭ پىكىرلىرىنى قوللاپ دەيمىزكى، 2 - خەلىپە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب باشچىلىقىدا كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ زاكاتتىن

بېرىلىدىغان نېسىۋىلىرىنى توختىتىشتىن ئىبارەت بۇ ئىجما ئۇلار توغرىلىق كەلگەن ئايەتنىڭ ھۆكۈمىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىق ئەمەس، ئەلۋەتتە. بەلكى بۇ ھۆكۈمنىڭ ئەمەل قىلىنىش دەۋرىنىڭ تۈگىگەنلىكىنىڭ بايانىدۇر. بۇ خۇددى ئۆتمۈشلەردە قۇللارنىڭ ئازاتلىقىغا ئېرىشىشى ئۈچۈن زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشىغا ئوخشاشتۇر. ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدە قۇللۇق يوق. بۇنداق ئىكەن، قۇللارنىڭ زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرى ئۆزلىكىدىن ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. ئەمما زامانىمىزدا، يوقسۇللۇق سەۋەبىدىن ئۆزلىرىنىڭ پارلاق دىنىدىن يۈز ئۇرۇپ خرىستىئانلارنىڭ ۋاقىتلىق ماددىي ياردەملىرىگە ئالدىنىپ ئۇلارنىڭ قوينىغا ئۆزلىرىنى ئېتىۋاتقانلارغا ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا قايتۇرۇشقا ئىمكانىيەت بولسا، ئۇلارغىمۇ زاكاتتىن نېسىۋە بېرىشكە بولىدۇ.

5- قۇللارنىڭ ئازات بولىشىغا

قۇل - ئۆتمۈشتە بايلارنىڭ خىزمەتلىرى ئۈچۈن تۇتۇلىدىغان ئادەم دېمەكتۇر. ئايەتتىكى «قۇللار» دىن مەقسەت خوجايىنلىرىغا مۇئەييەن مىقداردا پۇل تۇلەش بەدىلىگە قۇللۇقتىن ئازاتلىققا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن ئەھدە تۈزگەن قۇللار ئىدى. شۇڭا قۇرئان كەرىم مۇنداقلارغا زاكاتتىن نېسىۋە بېرىشنى پەرز قىلغان. ئەمما خوجايىنلىرى بىلەن مۇنداق بىر ئەھدىسى بولمىغان ۋە شۇ خوجايىنلىرىنىڭ قولىدا ياشاشنى خالايدىغان قۇللار بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئىدى. چۈنكى مۇنداقلار مۇستەقىل تۇرمۇشقا ئىگە بولمىغانلىقتىن ئۇلارغا زاكات بېرىلگەن تەقدىردىمۇ خوجايىنلىرىنىڭ مۈلكىگە كىرەتتى.

بۇ مەسىلىدە ئىسلام دىنىنىڭ ئەۋزەللىكىنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايمىز. چۈنكى ئىسلام دىنى ھەمىشە قۇللارنى ئازات قىلىشقا بۇيرۇپ كەلدى. ھەتتا بەزى گۇنالار ۋە خاتالىقلارنىڭ ئەپۇ قىلىنىشى ئۈچۈن قۇل ئازات قىلىشنى بەلگىلىگەن ئايەت ۋە ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. چۈنكى ئۇلارنى قۇللۇقنىڭ خارلىقىدىن ئازات قىلىپ ھۆرلۈككە چىقارغانلىق ئۇلارنىڭ ئىنسانىي ھۆرمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەنلىكتۇر. قۇللارنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىشنى بەلگىلىگەنلىكىمۇ ئىسلام دىنىنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ئىلغارلىقىنىڭ بىر مىسالىدۇر.

6- قەرزدارلار

قەرزدار - ئۈستىدە باشقىلارغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەق بولغان ئادەم دېمەكتۇر. ئەمما يۇقىرىقى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان «قەرزدارلار» سۆزى ئادەتتىكى ھەر قانداق بىر قەرزدارنى ئەمەس، بەلكى ئۈستىگە يۈكلىنەن قەرزنى ئۆتەشكە ئۆزىنىڭ ماددىي شارائىتى زادى

يار بەرمىگەن، ئۇنى ئۈزۈش ئۈچۈن جىددىي ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئايەتتە «غارىم» (قەرزگە بوغۇلغان) دېگەن ئىبارە قۇللىنىلغان. چۈنكى ئەرەب تىلىدا ئادەتتىكى قەرزدارنى «مەدىۈن» دەيدۇ. بۇ ئالدىنقىسىدىن پەرقلىقتۇر. قەرزگە بوغۇلغانلارنىڭ قەرزلىرىنى ئۆتۈشى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن نېسۋە بېرىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدۇر. چۈنكى قەرزنى ئۆتۈۋالماي مۇھتاجلىق ھالغا چۈشۈپ قالغان كىشى پېقىرغا ئوخشاشتۇر. ئۇلارنىڭ قەرزلىرى قانچىلىك كۆپ بولۇپ كەتسۇن شۇ قەرزلىرىنى ئۆتەشكە يېتەرلىك مىقداردا زاكاتتىن بېرىشكە بولىدۇ.

7- ئاللاھنىڭ يولى

ئاللاھنىڭ يولى - ئاللاھنىڭ دىنىنى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ زېمىنلىرىنى قوغداش يولىدىكى جىھاد تۇر. مۇجاھىدلارنىڭ جىھادقا يېتەرلىك تەييارلىقلىرىنى ھازىرلىشى، قۇرال - ياراق، ئوق - دورا سېتىۋېلىشى، ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىشى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىلىدۇ. بۇ ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملارنىڭ ئورتاق پىكىرىدۇر.

«ئاللاھنىڭ يولى» دېگەننىڭ مەنىسى ۋە مەقسىتى

ھازىرقى زامان ئالىملىرىدىن بەزىلىرى «ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارىنىڭ مەسجىدلەرنى بىنا قىلىش، مەكتەپ، مەدرىسىلەرنى سېلىش ۋە رېمونت قىلىش، يوللارنى ياساش، دوختۇرخانىلارنى ئېچىش ۋە باشقىلار قاتارلىق ئومۇمىي مەنپەئەتنى كۆزلەپ قىلىنغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالدىنغانلىقىنى سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى «ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارىنىڭ پەقەت ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىدىغان مۇجاھىدلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنىلا ئۆز ئىچىگە ئالدىنغانلىقىنى تەكىتلىگەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قايسىسى «ئاللاھنىڭ يولى» دا بولغان بولىدۇ؟ دېگەن سۇئالغا جاۋاب بېرىپ: «كىمكى ئاللاھنىڭ دىنىنى ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن جىھاد قىلىدىكەن، شۇ ئاللاھنىڭ يولىدا بولغان بولىدۇ» دېگەن سۆزنى دەلىل كەلتۈرگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

«ئاللاھنىڭ يولى» دىن مەقسەت مۇجاھىدلار ئىكەنلىكى قەدىمدىن ھازىرغىچە مەشھۇر بولۇپ كەلگەن بىر مەسىلىدۇر. چۈنكى، قۇرئان كەرىمدىكى بۇ مەسىلىنى بايان قىلغان ئايەت «بېرىش» مەنىسى بىلەن ئەمەس، بەلكى «ئىگىدار قىلىش» مەنىسى بىلەن كەلگەن. مۇنداق ئىكەن، زاكاتنى ئالدىنغانلار شەخسلەر بولۇشى كېرەك. ھالبۇكى، مەسچىد، مەكتەپ، دوختۇرخانا ۋە باشقا جايلاردا ئىگىدارچىلىق قىلىش سالاھىيىتى

يوقتۇر. چۈنكى ئۇلار شەخسلەر ئەمەس» («فريضة الزكاة في الإسلام» 113 - بەت م. ئەلسېي سابۇني)

شەيخ شەئراۋني «ئىسلامىي مەسىلىلەر» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «مەسجىد ۋە مەكتەپلەرنى بىنا قىلىش، دوختۇرخانىلارنى ئېچىش، يوللارنى ياساش ۋە باشقا ئومۇم خەلق مەنپەئەتلىنىدىغان ئىشلارنى قىلىش دۆلەتنىڭ ۋەزىپىسىدۇر. دۆلەت بۇ ئىشلارنى شەخسلەرنىڭ ئىقتىسادىغا ھاجەت بولماستىن ئورۇنلىيالايدۇ. بايلار بىلەن پېقىرلار ئورتاق مەنپەئەتلىنىدىغان بۇنداق ئىشلار ئۈچۈن پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات ماللىرىنى قوللىنىشقا بولمايدۇ. چۈنكى زاكاتتىن توپلانغان ماللار پېقىرلارنىڭ ھەققىدۇر. بايلارنىڭ ئەمەس. دۆلەت يۇقىرىقى ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۆز ئىقتىسادىغا كۇپايە قىلمىغاندا خەلقنى ئالغان باج- سېلىقلارنى قوللىنىدۇ. شۇڭا پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات ماللىرىنى قوللىنىپ مەسجىد ۋە مەكتەپ سالمايمىز. چۈنكى مەسجىدكە بايلارمۇ كىرىدۇ، پېقىرلارمۇ كىرىدۇ. مەكتەپتە بايلارنىڭ بالىلىرىمۇ ئوقۇيدۇ، پېقىرلارنىڭ بالىلىرىمۇ ئوقۇيدۇ. ھالبۇكى، مەسجىد بىلەن مەكتەپ پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات مېلىدىن سېلىنغان. بۇنداق ئىكەن، زاكات ماللىرى قۇرئاندا بەلگىلەنگەن شەخسلەردىن باشقا تەرەپلەرگە قوللىنىلمايدۇ. ئەگەر جەمئىيەتتىكى بارلىق پېقىرلار ۋە ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىدىن ئاشقاندا ياكى ئېھتىياجلىق شەخسلەر تېپىلمىغاندا زاكات ماللىرىنى يۇقىرىقى ئورۇنلارغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ» («قضايا إسلامية» 76 - بەت: م. مۇتەۋەللىي شەئراۋني)

بۇ ماۋزۇنى خۇلاسلاپ ئېيتىمىزكى، بۇ مەسىلىدە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ «ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارە ئاللاھنىڭ دىنىنى ئۈستۈن قىلىش يولىدا جىھاد قىلىدىغان مۇجاھىدلارنى ھازىرلاشنى ئىپادىلەيدۇ، دېگەن قارىشى كۈچكە ئىگىدۇر. بۇنىڭغا ئاساسەن، «ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارە، ئىسلام دىنىنى تارقىتىش ۋە تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن ئىقتىدارلىق دىنىي ئالىملارنى يېتىشتۈرۈش ۋە ئۇلارنى ھەر قايسى مەملىكەتلەرگە ئەۋەتىش ئۈچۈن خىراجەت چىقىرىشنى، شەرىئەت ۋە پەن بىلىملىرىنى ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئىقتىسادىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان ھاجىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. نەتىجىدە، يۇقىرىقىلارنى زاكات ماللىرى بىلەن تەمىنلەشكە بولىدۇ. چۈنكى يۇقىرىقىلارمۇ «ئاللاھنىڭ يولى» ئىبارىسىنىڭ مەنىسىگە كىرىدۇ.

8 - مۇساپىرلار

مۇساپىر - ۋەتىنىدىن ئايرىلغان ئادەم دېمەكتۇر. ئەمما يۇقىرىقى ئايەتتە مەقسەت قىلىنغان مۇساپىر - ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ باشقىلارنىڭ يۇرتىدا پۇل - مالغا ئېھتىياجلىق

بولۇپ قالغان ئادەم دېمەكتۇر. باشقىلارنىڭ يېرىدە پۇل - مېلىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ياردەمگە مۇھتاج بولغان ئادەم گەرچە ئۆز ۋەتىنىدە باي بولسىمۇ ئۇنىڭغا زاكات بېرىشكە بولىدۇ. ئاز ساندىكى بەزى ئالىملار مۇنداق مۇساپىرغا زاكات بېرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ گۇناھ - مەسىيەت ئۈچۈن سەپەر قىلمىغان بولۇشىنى شەرت قىلىنىدۇ. چۈنكى ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان گۇناھ - مەسىيەتلەرگە ياردەم قىلغان كىشى شۇ گۇناھنى قىلغانغا ئوخشاشتۇر.

پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، يۇرتىدىن ئايرىلىپ پۇل - مالغا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان مۇساپىرغا ئۇنىڭ ئېھتىياجىغا يېتەرلىك مىقداردا زاكات بېرىش پەرزدۇر.

ئەسكەرتىش:

1- يۇقىرىقى زاكات بېرىلىدىغان 8 خىل شەخسنىڭ مۇسۇلمانلاردىن بولۇشى شەرتتۇر. چۈنكى كۇففارلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. بېرىلگەن تەقدىردىمۇ بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. ئەمما سەدىقە ۋە ياردەملەرنى كاپىر بولسىمۇ ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە بېرىشكە بولىدۇ.

2- يۇقىرىقىلاردىن «زاكات خادىملىرى» دىن باشقا زاكات ئالغۇچىلارنىڭ ئېھتىياج ئىگىلىرىدىن بولۇشى شەرتتۇر. چۈنكى بايلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بايلارغا ۋە ئىشلەشكە قەدىر بولغانلارغا زاكات ھالال ئەمەس»¹ دەپ كۆرسەتكەن. ئەمما زاكات خادىملىرىغا - ئۇلار باي بولسىمۇ - زاكاتتىن نېپسۇھ بېرىشتىكى سەۋەب، ئۇلارنىڭ ئىش ھەققى ئۈچۈن ئىدى.

زاكاتنى 8 خىل شەخسنىڭ ھەممىسىگە بېرىش شەرتمۇ؟

پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، زاكاتنى مەزكۇر 8 خىل شەخستىن بېرەرسىگە بېرىش بىلەنمۇ زاكات پەرزى ئادا تاپىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا بىزنى قۇرئاندا بايان قىلىنغان 8 خىل شەخسكە زاكات بېرىشكە ۋە بۇلاردىن باشقىسىغا بەرمەسلىككە بۇيرىغان. مۇھىم بولغىنى زاكاتنىڭ مەزكۇر 8 شەخستىن باشقىسىغا بېرىلمەسلىكىدۇر. بۇنداق ئىكەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكات ئۈچۈن ئايرىغان مېلىنى 8گە بۆلۈپ، ئاندىن زاكات ئالىدىغان 8 شەخسنىڭ ھەر بىرىگە تەقسىم قىلىشى شەرت ئەمەس. بەلكى بۇ قىيىن ئىشتۇر. بولۇپمۇ كۈنىمىزدە بۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

¹ ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

مەسلەن: كۈنمىزدە ئازات قىلىدىغان قۇل يوق. زاكات يىغىشقا ۋەزىپىلەنگەن زاكات خادىملىرى يوق. مۇندىن باشقىلىرىنىڭ ھەممىسىمۇ ھەر زامان تېپىلماسلىقى مۇمكىن. شۇڭا زاكات بەرگۈچى بېرىدىغان زاكاتنى مەزكۇر 8 خىل شەخسنىڭ قايسى بىرىگە بەرسە بولىدۇ. چۈنكى زاكاتتىن مەقسەت ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش بولغانلىقتىن، قايسى خىلدىكىلەرنىڭ ياردەمگە ئېھتىياجلىرى كۆپ بولسا شۇنداقلا رىقابەت بېرىش ئەۋزەلدۇر. شۇڭا ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە: «زاكات بەرگۈچى زاكاتنى ئۇنىڭغا ھەقىقەت بولغانلاردىن قانداق كىشىگە بېرىشنى خالىسا شۇنىڭغا بېرىدۇ» دېگەن. (الإختيار، 1 - جلد 119 - بەت)

ئەمما ئىمام شافىئىي زاكاتنى 8 خىل شەخسنىڭ ھەممىسىگە تەقسىم قىلىش كېرەك، دەپ قارايدۇ. بۇ قىيىن بولغىنىنىڭ ئۈستىگە ئىمكانىيەتسىز بىر ئىشتۇر. شۇڭا كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ يۇقىرىقى كۆرسىتىشى كۈچكە ئىگىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ زاكات مېلىنى گاهىدا پېقىرلارغا، گاهىدا كۆڭلىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، گاهىدا باشقا تۈردىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بەرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

زاكات بېرىلمەيدىغانلار

زاكات 5 خىل شەخسكە بېرىلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلارغا زاكات بېرىش جائىز بولمىغانلىقتىن، ئۇلارغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا بولمايدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1- بايلار

2- كۇففارلار

3- زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتا- ئانىلىرى

4- زاكات بەرگۈچىنىڭ بالىلىرى

5- زاكات بەرگۈچىنىڭ جورىسى

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1- بايلار

باي- ئىسلام نەزەرىدە، زاكات بېرىشكە قادىر بولغان (يەنى نورمال ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدا 85 گرام ئالتۇن ياكى 595 گرام كۈمۈش، پۇلى، ياكى ئۇنىڭ قىممىتىدە پۇل- مېلى بولغان) ئادەم دېمەكتۇر. بايلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: «زاكات بايلارغا ۋە ئىشلەشكە قەدىر بولغانلارغا بېرىلمەيدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (تىرمىزى رىۋايىتى)

2- كۇففارلار

كاپىر- ئىسلام دىنىدىن باشقا بىر دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان ياكى ھېچقانداق بىر دىنغا ئىشەنمەيدىغان ئادەملەرگە قويۇلغان بىر ئاتالغۇدۇر. كاپىرلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. ئۇلارغا بېرىلگەن تەقدىردىمۇ بۇنداق زاكات ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئادا تاپمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئاللاھ ئۇلارغا، ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكاتنى پەرز قىلدى» دېگەن سۆزىدىكى «بايلار» بىلەن «پېقىرلار» مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرى بىلەن پېقىرلىرىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما زاكاتتىن باشقا سەدىقە، ياردەم ۋە ئېھسانلارنى كاپىرلارغىمۇ بېرىشكە بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: «(كاپىرلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن

ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ» (مۇمتەھىنە سۈرىسى).

ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ ئۆزىنىڭ كاپىر ئانىسىغا ماددىي ياردەم قىلىشىنىڭ جائىزلىقى ياكى ئەمەسلىكى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سورىغىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئاناڭغا ياردەم قىل» دەپ بۇيرىغان. (مۇسلىم رىۋايىتى)

3- زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتا- ئانىسى

بۇ ماۋزۇدىكى ئاتا- ئانىلار- زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتا- ئانىسى، بوۋا- مومىلىرى ۋە جىمى ئەجدادلىرى دېمەكتۇر.

زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى ئۆزىنىڭ ئاتىسىغا، ئانىسىغا، بوۋىلىرىغا ۋە مومىلىرىغا بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. بۇنىڭدىكى سەۋەب شۇكى، كىشى ئاتا- ئانىسىنى، بوۋا- مومىلىرىنى بېقىشقا بۇيرۇلغان. ئاتا- ئانىلارنىڭ بارلىق چىقىملىرىنى قامداش ۋە ئۇلارنى ياخشى بېقىش بالىلىرىنىڭ ئۈستىدىكى ئۇنىڭدىن باش تارتالمايدىغان، ئالاھىدە ئەھمىيەتلىك بولغان بىر پەرزدۇر. زاكاتنى ئاتا- ئانىسىغا بەرگەن ئادەم خۇددى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئاتا- ئانىسىنى بېقىش ئۆزىنىڭ يالغۇز بۇرچىدۇر. ئاتا- ئانىغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمايدۇ، ئەلۋەتتە.

شۇڭا پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى زاكاتنى ئۆزىنىڭ ئاتا- ئانىسىغا، بوۋا- مومىلىرىغا بېرىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىگە ۋە بۇنداق زاكاتنىڭ ئادا تاپمايدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

4- زاكات بەرگۈچىنىڭ بالىلىرى

بۇ ماۋزۇدىكى بالىلار- زاكات بەرگۈچىنىڭ بالىلىرى، نەۋرىلىرى ۋە چەۋرىلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، كىشىنىڭ ئۆز بالىلىرىغا، نەۋرىلىرىگە ۋە چەۋرىلىرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلارغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمايدۇ. بۇنىڭدىكى سەۋەب شۇكى، بالىلارنىڭ، نەۋرىلەرنىڭ ۋە چەۋرىلەرنىڭ بارلىق ئېھتىياجلىرىنى تولۇق قامداش ئاتا- ئانىلارنىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. زاكاتنى ئۇلارغا بەرگەن ئادەم خۇددى ئۆزىگە ئۆزى زاكات

بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. نەتىجىدە بۇ زاكات مەقبۇل ئەمەستۇر.

ئىبنى قۇدامە «المغنى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «زاكات ئاتا- ئانىلارغا، بوۋا- مومىنلارغا، بالىلارغا، نەۋرىلەرگە ۋە چەۋرىلەرگە بېرىلمەيدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئۇلارغا بېرىش ئۇلارغا قىلىنىدىغان چىقىملارنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. نەتىجىدە كىشى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەن بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. ئاتا- ئانىلاردىن مەقسەت، ئاتا، ئانىنىڭ ئاتىسى ۋە ئۇنىڭ ئاتىسى، ئانا، ئانىنىڭ ئانىسى ۋە ئۇنىڭ ئانىسىدۇر. ئەمما زاكات بەرگۈچىنىڭ قېرىنداشلىرىغا ۋە ئۇنىڭدىن مۇراس ئالمايدىغان تۇغقانلىرىغا زاكات بېرىشى جائىزدۇر. ئىمام ئەھمەد (ھەنبەلى مەزھىبىنىڭ پېشىۋاسى) زاكات بەرگۈچىنىڭ قېرىنداشلىرىغا، تاغا ئاكا ۋە تاغا ئاچىلىرىغا زاكات بېرىش مەسلىسى ھەققىدە سورالغىنىدا، «زاكات بەرگۈچىنىڭ پۈتۈن تۇغقانلىرىغا زاكات بېرىشى جائىز، پەقەت ئاتا- ئانىلىرىغا (يەنى ئاتا- ئانىسى، بوۋا- مومىنلىرىغا)، بالىلىرىغا (يەنى بالىلىرى، نەۋرىلىرى ۋە چەۋرىلىرىگە) بېرىشى جائىز ئەمەستۇر، دەپ جاۋاب بەرگەن». (المغنى 4- جىلد 99- بەت)

بۇنىڭغا ئاساسەن، ھەر كىشى زاكاتنى ئۆزىنىڭ ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان قېرىنداشلىرىغا، يەنى ئاكا- ئۇكا، ئاچا- سىڭىللىرىغا، تاغا ئاكا ۋە تاغا ئاچىلىرىغا بەرسە بولىدۇ. بەلكى بۇنداق قىلىشنىڭ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. چۈنكى ئۆزىنىڭ يېقىن تۇغقانلىرىغا قىلىنغان ياردەم ياتلارغا قىلىنغاندىن كۆپرەك ساۋابقا ئىگىدۇر.

5- زاكات بەرگۈچىنىڭ جورىسى

ئەر- ئايال ئىككىسىنىڭ بىر- بىرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلار بىر ئائىلە كىشىلىرى بولغانلىقتىن ئىقتىساد ھەر ئىككىسىگە ئائىتتۇر. ئەر- ئايال ئىككىسىنىڭ بىر- بىرىگە زاكات بېرىشى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىنى ۋە ئېھتىياجلىرىنى قامداش ئېرىنىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەرنىڭ ئايالىغا زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس ۋە بۇنداق زاكات قوبۇل ئەمەس.

ئەمما ئايال كىشى باي بولۇپ، ئۇنىڭ ئېرى پېقىر بولسا، بۇ ئايالنىڭ ئۆز ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىزمۇ ياكى ئەمەسمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە فىقھىي شۇناس ئالىملىرىنىڭ قاراشلىرى بىردەك ئەمەس. ئىمام شافىئىي بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا، ئايالى ئېرىگە زاكات بەرسە ئۇنىڭ بەرگەن زاكاتى ئادا تاپىدۇ، دەيدۇ.

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە بىلەن ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلەرنىڭ قارشىچە، ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس، بۇنداق بېرىلگەن زاكات ئادا

تاپمايدۇ. ھەر ئىككى تەرەپنىڭ رايىنى كۈچكە ئىگە قىلغان دەلىللىرى باردۇر.
خۇلاسە قىلغاندا، ئىمام ئەزەم بىلەن ئىمام ئەھمەدنىڭ «ئايال كىشىنىڭ ئۆز ئېرىگە
زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس» دېگەن قارىشى كۈچكە ئىگىدۇر. ئىسلام مەملىكەتلىرىمۇ
بۇنىڭغا كۆرە ئىش كۆرمەكتە.
فىتىر سەدىقىسى «زوراۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى» ناملىق ئەسىرىمىزدە بايان قىلىندى.

زاكات توغرۇلۇق كۆپرەك سورىلىدىغان سۇئاللارغا جاۋابلا

1- سوئال: زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكات بەرگەن ۋاقتىدا، ئۇنى ئالغۇچىغا «بۇ زاكات» دەپ ئېيتىشى شەرتمۇ؟

جاۋاب: زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى بەرگەن ۋاقتىدا، ئۇنى ئالغۇچىغا «بۇ زاكات» دەپ بىلدۈرىشى شەرت ئەمەس، بەلكى كۆڭلىدە زاكاتنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ھەدىيە ياكى ياردەم نامى بىلەن ئاتاپ بەرسىمۇ زاكات ئادا تاپىدۇ، ئەلۋەتتە. چۈنكى زاكات بېرىشتە ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش شەرت قىلىنمايدۇ، بەلكى نىيەت شەرت قىلىنىدۇ. نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. قەلبتىكى نىيەتنى ئېغىز ئارقىلىق ئىپادىلەشكە ھاجەت يەق. شۇڭا زاكات ئالغۇچىلارنىڭ يۈزىنى قىزارتماسلىق ۋە ئۇلارنىڭ ئابرويىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن زاكاتنى باشقا ناملار بىلەن ئاتاپ بېرىشىمۇ ياخشىدۇر.

2- سوئال: بىراۋنى پېقىر دەپ ئويلاپ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ پېقىر ئەمەسلىكى ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، ئۇنىڭغا بېرىلگەن زاكات ئادا تاپامدۇ؟

جاۋاب: ئەسلىدە زاكات بېرىشتە ئۇنىڭغا ھەقىلىق بولغانلارنى ئېنىقلاپ، تېپىپ شۇلارغا بېرىش ئارقىلىق زاكات پەرزىنى ئادا قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدىكى مۇسۇلمانلارنى زاكات بېرىشكە بۇيرىغان ئايەتلەردە، «ۋطوا الزكاه - زاكات بېرىڭلار» دېمەستىن، بەلكى، «زوا الزكاه - زاكاتنى ئادا قىلىڭلار» دېگەن ئىبارىنى قوللانغان. بۇنىڭ مەنىسى: زاكاتنى ئۇنىڭغا ھەقىلىق بولغان شەخسلەرنى تېپىپ، شۇلارغا يەتكۈزۈپ بېرىش ئارقىلىق بۇ پەرزنى جايىدا ئادا قىلىڭلار دېگەنلىكتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، زاكاتنى قانداقلا بىرسىگە بېرىش بىلەن پەرز ئادا تاپمايدۇ. بەلكى زاكاتقا ھەقىلىق بولغانلارنى ئىزدەپ تېپىپ شۇلارغا بېرىش ئارقىلىقلا زاكات پەرزى ئادا تاپقان بولىدۇ. ئەمما زاكات بەرگۈچى بىراۋنى پېقىر دەپ تونۇپ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىگەندىن كېيىن، زاكات ئالغۇچىنىڭ پېقىر ئەمەسلىكى ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى بەرگەن ۋاقتىدىكى ئۇنى پېقىر دەپ بىلگەن ئېتىقادى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ بەرگەن بۇ زاكاتنى جاۋىدۇر. بۇنداق زاكات ئادا تاپىدۇ. بۇ ۋاقىتتا زاكات بەرگۈچىنىڭ قايتا زاكات بېرىشىگە ھاجەت يوق. بەلكى، زاكات بەرگۈچى ئۇنى بەرگەن ۋاقتىدا ئۆز گۇمانى بويىچە پېقىرغا بەرگەن بولدى. چۈنكى كىمىنىڭ باي، كىمىنىڭ پېقىر

ئىكەنلىكىنى ئايرىۋېلىش ھەر ۋاقىت ئۇڭىي ئەمەس. ئەمما كىشىلەرنىڭ زاكات ئېلىشقا ئېھتىياجلىق ياكى ئەمەسلىكىنى ئۆزىدىن سوراڭ شەرت ئەمەس، بەلكى بۇ ياخشى ئىش ئەمەس. ئۆزىدىن سورىماستىن باشقىلاردىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەشكە بولىدۇ. شۇنداق قىلىش ئەڭ ياخشى يولدۇر.

3- سۇئال: قەرزنى زاكاتقا ھېسابلاشقا بولامدۇ؟

جاۋاب: بىراۋنىڭ باشقا بىرسىدە قەرزىسى بولۇپ، قەرزدارنىڭ پېقىرلىقى سەۋەب بىلەن قەرزنى تۆلىيەلمىگەن بولسا، بۇ قەرزنى قەرز ئىگىسىنىڭ زاكاتقا ھېساب قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلغۇچىنىڭ ئۇنى بەرگەن ۋاقىتتا زاكاتنى نىيەت قىلىشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، قەرز بەرگۈچى قەرزنى بەرگەن ۋاقىتتا زاكاتنى نىيەت قىلغان ئەمەس، بەلكى قەرز نىيىتى بىلەن بەرگەن بولغانلىقتىن كېيىنچە ئۇنى زاكاتقا ھېسابلاشقا بولمايدۇ. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ ئەڭ توغرا ئۇسۇلى شۇكى، زاكات بەرگۈچى زاكاتقا ئاتىغىنىنى قەرزدارغا بېرىپ زاكاتنى ئادا قىلىپ بولۇپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن قەرزىسىنى سورىسا ۋە ئالسا بولىدۇ، چۈنكى بۇ ئۇسۇل بىلەن قەرزدار پۇلغا ئىگە بولغان، ئاندىن ئىگە بولغان بۇ پۇلدىن ئۈستىدىكى قەرزنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

4- سۇئال: قانداق نەرسىلەرگە زاكات كەلمەيدۇ؟

جاۋاب: ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان نەرسىلەردىن زاكات بېرىشنى پەرز قىلمىدى. پەقەت نورمالدىكى ئېھتىياجنىڭ سىرتىدىكى پۇل - مالنىڭ زاكاتنى ئادا قىلىشقا بۇيرىدى. بۇنىڭغا بىنائەن، ئېھتىياجى، كىشىنىڭ ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلەر قوللىنىۋاتقان ماشىنىلىرىغا، ئۆزى ۋە بالىلىرى ئولتۇرۇۋاتقان ئۆي - ئىمارەتلىرىگە، ئايالى، قىزلىرى، ۋە كېلىنلىرى ئىشلىتىۋاتقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك ماددىلاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىغا، ئۆي جىھازلىرىغا، ھۆنەر ئەسۋابلىرىغا، كىتاب - ماتېرىياللىرىغا ۋە مۇندىن باشقا ئۆزى ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىۋاتقان ئەشیاىلىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. يۇقىرىقىلار قانچىلىك قىممەت باھالىق ئەشیاىلار بولسۇن، ئىشلىتىۋاتقان ئىكەن ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ.

5- سۇئال: تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكاتى ئۈچۈن بۇ ماللارنىڭ قىممىتىنى بېرىش كېرەكمۇ ياكى ئۆزىنىمۇ؟

جاۋاب: تىجارەت ماللىرىدىن زاكات بەرگۈچى ماللىرىنىڭ ئۆز جىنىسىدىن بېرىش ياكى ئۇلارنىڭ قىممىتىنى بېرىش ئىختىيارىغا ئىگىدۇر. مەسىلەن: ئۇن، ماي، گۈرۈچ، شىكەر، تۇز ۋە باشقا يېمەكلىك ماددىلىرىنى، كېيىم - كىچەك، رەخت - ماتېرىيال قاتارلىق

بۇيۇملارنى ساتىدىغان كىشى پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ ئۇلارغا بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ياكى بەزىسىدىن بەرسىمۇ بولىدۇ ياكى بۇلارنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بەرسىمۇ بولىدۇ. مۇھىم بولغىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا مۇناسىپ ھالدا ئۇلارغا كېرەكلىك نەرسىلەردىن بېرىشتۇر.

6- سۇئال: كىچىك بالىلارغا زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: كىچىك بولسۇن، چوڭ بولسۇن ھەر قانداق يېتىمگە زاكات بېرىش جائىز بولغاندەك، ئاتىسى پېقىر بولغان كىچىك بالىلارغىمۇ زاكات بېرىش جائىزدۇر. ئەمما ئاتا- ئانىسى باي بولغان كىچىك بالىلارغا زاكات بېرىش جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى بۇنداق بالىلار ئاتا- ئانىسىنىڭ باي بولغانلىق ئېتىبارى بىلەن باي ھېسابلىنىدۇ.

7- سۇئال: ئۆزى ياش، ئىشلەشكە قادىر كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: ئېھتىياج ئىگىلىرىدىن ئىشلەشكە كۈچى بار، ئۆزى ياش كىشىلەرگە زاكات ھالال ئەمەستۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «زاكات بايلارغا ۋە ئىشلەشكە قادىر كىشىلەرگە بېرىلمەيدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. كۈچى بار ياشلارغا زاكات بېرىشنىڭ مەنىسى قىلىنىشىدىكى سەۋەب، كىشىلەرنى ئىشلىمەستىن يېتىۋېلىشقا، ھورۇنلۇققا كۆندۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن بولسا كېرەك. چۈنكى بەزى تەييار تاپلار ئۈچۈن ھورۇنلۇق ھەسەلدەك تاتلىق، ئىشلەش بولسا زەھەردەك ئاچچىق تېتىدۇ. مۇنداقلار ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولسىمۇ بۇلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. بىزنىڭ دىنىمىز ئىشلەشنى ئىبادەت قاتارىدىن ساناپ ئۇنىڭغا ساۋاپ بېرىدىغان، ھورۇنلۇقنى قەتئىي ياقىتۇرمايدىغان بىر ئىلغار دىندۇر. ئەمما ئۆزى ياش ۋە كۈچى بار، بىراق ئىشلەي دىسە ئىش تاپالمىغان ياكى ئىشلىسىمۇ تاپقانلىرى بىلەن ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىيالمىغان كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولىدۇ. شۇنىڭدەك، كېسەللىك سەۋەبى بىلەن ئىشلىيەلمىگەن ياشلارغىمۇ زاكات بېرىشكە بولىدۇ. چۈنكى يۇقىرىقىلار زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغانلاردۇر.

8- سۇئال: تۇغقانلارغا زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: ئاتا- ئانىسىغا، بوۋا- مومىلىرىغا، بالىلىرىغا، نەۋرىلىرىگە، چەۋرىلىرىگە، ئەر- خوتۇنلار بىر- بىرىگە زاكات بېرىشكە بولمايدۇ. چۈنكى بۇلارغا بېرىلگەن زاكات مەقبۇل بولمايدۇ. مۇندىن باشقا قېرىنداشلىرىغا، تاغا ئاكا، تاغا ئاچىلىرىغا ۋە باشقا تۇغقانلىرىغا- ئەگەر ئۇلار پېقىر بولسا - زاكات بېرىش جائىزدۇر. ئۆزىنىڭ پېقىر تۇغقانلىرىغا زاكات بېرىش ھەم زاكات ھەم سىلە - رەھىم ھېسابلىنىپ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا: «پېقىرلارغا بېرىلگەن زاكاتتا زاكاتنىڭ ساۋابى بولىدۇ، پېقىر تۇغقانلارغا بېرىلگەن زاكاتتا ھەم زاكاتنىڭ ھەم سىلە - رەھىمنىڭ ساۋابى باردۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (ئەھمەد، نەسائىي ۋە تىرمىزى رىۋايىتى)

9- سۇئال: بىر ياكى ئىككى يىللىق زاكاتنى ئالدىن بېرىش جائىزمۇ.

جاۋاب: بىر، ئىككى ۋە ئۈچتىنمۇ كۆپرەك يىلنىڭ زاكاتىنى ئالدىن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى بۇ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىنغالىقتىن سانىلىپ ئۇنىڭ ساۋابى ئارتۇق بولىدۇ، خۇسۇسەن مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا يەر تەۋرەش، سەل، قۇرغاقچىلىق ۋە باشقا پالاكەتلەر كەلگەن ۋاقىتتا مۇسۇلمان بايلىرىنىڭ بىر قانچە يىللىق زاكاتلىرىنى ئالدىن بېرىشى ئەۋزەلدۇر، ئەلۋەتتە. چۈنكى زاكاتنىڭ پەرز بولىشىدىكى سەۋەبمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجاتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئىبارەت بولغانىكەن، مۇشۇنداق ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ھالقىلىق پەيتتە قىلىنغان ياردەمنىڭ ساۋابى ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ.

10- سۇئال: بانكىنىڭ چەكلىرى ۋە كارتىشكىلىرىنىڭمۇ نەق پۇلغا ئوخشاش زاكات كېلەمدۇ؟

جاۋاب: بانكىدىن نەق پۇلنىڭ بەدىلىگە بېرىلگەن چەكلەر ۋە كارتىشكىلارغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ. چۈنكى ئۇلار نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. بۇلارنىڭ زاكاتىنى خەلق پۇلىدىن بېرىلىدۇ.

11- سۇئال: بانكىنىڭ ئۆسۈمىنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: بانكىنىڭ ئۆسۈمى جازاندىر. جازانە نىجىس ۋە ھارامدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ئاللاھ پاكىتۇر، ئۇ پەقەت پاك نەرسىلەردىن قىلىنغان خەير - ئېھسانلارنىلا قوبۇل قىلىدۇ» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

ئاللاھ تائالا قۇرئاندا: «سىلەر ياخشى كۆرگەن نەرسىلىرىڭلاردىن بەرمىگىچە ياخشىلىققا (جەننەتكە) ئېرىشەلمەيسىلەر» دەپ كۆرسەتكەن. جازاندىن ئىبارەت مۇنداق ھارام مالنى ئۆزى ئىشلىتىشكە ھالال بولمىغان يەردە ئۇنى باشقىلارغا يىگۈزۈشكە بولمايدۇ، ئۇنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىشكە تېخىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئۇ - ھارام پۇل. شۇنىڭغا ئوخشاش، جازاندىن باشقا ھارام ماللارنى زاكات ياكى سەدەقە ھېسابىدا كىشىلەرگە بېرىش ھارامدۇر، يەنى ئۇ مەقبۇل بولمايدۇ.

12- سۇئال: بەزى كىشىلەر نەق پۇللىرىنى ساقلاش ئۈچۈن بانكىدا قويۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا ئۆسۈم كېلىدۇ، ئۆسۈمنىڭ ھاراملىقى ئېنىق. ئانداقتا

ئۈسۈمنى قانداق قىلىش كېرەك؟

جاۋاب: بانكىنىڭ ئۈسۈمنى قانداق قىلىش توغرىلىق 4 يول بار: بىرى، ئۆزى خەشلەش. بۇ جائىز ئەمەس، چۈنكى ئۈسۈمنى يېيىش ئەڭ ئېغىر گۇنالاردىن سانىلىدۇ. ئۇ ھارام بولغاندىمۇ ئەڭ نىجىس ھاراملارنىڭ بىرىدۇر. ئىككىنچىسى، بانكىدا ئىئانە ھېسابىدا قالدۇرۇش. بۇمۇ جائىز ئەمەس. چۈنكى جازانغا ياردەم بېرىش ئېغىر گۇنالاردىن سانىلىدۇ. ئۈچىنچىسى، سەدىقە ھېسابىدا پېقىرلارغا بېرىش. بۇ توغرا ئەمەس. چۈنكى ھارام مال سەدىقىگە يارمايدۇ ۋە قوبۇل بولمايدۇ، تۆتىنچىسى، قولىدىكى بۇ ھارام پۇلدىن قۇتۇلۇش نىيىتى بىلەن ئۇنى بېرەر پېقىرغا بەدەلسىز ھالدا بېرىۋېتىش. يۇقىرىقى 4 يولنىڭ ئاخىرقىسى بىلەن بۇ ھارامدىن قۇتۇلۇشقا بولىدۇ. چۈنكى ئىسلام نەزەرىدە ھارام ئىككى تۈرلۈك بولۇپ: بىرى، ھارام ئەينى، يەنە بىرى، ھارام ھۆكۈمىدۇر. ھارام ئەينى- ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ھارام بولغان ھاراق، چوشقا گۆشىغا ئوخشىغان ھاراملاردۇر. ئەمما ھارام ھۆكۈمى- ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى مۇئامىلە ئېتىبارى بىلەن ھارام بولغان ئۈسۈم، ئوغۇرلانغان مالغا ئوخشىغان ھاراملاردۇر. ئۈسۈم ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ھارام بولماستىن، بەلكى مۇئامىلە يەنى جازانە قىلىش بىلەن ھارام بولغان پۇلدۇر. چۈنكى پۇل دېگەن ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ئېيتقاندا، بىر قەرەز، قەرەز دېگەننىڭ ھالىلى ۋە ھارىمى بولمايدۇ. 10 يۈەن پۇلنى سىز ئىشلەپ تاپقان بولسىڭىز ئۇ سىز ئۈچۈن ھالال، ئەگەر بىراۋ ئۇنى سىزدىن ئوغۇرلىغان بولسا بۇ 10 يۈەن پۇل ئوغرى ئۈچۈن ھارامدۇر. شۇنىڭغا ئوخشاش، ئۈسۈمنى بېرەر پېقىرغا بەدەلسىز بەرگەندە، ئۇ ئالغۇچىسى ئۈچۈن ھالالغا ئايلىنىدۇ. ئۇنى بەرگەن كىشىگە ساۋاپ ياكى گۇنا بولمايدۇ، پەقەت قولىدىكى ئۈسۈمدىن ئىبارەت ئۇ ھارام پۇلدىن قۇتۇلغان بولىدۇ. ھازىرقى زامان مۇجتەھىد ئالىملىرىدىن دوكتور يۈسۈپ ئەل قەردلۋېي بۇ مەسىلە توغرىلىق توختىلىپ: «بانكىنىڭ ئۈسۈمنى ئۆزى ئىشلەتمەستىن، باشقا ھاجەتمەنلەردىن بېرەرسى خەجلىسە ئۇنىڭ ئۈچۈن ھالال بولىدۇ. چۈنكى جازانە مۇئامىلىسىنى قىلغان ئادەم ئۇ ئەمەس. قىسقىسى، ئۈسۈمدىن ئىگىسىنىڭ پايدىلىنىشى ھارام، ئەمما بەدەلسىز ھالدا باشقىسىغا بېرىۋەتسە، ئۇنى ئالغان كىشى ئۈچۈن ئۇ ھالال دۇر» دەيدۇ. (الفتاوى- پەتىۋا يۈسۈپ ئەل قەردلۋېي)

13- سۇئال: زاكات بېرىش شەرتىگە توشۇپ زاكات پەرز بولغاندىن كېيىن ھاللاك بولغان مالنىڭ زاكاتى ساقىت بولامدۇ؟

جاۋاب: ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىگە كۆرە، زاكات بېرىش شەرتلىرى تولۇق بولغاندىن كېيىن ئىگىسىنىڭ قەستەنلىكىسىز ھاللاك بولۇپ قولىدىن چىقىپ كەتكەن مالنىڭ زاكاتى

ساقىت بولىدۇ. ئەمما ئىمام ئەھمەدگە كۆرە، شەرتلىرى توشۇپ پەرز بولۇپ بولغان مال قايسى بىر سەۋەب بىلەن ھالاك بولمىسۇن، ئۇنىڭ زاكىتى ساقىت بولمايدۇ ۋە ئىگىسىنىڭ زىمىنىدا قەرز ھېسابىدا قالىدۇ. بۇ مەسىلىدە، ئىككىنچى مەزھەبىنىڭ كۆرىشىگە ئەمەل قىلىنىدۇ.

14- سۇئال: زاكات ئۈچۈن ئايرىغان مال زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان كىشىلەرگە بېرىشتىن بۇرۇن ھالاك بولغان بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟

جاۋاب: بۇنداق ھالەتتە زاكات قايتا بېرىلىدۇ. چۈنكى بېرىدىغان زاكاتنى ئايرىغانلىق زاكاتنى ئادا قىلغانغا ياتمايدۇ. بەلكى ئۇنى زاكاتقا ھەقلىق بولغانلارغا يەتكۈزۈپ بېرىش بىلەنلا زاكات پەرزى ئادا بولىدۇ. بۇ پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئورتاق قارارىدۇر.

15- سۇئال: ئاتا- ئانىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇھتاجلىقتا قالغان كىشىگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: ئاتا- ئانىسى باي بولسىمۇ ئۇلارنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇم بولغان ياكى پايدىلىنالمىغان ۋە پېقىرلىققا قالغان كىشىگە زاكات مېلىدىن بېرىش جائىزدۇر. شۇنىڭدەك، ئېرى باي بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇم بولغان ۋە مۇھتاجلىقتا قالغان ئايال كىشىگەمۇ زاكات مېلىدىن بېرىش جائىزدۇر.

16- سۇئال: بالىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇھتاجلىقتا ياشايدىغان ئادەمگە زاكات بېرىش جائىزمۇ؟

جاۋاب: بالىسى باي بولسىمۇ، ئۇنىڭ ياردىمىگە ئېشىشمىگەن ۋە پېقىرلىقتا ياشايدىغان ئادەمگە زاكاتتىن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى مۇنداق كىشى بالىسىنىڭ بايلىقى ئېتىبارى بىلەن باي، ئەمما ئۆزىنىڭ مۇھتاجلىقى ۋە بالىسىنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇملىقى ئېتىبارى بىلەن پېقىرنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ.

17- سۇئال: زاكات ئالغۇچى پېقىرنىڭ تەقۋا، دىيانەتلىك كىشىلەردىن بولۇشى شەرتمۇ؟

جاۋاب: زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولۇشنىڭ شەرتى، زاكات ئالغۇچىنىڭ مۇسۇلمان ۋە ئېھتىياج ئىگىسى بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئەمما زاكات ئالغۇچىنىڭ تەقۋا ياكى پاسىق بولۇشى سۈرۈشتە قىلىنمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ زاكات ئالغان پۇل- مالنى ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، نەشە چېكىشكە ئوخشاش ھارام ئىشلارغا خەجلەيدىغانلىقىنى ئېنىق

بىلگەن كىشىنىڭ ئۇنىڭغا زاكات بېرىشى ياخشى ئەمەستۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش مەسىيەتكە ياردەم بەرگەنلىك قاتارىغا كىرىپ قالىدۇ. ئەمما ئۇنىڭغا بېرىلگەن زاكات پۇلىنى ھازام ئىشلارغا خەجلەيدىغانلىقىنى كۇمان بىلەن ياكى باشقىلارنىڭ ئېغىزىدىن بىلگەن تەقدىردىمۇ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىش جائىزدۇر ۋە بۇ زاكات ئادا بولىدۇ. چۈنكى، گۇمانغا ۋە ئىشەنسز كىشىلەرنىڭ ئىغۋالىرىغا يۆلىنىپ ئىش كۆرۈش بىزنىڭ دىنىمىزدا چەكلەنگەن بىر يامان ئىشتۇر.

18- سۇئال: ئىسلامدا زاكاتتىن باشقا ياردەم ۋاستىلىرى بارمۇ؟

جاۋاب: زاكاتتىن باشقا ياردەم ۋاستىلىرى كۆپتۇر. سەدىقە، ياردەم، سىلە - رەھىم، ئېھسان ۋە باشقا ئاتالغۇلار ئاستىدا بۇيرۇلغان ياردەم ۋاستىلىرى ئۇنىڭ مىسالىدۇر. ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكمىتىگە ئاساسەن، مۇسۇلمانلارغا زاكاتتىن ئىبارەت بولغان مەجبۇرى ياردەم ۋاستىسىنى بۇيرۇش بىلەن بىرگە، سەدىقە، ياردەم، ئېھسان، سىلە - رەھىم ۋە باشقىلار قاتارلىق ئىختىيارى ياردەم ۋاستىلىرىنى بۇيرۇش ئارقىلىق مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىنىڭ بىرلىك، بىرلەشكەنلىك، قېرىنداشلىق ئىچىدە گۈللەپ ياشىشىنى مەقسەت قىلغان. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا ياردەم قىلىشىنى ئىماننىڭ كېرەكلىك ماددىلىرىدىن قىلىپ بەلگىلىگەن. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «خوشنىسىنىڭ ئاچ ياتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى تويغۇزماستىن ئۆزى توق ياتقان ئادەم مۇسۇلمان ئەمەس!» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

19- سۇئال: سىلە - رەھىم دېگەن نېمە؟

جاۋاب: سىلە - رەھىم - ئۇرۇق - تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىش دېمەكتۇر. سىلە - رەھىم ئاللاھ تائالا ئۆزى بېۋاسىتە بۇيرىغان ئەڭ ئەھمىيەتلىك ئىبادەتلەردىندۇر. ئۇنى تەرك ئېتىش ئېغىر گۇنالاردىن سانىلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: «ئاللاھ تائالاغا بەرگەن ۋەدىنى مۇستەھكەملىگەندىن كېيىن بۇزغانلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلار، ئاللاھ تائالانىڭ سىلە - رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى تۇتمىغانلار، ئەنە شۇلار لەنەتكە دۇچار بولىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكى يامان بولىدۇ» دەيدۇ. (رەئد سۈرىسى 25- ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «سىلە - رەھىمنى تەرك ئەتكەن ئادەم جەننەتكە كىرمەيدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى)

زاكات ۋە ھەر قانداق ياردەمنى ئەڭ ئاۋۋال ئۆزىنىڭ پېقىر تۇغقانلىرىغا بېرىش ئەڭ ئەۋزەلدۇر. ئۇرۇق - تۇغقانلارغا قىلىنغان ياردەمدە سەدىقە بىلەن سىلە - رەھىم ھەر ئىككىسىنىڭ ساۋابى باردۇر.

20- سۇئال: زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشىغا يېتەرلىك شەرتلىرى تولۇقلىنىپ بولغان مالنىڭ زاكاتىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈش جائىزمۇ؟

جاۋاب: زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يېتەرلىك مىقداردا پۇل- مالغا ئىگە بولغانغا ھىجرىيە ھېسابىدا تولۇق بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلىش پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ ۋە ھامان ئۇنى ئادا قىلىش لازىم كېلىدۇ. چۈنكى، خۇددى نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەن ھامان نامازنى ئادا قىلىش پەرز بولغاندەك، زاكاتنىمۇ شەرتلىرى تولۇقلىنىشقا ئادا قىلىش ۋاقتى كەلگەن ھامان كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىش پەرزدۇر. زاكاتنى ئۆزۈرسىز كېچىكتۈرگەن ئادەم گۇناھار بولىدۇ. ئەقبە ئىبنى ھارىستىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەسىر نامىزىنى ئوقۇغاندىم، ئۇ نامازدىن سالام بېرىپ بولۇپ ناھايىتى ئالدىرىغان ھالدا ئۆيىگە كىرىپ كەتتى ۋە بىر ئاز ۋاقت ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆيىدىن چىقىپ يېنىمىزغا كەلدى. بۇ ۋاقىتتا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئالدىراپ ئۆيىگە تېز كىرىپ كەتكەنلىكىدىن ئەجەپلىنىۋاتقان مەسجىد ئەھلىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا «نامازدا تۇرغىنىمدا ئۆيۈمدە ئازراق خام ئالتۇننىڭ بارلىقىنى ئېسىمگە ئالدىم-دە، ئۇنىڭ بىزدە تۇرۇپ قېلىشىنى خالىمىغانلىقىمدىن، شۇڭا ئالدىراپ كىرىپ ئۇنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە تەقسىم قىلىپ بېرىۋېتىشىنى بۇيرىدىم» دېدى. (بۇخارى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زاكاتنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ئىپادىلەپ: «سېنىڭ پۇل- مېلىڭغا زاكات پەرز بولغاندىن كېيىنمۇ ئۇنى ھامان ئادا قىلمىساڭ، ھارام ھالانى ھالاك قىلىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

ھەدىستىكى «ھارام» دىن مەقسەت، ھاجەت ئىگىلىرىنىڭ ھاققى بولغان ۋە مال ئىگىسىنىڭ قولىدىن چىقىپ بولالمىغان زاكات، «ھالال» دىن مەقسەت، مال ئىگىسىنىڭ زاكاتىنىڭ سىرتىدىكى پۇل- مېلىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسدە: «مالغا ئارىلاشقان زاكات ئۇمالنى ھالاك قىلماي قالمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى).

پايدلنسلغان ماتېرياللار

كىتاب ئىسمى ئاپتورى

- 1-الهداية مرغناي
- 2-الإختيار لتعليق المختار ابن مودود الحنفي
- 3-المغني إبن قدامة
- 4-المفتاح شرح نور الإيضاح أبو يزيد شلي
- 5-موسوعة الإقتصاد الإسلامي عبد المنعم جمال
- 6-الزكاة وتنمية المجتمع سيد أحمد المخزنجي
- 7-فريضة الزكاة في الإسلام محمد علي صابوني
- 8-قضايا إسلامية محمد متولي الشعراوي
- 9-الفتاوى محمود شلتوت
- 10- فتاوى معاصرة يوسف القرضاوي
- 11-العبادة في الإسلام يوسف القرضاوي
- 12-منهاج المسلم أبو بكر الجزائري
- 13-علوم الحديث خطابي
- 14- الموطأ إمام مالك
- 15- مشكلة الفقر يوسف القرضاوي

روزا

ئەھكاملېرى ۋە قائىدە- تەرتىبلېرى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُم وَلَعَلَّكُمْ﴾

(الآية 185 من سورة البقرة)

تەرجىمىسى: ﴿رامزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا (يەنى ئاللاھدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈشكە) باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامزان روزىسىنى تۇتسۇن؛ كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن. ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ، (ئاغزىڭلار ئوچۇق يۈرگەن كۈنلەرنىڭ قازىسىنى قىلىش بىلەن رامزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا ئاللاھنى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنتايىنغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ.﴾

قۇرئان كەرىم (بەقەرە سۈرىسى 185 - ئايەت).

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جىمى ھەمدۇ سانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن. ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۆپرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزلەرگىچە يەتكۈزگەن ساھابىلىرىغا، شۇنداقلا تاقىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆمىنلەرگە سالام يوللايمەن.

روزا تۇتۇش ئىبادىتى ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ساماۋىي دىنلارنىڭ ھەممىسىدە ئورتاق بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمىي ئىبادەتتۇر، ئەمما ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز بو بۇلغان رامىزان روزىسى بولسا، ئايلىرىنىڭ ئىچىدە ئەڭ ھۆرمەتلىك، مىڭ ئايدىن ياخشى بولغان قەدىر كېچىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋە قۇرئان چۈشۈشكە باشلىغان بىر مۇبارەك ئايغا بەلگىلەنگەن كاتتا ۋە خاسىيەتلىك ئىبادەتتۇر.

رامىزان روزىسىنى تۇتۇش ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي پىرىنسىپلىرىدىن بىرى ۋە ھەقىقىي مۆمىنلىكنىڭ نامايەندىسىدۇر.

روزا ئىنساننى پەس ھەۋەسلەردىن يۈكسەلتىپ، روھانىي خىسەتلەرگە ئېرىشتۈرۈش ئارقىلىق ئۇنى يۇقۇرى مەرتىۋىلەرگە كۆتىرىدىغان؛ ئىنسانغا چىدام ۋە سەبىرچانلىقنى ئۆگىتىش ئارقىلىق ئۇنى غەلبىگە ئېرىشتۈرىدىغان تەربىيە خارەكتىرلىك ئىبادەتتۇر.

ھۆرمەتلىك كىتابخان! قولىڭىزدىكى «روزا ۋە ئۇنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى» ناملىق بۇ كىتاب ھەرقانداق كىشىنىڭ ئوقۇپ پايدىلىنىشىغا ئۇڭى ۋە چۈشىنىشلىك ھالدا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلدى. بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتا قۇرئان كەرىم ۋە سەھى ھەدىسلەرنى ئاساسىي مەنبە قىلدىم. ئىسلام دۇنياسىدىكى نۇپۇزلۇق ئەسەرلەرگە مۇراجىئەت قىلىپ پايدىلاندىم. فىقھى مەسىلىلەردە ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنفەينىڭ مەزھىبىنى ئاساس قىلدىم. كىتابنىڭ ئىخچام ھەم چۈشىنىشلىك بولۇشىغا ئەھمىيەت بەردىم.

جانابى ئاللاھتىن بۇ ئاددى ئەسەرنىڭ مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق بولۇشىنى ۋە بۇ
ئىشىمنىڭ ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بولۇپ قوبۇل قىلىنىشىنى تىلەيمەن.

1999 - 10 - 11 - كۈنى

مۇھەممەد يۈسۈپ

بىرىنچى بۆلۈم: رامىزان روزىسى

رامىزان ئېيىنىڭ پەزىلەتلىرى

1- رامىزان ئېيى قۇرئان كەرىم نازىل بولغان ئايدۇر

رامىزان ئېيى بارلىق ئايلارنىڭ كاتتىسى ۋە ئەڭ شەرەپلىكىدۇر، چۈنكى ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ۋە ھىدايەتنىڭ بىردىن بىر مەشئىلى بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولۇشقا (يەنى چۈشۈشكە) باشلىنىشى رامىزان ئېيىدا ئەمەلگە ئاشقان. ھەقىقەتەن قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولغانلىقى ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئىنسانىيەتكە بېغىشلانغان ئەڭ بۈيۈك نېمەتنىڭ تاماملانغانلىقى ئىدى. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿رامىزان ئېيىدا قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان كەرىم ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر﴾ (بەقەرە سۈرىسى 185 - ئايەت).

رامىزان ئېيى ئاللاھ تائالانىڭ كالىمى بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولۇشى بىلەن شەرەپلەندۈرۈلگەن ئالاھىدە بىر ئاي بولغاچقا ئۇنىڭ باشقا ئايلاردىن شەرەپلىك، بەرىكەتلىك ۋە ئۇلۇغ بولۇشى تەبىئىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە « بەندىلەر ئەگەر رامىزان ئېيىدىكى ياخشىلىقلارنى بىلسە ئىدى، مېنىڭ ئۈمۈمىتىم يىلنىڭ ھەممە ئېيىنىڭ رامىزان بولۇشىنى ئارزۇ قىلغان بولاتتى » دىگەن (تەبەرائى رىۋايىتى).

2 - رامىزان ئېيى قەدىر كېچىسى بىلەن شەرەپلەنگەن ئايدۇر

مىڭ ئايدىن خەيرلىك بولغان قەدىر كېچىسىنىڭ رامىزان ئېيىغا بەلگىلەنگەنلىكى بۇ ئاينىڭ شەرەپ ئۈستىگە شەرەپ قازانغان ئەڭ قەدىرلىك ئاي بولۇشىغا يېتەرلىكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ ﴿قەدىر كېچىسى (شەرەپ ۋە پەزىلەتتە) مىڭ ئايدىن ئارتۇقتۇر﴾ (قەدىر سۈرىسى 3 - ئايەت).

3 - رامىزان ئېيى مۇكاپات ئېيىدۇر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس قۇدىسىدا ئاللاھ تائالانىڭ مۇنداق دىگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىنسان ئوغلنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى ئۆزى ئۈچۈن بولۇپ، پەقەت ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى مېنىڭ ئۈچۈندۇر، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى ئۆزۈملا بېرىمەن» (بۇخارى

رېۋايىتى). بۇ ھەدىستىكى: «ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى مېنىڭ ئۈچۈن» دىگەن ئىبارە ئاللاھ تائالانىڭ روزىغا ھاجىتى بولغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە روزىنىڭ قەدىر-قىممىتىنىڭ يۇقۇرى ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ مۇكاپاتىنىڭ ئالاھىدە پەزىلىتى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ، چۈنكى روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئەھۋالىنى (يەنى روزا تۇتقان ياكى تۇتمىغانلىقىنى) پەقەت ئاللاھ تائالا ئۆزىلا بىلىدۇ. ئەمما روزىدىن باشقا ئىبادەتلەرنى باشقىلارمۇ كۆرىدۇ، شۇڭا بەزى كىشىلەر بۇ ئىبادەتلەرنى رىيا(باشقىلارغا كۆرسىتىش) ئۈچۈنمۇ قىلىدۇ. لېكىن روزىدا رىيا يوقتۇر. شۇڭلاشقا روزا ئاللاھ تائالا ئۈچۈندۇر. يەنە بىر رېۋايەتتە ئاللاھ تائالانىڭ ھەدىسى قۇدىسىدا مۇنداق دىگەنلىكى بايان قىلىنغان: «روزا تۇتقان كىشى يېمىكىنى، ئىچمىكىنى ۋە جىنىسى ھەۋسىنى مېنىڭ ئۈچۈن (يەنى مېنىڭ رازىلىقىمغا ئېرىشىش ئۈچۈن) تەرك ئېتىدۇ، شۇڭا روزا تۇتقانىنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىش ماڭا خاستۇر، بىر ياخشىلىققا ئون ھەسسە ساۋاب بېرىمەن» (بۇخارى رېۋايىتى).

4 - رامزان ئېيى مەغپىرەت ئېيىدۇر

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رېۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: «كىمكى رامزان روزىسىنى چىن ئىمانى بىلەن، ئاللاھ تائالادىن ساۋاب كۈتۈش مەخسىتىدە تۇتىدىكەن، ئۇنىڭ بۇرۇن قىلغان گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ» (بۇخارى رېۋايىتى). بۇ ھەدىستىكى: «ئىمانى بىلەن» دىگەن سۆزنىڭ مەنىسى: ئاللاھ تائالانىڭ روزا تۇتقان بەندىلىرىگە ئاتا قىلىدىغان ئەجىر ۋە ساۋابلار ھەققىدە قىلغان ۋەدىسىگە چىن ئىشەنگەن ھالدا روزا تۇتسا دىگەنلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: «بەش ۋاخ ناماز، جۈمەدىن جۈمەگىچە، رامزاندىن رامزانغىچە بولغان ۋاقىتلار گۇناھلارنى يوققا چىقىرىدىغان ۋاقىتلاردۇر، ئەگەر چوڭ گۇناھلاردىن ساقلىنىلسا» (مۇسلىم رېۋايىتى).

چوڭ گۇناھلار- ئاللاھ تائالاغا شىرىك كەلتۈرۈش، ئاتا-ئانىنى قاخشىتىش، يالغانغا گۇۋاھلىق بېرىش، زىناقلىش، ھاراق ئىچىش ۋە باشقىلاردۇر. بۇ ھەدىستىن شۇ مەنا چىقىدۇكى، بەش ۋاخ نامازنى ۋە جۈمە نامازلىرىنى ۋاقتىدا، دۇرۇس ئادا قىلىدىغان، رامزان روزىسىنى تۇتىدىغان كىشى ئەگەر چوڭ گۇناھلاردىن ساقلىنالمىسا ئۇنىڭ كىچىك گۇناھلىرى يۇقۇرىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ يۈزىسىدىن كەچۈرۈم قىلىنىپ تۇرىدۇ دېگەنلىكتۇر. بۇ ھەدىس ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى تەكىتلىمەكتە: ﴿ئەگەر سىلەر مەننى قىلىنغان چوڭ گۇناھلاردىن ساقلىنساڭلار، كىچىك گۇناھلىرىڭلارنى يوققا چىقىرىمىز ۋە سىلەرنى ئېسىل جەننەتكە كىرگۈزۈمىز﴾ (نسا سۈرىسى 31-ئايەت).

5 - رامزان ئېيى بەرىكەت ئېيىدۇر

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بەرىكەتلىك رامزان ئېيى سىلەرگە يېتىپ كەلدى، بۇ ئايدا ئاللاھ تائالا سىلەرنى رەھمەت ۋە مەغپىرەت بىلەن قارشى ئالىدۇ، خاتالىقلىرىڭلارنى ئەپسۇ قىلىدۇ، دۇئاڭلارنى ئىجابەت قىلىدۇ، بۇ ئايدا ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ ياخشى ئەمەللەرگە بەس-بەستە ئالدىرىشىڭلارغا نەزەرسالىدۇ، پەرىشتىلەر سىلەردىن پەخىرلىنىدۇ، بۇ ئايدىكى ئاللاھ تائالانىڭ ئىنئاملارغا ئېرىشىشىگە ئالدىراڭلار! ھەقىقىي بەختسىز ئاللاھ تائالانىڭ يۇتايىدىكى رەھمەتلىرىدىن مەھرۇم قالغان كىشىدۇر» (ئەھمەد رىۋايىتى).

ھەقىقەتەن رامزان ئېيى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن مەنئى مولى ھوسۇل ئېيىدۇر. تېنى ساق تۇرۇپ رامزان روزىسىنى تۇتماي بۇ مۇبارەك ئاينىڭ بەرىكەتلىرىدىن بەھرىمەن بولالمىغان، نەتىجىدە گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنمىغان ئادەمدىنمۇ بەختسىز ئادەم بولامدۇ؟!

مەلۇمكى رامزان ئېيى رەھمەت ۋە مەغپىرەت ئېيىدۇر. ئىنسان مۇشۇ ئاينى غەنىمەت بىلىپ ئاللاھ تائالغا يېقىنلىشىش ئارقىلىق گۇناھلاردىن پاكالانمىسا، باشقا قايسى ئايدا بۇ ئايدىكىچىلىك ئاللاھ تائالغا يېقىنلىشىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلەيدۇ ۋە گۇناھلىرىنى يۇيالايدۇ؟!

6 - رامزان ئېيى نىجاتلىق ئېيىدۇر

ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئاللاھ تائالا يولىدا بىر كۈن روزا تۇتىدىكەن، ئاللاھ تائالا بۇ كۈننىڭ يۈزىسىدىن ئۆتكۈشنى دوزاختىن يەتمەش يىللىق مۇساپىگە يىراقلاشتۇرىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى). ئەزەپ تىلىدا «يەتمەش» ۋە «يەتتە» سانلىرى كۆپلۈك ۋە كامالەتنى ئىپادىلەيدۇ. خۇددى ئۇيغۇرتىلىدىكى توققۇز ۋە توقسان سانلىرى «توققۇزى تەل بولدى» ۋە «توقسىنى تولدى» دېگەن ئىبارىلەردىكىدەك كامالەتنى ۋە كۆپلۈكنى ئىپادىلەيدۇ، بۇ ھەدىستىكى «يەتمەش» كۆپلۈكنى ۋە مەڭگۈلۈكنى ئىپادىلەيدۇ. بۇنىڭغا بىنائەت، بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى، ئاللاھ تائالا يولىدا بىر كۈن روزا تۇتقان كىشى دوزاختىن مەڭگۈ يىراق قىلىنىدۇ دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ ھەدىس ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى تەكىتلىمەكتە: ﴿بىز تەرەپتىن بېرىلگەن بەخت- سائادەتكە تېگىشلىك بولغانلار دوزاختىن يىراق قىلىنىدۇ﴾ (ئەنئىبا سۈرىسى 101 - ئايەت).

7 - رامزان ئېيى شەپىتانلار باغلىنىدىغان ئايدۇر

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «رامزان ئېيى كىرىشى بىلەن جەننەتنىڭ ئىشىكلىرى ئېچىلىدۇ، دوزاخنىڭ ئىشىكلىرى تاقىلىدۇ، شەيتانلار باغلىنىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى). بۇ ھەدىستىكى «شەيتانلار باغلىنىدۇ» دېگەن ئىبارە رامزان ئېيىنىڭ شارائىتى بىلەن شەيتانلارنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرۇش كۈچى ئاجىزلىشىدىغانلىقىنى ۋە كىشىلەرنىڭمۇ بۇئايدا شەيتاننى ھەۋەسلەرگە ئالدىنمايدىغان تەقۋالىققا ھەم چىن ئىرادىگە ئېگە بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

8 - رامزان ئېيى جەننەتنى قازىنىش ئېيىدۇر

سەھل ئىبنى سائىدى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جەننەتتە رەيىيان (ئۇسسۇزلۇق ھېس قىلىنمايدىغان) ئىسىملىك بىر ئىشىك بار بولۇپ، روزا تۇتقۇچىلار قىيامەت كۈنى بۇ ئىشىكتىن كىرىدۇ، ئۇلاردىن باشقىلار بۇ ئىشىكتىن كېرەلمەيدۇ. قىيامەت كۈنىدە: روزا تۇتقانلار قېنى؟ دېيىلىدۇ ۋە روزا تۇتقۇچىلار توپلىشىپ بۇ ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىشىدۇ. ئاندىن ئۇلار بۇ ئىشىكتىن جەننەتكە كىرىدۇ. ئۇلاردىن باشقا ھېچكىم بۇ ئىشىكتىن كېرەلمەيدۇ. ئۇلار كىرىپ بولغاندىن كېيىن بۇ ئىشىك يېپىلىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

مانا بۇ، بۇدۇنيادا ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى تۇتۇپ روزا تۇتقان كىشىلەرگە ئاخىرەتتە بېرىلىدىغان كاتتا ئىنئاملارنىڭ بىرىدۇر. چۈنكى ئۇلار بۇدۇنيادا روزا تۇتۇش جەريانىدا ئۇسسۇزلۇق ۋە ئاچلىق دەردى چەككەنلىكى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلارنى ئالاھىدە پەرقلق مۇكاپاتلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس.

9 - رامزان ئېيى دۇئالار ئىجابەت بولىدىغان ئايدۇر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈچ خىل كىشىنىڭ دۇئاسى رەت قىلىنمايدۇ: روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئىپتىدار ۋاقتىدا قىلغان دۇئاسى، ئادالەتلىك پادىشاھنىڭ ۋە زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ دۇئاسى» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

10 - رامزان ئېيىدا قىلىنغان ئۆمرە ھەجگە تەڭدۇر

رامزان ئېيىنىڭ شارائىتى ۋە ئۇلۇغلىقىدىن بۇئايدا ئادا قىلىنغان ئۆمرە خۇددى ھەج پەرزىنى ئادا قىلغانغا ئوخشاش ساۋابلىقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «رامزان ئېيىدا ئادا قىلىنغان ئۆمرە (ساۋاب جەھەتتە) ھەج قىلغانغا ئوخشاشتۇر» (بۇخارى رىۋايىتى).

رامىزان روزىنىڭ ھۆكۈمى

رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتۇش ھەرقانداق مۇسۇلمان، بالىغا (يەنى 14 ياشتىن ئاشقان)، ئاقىل (يەنى ئەقىل ھۇشى جايىدا بولغان) كىشىگە پەرز ئېيىندۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿ئى مۇمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە (يەنى بۇرۇنقى ئۆمەتلەرگە) روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى﴾ (بەقەرە سۈرىسى 183-ئايەت).

روزىنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز بولۇپ بۇيرۇلغان رامىزان روزىسى ئىسلام دىنىنىڭ قۇرۇلمىسىدىكى بەش چوڭ ئاساسنىڭ بىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «ئىسلام بەش ئاساسنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان:

1 - ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەق ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ، گۇۋاھلىق بېرىش،

2 - ناماز ئوقۇش.

3 - زاكاتنى ئادا قىلىش.

4 - رامىزان روزىسىنى تۇتۇش.

5 - قۇدرىتى يەتسە بەيتۇللانى ھەج قىلىش» (بۇخارى رىۋايىتى).

ئاللاھ تائالانىڭ ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى ئىنسانلارغا ئوڭايلىق يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن ئىبادەتلەرنىڭ تۈرلۈك بولۇشىنى تەلەپ قىلغان. ئەگەر ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسى ناماز، زىكىر ۋە قۇرئان كەرىم ئوقۇشتىنلا ئىبارەت بولغان بولسا ئىدى، بۇ خىل ئىبادەتلەردىن كىشىلەر مالاللىق ۋە زېرىكىش ھېس قىلىش ئىھتىمال ئىدى، شۇڭا ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەر تۆۋەندىكىدەك تۈرلەنگەن:

1 - جىسمانىي ئىبادەت.

2 - ئىقتىسادىي ئىبادەت.

3 - جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ھەر ئىككىسىنى ئۆز زىچىگە ئالغان ئىبادەت.

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1 - ناماز جىسمانىي ئىبادەتتۇر يەنى قىيام، رۇكۇ، سەجدە قاتارلىق پائالىيەتلەردە بەدەننىڭ ھەركەتلىرى ۋە قۇرئان كەرىم ئوقۇش، دۇرۇد- دۇئالارنى ئوقۇشتا تىلنىڭ ھەرىكى بىلەن ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتتۇر، شۇنىڭدەك روزمۇ جىسمانىي ئىبادەتتۇر يەنى بەدەننىڭ يېمەك- ئىچمەككە ۋە جىنسىي ھەۋەسكە بولغان ئېھتىياجلىرىنى ۋاقىتلىق مەنى قىلىش ئارقىلىق ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتتۇر.

2 - زاكات ئىقتىسادىي ئىبادەت بولۇپ، بۇ ئىبادەت بەدەن بىلەن ئەمەس، بەلكى ئىقتىساد بىلەن (يەنى ئاللاھ تائالا پەرز قىلغان زاكاتنى ئادا قىلىش نىيىتى بىلەن مال- مۈلۈكتىن مەلۇم مىقتارنى كەمبەغەللەرگە ئايرىپ بېرىش ئارقىلىق) ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتتۇر.

3 - ھەج بولسا جىسمانىي ۋە ئىقتىسادىي ھەر ئىككىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىبادەت بولۇپ، ھەج قىلغۇچى كىشى ھەجنىڭ تاۋاپ، سەئى، ئەراپاتتا تۇرۇش، شەيتانغا تاش ئېتىش ۋە باشقا پائالىيەتلىرىنى بەدىنى بىلەن ئادا قىلىدۇ، بۇلار جىسمانىي ئىبادەتلەردۇر. ئۇ، ھەرەمگە بېرىش، قۇربانلىق قىلىش ۋە باشقا خىراجەتلەر ئۈچۈن پۇل- مال سەرپ قىلىدۇ، مانا بۇلار ئىقتىسادىي ئىبادەتلەردۇر. شۇڭا ھەجنى ھەم جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ئىبادەت دەيمىز.

مەلۇمكى، ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئىبادەتلەرنىڭ تۈرلۈك بولغانلىقى بەدەن ۋە روھنىڭ پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرۇشتا ئالاھىدە پايدىلىقتۇر. چۈنكى مۇسۇلمان كىشى ھەرتۈرلۈك ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولۇش جەريانىدا پىكرى، روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتلەردە ئىلگىرلەش ۋە پائالىيەتچانلىق ھاسىل قىلىدۇ. مەسىلەن: ئۇ ئاللاھ تائالاغا گاھ ناماز بىلەن، گاھ تىلاۋەت بىلەن، گاھ روزا تۇتۇش بىلەن، گاھ ھەج قىلىش ياكى ئېلىم تەھسىل قىلىش يولىدا سەپەر قىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ. ئىبادەتلەرنىڭ بۇنداق تۈرلىنىشى كىشىلەرنىڭ ئىبادەتلەرگە بولغان ئىشتىياقلىرىنى ئاشۇرىدۇ. خۇددى ھەرخىل مېۋىلەر بىلەن تولغان باغقا كىرگەن كىشى ئۇنىڭدا ھەرتۈرلۈك مېۋىلەردىن ئىستېمال قىلىشتىن ھوزۇرلىنىپ، ھېچقانداق زېرىكىش ھېس قىلمىغاندەك، ھەرخىل ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولغان كىشىمۇ بۇ ئىبادەتلەردىن زېرىكىش ياكى مالاللىق

ھېس قىلمايدۇ، بەلكى ھەمىشە ھۇزۇر، ھالاۋەت ھېس قىلىپ تۇرىدۇ.

روزنىڭ پايدىلىرى

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئىبادەتلەر ھېچقانداق دۇنياۋى مەنپەئەت ۋە پايدىنى كۆزلىمەستىن، پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈنلا قىلىنىدۇ. شۇنداقتمۇ دىنىمىزدىكى ھەرقانداق ئىبادەتنىڭ ئاخىرەتلىك ۋە بۇدۇنيالىق پايدىلىرى باردۇر. مەسىلەن: ناماز پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ. ئۇنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىسى جەننەتنى قازىنىشتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿نامازلىرىنى (ۋاقتىدا، تەئدىل ئەركان بىلەن) ئادا قىلىدىغان مۆمىنلەر (جەننەتنىڭ) ۋارىسلىرىدۇر، ئۇلار (يوقۇرى دەرىجىلىك جەننەت) فېردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىدۇ، فېردەۋستە مەڭگۈ قالىدۇ﴾ (مۆمىنۇن سۈرىسى 9- 10- 11- ئايەتلەر).

نامازنىڭ بۇدۇنيالىق پايدىلىرى بولسا، ئۇنىڭ كىشىنى يامان ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىشى ۋە گۈزەل ئەخلاقلار بىلەن زىننەتلىشىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ناماز ھەقىقەتەن قەيىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ﴾ (ئەنكەبۇت سۈرىسى 45- ئايەت). روزنىڭمۇ خۇددى نامازغا ئوخشاش ئاخىرەتلىك ۋە بۇدۇنيالىق پايدىلىرى باردۇر.

روزنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

روزنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى ئىنتايىن كۆپتۇر:

1 - ئاللاھ تائالا رازىلىقى ئۈچۈن روزا تۇتقان كىشى ئاخىرەتتە ئاللاھ تائالانىڭ ئالاھىدە قىممەتلىك بولغان مەخسۇس مۇكاپاتىغا لايىق بولىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم بالىسىنىڭ قىلغان ئەمەلىنىڭ ھەممىسىگە ھەسسەلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ، بىر ياخشىلىققا 10دىن 700 ھەسسەگىچىلىك ساۋاب بېرىلىدۇ. ئاللاھ تائالا دېدىكى: روزا تۇتقان كىشىنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىش ماڭا خاستۇر، ئۇنىڭ ئەجرىنى ئۆزۈم بېرىمەن، چۈنكى روزا تۇتقان كىشى مېنىڭ رازىلىقىمنى كۆزلەپ يېمەك-ئىچمىكىنى ۋە ھەۋسىنى تەرك قىلىدۇ، روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن ئىككى چوڭ خوشاللىق باردۇر: ئۇنىڭ بىرى، ئۇنىڭ ئىپتىدار قىلغان ۋاقتىدىكى خوشاللىقى، يەنە بىرى، ئۇنىڭ ئاخىرەتتە ئاللاھ تائالامۇ مۇلاقات بولغان چېغىدىكى خوشاللىقىدۇر». (مۇسلىم رىۋايىتى).

2 - روزا تۇتقان كىشىنىڭ بۇرۇن قىلغان بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «كىمكى رامىزان روزىسىنى چىن ئىمانى بىلەن ساۋابىنى كۆزلەپ تۇتىدىكەن، ئۇنىڭ بۇرۇن قىلغان گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ». (بۇخارى مۇسلىم رىۋايىتى).

3 - روزا تۇتقان كىشى جەننەتكە كىرىدۇ. تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا نەجدىلىك بىر ئادەم كەلدى، ئۇ يىراقتىن بىرنەرسە دەۋاتتى، لېكىن بىز ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشىنەلمىدۇق، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا يېقىنلاشقاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىسلام ھەققىدە سورىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ، بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش - دېدى، بۇ ئادەم يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن - ئۇنىڭدىن باشقا يەنە نېمە قىلىشىم كېرەك؟ - دەپ سورىۋىدى، باشقا يوق، پەقەت ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن نەپلى نامازلارنى ئوقۇساڭ بولىدۇ، رامىزان روزىسىنى تۇتۇشۇڭ كېرەك. - دەپ جاۋاب بەردى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. بۇ ئادەم يەنە، باشقا نېمە قىلىشىم كېرەك؟ - دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام - باشقا يوق، پەقەت نەپلى روزىلارنى تۇتساڭ بولىدۇ. - دەپ جاۋاب بەردى ۋە زاكاتنىڭ پەرىزىنى چۈشەندۈردى. بۇ ئادەم يەنە - باشقا نېمە قىلىشىم كېرەك؟ - دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، - باشقا يوق، پەقەت ئىختىيارى ھالدا سەددەقە بەرسەڭ بولىدۇ، - دەپ جاۋاب بەردى. بۇ ئادەم قايتىپ كېتىۋېتىپ، - ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن بۇلارنى كام - زىيادە قىلماي ئورۇنلايمەن! - دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋاقىتتا - بۇ ئادەم ئەگەر سۆزىدە راستچىل بولغان بولسا، جەننەتكە لايىق بولىدى - دېدى» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

4 - ئىنسان روزىنىڭ سايىسىدا پەرىشتىلەرنىڭ مەرتىۋىسىگە يېتىدۇ. چۈنكى ئىنسان بىز سىرتتىن كۆرۈۋاتقاندا، پەقەتلا يەپ - ئىچىدىغان، ھەرىكەت قىلىدىغان ۋە سۆزلەيدىغان جانلىق ھەيكەل ئەمەس، بەلكى ئىنساننى ئىنسان قىلغان نەرسە ئۇنىڭدىكى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان روھانىي جەۋھەردۇر. ئىنسان بۇنىڭ بىلەن تەپەككۈر قىلىدۇ، ھەقىقەتلەرنى بىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ھېس قىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن لەززەتلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنساندىكى مۇشۇ قىممەتلىك روھانىي جەۋھەرنىڭ يۈزىسىدىن پۈتۈن پەرىشتىلەرنى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئادەمگە سەجدە قىلىشقا بۇيرىغان. ئىنسان شۇنداق ئۇلۇغ يارىتىلغان بىر مەۋجۇداتكى، ئۇنىڭ روھى ئاللاھ تائالادىن، بەدىنى توپراقتىندۇر. ئىنسان ھەمىشە ئۇنى ئۇلۇغلىققا كۆتىرىدىغان روھى بىلەن، ئۇنى رەزىللىكلەرگە چۈشۈرىدىغان نەپسى ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشلار بىلەنلا ياشايدۇ. ئەگەر

ئۇ، روھىنى نەپىسى ھەۋىسىگە بويسۇندۇرۇپ، نەپسىنى روھىغا ھاكىم قىلىۋالسا، ئۇ، ھايۋانلىق دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالغاندەك، ئەگەر ئۇ، ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى تونۇپ، نەپسىنى روھىنىڭ تەلەبلىرىگە بويسۇندۇرسا، ئۇ، پەرىشتىلەرگە ئوخشاش مەرتىۋىگە يېتىدۇ، بەلكى گاھدا پەرىشتىلەردىنمۇ ئۇلۇغ بۇلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ھايۋانلارغا ئەقىل ۋە روھ ئاتا قىلماستىن، پەقەت نەپىسى ھەۋەسىنىلا ئاتا قىلغان ۋە پەرىشتىلەرگە نەپىسى ھەۋەس بەرمەستىن، پەقەت ئەقىل بىلەن روھنىلا ئاتا قىلغان بولسا، ئىنسانغا ھەم روھ بىلەن ئەقىل ھەم نەپىسى ھەۋەس ئاتا قىلغان. شۇڭا نەپىسىگەلا بېرىلىپ ئۆز قەدىر - قىممىتىنى يوقاتقان ئىنسان ھايۋانغا ئوخشاش ئورۇنغا چۈشۈپ قالغاندەك، ئەقىل ۋە روھنى ئىشقا سېلىپ، نەپىسىنىڭ ھەۋەسلىرىنى ئەقىل ۋە شەرىئەت بىلەن مۇھاكىمە قىلغان كىشىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە پەرىشتىلەردىن ئۇلۇغ سانلىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلغانلار ھەقىقەتەن ئۇلار مەخلۇقاتنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر﴾⁽¹⁾، دەيدۇ. پەرىشتىلەرمۇ مەخلۇقاتنىڭ قاتارىدىن بولغاچقا، بۇ ئايەتتە بايان قىلىنغان سۈپەتتىكى ئىنسانلار پەرىشتىلەردىن ياخشى ۋە ئۇلۇغدۇر. نەپىسى ھەۋىسى ئۈچۈنلا ياشاپ ئاللاھ تائالانى تونۇمىغان ئىنسانلار توغرىلىق ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتىپ باقساڭچۇ؟ نەپىسى خاھىشىنى ئىلاھ قىلىۋالغان ئادەمگە، نەپىسى خاھىشىغا ئەگىشىشتىن ئۇنى ساقلاشقا ھامىي بولالامسەن؟ ئۇلارنىڭ تولىسىنى (گېپىڭنى) ئاڭلايدىغان ياكى چۈشىنىدىغان ئادەملەر دەپ گۇمان قىلالامسەن؟ ئۇلار پەقەت ھايۋانلارغا ئوخشاشتۇر، بەلكى ھايۋاندىنمۇ بەتتەر گۇمراھتۇر﴾ (قۇرئان سۈرىسى 43 - 44 - ئايەتلەر).

نەپىسىنىڭ خاھىشلىرىغا ھۆكۈم قىلىشنى ئۈگىنىپ، لەززەتلەرنى ۋاقىتلىق تەرك ئېتىش ۋە يېرىكچىلىكلەرگە ئۆزىنى چېنىقتۇرۇپ، ئۆزىنى ئىنسانلىققا - مۇھىم بولغىنى مۇسۇلمانلىققا - لايىق كەلمەيدىغان تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويماستىن، بەلكى ئىنسانلىق ھۆرمىتىگە لايىق ھالدا پەرىشتە مەقامغا يېتىش، بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ جەننىتىگە ۋە ئالى مۇكاپاتىغا ئېرىشىش ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەڭ ياخشى پۇرسەتتۇر. چۈنكى روزا ئىنساننىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرىنى يېڭىپ، روھىي مەنئىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشى ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىق ئىبادەتتۇر.

روزىنىڭ بۇدۇنىيالىق پايدىلىرى

روزىنىڭ بۇدۇنىيالىق پايدىلىرى ناھايىتى كۆپتۇر، ئۇلاردىن:

(1) بەيىنە سۈرىسى 7 - ئايەت.

- 1- روزا ئىنساننى دۇنيادا ئۆزىگە ئىشىنىپ، ھەددىدىن ئېشىپ كېتىشىدىن ساقلىغاندەك، ئۇنى دوزاخ ئوتىدىن ساقلايدۇ.
- 2- روزا ئىنساننى ماددىي ۋە مەنىۋى تەرەپلەردىن تەربىيەلەيدۇ.
- 3- روزا ئىنساننى گۇناھ، ئەيىبى - ئىشەت قىرلىرىدىن ساقلايدۇ.
- 4- روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئېغىزىنىڭ ھىدى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ئىپار، ئەنئەنىدىنمۇ خۇشپۇراق پۇرايدۇ.
- 5- روزا ئىنساننى كېسەللىكلەردىن ساقلىققا ئېلىپ بارىدۇ.
- 6- روزا تۇتقان ئادەم ئەتىگەندىن كەچكىچە ئىبادەت ئىچىدە بولغان بولىدۇ.
- 7- پەرىشتىلەر روزا تۇتقان كىشىنىڭ گۇناھلىرىغا مەغپىرەت تىلەيدۇ.
- 8- روزا سايىسىدا ئىنسان پەرىشتىلەر ھاسىل قىلالمىغان پەزىلەتلەرگە ئېرىشىدۇ.
- 9- روزا ئىنسانغا سەۋىر قىلىشنى ئۆگىتىدۇ ۋە يېرىكچىلىكلەرگە چېنىقتۇرىدۇ.
- 10- روزا ئىنسانغا نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىگە ھاكىم بولۇشنى ئۆگىتىدۇ.
- 11- روزا ئىنسانغا ئىقتىساد قىلىشنى ئۆگىتىدۇ، چۈنكى روزا تۇتقان كىشى كۈندۈزدە خالىغىنىنى يېيىشتىن، ئىچىشتىن توسىلىدۇ، بۇ ئارقىلىق ئىقتىسادنى ئۆگىنىدۇ.
- 12- روزا ئىنسان تۇغۇلىشىدىن ئۆلگىچە تۇرماي ئىشلەپ تۇرغان ئاشقازاننى ئارام ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئاجىزلاپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.
- 13- روزا ئىنساننى ئارتۇقچە سەمىرىپ كېتىشتىن ساقلايدۇ. چۈنكى ئارتۇق سېمىزلىك كېسەللىكنىڭ ئالامىتىدۇر.
- 14- روزا ئىنسان بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەخپى ئەمەلدۇر. چۈنكى كىمنىڭ روزا تۇتقان ياكى تۇتمىغانلىقىنى پەقەت ئاللاھ تائالا ئۆزى بىلىدۇ.
- 15- روزا ئىنساننى ھارام ئىشلاردىن ساقلايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيلىنىشكە قۇدرىتى يەتمىگەن ياشلارغا روزا تۇتۇشنى تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئەي ياشلار جامائەسى! توي قىلىشقا قادىر بولالمىغانلار ئۆيلىنىڭلار، چۈنكى ئۆيلىنىش كۆزنى ۋە ئەزالارنى ھارامدىن ساقلايدۇ. توي قىلىشقا قادىر بولالمىغانلار روزا تۇتسۇن، چۈنكى روزا ئۇنى ھارام ئىشلاردىن ساقلايدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)
- 16- روزا ئىنساننىڭ ياخشىلىقىنى سۆيىدىغان، مېھرى - شەپقەتلىك ۋە ساخاۋەتلىك

بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا يېتەكچى بولىدۇ.

روزا تۇتۇشنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىلىرى

روزا تۇتۇشنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. كۈنمىزدىكى زامانىۋىلاشقان مېدىتسىنا روزا تۇتۇشنى بەزى كېسەللىكلەر ئۈچۈن داۋا ئورنىدا قوللانماقتا. روزا تۇتۇش، بەزى يېمەكلىكلەرنى يېيىشتىن پەرھىز (رېژىم) قىلىش دوختۇرلارنىڭ نەقەدەر مۇھىم تەۋسىيەسىگە ئايلانغانلىقى ھەممىگە مەلۇم. پۈتۈن دۇنيا دوختۇرلىرى كېسەل كىشىلەرنىڭ نېمىلەرنى يەپ، نېمىلەرنى يېمەسلىكىنى ۋە قانداق ۋاقىتتا يەپ، قانداق ۋاقىتتا يېمەسلىكىنى كۆرسىتىپ بەرمەكتە. روزا تۇتۇش ئومۇمەن ئىنساندىكى ھەزم قىلىش سېستىمىلىرىنى راھەتلەندۈرۈش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ داۋاملىق نورمال ئىشلەپ تۇرۇشىنى ساقلاپ قېلىشىغا ئالاھىدە ياردەمچى بولىدۇ.

روزا تۇتۇش يەنە چېگەرنىڭ ساقلىقنى ساقلايدۇ، چۈنكى روزا تۇتقان ياكى پەرھىز قىلىپ بىرنەرسە يېمىگەن كىشىنىڭ جىگرى ئارام ئالىدۇ. جىگرە راھەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن كۆپلىگەن زەھەرلىك ماددىلارنى ئوڭايچە بۇزۇپ تاشلاپ، باشقا ئەزالارنىڭ زەھەرلىنىشىنىڭ ۋە پارچىلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. يەنە كۆپلىگەن دوختۇرلار بەزى كېسەللىكلەرگە روزا تۇتۇش ئارقىلىق رېژىم قىلىشنى تەۋسىيە قىلماقتا. خۇسۇسەن قەنت كېسىلىگە گىرىپتار بولغان كىشىلەر ئۈچۈن روزا تۇتۇشنىڭ نەقەدەر پايدىلىق ئىكەنلىكىنى دوختۇرلار تەۋسىيە قىلماقتا. ئارتۇقچە سەمىپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ سالامەتلىكىنى ساقلاشلىرى ئۈچۈن روزا تۇتۇشنىڭ پايدىسى ناھايىتى كۆپتۇر.

مۇسۇلمانلار «ئاشقازان كېسەللىكلەرنىڭ ئۆيى، داۋالنىشنىڭ بېشى پەرھىز (يەنى يېمەك-ئىچمەكلەرنى سالامەتلىككە ئۇيغۇن دەرىجىدە ئىستىمال قىلىش) دۇر» دېگەن تەۋسىيەلەرنى ياخشى بىلىدۇ.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ «روزا تۇتۇڭلار ساغلام بولۇڭلار» دېگەن نەسىھىتىگە ئۇيغۇن ھالدا زامانىۋىلاشقان مېدىتسىنا «روزا تۇتۇڭ كىسەلدىن ئامان بولۇڭ» دەپ تەۋسىيە قىلماقتا.

روزا تۇتۇشنىڭ ئىجتىمائىي پايدىلىرى

روزا تۇتقان كىشى يەيدىغان، ئىچىدىغان نەرسىلىرى يوق، ھالى ئېغىر، يېتىم-يېسىر يوقسۇللارنىڭ مۇڭ - زارىنى روزا تۇتۇش جەريانىدا ياخشىراق چۈشىنىشۈپلىش

ئىمكانىيەتكە ئېگە بولىدۇ. جۈنكى ئاچلىقنىڭ دەردىنى چەكمىگەن كىشى ئاچ قالغانلارنىڭ ھالىنى چۈشەنمەيدۇ. ئۇ، ئۆزى توق يۈرگەنلىكتىن ھەممە كىشىنى ئۆزىگە ئوخشاش توق ھېس قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ، روزا تۇتۇپ ئاچلىقنىڭ دەردىنى تېتىپ كۆرسە، شۇچاغدىلا كۈنلۈك ئوزۇقنى تاپالمايدىغان كەمبەغەل بىچارىلەرنىڭ ھالىنى چۈشىنىدۇ. دە، ئۇلارنىڭ ھالىرىدىن خەۋەر ئېلىپ، ياردەم قىلىشنى ئۆزى ئۈچۈن ئىنسانىي بورچ دەپ بىلىدۇ. مۇسۇلمانلىقنىڭ كامالىتى ئۇنىڭ قەلبىنىڭ يۇمشاق بولۇشى، ئۆزىنىلا ئويلىماستىن باشقىلارنىڭ غېمىنى يېيىشى، خەير-ساخاۋەتلىك بولۇشى ۋە ھەركىمگە مېھرى-شەپقەتلىك بولۇشىنى تەقەززا قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ناھايىتى شەپقەتلىك بولۇپ، ئۇ پەقەت شەپقەتلىك كىشىلەرگىلا رەھىم شەپقەت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەپقەتلىك كىشىلەرگە ئاللاھ تائالا رەھىم قىلىدۇ، يەر يۈزىدىكىلەرگە رەھىم قىلىڭلار! سىلەرگە ئاسماندىكى زات (ئاللاھ تائالا) رەھىم قىلىدۇ».

يۇسۇف ئەلەيھىسسالام مىسىرنىڭ خەزىنىسىگە مەسئۇل بولغان ۋاقىتلىرىدا روزىنى كۆپ تۇتىدىكەن. ئۇ، بۇنىڭ سەۋەبى ھەققىدە سورالغاندا: «مەن توق يۈرسەم، يېقىرلارنىڭ ئاچلىقنى ئۇنتۇپ قېلىشىدىن قورقۇمەن» دېگەن ئىكەن.

روزا ئىنساننى گۇناھلاردىن ساقلايدىغان قالدۇر

ئىنساندىكى جىنسىي ھەۋەسلەرنىڭ قوزغۇلۇشى قاندىكى ھۇرمۇتلارنىڭ كۈچى ۋە شىددىتىگە باغلىقتۇر. ھۇرمۇتلارنىڭ كۈچىيىشى بولسا، كۆپ يېيىشتىن مەيدانغا كېلىدۇ. روزا تۇتۇش بۇخىل ھۇرمۇتلارنىڭ قاندىكى سەۋىيەسىنى ۋە كۈچىنى ئازالتىدۇ. روزا تۇتقان كۈنلەردىكى ھەۋەسسەزلىك قاندىكى ھۇرمۇتلارنىڭ ئازالغىنىدىدۇر. روزا تۇتقان كىشىنىڭ مەنىۋى قۇۋۋىتىنىڭ ۋە شەخسىيەتنىڭ يۈكسىلىشى ئۇنىڭدىكى ھايۋانىي ھەۋەسلەر ئازالغان ۋە ئاجىزلىغان ۋاقىتتا ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. روزا تۇتۇشنىڭ جىنسىي ھەۋەسلەرنى كونترول قىلىشتا كۆرسىتىدىغان ئىجابى تەسىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنۇ ھەدىسىدە ئىپادىلىگەن: «ئەي ياشلار جامائەسى! توي قىلىشقا قادىر بولالغىنىڭلار ئۆيلىنىڭلار، چۈنكى ئۆيلىنىش كۆزنى ۋە ئەزالارنى ھارامدىن ساقلايدۇ. توي قىلىشقا قادىر بولالمىغانلار روزا تۇتسۇن، چۈنكى روزا ئۇنى ھارامدىن ساقلايدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

جىنسىي ھەۋەسنىڭ ئەڭ كۈچلۈك ۋە خەتەرلىك بولىدىغان بىر باسقۇچىدا ياشاۋاتقان ياشلارغا ئۇلارنىڭ جىنسىي كۈچلىرىنى تىزگىنلىشى ئارقىلىق قاراملىقنىڭ ھالاكەتلىرىدىن ساقلىنىشى ۋە ئىففەت نومۇسلىرىنى قوغدىشى ئۈچۈن پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا بۇ تەۋسىيەنى قىلغانلىقىنىڭ نەقەدەر ھەق ۋە توغرا بولغانلىقى بۈگۈنكى ئىلمىي ھەقىقەتلەر ئارقىلىق ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

روزا گۈزەل ئەقلاقنى يېتىلدۈرىدۇ

ئىنسان نەپسى كۆپۈنچە ھاللاردا غەپلەتلەر بىلەن ئۆزىنى تېز ئۇنۇتىدۇ. ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى، پېقىرلىقىنى ۋە خاتالىقلىرىنى كۆرمەيدۇ، كۆرۈشىمۇ خالىمايدۇ. خۇددى ھېچ ئۆلمەيدىغاندەك ھېرىس بىلەن دۇنيا ئىشلىرىغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. لەززەتلىك ۋە مەنپەئەتلىك بولغان ھەممە نەرسىگە باغلىنىدۇ. ئۆزىنى ياراتقانى ئۇنۇتىدۇ، ئاخىرەت ھەققىدە ئانچە ئەندىشە قىلىپ كەتمەيدۇ، چۈنكى ئۇ، ئۆزىگە ئىشىنىدۇ. روزا بولسا، ھەرقانداق غايىل، ھاكاۋۇر ئىنسانغا ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى، پېقىرلىقىنى ۋە بىچارە ئىكەنلىكىنى ئەسلىتىدۇ. ئۇ، روزا تۇتۇش جەريانىدىكى ئاچلىق ۋاستىسى بىلەن ئاۋۋال ئاشقازىنى ئويلايدۇ ۋە ئاشقازاننىڭ ئېھتىياجلىرىنى چۈشىنىدۇ، ئاجىز بەدىنىنىڭ نەقەدەر كىچىك ۋە چىدامسىز ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدۇ. ئۆزىنىڭ شەپقەتكە قانچىلىك مۇھتاج بولىدىغان ئاجىز بىر مەۋجۇدات ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. مانا بۇۋاقتتا، ئەقىللىق ئىنسان ئۆز نەپسىنىڭ پىرئەۋىلىقىنى تاشلاپ، ئاجىزلىقىنى ۋە مۇھتاجلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا ئاللاھ تائالاغا قۇلچىلىق قىلىش يولىغا كىرىدۇ.

روزا تۇتۇش ئىرادىنى تاۋلايدۇ

ھاياتلىق ئاللاھ تائالانى تونۇش يولىدىكى بىر سەپەر بولۇپ، ئۇنىڭ كامالىتى ۋە غايىسى ئاللاھ تائالاغا لايىقىدا شۈكۈر ئەيلەپ، بەندىچىلىكىنى ئادا قىلىش ئارقىلىق ئۇنى رازى قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. روزا تۇتۇش بولسا، بوسەپەردىكى بىرىنچى باسقۇچلۇق مەشىقتۇر. ئىنسان بۇمەشىق ئارقىلىق بەدەن ۋە نەپسى ھەۋەسلىرىنىڭ تىزگىنىنى ئۆزى تۇتۇپ باشقۇرۇش بىلەن ئۆزىنىڭ خوجايىنلىقىنى يۈرگۈزىدۇ ۋە ئەينى ۋاقتتا ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلىغان بولىدۇ. نەپسى- ھەۋەسلەرنىڭ ۋە كۆكۈلنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇپ باشقۇرۇش ئۈچۈن مۇستەكەم ئىرادە كېرەك. ئىرادە ئەقىل بىلەن ۋىجداننىڭ تەلەبلىرىگە ماسلىشىشقا ئۆزىنى كۆندۈرۈش ئارقىلىق كۈچىيىدۇ ۋە پىشىپ يېتىلىدۇ. روزا تۇتۇش ئىرادىنى كۈچەيتىش ۋە سەۋىرچانلىقىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەتتۇر. روزا تۇتقان كىشى ئالدىدا يېمەك- ئىچمەكلەر تەييار تۇرسىمۇ، يېمەي- ئىچمەي ئاچلىققا ۋە ئۇسسۇزلۇققا بەرداشلىق بېرىدۇ. ئۇنى يېيىش- ئىچىشتىن ۋە ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن پەقەت ئۇنىڭ ۋىجدانى توساپ تۇرىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ يېنىدا ئۇنى نازارەت قىلىدىغان ئاللاھ تائالا بىلەن ۋىجداندىن باشقا ھېچ نەرسە يوقتۇر. بۇخىل چېنىقىش

ھەركۈنى 15 سائەت ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ياكى ئازراق ۋاقىت داۋام قىلىدۇ. دۇنيادا قانداق مەكتەپ ئىنساننىڭ ئىرادىسىنى ۋە سەۋىرچانلىقىنى يېتىشتۈرۈشتە ئىسلامىي روزىغا يېتەلسۇن!؟

گېرمانىيەلىك بىر پىسخولوگىيە دوختۇرى ئۆزىنىڭ «ئىرادىنى تىكلەش ۋە ئۇنى كۈچەيتىشنىڭ ئامىللىرى» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئىرادىنى تىكلەش ۋە كۈچەيتىش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئامىل روزا تۇتۇشتۇر». ئەمما ئىسلام دىنى ھازىرقى پىسخولوگىيە ئالىملىرى ئەمدىلا ئىسپاتلاپ چىققان ئىلمىي ھەقىقەتلەرنى مۇندىن 14 ئەسىر بۇرۇنلا ئىسپاتلىغان. بۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ - بىز يۇقىرىدا بايان قىلغان ھەدىستىكى - ياشلارغا قىلغان تەۋسىيەسى يېتەرلىك بولسا كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزىنىڭ كىشىگە سەۋىرچانلىقىنى ئۈگىتىدىغانلىقى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «روزا تۇتۇش سەۋىرچانلىقنى يېرىمىدۇر» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

چۈنكى ئىنساندا ئۈچ خىل قۇۋۋەت بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى: نەپسى ھەۋەس قۇۋۋىتى، يەنە بىرى: يىرتقۇچىلاردا بولىدىغان غەزەپ قۇۋۋىتى، يەنە بىرى: پەرىشتىلەردە بولىدىغان روھى قۇۋۋەتتۇر. ئىنساننىڭ روھى قۇۋۋىتى يوقۇرىقى ئىككى قۇۋۋەتنى بېسىپ ئۆتەلىگەن ۋاقىتتا، ئۇ، ھەقىقىي سەۋىرنى ھاسىل قىلغان بولىدۇ. ئىسلام دىنى كۈرەش ۋە جىھاد دىنىدۇر. مۇسۇلمان كىشىنىڭ ھاياتلىقىنىڭ كۈرەشلىرىگە تاقابىل تۇرالىشىدىكى ھەل قىلغۇچ ئامىل ۋە ئەڭ ئاۋۋالقى كۈچ - قۇۋۋىتى سەۋىر بىلەن قەتئىي ئىرادىدۇر. ئۆز نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىنى يېڭەلمىگەن كىشى دۈشمەننى ھەرگىزمۇ يېڭەلمەيدۇ، بىرەر كۈنلۈك ئاچلىققا چىدىيالمىغان كىشى ئۇلۇغۋار غايىگە يېتىش يولىدا بەدەل تۆلەشكە چىدىمايدۇ.

روزا ئىنسانغا پەرھىزنى ئۈگىتىدۇ

روزا ئىنسان ئۈچۈن تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بولغان ماددىي ۋە مەنىۋى پەرھىز ھەم تىببىي جەھەتتىكى قوغدىنىشتۇر. چۈنكى ئىنساننىڭ نەپسى خالىغانچە يېيىش - ئىچىش بىلەن ھەرىكەت قىلىدىغان بولسا، ئىنتىزامسىز يېيىش - ئىچىش بىلەن ئۆزىنىڭ تەن ساغلاملىقىغا ھەم ھالال - ھارامنى ئىلغىماستىن ھەر نەرسىگە بېرىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مەنىۋىيىتىگە زىيان سالغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا روھنىڭ ۋە ئەقىلنىڭ تەلەپلىرىگە بويسۇنۇش ئېغىر تۇيۇلىدۇ. دە، ئاستا - ئاستا نەپسى ھەۋەس ئۇنى تىزگىنلەشكە باشلايدۇ، بۇۋاقتتا ئۇنى نەپسى ھەۋەسى باشقۇرىدىغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ، ئىنسانلىق خىسلىتىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ. ئىنسان روزا سايىسىدا بۇ روزىنىڭ

ۋاستىسى بىلەن پەرھىز قىلىشنى ئۈگىنىدۇ. رىيازەت چېكىشكە كۈنىدۇ ۋە بىچارە ئاشقازاننى ئارقا- ئارقىدىن يېمەك بىلەن تولدۇرماقچا كېسەللەردىن ئامان بولىدۇ.

رامىزان روزىسىنىڭ بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى

رامىزان - قەمەرىيە (ئىسلامىي) ئايلىرىدىن 9- ئاينىڭ نامى بولۇپ، بۇ ئاي قۇرئان كەرىمدە ئىسمى بىلەن بايان قىلىنغان يىگانە ئايدۇر. رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇشنىڭ پەرز بولۇپ بۇيرۇلۇشنىڭ ھېكمەتلىرى تۆۋەندىكىچە :

1 - رامىزان ئېيى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ئەڭ ھۆرمەتلىك ئاي بولۇپ تۇنۇلغان بۇ ئايدا روزا ۋاستىسى بىلەن نەپىسنىڭ تەلەبلىرىنى ۋاقىتلىق رەت قىلىش ئارقىلىق ئىنسان ئۆزىنى چىنىقتۇرىدۇ ۋە بۇ مۇناسىۋەت بىلەن گۇناھلاردىن ساقلىنىش ئارقىلىق تەقۋالىق مەرتىۋىسىگە ئېرىشىدۇ. نەتىجىدە دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە لايىق بولىدۇ.

2 - روزا ئىنساننى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى- پەرمانلىرىنى ئورۇنلاش ۋە مەنىسى قىلغانلىرىدىن يېنىشتىن ئىبارەت ئىتائەتمەنلىككە كۆندۈرىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ئىتائەتمەنلىك قىلىش بولسا ھەقىقىي مۆمىنلىكنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت ۋە مەرھەمەتلىرى ئەنە شۇنداق مۆمىنلەرگە خاستۇر.

3 - روزا ئىنسان نەپىسنى تەربىيەلەپ تاكامۇللۇققا ئېلىپ بارىدىغان بىر تەربىيە ۋاستىسىدۇر. روزا تۇتقان كىشى لەززەتلىك يېمەكلىكلەرنى ۋە سۇغۇق سۇنى كۆز ئالدىدا كۆرۈپ تۇرسىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى كۆزلەپ سەۋر قىلىدۇ، ئاچلىققا ۋە ئۇسسۇزلۇققا بەرداشلىق بېرىدۇ. ئىنسان شۇنداق نەپىسنى كونترول قىلىش ئىشىغا بىرەر ئاي داۋام قىلغاندىن كېيىن ئۇ ئۆزىدە ھەقىقىي سەۋرچانلىقنى يېتىلدۈرەلەيدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «روزا سەۋرنىڭ يېرىمىدۇر» دەپ كۆرسەتكەن (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

4 - روزا ئىنساندا ياخشى ئىشلارنى سۈيىدىغان، باشقىلارنىڭ ھالىغا يېتىدىغان، يوقسۇللارغا ئىچ ئاغرىتىدىغان ۋە ئۆزىنىڭ ئاجىز بىر قۇل ئىكەنلىكىنى تۇنۇيدىغان گۈزەل ئەخلاقلىرىنى يېتىلدۈرىدۇ.

مەلۇمكى، گۈزەل ئەخلاق ئىسلام دىنىنىڭ ئالدىنقى چاقىرىقى ۋە ئىماننىڭ بىر پارچىسىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن پەقەت گۈزەل ئەخلاقلىرىنى تاماملاش ئۈچۈنلا ئەۋەتىلدىم» دىگەن (بۇخارى رىۋايىتى).

رامزان روزىسى قاچان پەرز قىلىنغان؟

ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەن مەككە دەۋرىدە روزا پەرز قىلىنمىغان، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان ۋە مەدىنىدە مۇسۇلمانلارنىڭ دۆلىتى بەرپا بولغاندىن كېيىن ھىجرىيەنىڭ 2- يىلى مۇسۇلمانلارغا رامزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتۇش پەرز قىلىنغان. بۇھەقتە ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتى چۈشكەن: ﴿ئى مۆمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە (يەنى ئىلگىرىكى ئۆمەتلەرگە) روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامزان روزىسى) پەرز قىلىندى﴾ (بەقەرە 183- ئايەت).

بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالانىڭ رامزان روزىسىنىڭ پەرز قىلىنغانلىقىنى ئېلان قىلىشتا «ئى مۆمىنلەر» دېگەن خىتاب بىلەن سۆزىنى باشلىشىدىكى سىر شۇكى: مۇسۇلمانلارغا ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالغا ئىمان ئېيتقان مۆمىنلەر ئىكەنلىكىنى ۋە ئىماننىڭ تەقەززاسى ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇغانلىرىنى مەمنۇنلۇق بىلەن قۇبۇل قىلىپ ئورۇنلاشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ياداندۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارنى بۇ ئەمىرلەرنى ئورۇنلاشقا ئۈندەش ۋە قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن ئىدى. شۇڭا قۇرئان كەرىمدىكى كۆپلىگەن ئەمىر ۋە مەنىلەر ﴿ئى مۆمىنلەر!﴾ دېگەن خىتاب بىلەن باشلانغان.

يۇقىرىقى روزا ئايىتىدىكى بەدىئىي ئىشارەتلەر

ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى روزا ئايىتىدە مۆمىن بەندىلىرىگە تۆۋەندىكى ئۈچ ھەقىقەتنى ياداندۇرماقتا:

1 - ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان روزا، ئىسلام دىنىدىلا مەۋجۇد بولغان بىر پەرز بولماستىن، بەلكى بۇرۇنقى ساماۋىي دىنلار دېمۇ بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمىي ئىبادەت ئىكەنلىكىگە بۇ ئايەتتىكى ﴿سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە پەرز قىلىنغاندەك﴾ دېگەن ئىبارە ئارقىلىق ئىشارەت قىلماقتا. ھەسەنۇلبەسىرىي بۇماۋزۇدا مۇنداق دېگەن: ئاللاھ تائالا بىزدىن بۇرۇن يەھۇدىي، خرىستىئانلارغىمۇ رامزان روزىسىنى پەرز قىلغان، ئەمما يەھۇدىلار بۇ مۇبارەك ئايىنى تەرك ئېتىپ، روزا تۇتۇش ئۈچۈن ئۆزلىرى باشقا بىر كۈننى بەلگىلەپ چىققان ۋە ئۆز گۇمانلىرىدا بۇ كۈننى ئاللاھ تائالانىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى پىرىئەۋننىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلدۇرغان ۋە پىرىئەۋننى ئادەملىرى بىلەن قوشۇپ سۇدا غەرق قىلغان كۈن دەپ ئېتىقاد قىلغان. خرىستىئانلارمۇ بۇرۇن رامزان ئېيىدا روزا تۇتاتتى، كېيىن رامزان ئېيى قاتتىق ئىسسىق ياز كۈنلىرىگە توغرا كېلىپ قالغانلىقتىن ئۇلار روزا تۇتۇش ئېيىنى يىلنىڭ سالقىن ۋە

ئۆزگەرمەيدىغان باھار ئېيىغا بەلگۈلۈلۈغان ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكتىن ئىبارەت بۇ خاتالىقلىرىنى يۇيۇش ئۈچۈن يەنە 20 كۈننى قوشۇپ جەمى 50 كۈن روزا تۇتۇشقا ئۆتكەن. بۇ ئىش ئۇلارنىڭ دىنىي ئۆلۈملىرىنىڭ پەتىۋالىرى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشقان. ئاللاھ تائالا ئۇلار توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار دىنىي باشلىقلىرىنى، ئۆلۈملىرىنى مەبۇد قىلىۋالدى﴾ (تەۋبە سۈرىسى 31 - ئايەت).

2 - رامىزان روزىسى بەش ۋاخ نامازغا ئوخشاش كۈندىلىك ئادا قىلىنىدىغان ۋە يىل بويى ئۈزۈلمەستىن ئورۇنلاشقا بۇيرۇلغان پەرز بولماستىن، بەلكى رامىزان روزىسى يىلدا بىر ئاي تۇتۇشقا بۇيرۇلغان پەرزدۇر.

قەمەرىيە ئايلىرى گاھدا 29 كۈن، گاھدا 30 كۈن بولىدۇ، مۇندىن ئارتۇق بولمايدۇ.

3 - ئاللاھ تائالا رامىزان ئېيىدا قۇرئان كەرىمنى نازىل قىلىشنى باشلىشىدىن ئىبارەت بۇ كاتتا نېمىتىنى مۇسۇلمانلارغا ياداندۇرۇش ئۈچۈن بۇ ئاينى رامىزان روزىسى بىلەن شەرەپلەندۈرگەن. بۇ ئاي مۇسۇلمانلارنىڭ ئىززىتى، غەلبىسى ۋە نىجاتلىقى قولغا كەلگەن ئەڭ مۇبارەك ئايدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿رامىزان ئېيىدا قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىدى. قۇرئان كەرىم ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچىدۇر ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن﴾ (بەقەرە سۈرىسى 185 - ئايەت).

گۇياكى ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى سۆزىدە: ئى مۆمىنلەر! سىلەرنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك سائادەتلىرىڭلار ئۈچۈن يېتەكچى بولىدىغان قۇرئان كەرىمنى نازىل قىلىشىدىن ئىبارەت بۇ كاتتا نېمىتىنى تونۇشۇڭلار ۋە ياد قىلىشىڭلار ئۈچۈن بۇ ئايدا - يەنى قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىغان رامىزان ئېيىدا - روزا تۇتۇش سىلەرگە پەرز قىلىندى، دېمەكتە.

روزىنى تەرك قىلىشنىڭ گۇناھى

رامىزان روزىسىنى تۇتماسلىقنىڭ گۇناھى ئىنتايىن ئېغىردۇر، ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامىزاندا ئۆزۈرسىز تۇرۇپ روزا تۇتمىغانلىقىنىڭ گۇناھىنىڭ ناھايىتى ئېغىرلىقىنى كۆرسىتىپ، رامىزان روزىسىدىن بىرەر كۈننى ئۆزۈرسىز تەرك قىلغان ئادەم ئۆمۈر بويى روزا تۇتسىمۇ ئۇنى ئادا قىلالمايدۇ دەپ ئاگاھلاندۇرغان. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «رامىزان ئېيىدا ئۆزۈرسىز تۇرۇپ بىرەر كۈنلۈك روزىنى تەرك قىلغان كىشى ئەگەر ئۆمۈر بويى روزا تۇتقان تەقدىردىمۇ ئۇنى ئادا قىلالمايدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

رامزان روزىسى ئادەتتە كىشىلەرگە مالاللىق بېرىدىغان ياكى بەش ۋاخ نامازغا ئوخشاش كۈندىلىك ئادا قىلىنىدىغان بىر ئىبادەتمۇ ئەمەس، بەلكى ئۇ، يىلدا بىر ئاي تۇتۇشقا بۇيرۇلغان پەرزدۇر. ئەگەر ئاللاھ تائالا بىزلەرگە بىر ئايدىن كۆپ روزا تۇتۇشنى پەرز قىلغان بولسىمۇ، ئۇنى تۇتۇشقا مەجبۇر ئىدۇق. چۈنكى مۇسۇلمانلىقنىڭ تەقەززاسى بۇيرۇلغانلارنى تولۇق ئورۇنلاش ۋە مەنئى قىلىنغانلاردىن قەتئى يېنىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىنسانلارنىڭ ماددى ۋە مەنەۋى مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن بۇيرۇلغان بۇ بىر ئايلىق روزىنىمۇ تولۇق تۇتماسلىق ئاللاھ تائالانىڭ نېمەتلىرىگە تۈزكۈرلۈك قىلغانلىقتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزۈرسىز بىرەر كۈنلۈك روزىنى تەرك قىلغان كىشى ئۆمۈر بويى روزا تۇتسىمۇ ئۇنى ئادا قىلالمايدۇ دەپ ئاگاھلاندۇرغان.

ئىككىنچى بۆلۈم
رامزان ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى قانداق ئىسپاتلىنىدۇ؟

رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى رامزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى كۆرۈش ئارقىلىق ئىسپاتلىنىدۇ. رامزان ئېيى ۋە روزا ھېيتى كالىندار بىلەن ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى ئىسلام شەرىئىتى بۇ مەسىلىدە ئاي كۆرۈشنى ئاساس قىلىپ بەلگۈلەنگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزلەرنى ئاي كۆرۈش ئارقىلىق رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى بىلىپ، ئاندىن روزا تۇتۇشقا ئەمىر قىلغان. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «ئاي كۆرۈپ روزا تۇتۇڭلار ۋە ئاي كۆرۈپ ھېيت قىلىڭلار، ئەگەر (ھاۋا بۇلۇت بولغان سەۋەبتىن) ئاي كۆرۈلمەسەڭلار شەبان ئېيىنى (يەنى رامزاننىڭ ئالدىدىكى ئايىنى) ئوتتۇز كۈن قىلىپ تولۇقلاڭلار (يەنى ئاي كۆرۈلمەگەن كۈنۈڭلاردا شەبان ئېيىغا ئوتتۇز كۈن توشقان بولسا ئاي كۆرۈلمەگەن بولساڭلارمۇ روزا تۇتۇڭلار، ئەگەر ئۇ كۈنى شەبان ئېيىغا تېخى يىگىرمە توققۇز كۈن بولغان بولسا شەبان ئېيىنى ئوتتۇز كۈن قىلىپ تولۇقلاپ ئاندىن روزا تۇتۇڭلار)» (مۇسلىم رىۋايىتى).

ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرسەڭلار روزا تۇتۇڭلار، شەۋۋال ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرسەڭلار ھېيت قىلىڭلار، ئەگەر (ھاۋا بۇلۇت بولۇپ) ئاي كۆرۈلمەسەڭلار ھېساب بىلەن ئىش كۆرۈڭلار (يەنى شەبان ئېيىنىڭ كۈنلىرىنى ھېسابلاپ چىقىپ ئەگەر بۇ ئايغا ئوتتۇز كۈن توشقان بولسا روزا تۇتۇڭلار، چۈنكى قەمەرىيە ئايلىرى ئوتتۇز كۈندىن ئارتۇق بولمايدۇ)» (بۇخارى رىۋايىتى).

بۇ مەسىلە مەشھۇر تۆت مەزھەبىنىڭ فىقھى مەجمۇئەسىدە مۇنداق بەلگىلەنگەن: «رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى تۆۋەندىكى ئىككى ئىشنىڭ بىرى بىلەن ئىسپاتلىنىدۇ:

1- ئاسمان ئاي كۆرۈشكە توسقۇن بولىدىغان بۇلۇت، تۈتۈن، تۇمان قاتارلىقلاردىن خالى بولغان ھالدا سۈزۈك ۋە ئوچۇق بولسا رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى ئاي كۆرۈش ئارقىلىق ئىسپاتلىنىدۇ.

2- ئەگەر ئاسمان بۇلۇت بولۇپ ياكى تۈتۈنلۈك ياكى تۇمانلىق بولغانلىق سەۋەبتىن ئاي كۆرۈش ئىمكانسىز بولسا شەبان ئېيىنى ئوتتۇز كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن روزا تۇتۇش كېرەك.»

بۇماۋزۇنىڭ خۇلاسىسى شۇكى: ئاسمان ئايىنى كۆرۈشكە توسقۇن بولىدىغان بارلىق توسالغۇلاردىن خالى ھالدا ئوچۇق ۋە سۈزۈك بولغاندا روزا تۇتۇش ئىشى ئاي كۆرۈشكىلا باغلىق بولىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا ئاي كۆرمەستىن روزا تۇتۇشقا بولمايدۇ. ئەگەر ئاسمان بۇلۇتلۇق ياكى تۇتۇنلۇق ياكى تۇمانلىق بولغانلىقتىن ئايىنى كۆرۈش مۇمكىن بولمىغاندا شەبان ئېيىنى ساناپ چىقىپ بۇ ئاي كىرگىنىگە ئوتتۇز كۈن توشقان بولسا روزا تۇتۇشنى باشلايمىز، ئەگەر تېخى 29 كۈن بولغان بولسا ئۇنى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن روزا تۇتۇشنى باشلايمىز.

ئاي كۆرۈش ئۈچۈن ئىزدىنىش ئىبادەتتۈر

مۇسۇلمانلار ئۈچۈن شەبان ئېيىنىڭ ۋە رامىزان ئېيىنىڭ 29 - كۈنلىرى شامدىن كېيىن ئاي كۆرۈشكە ئىزدىنىش پەرز كىپايە بولۇپ، بۇ ساۋابى كاتتا بولغان ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. پەرز كىپايە - پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە ئورتاق بۇيرۇلغان بولۇپ، بەزى كىشىلەرنىڭ ئىجرا قىلىشى بىلەن باشقىلاردىن ساقىت بولىدىغان پەرز دېمەكتۇر.

مۇسۇلمانلار شەبان ئېيىنىڭ 29 - كۈنى شامدىن كېيىن رامىزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى كۆرۈش ئارقىلىق روزا تۇتۇشنى باشلايدۇ، ئۇلار رامىزان ئېيىنىڭ 29 - كۈنى شامدىن كېيىن شەۋۋال (رامىزاندىن كېيىنكى ئاي) نىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى كۆرۈش ئارقىلىق ھېيت قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا روزا تۇتۇش، ھېيت قىلىش ۋە ھەج ئىشلىرىنى ئاي كۆرۈش ئارقىلىق ئورۇنلاشقا بەلگىلىگەن. ئاي كۆرۈش ئۈچۈن ئىزدىنىش پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرز كىپايە بولغان ئىكەن، ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئاي كۆرۈش مەسلىسىگە ئەھمىيەت بېرىشى ۋە بۇ پەرزنى ئادا قىلىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆستىشى مۇھىمدۇر. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن ھېچبىر كىشى ئاي كۆرۈشكە ئىزدەنمىسە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى گۇناھكار بولىدۇ.

بىر دۆلەتتە كۆرۈنگەن ئاي باشقا دۆلەتلەردىكى كىشىلەرنىڭمۇ روزا تۇتۇشلىرى ئۈچۈن يېتەرلىكمۇ؟

بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مۇھىم مەسلىلەرنىڭ بىرى شۇكى: بىر دۆلەتتە كۆرۈنگەن ئاي باشقا دۆلەتلەردىكى كىشىلەرنىڭمۇ روزا تۇتۇشلىرى ئۈچۈن يېتەرلىكمۇ؟ ياكى روزا تۇتۇش ئۈچۈن ھەر دۆلەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئۆز دۆلەتلىرىدە ئاي كۆرۈشلىرى شەرتمۇ؟ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ پەرقلىق كۆرۈشلىرى باردۇر: ھەنەفىي، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ئىسلام مەملىكەتلىرىنىڭ قايسى بىرىدە

ئاينىڭ كۆرۈنگەنلىكى ئىسپاتلانسا باشقا مەملىكەتلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭمۇ ھەممىسىگە روزا تۇتۇش پەرز بولىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئاي كۆرۈپ روزا تۇتۇڭلار، ئاي كۆرۈپ ھېيت قىلىڭلار» دىگەن سۆزى ئارقىلىق پۈتۈن ئىسلام مىللىتىگە ئورتاق خىتاب قىلغان. بۇ ھەدىستىكى خىتاب بىرلا مەدىنە ئەھلىگە ياكى مەككە ئەھلىگە ياكى شام ئەھلىگە خاس بولماستىن، بەلكى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى بارلىق مۇسۇلمانلارغا قارىتىلغان ئورتاق ئەمىردۇر. زۇلھەججە ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئارقىلىق پۈتۈن مۇسۇلمانلار قۇربان ھېيتىنى تەنتەنە قىلغاندەك ۋە ئەرفاتتا تۇرۇش پۈتۈن ھاجىلارغا بىر ۋاقىتتا بولغاندەك رامزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكى قايسى بىر مەملىكەتتە ئىسپاتلىنىشى بىلەن پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىغا روزا تۇتۇش پەرز بولىدۇ. شۇنىڭدەك شەۋۋال ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى قايسى بىر مەملىكەتتە ئىسپاتلىنىشى بىلەن پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىغا ھېيت قىلىش بەلگىلەنگەن بولىدۇ.

شائى مەزھىبىگە كۆرە، ھەر دۆلەت خەلقى ئۆزىنىڭ ئاي كۆرگىنىگە ئاساسەن روزا تۇتىدۇ ۋە ھېيت قىلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، بىر مەملىكەتتە كۆرۈنگەن ئاي باشقا مەملىكەتلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ روزا تۇتۇشىنى لازىم قىلمايدۇ. چۈنكى ئاينىڭ كۆرۈنىشى ھەممە مەملىكەتتە بىر ۋاقىتتا بولمايدۇ. بۇ مەزھىبىنىڭ دەلىلى شۇكى، ئىمام مۇسلىم كۇرەيب ئىسىملىك بىر ساھابىنىڭ مۇنۇ سۆزىنى رىۋايەت قىلغان: «مەن شامدا ئىدىم، ئۇجايدا جۈمە ئاخشىمى رامزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى كۆردۈم، ئاندىن بۇ ئاينىڭ ئاخىرىدا مەدىنىگە كېلىۋىدىم ئېينى ئابباس مەندىن - ئاينى قاچان كۆرگەنتىڭلار؟» دەپ سورىدى، مەن - جۈمە ئاخشىمى كۆرۈپ ئەتسى روزا تۇتقان ئىدۇق. دەپ جاۋاب بەردىم، ئۇيەنە مەندىن - سەن راستىنلا ئاينى جۈمە ئاخشىمى كۆردۈڭمۇ؟» دەپ سورىدى، مەن - ئەلۋەتتە كۆردۈم، باشقىلارمۇ كۆردى، مۇئاۋىيەمۇ شۇ كۈنى ئاي كۆرۈپ ئەتسى روزا تۇتتى - دېۋىدىم، ئېينى ئابباس دېدىكى، ئەمما بىز ئاينى شەنبە ئاخشىمى كۆردۈق، شۇڭا بىز 30 كۈن توشقىچە روزا تۇتۇشنى داۋام قىلىمىز ياكى ئاي كۆرىمىز. مەن - مۇئاۋىيەنىڭ ئاينى كۆرگەنلىكى ۋە روزا تۇتقانلىقى كۇپايە قىلمايدۇ؟» دەپ ئۇنىڭدىن سورىۋىدىم - ياق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى ئاي كۆرسەك روزا تۇتۇشقا بۇيرىغان، ئەمما بىز جۈمە ئاخشىمى ئاي كۆرمىدۇق - دېدى «(مۇسلىم رىۋايىتى).

بۇماۋزۇنىڭ خۇلاسسىسى شۇكى: بىز بۇ مەسىلىگە دىققەت بىلەن قارايدىغان بولساق، يوقۇرىدىكى ھەنەفىي، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى ئەڭ توغرا دەپ باھابىرىمىز، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئاي كۆرۈپ روزا تۇتۇڭلار، ئاي كۆرۈپ ھېيت قىلىڭلار» دېگەن ھەدىسىدىكى خىتابنىڭ پۈتۈن ئىسلام مىللىتىگە

ئورتاق، ئۇمۇمى ئەمىر ئىكەنلىكى ناھايىتى ئېنىقتۇر. مەلۇمكى، شەرىئەتنىڭ ئەمىر ۋە مەنئىلىرى ھەممىگە ئورتاق ۋە ئومۇمىدۇر، مۇسۇلمانلار دۇنيانىڭ قايسى جايلىرىغا تارقالغان بولمىسۇن ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر ئومۇمەتتۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ روزا تۇتۇشلىرى بىلەن ھېيت قىلىشلىرىمۇ، ھەج پائالىيەتلىرىگە ئوخشاش بىرلا ۋاقىتتا بولۇشى كېرەك.

ئەمدى بۇ يەردە مۇنداق بىر سۇئال تۇغۇلشى مۇمكىن: ئانداقتا نىمە ئۈچۈن پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ناماز ئوقۇش ۋاقتلىرىمۇ ئوخشاش بىرلا ۋاقىتتا بولمايدۇ؟ بۇنىڭغا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىمىز: روزا تۇتۇش مەسىلىسى نامازدىن پەرقلىقتۇر. چۈنكى نامازنىڭ ۋاقتلىرى - تاڭنىڭ يورۇشى، قۇياشنىڭ ئېگىلىشى، ئۇنىڭ پېتىشى ۋە ئۇپۇقتىكى قىزىللىقنىڭ يوقىلىشى قاتارلىق ئالامەتلەرگە باغلىقتۇر. ئەمما روزا ئاي كۆرۈش ئارقىلىقلا پەرز بولىدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالا ناماز ۋاقتلىرىنى يۇقىرىقى ئالامەتلەرگە باغلىغان بولسا، روزا تۇتۇشنىڭ ۋاقتىنى ئاي كۆرۈشكە باغلىغان. مۇسۇلمانلاردىن بەزى كىشىلەرنىڭ ئاينى كۆرگەنلىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ كۆرگىنىگە ئوخشاشتۇر. ئىبنى ئابباسنىڭ يۇقىرىقى «ھەر مەملىكەت ئەھلى ئۆزىنىڭ ئاي كۆرگىنىگە ئاساسلىنىپ روزا تۇتدۇ» دېگەن مەنىدىكى سۆزىمۇ شۇ زامانلارغا نىسبەتەن مەنتىقلىق ۋە ئەقىلغا مۇۋاپىق سۆزدۇر. چۈنكى ئۇ زامانلاردا - كۈنىمىزدە بولغاندەك - رادىيو، تېلېۋىزىر، تېلېفون ۋە باشقا خەۋەرلىشىش ۋاسىتىلىرى بولمىغاچقا، ھەر بىر شەھەر ئەھلى ئۆزلىرىنىڭ ئاي كۆرۈشلىرىگىلا ئاساسلىناتتى، مەسىلەن: مەدىنە ئەھلى ئاي كۆرگەن بولسا، ئۇنىڭ خەۋىرى مەككىگە يېتىپ كەلگىچىلىك ئاز دېگەندە 10 كۈن ئۆتۈپ كېتەتتى، شاملىقلار ئاي كۆرگەن بولسا ئۇنىڭ خەۋىرى مەدىنىگە يېتىپ كەلگىچىلىك بىر ئاي ئۆتۈپ كېتەتتى. ئەمما كۈنىمىزدە زامان تەرەققى قىلغاچقا، قانداقلا بىر خەۋەر كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچىلىك ئارىلىقتا دۇنيانىڭ ئەڭ يىراق جايلىرىغىچە يېتىپ بولىدۇ. ھەر مەملىكەت ئەھلىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئاي كۆرۈشلىرىنى ئاساس قىلىپ ئىش كۆرۈشلىرى باشقا مەملىكەتلەردىكى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىنىڭ ئاي كۆرگەنلىك خەۋىرىنى ئالامىغانلىقتىن ئىدى. ھەتتا ئوسمان ئىپپىرىيىسى دەۋرىدە دۆلەتنىڭ بىۋاسىتە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن پۈتۈن ئىسلام مەملىكەتلىرىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ روزا تۇتۇشلىرى، ھېيت قىلىشلىرى ۋە باشقا ئايەم كۈنلىرى بىرلا ۋاقىتتا بولاتتى. مانا بۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىك ئىچىدە ئۆزئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدىغان بىر دىنىي مەزھىپىدۇر. كاشكى، پۈتۈن ئىسلام مەملىكەتلىرىدىكى دۆلەت باشلىقلىرى، مۇفتىلار بۈگۈنكى كۈندە ئۆزئارا بىرلىشىپ، ھەمكارلىشىپ مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىككە كېلىشىگە ۋەسىلە بولغان بولسا نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى! ھە!

روزا تۇتۇش كۈنىنى دۆلەت تەرەپتىن بەلگىلىشى شەرتمۇ؟

رامزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى ئىسپاتلاشتا ۋە روزا تۇتۇشقا باشلاشتا دۆلەتنىڭ قارار قىلىشى شەرت ئەمەس. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن بىرەر كىشى رامزان ئېيىنى كۆرگەنلىكىنى ئىسپاتلىغان بولسىمۇ، دۆلەت ئۇنىڭ ئاي كۆرگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغانلىقتىن باشقىلار روزا تۇتمىسىمۇ ئاي كۆرگەن كىشىنىڭ ئۆزى يالغۇز بولسىمۇ روزا تۇتۇشى پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. ئىسلام شەرىئەت ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە: رامزان ئېيىنى كۆرگەن كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى پەرزدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: « سىلەردىن كىمكى رامزان ئېيىنى كۆرسە روزا تۇتسۇن » دېگەن ئەمرى ئاي كۆرگەن كىشىنىڭ روزا تۇتۇشىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر دۆلەت قايسى بىر يول بىلەن بولمىسۇن رامزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقىپ، مۇسۇلمانلارنى روزا تۇتۇشقا ئەمىر قىلسا - بۇ ئەمىر بەزى كىشىلەرنىڭ مەزھىبىگە ياكى كۆزقاراشلىرىغا زىت كەلگەن تەقدىردىمۇ - پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ روزا تۇتۇشى پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. چۈنكى دۆلەتنىڭ قارارى مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى ئىختىلاپلارنى ھەل قىلىدۇ.

شەۋۋال ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

شەۋۋال ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى رامزان ئېيىنىڭ 29 - كۈنى شامدىن كېيىن ئاي كۆرۈش ئارقىلىق ئىسپاتلىنىدۇ. شۇ ئاخشىمى شەۋۋالنىڭ ئېيى كۆرۈنسە ئەرتىسى ھېيت قىلىنىدۇ، ئەگەر بۇ ئاخشىمى ئاي كۆرۈنمىسە رامزاننى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن ھېيت قىلىنىدۇ. ئەگەر رامزانغا 30 كۈن توشقاندىن كېيىنمۇ يېڭى ئاي كۆرگىلى بولمىسا قانداق قىلىش كېرەك؟ ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، رامزانغا 30 كۈن توشقاندىن كېيىنمۇ ھاۋا ئوچۇق تۇرۇپ شەۋۋالنىڭ ئېيى كۆرۈنمىسە ھېيت قىلىشقا بولمايدۇ. بەلكى يەنە بىر كۈن روزا تۇتۇپ، ئاندىن ئاي كۆرۈنسۇن ياكى كۆرۈنمىسۇن ھېيت قىلىنىدۇ. بۇنداق شارائىتتا، رامزاننىڭ بېشىدىكى روزا تۇتۇشقا باشلىغان بىرىنچى كۈن رامزاندىن سانالمىدۇ. ئۇ ۋاقىتتىكى ئاي كۆرۈش دېگەن شاھىدلار يالغانچى ياكى خاتالاشقان دەپ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق قىلمىغاندا رامزان ئېيى 31 كۈن بولۇپ قالغان بولىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس، چۈنكى قەمەرىيە ئايلىرى 30 كۈندىن ئارتۇق بولمايدۇ، بەلكى 29 بىلەن 30 كۈن ئارىسىدا داۋام قىلىدۇ. ئەگەر ھاۋا تۇتۇق بولغانلىق سەۋەبتىن ئاي كۆرۈنمىگەن بولسا، 30 كۈن توشقاندىن كېيىن ئەرتىسى ھېيت قىلىش پەرزدۇر.

ئاي كۆرۈنگەنلىكىگە بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى يېتەرلىكمۇ؟

ئاسماندا بۇلۇت ياكى تۇمان قاتارلىق ئايىنى كۆرۈشكە توسالغۇ بولىدىغان سەۋەبلەر مەۋجۇد بولغان ۋاقىتتا، ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ ئايىنى كۆرگەنلىكى ھەققىدىكى گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. ئادالەتلىك دېگەندىن مەقسەت. دىنىغا مەھكەم، تەقۋا، بىرەر قېتىممۇ يالغان سۆزلىگەنلىكى مەلۇم بولمىغان، دىندار ئادەم دېمەكتۇر. چۈنكى ئاي كۆرۈش مەسىلىسىمۇ شەرىئەت ئەھكاملىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر مەسىلە بولغانلىقتىن، بۇنىڭدىمۇ گۇۋاھچىنىڭ ئادالەتلىك بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ. ئەگەر ئاسماندا بۇلۇت، تۇمان قاتارلىقلار بولماي، ھاۋا ئوچۇق بولغان بولسا، بۇنداق ۋاقىتتا بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ، بەلكى ئاي كۆرگەنلىكىگە بىردىن كۆپ ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى كېرەك بولىدۇ. ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، بۇنداق ۋاقىتتا (يەنى ھاۋا ئوچۇق بولغان ۋاقىتتا)، ئىككى ئادەمنىڭ ئايىنى كۆرۈش دەپ بەرگەن گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. شاپىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىك سانىلىدۇ. چۈنكى ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «كىشىلەر ئاي كۆرۈشكە چىقىشتى، (مەنمۇ بىرگە چىقىپ ئايىنى كۆرگەندىن كېيىن)، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا رامزان ئېيىنى كۆرگەنلىكىمنى خەۋەر قىلىۋىدىم، ئۇ، روزا تۇتتى ۋە باشقىلارنىمۇ روزا تۇتۇشقا بۇيرىدى» (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى)

ئىمام نەۋەۋى بۇ مەسىلىدە مۇنداق دەيدۇ: «رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ دېگەن قاراش ئەڭ توغرىسىدۇر. ئەمما شەۋۋال ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىك ئەمەس، بەلكى - ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن - ئاز دېگەندە ئادالەتلىك ئىككى ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى تەلەپ قىلىنىدۇ».

بۇماۋزۇنىڭ خۇلاسسىسى شۇكى: رامزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ ئاي كۆرۈش دەپ بەرگەن گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يالغۇز گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىپ روزا تۇتقانلىقى ۋە باشقىلارنىمۇ تۇتۇشقا بۇيرىغانلىقى بۇنىڭغا دەلىلدۇر. بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىشتا، ئۇنى ئاي كۆرگەنلىكىدە خاتالاشقان بولۇشى مۇمكىن دەپ پەرەز قىلىنغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى بىرەر كۈن ئارتۇق روزا تۇتقانلىقنىڭ ھېچ زىيىنى يوق. ئەمما شەۋۋالنىڭ ئېيىنى ئىسپاتلاشتا بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئەگەر بۇ ئادەم ئاي

كۆرۈشتە خاتالاشقان بولسا روزا كام بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا روزىنى ئاياقلاشتۇرۇپ، ھېيت قىلىش ئۈچۈن ئاز دېگەندە ئادالەتلىك ئىككى ئادەمنىڭ ئاي كۆردۈق دەپ گۇۋاھلىق بېرىشى شەرتتۇر.

ئاي كۆرۈشنىڭ ۋاقتى

كۈندۈزى كۆرۈنگەن ئاي ھېسابقا ئېلىنمايدۇ. بەلكى شامدىن كېيىن كۆرۈنگەن ئاي ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى شەبان ئېيىنىڭ 29-كۈنى شامدىن كېيىن ئاي كۆرۈشكە چىقىپ، ئايىنى كۆرسە روزا تۇتۇشقا، ئەگەر ھاۋا بۇلۇتلىق ياكى تۇمانلىق بولغان سەۋەبتىن ئايىنى كۆرگىلى بولمىغاندا، شەبان ئېيىنى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن روزا تۇتۇشقا، رامزاننىڭ 29-كۈنى شامدىن كېيىن شەۋۋالنىڭ ئېيىنى كۆرۈشكە چىقىپ، ئاي كۆرۈنسە ئەرتىسى ھېيت قىلىشقا، ئەگەر ھاۋا بۇلۇتلىق ياكى تۇمانلىق بولغانلىقتىن ئايىنى كۆرەلمىسە رامزان ئېيىنى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن ھېيت قىلىشقا بۇيرىغان. بۇنىڭغا بىنائەن، ئەگەر رامزاننىڭ 29-كۈنى ئەتىگەندە ئاي كۆرۈنسە بۇ ئاي ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ، بەلكى شامدىن كېيىن كۆرۈنگەن ئايلا ھېساب قىلىنىدۇ.

ئۈچىنچى بۆلۈم
روزنىڭ ئەھكاملرى

روزنىڭ مەنىسى

روزنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى - ئۆزىنى بىر نەرسىدىن مەنى قىلىش دېمەكتۇر. روزنىڭ شەرئەت ئىستېمالدىكى مەنىسى - تاڭ يۇرۇغاندىن باشلاپ قۇياش پاتقانغا قەدەر، ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش نىيىتى بىلەن يېمەك-ئىچمەك ۋە جىنسىي ھەۋەستىن ئۆزىنى مەنى قىلىش دېمەكتۇر.

روزنىڭ ھەقىقىتى

روزنىڭ ھەقىقىتى - ئاللاھ تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مەنى قىلغان: جىدەل - ماجرا قىلىش، يالغان سۆزلەش، غەيبەت قىلىش، سۇخەنچىلىك قىلىش، كىشىلەرنى ئالداش ۋە باشقىلارغا ئازار قىلىش قاتارلىق يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىدىن ساقلىنىشتىن ئىبارەتتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە رامىزان روزىسىنىڭ پەرز قىلىنغانلىقىنىڭ غايىسى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ تائالا مەنى قىلغان ئىشلاردىن ساقلىنىشى ئارقىلىق تەقۋالىق مەرتىۋىلىرىگە يېتىشلىرى ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار (بۇ ئارقىلىق تەقۋالىق مەرتىۋىلىرىگە يۈكسەلىشىڭلار) ئۈچۈن سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگەمۇ (رامىزان) روزىسى پەرز قىلىندى﴾ (بەقەرە سۈرىسى 183 - ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ روزىنىڭ ھەقىقىتى - ئەزالارنى ۋە تىلنى ئاللاھ تائالا مەنى قىلغان بارلىق يامان ئىشلاردىن ساقلاشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «روزا كىشىنى دوزاخ ئوتىدىن ساقلايدىغان قالدۇرۇدۇ. سىلەرنىڭ ھېچ بىرىڭلار روزا تۇتقان كۈنىدە جىنسىي ئالاقە قىلمىسۇن، گۇناھ ئىشلىمىسۇن، يامان سۆز قىلمىسۇن، سۆزلىگەندە ئاۋازىنى يوقۇرى كۆتۈرمىسۇن. بىرەرسى ئۇنى تىللىسا ياكى ئۇنىڭ بىلەن جىدەل قىلماقچى بولسا «مەن روزىدارمەن، مەن روزىدارمەن» دىسۇن. ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلمەنكى، روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئېغىزىنىڭ ھىدى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ئىپار، ئەنەردىنمۇ ئارتۇق خوشپۇراقلىقتۇر. روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن ئىككى چوڭ خوشاللىق باردۇر: بىرى، ئۇنىڭ ئىپتىدار قىلغان ۋاقتىدىكى خوشاللىقى، يەنە بىرى، ئاللاھ تائالاغا مۇلاقات بولغان ۋاقتىدىكى خوشاللىقىدۇر» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئاللاھ تائالا راۋا كۆرمەيدىغان ئىشلارنى سادىر قىلىش ئارقىلىق

روزىسىنى بىكار قىلىۋېتىپ، روزا تۇتتۇم دەپ بەھۇدە ئۇسسۇزلۇق ۋە ئاچلىق دەردى چەككىنگە ھېچقانداق ساۋاب تاپالمايدىغان ئەھۋاللارغا چۈشۈپ قېلىشتىن ساقلىنىشى ناھايىتى زۆرۈر دۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇخىل كىشىلەر توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «بەزى كىشىلەر روزا تۇتتۇق دەپ ئۆزلىرىنى بەھۇدە ئاچ قويغان بولۇپ، تۇتقان روزىسىدىن ھېچقانداق ساۋاب تاپالمايدۇ» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

يەنە بىر ھەدىستە: «روزا تۇتتۇم دەپ يالغان سۆز قىلىشنى، كىشىلەرنى ئالداشنى تەرك قىلالمىغان كىشىنىڭ يېمەك-ئىچمەكلىرى تەرك ئەتكىنىگە ئاللاھ تائالانىڭ ھاجىتى يوقتۇر» (بۇخارى رىۋايىتى).

يەنى: روزىدا يالغان سۆزلەش، كىشىلەرنى ئالداش ۋە مۇندىن باشقا ئاللاھ تائالا مەنى قىلغان پۈتۈن ئىشلاردىن تۇسالىماي تۇرۇپ، يېمەك-ئىچمەكتىن ۋە جىنسى مۇناسىۋەتتىن توسالغانلىق روزا تۇتقانغا ياتمەيدۇ ۋە بۇنداق روزىنى ئاللاھ تائالا قوبۇل قىلمايدۇ، دېگەنلىكتۇر.

روزا كىملىرىگە پەرز بولىدۇ؟

يىلدا بىر ئاي رامزان روزىسىنى تۇتۇش - ھەرقانداق مۇسۇلمان، ئاقىل، بالىغ كىشى ئۈچۈن پەرز دۇر. چۈنكى ئىبادەتكە تەكلىپ قىلىنىشنىڭ ئاساسلىق شەرتلىرى: مۇسۇلمان بولۇش، ئاقىل ۋە بالىغ بولۇشتىن ئىبارەتتۇر، شۇڭا كاپىرلار ئىبادەتكە تەكلىپ قىلىنىشقا لايىق ئەمەس، ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە چاھارپايىلار بىلەن ئوخشاش دەرىجىدەدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئۇلارغا مۇنداق باھا بېرىدۇ: ﴿ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ھايۋانلارنىڭ ئەڭ يامىنى كاپىرلىقىدا چىڭ تۇرۇۋېلىپ، ئىمان ئىتتىمايدىغانلاردۇر﴾ (ئەنفال سۈرىسى 55- ئايەت).

ھەقىقەتەن، ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسىنى تونۇمىغانلار ھايۋاندىنمۇ بەتتەر مەخلۇقلاردۇر.

ئەمما ئاقىل، بالىغ بولمىغانلارغا كەلسەك، بۇلار شەرىئەتنىڭ تەكلىپلىرىدىن ئەپۇ قىلىنغانلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇمەنانى مۇنداق ئىپادىلىگەن: «ئۈچ خىل كىشىدىن قەلەم كۆتۈرۈلدى (يەنى ئۇلارغا گۇناھ ياكى ساۋاب يېزىلمايدۇ): ئۇخلىغان كىشىدىن تاكى ئۇ ئويغانغىچىلىك، نارىسدە بالىلاردىن تاكى ئۇلار بالاغەت يېشىغا يەتكىچىلىك، ئەقلى يوقالغان كىشىدىن تاكى ئۇ، ئەقلىغا كەلگىچىلىك» (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

روزا تۇتۇشنىڭ شەرتلىرى

روزا تۇتۇشنىڭ شەرتلىرى: تېنى ساق بولۇش، مۇقىم (سەپەر ئۈستىدە بولماسلىق)، ئاياللارنىڭ ھەيز (ئايلىق ئادىتى) ۋە نەپاس (تۇغۇتلۇق ھالى) دىن پاك بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. ئايال كىشى ئەگەر ھەيز ياكى نەپاسنىڭ قانلىرىدىن پاك بولمىغان بولسا، ئۇلارنىڭ روزا تۇتۇشى مەنئى قىلىنىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا ئەگەر روزا تۇتۇشۇمۇ، تۇتقان روزىسى قوبۇل ئەمەس. ئايال كىشىلەر رامزاندا ھەيز ياكى نەپاس سەۋەبى بىلەن تۇتالمىغان روزىسىنى رامزاندىن باشقا قايسى بىر ئايدا، تۇتالمىغان بىر كۈنگە بىر كۈندىن ھېسابلاپ تۇتىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بۇھەقتە مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا، ھەيز كۆرگەن كۈنلىرىمىزدە تۇتالمىغان رامزان روزىسىنىڭ قازاسىنى باشقا كۈنلەردە تۇتۇشقا بۇيرۇلاتتۇق، ئەمما (ھەيز ۋە نەپاس سەۋەبىدىن ئوقۇيالمىغان) نامازلىرىمىزنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلمايتتۇق» (بۇخارى رىۋايىتى).

روزىنىڭ پەرزلىرى

روزىنىڭ پەرزلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر:

1 - يېيىش - ئىچىش ۋە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن ئۆزىنى مەنئى قىلىش.

2 - پەرز روزا ئۈچۈن تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن نىيەت قىلىش.

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

روزىنىڭ بىرىنچى پەرزى، روزا تۇتقان كىشىنىڭ تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ، كۈن پاتقۇچىلىك بولغان ۋاقىت ئىچىدە، يېيىش - ئىچىش ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشتىن تۇسۇلۇشىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ تاكى تاڭنىڭ ئاق يېپى قارا يېپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 187 - ئايەت).

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇسۇلمانلارنى روزا تۇتقان ۋاقىتلىرىدا، تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ، كۈن پاتقۇچىلىك، يېيىش - ئىچىش ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ئۆزلىرىنى مەنئى قىلىشلىرىغا ئەمىر قىلغان.

مۇلاھىزە: رامزان روزىسى پەرز قىلىنغان دەسلەپكى مەزگىللەردە، مۇسۇلمانلار رامزان ئېيىغا ھۆرمەت بىلدۈرگەنلىكتىن، رامزان كېچىلىرى ئاياللىرىغا يېقىنلاشمايتتى. بەزى كىشىلەر سەۋر قىلماي رامزان كېچىلىرىدە ئاياللىرىغا يېقىنلىشىپ قويدۇ. ئۇمۇمى

مۇسۇلمانلارغا بىر ئاي جىنسىي مۇناسىۋەتتىن ئۇزاقلىشىش قىيىن تۇيۇلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا كەڭچىلىك ۋە ئاسانلىق كۆرسىتىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ رامزان كېچىلىرىدە ئاياللىرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشلىرىغا رۇخسەت قىلىپ، مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلىدۇ: ﴿روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى. ئۇلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر (يەنى سىلەر ئەر- ئايال ئارىلىشىپ ياشايسىلەر، كىيىم بەدەننى ئىسسىق- سۇغۇقتىن ساقلىغاندەك، سىلەرمۇ بىر- بىرىڭلارنى گۇناھ ۋە يامان ئىشلاردىن ساقلايسىلەر، خۇددى كىيىم سىلەرنىڭ ئەۋرەتلىرىڭلارنى ياپقاندەك، سىلەرمۇ بىر- بىرىڭلارنىڭ ئېيىپلىرىنى ياپىسىلەر). ئاللاھ تائالا ئۆزۈڭلارنى ئۆزۈڭلارنىڭ ئالدىغالىقڭلارنى بىلدى. ئاللاھ تائالا تەۋبەڭلارنى قوبۇل قىلدى، سىلەرنى ئەپۇ قىلدى. ئەمدى ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىڭلار، تاكى تاڭنىڭ ئاق يېپى قارا يېپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يۇرۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار، ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار﴾ (بەقەرە سۈرىسى 187- ئايەت).

روزانىڭ ئىككىنچى پەرزى، تاڭ ئاقىرىشتىن بۇرۇن روزا تۇتۇشنى نىيەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. تاڭ يۇرۇشتىن بۇرۇن نىيەت قىلىنمىغان روزا ھېسابقا ئېلىنمايدۇ، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولۇشى پەقەت نىيەتلەر بىلەن بولىدۇ، ھەر كىشى ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە يېتىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن (بۇخارى رىۋايىتى).

نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. پەقەت دىلدا روزا تۇتۇشنى نىيەت قىلىش يېتەرلىكتۇر.

نىيەتنى ئېغىز ئارقىلىق ئىپادىلەش شەرت ئەمەس، ئەمما دىلدىكى نىيەتنى ئېغىز ئارقىلىق ئىپادىلەش ئەۋزەلدۇر. نىيەتنىڭ ھەقىقىتى - ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى مەخسەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. تاڭ يۇرۇشتىن بۇرۇن ئاللاھ تائالا رازىلىقىنى كۆزلەپ روزا تۇتۇشنى مەقسەت قىلغان ۋە شۇمەقسەتتىگە بىنا ئەن ئاغزىنى ياپقان كىشى ھەقىقىي روزىدار كىشىدۇر.

روزىدا نىيەتنىڭ پەرز بولغانلىقىنىڭ سەۋەبى - ئىبادەتنى ئادەتتىن پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئىنسان گاهىدا پەرھىز سەۋەبى بىلەن ياكى تاپالمىغانلىقتىن ياكى ئىشى ئالدىراش بولۇپ، ۋاقتى يەتمىگەنلىكتىنمۇ بەزىدە كۈن بويى يېمەك- ئىچمەكتىن توسۇلىدۇ. بوھالەتتە ئۇنى روزىدار دېيىشكە بولمايدۇ. نىيەت پۈتۈن ئەمەل - ئىبادەتلەر ئۈچۈن تەلەپ قىلىنىدۇ. بولۇپمۇ رامزان روزىسىدا نىيەت مۇھىم پەرزلەرنىڭ بىرىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «تاڭ يۇرۇشتىن بۇرۇن نىيەت قىلمىغان كىشىنىڭ روزىسى ھېسابقا ئېلىنمايدۇ» (ترمىزى رىۋايىتى).

يۇقىرىدا ئېتىقانلىرىمىز، رامزان روزىسى، قازا ۋە كاپارەت روزىلىرى ئۈچۈندۇر. ئەمما نەپلى (ئۆز ئىختىيارى بىلەن تۇتۇدىغان) روزىنىڭ نىيىتىنى شۇ كۈننىڭ پىشىن ۋاقتىگىچىلىك قىلسا بولىدۇ. بۇھەقتە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنۇ ھەدىسىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيۈمگە كىردى ۋە- يەيدىغان بىر نەرسە بارمۇ؟ - دەپ سورىدى، مەن- يوق- دېۋىدىم، رەسۇلۇللا- ئۇنداقتا، مەن روزا تۇتتۇم- دېدى» (مۇسلىم رىۋايىتى).

نيەتتە روزىنىڭ تۈرىنى تەيىنلەش مەسلىسى

رامزان ئېنىنىڭ روزىسى ياكى نەپلى روزىلار ئۈچۈن نىيەت قىلىشتا، روزىنىڭ تۈرىنى تەيىنلەش شەرت ئەمەس، يەنى «بۈگۈنكى رامزان روزىسىنى تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم» ياكى « نەپلى روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم » دەپ، تۇتماقچى بولغان روزىنىڭ تۈرىنى نىيەتتە تەيىنلەش تەلەپ قىلىنمايدۇ. بەلكى «ئاللاھ تائالا رازىلىقى ئۈچۈن روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىش يېتەرلىكتۇر. چۈنكى رامزان ئېيىدا رامزان روزىسىدىن باشقا روزا تۇتۇلمايدۇ. بۇئايدا تۇتۇلغان قانداقلا روزا ئۆزلىكىدىن رامزان روزىسىغا كىرىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ تۈرىنى ئوچۇقلاشقا ھاجەت قالمايدۇ. ئەمدى، نەپلى روزىلارغا كەلسەك، نەپلى روزىلارنى تۇتۇشنىڭ مۇئەييەن بىر ۋاقتى يوقتۇر. شۇڭا ئۇنىڭغا نىيەت قىلىشتا، مۇتلەق روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلىسمۇ يېتەرلىكتۇر. ئەمما رامزان روزىسىنىڭ قازاسىنى، كاپارەتنىڭ روزىسىنى ۋە نەپلى ئۈچۈن تۇتۇپ، بۇزۇۋاتقان روزىسىنىڭ بەدىلىنى تۇتماقچى بولغان كىشى ئۆزىنىڭ شۇ ۋاقىتتا تۇتماقچى بولغان روزىسىنىڭ تۈرىنى نىيەتتە تەيىنلىشى شەرتتۇر.

روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار

روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى: روزىنى بۇزۇش بىلەن بىرگە قازا ۋە كاپارەتنى لازىم قىلىدىغان ئامىللار. ئىككىنچىسى: روزىنى بۇزۇش بىلەن بىرگە قازانلا لازىم قىلىدىغان ئامىللار.

بىرىنچى، قازا بىلەن كاپارەتنى لازىم قىلىدىغان ئامىللار:

روزا تۇتقان كىشىنىڭ رامزان كۈندۈزىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشى، يېيىشى، ئىچىشى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازا بىلەن كاپارەتنى لازىم قىلىدۇ. كاپارەت- ماددىي جازا دېمەكتۇر. ئۆزۈرسىز ھالدا رامزان روزىسىنى قەستەن بۇزغان كىشىنىڭ مۇشۇ دۇنيادا بۇ گۇناھىنى يۈيۈشى ئۈچۈن تۆلەيدىغان بەدىلى كاپارەت دەپ ئاتىلىدۇ. كاپارەتتىن ئىبارەت

بۇجازا- بىر قۇلنى ئازات قىلىش، ئەگەر ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىسە ئىككى ئاي ئارقا- ئارقىدىن، ئۈزۈمەي روزا تۇتۇش، ئۇنىڭغىمۇ كۈچى يەتمىسە يوقسۇللاردىن ئاتىش كىشىگە بىرقېتىم تاماق بېرىش بىلەن ئادا تاپىدۇ.

قازا- ۋاقتىدا ئادا قىلالمىغان ئىبادەتلەرنى باشقا بىر ۋاقتتا ئادا قىلىش دېمەكتۇر. روزىنىڭ قازاسى بىر كۈنگە بىر كۈن روزا تۇتۇش بىلەن ئادا تاپىدۇ. روزىنى بۇزغان كىشىگە قازانىڭ لازىم كېلىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، رامزان كۈندۈزىدە روزىنى بۇزغان كىشى، بۇ بىر كۈنلۈك روزىنى يوققا چىقارغان بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق كىشىنىڭ رامزاندىن باشقا كۈنلەردە ئۆزىنىڭ بۇزغان روزىسىنىڭ بىر كۈنگە بىر كۈندىن ھېسابلاپ روزا تۇتۇشى ئۇنىڭ رامزاندا بۇزغان روزىسىنىڭ ئورنىنى تولدۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن﴾ (بەقەرە سۈرىسى 185 - ئايەت).

چۈنكى روزا تۇتۇپ، ئۇنى بۇزىۋەتكەن كىشى روزا تۇتمىغانغا ئوخشاشتۇر. شۇڭا بۇنداق كىشىگە قازا لازىم كېلىدۇ. ئەمما مۇنداق كىشىگە كاپارەتنىڭ لازىم كېلىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، روزا تۇتقان كىشى رامزان كۈندۈزىدە، ھېچ بىر زور لايىھىسى، بىلىپ تۇرۇپ، قەستەن ھالدا روزىسىنى بۇزۇش ئارقىلىق مۇبارەك رامزان ئېيىنىڭ ھۆرمىتىنى بۇزغان بولىدۇ. شۇڭا مۇنداق كىشىگە ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىگەن جازاسى ئېغىر بولىدۇ، ئۇ بولسىمۇ بۇزغان ھەر بىر كۈنى ئۈچۈن بىر قۇلنى ئازات قىلىش، ئەگەر ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىسە ئىككى ئاي ئارقا- ئارقىدىن ئۈزۈمەي روزا تۇتۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئىككى ئاي ئىچىدە بىرەر كۈننى روزىسىز ئۆتكۈزۈپ قويغان كىشىنىڭ تۇتقان بارلىق روزىسى بېكار بولۇپ كېتىدۇ. مۇنداق ۋاقتتا، ئۇ كىشى ئىككى ئايلىق بۇ روزىنى قايتىدىن باشلاشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ. ئىككى ئاي ئارقا- ئارقىدىن روزا تۇتالمايدىغان كىشى يوقسۇللاردىن ئاتىش كىشىنى ئۆزى يەيدىغان نورمال تاماق بىلەن بىرقېتىم غىزالاندۇرۇش ئارقىلىق بۇ كاپارەتنى ئادا قىلىدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتۇق، بىر ئادەم كېلىپ، - يا رەسۇلەللا! مەن ھالاك بولدۇم. دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن: - سېنى نېمە ھالاك قىلدى؟ - دەپ سورىۋىدى، بۇ ئادەم: - مەن روزىدا تۇرۇپ ئايالىمغا يېقىنچىلىق قىلىپ قويدۇم. دەپ جاۋاب بەردى، بۇ ۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: - بىر قۇل ئازات قىلالامسەن؟ - دەپ سوئال قويدى، ھېلقى ئادەم، - ياق. دەپ جاۋاب بەردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئۇنىڭدىن، - ئىككى ئاي ئارقا- ئارقىدىن روزا تۇتالامسەن. دەپ سورىدى، ئۇ ئادەم-

ياق - دەپ جاۋاب بەردى، يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن، - 60 پېقىرغا تائام بېرەلمەسەن - دەپ سورىۋىدى بۇ ئادەم - ياق - دېدى، بۇ ئارىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېچ نەرسە دېمەي تۇرىۋىدى، ئۇنىڭغا بىر تاغار خورما كەلتۈرۈلدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام :- سۇئال سورىغان كىم؟ - دەپ ئىدا قىلىۋىدى، ھېلىقى ئادەم - مەن يارەسۇلەللا - دەپ ئورنىدىن تۇردى، بۇۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، - بۇنى ئال ۋە سەدەقە قىلۋەت - دېدى، ھېلىقى ئادەم - يارەسۇلەللا! بۇنى مەندىنمۇ پېقىر بىرسىگە سەدەقە قىلامدەن؟ ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەندىنمۇ مېنىڭ ئائىلەمدىنمۇ پېقىر ئائىلە يوق - دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئادەمنىڭ سۆزىگە كۈلۈپ كەتتى، ھەتتا چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالدى، ئاندىن - بولدى، بۇنى ئېلىپ كېتىپ ئائىلەڭگە سەدەقە قىل - دېدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام» (بۇخارى رىۋايىتى).

بۇھەدىس، رامىزان روزىسىنى بۇزغاننىڭ كاپارىتىنى بايان قىلغان. كاپارەت - بۇ ھەدىستە كۆرسىتىلگەن تەرتىپ بويىچە ئادا قىلىنىدۇ، يەنى بىر قۇل ئازات قىلىش، ئۇنىڭغا كۈچى يەتمەسە، ئىككى ئاي ئۈزەي روزا تۇتۇش، ئۇنىڭغىمۇ كۈچى يەتمەسە، 60 پېقىرغا تائام بېرىش ئارقىلىق ئادا تاپىدۇ.

مۇلاھىزە:

1 - بۇھەدىستە رامىزان روزىسىنى بۇزغانلىقنىڭ كاپارىتى ئۈچۈن، رامىزان كۈندۈزىدە ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلغانلىق مەسىلىسىلا كۆستىلگەن. شۇڭا شاپىئى ۋە ھەنەبەلى مەزھەبلىرى بۇھەدىسقا ئاساسلىنىپ، رامىزان كۈندۈزىدە ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلىش ئارقىلىق روزىسىنى بۇزغان كىشىگە كاپارەت بىلەن قازا كېلىدۇ. ئەمما يېيىش ياكى ئىچىش ئارقىلىق روزىسىنى بۇزغان كىشىگە كاپارەت كەلمەيدۇ، بەلكى قازا لازىم كېلىدۇ، دەپ قارار قىلىدۇ. ئەمما ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرى رامىزان روزىسىنى مەيلى جىنسىي مۇناسىۋەت بىلەن بۇزسۇن، مەيلى يېيىش ياكى ئىچىش بىلەن بۇزسۇن، ھەر ھالەتتە كاپارەت ۋە قازا لازىم كېلىدۇ، چۈنكى رامىزان كۈندۈزىدە جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىش، يېيىش ۋە ئىچىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى روزىنى بۇزىدىغان ئامىللاردۇر، دەپ قارا قىلىدۇ. بۇلار ھەدىستە بايان قىلىنغان يېقىنچىلىق مەسىلىسىگە، يېيىش ۋە ئىچىشلەرنى قىياس قىلىش (ئوخشىتىش) ئارقىلىق بۇھۆكۈمنى چىقارغان. بۇ مەسىلىدە، ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىنىڭ كۆرۈشلىرى كۈچلۈكتۇر، چۈنكى كاپارەت رامىزان ئېيىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىيالمىغانلىق ئۈچۈن بەلگىلەنگەن بىر جازا بولغان ئىكەن، رامىزان روزىسىنى مەيلى جىنسىي مۇناسىۋەت بىلەن بۇزسۇن، مەيلى يېيىش ياكى ئىچىش بىلەن بۇزسۇن ھەر ئىككى ھالەتتە ئۇ، رامىزان ئېيىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىمىغان بولىدۇ.

مەسىلىلەرگە ھۆكۈم چىقىرىشتا قىياس بىلەن ئىش كۆرۈش ئىسلام فىقھىشۇناسلىقىنىڭ پىرىنسىپلىرىدىن بىرىدۇر. ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭمۇ، رامزان كۈندۈزىدە يېيىش - ئىچىش بىلەن روزىسىنى بۇزغان كىشى ئۈچۈن كاپارەتنى بەلگىلىگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان، دېمەك ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ قىياس ئارقىلىق ھۆكۈم قىلغان.

2 - جىنسى مۇناسىۋەت سەۋەبى بىلەن لازىم كەلگەن كاپارەت ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىگە لازىم كېلىدۇ. ئەگەر ئەر كىشى ئايالغا زورلۇق بىلەن ياكى ئايالى ئۇخلاۋاتقان ۋاقتىدا، ئۇنىڭ ئىختىيارىسىز ھالدا يېقىنچىلىق قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا كاپارەت ئەر كىشىگە كېلىدۇ، ئايال كىشىگە كەلمەيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «مېنىڭ ئۈمىتىمدىن بىلمەستىن، ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن ۋە زورلانغانلىقتىن ئىشلەنگەن خاتالىقلار ئەپۇ قىلىندى» دېگەن (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

3 - كاپارەت پەقەت رامزان روزىسىنى بۇزغانلىق ئۈچۈنلا لازىم كېلىدۇ، ئەمما رامزان روزىسىدىن باشقا، قازا، كاپارەت ۋە نەپلى روزىلارنى بۇزغانغا كاپارەت كەلمەيدۇ، چۈنكى كاپارەت رامزان ئېيىدىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغ، مۇبارەك ئاينىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىمىغانلىق ئۈچۈن بەلگىلىگەن بىر جازا بولغانلىقتىن، ئۇ، پەقەت رامزان ئېيىغىلا خاستۇر.

ئىككىنچى، قازانلا لازىم قىلىدىغان ئامىللار:

1 - ئادەتتە يېيىلمەيدىغان نەرسىلەرنىڭ گالىدىن ئۆتۈپ كېتىشى، مەسىلەن: قۇم، تۇپراق، كۆپ مىقداردىكى تۇز قاتارلىقلارنىڭ گالىدىن ئۆتۈپ كېتىشى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ.

2 - قارىدىكى يېمەكلەرنى چىقىرىش ئۈچۈن قەستەن قۇسۇش روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. ئەمما ئىختىيارىسىز ھالدا قۇسقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەقتە مۇنداق دېگەن: «ئىختىيارىسىز قۇسقان كىشىگە قازا كەلمەيدۇ، قەستەن قۇسقان كىشىگە قازا لازىم كېلىدۇ» (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى).

3 - ئىپتارنىڭ ۋاقتى كەلگەنلىكىنى گۇمان قىلىپ، ئېغىزنى ئىپتاردىن بۇرۇن ئېچىۋاتقان ياكى تاڭ يۇرۇمىدى دېگەن گۇمان بىلەن تاڭ يۇرۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ يېيىشنى داۋام قىلغان كىشىگە قازا لازىم كېلىدۇ.

4 - روزىدار كىشىنىڭ قەستەن ئەھتىلام بولۇشى، يەنى روزىدار كىشىنىڭ ئايالىنى سۆيگەنلىكى ياكى قۇچاقلىغالىقى سەۋەبتىن مېنى (سىپىرم) نىڭ ئېتىلىپ چىقىشى ياكى قولى بىلەن ئۇنى قەستەن چىقىرىشى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ.

5 - قۇرسقىدىكى ياكى بېشىدىكى يارىغا دورا قۇيۇش بىلەن، بۇ دورا ئۇنىڭ ئىچىگە ياكى گېلىغا كىرىپ كەتكەن بولسا، بۇكىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ ۋە قازا لازىم كېلىدۇ. چۈنكى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «روزا (ئادەتتىكى كىرىش ئورگانلىرى ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىچىگە) كىرگەن نەرسىلەر بىلەن بۇزۇلىدۇ» دېگەن ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغان.

6 - بۇرۇنغا، قۇلاققا دورا تېمىتىش روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. چۈنكى قۇلاق ۋە بۇرۇندىن كىرگەن نەرسىلەر ئېغىزدىن كىرگەنگە ئوخشاشتۇر. شۇنىڭدەك، تومۇرغا سېلىنغان قۇۋۋەت ئۆكۈللىرى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. ئەمما بەدەننىڭ قايسى بىر يېرىگە سېلىنغان نورمال ئۆكۈللەر روزىنى بۇزمايدۇ. چۈنكى بۇرۇن، ئېغىز ۋە قۇلاقتىن باشقا ئەزالار ئادەتتە، ئىچ قىسمىغا سىرتتىن بىرنەرسە قوبۇل قىلىش ئەزالىرىدىن سانالمايدۇ. شۇنىڭدەك كۆزگە سۈرمە تارتىش بىلەنمۇ روزا بۇزۇلمايدۇ. كۆزىگە تېمىتىلغان دورا ئەگەر گالغا ئۆتۈپ كەتكەن تەقدىردىمۇ روزا بۇزۇلمايدۇ. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، يارەسۈلەللا! كۆزۈم ئاغرىۋاتىدۇ، مەن روزىدارمەن، كۆزۈمگە سۈرمە تارتسام بولامدۇ؟» دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام - ھەئە، بولىدۇ - دەپ جاۋاب بەردى «(تىرمىزى رىۋايىتى).

7 - ئاياللارنىڭ رامىزان كۈندۈزىدە ھەيز كۆرۈشلىرى ياكى توغۇشلىرى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. چۈنكى ئاياللارنىڭ روزىسىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتى ئۇلارنىڭ ھەيز ۋە نەپاسلاردىن پاك بولۇشىدۇر.

روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار

مەكرۇھ - گۇناھغا يېقىن بولغان، ئەمما ئۇنى سادىر قىلىش بىلەن ئەمەل - ئىبادەت بۇزۇلمايدىغان، بەلكى ئەمەل - ئىبادەتنىڭ سۈپىتىگە دەخىل يەتكۈزۈپ بولىدىغان ئىشلار دېمەكتۇر. ھەر ھالدا مەكرۇھ دېيىلگەن ئىشلاردىن ساقلىنىش ياخشىدۇر.

روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار: بىر نەرسىنىڭ تەمىنى تېتىش، چايناش، ئاغزىغا تۈكرۈكنى يىغىپ يۇتۇش، ئەگەر ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشىغا ئىشەنچ قىلالمىسا ئايالنى قۇچاقلاش، سۆيۈش، تاماقنىڭ تۇزىنى تىلنىڭ ئۇچىدا بولسىمۇ تېتىش، شۇنىڭدەك روزىدار ئانىنىڭ بالىسىغا نان چايناپ بېرىشى قاتارلىقلاردۇر. ئەگەر نان ئانىنىڭ گېلىدىن ئۆتۈپ كەتسە روزىسى بۇزۇلىدۇ. بۇۋاققا نان چايناپ بېرىدىغان باشقا ھېچكىم بولمىغاندا، ئانىسىنىڭ روزىدار بولسىمۇ چايناپ بېرىشى جائىزدۇر.

روزدا ئېسىدە يوق يەپ ياكى ئىچىپ قويغان كىشىنىڭ ھۆكمى

روزىدا كىشى ئېسىدە يوق ھالدا بىرنەرسە يەپ قويسا ياكى ئىچىپ قويسۇمۇ، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ. بەلكى روزىسىنى داۋام قىلدۇرىدۇ، روزىسى دۇرۇستۇر، ئۇنىڭغا قازامۇ كەلمەيدۇ. بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەقتە مۇنداق دېگەن: «كىمكى روزىدا يوق ھالدا بىرنەرسە يەپ قويسا ياكى ئىچىپ قويسا روزىسىنى بۇزمىسۇن، ھەقىقەتەن ئۇ، ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان رىزىقتۇر» (تىرمىزى رىۋايىتى). يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، يا رەسۇلەللا! مەن روزىدا تۇرۇپ، ئېسىمدە يوق ھالدا يەپ-ئىچىپ قويدۇم، دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: - ئاللاھ تائالا سېنى غىزالاندۇرۇپتۇ، ۋە سۇغۇرۇپتۇ. دەپ جاۋاب بەردى» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

مۇلاھىزە:

روزىدا خاتالاشقان كىشى بىلەن ئۇنتۇپ قالغان كىشىنىڭ پەرقى شۇكى، روزىدا لىقنى ئۇنتۇپ قالغان ھالدا، ئېسىدە يوق يەپ، ئىچىپ قويغان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭغا قازامۇ لازىم كەلمەيدۇ. ئەمما روزىدا خاتالاشقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلدى ۋە قازا لازىم كېلىدۇ. مەسىلەن: تاڭ ئاقاردى دەپ گۇمان قىلىپ، تاڭدىن كېيىنمۇ يېيىش-ئىچىشنى داۋام قىلىۋەرگەن ياكى كۈن پاتى دەپ گۇمان قىلىپ، ئىپتىرادىن بۇرۇن ئېغىزنى ئاچقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ، ئۇنىڭغا قازا لازىم كەلگەنگە ئوخشاش.

روزا تۇتقۇچىلارغا رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار

روزا تۇتقۇچىلارغا رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1 - مىسۋاك قوللىنىش. روزىدا كىشىنىڭ ئەتىگەندىن ئاخشامغىچە، ھۆل ياكى قۇرۇق ھەرتۇرلۇك مىسۋاكلارنى قوللىنىشى جائىزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «مىسۋاك قوللىنىش-ئېغىزنى پاكلايدىغان، ئاللاھ تائالانى رازى قىلىدىغان خىسلەتتۇر» (نەسائى رىۋايىتى). يەنە بىر ھەدىستە: «ئۆمىتىمگە قىيىن كەلمەيدىغان بولسا ئىدى، ئۇلارغا ھەر ناماز ئۈچۈن مىسۋاك قوللىنىشنى پەرز قىلغان بولاتتىم» دەيدۇ (بۇخارى رىۋايىتى).

2 - روزىدا كىشىنىڭ كۆزلىرىگە سۈرمە تارتىشى ۋە دورا تېمىتىشى جائىزدۇر. چۈنكى

كۆز ئادەتتە، ئىچ قىسىمغا سىرتتىن بىرنەرسە قوبۇل قىلىش ئەزالىرىدىن سانالمايدۇ. ئەگەر كۆزگە تېمىتىلغان دورىنىڭ تەمى گالغا ئۆتۈپ كەتكەن ھالەتتەمۇ روزا بۇزۇلمايدۇ. چۈنكى گالغا ئۆتكەن نەرسە دورىنىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى ئەسلى سانلىدۇ. ئەبۇ مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامزان كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ئىككى كۆزى ئۈمىمە سەلىمە سۈرۈپ قويغان سۈرمە بىلەن تولغان ھالدا چىقتى، چۈنكى كۆز ئىچ قىسىمغا نەرسە قوبۇل قىلىش ئەزالىرىدىن ئەمەس. گالغا ئۆتۈپ كەتكەن نەرسە ئۇنىڭ ئەسىرىدۇر، ئۆزى ئەمەس» (تۆھفەتۇلفۇقەھا 1 - جىلت 562 - بەت)

3 - روزىدار كىشىنىڭ رامزان كۈندۈزىدە يۇيۇنۇشى ياكى ئىسقىتىن سۈرۈندەش ئۈچۈن سۇغا چۆمۈلۈشى جائىزدۇر. بۇنىڭ بىلەن روزا بۇزۇلمايدۇ. بۇھەقتە ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەھمەد ساھابىلاردىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ روزا كۈندۈزىدە، ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى ياكى ئۇسسۇزلۇق سەۋەبىدىن بېشىغا سۇ تۆكۈۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئىدۇق» (ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەھمەد رىۋايىتى).

4 - روزىدار كىشىنىڭ كۈندۈزدە ئېغىز - بۇرنىغا سۇ ئېلىپ چايقىشى جايىزدۇر. روزىسىنى بۇزمايدۇ. ئېغىزنى چايقىغاندا سۇنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كەتمەسلىكىگە دىققەت قىلىش كېرەك. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاھارەت توغرىلىق سورالغاندا: «يۇيۇشقا تېگىشلىك بولغان ئەزالارنى تولۇق يۇيۇسەن، بارماقلارنىڭ ئارىسىنى سۇ بىلەن سىلايسەن، ئېغىز - بۇرنۇڭغا سۇ ئالغاندا تولۇق ئالسەن، ئەگەر روزىدار بولغان ۋاقىتتا (سۇنىڭ گېلىڭغا كىرىپ كېتىشىدىن) ئېھتىيات قىلغىن» دەپ جاۋاب بەرگەن (ترمىزى رىۋايىتى).

ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، روزىدار كىشى ئېغىز - بۇرنىنى چايقىغاندا سۇ ئۇنىڭ گېلىدىن ئۆتۈپ كەتسە ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئۆزىنىڭ روزىدار ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئېھتىيات قىلمىغانلىقى ئۈچۈن قەستەن روزىسىنى بۇزغان كىشىگە ئوخشاش سانلىدۇ، دەپ قارار قىلىدۇ.

بۇ ماۋزۇدا، باشقا مەزھەب ئالىملىرىنىڭ پىكىرلىرىگە ئاساسلىنىپ دەيمىزكى، بۇنداق كىشى روزىدا خاتالاشقان بولۇپ سانلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭ بۇزۇلغان روزىسى ئۈچۈن قازا لازىم كېلىدۇ، لېكىن ئۇ گۇناھكار بولمايدۇ. كاپارەتمۇ كەلمەيدۇ، چۈنكى ئۇ، روزىسىنى قەستەن بۇزغان ئەمەس.

5 - داۋالىنىش مەقسىتى بىلەن بەدەننىڭ قايسى بىر يېرىگە بولمىسۇن ئۆكۈل

سالدۇرۇش ئارقىلىق روزا بۇزۇلمايدۇ. ئەمما غىزالىنىش ياكى كۈچلىنىش مەقسىتى بىلەن قۇۋۋەت ئۈكۈل سالدۇرسا روزىسى بۇزۇلىدۇ. شۇنىڭدەك ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى ئەۋرەت ئەزاسىنىڭ قايسى بىرىگە دورا قويۇشى بىلەن ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ.

6 - روزىدار كىشى ئۈچۈن خۇشپۇراق گۈللەرنى، ئەتىرلەرنى پۇراش جائىزدۇر. چۈنكى ئادەمنىڭ ئىچىگە ئۆتكەن ھىدلار ئاشقازانغا بارمايدۇ. شۇڭا خۇشپۇراقلارنى قوللىنىش روزىغا ھېچقانداق سەلبىي تەسىر كۆرسەتمەيدۇ، بەلكى پايدىلىقتۇر. بۇھەقتە ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «روزا تۇتقان كۈنۈڭلاردا خۇشپۇراقلارنى قوللىنىشى ۋە چېچىڭلارنى تاراشنى ئۇنۇتماڭلار» (بۇخارى رىۋايىتى).

7 - روزىدار كىشى جىناھەتتىن يۇيۇنۇش ئىشىنى تاڭ ئاتقاندىن كېيىنكى ۋاقىتلارغىچە كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامىزان كۈنلىرىنىڭ بەزىسىدە، بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرگەندىن كېيىن جىناھەتتىن يۇيۇنۇپ، ئاندىن روزىنى داۋاملاشتۇراتتى» (ترمىزى رىۋايىتى).

بۇھەدىس، جۇنۇپ كىشىنىڭ تۇتقان روزىسىنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. لېكىن جۇنۇپ بولغان كىشىنىڭ بامدات نامىزىنى قازا قىلماسلىق ئۈچۈن تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن يۇيۇنۇپ، پاكلىنىشى لازىم. ئەگەر ئۇ، تاڭدىن بۇرۇن يۇيۇنماي، كۈندۈزى يۇيۇنغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى دۇرۇستۇر. ئەمما بامدات نامىزىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرگەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ. شۇنىڭدەك ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ئايال كىشى ئەگەر كېچىدە ھەيىزدىن پاكلىنىپ، روزا تۇتقان ۋە يۇيۇنۇشنى كۈندۈزگىچە كېچىكتۈرگەن بولسا، ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى دۇرۇستۇر. ئەمما بامدات نامىزىنى كېچىكتۈرگەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ.

روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مۇستەھەب بولىدىغان ئىشلار

مۇستەھەب- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئورۇنلىغان ئەمەللەر دېمەكتۇر. مۇستەھەب ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى سۈننەت ئەمەللەرنى ئورۇنلىغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. مۇستەھەب- تەكىتسىز سۈننەت دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مۇستەھەب بولىدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

سۇھۇر - تاڭ ئاقىرىشتىن بۇرۇن يېيىش، ئىچىش دېمەكتۇر. سۇھۇرلۇق يېيىشنىڭ مۇستەھەب ئىكەنلىكى ۋە سۇھۇرلۇق يېيىشنى تەرك ئەتكەنگە گۇناھ بولمايدىغانلىقى ھەققىدە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ھەممىسى ئىتتىپاقتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿تاڭ يۇرۇغانغا قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار...﴾. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سۇھۇرلۇق يەڭلار، ئۇنىڭدا بەرىكەت باردۇر» (بۇخارى رىۋايىتى).

سۇھۇرلۇقتىن ئېغىزنى يېيىشنى تاڭ ئاقىرىشقا ئازراق قالغان ۋاقىتقىچىلىك كېچىكتۈرۈش سۈننەتتۇر.

سۇھۇرنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى توغرىلۇق زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە سۇھۇرلۇق يېدۇق، ئاندىن ئۇ، نامازغا تۇردى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن - سۇھۇر بىلەن ئەزاننىڭ ئارىلىقىدا قانچىلىك ۋاقىت ئۆتدۇ؟ - دەپ سورىۋىدىم، ئۇ - قۇرئان كەرىمدىن ئەللىك ئايەت ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئۆتدۇ. - دەپ جاۋاب بەردى» (بۇخارى رىۋايىتى).

2 - ئىپتىراغا ئالدىراش

روزىدار كىشىنىڭ قۇياش پېتىشى بىلەن تەڭ كېچىكمەستىن ئىپتىار قىلىشى مۇستەھەبتۇر. سەھل ئىبنى سائىدى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىشىلەر ئىپتىار قىلىشقا ئالدىرىغانلىقىنىڭ ياخشىلىقلىرىنى ھەمىشە كۆرگۈچىدۇر» (بۇخارى رىۋايىتى).

ئىپتىارنى كۈن پېتىشى بىلەن ھامان قىلىشنىڭ ئەۋزەل بولۇشىدىكى ھېكمەت: روزا تۇتقان كىشىنىڭ زىيادە ماغدۇرسىزلىنىشى ۋە ئىپتىارنىڭ يەھۇدى، خرىستىئانلارنىڭ ئىپتىار قىلىش ئادەتلىرىگە ئوخشاپ قالمايلىقى ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئۇلار روزا تۇتسا ئىپتىارنى كۈكتە يۇلتۇزلار كۆرۈنگەنگە قەدەر كېچىكتۈرىدۇ.

3 - ئىپتىارنى خورما بىلەن قىلىش

ئىپتىار قىلغاندا ئېغىزنى خورما بىلەن، ئەگەر خورما بولمىسا سۇ بىلەن ئىچىش مۇستەھەبتۇر. سەلمان ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەر ئىپتىار قىلغىنىڭلاردا، ئېغىزىڭلارنى خورما بىلەن ئېچىڭلار، چۈنكى خورما بەرىكەتنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئەگەر خورما بولمىسا، سۇ بىلەن ئېچىڭلار، چۈنكى سۇ پاك ماددىدۇر» (تىرمىزى رىۋايىتى).

ئىپتارنى ناماز شامنى ئوقۇشتىن بۇرۇن قىلىش ياخشىدۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دېدى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاۋۋال ئىپتار قىلاتتى، ئاندىن كېيىن شام نامىزىنى ئوقۇيتتى» (مۇسلىم رىۋايىتى).

شام نامىزىنى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، غىزلىنىش كېرەك. ئەگەر قۇرساق قاتتىق ئاچقان بولسا ياكى تاماق ھازىر بولۇپ قالغان بولسا، ئاۋۋال غىزلىنىپ بولۇپ، ئاندىن نامازغا تۇرۇش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى قۇرساقنى تويغۇزۇپ، كۆڭۈلنى ئارام تاپقۇزۇپ، ئاندىن ناماز ئوقۇمىغاندا، كۆڭۈل غىزا بىلەن مەشغۇل بولۇپ قىلىپ، نامازدىكى دىققەتكە نوقسان يېتىشى ئېھتىمال. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «غىزا ھازىرلىنىپ بولغان بولسا، ئاۋۋال غىزلىنىپ، ئاندىن نامازغا تۇرۇڭلار، غىزلىنىشنى كېچىكتۈرمەڭلار» (بۇخارى رىۋايىتى).

4 - ئىپتار ۋاقتىدا دۇئا قىلىش

ئىپتار ۋاقتىدا قىلىنغان دۇئا رەت قىلىنمايدۇ، بەلكى ئىجابەت قىلىنىدۇ. مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ روزا تۇتقان بەندىلىرىگە ئاتا قىلغان كاتتا ئىنئاملاردىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «شۇبھىسىزكى، روزىدار كىشىنىڭ ئىپتار ۋاقتىدا قىلغان دۇئاسى رەت قىلىنمايدۇ» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىپتار ۋاقتىدا مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى: «ئى ئاللاھ! سېنىڭ ئۈچۈن روزا تۇتتۇم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم ۋە سەن ئاتا قىلغان رىزىق بىلەن ئىپتار قىلدىم» (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى). يەنە مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى: «ئى رەھىمىتى ھەممىگە كەڭ بولغان ئىلاھىم! سېنىڭدىن گۇناھلىرىمنى ئەپۇ قىلىشىڭنى تىلەيمەن» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

5 - روزا تۇتقۇچىلارنى ئىپتار قىلدۇرۇش

روزا تۇتقان كىشىلەرنى ئىپتار قىلدۇرۇش ۋە ئىپتار قىلغۇچىلارنىڭ ئۆي ئېگىسىگە دۇئا قىلىشى مۇستەھەبتۇر. ئاللاھ تائالا روزا تۇتقۇچىغا ۋە ئىپتار قىلدۇرغۇچىغا كاتتا ئەجىر، ساۋاب بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىرەر روزىدارنى ئىپتار قىلدۇرىدىكەن، ئۇنىڭغا روزا تۇتقان ئادەمگە بېرىلگەن ساۋابنىڭ ئوخشىشى بېرىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن روزا تۇتقان كىشىنىڭمۇ ئەجرى ھەرگىز كېمىيىپ كەتمەيدۇ» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى). يەنى ئاللاھ تائالا روزىدارنى ئىپتار قىلدۇرغۇچىغا بېرىدىغان ساۋابىنى، روزىدارنىڭ ساۋابىدىن ئەمەس، بەلكى ئۆز پەزىلىدىن بېرىدۇ دېگەنلىكتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى سەئىد ئىبنى مۇئازنىڭ ئۆيىدە ئىپتار قىلغىنىدا، مۇنداق دەپ دۇئا قىلغان: «سەئىد رەزىنلار ئىپتار قىلدى، تائامىڭلارنى ياخشىلاپ بېرىدى، پەرىشتىلەر سەئىدگە مەغپىرەت تەلەپ قىلىش ئۈچۈن چۈشتى» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

سۈننەت شۇكى، كىشى گەرچە نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتقان بولسىمۇ، كۈندۈزدە ئۇنى بىلمەستىن بىرسى تاماققا تەكلىپ قىلسا «مەن روزادارمەن» دەپ چىرايلىقچە رەت قىلىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سەئىد رەزىنلار روزادار ۋاقتىدا تاماققا تەكلىپ قىلىنسا، ”مەن روزادارمەن“ دەپ رەت قىلسۇن» (تىرمىزىي رىۋايىتى). چاقىرىلغان كىشىنىڭ ئۇ ئەگەر نەپلى روزا تۇتقان بولسا ئۆي ئېگىسىنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن روزىسىنى بۇزۇپ، كېيىن قازاسىنى تۇتۇشى ئەۋزەلدۇر. شۇنىڭدەك نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئۆيىگە كۈندۈزى مېھمان كېلىپ قالغاندا، مېھماننىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن روزىسىنى بۇزۇپ، كېيىن قازاسىنى تۇتۇشى ئەۋزەلدۇر.

ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللار ھەققىدە

ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ ناماز ئوقۇشى، قۇرئان كەرىم تىلاۋەت قىلىشى، قۇرئان كەرىمنى تۇتۇشى ۋە كەبىنى تاۋاپ قىلىشى جائىز بولمىغاندەك، ئۇلارنىڭ روزا تۇتۇشلىرىمۇ جائىز ئەمەستۇر. ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ھەممىسى، ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ روزا تۇتۇشىنىڭ قەتئىي توغرا ئەمەسلىكىنى، ئەگەر ئۇلار روزا تۇتقان تەقدىردىمۇ، ئۇلارنىڭ بۇھالەتتە تۇتقان روزىسىنىڭ بېكار بولىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ ھەيز ۋە نەپاسلىق ۋاقتلىرىدا تۇتالمىغان پەرز روزىلىرىنى پاك بولغان باشقا ۋاقتلاردا تۇتۇشىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى قارار قىلىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە، ئايلىق ئادەت ئىچىدە بولغان ۋاقتلىرىمىزدا روزا تۇتمايتتۇق، ناماز ئوقۇمايتتۇق، روزىنىڭ قازاسىنى تۇتۇشقا بۇيرۇلاتتۇق، ئەمما نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلمايتتۇق» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

كىچىك بالىلارغا گەرچە روزا پەرز بولمىغان بولسىمۇ، ئۇلارنى كېچىگىدىن باشلاپ ئىبادەتلەرگە ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارنى روزا تۇتقۇزۇش ياخشى ئىشتۇر. رۇبەييە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «كىچىك بالىلىرىمىزنى روزا تۇتقۇزاتتۇق، مېچىتكە ئېلىپ باراتتۇق، ئۇلارغا يۇڭدىن ئويۇنچۇقلارنى ياساپ بېرەتتۇق، ئۇلار ئاچلىقتىن يىغلاشقا باشلىغاندا، بۇ ئويۇنچۇقلار بىلەن ئۇلارنى مەشغۇل

قىلاتتۇق» (بۇخارى رىۋايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىچىك بالىلارنى كىچىگىدىن باشلاپ ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان ئەمەللەرنى ئورۇنلاشقا كۆندۈرۈشكە ئەمىر قىلغان. بۇ ئۇلارنىڭ، ئۇلار بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىنمۇ، ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىزغىنلىق بىلەن ئادا قىلىدىغان، شەرىئەتنىڭ تەكلىپلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئېغىر كۆرمەيدىغان بولۇپ تەربىيىلىنىپ چىقىشى ئۈچۈن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «بالىلىرىڭلارنى يەتتە يېشىدا ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇڭلار، ئۇلار ئون ياشقا كىرگەندە ناماز ئوقۇمسا ئورۇڭلار. ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار» (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى).

بۇ ھەدىستىكى: «ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار» دېگەن ئەمىر، قىز - ئوغۇللار ئون ياشقا كىرگەندە، ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ، ئوغۇللارنى ئايرىم، قىزلارنى ئايرىم ئۆيدە ياتقۇزۇڭلار دېگەنلىكتۇر. چۈنكى بالىلار ئون ياشتىن كېيىن بالاغەتكە يېتىشكە باشلايدۇ. قىز - ئوغۇللارنى بۇياشلىرىدا ئايرىم ياتقۇزمىغاندا، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىدىن ھايا قىلىدىغان، بىر - بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان ئەدەپ - ئەخلاقلىق بولۇپ يېتىلىشىگە ئېغىر دەرىجىدە زىيان يېتىدۇ.

مۇساپىر ۋە كېسەل كىشىلەر ھەققىدە

ئىسلام دىنى شەرىئىتى كېسەل، مۇساپىر (يەنى يول ئۈستىدە بولغان) كىشىلەر ئۈچۈن رامىزان كۈنلىرىدە روزا تۇتماسلىقنى رۇخسەت قىلغان. كېسەللەر شىپا تاپقاندىن، مۇساپىرلار يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، رامىزاندا تۇتمىغان روزىلىرىنىڭ قازاسىنى تۇتىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا، رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن، كىمكى كېسەل ياكى مۇساپىر بولۇپ، (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن﴾ (بەقەرە سۈرىسى 185 - ئايەت).

ھەرقانداق كېسەل كىشىنىڭ بۇ كېسەللىكنى باھانە قىلىپ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت يوقتۇر. كېسەل ئادەتتە ئېغىر كېسەللەردىن بولۇشى ۋە بۇھالەتتىكى كېسەل كىشى ئەگەر روزا تۇتسا، ئۇنىڭ كېسەللىكى تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىدىغانلىقى ياكى ساقىيىشىنىڭ كېچىكىپ كېتىدىغانلىقى دوختۇرلارنىڭ ئىپادىسى ياكى تەجرىبىلەرنىڭ يەكۈنلىرى ئارقىلىق ئېنىق بىلىنگەن بولسا بۇنداق كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەتتۇر. ئەمما ئادەتتىكى باش ئاغرىقى، چىش ئاغرىقى ۋە رېۋماتىزىمغا ئوخشىغان يېنىك ئاغرىقلار روزا تۇتماسلىققا ئۆزۈر بولالمايدۇ. بۇنداق ئاغرىغان كىشىلەر روزا تۇتۇشتىن باش تارتالمايدۇ. شۇنىڭدەك روزا تۇتسا ئۇنىڭغا بەرداشلىق بېرىلمەيدىغان،

ياكى كېچە - كۈندۈز دورا ئىچىپ تۇرۇشقا تەۋسىيە قىلىنغانلىقتىن، كۈندۈزى دورا ئىچمىسە كېسىلنىڭ تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىشى ياكى شىپا تېپىشنىڭ كېچىكىپ كېتىشى ئېنىق بولغان كېسەللەرنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەتتۇر، چۈنكى ئىسلام دىنى ئاسانلىق ئۈستىگە قۇرۇلغان بىردىندۇر. شۇڭا دىندا قىيىنچىلىقلارغا كىشىلەرنى زورلاش يوقتۇر. ئەمەل - ئىبادەتلەردە كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتلىرى ئالاھىدە كۆزدە تۇتۇلدى.

مۇساپىرلارنىڭ رامىزان ئېيىدا روزا تۇتماسلىقى ئۈچۈن سەپەرنىڭ، ئادەتتە نامازنى قەسر قىلىشقا ئويغۇن بولغان سەپەر بولۇشى شەرتتۇر. ئۈبۈلسمۇ ئەڭ ئاز 90 كىلو مېتىر مۇساپىلىك يولغا سەپەر قىلىشىدۇر. ئەگەر سەپەر 90 كىلو مېتىردىن قىسقا مۇساپىلىك بولسا بۇنداق كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى بەلگىلىنىدۇ. چۈنكى قىسقا مۇساپىلىك سەپەردە قىيىنچىلىق بولمايدۇ. مۇساپىرنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت قىلىنىشنىڭ سەۋەبىمۇ يولدىكى ئاز - تولا قىيىنچىلىقلارنىڭ يۈزىدىن بولسا كېرەك.

سەپەر مەيلى رامىزان ئېيىدىن بۇرۇن باشلانغان بولسۇن، مەيلى رامىزان ئىچىدە باشلانغان بولسۇن ھەر ھالەتتە، رامىزان كۈنلىرىدە سەپەردە بولغان كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت باردۇر. ئەگەر كىشى مۇقىم ھالىتىدە رامىزان روزىسىنى تۇتۇپ، شۇكۈنى سەپەرگە چىقىدىغان بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ سەپەرگە چىققانلىقى سەۋەبى بىلەن روزىسىنى بۇزۇشى ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، توغرا ئەمەستۇر. بۇنداق قىلغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. شاپىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، جائىزدۇر. ئۇنىڭغا پەقەت قازالا لازىم كېلىدۇ. ئەمما پۈتۈن مەزھەبلەردە بىردەك ئىتتىپاققا كەلگەن مەسىلە: مۇقىم ھالىتىدە روزا تۇتۇپ، شۇكۈنى سەپەرگە چىققان كىشى سەپەردە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلگەن بولسا، مۇنداق كىشىنىڭ روزىسىنى بۇزۇشى جائىزدۇر. كېيىن ئۇنىڭ قازاسىنى تۇتىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى، جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ھەدىستۇر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە فەتىھى (ئازات) بولىدىغان كۈنى مەككەگە قاراپ يولغا چىقتى ۋە "قۇرئۇلغانىم" دېگەن يەرگە يېتىپ كەلگەنگە قەدەر روزا تۇتتى، كىشىلەر مۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرگە روزا تۇتقان ئىدى. بۇۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، - روزا كىشىلەرنى بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان ھالغا چۈشۈردى، ئۇلار سىزنىڭ نېمە دەپ ئەمىر قىلىشىڭلارنى كۈتمەكتە - دېيىلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئىستاكان سۇنى ئېلىپ كېلىپ پېشىن ۋاقتىدا ئۇنى ئىچتى، كىشىلەر ئۇنىڭ ھەرىكىتىگە قاراپ تۇراتتى. شۇندىن كېيىنمۇ بەزى كىشىلەرنىڭ روزىغا داۋام قىلىۋاتقانلىق خەۋىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكەندىن كېيىن، ئۇ، ئۇلار ئاسىيلاردۇر، - دېدى» (مۇسلىم ۋە ترمىزى رىۋايىتى).

مەككە فەتھى بولغان كۈن رامزان ئىدى. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، سەپەردە روزا تۇتسا ئۆزىنىڭ ھاياتىغا زىيان يېتىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلگەن كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى ھارامدۇر. ئۇنىڭ بۇھالەتتە تۇتماسلىقى پەرزدۇر. شۇنىڭدەك سەپەر مۇساپىسىدە بولمىسىمۇ، جىھادتا بولغان كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى ياخشىدۇر. بۇنىڭ سەۋەبى دۈشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتا كۈچلىك بولۇش ئۈچۈندۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە فەتھى قىلىنغان كۈنى شۇنداق قىلغان. يۇقىرىقىلار رامزان روزىسى ئۈچۈندۇر. سەپەرگە چىققان كىشىنىڭ تۇتقان روزىسى ئەگەر نەپلى روزىلاردىن بولغان بولسا، ئۇنى بۇزۇش شەرتسىز دۇرۇستۇر. كىشى ئەگەر ساقلىق ھالىتىدە روزا تۇتۇپ، شۇ كۈنى قاتتىق كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىق سەۋەبتىن روزىسىنى بۇزسا گۇناھ بولمايدۇ. كېيىن ساقايسا قازاسىنى تۇتىدۇ. مۇساپىر رامزان ئىچىدە سەپەردىن قايتسا ۋە كېسەل كىشى كېسىلىدىن شىپا تاپقان بولسا، روزىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇرۇنقى سەپەر ياكى كېسەل سەۋەبى بىلەن تۇتالمىغان روزىلىرىنى رامزاندىن باشقا ئايلاردا تۇتىدۇ. رامزاندا تۇتالمىغان كۈنلەرنىڭ روزىسىنى، رامزاندىن كېيىنكى ئايدىلا تۇتۇشى شەرت ئەمەس، بەلكى كېلىدىغان رامزانغىچە قايسى بىر ئايدا تۇتۇپ ئادا قىلسا بولىدۇ.

مۇساپىر ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتماسلىقمۇ؟

پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى مۇساپىر كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقىنىڭ جائىز (يەنى دۇرۇس) ئىكەنلىكى ۋە ئەگەر روزا تۇتسا تۇتقان روزىسىنىڭ قوبۇل بولىدىغانلىقىدا ئىتتىپاقتۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن، سەپەردە روزا تۇتايمۇ ياكى تۇتايمۇ؟» دەپ سورىۋىدىم، ئۇ، خالىساڭ تۇتقىن، خالىساڭ تۇتمىغىن، دەپ جاۋاب بەردى» (بۇخارى رىۋايىتى). ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى «مۇساپىر ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتماسلىقمۇ؟» دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي، شاپىئىي ۋە مالىكىي مەزھەبلەرگە كۆرە، روزا تۇتسا ئۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ روزا تۇتقىنى تۇتمىغىنىدىن ئەۋزەل، بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ تۇتمىغىنى تۇتقىنىدىن ئەۋزەلدۇر. چۈنكى رامزاندا روزا تۇتۇش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى، سەپەر سەۋەبى بىلەن روزا تۇتماسلىق ئۇنىڭ رۇخسىتىدۇر. شۇڭا رۇخسەتكە ئەمەل قىلغاندىن كۆرە، ئەمىرگە ئەمەل قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، مۇساپىرلارنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت قىلغان ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: ﴿ئەگەر بىلسەڭلار روزا تۇتۇش سىلەر ئۈچۈن (ئېغىز ئوچۇق يۈرۈشتىن) ياخشىدۇر﴾ دەيدۇ (بەقەرە، سۈرىسى 184 - ئايەت).

ئەمما ھەنبەلى مەزھىبىگە كۆرە، مۇساپىرنىڭ روزا تۇتمىغىنى تۇتقىنىدىن ئەۋزەلدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئەمىر-پەرمانلىرىنىڭ ئىجرا قىلىنىشىنى ياقىنۇرغاندەك، رۇخسەتلىرىنىڭمۇ ئىجرا قىلىنىشىنى ياقىتۇردۇ. مۇساپىرنىڭ روزا تۇتماسلىقى ئاللاھ تائالانىڭ رۇخسەتلىرىدۇر. يۇقىرىقىلار چىققان سەپىرىدە ئارتۇق قىيىنچىلىق ياكى بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان دەرىجىدە مۇشەققەت كۆرمەيدىغان مۇساپىرلارغا خاس ھۆكۈملەردۇر. ئەمما روزا تۇتسا ئېغىر قىيىنچىلىققا دۇچ كېلىدىغان مۇساپىرلارنىڭ تۇتمىغىنى تۇتقىنىدىن ئەۋزەللىكىدە ئىختىلاپ يوقتۇر، ئەلۋەتتە. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە كېيىنكى ساھابىلارنىڭ دەۋرلىرىدە، مۇسۇلمانلارنىڭ رامىزاندا سەپەرگە چىققانلاردىن بەزىسى روزا تۇتاتتى، بەزىسى تۇتمايتتى. تۇتقانلا تۇتمىغانلارنى ياكى تۇتمىغانلار تۇتقانلارنى ئېيىپلىمايتتى. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن رامىزان ئايلىرىدا سەپەرلەرگە چىقاتتۇق، روزا تۇتقانلار تۇتمىغانلارنى ياكى تۇتمىغانلار تۇتقانلارنى ئېيىپلىمايتتى» (بۇخارى رىۋايىتى).

ئەمما مۇساپىر كىشىنىڭ نەپلى روزا تۇتۇشى جائىز ئەمەستۇر. شەرئەت تەبىرى بىلەن مەكرۇھتۇر. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەر ئۈستىدە ئىدى، ئۇ كىشىلەرنىڭ بىر ئادەمگە كۈننىڭ ئىسسىغىدىن سايا سېلىش ئۈچۈن ئۇ ئادەمنىڭ ئەتراپىغا توپلىشىۋالغىنىنى كۆرۈپ، بۇ نىمە ئىش؟- دەپ سورىۋىدى، كىشىلەر،- بۇ ئادەم روزا تۇتقان ئىدى،- دەپ جاۋاب بېرىشتى، بۇۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام،- سەپەردە روزا تۇتۇش ياخشى ئىشلاردىن ئەمەس.- دېدى» (بۇخارى رىۋايىتى).

ھامىلدار، بالا ئېمىتىدىغان ئاياللار ۋە ياشىنىپ قالغان كىشىلەر ھەققىدە

ئىسلام شەرئىتى ھامىلدار (يەنى ئېغىر ئاياق) ۋە بالا ئېمىتىدىغان ئاياللار ئەگەر روزا تۇتسا، ئۆزلىرىنىڭ ياكى بۇۋاقلارنىڭ ساقلىقىغا زىيانلىق بولۇشىدىن قورقسا، ئۇلارنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت قىلىدۇ. شۇنىڭدەك ياشىنىپ قالغان ئەر ۋە ئايال كىشىلەرنىڭمۇ روزا تۇتماي، رامىزاننىڭ ھەر بىر كۈنى ئۈچۈن بىر پىقىر توپغۇدەك مىقداردا فىدىيە (ماددىي بەدەل) بېرىشىگە رۇخسەت قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر پىقىر توپغۇدەك فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ (بەقەرە سۈرىسى 184 - ئايەت).

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە مۇنداق دېگەن: «ھامىلدار ۋە بالا ئېمىتىدىغان ئاياللار ئەگەر روزا

تۇتمىسا، ئۇلار قازاسىنى كېيىن تۇتىدۇ. فىدىيە بېرىشى لازىم كەلمەيدۇ» (ئەل ئىختىيار» دىن).

ئىبنى قۇدامە مۇنداق دېگەن: «قېرىلىقتىن، ئاجىزلىقتىن ياكى كېسەللىكتىن روزا تۇتمىغان كىشى ئەگەر شىپا تېپىشىدىن ئۈمىتسىز بولسا، تۇتمىغان ھەربىر كۈنى ئۈچۈن بىر مىسكىن توپغۇدەك مىقداردا فىدىيە تۆلەيدۇ» («ئەلمۇغنىي» دىن).

ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ھەققىدە

رامزان روزىسىنى تۇتۇش - ھەر بىر مۇسۇلمان ئۇنى ئۆزى تۇتۇشىغا بۇيرۇلغان پەرز ئەينىدۇر. ئۇ جىسمانىي ئىبادەتتۇر. خۇددى بەش ۋاخ ناماز بىرىنىڭ باشقا بىرىسى ئۈچۈن ئوقۇپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمىغاندەك، روزىمۇ باشقا بىرىنىڭ تۇتۇپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمايدۇ. ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان. ھەنەفىيىي، شافىئىي ۋە مالىكىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، بىراۋ ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك بولغان روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىرىنىڭ ئۇنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنى تۇتۇپ قويۇشى جائىز ئەمەس، پەقەت ئۆلگۈچىنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنىڭ ھەر بىر كۈنلىكى ئۈچۈن پېقىرلارغا ئوتتۇرا دەرىجىلىك بىر ۋاخلىق تاماقتىن ھېسابلاپ فىدىيە بېرىشى ئارقىلىق ئۇنىڭ روزىسىنى ئادا قىلغان بولىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسىدۇر: «بىر ئايلىق روزىسىنى تۇتالمىستىن ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەر بىر كۈنلىكىگە بىر مىسكىننى توپغۇزسۇن» (تىرمىزى رىۋايىتى).

بۇ ھەدىسنىڭ روھى بويىچە، بىر كىشىنىڭ يەنە بىر كىشىنىڭ ئۈستىدىكى ئىبادەتلىرىنى ئورۇنلاپ قويۇشى جائىز ئەمەس، پەقەت ھەج قىلىپ قويايلىدۇ. يەنى بىر كىشى ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا ئاجىز كەلگەنلىكتىن باشقىسىغا ھاۋالە قىلغان بولسا ياكى ئۆلۈشىدىن بۇرۇن ئۆزى ئۈچۈن ھەج قىلىنىشىنى ۋەسىيەت قىلغان بولسا، ئۇ كىشى ئۈچۈن باشقا بىرىنىڭ ھەج قىلىپ قويۇشى جائىز. ئەمما مۇندىن باشقا ئىبادەتلەرنى بىرىنىڭ باشقا بىرى ئۈچۈن قىلىشى جائىز ئەمەستۇر. ئەمما ھەنبەلى مەزھىبىگە كۆرە، ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ روزىسىنى، ئۇنىڭ تۇغقانلىرى تۇتۇپ قويسا بولىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىستۇر: «ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنى، ئۇنىڭ

تۇغقانلىرى ئادا قىلىدۇ» (مۇسلىم رىۋايىتى).

كۆپچىلىك ئالىملار بۇھەدىسىنىڭ مەنىسىنى تەۋىل قىلىپ، بۇنىڭ مەنىسى: تۇغقانلىرى ئۇنىڭ تۇتمىغان روزىسى ئۈچۈن مىسكىنلەرگە تائام بېرىش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئۈستىدە قالغان روزىنى ئادا قىلىدۇ دېگەنلىكتۇر. چۈنكى ئۇلار مىسكىنلەرگە تائام بەرسە خۇددى ئۇنىڭ ئۈچۈن روزا تۇتۇپ قويغانغا ئوخشاش بولۇپ، ئۆلۈكنىڭ ئۈستىدىكى تۇتالمىغان روزىلىرى ئادا تاپقان بولىدۇ، دەپ قارار قىلىدۇ. بۇ مەسىلىدە يۇقۇرىدىكى مەزھەبلەرنىڭ قارارلىرى ئەڭ كۈچلۈكتۇر. ئۇ بولسىمۇ، ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ئۈچۈن تۇغقانلىرى ئۇنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنىڭ ھەر بىر كۈنىگە بىر مىسكىن توپغۇدەك فىدىيە بېرىش ئارقىلىق ئۇنىڭ روزىسىنى ئادا قىلىدۇ، دېگەن قاراردۇر.

پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى، كېسەللىك ياكى سەپەردە بولغانلىق سەۋەبتىن تۇتالمىغان روزىسىنىڭ قازاسىنى تۇتۇپ بولغىچىلىك ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ئۈچۈن روزا تۇتۇش ياكى فىدىيە بېرىشىمۇ لازىم كەلمەيدۇ، دېگەن قاراردا ئىتتىپاقتۇر.

تۆتىنچى بۆلۈم: روزنىڭ تۈرلىرى

روزنىڭ تۈرلىرى

روزا 6 تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلار: پەرز، ۋاجىب، سۈننەت، ھارام، مەكرۇھ ۋە نەپلىدۇر. بۇلارنىڭ تەپسىلى بايانى تۆۋەندىكىچە:

پەرز بولغان روزىلار

پەرز روزىلار: رامزان ئېيىنىڭ روزىسى، كاپارەتنىڭ روزىسى ۋە رامزاندا تۇتالمىغان روزىلارنىڭ قازاسى قاتارلىقلاردۇر. كاپارەتنىڭ روزىسى - رامزان روزىسىنى قەستەن بۇزغانلىق ياكى قەسمىنى بۇزغانلىق ياكى ھەجگە ئېھرام باغلىغاندا، ئېھرامغا نۇقسان يېتىدىغان خاتالىقلارنى سادىر قىلغانلىق سەۋەبتىن جازا ئورنىدا بەلگىلەنگەن روزىدۇر.

ۋاجىب بولغان روزا

ۋاجىب روزا: نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتۇپ، ئۇنى بۇزۇۋەتكەنلىك ياكى مەلۇم ۋاقىتتا روزا تۇتمەن دەپ ئاتىۋاتقانلىق سەۋەبى بىلەن ئۈستىگە يۈكلەنگەن روزا بولۇپ، ئۇنى تۇتۇش ۋاجىبتۇر.

سۈننەت بولغان روزىلار

(1) ئەرەفات كۈنىنىڭ روزىسى

ئەرەفات - زۇلھەججىنىڭ 9 - كۈنى (يەنى ئەرەتە قۇربان ھېيت دېگەن كۈن)، ئەرەفات كۈنى قەدىر كېچىسىدىن قالسا ئىسلام نەزىرىدە ئەڭ ئۇلۇغ كۈندۇر، چۈنكى بۇ كۈن مۇسۇلمانلارنىڭ بىرگە جەم بولۇپ، ھەج پەرزىنى ئادا قىلىدىغان ۋە شۇ ئارقىلىق گۇناھلاردىن پاكىلىنىدىغان كۈندۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى بۇ كۈندە روزا تۇتۇشقا تەشەببۇس قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿ئاللاھ تائالانىڭ ئەرەفات كۈنىدە روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئۆتكەن ۋە كېيىنكى يىلىدىكى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن﴾ (تىرمىزى رىۋايىتى).

يەنە ئۇ، ئەرەفات كۈنىدە روزا تۇتۇشنىڭ ئەھمىيىتى توغرىلىق سورالغاندا: «ئۆتكەن ۋە كېلىدىغان يىلىدىكى (ئىككى يىللىق) گۇناھلارنى يوققا چىقىرىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن (مۇسلىم رىۋايىتى).

ئەرەفات كۈنىنىڭ روزىسىنى ئەرەفاتتا ھازىر بولمىغانلار يەنى ھاجىلاردىن باشقىلارنىڭ تۇتۇشى تەلەب قىلىنىدۇ. چۈنكى ئەرەفاتتا بولغان كىشى ئۈچۈن بۇ كۈندە روزا تۇتۇش ھەقىقەتەن قىيىن كېلىدۇ. شۇڭا ئۇلاردىن روزا تۇتۇش تەلەب قىلىنمايدۇ. بەلكى تۇتاسلىقى تەلەب قىلىنىدۇ. ئىكرەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇنىڭدىن ئەرەفاتتا تۇرغان ئادەمنىڭ روزا تۇتۇشى ھەققىدە سورىۋىدىم، ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفاتتا بولغان كىشىنىڭ روزا تۇتۇشىنى مەنئى قىلغان، دەپ جاۋاب بەردى» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

ئەرەفات كۈنىنىڭ پەزىلىتى

ئەرەفات كۈنى بولسا، پۈتۈن ئەھلى ئىسلامنىڭ ئەڭ بۈيۈك بايرام كۈنىدۇر. بۇ كۈن زېمىن ئەھلى بىلەن ئاسمان ئەھلىنىڭ (يەنى پەرىشتىلەرنىڭ) جەم بولىدىغان ۋە ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت ۋە مەغپىرىتىگە ئېرىشىدىغان ئالاھىدە ئۇلۇغ بىر كۈندۇر. شۇڭا بۇ كۈندە ئەرەفاتتا ھازىر بولغان كىشىنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىپ، خۇددى ئانىدىن تۇغۇلغان ۋاقتىدىكىدەك پاك بولىدۇ. بۇ كۈندە، ئەرەفاتتا بولالمىسىمۇ - روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئىككى يىللىق گۇناھى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. قۇرئان كەرىم قەدىر كېچىسىدە چۈشۈشكە باشلىغان بولۇپ، ئەرەفات كۈنىدە تاماملانغان. قۇرئان كەرىمدىن ئەڭ ئاخىرىدا چۈشۈش بىلەن ئىسلام دىنى تاكامۇللاشقان ۋە قۇرئان كەرىم پۈتۈنلەنگەن ئايەت بۇ دۇر: ﴿بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم﴾ (مائىدە سۈرىسى 3-ئايەت).

بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «يەھۇدىلاردىن بىر ئادەم ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئەي مۆمىنلەرنىڭ سەردارى! سىلەرنىڭ كىتابىڭلاردا بىر ئايەت بار، ئەگەر ئۇ ئايەت بىز يەھۇدىلارغا چۈشكەن بولغان بولسا ئىدى، بىز شۇ ئايەت چۈشكەن كۈنى بايرام كۈنى دەپ ئېلان قىلغان بولاتتۇق، دېگەندە، ئۆمەر - ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن بۇ ئايەتنىڭ رەسۇلۇللاغا چۈشكەن كۈنىنى ۋە سائىتىنى ياخشى بىلىمەن. بۇ ئايەت ئەرەفات كۈنى كەچ ۋاقتىدا چۈشكەن، ئۇ كۈن جۈمە كۈنلۈك ئىدى» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

دېمەك، جۈمە كۈنلۈكى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەپتىلىك بايرام كۈنى بولۇپ، بۇ كۈن كۈنلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغىدۇر. ئەرەفات كۈنى بولسا مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ بۈيۈك بايرام

كۈندۈر. قۇرئان كەرىم مۇشۇنداق ئىككى بايرامنىڭ بىرلەشكەن كۈنىدە نازىل بولغاچقا، بۈكۈن بايرام ئۈستىگە بايرام بولغان ئەڭ شەرەپلىك ۋە قىممەتلىك بىر كۈندۈر. بۇ كۈننى قەدىرلەش ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ بۇرچىدۇر.

(2) ئاشۇرا كۈنىنىڭ روزىسى

ئاشۇرا - قەمەرىيە ئايلىرىدىن مۇھەررەم ئاينىڭ 10 - كۈنى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ كۈندە روزا تۇتاتتى ۋە باشقىلارنىمۇ تۇتۇشقا تەشەببۇس قىلاتتى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگىنىدە، يەھۇدىلارنىڭ ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتىدىغانلىقىنى كۆردى ۋە نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بۇ كۈندە روزا تۇتىدىغانلىقىنى سوراپتۇ. ئۇلار جاۋاب بېرىپ، بۇ كۈن مۇبارەك كۈندۇر، بۇ كۈندە ئاللاھ تائالا مۇسا پەيغەمبەر بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنى دۈشمەنلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، پىرئەۋننى ئادەملىرى بىلەن قوشۇپ سۇدا غەرق قىلغان كۈندۇر. مۇسامۇ بۇ كۈندە روزا تۇتاتتى - دېيىشىدۇ. بۇۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام - مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش ئۈچۈن مەن سىلەردىن ھەقىقەتەن، - دەيدۇ ۋە بۇ كۈندە روزا تۇتىدىغان بولىدۇ. باشقىلارنىمۇ روزا تۇتۇشقا تەشەببۇ قىلىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولغان كىشىنىڭ بۇكۈنگە ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىرەر كۈننى قوشۇپ تۇتۇشى سۈننەتتۇر. بۇ، ئىسلامىي روزىنى ئەھلى كىتابلارنىڭ روزىسىدىن پەرقلىنىدۇرۇش ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى يەھۇدىلار ئاشۇرا كۈنىدىلا بىر كۈن روزا تۇتىدۇ. مۇسۇلمانلار ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولسا، مۇھەررەمنىڭ 9-10 - كۈنلىرى ياكى 10 - 11 - كۈنلىرى ئىككى كۈن تۇتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتۇڭلار، بىراق بۇ روزىنى يەھۇدىلارنىڭ روزىسىدىن پەرقلىنىدۇرۇش ئۈچۈن، ئاشۇرا كۈنىنىڭ ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىر كۈننى قوشۇپ تۇتۇڭلار» (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

شۇڭا ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتقان ئادەم مۇسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملارنىڭ سۈننەتلىرىگە ئەمەل قىلغان بولۇپ، كۆپ ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

(3) دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرىنىڭ روزىسى

دۈشەنبە كۈنلۈكى بولسا، پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كەلگەن كۈنى، بۇ، پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن مۇبارەك كۈندۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئىزھار قىلىش يۈزىسىدىن بۇ كۈندە روزا تۇتۇشنى ئادەت قىلغان ۋە باشقىلارنىمۇ تۇتۇشقا تەشەببۇس قىلغان. ئۇ، نېمە ئۈچۈن دۈشەنبە

كۈنىدە روزا تۇتىدىغانلىقى توغرىلىق سورالغىنىدا مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن: «بۇ كۈندە مەن دۇنياغا كۆز ئاچتىم، بۇ كۈندە ماڭا ۋەھى كېلىشكە باشلىدى» (بۇخارى رىۋايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە، دۈشەنبە كۈنىدە روزا تۇتۇشنىڭ غايىسىنى ۋە سەۋەبىنى ئوچۇقلاپ، بۇ كۈن ئۆزىنىڭ دۇنياغا كەلگەن ۋە ۋەھىنىڭ باشلانغان كۈنى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. شۇبھىسىزكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كېلىشى، ئاللاھنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن تەقدىر قىلغان كاتتا نېمىتىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئىدى. ”پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ سائادىتى“ دېگەن سۆزۈمگە بەزىلەر، پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان ئەمەسقۇ؟ دەپ قايىل بولماسلىقى مۇمكىن. ئۇلارغا دەيمەنكى: گەرچە پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، ئىسلام دىنى پۈتۈن ئىنسانىيەتنى ھەقىقەتكە يېتەكلەش ئۈچۈن كەلگەن بىر دىندۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىسلام دىنىنىڭ ئادالەتلىك قانۇن، پرىنسىپلىرى سايبىسىدا سائادەتكە ئېرىشىدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنى غەيرىي دىندىكىلەرنىڭمۇ ھەق-ھوقۇقلىرىنى، خۇددى ئۆز تەۋەلىرىنى قوغدىغاندەك قوغداپ، ھىمايە قىلىدىغان، ئادالەتتە چېكىگە يەتكەن بىرلا دىندۇر. تارىخ بۇنىڭغا شاھىتتۇر. ﴿ئاللاھ تائالا مۆمىنلەرگە ئاللاھ تائالانىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى گۇناھلاردىن پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى﴾ (ئال ئىمران سۈرىسى 164 - ئايەت).

گەرچە ئاللاھ تائالا بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىنى بىۋاسىتە كۆرۈپ تۇرىمۇ، دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرى بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرى ئاللاھ تائالاغا كۆرسىتىلىدىغان كۈنلەردۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرىدە روزا تۇتاتتى، بۇ ئىككى كۈندە روزا تۇتۇشنىڭ سەۋەبى توغرىلىق سورالغىنىدا، ئۇ، ئەمەللەر ھەر دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرىدە ئاللاھ تائالاغا كۆرسىتىلىدۇ، بۇ كۈنلەردە ئاللاھ تائالا پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ. پەقەت بۇ كۈنلەرنى قەدىرلىمىگەنلەرنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىش ئىشى كېچىكتۈرىلىدۇ، - دېگەن» (ئەھمەد رىۋايىتى).

يەنە بىر ھەدىستە، ئۇنىڭ: «دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرىدە ئەمەللەر ئاللاھ تائالاغا كۆرسىتىلىدۇ، مېنىڭ ئەمەللىرىمنىڭ مەن روزىدار ھالىتىمدە كۆرسىتىلىشىنى ياقتۇرىمەن» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان (تىرمىزى رىۋايىتى).

(4) ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش

ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلاتتى. بۇ يىل بويى روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋاب بولىدىغان ئەمەلدۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن روزا تۇتۇشقا بۇيرىغان ۋە ھەر ئاينىڭ نەپلى روزا تۇتۇش ئۈچۈن ئەڭ ئەۋزەل كۈنلىرى قەمەرىيە ئايلىرىنىڭ 13-14-ۋە 15-كۈنلىرى ئىكەنلىكىنى، شۇنداقلا ھەر ئاينىڭ بۇ كۈنلىرىدە روزا تۇتۇشنىڭ يىل بويى ئۈزۈمەستىن روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋابلىق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەن» (نەسائى رىۋايىتى).

ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن نەپلى روزا تۇتقان ئادەمنىڭ يىل بويى ئۈزۈمەستىن روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقى بىر ھەقىقەتتۇر. چۈنكى ئىسلام دىنىنىڭ «بىر ياخشى ئىشقا ئون ھەسسە ساۋاب بېرىش» پرىنسىپى بويىچە: بىر كۈنلۈك نەپلى روزا 10 كۈنلۈك روزىغا، ھەر بىر ئايدىن تۇتۇلغان ئۈچ كۈنلۈك روزا 30 كۈنلۈك روزىغا تەڭ كېلىدۇ، يەنى ھەر ئايدىن تۇتقان 3 كۈننى 10غا كۆپەيتكەندە، $(3 \times 10 = 30)$ كۈن بولىدۇ. ئاندىن بۇ 30 كۈننى 12 ئايغا كۆپەيتكەندە، $(30 \times 12 = 360)$ كۈن بولىدۇ. شۇڭا ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن روزا تۇتقان ئادەم يىل بويى روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋاب تاپىدۇ دەيمىز.

(5) شەۋۋال ئايدىن 6 كۈن روزا تۇتۇش

شەۋۋال - قەمەرىيە ئايلىرىدىن 10-ئاينىڭ ئىسمى. بۇ، رامىزاندىن كېيىنكى ئاي. بۇئايدا 6 كۈن روزا تۇتۇش سۈننەتتۇر. مەيلى ئارقا-ئارقىدىن ئۇلاپ تۇتسۇن، مەيلى پارچە-پارچە تۇتسۇن، شەۋۋال ئېيى ئىچىدە 6 كۈن روزا تۇتۇش يىل بويى روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋابلىقتۇر. چۈنكى «بىر ياخشى ئىشقا ئون ھەسسە ساۋاب بېرىش» پرىنسىپى بويىچە: رامىزان ئېيى ئىچىدە تۇتقان 30 كۈن روزا 10غا كۆپەيتىلىپ 300 كۈنگە يەنى $(30 \times 10 = 300)$ گە تەڭ، شەۋۋال ئېيى ئىچىدە تۇتقان 6 كۈن روزا 10غا كۆپەيتىلىپ 60 كۈنگە يەنى $(6 \times 10 = 60)$ گە تەڭ. ئىككىسىنى قوشقاندا، جەمى 360 كۈن بولىدۇ. شۇڭا رامىزان روزىسىنى تولۇق تۇتۇپ بولغاندىن كېيىن، شەۋۋال ئېيىدىن يەنە 6 كۈن روزا تۇتقان كىشى يىل بويى روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدۇ دەيمىز. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىنى تولۇق تۇتۇپ، يەنە شەۋۋال ئېيىدىن 6 كۈن روزا تۇتسىكەن، خۇددى ئۇ، يىل بويى روزا تۇتقانغا ئوخشاش بولىدۇ» (مۇسلىم رىۋايىتى).

(6) بىر كۈن روزا تۇتۇپ، بىر كۈن ئارا بېرىش

نەپلى روزىلارنى بىر كۈن تۇتۇپ، بىر كۈن ئارا بېرىش سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى يىل بويى روزا تۇتۇشتىن مەنئى قىلغان ۋە مۇنداق دېگەن: «ئۈزۈمەي يىل بويى روزا تۇتقان ئادەم روزا تۇتمىغانغا ئوخشاشتۇر» (بۇخارى رىۋايىتى). بۇھەدىسنىڭ مەنىسى: ئۈزۈمەي يىل بويى روزا تۇتقان كىشىگە روزا ئادەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ - دە، ئۈكشى ئۈچۈن روزانىڭ ئالاھىدىلىكى قالمايدۇ. شۇڭا ئۇ، ئۆزىنى ئاچ ھەم ئۈسسۈز قويغاندىن باشقا ھېچقانداق ساۋاب ياكى پەزىلەتكە ئېرىشەلمەيدۇ، دېگەنلىكتۇر. ساھابىلاردىن بەزى كىشىلەر يىل بويى روزا تۇتماقچى بولغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى بۇنداق روزا تۇتۇشتىن توسقان ۋە بىر كۈن تۇتۇپ، بىر كۈن تۇتماسلىقىنى تەۋسىيە قىلغان. ئۇ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالاغا ئەڭ يېقىملىق كېلىدىغان روزا - داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ روزىسىدۇركى، ئۇ، بىر كۈن تۇتۇپ بىر كۈن ئارا بېرەتتى (يەنى تۇتمايتتى)» (تىرمىزى رىۋايىتى).

(7) شەبان ئېيىنىڭ روزىسى

رامزان ئېيىنىڭ روزىسىدىن قالسا ئەڭ پەزىلەتلىك روزا شەبان ئېيىنىڭ روزىسىدۇر. چۈنكى بۇ ئاي بەندىلەرنىڭ بىر يىللىق ئەمەللىرى ئاللاھ تائالاغا كۆرسىتىلىدىغان ئالاھىدە ئەھمىيەتلىك ئايدۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رامزان ئېيىدىن باشقا ئايلاردا بىر ئاي تولۇق روزا تۇتقىنىنى ۋە شەبان ئېيىدىن باشقا بىر ئايدا بۇنچىلىك كۆپ روزا تۇتقىنىنى كۆرمىدىم» (بۇخارى رىۋايىتى).

يەنە بىر ھەدىستە، مۇنداق دەپ كەلگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېچ بىر ئايدا شەبان ئېيىدا تۇتقاندا كۆپ روزا تۇتمايتتى. ئۇ، شەبان ئېيىنىڭ ھەممىسىنى روزا بىلەن چىقىراتتى. ئۇ ھەمىشە: "كۈچۈڭلار يەتكەن ئەمەللەرنى قىلىڭلار، ھەقىقەتەن، سىلەر ئىبادەت قىلىشتىن زېرىكىپلا قالماساڭلار، ئاللاھ تائالا سىلەرگە ساۋاب بېرىشتىن زېرىكمەيدۇ" دەيتتى» (بۇخارى رىۋايىتى).

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام - رامزاننىڭ روزىسىدىن قالسا قايسى ئاينىڭ روزىسى ئەۋزەل؟ - دەپ سورالغىنىدا، ئۇ، رامزاننى ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن شەبان ئېيىنىڭ روزىسى ئۇلۇغدۇر، - دەپ جاۋاب بەرگەن» (تىرمىزى رىۋايىتى).

ھارام قىلىنغان روزا

ئىسلام شەرىئىتى تۆۋەندىكى كۈنلەردە روزا تۇتۇشنى ھارام (يەنى مەنئى) قىلغان:

(1) روزا ھېيتىنىڭ بىرىنچى كۈنى روزا تۇتۇش ھارامدۇر. چۈنكى بۇ كۈن رامزاننىڭ شارايتى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارغا بايرام قىلىپ بەلگىلەپ بەرگەن كۈنىدۇر. بۇ كۈندە ئاللاھ تائالانىڭ بەلگىلەپ بەرگەن زىياپىتىنى قوبۇل قىلىپ، كەڭتاشا يەپ، ئىچىپ ۋە كۈڭۈل ئېچىپ ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىش لازىم. بۇ كۈندە روزا تۇتقان ئادەم گۇناھكار بولىدۇ.

(2) قۇربان ھېيتىنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن 4 - كۈنىگىچىلىك بولغان ھېيت كۈنلىرىدە روزا تۇتۇش ھارامدۇر. پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى روزا ۋە قۇربان ھېيتلىرىدا روزا تۇتۇشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىدە ئىتتىپاقتۇر. ئۈمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىككى ھېيت كۈنلىرىدە روزا تۇتۇشتىن مەنئى قىلغان. چۈنكى روزا ھېيت كۈنى رامزاننى تۈگىتىپ، ئېغىز ئاچىدىغان كۈنلەر، قۇربان ھېيت كۈنلىرى بولسا، بايرام كۈنلىرىدۇر. بۇ كۈنلەردە قۇربانلىق قىلغان ماللىرىڭلارنىڭ گۆشلىرىدىن يەڭلار» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

ئەمما مالىكى مەزھىبىدە، ھەج قىلىپ قۇربانلىق قىلىشقا ئىقتىسادى يەتمىگەن كىشىلەرنىڭ تەشرىق (قۇربان ھېيتىنىڭ 2-3 - 4 -) كۈنلىرىدە روزا تۇتۇشلىرىغا رۇخسەت قىلىنغان. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بىلەن ئىبنى ئۇمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان: «تەشرىق كۈنلىرىدە روزا تۇتۇش، پەقەت ھەج دە قۇربانلىق قىلىنغان ھاجىلار ئۈچۈنلا رۇخسەتتۇر» (بۇخارى رىۋايىتى).

ھەج دە قۇربانلىق قىلىنغان كىشىنىڭ قۇربان ھېيتىنىڭ 2- كۈنىدىن 4 - كۈنىگىچىلىك بولغان تەشرىق كۈنلىرىدە روزا تۇتۇشلىرى قىلىنغان قۇربانلىقنىڭ ئورنىغا ھېسابلىنىدۇ. مانا بۇ ئىسلام دىنىنىڭ مۇسۇلمانلارغا كۆرسەتكەن ئوڭايلىقلىرىدىن بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿پۇلى يوقلىقتىن ياكى قۇربانلىق مال يوقلىقتىن قۇربانلىق مال) تاپالمىغان كىشى ھەج جەريانىدا ئۈچ كۈن روزا تۇتسۇن، (ھەجدىن) قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن روزا تۇتسۇن، ئۇنىڭ ھەممىسى ئون كۈن بولىدۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 196 - ئايەت).

مەكرۇھ بولىدىغان روزا

- (1) ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولغان كىشىنىڭ، ئاشۇرا كۈنىنى يالغۇز تۇتۇشى مەكرۇھتۇر. سۈننەت ئۇنىڭ ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىر كۈننى قوشۇپ تۇتۇشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتىكى ھەدىسى يۇقىرىدا ئۆتتى.
- (2) نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتماقچى بولغان كىشىنىڭ جۈمە كۈنىنىلا ئايرىپ بۇ كۈندە

روزا تۇتۇشى مەكرۇھتۇر. جۈمە كۈنى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەپتىلىك بايرام كۈنى. ئىسلام دىنى يالغۇز بۇ كۈندىلا نەپلى روزا تۇتۇشىنى مەنئى قىلغان. سۈننەت شۇكى، جۈمە كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولغان كىشى ئۇنىڭ ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىرەر كۈنىنى قوشۇپ تۇتۇشى لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ ھېچبىرىڭلار جۈمە كۈنىدە روزا تۇتمىسۇن. ئەگەر تۇتماقچى بولسا، جۈمەنىڭ ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىر كۈنىنى قوشۇپ تۇتسۇن» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

بۇ ھەدىسقا ئاساسەن، جۈمە كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولغان كىشى ئۇنىڭغا پەيشەنبىنى ياكى شەنبىنى قوشۇپ تۇتۇشى لازىم.

(3) شەنبە كۈنىنى ئايرىپ روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەنبە كۈنىدە نەپلى روزا تۇتماڭلار، پەقەت رامزان روزىسىنى، كاپارەت روزىسىنى، قازا روزىلارنى شەنبە كۈنلىرىدە بولسىمۇ تۇتۇڭلار» (ترمىزى رىۋايىتى). شەنبە كۈنلۈكتە روزا تۇتۇشنىڭ مەنئى قىلىنىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، شەنبە كۈنلۈك يەھۇدىلارنىڭ بايرام كۈنىدۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇلار بايرام قىلغان كۈنلەردە بايرام قىلىشى، ئۇلار ئۇلۇغلىغان كۈنلەرنى ئۇلۇغلىشى توغرا ئەمەس. بەلكى بىز ئۇلارغا ھېچبىر ئىشتا ئوخشىماسلىققا بۇيرۇلغان. ئاشۇرا كۈنىدە بىر كۈن روزا تۇتۇشنىڭ مەنئى قىلىنىشىنىڭ ھېكمىتىمۇ بۇسەۋەبتىن ئىدى.

(4) شەك كۈنىدە روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئۇنىڭدىن مەنئى قىلغان. شەك كۈنى - كىشىلەر ئۇنى شەبان ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنىمۇ ياكى رامزاننىڭ بىرىنچى كۈنىمۇ دەپ شەك قىلىپ قالدىغان كۈن بولۇپ، بۇ كۈندە روزا تۇتۇشنىڭ مەنئى قىلىنىشى كىشىلەرنىڭ رامزان روزىسىنىڭ سانىنى ئۇزارتۇۋالماسلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئەگەر دىنىمىز بۇنداق ھۇشيارلىق بىلەن ئىش كۆرمىگەن بولسا ئىدى، كىشىلەر شەك كۈنىنى رامزانغا قوشۇپ، روزىنىڭ سانىنى 30 كۈندىن ئاشۇرۇۋالغان بولار ئىدى. چۈنكى بۇرۇنقى ساماۋىي دىنلارمۇ شۇ سەۋەبتىن ئۆز ئەسلىنى يوقاتقان. بىز ئاي كۆرسەك روزا تۇتۇشقا، ئەگەر ئاي كۆرمىسەك روزا تۇتماسلىققا بۇيرۇلدۇق. ئەمما ئىبنى ياسىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك كۈنىدە روزا تۇتقان كىشى ماڭا ئاسىيلىق قىلغان بولىدۇ» (ترمىزى رىۋايىتى).

(5) ئىپتارسىز ئۇلاپ روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر. ئەگەر بۇ ئىش روزا تۇتۇشنىڭ تەن ساقلىقىغا زىيان يەتكۈزسە ھارامدۇر. ئۇلاپ روزا تۇتۇش - روزا تۇتۇپ ئىپتار بولغاندىمۇ - ئېغىز ئاچماستىن ياكى سوھۇرلۇق يېمەستىن ئەتىسى ئاخشامغىچە روزىسىنى داۋام قىلدۇرۇش دېمەكتۇر. بۇنداق قىلىش تەن ساقلىقىغا زىيانلىق بۇلۇشتىن ئاۋۋال

دنىمىزنىڭ كۆرسەتمىسىگە خىلاپتۇر. چۈنكى ئىسلام دىنى ئاسانلىقنى تەرغىپ قىلىدۇ. ئۆزىنى بېھۋە قىلىنغانلىق ئىبادەتكە ياتمايدۇ. بەلكى ئىبادەت دىنىمىزنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە رىئايە قىلىش بىلەن قىلىنىدۇ. پەيغەمبەرلەر ئۇلاپ روزا تۇتاتتى. چۈنكى ئۇلار تاقەت قىلالايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى ئۇلاپ روزا تۇتقان ۋاقىتلىرىدا ساھابىلارنىڭ بۇنداق قىلىشىنى مەنى قىلاتتى. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەھدەدىن رىئايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى ئۇلاپ روزا تۇتۇشتىن مەنى قىلغاندا، ساھابىلار، - يارەسۇلۇللاھ! سىز ئۇلاپ تۇتسىز ئەمەسمۇ؟ - دېيىشكەندە - ئۇ، مەن سىلەرگە ئوخشىمايمەن، ئاللاھ تائالاھ مېنى (ئۇلاپ روزا تۇتقىنىدا) ئوزۇقلاندۇرىدۇ ۋە سۇغىرىدۇ - دېگەن» (بۇخارى رىۋايىتى).

نەپلىي روزىلار

نەپلىي (ئىختىيارىي) روزىلارنى تۇتۇشنىڭ بەلگىلىك ۋاقىتلىرى يوقتۇر. روزا تۇتۇش ھارام ۋە مەكرۇھ بولغان كۈنلەرنىڭ سىرتىدا، يىلنىڭ قايسى بىر كۈنلىرىدە نەپلىي روزىسىنى تۇتۇش جائىزدۇر. نەپلىي ئىبادەتلەر ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ۋە بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ رەھىمىتىدىن بەھرىمەن بولۇش مەقسىتىدە قىلىنىدىغان ئىختىيارىي ئىبادەتتۇر. نەپلىي ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى كۆپتۇر.

بەشىنچى بۆلۈم
رامزاندىكى پەزىلەتلىك ۋاقتلار

رامزان ئېيى ئىبادەت ۋە قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ئېيىدۇر

مۇسۇلمان كىشى رامزان ئېيىنى قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئىبادەتلەرنى ئەڭ ياخشى شەكىلدە ئورۇنلاش ۋە دىنى بىلىملەرنى كۆپلەپ ئۆگىنىش ئۈچۈن، ئۆزلىرىگە بىر دىنى مەدرىسە ھېسابلىشى لازىم. چۈنكى رامزان ئېيى قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىغان ۋە مىڭ ئايدىن ياخشى بولغان قەدىر كېچىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئاي بولغانلىقتىن، بۇ ئاي ئىبادەتكە بېرىلىش، قۇرئان كەرىم تىلاۋەت قىلىش ۋە ھەرتۈرلۈك دىنى بىلىملەرنى تەھسىل قىلىش ئېيىدۇر. بۇ ئايدا قىلغان ياخشىلىقلارغا نەچچە ھەسسە ئارتۇق ساۋاب بېرىلىدۇ. چۈنكى رامزان ئېيى ئىچىدىكى قەدىر كېچىسى ساۋابتا ۋە پەزىلەتتە مىڭ ئايدىن ياخشى بولغان ئىكەن، بۇ ئايدا قىلىنغان بىر ياخشىلىقنىڭ مىڭ ھەسسە بولۇپ يېزىلىشى تەبىئىيىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىغا ئاساسەن، قۇرئان كەرىمدىن بىر ھەرپ ئوقۇغان كىشىگە ئون ساۋاب يېزىلىدۇ. ئادەتتىكى كۈنلەردە قۇرئان كەرىمدىن بىر ھەرپ ئوقۇغانغا ئون ساۋاب يېزىلسا، رامزان ئېيىدا ئوقۇلغان قۇرئان كەرىمنىڭ ھەر بىر ھەرپىگە ئون مىڭ ھەسسە يەنى $(10 \times 1000 = 10000)$ ساۋاب يېزىلىشى ئېنىقتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايدا پۈتۈن ياخشىلىقلارغا ئالدىرايتتى ۋە كۆپ قىلاتتى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەقەدە قىلىشتا ئەڭ سېخى زات ئىدى. بولۇپمۇ رامزاندا جىبرىل بىلەن ئۇچراشقىنىدا تېخىمۇ سېخى بولۇپ كېتەتتى. جىبرىل ئۇنىڭغا رامزاننىڭ ھەر كېچىسى ئۇچرىشىپ تۇراتتى، ئۇنىڭغا قۇرئان كەرىمدىن ئۈگەتتەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىل بىلەن ئۇچراشقان چاغلىرىدا، ياخشى ئىشلارنى قىلىشتا ئەڭ سېخى بولۇپ كېتەتتى» (بۇخارى رىۋايىتى). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «روزا بىلەن قۇرئان كەرىم قىيامەت كۈنى مۆمىن كىشىگە شاپائەتچى بولىدۇ. روزا دەيدۇ - ئى رەببىم! مەن ئۇنى يېيىشتىن، ئىچىشتىن ۋە جىنسى ھەۋەستىن مەنئى قىلدىم، مېنى ئۇنىڭغا شاپائەت قىلدۇرغىن، - قۇرئان كەرىم دەيدۇ - مەن ئۇنى تاتلىق ئۇيقۇسىدىن مەھرۇم قىلدىم، مېنى ئۇنىڭغا شاپائەت قىلدۇرغىن، - شۇنداق قىلىپ روزا بىلەن قۇرئان كەرىم مۆمىن كىشىگە شاپائەت قىلىدۇ» (ئەھمەد رىۋايىتى).

قۇرئان كەرىم ئوقۇش، ئىبادەتلەرنى ۋاقتىدا ئورۇنلاش ۋە دىنىي بىلىملەرنى ئۈگىنىش ھەممە ۋاقىتتا تەلەب قىلىنىدىغان مۇھىم ئەمەللەردۇر. ئەمما رامزان ئېيىدا بۇ ئەمەللەرنى تېخىمۇ كۆپ، تېخىمۇ تولۇق ئورۇنلاش ئالاھىدە جىددىي تەلەب قىلىنىدۇ. چۈنكى رامزان ئېيى ئاخىرەتلىك ئۇخۇن مول ھۇسۇلنىڭ پەيتىدۇر. خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەپسۇسلىنىش بىلەن ئېيتقاندا، مۇشۇنداق بىر ئۇلۇغ ئايىنى غەنىمەت بىلىپ، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىنى ئىزدىمىگەن، نەتىجىدە ئۇنىڭدىن مەھرۇم قالغان كىشىدىنمۇ بەختسىزىرەك بىرسى يوقتۇر!

تەراۋىھ نامىزى

تەراۋىھ نامىزى — رامزان ئېيىدا ئاخشاملىرى خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدىغان 20 رەكئەتلىك نامازدۇر.

تەراۋىھ - ئارام ئېلىش، تەنەپپۇس قىلىش دېگەن مەنىدە بولۇپ، ھەر تۆت رەكئەت نامازدىن كېيىنكى ئارام ئېلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

رامزان ئېيىدا تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامزان ئايلىرىدا تەراۋىھ نامىزى ئوقۇشنى ھېچ تەرك ئەتمىگەن. تەراۋىھ نامىزى رامزان ئاخشاملىرى خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن، ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇشتىن بۇرۇن جامائەت بىلەن ئوقۇلىدۇ. مەسجىدكە چىقالمىغان كىشىنىڭ ئۆيىدە يالغۇز ئوقۇشمۇ جائىزدۇر. تەراۋىھ نامىزى 20 رەكئەتتۇر. ئۇنى تۆت رەكئەتتە بىرسالام بېرىپمۇ، ئىككى رەكئەتتە بىرسالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. تەراۋىھ نامىزىنى كېچىنىڭ يېرىمىغا قەدەر كېچىكتۈرۈش ياخشىدۇر. بىر ئايلىق تەراۋىھ نامىزىدا قۇرئان كەرىمنى خەتمە قىلىش ئايرىم بىر سۈننەتتۇر. بۇنامازنى كىشىلەرنى زېرىكتۈرۈپ قويمايدىغان شەكىلدە يېنىك ئوقۇش ئەڭ ياخشىدۇر. تەراۋىھ نامىزىنىڭ ساۋابى كۆپتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا رامزان روزىسىنى پەرز قىلدى. مەن مۇسۇلمانلارغا رامزان كېچىلىرىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈشنى سۈننەت قىلدىم»⁽¹⁾.

ئىمام نەۋەۋىي ھەدىستىكى «رامزان كېچىلىرىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش» تىن تەراۋىھ نامىزى مەقسەت قىلىنىدىغانلىقىغا پۈتۈن ئىسلام ئۆلۈمالىرىنىڭ بىرلىكىگە كەلگەنلىكىنى بايان قىلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

رامزاننى ئاللاھنىڭ ۋەدىسىگە بولغان چىن ئىشەنچ ۋە ساۋاب كۆزلىگەن ھالدا ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى گۇناھلىرىنىڭ ھەممىسى مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېگەن ھەدىستىكى رامزاننى «ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش» تىن مەخسەت: رامزاننى كۈندۈزىدە روزا تۇتۇش، كېچىسى تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ۋە باشقا ئىبادەتلەر بىلەن ئۆتكۈزۈش دىگەنلىكتۇر.

تەراۋىھ نامىزى توغرىلىق بەزى مەسىلىلەر

1- تەراۋىھ نامىزىنى جامائەت بولۇپ، مەسجىد تە ئوقۇش سۈننەت كىفايەدۇر. بەنى بىر مەھەللىدىكى جامائەتنىڭ بىر قىسمى بۇ نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇپ، قالغانلىرى ئۆز ئۆيلىرىدە ئوقۇسۇمۇ ئۇلاردىن جامائەت بىلەن ئوقۇش سۈننىتى ساقىت بولىدۇ. ئەمما مەسجىد تە ئوقۇغانلار ھەم تەراۋىھ نامىزىنىڭ ھەم جامائەت بولۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ⁽¹⁾.

2- بالاغەتكە يەتمىگەن بالىنىڭ تەراۋىھ نامىزىغا ئىمام بولۇشى توغرىلىق ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى ئىختىلاپلاشقان. بەزىسى دۇرۇس ئەمەس دىگەن قاراشتا بولسا، كۆپ سانلىقى دۇرۇسلىقىنى سۆزلىگەن. بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ تەراۋىھ نامىزىغا ئىمام بولۇشىنى دۇرۇس دىگۈچىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئاتىسى رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) غا ئىمام بولۇپ تەراۋىھ نامىزى ئوقۇغانلىقىنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرگەن. ئەمما پەرز نامازلاردا بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىمام بولۇشىنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىدە ئىسلام فىقھىشۇناسلىرى بىرلىككە كەلگەن⁽²⁾.

3- تەراۋىھ نامىزىنى خۇپتەندىن بۇرۇن ئوقۇسا ئۇ تەراۋىھ ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى بۇ خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇش بەلگۈلەنگەن نامازدۇر. ئەمما ۋىتىر نامىزىنى تەراۋىھتىن بۇرۇن ئوقۇش جائىزدۇر⁽³⁾.

رامزان ئېيىدا جىبرىلنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەلىم بېرىشى

ھەر رامزان ئېيىدا جىبرىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەلىم بېرەتتى ۋە قۇرئان كەرىمنى ئۇنىڭغا ئوقۇتۇپ باشتىن ئاخىر بىر قېتىم تىڭشايتتى. پەيغەمبەر

(1) رد المحتار 2. توم 55-بەت.

(2) الجوهرة النيرة شرح مختصر القدوري 1- توم 99-بەت.

(3) العناية شرح الهداية 268-بەت.

ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن ئالدىنقى رامزاندا جىبرىل ئۇنىڭغا قۇرئان كەرىمنى ئىككى قېتىم ئوقۇتۇپ تىگىشىغان. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىرى بىلەن ئولتۇراتتى، (رەسۇلۇللاھنىڭ قىزى) فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۇنىڭ يېنىغا تەمكىن ھالدا مېڭىپ كەلدى. ئۇنىڭ مېڭىشى خۇددى رەسۇلۇللاھنىڭ مېڭىشىغا ئوخشاپ كېتەتتى. رەسۇلۇللا - خوش كەپسىز قىزىم، - دەپ ئۇنى قارشى ئالدى ۋە سول يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭ قولىغا مەخپى بىر نەرسە دېۋىدى، ھەزرىتى فاتىمە يىغلاشقا باشلىدى، ئاندىن يەنە ئۇنىڭ قولىغا بىر نەرسە دېۋىدى، ئۇ كۆلدى. مەن فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن - مەن بۈگۈنكىدەك بىرئاندا غەمكىنلىك بىلەن خوشاللىقنى كۆرمىگەن ئىدىم، رەسۇلۇللا سىزگە نىمە دېگەندە يىغلىدىڭىز ۋە نېمە دېگەندە كۆلدىڭىز؟ - دەپ سورىۋىدىم، ھەزرىتى فاتىمە - مەن رەسۇلۇللاھنىڭ سىرىنى ئاشكارا قىلمايمەن - دەپ جاۋاب بەردى. كېيىن رەسۇلۇللاھ ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن، رەسۇلۇللاھ سىزگە شۇ ۋاقىتتا نېمە دېگەن ئىدى؟ - دەپ سورىۋىدىم، - ئۇ ۋاقىتتا رەسۇلۇللا ماڭا، - جىبرىل ھەر يىلى مېنى بىر قېتىم قۇرئان كەرىمنى تامام قىلدۇراتتى، بۇيىل ئىككى قېتىم تامام قىلدۇردى، بۇنىڭدىن ئەجلىمنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنى ھېس قىلىۋاتىمەن، ئائىلەم ئىچىدىن سىز ماڭا بىرىنچى بولۇپ يېتىشىسىز. - دېۋىدى يىغلىدىم، ئاندىن ئىككىنچى قېتىم قولىمغا، - پۈتۈن مۆمىنە ئاياللارنىڭ سەردارى بولۇشقا رازى بولمامسىز؟! - دېۋىدى، بۇ ۋاقىتتا كۆلدۈم، - دېدى «ئىبنى ماجە رىۋايىتى».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن 6 ئايدىن كېيىن ھەزرىتى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋاپات بولغان. بۇ ھەدىستىن رامزاندا قۇرئان كەرىمنى خەتمە قىلىشنىڭ ۋە ئۇنى ئۆگىنىشنىڭ نەقەدەر ئەۋزەل ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە ئىبادەت قىلىشنىڭ پەزىلىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا كۈنلەرگە نىسبەتەن، رامزان ئايلىرىدا ئىبادەتكە قاتتىق بېرىلەتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا تەشەببۇس قىلاتتى. خۇسۇسەن رامزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا ئىبادەتكە قاتتىق بېرىلىشكە ۋە قەدىر كېچىسىنى تېپىشقا بۇيرۇيتتى. ئۆزۈمبۇ بۇ كۈنلەردە ئىبادەت ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئۇنۇتاتتى. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا باشقا كۈنلەردىكىدىن بەك ئىبادەتكە بېرىلەتتى» (مۇسلىم رىۋايىتى).

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا يەنە مۇنداق دەيدۇ: «رامزاننىڭ ئاخىرقى ئونى يېتىپ

كېلىشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىرىدىن ئۇزاقلىشىپ، ئىبادەت بىلەنلا مەشغۇل بولاتتى، كېچىلىرى ئۇخلىمايتتى، ئائىلىسىدىكىلەرنى كېچىلىرى ئىبادەت قىلىشقا ئۇيغىتاتتى» (بۇخارى رىۋايىتى).

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «رەسۇلۇللاھ رامزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا ئېتىكاپ قىلاتتى ۋە رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىنىڭ تاق كېچىلىرىدە قەدىر كېچىسىنى تېپىشقا تىرىشىڭلار! دەپ مۇسۇلمانلارنى تەشەببۇس قىلاتتى» (بۇخارى رىۋايىتى).

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «مەن رەسۇلۇللاھتىن، ئەگەر مەن قەدىر كېچىسىنىڭ بولىدىغان ۋاقتىنى بايقىسام، بۇ كېچىدە نېمە دەپ دۇئا قىلسام بولىدۇ؟» دەپ سورىدىم، ئۇمۇ مۇنۇ دۇئانى ئۆگەتكەن: **اللَّهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي** يەنى «ئى ئاللاھ! سەن ھەقىقەتەن گۇناھلارنى ئەپۈ قىلىدىغان ۋە ئەپۈ قىلىشنى ياقتۇرىدىغان ئىلاھمىسەن، گۇناھلىرىمنى ئەپۈ قىلغايىسەن» (تىرمىزى رىۋايىتى).

قەدىر كېچىسىنىڭ پەزىلەتلىرى

ئاللاھ تائالا قەدىر كېچىسىنى ئۇلۇغ قىلىپ، ئۇنى رامزاننىڭ باشقا كېچىلىرىدىن ئالاھىدە شەرەپلىك ۋە خەيرلىك قىلىپ بەلگىلىدى. چۈنكى بۇ كېچە قۇرئان كەرىمنىڭ نۇرى تۇنجى قېتىم يەرشارىدا پارلاشقا باشلىغان بىر كېچە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ كېچىنىڭ رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدىكى تاق كېچىلەرنىڭ بىرىدە بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن ۋە بۇ كېچىنى تېپىش ئۈچۈن رامزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا ئۇخلىماي ئىبادەت قىلىشقا تەشەببۇس قىلغان ھەم ئۆزىمۇ شۇنداق قىلغان. چۈنكى بۇ كېچىدە قىلىنغان ئەمەل-ئىبادەتلەر پەزىلەتتە ۋە ساۋابتا مىڭ ئايلىق ئەمەل-ئىبادەتتىن ئارتۇقتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿قەدىر كېچىسى (پەزىلەت ۋە ساۋابتا) مىڭ ئايدىن ئارتۇقتۇر﴾ دەيدۇ (قەدىر سۈرىسى 3-ئايەت).

دېمەك، قەدىر كېچىسى مىڭ ئايغا تەڭ بولغان ئىكەن، ئۇ بىر ئىنساننىڭ ئۆمرىدىن 83 يىلغا تەڭ بولغان بولىدۇ. ئەگەر بىر ئىنسان 83 يىل ھەمىشە ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولغان تەقدىردىمۇ، بىرىمىزنىڭ قەدىر كېچىسىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگىنىمىزنىڭ ساۋابى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا 83 يىللىق ئىبادەتتىن ئەۋزەلدۇر، ئەلۋەتتە.

شۇبھىسىزكى، قۇرئان كەرىمنىڭ پارلاق نۇرى ئىسانىيەتنىڭ قەلبلىرىگە نۇر چىچىشقا باشلىغان بۇ كېچە، باشقا ھەرقانداق كېچىلەردىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىكتۇر. ھېچقانداق

كېچە ئۇنىڭغا تەڭ بولالمايدۇ. لېكىن شۇنى ياخشى بىلىش كېرەككى، ھەرقانداق ئۇلۇغ ئاينىڭ، ھەرقانداق ئۇلۇغ كۈن ياكى كېچىنىڭ ۋە ھەرقانداق ئۇلۇغ سائەتنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ياخشىلىقلىرى، پەقەت ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقىنى بىلىپ، ئۇنى قەدىرلەپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنغان كىشىلەر ئۈچۈندۇر. ئەمما بۇ كېچىنى قەدىرلەمەي، ئۆزىنىڭ غەپلەت ئۇيقۇسىدا جىمىقىپ قالغان كىشىلەر ئۈچۈن بۇ كېچىنىڭ باشقا كېچىلەردىن ھېچبىر پەرقى يوقتۇر.

قەدىر كېچىسى ئىسلام مىللىتىگە بېرىلگەن ئىمتىياز دۇر

ئىمام خەتتابىي قەدىر كېچىسىنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئىسلام مىللىتىگە مەخسۇس ئاتا قىلىنغان بىر كاتتا ئىمتىياز ئىكەنلىكىگە پۈتۈن ئىسلام ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بولغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا بۇ كېچىنى قۇرئان كەرىم بىلەن شەرەپلەندۈردى. قۇرئان كەرىم بولسا، ئىسلام مىللىتىنىڭ ئەڭ مۆۋۋەر دەستۇرىدۇر. ئىمام ماللىك ئۆزىنىڭ «ئەلمۇۋتتە» ناملىق ئەسىرىدە مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىدىن بۇرۇن ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ ياشىغان ئۆمۈرلىرى كۆرسىتىلگەندىن كېيىن، ئۇ، ئۆزىنىڭ ئۈممەتلىرىنىڭ ئۆمۈرىنىڭ بۇرۇنقىلارنىڭ ئۆمۈرىگە نىسبەتەن قىسقا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۈممەتلىرىنىڭ بۇ قىسقا ئۆمۈرىدە بۇرۇنقىلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى قىلالمايدىغانلىقىدىن ئەنسىرىگەندە، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئۈممىتىگە مىڭ ئايدىن ياخشى بولغان قەدىر كېچىسىنى ئاتا قىلغان» («ئەلمۇۋتتە» دىن).

ئاللاھ تائالا بۇ كېچىنىڭ قايسى كېچىدە ئىكەنلىكى ۋاقتىنى بىزگە مەلۇم قىلمىغان. بۇ، كىشىلەر شۇ كېچىنى تېپىش مەقسىتى بىلەن رامزان كېچىلىرىنىڭ ھەممىسىدە ئىبادەتكە بېرىلسۇن ئۈچۈن ئىدى. شۇنىڭدەك ئاللاھ تائالا جۈمە كۈنىدىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەتنى ۋە قۇرئان كەرىمدىكى ئۇنى ئوقۇپ نېمە تىلىسە بېرىلىدىغان ئىسمۇلئەزەمنى بىزگە بىلدۈرمىگەن. بۇمۇ كىشىلەرنىڭ دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەتنى ۋە ئىسمۇلئەزەمنى تېپىش ئۈچۈن ھەرۋاقت دۇئا قىلسۇن ۋە قۇرئان كەرىم ئوقۇسۇن ئۈچۈن ئىدى. ئەگەر قەدىر كېچىسىنىڭ ۋاقتى، دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت ۋە ئىسمۇلئەزەم ئېنىق بىلدۈرۈلگەن بولسا ئىدى، كىشىلەر قەدىر كېچىسىدىنلا ئىبادەت قىلىشقا، شۇ سائەتتىلا دۇئا قىلىشقا، ئىسمۇلئەزەمنىلا ئوقۇشقا ئۈگىنىۋېلىپ، باشقىلىرىغا ئەھمىيەت بەرمىگەن بولاتتى.

ئىمام ئىبنى ھەجەر قەدىر كېچىسىدە بولىدىغان ئالامەتلەرنى بايان قىلىپ مۇنداق

دەيدۇ: «قەدىر كېچىسىنىڭ ئەتىگىنىدە قۇياش شۇلىسىز چىقىدۇ» («فەتھۇلبارى» دىن).
ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «قەدىر كېچىسىدە
ئاسمان تىپ-تىپ، سۈپ-سۈپ، سۈزۈك بولىدۇ، ھاۋا ئىسسىقۇمۇ ئەمەس سوغۇقمۇ ئەمەس نورمال
بولىدۇ» (ئەھمەد رىۋايىتى).

«رۇھۇلبايان» ناملىق تەپسىرنىڭ ئاپتورى ئىبنى خۇزەيمەنىڭ پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ بىر ھەدىسنى بايان قىلىدۇ: «قەدىر كېچىسىدە
يەر يۈزىگە تارقىلىدىغان پەرىشتىلەرنىڭ سانى ئۇششاق تاشلارنىڭ سانىدىنمۇ كۆپ
بولىدۇ» («فەتھۇلبارى» دىن).

فىتىر سەدىقىسى (سەدەقايى پىتىرى) ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى

فىتىر سەدىقىسى (ياكى سەدىقايى فىتىرى) رامىزان روزىسى ۋە ھېيت خوشاللىقى سەۋەبى بىلەن پېقىرلارغا بېرىش بەلگىلەنگەن سەدىقە بولۇپ، خۇددى نامىزنىڭ نۇقسانلىرىنى سەجدە سەھۋى تولۇقلىغاندەك، فىتىر سەدىقىسىمۇ رامىزان روزىسىنى تۇتۇش جەريانىدىكى نۇقسانلارنى تولۇقلايدۇ.

فىتىر سەدىقىسى بېرىش ۋاجىب بولغانلار

فىتىر سەدىقىسىنى بېرىش مەيلى چوڭ بولسۇن، مەيلى ئەمدىلا تۇغۇلغان بۇۋاق بولسۇن، مەيلى باي بولسۇن، مەيلى كەمبەغەل بولسۇن ھەر قانداق مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە ۋاجىبتۇر. مۇسۇلمان ئادەم بۇ سەدىقىنى ئۆزى ۋە ئۆزىنىڭ كاپالىتىدىكى ئائىلە ئەزالىرى، ئاتا - ئانىسى قاتارلىق ھەر بىر كىشى ئۈچۈن بېرىدۇ.

فىتىر سەدىقىسىنى بېرىش ۋاقتى

فىتىر سەدىقىسى روزى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ئەتىگىنى تاڭ ئېتىشى بىلەن ۋاجىب بولىدۇ. ئۇنى ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن بېرىش ئەۋزەل. ھېيت كۈنلىرى ئىچىدە بەرسىمۇ ياكى رامىزان ئىچىدە بەرسىمۇ بولىدۇ.

فىتىر سەدىقىسىنىڭ مىقدارى قانچىلىك؟

فىتىر سەدىقىسىنىڭ مىقدارى يېرىم سا⁽¹⁾ (بىر كىلو 625گرام) بۇغداينىڭ ئۆزى ياكى خەلق پۇلىدىكى قىممىتىدۇر.

فىتىر سەدىقىسى بېرىلىدىغانلار

فىتىر سەدىقىسى زاكات ئېلىشى دۇرۇس بولغان كىشىلەرگە بېرىلىدۇ.

فىتىر سەدىقىسىنى بەرمىگەن كىشىنىڭ روزىسى قانداق بولىدۇ؟

فىتىر سەدىقىسى روزىدىن ئايرىم بىر ئىبادەت بولۇپ، فىتىر سەدىقىسى بەرمىگەن كىشىنىڭ تۇتقان روزىسى دۇرۇس، بىراق فىتىر سەدىقىسىنى ئادا قىلمىغىچە بۇ سەدىقە ئۇ كىشىنىڭ ئۈستىدە قەرز بولۇپ قالىدۇ. روزىسىغا دەخلى يەتمەيدۇ.

(1) سا - قەدىمقى ئۆلچەكلەردىن بولۇپ، ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، بىر سا 3 كىلو 250 گراممغا تەڭ.

ئالتىنچى بۆلۈم

ئېتىكاپ توغرىسىدا

ئېتىكاپنىڭ ۋە ئۇنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى

ئېتىكاپ - ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش نىيىتى بىلەن مەسجىد تە ئولتۇرۇش دېمەكتۇر.

ئېتىكاپنىڭ بۇيرۇلۇشى

ئېتىكاپ قىلىشنى دەسلەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشلىغان. ئۇ، ھەر يىلى رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە مەسجىد تە ئۆزى يالغۇز ئولتۇرۇپ ئېتىكاپ قىلاتتى. كېيىن ئۇنىڭ ئاياللىرى، ئاندىن ساھابىلار ئېتىكاپ قىلىشقا باشلىغان. شۇنداق قىلىپ، ئېتىكاپ ئىسلام دىنىدا ئەڭ پەزىلەتلىك ئەمەللەردىن بولۇپ ئورۇن ئالغان. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئېتىكاپنى قوللاپ، قۇۋۋەتلەپ ئۇنىڭ شەرتلىرى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «مەسجىد تە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا، (كۈندۈزى بولسۇن، كېچىسى بولسۇن) ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار» (بەقەرە سۈرىسى 187 - ئايەت).

ئېتىكاپ ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش مەقسىتى بىلەن، پۈتۈن دۇنيالىق ئىشلاردىن قول ئۈزۈپ، مەسجىد تە ئولتۇرۇپ تۈرلۈك ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدىغان ئىبادەتتۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر يىلى رامزاننىڭ ئاخىرقى ئوندا ئېتىكاپ قىلاتتى. ئۇ، ۋاپات بولۇش ئالدىدىكى يىلقى رامزاندا 20 كۈن ئېتىكاپ قىلغان ئىدى» (بۇخارى رىۋايىتى).

ئىمام ئەنئەنى مۇنداق دېگەن: «ئېتىكاپ قىلغان كىشى، خۇددى پادىشاھتىن سورايدىغان ھاجىتى بولغانلىقتىن، ئۇنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تەلمۈرۈپ، ھاجىتىم راۋا بولمىغىچىلىك ھېچ كەتمەيمەن دەپ تۇرۇۋالغان كىشىگە ئوخشاش بولۇپ، ئۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيلىرىدىن بىرى بولغان مەسجىد تە ئولتۇرىدۇ ۋە گۇناھلىرىم مەغپىرەت قىلىنىپ، ھاجەتلىرىم راۋا بولمىغىچىلىك مەسجىد تەن چىقمايمەن، دەپ ئېتىكاپقا داۋام قىلىدۇ» («ئەلئىختىيار» دىن).

ئېتىكاپنىڭ پەزىلەتلىرى

ئېتىكاپنىڭ پەزىلەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. شۇڭا ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

ھاياتنىڭ ئاخىرىغىچىلىك ھېچ تەرك قىلمىغان، ئۇ ھاياتنىڭ ئاخىرقى يىلى ئېتىكاپتا كۆپرەك ئولتۇرغان. بۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە ئېتىكاپنىڭ ئەھمىيىتىنى تېخىمۇ ئېنىق بىلدۈرگەن. چۈنكى ئىنسان تۇرمۇشنىڭ تەلەبلىرى ۋە غەپلەتلەر سەۋەبى بىلەن گاھدا ئاللاھ تائالادىن ئۇزاقلىشىپ قالىدۇ، ئاخىرەتلىك ئۈچۈن تەبىئىيلىق كۆرۈش ئىشلىرىغا ئەھمىيەت بەرمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئېتىكاپ قىلىش بۇنداق كىشىلەرنىڭ ئاللاھ تائالا تەرەپكە قايتىشى ۋە دۇنيانىڭ توڭمەيدىغان مەشغۇلاتلىرىدىن بىرئاز بولسىمۇ ئازات بولۇپ، ئۆزىنىڭ مەنئىيىتىنى كۈچەيتىشى ھەم يۈكسەلدۈرۈشى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەتتۇر.

ئېتىكاپنىڭ تۈرلىرى

ئېتىكاپ ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇنىڭ بىرى: سۈننەت بولغان ئېتىكاپ. يەنە بىرى، ۋاجىب بولغان ئېتىكاپتۇر.

1- سۈننەت بولغان ئېتىكاپ- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزىغا ۋارىسلىق قىلىپ، ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش مەقسىتى بىلەن قىلىنىدىغان ئىختىيارى ئېتىكاپتۇر. بۇ ئېتىكاپ ئۇمۇمەن، رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە قىلىنىدۇ. باشقا كۈنلەردە قىلىسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاساسەن، رامزاندا ئېتىكاپ قىلاتتى، ئۇنىڭ شەۋۋال ئېيىدا ئېتىكاپ قىلغانلىقىمۇ رىۋايەت قىلىنغان.

2- ۋاجىب بولغان ئېتىكاپ- ئېتىكاپ قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئاتىۋاتقان سەۋەبتىن ۋاجىب بولىدىغان ئېتىكاپ دېمەكتۇر. مەسىلەن: كىشىنىڭ ئۆز ئۆزىگە: «ئەگەر مەن بۇ كېسەلدىن ساقايىسام ئاللاھ تائالا ئۈچۈن مانچە كۈن ئېتىكاپ قىلىمەن ياكى بۇ ئىتھاندىن قازانسام ئاللاھ تائالا ئۈچۈن مانچە كۈن ئېتىكاپ قىلىمەن» دېگەنگە ئوخشاش ۋەدە بېرىشى ئارقىلىق بۇ ئېتىكاپنى ئورۇنلاش ئۇنىڭ ئۈستىگە ۋاجىب بولىدۇ. ۋاجىبىنى تەرك ئەتكەن كىشى پەرزىنى تەرك ئەتكەنگە ئوخشاش گۇناھكار بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ئۇلار ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىبادەتلىرىنى ئادا قىلسۇن﴾ دەپ ئەمىر قىلىدۇ (مەج سۈرىسى 29- ئايەت).

ئېتىكاپنىڭ شەرتلىرى

ئېتىكاپنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1- مەسجىدتە ئولتۇرۇش

ئېتىكاپنى جامائەت توپلىشىپ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولغان مەسجىدتە

قىلىش شەرتتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿سەلەر مەسجىدلەردە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا...﴾ دېگەن سۆزى ئارقىلىق ئېتىكاپنىڭ مەسجىدلەردە قىلىنىدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلماقتا. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئېتىكاپنى ھەمىشە مەسجىدە قىلاتتى. شۇڭا ئېتىكاپنى ئەلەرنىڭ مەسجىدلەردە قىلىشى شەرتتۇر، ئۇنى ئۆيدە قىلىشقا بولمايدۇ. ئەمما ئايال كىشىلەر ئېتىكاپنى ئۆز ئۆيلىرىدە قىلىدۇ، چۈنكى ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئاياللارنىڭ مەسجىدلەردە ئېتىكاپ قىلىشى مەكرۇھتۇر. ئەمما شاپىئىي مەزھىبىگە كۆرە، ئايال كىشىمۇ مەسجىدە قىلىدۇ. ھەنبەلىي مەزھىبىگە كۆرە، ئايال كىشىنىڭ ئېرى بىلەن بىرگە مەسجىدە ئېتىكاپ قىلىشى جائىزدۇر. قانچىلىك ئۇلۇغ مەسجىدە قىلىنغان ئېتىكاپنىڭ قەدرى شۇنچىلىك ئۇلۇغ بولىدۇ. مەسىلەن: مەسچىدى ھەرەمدە قىلىنغان ئېتىكاپ، باشقا ئادەتتىكى مەسجىدلەردە قىلىنغان ئېتىكاپلاردىن ئۇلۇغ ۋە پەزىلەتلىك بولىدۇ، ساۋابىمۇ كۆپ بولىدۇ.

2 - ئېتىكاپنى نىيەت قىلىش

ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردە نىيەت قىلىش شەرت بولغىنىدەك، ئېتىكاپ قىلىش ئۈچۈنمۇ نىيەت قىلىش شەرتتۇر. نىيەتنىڭ شەرت قىلىنىشى ئىبادەتلەرنى ئادەتلەردىن پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى كىشىلەر ئادەتتە باشقا مەقسەتلەر ئۈچۈنمۇ مەسجىدلەردە ئولتۇرىدۇ. ئۇلارنى مەسجىدە ئولتۇرغىنى ئۈچۈنلا ئېتىكاپ قىلغۇچىلار دېيىشكە بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەمەللەرنىڭ مەقبۇل بولۇشى پەقەت نىيەتلەر بىلەن بولىدۇ، ھەر كىشى ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

3 - ئېتىكاپتا روزا تۇتۇش

رامزاندا ئېتىكاپ قىلغان كىشى زادى روزا تۇتماي قالمايدۇ، ئەلۋەتتە. ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، رامزاندىن باشقا ۋاقىتلاردا ئېتىكاپ قىلغان كىشىنىڭمۇ، ئەگەر قىلماقچى بولغان ئېتىكاپنىڭ تۈرى ۋاجىب بولغان ئېتىكاپلاردىن بولسا روزا تۇتۇشى شەرتتۇر. ئەگەر ئېتىكاپنىڭ تۈرى سۈننەت بولغان ئېتىكاپلاردىن بولسا، ئۇنىڭدا روزا تۇتۇش شەرت ئەمەس، بىراق تۇتۇش ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزىسىز ئېتىكاپ قىلغان ئەمەس. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىتىكاپتىكى كىشىنىڭ كېسەل يوقلىشى، جىنازە نامىزىغا بېرىشى، ئايالنى تۇتۇشى ياكى يېقىنچىلىق قىلىشى، تەبىئىي ئېھتىياجىدىن (بەنى تەرەتكە بېرىشتىن ياكى ئېھتىلام بولۇپ قالغان بولسا غۇسلە قىلىشتىن) باشقا ھاجەتلەر ئۈچۈن مەسجىدىن چىقىشى مەنئى قىلىنىدۇ. ئېتىكاپ پەقەت روزا تۇتۇش بىلەن

بولدۇ. ئېتىكاپ پەقەت چوڭ مەسجىدلەردە قىلىنىدۇ» (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى).

4 - ئاياللارنىڭ ھەيز ۋە نەپاسلاردىن پاك بولۇشى

ئېتىكاپ قىلماقچى بولغان ئاياللارنىڭ ھەيز ۋە نەپاسلاردىن پاك بولۇشى شەرتتۇر. ئەگەر ئاياللار ئېتىكاپ ئەسناسىدا ھەيز كۆرۈپ قالسا ياكى تۇغسا، ئېتىكاپتىن ھامان چىقىپ كېتىدۇ ۋە كېيىن پاك بولغاندا خالسا ئېتىكاپنى كەلگەن يېرىدىن داۋام قىلىدۇ. شۇنىڭدەك ئېتىكاپتا ئولتۇرغان كىشى ئەگەر ئېھتىلام بولۇپ قېلىپ، مەسجىد تە غۇسلە قىلىدىغان جاي بولمىسا، مەسجىدىن چىقىپ، يۇيۇنۇپ كېلىدۇ ۋە ئېتىكاپنى كەلگەن يېرىدىن داۋام قىلىدۇ.

ئېتىكاپنى بۇزىدىغان ئامىللار

ئېتىكاپنى بۇزىدىغان ئامىللار تۆۋەندىكىچە:

1 - جىنسى مۇناسىۋەتتە بولۇش

ئېتىكاپتا بولغان كىشىنىڭ جىنسى مۇناسىۋەتتە بولۇشى ئېتىكاپنى بۇزىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەلەر مەسجىدلەردە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا، ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار﴾ (بەقەرە سۈرىسى 187 - ئايەت).

2 - ئەقلىدىن ئايرىلىش

ساراڭ بولۇش، ئايلىنىش ياكى مەس بولۇش سەۋەبىدىن ئەقلىنى يوقاتقان كىشىنىڭ ئېتىكاپى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى ئېتىكاپ ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق ئىبادەتنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئەقىل - ھۇشنىڭ جايىدا بولۇشى شەرتتۇر.

3 - ئاياللارنىڭ ھەيز كۆرۈشى ياكى تۇغۇشى

ئاياللارنىڭ ئېتىكاپ ئەسناسىدا ھەيز كۆرۈپ قېلىشى ياكى تۇغۇشى ئېتىكاپنى بۇزىدۇ. چۈنكى ھەر قانداق ئىبادەتنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن پاكلىق شەرت بولغاندەك، ئېتىكاپنىڭ داۋام قىلىشى ئۈچۈنمۇ ئاياللارنىڭ پاك بولۇشى شەرتتۇر.

4 - ئېھتىلام

ئېتىكاپتا ئولتۇرغان كىشىنىڭ ئايالىنى سۇيۇشى ياكى قۇچاقلىشى نەتىجىسىدە ئېھتىلام بولۇشى ئېتىكاپنى بۇزىدۇ. ئەگەر يۇقىرىقى مۇقەددىمىلەرنى ئىشلىمەستىن، ئىختىيارسىز ھالدا ئېھتىلام بولغان بولسا ئېتىكاپ بۇزۇلمايدۇ. شۇنىڭدەك گەرچە ئايالىنى قۇچاقلىغان بولسىمۇ ئېھتىلام بولمىغان بولسا يەنە ئېتىكاپ بۇزۇلمايدۇ.

تەبىئىي ئېھتىياجىڭىزدا تاشقىرى ئادەتتىكى ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن مەسجىدىن سىرتقا چىققان كىشىنىڭ ئېتىكاپى بۇزۇلدى. چۈنكى ئېتىكاپنىڭ تەقەززاسى مەسجىد تەۋرۈشىنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەمما بىرەر كىشىنىڭ ھاياتىنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزۇش ياكى ئۆزىنىڭ ھاياتىنى خەتەردىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن مەسجىدىن چىققان كىشىنىڭ ئېتىكاپى بۇزۇلمايدۇ. شۇنىڭدەك ئەگەر ئۆزى ئولتۇرغان مەسجىد جۈمە نامىزى ئوقۇلمايدىغان مەسجىدلەردىن بولغان بولسا، ئېتىكاپ قىلغان كىشىنىڭ مەسجىدىن چىقىپ، جۈمە نامىزىنى ئوقۇشى بىلەن قىلغان ئېتىكاپى بۇزۇلمايدۇ. چۈنكى جۈمە نامىزىنى ئوقۇش پەرز، ئېتىكاپ قىلىش بولسا سۈننەتتۇر. پەرزنى ئورۇنلاش سۈننەتنى ئورۇنلاشتىن مۇھىمدۇر، ئەلۋەتتە.

ئېتىكاپ قىلغان كىشى ئۈچۈن مۇستەھەب بولغان ئىشلار

ئېتىكاپ قىلىشتىن مەقسەت ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ۋە ئاللاھتىن ھاجەتلىرىنى سوراپ ھەل قىلىش ئۈچۈن ئۆزىنى مەسجىدكە بەنت قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىكەن، ئېتىكاپ قىلغان كىشىنىڭ بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ناماز ئوقۇش، قۇرئان كەرىم تىلاۋەت قىلىش، ئىستىغفار ئېيتىش (يەنى تەۋبە قىلىش)، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتىش، بىلىم ئۈگىنىش قاتارلىق ئىبادەتلەر بىلەن كۆپ شۇغۇللىنىشى مۇستەھەپتۇر.

ئېتىكاپ قىلغان كىشى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

ئېتىكاپ قىلغان كىشىنىڭ ئېلىم-سېتىم ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىشى مەنئى قىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك ئېتىكاپ قىلغان بولسۇن ياكى قىلمىغان بولسۇن ھەرقانداق كىشىنىڭ مەسجىدنىڭ ئىچىدە ئېلىم-سېتىم ئىشلىرىنى قىلىشى مۇتلەق ھارامدۇر. چۈنكى مەسجىدلەر ئاللاھ تائالغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن بىنا قىلىنغان مۇبارەك جايلاردۇر. بۇ جايلاردا دۇنيالىق سودىلارنى قىلىش خاتادۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «مەسجىدكە بىر نەرسە ئېلىش ياكى سېتىش بىلەن سودا قىلغان كىشىنى كۆرسەڭلار، ئۇلارغا "سوداڭلارغا ئاللاھ تائالا بەرىكەت بەرمىسۇن!"، مەسجىدلەر تىجارەت قىلىش ئۈچۈن بىنا قىلىنغان ئەمەس" دەڭلار» (تىرمىزى رىۋايىتى).

ئاياللار نەدە ئېتىكاپ قىلىدۇ؟

ئاياللار ئېتىكاپ قىلماقچى بولسا، ئۇنى نەدە ئولتۇرۇپ قىلىدۇ دېگەن مەسىلە ھەققىدە

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى ئىختىلاپ قىلىشقان. ھەنەفىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەبلەرگە كۆرە، ئايال كىشىمۇ ئېتىكاپنى مەسجىد تە قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿سېلەر مەسجىدلەردە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان ۋاقتىڭلاردا...﴾ دېگەن سۆزى ئېتىكاپنى ئەر بولسۇن ياكى ئايال بولسۇن ھەرقانداق كىشىنىڭ پەقەت مەسجىد تە قىلىشى لازىم ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، ئايال كىشى ئېتىكاپنى ئۆز ئۆيىدە قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ مەسجىدلەردە ئېتىكاپ قىلىشى مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېتىكاپتىن مۇھىم بولغان بەش ۋاخ نامازلارنىمۇ ئاياللارنىڭ ئۆز ئۆيلىرىدە ئوقۇشىنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ: «ئاياللار ئەگەر بىلسە، ئۇلار ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (مەسجىدلەرگە بارغىنىدىن) ياخشىدۇر» دېگەن. بۇ مەسىلىدە ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرۈشى بويىچە ئەمەل قىلىنىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېتىكاپ قىلماقچى بولغاندا، ئۇنىڭ ئاياللىرىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئېتىكاپ قىلماقچى بولغىنى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نۆۋەتتىكى ئېتىكاپنى تەرك قىلىپ، كېيىن شەۋۋال ئېيىدا قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. بۇ ھەدىسمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللارنىڭ مەسجىدلەردە ئېتىكاپ قىلىشىنى ياقتۇرماغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

روزا ھەققىدە كۆپرەك سورىلىدىغان

سۇئاللارغا جاۋابلار

- 1- روزا تۇتۇش ئۈچۈن كالىندار ئەمەس، بەلكى ئاي كۆرۈش ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.
- 2- رامىزان روزىسىغا تاڭ يۇرۇشتىن ئاۋۋال نىيەت قىلىش شەرتتۇر.
- 3- نىيەتنى ئېغىز ئارقىلىق ئىپادىلەش شەرت ئەمەس، بەلكى دىلدا نىيەت قىلىش يېتەرلىكتۇر.
- 4- نەپلى روزا ئۈچۈن شۇ كۈننىڭ پېشىن ۋاقتىگىچىلىك نىيەت قىلىسىمۇ يېتەرلىكتۇر.
- 5- ئاز مىقداردا بىرنەرسە يېيىش بىلەنمۇ، ھەتتا بىرەر دانە نۇقۇت ياكى بىر تامچە يامغۇرنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كېتىشى بىلەنمۇ روزا بۇزۇلىدۇ.
- 6- روزا تۇتقىنى ئېسىدە يوق ھالدا بىرنەرسە يەپ، ئىچىپ قويغان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.
- 7- روزا تۇتقان كىشىنىڭ گېلىغا چىۋىن ياكى چاڭ- توزان كىرىپ كەتسىمۇ، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.
- 8- ئۆزىگە ئەتىر چېچىش ياكى گۈللەرنى پۇراش بىلەن روزا بۇزۇلمايدۇ.
- 9- ئۇششاق تاش ياكى كىچىك چالما چاغلىق نەرسىلەرنى يۇتۇپ سالغان كىشىنىڭمۇ روزىسى بۇزۇلدىمۇ ۋە ئۇنىڭغا بىر كۈنلۈك قازا لازىم كېلىدۇ.
- 10- ھامىلدار ۋە بالا ئېمىتىدىغان ئاياللار ئەگەر روزا تۇتسا ئۆزلىرىنىڭ ياكى بالىلىرىنىڭ ساقلىقىغا زىيانلىق بولۇشىدىن قورقسا روزا تۇتمايدۇ ۋە كېيىن قازاسىنى تۇتىدۇ.
- 11- رامىزان كۈندۈزىدە ئېھتىلام بولۇپ قالغان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ. ئۇنىڭغا غۇسۇل قىلىش پەرز بولىدۇ. شۇھامان غۇسۇل قىلىسىمۇ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.
- 12- روزا تۇتۇش كۈنىنىڭ دۆلەت تەرەپتىن بەلگىلىنىشى شەرت ئەمەس، بەلكى

ئايىنى كۆرگەن كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى پەرزدۇر.

13 - شەك كۈنىدە (يەنى كىشىلەر شەبانغا تەۋەمۇ ياكى رامزانغىمۇ دەپ شەك قىلىپ قالىدىغان كۈن - شەبانىڭ 30 - كۈنىدە) روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر.

14 - دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرىدە روزا تۇتۇشقا ئادەتلەنگەن كىشىنىڭ روزا تۇتىدىغان كۈنى شەك كۈنىگە توغرا كېلىپ قالغان بولسا، بۇ كۈنىدە روزا تۇتۇشى مەكرۇھ سانالمايدۇ.

15 - رامزان كۈندۈزىدە ئىختىيارسىز قۇسقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ. ئەمما قەستەن قۇسقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ.

16 - رامزان كۈندۈزىدە قان ئالدۇرغان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

17 - رامزان كۈندۈزىدە جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولغان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ ۋە تۆت مەزھەبىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە بۇنداق كىشىگە قازا بىلەن كاپارەت لازىم كېلىدۇ.

18 - كاپارەت - بىر قۇل ئازات قىلىش، ئەگەر تاپالمىسا ئىككى ئاي ئۈزۈمەي روزا تۇتۇش، ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىسە ئاتىش مىسكىنىگە بىرۋاخ تاماق بېرىشتىن ئىبارەتتۇر.

19 - رامزان كۈندۈزىدە يېيىش ياكى ئىچىش ئارقىلىق روزىسىنى بۇزغان كىشىگە ھەنەفىي مەزھىبى بويىچە قازا بىلەن كاپارەت لازىم كېلىدۇ.

20 - ھەيز ياكى تۇغۇت سەۋەبى بىلەن رامزان روزىسىنى تۇتالمىغان ئاياللار كېيىن روزىنىڭ قازاسىنى تۇتىدۇ. بىراق ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ.

21 - ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ روزا تۇتۇشى جائىز ئەمەس. تۇتقان تەقدىردىمۇ ھېسابلانمايدۇ.

22 - رامزان كۈندۈزىدە ھەيز كۆرگەن ياكى تۇغقان ئاياللارنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ. ئۇلار كېيىن قازاسىنى تۇتىدۇ.

23 - سۇھۇرلۇق يەۋاتقان ۋاقىتتا بامداتقا ئەزان ئوقۇلغان بولسا ھامان يېيىشنى توختىتىپ نىيەت قىلىش كېرەك. تۇتقان روزا دۇرۇستۇر.

24 - جىناھەتتىن پاك بولۇش ناماز ئوقۇش ئۈچۈن شەرتتۇر. ئەمما جىناھەت بىلەن روزا تۇتۇش دۇرۇستۇر.

25 - مۇساپىرلارنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت باردۇر. ئەمما نۇتقىنى ئەۋزەلدۇر.

26 - روزا تۇتماسلىق ئۈچۈن سەپەر مۇساپىسىنىڭ 90 كىلومېتىردىن كۆپ بولۇشى شەرتتۇر.

27 - روزا تۇتماسلىققا رۇخسەت قىلىنغان كېسەلنىڭ ئادەتتىكى باش ئاغرىقى، چىش ئاغرىقى ۋە كۆز ئاغرىقىغا ئوخشىغان يېنىك كېسەللەردىن بولماستىن، بەلكى روزا تۇتسا تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىدىغان ئېغىر كېسەللەردىن بولۇشى شەرتتۇر.

28 - زور قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كېلىدىغان سەپەرلەردە بولغان كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى مەكرۇھتۇر.

29 - رامىزان كۈندۈزىدە ئايالغا يېقىنچىلىق قىلغان كىشى ئەگەر بۇ ئىشنى ئايالنىڭ رازىلىقى بىلەن قىلغان بولسا، ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىگە كاپارەت كېلىدۇ. ئەگەر ئايالنىڭ ئىختىيارى بولماستىن مەجبۇرى قىلغان بولسا، ئەر كىشىگىلا كاپارەت لازىم كېلىدۇ.

30 - رامىزاننىڭ قازاسىنى تۇتۇشتا ئارقا - ئارقىدىن ئۈزۈمەي تۇتۇش شەرت ئەمەس. بەلكى پارچە - پارچە تۇتۇش بولىدۇ.

31 - كاپارەت پەقەت رامىزاننىڭ روزىسىنى قەستەن بۇزغانلىق ئۈچۈنلا لازىم كېلىدۇ. ئەمما كاپارەت روزىسى قازا روزا ۋە نەپلى روزىلارنى بۇزغانغا كاپارەت لازىم كەلمەيدۇ.

32 - نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتۇپ، ئۇنى بۇزغان كىشى ئۈچۈن ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، قازا لازىم كېلىدۇ. ئەمما باشقا ئۈچ مەزھەبىگە كۆرە، بۇ روزا ئىختىيارى روزا بولغانلىقتىن قازا لازىم كەلمەيدۇ.

33 - روزا ھېيتىنىڭ بىرىنچى كۈنىدە ۋە قۇربان ھېيتىنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن تۆتىنچى كۈنىگىچىلىك روزا تۇتۇش ھارامدۇر.

34 - يالغۇز جۈمە كۈنىدە ۋە يالغۇز شەنبە كۈنىدە روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر.

35 - ئىپتار قىلماستىن ئۇلاپ روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر.

36 - روزىدار كىشىنىڭ كۈندۈزدە ئايالنى سۈيۈشى روزىنى بۇزمايدۇ. ئۆزىنى تۇتالمايدىغان كىشىنىڭ ئايالنى قۇچاقلىشى مەكرۇھتۇر.

37 - روزا تۇتقان كىشىنىڭ كۈندۈزدە ئۆز تۈكرۈكىنى يۇتۇشى بىلەن روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

38 - روزا تۇتقان كىشىنىڭ كۈندۈزدە كۆزىگە سۈرمە تارتىشى ۋە دورا تېمىتىشى

بىلەن روزىسى بۇزۇلمايدۇ. شۇنىڭدەك داۋالاش مەقسىتى بىلەن بەدىنىگە ئۈكۈل
سالدۇرۇشى بىلەنمۇ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

39 - روزا تۇتقان كىشىنىڭ كۈندۈزدە ئېغىزغا، بۇرۇنغا ۋە قۇلقىغا دورا تېمىتىشى
بىلەن روزىسى بۇزۇلدى، شۇنىڭدەك ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى ئەۋرەت ئەزاسىغا
دورا قويۇشى بىلەنمۇ روزىسى بۇزۇلدى.

40 - روزا تۇتقان كىشىنىڭ كۈندۈزدە قايسى بىر سەۋەب بىلەن يۇيۇنۇشى بىلەن
ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

ئەرەبچە ئەسەرلەردىن:

1. الإختيار لتعليل المختار لإبن مودود الحنفي
2. التيسير في الفقه الأحناف للأستاذ محمد صادق القمحاوي
3. المفتاح شرح نور الإيضاح للأستاذ أبو يزيد شلي
4. أحكام الصيام للشيخ محمد علي الصابوني
5. يسئلونك في الدين والحياة للدكتور شرباصي

تۈركچە ئەسەرلەردىن:

ISLAM FIKHI ANSIKLOPEDISI .1

Prof. Dr. Vehbe Zuheyli

ISLAM ILMIHALI .2

Omer Nasuhi Bilmen

IBADETIN GETIRDIKLERI .3

Safvet Senih

مۇھەممەد يۇسۇف

ھەج ۋە ئۆمرە قوللانمىسى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ناھايتى شەپقەتلىك ۋە مېرىبان ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن

بارلىق ماختاشلار ۋە ئەڭ ئېسىل مەدھىيەلەر بىزلەرنى ئىسلام نۇرىغا ئېرىشتۈرۈش ئارقىلىق بىزگە نېمىتىنى تاماملىغان، ھەج ئىبادىتىنى ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق ئىبادەتلىرىدىن قىلىپ بېكىتىپ بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلىشنى ھەجنىڭ ئاساسلىق پەرزلىرىدىن قىلىپ بەلگىلىگەن ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشىۋاسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا «كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ ئىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۈگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ، ئورۇق تۈگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ» () دەپ بۇيرۇپ، خالىغان بەندىلىرىنى شۇ چاقىرىققا ئەگىشىپ ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا مۇيەسسەر قىلغۇچى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. دۇرۇد، دۇئا ۋە سالاملارمىز توغرا دىننىڭ يېتەكچىسى، ھەقىقەتنىڭ جاكارچىسى، ئىنسانىيەتنىڭ ئىپتىخارلىق ئۈلگىسى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرىغانلىرىنى، مەنى قىلغانلىرىنى ئىنسانىيەتكە تولۇق يەتكۈزۈش ئارقىلىق پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى شەرەپ بىلەن ئادا قىلغان، ھەج توغرىلىق: «ئى خالايق! ئاللاھ سىلەرگە ھەج قىلىشنى پەرز قىلدى، ھەج قىلىڭلار» دەپ بۇيرىغان، بۇيرۇپلا قالماستىن ھەج پائالىيەتلىرىنى ئەمەلى رەۋىشتە ئورۇنلاپ كۆرسىتىپ بەرگەن ۋە: «مەندىن ھەج قاندىلىرىنى ئۈگىنىۋېلىڭلار» دەپ تەلىم بەرگەن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن. تا قىيامەتكىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ئەگەشكەن مۆمىنلەردىن ئاللاھ تائالا رازى بولغاي.

مەلۇمكى، ئىسلام دىنىدا ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇس ئادا تېپىپ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن ئىككى چوڭ شەرت بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرىنچىسى، ئىبادەتلەرنى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلىگەن ھالدا خالىس نىيەت بىلەن قىلىش، ئىككىنچىسى، ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ئويغۇن شەكىلدە ئورۇنداشتۇرۇپ بۇ ئىككى شەرتنىڭ بىرەرسى تولۇق بولمىغان ئىبادەت بىكار دۇر.

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىشنىڭ سىستېمىلىرىنى ۋە قائىدە - تەرتىپلىرىنى ئۈگىنىش ئايرىم بىر پەرز دۇر. ھەج ئىبادىتىمۇ ئىسلام دىنىدىكى بەش چوڭ ئىبادەتنىڭ بىرى ۋە ئاللاھ تائالانى رازى قىلىش، ئۇنىڭ كەڭ مەغپىرىتىگە ھەم مۇكاپاتىغا ئېرىشىشنىڭ ئەڭ كاپالەتلىك يولىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «قوبۇل بولغان ھەج جىھادىتىن ئەۋزەلدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. قىلغان ھەجنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا

قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ھەج قائىدىلىرىنى پۇختا ئۆگىنىش، ئاندىن ئۇنى شۇ ئۆگەنگەن بويىچە ئادا قىلىش شەرتتۇر.

«ھەج پەرزىنى ئادا قىلمەن» دەپ بىر ئۆمۈر ئارزۇ تىلەك بىلەن يۈرۈپ، تاپقان - تەرگىنىنى بۇ يولغا ئاتىغاننىڭ سىرتىدا، پاسپورت ئالىمەن دەپ نەچچە يىل يۈگۈرۈش ئارقىسىدا مىڭبىر مۇشەققەتتە بۇ مۇقەددەس جايلارغا كېلىشكە مۇيەسسەر بولغان ھاجىلىرىمىزنىڭ ھەج قىلىش قائىدىلىرىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز ھالدا، «ھەرەمگە كەلدۇق، ھاجى بولدۇق» دەپ يۈرۈشى، قايسى پائالىيەتنى قانداق رەۋىشتە ئادا قىلىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلمەسلىكى ھەقىقەتەن ئېچىنىشلىقتۇر. ھەرەمگە كەلگەنلىك ھاجى بولۇش ئۈچۈن يېتەرلىك ئەمەس. ئاللاھ تائالانىڭ نەزەردە «ھاجى» بولۇش ئۈچۈن ھەجنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرىنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئۇنى جان - دىل بىلەن ئورۇنداش لازىم.

مەن بەزى ئۇيغۇرچە ھەج قوللانمىلىرىنى كۆردۈم. ئۇلارنىڭ بەزىسى ئىنتايىن چوڭ ھەجىملىك كىتاب بولغانلىقتىن، ھاجىلار ئۇنى كۆتۈرۈپ بولالمىغاننىڭ ئۈستىگە، تەلىماتلار ئىنتايىن كۆپ بولغاچقا، كىتابنىڭ ئاخىرىنى ئوقۇپ بولغىچە بېشىنى ئۇنتۇپ قالىدىكەن، كېرەك بولغان مەسىلىلەرنى ئىخچام ھالدا چۈشىنىلمەيدىكەن. بەزىسى ئىنتايىن قىسقا بولغانلىقتىن، ھەج ۋە ئۆمرە قائىدىلىرىنى ئۆگەنگۈچىلەرنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىدىكەن. شۇڭا مەن ئۇيغۇر ھاجىلىرىمىز ئۈچۈن چۈشىنىشلىك، ئاسان ھەم مۇناسىپ شەكىلدە بىر ھەج ۋە ئۆمرە قوللانمىسى يېزىپ چىقىش نىيىتىگە كەلدىم ۋە جانابى ئاللاھ تائالادىن ياردەم سوراپ بۇ ئىشقا باشلىدىم.

مۇھەممەد يۇسۇف

ھىجرىيە 1427 - يىل 3 - رامىزان

مىلادىيە 2006 - يىل 25 - سىنتەبىر

ھەجنىڭ پەرزلىكى

ھەج ئىبادىتى خۇددى ناماز، روزا، زاكاتقا ئوخشاش بۇرۇنقى ساماۋىي دىنلاردىمۇ بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمىي ئىبادەتتۇر. ھەج پائالىيەتلىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن باشلاپ ھازىرقى تەرتىبى بويىچە داۋام قىلغان بولسىمۇ، زامانلارنىڭ ئۆتىشى بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا خۇراپات ۋە بۇتپەرەسلىك ئادەتلىرى ئارىلىشىپ بۇزۇلۇشى تۈپەيلى بۇددىست ئەربەبلەر ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ شەكلىنىمۇ ئۆزگەرتىۋەتكەن. ھەتتا كەبىنىڭ ئىچىگە ھەر قەبىلە ئۆزلىرىنىڭ بۇتلىرىنى تىزىۋالغان. ئىسلام دىنى دۇنياغا كېلىپ، ھىجرىيەنىڭ 8 - يىلى (مىلادىيە 630 - يىلى) مەككە پەتھى قىلىنىپ مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا ئۆتكەندىن كېيىن، كەبىنىڭ ئىچىدىكى بۇتلار چىقىپ تاشلىنىپ كەبە تازىلىنىدۇ. شۇنىڭدىن بىر يىل كېيىن، ھىجرىيەنىڭ 9 - يىلى ھەج ئىسلام دىنىنىڭ 5 - پەرزى بولۇپ بەلگىلىنىدۇ ۋە ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى بولغان ھەنىفى (ھەق) دىنىدىكى ئەسلى شەكلىگە قايتۇرىلىدۇ. شۇندىن بىرى ھەج پائالىيەتلىرى شۇ بويىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە.

ئاللاھ تائالا ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىم ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشنى ئىقتىسادى يېتەرلىك بولۇپ، ھەج سەپىرىگە قادىر بولالغان مۇسۇلمان كىشىلەرگە پەرز قىلىپ بەلگىلىدى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿قادىر بولالغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى﴾. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق ئىبادەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئىسلام دىنى بەش نەرسىنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان، ئۇلار: ئاللاھ تائالادىن باشقا ئىلاھىي مەبۇد يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، روزا تۇتۇش، زاكات بېرىش ۋە بەيتۇللاھنى ھەج قىلىش». بۇ ھەدىستىن مەلۇمكى، قادىر بولالغان كىشىلەرنىڭ ئۆمرى ئىچىدە بىر قېتىم ھەج قىلىشى پەرزدۇر.

ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشنىڭ پەزىلەتلىرى

ھەج بىلەن ئۆمرە ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزەللىرىدۇر. چۈنكى ھەج ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئىقتىسادىي ھەم جىسمانىي ھەر ئىككى تەرەپتىن ئىبادەت قىلغان بولىدۇ. ئۇ پۇل - مال سەرپ قىلىش، سەپەر ئۈستىدە رىيازەت چېكىش، جاپا - مۇشەققەت تارتىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ.

ھەج بىلەن ئۆمرە گۇناھلارنىڭ، خاتالىقلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى، ئاللاھ تائالانىڭ يېقىنلىقىغا، رازىلىقىغا ۋە جەننەتتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەت ھەم ئۇلۇغ ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «كىمكى گۇناھ ئىشلىمەستىن ۋە يامان سۆز قىلماستىن ھەج قىلىدىكەن، ئۇ خۇددى ئانىسىدىن تۇغۇلغان كۈنىدىكىگە ئوخشاش بولۇپ قايتىدۇ». يەنە بىر ھەدىسىدە: «بىر ئۆمرەدىن يەنە بىر ئۆمرەگىچە بولغان ۋاقىت بۇ ئىككىسى ئارىسىدا ئىشلەنگەن گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ئۈچۈن يېتەرلىكتۇر. قوبۇل قىلىنغان ھەجنىڭ مۇكاپاتى جەننەتتۇر» دەپ كۆرسەتكەن.

ھەج كىملىرىگە پەرز بولىدۇ؟

ھەج قىلىش مەجبۇرىيىتىنىڭ يۈكلىنىشى ۋە ھەج قىلىشقا لايىقەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - مۇسۇلمان بولۇش مۇسۇلمان ئەمەسلەرگە باشقا ئىبادەتلەرمۇ پەرز بولمىغاندەك، ھەجىمۇ پەرز ئەمەستۇر، چۈنكى مۇسۇلمان بولمىغانلار ئىسلام ئىبادەتلىرىنى ئورۇنلاشقا لايىقەتلىك ئەمەس.

2 - ئەقىل - ھۇشى جايىدا بولۇش ساراڭلارغا، مەتولارغا ۋە ئەقلى - ھۇشى جايىدا بولمىغان ھەر قانداق كىشىگە ھەج قىلىش پەرز ئەمەستۇر.

3 - بالىغ بولۇش بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارغا ھەج قىلىش پەرز ئەمەس. ئوغۇللار 12 ياش بىلەن 15 ياش ئارىسىدا، قىزلار 9 ياش بىلەن 15 ياش ئارىسىدا بالاغەتكە يېتىدۇ.

4 - ھەج قىلىشقا قادىر بولۇش بىراۋنىڭ ھەج قىلىشقا قادىر بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەجنىڭ پەرز بولۇپ بۇيرىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەج چىقىملىرىغا، ئۇ ھەجگە بېرىپ كەلگۈچە ئۆيىدە قالغان بالا - چاقىلىرىنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىغا يەتكۈدەك ئىقتىسادقا ئىگە بولۇشى، تېنىنىڭ ساق بولۇشى، ھەج يولىنىڭ خاتىرجەم ۋە ئوچۇق بولۇشى، ئۆزى ھەم مال - مۈلكى زىيانغا ئۇچرىمايدىغان بولۇشى ۋە قەرزدار بولماسلىقى شەرتتۇر!

يۇقىرىقى شەرتلەر ئەر - ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە قارىتىلغان ئومۇمىي شەرتلەردۇر. ئەمما ئايال كىشى ئۈچۈن يەنە بىر شەرت بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ، ھەج سەپىرىگە ئاتلىنىپ تا ئۆيىگە قايتىپ كەلگەنگە قەدەر ئۇنىڭ يېنىدا مەھرىمى (ئېرى ياكى ئانىسى ياكى بېرە ئەر قېرىندىشى ياكى نىكاھى باغلانمايدىغان يېقىن توغقانلىرىدىن بىرى) نىڭ بىرگە بولىشىدۇر. ھەجىدە بىرگە ھەمراھ بولۇش ئۈچۈن يۇقىرىقى مەھرىملىرىدىن بىرەرسى بولمىغان ئايال كىشىگە ھەج پەرز ئەمەس. يات كىشىلەرنى يالغاندىن مەھرەم قىلىپ

ھەجگە كېلىش جائىز ئەمەس.

ھەج ئۆمۈر ئىچىدە پەقەت بىر قېتىملا قىلىش بىلەن ئادا تاپىدىغان پەرزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەج بىر قېتىملا قىلىندۇ، ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلىنغىنى نەپلىدۇر».

ھەج قاچان پەرز بولىدۇ؟

ھەج قىلىش شەرتلىرىگە توشقان كىشىنىڭ ھەجنى كېچىكتۈرمەستىن، دەرھال ئادا قىلىشى پەرزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەج قىلىش شەرتىگە توشقان كىشىنىڭ پەرز ھەجنى كېچىكتۈرۈشىنىڭ جائىز ئەمەسلىكى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا ئالدىراڭلار. چۈنكى سىلەر بېشىڭلارغا كېلىدىغانلارنى بىلمەيسىلەر». ئەمما بىر قېتىم ھەج قىلىپ بولغان كىشى ئۈچۈن قايتا ھەج قىلىش پەرز ئەمەس، بەلكى نەپلە (ئىختىيارىي ئىبادەت) دۇر. قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿قادر بولالغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىمۇ، ھەج قىلىش شەرتلىرىگە توشقان كىشىلەرنىڭ بۇ پەرزنى كېچىكتۈرمەستىن دەرھال ئورۇنلىشىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ، چۈنكى ئىنسان بېشىغا كېلىدىغانلارنى ۋە ئەنە نەپىلەر بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. شارائىت بىلەن ئىمكانىيەت ھەمىشە شۇنداق ھازىر بولۇپ تۇرماسلىقى مۇمكىن. شۇڭا ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا ئىمكانىيىتى تولۇقلىنىپ، شەرتلىرى ھازىر بولغان ئادەمنىڭ بۇ پەرزنى شۇ يىلى ھامان ئادا قىلىشى زۆرۈردۇر.

ھەج قىلىش ۋاقتى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: «ھەج ۋاقتى مەلۇم بىر قانچە ئايدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. بۇ مەلۇم بىر قانچە ئاي — شەۋۋال، زۇلقەئدە ۋە زۇلھەججە ئېيىنىڭ 10 - كۈنىگىچە بولغان ۋاقىتلاردۇر. ئەمما ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن مەلۇم ۋاقىت بەلگىلەنگەن ئەمەس، بەلكى ئۇنى يىلنىڭ قايسىبىر ئايلىرى ۋە كۈنلىرىدە قىلسا بولىدۇ.

ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىگە ئاتلىنىشتىن بۇرۇن قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار

ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىگە ئاتلانماقچى بولغان كىشى ئۈچۈن تۆۋەندىكىلەرنى ئورۇنلاش تەۋسىيە قىلىندۇ:

1 - ھەج ياكى ئۆمرە قىلماقچى بولغان ئادەمنىڭ بۇ ئىبادەتلەر بىلەن پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى مەقسەت ۋە غايە قىلىشى شەرتتۇر. بۇ دۇنيادا «ھاجى»

دېگەن ئاتاقنى ئېلىش ياكى دۇنيالىق مەنپەئەت كۆرۈشنى نىيەت قىلىپ بۇ سەپەرگە ئاتلانغانلار ئۆزلىرى مەقسەت قىلغان غايىسىگە يېتىشتىن باشقا ھېچنەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿قىلغان ياخشى ئەمەللىرى بىلەن پەقەت﴾ ھاياتى دۇنيانى ۋە ئۇنىڭ زىبۇ زىننىتىنى (يەنى دۇنيانىڭ نېمە تلىرىنى) كۆزلەيدىغان كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ئەجرىنى بۇ دۇنيادىلا تولۇق بېرىمىز، دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئەجرىدىن ھېچ نەرسە كېمەيتىلمەيدۇ. بۇنداق كىشىلەرگە ئاخىرەتتە دوزاختىن باشقا نەرسە يوقتۇر، ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى يوققا چىقىرىلىدۇ، قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى ھېسابقا ئېلىنمايدۇ.﴾

2 - بالا - چاقىلىرىغا شەرىئەت ئەھكاملىرىغا رىئايە قىلىش، ئاللاھ تائالا بۇيرىغانلارنى تولۇق ئورۇنلاش ۋە توسقانلىرىنى تەرك ئېتىش ھەققىدە ۋەسىيەت قىلىش.

3 - ئۈستىدە تۆلەشكە تېگىشلىك قەرزلەر بولسا تۆلەش، بالا - چاقىلىرى ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بىلەن رازىلىشىش. باشقىلاردىن ئېلىشى بولسا بالا - چاقىلىرىغا يېزىپ ۋە گۇۋاھچىلارنى گۇۋاھ قىلىپ قالدۇرۇش، ۋەسىيەتلىرى بولسا قىلىۋېلىش.

4 - ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرىنى ياخشى ئۆگىنىش، ھەج قوللانمىسىدىن بىرنى پۈتۈن سەپىرى بويىچە ئۆزىگە ھەمراھ قىلىش. بىلىمگەنلىرىنى بىلىگەنلەردىن سوراپ ئۆگىنىش.

5 - پۈتۈن گۇناھلىرى ۋە خاتالىقلىرى ئۈچۈن تەۋبە قىلىش. ھەقىقىي تەۋبە - گۇناھ ۋە يامان ئىشلاردىن قول ئۈزۈش ۋە ئۆتكەن گۇناھلىرىغا پۇشايماق قىلىش، شۇنداقلا گۇناھ ئىشلارنى قىلماسلىققا بەل باغلاشتۇر.

6 - ھەرەمگە بېرىپ كەلگۈچىلىك بارلىق چىقىملار ئۈچۈن ھالال پۇل ئىشلىتىش. چۈنكى ھەج ۋە ئۆمرە سەپىرى باشتىن ئاخىر ئىبادەتتۇر. ئىبادەتكە ھالال مالدىن باشقىسى يارىمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىراۋ ھەج قىلىش ئۈچۈن ھالال مالدىن خەرج قىلىپ يولغا چىقىپ ﴿لەببەيكەللاھۇمما لەببەيكە﴾ يەنى (ئى ئاللاھ!) سېنىڭ ئەمرىڭنى ئورۇنلاشقا ھازىرمەن» نى باشلىغىنىدا، ئاسماندىن بىر پەرىشتە نىدا قىلىپ «خوش كەلدىڭىز، بەختلىك بولىدىڭىز، بۇ سەپەر ئۈچۈن ئاتىغانلىرىڭىز ھالالدىن، چىقىم قىلغانلىرىڭىز ھالالدىن، سىزنىڭ قىلغان ھەجىڭىز قوبۇل بولىدۇ» دەيدۇ. بىراۋ ھارامدىن تاپقان مالدىن خەرج قىلىپ يولغا چىقىپ ﴿لەببەيكەللاھۇمما لەببەيكە﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! سېنىڭ ئەمرىڭنى ئورۇنلاشقا ھازىرمەن» نى باشلىغىنىدا، ئاسماندىن بىر پەرىشتە نىدا قىلىپ «خوش كەلدىڭىز، بەختلىك بولىدىڭىز، تاپقانلىرىڭىز ھارامدىن، بۇ

يولغا چىقىم قىلغانلىرىڭ ھارامدىن، سېنىڭ قىلغان ھەججىڭ قوبۇل ئەمەس» دەيدۇ».

7 - ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىگە چىققان كىشىنىڭ كىشىلەرنىڭ قوللىرىدىكىسىگە كۆز تىكمەسلىكى، ئىپپەتلىك بولۇشى ۋە ئۆزىنىڭ ئابرويىنى ساقلىشى لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئىپپەتلىك بولىدىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىپپىتىنى ساقلايدۇ، كىمكى كىشىلەردىن نەرسە سوراشتىن بەھاجەت بولىدىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇنى ئۆز پەزىلى بىلەن بەھاجەت قىلىدۇ». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسىدە: «كىشىلەردىن نەرسە سوراشتىن كەسىپ قىلىۋالغان ئادەم قىيامەت كۈنى يۈزىنىڭ گۆشى يوق ھالدا قوپىدۇ» دېگەن. ھەج ياكى ئۆمرىگە بارغۇچىلارنىڭ زاكات ۋە سەدىقە بېيىشى ھالال ئەمەس. چۈنكى بۇ سەپەرگە يېتەرلىك ئىقتىسادقا ئىگە بولغان ئادەملا كېلىشى كېرەك. يېتەرلىك ئىقتىسادى بولمىغان ئادەمگە ھەج مۇپەرز ئەمەس، ئۆمرە قىلىش مەسئۇلۇقىمۇ يوق.

8 - تازىلىققا، پاكىزلىققا زور ئەھمىيەت بېرىش. ئۆمۈر ئىچىدە بىرلا قېتىم نەسب بولىدىغان بۇ ئۇلۇغ سەپەرگە كىيىم - كېچەكلەرنىڭ ئەڭ ئېسىللىرىنى كىيىپ چىقىش، كىيىم كونا بولسىمۇ يۇيۇپ پاكىز قىلىپ كىيىش، خوشبۇي نەرسىلەرنى ئۆزىگە ۋە كىيىملىرىگە چېچىپ تۇرۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ئاللاھ تائالا پاكىتۇر، پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ. ئۇ پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى ياقتۇرىدۇ» دېگەن.

9 - ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىدە ئۆلۈم، تەقۋادار، ئەخلاقلىق كىشىلەر بىلەن ھەمسەپەر بولۇش. پاسىق، ئەخلاقسىز كىشىلەردىن يىراق تۇرۇش.

10 - پۈتۈن سەپىرى جەريانىدا، نامازلارنى ۋاقتىدا جامائەت بىلەن ئادا قىلىش، قۇرئان تىلاۋىتى، ئىستىغفار (ئاللاھتىن مەغپىرەت سورا)، زىكىر (ئاللاھنى ياد قىلىش)، تەسبىھ (ئاللاھنى مەدھىيەلەش)، تەكبىر (ئاللاھنى ئۇلۇغلاش) قاتارلىقلار بىلەن كۆپ مەشغۇل بولۇش ۋە بۇ تېپىلماس پۇرسەتتىن تولۇق پايدىلىنىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىش.

ئىھرام باغلاش ئورۇنلىرى (مقات)

ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگۈچىلەرنىڭ شۇنى نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلىشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن مەخسۇس ئورۇنلار بولۇپ، ئۇلار «مقات» دەپ ئاتىلىدۇ. ھەج ياكى ئۆمرە ئادا قىلىش ئۈچۈن كەلگۈچىلەرنىڭ بۇ ئورۇنلاردىن ئىھرامسىز ئۆتمەسلىكى شەرتتۇر. بۇ ئورۇنلار بەش بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

زۇلھەلغە

زۇلھەلغە: ھازىر «ئەبىيار ئەلى» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ جاي مەدىنىدىن ۋە مەدىنە يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەرنىڭ ئىھرام باغلىشى ئۈچۈن بېكىتىلگەن جايدۇر. بۇ جاي مەككىدىن 420 كىلومېتىر كېلىدۇ.

جۇھفە

جۇھفە: ھازىر بۇ جاي خارابىگە ئايلىنىپ قالغان بىر يېزا بولۇپ، سۈرىيە، ئوردون، يەلەستىن، لىۋان، مىسىر ۋە ماراكەشتىن ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگۈچىلەر بۈگۈنكى كۈندە بۇ يېزىغا يېقىن بولغان «رابىخ» دېگەن جايدىن ئىھرام باغلايدۇ. بۇ جاي مەككىدىن 186 كىلومېتىر كېلىدۇ.

قەرنۇل مەنازىل

قەرنۇل مەنازىل: ھازىر بۇ جاي «سەيلۇل كەبىر» دەپ ئاتىلىدۇ. نەجدە، تائىف ۋە بۇ ئىككى شەھەر ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەرنىڭ ئىھرام باغلايدىغان جايدۇر. بۇ جاي مەككىدىن 78 كىلومېتىر كېلىدۇ.

يەلەملەم

يەلەملەم: يەمەندىن ياكى يەمەن يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرە ئۈچۈن كەلگۈچىلەرنىڭ ئىھرام باغلىشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئورۇن بولۇپ، مەككىدىن 120 كىلومېتىر كېلىدۇ.

زاتى ئىرق

زاتى ئىرق: ھازىر «زەربە» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ جاي، ئىراق ۋە ئىراق يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەرنىڭ ئىھرام باغلىشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئورۇن. مەككىدىن 100 كىلومېتىر كېلىدۇ.

مىقات ھەققىدە مەسىلىلەر

1 - يۇقىرىدا بەلگىلەنگەن ئورۇنلاردىن ھەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ ئىھرامسىز ئۆتۈپ كېتىشىگە بولمايدۇ. چۈنكى بۇ ئورۇنلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بېۋاسىتە بەلگىلەپ بەرگەن جايلاردۇر. ئەمما ھەج ياكى ئۆمرىنى نىيەت قىلماستىن، سودا، ئىش، زىيارەت ۋە باشقا قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن مەككىگە كەلگۈچىلەر ئۈچۈن ئىھرام باغلاش

لازم ئەمەس.

2 - ئۆيى يۇقىرىقى جايلارنىڭ (مىقاتنىڭ) ئىچىدە بولغانلار ھەج ۋە ئۆمرە ئۈچۈن ئۆز ئۆيلىرىدىن ئىھرام باغلايدۇ، پەقەت ئۆيى مەككىدە بولغانلار ئۆمرە ئۈچۈن ئىھرام باغلاشقا ھەرەمنىڭ چېگرىسىنىڭ سىرتىغا چىقىپ ئىھرام باغلاپ كېلىدۇ. ئەمما ھەج قىلماقچى بولسا ئۆز ئۆيىدىن ئىھرام باغلاپ چىقىدۇ.

3 - ھاۋا يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەر ئايروپىلانغا چىقىشتىن ئاۋۋال يۇيۇنۇپ تەييارلىق كۆرىدۇ. ئىھرام باغلايدىغان جاينىڭ ئۈستىگە كەلگەندىلا ئىھرام باغلاپ نىيەت قىلىدۇ (ئايروپىلان مەسئۇللىرى ئىھرام باغلايدىغان جاينىڭ ئۈستىگە كەلگەندە، ئىھرام باغلايدىغانلارغا ئالاھىدە ئۇقتۇرۇش بېرىدۇ). ئەگەر ئايروپىلاندا ئىھرام باغلاش قىيىن بولىدىغاندەك ئېھتىمال بولسا، ئايروپىلانغا چىقىشتىن بۇرۇن نىيەت قىلىپ ئىھرامنى باغلىۋالسىمۇ بولىدۇ.

4 - ئاياللارنىڭ ئىھرامدا كىيىشى ئۈچۈن مەخسۇس كىيىم بەلگىلەنگەن ئەمەس. شۇڭا ئۇلار خالىغان كىيىملەرنى كىيسە بولىدۇ. كەڭرەك، ئۇزۇن كىيىم كىيىشنى ياخشىدۇر.

5 - ئىھرام تاپالمىغان ياكى ئىھراملىقنى دىققەتسىزلىكتىن ئايروپىلانغا سومكىلىرى بىلەن ئۆتكۈزۈۋەتكەن كىشىلەر (بۇنداق ئەھۋال كۆپ يۈز بېرىدۇ) ئىھرام باغلاش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن جاينىڭ ئاسمىغا كەلگەندە، شىمىنى كىيگەن پىتى يەشمەستىن، كۆڭلىكىنى يېشىپ ھەج ياكى ئۆمرىنى نىيەت قىلغان ھالدا مۇرىسىگە ئارتىۋالسا ۋە ئايروپىلاندىن چۈشكەن ۋاقتىدا ئىھرامنى باغلىۋالسا بولىدۇ. ئەمما بىلىپ تۇرۇپ ئىھرام باغلاشنى جىددە ئايروپىلانغا چۈشكۈچە كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ. چۈنكى جىددە ئىھرام باغلاشقا بەلگىلەنگەن ئورۇن (مىقات) ئەمەس.

6 - ئايال كىشى ئىھرام باغلايدىغان جايغا كەلگەندە ئايلىق ئادىتى كېلىپ قالسا ياكى تۇغۇپ سالسا، باشقىلارغا ئوخشاش غۇسلى قىلىپ ئىھرام باغلايدۇ ۋە ھەج ياكى ئۆمرىنىڭ پۈتۈن پائالىيەتلىرىنى قىلىۋېرىدۇ، پەقەت كەبىنى تاۋاپ قىلىشنىلا كېچىكتۈرىدۇ، ئىھرامدىن چىقمايدۇ. پاكلانغاندىن كېيىن تاۋاپ قىلىپ بولۇپ، ئىھرامدىن چىقىدۇ.

ئىھرام باغلاش ئۇسۇلى

ھەج ياكى ئۆمرەگە ئىھرام باغلىماقچى بولغان كىشى تۆۋەندىكىچە ئىش كۆرۈشى
لازم:

1 - «مقات» قا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن غۇسلى قىلىپ بەدىنىمىزنى پاك پاكىز تازىلايمىز، قولتۇق ۋە باشقا جايلاردىكى تۈكلەرنى، تىرىناقلىرىنى كېيىن ئىھرام ئىچىدە ئېلىشقا ئېھتىياجلىق بولمايدىغان شەكىلدە تولۇق ۋە پاكىز ئالمىز.

2 - بەدىنىمىزنىڭ ھەممە يېرىگە مۇمكىن بولغان قەدەر خۇشبۇي بۇيۇملاردىن چاچىمىز، ئەمما ئىھرامغا چېچىلمايدۇ.

3 - ئەرلەر ئىككى پارچىدىن تەركىب تاپقان ئاق ئىھراملىقنى كىيىدۇ. ئەمما ئاياللار خالىغان كىيىملىرىنى كىيسە بولىدۇ. يۈزىدە چۈمبەل ياكى نىقاب بولسا، ئۇلارنى ئېلىپ تاشلايدۇ. يۈزى بىلەن ئىككى قولىنى ئوچۇق تۇتىدۇ.

4 - ھەيز ياكى تۇغۇنلۇق بولۇپ قالغان ئايالمۇ باشقا ئاياللارغا ئوخشاش غۇسلى قىلىپ پاكىز تازىلىنىپ ئىھرامغا كىرىدۇ ۋە كەبىنى تاۋاب قىلىشتىن باشقا ھاجىلار قىلىدىغان پائالىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىدۇ. ئەگەر ئىھرامنى ئۆمرەگە باغلىغان بولسا پاكلانغانغا قەدەر ئىھرامدىن چىقمايدۇ. پاكلانغاندىن كېيىن ئۆمرەنىڭ قالغان قىسمىنى تولۇقلاپ ئىھرامدىن چىقىدۇ.

5 - غۇسلى قىلىپ ئىھرامنى باغلاپ بولغاندىن كېيىن قىلماقچى بولغان ئىشنى (يەنى ھەج ياكى ئۆمرەنى) نىيەت قىلىمىز. ھەج ياكى ئۆمرەنى باشقىلار ئۈچۈن قىلماقچى بولغان كىشى نىيەتنى «پالانى ئۈچۈن» دەپ قىلىدۇ.

6 - ئىمكانىيەت بولسا «ئىھرامنىڭ سۈننىتىنى نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز. ئەرلەر ئىھرام باغلاپ بولغاندىن كېيىن تەلبىيە

(لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لِأَشْرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لِأَشْرِيكَ لَكَ) نى جاراڭلىق ئوقۇپ ماڭىدۇ. ئەمما ئاياللار ئاۋازسىز ئوقۇيدۇ.

ھەجنىڭ تۈرلىرى

ھەج ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. 1 - ئىفراد، 2 - تەمەتتۇ، 3 - قىران.

1 - ھەج ئىفراد (يەككە ھەج)

ھەج ئىفراد — ھەج ئايلىرىدا ھەجگە «ئى ئاللاھ! ھەج قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلاپ كېلىپ، كەبىنى تاۋاپ قىلىش، ساڧا بىلەن مەرۋىنى سەئى قىلىش ۋە قۇربان ھېيت كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغانغا قەدەر ئىھرامدىن چىقماي، شۇ ئىھرام بىلەن ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىشتۇر.

2 - ھەج تەمەتتۇد (بەھرىمەن ھەج)

ھەج تەمەتتۇد — ھەج ئايلىرىدا ئۆمرىگە «ئى ئاللاھ! ئۆمرە ئادا قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلاپ كېلىپ، ئۆمرىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىھرامدىن چىقىش ۋە زۇلھەججىنىڭ 8 - كۈنى ھەجگە قايتىدىن ئىھرام باغلاپ، ھەج پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىشتۇر. ھەج تەمەتتۇد قىلغانلار ئۈچۈن قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن ئۈچىنچى كۈنىگىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە قۇربانلىق قىلىش ۋاجىبتۇر. قۇربانلىق مال تاپالمىغان ياكى سېتىپ ئېلىشقا قادىر بولالمىغان ھاجىلار ھەج كۈنلىرىدە ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمى 10 كۈن روزا تۇتسا بۇ ۋاجىب ئادا تاپىدۇ.

3 - ھەج قىران (ئۇلانما ھەج)

ھەج قىران — ھەج ئايلىرىدا ھەج بىلەن ئۆمرە ئىككىسىگە «ئى ئاللاھ! ئۆمرە ۋە ھەج قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ بىرلا نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلاپ كېلىپ، ئۆمرىنى ئادا قىلىش، ئاندىن ئىھرامدىن چىقماي، يەنە شۇ ئىھرام بىلەن ھەجنىمۇ قىلىپ بولۇپ، ئاندىن ئىھرامدىن چىقىشتۇر. ھەج قىران قىلغۇچىلار بىلەن ھەج ئىفراد قىلغۇچىلارنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى ئوخشاشتۇر. پەقەت ھەج قىران قىلغۇچىلار ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولىدۇ. ھەج ئىفراد قىلغۇچىلار ئۈچۈن قۇربانلىق ۋاجىب ئەمەستۇر.

ھەجنىڭ پەرزلىرى

ھەجنىڭ پەرزلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ھەج قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلاش.

ئىھرام باغلاشتا نىيەت ئاساسلىق ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇڭا ھەج ياكى ئۆمرەنى نىيەت قىلماستىن ئىھراملىقنى كىيگەنلىك ئىھرام باغلىغانلىققا ياتمايدۇ.

2 - ئەرەفاتتا تۇرۇش.

ھەج قىلماقچى بولغان كىشىلەرنىڭ زۇلھەججە ئېيىنىڭ 9 - كۈنى بىر قانچە مىنۇت بولسىمۇ ئەرەفاتتا تۇرۇشى پەرزدۇر. ئەمما شۇ كۈنى قۇياش كۆتۈرۈلگەندىن باشلاپ تاكى قۇياش پاتقانغا قەدەر ئەرەفاتتا ھازىر بولۇشى ۋاجىبتۇر. كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەرەفاتتىن كېتىپ قالغان كىشىگە ۋاجىبىنى تەرك ئەتكەنلىكى ئۈچۈن بىر قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەججىسى تولۇقلىنىدۇ.

3 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش (تاۋاپ ئىغادە).

كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىش ھەجنىڭ پەرزلىرىدىن بىرىدۇر. تاۋاپ ھەجەرۇل ئەسۋەدىنىڭ ئۇدۇلىدىن باشلىنىپ يەنە شۇ جايغا كەلگەندە ئاخىرلىشىدۇ. پەرز تاۋاپنى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ئەتىگەندىن ئۈچىنچى كۈنى ناماز ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچە قىلسا بولىدۇ. پەرز تاۋاپنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىھرام ئىچىدىكى چەكلىمىلەرنىڭ ھەممىسى، ھەتتا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەسلىك چەكلىمىسىمۇ ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ.

كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا كەبىنى سول قول تەرەپتە قويۇپ ئايلىنىش كېرەك.

ئەسكەرتىش

پەرز ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن قىلغان ھەج بېكار بولىدۇ. يەنە بىر يىلى قايتىدىن قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى

ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - «مىقات» تىن ئىھرام باغلاپ كېلىش.

2 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش (مېڭىش).

سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش سافادىن باشلىنىپ مەرۋەدە ئاخىرلىشىدۇ. سافادىن مەرۋەگە ياكى مەرۋەدىن سافاغا بىر قېتىم بېرىش بىر قېتىملىق سەئى ھېسابلىنىدۇ. ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى بىر قېتىم ئايلىنىش بولسا ئىككى قېتىملىق سەئى ھېسابلىنىدۇ. (سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش ھەنەفىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەبلەردە پەرزدۇر).

3 - مۇزدەلىغەدە تۇرۇش. (ئەمما بىر كېچە قونۇش سۈننەت)

4 - قۇربانلىق قىلىش

5 - شەيتانغا تاش ئېتىش.

6 - باشنى چۈشۈرۈش ياكى چاچنى قىسقارتىش.

7 - ۋىدا تاۋىپىنى قىلىش.

ئەسكەرتىش

ۋاجىب ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك قىلىنسا ھەج بۇزۇلمايدۇ. بىراق بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ، ئۇنىڭ گۆشىدىن يېمەستىن ھەممىسىنى مەككىدە كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىش، ئۇنىڭغا قۇدرىتى يەتمىسە ھەج كۈنلىرىدە (ھېيت كۈنىدىن بۇرۇن) ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمى 10 كۈن روزا تۇتۇش بىلەن نوقسان تولۇقلىنىدۇ.

ھەجنىڭ سۈننەتلىرى

ھەجنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ئىھرام باغلاشتىن ئاۋۋال يويۇنۇش.

2 - ئىھراملىق ئۈچۈن ئىككى پارچە ئاق، يېڭى ماتېرىيال ئىشلىتىش.

3 - ئىھرام باغلاپ بولۇپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش.

4 - ئىھرام باغلىغاندىن كېيىن تەلبىيە

لَيْلِكَ اللَّهُمَّ لَيْلِكَ، لَيْلِكَ لَأَشْرِيكَ لَكَ لَيْلِكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ يەنى «مەن ھازىرمەن ئى ئاللاھ! مەن ھازىرمەن، مەن ھازىرمەن، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوق، بارلىق ھەمدۇ سانا، نېمەت ۋە پادىشاھلىق پەقەت ساڭا خاستۇر، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر» نى ئاۋازلىق ئېيتىش.

5 - مەككىگە يېتىپ كەلگەن ھامان كەبىنى تاۋاب قىلىش. (بۇ «تاۋاب قۇدۇم» دەپ ئاتىلىدۇ.

6 - ئىمكانىيەت بولسا ھەجەرۇل ئەسۋەد (كەبىنىڭ شەرق تەرىپىدىكى بولۇڭغا ئورنىتىلغان قاراتاش) نى سۆيۈش. قىستىلاڭغۇ ۋاقىتلاردا يىراقتىن قول بىلەن ئىشارەت قىلىش يېتەرلىكتۇر.

7 - ئىمكانىيەت بولسا رۇكنى يەمانى (كەبىنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى بۇلۇڭ) نى سىلاش.

8 - ئىمكانىيەت بولسا تاۋاپتىن كېيىن مەقامۇ ئىبراھىم (ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دەسسەپ تۇرغان تاش). ئورنى كەبىنىڭ شەرق شىمال تەرىپىدىكى شېشە قۇتۇننىڭ ئىچىدە) نىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش. ھەرەم قىستىلاڭغۇ بولغان

ۋاقتلاردا بۇ نامازنى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئوقۇسۇمۇ ئادا تاپىدۇ.

9 - تاۋاپ بىلەن سەئى ئوتتۇرىسىدا زۆرۈرىيەتسىز ۋاقت ئۆتكۈزمەستىن، بۇ ئىككىسىنى ئارقا - ئارقىدىن قىلىش.

10 - تېنى ساق بولسا تاۋاپ بىلەن سەئىنى مېڭىپ قىلىش.

11 - ئىمكانىيەت بولسا ئەرفاتتا يوبۇنۇش.

12 - شەيتانغا تاش ئېتىشىنى ئاخشامغا قەدەر كېچىكتۈرمەسلىك.

13 - شەيتانغا تاش ئېتىش، قۇربانلىق قىلىش، باش چۈشۈرۈش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى تەرتىب بىلەن (بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرىنى) قىلىش.

14 - پەرز تاۋاپ (تاۋاف ئىغادە)نى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىنلا قىلىش.

15. زۇلھەججىنىڭ 11 - 12 - ۋە 13 - كۈنلىرى مىنادا قونۇش.

ئەسكەرتىش

ھەجنىڭ سۈننەتلىرى ھەجنىڭ كامالىيىتى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم بولغان ئىشلار بولۇپ، سۈننەت ئەمەللىرىگە ئەھمىيەت بېرىش ناھايىتى مۇھىمدۇر. ئەمما سۈننەت دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى ھەممىسىنى قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش بىلەن ھەجنىڭ ئادا تېپىشىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

مۇلاھىزە

ھەجنىڭ قىستىلاڭغۇ كۈنلىرىدە ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى سۆيۈش ئۈچۈن بېرىش، رۇكنى يەماننى تۇتۇش ۋە مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تۇرۇپلىش ئۆزىنى ھالاكەتكە ئاتقانلىقتۇر. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى بۇ ئىشلارنى ھەج كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە قىلىشتۇر.

ئۆمرەنىڭ بايانى

ئۆمرە — بەيتۇللاھنى مەخسۇس كەيپىيىتى بىلەن زىيارەت قىلىش دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئۆمرە قىلىش سۈننەتتۇر. ئۆمرەنى يىلنىڭ قايسىبىر ئايلىرى ۋە كۈنلىرىدە قىلىشقا بولىدۇ. پەقەت ئەرفە(ھارپا) كۈنىدىن باشلاپ قۇبان ھېيتنىڭ 4 - كۈنىگىچە بولغان بەش كۈن ئىچىدە ئۆمرە قىلىش ياخشى ئەمەس. فىقھى ئىستىلاھىدا مەكرۇھ

تەھرىمى (ھارامغا يېقىن مەكرۇھ)دۇر.

ئۆمرەنىڭ پەرزلىرى

ئۆمرەنىڭ پەرزلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - ئۆمرە قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلاش.
- 2 - كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىش.

ئۆمرەنىڭ ۋاجىبلىرى

ئۆمرەنىڭ ۋاجىبلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

- 1 - ساڧا بىلەن مەرۋەنى يەتتە قېتىم سەئى قىلىش. (ھەنەفىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەبلەردە پەرزدۇر).
 - 2 - باشنى چۈشۈرۈش ياكى چاچنى قىسقارتىش.
- ئۆمرەنىڭ سۈننەتلىرى ھەجنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ ئەينىسىدۇر.

ھەج بىلەن ئۆمرە پائالىيەتلىرىنىڭ پەرقى

ھەج بىلەن ئۆمرە پۈتۈن پائالىيەتلىرىدە بىر - بىرىگە ئوخشايدۇ. پەقەت تۆۋەندىكى ئىشلاردا بىر - بىرىدىن پەرقلەندۇ:

- 1 - ئۆمرە قىلىش تەكىتلىك سۈننەت. ئەمما ھەج قىلىش پەرز.
- 2 - ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن مۇئەييەن ۋاقىت يوق.
- 3 - ئۆمرە قىلغاندا ئەرەڧاتتا تۇرۇش يوق.
- 4 - ئۆمرە قىلغاندا مۇزدەلىڧەدە تۇرۇش يوق.
- 5 - ئۆمرە قىلغاندا شەيتانغا تاش ئېتىش يوق.
- 6 - ئۆمرە قىلغاندا ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇش يوق.
- 7 - ئۆمرە قىلغاندا تاۋاق قۇدۇم قىلىش يوق.
- 8 - ئۆمرە قىلغاندا تاۋاق ۋىدا قىلىش يوق.
- 9 - مەككىلىكلەر ئۆمرە قىلماقچى بولسا ھەرەمنىڭ چېگراسىنىڭ سىرتىغا چىقىپ

ئېھرام باغلاپ كېلىدۇ. ئەمما ھەجگە ئۆز ئۆيىدىن ئېھرام باغلاپ چىقىدۇ.

ئېھرام ئىچىدە چەكلەنگەن ئىشلار

ئېھرام باغلىغان كىشىلەر ئۈچۈن مەنىي قىلىنغان ئىشلار ئۈچ تۈرلۈكتۇر. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق كىشى ئۈچۈن مەنىي قىلىنغان ئىشلار.

2 - ئەرلەر ئۈچۈنلا مەنىي قىلىنغان ئىشلار.

3 - ئاياللار ئۈچۈنلا مەنىي قىلىنغان ئىشلار.

بىرىنچىسى، ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق كىشى ئۈچۈن مەنىي قىلىنغان ئىشلار

1 - ھەج ياكى ئۆمرە قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئېھرام باغلىغاندىن كېيىن، چاچ ياكى قولىق تۈكلەرنى ياكى تىرىقلىرىنى ئېلىش. ئەمما ئىختىيارسىز چۈشۈپ كەتسە ياكى ئېسىدە يوق ئېلىپ تاشلىسا ھېچ ۋەقەسى يوق. كەچۈرۈم قىلىنىدۇ.

2 - بەدىنىگە ياكى ئېھرامغا (ئاياللار كىيىملىرىگە) ھەر قانداق ئەتىر ۋە خوشپۇراقلىق نەرسىلەرنى چېچىش ياكى ئىستېمال قىلىش.

3 - قوللىرىغا پەلەي كىيىۋېلىش.

4 - نىكاھلىنىش ياكى باشقىلارنىڭ نىكاھىنى قىلىش.

5 - جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش.

6 - قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىدىن ھەر قانداق بىر جانلىقنى ئۆلتۈرۈش. (ھەرەمنىڭ چېگرىسى ئىچىدە بىر نەرسە ئۆلتۈرۈش ئېھرام باغلىغان ۋە باغلىمىغان ھەر قانداق كىشى ئۈچۈن ھارامدۇر.) ئەمما ئېھرام ئىچىدە بولسىمۇ، سۇ ھايۋانلىرىنى تۇتۇپ يېيىشكە بولىدۇ. مەسىلەن، بېلىق تۇتۇپ يېگەنگە ئوخشاش.

شۇنىڭدەك، ئىلان - چايان، سېرىق چاشقان، قارغا، چىشلەيدىغان ئىت، چۇسا، پاشا، قوڭغۇز ۋە كىشىلەرگە ئەزىيەت بېرىدىغان ھەر قانداق ھايۋان ۋە ھاشارەتلەرنى ئېھرام ئىچىدە بولسىمۇ ئۆلتۈرۈشكە بولىدۇ.

7 - باشقىلار بىلەن جېدەللىشىش، ئۇرۇشۇش، تىللىشىش ۋە ھەر قانداق بىر گۇناھنى سادىر قىلىش.

ئىككىنچىسى، ئەرلەر ئۈچۈنلا مەنئى قىلىنغان ئىشلار

1 - ئادەتتىكى كىيىم - كىچەك شەكىلدە تىكىلگەن ھەر قانداق نەرسىنى (كىيىملەرنى) كىيىش. ئەمما ئىھراملىق تاپالمىغانلىقتىن چارىسىز قالغاندا ئىستان كىيىۋېلىشقا بولىدۇ. شۇنىڭدەك، پۇتغا كىيىش ئۈچۈن تىكىلمىگەن نەرسە تېپىلمىغاندا ئاياغ كىيىۋېلىشقا بولىدۇ.

2 - بېشىغا بىر نەرسە كىيىۋېلىش.

ئۈچىنچىسى، ئاياللار ئۈچۈنلا مەنئى قىلىنغان ئىشلار

1 - ئاياللارنىڭ ئىھرام ئىچىدە يۈزىنى يۆرگۈۋېلىشى (ئەگەر يات ئەرلەردىن جامالىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن يۈزىنى يۆرگۈۋالسا بولىدۇ).

ئىھرامدا چەكلەنگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

1 - ئىھرامدا مەنئى قىلىنغان ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى ئۇنى بىلمىگەنلىكتىن ياكى ئۇتۇپ قالغانلىقتىن ياكى زورلانغانلىقتىن سادىر قىلغان بولسا، ئۇ كەچۈرۈم قىلىنىدۇ، گۇناھ بولمايدۇ، فىدىيە (ماددىي جازا) مۇكەممەلەيدۇ.

2 - ئەگەر يۇقىرىقىلاردىن بىرەرسىنى ئېھتىياج يۈزىسىدىن بىلىپ تۇرۇپ قىلغان بولسا، فىدىيە كېلىدۇ.

3 - ئەگەر يۇقىرىقىلاردىن بىرەرسىنى ئۆزۈرسىز ۋە ئېھتىياجسىز تۇرۇپ سادىر قىلغان بولسا، گۇناھكار بولىدۇ ۋە فىدىيە مۇكەممەلەيدۇ.

جازا مىقدارى

ئىھرام ئىچىدە چەكلەنگەن ئىشلارنى سادىر قىلغانلىقنىڭ جازاسى

چاچ ياكى قولتۇقنىڭ تۈكلىرىنى ئېلىش، تىرناق ئېلىش، خۇشبۇي قوللىنىش، قوللىرىغا پەلەي كىيىش، ئەرلەرنىڭ تىكىلگەن نەرسە كىيىشى، بېشىنى يۆرگۈشى، ئاياللارنىڭ يۈزىنى يۆرگۈۋېلىشى ۋە ئەر - ئايالنىڭ جىنسىي ھەۋەسىنى قوزغىدىغان ھەرىكەتلەرنى قىلىشى قاتارلىق ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى تۆۋەندىكى ئۈچ خىل جازانىڭ بىرىنى تاللايدۇ:

1 - ئارقا - ئارقىدىن ياكى ئارا بېرىپ ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش.

2 - ئالتە پېقىرنى بىر قېتىم غىزالاندۇرۇش.

3 - بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ گۆشىدىن ئۆزى يېمەستىن مەككىنىڭ پېقىرلىرىغا تارقىتىپ بېرىش.

ۋاجىبنى تەرك ئەتكەننىڭ جازاسى

ھەج ياكى ئۆمرەنىڭ ۋاجىبلىرىدىن يەنى «مىقات» تىن ئىھرام باغلاش كېلىش، شەيتانغا تاش ئېتىش، مۇزدەلىغەدە قونۇش ۋە باشقىلارغا ئوخشاش قىلىش «ۋاجىب» دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى تەرك قىلغان كىشى قۇربانلىق ئۈچۈن يارايدىغان ماللاردىن بىرەرسىنى قۇربانلىق قىلىپ ئۆزى يېمەستىن مەككىدىكى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىشكە بۇيرىلىدۇ.

ئىھرام ئىچىدە تۇرۇپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەننىڭ جازاسى

ئىھرامدىن چىقماي تۇرۇپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن كىشىنىڭ قىلغان ھەججىسى بوزۇلىدۇ. ئۇنى كېيىنكى يىللاردا قايتا قىلىشى لازىم كېلىدۇ. ئەمما ئىھرامدىن چىقىپ بولغان بولسىمۇ، پەرز تاۋاب بىلەن سەئى قىلىشتىن بۇرۇن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن كىشىنىڭ ھەججىسى بوزۇلمايدۇ، پەقەت قۇربانلىققا يارايدىغان ماللاردىن بىرەر قوي ياكى بىرەر ئۆچكە قۇربانلىق قىلىش ياكى ھەج كۈنلىرىدە ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمى 10 كۈن روزا تۇتۇش بىلەن ھەججىسى تولۇقلىنىدۇ.

قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىدىن بىرەر جانلىقنى ئۆلتۈرگەننىڭ جازاسى

بۇنىڭ جازاسى ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1 - ئۆلتۈرگەن نەرسىسى چارۋا ماللىرىغا ئوخشاش قىممىتىنى باھالىغىلى بولىدىغان نەرسە بولسا، جازاسى تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنىڭ بىرىنى قىلىش بىلەن ئادا تاپىدۇ:

(1) ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىگە چۈشلۈك بىرەر مال (مەسىلەن، بىر كىيىكنى ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا بىر قوي، تۈگە قۇشىدىن بىرىنى ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا بىر كالا) ئېلىپ قۇربانلىق قىلىپ ھەرەمدىكى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىش.

(2) ياكى ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىگە تائام ئېلىپ مەككىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەر بىرىگە يېرىم «سا» (3250 گرام) دىن تارقىتىپ بېرىش ياكى قىممىتىنى بېرىش.

(3) ياكى ھەر بىر پېقىرغا بېرىدىغان تائامنىڭ ئورنىغا بىر كۈندىن ھېسابلاپ روزا تۇتۇش.

2 - ئۆلتۈرگەن نەرسە چېكەتكىگە ئوخشاش ئوخشىشىنى تاپقىلى بولمايدىغان جانلىق بولسا، تۆۋەندىكى ئىككى ئىشنىڭ بىرىنى قىلىش لازىم كېلىدۇ:

(1) ئۆلتۈرگەن نەرسىنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ ئۇنىڭغا تائام (ياكى بۇغداي) ئېلىپ مەككىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەر بىرىگە يېرىم «سا»دىن تارقىتىپ بېرىش ياكى قىممىتىنى بېرىش.

(2) ياكى ھەر بىر پېقىرغا بېرىدىغان تائام ئورنىغا بىر كۈندىن روزا تۇتۇش.

مۇلاھىزە

جانلىقنى ئۆلتۈرگەن كىشىنىڭ ئۆزىنى قوبۇل قىلىنمايدۇ. مەيلى قەسلەپ ئۆلتۈرگەن بولسۇن، مەيلى ئىسسىدە يوق ياكى بىلمەستىن ئۆلتۈرگەن بولسۇن، ھەر ھالەتتە ئۇنىڭ جازاسىنى تۆلەيدۇ. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەنمۇ شۇنداق.

ئىھرام ئىچىدە رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار

1 - يۇيۇنۇش.

2 - ئىھرامنى ئالماشتۇرۇش ياكى يۇيۇش.

3 - پۇراقسىز سۈرمە تارتىش.

4 - قولغا سائەت سېلىش،

5 - بەلگە كەمەر ياكى ھەميان (تىكىلگەن بولسىمۇ) تاقاش.

6 - قولغا ئۈزۈك سېلىش.

7 - باشنى ياكى بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىنى قاشلاش، تاتىلاش، ئۇۋۇلاش.

ئۆمرە قىلىش ئۇسۇلى

1 - مەسجىدى ھەرەمگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئوڭ پۇتىمىز بىلەن كىرىمىز. كىرىشتە:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ. الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

يەنى «ناھايتى مېھرى - شەپقەتلىك ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن. ھەمدۇ سانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ۋە سالاملارغا بولسۇن. ئى ئاللاھ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن ۋە ماڭا رەھمەت ئىشكىلىرىڭنى ئاچقىن» دىگەن دۇئانى ئوقۇيمىز. (بۇ جىمى مەسجىدلەرگە كىرىشتە ئوقۇلىدىغان دۇئا).

2 - كەبىگە يېتىپ كەلگەندە، تەلبىيەنى توختىتىپ، تاۋاپ قىلىشنى باشلايمىز. تاۋاپنى ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىدىن ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ باشلايمىز. ھەرەم قىستىلاڭغۇ بولمىغان ئەھۋالدا ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈشكە بارىمىز. ئادەم كۆپ، قىستىلاڭغۇ ۋاقتلاردا يېراقتىن قول ئىشارىتى قىلىپ سالام بېرىمىز. بۇنداق قىلىش ئەۋزەل. يەتتە قېتىملىق تاۋاپنى يەنە ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە ئاخىرلاشتۇرىمىز. تاۋاپنىڭ ئالدىنقى ئۈچىدە تىزىرەك ماڭىمىز، كېيىنكى تۆتتە تەمكىنلىك بىلەن ماڭىمىز. تاۋاپتا ئوڭ قولىمىزنى ئىھرامنىڭ سىرتىغا چىقىرىپ قويۇپ، ئوڭ مۇرىمىزنى ئوچۇق تۇتىمىز. پۈتۈن تاۋاپ جەريانىدا دۇئانى كۆپ قىلىمىز، بارلىق گۇناھلار ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەيمىز. تاۋاپتا ئوقۇش ئۈچۈن مەخسۇس دۇئا بەلگىلەنگەن ئەمەس، ھەركىم ئۆزى بىلگەنچە، خالىسا ئۆز تىلىدا دۇئا قىلسا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنۇ دۇئانى ئوقۇغان: «ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا بەرگەن رىزىقنىڭ بىلەن ماڭا قانائەت بەرگىن، رىزقىمدا ماڭا بەرىكەت بەرگىن، قولۇمدىن كېتىپ، قايتا ئېرىشىشىم مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلار ۋە نەرسىلەرنىڭ ئورنىنى ماڭا ياخشىلىق بىلەن تولدۇرۇپ بەرگىن».

3 - «رۇكنى يەمانى» غا كەلگەندە ئىمكانىيەت بولسا

بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

دەپ ئوڭ قولىمىز بىلەن ئۇنى سىلايمىز ۋە

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

يەنى: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دۇزخ ئازابىدىن ساقلىغىن» دېگەن دۇئانى ئوقۇيمىز.

4 - تاۋاپ ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئوڭ قولىمىزنى ئىھرامنىڭ ئىچىگە تىقىپ ئوڭ مۇرىمىزنى ئىھرام بىلەن يۆرگەيمىز. ئاندىن ئىمكانىيەت بولسا «مەقامۇ ئىبراھىم» نىڭ

ئارقىسىدا (ھەرەم قىستىلاڭغۇلۇق بولسا ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە) تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز(). ئەمما «مەقامۇ ئىبراھىم» نىڭ ئارقىسىنى قىستىلاڭغۇ قىلىپ تۇرۇپلىش ياخشى ئەمەس ۋە باشقىلارغا ئازار بەرگەنلىك بولىدۇ.

5 - ئاندىن زەمزم سۈيىدىن قانغۇچە ئىچىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلغان ۋە مۇنداق دېگەن «زەمزم سۈيى نېمە ئۈچۈن ئىچىلگەن بولسا شۇنىڭ ئۈچۈندۇر، يەنى سەن ئۇنى شىپالىق تەلەپ قىلىپ ئىچسەڭ ئاللاھ ساڭا شىپالىق ئاتا قىلىدۇ، قورسىقىڭنى تويغۇزۇش ئۈچۈن ئىچسەڭ ئاللاھ سېنى تويغۇزىدۇ، ئۇسسۇزلىقتىن ئىچسەڭ ئاللاھ سېنىڭ ئۇسسۇزلىقىڭنى كېسىدۇ. ئۇنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام قازغان، ئۇ ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا ئۈچۈرۈلگەن» ().

6 - ئاندىن سافا تەرەپكە قاراپ يول ئالىمىز ۋە سافاغا كەلگەندە:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾

يەنى «سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىندۇر» دېگەن ئايەتنى ئوقۇيمىز. ئاندىن قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ. أُنْحَزَّ وَعُدَّهُ. وَتَصَّرَّ عَبْدُهُ. وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ

يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر، ئاللاھ ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، بەندىسى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) گە مەدەت بەردى، ئىتتىپاقداش دۈشمەنلەرنى ئۆزى يالغۇز مەغلۇب قىلدى» دېگەن دۇئانى ئوقۇيمىز. ئاندىن سافادىن مەرۋە تەرەپكە قاراپ يۈرمىز. سەئى سافادىن باشلىنىپ مەرۋەدە ئاخىرلىشىدۇ.

7 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدىكى ئىككى يېشىل چىراقنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەرلەر قەدىمىنى تېزلىتىدۇ. ئەمما ئاياللار يۈگۈرمەيدۇ.

8 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش جەريانىدىمۇ زىكىر، تەسبىھ، تەكبىرلەرنى كۆپ ئوقۇيمىز ۋە دۇئانى كۆپ قىلىمىز.

9 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش پائالىيىتىنى تاھارەتسىز ھالدا قىلىشمۇ بولىدۇ. شۇنىڭدەك ئاياللار تاۋاپتىن كېيىن ھەيزدار بولۇپ قالغان تەقدىردە سافا بىلەن

مەرۋەنى تاھارەتسىز سەئى قىلىسمۇ بولىدۇ. چۈنكى بۇ پائالىيەت ئۈچۈن تاھارەت شەرت ئەمەس.

10 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدىكى سەئىنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن، چېچىمىزنى چۈشۈرۈپ ياكى قىسقارتىپ ئىھرامدىن چىقىمىز. چاچنى قىسقارتىشتىن چۈشۈرۈش ئەۋزەل. ئەمما ھەج يېقىنلىشىپ قالغان كۈنلەر بولسا چۈشۈرۈشتىن قىسقارتىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى ھەج كۈنلىرىدە چۈشۈرۈش ئەڭ ئەۋزەل. شۇنىڭ بىلەن ئۆمرە پائالىيىتى ئاخىرلاشقان بولىدۇ.

ئۆمرەنى يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە قىلغان ئادەم ئۆمرە ئادا قىلىشنىڭ پۈتۈن پەرز، ۋاجىب ۋە سۈننەت ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئورۇندىغان بولىدۇ.

ھەج قىلىش ئۇسۇلى

ھەج پائالىيەتلىرىنى تۆۋەندىكىچە ئادا قىلىمىز:

1 - زۇلھەججىنىڭ 8 كۈنى (تەرۋىيە كۈنى) تۇرغان يېرىمىزدىن ئىھرام باغلايمىز (ئىھرام باغلاشنى 9 - كۈنى ئەرفە (ئەرەفاتتا بولىدىغان) كۈنىگىچە كېچىكتۈرۈشكۈم بولىدۇ. بىراق بۇنداق قىلىش سۈننەتكە خىلاپ ئىش). ئىھرام باغلاشتىن ئاۋۋال غۇسلى قىلىمىز ۋە ئىمكانىيەت بولسا بەدىنىمىزگە خۇشبۇي بۇيۇملاردىن چاچىمىز. ئاندىن «ئى ئاللاھ! ھەج قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ نىيەت قىلىپ، ئىھراملىقنى كىيىمىز.

2 - ئاندىن مېناغا چىقىمىز. مېنادا پىشىن، ئەسىر، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇيمىز. پەقەت پىشىن، ئەسىر ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ پەرزلىرىنى قەسىرى (تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت) قىلىپ ئوقۇيمىز. ئەمما شام ئەسلىدىكىسى بويىچە ئۈچ رەكئەت قىلىپ ئوقۇلىدۇ. چۈنكى ئۈچ رەكئەتلىك ناماز قەسىرى قىلىنمايدۇ.

3 - زۇلھەججىنىڭ 9 - كۈنى كۈن چىققاندىن كېيىن، ئەرفەتقا قاراپ يۈرىمىز. ئەرفەتقا يېتىپ بارغاندا، ئەرفەت چېگرىسىنىڭ ئىچىگە تولۇق كىرىپ بولغان ياكى بولمىغانلىقىمىزنى ئېنىق بىلىشىمىز لازىم. چۈنكى ئەرفەتنىڭ چېگرىسىنىڭ سىرتىدا تۇرغان كىشىنىڭ قىلغان ھەججىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى مۇنداق كىشى ئەرفەتقا تۇرغان بولمايدۇ.

4 - ئەرفەتقا قۇرئان ئوقۇش، دۇئا، تەكبىر (ئاللاھنى ئۇلۇغلاش)، تەسبىھ (ئاللاھنى پاك دەپ تەرىپلەش)، تەھلىل (ئاللاھنىڭ يېگانە ئىكەنلىكىنى ئېيتىش) ۋە ئىستىغفار (گۇناھلارغا تەۋبە قىلىپ ئاللاھتىن كەچۈرۈم سوراش) قاتارلىق ئىبادەتلەر بىلەن كۆپ

مەشغۇل بولىمىز.

5 - ئەرفاتتا پىشىن بىلەن ئەسىرنى پىشىن ۋاقتىدا ئىككى رەكئەتتىن قىلىپ بىر ئەزان، ئىككى تەكبىر بىلەن جامائەت بولۇپ، ئارقا - ئارقىدىن بىر ۋاقتتا ئوقۇيمىز.

6 - قۇياش پاتقاندىن كېيىن، تەمكىنلىك بىلەن، يۈگۈرمەستىن تەلبىيە ئوقۇغان ھالدا مۇزدەلىفەگە قاراپ يول ئالىمىز. يولدا يۈرگەندە باشقىلارغا ئازار بېرىدىغان، ئۇلارنى قىستاپ قويدىغان، پۇتلىرىغا دەسسەپ قويدىغان ئىشلاردىن ساقلىنىشىمىز لازىم. چۈنكى بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەت. ئىبادەت باشقىلارغا ئازار بېرىش بىلەن قىلىنمايدۇ.

7 - مۇزدەلىفەگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى بىر ئەزان، ئىككى تەكبىر بىلەن جامائەت بولۇپ، ئارقا - ئارقىدىن بىر ۋاقتتا ئوقۇيمىز. خۇپتەن قەسىرى قىلىنىپ ئىككى رەكئەت ئوقۇلىدۇ. ئەمما شام تولۇق ئوقۇلىدۇ.

8 - مۇزدەلىفەدە بىر قانچە مىنۇت بولسىمۇ تۇرۇش بىلەن ۋاجىب ئادا بولىدۇ. بىراق ئەتىسى قۇياش تولۇق چىقىپ بولغىچىلىك مۇزدەلىفەدە قونۇش سۈننەتتۇر. بۇ بىر كېچىلىك قونۇش جەريانىدا دۇئا ۋە باشقا ئىبادەتلەر بىلەن كۆپ مەشغۇل بولىمىز. شەيتانغا ئاتىدىغان تاشلارنى مۇزدەلىفەدىن يىغىشقا بولغاندەك قايسىبىر جايدىن يىغىشمۇ جائىزدۇر. ئاجىز، ياشانغان ئاياللار بىلەن بالىلارنىڭ مۇزدەلىفەدە كېچىنىڭ يېرىمىغا قەدەر قونۇپ كېتىپ قېلىشىغا رۇخسەت باردۇر

9 - زۇلھەججىنىڭ 10 - كۈنى (ھېيت كۈنى) قۇياش كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن، مىناغا تەلبىيە ئوقۇغان ھالدا يولغا چىقىمىز. مىناغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، چوڭ شەيتان ئۈچۈن نىشانە قىلىنغان جايغا بېرىپ، تەلبىيەنى توختىتىمىز ۋە شەيتانغا يەتتە تال تاش ئاتىمىز. ھەر بىر تاشنى ئاتقاندا ﴿الله أكبر﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىمىز.

10 - شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىن، قۇربانلىق قىلىمىز. قۇربانلىقنىڭ گۆشىدىن ئۆزىمىزمۇ يېسەك بولىدۇ. قالغانلىرىنى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىمىز.

قۇربانلىق قىلىدىغانلار

ھەج تەمەتتۇدۇ ياكى ھەج قىران قىلغانلار قۇربانلىق قىلىدۇ. ئەمما ھەج ئىفراد قىلغانلارغا قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب ئەمەس.

قۇربانلىق قىلىش ۋاقتى

قۇربانلىق قىلىش ۋاقتى: ھېيتنىڭ 1 - كۈنى ئەتىگەندىن باشلىنىپ 3 - كۈنى ناماز

ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ.

قۇربانلىق قىلىش ئورنى

قۇربانلىق قىلىش ئورنى: مەككە ۋە ھەج پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلىدىغان باشقا ئورۇنلار.

قۇربانلىق قىلىدىغان ماللار

قۇربانلىق قىلىدىغان ماللار: قوي، ئۆچكە، كالا ۋە تۆگە.

قۇربانلىق ماللارنىڭ ياش ۋە سۈپەت ئۆلچىمى

قويدىن ئالتە ئايلىقتىن چوڭ بولغىنى، ئۆچكىدىن بىر ياشقا كىرگىنى، كالىدىن ئىككى ياشقا كىرگىنى، تۆگىدىن بەش ياشقا كىرگىنى قوبۇل قىلىنىدۇ.

قۇربانلىقتا بىر قوي ياكى بىر ئۆچكە بىر ئادەم ئۈچۈن كۇپايە قىلىدۇ. بىر كالا ياكى بىر تۆگە يەتتە ئادەم ئۈچۈن كۇپايە قىلىدۇ.

11 - قۇربانلىقنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، چېچىمىزنى چۈشۈرمىز ياكى قىسقارتىمىز. چاچنى چۈشۈرۈش قىسقارتىشتىن ئەۋزەلدۇر. ئەمما ئاياللار ھەر بىر چېچىنىڭ ئۇچىدىن بىر سانتىمېتىر مىقدارىدا كېسىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئىھرامدىن چىقىپ ئادەتتىكى كىيىملىرىمىزنى كىيىمىز. ئىھرامدىن چىققاندىن كېيىن ئىھرام ئىچىدە مەنى قىلىنغان ئىشلاردىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن باشقا ھەممىسىنى قىلىشقا بولىدۇ.

12 - ئىھرامدىن چىقىپ بولغاندىن كېيىن، مەككىگە قاراپ يول ئالىمىز. مەسجىدى ھەرەمگە يېتىپ كەلگەندە كەبىنى تاۋاپ قىلىمىز (بۇ تاۋاپ «تاۋاپ ئىفادە - پەرز تاۋاپ» دەپ ئاتىلىدۇ). تاۋاپتىن كېيىن، ئىمكانىيە بولسا «مەقامۇ ئىبراھىم» نىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز. ئەگەر ھەرەم قىستىلاڭغۇ بولسا بۇ نامازنى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە تۇرۇپ ئوقۇساق بولىدۇ. بەلكى مۇنداق قىلىش ئۆزىمىزنىڭ سالامەتلىكى ۋە باشقىلارنىڭمۇ ئازارغا ئۇچرىماسلىقى ئۈچۈن ئەڭ ئەۋزەلدۇر. ئاندىن سافا بىلەن مەرۋەنى سەئى قىلىمىز. («ھەج تەمەتتۇ» قىلغانلار ياكى «تاۋاپ قۇدۇم» (ھەرەمگە قەدەم بېسىش تاۋىپى) نى قىلمىغانلارنىڭ سەئىنى شۇ كۈنى (يەنى ھېيتنىڭ 1 - كۈنى) ۋاقتىدا قىلىشى لازىم. ئەمما «ھەج قىران» ياكى «ھەج ئىفراد» قىلغانلارنىڭ سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش ئىشىنى كېيىنكى كۈنلەرگىچە كېچىكتۈرۈشى جائىزدۇر).

13 - ھەرەمدە تاۋاپ بىلەن سەئىنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن، شۇ كۈنى مىناغا

قايتىمىز ۋە مىنادا زۇلھەججىنىڭ 11 - 12 - ۋە 13 - كېچىلىرى قونىمىز (بۇ كۈنلەر «تەشرىق كۈنلىرى» دەپ ئاتىلىدۇ). ئىشى ئالدىراش بولغانلار ئىككى كېچە قونۇپلا (12 - كۈنى كۈن پېتىشتىن ئاۋۋال) قايتىپ كەتسىمۇ بولىدۇ. ئەمما مىنادا ئۈچ كېچە قونۇش ئەۋزەلدۇر.

14 - مىنادا ئۈچ كۈن قونۇش جەريانىدا پىشىن، ئەسىر ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ پەرزلىرىنى قەسىرى قىلىپ ئۆز ۋاقتلىرىدا ئوقۇيمىز. ھەر كۈنى ئۈچ شەيتاننىڭ ھەر بىرىگە يەتتە تالدىن تاش ئاتىمىز. بۇ كۈنلەردىكى تاش ئېتىش كىچىك شەيتاندىن باشلىنىپ چوڭ شەيتاندا ئاخىرلىشىدۇ. ئۈچ شەيتاننىڭ ھەر بىرىگە تاش ئېتىشتا ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ﴾ دەپ تەكبىر ئېيتىلىدۇ. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى شەيتانغا تاش ئېتىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئىمكانىيەت بولسا قىبلىگە ئالدىمىزنى قىلىپ، قوللىرىمىزنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىپ تۇرىمىز. ئەمما چوڭ شەيتانغا تاش ئاتقاندا، ھەر بىر تاش بىلەن تەكبىر ئېيتىپ توختىماستىن قايتىپ كېتىمىز.

مۇلاھىزە

فىقھى كىتابلىرىدا تاش ئېتىشنىڭ پىشىن ۋاقتىدىن كېيىن باشلىنىدىغانلىقى قەيت قىلىنغان. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلغان. ئەمما ھازىرقى زاماندا ئادەم كۆپ بولغانلىقتىن، تاش ئېتىش جەريانىدا ئادەم ئۆلۈش، ئېزىلىپ، يەنجىلىپ كېتىش ئىشلىرى ھەر يىلى دېگۈدەك بولۇپ تۇرغانلىقتىن، ھازىرقى زامان ئىسلام ئۆلۈملىرى «كېچە ۋە كۈندۈزدىكى 24 سائەتنىڭ قايسىبىر ۋاقتىدا تاش ئېتىشقا بولىدۇ» دەپ پەتىۋا بەرگەن. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا ئادەم ئاز بولغانلىقتىن، ھازىرقى كۈندىكىدەك قىستىلىش، ئېزىلىش ۋە يەنجىلىشلەر بولمايتتى. ئەمما ھازىر شارائىت باشقىچە. شۇڭا ھاجىلار 24 سائەتنىڭ قايسىبىر ۋاقتىدا شەيتانغا تاش ئاتسا بولىدۇ.

15 - ھەج پائالىيەتلىرى ئاخىرلىشىپ يۇرتىمىزغا قايتىشتىن ئاۋۋال كەبىنى تاۋاپ قىلىشىمىز ۋاجىبتۇر. بۇ «تاۋان ۋىدا» (ھەرەم بىلەن ۋىدالىشىش تاۋىپى) دەپ ئاتىلىدۇ. پەقەت ھەيزدار ۋە توغۇنلۇق ئاياللاردىنلا بۇ ۋاجىب ساقىت بولىدۇ. ئۇلار تاۋاپ قىلماستىن يۇرتلىرىغا كەتسىمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

ھەج پائالىيەتىنى يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلغان كىشى ھەجنىڭ پەرز، ۋاجىب ۋە سۈننەت ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنى جايىدا ئورۇندىغان بولىدۇ.

ئاياللارغا خاس ئەھكاملار

ئاياللار تۆۋەندىكى ئىشلاردا ئەرلەردىن پەرقلەندۇ:

1 - ئاياللار ھەج سەپىرىدە ئېرى ياكى مەھرەم تۇغقنىنىڭ ھەمراھ بولۇشىغا ئېھتىياجلىقتۇر.

2 - ئاياللار ئىھرام باغلىغاندا ئەرلەرنىڭ ئەكسىچە تىكىلگەن كىيىملەرنى كىيىدۇ.

3 - ئاياللار تاۋاپ ۋە سەئى قىلىش ئىشلىرىدا بىر خىل ماڭىدۇ (ئەرلەرگە ئوخشاش تاۋاپنىڭ ئالدىنقى ئۈچىدە ۋە سافا بىلەن مەرۋە ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى يېشىل چىراق ئارىسىدا يۈگۈرمەيدۇ).

4 - ئاياللار ئىھرامدىن چىققاندا بېشىنى چۈشۈرمەيدۇ. بەلكى ھەر بىر چېچىنىڭ ئۈچىدىن ئاز بىر مىقدارنى كېسىدۇ.

5 - ئاياللار «بەبەيكە» نى ئاۋازلىق ئوقۇمايدۇ.

6 - ئاياللار ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ يېنىغا خالىغان ۋاقىتتا بارمايدۇ. پەقەت ئەرلەردىن خالىي بولغان مەخسۇس ۋاقىتلاردا بارسا بولىدۇ.

7 - ئاياللار ئىھرام باغلىغاندا ئەرلەرنىڭ ئەكسىچە بېشىنى يۈرگەيدۇ.

8 - ئايلىق ئادەت ياكى تۇغۇتلىق ئاياللارنىڭ ئىھرام باغلىشى ئۈچۈن توسقۇن بولالمايدۇ.

ئەرەفات كۈنىنىڭ ئىسلام نەزەرىدىكى ئورنى

ئەرەفات كۈنى كۈنلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ۋە ئەڭ شەرەپلىكىدۇر. ئەرەفات كۈنىدە قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئاللاھقا زىكىر - تەسبىھلەرنى كۆپ ئېيتىش ۋە كۆپلەپ دۇئا بىلەن مەشغۇل بولۇش كۈنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەڭ ياخشى دۇئا ئەرەفات كۈنى قىلىنغان دۇئادۇر. مەن ۋە مېنىڭدىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ئېيتقان زىكىرلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ: لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

يەنى "ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوق، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانا ئۇنىڭغا خاستۇر. ئۇ ھەممە نەرسىگە قادىردۇر" دېگەن تەۋھىد كەلىمىسىدۇر».

ھەج پائالىيەتلىرى توغرىلۇق ئىزدەنگەن كىشى ھەجنىڭ پەقەت ئىنسانلارنى گۈزەل ئەخلاقلار بىلەن تەربىيەلەپ يېتىشتۈرىدىغان، تەقۋادارلىقنى ئاشۇرىدىغان ۋە ياخشىلىق سۈپەتلەردىن قىلىپ چىقىدىغان تەربىيە خاراكتېرلىق ئىبادەت ئىكەنلىكىنى چوقۇم تونۇپ يېتىدۇ. ھاجى ئاللاھنىڭ بەيتىدە ۋە باشقا مۇقەدەس جايلاردا ھەج پائالىيىتىنى ئادا قىلىش جەريانىدا، ئاللاھ مۇقەدەس قىلغان مۇبارەك جايلارنى ئۇلۇغلاش، ئۇلۇغ ھەج ئايلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش ۋە ئاللاھنىڭ ئەمرى ۋە مەنئىلىرىگە رىئايە قىلىشتەك ياخشى ئىشلارنى ئۆزىگە ئۆزلەشتۈرىدۇ ۋە يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىنمۇ، ھەج جەريانىدا مۇقەدەس جايلاردا ئالغان تەربىيىسى بويىچە يېڭى بىر ھاياتقا قەدەم قويدۇ، بۇرۇنقى يېتەرسىزلىكلىرىنى تاشلاپ يېڭى ئالغان تەربىيىسى بويىچە ئىش كۆرىدۇ. ئۇنىڭ ھاياتىدىكى بۇ چوڭ ئۆزگىرىش ئۇنىڭ ئىبادىتى، مۇئامىلىسى ۋە ئەخلاقىدا نامايان بولىدۇ. باشقىلار ئۇنىڭدىن ئۆگىنىدۇ ۋە ئۇنىڭدا يەرلەشكەن ئېسىل پەزىلەتلەردىن تەسىرات ئالىدۇ. ھاجى ئىككى ھەرەم ۋە باشقا مۇقەدەس جايلارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاشنى ئۆگىنىش جەريانىدا، مۇسۇلمانلارنىڭ، جۈملىدىن پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش ۋە مەنپەئەتنى قوغداشنىڭ خۇددى ئىككى ھەرەم بىلەن ئۇلۇغ ھەج ئايلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى ۋە مۇقەدەسلىكىنى قوغداشقا ئوخشاش دىنىي زۆرۈرىيەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿كىمكى دىنىي ئىشلارنى ئۇلۇغلايدىكەن، بۇ، دىللارنىڭ تەقۋادارلىقىدىندۇر﴾ دەيدۇ. ئەرەفات كۈنى ئىسلام نەزەرىدە مىسلى بولمىغان ئەڭ ئۇلۇغ كۈندۇر. بىراق بۇ كۈننىڭ قەدىر - قىممىتىنى بىلەلمىگەن ۋە ھۆرمىتىنى ساقلىمىغانلار ئۈچۈن بۇ كۈننىڭ باشقا كۈنلەردىن پەرقى يوقتۇر. ئەرەفات سۆزىنىڭ مەنىسىمۇ تونۇش ۋە تونۇشۇش دېگەنلىك بولۇپ، ھەج قىلىشتىن بولغان مەقسەت ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش بولغاندەك، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىنى، ئىنئاملارنى ۋە مەغپىرىتىنى تونۇش ۋە ئېرىشىش، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئۆز ئارا تونۇشۇش، بۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ گۈزەل ئەخلاقى، ياخشى ئادەت ۋە ئۆزگىچىلىكلىرىنى ئۇلارغا نامايان قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ گۈزەل ئەخلاقى، ياخشى ئادەتلىرىنى، ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆگىنىش ھەم قوبۇل قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

شۇ ئېنىقكى، ھەرەمگە كېلىپ ئەرەفاتتا تۇردۇق، ھەرەمنى تاۋاپ قىلدۇق، قۇربانلىق قىلدۇق ۋە باشقا ۋاجىبلارنى ئادا قىلدۇق، شۇنىڭ بىلەن ھەج پەرزىنى ئادا قىلىپ ئۇنىڭ غايىلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان بولدۇق، دەپ مەغرۇرلىنىپ، كەلگەن پېتى كېتىش ناقىسلىق ۋە يېتەرسىزلىكتۇر.

ھەج ئىبادىتى مەنئىي جەھەتتىن تەربىيىلىنىش پۇرسىتى بولۇپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ھاجىلار بۇ ئىبادەت جەريانىدا ئۆزلىرىنىڭ روھىي مەنئىيىتىنى يۈكسەلتىش، تەقۋادارلىقىنى ئاشۇرۇش ۋە ئەخلاقىنى ئىسلاھ قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشىدۇ.

نېمە ئۈچۈن قىلغان ھەججىسى قوبۇل بولغان ئادەم پۈتۈن گۇناھلىرىدىن پاكتىلىنىپ، خۇددى مەسۇم بۇۋاقتەك پاك بولىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن باشقا ئىبادەتلەرنى قىلغانلارمۇ بىر كۈندىلا شۇنداق پاك بولمايدۇ؟ تەبىئىيىكى، ھەج ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىم قىلىنىدىغان ئىبادەت. ھەججىسى قوبۇل بولغان كىشىنىڭ ئېتىقادىدا، ئەخلاقىدا ۋە باشقا تەرەپلىرىدە جىددىي ئۆزگىرىشلەر پەيدا بولىدۇ. چۈنكى ھەج شۇنى تەقەززا قىلىدۇ. مۇنداق كىشىنىڭ ئىمانى يېڭىدىن جانلىنىدۇ، ئەخلاقى يېڭىدىن گۈزەللىشىدۇ، ئىخلاسى يېڭىدىن كۈچلەندۈرۈلۈپ، مۇندىن باشقا ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشلىرى، ھەرىكەتلىرى، كىشىلەرگە قىلىدىغان مۇئامىلىلىرى، گەپ - سۆزلىرى ياخشىلىققا، تاكامۇللۇققا قاراپ ئۆزگىرىدۇ، خۇددى ئۇ ئانىسىدىن ئەمدى توغۇلغان مەسۇم بۇۋاقتا ئوخشاش يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەندەك بولۇپ ئۆزگىرىدۇ. مۇنداق كىشىنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرىدىن پاك بولۇپ، مەسۇم بۇۋاقتەك بولۇشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. ھەججىسى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولغان كىشىنىڭ خۇددى مەسۇم بۇۋاقتەك گۇناھلاردىن پاك بولىدىغانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ئارقىلىق ئىسپاتلانغان شەكسىز ھەقىقەت.

ئەگەر ھاجىنىڭ قىلغان ھەججىسىنىڭ تەسىرى ئۇنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى دۇنياسىدا پەۋقۇلئاددە بىر ئۆزگىرىش پەيدا قىلالىمىغان، ئۇنىڭ ئىمانىنى كۈچلەندۈرەلمىگەن، ئەخلاقىنى ياخشىلىيالمىغان ۋە باشقا تەرەپلىرىنى بۇرۇنقىسىدىن ياخشىلىققا ئۆزگەرتەلمىگەن بولسا، بۇنداق ھەجنىڭ ساياھەتتىن پەرقى بولماي قالىدۇ. ھەرەمگە كەلگەن ئادەم كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە ھاجى بولىۋېرىدۇ. ئەمما كېرەك بولغىنى ئاللاھ تائالانىڭ نەزەرىدە ھاجى بولۇشتۇر. ھەقىقىي ھاجى خۇشپۇراق گۈلگە ئوخشاش بولۇپ، ئۆزىنىڭ يېقىملىق مەنئىي ھىدى بىلەن خەلقىگە گۈزەل ئەخلاق ۋە ئېسىل پەزىلەتلەرنىڭ پۇراقلىرىنى چاچىدۇ. خەلقى ئۇنىڭدىن مەنپەئەتلىنىدۇ. ھەقىقىي ھاجى مۇسۇلمانلىقتا، ۋەتەنپەرۋەرلىكتە، گۈزەل ئەخلاققا ۋە باشقا بارلىق ياخشىلىقلاردا خەلقىگە ئۈلگە بولىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئىنسانلىقنىڭ ئىپتىخارى، ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ۋە بارلىق پەزىلەتلەرنىڭ ئۈلگىسى بولغان پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياقلىرى تەككەن مۇقەددەس جايلارغا ئاياق باسقان، ئۇنىڭ قىلغان ئىبادەتلىرىنى قىلىشقا، ئوقۇغان دۇئالىرىنى ئوقۇشقا مۇيەسسەر بولغان بەختلىك كىشىدۇر.

خۇلاسە قىلغاندا، ھاجىلىقنىڭ ئىپادىسى ۋە تەقەززاسى تەقۋادارلىق گۈزەل ئەخلاق، پاكىزلىق ۋە ئۈلگىلىك پەزىلەتلەرنى ئۆگىنىپ، ئاۋۋال ئۆزىگە، ئاندىن مىللىتىگە ئۇلارنى سىڭدۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، مىللىتىمىزگە ۋەكىللىك قىلغان ھالدا بۇ مۇقەددەس جايلارغا ھازىر بولغان ھاجىلىرىمىزنىڭ ياخشى ئىشلاردا باشقىلارغا ئۈلگە بولۇشى تەلەپ قىلىندۇ.

ئەرەفات مەيدانى قىيامەت كۈنىدە ھەممە خالاپىق ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھازىر بولۇپ، ھېساب بېرىدىغان ھەشىر مەيدانىنىڭ كىچىكلىتىلگەن كۆرۈنىشى بولۇپ، قىيامەت كۈنىدىمۇ پۈتۈن خالاپىقلار ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئوخشاش بىرلا قىياپەتتە ھازىر بولىدۇ ۋە بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى - يامان ئەمەللىرىدىن ھېساب بېرىدۇ.

ھەج ئىبادىتى مۇسۇلمانلارنىڭ يىللىق چوڭ قۇرۇلتىيىدۇر. مۇسۇلمانلار ھەجىدىن ئىبارەت بۇ چوڭ قۇرۇلتايدا، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇسۇلمان قېرىنداشلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئارقىلىق بىر - بىرى بىلەن تونۇشىدۇ، ئىسلامىي قائىدە يوسۇنلارنى، گۈزەل ئەخلاقلارنى بىر - بىرىدىن ئۆگىنىدۇ. ئىسلامىي قېرىنداشلىقنىڭ كۈچلۈك رىشتىسىنى ھېس قىلىدۇ. دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئەقىدىسى بىر، ئىلاھى بىر، ئىبادەتلىرى بىر، «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» (سىزگە ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بولسۇن)دىن ئىبارەت تىلى بىر ۋە ئاپئاق ئېھرامدىن ئىبارەت كىيىنىشى بىر خىل بولۇپ، ئۇلار ئىسلام دىنىدىكى بىرلىك ۋە باراۋەرلىكنىڭ ئەمەلىي ئۈلگىسىنى بۇ جايدا كۆرىدۇ. بۇ جايدا بايدىن گادىنى، پادىشاھتىن پۇقرانى ئايرىۋالغىلى بولمايدۇ. ھەممىسى بىرخىل قىياپەتتە بولۇپ، ئاللاھنىڭ ئالدىدا شۇنداق ھەممە ئوخشاشلا بەندە ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا قىلغان خىتابىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ئۇلارنى ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن. ئۇلار پىيادە ۋە ئۇرۇق تۈگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ، ئۇرۇق تۈگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ. كىشىلەر ئۆزلىرىگە تېگىشلىك بولغان دىنىي ۋە دۇنياۋى مەنپەئەتلەرنى كۆرسۈن، بەلگىلەنگەن كۈنلەردە (يەنى قۇربانلىق كۈنلىرىدە) ئاللاھ ئۇلارغا نېمەت قىلىپ بەرگەن چارۋا ماللارنى ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن) ئاللاھنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ قۇربانلىق قىلسۇن. سىلەر قۇربانلىقنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، موھتاجغا، پېقىرغا بېرىڭلار. ئاندىن ئۇلار كىرلىرىنى تازىلىسۇن (يەنى ئىھرامدىن چىققاندىن كېيىن، چاچ، تىرناقلىرىنى ئالسۇن)، ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىبادەتلەرنى ئادا قىلسۇن، قەدىمىي بەيت بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلسۇن﴾. ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى ئايەتلەردە،

ھاجلارنىڭ بۇ ھەج كۈنلىرىدە ئاللاھنى كۆپ ياد ئېتىشىنى تەۋسىيە قىلىدۇ. مەلۇمكى بۇ كۈنلەر ئاللاھقا كۆپرەك ئىبادەت قىلىش، ئۇنى كۆپرەك ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت ھەم رەھمەت تىلەش كۈنلىرىدۇر.

يۇقىرىقى ئايەتتىكى: ﴿دېنىي ۋە دۇنياۋىي مەنپەئەتلەرنى كۆرسۇن﴾ دېگەن جۈملىدە ئىپادىلەنگەندەك، ئاللاھ ئۈچۈن ھەج قىلىش نىيىتى بىلەن بۇ مۇقەددەس جايلارغا كەلگەن كىشىلەر دۇئالىرىنىڭ ئىجابەت بولۇشى، ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە مەغپىرىتىگە ئېرىشىشى قاتارلىق دېنىي مەنپەئەتلەرگە ئېرىشكىنىدەك، ئېلىم - سېتىم ئىشلىرىنى بىجىرىش ۋە تىجارەت قىلىپ پايدا تېپىش قاتارلىق دۇنيالىق مەنپەئەتلەرگىمۇ ئېرىشىدۇ. مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ كاتتا ئىنئامى ۋە چوڭ ئىلتىپاتىدۇر.

بەزى مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بايانى

1 - مەككەگە ھەج ئايلىرىدىن باشقا ۋاقىتلاردا ئىبادەت ئۈچۈن كەلگۈچىلەر مىقاتتىن يالغۇز ئۆمرە ئۈچۈن ئىھرام باغلاپ كېلىدۇ. ئەمما ھەج ئايلىرىدا كەلگۈچىلەر يالغۇز ئۆمرە ئۈچۈن ئىھرام باغلاش ياكى ئۆمرە ۋە ھەج ھەر ئىككىسى ئۈچۈن ئىھرام باغلاش ياكى يالغۇز ھەج ئۈچۈنلا ئىھرام باغلاش ئىختىيارغا ئىگىدۇر.

2 - بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار ھەج قىلسا ساۋاب بولىدۇ. بىراق ھەج پەرزى ئادا تاپمايدۇ. بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن قايتا ھەج قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

3 - تاۋاپ ياكى سەئىنىڭ سانىدا خاتالاشقان ئادەم ئاز ساننى ھېسابقا ئالىدۇ. مەسىلەن، تاۋاپنى تۆت قېتىم قىلدىمۇ ياكى ئۈچ قېتىممۇ دەپ شەكىلىنىپ قالسا ئۇنى ئۈچ دەپ ھېسابلايدۇ.

4 - تاۋاپ بىلەن سەئىنى ئارقا - ئارقىدىن قىلىش ئەۋزەل. ئەمما مۇنداق قىلىش شەرت ئەمەس، تاۋاپنى ئەتىگەندە قىلىپ سەئىنى ئاخشىمى قىلىشىمۇ بولىدۇ.

5 - قۇربانلىق قىلالمايدىغان كىشىنىڭ ھەج كۈنلىرىدە تۇتىدىغان ئۈچ كۈنلۈك روزىسىنى ئەرەفات كۈنىدىن ئاۋۋال قىلىشى ئەۋزەل. چۈنكى ئەرەفات كۈنىدە روزا تۇتمىغان ياخشىدۇر.

6 - شەيتانغا كۈندۈزدە تاش ئاتالمىغانلار كېچىسى ئاتسا بولىدۇ. شۇنداقلا بۈگۈننىڭ تېشىنى ئاتالمىغان ئادەم ئۇنى ئەتىسىنىڭ تېشى بىلەن بىرگە ئېتىۋەتسىمۇ بولىدۇ.

7 - شەيتانغا ئېتىلغان تاشنىڭ دۈگلەك كاتەكنىڭ ئىچىدە قېلىشى شەرت ئەمەس. بەلكى كاتەككە چۈشكەن تاش سىرتقا چاچراپ چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ ھېچ ۋەقەسى

يوقتۇر.

8 - ھېيت كۈنى قىلىنىدىغان شەيتانغا تاش ئېتىش، قۇربانلىق قىلىش، باش چۈشۈرۈش ۋە كەبىنى تاۋاپ قىلىش قاتارلىق تۆت ئىشنى مۇشۇ تەرتىپ بويىچە قىلىش ئەۋزەل بولسىمۇ، بۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئىلگىرى ياكى كېيىن قىلىشتا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

9 - قۇربانلىق قىلىش ۋاقتى ھېيتنىڭ 1 - كۈنى ئەتىگەندىن باشلىنىپ 3 - كۈنى ناماز ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ.

10 - ئەھرام ئىچىدىكى كىشى باشقىلارنىڭ بېشىنى چۈشۈرسە ياكى چېچىنى قىسقارتسا بولىدۇ.

11 - پەرز تاۋاپنى مەككىدىن ئايرىلىش ئالدىدا قىلغان كىشىدىن ۋىدا تاۋاپى ساقىت بولىدۇ. بۇنىڭ شەرتى ھەر ئىككى تاۋاپنى نىيەت قىلىشتۇر.

مەككىگە كەلگۈچىلەر دە كۆرۈلىدىغان خاتالىقلار ۋە مەسىيەتلەر

1 - ئانا ۋەتەندىن مەككىگە ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگەن كىشىلەر ئومۇمەن تازىلىققا رىئايە قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «پاكىزلىق دىننىڭ بىر پارچىسىدۇر»، «پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر» ۋە «ئاللاھ تائالا پاكىز، پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ، ئۇ پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى ياقتۇرىدۇ» دېگەن ھەدىسلىرىنى يادىسىغا بىلىپ تۇرۇپ، تازىلىق قىلمايدۇ، تىرىقلىرى قاپقارا كىر، كىيىملىرى تەر بىلەن كىردىن سارغىيىپ كەتكەن، بۇلار كىيىم - كېچەك شۇنچە ئەرزان ۋە يۇيۇنۇش شارائىتلىرى شۇنچە ئوڭاي بۇ جايدا يېڭى كىيىم ئېلىپ كىيىشكە بېخىللىق قىلىدۇ ياكى يۇيۇپ پاكىز كىمەيدۇ. ياتقان ياتاقلىرىغا كىرىشىڭىز سۈپۈندىلەرنى يېنىغا يىغۋالغان، رەتسىز، پاسكىنا خۇددى قوي - كالا باقىدىغان جايغا ئوخشايدۇ. كۆڭلىڭىز ئېلىشىدۇ. تەرەتخانىسىنىڭ يېنىدىن بۇرۇنقىڭىزنى چىڭ تۇتۇپ ئاران ئۆتۈپ كېتەلەيسىز. ئەكسىچە بولغاندا بۇرۇنقىڭىز سېسىق پۇراقتىن ئېچىشىپ كېتىدۇ. كىرىشكە مەجبۇر بولۇپ قالغىنىڭىزدا ئىشىڭىز تېخىمۇ تەس. ئۇلار «بىزنى كىم تونۇيتتى» دەپ ئۆزلىرىنى تاشلىۋېتىدۇ - دە، باشقىلارمۇ ئۇلارنى نەزەرلىرىدىن ساقىت قىلىۋېتىدۇ. بۇ خاتالىق ئۆزلىرى بىلەنلا كەتسە مەيلى ئىدىغۇ، بۇ خاتالىق مەدەنىيەتلىك ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ شەنىگە داغ يەتكۈزىدۇ ئەمەسمۇ؟ چۈنكى ئۇلار ئۇيغۇردە. بىزنىڭ مىللىتىمىز ئانا ۋەتەندە بۇنداق پاسكىنا ئەمەس. چۈشىنىكسىز يېرى شۇكى، ئانا ۋەتەندە ناھايىتى پاكىز، ئېسىل كىيىنپ يۈرىدىغان مەدەنىيەتلىك ۋە سۆلەتلىك كىشىلەر چەتئەلگە چىققاندىن كېيىنلا

ئۆزىنى تاشلىۋېتىدىكەن، بۇلارنىڭ قايسىسى زىيالى، قايسىسى مەكتەپ كۆرمىگەن پۇقرا ھېچقانداق پەرقى قالمايدىكەن. ھەممىسى پاكىزلىققا ئەھمىيەت بەرمەسلىكتە ۋە مەدەنىيەتسىزلىكتە ئوخشاش بولۇپ قالدىكەن. بۇنداق ھاجىلارنىڭ بۇ قىلىقلىرى نە ئىسلامىي ئەخلاققا، نە مىللى ئەنئەنىمىزگە ئويغۇن كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنى تازىلىقنى ئىماننىڭ يېرىمى ۋە ئىبادەتنىڭ بىر تۈرى قىلىپ بەلگىلەش بىلەن دۇنيا تارىخدا كىشىلەرنى تازىلىققا تەشەببۇس قىلغان تۇنجى دىن بولۇپ تونۇلغان بولسا، بىزنىڭ ئۇيغۇر خەلقىمىز ئەزەلدىن ئۆزىنىڭ مەدەنىيەتلىك، پاكىز، ئېسىل بىر مىللەت ئىكەنلىكى بىلەن ئۆتمۈشتە ۋە ھازىردا تونۇلۇپ كەلگەن بىر مۇنەۋۋەر مىللەت. ئۇلارنىڭ مۇقەددەس دىنىمىزنىڭ ۋە بۇ مىللەتنىڭ شەنىگە داغ تەككۈرۈش ھەققى يوق!

2 - بەزى كىشىلەر ھەر قانداق جايدا نامەھرەم (ئايالى ياكى ئېرى ئەمەس، نىكاھ چۈشمەيدىغان يېقىن تۇغقانمۇ ئەمەس) كىشىلەر بىلەن زۆرۈرىيەتسىز سۆزلىشىش ۋە يالغۇز قېلىشنىڭ شەرىئەتتە دۇرۇس ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، بۇ ئىشلارنى ئاددى سانغانلىقتىن گۇناھ ئىشلەيدۇ. ئۇلار ئىبادەت قىلىش ۋە گۇناھلاردىن پاكلىنىش ئۈچۈن بۇ مۇقەددەس جايلارغا كەلگەنلىكىنى ئۇنتۇغان ھالدا، نامەھرەملەر بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ قوپىدۇ، ھەتتا بىر ئېغىزلىق ئۆيدە نامەھرەملەر بىلەن ئەر - ئاياللار ھەممىسى بىرگە ياتىدۇ. بۇ ھەقىقەتەن ئېچىنىشقا تېگىشلىك بىر ئىش. مۇقەددەس جايلاردا ئىشلەنگەن چوڭ نومۇسسىزلىق. ھەج چىقىملىرىغا پۇلى يەتمەيدىغان ئادەمگە ھەج قىلىش پەرز ئەمەس. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، بۇ جايغا مۇستەقىل ئۆيلەرنى كىرالاپ ئولتۇرۇشقا پۇلى يېتىدىغان، باشقىلارنىڭ ياردىمىگە ئېھتىياجى بولمايدىغان كىشىلەرلا كېلىدۇ. ئۇلار نېمە ئۈچۈن پۇلغا چىداپ ئەر - خوتۇن مۇستەقىل بىر ئۆيىنى كىرالاپ ئولتۇرمايدۇ؟ ئۇلار ئاللاھ تائالا ھارام قىلغان ئىشنى بۇ مۇقەددەس جايلارغا كېلىپ قىلىشقا قانداقمۇ جورئەت قىلدى؟ ئۇلار بۇ يەرگە نېمە مەقسەت بىلەن كېلىدۇ؟ بۇ سوئاللارنىڭ ھەممىسىنىڭ جاۋابى بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ، ئىماننىڭ ئاجىزلىقىدۇر! ئىمان ئاجىز بولغاندىن كېيىن، پېخىللىق، نومۇسسىزلىق، بىغەملىك ۋە باشقا ناچارلىقلارنىڭ ھەممىسى يۈز بېرىدۇ.

3 - بەزى كىشىلەر تاماكا چېكىشنىڭ تەن ساقلىقىغا زىيان يەتكۈزۈش، پۇل - مالنى ئىسراپ قىلىش، كىشىلەرگە ئەزىيەت بېرىشكە ئوخشاش سەلبىي تەسىرى سەۋەبلىك ئىسلام شەرىئىتىدە ھارام ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ۋە ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس جايلاردا تۇرىۋاتقانلىقىنى ئۇنتۇغان ھالدا بۇ زەھەرنى مۇشۇ ئۇلۇغ جايلاردا چېكىدۇ. تاماكا ھازىرقى زامان مېدىتسىنا ئىلمىنىڭ يەكۈنى بويىچە «كىشىنى ئۆز رازىلىقى بىلەن ئالدىرماستىن ئۆلتۈرىدىغان قاتىل» دەپ ئاگاھلاندۇرۇلغان زەھەر. ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن بۇ

جايلارغا كېلىش پۇرسىتى تاماكا چېكىشنى ۋە باشقا ناچار ئادەتلەرنى تاشلاش ئۈچۈن ئىنتايىن ياخشى بىر پەيتتۇر. زادى ھەرەمگە كەلگەن كىشى گۇناھلاردىن پاكلىنىپ، ياخشى ئىشلارنى ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىش ۋە ساۋاب قازىنىش ئۈچۈن كېلىدۇ ئەمەسمۇ؟ يامان ئادەتلەرنى بۇ چوڭ پۇرسەتتىن پايدىلىپ تاشلىيالماستىن، كەلگەن پېتى كەتكەن كىشىنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن! بۇنىڭ كىمگە پايدىسى بولسۇن!؟

4 - بەزى كىشىلەر غەيۋەت قىلىشىش، يالغان سۆز قىلىش، كىشىلەرنى ئالداش، باشقىلارغا ئەزىيەت بېرىش، جېدل - ماجرا قىلىش ۋە باشقا ناچار ئىللەتلەرنىڭ ئىسلام شەرىئىتى بويىچە، مۇسۇلمان كىشىنىڭ شەنىگە ياراشمايدىغان گۇناھ، مەسىيەتلەر ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلىپ تۇرۇپ، مەككەدە ۋە باشقا مۇقەددەس جايلاردا بۇ ناچار ئىشلارنى قىلىشتىن ھايىا قىلىشمايدۇ. ھالبۇكى، ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرى ئىبادەت سەپىرى، ساۋاب تېپىش سەپىرى، يامان ئىللەتلەرنى تاشلاپ ياخشى ئادەت ۋە گۈزەل ئەخلاقلارنى ئۆگىنىپ ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرۈش سەپىرى، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتى ۋە مەغپىرىتىگە ئېرىشىش سەپىرىدۇر. مۇشۇنداق ئۇلۇغ سەپەرگە ئاتلانغان ئادەم نەپسىگە ھاكىم بولۇپ، ئۆزىنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن ئازراق تىرىشچانلىق كۆرسەتمەسە، ئۇلار ھەجنىڭ پەزىلەتلىرىگە قانداقمۇ ئېرىشەلەيدۇ!؟

5 - باشقىلارنىڭ ھەققىنى يېيىشنىڭ ھارام ئىكەنلىكىنى ھەركىم ياخشى بىلىدۇ. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپ، بەزى ھاجىلار مىنا ۋە ئەرفاتتا چېدىرلارغا ۋە يېمەك - ئىچمەكلەرگە پۇل تۆلىمىگەن بولسىمۇ، مەزكۇر چېدىرلاردا پۇل تۆلىگەنلەر بىلەن ئوخشاش يېتىپ قوپىشىدۇ، تاماقلارنى يەۋېرىدۇ، بەزىلەر شۇنداق قىلالىغانلىقلىرى (ھارامنى تالىشىپ يېگەنلىكلىرى) ئۈچۈن پەخىر قىلىشىدۇ. بۇ باشقىلارنىڭ ھەققى ئەمەسمۇ؟ بۇ ئوپپوچۇق ھارام ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىبادەت قىلىۋېتىپ، ئەڭ مۇقەددەس جايلاردا تۇرۇۋېتىپ، ئەڭ ئۇلۇغ بىر پەرزنى ئادا قىلىۋېتىپ ھارام يېيىش نېمە دېگەن ئېچىنچىلىق ئىش - ھە!

ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئادەم ئۆز ۋىجدانىنىڭ چاقىرىقى بىلەن بۇ يەرگە كېلىدۇ. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھالال - ھارام ئىشلىرىدىمۇ ئۆز ۋىجدانىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىشى لازىم.

6 - بەزى كىشىلەر سەدىقە ۋە نەزىر يېيىشكە شۇنچە ئامراق. ئۇلار مۇت تاماق بېرىدىغان جاينىڭ ئالدىدا كۈتۈپ تۇرۇپ نامازلىرىنىڭ قازا بولۇپ كەتكەنلىكىنىمۇ بىلمەي قالىدۇ. ھالبۇكى، كەمبەغەل، تاماق ئېلىپ يېيىشكە چامى يەتمەيدىغان

كشىلەرنىڭ ھەرەمگە كېلىشىنى ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ئەمەس. بەزىلەر «بىز مۇساپىرمىز، گەرچە باي بولساقمۇ بىزگە زاكات ۋە سەدىقلەرنى ئېلىش دۇرۇس بولىدۇ» دەپ جۆيلۈيدۇ. قۇرئان كەرىمدە زاكات ئېلىشى دۇرۇس بولىدىغانلار قاتارىدا ﴿ئىبنى سەبىللەرگە - پۇل - مېلىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان مۇساپىرلارغا﴾ دېگەن ئايەت ئۆتىدۇ. ئىبنى سەبىل قاتارىغا كىرىدىغانلار پۇلى ئوغۇرلانغانلىقتىن، ياردەمگە ھەقىقىي موھتاج بولۇپ قالغانلاردۇر. ئەمما باشقىلارغا بۇ يول يوقتۇر.

7 - بەزىلەر بەللىرىگە لىق دوللارنى تېگىپ يۈرگەن تۇرۇپ، پۇلىدىن ئايرىلىپ قالغانلارغا پۇل تارقىتىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن تىمسىقلاپ يۈرىدۇ. قاياقتىندۇر سەدىقە پۇل بېرىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپلا قالسا شۇ جايغا كېلىپ يېتىۋالىدۇ. ناماز ئوقۇش ۋە تاماقلنىشىنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىدۇ. يانچۇقلىرىنى كېسىپ قويۇپ «پۇلۇمنى ئوغرى ئالدى» دېگەننى يالغان كۆز ياشلىرى بىلەن ئىسپاتلايدۇ. شۇنداق قىلىپ، راستىنلا پۇلى ئوغۇرلانغانلىق سەۋەبلىك ياردەمگە ھەقىقىي موھتاج بولۇپ قالغان بىچارىلەر قايرىلىپ قېلىپ، سۆزگە ئۇستا، يالغاننى قاملاشتۇراالايدىغان بايلار بۇ ياردەملەردىن بەھرىمەن بولىدۇ. ئۇلار بۇ جايغا تىلەمچىلىك قىلىش ئۈچۈن كەلگەنمىدۇ؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەردىن نەرسە سوراشتىن مەنى قىلغان. ئىمام بۇخارى ھەكىم ئىبنى ھىزام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نەرسە سورىۋىدىم، سورىغىنىمنى بەردى. يەنە سورىۋىدىم، يەنە بەردى. ئۈچىنچى قېتىم سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا مۇنداق دېدى: «ئەي ھەكىم! پۇل - مال دېگەن شۇنداق تاتلىق نەرسە، (ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغانلىقتىن) ئۆز ئىختىيارى بىلەن بەرگەننى ئالسا، ئۇنىڭ بەرىكىتى بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى ھاجەتمەن بولمىسىمۇ، ئاچكۆزلۈك قىلىپ ئالسا، ئۇ بەرىكەت قىلمايدۇ. ئۇ خۇددى يېگەنسىرى تويىمىغانغا ئوخشاش بىر ئىش. بەرگۈچى قول ئالغۇچى قولىدىن ياخشىدۇر» دېدى. مەن «ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىزدىن كېيىن تا ئۆلگىچە ھېچكىمدىن نەرسە سورىمايمەن» دېدىم» دېدى، ئىمام بۇخارى ھەكىم ئىبنى ھىزامنىڭ شۇنىڭدىن كېيىن تا ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە ئۆزىنىڭ غەنىمەتتىن تەقسىم بولغان نەسۋىلىرىنىمۇ قەتئىي ئالمىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

8 - بۇ يەرگە كەلگۈچىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ساۋاتسىز كىشىلەر بولغانلىقتىن، ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۇسۇللىرىنى كىتابلاردىن ئوقۇپ بىلىۋېلىشتىن ئاجىز كېلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئۇلار بۇ پائالىيەتلەرنىڭ ئۇسۇللىرىنى پەقەت ئۇلۇمالاردىن ۋە دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچىلاردىن سوراپ ئۆگىنەلەيدۇ. ئەمما ئۇلار خۇددى

ھەممىنى تولۇق بىلىدىغان كىشىلەردەك بىلگەنلەردىن ھېچ نەرسە سورىمايدۇ. بىلىدىغان ئوخشايدۇ دېسە، پائالىيەتلەرنىڭ تولىسىنى خاتا ياكى نۇقسانلىق بىلەن ئادا قىلىدۇ. ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ پائالىيەتلىرىنى سۆزلەپ بەرگەن سورۇنلارغا كەلمەيدۇ. كەلگەنلىرى ئۆرە ئولتۇرۇپ چۈش كۆرىدۇ.

9 - بىزنىڭ خەلقىمىز ئومۇمەن كىتاب خومار ئەمەس. شۇڭا ئۇلار بوش ۋاقىتلىرىدا غەيۋەت قىلىشىپ ئولتۇرۇشنى كىتاب ئوقۇپ بىلىم ئېلىشتىن ئەۋزەل كۆرىدۇ. مەككىگە كەلگۈچىلەر ئۆمرىدە بىرلا قېتىم نەسب بولغان ھەج پەرزىنى تولۇق ئادا قىلىش يولىدا كىتاب سېتىپ ئېلىشقا بېخىللىق قىلىدۇ. مۇت تارقىتىپ بېرىلگەن كىتابلارنى بېكارغا كەلگەچكە ياراتمايدۇ. شۇنداق قىلىپ يېزىش ۋە ئوقۇشنى بىلىپ تۇرۇپ بىلىمسىز قالىدۇ. قىلغان ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ تولۇق ئادا بولغان ياكى بولمىغانلىقى بىلەن ھېسابلاشماستىن كەلگەن پېتى كېتىپ قالىدۇ. باشقا مىللەتلەرنىڭ ئىلغارلىقلىرىدىن تەسىرات قوبۇل قىلىدىغان ۋە تەپەككۈر قىلىدىغان ئەقىل بىزنىڭ مىللەتكە بېرىلمىگەنمىدۇ؟

10 - بەزى ھاجىلار پەرز ھەجنى ئادا قىلىپ بولغان بولسىمۇ، بالا - چاقىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قايرىپ قويۇپ، «ئىككى قېتىم ھاجى - ھەرەم بولغان كىشى»، «ئۈچ قېتىم ھاجى - ھەرەم بولۇپ كەلگەن كىشى»، ھەتتا بەزىلىرى «10 قېتىم ھاجى - ھەرەم بولۇپ كەلگەن كىشى» ئۇنۋانىغا ئېرىشىش ئۈچۈن مەككىگە كېلىدۇ، بىر قېتىمدىن ئارتۇق قىلىنغان ھەج نەپلە (ئىختىيارى ئىبادەت) بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ. نەپلە ئىبادەتلەرنى قىلىشنىڭ ساۋابىمۇ كۆپ. بۇغۇ ياخشى ئىش. ئەمما بۇ نەپلە ئىبادەتتىن ئەھمىيەتلىكەرەك ھەتتا ئىنتايىن زۆرۈر بولغان ئىبادەتلەر بار. مەسىلەن: بالىلارنى پۇلغا چىداپ ئوقۇتۇش ئاتا - ئانا ئۈستىدىكى پەرز. ئوقۇش پۇلى ھەل قىلالىغان بالىلارنىڭ ئوقۇش خىراجىتىنى كۆتۈرۈشى ئۈچۈن ماددى ياردەم قىلىش جەمئىيەتتىكى پۇلدارلار ئۈچۈن پەرز. ئورۇق - تۇغقانلاردىن يوقسۇللارغا ماددىي ياردەم قىلىش پۇلدار تۇغقانلار ئۈچۈن پەرز. كەمبەغەل خوشنىلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش پۇلدار خوشنىنىڭ ئۈستىگە پەرز. دېمەك، ئورۇنداشقا تېگىشلىك پەرزلەر شۇنچە كۆپ تۇرۇپ، خۇددى ئىسلام پەرزلىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئورۇنداپ بولغان كىشىدەك نەپلە ھەج ئۈچۈنلا پۇل خەرج قىلغۇچىلارنىڭ مەقسىتى زادى نېمىدۇ؟

ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنى ئىزدىمەكچى بولغان كىشى يۇقىرىقى پەرزلەرنى ئورۇنداش بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ تېخىمۇ كۆپ ۋە چوڭ رازىلىقىغا ئېرىشىدۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە نەپلە ھەج قىلغان كىشى نەپلە ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. ئەمما يۇقىرىقى ۋە ئۇلاردىن باشقا نۇرغۇنلىغان پەرزلەرنى جايىدا ئورۇندىغان كىشى پەرز ئىبادەتلەرنىڭ

ساۋابىنى تاپىدۇ ئەمەسمۇ؟ نەپلە ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىدىن پەرز ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى ئەلۋەتتە چوڭ ئەمەسمۇ؟

نەپلە ھەج قىلىش بىلەن ئۆزىنىڭلا ھاجىتىنى راۋا قىلغان بولىدۇ. ئەمما يۇقىرىقى پەرزلەرنى ئورۇندىغان ئادەم باشقىلارنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانى تېخىمۇ كۆپ رازى ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ ئەمەسمۇ؟ قايتا - قايتا ھاجى بولۇش ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە مودا بولغان ئوخشىمادۇ؟

11 - بەزى ئاياللار كىشىلەر ماڭىدىغان يوللارنىڭ ئوتتۇرىسىغا بازار قۇرۇپ ئولتۇرۇۋالىدۇ، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ئادەتتە ئۆزلىرىنىڭ تۇغقانلىرىنىڭ ئالدىدىمۇ يۈزلىرىنى يۆرگەپ يۈرىدىغان روپاچىلار مال ساتقىنىدا بۇ يەرنىڭ ئېچىر قاپ كەتكەن ئاچكۆز، ئەرەبلىرىگە كۆزلىرى بىلەن قاشلىرىنى ئوينىتىپ ئۆلتۈرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەزەبلىرى بولسا، بازار باشقۇرۇش خادىملىرىنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن قورقۇپ ئارقىدا بۇ تاماشالارغا گۇۋاھ بولۇپ ئولتۇرۇشىدۇ. ئۇلار بۇ رەسۋالىقلىرىنى ھەرەمگە كېلىپ تۇرۇپ قىلىشقا قانداق جورئەت قىلغاندۇ؟ مەلۇمكى پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى مەككە ۋە مەدىنىدىن ئىبارەت بۇ ئىككى ئۇلۇغ شەھەردە قىلىنغان ياخشى ئەمەللەرنىڭ ھەر بىرىگە ھەسسىلەپ ساۋاب يېزىلغاندەك، بۇ ئىككى ئۇلۇغ شەھەردە ئىشلەنگەن يامانلىقلارغىمۇ ھەسسىلەپ گۇناھ يېزىلىدۇ، دېگەن پرىنسىپتا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿كىمكى مەسجىدى ھەرەمدە زولۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابىنى تېتىتىمىز﴾ دەيدۇ. ئايەتتىكى ﴿مەسجىدى ھەرەم﴾ ئىبارىسىدىن مەككە شەھىرى مەقسەت قىلىنىدىغانلىقىدا ئىسلام ئۆلۇمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئايەتتىن شۇ مەنە چىقىدۇكى، باشقا جايلاردا يامان ئىش قىلىشنى نىيەت قىلىش، ھەتتا ئۇنىڭغا بەل باغلاش بىلەن تاكى شۇ يامان ئىشنى قىلمىغىچە گۇناھ يېزىلمايدۇ. ئەمما مەككە شەھىرىدە گۇناھ قىلىشقا بەل باغلاشنىڭ ئۆزىمۇ گۇناھتۇر.

ھەج پائالىيىتى جەريانىدا سادىر بولىدىغان بەزى خاتالىقلار

ھاجىلارنىڭ كۆپىنچىسى ئىسلامىي بىلىملەردىن خەۋەرسىز بولغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەج ئىبادىتى ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىملا قىلىنىدىغان ئىبادەت بولغانلىقى تۈپەيلى كۆپىنچە كىشىلەر، ھەتتا دىنىي ئۆلۇمالارمۇ ھەج پائالىيىتىنىڭ قائىدە - تەرتىبلىرىنى كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىشتىن ئاجىز كېلىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ھەج قىلىش جەريانىدا بەزى خاتالىقلار، يېتەرسىزلىكلەر ۋە كەمچىلكلەر سادىر بولىدۇ، تۆۋەندە ھەج پائالىيىتىنى ئورۇنداش جەريانىدا بەزى ھاجىلاردىن سادىر بولىدىغان خاتالىقلاردىن بەزىلىرى ئۈستىدە توختىلىمىز:

ئېھرامدا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1 - «مقات» تىن ئېھرامسىز ئۆتۈپ كېتىش.

ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگەن كىشىلەرنىڭ «مقات» تىن ئېھرامسىز ئۆتۈپ كېتىشى توغرا بولمايدۇ. بۇنداق قىلغانلار ئىمكانىيىتى بولسا قايتىپ بېرىپ مىقاتتىن ئېھرام باغلاپ كېلىشى كېرەك. قايتىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، بۇ خاتالىقنى يويۇش ئۈچۈن بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ گۆشىدىن ئۆزى يېمەستىن ھەممىسىنى مەككىدىكى يېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىشى ۋاجىب بولىدۇ (لازىم كېلىدۇ).

2 - بەزى كىشىلەر ئېھرام باغلىغانلىق ئىككى پارچە ئېھراملىق رەخنى كىيىش دەپلا چۈشىنىدۇ. بۇ خاتا چۈشىنىشتۇر. ئېھرام باغلىغانلىق دېگەن ھەج ياكى ئۆمرە ئىبادىتىنى باشلاشنى كۆڭلىدە نىيەت قىلىشتۇر. ئەمما ئېھراملىقنى كىيگەنلىك بولسا، شۇ ئىبادەتنى ئورۇنداش ئۈچۈن تەييارلانغانلىقنى ئىپادىلەيدىغان بىر پائالىيەتتۇر.

3 - بەزى ئاياللار ئېھرامغا كىرىش ئۈچۈن ئاق ياكى يېشىل رەڭلىك مەخسۇس كىيىم كىيىش شەرت، دەپ ئېتىقاد قىلىشىدۇ. بۇ خاتا ئېتىقادتۇر. توغرىسى، ئاياللار ئەرلەرنىڭ كىيىمىگە ئوخشاپ قالىدىغان ياكى جەلب قىلارلىق كىيىملەرنى كىيىشتىن ساقلىنىش شەرتى بىلەن ئادەتتىكى كىيىملىرىدىن خالىغانلىرىنى كىيىشى دۇرۇستۇر.

4 - بەزى ئاياللار «مقات» قا يېتىپ كەلگەندە ئايلىق ئادىتى (ھەيز) كېلىپ قالسا ياكى تۇغۇپ سالسا، «ئېھرام باغلاش ئۈچۈن تاھارەت شەرت» دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئېھرام باغلاشنى تەرك ئېتىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس. توغرىسى، ئايلىق ئادەت ياكى تۇغۇت ئاياللارنىڭ ئېھرام باغلىشى ئۈچۈن توسقۇن بولالمايدۇ، بەلكى قېنىدىن پاكلانمىغان بولسىمۇ ئېھرام باغلاپ كېلىپ باشقىلار قىلغان پائالىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىدۇ. پەقەت كەبىنى تاۋاپ قىلىشنى پاكلانغىنىغا قەدەر كېچىكتۈرىدۇ. پاكلانغاندىن كېيىن «مقات» تىن باغلاپ كەلگەن شۇ ئېھرام بىلەن تاۋاپنى ئادا قىلىدۇ. قايتا ئېھرام باغلاشقا ھاجەت يوق.

5 - بەزى ئەرلەر ئېھرامدا ئوڭ قولىنى ئېھرامدىن چىقىرىپ، ئوڭ مۇرىسىنى ئېچىپ قويدۇ. بۇ «تاۋاپ قۇدۇم» ياكى ئۆمرە ئۈچۈن كەبىنى تاۋاپ قىلغاندىلا شۇنداق قىلىنىدۇ (بۇنداق قىلىش سۈننەت). ئەمما باشقا ۋاقىتلاردا ئىككى مۇرە ئېھرام بىلەن يۈرگىلىپ تۇرىدۇ.

كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى كىشىلەر تاۋاپنى خالىغان يېرىدىن باشلايدۇ. توغرىسى، ھەجەرلۇ

ئەسۋەنىڭ ئۇدۇلىدىن باشلاشتۇر (مۇنداق قىلىش سۈننەتتۇر).

2 - بەزى كىشىلەر تاۋاپ قىلىۋېتىپ باشقىلار بىلەن زۆرۈرىيەتسىز سۆزلىشىدۇ، چاقچاق قىلىشىدۇ، تېلېفون بىلەن سۆزلىشىدۇ. ھالبۇكى، كەبىنى تاۋاپ قىلىش خۇددى ناماز ئوقۇغانغا ئوخشاش بىر ئىبادەتتۇر. كەبىنى ئايلىنىپ يۈرگەنلىك ھېساب ئەمەس، مۇھىم بولغىنى بۇ ئىبادەتنىڭ ئىخلاسى بىلەن ئادا قىلىنىشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «تاۋاپ - نامازدۇر. تاۋاپ قىلغان ۋاقىتلىقلاردا گەپنى ئاز قىلىڭلار» دەپ كۆرسەتكەن.

3 - بەزى كىشىلەر ھەجەرۇل ئەسۋەنى سۆيۈش ئۈچۈن قىستىلاڭغۇغا ئۆزلىرىنى ئاتىدۇ، باشقىلارنى ئىتتىرىپ، قىستاپ ئۇلارغا ئەزىيەت يەتكۈزىدۇ. ئۆزىمۇ ھاياتىنى خەتەرگە ئاتقان بولىدۇ. توغرىسى، ھەجەرۇل ئەسۋەدكە يېراقتىن قول ئىشارىتى بىلەن سالام بېرىشتۇر. چۈنكى ھەجەرۇل ئەسۋەنى سۆيۈش تاۋاپنىڭ شەرتى ئەمەس، بەلكى سۈننەت. سۈننەت ئەمەللىرىنى ئۆزۈرسىز تەرك قىلسا گۇناھ بولمىغان يەردە، بۇنداق قىستىلاڭغۇلۇق ۋاقىتلاردا تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

4 - بەزى كىشىلەر «مەقامۇ ئىبراھىم»دا ناماز ئوقۇيمەن، دەپ يولدا تۇرىۋالىدۇ. تاۋاپ قىلىۋاتقانلارنىڭ قىستىلىپ كەتكىنى بىلەن ئۇلارنىڭ كارى بولمايدۇ، بەزىدە كىشىلەرنىڭ ئاياقلىرى ئاستىدا قالىدۇ. بۇنداق خەتەرلىك ئىشنى قىلىپ، ئۆزىنىڭ ھاياتىنى ھالاكەتكە ئېتىشىنى ئاللاھ تائالا ياققۇرمايدۇ. ھەرەمدە ئادەم ئاز بولۇپ، ئازادلىك بولسا تاۋاپتىن كېيىن ئىككى رەكئەت نامازنى «مەقامۇ ئىبراھىم»نىڭ كەينىدە ئوقۇش سۈننەت. ئەمما ئادەم كۆپ بولسا بۇ نامازنى خالىغان يەردە ئوقۇسا بولىدۇ، ھەتتا ئوقۇمىسىمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

5 - بەزى كىشىلەر تاۋاپنىڭ ھەممىنى يۈگرەپ يۈرۈپ قىلىدۇ. سۈننەت ئالدىنقى ئۈچىدە تېز رەك مېڭىش، قالغان تۆتىدە تەمكىنلىك بىلەن مېڭىشتۇر.

سەئى قىلىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى ھاجىلار سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلغىنىدا سافا بىلەن مەرۋە تاغلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرىغىچە بېرىشىدۇ، ھەتتا تامغىچە چاپلىشىدۇ، كىشىلەرنى قىستىيدۇ ۋە ئۆزلىرىمۇ قىستىلىدۇ. بۇنداق قىلىش ھاجەتسىز. سافا بىلەن مەرۋە ئىككى تاغقا ئۆرلەپ ھامان قايتىش يېتەرلىكتۇر. ئۇجايلاردا ئۇزۇن تۇرىۋېلىپ باشقىلارغا قىستىلاڭغۇ پەيدا قىلىش ياخشى ئەمەس. ئۇجايلاردا دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ تۇرىۋېلىپ باشقىلارنىڭ يولىنى توسۇۋېلىش تېخىمۇ توغرا ئەمەس.

2 - بەزى ھاجىلار يەتتە قېتىم سەئى قىلىش دېگەننى، يەتتە قېتىم ئايلىنىش دەپ چۈشىنىپ قالغانلىقتىن، 14 قېتىم سەئى قىلىپ، سەئىنى سافادىن باشلاپ يەنە سافادا ئاخىرلاشتۇرىدۇ. توغرىسى، سافادىن مەرۋەگە بىر قېتىم بېرىش بىر سەئى، مەرۋەدىن سافاغا قايتىپ كېلىش يەنە بىر سەئى ھېسابلىنىدۇ. سەئى سافادىن باشلىنىپ مەرۋەدە ئاخىرلىشىدۇ.

3 - بەزى ھاجىلار سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىشنىڭ ھەممىسىدە يۈگۈرۈپ ماڭىدۇ. توغرىسى، ئىككى يېشىل چىراق ئارىلىقىدىلا ئەلەر قەدەملىرىنى تېزلىتىدۇ. ئەمما ئاياللار نورمال يۈرۈشىدە ماڭىدۇ.

4 - بەزى ھاجىلار ھەرەمدە پەرز ناماز ئوقۇلۇۋاتسىمۇ، نامازغا ئىقتىدا قىلماي سەئى قىلىشنى داۋام قىلىۋېرىدۇ. بۇنداق قىلىش توغرا ئەمەس. توغرىسى جامائەت نامىزى باشلانغاندا سەئىنى توختىتىپ نامازغا تۇرۇش، ناماز ئاخىرلاشقاندىن كىيىن، سەئىنى كەلگەن يېرىدىن داۋام قىلدۇرۇشتۇر. تاۋاپمۇ شۇنداق.

ئەرەفاتتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى كىشىلەر، خۇسۇسەن گۇرۇپپىغا قوشۇلماستىن ئۆز ئالدىغا ھەج قىلىدىغان كىشىلەر ئەرەفاتقا چىقتۇق دەپ ئەرەفاتنىڭ چېگرىسىنىڭ سىرتىدا ئولتۇرۇپ كۈننى كەچ قىلىدۇ. مۇنداق قىلغانلارنىڭ ھەججىسى قوبۇل ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلار ھەجنىڭ ئەرەفاتتا ھازىر بولۇشتىن ئىبارەت بۇ چوڭ پەرزىنى تەرك ئەتكەن بولىدۇ.

2 - بەزى ھاجىلار كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەرەفاتتىن قوزغىلىپ بولىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس. چۈنكى كۈن پاتماستىن ئەرەفات چېگرىسىدىن چىقىپ كېتىش جائىز ئەمەس. مۇنداق قىلغان كىشى ئەگەر قايتىپ كەلمىسە، ئۇنىڭغا بىر قوي قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولىدۇ.

3 - بەزى ھاجىلار ئەرەفاتتىكى «جەبەل رەھمە - رەھمەت تېغى» نىڭ ئەڭ چوققىسىغا چىقىمىز دەپ ئۆزلىرىنى قىينايدۇ. ھالبۇكى، ئۇ تاغقا چىقىش «ئەرەفاتتا تۇرۇش» نىڭ شەرتى ئەمەس. چۈنكى ئەرەفات چېگرىسىنىڭ ئىچىدىكى جايلارنىڭ ھەممىسى تۇرۇشقا بولىدىغان جايلاردۇر. قايسى جايدا تۇرسا بولىدۇ.

4 - بەزى ھاجىلار ئەرەفاتتا دۇئا قىلغاندا، دۇئانى «جەبەل رەھمە» گە قاراپ قىلىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس. توغرىسى قىبلىگە قاراشتۇر. دۇئا ھەرقانداق يەردە قىبلىگە قاراپ قىلىنىدۇ.

5 - بەزى ھاجىلار ئەرەفاتتىن مۇزدەلىفەگە قاراپ يۈرۈشتە بىر - بىرىنى ئىتتىرىپ، قىستاپ، پۈتلىشىپ يۈرىدۇ. بەزىلىرى يۈگۈرىدۇ. بۇلار ھەممىسى خاتا ئىشلاردۇر. توغرىسى، ئاللاھ تائالانى ياد ئەتكەن ھالدا تەمكىنلىك بىلەن، ئالدىرماستىن، سىلىق مېڭىش، كىشىلەرگە ئەزىيەت يەتكۈزۈشتىن ساقلىنىشتۇر.

مۇزدەلىفەدە كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى كىشىلەر مۇزدەلىفەگە كېلەر - كەلمەستىنلا شەيتانغا ئاتىدىغان تاشلارنى يىغىشقا كىرىشىپ كېتىدۇ. تاش مۇزدەلىفەدىنلا تېرىلىدۇ، دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. توغرىسى، مۇزدەلىفەگە كەلگەندىن كېيىن، ئاۋۋال ناماز شام بىلەن خۇپتەننى ئوقۇش، ئاندىن باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش لازىم. تاشنى مۇزدەلىفەدىن تېرىشكە بولغىنىدەك قانداقلا بىر جايدىن تېرىشكىمۇ بولىدۇ.

2 - بەزى ھاجىلار مۇزدەلىفەدە بىر كېچە قونماستىن، ئۆزۈرسىز تۇرۇپ يېرىم كېچىدە كېتىپ قالىدۇ. ئىمكانىيىتى بولسا تاڭ ئاتقۇچە مۇزدەلىفەدە قونۇش ياخشىدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ شۇنداق قىلغان.

شەيتانغا تاش ئېتىشتىكى خاتالىقلار

1 - بەزى ھاجىلار شەيتانغا تاش ئاتىدىغان جايلاردا كىشىلەر بىلەن قىستىشىدۇ، جېدەل قىلىشىدۇ، تىللىشىدۇ، ھەتتا ئۇرۇشىدۇ. بۇنداق قىلىش قەتئىي توغرا ئەمەس. توغرىسى ئەدەبلىك ۋە سىلىق بولۇش، كىشىلەرگە ئەزىيەت بەرمەسلىكتۇر.

2 - بەزى ھاجىلار خۇددى شەيتاننى كۆرۈۋاتقان دەك ياكى شەيتان بىلەن ئۇرۇشىۋاتقان دەك، غەزەب ۋە چېچىلىش بىلەن تاش ئاتىدۇ. بەزىلىرى ئاچچىقتىن ئاياقلىرىنى، چالمىلارنى، چوڭ تاشلارنى ئاتىدۇ. بەزىلىرى شەيتاننى تىللاپ ئاغزى قۇرۇپ كېتىدۇ. بەزىلىرى قوللىرىنى چۆرىگەندە دىققەتسىزلىك قىلىپ باشقىلارنىڭ قاش - كۆزلىرىنى يېرىپ قويدۇ. باشقىلارنى ئىتتىرىپ يېقىتىپ قويدۇ. ئىبادەت دېگەن شۇنداق قىلىنمىدۇ؟! بۇ ئەڭ ئۇچىغا چىققان جاھىللىق ۋە ھاماقەتلىكتۇر. شەيتانغا نىشانە قىلىنغان جايدا تاش ئېتىش ھەجنىڭ رەسمىيەتلىرىدىن بىر رەسمىيەت. ئۇنى ئادا قىلغاندا، سىلىقلىق ۋە يۇمشاقلىق بىلەن، ئەتراپقا ياخشى قاراپ، دىققەت بىلەن تاش ئېتىش لازىم. ئۇ جايدا تىكلەنگەن نىشانە شەيتاننىڭ ئۆزى ئەمەس.

3 - بەزى ھاجىلار ئۆزى ياش، تېنى ساق تۇرۇپ شەيتانغا تاش ئېتىشتىكى قىيىنچىلىقتىن قورقۇپ باشقىلارغا ئۆزى ئۈچۈن تاش ئېتىپ قويۇشنى ھاۋالە قىلىدۇ.

تاشنى ئۆزۈرسىز كىشىلەرنىڭ ئۆزى ئېتىشى شەرت. ئەمما ياشىنىپ قالغان ياكى كېسەلجان كىشىلەر ئەگەر تاش ئېتىشتا قىيىنچىلىق ياكى خەتەرگە ئۇچرايدىغانلىقىدىن قورقسا، تاش ئېتىشى باشقىلارغا ھاۋالە قىلسا بولىدۇ.

4 - بەزى ھاجىلار ئۈچ شەيتانغا تاش ئېتىشتا تەرتىبگە رىئايە قىلمايدۇ. تەرتىب مۇنداق: زۇلھەججىنىڭ 10 - كۈنى (قۇربان ھېيت كۈنى) بىرلا شەيتانغا تاش ئاتىمىز. ئۇ بولسىمۇ، مەككە تەرەپكە يېقىن بولغان چوڭ شەيتان (جەمرە ئەقەبە) دۇر. زۇلھەججىنىڭ 11 - 12 - 13 - كۈنلىرى مىنادا قونۇش جەريانىدا شەيتانغا تاش ئاتقاندا، تاش ئېتىشى ئاۋۋال كىچىك شەيتان (خەيىق مەسجىدىگە يېقىن بولغىنى) دىن باشلايمىز، ئاندىن ئوتتۇرانجى شەيتانغا، ئاندىن چوڭ شەيتانغا ئاتىمىز.

5 - بەزى ھاجىلار تاش ئاتقاندا، تاشنىڭ يومۇلاق كۆلچەككە چۈشكەن - چۈشمىگەنلىكى بىلەن ھېسابلاشماستىن، تاملارغا، مومىلارغا ئاتىدۇ. نەتىجىدە، مەزكۇر تاشلار باشقا ياقىلارغا ئۇچۇپ كېتىپ، مەخسۇس كۆلچەككە چۈشمەيدۇ ۋە تاش ئېتىش ۋاجىبى ئادا بولماي قالىدۇ. شۇڭا ئاتقان تاشنى كۆلچەككە چۈشۈرۈش شەرتتۇر. چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن چاچراپ باشقا ياقىلارغا چىقىپ كەتسىمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق.

6 - بەزى ھاجىلار مىنادا قونغان ئالدىنقى كۈنلەردە كېيىنكى كۈنلەرنىڭ تاشلىرىنى ئېتىۋېتىپ، ياكى كېيىنكى كۈنلەرنىڭ تاشلىرىنى باشقىلارنىڭ ئېتىپ قويۇشىغا ھاۋالە قىلىپ قويۇپ يۇرتلىرىغا كېتىپ قالىدۇ. بۇ ھەج پائالىيەتلىرىنى ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرگەنلىك بولۇپ، خاتا ئىشتۇر. ئىشى قانچىلىك ئالدىراش بولسىمۇ مىنادا ئاز دېگەندە (ھېيت كۈنىدىن باشقا) ئىككى كۈن قونۇپ، ئۈچ شەيتاننىڭ ھەر بىرىگە ئىككى كۈن تاش ئېتىشى شەرتتۇر.

مىنادا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى كىشىلەر ھېيت كۈنى «تاۋاف ۋىدا» نى تۈگىتىپ ھەرەم بىلەن خوشلىشىپ بولىدۇ، ئاندىن مىنادا قونۇپ، مىنادىكى پائالىيەتلەرنى تۈگىتىپ، ھەرەمگە كىرمەستىن مىنادىلا يۇرتىغا كېتىپ قالىدۇ. توغرىسى، ھاجىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئەمەلى ھەرەمنى تاۋاف (ۋىدا تاۋىپىنى) قىلىشتۇر. ۋىدا تاۋىپى ھەجنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى تۈگەپ بولغاندىن كېيىن، ۋەتەنگە قايتىش ئالدىدا قىلىنىدۇ.

2 - بەزى كىشىلەر قۇرئان كەرىمنىڭ ﴿مىنادىن﴾ ئالدىراپ ئىككى كۈندە قايتقان ئادەمگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ ﴿ دېگەن ئايىتىدىكى ئىككى كۈننى ھېيت كۈنى بىلەن ھېيتنىڭ ئەتىسى كۈنى دەپ خاتا چۈشىنىپ قېلىپ، مىنادا ئىككى كۈننىمۇ

تولدۇرماستىن كېتىپ قالدۇ. ئايەتتىكى ئىككى كۈن — ھېيتنىڭ ئەتىسى ۋە ئۆگۈنسى (زۇلھەججىنىڭ 11 - 12 - كۈنلىرى) نى كۆرسىتىدۇ. ئالدىرىغان كىشى 12 - كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولۇپ، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن قايتىپ كەتسە بولىدۇ. ئالدىرىغانلار زۇلھەججىنىڭ 13 - كۈنى قايتىدۇ.

ھەرەمدىن چىقىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىق

بەزى ھاجىلار ھەرەمدىن ئايرىلىش ئالدىدا ۋىدا تاۋىپىنى قىلىپ بولۇپ، ھەرەمدىن چىقىپ كېتىشتە ئارقىسىچە مېڭىپ چىقىپ كېتىدۇ. مۇنداق قىلىشنى ئۇلار ھەرەمگە ئېھتىرام بىلدۈرگەنلىك، دەپ چۈشىنىشى مۇمكىن. لېكىن بىز بۇنداق قىلىشقا بۇيرۇلغان ئەمەسمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇنداق قىلمىغان.

مەدىنە زىيارىتىنىڭ ئەدەپلىرى

مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىگە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە ناماز ئوقۇش ۋە مۇبارەك قەبرە شەرىپىنى زىيارەت قىلىش ياخشى ئەمەللەردىن سانىلىدۇ. ھەجىدىن بۇرۇن ياكى كېيىن قايسىبىر ۋاقىتتا زىيارەت قىلىشقا بولىدۇ.

ئىمام نەۋەۋىي مۇنداق دېگەن: «بىلگىنىكى، ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ھەر قانداق مۇسۇلماننىڭ — مەيلى ئۇنىڭ يولى مەدىنىدىن ئۆتسۇن، مەيلى ئۆتمىسۇن — مەدىنىگە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى زىيارەت قىلىشى ئەڭ پايدىلىق سەپەر ۋە ئەڭ ئەھمىيەتلىك ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىگە كىرىش ۋە مۇبارەك قەبرە شەرىپىنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىگە خۇشبۇي قوللانغان ۋە چىرايلىق كىيىم كىيگەن ھالدا، تەمكىنلىك بىلەن ئالدىرىماي مېڭىپ ئوڭ پۇتىمىز بىلەن كىرىمىز. كىرىشتە مۇنۇ دۇئانى ئوقۇيمىز:

أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَاغْفِرْ لِي أَسْمَاءَ رَحْمَتِكَ

يەنى «ئۇلۇغ ئاللاھقا، ئۇنىڭ تەڭداشسىز ماقامىغا، ئەزەلدىن مەڭگۈلۈك پادىشاھلىقىغا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىپىدىن پاناھ تىلەيمەن. ناھايىتى مېھرى - شەپقەتلىك ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا دۇرۇد ۋە سالاملار يوللايمەن. ئى ئاللاھ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن ۋە ماڭا رەھمەت ئىشكىلىرىڭنى ئاچقىن».

2 - مەسجىدكە كىرگەندىن كېيىن، ئىمكانىيەت بولسا «رەۋزە شەرىفى» تە، ئەگەر ئادەم كۆپ بولۇپ ئورۇن تەگمىسە ياكى قىستلاڭغۇ بولسا مەسجىدنىڭ قايسى بېرىدە تۇرۇپ ئىككى رەكئەت «تەھىيە تۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇيمىز.

3 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرىە شەرىپىنى زىيارەت قىلغاندا «ئاللاھ تائالانىڭ سالامى ۋە ئامانلىقى سىزگە بولسۇن ئى سۆيۈملۈك پەيغەمبەر! ئاللاھ تائالانىڭ سالامى ۋە ئامانلىقى سىزگە بولسۇن ئى ئىنسانلارنىڭ سەرخىلى! ئاللاھ تائالانىڭ سالامى ۋە ئامانلىقى سىزگە بولسۇن ئى ئاللاھنىڭ سۆيگەن پەيغەمبىرى!» دەپ ئەدەپ بىلەن پەس ئاۋازدا سالام بېرىمىز. ئاندىن ئوڭ تەرەپكە بىر قەدەم يۆتكىلىپ ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا، ئاندىن يەنە ئوڭ تەرەپكە بىر قەدەم يۆتكىلىپ ھەزرىتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا سالام بېرىمىز. ئاندىن قىبلە تەرەپكە ئالدىمىزنى قىلىپ تۇرۇپ ئۆزىمىزگە، ئائىلە ئەزالىرىمىزغا ۋە جىمى مۇسۇلمانلارغا دۇئا قىلىمىز. ئاندىن چىقىپ كېتىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرىە شەرىپى ئالدىدا ئۈنلۈك سۆز قىلىش ۋە باشقىلار بىلەن پاراڭلىشىشقا بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىق بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياكى ۋاپات بولغان باشقىلاردىن ھاجەتلەرنى سوراشقا بولمايدۇ. چۈنكى دۇئا ئاللاھ تائالانىڭ قىلىنىدۇ، ھاجەتلەر پەقەت ئاللاھ تائالادىنلا سورىلىدۇ. قەبرىە شەرىپىنىڭ رىشاتكىلىرىنى ياكى مەسجىدنىڭ تۆۋرۈكلىرىنى تەۋەرۈك قىلىپ يۈزلىرىمىزگە سۈرتۈشكە ۋە سۆيۈشكە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش بىدئەتتۇر.

4 - بىراۋ ئۆزى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بېرىپ قويۇشنى ئۆتۈنگەن بولسا، «ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! سىزگە پالانىنىڭ سالامىنى يەتكۈزۈمەن» دەپ سالام بېرىش لازىم.

5 - مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى «بەقى قەبرىستانلىقى» نى ۋە «ئوھۇد شېھىدلىقى» نى زىيارەت قىلىش سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلغان ۋە

قەبىرلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئاخىرىنى يادلاندىرىدىغانلىقى سەۋەبلىك ياخشى ئەمەللەردىن سانلىدىغانلىقىنى ئېيتقان.

5 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە ئىمكان قەدەر كۆپرەك ناماز ئوقۇشقا تىرىشىش لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ بۇ مەسجىدىمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە مېنىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر. مەسجىدى ھەرەمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە يۈزىڭنىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر».

6 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە ناماز ئوقۇشنىڭ بەلگىلىك سانى يوق. قانچە ۋاخ ۋە قانچە رەكئەت ناماز ئوقۇسا بولىۋېرىدۇ. قانچىلىك كۆپ ناماز ئوقۇسا ساۋابى شۇنچىلىك كۆپ بولىدۇ.

7 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىنى ۋە قەبرىە شەرىپىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن مەخسۇس كىيىم ياكى مەلۇم ۋاقىت بەلگىلەنگەن ئەمەس. قايسى ۋاقىتتا قانداقلا بىر كىيىم بىلەن زىيارەت قىلىشقا بولىدۇ.

8 - «رەۋزە شەرىفى» تە ئولتۇرۇپ كۆپرەك ئىبادەت قىلىشقا تىرىشىش لازىم. ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۆيۈم بىلەن مۇنبىرىم ئوتتۇرىسىدا جەننەتنىڭ باغچىلىرىدىن بىر باغچە باردۇر» (.) بۇ ھەدىستە تىلغا ئېلىنغان «باغچە» رەۋزە شەرىفىدۇر.

9 - مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدىكى «قۇبا مەسجىدى» نى زىيارەت قىلىش ۋە ئۇجايدا ناماز ئوقۇش سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەر شەنبە كۈنلۈكتە بۇ مەسجىدكە كېلىپ ناماز ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىندۇ. ھەتتا ئۇ: «كىمكى ئۆيىدىن تاھارەت بىلەن چىقىپ، مەسجىدى قۇباغا كېلىپ ناماز ئوقۇيدىكەن، ئۇ ئۆمرە ئادا قىلغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ» دېگەن.

10 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدى بىلەن قەبرىە شەرىپىنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھەج پائالىيەتلىرى بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوقتۇر. ھەج ئايرىم ئىبادەت، زىيارەت ئايرىم ئىبادەتتۇر.

ھەج جەريانىدا ئوقۇلىدىغان دۇئالار

ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش جەريانىدا ئوقۇش ئۈچۈن مەخسۇس دۇئالار بەلگىلەنگەن ئەمەس، بەلكى قانداق دۇئانى قىلىش ۋە قايسى تىلدا قىلىش ھەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر.

ھەركىم ئۆزى بىلگەن دۇئالارنى ئوقۇسا بولىدۇ. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان دۇئالارنى ئوقۇشنىڭ ئەۋزەللىكىدە شەك يوق.

تۆۋەندىكى دۇئالارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەج قىلىش جەريانىدا ئوقۇغانلىقى قەيت قىلىنغان.

ھەج ياكى ئۆمرىگە ئىھرام باغلىغاندا ئوقۇلىدىغان تەلبىيە

لَيْتِكَ اللَّهُمَّ لَيْتِكَ، لَيْتِكَ لِأَشْرِيكَ لَكَ لَيْتِكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ.

تەرجىمىسى: «مەن ھازىرمەن ئى ئاللاھ! مەن ھازىرمەن، مەن ھازىرمەن، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوق، بارلىق ھەمدۇ سانا، نېمەت ۋە پادىشاھلىق پەقەت ساڭا خاستۇر، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر»⁽¹⁾.

مەككە ۋە مەسجىدى ھەرەمنى كۆرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ، اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا الْبَيْتَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَمَهَابَةً وَزِدْ مَنْ حَجَّهُ أَوْ اعْتَمَرَهُ تَكْرِيمًا وَتَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَبِرًّا.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سەن تىنچلىق بەرگۈچىسەن، تىنچلىق – ئامانلىق زادى سەندىن. ئى پۈرۈۋەردىگارمىز! بىزنى تىنچلىق ئىچىدە ياشاتقىن. ئى ئاللاھ! بۇ ئۇلۇغ ھەرەمنى تېخىمۇ ھۆرمەتلىك، تېخىمۇ ئۇلۇغ ۋە ھەيئەتلىك قىلغىن، بۇ جايدا ھەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ شەرىپىنى، ھۆرمىتىنى، ياخشىلىقىنى ۋە ساۋابلىرىنى زىيادە قىلغىن»⁽²⁾.

كەبىنى تاۋاب قىلىشتا ئوقۇلىدىغان دۇئا

رَبِّ فَنَعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي وَبَارِكْ لِي فِيهِ وَاخْلُفْ عَلَيَّ كُلَّ غَائِبَةٍ لِي بِخَيْرٍ.

تەرجىمىسى: «ئى پەرۋەردىگارم! ماڭا بەرگەن رىزىقنىڭ بىلەن ماڭا قانائەت بەرگىن، رىزىقىدا ماڭا بەرىكەت بەرگىن، قولۇمدىن كېتىپ، قايتا ئېرىشىشىم مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلار ۋە نەرسىلەرنىڭ ئورنىنى ماڭا ياخشىلىق بىلەن تولدۇرۇپ بەرگىن»⁽³⁾.

(1) بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

(2) بەيھەقى رىۋايىتى.

(3) ئىبنى خوزەيمە رىۋايىتى.

رۇكنى يەمانى بىلەن ھەجەرۇلئەسۋەد ئارىلىقىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتنا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دۇزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن»⁽¹⁾.

سافا - مەرۋىدە توختىغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سافا تېغىغا كەلگەندە، ئاللاھ تائالانىڭ:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾

يەنى «سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر» دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغان ۋە «ئاللاھ باشلىغان تەرەپتىن باشلايمەن» دەپ سافا تېغىغا ئۆرلىگەن، ئاندىن قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ تەكبىر ئېيتقان، ئاندىن مۇنۇ دۇئانى ئوقۇغان ئېدى:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ. أُنْجَزَ وَعَدَهُ. وَنَصَرَ عَبْدَهُ. وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ﴾

يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر، ئاللاھ ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، بەندىسى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) گە مەدەت بەردى، ئىتتىپاقداش دۈشمەنلەرنى ئۆزى يالغۇز مەغلۇب قىلدى». بۇ دۇئانى ئۈچ قېتىم ئوقۇغان ۋە مەرۋىدىمۇ سافادا ئوقۇغانلىرىنى ئوقۇغانلىقى قەيت قىلىنغان.

ئەرەفاتتا ئوقۇلىدىغان دۇئا

1- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە كۈچى

(1) بەقەرە سۈرىسى 201 - ئايەت.

يەتكۈچدۇر»⁽¹⁾.

2 - اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ وَخَيْرًا مِمَّا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي وَإِلَيْكَ مَأْبِي وَلكَ رَبُّ ثُرَاتِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَاسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الْأَمْرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَجِيءُ بِهِ الرِّيحُ.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بىزنىڭ ئېيتقىنىمىز ۋە ئېيتقىنىمىزدىنمۇ ياخشىراق ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، ئى ئاللاھ! مېنىڭ نامىزىم، ئىبادەتلىرىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم سېنىڭ ئۈچۈندۇر. قايتىشىم سېنىڭ تەرىپىڭگىدۇر، بالا - چاقىلىرىم ساڭا ئامانەتتۇر. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قەبىر ئازابىدىن، كۆڭۈلىنىڭ ۋە سۆھبەتلىرىدىن ۋە ئىشلىرىمنىڭ چېچىلىپ كېتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ شامال ئېلىپ كېلىدىغان نەرسىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن»⁽²⁾.

قۇرئان كەرىمدىن تاللانغان دۇئالار

1 - پەرۋەردىگارمىز! بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز زۇلۇم قىلدۇق، بىزنى كەچۈرمىسەڭ بىز ئەلۋەتتە زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز. (بەقەرە سۈرىسى 23-ئايەت)

2 - پەرۋەردىگارمىز! مەن بىلمىگەن نەرسىنى سوراشتىن سېنىڭ پاناھىڭغا سېغىنىمەن، ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن. (ھۇد سۈرىسى 47-ئايەت)

3 - پەرۋەردىگارمىز! بىزنىڭ (ئەمەللىرىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن (بەقەرە سۈرىسى 127-ئايەت).

4 - پەرۋەردىگارمىز! تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن (بەقەرە سۈرىسى 128-ئايەت).

(1) تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) بەيھەقى رىۋايىتى.

5 - پەرۋەردىگارم! مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى ئادا قىلغۇچى قىلغىن، پەرۋەردىگارمىز! دۇئايمىنى قوبۇل قىلغىن! ھېساب ئالىدىغان كۈندە(يەنى قىيامەت كۈنىدە)ماڭا، ئاتا - ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن(ئىبراھىم سۈرىسى 40-41-ئايەتلەر).

6 - پەرۋەردىگارمىز ساڭا تەۋەككۈل قىلدۇق، ساڭا قايتتۇق، ئاخىر قايتىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر. پەرۋەردىگارمىز! كاپىرلارنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن، پەرۋەردىگارمىز، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبىسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن.(مۇمتەھىنە سۈرىسى 4-5-ئايەتلەر)

7 - پەرۋەردىگارم! مەن ھەقىقەتەن ئۆزۈمگە زۇلۇم قىلدىم. ماڭا مەغپىرەت قىلغىن.(قەسەس سۈرىسى 16-ئايەت)

8 - پەرۋەردىگارمىز! بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن.(كەھف سۈرىسى 10-ئايەت)

9 - پەرۋەردىگارم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا - ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەقىيەت قىلغىن، رەھىمىتىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ قاتارىغا كىرگۈزگىن.(نەمل سۈرىسى 19-ئايەت)

10 - (پەرۋەردىگارم!) سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكئورسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم.)

11 - پەرۋەردىگارم! ماڭا ئىلىم ھېكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن. كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن. مېنى نازۇ نېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلغىن(ئەنبىيا سۈرىسى 87-ئايەت).

12 - پادىشاھلىقنىڭ ئىگىسى بولغان ئى ئاللاھ! خالىغان ئادەمگە پادىشاھلىقنى بېرىسەن، خالىغان ئادەمدىن پادىشاھلىقنى تارتىپ ئالىسەن؛ خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن؛ ھەممە ياخشىلىق (نىڭ خەزىنىسى يالغۇز) سېنىڭ قولۇڭدۇر. سەن ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىرسەن. كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزسەن، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزسەن، جانلىقنى جانسىزدىن چىقىرىسەن، جانسىزنى جانلىقتىن چىقىرىسەن؛ ئۆزەڭ خالىغان كىشىگە ھېسابسىز رىزىق بېرىسەن(شۇئەرا سۈرىسى 83-85-ئايەتلەر).

13 - پەرۋەردىگارم! مېنى قەبىرەمگە ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن، قەبىرەمدىن ئوڭۇشلۇق

چىقارغىن، ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەقىقەتكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن. (ئال ئىمران 26-27. ئايەتلەر)

14 - پەرۋەردىگارىم! ئاتا - ئانىم مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن (ئىسرا سۈرىسى 80-ئايەت).

15 - پەرۋەردىگارىم! ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن (ئىسرا سۈرىسى 24-ئايەت).

16 - بىز (دەۋىتىڭنى) ئاڭلىدۇق ۋە (ئەمرىڭگە) ئىتائەت قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز، مەغپىرىتىڭنى تىلەيمىز، ئاخىر قايتىدىغان جايىمىز سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر (تاھا سۈرىسى 114-ئايەت).

17 - پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنۇتساق ياكى خاتالاشساق (يەنى بىز ئۇنتۇش ياكى سەۋەنلىك سەۋەبىدىن ئەمرىڭنى تولۇق ئورۇنلىيالمىساق)، بىزنى جازاغا تارتىمىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئىلگىرىكىلەرگە يۈكلىگىنىڭگە ئوخشاش، بىزگە ئېغىر يۈك يۈكلىمىگىن (يەنى بىزنى قىيىن ئىشلارغا تەكلىپ قىلمىغىن)، پەرۋەردىگارىمىز! كۈچىمىز يەتمەيدىغان نەرسىنى بىزگە ئارتىمىغىن، بىزنى كەچۈرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بىزنىڭ ئىگىمىزسەن، كاپىر قەۋمىگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن (بەقەرە سۈرىسى 285-ئايەتلەر).

18 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرۇشۇپتىمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۈبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! شۈبھىسىزكى، كېلىشى شەكسىز بولغان كۈندە (يەنى ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈنىدە) كىشىلەرنى توپلىغۇچىسەن، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ (بەقەرە سۈرىسى 286-ئايەتلەر).

19 - پەرۋەردىگارىمىز! بىز شۈبھىسىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن (ئال ئىمران سۈرىسى 8-9. ئايەتلەر).

20 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن جەھەننەم ئازابىنى دەپتى قىلغىن، جەھەننەمنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن (سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭدىن) ئايرىلمايدۇ. جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قاراڭگەتتۇر، يامان جايدۇر (ئال ئىمران سۈرىسى 16-ئايەت).

21 - ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئاياللىرىمىز ۋە ئەۋلادلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشىۋاسى قىلغىن (فۇرقان سۈرىسى 65-66).

ئايەتلەر).

22 - پەرۋەردىگار بىزنى! گۇناھلىرىمىزنى، ئىشىمىزدا چەكتىن ئاشقانلىقىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، قەدەملىرىمىزنى (جەڭ مەيدانىدا) مۇستەھكەم قىلغىن ۋە كاپىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن (فۇرقان سۈرىسى 74-ئايەت).

23 - پەرۋەردىگار بىزنى! سەن نازىل قىلغان كىتابقا ئىشەندۇق، پەيغەمبەرگە ئەگەشتۇق، بىزنى (ھىدايىتىگە) شاھىت بولغانلار قاتارىدا قىلغىن (ئال ئىمران سۈرىسى 147-ئايەت).

ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە قەبىزى روھ قىلغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن (يۈسۈپ سۈرىسى 101-ئايەت).

24 - پەرۋەردىگار بىزنى! سېنىڭ رەھىمىڭ ۋە ئىلمىڭ ھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەۋبە قىلغانلارغا ۋە سېنىڭ يولۇڭغا ئەگەشكەنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن، ئۇلارنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگار بىزنى! سەن ئۇلارنى، ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىدىن، ئاياللىرىدىن، ئەۋلادلىرىدىن ياخشى بولغانلارنى ئۇلارغا ۋەدە قىلغان مەڭگۈلۈك جەننەتكە كىرگۈزگىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبىسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن. پەرۋەردىگار بىزنى! سەن ئۇلارنى يامان ئىشلاردىن ساقلىغىن، سەن كىمنى يامان ئىشلاردىن ساقلايدىكەنسىن، شۈبھىسىزكى، بۇ كۈندە سەن ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغان بولىسەن، بۇ چوڭ بەختتۇر (غافر سۈرىسى 7-8-9-ئايەتلەر).

25 - ئى پەرۋەردىگار بىزنى! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتەمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن (بەقەرە سۈرىسى 201-ئايەت).

26 - پەرۋەردىگار بىزنى! بۇنى بىكار ياراتمىدىڭ. سەن پاك تۇرسەن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگار بىزنى! سەن كىمنىكى دوزاخقا كىرگۈزىدىكەنسىن، ئۇنى ئەلۋەتتە خار قىلغان بولىسەن. زالىملارغا ھېچقانداق ياردەمچى بولمايدۇ. پەرۋەردىگار بىزنى! بىز ھەقىقەتەن بىر چاقىرغۇچىنىڭ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ)، رەببىڭلارغا ئىمان ئېيتىڭلار، دەپ ئىمانغا چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق، ئىمان ئېيتتۇق، پەرۋەردىگار بىزنى! بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، يامانلىقلىرىمىزنى يوققا چىقارغىن، بىزنى ياخشىلارنىڭ قاتارىدا قەبىزى روھ قىلغىن. پەرۋەردىگار بىزنى! بىزگە پەيغەمبەرلىرىڭ ئارقىلىق ۋەدە قىلغان نەرسىنى (يەنى ئىتائەت قىلغانلارغا خاس بولغان جەننەتنى) بەرگىن، قىيامەت كۈنى بىزنى رەسۋا قىلمىغىن. سەن

ھەقىقەتەن ۋەدەڭگە خىلاپلىق قىلمايسەن (ئال ئىمران سۈرىسى 191-194-ئايەت).

27 - پەرۋەردىگارمىز! زالىم قەۋمنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن. بىزنى رەھىمىتىڭ بىلەن كاپىر قەۋمدىن قۇتۇلدۇرغىن. (يۇنۇس سۈرىسى 85-86-ئايەتلەر).

28 - پەرۋەردىگارمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن، دىللىرىمىزدا مۆمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن، پەرۋەردىگارمىز! سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، مېھرىبانسەن (ھەشر سۈرىسى 8-ئايەت).

29 - پەرۋەردىگارمىز! سېنىڭ ماڭا ۋە ئاتا - ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشنى ۋە سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئىشنى قىلىشىمنى ماڭا ئىلھام قىلغىن، مەن ئۈچۈن مېنىڭ ئەۋلادىمنى تۈزىگىن (يەنى مېنىڭ ئەۋلادىمنى ياخشى ئادەملەر قىلغىن)، مەن ھەقىقەتەن ساڭا (جىمى گۇناھلاردىن) تەۋبە قىلدىم، مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىن دۇرۇمەن (ئەھقاق سۈرىسى 15-ئايەت).

30 - ئى پەرۋەردىگارمىز! بىزگە نۇرىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ بەرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن بولساڭ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن (تەھرىم سۈرىسى 8-ئايەت).

31 - پەرۋەردىگارمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بولساڭ ئەڭ رەھىم قىلغۇچىسەن (مۇئىنۇن سۈرىسى 109-ئايەت).

32 - ئى پەرۋەردىگارمىز! مېنى مۇبارەك مەنزىلگە چۈشۈرگىن، سەن (دوستلىرىڭنى) ئەڭ ياخشى ئورۇنلاشتۇرغۇچىسەن (مۇئىنۇن سۈرىسى 29-ئايەت).

33 - پەرۋەردىگارمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ماڭا، ئاتا - ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن (ئىبراھىم سۈرىسى 41-ئايەت).

34 - ئاللاھ ئەڭ ياخشى ساقلىغۇچىدۇر، ھەممىدىن مېھرىباندۇر (يۇسۇف سۈرىسى 64-ئايەت).

35 - پەرۋەردىگارمىز! بىزگە سەۋر ئاتا قىلغىن، بىزنى مۇسۇلمان پېتىمىزچە قەبىزى روھ قىلغىن (ئەئراف سۈرىسى 126-ئايەت).

ھەدىسلەردىن تالانغان دۇئالار

36 - ئى ئاللاھ! مەن ئۆزۈمگە كۆپ زۇلۇم قىلدىم، گۇناھلارنى پەقەت سەنلا مەغپىرەت قىلسەن، مەرھەمەت قىلىپ، ماڭا كەڭ مەغپىرەت ۋە رەھىم قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسەن (بۇخارى رىۋايىتى).

37 - ئى ئاللاھ! سەندىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئامانلىق تىلەيمەن (تىرمىزى رىۋايىتى).

38 - ئى ئاللاھ! مېنى ھىدايەت قىلغىن ۋە توغرا ئادەم قىلغىن. ئى ئاللاھ! سەندىن ھىدايەت ۋە توغرىلىقنى سورايمە (مۇسلىم رىۋايىتى).

39 - ئى ئاللاھ! سېنى ياد قىلىشىمغا، ساڭا شۈكۈر قىلىشىمغا ۋە ساڭا ئۇبدان ھەندىچىلىك قىلىشىمغا يار - يۆلەك بولغىن (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

40 - ئى ئاللاھ! سېنىڭ رازىلىقىڭغا سېغىنىپ غەزىبىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، سېنىڭ قوغدىشىڭغا سېغىنىپ ئازابىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، ساڭا سېغىنىپ سېنىڭ دۇرخانىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، ئى پەرۋەردىگار! سەن ئۆزۈڭگە سانا ئېيتقان دەك مۇكەممەل رەۋىشتە ۋە سېنىڭ لايىقىڭدا سانا ئېيتىشتىن ئاجىزمەن (مۇسلىم رىۋايىتى).

41 - ئى دىللارنى باشقۇرغۇچى ئاللاھ! دىلىمنى دىنىڭغا مۇستەھكەم قىلغىن (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

42 - ئى دىللارنى ئۆزگەرتىپ تۇرغۇچى ئاللاھ! دىللىرىمىزنى سېنىڭ تائەت - ئىبادىتىڭگە ئۆزگەرتكىن (مۇسلىم رىۋايىتى).

43 - ئى ئاللاھ! رەھمىتىڭنى ئۈمىد قىلىمەن، مېنى كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچىلىكمۇ ئۆز ھالىمغا قويۇۋەتمىگىن، بارلىق ئىشلىرىمنى ياخشىلاپ بەرگىن، سەندىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى).

44 - ئى ئاللاھ بارلىق ئىشلىرىمىزدا ئاقىۋىتىمىزنى ياخشى قىلغىن، بىزنى دۇنيانىڭ خارلىقىدىن ۋە ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزغىن (ئىبنى ھەببان رىۋايىتى).

45 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سۈرىنغان نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى سورايمىز ۋە ساڭا سېغىنىپ پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پاناھ تىلىگەن نەرسىنىڭ شەرىپىدىن پاناھ تىلەيمىز. سەن ئەڭ ياخشى مەدەتكار سەن، تولىمۇ شەپقەتلىك سەن. ئاللاھنىڭ ياردىمى بولمىسا قوللىرىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ (تىرمىزى رىۋايىتى).

46 - ئى ئاللاھ! بىزگە ئىماننى قىزغىن سۆيۈرگىن، ئۇنى دىلىمىزدا كۆركەم قىلغىن. بىزگە كۆپرىنى، بۇزۇقچىلىقنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسەتكىن، بىزنى توغرا يولدا يۈرگۈچىلەردىن قىلغىن.

47 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن سېنى سۆيۈشنى، سېنى سۆيىدىغانلارنى سۆيۈشنى ۋە سېنى سۆيۈشكە تۈرتكە بولىدىغان ئەمەللەرنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭ سۆيگۈڭنى مېنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈمدىن، ئەھلىمدىن ۋە تەشئالقتىكى سوغۇق سۇدىنمۇ سۆيۈملۈك قىلغىن (تىرمىزى رىۋايىتى).

48 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، سەندىن قورقماس دىلدىن، قوبۇل بولماس دۇئادىن، توپماس نەپىستىن، پايدىسىز ئىلىمدىن پاناھ تىلەيمەن. مۇشۇ تۆتتىن پاناھ تىلەيمە (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

49 - ئى ئاللاھ! سېنىڭ غەيبىي ئىلىمىڭ، چەكسىز قۇدرىتىڭگە سېغىنىپ ھاياتلىقىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولىدىغان بولسا ماڭا ھايات بېغىشلىشىڭنى، ۋاپاتىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولسا مېنى ۋاپات قىلدۇرۇشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئادەم بار - يوق ھەرقانداق جايدا سەندىن قورقىدىغان تەقۋالىقنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! رازىمەنلىك ۋە غەزەبلىك ھەرقانداق ھالىتىمدە ھەق سۆزنى ئېيتىشىمنى سەندىن سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن ئوتتۇراھال تۇرمۇشنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن تۈگىمەس نېمەت سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۈزۈلمەس خۇرسەنلىك سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن قازا ۋە قەدەرگە رازى بولۇشۇمنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۆلۈمدىن كېيىنمۇ باياشات تۇرمۇشقا مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىماستىن سېنىڭ جامالىڭغا قاراش لەززىتىنى ۋە ساڭا ئۇچرىشىش ئىشتىياقىنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! بىزنى ئىماننىڭ زىننىتى بىلەن بېزىگىن. ئى ئاللاھ! بىزنى توغرا يولدا يۈرگۈچى ۋە ئۇنىڭغا باشلىغۇچىلاردىن قىلغىن (نەسائى رىۋايىتى).

50 - ئى ئاللاھ! ماڭا پايدىلىق نەرسىلەرنى بىلدۈرگىن، سەن ماڭا بىلدۈرگەنلىرىڭدىن مېنى پايدىلاندىرغىن، ئىلىمىمنى زىيادە قىلغىن (تىرمىزى رىۋايىتى).

51 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن رەھىمىتىڭگە ئېرىشتۈرىدىغان، مەغپىرىتىڭگە مۇيەسسەر قىلىدىغان ئەمەللەرنى، بارلىق گۇناھلاردىن ساقلىنىشىنى، جىمى ياخشىلىقلارغا ئېرىشىشىنى، جەننەتكە مۇيەسسەر بولۇشنى ۋە دۇزاختىن قۇتۇلۇشنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! ھەر قانداق گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغايىسەن، ھەر قانداق قىيىنچىلىقىمنى ھەل قىلغايىسەن ۋە سەن رازى بولىدىغان ھەر قانداق ھاجىتىمنى راۋا قىلغايىسەن، ئى رەھىم

قىلغۇچىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئاللاھ! (ھاكىم رىۋايىتى)

52 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن قايتماس ئىمان، تۈگمەس نېمەت ۋە مەڭگۈلۈك جەننەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى قېتىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەمراھ بولۇشنى تىلەيمەن (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

53 - ئى ئاللاھ! قىلغانلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن ۋە قىلمىغانلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمە (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

54 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، بىلىپ تۇرۇپ ساڭا شېرىك كەلتۈرۈشتىن پاناھ تىلەيمە ۋە بىلمەستىن قىلىپ سالغانلىرىمغا سەندىن كەچۈرۈم سورايەن (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

55 - ئى ئاللاھ! ماڭا ھەقىقىي ھەق كۆرسەتكىن، ماڭا ھەقىقەتكە ئەگىشىشنى نەسب ئەتكىن، ماڭا باتىلنى باتىل كۆرسەتكىن ۋە ئۇنىڭدىن ساقلىنىشنى ماڭا نەسب ئەتكىن.

56 - ئى ئاللاھ! سەن ھەقىقەتەن گۇناھلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن ۋە مەغپىرەت قىلىشنى ياقتۇرىسەن، ماڭا مەغپىرەت قىلغايەن (تىرمىزى رىۋايىتى).

57 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، ئېغىر ئەھۋالدا قېلىشتىن، بەختسىزلىككە يولۇقۇشتىن، بالا - قازاغا دۇچار بولۇشتىن ۋە دۈشمەنلەرنى خوش قىلىدىغان ئىشقا مۇپتىلا بولۇشتىن پاناھ تىلەيمەن (بۇخارى رىۋايىتى).

58 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، ماڭا ئاتا قىلغان نېمىتىڭنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشىدىن، بەرگەن ئامانلىقىڭنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشىدىن، تۇيۇقسىز جازالىشىڭدىن ۋە بارچە غەزەبلىرىڭدىن پاناھ تىلەيمەن (مۇسلىم رىۋايىتى).

59 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، دۇزاخنىڭ پىتىنىسىدىن، دۇزاخنىڭ ئازابىدىن، قەبىر ئازابىدىن، بايلىقنىڭ پىتىنىسىدىن، كەمبەغەللىكنىڭ يامانلىقىدىن ۋە دەججالتىنىڭ پىتىنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن (مۇسلىم رىۋايىتى).

60 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، ناچار ئەخلاقلاردىن، يامان ئەمەللەردىن ۋە ھاۋايى - ھەۋەسلەردىن پاناھ تىلەيمە (تىرمىزى رىۋايىتى).

61 - ئى ئاللاھ! ئىشىمنىڭ كاپالىتى بولغان دىنىمنى مەن ئۈچۈن تولۇقلاپ بەرگىن، مەن ئىشىمنى بولغان دۇنيالىقىمنى مەن ئۈچۈن ياخشىلاپ بەرگىن، قايتىدىغان جايم بولغان ئاخىرىتىمنى مەن ئۈچۈن ياخشىلاپ بەرگىن، بارلىق ياخشىلىقلاردا مەن ئۈچۈن ھاياتلىقنى زىيادە قىلغىن ۋە بارلىق يامانلىقلاردىن ئۆلۈمنى مەن ئۈچۈن راھەتلىك

قىلغىن (مۇسلىم رىۋايىتى).

62 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ غەم - ئەندىشىدىن، بېخىللىقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن پاناھ تىلەيمەن ۋە ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قەرزدارلىقتىن، دۈشمەننىڭ مېنى مەغلۇب قىلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن (بۇخارى رىۋايىتى).

63 - بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق، ئۇنىڭ شېرىكى يوق. ئۇ تىرىلدۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرەلەيدۇ، ئۇ ھەممىشە تىرىك بولۇپ، ھېچ ئۆلمەيدۇ، پۈتۈن ياخشىلىق ئۇنىڭ قولىدىدۇر، ئۇ ھەممە نەرسىگە كۈچى يەتكۈچىدۇر (تىرمىزى رىۋايىتى).

64 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ غەم - قايغۇدىن، كۆڭۈلسىزلىكتىن، ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، بېخىللىقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن، قەرزدارلىقتىن ۋە كىشىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن (بۇخارى رىۋايىتى).

65 - ئى ئاللاھ! مېنى ھالال رىزىقنىڭ بىلەن ھارامدىن بېھاجەت قىلغىن، ئۇلۇغ پەزىلىتىڭ بىلەن مېنى باشقىلارغا موھتاج بولۇشتىن بېھاجەت قىلغىن (تىرمىزى رىۋايىتى).

66 - ئى ئاللاھ! مەن سېنىڭ قۇلۇڭمەن، قۇلۇڭنىڭ ۋە دىدىكىڭنىڭ ئوغلىمەن، تەقدىرىم سېنىڭ قولىڭدىدۇر. مېنىڭ ئۈچۈن تەقدىر قىلغانلىرىڭ ھەر زامان يۈرگۈچى ۋە ئادالەتنىڭ ئۆزىدۇر. ئى ئاللاھ! ئۆزۈڭ شۇنداق ئاتىغان ياكى كىتابىڭ ئارقىلىق چۈشۈرگەن ياكى بەندىلىرىڭدىن بېرەرسىگە بىلدۈرگەن ياكى ئۆز دەرگاھىڭدىكى غەيبىلەر قاتارىدا بىزلەرگە بىلدۈرمىگەن بارچە ئىسىملىرىڭنى ۋاسىتە قىلىپ سەندىن قۇرئان كەرىمنى كۆڭلۈمنىڭ باھارى، قەلبىمنىڭ نۇرى، قايغۇلىرىمنى يوق قىلغۇچى ۋە ئەندىشلىرىمنى كەتكۈزگۈچى قىلىشىڭنى سورايمەن (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

67 - ئى ئاللاھ! مېنى سەن ھىدايەت قىلغانلار قاتارىدا ھىدايەتكە باشلىغىن، ماڭا سەن ساقلىق ئاتا قىلغانلار قاتارىدا ساقلىق ئاتا قىلغىن، مېنى سەن ھېمايە قىلغانلار قاتارىدا ھېمايە قىلغىن، بەرگەن نېمەتلىرىڭدە ماڭا بەرىكەت ئاتا قىلغىن، سەن تەقدىر قىلغان ئىشلارنىڭ شەرىدىن مېنى ساقلىغىن. ھەقىقەتەن سەن مۇتلەق خاھىش ئېگىسىسەن. ساڭا شېرىك بولغۇچى يوقتۇر. سەن ئەزىز قىلغان خورلانمايدۇ، سەن خورلىغاننى ھېچكىم ئەزىز قىلالمايدۇ. ئى پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلۇغلارنىڭ ئۇلۇغىسەن (تىرمىزى رىۋايىتى).

68 - ئى ھەممىشە تىرىك بولغۇچى ۋە ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ ھالىمنى پۈتۈنلەي ياخشىلىغىن ۋە مېنى كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچىلىكمۇ ئۆز ھالىمغا قويۇپ بەرمىگىن (ئىمام ھاكىم رىۋايىتى).

69 - ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىبىلىك زاتسەن (بۇخارى رىۋايىتى).

70 - ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام - نىشانىنى مەڭگۈ قىلغاندەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام - نىشانىنى مەڭگۈ قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىبىلىك زاتسەن (بۇخارى رىۋايىتى).

71 - ئى ئاللاھ! مېنى خاتالىقلاردىن خۇددى مەشرىق بىلەن مەغرەپنىڭ ئارىسىنى يېراق قىلغاندەك يېراق قىلغىن. ئى ئاللاھ! خۇددى ئاق كىيىم پاسكىنىلىقتىن تازىلىنىپ پارلىغاندەك مېنى خاتالىقلىرىمدىن پاكيلىغىن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى سۇ بىلەن، قار بىلەن ۋە مۇز بىلەن تازىلاپ يوق قىلغىن (بۇخارى رىۋايىتى).

72 - قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگارنىڭ كۇففارلارنىڭ سۈپەتلىگەنلىرىدىن پاكىتۇر. پەيغەمبەرلەرگە سالام بولسۇن! جىمى ھەمدۇ سانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر! (تىرمىزى رىۋايىتى)

مەسجىدى ھەرەم ۋە مەسجىد نەبەۋىي ھەققىدە مەلۇمات

مەسجىدى ھەرەم

مەسجىدى ھەرەم — يەر يۈزىدىكى جىمى مەسجىدلەرنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى ۋە ئەڭ ئۇلۇغى بولۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مەسجىدى ھەرەمنى تەرىپلەپ: ﴿ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي مەككىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر﴾⁽¹⁾ دېگەن. مەسجىدى ھەرەم مەككە مۇكەررەمە شەھىرىنىڭ مەركىزىگە جايلاشقان

مەسجىدى ھەرەمنىڭ ھازىرقى كۆلىمى

مەسجىدى ھەرەمنىڭ ھازىرقى كۆلىمى 190 مىڭ كۋادرات مېتىر كېلىدۇ. ئۇنىڭدا بۇرۇن 300 مىڭدىن كۆپرەك كىشى بىرلا ۋاقىتتا ناماز ئوقۇيالايتتى. داۋاملىق

(1) ئال ئىمىران سۈرىسى 96 - ئايەت

كېڭەيتىلىپ كەلدى. 1960- يىللارنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە سەئۇدى ئەرەبىستانى ھۆكۈمىتى 250 مىليون ئامېرىكا دوللىرى سەرپ قىلىپ مەسجىدى ھەرەمنى كېڭەيتىپ ياساپ چىقىپ، بىرلا ۋاقىتتا 600 مىڭ ئادەم ناماز ئوقۇيالايدىغان، ھەج ۋە ئۆمرە قىلغۇچىلارمۇ قىستالمايدىغان ھالەتكە كەلتۈرىدۇ. 1988- يىلى مەسجىدى ھەرەمنى كېڭەيتىش پىلانى بويىچە قۇرۇلۇش باشلىنىپ، 1994- يىلىنىڭ بېشىدا بۇ قۇرۇلۇش تاماملانغان. ھازىر مەسجىدى ھەرەمدە بىرلا ۋاقىتتا 900 مىڭدىن كۆپرەك ئادەم ئازادە ناماز ئوقۇيالايدۇ. مەسجىدى ھەرەمنىڭ ئاستىغا پۈتۈنلەي ئىسسىقنى ئۆتكۈزۈمەيدىغان مەرمەر تاش يېپىلغان. مەسجىدى ھەرەمنىڭ يەتتە جايىدا ھەر بىرىنىڭ ئېگىزلىكى 92 مېتىر كېلىدىغان يەتتە چوڭ مۇنارىسى بار.

مەسجىدى ھەرەمنىڭ بىنا قىلىنىش تارىخى

مەسجىدى ھەرەمنىڭ تارىخى كەبە بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا كەبە بىنا بولغاندىن بىرى مەسجىدى ھەرەم مەۋجۇتتۇر. ئادەم ئەلەيھىسسالام ئالەمدىن ئۆتۈپ بىر قانچە ئەسىرلەر جەريانىدا كەبە ھەر خىل تەبىئىي ئاپەتلەر سەۋەبلىك يېقىلىپ، ئۇنىڭ ئۇلىدىن باشقا پۈتۈن تاملىرى قۇم بارخانلىرى ئاستىدا قالغان ۋە مەسجىدى ھەرەمنىڭمۇ ئىزى قالمىغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىغا كەلگەندە ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا ۋەھىي قىلىش ئارقىلىق كەبىنىڭ ئورنىنى كۆرسەتكەن ۋە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە كەبىنىڭ ئۇلىنى قايتا قوپۇرۇپ چىققاندا مەسجىدى ھەرەممۇ ئەسلىگە كەلگەن.

ئىسلامدىن كېيىنكى مەسجىدى ھەرەم

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە بىرىنچى خەلىپە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا، مەسجىدى ھەرەم كېڭەيتىلمىگەن.

ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرىدە ھەرەمنىڭ دائىرىسىنى كېڭەيتىدۇ ۋە ئۇنىڭغا دەرۋازىلارنى بېكىتىدۇ. مەقامۇ ئىبراھىم ئەسلىدە كەبىنىڭ تېمىغا چاپلاشتۇرۇلغان ھالدا بولۇپ، خەلىپە ئۆمەر ھاجىلارنىڭ تاۋاب قىلىش جەريانىدىكى قىيىنچىلىقلىرىنى كۆرگەندىن كېيىن، مەقامۇ ئىبراھىمنى كەبە تېمىدىن يىراقلاشتۇرۇپ ھازىرقى ئورنىغا بېكىتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن خەلىپە ئۆمەر تارىختا مەقامۇ ئىبراھىمنى كەبىنىڭ تېمىدىن يىراقلاشتۇرغان ۋە مەسجىدى ھەرەمگە دەرۋازىلارنى بېكىتكەن تۇنجى كىشى بولۇپ قالدۇ.

ئۈچىنچى خەلىپە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىغا كەلگەندە مەسجىدى ھەرەمنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ، ئۇنىڭغا راۋاقلارنى بىنا قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن خەلىپە ئوسمان مەسجىدى ھەرەمگە تۇنجى بولۇپ راۋاقلارنى بىنا قىلغان شەخس بولۇپ تارىخقا قەيت قىلىنىدۇ.

ھەرەمنىڭ چېگرىسى

ھەرەم توغرىلىق كەلگەن شەرئەت دەلىللىرى تۆت خىل مەنبەدە كەلگەن. مەسجىدى ھەرەم سۆزىدىن گاممە كىكىدىكى ئوتتۇرىسىغا كەبە جايلاشقان مەسجىدنىڭ ئۆزىلا مەقسەت قىلىنىدۇ. گاممە ئۇنىڭدىن مەسجىدى ھەرەم ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى جايلار مەقسەت قىلىنىدۇ. گاممە ئۇنىڭدىن مەككە شەھىرى مەقسەت قىلىنىدۇ. گاممە ئۇنىڭدىن مەككە شەھىرى بىلەن ھەرەمنىڭ ھەممىسى مەقسەت قىلىنىدۇ. ھەرەم بىلەن ئۇنىڭ چېگرىسىنىڭ ئىچىدىكى جايلارنىڭ ھەممىسى ھەرەم ھېسابلىنىدۇ. ھەرەمنىڭ چېگرىسىنى تۇنجى بولۇپ سىزغان كىشى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بولۇپ، پەرىشتە جىبرىئىلنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئاساسەن سىزىپ چىققان. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككە ئازات بولغاندىن كېيىن تەمم ئىبنى ئەسەد ئەل خۇزائىي دېگەن كىشىنى ئەۋەتىپ ھەرەمنىڭ چېگرىسىنى قايتىدىن يېڭىلاتقان. ھەرەمنىڭ ھازىرقى چېگرىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېڭىلاتقان چېگرىنىڭ ئۆزىدۇر.

ھەرەمنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى

ئاللاھ تائالا ھەرەم ئۈچۈن مەخسۇس ئەھكاملار ۋە پىرىنسىپلارنى بېكىتكەن. مەسىلەن: ھەرەمنىڭ چېگرىسى ئىچىدىكى جايلاردا ئۇرۇش قىلىش، ھايۋانلارنى، قۇشلارنى ئوۋلاش، ھەرەمنىڭ دەرەخلىرىنى كېسىش، ئۆزى ئۈنگەن ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈزۈش قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. ھەرەمنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ تەرىپى شۇكى، ھەرەمدە قىلىنغان ياخشى ئەمەللەرگە ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ بۇ مەسجىدىمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە مىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر. مەسجىدى ھەرەمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە يۈز مىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر»^(۱). دېگەن.

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى

ئۆلىمالار بىر ۋاخ نامازغا يۈزىمىڭ ۋاخ نامازنىڭ ساۋابى يېزىلىش خۇسۇسىيىتى ھەرەمنىڭ ھەممىسىنى (مەككە شەھىرىنى) ئۆز ئىچىگە ئالامدۇ ياكى مەسجىدى ھەرەمگىلا خاسمۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان. ئەڭ توغرا ۋە دەلىل - ئىسپات جەھەتتىن ئەڭ كۈچلۈك قاراش مەككە شەھىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، دېگەن قاراشتۇر. شۇنداقتىمۇ مەسجىدى ھەرەمنىڭ ئىچىدە ئوقۇلغان نامازنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىدە ھېچ ئىختىلاپ يوقتۇر. سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ سابىق مۇپتتىسى مەرھۇم ئابدۇللا ئىبنى باز مۇنداق دېگەن: «ھەرەم چىگرىسىنىڭ ئىچىدىكى جايلارنىڭ ھەممىسى مەسجىدى ھەرەمدىن سانىلىدىغانلىقىغا دالالەت قىلىدىغان ئايەت ۋە ھەدىسلەرنىڭ روھىغا ئاساسەن، مەسجىدى ھەرەمدە ئوقۇلغان نامازغا ۋەدە قىلىنغان ھەسسەلەپ ساۋاب ھەرەم چىگرىسىدىكى جايلارنىڭ ئىچىدە ئوقۇلغان نامازلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. دۇنيادا مەككىدىكى مەسجىدى ھەرەم بىلەن مەدىنىدىكى پەيغەمبەر مەسجىدىدىن باشقا ھەرەم يوق. پەلەستىندىكى مەسجىدى ئەقسا بىلەن ئۇلۇغ ۋە بەرىكەتلىك مەسجىد بولۇپ ھېسابلانسىمۇ، ئۇ ھەرەم دېيىلمەيدۇ»

كەبە ۋە ئۇنىڭ تارىخى باسقۇچلىرى

كەبە - مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسى، ئەقىدىنىڭ مۇنارى ۋە ئىبادەتنىڭ رەمىزىدۇر. قۇرئان كەرىمدە ﴿ئاللاھ ئۇرۇش قىلىش مەنىسى قىلىنغان كەبىنى ئىنسانلار ئۈچۈن يۈكسىلىش ۋەسىلىسى قىلدى﴾⁽¹⁾ دېيىلگەن.

كەبە — كۇب شەكىللىك ئۆي دېگەن مەنىدە بولۇپ، مەسجىدى ھەرەمنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان كۈل رەڭ تاشتىن قۇرۇلغان ئەڭ قەدىمىي ئىبادەت ئۆيىدۇر. كەبە بەيتۇللاھ (ئاللاھنىڭ ئۆيى)، بەيتۇل ئەتتىق (قەدىمىي ئۆي) ۋە بەيتۇل ھەرەم (قان تۆكۈش چەكلەنگەن ئۆي) دەپ ئاتىلىدۇ.

كەبىنى ئادەم ئەلەيھىسسالام ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن كەبىنى بىنا قىلىپ، ئۇنىڭدا بالىلىرى بىلەن بىرگە ئىبادەت قىلىپ ئۆتكەن. بىر ھەدىستە، نۇھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ كەبىگە بېرىپ ھەج قىلغانلىقى بايان قىلىنغان. مەلۇمكى، نۇھ ۋە ھۇد ئەلەيھىسسالاملار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەر ئىدى. چوڭ بىر سەلنىڭ كېلىشى سەۋەبلىك كەبە يىقىلىپ يەر بىلەن تەڭ بولۇپ كەتكەن. پەقەت تاملارنىڭ ئۇلى قۇم بارخانلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ

(1) مائىدە سۈرىسى 97- ئايەت

قالغان بولۇپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە ئاللاھ تائالادىن كەلگەن ۋەھىيگە ئاساسەن كەبىنىڭ ئۇلىنى قايتىدىن قوپۇرغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنى تۇنجى بىنا قىلغان كىشى ئەمەس، بەلكى كەبىنىڭ ئۇلىنى قۇم بارخانلىرى ئاستىدىن قايتا قوپۇرۇپ چىققان كىشىدۇر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلىنى قوپۇرغان كەبىنىڭ ئېگىزلىكى توققۇز گەز (تۆت مېتىر ئەتراپىدا)، كەڭلىكى 22 گەز (11 مېتىر ئەتراپىدا) ۋە ئۇزۇنلىقى 32 گەز (15 مېتىر ئەتراپىدا) ئىدى. كەبىنىڭ ئۈستى ئوچۇق، دەرۋازىسىز ئىككى ئىشىكى بار ئىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا باشلايدىغان ئورۇن سۈپىتىدە ھازىرقى ئورنىغا بېكىتكەن.

كەبىنىڭ رېمونت قىلىنىش باسقۇچلىرى

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئەمالىقەلەر، كېيىنچە جۇھۇملار، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ 5- بوۋىسى قۇسەي ئىبنى كىلاب كەبىنى بىر قانچە قېتىم رېمونت قىلدۇ، مەككىنى سەل بېسىش سەۋەبلىك كەبىنىڭ بىر بۆلۈكى يىقىلىپ كەتكەندە، ئەرەبلەرنىڭ قۇرۇش قەبىلىسىدىكىلەر قايتا رېمونت قىلىش قارارىغا كەلگەن بولسىمۇ، كەبىنى يىقىشتىن قورقۇدۇ. كەبىنى يىقسا ئۇلارغا ئاللاھنىڭ ئازابى كېلىشىدىن قورقۇپ ئىككىلىنىپ قالىدۇ، شۇ ۋاقىتتا ۋەھب ئىبنى ئەمر دېگەن كىشى ئوتتۇرىغا چۈشۈپ «ئاللاھ بىزنىڭ ياخشى نىيىتىمىزنى بىلىدۇ، بىز پەقەت ياخشى ئىشنى نىيەت قىلدۇق» دەيدۇ ۋە كەبىنىڭ بىر تەرىپىنى چېقىپ تاشلايدۇ. باشقىلار ئۇنىڭغا بىر بالايى - ئايەت يېتىشىنى كۆزىتىپ تارقىلىپ كېتىدۇ. ئەتىسى قارىسا كەبىنى چاققان ۋەھب ئىبنى ئەمرگە ھېچ نەرسە بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ، ھەممە بىرلىكتە كەبىنى يىقىتىپ تاشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن كەبىنى قايتا بىنا قىلىش سەپەرۋەرلىكى باشلىنىپ ھەر بىر قەبىلە كەبىنىڭ بىر تەرىپىنى بىنا قىلىشنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كەبىنى پۈتتۈرۈپ چىقىدۇ.

ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى ئورنىغا قويۇش قىسسىسى

ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى ئۆز ئورنىغا قويۇش ۋاقتىدا قەبىلىلەر ئوتتۇرىسىدا قاتتىق جەڭگى - جېدەل يۈز بېرىدۇ، ھەر قەبىلە ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى ئورنىغا ئۆزى قويۇشتىن ئىبارەت بۇ چوڭ شەرەپنى تالىشىپ ھەتتا ئۇرۇش چىقىشقا ئاز قالىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئەبۇ ئۇمەييە ئىبنى مۇغرە ئەل مەخزۇمىي دېگەن كىشى بۇ تالاش تارتىشنى ھەل قىلىش ئۈچۈن مەسجىدى ھەرمەنىڭ ئىشىكىدىن كىم دەسلەپ كىرسە شۇنىڭ

ھۆكۈم قىلىشى بويىچە ئىش قىلىشقا رازى بولۇش تەكلىپىنى ئوتتۇرىغا قويدۇ. بارچە قەبىلە ئۇنىڭ بۇ تەكلىپىنى قوبۇل قىلىپ ھەرەمگە كىم ئاۋۋال قەسەم باسدۇ، دەپ كۈتۈپ تۇرىشىدۇ. شۇ ئارىدا دەل مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىرىپ كېلىدۇ. ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن ھامان ھەممىسى بىر ئاۋازدا «بۇ راستچىل كىشى، بۇ مۇھەممەد، بىز ئۇنىڭ ھۆكۈم قىلىشىغا رازىمىز» دەپ ۋارقىرىشىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مەسىلە چۈشەندۈرۈلگەندىن كېيىن، ئۇلارنى بىر كىيىم ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇيدۇ. ئۇلار بىر كىيىم كەلگەندىن كېيىن، كىيىمنى يېپىپ سېلىپ ئوتتۇرىسىغا ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى قويدۇ ۋە ھەممە قەبىلىنى چاقىرىپ: «كېلىڭلار ھەر قەبىلىدىن بىر كىشى بۇ كىيىمنىڭ بىردىن تەرىپىنى تۇتسۇن» دەيدۇ. ئۇلار ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى كۆتۈرۈپ كەبىنىڭ شەرق تەرىپىدىكى ئورنىغا ئېلىپ كېلىشكەندە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇبارەك قوللىرى بىلەن ھەجەرۇل ئەسۋەدىنى ئېلىپ ئورنىغا قويدۇ. شۇنىڭ بىلەن كەبىنىڭ نۆۋەتتىكى بىناسى ئاخىرلىشىدۇ، جېدەل - ماجرالارنىڭ ئالدى ئېلىنىدۇ.

ھۇجرە قىسسىسى

قۇرەيش قەبىلىسى كەبىنى پەقەت ھالال تاپقان پۇل - مال بىلەنلا رېمونت قىلىشنى نىيەت قىلغان بولۇپ، ھالال پۇل يېتىشمىگەنلىكتىن كەبىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى «ھۇجرە» دەپ ئاتىلىدىغان جايىنى كەبىدىن چىقىرىپ تاشلىغان ۋە ئۇنىڭ كەبىدىن ھېسابلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئەتراپىغا يېرىم دۈگەلەك تام سېلىپ قويغان. بۇ تام ھازىر «ھەتەم» دەپ ئاتىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ كەبىنىڭ ئېگىزلىكىنى 18 گە (توققۇز مېتىر ئەتراپىدا) كۆتۈرىدۇ. كەڭلىكىدىن ئۈچ مېتىر قىسقارتىدۇ. ئۈستىنى ياغاچ بىلەن ياپىدۇ ۋە ئىككى ئىشىكنىڭ بىرىنى يېپىۋېتىپ بىر ئىشىكنىلا قالدۇرۇپ قويدۇ.

كەبىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى رېمونت قىلىنىشى

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئۇلىنى قايتا تۇرغۇزۇپ رېمونت قىلىپ چىققان ئاشۇ ئۇزۇن تارىخ جەريانىدا ئەمالىقە ۋە جۇرھۇملار بىر قانچە قېتىم كەبىنى رېمونت قىلغان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كېلىشتىن 5 يىل بۇرۇن قۇرەيش قەبىلىسى كەبىنى يىقىپ تاشلاپ قايتىدىن رېمونت قىلغان. شۇ ۋاقىتتىن بىرى داۋاملىق تۈردە رېمونت قىلىنىپ ئەڭ ئاخىرى 1979 - يىلى ئەڭ ئاخىرقى رېمونتى ئەمەلگە ئاشقان. كەبىنىڭ ئىچى ھەر يىلى قەمەرىيە ئايلىرىدىن شەئبان (8 - ئاي)دا

بىر قېتىم، زۇلھەججە (12 - ئاي) دا يەنە بىر قېتىم جەمى ئىككى قېتىم يۇيۇلدى. يۇيۇشتا زەمزم سۈيى، گۈل سۈيى ۋە خۇشپۇراقلىق ئەتىرلەر ئىشلىتىلدى. يۇيۇپ قۇرۇتۇلغاندىن كېيىن، ئۈستىگە قىممەتلىك خۇشپۇراقلىق ماددىلار چىچىلدى. كەبىنىڭ ئىچىنى تازىلاشقا ئىشلىتىلگەن سۈيۈرگە، چىپەك ۋە لوڭگە قاتارلىقلار مۇراسىمغا قاتناشقان يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلارغا تەۋەزۈك قىلىپ ساقلىشى ئۈچۈن ھەدىيە قىلىندۇ.

كەبىنىڭ ئىشىكى

كەبىنىڭ ئىشىكى — كەبىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان ۋە يەزىدىن $2\frac{1}{2}$ (ئىككى يېرىم مېتىر) ئېگىزلىكتىكى ئالتۇن ئىشىكتۇر. ئىشىكنىڭ ئېگىزلىكى ئۈچ مېتىر ئالتە سانتىمېتىر، كەڭلىكى بىر مېتىر 68 سانتىمېتىر كېلىدۇ. بۇ ئىشىك ھىجرىيە 1399 - يىلى 22 - زۇلقەئدە (مىلادىيە 1979 - يىلى 14 - ئۆكتەبىر) كۈنى 280 كىلو ساپ ئالتۇندىن ياسىلىپ ھازىرقى ئورنىغا قويۇلغان.

مۇلتەزەم

مۇلتەزەم — كەبىنىڭ ئىشىكى بىلەن ھەجەرۇل ئەسۋەد ئوتتۇرىسىدىكى جاي. كەڭلىكى ئىككى مېتىر كېلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «مۇلتەزەم دۇئا ئىجابەت بولىدىغان جايدۇر. بۇ جايدا ئاللاھقا دۇئا قىلغان كىشىنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ»⁽¹⁾ دەپ كۆرسەتكەن.

ھۇجرە

ھۇجرە — كەبىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى يېرىم دۈگلەك تام بىلەن كەبىنىڭ ئارىلىقىدىكى بوش جاي بولۇپ، بەزى رىۋايەتلەردە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇ جاينى ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ئانىسى ھاجەر ئىككىسىگە يېتىپ قوپۇش ئۈچۈن سېلىپ بەرگەن ئۆي ئىدى، شۇڭا ئۇ «ھۇجرە ئىسمائىل (ئىسمائىلنىڭ ئۆيى) دەپ ئاتالغان، دېيىلىدۇ. ئەمما توغرىسى بۇ جاي ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامدىن بىر قانچە ئەسىر كېيىن، قۇرەيش قەبىلىسى كەبىنى رېمونت قىلغىنىدا، كەبىنىڭ شىمال تەرىپىدىن ئۈچ مېتىر جاينى چىقىرىۋېتىپ ئۇنىڭ ئەتراپىنى يېرىم دۈگلەك تام بىلەن قورشىغان. شۇڭا بۇ جاي كەبىدىن ھېسابلىنىدۇ. بەزى ئۆلىمالار ھۇجرەنىڭ ھەممىسى كەبىدىن ئەمەس، پەقەت كەبىدىن چىقىرىۋېتىلگەن ئۈچ مېتىر جايلا

(1) تەبەرائى رىۋايەت قىلغان، مەشھۇر ھەدىسشۇناس ئالىم ئالبانى «بەك ئاجىز» دەپ باھالىغان.

كەبىدىن سانلىدۇ، دەپ قارايدۇ. شۇڭا ھۇجرەنىڭ ئىچىدىن تاۋاپ قىلغان كىشىنىڭ قىلغان تاۋىپى ئادا تاپمايدۇ. چۈنكى ئۇ كەبىنىڭ ئىچىدىن تاۋاپ قىلغان بولىدۇ. ھۇجرەنىڭ ئىچىدە پەرز ناماز ئوقۇسا ئادا تاپمايدۇ.

ھەتىم

ھەتىم — كەبىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى ھۇجرەنىڭ ئەتراپىغا قۇيۇرۇلغان يېرىم دۈگلەك تام بولۇپ، تاۋاپ قىلغۇچىلار بۇ تامنىڭ سىرتىدىن قىلىدۇ. بۇ تام ئاق مەرمەردىن ياسالغان. ئېگىزلىكى بىر مېتىر 30 سانتىمېتىر، تام يۈزىدىكى كەڭلىكى بىر مېتىر بەش سانتىمېتىر كېلىدۇ.

كەبىنىڭ يوپۇغى

بەزى تارىخىي مەنبەلەر كەبىگە تۇنجى بولۇپ يوپۇق ياپقان كىشىنىڭ ئىسمى ئىسمى ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى سۆزلىسە، بەزى مەنبەلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجدادلىرىدىن ئەدنان دېگەن كىشىنىڭ ئەڭ دەسلەپ كەبىگە يوپۇق ياپقانلىقىنى سۆزلەيدۇ. ئەمما ئىشەنچلىك رىۋايەتلەر كەبىگە مىلادىيە 350- يىلى تۇبە ئەبۇ كەرەب دېگەن كىشىنىڭ تۇنجى بولۇپ يوپۇق ياپقانلىقىنى سۆزلەيدۇ. شۇ تارىختىن بىرى كەبىگە يوپۇق يېپىش ئىشى داۋام قىلىپ كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ 5 - بوۋىسى قۇسەي ئىبنى كىلابنىڭ زامانىغا كەلگەندە، كەبىگە ھەر يىلى بىر قېتىم يوپۇق يېپىش مۇراسىمى يولغا قويۇلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى فەتىھ قىلغاندىن كېيىن كەبىگە يەمەندە توقۇلغان يوپۇق يېپىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ بۇ ئىشنى داۋاملاشتۇرغان. ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەرنىڭ زامانىغا كەلگەندە، كەبىگە ياپىدىغان يوپۇقنى مىسىردا توقۇتۇپ كېلىشكە باشلىغان. مىسىر شۇ زاماندىن تاكى 1962- يىلىغىچە ھەر يىلى كەبىگە يوپۇق يېپىش شەرىپىگە نائىل بولۇپ كەلگەن ئىدى. 1962- يىلى سەئۇدى ئەرەبىستاندا «كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش فابرىكىسى» قۇرۇلغاندىن كېيىن، كەبىگە يوپۇق يېپىش شەرىپى سەئۇدى ئەرەبىستان ھۆكۈمىتىنىڭ قولىغا ئۆتكەن. كەبىنىڭ يوپۇقى يىلدا بىر قېتىم يەڭگۈشلىنىدۇ. كەبىنىڭ ئالماشتۇرۇلغان كونا يوپۇقى پارچە- پارچە قىلىنىپ مۇسۇلمان دۆلەتلەردىن كەلگەن مۇناسىۋەتلىك كاتتا شەخسلەرگە ھەدىيە قىلىنىدۇ. ھەر يىلى ھىجرىيە زۇلھىججە (12- ئاي) نىڭ 1- كۈنى كەبىگە يوپۇق يېپىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلىدۇ. مۇراسىمغا مەككە مۇكەررەمە رايونىنىڭ ئەمىرى مۇتلەق ئىشتىراك قىلىدۇ.

كەبىنىڭ يوپۇغىنىڭ خىراجىتى

كەبىنىڭ يوپۇقى ئەزەلدىن مىسىر ھۆكۈمىتىنىڭ خىراجىتى بىلەن ئەمەس بەلكى كەبە ئۈچۈن ئاتالغان مەخسۇس ۋەقەپتىن خىراجەت قىلىناتتى. ئۆز ۋاقتىدا پادىشاھ ئىسمائىل قەلاۋۇن مىسىردىن ئۈچ يېزىنى سېتىۋېلىپ ئۇنىڭ پۇلىنى كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش ئىشىغا ۋەقەپ قىلغان. كېيىنچە ئوسمان ئىمپېرىيىسىنىڭ پادىشاھى سۇلتان سەلىم يەنە يەتتە يېزىنى سېتىۋېلىپ ئۇنىمۇ كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش ئىشىغا ۋەقەپ قىلغان ئىكەن. كېيىن مۇھەممەد ئەلى پاشا مىسىردا ھاكىمىيەت يۈزگۈزگەندە، مىسىر ھۆكۈمىتى تەركىبىدە كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش مۇئەسسەسەسى قۇرغان. شۇندىن بېرى كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش ۋە ئەۋەتىش ئىشلىرى مىسىر ھۆكۈمىتىنىڭ باشقۇرۇشىغا ئۆتكەن.

كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش فابرىكىسى

1962 - يىلى مەككە مۇكەررەمە شەھىرىدە «كەبىنىڭ يوپۇقىنى توقۇش فابرىكىسى» قۇرۇلۇپ، شۇ يىلى سەئۇدى ئەرەبىستاندا تۇنجى قېتىم توقۇپ چىقىلغان يوپۇق كۈتۈلگەندىنمۇ ئالاھىدە ئېسىل ۋە كۆركەملىك بولۇپ چىققان. ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ قارغىلىق ناھىيىسىدىن كەلگەن ئابدۇرېھىم ئەمىن دېگەن كىشى كەبىنىڭ يوپۇغىنى توقۇش فابرىكىسىدا خەتتات بولۇپ ئىشلىگەن، كېيىنچە شۇ فابرىكىنىڭ باشلىقى بولغان ۋە كەبىنىڭ ئالتۇن ئىشىدىكى خۇشخەتلەرنى ئۆز قولى بىلەن يازغان. فابرىكىدا ئىشلەيدىغانلارنىڭ ئومۇمى سانى 240 كىشى بولۇپ، كەبىنىڭ يوپۇغىنىڭ پۈتۈپ چىقىشى ئۈچۈن ئىشچىلارنىڭ مائاشى ۋە كېرەكلىك خام ئەشيا چىقىملىرىنىڭ ھەممىسىنى قوشقاندا يىلىغا 17 مىليون رىيال (4.5 مىليون ئامېرىكا دوللىرى) سەرپ قىلىنىدۇ.

كەبىنىڭ يوپۇغىنىڭ رەڭگى ۋە شەكلى

كەبىگە يوپۇق يېپىش پائالىيىتى باشلانغان ئۇزۇن ئەسىرلىك تارىختىن بېرى ھەر يىلى كەبىگە يېپىلىپ كەلگەن يوپۇقلار يوپۇقلارنى تەييارلىغۇچىلارنىڭ خاھىشى بويىچە ھەرخىل شەكىلدە ۋە ھەرخىل رەڭدە ۋە ھەرخىل ماتېرىيالدا توقۇلۇپ كەلگەن. پەقەت ئابباسىيلار خەلىپىسى ناسىرنىڭ زامانىغا كەلگەندە كەبىگە يېپىلىدىغان يوپۇقنىڭ قارا رەڭلىك يېپەكتىن توقۇلۇشى قانۇنلاشتۇرۇلدى. شۇندىن بېرى تا ھازىرغىچە كەبىنىڭ يوپۇقى قارا رەڭلىك يېپەكتىن توقۇلۇپ كەلمەكتە.

كەبىنىڭ ھازىرقى يوپۇقى

مەسجىدى ھەرەمگە كىرگەن كىشىنىڭ كۆزىگە ئەڭ ئالدى بىلەن ھەرەمنىڭ ئوتتۇرىسىدا قەد كۆتىرىپ تۇرغان كەبە چېقىلىدۇ. كەبىگە قارا رەڭلىك يىپەك يوپۇق بېپىلغان. يوپۇقنىڭ ئوتتۇرىسىغا 47 مېتىر ئۇزۇنلۇقتا، 14 مېتىر كەڭلىكتە، 95 ساتىمېتىر كەڭلىكتە، ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن 120 كىلوگرام كۈمۈش يىپ بىلەن قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى كەشتىلەنگەن.

مەقامۇ ئىبراھىم

مەقامۇ ئىبراھىم — ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنى بىنا قىلغان ۋاقتىدا دەسسەپ تۇرغان ئاق، قارا ۋە سېرىق ئۈچ خىل رەڭگە مايىل بولغان تۆت چاسىلىق يۇمشاق سۇ تېشى بولۇپ، ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن يېرىم مېتىر كېلىدۇ. ئورنى كەبىنىڭ شەرق شىمال تەرىپىگە جايلاشقان.

مەقامۇ ئىبراھىم دېيىلگەن بۇ تاشتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەدىمىنىڭ ئىزى چۈشۈرۈلگەن مۆجىزە باردۇر. ئاللاھ تائالا ئۆز قۇدرىتى بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ئىككى پۇتى دەسسەپ تۇرغان تاشنى يۇمشىتىپ بەرگەن. نەتىجىدە، ئۇنىڭ ئىككى پۇتى تاشنىڭ ئىچىگە پىتىپ كىرىپ كەتكەن بولۇپ، ئىككى پۇتىنىڭ ئىزى ھەتتا بارماقلىرى بىلەن ناھايىتى ئوچۇق ھالدا تاشقا چۈشۈپ قالغان ۋە ھازىرغىچە شۇ پىتى ساقلىنىپ كەلمەكتە.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ﴿ماقامۇ ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار﴾⁽¹⁾ دەپ ئەمر قىلىش ئارقىلىق ھەرەمگە كەلگۈچىلەرنى ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرىغان. شۇڭا كەبىنى تاۋاپ قىلغان ھەر قانداق كىشىنىڭ مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىككى رەكئەت تاۋاپ نامىزى ئوقۇشى مۇستەھەب (تەكىتسىز سۈننەت) تۇر.

مەقامۇ ئىبراھىمدىكى گۈمبەزنىڭ ئېلىپ تاشلىنىشى

مەقامۇ ئىبراھىم مىستىن ياسالغان تۆت چاسىلىق چوڭ بىر رېشاتكىنىڭ ئىچىدە ئىدى، ئۈستىدە تۆت تۈۋرۈك كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان چوڭ گۈمبەز بار ئىدى. بۇ ئورۇن كەبىنىڭ يېنىدىن كۆپ يەرنى ئىگىلىۋالغانلىقتىن، ھاجىلار سانىنىڭ كۈندىن - كۈنگە كۆپىيىپ بېرىشى بىلەن كەبىنى تاۋاپ قىلىش ئىشلىرىدا تارچىلىق كۆرۈلۈشكە

(1) بەقەرە سۈرىسى 125 - ئايەت

باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن مەقامۇ ئىبراھىمنى باشقا جايعا يۆتكىۋېتىپ كەبىنىڭ ئەتراپىنى ئازادلاشتۇرۇش پىكرى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بۇ پىكر دەسلەپ ئوتتۇرىغا قويۇلغاندا ئۆلىمالار بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلىشىدۇ. بەزىسى بۇ پىكىرگە قوشۇلىدۇ، بەزىسى ئۇنىڭغا قارشى چىقىدۇ.

مەككە مۇكەررەمە شەھىرىدىكى ئىسلام دۇنيا ئىتتىپاقى ھىجرىيە 1384 يىلى 25 - زۇلھەججە (مىلادىيە 1965 - يىلى 27 - ئاپرېل) كۈنى مەقامۇ ئىبراھىمنى يۆتكەستىن ئۆز ئورنىدا قالدۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىكى رېشاتكا، گۈمبەز ۋە باشقا ئارتۇق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ تاشلاپ، مەقامۇ ئىبراھىمنى نەپىس ئەينەكتىن ياسالغان چاققان شېشىنىڭ ئىچىگە ئېلىپ قويۇش ھەققىدە مەخسۇس قارار چىقىرىدۇ. ھىجرىيە 1387 - يىلى رەجەب (1967 - يىلى ئۆكتەبىر) ئېيىدا بۇ قارار ئەمەلگە ئاشىدۇ. ھىجرىيە 1418 - يىلى (مىلادىيە 1997 - يىلى) غا كەلگەندە، مەقامۇ ئىبراھىم ھازىرقى شەكلىدە ئالتۇن يالتىلغان مىس رېشاتكىنىڭ ئىچىگە ئېلىنىپ، ئەتراپىغا خروستال ۋە ئىسسىققا ھەم چېقىلىشقا قارشى كۈچلۈك نەپىس ئەينەك بىلەن قورشۇتېلىدۇ.

زەمزمە سۈيى

زەمزمە سۈيى — ئاللاھ تائالا ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى پۇتى ئاستىدىن چىقىرىپ بەرگەن مۇبارەك سۇدۇر.

مىلادىيىدىن تەخمىنەن 2000 يىللار ئىلگىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن ئايالى ھاجەر بىلەن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى شۇ ۋاقىتتىكى سۇسىز، گۈل - گىياھسىز، قاقاسلىق چۆل مەككىگە ئېلىپ كېلىپ قويۇپ كېتىپ قالىدۇ. ھاجەر سۇ ئىزدەپ ساڧا بىلەن مەرۋە ئىككى تاغ ئوتتۇرىسىدا يۈگۈرگەن بولسىمۇ سۇ تاپالمايدۇ. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام قاتتىق ئۇسسۇزلىقتىن قىيىنغان ۋاقىتدا ئۇنىڭ ئىككى تاپىنىڭ ئاستىدىن بۇلاق چىقىدۇ. ئانىسى ھاجەر سۇنى كۆرۈپ قاتتىق خوشال بولىدۇ ۋە سۇنى بېكار ئېقىپ كەتمەسۇن دەپ «زەمزمە» (توختا) دەيدۇ. شۇندىن بىرى بۇ سۇ «زەمزمە سۈيى» دەپ تونۇلىدۇ.

زەمزمە قۇدۇقىنىڭ قايتىدىن ئېچىلىشى ۋە ئورنى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كېلىشتىن ئىلگىرى بوۋىسى ئابدۇلمۇتەئەل بىر چۈشەنمە بىر كىشىنىڭ ئۇنى زەمزمە قۇدۇقىنىڭ ئورنىنى كۆرسەتكەنلىكىنى ۋە ئۇجاينى ئېچىشىنى تەۋسىيە قىلغانلىقىنى كۆرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇلمۇتەئەل زەمزمە

قۇدۇقنىڭ ئورنىنى كولاشقا باشلايدۇ. ئاخىرىدا زەمزم سۈيىنى چىقىرىدۇ. شۇندىن بىرى زەمزم سۈيى چىقىشقا داۋام قىلىپ كەلمەكتە.

زەمزم قۇدۇقىنىڭ ئورنى

زەمزم قۇدۇقى مەسجىدى ھەرەمنىڭ سەيناسىدىكى مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ جەنۇپ تەرىپى ۋە ھەجرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلغا جايلاشقان. كەبىدىن 21 مېتىر ۋە ھەجرۇل ئەسۋەدتىن 18 مېتىر يىراقلىقتا بولۇپ، چوڭقۇرلىقى 43 مېتىر كېلىدۇ. قۇدۇقنىڭ تېگىدە ئۈچ دانە بۇلاق بار. بۇلارنىڭ بىرى ھەجرۇل ئەسۋەدنىڭ يېنىدا، يەنە بىرى سافا تېغىنىڭ يېنىدا، ئۈچىنچىسى مەرۋەنىڭ يېنىدىدۇر.

بۇرۇن زەمزم قۇدۇقىنىڭ ئىككى كۆلچىكى بار بولۇپ، بىرى زەمزم قۇدۇقى بىلەن ھەجرۇل ئەسۋەدنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىدى. كىشىلەر بۇ جايدىن زەمزم ئىچەتتى. يەنە بىرى سافا تەرەپكە ئېقىتىۋېتىلگەن بولۇپ، كىشىلەر ئۇنىڭدىن تاھارەت ئالاتتى. كېيىنچە، كەبىنى تاۋاپ قىلغۇچىلارغا قىستىلاڭغۇ بولۇپ قالغانلىق سەۋەبتىن، زەمزم كۆلچەكلىرى تاقىۋېتىلىپ، كەبىنىڭ ئەتراپىدىكى مەيداننىڭ ئاستىغا كىشىلەر پەلەمپەي بىلەن كىرىپ ئىچىدىغان قىلىپ كرانلار (جۆمەكلەر) بېكىتىلىدۇ. 2003 - مىلادىيە يىلىغا كەلگەندە ھەرەمنىڭ سەيناسىنى ئازادىلەشتۈرۈش مەقسىتى بىلەن زەمزم قۇدۇقىغا چۈشىدىغان ئېغىز تاقىۋېتىلىپ، زەمزم سۈيى سەينانىڭ يان تەرىپىدىن تۇرۇبىلار ئارقىلىق چىقىرىپ قويۇلدى.

زەمزم سۈيىنىڭ خاسىيىتى

20- ئەسىرنىڭ بىيولوگىيە ئالىملىرى زەمزم سۈيىنىڭ تاقىيامەتكىچە سىرنى بىلگىلى بولمايدىغان مۆجىزىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ۋە دۇنيادا ھېچقانداق بىر سۇنىڭ پاكلىقتا ۋە سۈزۈكلۈكتە زەمزم سۈيى ئېرىشكەن خۇسۇسىيەتلەرگە يېتەلمەيدىغانلىقىنى سۆزلىمەكتە. قىسقىسى، زەمزم سۈيى مىڭلارچە يىللاردىن بىرى مىقدارى ئازىيىپ كەتمەستىن ياكى ئېتىلىپ چىقىپ پالاكەت تۇغدۇرماستىن بىر خىل چىقىپ كەلمەكتە.

زەمزم سۈيىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى

ئادەتتىكى سۇلارنى ئۇنىڭغا ساقلىغۇچى ماددىلارنى ئارىلاشتۇرماستىن ئۇزۇن مۇددەتلىك ساقلىغاندا ئۇنىڭ تەمى بۇزۇلىدۇ. ئەمما زەمزم سۈيى بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، بىرخىل تەمى بىلەن داۋام قىلىدۇ. زەمزم سۈيىنىڭ تەمى دۇنياۋى بىر تەم بولۇپ، بېرە قېتىم زەمزم سۈيى ئىچكەن ئادەم ئۇنىڭ تەمىنى بىلىۋالىدۇ. دە، قايتا

ئىچكىنى ھامان ئۇنى پەرق ئېتەلەيدۇ. زەمزم سۈيىنى دۆلەتلەر ئارا يۆتكەش ۋە ئۇزۇن مۇددەت ساقلاش بىلەنمۇ ئۇنىڭ تەمى قەتئى ئۆزگەرمەيدۇ. بۇ دىگەنلىرىمىز نەزەرىيە ياكى قەدىمقى كىتابلارنىڭ خەۋىرى ئەمەس، بەلكى تەجرىبە ۋە ئىلمىي تەتقىقاتلارنىڭ يەكۈنىدۇر. زەمزم سۈيى ئۇزاق ئۆتمۈشلەردىن بىرى بۇ قاقاسلىق چۆل رايونغا كەلگۈچىلەرنى ئۇسسۇزلۇققا قاندۇرۇپ ۋە ئۇلارنىڭ ئىشتىھاسىنى ئۆزىگە جەلب قىلىپ كەلمەكتە. زەمزم سۈيىنىڭ بەزى كېسەللىكلەرگە شىپا بولغانلىقى توغرىلىق يېزىلغان ئىلمىي ماقالىلارمۇ ئاز ئەمەس. ھازىرغىچە زەمزم سۈيى زىيان قىلغان بېرەر جانلىق كۆرۈلمىگەن.

زەمزم سۈيىنىڭ مۆجىزىسى

21- ئەسىرنىڭ بىئولوگىيە ئالىملىرى زەمزم سۈيىنىڭ تاقىيامەتكىچە سىرىنى بىلگىلى بولمايدىغان مۆجىزىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ۋە دۇنيادا ھېچقانداق بىر سۇنىڭ پاكلىقتا ۋە سۈزۈكلۈكتە زەمزم سۈيى ئېرىشكەن خۇسۇسىيەتلەرگە يېتەلمەيدىغانلىقىنى سۆزلەپ كەتتە. قىسقىسى، زەمزم سۈيى مىڭلارچە يىللاردىن بىرى مىقدارى ئازىيىپ كەتمەستىن ياكى ئېتىلىپ چىقىپ پالاكەت تۇغدۇرماستىن بىر خىل چىقىپ كەلمەكتە.

سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ سابىق پادىشاھى فەيسەلنىڭ زامانىدا 1971- يىلى تىببىي مۇتەخەسسسلەردىن بىرى ياۋروپا نەشرىيات مەركىزىگە «زەمزم سۈيىنى ئىچىشكە بولمايدۇ. چۈنكى كەبىننىڭ ئورنى دېڭىز يۈزىدىن تۆۋەن ئورنىغا جايلاشقان ھەمدە مەككە شەھىرىنىڭ تۇرپا سۇلىرىنىڭ ھەممىسى بىر يەرگە توپلىنىدۇ ۋە زەمزم سۈيىگە ئارىلىشىپ كېتىدۇ» دېگەن مەزمۇندا بىر چارچە دوكلات يوللايدۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان پادىشاھ فەيسەل سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ زىرائەت ۋە سۇ ئىشلىرى مىنىستىرلىكىگە پەرمان چۈشۈرۈپ، زەمزم سۈيىدىن ياۋروپا تەجرىبىخانىسىدا ئەۋەتىشنى بۇيرۇيدۇ. مۇتەخەسسسلەر مەككەگە يېتىپ كېلىپ زەمزم قۇدۇقىنىڭ تېگىدىكى بۇلاقلىرىنى ئىزدەشكە كىرىشىدۇ. لېكىن ئۇلار زەمزم قۇدۇقىنىڭ مەنبەسىنى تاپالمايدۇ. ئاخىرىدا، قۇدۇق سۈيىنى موتورنىڭ ياردىمى بىلەن سىرتقا شوراپ چىقارغاندىن كېيىن، قۇدۇق سۈيىنىڭ يان تەرەپلىرىدىن ئەمەس، بەلكى قۇدۇقنىڭ تېگىدىكى قۇملار ئاستىدىكى بۇقلاردىن چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ. شۇنداقلا زەمزم قۇدۇقىنىڭ ئەتراپى پەقەتلا قۇرۇق، قاقاسلىق ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىقىدۇ. ئاندىن ئۇلار زەمزم سۈيىدىن نەمۇنە ئېلىپ ياۋروپا تەجرىبىخانىسىدا ئەۋەتىدۇ.

تەتقىقاتچىلارنى ھەيران قالدۇرغان مۆجىزە

مۇتەخەسسسلەر زەمزمە سۈيىنى ياۋروپا تەجرىبىخانىسىدا تەكشۈرگەندىن كېيىن، زەمزمە سۈيىنىڭ باشقا ئادەتتىكى سۇلار بىلەن بولغان پەرقى ئېنىقلاندى. ياۋروپا تەجرىبىخانىسى «زەمزمە سۈيى ئىچىشكە تامامەن بولىدىغان سۇ ئىكەن. زەمزمە سۈيىنى ئىچىشكە بولمايدۇ، دەيدىغان دەۋا ئىلمىي ئاساسى بولمىغان قۇرۇق سەپسەتدۇر» دېگەن نەتىجىنى ئېلان قىلدى. زەمزمە سۈيىدە كالىسىيوم بىلەن مىگنېسىيوم ماددىلىرى ئادەتتىكى سۇلارنىڭكىدىن ئالاھىدە يوقىرى بولۇپ چىققان. ھاۋانىڭ ئوتتەك ئىسسىق كۈنلىرىدە كەبىنى تاۋاپ قىلغۇچىلارنىڭ زەمزمە سۈيىنى ئىچكەندىن كېيىن باشقىچە روھلىنىپ ۋە جانلىنىپ قالىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبى بۇنىڭدىن بايقالغان. بۇنىڭدىن باشقا يەنە زەمزمە سۈيىدە مىكروبلارغا قارشى ناھايىتى كۈچلۈك دەرىجىدە فلورىدا ماددىسى بار ئىكەن. شۇڭا ھەر يىلى مەككىگە كېلىپ توپلىشىدىغان تەخمىنەن 3 مىليون ھاچىنىڭ ھەر خىل يوقۇملىنىشلاردىن ساقلىنىپ قېلىشى ۋە بەزى كېسەللەرنىڭ بۇ جايغا كەلگەندىن كېيىن شىپا تېتىپ قېلىشىنىڭ سىرى زەمزمە سۈيى ئىكەن.

زەمزمە سۈيى ئىچىشنىڭ پايدىسى

ھەج قىلغۇچى، ئۆمرە قىلغۇچى ۋە شۇنداقلا ھەر قانداق مۇسۇلماننىڭ زەمزمە سۈيىدىن ئىچىشى مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زەمزمە سۈيىدىن ئىچكەنلىكى توغرىلىق سەھىھ ھەدىسلەر كۆپ. ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەمزمە سۈيىنى تەرىپلەپ: «ئۇ مۇبارەك سۇدۇر، ئۇ ئاچلىققا تائام، كېسەلگە شىپادۇر»⁽¹⁾ دېگەن. يەنە ئۇ: «زەمزمە سۈيىنى نېمە مەقسەت بىلەن ئىچسە شۇنىڭغا پايدا قىلىدۇ»⁽²⁾ دېگەن.

19- يۈز يىلنىڭ مەشھۇر ئۆلىماسى ئىبنى قەيىم جەۋزىيە مۇنداق دېگەن: «مەن ۋە باشقىلار زەمزمە سۈيىنىڭ كېسەللەرگە قانداق شىپا بولىدىغانلىقىنى تەجرىبە قىلىپ كۆردۈق. مەن زەمزمە سۈيى ئىچىش بىلەن كۆپلىگەن كېسەللىكلەردىن شىپا تاپتىم. ئەتراپىمدا بەزى كىشىلەرنىڭ يېرىم ئاي، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ۋاقىت ھېچ نەرسە بېمەستىن پەقەت زەمزمە سۈيى ئىچىش بىلەنلا ھېچقانداق ئاچلىق ھېس قىلماستىن

(1) مۇسلىم ۋە بەزى رىۋايىتى

(2) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى

ھايات كەچۈرگەنلىكىنى ۋە شۇنداق تۇرۇپمۇ باشقىلارغا ئوخشاشلا تاۋاپ قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم»⁽¹⁾

قىبلە ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئەھكاملار

قىبلە — مۇسۇلمانلار ناماز ئوقۇغاندا، دۇئا قىلغاندا يۈزلىنىدىغان تەرەپ. ئۇ بولسىمۇ كەبىدۇر. دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى مۇسۇلمان خەلق ناماز، دۇئا ۋە قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ بېجىرىلىدىغان بارلىق ئىبادەتلىرىنى شۇ قىبلە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرۇپ ئادا قىلىدۇ. مۇندىن باشقا مۇسۇلمان ئۆلۈكلەرنى يەرلەشتىمۇ ئۇلارنىڭ يۈزلىرى قىبلىگە قارىتىپ قويىلىدۇ.

كەبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان كىشىلەرنىڭ يۈزىنى ۋە كۆكسىنى كەبىگە قارىتىپ تۇرىشى، كەبىنىڭ ئۆزىنى كۆرەلمەيدىغان ۋە يىراقلاردىكى كىشىلەرنىڭ كەبىنىڭ تەرەپىگە يۈزلىنىپ تۇرىشى نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا ناماز ئوقۇغاندا، قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: (ئى مۇمىنلەر!) قەيەردە بولماڭلار (نامازدا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار»⁽²⁾

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ - مەككىدىكى ئادىتى بويىچە - ئون يەتتە ئاي پەلەستىندىكى مەسجىد ئەقساغا قاراپ ناماز ئوقۇغان ئىدى. يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى «ئۇ بىزگە ئەگىشىدۇ. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ قىبلىمىزگە (ئىروسالىمغا) قاراپ ناماز ئوقۇيدۇ» دەپ ئەيىبلەشكە باشلىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى پەرىشان بولاتتى ۋە كېچىلىرى سىرتقا چىقىپ ئۇيۇققا قاراپ، قىبلە ھەققىدە ئاللاھ تائالادىن بىرەر ۋەھىي كۈتەتتى.

ھىجرىيىنىڭ ئىككىنچى يىلى (مىلادىيە 623 م) نىڭ بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن مەدىنىدىكى كېيىنچە «مەسجىدى قىبلەتەين» (ئىككى قىبىللىق مەسجىد) دەپ تونۇلغان بەنى سەلىمە مەسجىدە پىشىن نامازدىن ئىككى رەكئەت ئوقۇلۇپ بولغان ۋاقىتتا، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭغا ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەك بولۇشنى تىلەپ) قايتا - قايتا ئاسمانغا

(1) ئىبنى قەييىمنىڭ «پەيغەمبەرلىك تىبابىتى» ناملىق ئەسىرى 244 - بەت

(2) بەقەرە سۇرىسى 144 - ئايەت.

قارىغانلىغىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. سېنى چوقۇم سەن ياقتۇرىدىغان قىبلىگە يۈزلەندۈرىمىز. (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرم تەرەپكە قىلغىن ﴿⁽¹⁾﴾ دېگەن ۋەھىيسىنى ئېلىپ كېلىدۇ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى نامازدا تۇرغان پېتى مەسجىدى ھەرم تەرەپكە بۇراپ قويىدۇ. شۇندىن باشلاپ مۇسۇلمانلار ناماز ۋە دۇئالىرىدا مەسجىدى ھەرمەدىكى قىبلىگە (كەبىگە) قارايدىغان بولىدۇ.

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى

نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشنىڭ سىرلىرىدىن:

(1) ناماز ئوقۇغان كىشى يۈزىنى كەبە تەرەپكە قارىتىش بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى كەبە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. چۈنكى يۈز بىلەن بەدەن مۇئەييەن بىر تەرەپكە يۈزلەنمەستىن، ئۆز ھالىغا قويۇپ بېرىلىدىغان بولسا، ئىنساننىڭ بارچە ئورگانلىرى خالىغانچە ھەرىكەت قىلىشى، جۈملىدىن كۆز ھەر تەرەپكە قارىشى بىلەن قەلبۇمۇ شۇلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ كېتىپ، نامازنىڭ دۇرۇس يوسۇندا ئادا قىلىنىشىغا ئەلۋەتتە سەلبىي تەسىر بېرىدۇ. شۇڭا قىبلىگە يۈزلىنىش پەرز قىلىنغان بولمىشى مۇمكىن.

(2) نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش بىلەن ئىنساننىڭ قەلبى ئارام تاپىدۇ ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ. چۈنكى يەر شارىدىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار نامازدا شۇ كەبە تەرەپكە يۈزلىنىدۇ. بۇ ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىنى ئۆزىنىڭ يالغۇز ئەمەسلىكىنى ۋە بۇ ئىبادەتتە پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئورتاق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.

(3) قىبلىگە قاراش ئارقىلىق قەلبىنى، ئەقىلىنى ۋە پۈتۈن ئەزالارنى ئاللاھقا قۇلچىلىق ئادا قىلىشتىن ئىبارەت بىر مەقسەتكە قارىتىش بىلەن ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى بولغان ئىخلاسىنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ.

(4) قىبلىگە يۈزلىنىش مۇسۇلمانلارنى گەرچە ئۇلار مۇساپە جەھەتتىن بىر - بىرىدىن يىراقتا بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ قەلبىلىرى بىر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئورتاق مەقسەتتە بىر ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ.

(1) بەقەرە سۈرىسى 144 - ئايەت

ھەجەرۇلئەسۋەد

ھەجەرۇل ئەسۋەد — كەبىنىڭ شەرقى جەنۇب تەرىپىدىكى بۇرجىكىگە ئورنىتىلغان، يەر يۈزىدىن ئېگىزلىكى 1.5 (بىر يېرىم) مېتىر كېلىدىغان، كۈمۈش رامكا ئىچىگە ئېلىنغان تۇخۇم شەكىللىك، رەڭگى قىزىلغا مايىل، دىئامېتىرى 30 سانتىمېتىر كېلىدىغان قارا تاشتۇر.

ھەجەرۇل ئەسۋەدنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئۇلىنى تۇرغۇزغان ۋاقتىدا، كەبىنى تاۋاپ قىلغۇچىلارنىڭ تاۋاپنى باشلاپ ئاخىرلاشتۇرۇشى ئۈچۈن بىر نىشانە ئورنىدا، ھازىرقى ئورنىغا بېكىتكەن. شۇندىن بىرى بۇ تاش كەبىنىڭ شەرقى جەنۇب تەرىپىدىكى ئۆز ئورنىدا تۇرۇپ كەلمەكتە.

كەبىنى تاۋاپ قىلغۇچىلارنىڭ ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈشى مۇستەھەب (يەنى تەكىتسىز) سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىنى تاۋاپ قىلغىنىدا ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيەتتى. بۇ ئادەم كۆپ بولمىغان ۋە قىستىلاڭغۇ بولمىغان ۋاقتلاردا شۇنداق. بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈپ تۇرۇپ ئۇرۇن – ئۇرۇنغىچە يىغلاپ كەتتى»⁽¹⁾ دەپ كەلگەن.

ئەمما ھەج ۋە رامزان ئايلىرىغا ئوخشاش ھەرەمدە ئادەم كۆپ، قىستىلاڭغۇ بولغان ۋاقتلاردا ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ يېنىغا بارماستىن، يىراقتىن قول ئىشارىتى قىلىپ سالام بېرىش بېتەرلىكتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىنى تاۋاپ قىلغان ۋاقتىدا ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ئەي ئۆمەر! سەن كۈچلۈك ئادەمسەن، سەن بۇ جىسمىڭ بىلەن ئاجىزلارغا ئەزىيەت يەتكۈزۈسەن. ھەجەرۇل ئەسۋەد تە قىستىلاڭغۇ پەيدا قىلما. ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ يېنىدا بوشلۇق تاپالساڭ سۆيگىن، بولمىسا تەكبىر ئېيتىپ كېتىۋەرگىن»⁽²⁾

ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈش ئۇنىڭغا چوقۇنغانلىق ئەمەس

كەبىنى تاۋاپ قىلغۇچىلارنىڭ بۇ تاشنى سۆيۈشى پەقەت ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئىدى. چۈنكى ئاللاھ تائالا بەندىلەرنى كەبىگە ياكى ھەجەرۇل ئەسۋەدكە چوقۇنۇشنى بۇيرىغان ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگىلا خالىس ئىبادەت قىلىشقا بۇيرىغان. كەبىنى تاۋاپ قىلىش ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿قەدىمى ئۆي كەبىنى تاۋاپ قىلسۇن﴾ ۋە ﴿بۇ كەبىنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلسۇن﴾ دېگەن ئەمرىگە ئاساسەن قىلىنغاندەك،

(1) ھاكىم رىۋايەت قىلغان سەھىھ ھەدىس

(2) ئىمام شافىئى رىۋايىتى

ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈشمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەنلىك ۋە ئۇنىڭ سۈننىتىنى جارى قىلدۇرغانلىق يۈزىسىدىن قىلىندۇ. بۇ ئورۇندا ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنۇ مەشھۇر سۆزى يېتەرلىك. ئۇ كەبىدىكى قارا تاشنى تۇتۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېگەن: «مەن ئەلۋەتتە بىلىمەنكى، سەن كىشىگە پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بىر تاشسەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سېنى سۆيگەنلىكىنى كۆرمىگەن بولسام ئىدى، سېنى سۆيىمگەن بولاتتىم»⁽¹⁾.

ھەجەرۇلئەسۋەدنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەر

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن 5 يىل ئىلگىرى مەككىدىكى قۇرەيش قەبىلىسى كەبىنى قايتا رېمونت قىلغان ۋاقتىدا، قەبىلىلەر ھەجەرۇل ئەسۋەدنى كەبىنىڭ شەرقى جەنۇب تەرىپىدىكى ئورنىغا كۆتۈرۈپ ئايرىدۇ. ئاندىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇبارەك قوللىرى بىلەن ئۇنى كۆتۈرۈپ ھازىرقى ئورنىغا قويغان.

317- ھىجرىيە (930م) يىلى قەرامىتە كۇپىرلىرى ھەرەمگە ھۇجۇم قىلىپ، ھەجەرۇل ئەسۋەدنى ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ ئەل ئەھسا شەھىرىگە ئېلىپ كېتىپ، 339- ھىجرىيە يىلى كەبىدىكى ئۆز ئورنىغا ئەكىلىپ قويغانلىقى ئىدى.

ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ كۈمۈش بىلەن قاپلىنىشى

ھەجەرۇل ئەسۋەدنى تۇنجى بولۇپ كۈمۈش بىلەن قاپلاتقان كىشى مىلادىيەنىڭ 680- يىللىرىدىكى مەككە ھۆكۈمدارى ئابدۇللا ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولۇپ، شۇنىڭدىن كېيىن خەلىپىلەر ۋە بايلار ئۇنى ئالتۇن ۋە كۈمۈشتىن قاپلايدىغان بولغان. سەئۇدى ئەرەبىستانى ھۆكۈمىتىدىن ئىلگىرى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم 1331- ھىجرىيە (1903م) يىلى ھەجەرۇل ئەسۋەدنى خالىس كۈمۈش بىلەنلا قاپلاتقان كىشى سۇلتان مۇھەممەد رىشاد خان ئىدى. 1366- ھىجرىيە (1946م) يىلى ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ قۇرغۇچىسى پادىشاھ ئابدۇلئەزىز ھەجەرۇل ئەسۋەدنى رېمونت قىلدۇرغان. ئاندىن 1375- ھىجرىيە (1955م) يىلى پادىشاھ سۇئۇد ئۇنى يېڭى كۈمۈشتىن قايتا قاپلاپ چىققان.

(1)

رۇكنى يەمانى

رۇكنى يەمانى — كەبىننىڭ جەنۇپ تەرىپىدىكى ھەجەرۇل ئەسۋەدكە قاراپ تۇرىدىغان بۇلۇڭى بولۇپ، يەمەن دۆلىتى ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇپ تەرىپىدە بولغانلىقتىن ئەرەبلەر جەنۇپ تەرەپكە قاراپ تۇرغان ھەرقانداق نەرسىنى يەمەن (ياكى يەمان) دەپ ئاتايتتى. شۇ سەۋەبتىن بۇ بۇلۇڭ رۇكنى يەمانى (جەنۇپ تەرەپتىكى بۇلۇڭ) دەپ ئاتالغان. ھەجەرۇل ئەسۋەد بىلەن رۇكنى يەمانى ئىككىسىنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىننىڭ ئۇلىنى قۇيۇرغاندا بىرگە قويۇرغان بولۇپ، قالغان شىمال ۋە غەرب تەرەپتىكى ئىككى بۇلۇڭ كېيىن تۇرغۇزۇلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قېتىم كەبىنى تاراپ قىلغىنىدا رۇكنى يەماننى مۇبارەك قوللىرى بىلەن سىلايتتى. شۇندىن بىرى ئۇنى سىلاش سۈننەت بولۇپ داۋام قىلغان. رۇكنى يەماننى سۆيۈش يوق، پەقەت قول بىلەن سىلىنىدۇ. قول بىلەن تۇتۇشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا قول ئىشارىتى قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنداق قىلمىغان.

مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرى ھەققىدە مەلۇمات

مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرى

مەدىنە مۇنەۋۋەرە - مۇقەددەس شەھىرى ئىككى ھەرەمنىڭ بىرى جايلاشقان، پەيغەمبىرىمىز ھەزرەتى مۇھەممەد مەككىدىن ھىجرەت قىلىپ بېرىپ ھاياتىنىڭ ئاخىرىغا قەدەر تولۇق ئون يىل ياشىغان ۋە مۇبارەك قەبرە شەرىپى ئورۇن ئالغان جاي. مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىنىڭ نامى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ھىجرەت قىلىپ بېرىشتىن ئىلگىرى «يەسرىب» دەپ ئاتىلاتتى. رىۋايەتلەرگە كۆرە، «يەسرىب» مەشھۇر تۇپان ۋە قەسىدىن كېيىن مەدىنەدە دەسلەپ يەرلەشكەن بىر ئەر كىشىنىڭ نامى بولۇپ، شۇ كىشىنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىپ كەلگەن ئىكەن. شەھەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرەت قىلىپ بارغىنىدىن كېيىن «مەدىنە مۇنەۋۋەرە» ئىسلام نۇرى بىلەن يورۇتۇلغان نۇرلۇق شەھەر) دەپ ئاتالغان. بۇ شەھەر ئىسلام قۇدرەت تاپقان ۋە ئىسلام ئەھكاملرى جاكارلانغان شەھەر. تۇنجى ئىسلام دۆلىتىمۇ بۇ شەھەردە دۇنياغا كەلگەن.

مەسجىد نەبەۋى

مەسجىد نەبەۋى - پەيغەمبىرىمىز ھەزرەتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغىنىدا بىنا قىلغان تۇنجى مەسجىد، ئىككى ھەرەمنىڭ بىرى ۋە ئىبادەت ئۈچۈن يېرىقلاردىن سەپەر قىلىشقا بولىدىغان ئۈچ چوڭ مەسجىدنىڭ بىرى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈچ مەسجىدكىلا ئىبادەت ئۈچۈن سەپەر قىلىشقا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى، مەسجىدى ھەرەم، يەنە بىرى، مېنىڭ بۇ مەسجىدىم، ئۈچىنچىسى مەسجىدى ئەقسادۇر»⁽¹⁾ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدىكى بۇ مەسجىد تارىختىن بىرى «مەسجىد نەبەۋى - پەيغەمبەر مەسجىدى» دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىگە بارغاندىن كېيىنكى تۇنجى ئىشى مەسجىد سېلىش بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىگە ھىجرەت قىلىپ بارغان كۈنى ئۇنىڭ تۈگىسى شەھەرنىڭ مەركىزىدىكى بىر ئورۇنغا بېرىپ تىز چۆكىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئورۇننى ئېگىسىدىن سېتىپ ئېلىپ مەككىدىن كەلگەن مۇھاجىرلار ۋە مەدىنىلىك ئەنسارلار ھەممە بىر قول بولۇپ بۇ

(1) ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى

ئورۇنغا مەسجىد سېلىشقا كىرىشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ باشقىلار قاتارىدا مەسجىدنى سېلىش ئىشلىرىدا قاتتىق ئىشلەيدۇ. مەسجىد بىر قانچە ئاي ئىچىدە پۈتۈپ چىقىدۇ. مەسجىدنىڭ قىبلىسى پەلەستىندىكى مەسجىد ئەقساغا قارايتتى. مەسجىدنىڭ ئۈستى خورما دەرىخىنىڭ شاخلىرى بىلەن يېپىلغان. تۈۋرۈكلىرى خورما ياغاچلىرىدىن، تېگى تاش بىلەن قويۇرۇلغان. تاملىرى خام قىشلار بىلەن تۇرغۇزۇلغان. شۇ ۋاقىتتىكى مەسجىد نەبەۋىنىڭ كەڭلىكى 30 مېتىر، ئۇزۇنلىقى 35 مېتىر بولۇپ چىققان. ئۈچ تەرەپتىن دەرۋازىسى بار ئىدى. مەسجىد نەبەۋى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن باشلاپ ھەمىشە كېڭەيتىلىپ كەلدى، ئاۋۋالقى 4 خەلىپە، ئەمەۋىيلەر، ئابباسىيلار، ئوسمانىيلار ۋە ئەڭ ئاخىرىدا ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستان ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن كېڭەيتىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنبىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىد نەبەۋىدىكى مۇنبىرىنىڭ ئىسلام دىنىدا مۇقەددەس ئورنى بار. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى مۇشۇ مۇنبىرنىڭ يېنىدا تۇرۇپ يالغان ئىشقا قەسەم قىلىدىكەن، ئۇ ئورنىنى دوزاختا كۆرسە بولىدۇ»⁽¹⁾ دېگەن.

رەۋزە شەرىپ

مەسجىد نەبەۋىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنبىرى بىلەن ئۆيىنىڭ ئارىسىدا «رەۋزە شەرىپ» دېگەن جاي بار. بۇ جاينىڭ ئۇلۇغلىقىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۆيۈم بىلەن مۇنبىرىم ئوتتۇرىسىدا جەننەتنىڭ باغچىلىرىدىن بىر باغچە باردۇر»⁽²⁾ بۇ ھەدىستە تىلغا ئېلىنغان «باغچە» رەۋزە شەرىپتۇر.

سۇففە

قىبلە كەبىگە ئۆزگەرگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدنىڭ ئاخىرىدىكى شىمال تەرىپىنىڭ ئۈستىنى يېپىشقا بۇيرۇيدۇ. شۇندىن بېرى بۇ جاي ساھابىلاردىن ئۆي - ماكانى يوق، ئائىلىسىمۇ يوق، بەلكى ھېچنەرسى يوق يېقىرلارنىڭ يېتىپ قويدىغان ۋە ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدىغان ئورنى بولۇپ قالغان. بۇ جايدا تۇرغۇچىلار «ئەھلى سۇففە» دەپ ئاتىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە قول

(1) ئىمام مالىك ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى

(2) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

ئىلكىدە بار ساھابىلار ئەھلى سۇففەنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدايتتى. بۇ جاي ھازىرمۇ ھەمىشە قىستىلاڭغۇ بولىدۇ، ھەركىم بۇ جايدا ئولتۇرۇپ ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن تالىشىدۇ، ھېچ ۋاقىتتا بىكار قالمايدۇ.

ھۇجرە شەرىپ

ھۇجرە شەرىپ - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغىنىدا بۇ ئۆيگە دەپنە قىلىنغان. 13- ھىجرىيە (634م) يىلىغا كەلگەن بىرىنچى خەلىپە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولغىنىدا، ئۆزىنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە مۇشۇ ئۆيدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنغان. ھىجرىيەنىڭ 24- يىلى ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولۇپ، ئىلگىرى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن سورىغىنىغا ئاساسەن، ئۇمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنغان. خەلىپە ئۆمەر دەپنە قىلىنغان بۇ جايىنى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۆزى ئۈچۈن ساقلىغان بولۇپ، خەلىپە ئۆمەر ئۇنى سورىغانلىقتىن ئۇنىڭغا بېرىۋەتكەن ئىكەن.

ھازىرقى مەسجىد نەبەۋى

ئەڭ ئاخىرقى كېڭەيتىش پادىشاھ فەھىدىنىڭ زامانىدا باشلانغان بولۇپ، مىلادىيە 1985- يىلىدىن 1993- يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە داۋام قىلغان. بۇ قېتىمقى كېڭەيتىشتە 16500 كۋادرات مېتىر قوشۇلۇپ، مەسجىد نەبەۋىنىڭ ئومۇمى يەر مەيدانى 165مىڭ كۋادرات مېتىرغا يەتكەن. مەسجىد نەبەۋىنىڭ ئۆگزىسىنىمۇ ناماز ئوقۇيدىغان مەيدانغا ئايلاندۇرغاندىن كېيىن بۇ جايدا 90 مىڭ ئادەم ئازادە ناماز ئوقۇيالايدىغان بولغان. بۇرۇن مەسجىد نەبەۋىنىڭ ھەر بىرى 72 مېتىر ئىگىزلىكتە 4 مۇنارىسى بار ئىدى. ئۇنىڭغا يەنە ھەر بىرىنىڭ ئىگىزلىكى 104 مېتىردىن كېلىدىغان 6 مۇنارە قوشۇلۇپ، جەمى 10 مۇنارە بولۇپ قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا. شۇ كۈنگە كەلگىچىلىك مەسجىد نەبەۋىنىڭ 16 دەرۋازىسى بار ئىدى. پادىشاھ فەھىدىنىڭ نۆۋەتتىكى كېڭەيتىشىدە 65 دەرۋازا يېڭىدىن بېكىتىلىپ، جەمى 81 دەرۋازا بولدى. مەسجىد نەبەۋىنىڭ ئاستىغا گاراجلار ياسالغان بولۇپ، ئۇنىڭ 8 تەرەپتىن كىرىش ئېغىزى بار. مەسجىد نەبەۋىنىڭ ئىچىدىن ئۆگزىسىگە چىقىش ئۈچۈن 16 جايدىن پەلەمپەي ياسالغان.

مەسجىد نەبەۋىنىڭ بىرىنچى قەۋىتىنىڭ ئىگىزلىكى 4.10 مېتىر، يۇقىرىقى قەۋىتىنىڭ ئىگىزلىكى 12,60 مېتىر، ئەمما ئۆگزىگە تۇتاشقان ئەڭ ئۈستى قەۋىتىنىڭ ئىگىزلىكى 4 مېتىر كېلىدۇ. ئاپتوماتىك ئېچىلىدىغان، كۈنلۈك لەردىن 36 سى ياسالغان بولۇپ بۇ تارىختا تۇنجى ئىش ئىدى. ھازىر يەنە بىر قانچىسى ياسىلىۋاتىدۇ. مەسجىد نەبەۋىنىڭ شىمال، جەنۇب ۋە شەرق تەرىپىگە ياسالغان مەيداننىڭ ئومۇمىي يەر مەيدانى 135 مىڭ كۋادرات مېتىر كېلىدۇ. مەسجىد نەبەۋىگە 4000 كۆپرەك چىراغ بېكىتىلگەن.

مەسجىد نەبەۋىنىڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە ياسالغان تاھارەتخانىلىرىمۇ ئىنتايىن مۇكەممەل ھەم زامانىۋى ياسالغان بولۇپ، مەسجىدى ھەر مەنىنىڭ تاھارەتخانىلىرىن نەچچە ھەسسە ئېسىل ھەم قۇلايلىق ياسالغان.

مەسجىد نەبەۋىنىڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە ياسالغان ئاپتوموبىل توختىتىش ئورنىغا ئېلىكترونلۇق لىفتلەر بىلەن چۈشۈپ چىقىلىدۇ. مەسجىد نەبەۋىنىڭ ئەتراپىدا 560 دانە سۇ ئىچىش تۇرۇبىسى بار.

مەسجىد نەبەۋى ئىسلام تارىخىدا تۇنجى سېلىنغان مەسجىدلەردىن ئىككىنچى مەسجىد بولۇپ سانىلىدۇ. بىرىنچى مەسجىد مەدىنىدىكى «قۇبا مەسجىدى» ئىدى. ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغىنىدىن كېيىنلا، تۇنجى قىلىپ بۇ مەسجىدنى سالغان ئىدى. ئاللاھ تائالا «قۇبا مەسجىدى» نى تەرىپلەپ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: ﴿بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپلا تەقۋالىق ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسجىد ھەقىقەتەن سېنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا لايىقتۇر. ئۇنىڭدا (گۇناھلاردىن) پاك بولۇشنى سۆيىدىغان كىشىلەر بار. ئاللاھ ھەقىقەتەن پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ﴾⁽¹⁾.

«قۇبا مەسجىدى» مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىنىڭ غەربى جەنۇبىدا بولۇپ، مەسجىد نەبەۋىدىن يىراقلىقى تەخمىنەن 5 كىلومېتىر كېلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى مەسجىد نەبەۋىدىكى ھۇجرە شەرىپتە بولۇپ، ئۇ ئەينى ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغىنىدا، ئۇنىڭ مۇبارەك جەسىدى بۇ ئۆيگە دەپنە قىلىنغان. 634- يىلىغا كەلگەن بىرىنچى خەلىپە ئەبۇ

(1) تەۋبە سۈرىسى 108- ئايەت

بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاپات بولغىنىدا، ئۆزىنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە مۇشۇ ئۆيدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنغان. ھىجرىيەنىڭ 24- يىلى ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شېھىد قىلىنغاندا، ئىلگىرى ئۆزى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن سورىغانغا ئاساسەن، ئۆمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنغان. خەلىپە ئۆمەر دەپنە قىلىنغان بۇ جايىنى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۆزى ئۈچۈن ساقلىغان بولۇپ، خەلىپە ئۆمەر ئۇنى سورىغانلىقتىن ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلغان ئىكەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى مەسجىدنىڭ قىبلە تەرىپىدىن بىرىنچى قەبرە بولۇپ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئەبۇ بەكرىنىڭ، ئاندىن ئۆمەرنىڭ قەبرىلىرى كېلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىگە قىلىنغان سۇيىقەستلەر

ھۇجرە شەرىپنىڭ تاملىرى ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ زامانىدا بىر قېتىم ياسالغان بولۇپ، ئابباسىيلار خەلىپىسى ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋاننىڭ دەۋرىدە يەن بىر قېتىم رېمونت قىلىنغان. 710 يىلى ۋاپادار خەلىپە ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز ھۇجرە شەرىپنىڭ تاملىرى قارا تاشتىن قوپۇرۇپ چىققان ۋە ئەتراپىغا 6,5 مېتىر ئېگىزلىكتە تام چۆرۈپ چىققان. ئۇنىڭدىن كېيىن 1476- يىلى قايتاباي، كېيىن ئوسمان ئىمپېرىيىسىنىڭ سۇلتانى ئابدۇلمەجىدخان مەسجىد نەبەۋىنى رېمونت قىلىش ئەسناسىدا ھۇجرە شەرىپنىمۇ رېمونت قىلدۇرغان.

1162- يىلى بەزى رادىكالى خرىستىئان پادىشاھلار ماراكەشلىك خرىستىئانلانى ئىشقا سېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك جەسىدىنى ئوغۇرلاشنى پىلانلىغاندا، شۇ ۋاقىتتىكى شام رايونىنىڭ سۇلتانى نۇرىددىن زەنگى⁽¹⁾ دېگەن كىشى

(1) نۇرىددىن زەنگى ئىمادۇددىن زەنگىنىڭ ئىككىنچى ئوغلى بولۇپ، ئىمادۇددىن زەنگى ئاۋۋال ھازىرقى ئىراقنىڭ مۇسىل شەھىرىنى كېيىنچە باشقا جايلارنى بىرلەشتۈرۈپ 522- ھىجرىيە (1128م) يىلى ھازىرقى شامنىڭ ھەلب شەھىرىنى قولغا ئالغان، 538- ھىجرىيە (1144م) يىلى بىرىنچى سەلىب ئۇرۇشىدا غەربلىك خرىستىئانلار شەرقتە زولۇق بىلەن قۇرغان تۇنجى دۆلەت رەھا شەھىرىنى ئۇلانىڭ قولىدىن قايتۇرۇپ ئالغان، 541- ھىجرىيە (1147م) يىلى دۈشمەنلەر تەرىپىدىن سۇيىقەست بىلەن شەھىد قىلىنغان مۇسۇلمان قوماندان ئىدى. نۇرىددىن زەنگى ھىجرىيە 511- يىلى شەۋۋال ئېيىنىڭ 17- كۈنى (1118- يىلى 11- فېۋرال) دۇنياغا كەلگەن، ئاتىسىنى ۋاپاتىدىن كېيىن نۇرىددىن ئاكىسى سەيفۇددىن بىلەن ئاتىسىنىڭ دۆلىتىنى بۆلۈشكەن، نۇرىددىن ھەلبىنى. سەيفۇددىن مۇسىلىنى ئالغان. 542- ھىجرىيە (1147م) يىلى غەربلىك خرىستىئانلار ئىككىنچى قېتىملىق سەلىب ئۇرۇشىنى قوزغاپ قوشۇن بىلەن يېتىپ كەلگەن بولسىمۇ، نۇرىددىننىڭ مۇسۇلمان قوشۇنلىرى ئۇلارنى ئارقىغا قايتۇرغان. كېيىنچە شام بىلەن مىسىرنى ئۆز دۆلىتىگە قوشۇپ، دىمەشقىنى پايتەخت قىلغان. 589ھ 11- شەۋۋال (1174م 15- ماي كۈنى) 59 يېشىدا دىمەشقتا ئالەمدىن ئۆتكەن، بولۇپ، قەبرىسى ھازىر دىمەشقتا شەھىرىدە گۈمبەز ئىچىدا ساقلانماقتا. ئىسلام ئولىمالىرىنىڭ نۇرىددىن زەنگى ھەققىدە

چۈشىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ چۈشىدە، رەڭگى سېرىق كەلگەن ئىككى ئادەمنى كۆرىشىپ: «بۇ ئىككى ئادەمنى مەندىن يىراقلاشتۇرغىن» دەيدۇ. نۇرىدىن زەنكى بۇ چۈشنى كۆرگەندىن كېيىن 20 كىشىنىڭ ھەمراھلىقىدا نۇرغۇن مىقداردا پۇل - مال بىلەن يولغا چىقىپ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىگە 16 كۈندە يېتىپ كېلىدۇ. چۈشىدە كۆرىشتىلگەن مەزكۇر ئىككى سېرىق ئادەمنى تېپىش ئۈچۈن شەھەر ئەھلىگە ھەر كۈنى پۇل تارقىتىدۇ. پۈتۈن مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىنىڭ ئاھالىسى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ بولىدۇ. لېكىن چۈشىدە كۆرىشتىلگەن ئىككى ئادەم كەلمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەردىن «سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىن مېنىڭ يېنىمغا كەلمىگەنلەرمۇ بارمۇ؟» دەپ سورىغاندا، كىشىلەر: «ماراكەشلىك ئىككى نەپەر باي ئادەم بار، ئۇلار ھەجگە كەلگەن ئىكەن، ھۇجرە شەرىپنىڭ يېنىدىكى بىر كىچىك ئۆيدە ئولتۇرىدۇ. ئۇلار بەك تەقۋادار ئادەملەر ئىكەن، كىشىلەرگە سەدىقە بېرىش ۋە ھەمىشە ناماز ئوقۇش بىلەن بولىدۇ» دېيىشىدۇ. ئاندىن سۇلتان ئۇلار بىلەن ھېلىقى ئۆيگە بارىدۇ. تەكشۈرسە ھېچقانداق شۈبھىلىك نەرسە كۆرۈلمىگەن سۇلتان ئۆيىنىڭ ھەممە تەرىپىنى ئىنچىكىلەپ ئاخشۇرۇپ چىقىش نەتىجىسىدە، ئۆيدىن ھۇجرە شەرىپكە كېتىپ بارغان كىچىككەن بىر تونەلنى كۆرىدۇ. مەزكۇر ئىككى ئادەم قىيىن - قىستاققا ئېلىنغاندىن كېيىن، ئۆزلىرىنىڭ راستىنلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك جەسىدىنى ئوغۇرلاش ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىدۇ.

بۇ ۋەقەدىن كېيىن سۇلتان نۇرىدىن زەنكى ھۇجرە شەرىپنىڭ تۆت ئەتراپىنىڭ ھەممىسى ناھايىتى چوڭقۇر كولاپ چىقىپ، يەر ئاستى چوڭقۇرلىقىدىن باشلاپ يەر يۈزىگىچە پۈتۈنلەي قوغۇشۇن بىلەن تام سېلىپ چىقىشقا بۇيرۇيدۇ. ھۇجرە شەرىپنىڭ ئەتراپىدىكى بۇ قوغۇشۇن تام ھېلىھەم شۇ پېتىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە.⁽¹⁾

الأدعية المختارة من القرآن الكريم

1— رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

ئېيتقان مەدھىيە سۆزلىرى باردۇر. چۈنكى نۇرىدىن زەنكى ئادالەتپەرۋەر، ئېسىل - پەزىلەتلىك، تەقۋادار كىشى ئىكەن.

(1) «ۋەفائۇل ۋەفا» ناملىق تارىخى مەنبەنىڭ 2- توم 648- بېتىدىن ئېلىندى.

2- رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنَ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

3- رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ.

4- وَثُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.

5- رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ.

6- رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ. رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَآغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

7- رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي.

8- رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّءْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا.

9- رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ.

10- لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ.

11- رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ. وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ.

12- قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ. بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ.

13- رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا.

14- رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا.

15- رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا.

16- سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ.

17- رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِكْرَامًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ.

18- رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ. رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ.

19- رَبَّنَا إِنَّا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

20- رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا. إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا.

21- رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا.

22- رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ.

23- رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ.

23- فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ.

24- رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ. رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ.

25- رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

26- رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ. رَبَّنَا إِنَّنا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ. رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ.

27- رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ.. وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ.

28- رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ.

29- رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

30- رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

31- رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ.

32- رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ.

33- رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ.

34- فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ.

35- رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ.

الأدعية المختارة من الأحاديث

36- اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ.

37- اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْمَعَاوَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

38- اللَّهُمَّ اهْدِنِي وَسَدِّدْنِي. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالسَّدَادَ.

39- اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ.

40- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِمَعَاوَاتِكَ مِنْ عِقَابَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ.

41- اللَّهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.

42- اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ.

43- اللَّهُمَّ رَحْمَتِكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.

44- اللَّهُمَّ أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا، وَأَجِرْنَا مِنْ خِزْيِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْآخِرَةِ.

45- اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْتَ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَالْأَحْوَالُ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

46- اللَّهُمَّ حَبِّبِ الْيَمَانَ الْإِيمَانَ وَزَيْتَهُ فِي قُلُوبِنَا وَكَرِهَ الْيَمَانَ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَجَعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ.

47- اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي وَمِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ.

48- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَقَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَدُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ، وَنَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَوْلَاءِ الْأَرْبَعِ.

49- اللَّهُمَّ بَعْلَمِكَ الْغَيْبَ وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ، أَحْسِنِي مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةَ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةَ خَيْرًا لِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَشْيَتِكَ فِي الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، وَكَلِمَةَ الْعَدْلِ وَالْحَقِّ فِي الْغَضَبِ وَالرِّضَا، وَأَسْأَلُكَ الْقَصْدَ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَا، وَأَسْأَلُكَ نَعِيمًا لَا يَنْفَدُ، وَفُرَّةَ عَيْنٍ لَا تَنْقَطِعُ، وَأَسْأَلُكَ الرِّضَا بَعْدَ الْقَضَاءِ، وَأَسْأَلُكَ بَرْدَ الْعَيْشِ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَأَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَى وَجْهِكَ، وَأَسْأَلُكَ الشُّوقَ إِلَى لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَرَاءٍ مُضِرَّةٍ، وَلَا فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ، اللَّهُمَّ زَيْنًا بَزِينَةَ الْإِيمَانِ، وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِينَ.

50- اللَّهُمَّ عَلَّمَنِي مَا يَنْفَعُنِي وَأَنْفَعَنِي بِمَا عَلَّمْتَنِي وَزِدْنِي عِلْمًا.

51- اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ، وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ، وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ. اللَّهُمَّ لَا تَدْعَ لِي ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ. وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَّجْتَهُ، وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

52- اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِيْمَانًا لَا يَرْتَدُّ، وَنَعِيمًا لَا يَنْفَدُ، وَمُرَافَقَةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَعْلَى جَنَّةِ الْخُلْدِ.

53- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ.

54- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أُشْرِكَ بِكَ وَأَنَا أَعْلَمُهُ وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ.

55- اللَّهُمَّ أَرِنِي الْحَقَّ حَقًّا وَأَرِزْنِي اتِّبَاعَهُ وَأَرِنِي الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَأَرِزْنِي اجْتِنَابَهُ.

56- اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي.

57- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسَوْءِ الْقَضَاءِ، وَشِمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ.

58- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ، وَمِنْ تَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ، وَمِنْ فُجَاءَةِ نَقْمَتِكَ، وَمِنْ جَمِيعِ سَخَطِكَ.

59- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ، وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِيَا، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ.

60- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ.

61- اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي إِلَيْهَا مَعَادِي، وَجْعَلِ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَالْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ.

62- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَضَلَعِ الدِّينِ وَغَلْبَةِ الْعُدُوِّ.

63- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

64- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ، وَضَلَعِ الدِّينِ وَغَلْبَةِ الرَّجَالِ.

65- اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ.

66- اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أُمَّتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ، مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ، عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ اسْتَأْذَنْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجَلَاءَ حُزْنِي وَذِهَابَ هَمِّي.

67- اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ فَإِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، إِنَّهُ لَا يَدُلُّ مَنْ وَالَيْتَ، وَلَا يَعْرِضُ مَنْ عَادَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ.

68- يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ، أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ وَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ.

69- اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

70- اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

71- اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنْ
الْخَطَايَا كَمَا يُتَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ.

72- سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

پایدلسنلغان ماتېریاللار

- 1- فقه السنة
- 2- المفتاح شرح نور الإيضاح
- 3- اللباب شرح الكتاب
- 4- التسهيل الضروري لمسائل القدوري
- 5- العمدة في الحج والعمرة
- 6- صفة الحج والعمرة
- 7- الحج والعمرة وأدعيتهما
- 8- التحقيق والإيضاح لكثير من مسائل الحج والعمرة والزيارة

مۇھەممەد يۈسۈف

ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى

﴿ئاياللار بىلەن ئۇنسى - ئۆلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر-خوتۇن ئارىسىدا) مېھر - مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئاللاھنىڭ (كامالى قودرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قوۋم ئۈچۈن، شەك شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبىرەتلەربار﴾.

(رۇم سۈرىسى 21 - ئايەت)

كىچىكىدىن ياخشى تەربىيەلەپ، ئىسلامىي ئاڭدا يېتىشتۈرگەن ۋە ئوقۇشۇمغا شەرت
— شارائىت يارىتىپ بېرىپ، ماڭا ئىلھام بەرگەن مەرھۇمە ئانامنىڭ مۇبارەك روھىغا
بېغىشلايمەن.

- ئاپتۇر

بىرىنچى نەشرنىڭ مۇقەددىمىسى

بسم الله الرحمن الرحيم

باچە مەدەھىيە ۋە ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى، ئىنسانلارنى ئەر - ئايال قىلىپ يارىتىپ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مېھرى - مۇھەببەت ئادا قىلغان جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن. ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۆپىرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن ۋە ئۇلارغا ئىنسانى ئالىي پەزىلەتلەرنى ئۆگەتكەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزلىرىگە يەتكۈزگەن ساھابىلىرىغا، شۇنداقلا تاقىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆمىنلەرگە سالام يوللايمەن.

ئىسلام دىنى ئىنسانلار جەمئىيىتىنى ھەرتۈرلۈك ئىللەتلەر ۋە خۇراپاتلاردىن ئازات قىلىپ، ئۇنى ئىسلاھ قىلىپ، تەرەققى قىلدۇرۇشقا چاقىرىدىغان ئەڭ ئىلغار، مەدەنىي ۋە ئىلمىي بىر دىندۇر. ئائىلە ھاياتىمۇ ئىجتىمائىي ھايات بولغاچقا، جەمئىيەت ھاياتىنىڭ ئاساسلىق تەركىبىنى تەشكىل قىلىدۇ. شۇڭا جەمئىيەتنى ئىسلاھ قىلىش ۋە ئۇنى تەرەققى قىلدۇرۇشتا ئىشنى ئالدى بىلەن ئائىلىدىن باشلاشقا توغرا كېلىدۇ. چۈنكى ئائىلە ھەرقانداق ئىنساننىڭ ئىپتىدائى مەكتىبى بولۇپ، ئۇنىڭ جەمئىيەتكە ۋە خەلققە پايدىلىق بولۇپ چىقىشى پەقەت ئۇنىڭ ئائىلىسىدە كۆرگەن تۇنجى تەربىيىسىگە باغلىقتۇر، ياخشى ئائىلە ياخشى ئىنسانلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقالايدۇ.

ئىسلام دىنى يۇقىرىسى دۆلەت تەۋەنى ئائىلە ھاياتىغىچە بولغان ھەر قانداق ئىجتىمائىي ھايات ئۈچۈن مەلۇم قانۇن - تۈزۈم ۋە پرىنسىپلەرنى بېكىتكەن. ئائىلە ھاياتىدىمۇ مەلۇم قانۇن - تۈزۈملەر ۋە پرىنسىپلار بار. ئائىلە ھاياتىنىڭ بەختلىك ھەم خاتىرجەم ھالدا داۋام قىلىشى ئۈچۈن دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن ئائىلە تۈزۈملىرىگە ئەمەل قىلىشىمىز تۈلىمۇ مۇھىمدۇر.

مەملىكىتىمىزدە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان ياكى تەرجىمە قىلىنغان دىنىي ئەسەرلەرنىڭ يېتەرلىك بولمىغانلىقىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ بۇ ئەسەرلەرگە بولغان

ئېھتىياجى ئىنتايىن كۆپ، بولۇپمۇ ئائىلە ھاياتى ھەققىدە نوپۇزلۇق بىرەر كىتابنىڭ بولمىغانلىقى كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ ئائىلە مەسىلىلىرىدىكى بىلىشى ئىنتايىن زۆرۈر بولغان قائىدە - تۈزۈملەردىن خەۋەرسىز قېلىشىغا سەۋەب بولۇپ كەلمەكتە.

ھۆرمەتلىك كىتابخان! قولىڭىزدىكى «ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى» ناملىق كىتابنى يۇقىرىقى بوشلۇقنى ئازراق بولسىمۇ تولدۇرۇش نىيىتىدە، سەۋىيەمنىڭ يېتەرسىزلىكىگە قارىماي مۇسۇلمانلارغا پايدىسى بولۇپ قالار، دېگەن ئۈمىت بىلەن يېزىپ چىقتىم. بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتا قۇرئان كەرىم بىلەن سەھى ھەدىسلەرنى ۋە ئائىلە ھەققىدە يېزىلغان نوپۇزلۇق كىتابلارنى مەنبە قىلدىم. كىتابنىڭ ئىخچام ۋە سىستېمىلىق بولۇشى ئۈچۈن ماۋزۇلارنى مۇمكىن قەدەر ئىخچاملاشقا تىرىشتىم، شۇنداقلا ئايەت ۋە ھەدىسلەرنىڭ ئەربەچە تېكىستلىرىنى كەلتۈرمەستىن ئۇلارنىڭ ئۇيغۇرچە مەنىلىرىگە كۆپايە قىلدىم. ،

سەۋىيەمنىڭ يېتەرسىزلىكى ۋە تەجرىبەمنىڭ يوقلىقىدىن بۇ كىتابنى تۈرلۈك سەۋەنلىكلەردىن خالىي دېگىلى بولمايدۇ. كىتابخانلىرىمىزنىڭ كۆرسىتىپ بېرىشىنى سورايمەن.

ئىككىنچى نەشرنىڭ مۇقەددىمىسى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بارچە ئېسىل ماختاشلار ۋە مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى، ئىنسانلارنىڭ رەببى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالا جىمى كەمچىلىك ۋە نوقسانلاردىن پاكىتۇر. ئۇلۇغ پەيغەمبىرىمىز ۋە يولباشچىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، دۇئا ۋە سالاملارنى يوللايمەن. ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولى ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مەڭگۈلۈك ئامانلىق تىلەيمەن.

ئائىلە ھەرقانداق جەمئىيەتنىڭ ئاساسدۇر. ئائىلىدىن سۆز ئاچقىنىمىزدا ئاياللارنىڭ ئائىلە ھاياتىدىكى رولى بىرىنچى بولۇپ كېلىدۇ. چۈنكى ئاياللار جەمئىيەتتىكىلەرنىڭ ئانىلىرىدۇر. ئاتاقلىق ئالىملار، سىياسىيۇنلار، ئىجتىكارلار ۋە باشقا ئەربابلارنىڭ ھەممىسى ئاۋۋال شۇ ئانىلار مەكتىبىنى پۈتتۈرۈپ چىقىدۇ. ئاياللار مەسىلىسى ھەرقانداق ئاتا ۋە بالىنىڭ مەسىلىسى بولۇپ، بۇ دۇنيادا ئاتا - بالا مەۋجۇتلاشكەن، ئانىلارغا بولغان سانسىز ھۆرمەت ۋە ئېھتىرام مەۋجۇت دېمەكتۇر. دىن دۈشمەنلىرى مۇقەددەس دىنىي ئېتىقادىمىزغا ۋە ئىسلامىي ئەنئەنىلىرىمىزگە ھۇجۇم قىلىشتىكى بوشلۇقنى ئاياللاردىن تاپقان بولۇپ، ئۇلارنى ئازدۇرۇش ئارقىلىق كېلەچەكنىڭ ئىگىلىرى بولغان ياش نەسىللەرنى يولدىن چىقىرىشنى مەقسەت قىلماقتا. ئاياللار جەمئىيەت ھاياتىنىڭ يېرىمىنى تەشكىل قىلغاندىمۇ، ئۇلار ئەزلەرگە نىسبەتەن يەنىلا سالماقلىقنى ئىگىلەيدۇ. بالىلارمۇ ئانىلارنىڭ دىيانىتى ۋە ئەخلاقىنى ئەڭ ئاۋۋال ئۆزلىرىگە يەرلەشتۈرىدۇ. چۈنكى، ئانىلار بىرىنچى مۇئەللىملەردۇر.

«ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى» ناملىق بۇ كىتاب 1996-يىلى ئىستانبۇلدا تۈنچى قېتىم نەشر قىلىنغان بولۇپ، قولىڭىزدىكى ئىككىنچى قېتىملىق نەشرىگە 40 تىن كۆپرەك يېڭى مازۇلارنى كىرگۈزدۈم، ئاياللارغا مۇناسىۋەتلىك بولغان مازۇلارنى سەۋىيەمنىڭ يېتىشىچە كېڭەيتتىم. مەزكۇر كىتابىمنىڭ مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ دىققىتىنى قوزغىغانلىقى ۋە قىزىقىشىنى ئاشۇرغانلىقى ماڭا زور ئىلھام بولدى ۋە كۈچ ئاتا قىلدى. كىتابىمنىڭ مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق بولۇپ، بۇ ئىشمنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشىنى تىلەيمەن.

ئاخىرىدا، بۇ كىتابنىڭ نەشرى ئۈچۈن ماددىي ياردىمىنى ئايمىغان ئاتىمىز ئابدۇقادىر ئەھمەد ھاجىغا رەھمەت ئېيتىمەن.

بىلگەنگە ئوخشايمەن، بىلگەنچە بىراق،
پاراسەت بابىدا ئەمەسمەن ئويغاق.
ئوقۇدۇم يۇرتۇمدىن ئايرىلىپ ئۇزاق،
بىلمەيمەن يېزىشنى ھەرقاچان قايناپ.

ۋەلىكىن يازدىمەن، بىلگەننى تۇتۇپ،
ياشلىغىم كەتمىسۇن، مەنسىز ئوتتۇپ.
بىلگىنىم ئاز بىراق، ھىممىتىم كۆپتۇر،
يازدىمەن ئاللاھتىن ياخشىلىق كۈتۈپ.

مۇھەممەد يۈسۈف م. تۇرسۇن

1999- يىلى 30 - ئىيۇل

مەدىنە مۇنەۋۋەرە - ئەربىستان

بىرىنچى بۆلۈم: ئائىلىنىڭ قۇرۇلۇشى

ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىنىڭ بەختلىك ھالدا داۋام قىلىشى ئەر - خوتۇن ھەر ئىككىسىنىڭ ئۆز ئۈستىدىكى مەسئۇلىيەت ۋە بىر - بىرىنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى تونۇشىغا باغلىقتۇر.

ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىنىڭ سائادىتى ئەر خوتۇن - ھەر ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىگە بولغان قىزغىن مۇھەببىتىگە ۋە سەمىمىي مۇئامىلىسىگە باغلىقتۇر.

ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىنىڭ كامالغا يېتىشى ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىگە قانداق مۇئامىلە قىلىشى ۋە بىر - بىرىنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى قانداق ئادا قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلىشىگە باغلىقتۇر.

ئۆيلىنىش

ئۆيلىنىش - ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتلەردىن ئۆيلىنىشكە قادىر بولالغان كىشىلەر ئۈچۈن سۈنۈنەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن ئۆيلىنىش - مېنىڭ سۈننىتىم (يولۇم) دۇر. كىمكى ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇ مېنىڭ ئۈمىتىمدىن ئەمەس. (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىن يۈز ئۆرۈگەن كىشى ئەگەر باشقا بىر يولنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ئەلا كۆرۈپ يۈز ئۆرۈگەن بولسا، ئۇ، ئىسلام دىنىدىن چىقىپ كەتكەن بولىدۇ. ئەگەر ئۇ، ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويغانلىق يۈزىسىدىن، ئۆيلىنمەي يالغۇز ئۆتۈپ ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش بىلەن مەشغۇل بولۇشنى مەقسەت قىلىپ ئۆيلىنىشتىن يۈز ئۆرۈگەن بولسا، ئۇ كىشى بىدئەت (دىندا بولمىغان ئىش) نى سادىر قىلغان بولىدۇ، بۇ ھالەتتە ئۇ، ئاللاھنىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولىدۇ، بۇدۇنيادا بولسا بەھۇدە جاپا تارتىپ، ئاخىرەتتە ئازاپقا دۇچار بولىدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنىدا ئۆزىنى قىيىناشقا ئورۇن يوق. بۇ دىننى قىيىنلاشتۇرۇشقا ئورۇنغان ھەر قانداق كىشى ئۆزىنى بەھۇدە ئاۋارە قىلغان بولىدۇ ۋە ئاخىرىدا مەغلۇبىيەتكە ئۇچرايدۇ.

ئىسلام دىنىدا ھەر قانداق ئىشنىڭ مەلۇم بىر سىستېمىسى بار. مۇسۇلمانلار شۇ سىستېما بويىچە ئىش كۆرۈشكە بويرۇلغان. كىشىلەر دىنغا قانچىلىك ئاكتىپ بولۇپ، ئىخلاسمەنلىك كۆرسىتىمەن دېسىمۇ، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەرگىزمۇ

ئېشىپ كېتەلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ پىشۋاسى ۋە پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ ئۆلگۈسىدۇر. ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئەخلاقىنى مەدھىيەلەپ «سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاققا ئىگە سەن» دەيدۇ. (نۇن سۈرىسى 4 - ئايەت)

ئاللاھ ئۇنىڭ تۇتقان يۇلىنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ: «سەن ھەقىقەتەن توغرا يولدەسەن» (ياسىن سۈرىسى)

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ - ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن - دىن رىۋايەت قىلىنىپ مۇنداق دېيىلگەن: «ئۈچ زاھىد (دۇنيا مەنپەئەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈپ، ئۆزلىرىنى ئاخىرەت ئىشلىرى ئۈچۈن ئاتىۋاتقان) كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىدىن ئۇنىڭ ئىبادىتى توغرىلىق سورىشىدۇ. ئاياللار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق ئىبادەت قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ بەرگەندىن كېيىن، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبادەتلىرىنى ئاز، دەپ ھېس قىلغانلىقىدىن «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارىغاندا نەدە؟ ئاللاھ ئۇنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى پۈتۈن كەمچىلىكلىرىنى كەچۈرۈۋەتكەن تۇرسا دېيىشىدۇ» يەنى ئۇنداق بولغان ئىكەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئازلا ئىبادەت قىلىشىمۇ يېتەرلىك، ئەمما بىز ئۇنىڭدىن كۆپرەك ئىبادەت قىلىشىمىز كېرەك دېگەن چۈشەنچىگە كېلىدۇ - دە، ئۇلاردىن بىرى «مەن يىل بويى كۈندە روزا تۇتمەن» دەيدۇ. يەنە بىرى «مەن ئايال كىشىدىن يىراق تۇرمەن، ئۆمۈر بويى ئۆيلەنمەيمەن» دەيدۇ، ئۈچىنچىسى «مەن كېچە ئۇخلىماي ئىبادەت قىلىمەن» دەيدۇ، بۇۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ ئۇلارغا: «سىلەر ئۇنى، بۇنى دېيىشىسىلەر، ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ ئېيتالايمەنكى، ئاراڭلاردا، مەن سىلەرنىڭ ئاللاھتىن ئەڭ قورقىدىغان، ئەڭ تەقۋا كىشىڭلارمەن. لېكىن مەن كېچىلىرىنىڭ بەزى ۋاقتلىرىدا ناماز ئوقۇيمەن، بەزى ۋاقتلىرىدا بولسا ئۇخلايمەن، (رامزاندىن باشقا كۈنلەردە) گاھىدا روزا تۇتمەن، گاھىدا تۇتمايمەن. مەن ئۆيلىنمەن. كىمكى مېنىڭ بۇ يولۇمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن ئۇ مېنىڭ ئۈمىتىمدىن ئەمەس» دەيدۇ. (بۇخارى رىۋايىتى)

دېمەك: ئۆيلىنىش - ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن ئۇنىڭغا قانداق بۇلايلىغان كىشىلەر ئۈچۈن نورمال ھاللاردا يەنى ئۆيلەنمىسە زىنا - ھارام ئىشلارغا چۈشۈپ قالماسلىقىدىن خاتىرجەم بۇلايلىغان، ئەگەر ئۆيلەنمىسۇ ئايالنىڭ ھەقلىرىنى ئادا قىلىشقا قانداق بولۇپ، ئىقتىسادىي شارائىتىمۇ ھازىر بولغان كىشىلەر ئۈچۈن سۈننەتتۇر.

ئەگەر كىشى زادى ئۆيلەنمىسە ئۇنىڭ زىنا - ھارام ئىشلارغا چۈشۈپ قېلىش ئېھتىمالى كۈچلۈك بولۇپ، ئۆيلىنىشىمۇ قۇدرىتى يېتىدىغان ۋە شەرت - شارائىتى تولۇق بولغان

بولسا، ئۇ كىشىنىڭ دەرھال ئۆيلىنىشى پەرزدۇر. بۇ ھالەتتە، ئەگەر ئۇ ئۆيلەنمىسە گۇناھكار بولىدۇ.

ئەگەر كىشى ئۆيلەنمەسە ئايالنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ھەقلىرىنى ئادا قىلالماسلىقىدىن، ياكى ئايالغا زۇلۇم قىلىپ قويۇپ گۇناھكار بولىشىدىن قورقسا يەنى ئۆزىدە ئىشەنچ بولمىغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭ ئۆيلىنىشى ھارامدۇر. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئېھتىياجلىرىنى قاندۇرالمىدىغان كىشى ئۆيلىنىشكە لايىق ئەمەستۇر.

ئۆيلىنىشنىڭ غايىسى

ئۆيلىنىش – ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن بېكىتىپ بېرىلگەن تەبىئىي قانۇنىيەتتۇر. ئۆيلىنىش كۆپلىگەن ئېسىل غايە ۋە ياخشى مەقسەتلەرنىڭ ۋاسىتىسىدۇر. ئۆيلىنىشنىڭ ئەڭ بۈيۈك غايىسى ئىككى بولۇپ: بىرى، پەرزەنت كۆرۈش، يەنە بىرى، ئۆيلىنىش ئارقىلىق ئۆزىنى زىنا - ھارام ئىشلارغا بېرىلىشتىن قوغداپ قېلىشتىن ئىبارەت.

1. پەرزەنت كۆرۈش

مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۆيلىنىشتىكى بىرىنچى غايىسى پەرزەنت كۆرۈپ، ئۇنى دىن، مىللەت ۋە ۋەتەن ئۈچۈن پايدىلىق بولغان، ئۆزىنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىدىغان دىيانەتلىك، ياخشى ئەۋلاد قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىشنى ئارزۇ قىلىشتىن ئىبارەت بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «كۆپ تۇغىدىغان، ئېسىل خىسلىتلىك ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىڭلار! مەن قىيامەت كۈنىدە باشقا ئۈممەتلەرنىڭ ئالدىدا، سىلەرنىڭ كۆپلىكىڭلاردىن پەخىرلىنمەن.» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئىنسان ئۆز تەبىئىتىدىمۇ پەرزەنت كۆرۈشنى ئارزۇلايدۇ، ئەمما پەرزەنت كۆرۈپ، ئۇنى دىيانەتلىك، ئەلگە پايدىلىق ياخشى پەرزەنت قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىش مۇسۇلمانغا خاس بىر ئالاھىدىلىكتۇر.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ماللار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر» (كەھف سۈرىسى 46 - ئايەت)

2. ھارامدىن ساقلىنىش

مەلۇمكى، مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۆيلىنىشتىن بولغان مەقسىتى ئۆزىنىڭ جىنسى ھەۋسىسىنى ھالادىن قاندۇرۇش ئارقىلىق ھارام - زىنا ئىشلاردىن ساقلىنىشتىن ئىبارەتتۇر.

جىنسىي ھەۋەسنى ئۆزىنىڭ ھالال ئايالى ئارقىلىق ئادا قىلىش كىشىنىڭ ئىپپەتلىك بولۇشىغا تۈرتكە بولىدۇ، لېكىن بۇنداق ئىپپەتنى ھاسىل قىلىش ئاۋۋال نىيەت بىلەن بولىدۇ، ئەگەر كىشى پۈتۈن ھىممىتىنى ۋە نىيىتىنى ئۆزىنىڭ جىنسىي ھەۋەسنى قاندۇرۇشقا بېغىشلىغان ھالدا ئۆيلىنىدىكەن، ئۇ باشقا مەخلۇقاتلاردىن قىلچە پەرقلىنىمىگەن بولىدۇ. شۇڭا ئۆيلىنىشتىن مەقسەت ئالدى بىلەن ئۆزىنى ھارامدىن ساقلاش ئارقىلىق ئىپپەتلىك بولۇشنى غايە قىلىش ۋە جىنسىي ھەۋەسنى ھالالدىن قاندۇرۇشنى نىيەت قىلىشتىن ئىبارەت بولۇشى لازىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئى قۇرەيش جامائەسى! ئۆيلىنىشكە قادىر بولالغىنىڭلار ئۆيلىنىڭلار! ئۆيلىنىش كۆزنى نامەھرەمدىن (يەنى ئۆزىنىڭ ئايالى بولمىغان بىرسىگە ھەۋەس بىلەن تىكىلىپ قاراپ گۇناھكار بولۇشتىن) ساقلايدۇ. ئۆيلىنىشكە قادىر بولالمىغان كىشى روزا تۇتسۇن، چۈنكى روزا تۇتۇش ئۇنىڭ جىنسىي ھەۋەسنى پەسەيتىدۇ» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

دېمەك: ھارامدىن ساقلىنىپ ئىپپەتلىك بولۇش نىيىتىدە ئۆيلەنگەن كىشى، ئۆيلىنىشى ئارقىلىق چوقۇم ئىپپەتلىك بولالايدۇ. ئەمما، پەقەت ئۆزىنىڭ جىنسىي ھەۋەسنى قاندۇرۇش نىيىتى بىلەنلا ئۆيلەنگەن كىشى، ئۆيلىنىش ئارقىلىقىمۇ ئۆزىنىڭ ھەۋەسنى قاندۇرالمىدۇ. نەتىجىدە، ھارام ئىشلاردىنمۇ خالىي يۇلالمىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭدا ھارامدىن ساقلىنىشتىن ئىبارەت بولغان ياخشى نىيەت بولمىغاچقا، ئۇنىڭدا قانائەتمۇ بولمايدۇ. ئىنساننىڭ نەپسى توپسىمۇ كۆزى توپمايدۇ. ئۇنى پەقەت قانائەتلا توپغۇزالايدۇ.

ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئومۇمىي غايىلىرى

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئۆيلىنىشكە ئۈندەشتە، ئۆيلىنىشنى ئائىلە قۇرۇشنىڭ قانۇنلۇق بىر يولى، ياخشى پەرزەنتلەرنى يېتىشتۈرۈشنىڭ بىر ۋاسىتىسى، ھارام ئىشلاردىن ساقلىنىشنىڭ بىر قالىقىنى ۋە جىنسىي ھەۋەسنى ھالالدىن قاندۇرۇشنىڭ بىر چارىسى دەپ ھېسابلاپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنى ئىنسانىيەتنى ئەڭ ھۆرمەتلىك، شەرەپلىك بىر ماقامغا كۆتۈرۈش يولىدىكى بىر ۋاسىتە دەپ قارايدۇ. شۇنداقلا، ئىسلام دىنى ئۆيلىنىش مەسلىسىنى ھاياتلىقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ بەخت - سائادىتىگە تولۇق كاپالەتلىك قىلىدىغان ئۆلگىلىك ئىسلامىي بىر جەمئىيەتنى بەرپا قىلىشنىڭ بىرىدىن - بىر قانۇنلۇق يولى، دەپ ھېسابلايدۇ.

1. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئىجتىمائىي غايىسى

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئۆيلىنىپ ئائىلە قۇرۇشقا ئۈندەش ئارقىلىق جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر - بىرى بىلەن بولغان ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنى كۈچەيتىش، ئۇلارنى بىرلەشتۈرۈش ۋە شەخىسلەر، جامائەتلەر، مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى دىنىي قېرىنداشلىقنى كۈچلەندۈرۈش قاتارلىق ئېسىل غايىلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى مەقسەت قىلدۇ. بۇ غايىلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا، ئىسلام دىنى پۈتۈن مۇسۇلمانلارنى ئۇلارنىڭ مىللىتى، ئىرقى، رەڭگى ۋە تىلى بىلەن ھېسابلاشماستىن، بىر ئۈمەت دەپ ساندى. ئەرەب بىلەن ئەجەمنىڭ، قارا تەنلىك بىلەن ئاق تەنلىكنىڭ، شەرقلىك بىلەن غەربلىكنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئۆيلىنىپ ئائىلە قۇرۇشقا يول قويدى. ئىسلام دىنى بۇ ئىلغارلىقى بىلەن ئىنسان جىنىسىنىڭ بىرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا دۇنيادىكى پۈتۈن دېموكراتىك قانۇنلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى. غەرب دۇنياسىنىڭ مەشھۇر پەيلاسوپلىرى ۋە مۇتەپەككۇر ئالىملىرىمۇ ئىسلام دىنىنىڭ بۇ ئىلغارلىقىنى ئېتىراپ قىلماقتا، ھەتتا ئۇلاردىن (بىر نادشۇ) مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام دىنى زوراۋانلىق دىنى ئەمەس، بەلكى ئەركىنلىك دىندۇر. ئۇ، ئىسلامىي قېرىنداشلىقنى بىر مىڭ تۆت يۈز يىلدىن بىرى قارار قىلىپ كەلمەكتە. بۇ، بۇرۇنقى رۇملۇقلاردا ياكى ياۋرۇپالىقلاردا ۋە ھازىرقى ئامېرىكىلىقلار دىمۇ بولمىغان بىر ئىلغار پىرىنسىپتۇر.»

ئەگەر سىز بىرەر ئەرەبتىن ياكى ھىندىستانلىقتىن ياكى پارستىن ياكى بىرەر تۈركىستانلىقتىن سەن كىم؟ دەپ سورىسىڭىز، ئۇ ھېچ ئىككىلەنمەستىن «مەن مۇسۇلمانمەن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئەمما غەربلىكتىن سەن كىم؟ دەپ سورىسىڭىز، ئۇ «مەن ئېنگىلىز» ياكى «ئىتالىيەلىك» ياكى «فرانسىيەلىك» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. غەربلىكلەر ئۆزلىرىنىڭ دىنى بىلەن ھېسابلاشماستىن، مىللەت ئايرىمچىلىقىنى ئالدىنقى ئۇرۇنغا قويسا، ھەقىقىي مۇسۇلمانلار كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ مىللىتى، رەڭگى ۋە ئىرقى ئوخشىمىغانلىق سەۋەبتىن يەكلىمەيدۇ، ئۇلار ھەرنەرسىدىن قەتئىينەزەر ھالدا، ئەڭ ئاۋۋال دىنىي قېرىنداشلىققا ئەھمىيەت بېرىدۇ. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ مۇسۇلمانلارنى ئۇلارنىڭ مىللىتىنىڭ، رەڭگىنىڭ ۋە يۇرتلىرىنىڭ ئوخشاش بولمىغانلىقى سەۋەبى بىلەن ئايرىماي، ھەممىنى بىرلەشتۈرىدىغانلىقىنىڭ ئەڭ كۆرىنەرلىك دەلىلىدۇر. ئىسلامنىڭ ئالتۇن دەۋرلىرىدىكى ئۆلگىلىك ئىسلام دۆلىتى ئۇسامە ئىبنى زەيددىن ئىبارەت قارا تەنلىك ياشنى ئاق تەنلىك ئەرەب ئەسكەرلىرىگە قۇماندان قىلىپ بەلگىلىگەن. دېمەك، ھەقىقىي دېموكراتىك ھۆكۈمەت پەقەت ئىسلام دىنىدىلا مەۋجۇتتۇر. ھازىر دېموكراتىيە دەۋاسىنى ئەڭ كۆپ ياڭرىتىپ كېلىۋاتقان غەرب دۇنياسىدا ھەقىقىي دېموكراتىيە بارمۇ؟

ئۇلار ئاق تەنلىكلەر بىلەن قارا تەنلىكلەرنىڭ ئۆزئارا ئۆيلىنىشىنى، ئاق تەنلىكلەر كىرگەن ئاشخانىلارغا قارا تەنلىكلەرنىڭ كىرىشىنى، ئاق تەنلىكلەرنىڭ بالىلىرى ئوقۇيدىغان مەكتەپلەردە قارا تەنلىكلەرنىڭ بالىلىرىنىڭ ئوقۇشىنى ياقىتۇرمايدۇ. ئۆزلىرىدىن ئېشىپ كەتكۈچلەردىن ئەڭ ۋەھشىي ئۇسۇل بىلەن ئوچ ئالىدۇ. ئىسلام دېموكراتىيەسىدىكى مىللەت ئايرىماسلىق پىرىنسىپى ئالدىدا غەربلىكلەر ۋە ئامېرىكىلىقلار قايسى يۈزى بىلەن ئۆزلىرىنى دېموكراتىچى دەپ ئېيتالىسۇن!؟

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى دىنىي قېرىنداشلىقنى جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن مۇسۇلمانلارنى ئۆز تۇغقانلىرىدىن بولمىغان ياتلاردىن ئۆيلىنىشكە چاقىردى. چۈنكى ئۇرۇق - تۇغقانلار بىر - بىرى بىلەن ئۆيلىنىش ۋاستىسى بىلەن بىرلەشمىسۇمۇ، ئۇلار ئۇرۇق - تۇغقانلىق ۋاستىسى بىلەن بىرلىشىدۇ ۋە بىر - بىرىگە ياخشىلىق قىلىشىدۇ. ياتلاردىن، تۇنۇشمايدىغان قەبىلىلەردىن ئۆيلەنگەن كىشى ئۇلار بىلەن بۇ قۇدا - باجلىق ۋاستىسى ئارقىلىق تۇغقانلىق مۇناسىۋىتى ئورنىتىدۇ، بىر - بىرى بىلەن تۇغقان بولىدۇ. شۇڭا، ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرىدىن بولمىغان يات قەبىلىلەر، مىللەتلەر ۋە ئىرقىلاردىن ئۆيلىنىش مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا قېرىنداشلىق رىشتىسىنى كۈچەيتىدۇ، ئىسلام دۇنياسىنى بولسا كۈچلەندۈرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئىجتىمائىي غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا بىزگە ئەڭ ياخشى ئۆلگىنى كۆرسەتكەن. ئۇ ئاياللىرىنى بىر قەبىلىدىنلا ئالماستىن، بەلكى ئۇ، ئوخشاشمىغان قەبىلىلەردىن ئۆيلەنگەن، بۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ قەبىلىلەر ئارىسىدىكى بىرلىكى ۋە ھەقىقىي دىنىي قېرىنداشلىقى قۇدا - باجلىق ۋاستىسى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشقان. ساھابىلار ۋە كېيىنكى دەۋرلەردىكى مۇسۇلمانلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆزلىرىگە ئۆلگە قىلىپ دىنىي قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتىنى شۇنداق باغلاپ كەلدى.

2. ئائىلە قۇرۇشنىڭ سىياسىي غايىسى

ئىسلام دىنى ئائىلە قۇرۇشنى، ئىسلام مىللىتىنىڭ قۇدرەت تېپىشى، تەرەققى قىلىشى ۋە رىقابەتچى كۈچلەرنىڭ ئالدىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇشى يولىدا ئالاھىدە رول ئوينايدىغان، مۇھىم بولغان سىياسىي غايىلەرنىڭ ۋاستىسى دەپ قارايدۇ.

ئىسلام جامائىتى مۇشۇنىڭ ۋە زالالەت كۈچلىرىگە نىسبەتەن دېڭىزدىن بىر تامچە بولغان ھالدا باشلاندى. مۇشۇرىكلەر سان، بايلىق ۋە كۈچ جەھەتتە مۇسۇلمانلاردىن ئالاھىدە ئارتۇق ئىدى. ئۇلار ھەر پۇرسەتتە بۇ يېڭى دىننى بۇشىكىدىلا بوغۇپ قويۇش پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا تىرىشاتتى. مۇسۇلمانلارنىڭمۇ ئۇلارغا قارشى ئۆزلىرىنى

ھەر جەھەتتىن يېتىشتۈرۈشكە توغرا كېلەتتى. ئۇلار روھىي ۋە ماددىي تەرەپلەردىن كۈچلىنىشنىڭ ئۇنسۇرلىرىنى قولغا كەلتۈرۈشكە مۇھتاج ئىدى. ھەقىقەتەن روھىي قۇۋۋەتنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ئۇنسۇرى ئاللاھقا بولغان ئىماندا چىڭ تۇرۇش، ماددىي قۇۋۋەتنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ئۇنسۇرى دىننى، ۋەتىننى قوغداش يولىدا غازاتلارغا چىداملىق بولغان ئەرلەر ئىدى. ئىسلام تارىخىنى ئوقۇغان كىشى ئىسلام دىنىنىڭ ئىپتىدائى دەۋرلىرىدە ئۆزلىرىدىن ھەسسىلەپ كۆپ ۋە كۈچلۈك بولغان مۇشرىك قەبىلىلىرىنىڭ ۋە شۇ ۋاقىتلاردا دۇنيانىڭ ئەڭ كۈچلۈك ئىمپىراتورلۇقلىرىدىن سانلىدىغان رۇم ۋە پارىس ئىمپىراتورلۇقلىرىنىڭ ئالدىدا قانداق قەد كۆتۈرۈپ تۇرغانلىقى ۋە ئاخىرىدا ئۇلارنى قانداق يەڭگەنلىكىدىن ھەيرانلىق ھېس قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغىنىدا، ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرگەنلەرنىڭ سانى - ئەر - ئايال بولۇپ، ئىمام شافىئىنىڭ رىۋايىتىگە كۆرە، ئاتمىش مىڭ كىشى، ئىمام رازىنىڭ رىۋايىتىگە كۆرە، بىر يۈز يىگىرمە مىڭ كىشى ئىدى. بۇلارنىڭ كۆپلىرى مۆرتەد(دىندىن يېنىۋالغان) لەرگە قارشى تۇرۇش، تاشقى دۈشمەنلەرگە قارشى تۇرۇشلار ۋە ئىبنى سەبە ئىسىملىك يەھۇدىيىنىڭ پىتىنىسى بىلەن باشلانغان «جەمەل» ۋە «سېففەين» تۇرۇشلىرىدا شېھىت بولۇپ تۈگەشتى. شۇنداقىمۇ بۇ ئۆز سانلىق مۇسۇلمانلارنىڭ مۇبارەك نەسىللىرى مىڭلاپ، يۈز مىڭلاپ كۆپىيىشى ۋە ئاتىلىرىنىڭ باتۇرلۇقلىرىنى، قەيسەرلىكلىرىنى ئۆزلىرىگە مىراس قىلىشى نەتىجىسىدە، ئۇلار كۆپ سانلىق دۈشمەنلەر ئالدىدا ئۆز سانلىق بولۇپ قالمىدى، كۆچەيدى ۋە ئاخىرىدا ئۈچ قىتئەدە ئۆز ھاكىمىيىتىنى يۈرگۈزۈلدى. بۇ غەلبىنىڭ سىرلىرىدىن بىرى شۇكى، يۇقىرىقى مۆمىنلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۆيلىنىڭلار! مەن قىيامەت كۈنىدە باشقا ئۈممەتلەرنىڭ ئالدىدا، سىلەرنىڭ كۆپلىكىڭلاردىن پەخىرلىنىمەن. سىلەر خرىستىئانلارنىڭ راھىبلىرىدەك (ئۆيلىنىشتىن باش تارتىدىغان) بولماڭلار» (بەيھەقىي رىۋايىتى) دېگەن مۇبارەك ھەدىسىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئىش كۆرگەن كىشىلەردۇر. مۇسۇلمانلاردىكى ئۆيلىنىش ئارقىلىق كۆپىيىش ئۇلارنى ئۆز سانلىقتىن كۆپ سانلىققا، ئاجىزلىقتىن قۇدرەتكە، نامراتلىقتىن بايلىققا ئېلىپ چىقتى ۋە ئۇلارنىڭ نەسىللىرىنىڭ تاقىيامەتكىچە داۋام قىلىشى ئۈچۈن ئالاھىدە رولىنى كۆرسەتتى. ھازىرقى كۈندە پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلارنىڭ سانى بىر مىليارتتىن ئاشقان بولسىمۇ، يەنىلا باشقا دىندىكىلەرنىڭ سانىغا نىسبەتەن ئۆزۈم، شۇڭا ئۇلار رىقابەتچى كۈچلەرگە تاقابىل تۇرۇش ۋە مۇسۇلمانلىق سۈپىتى بىلەن ھۆر ياشاشلىرى ئۈچۈن كۆپىيىشتە، كۈچلىنىشتە يەنىلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئەمەل قىلىشقا ئىنتايىن مۇھتاجدۇر.

3. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئىقتىسادىي غايىسى

شۈبھىسىزكى، ئائىلە قۇرۇش كىشىلىك ۋە ئىجتىمائىي ھاياتتا ئەھمىيەتلىك بولغان ئىقتىسادىي غايىلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. ئۆيلەنمىگەن بويىچە كىشىلەرنىڭ كۆپۈنچىسى قانچىلىك كۆپ پۇل تاپقاندا كىلىسىمۇ، ئەمەلىيەتتە پىقىرلىقتا ياشايدۇ. بويىچە ھاياتتا بەرىكەت بولمايدۇ. يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كىچەك ۋە باشقا چىقىملىرى ئادەتتە ھەسسىلەپ كۆپ بولىدۇ. ئەمما ئائىلە قۇرغان كىشى ئائىلىسىدىكىلەرگە چىقىم قىلغان بولسىمۇ، ئۇ راھەت، بەرىكەت ۋە خوشاللىق ئىچىدە ئۆتىدۇ. چۈنكى، ئاللاھ ئائىلە قۇرغانلارغا بەرىكەت ئاتا قىلىدۇ، ئائىلە ئەزالىرىنىڭ چىقىمىنى ئەر كىشى كۆتۈرگەندەك كۆرۈنگەن بىلەن ئەمەلىيەتتە، ئاللاھ ئۇلارنىڭ رىزىقىنى كەڭ، پۇل - مېلىنى بەرىكەتلىك قىلىدۇ. دە، قىيىنچىلىق تارتمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ ياراتقان ھەر قانداق بىر جانلىقنى رىزىقى بىلەن ياراتقان ئىكەن، ئۇلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىغان كىشىمۇ بۇ سەۋەبتىن پىقىر بولۇپ قالمايدۇ. بەزى كىشىلەرنىڭ كىرىمىنىڭ يېتەرسىزلىكى ئۇلارنىڭ ئائىلە قۇرۇشتىن ۋە پەرزەنت كۆرۈشتىن باش تارتىشلىرى ئۈچۈن ئۆزۈر بولالمايدۇ.

چۈنكى ئىسلام دىنى پاكلىق ۋە تەقۋالىق دىندۇر. شۈبھىسىزكى، ئائىلە قۇرغان كىشىلەردىن قىسمەنلىرى ئىقتىسادىي جەھەتتىن بەك ياخشى بولالمىسىمۇ، ئائىلە ھاياتى پاك ۋە شەرەپلىك ھايات بولغاچقا، ئۇنىڭ بەرىكىتى، ياخشىلىقلىرى كىشىگە سائادەت بېغىشلايدۇ. ئائىلە ھاياتىدىكى ئەر - ئايال ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت ۋە بالىلار بىلەن بولغان مېھرى - شەپقەت، سۆيگۈ سايىسىدا دۇنيانىڭ بەزى غەم - قايغۇلىرى ۋە قىيىنچىلىقلىرى ھېس قىلىنمايدۇ. نەتىجىدە، كىشى بەختلىك ئۆمۈر سۈرىدۇ. بەخت - سائادەت دېگەن مانا مۇشۇ. بۇنىڭغا نېمە يەتسۇن. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيلىنىشكە ماددىي جەھەتتىن ئاجىز كىشىلەرنىمۇ دەرھال ئۆيلىنىشكە چاقىرىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۆيلىنىڭلار، ئەلۋەتتە ئاياللار سىلەرگە مال - دۇنيا بىلەن كېلىدۇ» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئۆيلىنىش بەرىكەت تېپىشنىڭ ۋاستىسىدۇر. مۇسۇلمان كىشى بۇنى ئەلۋەتتە ياخشى چۈشىنىدۇ. چۈنكى، ئۆيلىنىش كۆپۈنچە يامان غەرەزلەردىن، ئۆزىنى ھارام ئىشلاردىن ساقلىغانلىق ئېتىبارى بىلەن ئەر - ئايال ئىككىسىنى روھىي تەرەپتىن يۇقىرى دەرىجىگە كۆتۈرىدۇ، ئۇلارنىڭ تەقۋادار بولىشىغا سەۋەب بولىدۇ. تەقۋادارلىق پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ تۇرتكىسى ۋە پۈتۈن پەزىلەتلەرنىڭ ئامىلىدۇر.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ. ئاللاھ ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ» (تالاق سۈرىسى 2 - 3 -

4. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ئەخلاقىي غايىسى

ئىسلام دىنى ئۆيلىنىش ئىشىنى ياشلارنى بۇزۇقچىلىقلاردىن ساقلاش ۋە جەمئىيەتنى يامان ئاقىۋەتلەردىن قوغداش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى قالغان دەپ ھېسابلايدۇ. شوڭا ئۇ ياشلارنى بۇزۇق ئۆيلىنىشكە تەشەببۇس قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: « ئەي ياشلار گۇروھى! سىلەردىن ئۆيلىنىشكە قادىر بولالغىنىڭلار ئۆيلىنىڭلار، ھەقىقەتەن، ئۆيلىنىش كۆزنى نا مەھرەملەرگە ھەۋەس بىلەن تىكىلىپ قاراشتىن ۋە ئۆزىنى ھارامدىن ساقلايدۇ. ئۆيلىنىشكە قۇدرىتى يەتمىگەنلەر روزا تۇتسۇن، ھەقىقەتەن روزا تۇتۇش ئۇنىڭ جىنسى ھەۋەسىنى ئۆزايىتىدۇ. » (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى: ئۆيلىنىشكە ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن قۇدرىتى يېتىدىغان ياشلار ئۆيلەنسۇن. چۈنكى، ئۆيلىنىش كىشىنىڭ دىنىنىڭ يېرىمىنى تامۇلايدۇ، كۆپلىنى راھەتلەندۈرىدۇ، ئۆزىنى ھارامدىن ساقلايدۇ. توي قىلىشقا شەرت - شارائىتى ھازىر بولمىغانلار روزا تۇتسۇن. چۈنكى روزا جىنسى ھەۋەسنى پەسەيتىدۇ ۋە ھارام ئىشلارغا يۈزلىنىشتىن توسىدۇ دېگەنلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىسىدە، ياشلارغا خىتاب قىلىشىدىكى سىر شۇكى، ياشلاردىكى جىنسىي قۇۋۋەت كۈچلۈك بولىدۇ. ئۇلاردىكى ھەۋەس ئۇلارنى ئۆيلىنىشكە بەكمۇ ھاجەتەن قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆيلىنىشتىن يۈز ئۇرۇشلىرىدىن كېلىپ چىقىدىغان دىنىي ۋە ئەخلاقىي زىيانلار باشقىسىغا نىسبەتەن چوڭ ۋە ئېغىر بولىدۇ. ئەمما ئائىلە قۇرغان كىشى ئۆزىنىڭ دىنىنى ۋە ئەخلاقىنى ھەرتۈرلۈك بۇزۇقچىلىقلاردىن ساقلاپ قالالايدۇ.

5. ئائىلە قۇرۇشنىڭ ساغلىق تەرەپتىن بولغان غايىسى

ئىسلام دىنى، ئىسلامىي ئائىلە قۇرۇشقا ئۈندەشتە، ياشلارنىڭ ساغلىقنى ساقلاشنى مەقسەت قىلىدۇ. چۈنكى، ئۆيلىنىش يېشىغا يەتكەنلەرنىڭ ئۆيلىنىش ئىشىنى تىز ھەل قىلمىغاندا، ئۇلار زىنا - پاهىشە يوللىرىغا كىرىپ كېتىشتىن ھېچ ئىككىلەنمەيدۇ. چۈنكى كىشى قانچىلىك تەقۋا بولسىمۇ، بۇ تەقۋالىقنىڭ كۈچى جىنسىي شەيتاننىڭ ئالدىدا گاھىدا ئاجىزلىق قىلىدۇ. ئۇ قانچە قىلىپ ئۆزىنى ھارامدىن ساقلىيالىسىمۇ، پىكىر - خىيالىنى جىنسىي خىياللاردىن ساقلىيالمىدۇ. بۇنداق پىكىرلەر ۋە خىياللار كۆپ ھاللاردا كىشىنىڭ يامان يوللارغا كىرىپ كېتىشىگە شەرت ھازىرلايدۇ. زىنا - پاهىشە ئىشلارنى قىلغانلار ھەرخىل ئاغرىقلارغا دۇچار بولىدۇ. شىپاسى يوق ئەڭ ۋەھشىي ئاغرىق «ئېيدىز» كېسىلى بولسا پەقەت زىنا - پاهىشەنىڭ سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدۇ.

شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قانداقلا بىر قەۋمدە پاهىشە بولىدىكەن، ئۇلارغا ئۇلاردىن بۇرۇنقىلىرىغا يەتمىگەن ئاغرىقلار يېتىدۇ» دەپ ئاگاھلاندۇرغان. (تەبەرائىي رىۋايىتى)

ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزىنىڭ ھەق ئىكەنلىكى كۈنىمىزدە تېخىمۇ روشەن ئىسپاتلانماقتا. چۈنكى ئۇ، ئۆز خاھىشىدىن سۆزلىمەيتتى، پەقەت ئاللاھتىن كەلگەن ئىلھام بىلەن سۆزلەيتتى. تەتقىقاتلار ۋە رەسمى ستاتىستىكىلار ئامېرىكا ۋە ياۋروپا ئەللىرىدە داۋالىغىلى بولمايدىغان بىر خىل جىنسىي ئاغرىقلارنىڭ كۆپىيىپ كەتكەنلىكىنى، بۇ ئاغرىقلارنىڭ ئەر - خوتۇن بولمىغان قىز - ئوغۇللارنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەتلىرىدىن كېلىپ چىققانلىقىنى تەكىتلىمەكتە. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى مۇنداق دەپ ئېلان قىلىدۇ: «كۆپلىگەن دۆلەتلەردىكى ياشلاردا خۇسۇسەن 15 ۋە 19 ياشلار ئارىسىدىكى قىزلار ئارىسىدا جىنسىي ئاغرىقلار ھەسسەلەپ كۆپىيىپ كېتىۋاتىدۇ. بۇ ۋابانىڭ باش ئامىلى ئائىلە ھاياتىدىكى ئەخلاقنىڭ يوقلىقى، جىنسىي مۇناسىۋەتنىڭ تەبىئىيلىكىنى ۋە ۋەزىپىسىنى بىلمەسلىك، دىنغا ئېتىقاد قىلىشنىڭ كەملىكى ۋە ئاياللارنىڭ جىنسىي جەھەتتىكى ئەركىنلىكىدىن باشقا نەرسە ئەمەس» (مىسىرنىڭ «ئەھرام» گېزىتى 1965 - يىل 10 - ئاپرىل سانىدىن).

زىنانى ئاللاھ قۇرئاندا: «يامان يول» دەپ سۈپەتلىگەن، چۈنكى زىنا كىشىنىڭ دىنىنى، ئەخلاقىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى يوق قىلغاندىن كېيىن ئۇنى «ئېيىدۇ» كېسىلىگە دۇچار قىلىش ئارقىلىق ھاياتىنى يوق قىلىدۇ. بۇنىڭدىنمۇ يامان يول بۇلامدۇ؟! ئۆيلەنگەن كىشىلەر بۇنداق شاققاۋەتلەردىن خالىدۇر. چۈنكى، ئۇلار جىنسىي ھەۋەسنى ئۆزلىرىنىڭ ھالال ئاياللىرى ئارقىلىق قاندۇرغاقچا، ئۇلار ھارام - زىنا ئىشلاردىن ساقلىنالايدۇ. نەتىجىدە، ئۆزلىرىنىڭ ساقلىقنى ساقلاپ قالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقىقەتنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار بىرەر ئايالنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭغا كۆڭلى يۈگۈرۈپ قالسا، دەرھال ئۆيىگە قايتىپ، ئايالى بىلەن بىرگە بولسۇن، ئۇنىڭدىنمۇ شۇنى تاپىدۇ» (سۇيۇتى رىۋايىتى)

ئايالى بولغانلارغۇ بۇنداق ئەھۋاللاردا ئايالغا بېرىپ شەيتانىي ۋەسۋەسىلىرىنى ئۇنۇتىدۇ، ئەمما ئايالى بولمىغان بويتاقلار بىرەر ئايالغا كۆزى چۈشۈپ قالغاندا نېمە قىلىدۇ؟ ئىرادىسى ئاجىز، تەقۋالىقى زەئىپ بولسا ھارام ئىشلارغا كىرىپ كېتىدۇ. ئەگەر تەقۋا، ئىرادىلىك بولۇپ، ئۆزىنى ھارامدىن ساقلاپ قالالمىغاندىمۇ، پىكىر خىيالىنى جىنسىي خىياللاردىن ساقلىيالمىدۇ. بۇ ھالدا ئۇ كۆپ قىيىنلىدۇ، بۇخىل ئەھۋال، ئۇنىڭ ئەمەل ئىبادەتلىرىنى ۋە دۇنيالىق ئىشلىرىنى كامىل ئادا قىلىشىغا توسقۇن بۇلىدۇ. ئەمەلىيەتتە،

ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، ئۆيلىنىشتىن يۈز ئۆرۈگەن ھەرقانداق كىشى دۇنيادا ئەڭ بەختسىز، بىچارە كىشىلەردۇر. ئۇلاردا بايلىق، ئەيىشى - ئىشرەت، شوھرەت ھەممىسى تولۇق بولغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۇلار دۇنيانىڭ تۇرمۇشتىن ئىبارەت ئەڭ لەززەتلىك مەنپەئەتىدىن ۋە ئاللاھنىڭ بۇ ئەڭ كاتتا نېمىتىدىن مەھرۇمدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، ئائىلە قۇرمىغان كىشىنى «بىچارە» دەپ تەكىت بىلەن سۈپەتلىگەنمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى: «بىچارە، بىچارە - ئايالى بولمىغان ئەر بىچارە» دېيىدۇ، ساھابىلار - ئەگەر ئۇ، مال - دۇنيادا باي بولسىچۇ؟ - دېيىشكەندە: «ھەر قانچە باي بولسىمۇ» دېيىدۇ، ئاندىن يەنە ئۇ: «بىچارە، بىچارە - ئېرى بولمىغان ئايال بىچارە» دېيىدۇ، ساھابىلار يەنە - ئەگەر ئۇ مال - دۇنيادا باي بولسىچۇ؟ -، دېيىشكەندە: «ھەر قانچە باي بولسىمۇ» دېيىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. (ئىبنى ئەسىر رىۋايىتى)

6. ئائىلە قۇرۇشنىڭ روھىي تەرەپتىن بولغان غايىسى

ئىسلام دىنى ئائىلە قۇرۇشنى تەقۋالىقنى كۆچەيتىش، كۆڭۈلنى روھلاندۇرۇش ۋە پەزىلەتلەرنى ئۆستۈرۈشنىڭ ۋاستىسى دەپ ھېسابلايدۇ. چۈنكى، ئائىلە ھاياتى بىر - بىرىگە مېھرى - شەپقەت كۆرسىتىش، بىر - بىرى ئۈچۈن ئۆز مەنپەئەتىدىن كېچىش قاتارلىق ئاليجاناپلىقنىڭ ئۈستىگە قورۇلغان بىر ھەمكارلىشىش ھاياتىدۇر. ئائىلە ھاياتىدا ئائىلە ئەزالىرى مەسئۇلىيەتلەرنى ئورۇنلاشقا، پەزىلەتنى ئادا قىلىشقا چىقىدۇ. ئەركىشنىڭ ئائىلىسىدىكى ھاياتىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزدە تۇتۇشتىن ئىبارەت نىيىتىنىڭ دۇرۇس بولۇش شەرتى بىلەن ئىبادەت قاتارىغا كىرىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىشى، ئۇلارنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈشى، ئۇلارغا مېھرى - شەپقەت كۆرسىتىشى، ئايالىغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشى، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلىشى قاتارلىق ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى ئىبادەت. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ.

ئىسلام دىنى ئۆزىنىڭ ئادىللىقى ۋە ئىلغارلىقىدىن ئائىلە قۇرۇلىشى ئىشىدا، ئايال كىشىگە ئەر كىشىنىڭ ساۋابىدىن ئۆز بولمىغان ساۋابلارنى ۋەدە قىلىدى. چۈنكى، ئايال كىشىمۇ ئېرىنىڭ خىزمىتىنى قىلىش، ھامىلدار بولۇپ بالا كۆتۈرۈش، ئۇنى ئېمىتىش، بېقىش تەربىيەلەش قاتارلىق مەسئۇلىيەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن ئاللاھنىڭ مۇكۇپاتىغا لايىقتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئوغلى ئىبراھىمنىڭ ئىنىك ئانىسى سالامە

ئىسىملىك ئايال - يا رەسۇلەللاھ! سىز ئەزلەرگە پۈتۈن ساۋابلاردىن خۇشخەۋەر بېرىسىز، ئاياللارغىمۇ بەرمەمسىز؟ - دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاياللارغىمۇ كۆپ ساۋاب بار، شۇنىڭغا رازى بولمۇمسىز، ئۇلاردىن بىرى شۇكى، ئېرىدىن ھامىلدار بولۇپ، قۇرسىقىدا بالا كۆتۈرگەن ئايال كىشىگە - ئېرىمۇ ئۇنىڭدىن رازى بولغان بولسا كېچىسى ئۇخلىماي ناماز ئوقۇپ، كۈندۈزى روزا تۇتقاننىڭ ساۋابى بېرىلىدۇ» دەيدۇ. (ئىبنى ئەسىر رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە، «گۇناھلاردىن بەزىبىر گۇناھلار باركى، بۇ گۇناھلار ناماز ئوقۇش بىلەنمۇ، روزا تۇتۇش بىلەنمۇ، ياكى ھەج قىلىش بىلەنمۇ، ئەپۇ قىلىنمايدۇ، بەلكى پەقەت ھالال رىزىق تەلەپ قىلىش يولىدا ھىمەت كۆرسىتىش بىلەنلا ئەپۇ قىلىنىدۇ» (تەبەرائى رىۋايىتى)

دېمەك، ئائىلە قۇرۇپ، شۇ ئائىلىنىڭ مەسئۇلىيەتلىرىنى ئادا قىلىش، بالىلىرىنىڭ، ئايالىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىش يولىدا ئىشلەش كاتتا ئىبادەتتۇر. ئىبادەت روھنى غىزالاندۇرىدۇ ۋە ئۇنى يۇقىرى ماقاملارغا كۆتۈرىدۇ. پەرزەنتلەرنى بېقىش ئۈچۈن ئىشلەش كاتتا ئىبادەت بولغانلىقىدىن، ئۇنىڭ يۈزىسىدىن گۇناھلار ئەپۇ قىلىنىدۇ. چۈنكى قۇرئاننىڭ تەلىماتى بويىچە، ياخشى ئەمەللەر يامان ئەمەللەرنى يوققا چىقىرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالا تەربىيەلەشنىڭ ئەۋزەللىكى ۋە ئولۇغ ئىكەنلىكى توغرىلىق ئاتا - ئانىلارغا خۇشخەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئۇنىڭ بىر قىزى بولسىمۇ، ئۇنى ياخشى تەربىيەلەپ، ياخشى ئوقۇتۇپ، ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىدىن ئۇنى بەھرىمەن قىلىپ، ياخشى يېتىشتۈرىدىكەن، بۇ قىزنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاتا - ئانىسى دۇزاخ ئوتىدىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ» (قۇرتۇبى رىۋايىتى)

دېمەك، ئۆيلىنىشنىڭ پايدىلىرىنى ۋە دۇنيا ئاخىرەتلىك سائادەتلىرىنى ساناپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس. ئۆيلەنمىگەن بویتاقلارنىڭ ھاياتى غايىسىز، ئۆزلىرى بولسا بەختسىز ئۆتىدۇ.

ئۆيلىنىشنىڭ ھېكمىتى

بۇ ماۋزۇدا سۆز ئېچىشتىن بۇرۇن شۇنى ئېنىق بىلىشىمىز كېرەككى، ئىسلام شەرىئىتىدە بويرۇلغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسى پەقەت ھېكمەتتىنلا ئىبارەت دېسەك مۇبالىغە قىلمىغان بولىمىز. چۈنكى ئۇلاردا مەنىسىز، پايدىسىز ھېچ نەرسە يوقتۇر. ئۇلار ھەر نەرسىنى تولۇق بىلگۈچى ۋە ھېكمەتلىك ئىش قىلغۇچى ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ئەھكاملاردۇر. لېكىن شەرىئەت ئەھكاملارىدىكى ھېكمەتلەرنىڭ ھەممىسى ئىنسانلارغا مەلۇممۇ؟ جاۋاب: ئىنسانلارنىڭ ئىلمى ۋە ئەقىل ئىدرىكى چەكلىك بولغاچقا، ئۇلارنىڭ

ھەممە نەرسىنىڭ ھېكمەتلىرىنى ۋە مەقسەت - غايىلىرىنى ئىدراك قىلىپ بىلىشى مۇمكىن ئەمەستۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر ئۆزلا ئىلىم بېرىلىدىڭلار» (ئىسرا سۈرىسى 85 - ئايەت)

بۇنداق ئىكەن، ئاللاھ ئىنسانلار ئۈچۈن چۈشۈرگەن شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ ھەممىسىنى - مەيلى بىز ئۇلارنىڭ ھېكمەت - سىرلىرىنى بىلەيلى، مەيلى بىلمەيلى - رازىمەنلىك بىلەن قوبۇل قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. چۈنكى بىر نەرسىنىڭ ھېكمىتىنى بىلمىگەنلىكىمىز، ئۇنىڭ ھېكمىتى ۋە پايدىسى يوق دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ھېكمىتىنى بىلىشكە بىزنىڭ ئەقىل، ئىدراكىمىزنىڭ يېتەرلىك ئەمەس ئىكەنلىكىدۇر.

شۇنداقتىمۇ، ئاللاھنىڭ ئىنسانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن، ئەر - ئايالدىن ئىبارەت بۇ ئىككى جىنسىنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئۆيلىنىشى ئارقىلىق جۈپلىشىشىنى ئىلاھىي قانۇن قىلىپ بېكىتكەنلىكىنىڭ، بىزنىڭ چەكلىك بولغان ئىنسانىي ئەقىلىمىز ئارقىلىق بىلەلمىگەن بەزى ھېكمەتلىرىنى سۆزلىگىمىز كېلىدۇ.

1. ئۆيلىنىش ئارقىلىق كىشىلەر ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتى ئورناتقاندىن كېيىن، ئۇلار زىنا - پاهىشە ئىشلاردىن ساقلىنالايدۇ، تېگى پاك نەسىللەرنى تېرىيالايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئى ياشلار جامائەسى! سىلەردىن ئۆيلىنىشكە قۇدرىتى يەتكەنلەر ئۆيلىنەنسۇن، چۈنكى ئۆيلىنىش كۆزنى نامەھرەمگە تىكىلىپ قاراشتىن، ئەۋرەتنى پاهىشەدىن ساقلايدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

2. ئۆيلىنىش ئارقىلىق جەمئىيەتنى يامان ئىشلاردىن، ئەخلاقسىزلىقلاردىن ساقلاپ قالغىلى بولىدۇ. ئەگەر ئۆيلىنىش بولمايدىغان بولسا، ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا رەزىللىكلەر ئورتاقلاشقان بولاتتى.

3. ئۆيلىنىش ئارقىلىق ئەر - ئايال ئىككىسى بىر - بىرىگە تېگىشلىك بولغان ھەق - ھوقۇقلاردىن ئورتاق مەنپەئەتلىنەلەيدۇ. ئەر كىشى ئايال كىشىنىڭ يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كىچەك ۋە باشقىلار قاتارلىق ھاياتتىكى بارلىق ئېھتىياجلىرىنى تولۇقلاشنى ئۆز - ئۈستىگە ئالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاياللىرىڭلارنىڭ يېمەك - ئىچمەك ۋە كىيىم - كىچەكلىرىنى تولۇقلاپ بېرىشىڭلار، ئۇلارنىڭ سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردىكى ھەقلىرىدىندۇر»

ئۇنىڭ مۇقابىلىسىگە، ئايال كىشىمۇ ئېرىنىڭ ئۆي ئىچىدىكى ئېھتىياجلىرىدىن چىقىشنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئايال كىشى ئېرىنىڭ ئۆيىگە مەسئۇلدۇر، ئۇ، ئۆي ئىشلىرىدىكى مەسئۇلىيىتىدىن سوزىلىدۇ»

(بۇخارى رىۋايىتى)

4. ئۆيلىنىش ئارقىلىق كىشىلەر يات ئائىلىلەر، قەبىلىلەر، ھەتتا مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا تۇغقانچىلىق رىشتىنى باغلايدۇ، بىر - بىرىنى تونۇمايدىغان ئائىلىلەر، ئۆزئارا قۇدىلىشىش ئارقىلىق بىر - بىرى بىلەن تونۇشۇپ تۇغقان بولۇپ كېتىدۇ. ئۇلار ئاخىرى بىر - بىرىدىن مىراس ئالىدۇ.

5. يەر يۈزىدە ئىنسان نەسلىنىڭ ساغلام ھالدا داۋام قىلىشى پەقەت ئەر بىلەن ئايال ئىككى جىنسىنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئۆيلىنىشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ.

ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىنسانلار سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنسىدىن) ئۇنىڭ جۇپىتى (يەنى ھەۋۋا) نى ياراتقان ۋە ئۇلاردىن نۇرغۇن ئەر - ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارنىڭلاردىن قورقۇڭلار». (نسا سۈرىسى 1 - ئايەت)

ئەگەر ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا ئۆيلىنىش بولمايدىغان بولسا، تۈۋەندىكى ئىككى ئىشىنىڭ بىرى بولاتتى، ياكى ئىنسانىيەتنىڭ نەسلى تۈگەشكەن، ياكى زىنا - پاهىشە ئارقىلىق نەسلى - پەسلى بىلىنىمگەن ئەخلاقسىز ئىنسانلار مەيدانغا كەلگەن بولاتتى.

ئۆيلىنىشنىڭ پايدىلىرى

ئۆيلىنىشنىڭ پايدىلىرى ناھايىتى كۆپتۇر، ئۇلاردىن:

پەرزەنت كۆرۈش

پەرزەنت كۆرۈش - ئۆيلىنىشنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسىدۇر. ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئۆزئارا ئۆيلىنىش يەر يۈزىدە ئىنسان نەسلىنىڭ داۋام قىلىشى ئۈچۈن ئاللاھ تەرىپىدىن بېكىتىلگەن تەبىئىي قانۇنىيەتتۇر. ئەر - ئاياللاردىكى جىنسىي ھەۋەسمۇ شۇ مەقسەت ئۈچۈن يارىتىلغان. ئىنسان نەسلىنىڭ ئۇزۇلۇپ قالماستىن، داۋام قىلىشى ئۆيلىنىش ئارقىلىقلا ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئاللاھ ئەگەر ئىنسان نەسلىنى كۆپەيتىش ۋە داۋام قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت بۇ غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئىشىنى ئۆيلىنىش قانۇنىيىتىگە باغلىماستىن، باشقا بىر يول بىلەنمۇ يۈرگۈزۈشكە قادىر ئىدى. لېكىن ئاللاھنىڭ ھېكمىتى دۇنيا ئىشلىرىنى سەۋەبلەر قانۇنىغا باغلاشنى تەقەززا قىلغاچقا، پەرزەنت كۆرۈش ۋە بۇ ئارقىلىق ئىنسان نەسلىنى داۋام قىلدۇرۇش ئىشىنى ئەر بىلەن ئايال ئىككى جىنسىنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئۆيلىنىشىگە باغلىغان. پەرزەنت كۆرۈشنىڭ دۇنيا ۋە

ئاخىرەتلىك پايدىلىرى ناھايىتى كۆپ.

پەرزەنت كۆرۈشنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى:

1. ئىنسان پەرزەنتلىرى بىلەن گۈللەپ ياشايدۇ ۋە كۆكلەيدۇ.
2. پەرزەنتلەر ئائىلىنىڭ گۈللىرىدۇر. بۇ خۇشپۇراق گۈللەرنىڭ پەرۋىشى بىلەن مەشغۇل بولغان ئاتا - ئانا بەختلىك ئاتا - ئانىلاردۇر.
3. پەرزەنتلىرى بار كىشىلەرنىڭ ئۆمرى خوشال ۋە سائادەتلىك ئۆتىدۇ.
4. پەرزەنتلىرى بار كىشىلەر ياشانغانلىرىدا، شۇ پەرزەنتلىرىنىڭ راھەتلىرىنى كۆرىدۇ، جاپا - مۇشەققەتلەردە ئۆزلىرىنى يالغۇز ھېس قىلمايدۇ.
5. پەرزەنتلىرى بار كىشىلەر پەرزەنتلىرىنىڭ كېلەچىكىگە ئۈمىت كۆزىنى تىكىپ، ئۇلارنىڭ غەلبىلىرى بىلەن كۆڭۈللىرىنى خوش قىلىپ ئۆتىدۇ. چۈنكى بالىلار ئاتا - ئانىلارنىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسىدۇر.
6. پەرزەنتلىرى بار كىشىنىڭ نام - نىشانى ئۆچۈپ كەتمەيدۇ.

پەرزەنت كۆرۈشنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى:

1. ئاللاھنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىش
پەرزەنت كۆرۈش ئۈچۈن ئۆيلەنگەن كىشى ئاللاھنىڭ ئىنسان نەسلىنى يەر يۈزىدە داۋام قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلغان ۋە ئاللاھ تامام قىلماقچى بولغان بۇ ئىشنى بېجىرگەن بولىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۇ كىشى ئاللاھنىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ. نەتىجىدە، ئاللاھنىڭ مۇھەببىتىگە مۇيەسسەر بولىدۇ.
2. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىش
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ئەگىشىپ ئۆيلەنگەن كىشى ئۇنىڭ «ئۆيلىنىڭلار، كۆپىيىڭلار! قىيامەت كۈنىدە مەن باشقا ئۈممەتلەرنىڭ ئالدىدا، سىلەرنىڭ كۆپلىكىڭلاردىن پەخىرلىنمەن» دېگەن چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشقان بولىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىدۇ.
3. ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ ياخشى پەرزەنتنىڭ دۇئاسىدىن بەھرىمەن بولۇش.
ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىنمۇ، ئۇنىڭغا ساۋابى يېتىپ تۇرىدىغان ياخشىلىقلارنىڭ بىرى، پەرزەنت كۆرۈپ ئۇنى ياخشى تەربىيەلەشتۈر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق

دېگەن: «ئادەم بالىسى ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى ئۈزۈلۈپ قالىدۇ، پەقەت ئۈچ نەرسىنىڭ ساۋابى ئۇنىڭغا يېتىپ تۇرىدۇ: مەنپەئەتلىك ئىلىم، ئومۇمغا پايدىلىق ياخشى ئىش، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى پەرزەنت» (مۇسلىم رىۋايىتى)

بەزىلەر ئەگەر ئۇ بالا ئاتا - ئانىسىغا دۇئا قىلىدىغان ياخشى پەرزەنت بولماستىن، ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىققان بولسا قانداق بولىدۇ؟ دېيىشى مۇمكىن، بالىلارنىڭ مۇنداق بولۇپ چىقىشى ئۇ كىشىنىڭ ياخشى نىيىتىگە زىيان يەتكۈزمەيدۇ. ئەمما ياخشى نىيەتنى كۆزلىگەن دىيانەتلىك كىشى ئەگەر پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيەلەپ ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلسا، پەرزەنتلىرىمۇ ئۇنىڭ ئەجرىنى قايتۇرىدۇ، ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ ھەققىدە دۇئا قىلىپ تۇرىدۇ.

4. ئەگەر پەرزەنتى ئۆزىدىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتسە قىيامەت كۈنىدە ئۇنىڭغا شاپائەتچى بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «ئارىسىدە بالىلار قىيامەت كۈنىدە ئاتا - ئانىسىنى جەننەتكە تارتىدۇ» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ھارامدىن ساقلىنىش

ئۆيلەنگەن كىشى جىنسىي ھەۋەسىنى ھالال ئايالى بىلەن قاندۇرۇش ئارقىلىق شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن ساقلىنىدۇ، كۆزىنى، ئەزەبىنى ھارامدىن ساقلايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: «ئۆيلەنگەن كىشى دىننىڭ يېرىمىنى كامىللىغان بولىدۇ. قالغان يېرىمىنى ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىش ئارقىلىق تامۇلایدۇ» (ئەھمەد رىۋايىتى)

ئۆيلىنىش شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن ساقلىنىپ، گۇنا - يامان ئىشلارنى قىلىشتىن ئۆزىنى قوغداشقا ۋە ئىپپەتلىك بولۇشقا تۈرتكە بولىدىغان بىردىن - بىر قالغان بولغان ئىكەن، ئۇ، ئىسلام دىنىدا ئەڭ ئەھمىيەتلىك ئىشلاردىن سانىلىدۇ. چۈنكى جىنسىي ھەۋەسنىڭ كۈچىگە تەقۋالىقنىڭ كۈچىمۇ بەزىدە ئاجىز كېلىدۇ. شۇڭا ئاللاھ قۇرئاندا، «ئەگەر بۇ ھۆكۈمگە ئەمەل قىلمىساڭلار، يەر يۈزىدە پىتىنە ۋە چوڭ قالايمىقانچىلىق تۇغۇلىدۇ» دەيدۇ. (ئەنفال سۈرىسى 73 - ئايەت).

كىشى ھەرقانچە تەقۋا بولسىمۇ پەقەت كۆزىنى ۋە ئەزەبىنى ھارامدىن ساقلىيالايدۇ، ئەمما كۆڭلىنى ۋە پىكىرى - خىياللىرىنى جىنسىي خىياللاردىن ساقلىيالايدۇ. بۇ ئۇنىڭ

ئىختىيارىنىڭ سىرتىدىكى بىر ئىش بولغانلىقتىن، زادى ئۆيلەنمىگىچە ئۇنىڭ پىكىر - خىياللىرى جىنسىي پىكىرلەردىن ساقلىنالمىدۇ، ھەتتا ناماز ئەسنالردىمۇ كۆڭلىنى خاتىرجەم تۇتالمىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەردائىم «ئى ئاللاھ سېنىڭدىن قەلبىمنى پاك قىلىشىڭنى ۋە ئەزايمىنى ھارامدىن ساقلىشىڭنى تەلەيمەن» دەپ دۇئا قىلاتتى. (بەيھەقىي رىۋايىتى)

بىر پەيغەمبەرنىڭ قەلبىنىڭ پاك بولماسلىقى ۋە ئەزاينىڭ ھارامدىن ساقلىنالماسلىقى مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئاسى ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا شەيتاندىن ساقلىنىش ئۈچۈن قانداق قىلىش كېرەك ئىكەنلىكىنى ۋە دۇئانىڭ قانداق قىلىنىشىنى كۆرسەتكەن.

كۆڭۈلنى راھەتلەندۈرۈش

ئىنساننىڭ كۆڭلى كۆپىنچە، ئۇنىڭ ئىرادىسىگە قارشىدۇر. ئۇ، ھەقتىن قاچىدۇ، مەنى قىلىنغان ئىشنى ياقىتۇرىدۇ. ئەگەر ئۇنى بىرەر ئىشقا زورلىسا، شۇ ئىشقا ئادەتلىنىدۇ. بۇ ئارقىلىق چىداملىق بولىدۇ، ئۇنى لەززەتلەر بىلەن راھەتلەندۈرسە، ئۇنىڭ پائالىيەتچانلىقى ئاشىدۇ. كىشى ئايالى بىلەن كۆڭۈل ئېچىش ئارقىلىق غەم - قايغۇ ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئۈنۈتىدۇ.

شۇڭا ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە: «ئاياللار بىلەن ئۇنىسى - ئۆلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (ئاللاھ) نىڭ ئولارنى ئۆز تېپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا مېھرىر - مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئاللاھنىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر» دېدى. (روم سۈرىسى 21 - ئايەت)

ئۆي ئىشلىرىدىن ئازات بولۇش

ئۆيلەنگەن كىشى تاماق ئېتىش، كىرىيۈش ۋە ئۆي سۈپۈرۈش قاتارلىق ئۆي ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇشتىن ئازات بولغان بولىدۇ. ئىنساندا ئەگەر جىنسىي ھەۋەس بولمىغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئۆزى يالغۇز تەنھا ئۆتىشى ۋە ئۆي ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشى قىيىن ئىش. چۈنكى ئۇ، ئۆي ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇپ قالسا، مەئشەت ئۈچۈن ئىشلەشكە، دىن ۋە ۋەتەن ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا سەرپ قىلىدىغان ۋاقىتلىرىنىڭ كۆپ قىسمى زايىا بولۇپ كېتىدۇ. ياخشى ئايال بۇ ئىشلارنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشى ئارقىلىق ئېرنىڭ دىنىغا ۋە دۇنيالىقىغا ئەڭ ياخشى ياردەمچى بولالايدۇ. يالغۇزلۇق كىشىنىڭ ۋاقتىنى ۋە كۆڭلىنى مەشغۇل قىلىدىغان بىر كەمچىللىكتۇر. شۇڭا

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەلبىڭلار ئاللاھقا شۈكۈر قىلىدىغان، تىلىڭلار ئاللاھنى زىكىر قىلىدىغان ۋە ئايالىڭلار سىلەرنىڭ ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن ياردەم بېرىدىغان مۇمىن ئاياللاردىن بولسۇن» (تىرمىزى رىۋايىتى)

ئەبۇ سۇلايمان دەرائىي بۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: «ياخشى ئايال كىشى دۇنيالىق ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئاخىرەت ئىشلىرى ئۈچۈنمۇ سىزنى راھەتلەندۈرىدۇ»

ئۆزىنى چىنىقتۇرۇش

ئۆيلەنگەن ئەر كىشى شۇ ئائىلىنىڭ ئىگىسى ۋە باشلىقى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ، ئائىلىدىكىلىرىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش، دىنىي تەلىماتلارنى ئۈگىنىشكە ئۈندەش، ئايالىنىڭ قىسمەن يېتەرسىزلىكى ۋە ئۆزگىرىشچان مىجەزىگە سەۋىرچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش، بالىلىرىنى ياخشى تەربىيەلەش، ئۇلار ئۈچۈن ھالال كەسىپ قىلىپ ئىشلەش قاتارلىق مەسئۇلىيەتلەر ئارقىلىق ئۆزىنى كۆپلىگەن جاپالىق ۋە شەرەپلىك ئىشلار بىلەن چىنىقتۇرۇپ يېتىشتۈرىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى شەرەپلىك ۋە ئولۇغ ئىشلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىلىڭلاركى! ھەممىڭلار خۇددى چوپانغا ئوخشاش مەسئۇلىيەت ئىگىسى، سىلەر ھەممىڭلار قول ئاستىڭلاردىكىلەردىن مەسئۇل» (بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

يەنى ھەركىشى ئۆز ئائىلىسىدىكىلەردىن، خۇددى چوپان پادىلىرىدىن مەسئۇل بولغاندەك مەسئۇلدۇر. پادىلارنى زايى قىلىۋەتمەستىن، ياخشى مۇھاپىزەت قىلىپ، ئۇبدان بېقىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ بۇرچىنى ئادا قىلغان چوپان خوجايىنىنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشكەندەك، ئۆز ئائىلىسىدىكىلىرىنىڭ ھەقىقىتىنى ئادا قىلىپ، ئۇلارنى ياخشى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرگەن ئاتىمۇ ئاللاھنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشىدۇ، ئەكسىچە ھالدا جازاغا يولۇقىدۇ دېگەنلىكتۇر.

تۇرمۇش قۇرغۇچىلاردا بولۇشقا تېگىشلىك سۈپەتلەر

قىز-يىگىتلەر بالاغەتكە يېتىپ، كۆڭۈللىرىگە خىياللار كىرىشكە باشلىشى بىلەن تەڭ، ئولارنىڭ زېھنى كېلىچەك تۇرمۇشىدىكى شېرىكى ھەققىدە ئىزدىنىشكە باشلايدۇ.

كىشىلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلگەن ۋە تەربىيە ئالغان مۇھىتلىرىنىڭ ئوخشاش بولمىغىنىغا قاراپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش قۇرۇش ئۈچۈن جور تاللاشتىكى قىزىقىشلىرىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. بەزىلەر ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇش قۇرماقچى بولغان جورىسىنىڭ شەكلى

گۈزەللىكىنى كۆزدە تۇتسا، بەزىلەر ئۇنىڭ بايلىقىنى ياكى جەمئىيەتتىكى ئورنىنى كۆزدە تۇتىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى قانداقلا بىر جەمئىيەتتە بولمىسۇن، تۇرمۇش قۇرغۇچىلاردا ئومۇمەن كۆزدە تۇتىلىدىغان ئاساسلىق سۈپەتلەر. لېكىن يۇقىرىقى سۈپەتلەر ئىچىدە ھەممىدىن ئېسىل ۋە ئەڭ مەڭگۈلۈك ئۆزگەرمەيدىغان سۈپەت قايسى دېگەندە، ئۇ دىيانەتتۇر. تۇرمۇش قۇرغۇچىنىڭ جورىسىدىن ئىزدەيدىغان ئەڭ ئاۋۋالقى نەرسىسى دىيانەت بۇلىشى لازىم. ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتى كۆپلىگەن مەسئۇلىيەت ۋە مۇشەققەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھايات بولۇپ، شارائىتلارنىڭ تەسىرى بىلەن ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىنىڭ ئاساسى ئەگەر پۇل - مالنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان بولسا، يەنى ئۇلار بىر - بىرىنىڭ مال دۇنياسىنى كۆزلەپ ئۆيلەنگەن بولسا، پۇل - مال دېگەن بىرخىل تۇرمايدۇ. جاھان ئۆزگىرىپ تۇرغاچقا، تۈنۈگۈنكى باينىڭ بۈگۈن گاداى بولۇپ قېلىشى تەبئىي ئەھۋال. مال - دۇنيا قولىدىن كەتكەن ۋاقىتتا، بۇ تۇرمۇشنىڭ ئاساسىي يېقىلغان بۇلىدۇ. چۈنكى بۇنداق تۇرمۇش مال - دۇنيانى كۆزلەپ، بايلىقنى ئاساس قىلغان ھالدا قۇرۇلغان بولىدۇ، بۇ ۋاقىتتا نېمە بولماقچى؟ ئەگەر بۇ تۇرمۇش گۈزەللىك ياكى مەنەسەبىنى ئاساس قىلغان ھالدا قۇرۇلغان بولسا، گۈزەللىك ھەمىشە بىر خىل تۇرمايدۇ. ئۇ، يىللار بىلەن ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. مەنەسەب دېگەنمۇ بۈگۈن بار، ئەتە يوق بولۇپ تۇرىدۇ. ئەر - ئاياللىق ھاياتى ئۆز ئاساسىنى يوقاتقاندىن كېيىن نېمە بولماقچى؟

شۈبھىسىزكى: بۇنداق شارائىتتا، ئەر - ئايال ئوتتۇرىسىدا چوقۇم چېدەل - ماجىرا چىقىدۇ، نەتىجىدە، ئۇلار ئاجىرىشىدۇ ياكى بەختسىز ھالدا ياشاشقا مەجبۇر بولىدۇ. چۈنكى بۇ تۇرمۇش ئۆزگەرمەيدىغان سابىت نەرسە ئۈستىگە قۇرۇلماستىن، بەلكى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان شەخسىي مەنپەئەتلەرنى ئاساس قىلغان تۇرمۇشتۇر. ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتى ئەگەر دىيانەتنى ئاساس قىلىپ دىننىڭ ئۈستىگە قۇرۇلىدىكەن، دىن - مۇسۇلمان كىشىنىڭ قەلبىدىكى ئەڭ سابىت ۋە ئەڭ كۈچلۈك نەرسىدۇر. شۇڭا مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى بارلىق نەرسىسى يوقالغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ دىنى قەتئىي يوقالمايدۇ، ئۇ مەڭگۈ قالىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ قەلبىدىكىلىرىگە ئۆزىدىن باشقىسى ئىگە بولالمايدۇ.

مەلۇمكى، مۇسۇلمان كىشى مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، ئۇ باياشاتلىق، ياخشى كۈنلەردە ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر قىلىدۇ. قاتتىقچىلىق ۋە ئېغىر كۈنلەردە ئاللاھ تائالاغا سەۋىر قىلىدۇ. رىئاللىققا ئىمانى ۋە سەۋرچانلىقى بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. ئامەت كەلگەندە بىر - بىرىگە ھاكاۋۇرلۇق قىلمايدۇ، زىيان تارتقاندا بىر - بىرىگە تاپا - تەنە قىلمايدۇ. دىيانەتنى ئاساس قىلىپ قۇرۇلغان ئائىلىدىكى ئەر - ئايال مانا مۇشۇنداق

بولدۇ. ئۇلار رىئاللىققا قانائەتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۈستىدىكى قارشى تەرەپنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى تونۇيدۇ ۋە يولىدا ئادا قىلىدۇ.

تۇرمۇش قۇرۇشتا ئەرلەرنىڭ جور تاللىشى

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇسۇلمانلار! مۇشربك ئاياللار ئىمان ئېيتىمىغىچە، ئۇلارنى نىكاھىڭلارغا ئالماڭلار. (ھۆر) مۇشربك ئايال (ھۆسنى - جامالى ۋە مېلى بىلەن) سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ، مۆمىن دىدەك ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر. مۇشربك ئەرلەر ئىمان ئېيتىمىغىچە، مۆمىن ئاياللارنى ئۇلارغا ياتلىق قىلماڭلار. ھۆر مۇشربك ئەرلەر سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ، مۆمىن قۇل ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر. ئەنە شۇلار (يەنى مۇشربك ئەر ۋە ئاياللار) سىلەرنى دوزاخقا چاقىرىدۇ. ئاللاھ ئۆز ئىرادىسى بويىچە سىلەرنى جەننەتكە ۋە مەغپىرەتكە چاقىرىدۇ.﴾ (بەقەرە سۈرىسى 221 - ئايەت)

ئىسلام دىنى نەزەرىدە، ئايال كىشىلەر سۈپەتلىنىدىغان ۋە زىننەتلىنىدىغان ئەڭ ئېسىل ۋە گۈزەل سۈپەتلەرنى ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىغا قىلغان خىتابىدا مۇنداق بايان قىلىپ كۆرسىتىدۇ: ﴿ئەگەر ئۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) سىلەرنى قويۇۋەتسە پەرۋەردىگارى (ئۇنىڭغا) سىلەرنىڭ ئورنۇڭلارغا، سىلەردىن ياخشى (ئاللاھنىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ) ئەمرىگە بويسۇنغۇچى، (ئاللاھقا ۋە پەيغەمبەرگە) ئىمان ئېيتقۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى، گۇناھلاردىن تەۋبە قىلغۇچى، ئىبادەت قىلغۇچى، روزا تۇتقۇچى چوكانلارنى ۋە قىزلارنى بېرىشى مۇمكىن.﴾ (تەھرىم سۈرىسى 5 - ئايەت)

بۇ ئايەت، خاتىرجەم، بەرىكەتلىك ۋە ئېسىل بىر ئائىلىنى تەسىس قىلىشتا ئايال كىشىدىن تەلەپ قىلىنىدىغان بارلىق ئېسىل پەزىلەت ۋە گۈزەل سۈپەتلەرنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

يۇقىرىقى سۈپەتلەرنىڭ ئەڭ بېشىدا:

1. «بويسۇنغۇچى» دېگەن سۈپەت بايان قىلىنغان، چۈنكى ئاللاھ تائالاغا ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە بويسۇنىدىغان ئايال ئېرىنىڭ خاھىشىغىمۇ چۇقۇم بويسۇنىدۇ ۋە ئۈستىدىكى ئۇنىڭ ھوقۇقىنى تونۇيدۇ.

2. «ئىمان ئېيتقۇچى» دېگەن سۈپەت بولۇپ، ئاللاھ تائالاغا ئىمانى بار ئايال كىشى ھەر قانداق ياخشى ئىشنى رىياسىز ھالدا، ئىخلاسى بىلەن قىلىدۇ. ئالدامچىلىق ۋە يالغانچىلىقلاردىن يىراق بولىدۇ. ئېرى ئۇنىڭ يېنىدا بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئېرىگە

ھەمىشە ۋاپا قىلىدۇ.

3. «تەۋبە قىلغۇچى» دېگەن سۈپەت بولۇپ، بۇرۇن قىلغان خاتالىقلىرىنى ئېتىراپ قىلىشنى بىلىدىغان ئايال كىشى ئەلۋەتتە، ئۆزىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك توغرا ئىشلىرىنى بىلىدۇ. ئېرىنى ۋە پەرزەنتلىرىنى بەختلىك قىلىشنى بىلىدۇ. ئېرىنى ۋە پەرزەنتلىرىنى بەختلىك قىلىش ئۈچۈن توغرا ئىش قىلىشقا تىرىشىدۇ.

4. «ئىبادەت قىلغۇچى» دېگەن سۈپەت بولۇپ، ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىدىغان ئايال كىشى ئەلۋەتتە، ئېرىنىڭ ھۆرمىتىنى ۋە ھەققىنى تونۇپ، قىلىشقا تېگىشلىكلىرىنى جايىدا ئورۇنلايدۇ. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ ئېرىنى ھۆرمەتلىشىنىڭ ئۆزى ئىبادەتتۇر.

5. «روزا تۇتقۇچى» دېگەن سۈپەت بولۇپ، روزا تۇتۇش بىلەن بولسۇن، مەيلى باشقا نەپلى (ئىختىيارى) ئىبادەتلەر بىلەن بولسۇن، ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىشنى خالىغان ئايال كىشى ھەر ھالدا ئېرىنىمۇ رازى قىلىشقا تىرىشىدۇ. چۈنكى ئېرىنىڭ رازىلىقى ئايالنىڭ ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىشىغا ۋاستە بولىدۇ.

يۇقىرىقى سۈپەتلەر ئىسلام نەزەرىدىكى ئەڭ ئۆلگىلىك ئايال كىشىنىڭ مىسالىدۇر. ئۆلگىلىك ئايال - ئاللاھ تائالانىڭ ئەمر-پەرمانلىرىغا مۇخالپەتچىلىك قىلىشتىن قورقىدىغان، گۈزەل ئەخلاق ۋە ئېسىل پەزىلەتلەر بىلەن زىننەتلەنگەن ئايال دېمەكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «دۇنيا مەنپەئەتتۇر، دۇنيانىڭ ئەڭ ياخشى مەنپەئەتى ئۆلگىلىك ئايال كىشىدۇر» (مۇسلىم رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇرمۇش قۇرغۇچىنىڭ ئۆز جورىسىنى قانداق تاللىشى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «كىشىلەر ئايال كىشىلەرنى تۆت نەرسىگە قاراپ تاللايدۇ، ئۇنىڭ بايلىقىغا، چىرايىغا، نەسبىگە ۋە ئۇنىڭ دىيانىتىگە. سەن ئەڭ ئاۋۋال دىيانەتلىك بولغىنىنى تاللىغىن، ئەگەر ئانداق قىلمىساڭ چوقۇم زىيان تارتىسەن» (بۇخارى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەدىستە، كىشىلەرنىڭ بىرگە تۇرمۇش قۇرماقچى بولغان ئاياللاردىن تەلەپ قىلىشىدا ئومۇم بولغان تۆت خىل سۈپەتنى بايان قىلىپ، ئاخىرىدا، دىيانەتنى ئاۋۋال تاللاڭ، ئۇنى بىرىنچى ئورۇندا قويۇشنىڭ لازىم ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ.

بەزى كىشىلەر چورىسى بولىدىغان ئايالنىڭ دىيانىتى ۋە ئەخلاقىدىن قەتئىينەزەر ھالدا، دۇنيانىڭ قاتتىقچىلىقلىرىغا تاقابىل كېلىشتە ياردەمچى بولۇپ قالار دېگەن مەقسەت بىلەن ئۇنىڭ بايلىقىنىلا كۆزلەپ ئۇنى تاللايدۇ.

بەزى كىشىلەر ئايال كىشىنىڭ مەنسبى ۋە جەمئىيەتتىكى ئورنىنى كۆزلەپ ئۇنىڭ دىيانتىدىن ۋە ئەخلاقىدىن قەتئىينەزەر ھالدا، ئۇنىڭ بىلەن تۇرمۇش قۇرىدۇ.

بەزى كىشىلەر ئەڭ ئاۋۋال، ئايال كىشىنىڭ دىيانتىنى ئاساس قىلغان ھالدا ئۇنى تاللايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋسىيەسى مانا مۇشۇ. «دىيانتەتلىك» دېگەن سۈپەت يۇقىرىقى ئۈچ سۈپەت بىلەن بىرگە تېڭىلسا تېخىمۇ ياخشى بولغىنى، ئەگەر باشقىسى بولمىسىمۇ، دىيانتەت ئۆزى يالغۇزلا يۇقىرىقى سۈپەتلەرنىڭ ھەممىسىدىن ئېشىپ چۈشىدۇ، ئەلۋەتتە.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى ئايال كىشىنىڭ دىيانتىدىن خەۋەرسىز ھالدا، ئۇنىڭ ئىقتىسادىغا ياكى گۈزەللىكىگە ياكى نەسبىگە ياكى جەمئىيەتتىكى ئابرويىغا بېرىلىپلا، ئۇنىڭ بىلەن تۇرمۇش قۇرۇشنىڭ پالاكتىدىن ئاگاھلاندىرۇپ مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئايال كىشىنى ئۇنىڭ ئابرويىنى كۆزلەپ تاللايدىكەن، ئۇ خورلۇقتىن باشقا نەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ. كىمكى ئۇنى، ئۇنىڭ ئىقتىسادىنى كۆزلەپ تاللايدىكەن، ئۇ پېقىرلىقتىن باشقىسىغا ئېرىشەلمەيدۇ. كىمكى ئۇنىڭ نەسبىنى كۆزلەپ تاللايدىكەن، ئۇ پەقەت رەزىللىكتىن باشقىسىغا ئېرىشەلمەيدۇ. كىمكى ئايال كىشىنى، كۆزىنى نامەھرەمگە تىكىلىپ قاراشتىن، ئەۋرىتىنى ھارامدىن ساقلاشنى مەقسەت قىلغان ھالدا، ئۇنىڭ دىيانتىنى دەپ ئالىدىكەن، ئاللاھ ھەر ئىككىسىگە بەرىكەت ئاتا قىلىدۇ» (تەبەرائىي رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئايال كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ چىرايىنىلا كۆزلەپ ئالماڭلار. ئۇلارنىڭ گۈزەللىكى، ئۇلارنىڭ سىلەرنى كۆزىگە ئىلماسلىقىغا سەۋەب بولىشى مۇمكىن. ئۇلارنى، ئۇلارنىڭ بايلىقىنى كۆزلەپ ئالماڭلار، بايلىقى ئۇلارنى ھەددىدىن ئاشۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن. لېكىن ئۇلارنى دىيانتىنى كۆزلەپ ئېلىڭلار. دىيانتەتلىك بولغان، قارا تەنلىك دىدەك، دىيانتى بولمىغان ھۆر گۈزەلدىن ئەلۋەتتە ئەۋزەلدۇر». (ئىبن ماجە رىۋايىتى)

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئاياللارنىڭ گۈزەللىكىدىن، بايلىقىدىن ۋە ئابرويىدىن پايدىلىنىشىدىن توسمايدۇ، بەلكى ئۇلارنى بەزى ئاياللاردىكى ئاقىۋەتسىز، ۋاقىتلىق گۈزەللىككە، مال - دۇنياغا ۋە ئابرويىغا قىزىقىپ كېتىپ، ئۇلارنىڭ دىيانتىنىڭ قانداق بولۇشىغا قارىماي، ئۇلار بىلەن تۇرمۇش قۇرۇش ئارقىلىق، ئۆزلىرىنى ۋاقىتلىق مەنپەئەتلەرنىڭ ئەسىرىگە ئايلاندۇرۇپ قويماستىكى، بەلكى ئەڭ ئاساسلىق ھەم مەڭگۈلۈك بولغان دىيانتەتنى كۆزدە تۇتقان ھالدا، ئۆزلىرىنى ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتلەردىن يۇقىرى سەۋىيەگە كۆتۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ.

ئەمەلىيەتتە، ئايال كىشىنىڭ ئىقتىسادىنى ياكى گۈزەللىكىنى ياكى جەمئىيەتتىكى ئابرويىنىلا كۆزلەپ، ئۇنىڭ دىيانتىنىڭ قانداق بۇلۇشىغا قارىماستىن، قۇرۇلغان تۇرمۇش كىشىنى داۋامسىز، ۋاقىتلىق نەرسىلەرگە قۇل قىلغان بولىدۇ. بۇنداق كىشى ئۆزىنىڭ سائادىتىنى ۋە خاتىرجەملىكىنى ۋاقىتلىق لەززەتلەر ئارىسىدا ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان ھاۋايى – ھەۋەسلەرنىڭ سىرتىمىسىغا ئاسقان بولىدۇ. تۇرمۇشتا ئۇ ھەرگىزمۇ خاتىرجەملىك ھېس قىلالمايدۇ. چۈنكى، دىيانتسىز گۈزەل ئايال مەغرۇر ۋە ھاكاۋۇر كېلىدۇ. دىيانتسىز باي ئايال ھەددىنى بىلمەيدىغان، چوڭچى كېلىدۇ. دىيانتسىز ئالىي نەسەبلىك ۋە ئابرويۇق ئايال مۇتەكەببىر كېلىدۇ. ئەمما دىيانتلىك ئايال كىشى كەمتەر، ئىتائەتچان، ئېسىل، ئەخلاقلۇق، سەۋر – تاقەتلىك كېلىدۇ. ئەگەر ئۇ، گۈزەل جامالغا، بايلىققا، ئابرويغا ئىگە ئايال بولغان تەقدىردىمۇ، ئۆزى دىيانتلىك بولغاچقا، ئۆز ھەددىنى بىلىدىغان، ھەمىشە بىر خىل تۇرىدىغان، ئېسىل، پەزىلەتلىك كېلىدۇ. شۇڭا دىيانت يۇقىرىقى ئۈچ خىل سۈپەتنى بېسىپ چۈشىدۇ.

11- ئەسىردە ئۆتكەن مەشھۇر دانىشمەن ۋە ئۇلۇغ پەيلاسوپ يۇسۇپ خاس ھاجىپ دۇنياغا داڭلىق ئەسىرى «قۇتادغۇ بىلىك» تە مۇنداق دەپ يازغانىكەن:

دېسە كىم ئۆيلىنەي، ئەي ئەرلەر بېشى،
ئالار شۇ تۆت خىلدىن بىرىنى ئۇ كىشى،
بىرى باي خوتۇنى ئالماق ئىستەر،
ئۇ بىرسى چىرايلىق ئۈچۈن كۆز تىكەر،
يەنە بىرسى ئېسىل نەسەبلىك تىلەر،
ئۇلۇغلۇق ئېتىغا قۇۋانىپ يۈرەر.
بىرسى ئىستەر نەپىس تەقۋادارنى،
ئۇنى تاپسا باغلار ئاڭا كارنى،
بۇلارنىڭ ئۆيىدىننى ئېيتاي مەن ساڭا،
ئالۇر بولساڭ قۇلاق سال ماڭا،
ئايبا باي خوتۇنغا ئىنتىلگۈچى جان،
ئەسىر بولما ئاڭا ئى ئالىم ئىنسان،

گۈزەلنى تىلەگەن ئى ئەر ياخشىسى،
ئۇنى ئالساڭ ياغار ئەلنىڭ كۈلكىسى.
ئەي ئەسلى بۇيۇككە ئىنتىلگۇچى سەن،
ئۆمرۇڭنى خار ئەتمە بۇنىڭ بىلەن.
ئېرىغ تەقۋا بولسا ئۇ، ئېسىل بولۇر،
قالغان ئۈچ نەرسىمۇ ئۇندا تېپىلۇر.
ھېكىم سەن بىر تەقۋا خوتۇن ئىستىگىل،
ئۇ بولسا، بولۇر بۇ تۆت شەرتىمۇ بىل.

يۇسۇپ خاس ھاجىپمۇ يۇقىرىقى بېيىتلەردا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ توغرىدا ئېيتقان ھەدىسلىرىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ بۇ توغرىدىكى پىرىنسىپى كۈندىن كۈنگە ئىنسانلارنىڭ نەزەردە ھەقىقەتكە ئايلانماقتا. جەمئىيىتىمىز ۋە پۈتۈن ئىنسانلار جەمئىيىتىدە تەكرارلىنىپ كەلگەن تەجرىبىلەر، بۇ پىرىنسىپنىڭ ئىنتايىن توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ كەلمەكتە.

ئىسلام نەزەردىكى ئۆلگىلىك ئايالنىڭ سۈرىتىنى تۆۋەندىكى ھەدىستىن كۆرىمىز:
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قانداق ئايال كىشى ئەڭ ئۆلگىلىك ياخشى ئايال كىشى سانىلىدۇ؟ دېگەن سوئالغا مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن: «ئېرى ئۇنىڭ چىرايىغا قارىسا ئۇنى مەمنۇن قىلالايدىغان، ئۇنى بىرەر ئىشقا بۇيرىسا ئورۇنلايدىغان، ئۆزى ياقىتۇرمايدىغان ئىشتىمۇ ئېرىنىڭ ھۆرمىتىنى قىلغانلىقتىن ئۇنىڭ بىلەن قارىشلاشمايدىغان، ئېرىنىڭ ئاماننىنى ھەر ھالەتتە ساقلىيالايدىغان ئايال، ئەڭ ئۆلگىلىك ياخشى ئايال» (نەسائى رىۋايىتى)

ئىمام غازالى «دىنىي ئىلىملەرنى راۋاجلاندۇرۇش» ناملىق ئەسىرىدە، ئەسما ئىسىملىك بىر ئايالنىڭ، قىزىنىڭ توي كۈنىدە ئۇنىڭغا قىلغان نەسىھەتلىرىنى بايان قىلىدۇ. ئەسما قىزىغا مۇنداق دېگەن: «ئەي قىزىم! سەن ئۆسۈپ يېتىلگەن ئۆۋايدىن ئايرىلىپ، ساڭا تونۇشلۇق بولمىغان ئۆيگە ۋە سەن بىرگە بولۇپ كۆرمىگەن دوستىڭ يېنىغا كېتىپ بارسەن!

سەن ئۇنىڭغا زېمىن بولساڭ، ئۇ ساڭا ئاسمان بولىدۇ. سەن ئۇنىڭغا بىسات بولساڭ، ئۇ ساڭا تۇۋرۇك بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ نەرسە سورىما، ئۇ سەندىن زىرىكىپ قالىدۇ.

ئۇنىڭدىن ئۇزاقلاشما، ئۇ سېنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ. ئەگەر ئۇ ساڭا يېقىنلاشسا، سەنمۇ ئۇنىڭغا يېقىنلاشقىن. ئەگەر ئۇ سەندىن ئۇزاقلاشسا، سەنمۇ ئۇنىڭدىن ئۇزاقلاشقىن. ئۇنىڭ نومۇسىنى ۋە ئىپتىتىنى ساقلىغىن. ئۇ سەندىن پەقەت خوشپۇراقنىلا پۇرسۇن. ئۇ سەندىن پەقەت گۈزەل سۆزنىلا ئاڭلىسۇن. ئۇ سەندىن پەقەت گۈزەللىكىنىلا كۆرسۇن» («دىنىي ئىلىملەرنى راۋاجلاندۇرۇش» 4 - جىلد 163 - بەت)

تۇرمۇش قۇرۇشتا ئاياللارنىڭ جور تاللىشى

ئىسلام نەزەرىدىكى ياخشى ئەر كىشى - ئۇنىڭدا پۈتۈن ئىنسانلىق پەزىلەتلەر ۋە ئەركىن خىسلەتلەر مۇجەسسەملەنگەن، ھاياتلىققا توغرا مۇئامىلە قىلىدىغان، دىيانەتلىك، راستچىل ئەر كىشىدۇر.

ئەر كىشى قانچىلىك باي بولۇپ كەتسۇن ياكى چوڭ مەنەسەبلىك بولسۇن، دىيانەتتىن ۋە گۈزەل ئەخلاقىدىن خالىي بولىدىكەن، ئۇ، ئىسلام نەزەرىدىكى ياخشى ئەر كىشى سانالمايدۇ.

ئۆيلەنمەكچى بولغان قىز - چوكانلار ئەگەر تۇرمۇشتا بەختلىك بۇلاي دېسە، ئەڭ ئاۋۋال ئىسلام نەزەرىدىكى ياخشى ئەرنى تاللىشى، شۇنىڭدەك دىيانەتسىز ئەرلەرنىڭ سىرتقى قىياپىتىگە، مال دۇنياسىغا، يۈز - ئابروىغا، ئالىي مەنەسبىگە ئالدىنقى كەتمەسلىكى لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلام نەزەرىدىكى ياخشى ئەرنىڭ خىسلەتلىرىنى ئىخچاملىغان ۋە ئۇنى دىن بىلەن ئېسىل ئەخلاقىدىن ئىبارەت ئىككى نەرسىگە مەركەزلەشتۈرگەن ھالدا مۇنداق دەيدۇ: «دىنى بىلەن ئەخلاقى سىلەرنى رازى قىلىدىغان، قانداقلا بىر كىشى سىلەردىن قىز سوراپ كەلسە، ئۇلارنى تىز ئۆيلەندۈرۈڭلار! ئەگەر ئۇنداق قىلمىغاندا، يەر يۈزىدە چوڭ بۇزۇقچىلىقنى تېرىغان بولسىلەر»، ساھابىلار - يا رەسۇلۇللاھ! ئەگەر ئۇنىڭدا (يەنى پىقىرلىك ياكى تېڭى پەسلىك) بولسىچۇ؟ - دېيىشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «دىنى ۋە ئەخلاقى سىلەرنى رازى قىلىدىغان، قانداقلا بىر كىشى سىلەردىن قىز سوراپ كەلسە، ئۇلارنى تىز ئۆيلەندۈرۈڭلار» دېگەن ئىبارىنى ئۈچ قېتىم تەكرارلايدۇ. (تىرمىزىي رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەينەپ زەبىيەللاھۇ ئەنھانى زەيد ئىبنى ھارىسەگە ياتلىق قىلماقچى بولغاندا، زەينەپ ئېسىل نەسەبلىك بولغىنىنىڭ ئۈستىگە، گۈزەل جامالغا ئىگە ئايال بولغاچقا، زەينەپ ۋە ئۇنىڭ تۇغقانلىرى زەيدنى ياقىتۇرمىغان پۇرۇتسىيىدە بولىدۇ. شۇۋاقتتا، ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن مۇنۇ ئايەت چۈشىدۇ: «ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىرەر ئىشتا ھۆكۈم چىقارغاندا، ئەر - ئايال مۇمىنلەرنىڭ ئۆز ئىشىدا ئىختىيارلىقى بولمايدۇ

(يەنى ھېچ ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا مۇخالپەتچىلىك قىلىشىغا بولمايدۇ) كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئاسىيلىق قىلىدىكەن، ھەقىقەتەن ئۇ ئويۇنچۇق ئۇزغان بولىدۇ» (ئەھزاب سۈرىسى 36 - ئايەت)

مانا بۇ ئىسلام دىنىنىڭ، ئىنسانلارنىڭ ئۆزئارا بىر - بىرىدىن ئارتۇق بولۇشىنىڭ مىقياسى تەقۋالىق ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى پرىنسىپنى ئېلان قىلىپ، ئۇنى ئەمەلىيەتتە تەتبىق قىلغانلىقىنىڭ بىر نەمۇنىسىدۇر. ئىسلام دىنى كىشىلەر ئارىسىدىكى ئۆزئارا ئارتۇقچىلىقنىڭ مىقياسىنى ۋىجداننى ئىدارە قىلىدىغان، ھاياتلىققا سادىق نەزەر بىلەن قاراپ، ئۇنىڭغا توغرا مۇئامىلە قىلىدىغان، ئېسىل پرىنسىپلارغا باغلىق قىلدى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىنسانلار بىز ھەقىقەتەن سىلەرنى بىر ئەر بىلەن بىر ئايالدىن (يەنى ئادەم بىلەن ھەۋۋادىن ئىبارەت) بىر ئاتا - ئانىدىن ياراتتۇق. ئۆز ئارا تۇنۇشۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەرنى نۇرغۇن مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلدۇق. ھەقىقەتەن ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر (يەنى كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىدىن ئارتۇق بولۇشى نەسەپ بىلەن ئەمەس، بەلكى تەقۋالىق بىلەن بولىدۇ) ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر. ھەممىدىن خەۋەرداردۇر» (ھوجۇرات سۈرىسى 13 - ئايەت)

چۈنكى، دىيانەتلىك كىشى ئۈستىدىكى ئايالغا مۇناسىۋەتلىك ھەق - ھوقۇقلارنى تونۇيدۇ. ئايالنى ياقتۇرغاندا ھۆرمىتىنى قىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئاچچىقلاپ قالغاندا زۇلۇم قىلمايدۇ، ئايالى ئەگەر ئاجرىشىشنى تەلەپ قىلسا، ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزمەستىن ئايرىلىدۇ. چۈنكى، تەقۋا كىشى دېگەن ئاللاھ تائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا ئاسىيلىق قىلىشتىن قورقۇدىغان كىشى دېگەنلىكتۇر.

مۇھەببەت

مۇھەببەت - قەلبىنىڭ مەھبۇبى تەرەپكە بولغان مايىللىقى دېمەكتۇر. مۇھەببەت پەقەت قەلبتە بولىدۇ. ئەر - ئاياللىق ھاياتى پەقەت ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىگە بولغان چىن مۇھەببىتى بولغاندىلا بەختلىك ۋە سائادەتلىك بولالايدۇ. ئەر - ئاياللىق ھاياتتا ئورتاق مۇھەببەت ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك نەرسىدۇر. مۇھەببەت ئەسلىدە، ھەر كىشى ئۇنىڭدىن بەھاجەت بولالمايدىغان پاكىز، ئېسىل بىر ئەنئەنىدۇر. ئەمما - ئەپسۇسلىنارلىقى - كۈنۈمىزدە، مۇھەببەت سۆزى كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ قوللىرىغا چىرايلىق ئاڭلانمايدۇ. ئۇلار مۇھەببەت دېسە، ئۇنى بىر گۇناھ ئىش دەپ ھېسابلايدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا، پاك مۇھەببەت - بەخت - سائادەتنىڭ ئاچقۇچىدۇر. كىشىلەرنىڭ

مۇھەببەت سۆزىنى بىر خىل گۇناھ - مەسسىيەت دېگەن قاراش بىلەن چۈشىنىپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇكى، زامانىمىزدىكى بىر قىسىم كىشىلەر مۇھەببەت شۇئارى ئاستىدا ئۆزىنىڭ ئايالى بولمىغان يات ئاياللار بىلەن يولسىز ئالاقە قىلىشىدۇ - ئۇلار بىلەن بىرگە تىياتىرغا بېرىشىدۇ، بىرگە تانسا ئوينىيدۇ، ھاراق - شاراپ سورۇنلىرىغا بىرگە بېرىشىدۇ، بەزىلەر ئىش ئورۇنلىرىدا خىزمەت باھانىسى بىلەن يات ئاياللار بىلەن يولسىز ئالاقە باغلىشىدۇ، يۇقىرىقى يولسىز مۇناسىۋەتلەر تەرەققى قىلىپ، ھەتتا پاهىشە ئىشلارنى قىلىشىدۇ.

دېمەك: بەزى كىشىلەر پۈتۈن بۇزۇقچىلىقلارنى مۇھەببەت شۇئارى ئاستىدا قىلىشىدۇ. بۇ خىل بۇزۇقچىلىقلارنى كۆرگەن خەلق مۇھەببەت دېگەن شۇنداق بولىدىكەن دەپ چۈشىنىپ، مۇھەببەت سۆزىنى يامان كۆرىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىدىغان بولۇپ قالغان.

ھەقىقىي پاك مۇھەببەت ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىدىغان رەزىل نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇنى يولىدا قوللانسا ئېسىل ئەنئەندۇر. ئەمما بەزى كىشىلەرنىڭ مۇھەببەت شۇئارى ئاستىدا قىلىۋاتقان بۇ يولسىزلىقلىرى ھەرگىزمۇ مۇھەببەت دېيىلمەيدۇ. بەلكى بۇنداق ئىشلار ئالدامچىلىق ۋە ئەدەپسىزلىكتۇر.

پاك مۇھەببەت - قەلبىنى گۈللەندۈرىدۇ. كىشى بىرسىگە كۆڭلىنىڭ مايىل بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. بەلكى مۇھەببەتنى يامان يولغا قوللىنىپ، يولسىزلىق قىلغانلىقى ئۈچۈنلا جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. ئىنساننىڭ قەلبى ئاللاھ تائالانىڭ ئىدارە قىلىشىدا بولىدۇ. شۇڭا ئۇ، قەلبىگە چۈشۈپ قالغان نەرسىلەردىن جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. ئەمما سەۋەبلەر ئارقىلىق جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. سەۋەبلەر قايسى دېگەندە، ئۇلار: ئۆزىنىڭ ئايالى بولمىغان بىرسىگە، ئۇنىڭدىن ھۇزۇرلىنىش نىيىتى بىلەن تىكىلىپ قاراش، ھېچبىر زۆرۈرىيەتسىز ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈش ۋە ئۇنىڭ بىلەن زورغا پاراڭلىشىش قاتارلىق ئىشلاردۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئاندا مۇسۇلمانلارنى يات ئاياللارغا تىكىلىپ قارماسلىققا بۇيرۇيدۇ.

ئەڭ غەلبىلىك مۇھەببەت توپىدىن كېيىن ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان مۇھەببەتتۇر. ئەمما تېخى ئۆيلەنمەستىن ۋايىغا يەتكەن مۇھەببەت گارانىسىز (كاپالەتسىز) مۇھەببەت بولۇپ، بۇنداق مۇھەببەت كۆپ ھاللاردا قىز - ئوغۇل ھەر ئىككىسىگە پۇشايمان ۋە شاقاۋەت ئېلىپ كېلىدۇ. چۈنكى مۇھەببەت گىرداۋىغا چۈشۈپ قالغانلارنىڭ ئۆز قىسمى ئارمانلىرىغا ئېرىشەلمىسۇ، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ، ھاياتىنى بەختسىزلىككە دۇچار قىلىدۇ. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى،

ئىنسان ئۆزىنىڭ قەلبىگە بىرسىنىڭ ئىشقىنى سېلىپ قويدىغان پۈتۈن سەۋەبلەردىن يىراق تۇرۇشى ۋە ئۆز كۆڭلىگە ئۆزى ئىگە بولۇشى زۆرۈردۇر. چۈنكى كۆڭۈل دېگەن ئىنساندىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسە، ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلىماستىن، ئۇنى خالىغان يەرگە بېرىپ قويماسلىق لازىم. ئۇنىڭ پالاكتىدىن قۇتۇلۇش ئىنتايىن قىيىندۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئىككى مەھبۇب ئۈچۈن نىكاھتىن ياخشى نەرسە يوقتۇر»، (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

مۇھەببەتنىڭ غايىسى ھەر ئىككىسىنىڭ بىرگە تۇرمۇش قۇرۇشى بولۇپ، ئەمەلىيەتتە تۇرمۇش قۇرالمىغان مۇھەببەت مۇرادىغا يەتكەن غەلبىلىك مۇھەببەتتۇر.

مۇھەببەتنىڭ غايىسى بىر - بىرىنى ۋاقىتلىق ئالداپ كۆڭۈل ئېچىشتىنلا ئىبارەت بولسا، بۇ، مۇھەببەت ئەمەس، بەلكى ئالدامچىلىق ۋە رەزىلىكتۇر. مۇھەببەتنىڭ غايىسى ھەر ئىككىسىنىڭ تۇرمۇش قۇرۇشىنى ئاساس قىلىپ، ئەمەلىيەتتە تۇرمۇش قۇرالمىغان مۇھەببەت باشلىنىشى غەلبە، ئاخىرى مەغلۇبىيەت بىلەن ئاياقلاشقان ئاۋارىچىلىقتۇر.

ئىشقى

ئىشقى - قەلبنىڭ مەشۇق تەرەپكە بولغان چوڭقۇر مايىللىقى بولۇپ، ئۇ، مۇھەببەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىدۇر. ئىشقىمۇ - مۇھەببەتكە ئوخشاش - ئىپەت بىلەنمۇ بولىدۇ، ئەگەر ئۇنى يولدا ئىشلەتمەسە يولسىزلىق بىلەنمۇ بولىدۇ. ئەمما ئىپەتلىك ئاشىق ئەگەر مۇرادىغا يېتەلمەي ئۆلۈك كەتسە، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىپىتى تۈپەيلىدىن ئۇنىڭغا ساۋاپ بېرىدۇ.

ھەدىسلەردە، كىشىنىڭ قەلبى ئىختىيارسىز بىرسىگە مايىل بولۇپ قېلىپ، ئۇنى ئىزھار قىلىشقا پىتىنالمىي، ئۆزىنى ھارامدىن ساقلاپ، سەۋرە قىلىپ، شۇ ئىشقى يولىدا ئۆلۈپ كەتسە، ئۇ كىشى شېھىتلارنىڭ قاتارىدا ئەجرى - ساۋاپ بىرىلىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. چۈنكى ئەڭ چوڭ جىھاد نەپسى شەيتان بىلەن قىلغان جىھادتۇر. نەپسى شەيتاننىڭ ھاۋايى - ھەۋسىگە بىرىلمەستىن، ئىرادىسىدە چىڭ تۇرۇپ ئىپىتى بىلەن ئۆلگەن كىشىنىڭ شېھىدلار قاتارىدىن سانىلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئىش ئەمەس.

كۈنلەش

كۈنلەش - بىراۋنىڭ ھەقىقەگە باشقىلارنىڭ شىپىرىك بولۇۋېلىشىدىن قىزغىنىشى دېمەكتۇر. بۇ مەنىدىكى كۈنلەش مۇھەببەتنىڭ نەتىجىلىرىدىن سانىلىدۇ. كۈنلەش ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ ئۆتتۈرىسىدا بولىدۇ. ئايال كىشى ئېرىنىڭ باشقا ئاياللار بىلەن بىنورمال

ئالاقە باغلىشىنى ياقىتۇرمايدۇ. ئۈستىگە باشقا خوتۇن ئېلىشىغا قارشى تۇرىدۇ. بۇ ئاياللارنىڭ خاراكتېرى بولۇپ، يامان كۆرىلىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ ھەققىدۇر. ئەر كىشىمۇ ئايالنىڭ ئىككىنچى شەخس بىلەن بىنورمال مۇناسىۋەتتە بولۇشىغا ۋە ئالاقە باغلىشىغا قارشى تۇرىدۇ.

ئەر كىشىنىڭ ئايالنى باشقا ئەرلەر (ئۆزىنىڭ ۋە ئايالنىڭ بۇ ئايال بىلەن نىكاھتا باغلىنالمىدىغان تۇغقانلىرىدىن باشقا يات ئەرلەر) بىلەن بىنورمال ئارىلىشىشتىن، يولسىز مۇناسىۋەت باغلاشتىن مەنى قىلىشى، ھەتتا ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭ يامان نىيەت بىلەن سۆز قىلىشىدىن قىزغىنىشى ئىسلام شەرىئىتىدە تەلەپ قىلىنغان زۆرۈرىيەتتۇر. غۇرۇرلۇق، دىيانەتلىك ۋە ۋىجدانلىق ئادەم ئۆزىنىڭ خوتۇن - قىزلىرىنىڭ يات ئەرلەر بىلەن يولسىز ئارىلىشىشىنى ۋە ئۇلار بىلەن بىنورمال چاقچاقلىشىشىنى قەتئىي ياقىتۇرمايدۇ. بۇ ئىشلارغا ئۇلار جېنى بىلەن قارشى تۇرىدۇ. مانا بۇ ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ئالاھىدىلىكىدۇر.

ئەپسۇسكى، كۈنىمىزدە خوتۇن - قىزلىرىنى باشقىلارنىڭ يامان نىيەتلىك كۆزلىرىدىن مۇھاپىزەت قىلىدىغان ۋە ئۇلارنى يات ئەرلەرگە ئارىلاشتۇرمايدىغان، ئائىلىسىنىڭ ئابرويىنى ۋە نومۇسىنى ساقلاشقا تىرىشىدىغان، غۇرۇرلۇق كىشىلەر «مۇتەئەسسەب»، «قىزغانچۇق» دەپ ئاتىلىپ قالماقتا. چۈنكى زامانىمىزدىكى كۆپ كىشىلەر «شەرمى - ھاي»، «ئەدەپ» ۋە «نومۇس» دېگەنلەرنى لۇغەتلىرىدىن ئۆچۈرۈپ تاشلىغان رەزىل ياۋرۇپالىقلارنىڭ نىجىس ئادەتلىرىگە ۋە ئەدەپسىز مەدەنىيىتىگە ئەسىر بولۇپ قالغاچقا، ياۋرۇپا جەمئىيىتىنى ئۇلار ئۆزلىرى ئۈچۈن ئۆلگە قىلىۋالغان. يەنە بىر تەرەپتىن دىن دۈشمەنلىرىنىڭ دىنىي ئەنئەنىلەرگە قىلىپ كەلگەن ھۇجۇملىرى تۈپەيلىدىن كىشىلەر ئىلاھىي تەلىماتلاردىن ئوزاقلىشىپ قالغان. بۇ سەۋەبتىن ئۇلار ئۆزلىرى مۇسۇلمان بولۇپ تۇرۇپ، دىنىمىزدىكى گۈزەل ئەخلاقلىرىنى كەمستىدىغان، يامان ئىشلارغا كۆز يۇمىدىغان بولۇپ قالغان. بۇلار كۈنىمىزدە مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىر مۇسەبەتلەردىن بىرىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خوتۇن - قىزلىرىنى يات ئەرلەر بىلەن يولسىز ئارىلىشىشتىن توسمايدىغان، ئۇلارنىڭ ئىپەت - نومۇسلىرىنى قوغدىمايدىغان ئادەمنى «دەييۇس» دەپ ئاتىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئۈچ خىل ئادەم جەننەتكە كىرمەيدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى، ھاراقىتىنى باش ئالمايدىغان ئادەم. يەنە بىرى، ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقان ئادەم. يەنە بىرى، دەييۇس ئادەم»

ئىسلام دىنىدىكى كۈنلەشنىڭ مەنىسى

ئۆزىنىڭ خوتۇن - قىزلىرىنى يات ئەرلەرنىڭ يامان نىيەتلىك تەمەلىرىدىن مۇھاپىزەت قىلىش، ئۇلارغا يولسىز ئارىلىشىشتىن توسۇش ئىسلام دىنى نەزەرىدە ۋە مىللىي ئەنئەنىمىزدە گۈزەل ئەخلاقلاردىن سانىلىدۇ. مانابۇ ئەقىل بىلەن دىننىڭ بىردەك تەلۈپدۇر. ئەمما ئۆزلىرىنى مەدەنىيەتلىك ۋە بىلىملىك دەپ سانىدىغان بەزى ئەبگالار بۇ گۈزەل ئەخلاقنى خاتا چۈشىنىپ، مەدەنىيەتلىك بولۇشقا ۋە ئىنسانىيەتچىلىككە زىت كېلىدىغان «قالاقلىق»، «قىزغانچۇقلۇق»، «مۇتەئەسسەبلىك» دەپ چۈشىنىدۇ. مۇنداق چۈشەنچىدىكى ئىنسانلار بىر تەرەپتىن دىن دۈشمەنلىرىنىڭ ئۆز دۇرغۇچى تەشۋىقاتلىرىغا ئالدىنىپ كېتىپ، ئەقىللىرىنى بولغىغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن ياۋروپالىقلارنىڭ رەزىل ئەخلاقىدىن تەسىرات ئالغان ئىنسانلاردۇر. چۈنكى ياۋروپالىقلار ھېچبىر ۋاقىت ئىپپەت بىلەن نومۇسنى قەدىرلىگەن ئەمەس. ئۇلارنىڭ لۇغىتىدىمۇ «قىزلارنىڭ نومۇسى» نى ئىپادىلەيدىغان بىرەر سۆزۈمۇ يوقتۇر. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىسا ئۇلار مەسخىرە قىلىشىدۇ. ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىشىدىكى ساپ تەبىئىتىنى يوقاتمىغان ئىنسانلاردا ئىپپەت - نومۇس ۋە خوتۇن - قىزلىرىنى يۇللۇق ھالدا كۈنلەش خىسلىتى بولىدۇ. ئىسلام دىنى ئۆزلىرىنىڭ ئىپپەت - نومۇسلىرىنى قوغداش يولىدا ئۆلگەنلەرنى شېھىتلەرنىڭ قاتارىدىن سانىدۇ. مانا بۇ - ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرنىڭ ئىپپەت - نومۇسلىرىنى نەقەدەر قەدىرلەيدىغانلىقىنىڭ بىر ئىپادىسى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى دىننى قوغداش يولىدا ئۆلىدىكەن، ئۇ شېھىتتۇر. كىمكى مال - مۈلكىنى قوغداش يولىدا ئۆلىدىكەن، ئۇ شېھىتتۇر. كىمكى ئۆز ئەھلىنىڭ نومۇسنى قوغداش يولىدا ئۆلىدىكەن، ئۇ شېھىتتۇر». (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

جەمئىيىتىمىزدىكى بەزى كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ بېپەرۋالىقى ياكى بۇ ھەقتىكى شەرىئەت ھۆكۈمىنى بىلمىگەنلىكى تۈپەيلى، ئاياللىرىنى كۈنلەشتە سەل قارىسا، بەزىلەر شەرىئەت ھۆكۈمىنى سۈبېستېمال قىلىپ، كۈنلەشتە ھەددىدىن ئاشۇرۇپ، ئاياللىرىغا ئاساسسىز تۆھمەت قىلىدىغان، ھەمىشە ئۇلاردىن يامان گۇمان قىلىدىغان دەرىجىگە يېتىپ قالغان. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى توغرا ئەمەس. ھەر ئىشنىڭ نورمال بولغىنى توغرا بولغىنىغا ئوخشاش، كۈنلەشتىمۇ، ئۇنىڭ ئۆز چەكلىمىسىدىن ھالقىپ كەتمەسلىك كېرەك.

ئاياللارنى كۈنلەش دېگەننى كۆپ كىشىلەر ئاياللاردىن ھەمىشە شەكلىنىش، يامان گۇمان قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن جاسۇسلىق قىلىش دەپ چۈشەنسە كېرەك، شۇڭا ئۇلار ھەدەپ ئاياللىرىنى ئاساسسىز ھالدا، قارىلاشقا ئالدىرايدۇ. مۇنداق كۈنلەش

مۇھەببەتنىڭ دۈشمىنىدۇر. چۈنكى كۈنلەشنىڭ مەنىسى - بىز يۇقىرىدا بايان قىلغاندەك - خوتۇن - قىزلىرىنى يامان نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ تەمەلىرىدىن مۇھاپىزەت قىلىش، ھەرقانداق يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ مۇقەددىمىلىرىدىن ۋە شۇبھىلىك ئىشلاردىن ئۇلارنى يىراق تۇتۇش دېگەنلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆۋەندىكى ھەدىسىدە كۈنلەشنىڭ چەك - چېگرىسىنى بايان قىلىدۇ: «كۈنلەشتىن ئاللاھ ياقىتۇرىدىغان كۈنلەشمۇ، ئاللاھ يامان كۆرىدىغان كۈنلەشمۇ بار، ئاللاھ ياقىتۇرىدىغان كۈنلەش - ئۆز ئەھلىنى ياخشى مۇھاپىزەت قىلىپ، ئۇلاردىن ئاساسسىزھالدا، يامان گۇمان قىلماسلىق؛ ئاللاھ يامان كۆرىدىغان كۈنلەش بولسا، ئۆز ئەھلىنى ياخشى مۇھاپىزەت قىلماستىن، ئۇلارنى دەلىلسىز قارىلاشتۇر» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئالدىنغان ئىشەنچ

بىز موسۇلمانلار كېيىنكى دەۋرلەردە، ئۆزىمىزنى ئالداپ كەلگەن يالغان ئىشەنچلەرنىڭ بىرى، خوتۇن - قىزلىرىمىزنىڭ ئىپپەت - نومۇسلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىشتا بېپەرۋالىق قىلىش، بۇنداق بېپەرۋالىقتىن يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ كەلمەسلىكىگە ئىشىنىپ كېتىش بولدى. بۇ پەقەت، ئىماننىڭ ئاجىزلاشقانلىقى، ۋىجداننىڭ غەپلەت ئىچىدە كىرلەنگەنلىكىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، ھېچقانداق كىشى خاتالىقلاردىن خالىي بۇلالمايدۇ. كىشى پەقەت يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ مۇقەددىمىلىرىدىن ساقلىنىش ئارقىلىقلا خاتالىقلاردىن ساقلىنالايدۇ. ئايال كىشى ھەرقانچە ئىرادىلىك، دىيانەتلىك، جورىسىگە سادىق بۇلۇپ كەتكەندىمۇ، ئۇلار ھېچ ۋاقىت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىدىن ئېشىپ كېتەلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئانىلىرى، ئەخلاق ۋە پەزىلەتلەردە ئەڭ ياخشى ئۆلگىلەردۇر. شۇنىڭلىق بىلەنمۇ، ئاللاھ ئۇلارغا مۇنۇ تەۋسىيەلەرنى قىلغان: ﴿ئى پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرى! سىلەر باشقا ئاياللارنىڭ ھېچ بىرىگە ئوخشىمايسىلەر، سىلەر (يات ئەرلەرگە) سۆز قىلغاندا نازاكەت بىلەن سۆز قىلماڭلار. (نازاكەت بىلەن سۆز قىلساڭلار) دىلىدا نىفاق (يامان نىيەت) بار ئادەم (سىلەرگە قارىتا) تەمەدە بولۇپ قالىدۇ. (گۇماندىن خالىي) ياخشى سۆز قىلىڭلار.﴾ (ئەھزاب سۈرىسى 32- ئايەت)

ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىرنەسە سوراپ (ئالماقچى) بولساڭلار، پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار، بۇنداق قىلىش سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارنىمۇ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىمۇ پاك تۇتىدۇ، سىلەرنىڭ رەسۇلۇللاھنى رەنجىتىپ قويۇشۇڭلار دۇرۇس ئەمەس﴾. (ئەھزاب سۈرىسى 53- ئايەت)

كىتابخانلارنىڭ چۈشىنىشىگە ئانچە يىراق ئەمەسكى، يۇقىرىقى ئايەتلەردە خىتاب قىلىنغان كىشىلەر يەر يۈزىدىكى ئەڭ تەقۋا، ئەڭ ئەخلاقلىق زاتلار بولغان ساھابىلەر (پەيغەمبەرنىڭ زامانىدىكى ئۇنىڭ بىلەن بىر سەپتە بولغان ئۆلگىلىك مۇسۇلمانلار) دۇر. ئۇلار مۇئامىلە قىلىدىغان ئاياللارمۇ يەر يۈزىدىكى پۈتۈن ئاياللارنىڭ ئەڭ تەقۋالىرى، ئەڭ ئەخلاقلىق ۋە ئەڭ ئۆلگىلىك ئانىلىرى بولغان ئاياللار - پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدۇر.

يۇقىرىقى بايانلاردىن كېيىنمۇ، يەنە خوتۇن - قىزلىرىنىڭ ئىپەت - نومۇسلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش ئىشىدا، يالغان ئىشەنچكە بېرىلىپ ئالدىنغۇچىلارغا دەيمەنكى: سىلەر قانچىلىك ياخشى بولۇپ كەتسەڭلارمۇ، پەيغەمبەردىن كامىل ئەمەسسىلەر. ئاياللىرىڭلارمۇ قانچىلىك پاك ۋە ئىشەنچلىك بولۇپ كەتكەندىمۇ، ئۇلار يەنىلا پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىغا يەتمەيدۇ. سىلەر ئارىلىشىدىغان يېقىن - يورۇقلىرىڭلارمۇ ساھابىلەردىن ۋاپادار ئەمەس. سىلەر نېمەڭلەرگە بۇنچىۋالا ئىشەنچ قىلىپ كېتىسىلەر؟!

غۇرۇرنىڭ يۇقالغانلىقى ئەركىننىڭ ئۆلگەنلىكىدۇر

ئىنساننىڭ دۇنيادا ئەڭ شەرەپلىك ۋە ئەڭ قىممەتلىك نەرسىسى ئۇنىڭ نومۇسىدۇر. بەلكى ئىنساننىڭ نومۇسى ئۇنىڭ دىنىنىڭ ئاساسلىق پارچىسىدۇر. نومۇسنى ساقلاش دىننىڭ ئەڭ ئالدىنقى تەلىپى ۋە ئىماننىڭ كۆرۈنەرلىك ئالامەتلىرىدىن بىرىدۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن دىنلار ئىتتىپاقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئۆز ئەھلىنىڭ نومۇسنى ساقلاشتا، ئەڭ غۇرۇرلۇق زاتلار ئېدى. مۇنۇ ھەدىس ئۇلارنىڭ نەقەدەر غۇرۇرلۇق ۋە ئىپەتلىك كىشىلەر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆز ئۆيىگە كىرگەندە، ئايالنى بىراۋ بىلەن يامان ئىش ئۈستىدە كۆرسە 4 كىشىنى گۇۋاھلىققا چاقىرسۇن» دېگەندە، سەئىد ئىبنى مۇئەز ئىسىملىك ساھابە ئورنىدىن تۇرۇپ - يارەسۈلەللاھ! مەن ئايالمنى يامان ئىش ئۈستىدە كۆرسەم، ئۇنىڭغا 4 گۇۋاھچىنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشىگە قاراپ تۇرامدىمەن؟ ياق! ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر مەن ئايالمنى بىراۋ بىلەن يامان ئىش ئۈستىدە كۆرسەم ئۇنى بېشىدىن ئايغىغىچە پارچىلاپ، ئىزىپ، ئۇندەك قىلىۋېتىمەن، ئاندىن كېيىن ئاللاھ مېنى قانداق جازالىسا، جازالىسۇن، - دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بۇ غۇرۇرغا قايىل بولغانلىقتىن تەبەسسۇم قىلىپ، - ھەقىقەتەن سەئىد بەكمۇ غۇرۇرلۇق، مەن سەئىدتىن، ئاللاھ ھەممىمىزدىن بەك غۇرۇرلۇقتۇر. ئاللاھنىڭ كۈنلىشى ئۇ ھارام قىلغان ئىشلارنى قىلىشتا، - دەيدۇ»

ھەر كىشى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ نومۇسى ۋە ئىپتىتى شۇنچىلىك مۇقەددەس بولغان يەردە،

باشقىلارنىڭمۇ نومۇسى ۋە ئىپتىتىمۇ شۇنچىلىك مۇقەددەستۇر، ئۆزىنىڭ نومۇسىنى قوغداش يولىدا غۇرۇرلۇق بولغان كىشى، ئەلۋەتتە باشقىلارنىڭمۇ ئىپتىتىمى، نومۇسلىرىنى قوغدىشى، دۇشمەنلىك ۋە خىيانەتلەر بىلەن ئۇلارنىڭ نومۇسلىرىنى ئاياق ئاستى قىلىشتىن ھەزەر قىلىشى كېرەك.

يامان ئاقىۋەتلەرگە سەۋەب بولىدىغان بوشلۇقلار

ئىپتىتىت-نومۇسنىڭ دەپسەندە قىلىنىشى ۋە يامان نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ بۇزۇقچىلىق ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىپ بېرىدىغان بوشلۇقلار تۆۋەندىكىلەر:

1. ئائىلە مەسئۇلىنىڭ ئۆز ئەھلىنى يات ئەرلەرنىڭ يامان نىيەتلىك تەمەلىرىدىن قوغداشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىكى. بۇئاجىزلىق، ئائىلە مەسئۇلىنىڭ ئەرلىك غۇرۇرىنى يۇقاتقانلىقى ياكى ئۆز ۋەزىپىسىنى تۇنۇمغانلىقى ياكى ئۆزىنىڭ تەربىيە ساھەسىدە بىلىمسىزلىكى تۈپەيلىدىن مەيدانغا كەلگەن ئاجىزلىقتۇر.

2. ئاياللارنىڭ ۋە قىزلارنىڭ كىيىنىشلىرى، سۆزلەشلىرى ۋە يۈرۈش - تۇرۇشلاردىكى نازاكتى ۋە جەلپكارلىقى. شۇڭا ئىسلام دىنى ھەرتۈرلۈك يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئاياللارنى ئۆزلىرىگە قارىتا ئەرلەرنىڭ ھەۋەسلىرىنى قوزغىتىپ قويىدىغان بارلىق ئامىللاردىن يىراق بۇلۇشقا چاقىرىغان. ئاللاھ پۈتۈن مۇسۇلمان ئاياللارغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىلگىرىكى جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئاياللارنىڭ ياسىنىپ چىققىنىدەك ياسىنىپ چىقماڭلار، ناماز ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىڭلار﴾ (ئەھزاب سۈرىسى 33 - ئايەت)

بۇ ئايەتتىكى خىتابتىن مەقسەت، ئاياللارنى گۈزەل، يارىشىملىق كىيىملەرنى كىيىپ، ئېسىل يۇرۇشلىرىدىن مەنئى قىلىش ئەمەس. بەلكى ئىسلام دىنى كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرلەردىكى ئاياللارنىڭ ۋە كۈنىمىزدىكى مەدەنىيەت دەۋاسى قىلغۇچى ئاياللارنىڭ كىيىنگىنىدەك، يات ئەرلەر بار يەردە نېپىزلىكتىن بەدەنلىرىنى كۆرسىتىپ تۇرىدىغان، قىسقىلىقتىن تىزىدىن ئاشمايدىغان، تارىقتىن بەدەنلىرىگە چاپلىشىپ تۇرىدىغان كىيىملەرنى كىيىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

گۈھەر نەچچە قات تۈگۈنلەر ئىچىدە ساقلانغانلىقى ۋە ھەركىشىنىڭ ئۇنى كۆرۈلمىگىنى ئۈچۈن شۇنچىلىك قىممەتكە سۆزۈۋەر بولغان نەرسىدۇر. ئايال كىشىمۇ ئوزۇن، ئۆزۈم، ئېسىل كىيىملەرنى كىيىپ يۈرسە، ئۇنىڭ ھۆرمىتى ۋە قىممىتى ئاشىدۇ، كىشىلەر مۇ ئۇنىڭدىن ھايا قىلىدۇ ۋە ئۇنى قەدىرلەيدۇ. شۇڭا ئاياللار يات ئەرلەر بار جايدا سۆز قىلغاندا، ئىمكان قەدەر ئۆزلىرىنىڭ ئاۋازلىرىنى جەلپكار ۋە نازاكتە تىلىكتە

سۈنئىيەشتۈرۈۋالماستىن، بەلكى نورمال، تەبىئىي سۆزلەشكە تىرىشىشى كېرەك. چۈنكى نازاكەتلىك، سۈنئىي ئاۋازلار، ئەرلەرنى ئۆزىگە جەلب قىلىشنىڭ بىر ۋاسىتىسىدۇر. ئەرەب ماقالىلىرىدىمۇ «قۇلاق كۆزدىن بۇرۇن ئاشىق بولىدۇ» دەيدىغان سۆز بار.

3. ئەر - ئايال جىنسىلىرىنىڭ ئاممىۋى سورۇنلاردا ئارىلىشىپ ئولتۇرۇشى. ئىسلام شەرىئىتىدە، ئايال كىشىلەرنىڭ ئۆز تۇغقانلىرىدىن بولمىغان، يات ئەرلەر بىلەن ئاممىۋى سورۇنلاردا ئارىلىشىپ ئولتۇرۇشى، ئۇلارغا نازاكەتلىك ۋە سۈنئىي ئاۋازلىرى بىلەن، زۆرۈرىيەتسىز سۆز قىلىشى مەنئى قىلىنغان تۇرسىمۇ، كۆپلىگەن مۇسۇلمان ئائىلىلىرى ئۆزئارا زىيارەت ياكى باشقا مۇناسىۋەتلەردىن تاشقىرى، ئاممىۋى سورۇنلاردىمۇ ئەر - ئاياللار بىر ئورۇندا ئارىلىشىپ ئولتۇرىدىغان، ئەرلەر بىلەن ئاياللار بىر - بىرىگە چاقچاق قىلىشىدىغان ئادەتلەرنى ئۈگىنىپ قالغان. بۇنداق ئىشلار دىنىمىزنىڭ كۆرسەتمىسىگە خىلاپ بولغىنىنىڭ سىرتىدا، بىز ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي ئەنئەنىلىرىمىزگىمۇ يات كېلىدىغان ئەھۋالدىۇر.

بۈگۈنكى كۈندە بۇنداق بىنورمال ئارىلىشىشلارغا قارشى تۇرغان كىشىگە قالاقلق قالىپقى كىيگۈزۈلىدۇ. مانا بۇخىل ئېچىنىشلىق ئەھۋاللار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن خەۋەرلىرىنى تەستىقلىماقتا. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىشىلەرنى ياخشىلىقتىن توسۇپ، يامانلىققا چاقىرىدىغان بىر زامان كېلىدۇ. يەنە بىر زامان كېلىدۇكى، زىنا - پاهىشىلەر ئومۇملىشىپ، ھەتتا يوللارغىمۇ تارىلىپ كېتىدۇ. بۇنداق يامان ئىشلارنى قىلغۇچىغا «يولدىن چېكىنىپ كەتكەن بولسىڭىز» دېيەلەيدىغان كىشى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەبۇ بەكرى ۋە ئۆمەرگە ئوخشاش سانىلىدۇ» يەنى ئاخىر زاماندا، توغرىنى دادىل سۆزلىيەلەيدىغان ئادەم يوقنىڭ ھېسابىدا بولۇپ قالىدۇكى، ھەقىقەتنى ئېيتالىغان ئادەم شۇ زاماننىڭ ئەۋلىياسى سانىلىدۇ.

ھازىر بەزى مەملىكەتلەردە، خوسۇسەن غەرب ئەللىرىدە بۇ ئىشلار ھەدىستە سۆزلەنگەن بويىچە، ئەينەن يۈز بەرمەكتە. ئۇلارنى بۇ قەبىھ ئىشلاردىن توسقان كىشى ئەۋلىيا ھېسابلىنىدۇ، ئەلۋەتتە. بۇ دېگەنلىك ئۇلارنى يامان ئىشلاردىن توسىدىغان ئادەم يوق دېگەنلىكتۇر. چۈنكى ئۇلارنى ئەخلاقسىزلىقلىرىدىن توسقان كىشى - ئۇلارنىڭ نەزەرىدە، - ئۇلارنىڭ دېمۇكراتىك ئەركىنلىكىنى مەنئى قىلغان سانىلىپ، خاتالاشقان بولىدۇ.

4. ئائىلىدە دىنىي تەربىيەنىڭ يوقلىقى ياكى كەملىكى. بىر ئائىلىدە ھەقىقىي دىنىي تەربىيە بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭ پايدىسى شۇ ئائىلىدىن يېتىشىپ چىققان پەرزەنتلەرنىڭ ئۆزى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئۇلار ياشىغان مەھەللە، يۇرت ۋە جەمئىيەت ئۈچۈنمۇ ئومۇم

بولدۇ. ئائىلىدىكى دىنىي تەربىيە، پەرزەنتلەرنىڭ ئىپتىدائى تەربىيىسى بولۇپ، دىنىي تەربىيىنى ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرگەن قىز - يىگىتلەر ئائىلىنىڭ شەرىپىنى ۋە نومۇسىنى قوغداشنىڭ نەقەدەر مۇقەددەس ۋە ئۇلۇغ ۋەزىپە ئىكەنلىكىنى تونۇيدۇ. نەتىجىدە، قۇرۇق سۆزلەردىن ۋە يالغان تۆھمەتلەردىن ساقلىنىش ئۈچۈن بولسىمۇ، ياتلار بىلەن بىنورمال ئالاقە قۇرمايدۇ، قىزلار ئائىلىسىدىن رۇخسەتسىز خالىغان جايغا كەتمەيدۇ، يات ئەرلەر بىلەن بىرگە يۈرمەيدۇ. چۈنكى ئىسلام تەربىيىسىنىڭ تەقەززاسى بۇ خىل يولسىز ئالاقىلارنى ئىنكار قىلىدۇ ۋە مەنى قىلىدۇ.

ھۆرمەتلىك كىتابخان! يۇقىرىقى كەمچىلىكلەرنى تۈزۈتۈش ئۈچۈن مۇنۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىلىرىنى ياخشى چۈشىنىپ، شۇنىڭغا ئەمەل قىلىش بىزگە يېتەرلىك دەپ ئويلايمەن: «مۆمىن ئەرلەرگە ئىپتىقنىكى، (نامەھرەملەرگە يەنى يات ئاياللارغا) تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى (ھارامدىن) ساقلىسۇن. مۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر. مۆمىن ئاياللارغا ئىپتىقنىكى، نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن، كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن، لىچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن. (كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا) زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن، ئاتىلىرىدىن، يا قېيىن ئاتىلىرىدىن، يا ئوغۇللىرىدىن، يا ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ئۆز قېرىنداشلىرىدىن، يا قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ھەمىشە بىرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا دىنداش ئاياللاردىن، يا قول ئاستىدىكى چۆرىلىرىدىن، يا خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەردىن (يەنى قېرى، دەلدۈش بولغانلىقتىن جىنسىي شەھۋەت يوقلاردىن)، يا ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى بىلمەيدىغان (يەنى بالاغەتكە يەتمىگەن) بالىلاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن، زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياقلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن. ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار ئاللاھقا تەۋبە قىلىڭلار» (نور سۈرىسى 29 - 30 - ئايەتلەر)

ئاياللارنىڭ ئەۋرەت ئەزالىرى

ئەۋرەت - ئىنساننىڭ ئېچىلىپ قالسا ئېيىپ سانىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا قاراشتىن ھايا قىلىنىدىغان ئورگانلىرى دېمەكتۇر.

ئايال كىشىنىڭ ئەۋرەت ئەزالىرى - ئۇنىڭ يۈزى، ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىدىن باشقا جايلىرىنىڭ ھەممىسىدۇر. ئايال كىشى ئۈچۈن بولۇپمۇ نامازدا تۇرغىنىدا، كەڭ،

ئۆزادە ۋە قىيام ، رۇكۇ، سەجدىلەردە ئىككى قەدىمنى يېپىپ تۇرغۇدەك ئۇزۇن كىيىملەرنى كىيىشى، يۈزى ۋە قوللىرىدىن باشقا ئەزالىرىنى كۆرسەتمەسلىكى شەرتتۇر. ئەگەر ناماز ئەسناسىدا يۈزى، قوللىرى ۋە پۇتلىرىدىن باشقا ئەزالىرى ئېچىلىپ قالسا، ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلغان بولىدۇ. ئۇنى ۋاقتىدا قايتىلىشى كېرەك بولىدۇ.

ئەمما تېخى ئادەت كۆرۈش يېشىغا يەتمىگەن نارىسىدە قىزلارنىڭ نامازدا بولسۇن، ياكى ناماز سىرتىدىكى نورمال ۋاقىتلاردا بولسۇن، بەزى ئەۋرەت ئەزالىرى ئېچىلىپ قالسىمۇ، ئۇلارغا گۇناھ بولمايدۇ ۋە ئوقۇغان نامازلىرىمۇ بۇزۇلمايدۇ. بەلكى دۇرۇسلىق بىلەن ئادا تاپىدۇ. ئەمما قىزلار كىچىك بولسىمۇ، ئەۋرەت ئەزالىرىنى يېپىپ تۇرىدىغان كىيىملەرنى كىيىپ يۈرسە ياخشىدۇر. چۈنكى قىزلار كىچىكىدىن ئىسلامىي كىيىنىش ۋە باشقا ئىسلامىي قائىدىلەرگە ئۆزىنى كۆندۈرسە، كېيىن چوڭ بولغاندىمۇ، ئۇلارغا بۇنىشلار قىيىن كۆرۈنمەيدۇ.

يۇقىرىقىلار ئاياللارنىڭ نامازدىكى ۋە نامازدىن سىرتقى نورمال ھاللاردىكى كىيىنىش تەرتىبى بولۇپ، يات ئەزلەرنىڭ يېنىدا شۇ بويىچە كىيىنىدۇ. ئەمما ئاياللارنىڭ ئايال جىنسلىرى بىلەن ئۆز مەھرەملىرىنىڭ يېنىدا كىيىنىش تەرتىبى بولسا، تىزى بىلەن كۆكسىنىڭ ئارىسىنىلا يۆگىشى بىلەن كۇپايە قىلىدۇ. باشقا پۈتۈن ئەزالىرى ئەۋرەت سانالمىدۇ. لېكىن شۇنداقتىمۇ ئاياللارنىڭ ئايال جىنسلىرى ۋە ئۆز مەھرەملىرى ئارىسىدا بولسىمۇ، ئۇزۇن ۋە تولۇق كىيىنىشلىرى ئىسلامىي ئەخلاقنىڭ جۈملىسىدىندۇر. چۈنكى، تۇغقانلىرى بولغان ئەزلەر ئۇنىڭ قانچىلىك يېقىن ئۇرۇق - تۇغقىنى بولسىمۇ، يەنىلا ئىنساندۇر. ئەگەر ئۇ دىيانىتى ئاجىز، ئەخلاقى ناچار، ۋىجدانى ئۆلگەن بىرى بولسا، ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرىغىمۇ شەھۋانى ھەۋىسى بىلەن قاراپ، ئۇنىڭدىن لەززەت ئېلىشتىن ئىككىلەنمەيدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالىلىرىڭلارنى يەتتە يېشىدا نامازغا كۆندۈرۈڭلار، ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ئوقۇمىسا، ئۇلارنى ناماز ئوقۇتۇش ئۈچۈن يېنىك ئۇرۇڭلار، ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

مەھرەم دېگەن كىملىر ؟

مەھرەم — مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن ئۆزىنىڭ جورىسى ۋە بىرگە نىكاھلىنىشى دۇرۇس بولمايدىغان تۇغقانلىرى دېمەكتۇر.

ئاياللارنىڭ مەھرەملىرى

ئاياللارنىڭ مەھرەملىرى — ئۇنىڭ ئۆزى بىلەن نىكاھلىنىشى دۇرۇس بولمايدىغان

يېقىن تۇغقانلىرىدۇر. ئۇلار: شۇ ئايالنىڭ ئاتىسى، بوۋىلىرى، تاغلىرى، ئوغۇللىرى، قېرىنداشلىرى، قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرى، قېيىن ئاتىسى، ئوگەي دادىسى، قىزلىرىنىڭ ئەزىزلىرى، ئاچا - سىڭىللىرىنىڭ ئەزىزلىرى ۋە بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار قاتارلىقلاردۇر. ئايال كىشى يۇقىرىقىلار بىلەن يالغۇز قالسا، ئارىلاشسا، ھەتتا باشلىرىنى ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئاچسىمۇ گۇناھ بولمايدۇ. ئايال كىشىنىڭ ئېرىمۇ، ئۇنىڭ ئالدىدا ئەۋرەت ئەزالىرىنى ئېچىشى دۇرۇس بولغانلىق جەھەتتىن ئۇنىڭغا مەھرەم سانىلىدۇ. ئەمما ئايال كىشى ئۈچۈن نامەھرەم سانىلىدىغانلار - يۇقىرىقىلاردىن باشقا يات ئەزىزلىرى دېمەكتۇر.

ئەركىشىنىڭ مەھرەملىرى

ئەركىشىنىڭ مەھرەملىرى - ئۇنىڭ جورىسى ۋە ئۆزى بىلەن نىكاھى باغلانمايدىغان ئايال تۇغقانلىرى دېمەكتۇر. بۇلاردىن باشقا يات ئاياللار ئەركىشى ئۈچۈن نامەھرەم سانىلىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئاۋازى ئەۋرەت ئەمەس

بەزى ئالىملار ئاياللارنىڭ ئاۋازىدىكى نازاكتىلىكنى كۆزدە تۇتقان ھالدا، ئاياللارنىڭ ئاۋازى ئەۋرەت دەپ قارىغان. ئەمما ئىسلام فىقھى شۇناس ئالىملىرى ۋە پۈتۈن مەزھەپ پىشىۋالىرى ئاياللارنىڭ ئاۋازى ئەۋرەت ئەمەس دەپ قەيىت قىلغان. بىراق ئاياللارنىڭ قايسى بىر نامازغا ئەزان ئېيتىشى، ئەزىزلىرىگە قۇرئان تىلاۋەت قىلىشى جەزىمەتتۇر. ئاياللارنىڭ ئەدەپ - ئەخلاق ئىچىدە يات ئەزىزلىرىگە نۇرغۇن سۆزلەرنى سۆزلىشى، ئېلىم - سېتىم ئىشلىرىنى بېجىرىشى، ئۇلاردىن ئىلىم - مەرىپەت ئۆگىنىشى، ئۇلارغىمۇ ئۆگىتىشى جەزىمەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ياشىغان ساھابە ئاياللارمۇ ۋە كېيىنكى دەۋرلەردىكى مۇمىن ئاياللارمۇ ئەزىزلىرىگە ھەدىس ۋە تارىخلارنى رىۋايەت قىلىپ، سۆزلەپ بەرگەن. شۇنىڭدەك ئۆزىنىڭ جورىسىگە ۋە مەھرەملىرىگە ئەدەپلىك ناخشا - شېئىر ۋە قۇشاقلارنى ئېيتىپ بېرىشى جەزىمەتتۇر. ئەمما بۈگۈنكى كۈندىكى رادىئو دولقۇنلىرى ۋە تېلېۋىزىيە قاناللىرىدىن بېرىلىۋاتقان ناخشىلار ئىنسانلارنىڭ قەلبلىرىنى كىرىلتىدىغان، كۆڭۈللىرىنى مەشغۇل قىلىدىغان ۋە ئۇلارنى ھەرخىل ۋەسۋەسىلەرگە ئۈندەيدىغان، شەيتانىي ۋاسىتىلەردۇر. مۇمكىن قەدەر بۇلارغا بېرىلمەسلىك كېرەك.

مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرمۇش قۇرۇش مەسلىسىدىكى چەكلىمىلەر

مۇسۇلمان ئەرلەرنىڭ مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشى

مۇسۇلمان ئەرلەرنىڭ دىنسىز، مۇشرىك ۋە بۇددىست قاتارلىق ھېچبىر ساماۋىي دىنغا مەنسۇپ بولمىغان ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشى جائىز ئەمەس. بۇ پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىي مۇسۇلمانلار! مۇشرىك ئاياللار ئىمان ئېيتىمىغىچە ئۇلارنى نىكاھىڭلارغا ئالماڭلار. (ھۆر) مۇشرىك ئايال (ھۆسەن جامالى ۋە مېلى بىلەن) سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ، مۆمىن دىدەك ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر، مۇشرىك ئەرلەر ئىمان ئېيتىمىغىچە مۆمىن ئاياللارنى ئۇلارغا ياتلىق قىلماڭلار. (ھۆر) مۇشرىك ئەر سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ مۆمىن قۇل ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر.﴾ (بەقەرە سۈرىسى 221 - ئايەت)

ئىسلام نەزەرىدە، ئەھلى كىتابتىن (يەنى يەھۇدىي ياكى خرىستىئان دىنىدىكىلەر) دىن باشقا دىنسىزلار، مۇشرىكلار، بۇددىستلار ۋە باشقا دىنىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئوخشاشتۇر.

ئەمما ئەھلى كىتابلارغا قىلىنىدىغان مۇئامىلە پەرقلىق بولىدۇ. چۈنكى بۇلارنىڭ دىنلىرىمۇ ئەسلى ئېتىبارى بىلەن، ئۆز ۋاقتىدا ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ھەق دىنلار بولۇپ، زامانلارنىڭ ئۆتۈشى، دىندارلارنىڭ ئۆز دىنلىرىنى ھەرخىل ئۆزگەرتىلىشىلەردىن، بورمىلىنىشىلاردىن ۋە بۇزۇلۇشلاردىن ساقلاپ قالالمىغانلىقى قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بۇدىنلار (يەنى يەھۇدىي ۋە خرىستىئان دىنلىرى) ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ئەسلىدىكى ماھىيىتىنى، مەزمۇنىنى، روھىنى ۋە ساماۋىي دىنلىققا ئائىت بولغان بارلىق خۇسۇسىيەتلىرىنى يوقىتىپ قويۇپ، ئاللاھقا ئەمەس، بەلكى شەخسلەرگە چوقۇنىدىغان بىرخىل خۇراپات دىنغا ئايلىنىپ قالغاندىن كېيىن، ئاللاھ بۇ دىنلارنى پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئورنىغا تاقىيامەتكىچە ئۆزگەرمەيدىغان، مەڭگۈلۈك ھەق دىن — ئىسلام دىنىنى چۈشۈرگەن ۋە ئىسلام دىنىدىن باشقا دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچىلارنىڭ دىنلىرىنىڭ ئاللاھقا قوبۇل بولمايدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دېگەن: ﴿كىمكى ئىسلام (دىنىدىن) باشقا دىننى تۇتىدىكەن، ئۇنىڭ دىنى ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىدۇ.﴾ (ئال ئىمران سۈرىسى 85 - ئايەت)

ئاللاھ ئۆزىنىڭ نەزەرىدە قوبۇل بولىدىغان دىن پەقەت ئىسلام دىنى ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دېگەن: ﴿ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ نەزەرىدە قوبۇل قىلىنغان دىن

ئىسلام (دىنى) دۇر. ﴿ئال ئىمران سۇرىسى 19 - ئايەت﴾

گەرچە ئەھلى كىتابلار ئاللاھنىڭ ھۆكۈمى بويىچە كاپىر بولسىمۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ھەققانىيلىقى ۋە ئادىللىقىدىن ئۇلارنىڭ دىنلىرىنىڭ ئەسلىسىنى ئېتىبارغا ئالغان ھالدا، ئۇلارغا قىلىنىدىغان مۇئامىلە پىرىنسىپىنى باشقا كاپىر قەۋملارغا قارىتا بەلگىلەنگەن پىرىنسىپتىن پەرقلىق قىلىپ بېكىتكەن. بۇنىڭغا بىنائەن، ئەھلى كىتابلارنىڭ ھالال يېمەكلىرىنى يېيىش ۋە ئاياللىرى بىلەن ئۆيلىنىش جائىزدۇر. چۈنكى ئەھلى كىتابلار قانداقلا بولمىسۇن، ئاللاھقا ئىشىنىدۇ.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمان ئەرلەرنىڭ ئەھلى كىتابتىن بولغان ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشىنىڭ جائىزلىقى توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۈگۈن سىلەرگە پاك نەرسىلەر ھالال قىلىندى. كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە خرىستىئانلار) نىڭ تامىقى سىلەرگە ھالالدىر ۋە سىلەرنىڭ تامىقىڭلار ئۇلارغا ھالالدىر. مۆمىنلەردىن بولغان ئىپپەتلىك ئاياللارنىڭ، سىلەردىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەن (يەھۇدىيلار ۋە خرىستىئانلار) دىن بولغان ئىپپەتلىك ئاياللارنىڭ مەھرىنى بەرسەڭلار ئىپپەتلىك بولغىنىڭلار ۋە ئاشكارا - يوشۇرۇن پايەشنى كۆزلىمىگىنىڭلار ھالدا (ئۇلارنى) ئالساڭلار) ئۇلار سىلەرگە ھالالدىر.﴾ (مائىدە سۇرىسى 5 - ئايەت)

خرىستىئان ياكى يەھۇدىي دىنىدىكى ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشنىڭ شەرتى، ئۇلارنىڭ ئۆز دىنلىرىدا مەھكەم بولۇپ، ئاللاھقا ھەقىقىي ئىشىنىدىغان بولۇشىدۇر.

ئەھلى كىتابتىن بولغان ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشكە رۇخسەت قىلىنىشىنىڭ ھېكمىتى، ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان ئەرلەرگە ياتلىق بولۇشى ئارقىلىق ئىسلام دىنىنىڭ ئەۋزەللىكىنى ۋە ھەقىقىتىنى تونۇپ، ئۆزلىكىدىن ئىسلام دىنىغا كىرىشلىرى ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىپ بېرىشتىن ئىبارەت بولۇشى مۇمكىن.

لېكىن مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئەھلى كىتابتىن بولغان ئايالنى ئۆز دىنىنى تەرك ئېتىپ ئىسلام دىنىغا كىرىشكە زورلىشىغا بولمايدۇ. چۈنكى ئىسلام پىرىنسىپىدا كىشىلەرنى ھېچ ۋاقىتتا ئىسلام دىنىغا كىرىشكە زورلاش يوقتۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر. ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.﴾ (بەقەرە سۇرىسى 256 - ئايەت)

ئۆز ۋاقتىدا، بەزى مەشھۇر ساھابىلار يەھۇدىي ۋە خرىستىئان دىنىدا بولغان ئاياللارغا ئۆيلەنگەن. ھۇزەيفە، تەلھە، كەئبە ئىبنى مالىكلار موشولارنىڭ جۇملىسىدىندۇر. ئۆمەر ئىبن خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارغا، «ئەھلى كىتابتىن بولغان ئاياللىرىڭلارنى

قويۇۋېتىڭلار» دېگەن ماۋزۇدا خەت يازغاندا، ھۆزەيفىدىن باشقىلار ئەھلى كىتابتىن بولغان ئاياللىرىنى قويۇۋېتىدۇ.

ھۆزەيفە مەدائىن دېگەن شەھەرنىڭ ۋالىسى ئېدى. ئۇ شۇ يەردە يەھۇدىي دىنىدىكى بىر ئايالغا ئۆيلىنىۋالغان. ئۇ، ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ «ئاڭلىسام سەن ئەھلى كىتابتىن ئۆيلىنىۋاپسەن، ئۇنى قويۇۋەت!» دېگەن خېتىغا جاۋاب بېرىپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دەپ خەت يازدۇ: «سىز ماڭا ئەھلى كىتابتىن ئۆيلىنىشنىڭ ھالال ياكى ھارام ئىكەنلىكىنى ئېيتىمىغىچە، مەن ئۇنى قويۇپ بەرمەيمەن»، ئۆمەر ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: «ئەھلى كىتابتىن بولغان ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىش ھالال. لېكىن ئەجەملەرنىڭ ئاياللىرىدا ئۆزگىچىلىكلەر بار. ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ بازىرىنى كاسات قىلىپ قويۇشىدىن ئەنسىرەيمەن،» دەپ يازدۇ. ھۆزەيفە بۇ ۋاقىتتا: «مەن ئەمدى قانائەتلەندىم» دېدۇ ۋە ئەھلى كىتابتىن بولغان ئايالنى قويۇپ بېرىدۇ» (تارىخى تەبەرىي 3 - جىلد 558 - بەت)

ئەھلى كىتابتىن ئۆيلىنىش جائىز بولغان بولسىمۇ، مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۆز ئابرويىنى، دىنىنى قوغداش، ئەۋلادلىرىنىڭ كېيىنچە ئەھلى كىتابلارنىڭ دىنىغا كىرىپ كېتىش خەۋپىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن بولسىمۇ، ئونى تەرك ئېتىشى ناھايىتى ئەۋزەلدۇر. خوسۇسەن، ھازىرقى زاماندىكى ئۆزلىرىنى يەھۇدىي، خرىستىئان دەپ ئاتىۋالغان، ئەمما ساماۋىي دىنلارنىڭ تەلىماتلىرىدىن ھېچ نەرسە بىلمەيدىغان، جىنسىي ئەركىنلىكىنى شەخسىي ئىشىمىز دەپ تونۇپ ئىنسانىيەت قېلىپىدىن چىقىپ، شەھۋانىي ھەۋەستىن باشقىسىنى بىلمەيدىغان بۇ ئىنسانلار ئەھلى كىتابتىن سانىلىشقا يارمايدۇ. بەلكى ئۇلار باشقا كۇففارلار بىلەن ئوخشاشتۇر.

شۇڭا ئەھلى كىتابلار بىلەن ئۆيلىنىشتىن ئالىملار توسۇپ كەلگەن. ئۇلارنىڭ بۇ توسقانلىقى بۇ ئىشنى ھارام دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى ئۇلار بىلەن ئۆيلىنىش ھالال. قۇرئاننىڭ ئايىتى بۇنى ئىسپاتلايدۇ. شۇنىڭغىمۇ دىققەت قىلىش كېرەككى، يەھۇدىي ياكى خرىستىئان دىنىدىكى ئاياللارغا ئۆيلىنىشنى ھالال (يەنى دۇرۇس) دەپ بېكىتكەن ئايەت، ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن «دىندار»، ئاندىن «ئىپپەتلىك» ئاياللارنى (يەنى ئۆز دىنلىرىغا سادىق بولغانلارنى) تاللاشنى ئالاھىدە شەرت قىلغان. ئاخىرىدا، شەرىئەتنىڭ بۇ بەلگىلىمىسىدىن چىققۇچىلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ بېكار بولىدىغانلىقىنى ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدىغانلىقىنى تەكىتلىگەن. بۇ ئايەتتىكى «دىندار» ۋە «ئىپپەتلىك» ئاياللار دېگەن ئىككى شەرتكە ئەمەل قىلىش موھىمدۇر.

مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ مۇسۇلمان ئەمەس ئەرلەرگە ياتلىق بولالماسلىقى

مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ غەيرى مۇسۇلمان ئەرلەرگە ياتلىق بولۇشى قەتئىي جائىز ئەمەس. مەيلى ئۇلارنىڭ ياتلىق بولماقچى بولغان كىشىلىرى خرىستىئان بولسۇن، مەيلى يەھۇدىي بولسۇن، مەيلى ئاتىست بولسۇن، مەيلى بۇددىست ياكى مۇشرىك بولسۇن، بۇلارنىڭ ھېچبىرى مۇسۇلمان ئاياللارغا ئۆيلىنىشكە لايىق ئەمەستۇر. بۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ تا ھازىرغىچە پۈتۈن ئىسلام ئەللىرىدە بىردەك مەنىنى قىلىنىپ كەلگەن مەسىلىدۇر. مۇسۇلمان ئاياللارنى غەيرى مۇسۇلمان ئەرلەرگە ياتلىق قىلىشنى جائىز دەپ ئېتىقاد قىلغان ياكى بۇ ئىشنى جائىز دەپ پەتىۋا بەرگەن ئادەم ئىسلام دىنىدىن چىقىپ كەتكەن بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ھارام قىلغان نەرسىنى ھالال سانغان ياكى ئاللاھ ھالال قىلغان نەرسىنى ھارام سانغان ئادەم كاپىر بولۇپ كېتىدۇ. مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ غەيرى مۇسۇلمان ئەرلەرگە ياتلىق بولۇشى ئاللاھ ھارام قىلغان كەسكىن ھۆكۈمدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر، سىلەرگە مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار، ئۇلارنىڭ ئىمانىنى ئاللاھ ئۇيىدىن بىلىدۇ. ئەگەر ئۇلارنى سىنىغاندىن كېيىن مۆمىن دەپ تونۇساڭلار، ئۇلارنى كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بەرمەڭلار. ئۇلار كاپىرلارغا ھالال ئەمەس. كاپىرلارمۇ ئۇلارغا ھالال ئەمەس.﴾ (مۇمتەھەنە سۈرىسى 10 - ئايەت)

ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بۇ ھەقتىكى قارارىدا «مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ھېچبىر ھالەتتە غەيرى مۇسۇلمان ئەرلەرگە ياتلىق بولۇشىغا يول قويۇلمايدۇ، مۇبادا ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان ئەرلىرى ئىسلام دىنىدىن يېنىپ كەتسە، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى دەرھال ئايرىۋېتىش لازىم. شۇنىڭدەك، غەيرى مۇسۇلمان ئايال غەيرى مۇسۇلمان ئەرگە ياتلىق بولغاندىن كېيىن، غەيرى مۇسۇلمان ئايال ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولسا، بۇلارنىڭ ئارىسىنىمۇ دەرھال ئايرىۋېتىش لازىم»، دەپ قەيت قىلىنغان.

مۇسۇلمان ئاياللارنى غەيرى مۇسۇلمان ئەرلەرگە ياتلىق قىلماسلىقتىكى ھېكمەت شۇكى، ئەرلەر ئەقىل، كۈچ ۋە ئائىلىنىڭ مەسئۇللىقى جەھەتلەردە، ئاياللارغا نىسبەتەن ئارتۇقلىققا ئىگە بولۇپ، تۇرمۇشنىڭ تەقەززاسى، ئايال كىشىنىڭ ئېرىغا - ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان - پۈتۈن ئىشلاردا بويسۇنۇشىنى ۋە ئۇنىڭ يۇقىرىقى ئارتۇقلىقىنى ئېتىراپ قىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىيلىرىدۇر.﴾

ھالبۇكى مۇسۇلمان ئايال غەيرى مۇسۇلمان ئەرگە ياتلىق بولغاندىن كېيىن، ئېرىگە

بويىسۇنۇشقا ۋە ئۆزىگە نىسبەتەن ئۇنىڭ ئارتۇقلىقىنى ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالدۇ. بۇ دېگەنلىك، ئۆزىنىڭ دىنىنى ئېرىنىڭ دىنى ئالدىدا خورلاشقا مەجبۇر بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. بۇنداق قىلىش ئىسلام قانۇنىغا ئويغۇن كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىسلام قانۇنىدا غەيرى مۇسۇلمانلارنىڭ قانداقلا بىر مۇسۇلماننى باشقۇرۇش ۋە بويىسۇندۇرۇش ھوقۇقى بولمايدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ كاپىرلارغا ھەرگىز مۆمىنلەرگە قارشى يول بەرمەيدۇ.﴾ (نسا سۈرىسى 141 - ئايەت)

ۋاقىتلىق نىكاھلىنىشنىڭ ھاراملىقى

ۋاقىتلىق نىكاھلىنىش - ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ مەلۇم ۋاقىتقىچىلىك ئەر - خوتۇن بولۇپ ئۆتۈشكە ئىتتىپاقلىشىشى نەتىجىسىدە نىكاھلىنىشى دېمەكتۇر. نىكاھلىنىشتا ۋاقىتنى ئېنىق سۆزلىمىسىمۇ، كۆڭلىدە ۋاقىتلىق نىكاھلىنىشنى مەقسەت قىلىپ ئۆيلەنگەن كىشىنىڭ نىكاھىمۇ مەيلى ئۇ ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن ۋاقىتلىق نىكاھ سانىلىدۇ.

چۈنكى «ئەمەللەر نىيەتلەرگە باغلىقتۇر» ۋاقىتلىق نىكاھلىنىش كۆپىنچە قارشى تەرەپنى ئالداش بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئىككى ئۆز ئارا تەرەپ ۋاقىتلىق نىكاھلىنىشقا شۇنداق پۈتۈشكەن تەقدىردىمۇ، بۇنداق نىكاھ پەرزەنتلەرنىڭ ھاياتىنى دەپسەندە قىلىشقا سەۋەب بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ھەر ئىككى ھالەتتە يول قويۇلمايدۇ. چۈنكى ئۇ زىناغا ئوخشاشتۇر. ھەم بىر - بىرىنى ئالدىغانلىق بولۇپ، بۇنىڭ گۇناھى ئالاھىدە ئېغىر دۇر.

نىكاھلىنىشتا مەڭگۈلۈك بولۇش نىيىتى شەرت

نىكاھلىنىشتا مەڭگۈلۈك نىيىتى بولۇش كېرەك. ئەمما مەڭگۈلۈك نىكاھنى نىيەت قىلىپ كېيىن تۇرمۇش نورمال ھالدا داۋام قىلالمىغانلىق سەۋەبتىن ئايرىلىپ كەتسىمۇ، ئۆكشىنىڭ بۇرۇن قىلغان مەڭگۈلۈك بىرگە ئۆتۈشتىن ئىبارەت بولغان ياخشى نىيىتىگە زىيىنى يوقتۇر. چۈنكى ئۇنىڭ بۇرۇنقى نىكاھى دۇرۇستتۇر. ۋاقىتلىق نىكاھلىنىش ئەرەب قەبىلىلىرى ئارىسىدا، ئىسلام دىنى كېلىشتىن بۇرۇنمۇ بار ئىدى. ھەتتا ئىسلام دىنىنىڭ باشلىنىش دەۋرلىرىدە، مۇجاھىدلار غازاتلاردا ۋاقىتلىق نىكاھلىنىش ئىشىنى ئېلىپ بارغان. چۈنكى، بۇ مەسىلە، ئىسلام دىنىنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقىتلىرىدا بىر مەزگىل يول قويۇلۇپ كېيىنچە، خەيبەر غازاتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كەسكىن جاكارلىشى بىلەن ھارام قىلىنغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەي خالايىق! مەن سىلەرگە ئاياللاردىن ۋاقىتلىق نىكاھلىنىش بىلەن پايدىلىنىشنى (زۆرۈرىيەت سەۋەبلىك

ۋاقتلىق) يولغا قويغان ئىدىم. ئاگاھ بولۇڭلاركى، ئاللاھ ئۇنى تا قىيامەتكىچە ھارام قىلدى» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئىمام مالىك رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ۋاقتلىق نىكاھلىنىش ۋە ئېشەك گۆشىنى بېشىش قەتئىي ھارامدۇر» (بۇخارى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككە پەتھى قىلىنغان ۋە ۋىدالىشىش ھەججىسىنى ئادا قىلغان كۈنلىرىدىمۇ، ۋاقتلىق نىكاھلىنىشنىڭ تا قىيامەتكىچە ھارام ئىكەنلىكىنى تەكىتلىگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

ئىسلام دۇنياسىدىكى ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى، مەزھەپ ئالىملىرى ۋە باشقا ئالىملارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ھاراملىقىغا ئىتتىپاقتۇر.

پەقەت شىئەلەرنىڭ 12 ئىمام مەزھىبىدە، ۋاقتلىق نىكاھلىنىش ھالال دېيىلگەن. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسلامنىڭ باشلىنىش دەۋرىدىكى غازاتلاردا ھالال قىلىپ بەرگەنلىكىنىلا دەلىل قىلىپ تۇتىدۇ. ھالبۇكى، ۋاقتلىق نىكاھلىنىش ھارام دېگەن ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپ ۋە كۈچلۈكتۇر ھەمدە ئۇنى مەنى قىلغان بۇ ھەدىسلەر، ئۇنى جائىز دېگەن ھەدىستىن كېيىن ئېيتىلغان ھەدىسلەردۇر. ئىسلام قانۇنشۇناسلىق پىرىنسىپى بويىچە، كېيىنكى ھۆكۈم بۇرۇنقىسىنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋاقتلىق نىكاھلىنىش ھارام قىلىنغاندىن كېيىن، مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان: «ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غازاتتا كىشىلەرنىڭ قىيىنلىق قانغىلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ ۋاقتلىق نىكاھلىنىشنى ھالال قىلىپ بەرگەن بولسىمۇ، كېيىن ئۇنى ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن مەڭگۈلۈك ھارام قىلغان» (بەيھەقى رىۋايىتى)

مەلۇمكى، ۋاقتلىق نىكاھلىنىش كىشىلەرنىڭ سائادەتلىرىنى دەپسەندە قىلغانلىقتۇر. خۇسۇسەن ئاياللارنىڭ ھاياتىنى نابۇت قىلغانلىقتۇر.

چۈنكى ۋاقتلىق نىكاھلىنىش نەسىلنى زايلايدۇ، ئەر - ئايال بىر - بىرىنى جىنسى ھەۋەس ئۈچۈنلا كىرالىغان بولىدۇ. بۇنىڭ خۇسۇسەن ئايال كىشىلەرنى ھاقارەتلىگەنلىك ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق بىرىشىنىڭ ئىسلام دىنىدا ھارام قىلىنىشى ئەقىلنىڭمۇ تەلبىدۇر. ۋاقتلىق نىكاھلىنىش زىنا قىلغانلىقتۇر. چۈنكى، نىكاھتا مەڭگۈلۈكنى نىيەت قىلىش شەرتتۇر. مەڭگۈلۈك ئەر - خوتۇن بولۇش نىيەت قىلىنمىغان ھەر قانداق نىكاھ باغلانمايدۇ.

ئىسلام دىنى ۋە كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش مەسىلىسى

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەۋەتىلگەندىن كېيىن، ئىسلام دىنى زىنا - پاهىشە، ئاياللارنى مال - مۈلۈك ئورنىدا قوللىنىش، كۆپ ئاياللارنى نىكاھىدا تۇتۇۋېلىپ، ئۇلارنىڭ ئېھتىياجلىرى بىلەن كارى بولماسلىق ۋە ئۇلارنى ھەر تۈرلۈك قۇل قىلىش قاتارلىق ئىشلارنى قەتئىي مەنئى قىلىپ، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش مەسىلىسىنى مۇتلەق ھارام قىلماستىن، بەلكى ئۇنىڭغا مەلۇم قاندا - پىرىنسىپلارنى بەلگىلىدى. بۇ پىرىنسىپلار بولسا، ئېھتىياج تېپىلغاندا كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش. بىراق كۆپ بولغاندا تۆتتىن ئارتۇق بولماسلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ئىش ئېلىپ بېرىشتىن ئىبارەتتۇر.

ئاللاھ بۇھەقتە مۇنداق دېدۇ: ﴿ئۇزۇڭلار ياقىتۇرىدىغان ئاياللاردىن ئىككىنى، ئۈچىنى ۋە تۆتتىن ئالساڭلار بولىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل بۇلاماسلىقىڭلاردىن قورقساڭلار بىر خوتۇن بىلەن كۇپايە قىلساڭلار بولىدۇ.﴾ (نسا سۈرىسى 3 - ئايەت)

بۇ ئايەت، ماددىي ۋە مەنىۋى ئىمكانىيىتى تولۇق بولۇپ، كۆپ خوتۇنلار ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ئىش كۆرۈشكە ئىشەنچسى بار كىشىلەرنىڭ بىردىن تۆتكىچە خوتۇننى بىرلا ۋاقىتتا نىكاھىدا ساقلىشىنىڭ جائىزلىقىنى ئىپادىلەيدۇ ۋە ئاياللارنىڭ ئارىسىدا ئادىل بولماسلىقىدىن، ئۇلارنىڭ تۈرلۈك ماددىي ۋە مەنىۋى ئېھتىياجلىرىنى قامداپ بېرەلىشىدىن ئاجىز كېلىدىغان كىشى ئۈچۈن كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

مۇھەممەد ئەلى سابۇنى «ئەھكام ئايەتلىرىنىڭ تەپسىرى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ھەرقانداق ئىنساننىڭ بىلىشى ۋە ئىقتىدارىنىڭ يېتىشچە ئەمەل قىلىشى كېرەك بولغان كەسكىن ھەقىقەت شۇكى، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش ئىسلام دىنىنىڭ ئەۋزەللىكلىرىدىن بىر ئەۋزەللىكتۇر. چۈنكى، بۈگۈنكى مىللەتلەر ۋە جەمئىيەتلەرنىڭ ھەل قىلىشقا چارە تاپالمىغان ئەڭ مۇرەككەپ مەسىلىلىرىنى ئىسلام دىنىنىڭ مۇشۇ قانۇنلىرىغا مۇراجىئەت قىلىش ئارقىلىقلا ھەل قىلغىلى بولىدۇ. كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا ئايال كىشىنىڭ تۇغماس چىقىپ قېلىشى ياكى كېسەللىك سەۋەبىدىن ئېرىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشالمايدىغان بولۇپ قېلىشى قاتارلىق بەزى سەۋەبلەر بولىدۇ. مەن بۇ ماۋزۇدا بۇسەۋەبلەرنى بايان قىلىشنى ھاجەتسىز دەپ قارايمەن. بىراق ھەر ئىنسان ئوڭايلا چۈشىنىدىغان بىر مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، جەمئىيەت ئىسلام نەزەرىدە، تارازغا ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭ ھەر ئىككى تەرىپى باراۋەر، تەڭ ئۆلچەمدە بولۇشى كېرەك، تارازىنىڭ بىر تەرىپىنى ئەرلەر، يەنە بىر تەرىپىنى ئاياللار تەشكىل قىلىدۇ. تارازىنىڭ ھەر

ئىككى تەرىپى تەڭ، باراۋەر بولۇشى ئۈچۈن ئەرلەرنىڭ نىسبىتى ئاياللارنىڭ نىسبىتى بىلەن ئوخشاش بولۇشى كېرەك. مۇبادا، ئەرلەرنىڭ نىسبىتى ئاياللارنىڭ نىسبىتىدىن كۆپ ياكى ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، بۇ مەسىلىنى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟ يەنى ئاياللارنىڭ نىسبىتى ئەرلەرنىڭ نىسبىتىدىن كۆپ بولۇپ، تارازىنىڭ تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلغاندا نېمە قىلىش كېرەك؟ ئاياللارنى تۇرمۇشنىڭ ۋە ئائىلىقنىڭ نېمىتىدىن مەھرۇم قىلىپ، ئۇلارنى ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن ياۋروپادا ئاياللارنىڭ نىسبىتى كۆپىيىپ، ئەرلەرنىڭ نىسبىتى ئازىيىپ كەتكەنلىكى سەۋەبتىن يۈز بەرگەندەك، زىنا - پاهىشە ۋە رەزىللىك يوللىرىغا تاشلاپ قويۇش كېرەكمۇ؟ ياكى ئاياللارنىڭ ھۆرمىتىنى، ئائىلىنىڭ پاكتىقىنى، جەمئىيەتنىڭ ئامانلىقىنى ساقلىغان ھالدا، بۇ مەسىلىنى ئىسلام قانۇنى ئارقىلىق ھەل قىلىش كېرەكمۇ؟ زادى بۇ ئىككى يولنىڭ قايسىسى ياخشى ۋە مەسىلىنى ھەل قىلغۇچ بولىدۇ. ئايال كىشىنىڭ قانۇنلۇق ھالدا بىر ئەركىشنىڭ زىممىسىدا باشقا ئاياللار بىلەن بىرلىكتە مۇقەددەس نىكاھقا باغلىنىپ ھۆرمىتى بىلەن ياشىغىنى ياخشىمۇ؟ ياكى ئۇ كىشى بىلەن ئائىلىنى پارچىلايدىغان، بالىلارنى يېتىم قىلىدىغان، جەمئىيەتنى كىرلىتىدىغان يولسىز ئالاقە باغلىغىنىمۇ؟

ئۆزلىرى ئېتىقاد قىلىۋاتقان خرىستىئان دىنىنىڭ دەستۇرىغا ئاساسەن، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنى مەنئى قىلىپ كەلگەن گېرمانىيە ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن، ئاياللارنىڭ سان نىسبىتىنىڭ ئەرلەر نىسبىتىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكى سەۋەبلىك، جەمئىيەتتە يۈز بېرىۋاتقان زىنا - پاهىشلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ھېچقانداق چارە تاپالمىغانلىقتىن، گېرمان ئاياللىرىنى زىنا - پاهىشلەردىن ساقلاپ قېلىش، ئاتىسىز بالىلارنى كۆچىلەرغا تاشلىۋېتىش ئېقىمىنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئىسلام دىنىدىكى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش مەسىلىسىگە يول قويۇش قانۇنىنى قوللىنىشقا مەجبۇر بولغان»

گېرمانىيە دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى g.h خانىم مۇنداق دەپ يازىدۇ: «گېرمانىيە ئاياللىرىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىشنىڭ بىردىن - بىر يولى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا يول قويۇشتۇر. مەن ياراملىق بىر ئەرگە ئون ئايال بىلەن بىرلىكتە خوتۇن بولۇشنى يارامسىز بىر ئەرنىڭ بىرلا خوتۇنى بولۇشتىن ئەلۋەتتە ئەۋزەل كۆرىمەن. بۇ يالغۇز مېنىڭلا كۆز قارىشىم ئەمەس، بەلكى بۇ پۈتۈن گېرمان ئاياللىرىنىڭ ئورتاق پىكىرىدۇر»

1948 - گېرمانىيەنىڭ مېيۇنخېن شەھىرىدە ئېچىلغان «خەلقئارالىق ياشلار قۇرۇلتىيى» دا ئەرلەر نىسبىتىنىڭ ئازىيىپ، ئاياللار نىسبىتىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىدىن كېلىپ چىققان قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىش ئۈچۈن كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش قانۇنىنىڭ

رەسمى شەكىلدە يولغا قويۇلۇشى تەلەپ قىلىنغان.

ئىسلام دىنى بۇ مەسىلنى ئەڭ شەرەپلىك ۋە توغرا يول بىلەن ھەل قىلىپ كەلمەكتە. خرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ دىنىي پرىنسىپلىرى ئىشقا يارىمىغاندىن كېيىن، ئىختىيارسىز ھالدا ئىسلام دىنىنىڭ قانۇن - پرىنسىپلىرىنى قوللىنىشقا مەجبۇر بولماقتا. ئىسلام دىنى ئۆز تەۋەلىرىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلغاننىڭ سىرتىدا ئۇنىڭغا ئېتىقات قىلمايدىغان مىللەتلەرنىڭمۇ قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىشتا بىردىن - بىر چارە بولۇپ قالدى. بۇ نېمە دېگەن ئولۇغ دىن، ھە!

ئولۇغ ئىسلام مۇتەپەككۇرى، ئىسلام شېھىدى، مەرھۇم ئۇستاز سەيىد قۇتۇپ، «ئىسلامدىكى دۇنياۋى ئامانلىق» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئىسلام دىنىدىكى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش مەسىلىسى ئۈستىدە جەڭگى - جېدەل كۆپ بولۇۋاتىدۇ. ھەقىقەتتە بۇ ئىش ئىجتىمائىي ھايات ئۈچۈن خەتەرلىك ئىشمو؟ مېنىڭ كۆرۈشۈمچە، ھەر قانداق بىر ئىجتىمائىي مەسىلىنىڭ ھەل قىلىنىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ بىرەر قانۇن لايىھەسىگە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكى ئېنىقتۇر. پەقەت كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشتىن ئىبارەت بۇ بىرلا مەسىلە ئۆزلىكىدىن ھەل بولىدىغان مەسىلىدۇر. چۈنكى، ئۇ، نەزەرىيەلەر بىلەن ھېسابلاشماستىن، بەلكى نىسبەتلەرگە باغلىق بىر ئىش. ھەر قانداق بىر جەمئىيەتتە ئەر - ئايالدىن ئىبارەت ئىككى جىنس بولىدۇ. قاچانكى سان جەھەتتە، ئەرلەرنىڭ نىسبىتى بىلەن ئاياللارنىڭ نىسبىتى تەڭپۇڭلىشىدىكەن، شۇ ۋاقىتتا بىر ئەرنىڭ بىردىن ئارتۇق ئايالنى نىكاھدا ساقلىشى جائىز بولمايدۇ. ئەمما جەمئىيەتنىڭ تەڭپۇڭلىقى بۇزۇلۇپ ئاياللارنىڭ نىسبىتى ئەرلەرنىڭ نىسبىتىدىن كۆپىيىپ قالغان ۋاقىتتا، بىر ئەرنىڭ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشى جائىزدۇر. بۇنىڭغا ئاساسەن، تۆۋەندە بىز گېرمانىيەنى مىسالغا ئېلىپ كۆرەيلى:

ھازىر گېرمانىيىدە بىر ئەرگە ئۈچتىن ئايال توغرا كېلىدۇ. مانا بۇ، تەڭپۇڭلۇقنىڭ يۇقالغانلىقى. مانا بۇ، ئىجتىمائىي كىرىزىس. بۇنى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟

بۇ مەسىلنى تۆۋەندىكى ئۈچ خىل يولنىڭ بىرى بىلەن ھەل قىلىشتىن باشقا چارە يوق:

1. ھەر ئەر كىشىنىڭ بىرلا ئايالغا ئۆيلىنىشى، قالغان ئىككىسى ئەردىن، ئائىلىدىن، بالىدىن مەھرۇم ھالدا ئۆمۈر سۈرۈشى.

2. ھەر ئەر كىشىنىڭ بىردىن ئايالغا رەسمى نىكاھ بىلەن قانۇنلۇق ئۆيلىنىشى، قالغان ئىككىسى بىلەن ياكى بىرسى بىلەن ئائىلىسىز، نىكاھسىز، قانۇنسىز ھالدا يولسىز ئالاقە باغلىشى.

3. ھەر ئەر كىشىنىڭ قانۇنلۇق ھالدا بىردىن ئارتۇق ئايالغا ئۆيلىنىشى ئارقىلىق ئۇلارنى ۋە ئۆزىنى ھارام ئىشلاردىن ساقلىشى، جەمئىيەتنى بۇزۇقچىلىقلاردىن پاكلىشى. ئەلۋەتتە ئۈچىنچى چارە ئەۋزەلدۇر، بەلكى لازىمدۇر»

ئىسلام دىنى بۇنداق ئىجتىمائىي قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى پىرىنسىپلارنى بېكىتتى:

بىرىنچىدىن، ئالدى بىلەن كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنىڭ چەكلىمىسىنى بەلگىلەپ، ئەڭ كۆپ ساننى تۆتكە بېكىتتى.

ئىككىنچىدىن، كۆپ خوتۇنلۇق بولغاندا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق قىلىشنى شەرت قىلدى ۋە ئاياللارنىڭ بىرەرسىنىڭ ھەقلىرىنى تولۇق ئادا قىلمىغان ئەھۋالدا ئۇ ئايالنىڭ مەھكىمىگە ئەرز قىلىش ياكى ئاجرىشىش ھوقۇقىنى بېكىتتى.

ئۈچۈنچىدىن، كۆپ ھالدا ئىككىنچى ئايال بىرىنچى ئايالنىڭ رازىلىقىسىز ھالدا ئۆيگە كىرىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا بىرىنچى ئايالنىڭ - ئەگەر ئۇ ياتلىق بولۇش ئالدىدا ئۈستىگە خوتۇن ئالماسلىقىنى شەرت قىلغان بولسا - شەرتىنى يۈرگۈزۈش ياكى ئاجرىشىش ھوقۇقىنى بەلگىلىدى.

كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنىڭ چەكلىمىسى ۋە شەرتى

ئاۋۋال شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىسلام دىنىدىكى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش مەسىلىسى ھاياتلىقنىڭ قىيىنچىلىقلىرى تەقەززا قىلغان بىر مەسىلدۇر. ئىسلام دىنى ئىجتىمائىي جەمئىيەتتىكى باشقىلار ھەل قىلالىمىغان ئەڭ مۇرەككەپ بىر مەسىلىنى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا يول قويۇش قانۇنى ئارقىلىق ھەل قىلدى. باشقا دىندىكىلەر مۇ ئۆزلىرىنىڭ ئىجتىمائىي مەسىلىلىرىنى ئىسلام دىنىدىكى بۇ قانۇن ئارقىلىق ھەل قىلىشقا كىرىشمەكتە. كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش قانۇنى ئىسلام دىنى كېلىشتىن بۇرۇنقى ساماۋى دىنلاردىمۇ بار ئىدى. ئەمما ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن، بۇ قانۇننى ئىسلاھ قىلىپ ئۇنىڭ چەكلىمىسىنى ۋە شەرتىنى بەلگىلىدى. كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشنىڭ چەكلىمىسى، ئېھتىياج تېپىلىپ بىردىن ئارتۇق ئايالنى نىكاھىدا ساقلاشقا توغرا كەلگەندە، ئاياللىرىنىڭ سانى تۆتتىن زىيادە بولماسلىقىدۇر. تۆتتىن ئارتۇقى ھارامدۇر. ئۇنىڭ شەرتى، بىردىن ئارتۇق ئايالنى بىرلا ۋاقىتتا نىكاھىدا ساقلىغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ يىمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ۋە باشقا ماددىي ۋە مەنەۋى ئېھتىياجلىرىنى ئادىللىق بىلەن تولۇق ئادا قىلىشقا ئىشەنچسىز بولۇشى شەرتتۇر. كىشى ئەگەر بىردىن ئارتۇق ئايالنى نىكاھىدا ساقلاپ ئۇلارنىڭ ھەقلىرىنى جايىدا ئادا قىلالىمىسا ئاللاھنىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆزۈڭلار ياقتۇرىدىغان ئاياللاردىن ئىككىنى، ئۈچىنى ۋە تۆتىنى ئالساڭلار بولىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل بولماسلىقىڭلاردىن قورقساڭلار بىر خوتۇن بىلەن كۇپايىلەنسەڭلار بولىدۇ.﴾ (نسا سۈرىسى 3 - ئايەت)

كۆپ خوتۇنلۇق بولۇشقا رۇخسەت قىلىنىشنىڭ ھېكمىتى

شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ ھېچبىرى ھېكمەتلەردىن ۋە ئېسىل غايىلەردىن خالىي ئەمەس. ئەركىشىگە بىردىن ئارتۇق ئايالنى بىرلا ۋاقىتتا نىكاھدا ساقلىشىغا رۇخسەت قىلىنىشنىڭ ھېكمىتى تۆۋەندىكىچە:

(1) ئىنسان بەزى ۋاقىتلاردا بىردىن ئارتۇق ئايالنى نىكاھدا ساقلاشقا ھەقىقىي ئېھتىياجلىق بولۇپ قالىدۇ. مەسىلەن: ئۇنىڭ ئايالى تۇغماس چىقىپ قېلىپ، ئۆزى بولسا پەرزەنت كۆرۈشۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ، ياكى ئايالى ياشىنىپ قالغانلىقتىن ياكى كېسەللىكتىن ئۇنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجلىرىدىن چىقالمايدىغان بولۇپ قالغانلىق سەۋەبى بىلەن ئۇ باشقا بىر ئايال كىشىگە ئېھتىياجلىق بولۇپ قالىدۇ.

(2) كىشى بىردىن ئارتۇق ئايالنى نىكاھدا ساقلاش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئېھتىياجلىرىدىن چىقىدۇ. جەمئىيەتتىكى تۇل ئاياللارمۇ تۇرمۇشتىن بەھرىمەن بولالايدۇ.

(3) ئۆيلىنىش ئائىلىلەر ۋە قەبىلىلەر ئوتتۇرىسىدا ئورتاق باغلىنىشنى ھاسىل قىلىدۇ. يات ئائىلىلەر ئارىسىدا تۇغقانلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىپ، كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى يېقىنلىق ۋە تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتلىرى كۈچلەندۈرۈلۈپ، مانا بۇ — پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىردىن ئارتۇق ئاياللارنى نىكاھدا ساقلىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەبلەرنىڭ بىرى بولسا كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىكى بۇ ئېسىل ئەخلاق بىلەن ئىزگۈ نىيەت ھازىر نەدە ۋە كىمدە بولسۇن!؟

كىشىلەردە ئەخلاق سۇسلاشقان، ئىمان ئاجىزلاشقان ۋە ئىنساپ ئازىيىپ كەتكەن ھازىرقى زاماندا كۆپ خوتۇن ئالىمەن دېگۈچىلەرنىڭ تولىسى ئۆزلىرىنىڭ شەھۋانىي ئىستەكلىرى ئۈچۈنلا ئالسا كېرەك.

(4) بەزى ۋاقىتلاردا دۆلەتتە يۈز بەرگەن ئورۇش سەۋەبلىك ئەلەر كۆپ ئولۇپ كېتىپ، ئاياللارنىڭ سانى ئەلەرنىڭكىدىن كۆپ بولۇپ قالىدىغان ئەھۋاللارمۇ كۆرۈلىدۇ. بۇ خۇددى ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن گېرمانىيىدە يۈز بەرگەندەك. بۇنداق ئەھۋالدا، شارائىتى ياخشى بولغان ئەلەرنىڭ بىر تەرەپتىن جەمئىيەتتىكى تۇل ئاياللارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋىي ئېھتىياجلىرىدىن چىقىش، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇلارنى يامان يوللارغا كىرىپ قېلىشتىن ساقلاپ قېلىش نىيىتى بىلەن

بىردىن ئارتۇق ئايالنى نىكاھدا ساقلىشى تەلەپ قىلىنغان ئىشلار قاتارىدىن بولۇپ قالدۇ. ئىسلام دىنى ئىنسانلارنىڭ باشلىرىغا كېلىدىغانلارنى ئالدىن بىلىدىغان، ھېكمەت بىلەن ئەڭ توغرا ئىش قىلىدىغان ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن بىر دىن بولغانلىقتىن ئىنسانلارنىڭ بۇ تۈرلۈك قىيىنچىلىقلىرىغىمۇ چارە تېپىپ بەرگەن.

ئۆيلىنىشتىن بۇرۇن قىز - ئوغۇللارنىڭ بىر - بىرىنى كۆرۈشى

ئەسلىدە، ئىسلام دىنىنىڭ شەرىئەت قانۇنى بويىچە، ئەرلەرنىڭ نامەھرەم ئاياللارغا تىكىلىپ قارىشى ۋە ئاياللارنىڭ نامەھرەم ئەرلەرگە تىكىلىپ قارىشى مەنئى قىلىنغان مەھسلىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ زېمىندىكى ئۆزىنىڭ ۋەكىلى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿مۆمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنكى (نامەھرەملەرگە) تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى (ھازامدىن) ساقلىسۇن. مۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن خەۋەر داردۇر. مۆمىن ئاياللارغا ئېيتقىنكى نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن. ئەۋرەت (ئەزالىرىنى) ياپسۇن. كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن. لىچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن.﴾ (نۇر سۈرىسى - 30 - 31 - ئايەتلەر)

ئەمما بىرگە تۇرمۇش قۇرماقچى بولغان ئوغۇل - قىزلار بىر - بىرىنى كۆرۈشى لازىم. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇرمۇش قۇرماقچى بولغان بىر ئادەمدىن، - سەن ئۇنى (يەنى ئۆيلەنمەكچى بولغان ئايالنى) كۆرۈڭمۇ؟ - دەپ سورىغاندا، ئۇ ئادەم - ياق، كۆرمىدىم - دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭغا، - ئاۋۋال بېرىپ ئۇنى كۆرگىن - دەپ بۇيرۇيدۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام» (مۇسلىم رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە: «بىرىڭلار ئۆيلەنمەكچى بولغىنىدا، ئالماقچى بولغان ئايالنى ئىمكان قەدەر كۆرسۈن» دېيىلگەن. (ئەھمەد رىۋايىتى)

تويىدىن بۇرۇنقى ئۇچرىشىشنىڭ چەكلىمىلىرى

1. شەرىئەتتە رۇخسەت قىلىنغان قاراش ۋە كۆرۈش ئايال كىشىنىڭ يۈزى ۋە ئىككى قولى بىلەن چەكلىنىدۇ. يەنى ئۆيلەنمەكچى بولغان كىشى ئالماقچى بولغان ئايالنىڭ يۈزىگە ۋە ئىككى قولىغا تىكىلىپ قارىسا بولىدۇ. چۈنكى، يۈزىگە قاراش ئارقىلىق ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى، ئىككى قولىغا قاراش ئارقىلىق ئۇنىڭ بەدىنىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىلەلەيدۇ. ئەمما ئالماقچى بولغان ئايال ھەققىدە ئۇنىڭدىن كۆپرەك مەلۇمات ھاسىل

قىلىشنى خالىغان كىشى تاغا ئاچىسىنى ياكى قىز قېرىنداشلىرىدىن بىرىنى ئۇنىڭ قېشىغا ئەۋەتىش ئارقىلىق ئۇنىڭ بارلىق سۈپەتلىرىنى ئۇلاردىن بىلىسە بولىدۇ.

2. بۇنىڭكىسى ئۇچراشماقچى بولغاندا يالغۇز ئۇچراشماسلىقى، بەلكى قىزنىڭ ئاچا - سىڭىللىرىدىن ياكى ئىشەنچلىك دوستلىرىدىن بىرەرسى بۇلار بىلەن بىرگە بولۇشى كېرەك. ئەمما توي قىلىشتىن بۇرۇن قىز - ئوغۇل ئىككىسىنىڭ يالغۇز ئۇچرىشىغا ۋە بىر يەردە يالغۇز قېلىشىغا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «يات ئەر كىشى بىلەن يات ئايال يالغۇز قالمىسۇن. بۇ ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ ئۈچىنچىسى شەيتان بولىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

گەرچە ئۆيلەنمەكچى بولغان ئىككى جىنس، بىر- بىرى بىلەن توي قىلىشقا كېلىشكەن بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ نىكاھى ئوقۇلمىغىچىلىك ئۇلار بىر- بىرىگە يات سانىلىدۇ.

ئەپسۇسكى، كۈنىمىزدىكى كۆپىنچە كىشىلەر بۇ ئىشلارنى ئاددىي ھېس قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ خەتەرلىرىگە دىققەت قىلىشمايدۇ. بۇ سەۋەنلىكلەرنىڭ تۈپەيلىدىن كۆپلىگەن قىزلار قوللىرىنى چىشلەپ قالىدۇ. ئاتا - ئانىلارمۇ پۇشايمان چېكىدۇ. چۈنكى كۈنىمىزدە، ئۆيلىنىمىز دەپ پەش تارتىشىپ يۈرگەنلەرنىڭ ئاز قىسمىلا بۇ نىشانلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرالىسىمۇ، كۆپ قىسمى تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلى بېرىم يولدا ئايرىلىدۇ.

قىز - ئوغۇللارنى ئۆزلىرى خالىمىغان بىرىسى بىلەن ئۆيلىنىشكە زورلىماسلىق

ئىسلام دىنى قىز- ئوغۇللارنى ئۇلارنىڭ رازىلىقى بولمىغان بىرىسى بىلەن ئۆيلىنىشكە زورلاشنى قەتئىي رەت قىلىدۇ. بەلكى ئۇلارنىڭ رايىنى ۋە ئىختىيارىنى نىكاھنىڭ ئاۋۋالقى شەرتلىرىدىن قىلىپ بېكىتتى. ئايال كىشىلەرنى مەيلى ئۇلار قىز بولسۇن، مەيلى چوكان بولسۇن ھېچبىر ۋاقىتتا ئۇلار خالىمىغان بىرىسى بىلەن ئۆيلىنىشكە زورلاشقا بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «چوكاننى ئۇنىڭ ئىختىيارىسىز، قىزنى ئۇنىڭ رايىسىز ياتلىق قىلماڭلار» ساھابىلار يا رەسۇلەللاھ! قىزلار ئۇياتچان كېلىدۇ، ئۇلار ئۆز رايىنى سۆزلىيەلمەسە قانداق قىلىمىز؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قارىشلىق بىلدۈرمەستىن سۈكۈت قىلىپ تورۇشى ئۇلارنىڭ ئىختىيار قىلىپ رازى بولغانلىقىدۇر» دەيدۇ. (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە: «چوكان ئۆزىنىڭ توي ئىشىدا ئەركىندۇر. قىزنىڭ رايىنى سوراش لازىم. ئۇنىڭ رازىلىق بىلدۈرگىنى جىم تورغانلىقىدۇر» دېيىلگەن. (مۇسلىم رىۋايىتى)

بۇ ھەدىستىن شۇ مەنا چىقىدۇكى، چوكان ئۆزىنىڭ توي ئىشىنى ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى

ۋە باشقا ئىگە چاقىلىرى قوشۇلمىغان تەقدىردىمۇ ئۆزى يالغۇز بېجىرىش ھوقۇقىغا ئىگە. ئەمما قىز ئۆزىنىڭ تويىنى ئۆزى قىلالمايدۇ. بەلكى ئاتا - ئانىسى تەرىپىدىن باشقۇرىلىدۇ. لېكىن ئاتا - ئانىلار قىز - ئوغۇللىرىنى ئۆزلىرى خالىمىغان بىرى بىلەن ئۆيلىنىشكە زورلىيالايدۇ. قىزنىڭ رايى نىكاھنىڭ ئاۋۋالقى شەرتلىرىدىندۇر. ئەگەر ئاتا - ئانىلار بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلىدىكەن، ئۇلار قىز - ئوغۇللىرىنىڭ ھوقۇقلىرىنى دەپسەندە قىلغانلىق سەۋەبلىك ئاللاھنىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولىدۇ.

ئەمما قىز بولسۇن ياكى چوكان بولسۇن دىيانەتسىز، ئەخلاقسىز بىرىگە ياتلىق بولمەن دەپ تورىۋالسا، شۇنىڭدەك ئوغۇلمۇ ئەخلاقسىز، دىيانەتسىز بىرىنى ئالىمەن دەپ تورىۋالسا، بۇ ۋاقىتتا ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭغا قارشى چىقالايدۇ ۋە بۇ ئىشنى رەت قىلالايدۇ. ئەگەر قىز كىچىك بولۇپ، ئۆزىنىڭ كېلەچىكىنى ياخشى تاللىيالايدىغان ياشتا بولسا، ئاتا - ئانىسى ياكى تۇغقانلىرى ئۇنى ئۆزلىرى خالىغان يەرگە ياتلىق قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە، بۇ توغرىلۇق مۇنداق بىر رىۋايەت سابت بولغان: «خەنسا ئىسىملىك بىر چوكان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، - ئى رەسۇلەللاھ! ئاتام مېنى تاغامنىڭ ئوغلىغا ياتلىق قىلدى. ھالبۇكى، مەن ئۇنى ياقىتۇرمايمەن - دەيدۇ، بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «خالىسىڭىز ئاتىڭىزنىڭ بۇ تەسەررۇپىنى قوبۇل قىلىڭ، خالىسىڭىز ئۇنى رەت قىلىڭ - دەيدۇ. خەنسا - ئى رەسۇلەللاھ! ئاتامنىڭ بۇ ئىشىغا مېنىڭ ھېچ رىغبىتىم يوق - دېگەندە، - ئانداقتا بۇ نىكاھ توغرا ئەمەس، سىز كېتىپ، ئۆزىڭىز خالىغان بىرسىگە ياتلىق بولۇڭ - دەيدۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام. بۇ ۋاقىتتا خەنسا، - بولدى، مەن ئاتامنىڭ بۇ رىغبىتىنى يۈرگۈزۈمەن. ئەمما مەن سىزدىن بۇ مەسىلىنى سوراقتا، ئاتىلارنىڭ قىزلىرىنىڭ توي ئىشلىرىدا ئۇلارنى ئۆزلىرى خالىمىغان بىرسىگە ياتلىق بولۇشقا زورلاش ھوقۇقى يوق ئىكەنلىكىنى كىشىلەرگە بىلدۈرمەكچى ئىدىم - دەيدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

ئۆيلىنىشتىكى قىيىنچىلىقلار

مەلۇمكى، زامان ئىلگىرىلىگەنسېرى بەزى چوڭ شەھەرلەردە توي سىلىقلىرى ھەددىدىن ئارتۇق ئېشىپ كېتىۋاتىدۇ. ئىنسانلار يارىتىلىشىدىنلا ئۆز تەبىئىتىدىمۇ ئەر - خوتۇن بولۇپ، بىر - بىرى بىلەن ئۇنىسى - ئۆلپەت ۋە مۇھەببەت ئىچىدە ياشاشنى ئارزۇ قىلىدۇ. چۈنكى ئايال كىشى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ياشىغاندا، ھاياتلىقنىڭ نۇرغۇنلىغان قىيىنچىلىقلىرىغا تاقابىل تۇرۇشتىن ئاجىز كېلىدۇ. ئۇ ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن ئۆزىنى ھىمايە قىلىدىغان، تۇرمۇشتىكى ئېھتىياجلىرىنى قامدايدىغان بىرەر ئەر كىشىگە مۇھتاجدۇر. ئەر كىشىمۇ ئۆزى يالغۇز ئۆتۈشكە ئاجىز كېلىدۇ. چۈنكى، ئۇ سىرتتا

تېرىكچىلىك ئۈچۈن ئىشلەش بىلەن بىرگە ئۆي ئىشلىرىنى جايدا ئاققۇزۇپ كېتەلمەيدۇ. ئەخلاق تەرەپتىنمۇ ئۆز نومۇسىنى ساقلاپ، ھازام ئىشلاردىن يىراق بولۇشقا ئاجىز كېلىدۇ. چۈنكى، جىنسىي ھەۋەس كىشىلەرنى تۈرلۈك بالالارغا دۇچار قىلىدۇ. ئەڭ مۇھىم بولغىنى، ئىنسانىيەت ئۈچۈن پايدىلىق ۋە ياراملىق نەسىللەر ئەر بىلەن ئايالنىڭ نىكاھتا بىرلىشىشى ئارقىلىقلا مەيدانغا چىقالايدۇ. پەرزەنت كۆرۈش، شۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ نام - نىشانىنى داۋام قىلدۇرۇش ھەرقانداق كىشى ئۈچۈن چوڭ ئارماندۇر. بۇنداق ئىكەن، كىشىلەرنىڭ ئۆيلىنىش ئىشلىرىغا توسقۇن بولىدىغان ياكى ئۇنى كېچىكتۈرۈشكە سەۋەب بولىدىغان ھەرقانداق ئامىل ئەقىل ۋە دىننىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن قەتئىي ھارامدۇر.

جەمئىيەتتىكى بەزى ياشلارنىڭ ئۆيلىنىش ياكى ياتلىق بولۇشتىن باش تارتىشلىرى، «سناشتۇق» شوئارى ئاستىدا بىر - بىرى بىلەن ئايالارچە، ھەتتا يىللارچە نىكاھسىز، تۇرمۇشسىز سۆرۈشۈپ يۈرۈشلىرى، بەزى قىزلارنىڭ نومۇستىن بۇۋاقلارنى كوچىلارغا ئېتىشلىرى قاتارلىق ئىشلارنىڭ سەۋەبلىرىدىن بىرى، بەلكى چوڭ سەۋەبى توي چىقىملىرىنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق دەرىجىدە ئېشىپ كېتىشى، قىزلىق مېھرىنىڭ ئۆرلەپ كېتىشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. كىشىلەر ئوغۇل - قىزلىرىنىڭ كېلەچىكىنى ئويلىماستىن، پەقەت باشقىلار بىلەن رىقابەتلىشىش ياكى بۇ ئارقىلىق بايلىق توپلىۋېلىش نىيىتى بىلەن توي چىقىملىرىنى ھەدەپ ئۆرلىتىۋاتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ياش، ئوغۇل - قىزلارنى نۆۋەتتىكى ئۆيلىنىش پۇرسىتىدىن مەھرۇم قىلىدۇ. نىشانلىنىپ بولغان قىزلارمۇ كەلمىگەن ئامەتنى كۈتۈپ ياكى ئۇ، بايلىقتىن مىليونلاپ تۆكۈپ بېرىدىغان بىرەر باينى تاپالماي ئۆيلىنىش ۋاقتىدىن ئۆتۈپ كېتىدۇ. ھەتتا قېرىپ كېتىدۇ. چۈنكى ئۆيلىنىش يېشىدىن ئۆتۈپ كەتكەن قىزلار تىزلا قېرى چىرايىغا كىرىپ قالىدۇ. دە، ئۇلار شۇنىڭ بىلەن ئولتۇرۇپ قالىدۇ. ئوغۇللار بولسا، ۋاقتىدا ئۆيلىنىشكە قادىر بۇلامىغانلىقى سەۋەبتىن، ئۆيلىنەلمەي، خالىغان يامان يوللارغا كىرىپ كېتىش ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ دىنىنى ۋە ئەخلاقىنى دەپسەندە قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ.

ئوغۇل - قىزلارنىڭ ۋاقتىدا ئۆيلىنەلمەي نۆۋەتتىكى تۇرمۇشتىن مەھرۇم قېلىشلىرىغا ۋە ئۇلارنىڭ تۈرلۈك رەزىل يوللارغا كىرىپ كېتىشلىرىغا سەۋەبكار ئاتا - ئانىلاردۇر، ئەلۋەتتە. بۇ خىل بالالارغا دۇچار بولماسلىقىنىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى توي چىقىملىرىنى ۋە قىزلارنىڭ مەھرىلىرىنى ئېغىرلاشتۇرۇۋەتمەسلىك، ئېھتىياجىغا قاراپ ئازغا كۆپايە قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

ئىنسان شۇنداق ھۆرمەتلىك مەۋجۇداتكى، ئۇ، پۇلغا سېتىپ ئېلىنمايدۇ. قىزلار دۇنيانىڭ ھەرقانداق بايلىقلىرىدىن ئەلۋەتتە قىممەتلىكتۇر. باشقىلار بىلەن

رىقابەتلىشىش ياكى باشقىلارنىڭ نارازى بولۇشلىرىدىن قورقۇپ ياكى مال - دۇنيا تەمەسى بىلەن توي چىقىملىرىنى ئۆستۈرۈۋېتىش خاتادۇر. ئوغۇل - قىزلارنىڭ كېلەچىكىنى ۋە بەخت - سائادىتىنى ئويلاپ ئىش كۆرۈش كېرەك. پۇل - مال كىشىنى كۆپ ھاللاردا بەختلىك قىلالمايدۇ. ئائىلىنى پەقەت قانائەت، ئازغا رازى بولۇش، ئورتاق مۇھەببەتلا بېيتالايدۇ ۋە بەختلىك قىلالايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ئەڭ ياخشى ئايال كىشى ئۇنىڭ مېھرىنىڭ يېنىك بولغىنىدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (ئىبن ھابىبان رىۋايىتى)

ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «ئەڭ بەرىكەتلىك ئايال ئۆيلىنىشىنىڭ تىز بولغىنى، تۇغۇتىنىڭ تىز بولغىنى ۋە مېھرىنىڭ يېنىك بولغىنىدۇر» (ئەھمەد رىۋايىتى)

جەمئىيەتتىكى بەزى ئاڭسىز ۋە دىيانەتسىز كىشىلەرنىڭ ئېيىپلىشىدىن ياكى «قىزىنى بېكارغان بېرىۋەتتى» دېگەنگە ئوخشاش تېتىقسىز سۆزلەرنى تارقىتىشىدىن قورقماستىن، بەلكى ئەڭ ئاۋۋال ئاللاھتىن قورقىشىمىز كېرەك. ئاللاھنىڭ ئەمرىنى تۇتقان كىشى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئېيىپلانمايدۇ ۋە خورلانمايدۇ.

نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «ئاللاھ پەرزلىرىنى بۇيرىدى، ئۇلارنى زايى قىلىۋەتمەڭلار. ھالال - ھارامنىڭ ئارىسىدا چەك - چېگرىلارنى بېكىتتى، ئۇلاردىن تاجاۋۇز قىلىپ كەتمەڭلار»

مانا بۇ ھەدىستە ئېيتىلغان چەك - چېگرىلارنىڭ ئىچىدە، نىكاھقا تەئەللۇق بولغان بەزى چەك چېگرىلارمۇ باردۇر. نىكاھتىكى چەك - چېگرىلار بولسا، ئەر كىشىنىڭ قانداق ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشىگە بولىدىغانلىقى ۋە قانداق ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىشىگە بولمايدىغانلىقىدىن ئىبارەتتۇر.

نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ:

ئۇلارنىڭ بىرى، مەڭگۈلۈك نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار، يەنە بىرى مەلۇم ۋاقىتقىچە نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللاردۇر.

مەڭگۈلۈك نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار

مەڭگۈلۈك نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار تۆۋەندىكى ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ:

نەسەب سەۋەبى بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار

بۇلار تۆۋەندىكى يەتتە خىل ئايالنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئانىسى. بۇ ئىبارە، ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئانىلىرى ۋە چوڭ ئانىلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

2. ئۆيلەنگۈچىنىڭ قىزلىرى. بۇ ئىبارە، ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئۆز قىزلىرى، ئوغۇل — قىزلىرىنىڭ قىزلىرى ۋە ئۇنىڭ نەۋرە، چەۋرە قىزلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

3. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ھەمىشەلىرى. بۇ ئىبارە، ئۆيلەنگۈچىنىڭ بىر ئاتا بىر ئانىدىن بولغان ۋە ئانا تەرىپىدىن ياكى ئاتا تەرىپىدىن بولغان قىز قېرىنداشلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

4. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئاتىسىنىڭ ھەمىشەلىرى. بۇ ئىبارە، ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئاتىسىنىڭ قىز قېرىنداشلىرى ۋە ئاتا تەرىپىدىن بولغان ئەجدادلىرىنىڭ قىز قېرىنداشلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

5. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئانىسىنىڭ ھەمىشەلىرى. بۇ ئىبارە، ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئانىسىنىڭ قىز قېرىنداشلىرى ۋە ئانا تەرىپىدىن بولغان ئەجدادلىرىنىڭ قىز قېرىنداشلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

6. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئوغۇل قېرىنداشلىرىنىڭ قىزلىرى. بۇ ئىبارە، ئۆيلەنگۈچىنىڭ بىر ئاتا، بىر ئانىدىن بولغان ۋە ئانا تەرىپىدىن ياكى ئاتا تەرىپىدىن بولغان ئوغۇل قېرىنداشلىرىنىڭ قىزلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

7. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ھەمىشەلىرىنىڭ قىزلىرى. بۇ ئىبارە، ئۆيلەنگۈچىنىڭ بىر ئانا، بىر ئاتىدىن بولغان ۋە ئانا تەرىپىدىن ياكى ئاتا تەرىپىدىن بولغان قىز قېرىنداشلىرىنىڭ قىزلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەلەرگە ئانىلىرىڭلارنى، قىزلىرىڭلارنى، ھەمىشەلىرىڭلارنى ئاتاڭلارنىڭ ھەمىشەلىرىنى، ئاناڭلارنىڭ ھەمىشەلىرىنى، قېرىنداشىڭلارنىڭ قىزلىرىنى، ھەمىشەلىرىڭلارنىڭ قىزلىرىنى ئېلىش ھارام قىلىندى﴾ (نېسا سۈرىسى 23 - ئايەت)

ئېمىلداشلىق سەۋەبى بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار

يۇقىرىقى نەسەب سەۋەبى بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان يەتتە خىل ئايالدىن باشقا،

ئېمىلداشلىق سەۋەبى بىلەنمۇ بەزى ئاياللار بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدۇ، چۈنكى، قانداقلا بالا بىر ئايالنى ئەمگەندىن كېيىن، بۇ ئايال ئەمگۈچىنىڭ سۈت ئانىسى، ئۇنىڭ بارلىق پەرزەنتلىرى ئەمگۈچىنىڭ سۈت قېرىنداشلىرى بولۇپ قالىدۇ. ھەتتا سۈت ئېمىتكۈچى ئايالنىڭ ئۈگەي (شۇ ۋاقىتتىكى ئېرىنىڭ) پەرزەنتلىرىمۇ سۈت ئەمگۈچىنىڭ ئېمىلداش قېرىندىشىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئەمگۈچىنىڭ يۇقىرىقى سۈت قېرىنداشلىرىنىڭ بىرەرسى بىلەن نىكاھلىنىشى خۇددى نەسەبتىكى ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ بىرەرسى بىلەن نىكاھلانغىغا ئوخشاشتۇر. شۇڭا ئۇ بۇلار بىلەن نىكاھلىنىشتىن چەكلىنىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەلەرگە سۈت ئانىلىرىڭلار ۋە ئېمىلداش ھەمىشەرىڭلارنى ئېلىش ھارام قىلىندى﴾ (نسا سۈرىسى 23 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئېمىلداشلىق سەۋەبى بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدىغانلار، نەسەب سەۋەبى بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدىغانلارنىڭ ئۆزىدۇر».

ئېمىلداشلىق ساھىب بولۇشنىڭ شەرتلىرى

ئېمىلداشلىق ساھىب بولۇشنىڭ شەرتلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. سۈتنىڭ ئۇنى ئەمگۈچىنىڭ گېلىدىن ئۆتۈپ كېتىشى. ئەگەر ئەمگۈچى سۈتنى ئېغىزغا ئالغان بولسىمۇ، ئۇنى يۇتمىغان بولسا ئېمىلداشلىق ساھىب بولمايدۇ.

2. ئەمگۈچىنىڭ سۈتنى ئەمچەكتىن ئايرىلىشتىن بۇرۇن ئەمگەن بولمىشى. ئەگەر ئۇ ئەمچەكتىن ئايرىلىپ بولغاندىن كېيىن ئەمگەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئېمىلداشلىق ساھىب بولمايدۇ، بۇ ۋاقىتلارنىڭ ئەمچەكتىن ئايرىلىش ۋاقتىنىڭ ئەڭ كۆپ مۇددىتى ئىككى يىلدۇر. ئىككى يىلدىن كېيىن ئەمگەن سۈت بىلەن ئېمىلداشلىق ساھىب بولمايدۇ. نەتىجىدە، ئەمگۈچى ئېمىتكۈچى ئايالنىڭ سۈت بالىسى بولۇپ قالمايدۇ، ئېمىتكۈچىنىڭ پەرزەنتلىرىمۇ ئۇنىڭ ئېمىلداش قېرىنداشلىرىغا ئايلىنىپ قالمايدۇ. يۇقىرىقى ئىككى شەرتنىڭ تېپىلىشى بىلەن ئەمگۈچى ئېمىتكۈچى ئايالنىڭ سۈت بالىسىغا، ئۇنىڭ بارلىق پەرزەنتلىرى ئەمگۈچىنىڭ ئېمىلداش قېرىنداشلىرىغا ئايلىنىدۇ.

ئەمما ئەمگۈچىنىڭ ئۆزى ۋە پەرزەنتلىرىدىن باشقا، ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ بۇ ئېمىلداشلىق بىلەن مۇناسىۋىتى بولمايدۇ.

مەسىلەن: ئەمگۈچىنىڭ ئۆز قېرىنداشلىرى ئۇنىڭ ئېمىلداشلىق تەرەپتىن بولغان سۈت قېرىنداشلىرى بىلەن ئۆزئارا نىكاھلىنالايدۇ.

قۇدا - باجلىق سەۋەبى بىلەن ئۆيلىنىشكە بولمايدىغان ئاياللار

ئۇلار تۆۋەندىكى تۆت خىل ئايالنى ئۆزئىچىگە ئالىدۇ:

1. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئاتىسىنىڭ (قويۇپ بەرگەن) ئاياللىرى ۋە بوۋىلىرىنىڭ (قويۇپ بەرگەن) ئاياللىرى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاتىلىرىڭلار ئالغان ئاياللارنى ئالماڭلار.﴾ (نسا سۈرىسى 22 - ئايەت)

يەنى بىراۋنىڭ مەلۇم بىر ئايالغا نىكاھلىنىشى بىلەن، بۇ ئايال ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا ۋە پۈتۈن پەرزەنتلىرىنىڭ ئوغۇللىرىغا ھارام بولىدۇ. ئۇلاردىن ھېچبىرى بۇ ئايالنى نىكاھقا ئالمايدۇ.

2. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ (قويۇپ بەرگەن) ئاياللىرى. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بالىلىرىڭلارنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلار سىلەرگە ھارام قىلىندى.﴾ (نسا سۈرىسى 22 - ئايەت)

يەنى بىراۋنىڭ مەلۇم بىر ئايالغا نىكاھلىنىشى بىلەن بۇ ئايال ئۇنىڭ دادىسىغا ۋە پۈتۈن بوۋىلىرىغا ھارام بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ھېچبىرى بۇ ئايال بىلەن نىكاھلىنالمىدۇ.

3. ئۆيلەنگۈچىنىڭ (قولىدىكى) ئايالىنىڭ ئانىسى ۋە ئۇ ئايالنىڭ چوڭ ئانىلىرى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قېيىن ئاناڭلارنى ئېلىشىڭلار سىلەرگە ھارام قىلىندى.﴾ (نسا سۈرىسى 23 - ئايەت)

يەنى بىراۋنىڭ مەلۇم بىر ئايالغا نىكاھلىنىشى بىلەن بۇ ئايالنىڭ ئانىسى ۋە چوڭ ئانىلىرى ئۇ كىشىگە ھارام بولىدۇ.

4. ئۆيلەنگۈچىنىڭ ئايالىنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) قىزلىرى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرگە سىلەر بىر يەردە بولغان ئاياللىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) قىزلىرىنى ئېلىش ھارام قىلىندى. ئەگەر سىلەر ئۇلارنىڭ ئانىلىرى بىلەن بىر تۈشەكتە بولمىغان بولساڭلار، بۇچاغدا ئۇلارنى ئالساڭلار ھېچ گۇناھ يوق.﴾ (نسا سۈرىسى 23 - ئايەت)

يەنى مەلۇم بىر ئايالغا نىكاھلىنىپ ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلغان كىشى ئۈچۈن ئۇ ئايالنىڭ قىزلىرى ۋە پۈتۈن نەۋرىلىرى ھارام بولىدۇ. ئەگەر ئۇ كىشى بۇ ئايالغا نىكاھلانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلمىغان بولسا (يەنى يېقىنچىلىق قىلماستىن ئايرىلىپ كەتكەن بولسا) بۇ چاغدا، ئۇ ئايالنىڭ قىزلىرى ئۇ كىشىگە ھالالدۇر. يەنى ئۇلار بىلەن نىكاھلىنالايدۇ. دېمەك، بىراۋنىڭ مەلۇم بىر ئايالغا نىكاھلىنىپ ئۇنىڭغا

يېقىنچىلىق قىلىشى بىلەن ئۇ ئايالنىڭ باشقا ئەردىن بولغان قىزلىرى بۇ كىشىگە ھارام بولىدۇ.

مەلۇم ۋاقىتتىچە نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار

مەلۇم ۋاقىتتىچىلىك نىكاھلىنىشقا بولمايدىغان ئاياللار ئۈچ قىسىم بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. ئۆيلەنگۈچىنىڭ (قولدىكى) ئايالنىڭ ھەمىشەلىرى ۋە ئۇ ئايالنىڭ ئاتا تەرەپتىن ياكى ئانا تەرەپتىن بولغان تاغا ئاچىلىرى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سېلىرگە ئىككى ھەمىشەلىرىنى بىرلا ۋاقىتتا نىكاھلىڭلاردا ساقلىشىڭلار ھارام قىلىندى﴾ (نسا سۈرىسى 23 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئايال كىشى ئۆزىنىڭ تاغا ئاچىلىرى بىلەن نىكاھتا بىرلەشتۈرۈلمەيدۇ﴾ (بۇخارى رىۋايىتى)

يەنى، بىراۋ ئايالدىن ئاجراشماي تۇرۇپ، ئۇ ئايالنىڭ ھەمىشەلىرى بىلەن ياكى تاغا ئاچىلىرى بىلەن نىكاھلىنالمىدۇ. بەلكى ئايالدىن ئاجراشقاندىن كېيىنلا يۇقىرىدىكىلەر بىلەن نىكاھلىنالايدۇ.

2. باشقىسىنىڭ ئىددىتىدە بولغان ئاياللار. باشقا بىر ئەرنىڭ ئىددىتىدىن چىقىپ بولمىغان ئايال كىشى شۇ ئەرنىڭ زىممىسىدا بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ۋەجىدىن، قايسى بىر سەۋەب بىلەن ئاجراشقان ياكى ئۆلۈپ كەتكەن ئەرنىڭ ئىددىتى ئىچىدىكى ئاياللار بىلەن، ئۇلارنىڭ شۇ ئىددىتى توشمىغىچە نىكاھلىنىشقا بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئىددىتى توشقاندىن كېيىن ئۇلار بىلەن نىكاھلىنىشقا بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىددىتى توشمىغان ئاياللارغا ئۇلارنى ئالىدىغانلىقىڭلارنى بۇرتىپ ئۆتسەڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سېلىرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. ئۇلارغا ئېغىز ئاچىدىغانلىقىڭلار ئاللاھقا مەلۇمدۇر. لېكىن ئۇلار بىلەن يوشۇرۇن ۋە دىلىشىپ قويماساڭلار. پەقەت (ئاشكارا ئېيتىلسا خېجىل بولمايدىغان) مۇۋاپىق سۆزنى قىلساڭلار بولىدۇ. ئىددىتى توشمىغىچە ئۇلارنى نىكاھلىڭلارغا ئېلىشقا بەل باغلىماڭلار. بىلىڭلاركى، ئاللاھ دىلىڭلاردىكىنى بىلىپ توردۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 235 - ئايەت)

3. ھەج ياكى ئۆمرىگە ئېھرام باغلىغان ئاياللار يەنى ئېھرام مۇددىتى ئىچىدىكى ئاياللار بىلەن نىكاھلىنىشقا بولمايدۇ. ئېھرام مۇددىتى تۈگەپ، ئۇلار ئېھرامدىن چىققاندىن كېيىن ئۇلار بىلەن نىكاھلىنىشقا بولىدۇ.

سۆز سېلىش

سۆز سېلىش - يىگىت تەرەپنىڭ قىز تەرەپكە، ئۇلاردىن ئوغلغا قىزنى سوراپ ئەلچى ئەۋەتىشى دېمەكتۇر. بۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مىللىي ۋە دىنىي شانلىق ئەنئەنىلىرىنىڭ بىرىدۇر. سۆز سېلىش يىگىت تەرەپتىن قىز تەرەپكە بولغىنىدەك، بەزى ھاللاردا، قىز تەرەپتىن يىگىت تەرەپكەمۇ بولىدۇ. بۇ، بەزى ئاڭسىز كىشىلەرنىڭ چۈشەنگىنىدەك، ئېيىب سانلىدىغان ئىش ئەمەس. قۇرئان كەرىم بۇ ئىشنىڭ (يەنى قىز تەرەپنىڭ يىگىتنى تەلەپ قىلىشنىڭ) جائىزلىقىغا ئىشارەت قىلغان ھالدا، شۇئەيىب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى قىزى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ (يەنى شۇئەيىبنىڭ ئىككى قىزىنىڭ) بىرى مۇسانىڭ يېنىغا ئۇباتچانلىق بىلەن مېڭىپ كېلىپ: «(قويلىرىمىزنى) سوغۇرۇپ بەرگەنلىكىڭنىڭ ھەققىنى بېرىش ئۈچۈن ئاتام سىنى راستىنلا چاقىرىدۇ» دېدى. مۇسا شۇئەيىبنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەھۋالنى ھېكايە قىلىپ بەردى. شۇئەيىب: «قورقمىغىن، زالىم قەۋمىدىن قۇتۇلدۇڭ» دېدى. شۇئەيىب ئېيتتى: «ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشكە بەدىلىگە ساڭا بۇ ئىككى قىزىمنىڭ بىرىنى بېرىشنى خالايمەن.﴾ (قەسەس سۈرىسى 25 - 27 - ئايەت).

بۇ قىسسسىدە، مۇسا ئەلەيھىسسالامدىكى دىيانەت ۋە ئەخلاقىنى كۆرگەن شۇئەيىب ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قايىل بولۇپ، ئىككى قىزىنىڭ بىرىنى ئۇنىڭغا نىكاھلاپ بېرىشنى خالايدىغانلىقى ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن قىزغا ئۆيلىنىشنى تەلەپ قىلغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

نشانلىنىش (گۈل قويۇش)

نشانلىنىش - «چاي ئۈچۈرۈپ قويۇش» ياكى «بارىكاللا قىلىش» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. بۇ قىز تەرەپنىڭ يىگىت تەرەپنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلغانلىقى ۋە تويىنىڭ تەييارلىقلىرى پۈتكەندىن كېيىن، ئىككى تەرەپنىڭ ئوغۇل - قىزلىرىنى بىر - بىرىگە ئۆيەپ قويۇشقا رازى بولغانلىقىنىڭ ئىپادىسى دېمەكتۇر. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا، يىگىت بىلەن قىز تۇرمۇش قۇرۇش ئۈچۈن نشاننى بىر - بىرىگە قاراتقان بولىدۇ. «گۈل قويۇش» نامى بىلەن يىگىت تەرەپنىڭ قىز تەرەپكە سوۋغا - سالام تەقدىم قىلىشىمۇ، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە نشانلانغانلىقىنىڭ ئەمەلىي ئىپادىسىدۇر. چاي ئىچۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، ئىككىنچى بىر شەخسنىڭ ئۇ قىزغا خېرىدار بولۇشى ۋە توي تەكلىپىنى قويۇشى دۇرۇس ئەمەس.

نشانلىق دەۋرى قىز - يىگىتلەرنىڭ تويىدىن كېيىن پۇشايمان قىلىپ قالماستىن

ئۈچۈن پايدىلىق بىر دەۋردۇر. بۇ دەۋردە قىز - يىگىتلەر بىر - بىرى بىلەن ياخشى تونۇشۇش ئارقىلىق ئۆپلىنىش ياكى ۋازكېچىش قارارنى بېرىدۇر. بىراق بۇ ئىككىسىنىڭ ئۆپلىنىش ئالدىدىكى نىكاھ ئوقۇلۇشىدىن بۇرۇن بىرەر جايدا يالغۇز ئۇچرىشىشى دىنىمىزغا ۋە مىللىي ئەنئەنىمىزگە خىلاپتۇر. شەرىئەت ھۆكۈمى بويىچە ئېيتقاندا، ھارامدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «يات ئەر بىلەن يات ئايال يالغۇز قالمسۇن، بۇ ۋاقىتتا، ئۇلارنىڭ ئۈچىنچىسى شەيتان بولىدۇ» دەيدۇ.

كۈنىمىزدىكى ئېچىنىشلىق ھادىسىلەر، ۋەقەلىكلەر بۇ ھەدىسىنىڭ نەقەدەر توغرا ۋە ھەق ئېيتىلغانلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇرماقتا. نۇرغۇنلىغان گۈزەل قىزلارنىڭ «سناشتۇق» شۇئارى ئاستىدا ئۆزلىرىنىڭ كېلەچەكلىرىنى نابۇت قىلىپ، پۇشايماندىن قوللىرىنى چىشلەپ قالغانلىقى، يىگىتلىرىنىڭ شىرىن سۆزلىرىگە ئىشىنىپ كېتىپ ئۆزلىرىنىڭ ھاياتىنى دەپسەندە قىلغانىڭ ئۈستىگە، ئاتا - ئانىسىغا نومۇس ۋە شەرمەندىلىك ئېلىپ كەلگەنلىكى ۋە باشقا ئېچىنىشلىق ئەھۋاللار بىزنىڭ ئۆز دىنىمىزنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىغا مىللىي ئەنئەنىمىزنىڭ ئەخلاق دەستۇرىغا خىلاپلىق قىلغانلىقىمىزدىن كېلىپ چىققاقتا.

دىنىمىزغا ئەمەل قىلساق بىز ھەرتۈرلۈك پۇشايمانلاردىن ۋە بالايى — ئاپەتلەردىن ئۆزىمىزنى ساقلاپ قالالايمىز. ئاتا - ئانىلارنىڭ قىزلىرىنىڭ يىگىتى بىلەن نىكاھتىن بۇرۇن يالغۇز ئۇچرىشىشىغا يول قويۇشى، «دوستلار زىيارىتى» باھانىسى بىلەن ئۆيىدىن كۈنلەپ، ھەتتا كېچىلەپ يوق بولۇپ كېتىشىنى نورمال ئەھۋال دەپ چۈشىنىشى ئىنتايىن بېغەملىك ۋە پەرزەنتلىرىگە قارىتا ئېغىر مەسئۇلىيەتسىزلىكتۇر.

ئىددەت ئىچىدىكى ئاياللارغا نىشانلىنىش مەسىلىسى

ئىددەت تۇتقۇچى ئاياللار ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

1. بىر تالاق بىلەن تالاق قىلىنغان ئاياللار

2. ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئاياللار

3. ئۈچ تالاق بىلەن تالاق قىلىنغان ئاياللار

1. بىر تالاق بىلەن تالاق قىلىنغان ئايال كىشى

بىر تالاق بىلەن ئېرىدىن ئايرىلغان ئايال كىشى گەرچە تالاق قىلىنغان بولسىمۇ، ئۇ، ئىددەت ۋاقتى تۈگىگەنگە قەدەر ئېرىنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ. ئىددەت توشقۇچىلىك بولغان ئارىلىقتا ئېرى ئۇنى خالىغان ۋاقىتتا نىكاھسىز قايتۇرۇپ ئالالايدۇ. ئىددەت ۋاقتى تۈگىگەندىن كېيىن، ئۇ ئايال ئېرىنىڭ زىممىسىدىن چىققان بولىدۇ. بۇ

ۋاقتتا ئۇنىڭغا سۆز سالدۇرۇش، نىشانلىنىش ۋە ئۆيلىنىش جائىز دۇر. ئەمما ئايال كىشى ئېرىنىڭ ئىددىتىدىن چىقىپ بولمىغىچە ئۇنىڭغا نىشانلىنىش ياكى رەسمى نىشانلانمىسىمۇ سۆز سېلىش قەتئىي جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى بۇ ئايال ئېرىنىڭ ئىددىتىدىن چىقىپ بولمىغان ئىكەن، ئۇ ئېرىنىڭ زىممىسىدا بولغان بولىدۇ. بۇ نىڭدا ئېرى بىلەن يارىشىپ قېلىشى ئۈچۈن پۇرسەتمۇ بار دېگەنلىكتۇر.

2. ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال كىشى

ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ ھىسسىياتلىرىغا ھۆرمەت قىلىدۇ. ئادەتتە ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال كىشىگە ھامان بىراۋ خېرىدار بولسا، ئېرىنىڭ تۇغقانلىرى بىئارام بولىدۇ، بالىلىرى بولسا پەرىشان بولىدۇ. ئىسلام دىنى ئايال كىشىنىڭ ھەرقانداق كىشىگە ئۈچ كۈندىن ئارتۇق ماتەم تۇتۇشنى قەتئىي چەكلىگەن بولسىمۇ، ئۇنى ئېرى ئۈچۈن 4 ئاي 10 كۈن ئىددەت تۇتۇشقا بۇيرۇغان. چۈنكى، ئەر - خوتۇنلۇق رىشتىسى ئالاھىدە مۇقەددەس بىر باغلىنىشتۇر. ئايال كىشىنىڭ ئېرىنىڭ يۈز - خاتىرىسىنى قىلماستىن، ئىددىتىنى توشقۇزماي تۇرۇپ ياتلىق بولۇش كويىدا بولۇشى نىكاھنىڭ مۇقەددەسلىكىگە پەرۋا قىلمىغانلىقىدۇر. بۇ ئىنسانىيەتچىلىككە ياتمايدۇ. شۇڭا ئايال كىشىنىڭ بۇ مۇددەت ئىچىدە (يەنى 4 ئاي 10 كۈنلۈك ئىددەتنى ئىچىدە) باشقا ئەرلەر بىلەن نىشانلىنىشى ھارام قىلىنغان. ئەمما بۇ مۇددەت ئىچىدە ئۇنىڭغا سۆز سالدۇرۇشقا بولىدۇ. ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايالغا رەسمى نىشانلانماستىن سۆز سالدۇرۇش باشقىلارنىڭمۇ كۆڭۈللىرىنى رەنجىتىشكە قويمايدۇ، چۈنكى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال ئىددەتتىن كېيىن بەربىر ياتلىق بولماي قالمىدۇ.

شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلەردە ئورتاقلاشقان بىر قالاق ئادەت بار. ئۇ بولسىمۇ، بىر ئائىلىدىن بىرەرسى ۋاپات بولغان بولسا، ئۇنىڭ يىلى توشمىغىچە بۇ ئۆيىدە ئۆيلىنىش ياكى ياتلىق بولۇش ئىشلىرى بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئېتىقادىدا بۇنداق قىلىش ئۆلگۈچى مەرھۇمنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىمىغانلىقىمىش. ئەمەلىيەتتە بولسا، بۇ ئادەت ئۆزىنى بەھۇدە ئاۋارە قىلغانلىق، ئوغۇل - قىزلىرىنىڭ بەختلىرىنى كېچىكتۈرگەنلىك ياكى دەپسەندە قىلغانلىقتۇر. كۆپلىگەن قىز - يىگىتلەر بۇ قالاق ئادەت تۈپەيلىدىن ۋاقتىدا ئۆيلىنەلمەي، ۋاقتىنىڭ ئۆتىشى بىلەن بىر - بىرىدىن ۋاز كېچىشىدۇ ياكى ئەخلاققا خىلاپ كېلىدىغان بىنورمال ئىشلارنى ئۆتكۈزۈپ سالىدۇ ۋە ئۆزلىرىنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە، سائادەتلىرىنى كېچىكتۈرىدۇ، كۆپ ھاللاردا بەربات قىلىدۇ. ئۆلۈكلەرگە ھۆرمەت قىلىش - ئۇلارنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى يۈرگۈزۈش، ھەققىدە دۇئا قىلىش ئارقىلىق بولىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ يىلىنى كۈتۈپ قىز - ئوغۇللىرىنى ئۆيەش ياكى ياتلىق

قىلىش ئىشلىرىنى كېچىكتۈرۈش ئۇلارغا ھۆرمەت بىلدۈرگەنلىك ئەمەس، بەلكى ئازار قىلغانلىقتۇر. چۈنكى ئۇلار خانا ئىشلارغا رازى بولمايدۇ. شۇڭا بىز پۈتۈن ئىشلىرىمىزدا ئاللاھ قۇرئاندا كۆرسەتكەن بويىچە ئىش كۆرسەك ئەڭ توغرىسىنى قىلغان بولىمىز. ئاللاھنىڭ كۆرسەتكەنلىرى بىزنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەختلىك قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ.

3. ئۈچ تالاق بىلەن تالاق قىلىنغان ئايال كىشى

ئۈچ تالاق بىلەن ئېرىدىن ئايرىلغان ئايال كىشىنىڭ ئىددىتى توشقىچىلىك بولغان ئارىلىقتا، باشقا ئەرلەرنىڭ ئۇنىڭغا سۆز سېلىشى ياكى نىشانلىنىشى جائىزدۇر. چۈنكى، ئۈچ تالاق بىلەن ئايرىلغان ئايال، ئېرى تالاق قىلغان ھامان ئۇنىڭ زىممىسىدىن پۈتۈنلەي چىقىپ كەتكەن بولىدۇ. ئۇنىڭ پەقەت ئۈچ قېتىم ئادەت كۆرۈپ پاكلىنىشلا قالغان بولىدۇ. بۇ ھالەتتە ئېرى ئۇنى يېڭىدىن نىكاھ قىلىش بىلەنمۇ ئۆزىگە قايتۇرۇپ ئالمايدۇ. پەقەت ئۇ ئايال باشقا بىرىگە ئۆمۈرلۈك خوتۇن بولۇش نىيىتىدە نىكاھلىنىپ، كېيىن ئېرى ئۆلگەن ياكى ئايرىلغانغا ئوخشاش سەۋەبلەر بىلەن ئىككىنچى ئېرىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، بىرىنچى ئېرىگە يېڭى نىكاھ بىلەن قايتالايدۇ. شۇڭا ئۈچ تالاقنىڭ ئىددىتى ئىچىدىكى ئايال كىشىگە باشقىلارنىڭ سۆز سېلىشى ياكى نىشانلىنىشى جائىزدۇر.

بىراۋنىڭ نىشانلانغىنىغا نىشانلىنىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكى

ئىسلام دىنى كىشىلەر ئارىسىدىكى مۇھەببەت، سۆيگۈ، ۋە ۋاپادارلىقنىڭ ھەممىگە ئورتاق بولغان ھالدا داۋام قىلىشى، ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىكلەرنىڭ جەمئىيەتتىن يوقۇلىشىنى تەشەببۇس قىلىدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنىڭ بىراۋنىڭ سودىسى ئۈستىگە سودا قىلىشى، بىراۋنىڭ نىشانلانغىنى ئۈستىگە نىشانلىنىشى قەتئىي مەنئى قىلغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەقتە مۇنداق دېگەن: «مۆمىن مۆمىننىڭ قېرىندىشى، مۆمىن كىشىنىڭ ئۆزىنىڭ دىنىي قېرىندىشىنىڭ سودىسى ئۈستىگە سودا قىلىشى، ئۇ نىشانلانغان بىرىگە — ئۇ ئۆزى ۋازكەچمىگىچىلىك — نىشانلىنىشى ھارامدۇر» (مۇسلىم رىۋايىتى)

ئەمما بىراۋ بىر ئايالغا سۆز سالدۇرۇپ تېخى نىشانلانمىغان بولسا، ئۇ ئايالمۇ ئۇنىڭ تەلپىنى قوبۇل قىلغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ئېنىق جاۋاب قايتۇرمىغان بولسا، بۇ ھالەتتە، ئۇ ئايالغا باشقا بىرىنىڭ سۆز سالدۇرۇشى جائىزدۇر. چۈنكى بۇ ئايال بۇرۇنقىسى بىلەن تېخى نىشانلانمىغان ۋە ئىككىسىنىڭ ئۆتتۈرىسىدا بىرەر باغلىنىش ھاسىل بولمىغان

ئىكەن، باشقىسىنىڭ ئۇنىڭغا سۆز سالدۇرۇشىغا ۋە نىشانلىنىشىغا يول بار دېمەكتۇر. شۇنىڭدەك، بۇ ئايال بىرىنچىسى بىلەن نىشانلىنىش جەريانىدا بىر - بىرى بىلەن يېقىندىن تونۇشۇشى ئارقىلىق ئىككىسىنىڭ تۇرمۇش قورۇپ بەختلىك بولۇشىغا ئىشەنچ ھاسىل بولمىغانلىق سەۋەبتىن ئۇلار بىر - بىرىدىن ۋاز كەچكەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا باشقا بىرىنىڭ بۇ ئايالغا نىشانلىنىشى، ئۇنىڭمۇ قوبۇل قىلىشى جائىزدۇر.

ئەگەر ئىككىنچىسى (يەنى ئىككىنچى بولۇپ سۆز سالدۇرغۇچى) بۇ ئايالنى تەھدىد قىلىپ قورقۇتۇش ياكى ئۇنىڭغا بىرىنچىسىنى (يەنى بىرىنچى بولۇپ ئۇنىڭغا سۆز سالدۇرغان كىشىنى) يامان كۆرسىتىش ياكى باشقا چارىلەر ئارقىلىق ئۇنىڭدىن ۋاز كەچكۈزۈپ ئۇنىڭ بىلەن ئۆزى نىشانلىنىش، ئاندىن ئۆيلىنىش مەقسىتى بىلەن سۆز سالدۇرغان بولسا، بۇ نە شەرىئەتكە، نە ئىنسانىيەتچىلىككە ئويغۇن كەلمەيدىغان رەزىللىك ھەمدە مەككارلىقتۇر. شەرىئەت تارازىسى بويىچە ئېيتقاندا، ھارامدۇر. چۈنكى، بۇ ھالەتتە ئىككىنچىسى بىرىنچىسىنىڭ نېسۋىسىگە قول سالغان بولىدۇ. بۇنداق قىلىش ھەقسىزلىكتۇر. بۇ ماۋزۇدىكى ھارامدىن مەقسەت نىكاھنىڭ دۇرۇس بولمايدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ، بەلكى نىكاھ ئۇنىڭ شەرتلىرىنىڭ تولۇق بولۇشى شەرتى بىلەن جائىزدۇر. بىراق ئىككىنچىسى بىرىنچىسىنىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز قىلغانلىقى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ دېگەنلىكتۇر. سەۋەبسىز ھالدا، ئىككىنچىسىنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلىپ بىرىنچىسىدىن ۋاز كەچكەن ئايال ئۇنىڭغا ۋاپاسزلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى مۇسۇلمانلىقنىڭ نىشانىسى ئەھدىسىگە ۋاپا قىلىشتۇر. ئاللاھ قۇرئاندا مۇمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (يەنى مۇمىنلەر) ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىلىرىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر.﴾ (مۇمىنۇن سۈرىسى 8 - ئايەت).

تويىدىكى خوشاللىق تەنتەنىسى

ئاۋۋال شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىسلام دىنى ئىجتىمائىي ھاياتقا ئەڭ كۆپ ئەھمىيەت بېرىدىغان بىر دىن بولۇپ، باشقا دىنلارغا ئوخشاش تەركىيدۇنيالىقنى ۋە قاتتىقچىلىقنى تەرغىب قىلمايدۇ. بەلكى ئىسلام دىنى ئىجتىمائىي ھاياتتىكى ھەرقانداق ئىجابىي پائالىيەتلەرنى قەدىرلەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىپ ئەھكاملارنى بەلگىلەيدۇ. توي ۋە باشقا ئىسلامىي بايرام كۈنلىرى بولسا خوشاللىقنى تەنتەنە قىلىشنى تەقەززا قىلىدىغان كۈنلەردۇر. بۇ باشقا غەم - قايغۇلۇق ۋە ماتەم كۈنلىرىگە ئوخشىمايدۇ. شۇڭا ماتەم كۈنلىرىدە كىشىلەرنى خوشاللىق تەنتەنىسى قىلىشقا تەشەببۇس قىلىشنىڭ مۇناسىپ بولمىغىنىدەك، توي كۈنلىرىدەمۇ كىشىلەرنى ئۆلۈمنى ياد ئېتىشكە، دوزاخ ئازابىدىن

قورقۇشقا تەرغىب قىلىشۇ ھەرگىز ھېكمەتلىك ئىش ئەمەستۇر. ھەرقانداق ئىشنىڭ ئۆزىگە لايىق قائىدە – يۇسۇنلىرى باردۇر. توي كۈنلىرىدە خۇشاللىقنى تەنتەنە قىلىش، ھەممە بىردەك شادلىقنى ئىزھار قىلىش توي كۈنلىرىگە خاس قائىدە – يوسۇندۇر.

تويى نامايان قىلىش

ئىسلام دىنى بىزگە تويى نامايان قىلىش ۋە شۇ ئارقىلىق ئۇنى ئېلان قىلىشنى بوپۇيدۇ. مانا بۇ ئىسلام دىنىدا مەنى قىلىنغان يولسىز نىكاھ بىلەن ئاللاھ ھالال قىلغان ھەقىقىي يوللۇق نىكاھنىڭ پەرقىنى ئايرىش ۋە ئاللاھنىڭ بۇ نېمىتىگە شۈكۈر ئىزھار قىلىش ئۈچۈن ئىدى.

خەلقى ئالەمگە نامايان قىلىپ، ئېلان قىلىنمىغان نىكاھ باشقىلارنىڭ سۆز تارقىتىشىدىن ۋە يامان گۇمانلارنى قىلىشىدىن خالىي بۇلالمىدۇ.

مەسىلەن: جەمئىيەتتىكى بەزى پىتنە – پاساتچىلار ۋە غەيۋەتچىلەر نىكاھى ئېلان قىلىنمىغان بىراۋنى ئايالى بىلەن كۆرگىنىدە، ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن ھەرخىل پىتنىلەرنى ۋە تۆھمەتلەرنى تارقىتىشقا، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئابرويلىرىنى تۈكۈشكە ئالدىرايدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىنى ھەر تۈرلۈك پىتنە - پاساتلاردىن ۋە يامان ئاقىۋەتلەردىن ھىمايە قىلىش ۋە كىشىلەرنىڭ ھۆرمەت، ئابرويلىرىنى قوغداش ئۈچۈن تويى خەلقى ئالەمگە نامايان قىلىش ئارقىلىق ئۇنى ئېلان قىلىشقا بۇيرۇغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نىكاھنى ئېلان قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: «بۇ نىكاھنى ئېلان قىلىڭلار. ئۇنى مەسجدلەردە قىلىڭلار، تويىنىڭ تەنتەنەسى ئۈچۈن داپ چېلىڭلار» (تىرمىزى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىستىن نىكاھنى ئېلان قىلىشنىڭ، تويىنىڭ تەنتەنەسىنى توي بولغان ئۆيدىكى سورۇندا چالغۇ ئەسۋاپلىرىنى قوللىنىش ئارقىلىق ئېلان قىلىشنىڭ ئەۋزەللىكى ئىپادىلىنىدۇ. ئەمما نىكاھنى مەسجدلەردە قىلىشنى ئىسلام ئولىمالىرى سۈننەت قاتارىدىن سانمىسىمۇ، قىلسا گۇناھ بولمايدىغان ئىش. چۈنكى ھەرقانداق ھەدىستىن سۈننەت ھۆكۈمى ئېلىنمايدۇ.

يەنە بىر ھەدىستە: «ھالال نىكاھ بىلەن ھارام نىكاھنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ئېلاندىر» دەپ كۆرسەتكەن. (جامئۇل ئۇسۇل 11 – جىلد 44 – بەت)

يەنە بىر ھەدىستە: «ھالال نىكاھ بىلەن ھارامنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق داپ ئاۋازىدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (تىرمىزى رىۋايىتى)

يەنى، ھالال نىكاھ بىلەن ھارامنىڭ ئارىسىدىكى پەرق چالغۇ ئەسۋاپلارنى چېلىش ، خۇشاللىقنىڭ ۋە شادلىقنىڭ تەنتەنىلىرىنى نامايان قىلىدىغان ناخشا ئاۋازلىرىنى ياڭرىتىش ئارقىلىق ئۇنى خەلقى ئالەمگە ئېلان قىلىش بىلەن تونۇلدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستىكى «نىكاھنى مەسجىدلەردە قىلىڭلار» دېگەن سۆزى ئارقىلىق ئىككى مەقسەنى كۆزلىگەن: ئۇنىڭ بىرى، نىكاھنى مەسجىدنىڭ روھانىيلىقى بىلەن باغلاشتۇرۇش. چۈنكى مەسجىدلەر ئىبادەت گاھلىرىدۇر. مۇسۇلمانلار مەسجىد تە ناماز ئوقۇش ئارقىلىق ئىبادەت قىلغاندەك، ئاللاھ بۇيرىغان ھالال نىكاھلىرىنىمۇ مەسجىدلەردە قىلىشى ئارقىلىق (نىيەتنىڭ دۇرۇس بولۇشى شەرتى بىلەن) ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. ئىككىنچىسى، كىشىلەر نىكاھنى مەسجىدلەردە قىلىش ئارقىلىق ئۇنى تېخىمۇ نامايان قىلىش ۋە ئېلان قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشىدۇ. چۈنكى مەسجىدلەر مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا توپلىنىدىغان ئورۇنلىرى. مۇسۇلمانلار ھېيت، جۈمە نامازلىرى ۋە بەش ۋاقىت نامازلار ئۈچۈن مەسجىدكە توپلىنىدۇ. بۇنداق ئادەم كۆپ توپلىنىدىغان ئورۇنلاردا نىكاھنى ئېلان قىلىش بىر تەرەپتىن نىكاھنى خەلقى ئالەم ئالدىدا ئېلان قىلىش بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن باشقا ياشلارنىمۇ ئۆيلىنىشكە تەشەببۇس قىلىش رولىنى ئوينايدۇ.

تويلاردا ئاياللار ئايرىم، ئەرلەر ئايرىم ئورۇنلاردا بولغان ھالدا تەنتەنە قىلىشى كېرەك. ئاياللارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئايال جىنسىلىرى ئارىسىدا ئەدەپ، ئەخلاققا ئويغۇن شەكىلدە ناخشا، غەزەل ۋە شېئىرلارنى ئوقۇشلىرى ياخشى بولغاندەك، ئەرلەرنىڭمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئەر جىنسىلىرى ئارىسىدا شۇنداق قىلىشلىرى ياخشىدۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئەنسارلاردىن بىرىنىڭ تويىدىن قايتىپ كەلگىنىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، — ئەي ئائىشە! سىلەر تويىدا ئويۇن — تاماشا قىلمىدىڭلارمۇ؟ ئەنسارلار ئويۇن تاماشانى ياقتۇرىدىغان خەلىقتۇر — دەيدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىپ، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىنىڭ ئەتراپىدىكى بىر جايدىن ئۆتكىنىدە، قىزلار داپ چېلىپ، ناخشا ئېيتىۋاتاتتى. ئۇلار مۇنداق دەپ ناخشا ئېيتاتتى:

خوشال بىزلەر كۆككە يەتسۇن ناخشىمىز،

ئارىمىزدا مۇھەممەد تۇر ياخشىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇۋاقتتا ئۇلارغا قاراپ «ئاللاھ بىلىدۇكى، ھەقىقەتەن، مەن

سلەرنى ياخشى كۆرىمەن» دېدى. (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

يۇقىرىقىلاردىن باشقا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ توپلاردا ناخشا ئېيتىش، چالغۇ ئەسۋابلىرىنى چېلىش ئارقىلىق توپنى نامايان قىلىشقا تەشەببۇس قىلغان ھەدىسلىرى كۆپتۇر.

بۇ ھەدىسلەرغا بىنائەن، توپنى نامايان قىلىش ئۈچۈن ناخشا ئېيتىش، ئويۇن - تاماشا قىلىش ۋە چالغۇ ئەسۋابلىرىنى چېلىش جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئەۋزەلدۇر.

بۇنىڭ شەرتى، ئىسلام ئەخلاقىغا ئۇيغۇن ھالدا، پەزىلەتلىك بولۇشى ۋە كىشىلەرنى يامان ئوي - خىياللارغا تاشلايدىغان ئەدەپسىز سۆزلەردىن، ئەخلاقسىز ھەرىكەتلەردىن خالىي بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. ئەمما كۈنىمىزدىكى توي سورۇنلىرىدىكى ئەخلاقسىز ناخشىلار، ئەدەپسىز تاماشالار ۋە كىيىمنى ئاز كىيىپ ئوينىيدىغان ھاياسىز ئۇسسۇللار نە ئىسلام دىنىنىڭ پىرىنسىپىغا نە بىزنىڭ مىللىي ئەنئەنىمىزگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. بۇلا پەقەت ياۋروپالىقلارنىڭ ۋە خۇداسىزلارنىڭ رەزىل مەدەنىيەتلىرىدۇر. ئۆزلىرىنى مۇسۇلمان دەپ يۈرگەن كىشىلەرنىڭ مۇقەددەس دىنىمىزنىڭ تەلىماتلىرىغا، مىللىي ئەنئەنىمىزگە ئەگىشىشى ۋە باشقىلارنىڭ رەزىل مەدەنىيىتىنى دوراپ ئەخلاقلىرىنى كىرلەتمەسلىكى لازىم.

تويىدا ناخشا ئېيتىش ۋە چالغۇ ئەسۋابلىرىنى چېلىش

تويىدا بولسۇن ياكى باشقا مۇناسىۋەتلىرىدە بولسۇن، ناخشا ئېيتىش، ئۇنى ئاڭلاش ۋە چالغۇ ئەسۋابلىرىنى چېلىش جائىزدۇر. خۇسۇسەن، توپنى ئېلان قىلىش ئۈچۈن توي سورۇنلىرىدا ناخشا ئېيتىش ۋە چالغۇ ئەسۋابلىرىنى چېلىش ياخشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىنى تويىدا تەنتەنە قىلىشقا بۇيرىغانلىقى توغرىلىق ھەدىسلەر سابىت بولغان. ئەمما ئېيتىشقا ۋە ئاڭلاشقا رۇخسەت قىلىنغان ناخشىلارنىڭ مەزمۇنى كىشىلەرنى يامان ھەۋەسلەرگە چاقىرىدىغان، ئەدەپ ئەخلاققا تەسىر يەتكۈزىدىغان، ھاياسىز، ئەدەپسىز سۆزلەردىن خالىي ھالدا، ۋەتەننى، دىننى، مەرتلىكنى، پەزىلەتنى، ئاتا - ئانىنى ۋە مىللەتنى كۈيلەيدىغان ئېسىل سۆزلەردىن بولۇشى شەرتتۇر. چالغۇ ئەسۋابلىرىنى چېلىشۇمۇ جائىزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە توپلاردا داپ چېلىناتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ساھابىلىرىنى ئۇنىڭدىن توسمايتتى. ھەتتا ئۇنىڭ بىر قېتىم ئۆز ئۆيىدە (ئۇنىڭ ئايالى) ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىدا داپ چېلىپ ئولتۇرغان قىزلارنىمۇ ئۇنىڭدىن مەنئىي قىلمىغانلىقى، بەلكى ئۇلارنى تەشەببۇس قىلغانلىقى توغرىسىدا كۈچلۈك ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان. ناخشا ۋە چالغۇ ئەسۋابلىرىنى

ئۆز يولىدا قوللانسا نەتىجىسىمۇ ياخشى بولغىنىدەك، ئۇنى يامانلىققا يەنى كىشىلەرنى ئازدۇرغۇچى ھاۋايى - ھەۋەسلەرگە مۇپتىلا قىلىدىغان شەكىلدە قوللانسا، ئۇنىڭ نەتىجىسى زىيانلىق بولىدۇ. شۇڭا ئۇ، ئىسلام نەزەرىدىمۇ جائىز بولمايدۇ.

نىكاھ ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى

نىكاھ - ئەر بىلەن ئايالنىڭ بىر - بىرىدىن ئورتاق مەنپەئەتلىنىش مەقسىتىدە بەختلىك بىر ئائىلىنى قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن ئىككىسىنىڭ ئۆتتۈرسىدىكى ئەر - ئاياللىق مۇناسىۋىتىنىڭ باغلىنىشى دېمەكتۇر.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاياللار بىلەن ئۇنسى - ئۇلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن ئاراڭلاردا (يەنى ئەر - خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر - مۇھەببەت ئورناتقانلىقى ئاللاھنىڭ كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلىرىدىندۇر. پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك - شۇبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبىرەتلەر باردۇر.﴾ (رۇم سۈرىسى 21 - ئايەت)

نىكاھنىڭ شەرتلىرى

ئىسلام شەرىئىتىنىڭ كامىللىقىنىڭ بىر مىسالى شۇكى، ئۇنىڭدا، مەيلى ئىنسانلار ئارىسىدا يۈز بېرىپ تۇرىدىغان سودا - سېتىق مۇئامىلىلىرى بولسۇن، مەيلى ئامانەت قويۇش، قەرز بېرىش ۋە ئېلىش مۇئامىلىلىرى بولسۇن، ھەمدە باشقا مۇئامىلىلار بولسۇن، ئىنسانلار جەمئىيىتى ئۇنىڭدىن بەھاجەت بولالمايدىغان ھەرقانداق بىر مۇئامىلە ئۈچۈن مۇئەييەن قانۇن - پىرىنسىپلار بېكىتىلگەن. نىكاھمۇ يۇقىرىقى مۇئامىلىلارنىڭ بىر تۈرى بولغانلىقتىن، ئۇنىڭدىمۇ مۇئەييەن قانۇن - پىرىنسىپلار بار. نىكاھنىڭ ئىسلام نەزەرىدە، قانۇنلۇق ھالدا دۇرۇس باغلىنىشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ رازىلىقى

نىكاھنىڭ دۇرۇس باغلىنىشى ئۈچۈن نىكاھلانماقچى بولغان ئەر بىلەن ئايال ئىككىسىنىڭ رىغبىتى ۋە ئۇلارنىڭ رازىلىقى شەرتتۇر. مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن ھېچكىمنى ئۆزى خالىمىغان بىرىسى بىلەن نىكاھلىنىشقا زورلاشقا بولمايدۇ. ئىنسانلار تۇرمۇش قورۇش ئۈچۈن ئۆزلىرىگە جور تاللاشتا مۇتلەق ئەركىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «چوكان ئۆزىنىڭ نىكاھ ئىشلىرىغا ئىگە بولۇشتا ئاتا - ئانىسىدىن ھەقلىقتۇر. قىزنىڭ رايى سورىلىدۇ. ئۇنىڭ سۆكۈت قىلغىنى ماقۇل كۆرگەنلىكىدۇر» (مۇسلىم رىۋايىتى)

2. گۇۋاھچىلارنىڭ ھازىر بولۇشى

نىكاھنىڭ دۇرۇس باغلىنىشى ئۈچۈن نىكاھ ئوقۇلغان ئورۇندا ئىككى مۇسۇلمان ئەر

گۇۋاھچىنىڭ ھازىر بولۇشى شەرتتۇر. ئىككى ئەر گۇۋاھچى تولۇق تېپىلمىغان شارائىتتا، بىر ئەر، ئىككى ئايال بىرلىكتە گۇۋاھلىققا ھازىر بولۇشى لازىم. چۈنكى بۇ تۈرلۈك مۇئامىلىلەردە ئىككى ئايال گۇۋاھچى بىر ئەر گۇۋاھچىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. گۇۋاھچىلار ھازىر بولمىغان نىكاھ نىكاھ بولمايدۇ، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەلەر ئەر كىشىلار دىن ئىككى كىشىنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار. ئەگەر ئىككى ئەر كىشى يوق بولسا، سەلەر (ئادالەتكە، دىيانىتىگە) رازى بولىدىغان كىشىلەردىن بىر ئەر، ئىككى ئايالنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار.﴾ (بەقەرە سۈرىسى 282 - ئايەت)

نىكاھنىڭ لەۋزىلىرى

نىكاھنىڭ لەۋزىلىرى - ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ ئۆز رازىلىقى بىلەن تۇرمۇش قۇرماقچى بولغانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان ھەرقانداق سۆز ئىبارىلەردۇر. ئايال كىشى ئەر كىشىنىڭ نىكاھلىنىش تەلپىنى قوبۇل قىلغانلىقىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن، ئەر كىشىمۇ ئۇنى زىممىسىغا ئالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، ئايال كىشىنىڭ قوبۇل قىلغانلىقىنى ئۆزى ياكى ئۇنىڭ ۋەكىلى بىلدۈرىدۇ. ئەمما ئەر كىشى ئۇنى زىممىسىغا ئالغانلىقىنى ئۆزى بىۋاسىتە بىلدۈرىدۇ. نىكاھنىڭ ئىبارىلىرى ئۆتكەن زامان پېئىللىرى (يەنى ئالدىم، تەگدىم دېگەنگە ئوخشاش پېئىللار) بولۇشى لازىم. شۇنىڭدەك، تەلەپ بىلەن قوبۇل بىر ئورۇندا بولۇشى، ئىككى سۆزنىڭ (ئوتتۇرىدا كۆپ ۋاقىت ئۆتۈپ)، ئارىسىغا باشقا گەپلەر ئارىلىشىپ قالماسلىقى لازىم.

نىكاھتىن كېيىنكى ھەق-ھوقۇقلار

نىكاھتىن كېيىن تۆۋەندىكى ئۈچ ھەق-ھوقۇق بەلگىلىنىدۇ:

1. مەھرى

مەھرى - نىكاھ سەۋەبى بىلەن ئەرنىڭ ئايالىغا بېرىشكە تېگىشلىك بولغان مەلۇم مىقداردىكى ماددىي ھەق (پۇل) دېمەكتۇر.

مەھرى بېرىشنى ئەر - ئايال ئىككىسى تويىدىن بۇرۇن شەرت قىلغان بولسۇن، ياكى شەرت قىلمىغان بولسۇن ھەر ھالەتتە ئەر كىشىنىڭ ئۇنى نىكاھتىن كېيىنلا ئايالىغا نەق ياكى يېرىمنى نەق، يېرىمنى نىسى بېرىشى لازىم.

مەھرىنىڭ مىقدارى:

مەھرى مىقدارىنىڭ ئاز كۆپلىكىنىڭ چېكى يوقتۇر. مەھرى پەقەت ئەرنىڭ

ئىقتىسادىي شارائىتىغا قاراپ بولىدۇ. تويىدىن بۇرۇن ئەر تەرەپ بىلەن ئايال تەرەپ ئۆزئارا پۈتۈشكەن مەھرى مىقدارى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. ئەگەر تويىدىن بۇرۇن ئايال كىشىگە مەھرى بېرىشنى پۈتۈشمىگەن بولسا، ياكى پۈتۈشكەن بولسىمۇ ئۇنىڭ مىقدارىنى تەيىنلىمىگەن بولسا، بۇ ھالەتلەردە ئەر كىشى ئايالغا شۇ شەھەردە ئادەت بولۇپ ئېقىۋاتقان مەھرى مىقدارىنىڭ ئۆلچىمى بويىچە مەھرى بېرىدۇ، چۈنكى مەھرى - ئايال كىشىنىڭ نىكاھ سەۋەبى بىلەن بەلگىلەنگەن تەبىئىي ھەققىدۇر. مەھرى مىقدارىنىڭ ئاددى، يېنىك بولغىنى ياخشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋسىيەسىمۇ مەھرىنى ئېغىر قىلىۋېتىپ تويىنى قىيىنلاشتۇرۇپ قويماستۇر. مەھرى - پۇل - مال بېرىش بىلەن ئادا تاپقىنىدەك، مەنئى مەنپەئەت بىلەنمۇ ئادا تاپىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ساھابىنى ئۇ كەمبەغەل بولغاچقا، ئۇنىڭ ئايالغا بېرىدىغان مەھرىنى بەدىلىگە، ئايالغا قۇرئان ئۆگىتىشنى شەرت قىلىش بىلەن ئۆيلەندۈرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

2. نەفەقە

نەفەقە - ئەر كىشىنىڭ تويىدىن كېيىن ئايالنىڭ يىمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ۋە باشقا بارلىق ماددىي ۋە مەنئى ئېھتىياجلىرىنى قامداش ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، ئۇنى ئىجرا قىلىشى دېمەكتۇر.

ئەر كىشى ئەگەر ئايالنىڭ يۇقىرىقى چىقىملىرىغا بېخىللىق قىلىپ ئۇنى جايىدا ئادا قىلمىسا، ئاللاھنىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولىدۇ. بۇ ھالەتتە ئەگەر ئايالى ئۇنىڭ ئىقتىسادىدىن ئۆزىنىڭ ھاجىتىگە يېتەرلىك مىقدارنى ئۇنىڭغا كۆرسەتمەستىن ئالسىمۇ، ئۇنىڭغا گۇناھ بولمايدۇ. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ بارلىق چىقىملىرى ئېرىنىڭ زىممىسىدۇر. بۇ ھەقتە، ئەبۇ سۇفياننىڭ ئايالى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭغا، ئېرىنىڭ باي تۇرۇپ بېخىللىق قىلىپ ئۇنىڭ ۋە بالىلىرىنىڭ چىقىملىرىنى تولۇق ئورۇنلاپ بەرمىگەنلىكىدىن شىكايەت قىلغان ھالدا، قانداق قىلىشى كېرەكلىكى توغرىسىدا سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭغا، «ئانداقتا، ئۆزىڭىز ۋە بالىلىرىڭىزنىڭ ئېھتىياجىغا يېتەرلىكىنى ئېرىڭىزگە كۆرسەتمەستىن ئالسىڭىز بولىدۇ» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

3. مىراس

مىراس - بىراۋ ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ مال - دۇنياسى ۋە باشقا ماددىي مەنپەئەتلىرىنىڭ ئۇنىڭ ۋارىسلىرىغا يۆتكىلىشى دېمەكتۇر. قانداقلا بىر كىشى بىر ئايالغا نىكاھلىنىشى بىلەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر - بىرىدىن مىراس ئېلىش ھوقۇقى

بەلگىلەنگەن بولىدۇ. مىراس - بىراۋ ئۆلگەندىن كېيىن ئېلىنىدۇ. يەنى ئەر - ئاياللاردىن قايسىسى بۇرۇن ۋاپات بولسا، كېيىنكىسى ئۇنىڭ مىراسىنى ئالىدۇ. ھەتتا نىكاھلىنىپ بىر - بىرىگە يېقىنلاشماستىن بىرى ئۆلۈك كەتكەن بولسىمۇ، كېيىنكىسى ئۇنىڭ مىراسىنى ئالىدۇ.

ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتى

ئاۋۋالقى ئۇچرىشىش

بۇ ماۋزۇدىكى ئاۋۋالقى ئۇچرىشىش - ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىدىكى دەسلەپكى ئۇچرىشىش كېچىسى دېمەكتۇر. بۇ كېچە يېڭى ئەر - خوتۇنلار ئۈچۈن تولمۇ ئەھمىيەتلىك كېچىدۇر.

مەلۇمكى، قىز بىلەن يىگىت بۇ كېچىگە كۆپلىگەن مەسئۇلىيەتلەرنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان يېڭى ھەم مەڭگۈلۈك بىر ھاياتقا قەدەم قويۇش ئىستىكى ئىچىدە، كۆپلىگەن شىرىن خىياللار بىلەن كىرىدۇ. بۇ، ئىنسانلار ئارىسىدىكى تەبىئىي ئەھۋال. لېكىن قىسمەن ھاللاردا، تۇيۇقسىزدىن ئەمەلىيەت تەسەۋۋۇر قىلغاندەك چىقماي قالىدۇ. بىر - بىرىدىن نەپرەتلىنىش كەيپىياتلىرى يۈز بېرىدۇ. شۇڭا بۇ ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى ماسلىشىش ۋە رىغبەتلىنىشنىڭ ئورتاق بولۇشى ۋە مۇھەببەتنىڭ تۇنجى داستانىنىڭ يېزىلىشى ئۈچۈن، بۇ كېچىدە ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشى، ئۆزئارا ئىللىق، يۇمشاق ۋە ئاڭلىق مۇئامىلىدە بولۇشى ئۇنىڭدىن بەھاجەت بولغىلى بولمايدىغان تولمۇ مۇھىم ئىشلاردۇر.

بۇ كېچە توغرىلۇق يېزىلغان كىتابلارنىڭ بىردەك تەۋسىيەسى تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنى تەكىتلىمەكتە:

1. يىگىتنىڭ ئالدىراپ كەتمەسلىكى ۋە ئۆزىنىڭ ھەۋسىسىنىلا كۆزلىمەستىن، قارشى تەرەپنىڭ ھېسسىياتىغا قاراپ ئىش كۆرۈشى ۋە يۇمشاق، سىلىق، ئاڭلىق مۇئامىلىدە بولۇشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر.

2. قىزنىڭ يىگىتكە قارشى ھېسسىياتىسىز ۋە ھەۋەسىسىز بولۇۋالماستىكى. بەلكى، ئۇنىڭ رىغبىتىگە ماسلىشىشى مۇھىمدۇر. چۈنكى قىزنىڭ ھېسسىياتىسىز بولۇۋېلىشى يىگىتنىڭ كۆڭلىنى ۋە ھەۋسىسىنى سۇغۇتۇپ قويۇشىغا سەۋەب بولىدۇ. مانا بۇ ئىش كۆپ ھاللاردا ئۇلارنى ئاجرىتىش ياكى بەختسىز ھالدا ياشاشقا مەجبۇر قىلىدۇ. چۈنكى بۇ كېچە ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىنىڭ باشلىنىش كېچىسى. باشلىنىشى كۆڭۈللۈك بولغان ھەرقانداق بىر

ئىش ئومۇمەن، ئاخىرىغىچە كۆڭۈللۈك بولىدۇ. باشلىنىشتا كۆڭۈلسىزلىك بىلەن باشلانغان ئىش كۆپ ھاللاردا ئاخىرىغىچە كۆڭۈللۈك بولمايدۇ، چۈنكى دەسلەپكى كۆڭۈلسىزلىكلەر كېيىنكى تۇرمۇشنىڭ بەختلىك ئۆتۈشىگە قىسمەن نوقسان يەتكۈزمەي قالىدۇ.

3. يىگىتنىڭ قىزنىڭ ئۆز رىغبىتى بىلەن ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشىنى كۈتمەسلىكى لازىم. ئۇلار گەرچە بىر - بىرى بىلەن مۇھەببەتلىشىپ توي قىلغان تەقدىردىمۇ، قىز ھەرگىزمۇ ئۆزىچە ئۇنىڭغا يېقىنلاشمايدۇ، چۈنكى قىزلار ئۇياتچان كېلىدۇ. شۇڭا يىگىتنىڭ ئۆزى يېقىنلىشىشى ۋە خىجىل بولماسلىقىغا توغرا كېلىدۇ.

جىنسى ئالاقە

جىنسى ئالاقە - ئەر بىلەن ئايال ئىككىسىنىڭ بىرلىكتە ئۆزلىرىنىڭ جىنسى ھەۋەسلىرىنى قاندۇرۇشى دېمەكتۇر.

جىنسى ئالاقە ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى ھالال قىلىنغان جىنسى ئالاقە، يەنە بىرى ھارام قىلىنغان جىنسى ئالاقىدۇر.

1. ھالال قىلىنغان جىنسى ئالاقە

ھالال قىلىنغان جىنسى ئالاقە - ئۆزىنىڭ نىكاھلاپ ئالغان ھالال ئايالى بىلەن جىنسى ئالاقە قىلىشى دېمەكتۇر. ئۆزىنىڭ ھالال ئايالى بىلەن جىنسى ئالاقە قىلىش ياخشى ھەم ساۋاپلىق ئىشتۇر. بۇ مۆمىنلەرنىڭ سۈپىتىدۇر. ئاللاھ مۆمىنلەرنى مەدھىيەلەپ مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى (ئۆز ئاياللىرىدىن باشقا) ھارامدىن ساقلىغۇچىلاردۇر» (مۆمىنۇن سۈرىسى 5 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالاغا ئېيتىلغان ھەربىر تەسبىھ، ھەربىر تەھلىل، ھەربىر ھەمدۇ سانا، ھەربىر تەكبىر سەدەقەدۇر. كىشىلەرنى ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇش، يامان ئىشلاردىن توسۇش سەدەقەدۇر. ھەتتا، سىلەرنىڭ ئايالىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىشىڭلارمۇ سەدەقەدۇر» ساھابىلار - يارەسۈلەللاھ! بىز ئۆزىمىزنىڭ جىنسى ھەۋەسىمىزنى قاندۇرغىنىمىز ئۈچۈنمۇ ساۋاپ بېرىلمەيدۇ؟ - دەپ ئەجەپلىنىشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئېيتىڭلارچۇ؟ ئەگەر سىلەر جىنسى ھەۋەسىڭلارنى ھارامدىن قاندۇرساڭلار گۇناھ بولمۇدۇ؟ (يەنى گۇناھ بولىدۇ ئەمەسمۇ؟) خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش، سىلەر جىنسى ھەۋەسىڭلارنى ھالالدىن قاندۇرغانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ساۋاپ بېرىلىدۇ» (بۇخارى نۇبىتى)

2. ھارام قىلىنغان جىنسىي ئالاقە

ھارام قىلىنغان جىنسىي ئالاقە - ئۆزىگە ھالال بولمىغان بىرى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلىش دېمەكتۇر. بۇ ئىش شەرىئەت ئىستېمالىدا «زىنا» دەپ ئاتىلىدۇ. مەلۇمكى، زىنا ئەڭ چوڭ گۇناھى كەبىرىلەرنىڭ بىرى بولۇپ، ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى ئۇنىڭدىن قەتئىي مەنئى قىلغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «زىناغا يېقىنلاشماڭلار. چۈنكى ئۇ قەبىھ ئىشتۇر، يامان يولدۇر» (ئىسرا سۈرىسى 32 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «زىنا قىلغۇچى مۆمىنلىك ھالىتىدە زىنا قىلمايدۇ. ئوغۇرلۇق قىلغۇچى مۆمىنلىك ھالىتىدە ئوغۇرلۇق قىلمايدۇ. ھاراق ئىچكۈچى مۆمىنلىك ھالىتىدە ھاراق ئىچمەيدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دەيدۇ: «كىشى زىنا قىلغان چېغىدا، ئۇنىڭدىن ئىمان چېقىپ كېتىپ ئۇنىڭ بېشىدا كۈنلۈككە ئوخشاش تۇرىدۇ. ئۆكشى گۇناھىغا تەۋبە قىلغاندىن كېيىن ئىمانى ئۇنىڭغا قايتىدۇ» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە: «قاندىلا بىر مىللەتتە زىنا ياكى جازانخورلۇق ئورتاقلىشىدىكەن، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا تۇتقان بولىدۇ» (ھاكىم رىۋايىتى)

ئاللاھ تائالا شۇنچا زىنانى «يامان يول» دەپ تەرىپلىگەن.

يېقىنچىلىقنىڭ مۇقەددىمىلىرى

دۇنيادا ھەرقانداق بىر ئىشنىڭ مۇقەددىمىسى بولىدۇ. نەتىجىلەرنىڭ غەلبىلىك بولۇپ چىقىشى مۇقەددىمىلەرنىڭ توغرا بولۇشىغا باغلىقتۇر. شۇنداق ئىكەن، ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتتىكى جىنسىي ئالاقىنىڭمۇ مەلۇم مۇقەددىمىلىرى باردۇر.

ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتتىكى سائادەتنىڭ ئاساسى ئەر - خوتۇنلارنىڭ جىنسىي ئالاقىدا بىر - بىرىدىن تېگىشلىك نېسىۋىلىرىنى ئاللىشىغا باغلىقتۇر. كۆپلىگەن ئەر - خوتۇنلارنىڭ ئۆيلىنىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا بىر - بىرىدىن نەپرەتلىنىپ ئاجرىشىشى، بەزىلىرىنىڭ چارىسىزلىكتىن بەختسىز ھالدا، بۇ تۇرمۇشنى داۋام قىلدۇرۇشقا مەجبۇر بولىشىنىڭ سەۋەبى كۆپىنچە، جىنسىي ئالاقىدا ئۇلارنىڭ ئۆزئارا ماسلىشىش ھاسىل قىلالمىغانلىقى، نەتىجىدە تېگىشلىك نېسىۋىسىنى ئالالمىغانلىقىدىن بولىدۇ. شۇنچا، جىنسىي ئالاقىنىڭ ئەر - خوتۇن ھەر ئىككىسىگە كۆڭۈللۈك بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇقەددىمىلىرىگە رىئايە قىلىشى ئىنتايىن مۇھىمدۇر. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. زىننەتلىنىش ۋە خۇشبۇي قولىنىش

خۇشبۇي قولىنىش بىلەن زىننەتلىنىش ھەرقانداق كىشىنىڭ كامالىتى ۋە گۈزەللىكى، بولۇپمۇ ئەر - خوتۇن ئىككىسىگە بەخت - سائادىتى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن بەھاجەت بۇلۇشقا بولمايدىغان مۇھىم ئىشتۇر. زىننەت كۆز ئۈچۈن سائادەت بېغىشلايدۇ، چۈنكى كۆز زىننەتلىك، گۈزەل شەيئەلەرگە باققىنىدا سائادەت ھېس قىلىدۇ.

خۇشبۇي بۇيۇملىرى ئىنساننىڭ مەنىۋىيىتى ئۈچۈن سائادەت بېغىشلايدۇ، چۈنكى كىشىلەر خۇشبۇيلارنى پۇرىغاندا بىر خىل راھەت ۋە سائادەت ھېس قىلىدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى جۈمە، ھېيت نامازلىرى ۋە ئۇلاردىن باشقا توپلىشىپ ئاممىۋى ھالدا قىلىنىدىغان پائالىيەتلەرگە بېرىشتىن بۇرۇن خۇشبۇي قولىنىشقا بۇيرۇيدۇ. مانا بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بىر - بىرىنىڭ نەزەرىدە چىرايلىق، ئېسىل، پاكىز، يېقىملىق كۆرۈنۈشى ۋە بىر - بىرىنى يېقىمسىز ھىدىلىرى بىلەن نەپەتلىنىدۇرۇپ قويماسلىقى ئۈچۈن ئېدى.

خوتۇن كىشى ئېرى ئۈچۈن ھەر ۋاقىت زىننەتلىنىشكە ۋە خۇشبۇي قولىنىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى لازىم. بولۇپمۇ ئەر - خوتۇن يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن زىننەتلىنىش ۋە خۇشبۇي قولىنىشنى قەتئىي ئۈنۈتماسلىقى كېرەك. ئايال كىشىنىڭ زىننەتلىنىشى ۋە خۇشبۇي قولىنىشى ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىشى ۋە ئۇنىڭ ھەۋەسىنى قوزغىتىشى ئۈچۈن ئالاھىدە ياردەمچىدۇر. زىننەتلىنىشكە، خۇشبۇي قولىنىشقا ۋە يۇيۇنۇپ بەدىنىنى پاكىز تۇتىشىغا ئايال كىشى تىزلا ئېرىنىڭ نەپەتلىگە ئۇچرايدۇ. ئەر كىشىمۇ شۇنداق.

ئايال كىشىلەرنىڭ زىننەتلىرى توۋەندىكىچە:

ئايال كىشىلەرنىڭ ئالتۇن ۋە باشقا قىممەتلىك مەدەنىلەردىن ياسالغان ئېسىل زىننەت بۇيۇملىرى بىلەن ياسىنىشى، ئۇپيا، ئەڭلىك، ئەتىر، ئوسما قاتارلىق بۇيۇملارنى قولىنىشى، چاچلىرىنى گۈزەل، يارىشىملىق تارىشى، بېقىنلىرىدىكى ۋە پۇتلىرىدىكى تۈكلەرنى يوقىتىپ تۇرۇشى ۋە بۇ ئەزالارنى خۇشبۇي تۇتۇشى، بەدەنلىرىنى پاكىز تۇتۇشى، بولۇپمۇ ئېغىزلىرىنى ئالاھىدە پاكىز تازىلاپ تۇرۇشى، چىشلىرىدا پۇراقنىڭ ھىدىنى قويماسلىقى ۋە سەمرىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، بەدەن لايىقلىقىگە ئەھمىيەت بېرىشى قاتارلىقلاردۇر.

ئايال كىشى يۇقىرىقى زىننەت ۋە خۇشبۇيلارنى پەقەت ئېرى ئۈچۈنلا قولىنىشى لازىم. ئۆزىنىڭ ئېرىدىن باشقىسى ئۈچۈن زىننەتلىنىشكە ئايال كىشى گۇناھكار ئايالدىر. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ زىننەتلىنىشى ۋە خۇشبۇي قولىنىشى ئېرى ئۈچۈن مەنىۋى مەنپەئەت ۋە

سائادەت بېغىشلايدۇ. بۇنداق مەنپەئەت بىلەن سائادەتنى ئۆزىنىڭ ئېرىدىن باشقىسى ئۈچۈن بېغىشلايدىغان ئايال كىشى ئىنساپسىز، رەزىل ئايالدىر. ئايال كىشى ئەڭ ئاۋۋال ئېرىنىڭ كۆزىگە گۈزەل، ئېسىل ۋە يارىشىملىق كۆرۈنىشى ئۈچۈن ئەھمىيەت بېرىش لازىم. بۇنداق قىلمىغاندا، ئاخىرقى ھېسابتا زىياننى ئۆزى تارتىدۇ. ئەر كىشىلەر، مۇ ئاياللىرى ئۈچۈن زىننەتلىنىشى ۋە خۇشبۇي قوللىنىشى مۇھىمدۇر.

ئەر كىشىنىڭ زىننىتى

ئەر كىشىنىڭ زىننىتى — چېچىنى پاكىز تۇتۇشى، بورۇتلىرىنى تەكشۈپ تەكشى تۇتۇش، ساقىلى بولسا ئۇنى پاكىز، ئېسىل تۇتۇشى، ئېغىزىنى ۋە ئىككى قولتۇقىنى پاكىز، خۇشبۇي تۇتۇشى، ئۆزىنىڭ ئەركىكىگە يارىشا لايىقەتلىك بولۇشقا تىرىشىشى ۋە باشقىلار قاتارلىقلاردۇر.

2. بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى جەلب قىلىش

ئەر - خوتۇنلار يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى جەلب قىلىشقا تىرىشىشى تولىمۇ ئەھمىيەتلىك ئىشتۇر. ئەر - خوتۇنلارنىڭ بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە جەلب قىلىشى بىر - بىرىگە ماسلاشقان ھەرىكەتلىرى ۋە گۈزەل سۆزلىرى ئارقىلىق كۆڭۈل ئېچىشى بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ.

ھەرىكەتلەر ئارقىلىق كۆڭۈل ئېچىش دېگىنىمىز: ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىگە بولغان رىغبىتىنى ۋە سۆيگۈسىنى ئىزھار قىلىدىغان ھەرىكەتلەردە بىر - بىرىگە ماسلىشىشى دېمەكتۇر.

سۆز ئارقىلىق كۆڭۈل ئېچىش دېگىنىمىز: ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ بىر - بىرىگە بولغان ئىشتىياقىنى ۋە مۇھەببىتىنى سۆز ئارقىلىق ئېيتىشىش بىلەن بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشى دېمەكتۇر.

يۇقىرىقى مۇقەددىمىلەردىن مەقسەت، ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ ھەۋەسلىرىنى قوزغىتىش بولۇپ، نەتىجىدە ئورتاق لەززەت ھاسىل قىلىش ئۈچۈندۇر.

يېقىنچىلىقنىڭ ئەدەپلىرى

يېقىنچىلىقنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. بىسىملا دېيىش

ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن «بىسىملا ھەر رەھمانىر

رەھىم» دېيىشى ۋە دۇئا قىلىشى. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سەلەرنىڭ ھەربىرىڭلار ئۆزىنىڭ ئەھلىگە كېلىشتىن بۇرۇن، «بىسىللاھەر رەھمانىر رەھىم، ئى ئاللاھ بىزدىن ۋە بىزگە بېرىدىغان رىزىقىڭدىن (يەنى پەرزەنتىمىزدىن) شەيتاننى يىراق قىلغىن، دەپ دۇئا قىلسا، ئەگەر ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا بالا بولۇپ قالسا، بۇ بالغا شەيتان ھەرگىزمۇ زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

2. تەييارلىنىش

جىنسىي ئالاقە قىلىشتىن بۇرۇن ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ تەييارلىنىشى ئالاھىدە مۇھىم ئىشتۇر. ئەر كىشىنىڭ ئايالىغا مۇقەددىمىسىز ھالدا، تۇيۇقسىز كېلىشى ۋە ئۇنىڭ كۆڭلىگە باقماستىن، ئۆزىنىڭ ھەۋىسىنى قاندۇرۇش نىيىتى بىلەنلا ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلىشى تولىمۇ ئاڭسىزلىق ۋە ئىنساپسىزلىقتۇر. ئەر كىشى ئىستىگەننى ئايال كىشىمۇ ئىستەيدۇ. بىراق، ئاياللار ئەرلەرنىڭ ئەكسىچە، ھەر قانداق ۋاقىتتا ئۇنىڭغا تەييار بولالمايدۇ. چۈنكى ئايال كىشىلەرنىڭ جىنسىي ھەۋەسلىرى ئىنتايىن ئاستا قوزغىلىدۇ. بۇ ۋەجىدىن ئايال كىشىلەرگە مۇقەددىمىسىز يېقىنچىلىق قىلىش ئۇلارنى نەپەتلىنىدۇرۇش كەيپىياتىغا ئىلىپ بارىدۇ. شۇڭا ئەر كىشى ئۆزىنىلا ئويلىماستىن، ئايالىنىمۇ ئويلىشى، ئورتاق مەنپەئەت ئۈچۈن يېقىنلىشىشى لازىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: «ئۈچ نەرسە ئەر كىشىدىكى ئاجىزلىقلاردىندۇر، بىرى بىراۋ بىلەن تونۇشۇپ ئىسمى ۋە نەسبىنى سورىۋالماستىن ئايرىلىش، ئىككىنچىسى بىراۋ ئۇنى ھۆرمەتلىسە ئۇنىڭ ئىززىتىنى چۈشۈرۈش، ئۈچىنچىسى ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ھەۋىسىنى قوزغىتىپ ئۇنى ھەرىكەتكە كەلتۈرمەي تۇرۇپ ئۇنىڭغا تۇيۇقسىزدىن يېقىنچىلىق قىلىش ۋە ئۇنىڭ ھەۋىسىگە ئەھمىيەت بەرمەستىن، ئۆزىنىڭلا ھەۋىسىنى قاندۇرۇۋېلىش» (دىلىمى رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە: «ئاياللىرىڭغا ھايۋانلار بىر - بىرىگە ئېتىلغاندەك ئېتىلماڭلار. ئۇنىڭ ئالدىنقى مۇقەددىمىلىرىگە رىئايە قىلىپلار» (دىلىمى رىۋايىتى)

3. يۈگىنىش

يېقىنچىلىق ئەسناسىدا، ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ پۈتۈنلەي ئېچىلماستىن ئۈستىنى بولسىمۇ، يۈرگۈنۈپىلىشى ئىسلامىي ئەدەپ ئەخلاقلىرىدىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭغا تەشەببۇس قىلىپ: «ئاياللىرىڭغا كەلگىنىڭلاردا ھەر ئىككىلىڭلار ئۈستۈڭلارنى يېپىڭلار، چاھار پايالاردەك يالىڭاچ بولۇۋالماڭلار» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭدىن كۆرمىگەن، مەنمۇ ئۇنىڭدىن كۆرمىگەنم». (يەنى ئۇياتلىق جايلىرىمىزغا قاراشمايتتۇق) (بۇخارى رىۋايىتى)

بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۆرگىنىشىگە بۇيرىغانلىقى پەقەت ئەدەپ ئۈچۈندۇر. ھەدىسلەردە كەلگەن بۇھەقتىكى بۇيرۇق رايى، پەقەت ئەۋزەللىك ئۈچۈن بۇيرۇلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، يۆرگەنمىگەن كىشى ئەدەپ ئەخلاققا تەسىر يەتكۈزگەن سانالسىمۇ، ئۇ گۇناھكار بولمايدۇ، چۈنكى ئەر - ئاياللارنىڭ بىر - بىرىنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىغا قارىشى ھارام ئەمەس، بەلكى جائىزدۇر.

4. سىز ساقلاش

ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان ئىشلارنى سىرتقا يايماسلىق، بولۇپمۇ يېقىنچىلىقنىڭ سىرلىرىنى ساقلاش ئىنتايىن مۇھىمدۇر. بۇ ئىماننىڭ تەلەپلىرىدىن سانىلىدۇ.

ئەر - خوتۇنچىلىقنىڭ سىرلىرىنى ساقلىيالماسلىق ئىماننىڭ ئاجىزلىقىغا، ۋىجداننىڭ يوقلىقىغا ۋە ئەخلاقنىڭ ناچارلىقىغا ئىشارەتتۇر. مۇنداق سىرلارنى ساقلىيالماسلىق ئەر - خوتۇنلۇق رىشتىسىنىڭ مۇقەددەسلىكىگە ھاقارەت، بىر - بىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چىن ئىشەنچكە پەسكەشلەرچە خىيانەت قىلغانلىق ۋە ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغانلىقتۇر. بۇ ئىشنىڭ گۇناھىنىڭ شۇنچىلىك ئېغىر بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئىش ھەدىسلەردە قاتتىق سۆكۈلگەن ۋە ئاگاھلاندىرۇلغان. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئەڭ يامان كىشى ئەر - خوتۇنچىلىقنىڭ سىرىنى سىرتقا يايغان كىشىدۇر» (مۇسلىم رىۋايىتى)

ئاللاھ قۇرئاندا: ﴿ئاياللىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر﴾. دەيدۇ. (بەقەرە سۈرىسى 187 - ئايەت)

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى شۇكى، كىيىممۇ ئىنساننىڭ بەدىنىنى سوغۇقتىن ۋە ئىسسىقتىن مۇداپىئە قىلىپ ساقلىغاندەك، سىلەرمۇ بىر - بىرىڭلارنىڭ سىرلىرىنى، ئېيىپلىرىنى ۋە نۇقسانلىرىنى كىشىلەردىن يوشۇرۇپ ساقلىشىڭلار كېرەك دېگەنلىكتۇر.

ئاياللارنىڭ ئاياللىق ھاللىرى

ئاياللاردا ئۆزلىرىگە خاس تۆت ھال بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالى

ئاياللارنىڭ ئايلىق ھالى — ئايلىق ئادەتنىڭ قېنىنى كۆرۈش بېشىدىكى ئايال كىشىنىڭ كېسەللىكتىن ئەمەس، بەلكى ئايلىق ئادىتى بويىچە، بالا ياتقۇسىدىن ئايلىق قېنىنىڭ كېلىشى دېمەكتۇر.

ئايلىق ئادەتنىڭ مۇددىتى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

ئاياللاردىكى ئايلىق ئادەت كۆرۈش مۇددىتىنىڭ ئېزى ئۈچ كۈن، كۆپى ئون كۈن بولۇپ، نورمال بولغىنى بەش بىلەن يەتتە كۈننىڭ ئارىسىدا بولىدۇ. ئاياللار ئايلىق ئادىتىنى كۆرگەن مۇددىتى ئىچىدە ناماز ئوقۇشتىن، روزا تۇتۇشتىن، مەسجىدكە كىرىشتىن، قۇرئان ئوقۇشتىن ۋە ئۇنى تۇتۇشتىن چەكلىنىدۇ. ئادىتىدىن پاكلانغاندىن كېيىن غۇسلە قىلىشى پەرزدۇر. ئايال كىشى ئادىتىدىن پاكلانغاندىن كېيىن، ئادەت كۆرگەن كۈنلىرىدە تۇتالمىغان رامازان روزىسىنىڭ قازاسىنى توتىدۇ. ئەمما ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ، چۈنكى بۇ، كەچۈرۈم قىلىنغان ئىبادەتتۇر. ئايال كىشىلەر ئۆزلىرىدىن كەلگەن قىزىل، سېرىق قاننى كۆرگىنىدىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ ئادەت كۆرگەنلىكىنى، ئاق سۈنى كۆرگىنىدىن كېيىن، ئادەتتىن پاكلانغانلىقىنى بىلىدۇ.

ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالى

ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالى - ئۇلارنىڭ تۇغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانغىچىلىك بولغان جەريانى دېمەكتۇر.

تۇغۇتلۇق ھالىنىڭ مۇددىتى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

ئاياللارنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىدىكى مۇددىتىنىڭ ئېزى بىر قانچە مىنۇتلا، كۆپى 40 كۈن بولىدۇ. تۇغۇتلۇق ئايالمۇ قاندىن پاكلانغىچىلىك، ئادەت كۆرگەن ئايالغا ئوخشاش، ناماز ئوقۇشتىن، روزا تۇتۇشتىن، مەسجىدكە كىرىشتىن، قۇرئان ئوقۇشتىن ۋە ئۇنى تۇتۇشتىن چەكلىنىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھالى — ئايلىق ئادەت كۆرۈش مۇددىتىدە، ئۈچ كۈندىن ئاز ياكى ئون كۈندىن كۆپ، تۇغۇتلۇق مۇددىتىدە، 40 كۈندىن كۆپ، قىزلاردا توققۇز ياشقا تولۇشتىن بۇرۇن، چوڭلاردا ئادەت كۆرۈش بېشىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بالا ياتقۇلىرىدىن قان كېلىشى دېمەكتۇر. كۆپ ھاللاردا بۇخىل قان بىرقانچە

كۈن، ھەتتا بىرقانچە ئاي داۋام قىلىدۇ. بۇخىل ھالەت ئايال كىشىنىڭ كېسەللىكىدىن بولىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئۆزۈرلۈك ھاللىرىغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر:

ئاياللار ئۆزۈرلۈك ھاللىرىدا، يۇقىرىقى ئىككى ھالدا چەكلەنگەن ئىبادەتلەردىن چەكلەنمەيدۇ. بەلكى قان توختىماي ئېقىپ تۇرغان ھالدىمۇ، ھەر ناماز ئۈچۈن يېڭى تاھارەت ئېلىپ نامازلىرىنى تولۇق ئوقۇيالايدۇ، قۇرئان تىلاۋەت قىلالايدۇ. غۇسلە قىلىشى لازىم كەلمەيدۇ. نامازدىن كېيىنلا تاھارەتنى سۇنغان بولىدۇ.

ئاياللارنىڭ ھامىلدارلىق ھالى

ھامىلدارلىق ھالى — ئاياللارنىڭ ئېغىر ئاياق بولغان (بالا كۆتۈرگەن) ئايلىرى دېمەكتۇر. ئاياللار بۇ ھاللىرىدا، نورمال چاغلىرىدا قىلىدىغان ئىبادەت ۋە باشقا پۈتۈن ئىشلىرىدىن چەكلەنمەيدۇ.

ئاياللارغا ئاياللىق ھاللىرىدا يېقىنچىلىق قىلىش مەسىلىسى

بۇ ماۋزۇ توۋەندىكى ئىككى مەسىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1. ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھالدىكى ئاياللارنىڭ قېنى توختاپ، تولۇق پاكلاپ ئېقىش، ئۇلار بىلەن جىنسى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش قەتئىي ھارامدۇر. بۇھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى (مۇھەممەد) ئۇلار سەندىن ئادەت توغرىلىق سورايدۇ (يەنى ئادەت كۆرگەن ئايال بىلەن جىنسى ئالاقە قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقى ياكى دۇرۇس ئەمەسلىكى توغرىلىق سورايدۇ)، ئېيتقىنكى، ئۇ زىيانلىقتۇر (يەنى ئادەت كۆرىۋاتقان مەزگىلدە جىنسى ئالاقە قىلىش ئەھ - خوتۇن ھەر ئىككىسىگە زىيانلىقتۇر)، ئادەت مەزگىلدە ئاياللىقلاردىن نېرى تورۇڭلار (ئادەتتىن) پاك بولغىچە ئاياللىقلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار. پاك بولغاندىن كېيىن ئۇلارغا ئاللاھ بۇيرىغان جايدىن يېقىنلىشىڭلار.﴾ (بەقەرە سۈرىسى 222- ئايەت)

بۇ ئايەت، تۇغۇتلۇق ھالدىكى ئايال كىشىنىڭ مەسىلىسىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ جىنسى مۇناسىۋەتتىن مەنئى قىلىنىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە ھەر ئىككى ھالەتتە ئۇنىڭدىن كەلگەن قاندىن ئىبارەتتۇر.

سەئۇدى ئەرەبىستانلىق ئىچكى كېسەللىكلەر مۇتەخەسسسى مەشھۇر ئالىم دۇكتور مۇھەممەد ئەلى بار «ئىنساننىڭ يارىتىلىشى ھەققىدە قۇرئان بىلەن زامانىۋى تىببىياتنىڭ

ئىتتىپاقى» ناملىق ئەسىرىدە، ئادەت كۆرۈش مەزگىلى ئىچىدىكى ئايال كىشى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنىڭ ھەر ئىككى تەرەپكە بولغان زىيىنى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئايال كىشى ئادەت كۆرگەن كۈنلىرىدە، ئۇنىڭ بالا ياتقۇسى پۈتۈنلەي ئېچىلىش نەتىجىسىدە، ئۇنىڭ ئايلىق قېنى ئېقىپ تۇرىدۇ، تىببى تەرەپتىن مەلۇمكى، قان مېكروبلارنى يېتىشتۈرۈشنىڭ ئەڭ مۇناسىپ مۇھىتىدۇر. ئايال كىشى ساق ۋاقتىدا ئۇنىڭ جىنسىي ئورگىنىدىن مېكروبلارنى ئۆلتۈرىدىغان بىرخىل سۇ ماددىسى چىقىپ تۇرغانلىقتىن، ئۆزى ۋە ئۇنىڭغا يېقىنلاشقان كىشى مېكروپىنىڭ زىيىنىدىن ساقلىنىپ قالالايدۇ. ھالبۇكى، ئايال كىشى ئادەت كۆرگەن ۋاقتىدا، ئۇنىڭ مېكروپىلىنىشتىن مۇداپىئەلىنىش جىھازلىرى ئىشلىمەي قالىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بالا ياتقۇدىن كەلگەن توختاۋسىز قان مېكروپىلارنىڭ تىز كۆپىيىشىگە پۇرسەت يارىتىپ بېرىدۇ. قان كېلىۋاتقان ۋاقىتتا مېكروپىلىنىشقا قارشى جىنسىي ئورگاندىن كېلىدىغان سۇمۇ قان دولقۇنى ئىچىدە ئۆز ۋەزىپىسىنى ئۆتىيەلمەيدۇ. مەلۇمكى، ئەركىشنىڭ جىنسىي ئورگىنىدا كۆپلىگەن مېكروپىلار بولىدۇ. ئۇ ئايالى ساق ۋاقىتتا ئۇنىڭغا يېقىنلاشقاندا، ئايالنىڭ جىنسىي ئورگىنىدىن كېلىدىغان مېكروپىقا قارشى سۇيۇق ماددا ئەر تەرەپتىن كىرگەن مېكروپىلارنى ھامان ئۆلتۈرۈپ تۇرىدۇ. ئەمما ئايال كىشى ئادەت كۆرگەن ۋاقىتتا، ئۇنىڭ مېكروپىلاردىن مۇداپىئەلىنىش جىھازلىرى پۈتۈنلەي ئىشتىن توختىغاچقا، ئەركىشنىڭ جىنسىي ئورگىنى پەقەت مېكروپىلار بىلەن قاپلانغان قان دېڭىزىغا شۇڭگۇغان بولىدۇ. نەتىجىدە، مېكروپىلىنىش ئەر- ئايال ھەر ئىككىسىگە بولىدۇ. بۇنىڭ زىيانلىرىنى بىلەمسىز؟ بۇنىڭ زىيىنى ئايال كىشىنىڭ ماتكىسى بىلەن بالا ياتقۇسىدا مېكروپىلارنىڭ يېتىشكەنلىكى سەۋەبتىن ئۇنىڭ بۇ ئىككى ئورگانىدا داۋالاش قىيىن بولغان، سوزۇلما خاراكتېرلىك ئاغرىقنى پەيدا قىلغان، ئەر كىشىنىڭ جىنسىي ئورگانىدا مېكروپىلارنىڭ ئورۇن تۇتۇشى بىلەن ئۇنىڭ سۈيۈك يوللىرىدا ئوزۇنغا سوزۇلما خاراكتېرلىك ئاغرىقنى پەيدا قىلغاننىڭ سىرتىدا تۆۋەندىكى كېسەللىكلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىدۇ:

(1) ئايال كىشىنىڭ بالا ياتقۇسىنىڭ مېكروپىلىنىشى بىلەن، نورمالدا ئەردىن تۆكۈلگەن ئورۇقچىلارنى بالا ياتقۇغا ئىتتىرىش ۋەزىپىسىنى ئۆتەشتە ئالاھىدە ئەھمىيەتلىك رول ئوينايدىغان بالا ياتقۇ قانالىرى ۋە باشقا جىھازلار يېپىلىپ قېلىش نەتىجىسىدە ئۆز ۋەزىپىلىرىدىن قالىدۇ. بۇھال ئايال كىشىنىڭ تۇغماس بولۇپ قېلىشىغا، بويدا قالغان تەقدىردىمۇ بالا بالا ياتقۇنىڭ سىرتىدا بولۇپ قېلىشىغا سەۋەب بولىدۇ. مانا بۇ - قورساق كۆتۈرۈشنىڭ ئەڭ خەتەرلىك بولغان تۈرى. بۇ ۋاقىتتا بالا بالا ياتقۇ قانالىرىدا (تۈربىلىرىدا) تۆرلەنگەن بولىدۇ، بالىنىڭ تىز چوڭىيىشى بىلەن ئاخىرى بالا ياتقۇ پارتلاش

پاجىئەلىرى كۆرۈلدى. ئايال كىشى ئەگەر ۋاقتىدا ئوپىراتسىيە قىلىنمىغاندا، قان ئۇنىڭ ئىچكى ئەزالىرىغا تاراپ كېتىش نەتىجىسىدە ئۇنىڭ ھاياتى ئاخىرلىشىدۇ.

(2) مېكروپىلىنىشتىن كېلىپ چىققان بۇ ئاغرىق سۈيدۈك يوللىرى، تۇخۇملار، بۆرەك قاتارلىقلارغا ئارقا - ئارقىدىن يېتىپ بارىدۇ. مەلۇمكى، سۈيدۈك يوللىرىدىكى كېسەللىك كېسەللىكلەرنىڭ ئەڭ خەتەرلىكى ۋە يامىنىدۇر.

(3) ئايال كىشى ئادەت كۆرگەن ۋاقتىدا، ئۇنىڭ بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن جىنسىي ئالاقىدىن قەتئىي بالا بولمايدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا، ئايال كىشىنىڭ ئەردىن كەلگەن سېپىمنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن بالا ياتقۇسىدىن كېلىدىغان تۇخۇمچىلىرى پۈتۈنلەي ئىشتىن چىققان بولىدۇ. شۇڭا ئايال كىشى ئادەتتىن ساقىيىپ ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆتكۈزۈلگەن جىنسىي ئالاقىدىن بالا تۈرۈلۈش نىسبىتى باشقا ۋاقىتلارغا نىسبەتەن كۆپ بولىدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا ئايال كىشىنىڭ قوبۇل قىلىش جىھازلىرى قايتىدىن تولۇق ئىشقا چۈشكەن بولىدۇ.

(4) ئايال كىشى ئادەت كۆرگەن كۈنلىرىدە، ئۇنىڭ نەسىل ئورگانلىرى يېرىمجان ۋە ئاجىز بىر ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش تەبىئىي ئەھۋال ئەمەس، بۇنىڭدىن ھېچقانداق ئىجابىي نەتىجە كەلمەيدۇ. ئەكسىچە، ئۇنىڭغا ئەزىيەت ئېلىپ كېلىدۇ.

(5) ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ جىنسىي ئورگانلىرىدا يېتىشكەن مېكروپىلار سۈيدۈك تۈرىلىرى ئارقىلىق تارلىنىش نەتىجىسىدە، ئاخىرى بۆرەككە بېرىپ يېتىدۇ ۋە ئۇنىڭدا تەدرىجى ھالدا كېسەل پەيدا قىلىدۇ. بۆرەك كېسىلى سوزۇلما خاراكتېرلىك كېسەل بولۇپ، ھازىرغىچە ئۇنى ئۈزۈل - كېسىل ساقايتىدىغان داۋا يوق. سۈيدۈك خالتىسىدىن سېپىرما قانالىرىغا ئۆتكەن مېكروپىلار ئۇنىڭدىن تۇخۇملارغا ئۆتۈشى بىلەن ئۇجايدا ئاغرىق پەيدا قىلىدۇ ۋە سېپىرما قانالىرىنىڭ يېپىلىپ قېلىشىغا سەۋەب بولىدۇ.

(6) پروفېسسور ئابدۇللا باسالامەنىڭ ئىلمىي تەتقىقاتىغا ئاساسلانغاندا، ئايال كىشىنىڭ ئادەت كۆرگەن كۈنلىرىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشى بالا ياتقۇدا راك كېسىلىنى پەيدا قىلىدۇ. لېكىن بۇ تەتقىقاتنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى تەكىتلەش ئۈچۈن كۆپرەك ئىزدىنىشكە توغرا كېلىدۇ.

(دوكتور مۇھەممەد ئەلى بارنىڭ «ئىنساننىڭ يارىتىلىشى ھەققىدە قۇرئان بىلەن زامانىۋى تىببىياتنىڭ ئىتتىپاقى» ناملىق ئەسىرىنىڭ 100 - 104 - بەتلەردىن قىسقارتىپ ئېلىندى)

يۇقىرىقىلار ھازىرقى زامان تىببىي تەتقىقاتنىڭ ئادەت كۆرۈنۈشى ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشنىڭ زىيىنى ھەققىدە چىقارغان ئىلمىي يەكۈنلىرى بولۇپ، قۇرئان كەرىم بۇ مەسىلىنى مۇندىن 14 ئەسىر بۇرۇنقى چاغلاردا ئوچۇقلىغان ۋە مۇنداق دېگەن: ﴿ئى مۇھەممەد!﴾ ئۇلار سەندىن ئاياللارنىڭ ئايلىق ئادىتى (يەنى ئادەت كۆرگەن ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقى ياكى دۇرۇس ئەمەسلىكى) توغرىلىق سورايدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇ زىيانلىقتۇر» (يەنى ئادەت مەزگىلىدە جىنسىي ئالاقە قىلىش ئەر – ئايال ھەر ئىككىسىگە زىيانلىقتۇر)، ئادەت مەزگىلىدە ئايالنىڭ (دىن نېرى تۇرۇڭلار، ئۇلار پاك بولغىچە ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار، پاك بولغاندا، ئۇلارغا ئاللاھ بۇيرىغان جايدىن يېقىنچىلىق قىلڭلار). ﴿(بەقەرە سۈرىسى 222 – ئايۇت)

بۇ ئايەت، ئادەت كۆرۈش مەزگىلىدىكى ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلىشنىڭ ئەر – ئايال ھەر ئىككىسى ئۈچۈن زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان ۋە كىشىلەرنى بۇنداق قىلىشتىن مەنئى قىلغان. ھازىرقى تىببىي تەتقىقاتنىڭ ئىلمىي يەكۈنى بۇ ئىشنىڭ يۇقىرىدا بايان قىلىنغان زىيانلىرىنى ئىسپاتلاپ چىققان. قۇرئان ئىنسانلارنى پايدىسىز ئىشلارغا بۇيرىغان ئەمەس. مۇسۇلمانلار ئۆز دىنىنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئەمەل قىلىدىغان بولسا، ئۇلار ھەر تۈرلۈك زىيانلىقلاردىن ئامان قالىدۇ.

ئىسلام دىنى دۇنياغا كېلىشتىن بۇرۇن، كۆپلىگەن مىللەتلەردە، ھەتتا ساماۋىي دىنلار دىمۇ ئايلىق ئادىتى ئەسناسىدىكى ئاياللار نىجىس، پاسكىنا دەپ قارىلاتتى. ئۇلار پاك بولمىغىچە، ئۇلار بىلەن بىر ئۆيدە ئولتۇرۇش، بىرگە يېمەك يېيىش، ئۇلارنىڭ قوللىرىدىن بىر نەرسە ئېلىش مەنئى قىلىناتتى. يەھۇدىيلارنىڭ مۇقەددەس دەستۇرى تەۋراتتا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ئايال كىشى ئادەت كۆرگىنىدە، ئۇ، يەتتە كۈن داۋام قىلىدۇ. بۇ ئەسنادا ئۇنى تۇتقان كىشىمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش نىجىس بولىدۇ. ئۇنىڭ ياتىقىنى تۇتۇپ سالغان كىشىمۇ كېيىمنى، ئۆزىنى سۇ بىلەن يۇيۇپ پاكلىشى كېرەك، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە يېتىپ قويغان كىشى يەتتە كۈنگىچە نىجىسلىقتىن پاك بولمايدۇ» (تەۋرات «لېۋى: 15»)

ئەمما ئىسلام دىنى ئاياللارنى بۇنداق ھاقارەتتىن ئازاد قىلىپ، ئۇلارنى ھۆرمەتلىدى ۋە ئۇلارنى بۇنداق تەبىئىي ھالەتلىرى تۇپەيلىدى خورلاشنى قەتئىي مەنئى قىلدى. ئۇلار بىلەن جىنسىي ئالاقىدىن باشقا بارلىق يېقىنچىلىقلارنى قىلىشقا رۇخسەت قىلىپلا قالماي، ئۇلارنىڭ بۇ مېھنەتلىك كۈنلىرىدە ئۇلارنى ئۆز بېشىغا تاشلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن، ئۇنىڭغا تەشەببۇس قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارغا تەلىم بېرىپ: «ئايالنىڭ ئادەت كۆرگەن ۋاقتىدا، ئۇلار بىلەن جىنسىي ئالاقىدىن باشقا يېقىنچىلىقلارنىڭ

ھەممىنى قىلىڭلار»، دەپ كۆرسەتكەن. (مۇسلىم رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارغا ئۆلگە بولغان ھالدا، ئاياللىرى ئادەت كۆرۈپ قالغان كۈنلىرىدىمۇ ئۇلارغا جىنسىي مۇناسىۋەتتىن باشقا بارلىق يېقىنچىلىقلارنى قىلاتتى. ھەتتا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا(پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) بىر ھەدىسىدە: «مەن ئادەت كۆرۈپ قالغان كۈنلىرىدىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا يۆلۈنۈپ ئولتۇرۇپ قۇرئان ئوقۇيتتى، مەن ئۇنىڭ بېشىنى تاراپ قوياتتىم»، دەيدۇ. (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

2. ئۆزۈرلۈك ۋە ھامىلدارلىق ھالىدىكى ئاياللار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش مۇتلەق جائىزدۇر. ئاياللارنىڭ بۇخىلىدىكى ھاللىرى ئۇلارنى جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇشتىن ۋە ئىبادەتلەرگە داۋام قىلىشتىن توسالمايدۇ. لېكىن ھامىلدار ئاياللار تۇغۇتقا يېقىنلاشقان ئايالدا ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلمىغان ياخشىدۇر.

ئىنساننىڭ جىنسىي ئورگىنىدىن چىقىدىغان سۇلارنىڭ ھۆكۈملىرى

ئەر - ئايال ھەرقانداق كىشىنىڭ جىنسىي ئورگىنىدىن چىقىدىغان سۇلار تۆتكە بۆلۈنىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

سېپىرما

سېپىرما - بالاغەتكە يەتكەن ئەر - ئايال ھەرقانداق كىشىنىڭ جىنسىي ئورگىنىدىن چىقىدىغان قويۇق سۇ دېمەكتۇر. مەنىنىڭ چىقىشى كېچىك ئوغۇل - قىزلاردا بالاغەتكە يەتكەنلىكىنىڭ ئالامىتىدۇر. مەنى جىنسىي ئالاقە قىلىش، ئىھتىلام (ئۇخلىغاندا چۈش كۆرۈش نەتىجىسىدە، ئىختىيارسىز ھالدا قوزغىلىشى) ئارقىلىق چىقىدۇ.

ئەر كىشىنىڭ مەنىسى - كۆپىنچە ھاللاردا تۇخۇمنىڭ ئېقىغا ئوخشاش رەڭگى ئاق، قويۇق كېلىدۇ. ئۇ، شەھۋەت بىلەن ئېتىلىپ چىقىدۇ.

ئەمما ئايال كىشىنىڭ مەنىسى - رەڭگى سېرىق، سۇيۇق كېلىدۇ. ئەگەر ئايال كىشى كۈچلۈك ۋە پائالىيەتچان بولسا ئۇنىڭ مەنىسى ئېقىش كېلىدۇ. مەنى ھۆلۈك ھالىتىدە يۇيۇلىدۇ. كىيىمنى ۋە بەدەننى يۇيۇپ پاكىزلەشكە توغرا كېلىدۇ. ئەگەر قۇرۇپ قالغان بولسا، ئۇ تېگىپ قالغان جايىنى ئۇۋۇلاپ (يۇماستىن) ئۇنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش ئارقىلىق پاك بولىدۇ. چۈنكى مەنى ئەسلىدە نىجىس نەرسە سانالمايدۇ، پەقەت ئۇ، جىنسىي ئورگاندىن چىققىنى ئۈچۈنلا قىسمەن نىجىسلىق شۈبھىسى بىلەن ئۇنى تازىلاشقا

بۇيرۇلغان، مەنىنىڭ ئەر - ئايال ھەرقانداق بىر كىشىدىن قايسى بىر ھالەت بىلەن چىقىشى غۇسلە قىلىشنى لازىم قىلىدۇ.

مەزى

مەزى - چوڭ ئەر - ئاياللاردىن چىقىدىغان سېرىق، سۇيۇق سۇ دېمەكتۇر. ئۇ، جىنسىي ھەۋەس قوزغالغان چاغدا، ئېتىلماستىن چىقىدۇ. بەزى ۋاقىتلاردا كىشىلەر ئۇنىڭ چىققىنىنى تۇيمايلا قالىدۇ. ئۇ، ئايال كىشىلەردىن كۆپرەك كېلىدۇ. مەزى - نىجىستۇر. بەدەننى، كىيىمنى ئۇنىڭدىن يۇيۇپ پاكىزلاش لازىم بولىدۇ. مەزى - تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ. ئەمما غۇسلە قىلىشنى لازىم قىلمايدۇ.

ۋەدى

ۋەدى - سۈيۈدۈكتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئاق، قويقۇراق سۇ دېمەكتۇر. ۋەدى - ئېغىر نەرسە كۆتۈرگەندە، ئىنجىقلىغاندا چىقىدۇ. ئۇ، چوڭ ئەر - ئاياللارنىڭ ھەممىسىدىن دېگۈدەك چىقىدۇ. ئۇمۇ مەزىغا ئوخشاش نىجىستۇر. ۋەدى - تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ. غۇسلىنى لازىم قىلمايدۇ. كىيىمنى، بەدەننى ئۇنىڭدىن يويۇپ پاكىزلاش لازىم كېلىدۇ.

سۈيۈدۈك

مەلۇمكى، سۈيۈدۈك نىجىس سۇدۇر. ئۇ، تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ. بەدەننى، كىيىمنى ئۇنىڭدىن پاكىزلاشقا توغرا كېلىدۇ. مەزى، ۋەدى، ۋە سۈيۈدۈك پەقەت سۇ بىلەن يويۇش ئارقىلىقلا پاكلىنىدۇ.

جىنسىي ھەۋەسنىڭ نورمالسىزلىقى ۋە ئېھتىلام

جىنسىي ھەۋەسنىڭ نورمالسىزلىقى

كىشىلەرنىڭ جىنسىي كۈچى ئوخشاش بولمايدۇ، بەزى كىشىلەرنىڭ جىنسىي شەھۋىتى ئارتۇق بولىدۇ، بەزى كىشىلەرنىڭ نورمال ۋە بەزىلەرنىڭ كەم كېلىدۇ. لېكىن ئەڭ ياخشىسى نورمال بولغىنىدۇر. نورمال جىنسىي كۈچكە ئىگە كىشى - ئايالغا ھەپتەدە بىر ياكى ئىككى قېتىم يېقىنلاشسا ھېچقانداق چارچاش ھېس قىلمايدىغان كىشىدۇر. مەنى - ئىساننىڭ جىسمى ۋە ئەقلى ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان ماددىدۇر. ئۇنى ئاسىراش كېرەك. ئايال كىشىلەرمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش جىنسىي ھەۋەستە بىر خىل ئەمەستۇر. بەلكى ئاياللارنىڭ جىنسىي ھەۋەسلىرى ئەرلەرگە نىسبەتەن قىسمەن ئاز

بولدۇ.

ئايال كىشىنىڭ جىنسىي كۈچى ۋە ھەۋىسى ئادەت كۆرۈش، تۇغۇت، بالا ئېمىتىش ۋە قاتتىق چارچاشلارنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاجىزلىشىپ، كۈچىيىپ تۇرىدۇ. ئەر كىشىلەر ئاياللىرىنىڭ بۇ خىل نورمالسىز مەجەزلىرىنى ئاڭلىق چۈشىنىشى ئىنتايىن مۇھىم. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ مەجەزى ياخشى بولماي قالغان ۋاقىتلاردا ئېرىنىڭ ھەۋىسىگە قىزىقمايدۇ. ئەمما مەجەزى ياخشى بولۇپ قالغان ۋاقىتلاردا ئېرىنىڭ ھەۋىسىگە تىزلا ماسلىشىدۇ. ئايالنىڭ بۇخىل ئۆزگىرىشىچان مەجەزىنى توغرا چۈشەنمىگەن كىشى ئايالنى يامان گۇمان قىلىدىغان ياكى ئايالدىن رەنجىپ قالىدىغان كەيپىياتلاردا بولۇپ قالىدۇ. بۇ، ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتكە ئەلۋەتتە تەسىر يەتكۈزمەي قالمىدۇ.

ئەرلەر مۇبەزىدە، ئايالغا قارىتا ھەۋەسسەسىز ۋە ھېسسىياتسىز بولۇپ قالىدۇ. ھەتتا ئۆزلىرىنى جىنسىي ئالاقىنى بېجىرىشتىن ئاجىز كەلگەندەك ھېس قىلىپ قالىدۇ. بۇ تەبىئىي ئەھۋال. ئەمما بۇ خىل ئەھۋال كېسەللىكتىن ياكى جىنسىي ئاجىزلىقتىن بولمايدۇ. بۇ خىل ئەھۋاللار ئەر كىشىنىڭ بېشىغا كەلگەن مۇسبەت، كۆڭۈلسىزلىك، غەم - قايغۇ، خاتىرجەمسىزلىك قاتارلىق ھادىسىلەرنىڭ سەۋەبى بىلەن بولىدۇ. ئەمما بۇخىل ئەھۋال ئوزۇن دۋام قىلمايدۇ. بەلكى ئاز ۋاقىت ئىچىدىلا ئەر كىشى ئۆز ئەسلىگە كېلىدۇ.

بەزى ۋاقىتلاردا، ئەر كىشى تۇيۇقسىزلا جىنسىي ئالاقىنى بېجىرەلمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇمۇ ئۇنىڭدىكى جىنسىي ئاجىزلىق ياكى جىنسىي كېسەللىك ئەمەس. بەلكى ئۇنىڭ بۇ ئىشنى بېجىرىشتىن ئاجىز كېلىشى يېڭى ئايالدىن خىجىل بولغانلىقتىن ياكى ئۇنى ياقىتۇرۇمغانلىقتىن ياكى بۇ ئايالى بىلەن ئۇنىڭ بىرىنچى قېتىملىق ئۇچرىشى بولمىسىمۇ ئۇنىڭ ھىد - بويىدىن ياكى باشقا تەرەپلىرىدىن نەپەرتلەنگەنلىكىدىن ياكى ئايالنىڭ ئۇنىڭغا ماسلاشماستىن، ھېسسىياتسىز بولۇۋالغانلىقىدىن ياكى ئايالى ئۇنىڭدىن نەپەرتلىنىپ، ئۇنى بىئارام قىلىپ قويغانلىقتىن بولىدۇ. دېمەك، بۇ خىل ئەھۋال پەقەت ئايال كىشىنىڭ سەۋەبى بىلەن بولىدۇ. بۇنداق ئەھۋاللاردا ئەر كىشىنى جىنسىي تەرەپتىن ئاجىز دەپ ھۆكۈم قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇ ئاجىزلىق ئەمەس. بەلكى بۇ شۇنداق ۋاقىتلىق ئۆزگىرىش بولۇپ، كېيىن ئوڭشىلىپ قالىدۇ.

ئېھتىلام

ئېھتىلام - ئەر - ئايال كىشىلەردىن ئىختىيارسىز ھالدا مەنى (سپېرم) نىڭ شەھۋەت بىلەن ئېتىلىپ چىقىشى دېمەكتۇر. ئېھتىلام كۆپىنچە، ئۇخلاۋاتقاندا چۈش كۆرۈش ئارقىلىق، گاھدا چۈش كۆرمەستىنمۇ يۈز بېرىدۇ. گاھدا ئويغاق ۋاقىتىمۇ قايىسى بىر

سەۋەب بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئېھتىلام — كىچىك ئوغۇل - قىزلاردا بالاغەتكە يەتكەنلىكنىڭ ئالامىتىدۇر. ئېھتىلام بولغان كىشى ئۈچۈن غۇسلە قىلىش پەرز بولىدۇ. كىشى ئەگەر چۈشىدە ئېھتىلام بولغىنىنى كۆرگەن بولسىمۇ، ئۇيقۇسىدىن ئويغانغاندىن كېيىن، كىيىمدە ياكى ئەۋرەت جايلىرىدا مەنىنىڭ ئەسىرىنى كۆرمىگەن بولسا، ئۇنىڭغا غۇسلە قىلىش لازىم كەلمەيدۇ. ئېھتىلام ئاساسەن، ئۇخلاشتىن بۇرۇنقى جىنسى خىياللىرىنىڭ سەۋەبىدىن، ياكى دۇم يېتىپ قالغانلىقتىن ياكى قاتتىق توڭغۇپ كەتكەنلىكتىن، گاھىدا سوغۇق ئېشىپ، مېجەز ئۆزگىرىپ قالغانلىقتىن بولىدۇ.

ئائىلىنىڭ مەسئۇللىقى

ئائىلە بىرەر مەسئۇلدىن بەھاجەت يولالمايدۇ. ھەرقانداق بىر ئائىلىدە، ئائىلە ئەزالىرىنى باشقۇرۇش، ئۇلارغا يول كۆرسىتىش، نەسەھەت قىلىش، يامان ئىشلاردىن توسۇش، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇش، ئۇلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىش قاتارلىق ئىشلاردا بىرەر مەسئۇلنىڭ بولۇشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر. چۈنكى، ئىنسانلار ئىجتىمائىي مەۋجۇدات بولۇپ، ئۇلار ھەر ۋاقىت توپلۇم (يەنى جامائەت) ھاياتىدا ياشاشقا مۇھتاجدۇر. ئىنسانلار جەمئىيىتى يۇقىرىسى دۆلەت، كىچىكى ئائىلىدىن ئىبارەت چوڭ - كىچىك مۇئەسسەسەلەردىن تەركىب تاپىدۇ. بۇ مۇئەسسەسەلەر چوڭ بولسۇن ياكى كىچىك بولسۇن، بۇلارغا يولباشچى بولىدىغان بىرەر مەسئۇل رەئىسنىڭ بولۇشى تەبىئىي زۆرۈرىيەت ۋە ئىلاھىي پرىنسىپتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «ئۈچ كىشى بىرگە سەپەرگە چىقسا، ئۇلاردىن بىرى ئۇلارغا مەسئۇل بولسۇن» دەپ كۆرسەتكەن. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

قۇرئان كەرىم ئائىلىنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقالايدىغان رەئىس توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىيلىرىدۇر﴾ (نسا سۈرىسى 34 - ئايەت).

چۈنكى، ئەر كىشى ئائىلىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداش، ئائىلە ئەزالىرىنى ئىدارە قىلىش ۋە تەربىيەلەش قاتارلىق مەسئۇلىيەتلەرنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدۇ. يۇقىرىقى ئايەت، ئەر كىشىنىڭ يارىتىلىشىدىكى بۇ ئالاھىدىلىكىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا، ئۇنى ئائىلىنىڭ رەئىسى بولۇشقا تاللايدۇ. بىراق بۇ ئايەت، ئەر كىشىنىڭ ئائىلە باشلىقى بولۇپ تاللىنىشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئايال كىشىدىن پەرقلىق بولغان تەرەپلىرىنىڭ تەپسىلاتىنى بايان قىلمىغان. بىز بۇ ئايەتكە ئاساسلانغان ۋە ئۇنىڭ روھىغا ئەگەشكەن ھالدا، ئەر كىشى بىلەن ئايال كىشىنىڭ يارىتىلىشىدىكى تەبىئىي سېلىشتۇرۇپ كۆرىدىغان بولساق، ئەر كىشىدە تۆۋەندىكى ئالاھىدىلىكلەرنى كۆرىمىز:

1. ئەر كىشى ھاياتلىق كۈرۈشىگە كىرىشتە، ئائىلىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلىشتا ئايال كىشىگە نىسبەتەن، تەن قۇرۇلۇشى جەھەتتىن كۈچلۈك ۋە ئىقتىدارلىقتۇر.

2. ئەر كىشى ئايال كىشىگە نىسبەتەن، ئەقىل - ئىدراكلىق، سوغۇق قانلىق ۋە سەۋىرچان كېلىدۇ. ئۇمۇمەن، ئايال جىنسىنىڭ ئەر جىنسىغا نىسبەتەن ئەقىل - ئىدراك، چىدام ۋە كۈچ جەھەتتە يېتەرسىز ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان بىر رىئاللىقتۇر. بەزى ئاياللارنىڭ بەزى ئەرلەرگە نىسبەتەن، ئەقىللىق ۋە ئىدراكلىق بولۇشى قىسمەن بىر ھالەت بولۇپ، بۇ يۇقىرىقى سۆزىمىزگە زىت كەلمەيدۇ.

3. يالغۇز بىر ئايال كىشىنىڭ گۇۋاھلىقى ئۆتمەيدۇ. بەلكى ئىككى ئايال بىر ئەرنىڭ ئورنىدا گۇۋاھلىققا تورىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر ئىككى ئەر كىشى يوق بولسا، سىلەر (ئادالەتكە، دىيانىتىگە) رازى بولىدىغان كىشىلەردىن بىر ئەر، ئىككى ئايالنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار. بۇ ئىككى ئايالنىڭ بىرىسى ئۇنتۇپ قالسا، ئىككىنچىسى ئېسىگە سالىدۇ.﴾ (بەقەرە سۈرىسى 282 - ئايەت)

4. ئاياللار بەش ۋاقىت نامازلىرىنى مەسجىدتە ئوقۇشقا بۇيرۇلمىغان. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئايال كىشىنىڭ ئۆز ئۆيىدە ناماز ئوقۇغىنى، مەسجىدتە ئوقۇغىنىدىن ئەۋزەلدۇر» (ئەھمەد ۋە تەبەرائى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىس، ئاياللارنىڭ مەسجىدتە ناماز ئوقۇشلىرىنى مەنئى قىلىشنى ئىپادىلەيدۇ. بەلكى ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ ئۆي ئىچىدىكى مەشغۇلاتلىرىنىڭ كۆپلىكىنى كۆزدە تۇتقانلىقتىن، ئۇلارغا ئەرلەرگە ئوخشاش كۆپ ئىبادەتلەرنى بۇيرىمىغان. چۈنكى ئاياللارنىڭ ئائىلىدىكى ئۆي ئىشلىرىمۇ ئىبادەتتۇر. ئەگەر ئۇلارغا ئەرلەرگە ئوخشاش جۈمە ئوقۇشنى پەرز قىلغان ۋە بەش ۋاقىت نامازنى مەسجىدتە ئوقۇشقا بۇيرۇلغان بولسا ئىدى، كۆپىنچە ئاياللار بۇلارنى ئىجرا قىلالماي گۇناھكار بولغان بولاتتى. مانابۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئادىللىقى ۋە ئاياللارغا كۆرسەتكەن شەپقىتىدۇر.

5. ئايال كىشىگە جۈمە نامىزى پەرز ئەمەستۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «جۈمە نامىزى ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىگە جامائەت بىلەن ئادا قىلىش پەرزدۇر. پەقەت قۇل، ئايال كىشى، كىچىك بالا ۋە كېسەل كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا دۇر. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئاياللارغا جۈمە ئوقۇشنىڭ پەرز بولمىغانلىقى ئۇلارنى جۈمە ئوقۇشتىن مەنئى قىلىش دېگەننى ئىپادىلەيدۇ. گەرچە ئاياللارغا جۈمە نامىزى پەرز قىلىنمىغان بولسىمۇ، ئۇلار ئۆز ئىختىيارى بىلەن جۈمە نامازلىرىنى ئوقۇسا، بۇنىڭ ساۋابى ئەرلەرنىڭكىدىن ھېچ كەم

بولمايدۇ، ئەلۋەتتە.

6. ئەر كىشى ئادىل بولۇش شەرتى بىلەن بىردىن ئارتۇق ئايالنى نىكاھدا ساقلىيالايدۇ. ئەمما ئايال كىشى ئانداق ئەمەس، ئۇ پەقەت بىر ئەر كىشىنىڭ زىمىمىدا بولىدۇ.

7. ئايالنى تالاق قىلىش ھوقۇقى ئەر كىشىنىڭ قولىدا بولۇپ، ئايال كىشىدە تالاق ھوقۇقى يوقتۇر. ئەمما ئەر كىشى بۇھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ ئايالغا زولۇم قىلسا، ياكى ئايالى ئايرىلىشنى تەلەپ قىلسىمۇ، ئۇنى تالاق قىلمىسا شەرىئەت مەھكىمىسى ئۇنى مەجبۇرى تالاق قىلدۇرىدۇ ۋە ئەر كىشىنىڭ زوراۋانلىقىغا تېگىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ.

8. ئايال كىشى مەھرەمىسىز (يەنى ئېرى ياكى بىر تۇققانلىرىدىن بىرەرسى ھەمرا بولماستىن) ئۆزى يالغۇز ھالدا، ئۈچ كۈنلۈكتىن كۆپ مەسپىلىك بولغان سەپەرگە چىقالمايدۇ.

ئەرلەرنىڭ يارىتىلىشىدىكى ئارتۇقچىلىقى

ھەرقانداق بىر ئىجتىمائىي جەمئىيەتتە ئۇنى باشقۇرۇپ، ئىدارە قىلىپ تۇرىدىغان بىرەر باشلىقنىڭ بولۇشى تەبىئىي زۆرۈرىيەتتۇر. ئائىلىمۇ ئىجتىمائىي جەمئىيەتنىڭ بىر تەركىبى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئائىلىگە مەسئۇللۇق قىلىدىغان بىرەر مەسئۇلنىڭ شۇ ئائىلىدە بولۇشى ئىنتايىن زۆرۈر. تەبىئىيىكى، بۇ مەسئۇللۇققا ئەر كىشىلەر ئايال كىشىلەرگە نىسبەتەن لايىقەتلىكتۇر. چۈنكى، ئەر كىشىلەر ئەقىلدا ئارتۇق، جىسىم جەھەتتە كۈچلۈك بولغاچقا، ئۇلار ئائىلە ئىشلىرىنى تەمكىنلىك بىلەن باشقۇرالايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەرلەر ئاياللاردىن بىر دەرىجە ئارتۇقلۇققا ئىگە﴾ (بەقەرە سۈرىسى 228-ئايەت)

يەنە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىيلىرىدۇر﴾ (نېسا سۈرىسى 34 - ئايەت)

دېمەك، ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا نىسبەتەن بىر دەرىجە ئارتۇق ئىكەنلىكىگە ۋە ئائىلىنى ھىمايە قىلىپ، ئىدارە قىلىشتىكى مەسئۇلىيىتىگە ھېچ كىشى ئىنكار قىلالمايدۇ. ھەقىقەت شۇنداق ئېكەن، ئاياللارنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئاسىيلىق بولمايدىغان پۈتۈن ئىشلاردا ئەرلەرنىڭ خاھىشىغا ھۆرمەت قىلىشى ئىنتايىن مۇھىمدۇر. بۇ ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ ئۆزلىرىنى خوجايىن، ئاياللىرىنى بولسا، خىزمەتچى ئورنىدا كۆرۈپ، ئۇلارنى ھەدەپ خارايدىغان، ئۇرۇپ تىللايدىغان ئەرلەر ھەقىقەتەن، نادان ھەم ئاڭسىز كىشىلەردۇر.

ئۇلار ئەگەر شۇنداق قىلىدىكەن، ئاللاھنىڭ جازاسىغا يولۇقىدۇ. چۈنكى ئايال كىشىلەرگە قارشى ھوقۇقلىرىنى ئۆز يولىدا توغرا ئىشلەتمىگەن ئەر كىشى ئايالغا زولۇم قىلغان بولىدۇ. كىشىلەرگە زولۇم قىلغان ھەرقانداق ئادەم ئۇنىڭ جازاسىنى ئاۋۋال مۇشۇ دۇنيادا، ئاندىن ئاخىرەتتە چوقۇم كۆرىدۇ. ئەرلەرنى ئاياللاردىن بىر دەرىجە ئارتۇق دېگەنلىك، ئۇلارنى ھۆرمەت ۋە خوجايىنلىق جەھەتتە ئارتۇق دېگەنلىك بولمايدۇ. چۈنكى ئادەم بالىلىرى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، يەر يۈزىنىڭ خوجايىنلىقىدا، ئىنسانىي ئۇلۇغلۇق ۋە ھۆرمەتتە ئوخشاشتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ھۆرمەتتە، خوجايىنلىقتا ئەر - ئايال ئىككىسى ئوخشاشتۇر. پەقەت ئەرلەر يارىتىلىشىدىكى بەزىبىر پەرقلىق تەرەپلىرى، ئەقىل ۋە كۈچ - قۇۋۋەتتە بىر قەدەر ئارتۇقچىلىقى تۈپەيلىدىن مەسئۇلىيەتلەرنى كۆتۈرۈشتە ئاياللاردىن ئارتۇق دېگەنلىكتۇر. بۇ ئارتۇقچىلىقنىڭ يۈزىسىدىن ئەرلەر ئاياللارنىڭ ھامىيلىرى دېيىلگەن ۋە ئائىلىنىڭ پۈتۈن مەسئۇلىيەتلىرى ئۇلارغا تاپشۇرۇلغان. شۇنىڭدەك، ئەر كىشىنى ئائىلىنىڭ مەسئۇلى ۋە باشلىقى دېگەنلىكىمۇ ئۇنىڭ ھاكىمىيەتلىك بولۇۋېلىشىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەر ئائىلىدە ھاكىمىيەتلىك ئەمەس، بەلكى ئائىلە ئەزالىرىغا يول كۆرسەتكۈچى رەئىس، بەس. شۇنداقتىمۇ ئۇ، ئايالنىڭ ۋە بالىلىرىنىڭ توغرا پىكىر ۋە مەسلىھەتلىرىنى قوبۇل قىلىشتىن باش تارتالمايدۇ. شۇنداق قىلغاندىلا ئائىلە گۈللىنىدۇ. ئاياللارغىمۇ ئۆز تەبىئىتىگە يارىشا مەسئۇلىيەتلەر بەلگىلەنگەن. لېكىن ئەرلەرنىڭ يۈكى ئېغىر دۇر، ئەلۋەتتە.

ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە ھۆرمەت قىلىشى ئاتا - ئانىسىغا ئىتائەت قىلىشتىن مۇھىم

ئايال كىشى تۇرمۇشقا چىقىشتىن بۇرۇن ئاتا - ئانىسىنىڭ مەسئۇلىيىتىدە ۋە ئۇلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ھەر ئىشتا ئاتا - ئانىسىغا ئىتائەت قىلىشى لازىم. ئەمما تۇرمۇشقا چىققاندىن كېيىن، ئۇنى پەرۋىش قىلىش، قوغداش ۋە ئۇنىڭغا يول كۆرسىتىش مەسئۇلىيىتى ئۇنىڭ ئېرىنىڭ زىممىسىغا ئۆتكەن بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا، ئايال كىشىنىڭ ئېرىنىڭ خاھىشىغا ھۆرمەت قىلىشى، ئاتا - ئانىسىغا بويسۇنۇشىدىن زۆرۈر ۋە ئەۋزەلدۇر. ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ پەتىۋاسىدا «ئەر كىشىنىڭ توغرا ئىشىغا ياكى ھەق سۆزىگە، ئايالنىڭ ئاتا - ئانىسى قارشى چىقىپ، قىزىنى ئېرىنىڭ سۆزىگە كىرمەستىن، ئۆزلىرىگە بويسۇنۇشقا زورلىسا، ئايال كىشى ئاتا - ئانىسىغا ئاسىيلىق قىلىپ، ئېرىنىڭ توغرا سۆزىگە كىرىشى لازىم» دەپ قەيىت قىلىنغان. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ ھەق ئىشتا ئېرىگە بويسۇنغانلىقى ئاللاھنىڭ ئەمرىنى تۇتقانلىقىدۇر. بۇ ماۋزۇدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، «ئەگەر مەن بىراۋنى بىرەر شەخسكە سەجدە قىلىشقا بۇيرىغان بولسام، ئەلۋەتتە، ئايال كىشىنى ئېرىگە سەجدە قىلىشقا بۇيرىغان بولاتتىم» دېگەن ھەدىسىنى،

ياد ئېتىش يېتەرلىك. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرى ۋە سەھىيە ھەدىسلەر، ھەقىقىي ياخشى ئاياللارنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىدىغان، ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان ئىشلاردا ئېرىنىڭ سۆزىگە كىرىدىغان، ئۇنىڭ ئابرويىنى، مال - دۇنياسىنى، بالىلىرىنى ياخشى مۇھاپىزەت قىلىدىغان ئاياللار ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلماقتا. قۇرئان ئۇلارنى تەرىپلەپ ۋە مەدھىيەلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياخشى ئاياللار ئىتائەت قىلغۇچىلاردۇر، ئەللىرى يېنىدا بولمىغان چاغلاردىمۇ، ئاللاھنىڭ پاناھىدا ئەللىرىنىڭ ھەقىقىي ساقلىغۇچىلاردۇر﴾ (نسا سۈرىسى 34 - ئايەت)

ياخشى ئايال كىشى ئېرىنى ۋە ئۇنىڭ مەنپەئەتىنى، ئۆزىدىن ۋە ئۆز مەنپەئەتىدىن ئۈستۈن بىلىدۇ. بۇ ماۋزۇدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى بىزگە ياخشى ئۆلگەدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىلىسىدىكى بىر كۆڭۈلسىزلىك سەۋەبلىك ئايالى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ پەيغەمبەرنى ياكى ئاتا - ئانىسىنى تاللىشى مەسلىسىدە، ئۇنى ئاتا - ئانىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە بويرىغاندا، ئۇ «يا رەسۇلەللاھ! سىز توغۇرلۇق مەن ئاتا - ئانىمدىن مەسلىھەت سورامدىمەن؟ سىز مېنىڭ كۆز قارچۇغۇم تۇرغان يەردە، مەن ئاللاھنى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى تاللىدىم» دەيدۇ.

بىر كۈنى ئەبۇ سۇفيان قىزى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى) ئۈممە ھەبىبە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى ئۇزاق ئايرىلىشتىن كېيىن، كۆرۈش ئۈچۈن كېلىدۇ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ تەلمۈرۈپ تۇرىدۇ، لېكىن قىزى ئۇنىڭغا ئۆيىگە كىرىشكە ئىجازەت بەرمەيدۇ. بۇۋاقتتا، ئەبۇ سۇفيان ئۆزىگە كىرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇرىدىغان مەخسۇس كۆرىدە ئولتۇرۇشقا ئىنتىلگىنىدە، ئۈممە ھەبىبە كۆرىپنى دەرھال ئۇنىڭدىن تارتىۋېلىپ، ئۇنىڭ كۆرىدە ئولتۇرۇشقا رۇخسەت قىلمايدۇ. بۇۋاقتتا ئەبوسۇفيان ئەجەبلىنىپ: «ئەي قىزىم، كۆرىپنى مەندىن تارتىۋېلىشىڭ مېنىڭ ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشۇمغا لايىق بولمىغانلىقىدىنمۇ ياكى كۆرىپنىڭ ماڭا لايىق ئەمەسلىكىدىنمۇ؟» دەپ سورىغاندا، ئۈممە ھەبىبە: «سىز - موشرىك (بۇتپەرەست) ئادەمسىز، بو پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرىپىسى، شوڭا سىزنىڭ ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشىڭىزنى ياقىتۇرمىدىم» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

ئىسلام دىنى مۇندىن باشقا يەنە، ئاياللارغا ئۇلارنىڭ ئەللىرى ئۆيلىرىدە بار ۋاقتلاردا ئۇلارنىڭ رۇخسەتسىز نەپلى روزا (يەنى پەرز، ۋاجىب بولمىغان، بەلكى قىلسا ساۋاپ بولىدىغان ئىختىيارى روزا) ۋە باشقا نەپلى ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولۇشىنىڭ جائىز ئەمەسلىكىنى ئۆگەتتى. چۈنكى ئۇنىڭ (ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان ئىشلاردا) ئېرىنىڭ

توغرا خاھىشىغا ھۆرمەت قىلىشىمۇ ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «قانداقلا بىر ئايال كىشى، ئېرى ئونىڭدىن رازى بولغان ھالدا ئۆلىدىكەن، ئۇ جەننەتكە كىرىدۇ» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «بىر ئادەم سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن ئايالىغا، ئۇنىڭ ئۆيىدىن چىقماي ئولتۇرۇشىنى تەۋسىيە قىلىپ كېتىپ قالىدۇ، بۇ ئادەم سەپەردىن قايتىپ كەلگەچە، ئايالىنىڭ دادىسىنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ قالىدۇ، بۇ ئايال ئېرىنى كۈتۈپ باقمىدۇ، ئېرى يېتىپ كەلمەيدۇ. شۇڭا ئۇ، رەسۇلۇللاھتىن دادىسىنى يوقلاپ كېلىشى ئۈچۈن رۇخسەت سورىغاندا، رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا، ئاللاھتىن قورقۇڭ، ئېرىڭىزنىڭ تەۋسىيەسىگە خىلاپلىق قىلماڭ، دەپ رۇخسەت بەرمەيدۇ. ئايال يەنە ئېرىنى كۈتىدۇ. بۇ ئارىدا دادىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىك خەۋىرى كېلىدۇ. ئايال يەنە رەسۇلۇللاھتىن دادىسىنىڭ ئۆلۈم مۇراسىمىگە بېرىپ كېلىشى ئۈچۈن رۇخسەت سوراپ كېلىدۇ، رەسۇلۇللاھ يەنە ئۇنىڭغا «ئاللاھتىن قورقۇڭ، ئېرىڭىزنىڭ تەۋسىيەسىگە خىلاپلىق قىلماڭ» دەپ تەسەللى بېرىدۇ. ئايال رەسۇلۇللاھنىڭ بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلىپ دادىسىنىڭ ئۆلۈم مۇراسىمىگە بارمايدۇ. شۇ ئەسنادا ئاللاھتىن پەيغەمبەرگە، «بۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭ سۆزىدىن چىقمىغانلىقى يۈزىسىدىن، ئۇنىڭ دادىسىنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىندى» دەپ ۋەھى كېلىدۇ.

بۇ ھەدىستىن بىلىمىزكى، ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە ھۆرمەت قىلىشىنىڭ نەقەدەر ئولۇغ ئىبادەت سانىلىدىغانلىقى ۋە قىزلىرىنى ئىتائەتچان، ياخشى قىلىپ تەربىيەلىگەن ئاتا - ئانىلارنىڭ بۇ مېھنەتلىرىنىڭ مۇكاپاتىنى چوقۇم كۆرىدىغانلىقى شۇبھىسىزدۇر. بۇنداق ئاتلار نېمە دېگەن بەختلىك ئاتلار، ھە!

شۇنىمۇ ئەسكەرتىش كېرەككى. ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە بويسۇنۇشى ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان ئىشلار دائىرىسىدە بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى ئېرى يامان ئىشلارنى قىلىشقا ياكى پەرز، ۋاجىب قاتارلىق ئەمەللەرنى تەرك ئېتىشكە بۇيرىسا، ئۇنىڭغا قەتئىي بويسۇنماستىكى لازىم. قىلسا ساۋاب بولىدىغان، قىلمىسىمۇ گۇناھ بولمايدىغان نەپلى ئىبادەتلەرنى ئېرىنىڭ يۈز - خاتىرىسى ئۈچۈن تەرك ئەتسە بولىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان ئىشلاردا بەندىگە بويسۇنۇشقا بولمايدۇ» نەپلى ئىبادەتلەرنى ئۆز ئىختىيارى ياكى بىراۋنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن تەرك قىلغان كىشى ھەرگىزمۇ ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغان ھېسابلىنمايدۇ. نەتىجىدە گۇناھكار بولمايدۇ.

بۇ ماۋزۇدىن يۆتكىلىشتىن ئاۋۋال شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، ئەركىشى گەرچە

ئائىلىسىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى پۈتۈن ئېھتىياجلىرىنى قامداش ۋە ئائىلە ئەزالىرىغا يول كۆرسىتىش مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالغان بىر ئائىلە رەئىسى بولغان بولسىمۇ، ئائىلە ئىشلىرى ھەققىدە، ئايالنىڭ كۆز قارىشىغا ھۆرمەت قىلىش، ھەر ئىشنى ئۆز ئارا مەسلىھەتلىشىش دائىرىسىدە ئېلىپ بېرىش، ئۇنىڭ توغرا پىكرىنى قوبۇل قىلىش ۋە ئۆز ئارا بىر-بىرىنى چۈشىنىشتىن باش تارتالمايدۇ، چۈنكى ئائىلە - ئەر- ئايال ئىككىسىنىڭ مېھنىتى بىلەن قۇرۇلغان بىر مۇئەسسەسە، ئەر بۇ مۇئەسسەسەنىڭ باشلىقى بولغان بولسا، ئايال كىشىمۇ ئۇنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ۋە باشلىقنىڭ سىردىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ياردەمچىسىز باشلىق قاناتسىز قۇشقا ئوخشاسا، باشلىقسىز مۇئەسسەسە چوپانسىز پادىغا ئوخشايدۇ. قاناتسىز قۇش ئۇچالمىغاندەك، چوپانسىز پادىمۇ تۈلكىلەرنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ ۋەيران بولىدۇ، دېمەك، ئائىلە ئىشىدا ئەر - ئايال بىر - بىرىنىڭ ياردىمىدىن بەھجەت بولالمايدۇ، ئەرنىڭمۇ ئايالغا ھۆرمەت قىلىشى ۋە پىكرىنى ئېلىشى زۆرۈردۇر.

ئەر بىلەن ئايالنىڭ باراۋەرلىكى

بۇ مەسىلە ئۈستىدىكى تالاش - تارتىشلار ئىسلام دۇشمەنلىرى تەرىپىدىن مۇسۇلمانلارنى ھەق يولدىن ئازدۇرۇش مەقسىتىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان بولۇپ، كىشىلەرنىڭ پىكىرلىرىنى ئاۋارە قىلىپ كەلمەكتە. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىتىنى تولۇق چۈشىنىپ يېتەلمىگەن بەزى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئىسلام دىنىغا بولغان ئەقىدە - ئىخلاسى ئاجىزلىشىپ قايىمۇقۇپ قالماقتا. ھالبۇكى، بۇ مەسىلە قۇرئان كەرىمدە ۋە ھەدىس شەرىپلەردە چۈشىنىشلىك ھالدا، تولۇق ئىزاھلانغان. بىز بۇ مەسىلنى مۇسۇلمانلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن بىر ئاز تەپسىلىي سۆزلەپ ئۆتىمىز.

ئىسلام دىنى ئىنسانىيەتنى يوقىتىپ بار قىلغان ۋە ئۇلارنىڭ مەجەز - خاراكىتىلىرىنى ئۇيدان بىلىدىغان بىر ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ساماۋىي دىن بولغاچقا، ئۇنىڭ قانۇن - پىرىنسىپلىرىدا ئىنسانلارنىڭ يارىتىلىشىدىكى تەبىئىتى ۋە ئۆزگىچىلىكى ئالاھىدە كۆزدە تۇتۇلغان. شۇڭا ئىسلام دىنىنى ئەقىلغا مۇۋاپىق، ھەرقانداق بىر جەمئىيەتكە مۇناسىپ كېلىدىغان ھەق دىن دەپ تونۇيمىز. ئاللاھ ئۆز ھېكىمىتى بىلەن ئىنسان ۋە باشقا مەخلۇقاتنى ئەر كەك - چىشى قىلىپ ياراتتى. ئەر - ئايال ئىككى جىنسىنىڭ تەبىئىتى بىر - بىرىگە ئوخشىمىغىنىغا قاراپ ئۇلارنىڭ ھاياتلىقتىكى ۋەزىپىلىرىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. ھەر بىر جىنسىنىڭ ئۆزىگە لايىق خوسۇسىيىتى ۋە ھاياتلىقتا ئوينىيدىغان ئۆزىگە خاس ئالاھىدە رولى بار. شۇنداق ئىكەن، ئىسلام قانۇن - پىرىنسىپلىرىدىمۇ ئەر - ئايال ئىككى

جىنىسنىڭ باراۋەر بولىدىغان ۋە باراۋەر بولمايدىغان يەرلىرىمۇ باردۇر.

ئەر بىلەن ئايال باراۋەر بولىدىغان مەسىلىلەر

تۆۋەندە، ئەر بىلەن ئايال باراۋەر بولىدىغان مەسىلىلەردىن ئىخچاملىغان ھالدا 9 مەسىلە بايان قىلىنىدۇ، ئۇلار:

1. ئەر بىلەن ئايال ئىنسانلىق خۇسۇسىيەتلىرىدە ۋە ئىنسانلىق ھۆرمەتتە ئوخشاشتۇر. ئاللاھ تائالا ئەر - ئايال پۈتۈن ئىنسانلارنى ھۆرمەتلىك ياراتقانلىقى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «شەك شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم بالىلىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق» (ئىسرا سۈرىسى 70 - ئايەت)

2. ئەر بىلەن ئايال ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنى بەجا كەلتۈرۈشكە تەكلىپ قىلىنىشتا ئوخشاشتۇر. يەنى ئەر كىشىگە پەرز بولغان بەش ۋاقىت ناماز، روزا، زىكات، ھەج، بىلىم ئېلىش ۋە باشقا ئىبادەتلەر ئايال كىشىگەمۇ ئوخشاشلا پەرزدۇر. شۇنداقلا ئۇلارنىڭ قىلغان - ئەمەل - ئىبادەتلىرىگە بېرىلىدىغان مۇكۆپاتلارمۇ ئوخشاش بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەن سىلەردىن ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن ھەرقانداق بىر ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى بېكار قىلىۋەتمەيمەن﴾ (ئال ئىمران سۈرىسى 195 - ئايەت)

3. ئەر بىلەن ئايال ئىسلام شەرىئىتىدە مەنئى قىلىنغان ئىشلاردىن توسۇلۇشتا ئوخشاشتۇر. يەنى قۇرئاندا ۋە سەھى (ئىشەنچلىك ئەڭ توغرا) ھەدىسلەردە مەنئى قىلىنغان ئىشلاردا ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن ھەممىسى بىردەك مەنئى قىلىنغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى (يەنى ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن) يامان ئىش قىلىدىكەن، يامان ئىش قىلغانلارغا پەقەت قىلغان ئىشلىرىغا يارىشا جازا بېرىلىدۇ﴾. (قەسەس سۈرىسى 84 - ئايەت)

4. ئەر بىلەن ئايال قىساستا ئوخشاشتۇر. يەنى بىر ئەر بىر ئايالنى ھەقسىز ئۆلتۈرگەن بولسا بۇ ئەر ئۆلتۈرۈلگەن ئايال ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلىدۇ. شۇنىڭدەك، ئەگەر بىر ئايال بىر ئەرنى ناھەق ئۆلتۈرگەن بولسا، بۇ ئايالمۇ شۇ ئەر ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆلتۈرۈلگەنلەر ئۈچۈن قىساست ئېلىش سىلەرگە پەرز قىلىندى، ھۆر ئادەم ئۈچۈن ھۆر ئادەمدىن، قۇل ئۈچۈن قۇلدىن، ئايال ئۈچۈن ئايالدىن قىساست ئېلىنىدۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 178 - ئايەت)

يۇقۇرقى ئايەتتە بايان قىلىنغان «مۆمىنلەر» دېگەن سۆز - ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن،

ھەرقانداق مۆمىن كىشىلەرگە قارىتىلغان.

5. ئەر بىلەن ئايال ئىلىم - مەرىپەت ئۆگىنىشكە بۇيرۇلۇشتا ئوخشاشتۇر. يەنى ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ئىلىم ئۆگىنىشكە بۇيرۇغاندا، ئەر بىلەن ئايالنى ئايرىماستىن، ھەر ئىككىسىگە ئوخشاش بۇيرۇغان. بۇ مەسىلە، قۇرئان كەرىمدىكى بارلىق مۇسۇلمانلارنى ئىلىم ئۆگىنىشكە چاقىرىغان ئايەتلەردە ئوچۇق كۆرسىتىلگەن بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى تېخىمۇ روشەنلەشتۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: «ئىلىم ئۆگىنىش ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرزدۇر» (بۇخارى رىۋايىتى)

ئەلۋەتتە، بۇ ئورۇندىكى «ئۆگىنىش» دىنىي ئىلىملەرگىلا قارىتىلماستىن، بەلكى ئىنسانىيەتكە پايدىلىق بولغان پۈتۈن ئىلىم - پەنلەرنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

6. ئەر بىلەن ئايال مال - مۈلۈككە ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقىدا ئوخشاشتۇر. يەنى ئەر كىشى مال - مۈلۈككە قانداق ئىگە بولالسا، ئاياللارمۇ ئۇلارغا ئوخشاش مال - مۈلۈك ساھىبى بولۇشقا ھوقۇقلۇقتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەرلەر قىلغان ئەمەللىرىدىن ھەسسىدار بولىدۇ. ئاياللارمۇ قىلغان ئەمەللىرىدىن ھەسسىدار بولىدۇ﴾ (نسا سۈرىسى 32 - ئايەت)

7. ئەر بىلەن ئايال مىراس ئېلىش ھوقۇقىدا ئوخشاشتۇر. يەنى ئەرلەر مىراس ئالغاندەك، ئاياللارمۇ مىراس ئېلىش ھوقۇقىغا ئىگىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق: ﴿ئاتا - ئانىسى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار، ئاتا - ئانىسى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا ئاياللارنىڭمۇ ھەسسىسى بار﴾ (نسا سۈرىسى 7 - ئايەت)

8. ئەر بىلەن ئايال ئۆزلىرىگە ئائىت بولغان مال - مۈلۈكنى تەسەررۇپ قىلىشتا ئوخشاشتۇر. يەنى ئۆز مۈلۈكىنى خالىغانچە قوللىنىش، ئېلىش ۋە سېتىش ئىشلىرىدا ئەر بىلەن ئايال ئوخشاش ھوقۇققا ئىگىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ سودا - سېتىقنى ھالال قىلدى﴾ (بەقەرە سۈرىسى 275 - ئايەت)

يۇقىرىقى ئايەت ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا سودا - سېتىقنىڭ ھالال قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

9. ئەر بىلەن ئايال نىكاھلىنىش ھوقۇقىدا ئوخشاشتۇر. يەنى ئەرلەر ئۆزلىرى خالاپ، ياخشى كۆرگەن ئاياللار بىلەن ئۆيلىنىش ئەر كىشىگە ئىگە بولغاندەك، ئاياللارمۇ ئۆزلىرى خالاپ، ياخشى كۆرگەن ئەرلەرگە ياتلىق بولۇش ھوقۇقىغا ئىگىدۇر.

ئىسلام شەرىئىتىدە ئوغۇل - قىزلارنى ئۆزلىرى خالىمىغان بىرسى بىلەن ئۆيلىنىشكە

زورلاش يوقتۇر.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «چوكاننى ئۇنىڭ ئىختىيارىسىز، قىزنى ئۇنىڭ رايىسىز ياتلىق قىلماڭلار». (بۇخارى رىۋايىتى)

ئەر بىلەن ئايال باراۋەر بولالمايدىغان مەسىلىلەر

تۆۋەندە، ئەر بىلەن ئايال باراۋەر بولالمايدىغان مەسىلىلەردىن ئىخچاملىغان ھالدا، 4 مەسىلە بايان قىلىندۇ:

1. ئىدارە قىلىش

ئىنسان ئىجتىمائىي مەخلۇقاتتۇر. يەنى ئۇلار ئۆزى يالغۇز يېگانە ياشىيالمايدىغان، بەلكى مەلۇم مىقداردىكى ئىنسانلار بىلەن بىرلىكتە ياشايدىغان جىنستۇر. ئىنسانلار بىرگە توپلىشىپ ئىجتىمائىي ھالدا ياشىغانلىقى ئۈچۈن، بىر - بىرىنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىغا تاجاۋۇز قىلىش ئىشلىرى يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادالەتنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن، چوڭى دۆلەت - ھۆكۈمەت، ئەڭ كىچىكى ئائىلە قاتارلىق ھەرخىل ئىدارە، ئورگانلارنى قورۇپ چىقىشقا توغرا كېلىدۇ. ئىنسانلارنى ئىدارە قىلىپ باشقۇرۇش ئىشى ئادەتتە ئەڭ قىيىن ۋە ئېغىر مەسىلىدۇر. ئىنسانلارنى ئىدارە قىلغۇچىلارنىڭ ئەقىللىق، مۇستەھكەم ئىرادىلىك، ئۆتكۈر پىكىرلىك بولۇشى تەقەززا قىلىنىدۇ. ھالبۇكى بۇ سۈپەتلەر ئاياللاردا ئىنتايىن ئاز تېپىلىدۇ. چۈنكى، ئاياللار يارىتىلىشىدىنلا مېھرىبان، رەھىمدىل، كۆڭلى يۇمشاق، ھېسسىياتچان خاراكتېرگە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار ئادەم باشقۇرۇشنىڭ مەسئۇلىيەتلىرىدىن چىقىشتىن كۆپ ھاللاردا ئاجىز كېلىدۇ. شۇڭا ئىسلامدا ئاياللارنى ئاسرىغانلىقتىن، بۇنداق ئېغىر يۈكلەرنى ئەرلەرگە تاپشۇرىدۇ. ھەتتا ئاياللار ئائىلىسىنىمۇ مۇستەقىل ئىدارە قىلىشتىن ئاجىز كېلىدۇ. گەرچە بەزى ئاياللار ۋاقىتلىق ئىدارە قىلالىسىمۇ، ئۇلار قىيىن مەسىلىلەرگە دۇچ كەلگەندە ئۇنى ھەل قىلالمايدۇ. بۇ مەسىلە كىشىلىك تۇرمۇشتا ھەر زامان كۆرۈلۈپ توردىغان بىر رىئاللىقتۇر.

2. گۇۋاھلىق

گۇۋاھلىق تەلەپ قىلىنىدىغان ھەرقانداق بىر مەسىلىدە ئىككى ئايال كىشىنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى بىر ئەر كىشىنىڭ گۇۋاھلىقىغا باراۋەر كېلىدۇ. مانا بۇ ئىنسانلار ئوتتۇرىسىدا ناھەقچىلىككە يول قويماسلىق ۋە ئىجتىمائىي ئادالەتنى تورغۇزۇش ئۈچۈن ئىدى.

چۈنكى ئىسلام شەرىئىتىدە ھەر كىشىنىڭ ئۆز ھەققىنى ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن

گۇۋاھلىق تەلەپ قىلىنىدۇ. ھەرقانداق ھەقسىزلىك يۈزبەرسە ، ئۇنىڭ قانداق يۈزبەرگەنلىكىنى ۋە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلىكىنىڭ پۈتۈن جەريانى گۇۋاھچىلاردىن سورىلىدۇ. بۇنداق ئىنچىكە مەسىلىلەردە بىر ئەر كىشىنىڭ ئورنىغا ئىككى ئايالنىڭ گۇۋاھلىقى كېرەك بولۇشنىڭ سەۋەبى تۆۋەندىكىچە:

(1) ئاياللار جىسمانىي جەھەتتىن ئەرلەرگە نىسبەتەن ئاجىز بولغانلىقتىن ۋەقەلىكىنى ئۇزاقتىن كۆزىتىدۇ. شۇڭا بىر ئايالنىڭ پۈتۈن ۋەقەلىكىنى تەپسىلىي كۆرەلىشى ۋە ئۇنى باشتىن ئاخىر تولۇق بايان قىلىپ بېرەلىشى قىيىن مەسىلە. ئەمما ئىككى ئايال بولسا، بىرىنىڭ كۆرمىگىنىنى ئىككىنچى بىرسى كۆرىدۇ، بىرىنىڭ ئۇنتۇپ قالغىنىنى ئىككىنچى بىرسى خاتىرلىتىدۇ. شۇنداق قىلىپ بۇ ئىككى ئايال گۇۋاھچى بىر ئەرنىڭ رولىنى ئوينايدۇ.

(2) ناھەق ئىش قىلغۇچىغا جازا بېرىشتە رەھىم - شەپقەت قىلىشقا بولمايدۇ. جىنايەتچىگە تېگىشلىك جازاسىنى قەتئىيلىك بىلەن قوللانمىغاندا، جەمئىيەتتە ئامانلىق، دۆلەتتە ئادالەت بولمايدۇ. شۇڭا جىنايەتچىنى جازالاشتا قەتئىيلىك كېرەك. ئايال كىشىلەر رەھىمدىل، كۆڭلى يۇمشاق ۋە ھېسسىياتچان بولغانلىقى ئۈچۈن، ئەگەر بىر ئايال يالغۇز گۇۋاھلىق بەرگەندە جىنايەتچىگە ئىچ ئاغرىتىپ يالغان سۆزلىشى ياكى ۋەقەلىكىنى مەھۇل قىلىپ قويۇشى ئېھتىمال. ئەگەر ئىككى ئايال كىشى گۇۋاھلىق بەرسە، ئۇلارنىڭ بىرى كۆڭۈلچەكلىككە تەشەببۇس قىلغاندىمۇ، ئىككىنچىسى ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇش ئارقىلىق ئۇنىڭ خاتالىقىنى تۈزىتىدۇ. بۇنداق ئەھۋاللار ئايال كىشىلەردە يۈز بېرىپ تۇرىدىغان تەبئىي ئەھۋاللاردۇر. شۇڭلاشقا، ئاياللار ھەرقانداق ئىشقا گۇۋاھلىق بېرىدىكەن، ئىككى ئايال بىر ئەر كىشىنىڭ ئورنىدا تۇرۇپ گۇۋاھلىق بېرىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەلەر ئەر كىشىڭلاردىن ئىككى كىشىنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار. ئەگەر ئىككى ئەر كىشى يوق بولسا، سەلەر (ئادالەتكە، دىيانىتىگە) رازى بولىدىغان كىشىلەردىن بىر ئەر، ئىككى ئايال كىشىنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار، بۇ ئىككى ئايالنىڭ بىرسى ئۇنتۇپ قالسا، ئىككىنچىسى ئېسىگە سالىدۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 282 - ئايەت)

3. مىراس

ساماۋىي دىنلارنىڭ ئاخىرقىسى ۋە ئادالەتنىڭ مەنبەسى بولغان ئىسلام دىنى بارلىققا كەلگىچىلىك، مەيلى ئەرەب يېرىم ئارىلىدا بولسۇن، مەيلى باشقا ئەللەردە بولسۇن ھېچبىر يەردە ئاياللارنىڭ مىراس ئېلىش ھوقۇقى يوق ئىدى. ئاياللارنىڭ مىراس ئېلىشى ئۇياقتا تۇرسۇن، ئۇلار ئۆزلىرى ئەرلەر تەرىپىدىن مىراس ئورنىدا قوللىنىلاتتى. ئىسلام دىنىنىڭ

شەرىئەت ئەھكاملىرى نازىل بولغاندىن كېيىن، بۇ ھەقىقىيلىكلەر يوقىتىلىپ، ئاياللارنىڭمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش مىراس ئېلىش ھوقۇقى دۇنيا تارىخىدا بىرىنچى قېتىم ئىسلام دىنىنىڭ مىراس قانۇنىدا بېكىتىلدى. كىشىلەرگە مىراس بەلگىلەش ھوقۇقىنى ئاللاھ بىۋاسىتە ئۆز ئۈستىگە ئالغان بولۇپ، مىراس مەسىلىسى قۇرئاننىڭ نىسا سۈرىسىدە ناھايىتى ئوچۇق بايان قىلىنغان. ئاللاھ مىراس مىقدارى ھەققىدە ئىسلام قانۇنشۇناسلىرىغا، ھەتتا پەيغەمبەرگىمۇ ئىجتىھاد قىلىش ھوقۇقىنى بەرمىگەن ھالدا، ئۇنى ئۆزى تەپسىلىي بەلگىلەپ بەرگەن. شۇڭا مىراس مىقدارى مەسىلىسى توغرىلىق ئىسلام مەزھەپلىرىدىن ھېچقانداق بىر مەزھەپتە ئىختىلاپ يوقتۇر. بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، ئىسلام دىنىنىڭ ماھىيىتىنى ياخشى چۈشىنىپ يېتەلمىگەن بەزى كىشىلەر «ئىسلامدا ئاياللارغا ئەر كىشىنىڭ مىراسىنىڭ يېرىم ھەسسىسى بېرىلىدۇ، نېمە ئۈچۈن ئەر-ئايالغا ئوخشاش بېرىلمەيدۇ؟ بۇ، ئاياللارنى كەمىتىشكە نىيەت ئەمەسمۇ؟» دېگەنگە ئوخشاش ئاخىرقى تۆھمەتلەرنى بۇ ئىلغار دىنغا توقۇپ كەلمەكتە. ھالبۇكى، ئىسلام شەرىئىتىدىكى مىراس قانۇنىنى ئازراق ئويلاپ كۆرۈپ، توغرا پىكىر يۈرگۈزۈشكە بولىدۇ، ئۇنىڭ ئەڭ ئادالەتلىك ۋە ئەڭ توغرا قانۇن ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

ئىسلامدىكى مىراس مەسىلىسى ئائىلە نىزامىغا باغلىق بىر مەسىلە. بۇ ئىككىسى بىر-بىرىدىن ئايرىپ چۈشىنىشكە بولمايدۇ. بىر ئائىلىدىكى ئايال كىشى، ياكى شۇ ئائىلىدىكى ئەرنىڭ ئايالى بولىدۇ ياكى ئۇنىڭ قىزى بولىدۇ ياكى ئۇنىڭ ئانىسى بولىدۇ ياكى ئۇنىڭ ھەمىشىسى بولىدۇ. زادى ئۇ، بۇ تۆت خىل ئايالنىڭ بىرى بولىدۇ.

ئەگەر بۇ ئايال شۇ ئائىلىنىڭ قىزى بولسا، ئۇنىڭ يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ۋە باشقا پۈتۈن چىقىملىرى ئاتىسىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ.

ئەگەر بۇ ئايال شۇ ئائىلىنىڭ ئايالى (يەنى شۇ ئائىلىدىكى ئائىلە باشلىقىنىڭ ئايالى) بولسا، ئۇنىڭ چىقىملىرى «نەفەقە» دەپ ئاتىلىپ ئۇنىڭ ئېرىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئېرى ئۇنىڭ نەفەقەسىنى ئۆز لايىقىدا تولۇقلاپ بەرمىسە، ئايال كىشىنىڭ مەھكىمىگە بېرىپ ئېرىنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلىش ھوقۇقى بار.

ئەگەر بۇ ئايال شۇ ئائىلە ئىچىدە ئانا بولۇپ يەنى شۇ ئائىلىدىكى ئائىلە باشلىقى بولغان ئەر كىشىنىڭ ئانىسى بولۇپ ياشىغان بولسا، ئۇنىڭ پۈتۈن چىقىملىرى ئوغلىنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ.

ئەگەر بۇ ئايال شۇ ئائىلىدىكى ئائىلە باشلىقى بولغان ئەرنىڭ ھەمىشىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى، ياكى چورسى ياكى بالىسى بولمىغانلىقتىن، شۇ كىشىنىڭ رىئايىتى

ئاستىدا تۇرغان بولسا، بۇ ھالەتتىمۇ ئۇنىڭ بارلىق چىقىملىرى ئۇنىڭ شۇ ئوغۇل قېرىندىشىنىڭ ئۈستىگە يۈكلەندۇ. ئېرى يوق، ئوغلىمۇ يوق، ئاتىسىمۇ يوق، قېرىندىشى ھەم يوق ئايال كىشىنىڭ چىقىملىرى ئۇنىڭ تاغا ئاكاىلىرىنىڭ ئۈستىگە يۈكلەندۇ. ئەگەر ئۇنىڭ تاغا ئاكاىلىرىمۇ بولمىسا، بۇ ئايالنىڭ ھاياتى ئىسلام دۆلىتى تەرىپىدىن كاپالەتكە ئېلىندۇ.

بۇ يەردىن مەلۇم بۇلىدۇكى، ئاياللارنىڭ تۇرمۇشتىكى پۈتۈن چىقىملىرى ئەرلەر تەرىپىدىن تەمىن ئېتىلىدۇ. ئاياللارنىڭ ئۈستىگە باشقىلار ئۈچۈن چىقىم قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرى ئۈچۈنمۇ چىقىم قىلىشلىرى لازىم كەلمەيدۇ. بەلكى ئۇنى ئەرلەر قامدايدۇ. بۇنداق ئىكەن، ئەقىلمىز بىلەن ھۆكۈم قىلىمىز دېسەك ئاياللار مىراس ئېلىشقا تېگىشلىك ئەمەس. لېكىن ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ قەدىر-قىممىتىنى كۆتۈرۈپ، ئۇلارنى ئالاھىدە ھۆرمەتلىگەنلىكتىن، ئۇلارغا مەلۇم مىقداردا مىراس بەلگىلىدى ھەمدە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئائىلىسى ياكى تۇغقانلىرى ئۈچۈن ھېچقانداق چىقىم قىلىشنى بۇيرىمىدى.

ئەمدى ئەرلەرگە كەلسەك، ئوغۇل يالاقولى ئىشقا تەككەندىن باشلاپ ئۆيىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداشتا ئاتىسىغا ياردەملىشىدۇ. ئېغىر ئىشلار ئۇنىڭ بېشىغا چۈشىدۇ. ئۇ ئۆيلىنىپ بىر ئائىلىنىڭ بېشى بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايالى ۋە بالىلىرىنىڭ نەفەقىلىرى (چىقىملىرى) يۈكلەندۇ. ئۇنىڭ بىر ئۆيىنىڭ ئېھتىياجلىرىدىن چىقىشى لازىم كېلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئاتىسى بولمىسا، ئانىسىنى، قېرىنداشلىرىنى بېقىشى، ئاتا - ئانىسى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار ياشىنىپ قالغان، كىرىمى يوق ھالەتتە بولسا، بۇلارنى ياخشى بېقىشى، بارلىق ئېھتىياجلىرىنى قامدىشى لازىم كېلىدۇ. دېمەك، ئائىلە ھاياتىدىكى بارلىق چىقىم - خىراجەتلەر قانداقلا شارائىتتا بولمىسۇن، پەقەتلا ئەر كىشىنىڭ ئۈستىگە يۈكلەندۇ.

ھەقىقەت بۇ ئىكەن، قايسى ئەقىل ۋە قايسى مەنتىق بىلەن، ئاياللار بىلەن ئەرلەر تەڭ مىراس ئېلىشى كېرەك دېيەلەيمىز؟ قايسى ئادالەتلىك قانۇن ئۇلارنى تەڭ مىراس ئېلىشى كېرەك دېيەلەيدۇ؟ قايسىسى ئادالەتلىك بولىدۇ؟ - تۇرمۇشنىڭ پۈتۈن ئېھتىياجلىرى ئۈستىگە يۈكلەنگەن ئەر كىشىگە ئىككى قىزلىق مىراس بېرىشمۇ؟ ياكى ئۇنىڭ زىممىسىغا ئاياللارنىڭ چىقىملىرىنى يۈكلەش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭغا ئايال كىشى بىلەن تەڭ مىراس بېرىشمۇ؟

مەسىلەن: بىراۋنىڭ بىرقىز، بىر ئوغۇل ئىككى پەرزەنتى بولغان بولسا، ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇلارغا 3000 يۈەن نەق پۇل مىراس قالدۇرغان بولسا، ئۇنىڭ 2000 نى ئوغۇلغا،

1000 نى قىزغا بېرىلدى. 2000 يۈەننى ئالغان ئوغۇل، ئۇنى ئائىلىسىنىڭ - ئۆزى، ئايالى ۋە بالىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن قوللىنىدۇ. مۇبادا ئايالى بىلەن ئاجراشماقچى بولسا، قولىدىكى بۇ 2000 يۈەننىڭ 1000 نى ئايالىغا نەق بېرىدۇ، چۈنكى ئەرنىڭ مۈلكىنىڭ يېرىمى ئايالىنىڭ ھەققىدۇر. ئۇمۇ ئاتىسىدىن 1000 يۈەن ياكى ئۇنىڭدىن ئاز ياكى كۆپرەكىنى مىراس ئالغان بولسا، ئېرىدىن ئالغان 1000 يۈەن بىلەن قوشۇلۇپ ئۇنىڭ قولىغا 2000 ياكى ئۇنىڭدىن ئازراق ياكى كۆپرەك نەق پۇل كىرگەن بولىدۇ. ئەمدى، ئاتىسىدىن 1000 يۈەن مىراس ئالغان قىزغا كەلسەك، ئۇمۇ ئېرىدىن 1000 ياكى ئۇنىڭدىن ئازراق ياكى كۆپرەك مىقداردا نەق پۇل ئالغان بولسا، ئۇنىڭ ئېرىشكەن ئومۇمى نەق پۇلى 2000 ئەتراپىدا بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاياللار ئاتا - ئانىسىدىن مىراس ئالغان نەق پۇللىرىنى ۋە باشقا بايلىقلىرىنى ئائىلىسى ئۈچۈن چىقىم قىلىشقا بۇيرۇلغان ئەمەس، ئېرىنىڭ ئۇنى چىقىم قىلىشقا زورلاش ھەققى يوق، ئەلۋەتتە. ئەگەر ئۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئېرىمگە ھەمكارلىشىمەن دېگەن نىيەت بىلەن بىر قىسىم ئىقتىسادىنى ئائىلىسىگە چىقىم قىلسا بۇ ئۆزىنىڭ ئىشى. ئاياللار مىراس ئالغان پۇلنى ئۆز يېنىدا بېسىپ ياتالايدۇ، ئەمما ئەرلەر ئانداق قىلالايدۇ. بەلكى ئائىلىسىگە چىقىم قىلىشى لازىم كېلىدۇ. ئەمدى ئويلاپ باقايلى، ئەمەلىيەتتە قايسىسى كۆپ ئالغان بولىدۇ؟ ئوغۇلمۇ ياكى قىزىمۇ؟

4. تالاق

ساغلام ئائىلە ئەمىيەتلىك جەمئىيەتنىڭ ئاساسىدۇر. ئىنسان ئىجتىمائىي مەخلۇقات بولغاچقا، ئۇ، ئائىلە قورۇپ جامائەت تەركىبىدە ياشاشقا ئېھتىياجلىقتۇر. ئىنسانلار تۇرمۇش قۇرغاندىن كېيىن، كۈندىلىك تۇرمۇش جەريانىدا ھەمىشە بىر خىل تۇرمايدۇ. گاھىدا ئەر - خوتۇنلار ئوتتۇرىسىدا جېدەل - ماجرالار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. ئىنسانلار ئازراق ئاچچىقلىرىغا ھاي بېرىپ، سەۋرچانلىق بىلەن تۇرمۇش ھاياتىنى خاتىرجەم ھالدا داۋام قىلدۇرۇشقا مۇھتاجدۇر. ئەر - خوتۇنلار ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن جېدەل - ماجرالاردا بىرىنىڭ ئاچچىقى يېنىپ، ئۆز ھالىغا كەلگۈچىلىك قارشى تەرەپنىڭ سەۋر قىلىشىغا توغرا كېلىدۇ. ئەگەر ئۇنداق بولمىغاندا، بىر دەملىك ئاچچىق تۈپەيلىدىن ئائىلە بۇزۇلىدۇ. ئاياللار ئادەتتە سەۋرىسىز، ھېسسىياتچان كېلىدۇ. ئۇلار بەزىدە ئۆز ھېسسىياتلىرىنى باشقۇرالمىي قالىدۇ. ئۇلار ئاچچىقى كەلگەندە، ئاقىۋەتنىڭ قانداق بولىشىغا قارىماستىن، ئېغىزىنى قوبۇۋېتىدۇ. ئەمما ئەر كىشىلەر ئاياللارغا قارىغاندا، سەۋرچان بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار ئاچچىقى كەلگەندە، ئۆزلىرىنى بېسىۋېلىشنى بىلىدۇ ۋە ئېغىزىنى قوبۇۋەتمەيدۇ. سەۋرى بىلەن ئاچچىقىنى يۇتۇۋالالايدۇ. نەتىجىدە، ئەر - خوتۇنلار

ئوتتۇرىسىدا چېدەل — ماجىرالار يۈز بەرگەن بولسىمۇ، كېيىن يەنە ئۇلار ئۆزئارا يارىشىۋالالايدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئائىلە پارچىلانماستىن داۋام قىلىۋېرىدۇ. ئائىلە ئوچىقى داۋام قىلغۇچقا بالىلارمۇ يېتىم بولمايدۇ. ئۇرۇق - تۇغقانلارمۇ پەرىشان بولمايدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن، تالاق قىلىش ھوقۇقى ئەرلەرگە بېرىلگەن.

شۇنىمۇ ئەستىن چىقارماسلىق لازىمكى، ئائىلىنىڭ باشلانغۇچى بولغان نىكاھتا ھوقۇق ئايال كىشىنىڭ قولىدىدۇر. ئەگەر ئايال كىشى ئۆزى بىلەن تۇرمۇش قۇرماقچى بولغان ئەرگە رازى بولۇپ، ئۇنىڭغا خوتۇن بولۇشنى «قوبۇل قىلىدىم» دېمەيدىكەن، ئەرنىڭ ئۇنى «ئالدىم» دېگىنى بېكاردۇر. بۇ مەسىلىنى مۇشۇنداق كەڭ دائىرىدە چۈشەنگىنىمىزدە، ئىسلام دىنىنىڭ نەقەدەر ئەقىلغا مۇۋاپىق، ئىنساننىڭ فىترىتى «تەبئىتى» گە ئويغۇن ئىكەنلىكىنى كۆرەلەيمىز.

ئىسلام شەرىئىتىنىڭ قانۇن - نىزاملارنى توغرا چۈشەنمىگەن ياكى چۈشىنىشى خالىمايدىغان بەزى كىشىلەر، مەسىلىنى بىر تەرەپتىنلا تۇتۇۋېلىپ، ھەدەپ ئىسلام دىنىغا تۆھمەتلەرنى توقۇشقا ئورۇنىدۇ. بۇنىڭ بىلەن، بۇ دىننى ياخشى چۈشەنمىگەن، بەزى بىلىم سەۋىيىسى تۆۋەن كىشىلەرنىڭ قايىمۇقۇپ قېلىپ، دىندىن ئېزىپ كېتىش گىرداۋىغا چۈشۈپ قېلىشىدەك ئەھۋاللار يۈز بېرىدۇ. بۇ ماۋزۇنى تېخىمۇ كەڭ دائىرىلىك چۈشەندۈرۈش مۇمكىن ئىدى. ئەمما ھەقىقەتنى سۆيىدىغان كىتابخانلىرىمىزنىڭ بۇ قەدەر ئىزاھقا كۇپايە قىلىپ بۇنى توغرا چۈشىنىپ كېتىشلىرىگە ئىشەنچىم كامىل.

غەرب يازغۇچىلىرىدىن بەزى ھەقىقەتپەرۋەرلەرنىڭ ئېتىراپلىرى

غەربنىڭ ئاتاغلىق مۇتەپەككۇر ئالىملىرى ۋە مەشھۇر يازغۇچىلىرىدىن نۇرغۇن كىشىلەر ئاياللارنىڭ ئىسلام دىنىدىكى قەدىر - قىممىتىنى ۋە ئۇلارغا ئىسلام سايىسىدا بېرىلگەن ئىمتىياز لارنى ئېتىراپ قىلماقتا. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى غەربنىڭ ئىجتىمائىي مەسىلىلىرىنى ئىسلامىي نىزاملار بىلەن ھەل قىلىشقا ئۆتمەكتە. مەسىلەن: ئېتالىيە ئەمدىلىكتە رىئاللىققا بويىسۇنۇپ، كىشىلەرنىڭ ئىجتىمائىي قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىش يولىدا، ئىسلام دىنىدىكى تالاق قانۇنىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، زۆرۈرىيەت تېپىلغاندا تالاق قىلىشقا رۇخسەت قىلىش ھەققىدە مەخسۇس قانۇن چىقارغان. چۈنكى خىرىستىئان دىنىدا تالاق قىلىش بولمىغاچقا، ئۇلار ھازىرغىچە تالاقنى ئېتىراپ قىلماي كەلگەن ئىدى.

1. فرانسىيىلىك مەشھۇر ئالىم گوستاف لېبۇن مۇنداق دەيدۇ «بىزنىڭ ياۋروپا قانۇنىمىزغا قارىغاندا، ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ قەدىر - قىممىتىنى كۆتۈرۈشتە ئالاھىدە

ئۆلگە كۆرسەتتى ۋە ياخشى تەسىراتلارنى بەردى. شەرق ئاياللىرىنىڭ ھالىنىڭ شۇنچىلىك ياخشىلىنىشىدا ئىسلام دىنىنىڭ كۆرسەتكەن تۆھپىسىنى قەدىرلىشىمىز ئۈچۈن قۇرئان نازىل بولۇشتىن بۇرۇنقى ئاياللارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىشىمىز بىزگە يېتەرلىكتۇر» (ئەرەب مەدەنىيىتى» گوستاق لېيۇن)

2. ئېرلاندىيەلىك پەيلاسۇپ بىرناردشۇ مۇنداق دەپ يازىدۇ: «مۇتەپەككۇر ئالىملار پەزىلەتنى ساقلايدىغان، جەمئىيەتنى قوغدايدىغان ۋە ئىنسانىيەتنىڭ بەخت - سائادىتىگە كېپىللىك قىلىدىغان بىرەر دىننى ئىزدەپمەكچى بولسا، ئۇلار ھامان ئىسلام دىنىنى تاپىدۇ. ئىسلام دىنى ئۇلارنىڭ ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش بىلەن بىرگە ئۇلارنىڭ تەرەققى قىلىشىغا ۋە بەختكە ئېرىشىشىگە كېپىللىك قىلالايدىغان بىرلا دىندۇر» (ئەتىكى كېلەچەكتە» بىرناردشۇ)

3. غەربلىك مەشھۇر يازغۇچى مىس ئېنرۇد مۇنداق دەيدۇ: «كاشكى، بىزنىڭ مەملىكەتلىرىمىزدىمۇ مۇسۇلمانلارنىڭ مەملىكەتلىرىدىكىدەك، ئاياللارنىڭ شەرىپى ۋە قەدىر - قىممىتى بولغان بولسا ئىدى. ئۇلارنىڭ مەملىكىتىدە، ئۆي خىزمەتچىلىرىمۇ شۇ ئۆينىڭ ئوغۇل - قىزلىرىغا ئوخشاش مۇئامىلە كۆرىدۇ، خورلانمايدۇ، نومۇسلىرىغا تېگىلمەيدۇ. غەرب مەملىكەتلىرىگە نومۇسكى، ئۇلار قىزلىرىنى يات ئەلەر بىلەن يولسىز ئارىلىشىشتىن ھېچ توسمايدۇ، نەتىجىدە، بۇ قىزلار ئەڭ خار، ئەڭ قىممەتسىز بىر نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. قىزلىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ ئاياللىق تەبىئىتىگە مۇناسىپ بولغان ئائىلە ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولماي، ئەلەرنىڭ ئارىسىدا ئۆز شەرەپلىرىنى تۆكۈپ يۈرسە، نېمە ئۈچۈن ئۆزىمىزنى جاۋىكار ھېس قىلمايمىز» («ئېستېرنىجىل گېزىتى» 1990 - يىل 5 - ئۆكتەبىر)

4. «ھىندىستاندىكى دىنلار» ناملىق ئەسەرنىڭ ئاپتورى ن. بىزىپت مۇنداق يازىدۇ: «ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ مىراس ئېلىش قانۇنىنى ئەڭ بۇرۇن بېكىتتى. بۇ قانۇن مۇندىن يىگىرمە يىل بۇرۇن ئېنگىلىز خرىستىئانلىرى قوللانغان خرىستىئان قانۇنىغا نىسبەتەن ئەڭ ئادىل، ئەڭ توغرا ۋە ئاياللارغا بېرىلگەن ئەركىنلىك جەھەتتە ئەڭ ئىلغار قانۇندۇر. ئىسلام دىنىنىڭ ئاياللارغا مۇناسىۋەتلىك بېكىتكەن قانۇنى ئۆلگىلىك قانۇن بولۇپ، ئۇ، ئاياللارنى ھىمايە قىلىشقا ۋە ئۇلارنىڭ ھەقىرىگە باشقىلارنىڭ تاجاۋۇز قىلىپ بوزەك قىلالماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلىدىغان مۇكەممەل قانۇندۇر» («ئەزھەر ژۇرنىلى» 1990 - يىل 8 - سان)

5. مەشھۇر يازغۇچى لورافىشاۋا «ئىسلامنى مۇداپىئە قىلىش» ناملىق كىتابىنىڭ 106 - بېتىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ياۋروپادىكى ئاياللار ئىجتىمائىي جەھەتتە بۇرۇنقىدىن

يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئەمما ئۇلارنىڭ قانۇنلۇق ھوقۇقى ناھايىتى ئازدۇر. يېقىنقى يىللاردا ئۇلارغا بېرىلگەن بۇنچىلىك قانۇنىي ھوقۇقىمۇ ئۇلار ئۈچۈن يوق دېيەلەك ئىدى. ياۋروپانىڭ بەزى مەملىكەتلىرى ھازىرمۇ بۇرۇنقى ھالدا داۋام قىلماقتا، ئاياللار يەنىلا ئىسلام دۇنياسىدىكى ئاياللار ئېرىشكەن ھۆرمەتكە ۋە ئەركىنلىككە ئېرىشەلمىگەنلىكىنى يوق» («ئىسلامنى مۇداپىئە قىلىش» تىن)

6. گوستاف لېبون «ئەرەب مەدەنىيىتى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئىسلام دىنىنىڭ ئىلغارلىقى ئاياللارنىڭ شەننى كۆتۈرگەنلىكى بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. بەلكى ئۇ، ئاياللار ئۈچۈن ھەق - ھوقۇقلارنى بېكىتكەن ۋە ئۇلارنى قەدىرلىگەن بىرىنچى دىندۇر. بۇنى ئىسپاتلاش بىزگە ناھايىتى ئاسان. ئىسلام دىنىدىن بۇرۇن كەلگەن پۈتۈن دىنلار ۋە مىللەتلەر ئاياللارنى خورلىغان! قۇرئاندا بېكىتىلگەن ئەر - ئاياللارنىڭ ھوقۇقلىرى ياۋروپا قانۇنلىرىدىكى ئەر - ئايال ھوقۇقلىرىدىن ئەلۋەتتە كۆپتۇر» («ئەرەب مەدەنىيىتى» 489 - 490 - بەتلەر)

7. مەشھۇر يازغۇچى دۇ ئېمىسسىپس شەرق ئاياللىرى توغۇرلۇق سۆزلىگەن نۇتقىدا مۇنداق دەپ سۆزلىگەن «ئاياللار شەرقتە ئەڭ ئالىي ئېھتىرام بىلەن مۇئامىلە قىلىنىدۇ. يوللاردىمۇ ئۇلارغا ھېچ كىشى قول كۆتۈرۈشكە جورئەت قىلالمايدۇ. ھەتتا ساقچىلارمۇ ئۇلارنى ئاخشۇرۇلمايدۇ. ئەرلەر ئاياللىرىنى كۆز قارچۇغىسىدەك ئاسراپ مۇھاپىزەت قىلىدۇ. ئانىلارغا بولغان ھۆرمەت ناھايىتى چوڭ، ھەتتا ئۇلار چوقۇنۇش دەرىجىسىگە يەتكىلى ئاز قالىدۇ. ئەرلەر ئاياللارنىڭ كەسپىدىن پايدىلانمايدۇ (يەنى ئاياللارنى پۇل تېپىشقا سالمايدۇ). (قانۇن ۋە فىقھى ئوتتۇرىسىدا ئايال كىشى 217 - بەت)

8. گوستاف لېبون ئىسلام دىنىدىكى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش قانۇنىنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ: «شەرقلەردىكى كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش قانۇنى ياۋروپادىكى زىنادىن تۇغۇلغان بالىلارنى يېتىشتۈرىدىغان كۆپ ئاشىنلىق، يولسىز تۇرمۇشتىن ئەڭ شەرەپلىك ۋە ئەۋزەل قانۇندۇر. مۇسۇلمان ئانىلار تارىختىن بويان يېتىشتۈرۈپ چىققات شەرەپلىك ئاياللار، بۈگۈنكى كۈندە غەرب مەكتەپلىرىدە يېتىشىپ چىققان ئاياللاردىن شەرەپلىكتۇر. (ئەرەب مەدەنىيىتى 1 - جىلت 83 - بەت)

9. «غەرب قانۇنىدا بىرلا ئايال بىلەن تۇرۇش دەپ قەيىت قېلىنغان. ئەمما ئەخلاققا بۇ قانۇنغا ئەمەل قىلغۇچىلار ئىنتايىن ئاز» (يۇقىرىقى مەنبەدىن)

10. فرانسىيىنىڭ «مۇنتۇر» ناملىق گېزىتىدىن تەرجىمە قىلىنىپ، «ئەزھەر» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىلى، 11 - ساندا نەشىر قىلىنغان مۇنۇ ماقالىدا مۇنداق دېيىلىدۇ:

«ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىدا ناھايتى چوڭ ئىسلاھ ئېلىپ كەلدى. شۇنىمۇ ئۇنۇتماسلىق كېرەككى، ئىسلام دىنىنىڭ ئايال كىشىگە بەرگەن قانۇنلۇق ھوقۇقلىرى فرانسىيە ئاياللىرىغا بېرىلگەن ھوقۇقلاردىن ئالاھىدە كۆپتۇر»

يۇقىرىقىلار، ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلمايدىغان، پەقەت ئۆزلىرىنىڭ ھەقىقەتپەرۋەرلىكى يۈزىسىدىن ھەقىقەتنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتالمىغان غەيرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىراپلىرىدۇر.

ئەر - ئاياللىق ئوتتۇرىسىدىكى ئەدەبلەر

ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە ئەرلەرنى ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىڭلار، ئەگەر ئۇلارنى ياقتۇرمىساڭلارمۇ (سەۋىر قىلىڭلار) چۈنكى سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشتا، ئاللاھ كۆپ خەيرىيەتلەرنى پەيدا قىلىشى مۇمكىن﴾ (نسا سۈرىسى 19 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار، ئۆز ئەھلىگە ئەڭ ياخشى بولغانلىرىدۇر. مەن ئۆز ئەھلىگە ئەڭ ياخشى بولغان كىشىڭلار مەن» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە: «ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىڭلار. ئاياللار قۇۋۇرغىدىن يارىتىلغان، قۇۋۇرغىنىڭ ئەڭ قىغىرى يېرى ئۇنىڭ يۇقىرى تەرىپىدۇر. ئەگەر سىز ئۇنى بىراقلا تۈزلىمەكچى بولسىڭىز ئۇنى سۇندۇرۇپ قويىسىز. ئەگەر ئۇنى ئۆز ھالى بويىچە قويۇۋەتسىڭىز قىغىرلىقتىن تۈزۈلمەيدۇ. شۇڭا ئاياللارغا سىلىق، ياخشى مۇئامىلە قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلاھ قىلىڭلار. (بۇخارى رىۋايىتى)

ئىسلامدىكى ئەر - ئاياللىق مۇئامىلىسىنىڭ ئەدەپلىرىدىن، ئەرنىڭ ئايالى تەرىپىدىن كەلگەن ئازارلارغا، جاپالارغا ۋە كەمچىلىكلەرگە سەۋىر قىلىپ، ئۇنى سىلىق، ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن ئىسلاھ قىلىشى كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىرىنىڭ جەۋر - جاپالىرىغا، بەدەۋى ئەربىلەرنىڭ قوپال مۇئامىلىلىرىگە سەۋىرچانلىق بىلەن، يومشاق، سىلىق مۇئامىلە قىلىدىغان ئەڭ پەزىلەتلىك ۋە ئۆلگىلىك زات ئېدى. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، ساھابىلارنىڭ: «ئاياللارغا مېھرىبانلىق قىلىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئارتۇق بىرنى كۆرمىدۇق» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىرىغا ۋە كىچىك بالىلارغا ئەڭ مېھرىبان

زات ئېدى»، (تارىخ ئىبنى ئەسكەر)

ئەرنىڭ ئايالىغا قىلىدىغان ياخشىلىقلىرىنىڭ جۈملىسىدىن، ئەدەپلىك، ياخشى كۈلكىلەر، خۇش چاقچاقلار بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېچىشى. ئۆزىنىڭ ئايالى بىلەن كۆڭۈل ئېچىشىش ھەر ئىككىسىنىڭ قەلبىنى راھەتلەندۈرىدۇ، مۇھەببەتنى ئاشۇرىدۇ. نەتىجىدە، ئايالمۇ ئېرىنى رازى قىلىش ۋە كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن ئالاھىدە پائالىيەتچان بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ ئاياللىرىنىڭ ئەقىللىرىغا ئويغۇنلىشىپ، ئۇلار بىلەن چاقچاقلىشىدىغانلىقى ۋە بىرگە كۆڭۈل ئاچىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ بىلەن ئوزاققا يۈگۈرۈشتە مۇسابىقە قىلىشاتتى، بىر كۈنى مەن ئۇنىڭدىن ئىلگىرىلەپ كەتسەم، يەنە بىر كۈنى ئۇ، مېنىڭدىن ئىلگىرىلەپ كېتەتتى» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئەبۇ ھۇرەيرە رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىمانى ئەڭ كامىل كىشى ئۆز ئەھلىگە ئەڭ يوشاق ۋە ئەخلاقلىق مۇئامىلە قىلىدىغان كىشىدۇر» (ترمىزىي رىۋايىتى)

ئۆز ئەھلى بىلەن بىرگە كۆڭۈل ئېچىش ياخشى ئەمەللەردىندۇر. ئەمما چاقچاقلاشقاندا، چاقچاق، دەپ يالغان سۆز قىلماسلىق ۋە ئەدەپ — ئەخلاق دائىرىسىدىن چىقىپ كەتمەسلىك كېرەك. ئەكسىچە بولغاندا، ئەر ئۆزىنىڭ ھۇرمىتىنى چۈشۈرۈپ قويدۇ.

ئايالنىڭ ئېرىگە قىلىدىغان ياخشىلىقلىرى

1. ئېرىنى كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا زورلىماسلىقى، ئېھتىياجىدىن ئارتۇق نەرسىنى سورىماسلىقى. مانا بۇلار، ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە ئىقتىسادتا ھەمكارلاشقانلىقىدۇر. قانائەت ئائىلىنى گۈللەندۈرىدۇ، مۇھەببەتنى كۈچلەندۈرىدۇ. قانائەتسىزلىك ئەر — ئاياللىق مۇناسىۋەتنى سوغۇقلاشتۇرىدۇ.

2. ئېرىگە ۋە ئېرىنىڭ ئۈستىدىن باشقىلارغا شىكايەتچى بولماسلىقى، بالاغا - قازاغا رازى بولۇپ، سەۋىرچان بولۇشى، ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان ئىشلاردا جورىسىنىڭ رايىغا ماسلىشىشى. ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە ھۆرمەت قىلىشى كاتتا ئىبادەتتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مونۇ ھەدىسى رىۋايەت قىلىنغان: «بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، — يا رسۇلەللا، مەن سىزنىڭ يېنىڭىزغا ئاياللارنىڭ ۋەكىلى بولۇپ كەلدىم. سىز ئەرلەرگە جىھاد قىلىشتىن كېلىدىغان ساۋاپ ۋە غەنىمەتلەرنى بايان قىلىدىڭىز، بىز قانداق قىلغاندا ئەرلەرگە ئوخشاش جىھادنىڭ

ساۋابىنى تاپالايمىز؟ — دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، — سىزگە ئوچرىغان ئاياللارنىڭ ھەممىسىگە شۇنداق يەتكۈزۈۋىتىلگەن، ئاياللارنىڭ ئەللىرىگە ھۆرمەت قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ ھەقىقىتىنى ئادا قىلىشى ئەللىرىنىڭ جىھاد قىلغىنىغا ئوخشاش ساۋاپلىقتۇر. ئەمما، شۇنداق قىلىدىغان ئاياللار تولمۇ ئاز، — دىدى. (تەبەرائى رىۋايىتى)

3. ئېرىنىڭ روخسىز سەپەرگە چىقماستىن. ئاياللار سىرتقا چىققانلىرىدا ئىسلامىي قىياپەت بىلەن ئېسىل، كۆركەملىك بولۇپ چىقىشى لازىم. مانا بۇ — دىنىمىزنىڭ كۆرسەتمىسى ۋە مىللىي ئەنئەنىمىزدۇر.

ئەرنىڭ ئايالغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەقىقەتلىرى

ئەركىشنىڭ ئۈستىدىكى ئايالغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەقىقەتلىرىدىن:

1. ئەرنىڭ ئايالغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشى، ئۇنىڭغا ئازار بەرمەسلىكى، پۈتۈن مۇھەببىتى ۋە سۆيگۈسىنى بېغىشلىغان ھالدا، ئۇنىڭغا ھەر ئىشتا مېھرىبانلىق كۆرسىتىشى.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار ئۆزلىرىنىڭ ئاياللىرى ئۈچۈن ياخشى بولغانلاردۇر. (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

يەنى سىرتتا ناھايىتى ياخشى ئەخلاقلىق بولۇپ، ئايالغا قاتتىقلىق، قوپاللىق قىلىدىغان كىشى ياخشى كىشى دېيىلمەيدۇ. بەلكى ئاۋۋال ئۆزىنىڭ ئايالغا، پەرزەنتلىرىگە ياخشى مۇئامىلە قىلىدىغان، ئۇلارغا ئەڭ مېھرىبان بولغان كىشىلا ياخشى كىشى بولالايدۇ.

2. ئايالنىڭ ئازارلىرىغا، بولۇپمۇ ئايالنىڭ مەجەزى ئۆزگىرىپ قالغان چاغلاردىكى ئۇنىڭ بەزى يېقىمىز مۇئامىلىسىگە سەۋرچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشى، خاتالىقلىرىنى ئەپسۇس قىلىشى، دەردىنى ئاڭلاپ ھالىغا يېتىشى ۋە ئۇنىڭغا ھەمىشە مېھرى — شەپقەتلىك بولۇشى.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئاياللىرىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك مېھرى - شەپقەتلىك كىشىنى كۆرمىدىم»

3. ئايالنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشى، ئايالغا بولغان سۆيگۈسىنى ھەرۋاقىت سۆز ۋە ھەرىكەتلەر بىلەن ئىزھار قىلىپ تۇرۇشى.

4. ئايالنى باشقىلارنىڭ يامان نىيەتلىك كۆزلىرىدىن مۇھاپىزەت قىلىشتا غورۇرلۇق

بولۇشى. ئايالنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ، ئۇنى قەدىرلىشى، ئائىلىنىڭ بوزۇلىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىدىن غايىل بولۇپ قالماسلىقى. لېكىن ئايال كىشىنى كۈنلىدىم دەپ ئارقىسىدىن جاسۇسلۇق قىلماسلىقى، بەدىئىيەتلىك بىلەن ئايالنى ئاساسسىز قارىلماسلىقى لازىم. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئاندا، كىشىلەرنى يامان گۇمان قىلىشتىن مەنئى قىلغان.

5. ئايالنى ئىمكان قەدەر ئاتا - ئانىلاردىن ئايرىم ئۆيدە تورغۇزۇشى، ئۆيىنىڭ پۈتۈن ئېھتىياجلىق نەرسە - كېرەكلىرىنى ھازىرلاپ بېرىشى، ئايالغا قېيىن ئاتا ۋە قېيىن ئانىسىنىڭ پۈتۈن يۈكلىرىنى يۈكلىمەسلىكى لازىم. چۈنكى كېلىن ئۇلارنىڭ خىزمەتچىسى ئەمەس، بەلكى شۇ ئائىلىنىڭ ھۆر ئەزاسىدۇر.

بولۇپمۇ بىز ئۇيغۇرلاردا بالىلارنى ئۆيلەندۈرگەندىن كېيىن، ئۇلارنى ئايرىم ئۆيگە چىقىرىپ، مۇستەقىل تۇرمۇشقا ئىگە قىلىش ئادىتى بەكمۇ ئاز. بەزىلەر بۇ ئىشتا ئىمكانىيەتنىڭ يوقلىقىنى - ئىقتىسادىي تەرەپتىن قولىنىڭ قىسقىلىقىنى باھانە قىلىشى مۇمكىن. بۇمۇ ئۆزۈر بولالمايدۇ. ھازىر دۇنيا تەرەققى قىلدى، كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىمۇ بۇرۇنقىدىن بېيىدى. ئۆيلەنگەن يېڭىتەر ئەگەر مۇستەقىل تۇرمۇش قۇرۇش دېسە بۇنى قىلالايدۇ. بالىلار مۇستەقىل ئۆي تۇتمىغاندا كېلىن بىلەن قېيىن ئانا ۋە يەڭگىلەر ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشلار ئەر - ئاياللىق تۇرمۇشقا ئەلۋەتتە زىيان يەتكۈزۈپ قالىدۇ. كۆپىنچە قېيىن ئانىلار ۋە بەزى يەڭگىلەر كېلىننى ياقىتۇرمايدۇ، بەزى ئاڭسىز قېيىن ئانىلار ئۇنىڭ بالىسى بىلەن بولغان مۇھەببىتىگە ۋە يېقىنلىقىغا قىزغىنىدۇ، ھەدەپ كېلىندىن كەمچىلىك ئىزدەشكە كىرىشىدۇ. ئۇلار كېلىندىن ئازراق ئېيىنى تاپقان ھامان ئۇنى بالىسىغا مۇبالىغە بىلەن چىقىشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ھۇزۇرلۇق ئۇۋىسىنى بۇزۇشقا ئورۇندۇ. يەنە بىر تەرەپتىن ئوچى ئۆيدىكى ھايات ھۇزۇرسىز بولىدۇ. قىسقىسى، يىڭى توي قىلغان بىر جۇپلار ھەرۋاقتا بىر - بىرى بىلەن ئەركىن كۆڭۈل ئېچىشىپ، ئازادە مۇھەببەت ئىزھار قىلىشالمايدۇ. پەقەت كىچىدىلا بىر - بىرىنى كۆرىدۇ. بۇ نېمە دېگەن ئوڭايىزلىق؟

تەبىئىيىكى، ئايال كىشىنى كىشىلەر كېچىسى بىرگە بولۇش ئۈچۈنلا ئالمايدۇ. مۇھەببەتنىڭ كۈچىيىشى ئارقىلىق ئائىلىنىڭ رۇناق تېپىشى ئۈچۈن ھەرۋاقتا ئەر - ئاياللار بىر - بىرىگە بولغان ئىخلاسىنى ۋە سۆيگۈسىنى ئىزھار قىلىشىپ تۇرىشى لازىم. ئۆيلەنگەنلەر ئايرىم تۇرمۇش قورۇپ مۇستەقىل بولمىغاندا، ئۇلار ھەرۋاقتا ئازادلىك ھېس قىلالمايدۇ.

ۋەتەننىمىزنىڭ كىچىك رايونلىرى ۋە يېزىلىرىدىكى كۆپىنچە ئۆيلەردە ئايرىم مۇنچا

بولمىغاچقا كىشىلەر بىر چىلەك سۇنى بېشىدىن قۇيۇپلا ئالدىراپ يۇيۇنىدۇ. چېچى ھۆل بولۇپ قالغان ئايال كىشىنى كۆرسە، ئۇنى ئېيىپلايدىغان ئادەتمۇ بار، چۈنكى بىز ئۇيغۇرلار بۇرۇنقىلىرىمىزنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى ۋە ئىسلامىي ھەم مىللىي قائىدە — يوسۇنلىرىنى ئۇنتۇپ كېتىپ، پاسكىنا بىر مىللەتنىڭ چىركىن مەدەنىيىتى ئاستىدا كىرلەنگەنلىكىمىز ئۈچۈن، ئادەتتە يۇيۇنۇپ، پاكىز يۈرۈشنى ئۆزىمىزگە ئادەت قىلالمايۋاتىمىز.

بىزدە «پەقەت جۇنۇپ بولغان ئادەملا يۇيۇنىدۇ» دېدىغان قالاق ئېتىقاد بولغانلىقى ئۈچۈن، بەزىدە پاكىزلىق ۋە تازىلىق ئۈچۈن يۇيۇنغان قىزىلارنى، كېلىنلارنى يامان ئىش قىلغان ئوخشايدۇ دەپ گۇمان قىلىپ ئۇلارغا گۇناھ ئارتىشقا ئىزدىنىدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس. ئېرى سەپەرگە چىقىپ كەتكەن بەزى كېلىنلار ئايلىق ئادىتىدىن پاكلانغانلىقى ياكى پاكىز، خۇشپۇراق بولۇشى ئۈچۈن يۇيۇنسا، ئۇلارنى چۇقۇم يامان ئىش قىلغان ئوخشايدۇ، ئۇنداق بولمىسا يويۇنمىغان بولاتتى دەپ چۈشىنىپ، ئۇلارغا گۇناھ ئارتىشقا ۋە ئەرلىرىگە يالغان ياۋۇدداق سۆزلەر بىلەن ئۇلارنى چېقىشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ھۇزۇرلۇق تۇرمۇشىنى ۋەيران قىلىشقا ئورۇنىدىغانلارمۇ بار. بۇ سەۋەبتىن، جۇنۇپ بولغانلارمۇ يۇيۇنۇشتىن قورقىدىغان، ھەتتا بالاغەتكە يېتىپ قالغان قىز - ئوغۇللار ئېھتىلام سەۋەبى بىلەن گاھىدا يويۇنۇشقا تېگىشلىك بولۇپ قالغانلىرىدىمۇ، ئاتا - ئانىسىدىن ھايا قىلىپ يۇيۇنالمىدىغان ئادەتلەرمۇ بار.

بىز ئۇيغۇرلار ئۆي سالدۇق دەپ ئىسراپخورلۇق بىلەن چوڭ ئاسماق ئايۋانلىق ئۆيلەرنى سېلىشقا شۇنچىلىك زىيادە چىقىملارنى قىلىمىزكى، ئوغۇل - قىزلار ئايرىم ياتىدىغان، ئايرىم ئىشكىلىك ئۆيلەرنى كۆپرەك سېلىشقا ۋە پاكىزلىقنىڭ ھەم ساغلاملىقنىڭ ۋاسىتىسى بولغان — تەرەتخانا بىلەن مۇنچا سېلىشقا كۆڭۈل بۆلمەيمىز. رۇسلار كاپىر مىللەت تۇرۇپ، ئۇلار ئۆي سالسا ئەڭ ئاۋۋال مۇنچىسىنى ۋە تەرەتخانىسىنى ئەڭ ياخشى شەكىلدە پۈتتۈرۈپ بولۇپ، ئاندىن ئۆينىڭ باشقا سارايلرىنى سېلىشقا كىرىشىدۇ. ئۇلار ئۆي سېتىۋالماقچى بولغاندىمۇ ئەڭ ئاۋۋال مۇنچىسى بىلەن تەرەتخانىسىنى تاللايدۇ. بىز مۇسۇلمانلار «پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمى»، «پاكىزلىق ئىماندىن» ۋە «ئاللاھ پاكىتۇر، ئۇ، پەقەت پاكلىق بىلەن قىلغان ئەمەللەرنىلا قوبۇل قىلىدۇ» دېدىغان ئىسلامىي قائىدە - پىرىنسىپلارنى ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆگەنگەن تۇرۇپ، پاكىزلىققا ئەھمىيەت بېرىشتە غەيرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئارقىسىدا قېلىۋاتىمىز. مۇنچىسى ۋە تەرەتخانىسى پاكىز ۋە جايىدا بولمىغان ھەرقانداق ئۆي — يېتەرسىز ئۆيدۇر. تەرەتخانا بىلەن مۇنچا پاكىز بولمىسا ئادەم خالىغان ۋاقىتتا تازىلىق قىلالمايدۇ. جۇنۇپ بولغان كۈنلەردە بىر چوڭۇن ياكى بىر چىلەك سۇ بىلەن ئالدىراپ يويۇنغانلىق تولۇق پاكىزلىققا ياتمايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن بەدەندىكى

كىرلار چىقمايدۇ، ئادەم جۇنۇپ بولغان ۋاقتىدا يۇيۇنۇشى پەرز، ئەمما جۇنۇپ بولمىغان بولسىمۇ، سىرتتا ئىشلەپ كىرىپ تەرنىڭ پورنىقىنى يوقىتىش ياكى كىيىمنى ئالماشتۇرۇشتا پاكىز بولۇش مەقسىتى بىلەنمۇ، ئاز دېگەندە، ئىككى - ئۈچ كۈندە بىرەر قېتىم يۇيۇنۇپ تۇرۇشى زۆرۈر دۇر. جۈمە، ھېيت ۋە مېيىت نامازلىرىغا، توي - تۆكۈنلەرگە، نەزىر - چىراغلارغا ۋە باشقا ئاممىۋى پائالىيەتلەرگە يۇيۇنۇپ، پاكىز كىيىم كىيىپ، ئۆزىگە خۇشپۇراقلىق بۇيۇملارنى چېچىپ بېرىش سۈننەتتۇر. ئەمەل ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھقا قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى قەلبىنىڭ پاكلىقى ۋە بەدەن بىلەن كىيىمنىڭ پاكىزلىقىغا باغلىقتۇر. پاكىز بولمىغان كىشىنىڭ ئىبادەتلىرىمۇ ۋە دۇئالىرىمۇ قوبۇل بولمايدۇ.

ئىسلام دىنى مەدەنىي ۋە تەرەققىياتپەرۋەر بىر دىندۇر. ئۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەرۋاقت گۈزەل، كۆركەملىك، خۇشپۇراق يۈرۈشىنى تەشەببۇس قىلىدۇ. ئايال كىشىنىڭمۇ ئېرنىڭ تۈشىكىگە كېلىشتىن بۇرۇن يۇيۇنۇپ، ئۆزىگە خۇشپۇراق چېچىپ كېلىشى بەكمۇ مۇھىمدۇر. چۈنكى ئاياللار كۈندۈزى تاماق ئېتىش، ئۆي سۈپۈرۈش ۋە بالىلىرىنىڭ كىيىملىرىنى، تەرەتلىرىنى تازىلاش جەريانىدا كىرلىشىدۇ، قازان بېشىدا تۇرۇپ تەرلەيدۇ. بەزى ئاياللار سىرتتا ئىشلەپ تەرلەيدۇ ۋە چاڭ تۇزانلىشىدۇ، بۇلار يوبۇنماستىن شۇ پېتى بىلەن ئەرلىرىنىڭ قوينىغا كىرسە، ئەرلىرى ئۇلاردىن سەسكىنىدۇ، ھەتتا نەپەتلىنىپ قالىدۇ. ئايالدىن كۆڭلى ئېچىلمىغان ئەر تالغاغا قاراپ قالىدۇ. نەتىجىدە، ئىپتىتىنى بۇزىدۇ.

ئاياللار ئەگەر ھەر ئاخشىمى يېتىشتىن بۇرۇن پاكىز يۇيۇنۇپ، ئۆزلىرىگە خۇشپۇراق ئەتىرلەرنى چېچىپ ياتىدىغان بولسا، ئەرلىرىنىڭ ئۇلارغا ھەۋىسى كېلىدۇ. ئۇلارنى ياقتۇرىدۇ، ساغلاملىق جەھەتتىنمۇ ھەر ئىككىسىگە پايدىلىق بولىدۇ. شۇڭا - ئەر ئاياللارغا ۋە بالىلارغا يۇيۇنۇپ پاكىز يۈرۈش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن، ھەرقانداق ئۆيدە ئايرىم مۇنچا بولۇشى شەرتتۇر. تەرەتخانىنى ئىمكان قەدەر سۇ بىلەن تازىلىنىدىغان قىلىپ ياساش كېرەك. تەرەتخانىدا سۇ بولسا ھەم تازىلىق ھەم ئىستىنجا ئىككى ئىش بىر ۋاقىتتا ھەل بولىدۇ. مەلۇمكى، سۇ پاكلىغۇچى ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر.

6. ئايالنىڭ بېرىشكە تېگىشلىك بولغان مېھرىنى تولۇق ئادا قىلىشى. چۈنكى بۇ، ئايال كىشىنىڭ نىكاھ سەۋەبى بىلەن بەلگىلەنگەن ھەققىدۇر.

7. ئايالنىڭ نەفەقسىنى كېمەيتمەستىن ۋە ئىسراپ قىلماستىن ياخشى ئادا قىلىشى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئۆز ئەھلىگە ساۋابىنى كۆزۈپ نەفەقە قىلغان كىشى سەدەقنىڭ ساۋابىنى ئالىدۇ» (تەبەرائى رىۋايىتى)

8. ئايالغا دىننىڭ ئەھكاملىرىنى ئۆگىتىشى — ناماز، روزا، زىكىر، دۇئا ۋە باشقىلار قاتارلىق پۈتۈن ئىبادەتلەرنى ئۆگىتىشى ھەم ۋاقتىدا ئورۇنلىشىغا ئۈندىشى، ياردەم بېرىشى.

9. ئايالى ئۇنىڭغا يامانلىق قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى ئۇرماستىن نەسەھەت قىلىپ ئۆزگەرتىشى، ئىمكان قەدەر ئايالنى ئۇرماسلىقى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلار ئاياللىرىنى ئۇرمايدىغانلاردۇر» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئايال كىشى ئۈچۈن ئەڭ ئاخىرقى چارە ۋە ئەڭ قاتتىق جازا ۋاقتىلىق ئۇنىڭغا بېقىنچىلىق قىلماسلىقتۇر.

10. ئايالى تۇغۇشنى ئارزۇ قىلسا ئۇنى تۇغماسلىققا مەجبۇرلىماسلىقى.

11. ئايالنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشى. ئەگەر ئايالى ئۇنى ھاجىتىگە رىغبەتلەندۈرسە رەت قىلماسلىقى.

12. ئايالنى ھېقىر كۆرمەسلىكى، ھاقارەتلىمەسلىكى، ئۇنى ياكى تۇغقانلىرىنى مەسخىرە قىلماسلىقى.

13. ئايالغا ئۆي ئىشلىرىدا ياردەملىشىشى. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئاياللىرىغا ياردەملىشەتتى.

14. بىردىن ئارتۇق ئايالى بولسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پۈتۈن ئىشلاردا ئادالەتلىك بولۇشى، ھەممىنىڭ ھەققىنى ئوخشاش ئادا قىلىشى.

15. ئايالى ئاجرىشىشنى تەلەپ قىلسا، ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزمەستىن، ئازار بەرمەستىن چىرايلىقچە ئاجرىشىشى.

يۇقىرىدا ئېيتىلغان 15 تۈرلۈك ھەق ئەر كىشىنىڭ ئۈستىدىكى ئايالغا ئۆتەشكە تېگىشلىك بولغان ھەقلەرنىڭ ھەممىسى ئەمەس، بەلكى بىر قىسىم مۇھىملىرىدىن ئىبارەت.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋىدالىشىش ھەججىسىدە سۆزلىگەن خۇتبىسىدا مۇسۇلمانلارغا مۇنداق دەپ تەۋسىيە قىلغان: «بىلىڭلاركى! ئاياللىرىڭلارنىڭ ئۈستىدە سىلەرنىڭ ھەققىڭلار باردۇر. سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردىمۇ ئاياللىرىڭلارنىڭ ھەقلىرى باردۇر. سىلەرنىڭ ئاياللىرىڭلاردىكى ھەققىڭلار ئۇلارنىڭ سىلەرگە خىيانەت قىلماسلىقى

ۋە سىلەر يامان كۆرىدىغان بىرسىنىڭ ئۇيۇڭلارغا كىرىشىگە رۇخسەت قىلماسلىقى. بىلىڭلاركى، ئاياللىرىڭلارنىڭ ئۈستۈڭلاردىكى ھەقىلىرى بولسا، ئۇلارنىڭ يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەكلىرىنى (ۋە باشقا ئېھتىياجلىرىنى) تولۇقلاپ بېرىشىڭلاردۇر (مۇسلىم رىئايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇھەدىسىدە، ئەر - ئاياللار ئوتتۇرىسىدىكى بىر - بىرىگە ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەقىلەرنى ئىجمالىي ھالدا بايان قىلغان. بۇھەدىستىن مەلۇم بولغاندەك، ئەر كىشىنىڭ ئايالىدىكى ئەڭ چوڭ ھەقىقى، ئېرىنىڭ ئىپتىتىنى ۋە نومۇسىنى ساقلىشى، ئېرىگە خىيانەت قىلىپ ئىككىنچى شەخس بىلەن ئالاقە قۇرماسلىقىدۇر. ئېرىگە خىيانەت قىلغان ئايال ئېرىنىڭ ھەقىگە خىيانەت، دىنىمىزغا جىنايەت قىلغان بولۇپ، ئۆزىنى نابۇت قىلغان بولىدۇ. بۇنداق ئايالنىڭ ئېرىدىكى ھەقىلىرى پۈتۈنلەي ئۆزۈلگەن بولىدۇ.

ئىسلام دىنى ئايال كىشىنىڭ ئېرى ياقىتۇرمايدىغان بىرسىنى ئۆيىگە كىرىشكە يول قويۇشىنى قەتئىي مەنئى قىلىدۇ. ئېرى بولمىغان ۋاقتتا قانداقلا بىر يات ئەركىشىنىڭ ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىشىگە يول قويماسلىقى ئايرىم بىر قائىدە، ئەمما ئېرى بولمىغان ۋاقتتا ئېرى ياقىتۇرمايدىغان ياكى ئېرى بىلەن ئاداۋىتى بولغان بىرسىنىڭ ئۆيىگە كىرىشىگە يول قويۇشى ئەر - خوتۇنلۇق تۇرمۇشىغا ئەڭ زىيانلىق بىر ئىشتۇر. چۈنكى مۇنداق ئەھۋاللاردا، ئەر كىشى كۆپىنچە، ئايالدىن شۈبھىلىنىدىغان ۋە يامان گۇمان قىلىدىغان كەيپىياتلاردا بولىدۇ. ھەتتا ئىنسان بەزىدە ئايالنى ئۇ ئايالنىڭ تاغىسىنىڭ ياكى ھاممىسىنىڭ بالىلىرىدىنمۇ كۈنلەپ، ئۇلارنىڭ بەزى ھەرىكەتلىرىدىن شۈبھىلىنىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئەر ئۆزى بولمىغان ۋاقتتا، مۇنداق كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئايالى بىلەن يالغۇز قېلىشىنى ياقىتۇرمايدۇ. ئەرنىڭ ئايالىنى ھەر ۋاقىت مۇھاپىزەت قىلىشى، شۈبھىلەردىن ساقلىنىشى ئۈچۈن ئايالغا مەھرەم بولالمايدىغان يات ئەرلەردىن ئۇنى ئوزاقلاشتۇرۇشى ئۇنىڭ تەبىئىي ھوقۇقىدۇر.

مۇنداق ئىشلارغا كىشىلەر ئانچە دىققەت قىلىپ كەتمەيدۇ. كۆپلىگەن ئائىلە جېدەللىرى، ئۇرۇش - ماجىرالار، ئايرىلىشلار مۇشۇنداق كۈتۈلمىگەن سەۋەبلەردىن كېلىپ چىقىدۇ.

ئايالنىڭ ئېرىگە ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەقىلەر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «دۇنيا مەنپەئەتتۇر. دۇنيانىڭ ئەڭ ياخشى مەنپەئەتى ئۆلگىلىك خوتۇندۇر»

ئۆلگىلىك خوتۇن دېگەن قانداق خوتۇن؟

ئۆلگىلىك خوتۇن - ئاۋۋال ئاللاھنىڭ ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ھەقىرىتىگە، ئاندىن ئېرىنىڭ ھەقىرىتىگە تولۇق رىئايە قىلىپ، ئۇلارنى كامىل ئادا قىلىدىغان خوتۇن دېمەكتۇر. ئۆلگىلىك خوتۇننىڭ سۈپىتى - ئېرىگە چىن ساداقەت باغلاش، ئائىلىسىنىڭ ئىشلىرىغا كۆيۈنۈش، پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيەلەش، ئېرىنى قەدىرلەش، ئېرىگە ئۆتەشكە تېگىشلىكلىرىنى بىلىش، ئىبادەتلەرنى ۋاقتىدا ئادا قىلىش ۋە ئاللاھنىڭ بەرگەن قىسمىتىگە رازى بولۇپ، ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلىش قاتارلىقلارغا ئىخچاملىنىدۇ.

ئەرنىڭ ئايالى ئۈستىدىكى ھەقىرىتى تۆۋەندىكىچە:

1. ئېرىنىڭ ھەققىنى ۋە ئۇنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزىنىڭ ۋە جىمى تۇغقانلىرىنىڭ ھەققىدىن ۋە مەنپەئەتىدىن ئەلا بىلىشى ۋە ئۇلارنى قوغدىشى.

2. ئايلىق ئادەت، تۇغۇتلۇق ۋاقتلىرىدىن باشقا، ھەرقانداق ۋاقىتتا ئېرىنىڭ رىغبىتىگە ماسلىشىشى. چۈنكى ئېرىنىڭ تەلىپىنى ئۆزۈرسىز تۇرۇپ رەت قىلغان ئايال كىشى گۇناھكار بولىدۇ. ئۇنىڭغا پەرىشتىلەر مۇلەنەت ئوقۇيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئېرى تۈشەككە چاقىرسا، ئۆزۈرسىز تۇرۇپ كەلمىگەن ئايالغا پەرىشتىلەر تاڭ ئاتقۇچە لەنەت ئوقۇيدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

ئەر - ئايال بىر - بىرىنىڭ رىغبىتىگە ماسلىشىشى ئىنتايىن مۇھىم مەسىلىدۇر. كۆپلىگەن ئائىلىلەرنىڭ بەختسىزلىكىگە ئۇچرىشى ئومۇمەن، مۇشۇ سەۋەبتىن بولىدۇ. ئەرلەرنىڭ باشقا ئاياللارغا بۇزۇلىشىنىڭ ئالدىنىقى سەۋەبلىرىنىڭ بىرىمۇ، ئايالنىڭ ئۇنىڭ رىغبىتىگە ماسلاشماي ئۇنى رەنجىتكەنلىكىدىن كېلىپ چىقىدۇ.

3. ئېرىنىڭ ھاجىتىنى قايرىپ قويۇپ نەپلى ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولۇۋالماسلىقى.

4. ئېرىنىڭ رۇخسىتىسىز باشقىلارغا ئۆيدىن بىر نەرسە بەرمەسلىكى. ئەمما يېمەك - ئىچمەكتىن باشقىلارغا سەدىقە بەرسە بولىدۇ.

5. ئېرىنىڭ رۇخسىتىسىز سەپەرگە چىقماسلىقى، ئېرى رازى بولمىغان ئاياللار بىلەن ئارىلاشماسلىقى.

6. ئاللاھ بەرگەن رىزىققا قانائەتلىك بولۇشى، قاتتىقچىلىق كۈنلىرىدە ئېرىدىن شىكايەت قىلماسلىقى، ياخشى كۈنلەردە ئاللاھنى ئۈنۈتماسلىقى، ئېرىنىڭ مېھنىتىنى ھەر ۋاقىت قەدىرلىشى. ئەڭ ياخشى خوتۇن ئېرىغا ھەمىشە: «ھارام كەسىپتىن ساقلانغىن،

ھالادىن كەسىپ قىلغىن، بىز قاتتىقچىلىققا بەرداشلىق بىرلەيمىز، ئەمما دۇزاخ ئوتىغا بەرداشلىق بىرلەيمىز» دېدىغان خوتۇندۇر.

7. ئېرىدىن باشقىلار ئۈچۈن زىننەتلەنمەسلىكى، باشقىلارغا يۈز، قوللىرى ۋە پۇتلىرىدىن باشقا ئەزالىرىنى نامايان قىلماسلىقى، قىسقا، نېپىز كىيىملەرنى كېيىشتىن ساقلىنىشى.

8. ئېرىنىڭ دوستلىرى بىلەن ئېرى بولمىغان جايلاردا پاراڭلاشماسلىقى، ئېرى يوق ۋاقىتتا كەلگەن يالغۇز، ئەرمېھماننى يالغۇز قارشى ئالماسلىقى. ئۆزى يالغۇز بولسا، ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلماسلىقى كېرەك.

9. ئېرىگە ھۆسن - جامالى، بايلىقى ۋە مەنسبى بىلەن پەخىرلەنمەسلىكى يەنى ئايال كىشى ئېرىدىن بىرقەدەر ئارتۇق جامالغا، بايلىققا، مەنسەبكە ياكى ئېسىل نەسەبكە ئىگە بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ئىشىنىپ چوڭلۇق قىلماسلىقى.

10. پەرزەنتلىرىگە مېھرىبان بولۇشى، ئۇلارنى ئۇرۇپ تىللىماستىن ياخشى تەربىيىلىشى، ئېرىگە تىل ئۇزارتماستىقى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇزاخ ئەھلىنىڭ كۆپ قىسمى ئاياللاردىن بولغانلىقىنىڭ سەۋەبىدىن سورالغىنىدا مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن: «ئۇلار پەرزەنتلىرىنى ھاقارەتلەيدۇ، ئۇلارنى ياخشى باقمايدۇ. ئېرىنىڭ ياخشىلىقلىرىغا ئىنكار قىلىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ بىرىگە (يەنى ئاياللارنىڭ بىرىگە) ئېرى بىر ئەسىر ياخشىلىق قىلىپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن بىرەر يامانلىق كۆرۈلسە، سەندىن ھېچقاچان ياخشىلىق كۆرمىدىم دەيدۇ» مانا بۇلار دۇزاخ ئەھلى بولغان ئاياللارنىڭ سۈپىتىدۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ ھەممىسى يۇقىرىقىلەردەك ئەمەس. بەلكى ياخشى ئاياللا ئىنتايىن كۆپتۇر. ياخشى ئاياللارنىڭ سەۋەبى بىلەن ئائىلىلەر گۈللىنىدۇ، ھاياتلىق ئۆزىنىڭ ھۇزۇر-ھالاۋىتىنى تاپىدۇ. دۇنيادىكى مەشھۇر ئەربابلارمۇ ئەنە شۇنداق ياخشى ئانىلارنىڭ قوللىرىدىن يېتىشىپ ئۆسكەن كۆچەتلەردۇر.

تۇغۇت چەكلەش مەسلىسى

قىسمەن كىشىلەر بەزى دۆلەتلەردە پىرىنسىپ سۈپىتىدە تەشۋىق قىلىنىۋاتقان تۇغۇت چەكلەش مەسلىسى بىلەن، ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ شەخسىي زۆرۈرىتىدىن كېلىپ چىققان ھامىلدارلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەسلىسىنىڭ پەرقىنى ئايرىيالمايدۇ. ئالدى بىلەن شۇنى كەسكىن ئېيتىمىزكى، ئاياللارنى تۇغۇتتىن چەكلەش ياكى «پىلانلىق تۇغۇت» دېگەن ناملار بىلەن تۇغۇشقا چەك قويۇش پىكرى يەھۇدىيلارنىڭ باشقا مىللەتلەرنى

ناپۇت قىلىش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىقارغان سىياسىتىدۇر. مۇستەملىكىچى دۆلەتلەر ۋە ماتېرىيالنىم ئېقىمىدىكى گۇرۇھلار يەھۇدىيلار تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا چىقىرىلغان بۇ پىكىرنى ئۆزلىرىنىڭ دەستۇرىغا ئايلاندۇرۇۋالغان.

ئۆزلىرىنى ئىسلام دىنىغا مەنسۇپ قىلىۋالغان بەزى كىشىلەر مۇ ئۆزلىرىنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن قارىتىلغان بۇ سىياسەتلەرنىڭ مەپتۇنلىرى بولغان. بۇلارنىڭ ئېتىقادىدا جەمئىيەتتىكى پېقىرلىق، كېسەللىك، بىلىمسىزلىك ۋە ئىشسىزلىق قاتارلىق بەختسىزلىكلەر نوپۇسنىڭ كۆپلىكىدىن كېلىپ چىقارمىش. شۇڭا جەمئىيەتنى بۇ ۋابالاردىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن تۇغماسلىق كېرەكمىش. ئەمەلىيەتتە بولسا، جەمئىيەتنى بۇنداق ۋابالاردىن ۋە بەختسىزلىكلەردىن ساقلاش ئۈچۈن تۇغۇشنى چەكلەشكە ھاجەت يوق. بۇ ئويۇچۇق جاھىللىق، ئاخىقلىق ۋە ئاجىزلىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ ئىنسانغا ھەرقانداق بالايى - ئاپەتلەرنىڭ ۋە بەختسىزلىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن يېتەرلىك ئەقىل - ئىدراك، ئىلىم - پەن ئاتا قىلدى، يوللۇق ۋە ئىلمىيلىك بىلەن جەمئىيەتتىكى ئاپەتلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا تىرىشماستىن، تۇغۇتنى چەكلەشكە ئۇرۇنۇش بولسا، ئىنسانلىق بۇرچىنى ئادا قىلىشتىن ئاجىز كەلگەنلىك ۋە قىيىنچىلىقلار ئالدىدا يېڭىلغانلىقتۇر.

جەمئىيەتنى ئاغرىق - سىلاقلاردىن، پېقىرلىقلاردىن، بىلىمسىزلىكلەردىن ۋە ئىشسىزلىقلاردىن ساقلاشنىڭ ئىلمىي ۋە مەنتىقىي يولى مەكتەپلەرنى كۆپ ئېچىش، كىشىلەرنى بىلىم ئېلىشقا قەتئىي تۈردە تەشەببۇس قىلىش، دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن بويىچە ھەركىشى ئاممىۋى ۋە شەخسىي تازىلىقلارغا رىئايە قىلىشى كېرەك. چۈنكى دىنىمىزدا پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمى سانىلىدۇ. ھەر قانداق ئاغرىق - سىلاقلار ئومۇمەن، پاكىزلىققا رىئايە قىلمىغانلىقتىن بولىدۇ. جەمئىيەتتىكى كاپىتالىستلارنى ۋە پول - مال ئىگىلىرىنى جەمئىيەتكە، خەلققە پايدىلىق بولغان ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن مەبلەغ سېلىشقا ئۈندەش، ئۇلارغا دۆلەت تەرەپتىن قۇلايلىق ۋە كەڭچىلىك تۇغدۇرۇپ بېرىشى ئىشسىزلارنى ئىشتىن بەھرىمەن قىلىشنىڭ توغرا يولىدۇر.

رىئاللىق شۇكى، ھازىر دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تەشەببۇس قىلىنىۋاتقان تۇغۇت چەكلەش ياكى پىلانلىق تۇغۇت پىكرى ئىنسانىيەتنى بەختلىك قىلىشنى مەقسەت قىلمايدۇ. ئەكسىچە، بۇ پىكىرنى تارقىتىۋاتقان باشقىلارنىڭ سانىنى بۇ ئارقىلىق ئازايتىپ، تەدرىجى يوقىتىشتىن ئىبارەت ئۆزلىرىنىڭ يامان غەرەزلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىلا مەقسەت قىلماقتا. ئامېرىكا، ياۋرۇپا ۋە باشقا خرىستىئان، يەھۇدىي دۆلەتلىرىدە پىلانلىق تۇغۇت تەشەببۇسى دەيدىغان نەرسە ئەسلا يوق. پەقەت مۇسۇلمان دۆلەتلىرىدە ۋە كۇففارلارنىڭ قول ئاستىدا قالغان مۇسۇلمان مىللەتلەردە تۇغۇتنى چەكلەش ئارقىلىق

ئائىلە پىلانلاش دولقۇنى ئەۋجگە چىققاقتا، ئەقلى بار كىشى چۈشىنىدۇكى، بۇ، مۇسۇلمانلارغا قارىتىلغان بىر سۇيىقەستتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بۇ، مۇسۇلمانلار سانىنىڭ كۆپىيىشىنى تىزگىنلەش ئۈچۈن قوللىنىلغان بىرئادالەتسىز سىياسەتتۇر. ئۆزلىرىنى ئىسلام دىنىغا مەنسۇپ قىلىۋالغان، ئۆزلىرىنى مەدەنىيەتلىك دەپ دەۋا قىلىۋاتقان بەزى مۇسۇلمانلار ئۆز دۈشمەنلىرىنىڭ بۇ يامان غەرەزلىرىنى تونۇماستىن، ئۇلارنىڭ بۇ تەشەببۇسلىرىغا ئاۋاز قوشماقتا. كاشكى، ئۇلار ئالدىنقىلىقىنى بىلگەن بولسا ئىدى.

بەزى مۇستەملىكىچى دۆلەتلەر ئۆزلىرىنىڭ قول ئاستىدىكى، زورلۇق بىلەن مۇستەملىكە قىلىنغان مىللەتلەرنىڭ تۇغۇش ئارقىلىق كۆپ سانلىقنى ئىگىلىشىنى مەنئى قىلىش پىلانى بىلەن ئۇلارنى كۆپىيىشتىن توسۇش سىياسىتىنى ئېلىپ بارماقتا. بۇ سىياسەتنىڭ غايىسى مۇستەملىكە ئاستىدىكى مىللەتلەرنى ئاز سانلىق مىللەت قاتارىغا چۈشۈرۈش، ئاندىن تەدرىجى ھالدا، ئۇلارنىڭ نەسلىلىرىنى قۇرۇتۇپ تاشلاش ئارقىلىق ئۇلارنى يەر يۈزىدىن پۈتۈنلەي يوق قىلىشتىن ئىبارەت ۋەھشىي سۇيىقەست ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان بولماقتا. شۇڭا بۇنداق شارائىتلاردا، زورلۇق بىلەن تۇغۇت چەكلەش سىياسىتىگە قۇربان بولۇش ئالدىدا توربۇتقان خەلقلەرنىڭ ئۆز نەسلىلىرىنى يېتىشتۈرۈش ئارقىلىق ئاز مەۋجۇدىيىتىنى ئاخىرىغىچە ساقلاپ قېلىش يولىدا ھارماي كۈرەش قىلىشى پەرزدۇر.

تۇغۇت چەكلەش سىياسىتى مۇستەملىكىچىلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بىر ۋەھشىي چارىدۇر. تۇغۇت چەكلەش پىرىنسىپىنىڭ مۇستەملىكىچىلەرنىڭ يوق قىلىش سىياسىتى ئىكەنلىكىنىڭ بىر دەلىلى شۇكى، ئامېرىكىلىق سىياسىيۇن پېترام مۇنداق دېگەن: «قول ئاستىمىزدىكى مۇستەملىكە قىلىنغان رايونلاردىكى نوپۇس سانىنىڭ ئېشىش نىسبىتى توختىمايدىغان بولسا، بۇ مەسىلە دۇنيانى تەھدىد ئاستىغا سالدىغان بىر مەسىلە بولۇپ قالىدۇ. مۇستەملىكە قىلىنغان رايونلاردىكى نوپۇسنىڭ كۆپىيىش مەسىلىسى تۆۋەنلىمەيدىغان بولسا، ئۇلارغا زورلۇق قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ».

مىسىرنىڭ جۇمھۇرىيەت گېزىتى 1957 - يىلى 22 - يانۋار سانىدا، ئامېرىكا سابىق دىپلوماتىيە مېنىستىرنىڭ مۇنۇ سۆزى ئېلان قىلىنغان: «مىسىر ۋە سۈرىيىدە پىلانلىق تۇغۇت چاقىرىقىنى قانات يايدۇرۇش يەھۇدىيلارنىڭ كېڭىشى ئۈچۈن ئالاھىدە خىزمەت قىلىدۇ».

بۇ دىگەننىڭ مەنىسى، مىسىر ۋە سۈرىيەدىكى نوپۇسنىڭ ئېشىشى يەھۇدىيلارنىڭ ئەرەب زېمىنلىرىغا كېڭىيىشىدىن ئىبارەت پىلانغا تەھدىد سالماقتا. يەھۇدىيلارنىڭ پىلانلىرىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن ئەرەبلەرنىڭ كۆپەيمەسلىكى ۋە پىلانلىق تۇغۇت

ئارقىلىق ئاز سانلىقتا تۇرۇشى لازىم ئىدى. شۇڭا پۈتۈن ئەرەب مەملىكەتلىرىدە، خۇسۇسەن مىسىر بىلەن سۈرىيەدە پىلانلىق تۇغۇت چاقىرىقنى قانات يايدۇرۇش يەھۇدىيلارنىڭ پىلانلىرىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ، دېمەكچى. مانا بۇ - دۇنيا مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئورتاق سىياسىتى.

شەخسىي سەۋەبلەر تۈپەيلى تۇغۇتنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەسىلىسى

ئەمما ئائىلىدىكى ئايرىم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ ئۆز ئارا ئىتتىپاقى بىلەن ھامىلدار بولۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىشى جائىز دۇر. بۇنداق شارائىتلاردا تۇغۇش ياكى تۇغماسلىق مەسىلىسى ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ رايىغا بېرىلگەن مەسىلىدۇر. مۇھىمى، تۇغۇت چەكلەش مەسىلىسىنىڭ دۆلەتلەرنىڭ پىرىنسىپلىرىدىن بىرەر پىرىنسىپقا ياكى كىشىلەرنى ئۇنىڭغا تەشەببۇس قىلىدىغان بىرەر چاقىرىققا ئايلىنىپ قالماستىن كېرەك. چۈنكى، كىشىلەرنى ئاز تۇغۇشقا ياكى تۇغماسلىققا تەشەببۇس قىلغۇچىلار ياكى زورلىغۇچىلار بىرەر يامان غەزەننىڭ تەشەببۇسى بىلەن ئىش ئېلىپ بېرىۋاتقان مەككەلەردۇر. تۇغۇش - تۇغماسلىق مەسىلىسى ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ قارارىغا باغلىق ئىشتۇر. باشقىلارنىڭ ئۇلارنى تۇغۇشقا ياكى تۇغماسلىققا زورلاش ھوقۇقى بولماستىن كېرەك. شۇڭا ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەلۇم سەۋەبلەر ياكى زۆرۈرىيەتلەر تۈپەيلىدىن كېلىپ چىققان ھامىلدارلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەسىلىسى جائىز بولغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ ھامىلدارلىقنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا، ئوكۇل ۋە باشقا چارىلەرنى قوللىنىشى جائىز دۇر. بۇ دېگەنلىرىمىزنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى كۈچلەندۈرىدىغان ھەدىسلەرمۇ كۆپتۇر.

ئۇلاردىن، جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بىر ئادەم كېلىپ مۇنداق دېدى «يا رەسۇلەللاھ، مېنىڭ قول ئاستىدا بىر چۆرە بار ئىدى. ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلىمەن. بىراق ئۇنىڭ مەندىن ھامىلدار بولۇپ قېلىشىنى ياقتۇرمايمەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، ئەگەر خالىساڭ ئەزلە قىل (يەنى سىپىرىمنى بەچچىدانغا تۆكمەستىن سىرتقا تۆكۈۋەت)، ھەقىقەتتە ئاللاھ ئۇنىڭغا تەقدىر قىلغىنى بولىدۇ» دېدى. بۇ ئادەم كېيىن يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېلىپ «يا رەسۇلەللاھ، مەزكۇر چۆرە مېنىڭدىن ھامىلدار بولۇپ قاپتۇ» دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «مەن ساڭا ئاللاھ ئۇنىڭغا تەقدىر قىلغىنى بولىدۇ، دېگەن ئەمەسمىدىم؟» دەيدۇ» (تاھاۋىي رىۋايىتى)

سەمەرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر ھەدىستە، ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئەزلە

توغرۇلۇق سورىغىنىدا، ئۇنىڭ مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەزلە قىلىڭلار ياكى قىلماڭلار، ئاللاھ تەقدىر قىلىپ، بولۇشىنى ئىرادە قىلغان ھەرقانداق نەرسە تاقىيامەتكىچە بولماي قالمايدۇ»

جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان ئاللاھتىن نازىل بولۇۋاتقان كۈنلەردىمۇ بىز ئەزلە قىلاتتۇق، ئەگەر ئۇ، دىندا مەنىسى قىلىنىدىغان ئىش بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە قۇرئان ئۇنى مەنىسى قىلار ئىدى»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە: «ھەرقانداق سۇدىن بالا بولمايدۇ. ئەگەر ئاللاھ بالا بولۇشىنى خالىغان بولسا ھېچ نەرسە ئۇنى توسالمايدۇ» دېگەن.

يۇقىرىقى ھەدىسلەردىن، ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ ئۆزئارا ئىتتىپاقى بىلەن ھامىلدار بولۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن چارە قوللىنىشلىرىنىڭ جائىز ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

توغۇشنىڭ ۋاقىتلىق ئالدىنى ئېلىش ھەققىدە پەتىۋا

بۇ ئۇرۇندا سەئۇدى ئەرەبىستان پەتىۋا ھەيئىتىدىكى بۇيۇك ئالىملارنىڭ 1974-يىلى 13-ئاپرېل (ھىجرىيە 1394 - يىلى 4 - ئاينىڭ 13 - كۈنى) چىقارغان 42 - نومۇرلۇق مۇنۇ پەتىۋاسىنى نەقىل كەلتۈرمەن: «ئىسلام شەرىئىتىنىڭ نەسىللەرنى كۆپەيتىشكە تەشەببۇس قىلىدىغانلىقى، پەرزەنتلەر ئاللاھ تەرىپىدىن ئاتا - ئانىلارغا ئاتا قىلىنغان ئەڭ كاتتا نېمەت دەپ ئېتىبار قىلىنىدىغانلىقى ۋە نەسىل يېتىشتۈرۈش ئىشنىڭ ناھايىتى مۇھىملىقى ھەققىدە كەلگەن ئايەت ۋە ھەدىسلەرنىڭ كۆپلىكىگە ئاساسلىنىپ ۋە تۇغۇت چەكلەش ياكى پىلانلاش مەسىلىسىنىڭ ئىنسان تەبىئىتىگە، ئاللاھنىڭ كائىناتتا بېكىتكەن ئىلاھىي قانۇنىيىتىگە زىت كېلىدىغانلىقى، تۇغۇت چەكلەش پىكىرلىرىنى تارقىتىپ، كىشىلەرنى ئۇنىڭغا تەشەببۇس قىلغۇچىلارنىڭ ئومۇمەن، پۈتۈن ئىسلام دۇنياسىغا؛ خۇسۇسەن، ئەرەب دۇنياسىغا پىلانلىق ھالدا سۇيقەست قىلىۋاتقان بىر تۈركۈم مەككە گورۇپپا ئىكەنلىكى، ئۇلارنىڭ بۇ تەشەببۇسلىرى ئارقىلىق ئىسلام دۇنياسىنى مۇستەملىكە قىلىشتىن ئىبارەت نىجىس غەرەزلىرىگە يېتىشىنى پىلانلىغانلىقىنىڭ ئېنىق ئىكەنلىكى ۋە نامراتلىقتىن قورقۇپ تۇغۇتنى چەكلەشنىڭ «ئاللاھنىڭ ھەرقانداق جان ئىگىسىگە رىزىق بېرىمەن» دېگەن ۋەدىسىگە ئىشەنچ قىلمىغانلىق بولۇپ، چوڭ گۇناھ سانلىدىغانلىقى ئۈچۈن ھەيئىتىمىز تۆۋەندىكىچە قارار چىقاردى:

تۇغۇت چەكلەش مۇتلەق خاتادۇر. پېقىرلىقتىن قورقۇپ ھامىلدارلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن دورا - ئوكۇل ۋە باشقا چارىلەرنى قوللىنىش جائىز ئەمەس. چۈنكى ئاللاھ ھەرقانداق جانلىقنى ئۆز رىزىقى بىلەن يارىتىدۇ. ئەمما ئائىلىۋېي سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن،

مەسلەن: ئانىنىڭ نورمال تۇغۇتتا تۇغالماستىن، بالىنى ھەرقېتىمدا ئوپىراتسىيە قىلىش ئارقىلىق ئېلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالغانلىقى ياكى ئەر - ئايال ئىككىسى تۇغۇشنى بىر زامان كېچىكتۈرۈشتە ئۆزلىرى ئۈچۈن ياخشىراق بولىدىغانلىقىنى مەسلەتلەشكەنلىكى قاتارلىق ھاللاردا ئۇلارنىڭ ھامىلدارلىقىنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا، ئوكۇل ۋە باشقا چارلەرنى قوللىنىشى جائىزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەزلە ھەققىدىكى ھەدىسلىرى ۋە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ تۈرەلگىنىگە قىرىق كۈن بولمىغان نۇتقە (ئابىمەنى) نى دورا ياكى ئوكۇللار ئارقىلىق زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن چۈشۈرۈۋېتىشنىڭ جائىزلىقى ھەققىدىكى پەتىۋالىرى بىزنىڭ بۇ قارارىمىزنى كۈچلەندۈرىدۇ»

بالىنى چۈشۈرۈۋېتىش مەسىلىسى

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا يۇقىرىقىدەك، ئۆزۈرلۈك ۋە زۆرۈرىيەت ھاللىرىدا ھامىلە بولۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن چارە قوللىنىشقا رۇخسەت قىلغان بولسىمۇ، قۇرساقتىكى بالغا جان كىرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى چۈشۈرۈۋېتىش ئارقىلىق جىنايەت ئىشلەشنى قەتئىي مەنئى قىلغان. پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ھەممىسى بالغا جان كىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ئېلىۋېتىشنىڭ قەتئىي ھارام ئىكەنلىكىگە ئىتتىپاق تۇرۇپ شۇڭا قۇرساقتىكى بالغا زىيان يەتكۈزۈش ئەڭ ئېغىر قاتىللىق جىنايەتلەردىن سانىلىدۇ. شەرىئەت جازا قانۇنى بويىچە، چۈشۈرۈۋېتىلگەن بالا تىرىك چۈشكەن بولسا (يەنى تىرىك چۈشۈپ ئاندىن ئۆلگەن بولسا) ئۇنىڭ چۈشۈرۈۋېتىۋېتىلىشىنىڭ ئۈستىگە بىر ئادەمنىڭ دىيىتى (يەنى بىر ئادەمنى سەۋەنلىك بىلەن ئۆلتۈرۈۋېتكەن كىشىگە كېلىدىغان ماددىي جازا) كېلىدۇ، ئەگەر ئۇ بالا ئۆلۈك چۈشكەن بولسا، چۈشۈرۈۋېتىۋېتىلىشى ئۇنىڭ ئانىسىغا ئالدىنقىسىدىن يېنىكرەك بولغان ماددىي جازا تۆلەيدۇ. بۇ ئانىنىڭ قۇرساقىدىكى بىر جان ئىگىسىنى سەۋەنلىك بىلەن ئۆلتۈرۈۋېتكەنلىكىنىڭ بۇ دۇنيادىكى جازاسى، بەس. ئەمما ئۇنىڭ ئاخىرەتتىكى جازاسى ئاللاھنىڭ ئىلكىدىكى بىر ئىش بولۇپ، ئاللاھ ئۇنىڭ جىنايەت ئىشلىگەن ۋاقىتتىكى نىيىتىگە قاراپ خالىسا ئۇنى ئەپۇ قىلىدۇ، خالىسا جازا لايىدۇ. لېكىن ئانىنىڭ قۇرساقىدا بولۇپ، بۇ دۇنياغا كۆز ئاچمىغان بولسىمۇ بىر بۇۋاقتى قەستەن ئۆلتۈرگۈچىنىڭ جازاسى قۇرئاندا ناھايىتى ئېنىقتۇر. ئۇ بولسىمۇ، دۇزخ!

ئەگەر ئانىنىڭ قۇرساقىدىكى بالىنى ئېلىۋاتمىغاندا، ئانىنىڭ چوقۇم ئۆلىدىغانلىقى ھەققىي ئىشەنچلىك دوختۇر تەرىپىدىن پەرەز قىلىنغان بولسا، بۇ ھالەتتە شەرىئەتنىڭ: «ئىككى زىياننىڭ يېنىكرەكەننى تارتىش كېرەك» دېيىدىغان ئومۇمىي پىرىنسىپىغا ئاساسەن، ئانىنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بالىسىنى ئېلىۋېتىش جائىز بولۇپلا قالماستىن،

بەلكى زۆرۈردۇر. چۈنكى، تېخى ھاياتقا كۆز ئاچمىغان، ساغلام تۇغۇلشى ياكى ئۆلۈك تۇغۇلشى ئېھتىمال بولغان، بەچىداندىكى بىر بۇۋاق ئۈچۈن، ھاياتلىقتىن ئۇرۇن ئالغان، ئائىلە قورۇلۇشىنىڭ بىر ئاساسى بولغان، بالىلاردىن مەسئۇل بولغان، ئۈستىگە شەرىئەت ئەھكاملىرى بۇيرۇلغان ۋە شۇ بۇۋاقنىڭ دۇنياغا كېلىشىگە سەۋەب بولىدىغان ساغلام بىر ئانىنىڭ ھاياتىنى قۇربان قىلىش شەرىئەت ۋە ئەقىلنىڭ بىردەك تەقەززاسى بىلەن جائىز ئەمەستۇر.

ئىمام غازالى ھامىلدارلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەسلىسى بىلەن تۆرەلگەن بالىنى چۈشۈرۈپتەننىڭ پەرقىنى ئايرىپ مۇنداق دەيدۇ: «ھامىلدار بولۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەسلىسى تۈرۈلۈپ، جان كىرگەن بالىنى ئېلىۋېتىش ياكى تۇغۇلغان بوۋاقنى تىرىك كۆمۈشلەرگە ئوخشىمايدۇ. چۈنكى بۇ (يەنى جان كىرگەن بالىنى ئېلىۋېتىش ياكى تىرىك كۆمۈش) ۋۇجۇتقا كەلگەن بىر جانغا جىنايەت ئىشلىگەنلىكتۇر. ۋۇجۇدنىڭ بىر قانچە مەرتىبىلىرى باردۇر، ۋۇجۇدنىڭ بىرىنچى باسقۇچى - سىپىرىمنىڭ بەچىدانغا تۈكۈلۈپ، ئايالنىڭ سىپىرىمى بىلەن ئارىلىشىشى ۋە ھاياتىنى قوبۇل قىلىشقا ھازىر بولۇشىدۇر. بۇ نىداق بىر سىپىرىمنى زۆرۈرىيەتسىز ھالدا بۇزۇپ تاشلاش بىر جىنايەتتۇر. سىپىرىم ئۇيۇل قانغا ئايلانغاندىن كېيىن، ئۇنى بۇزۇش تېخىمۇ ئېغىر جىنايەتتۇر. ئۇنىڭغا جان كىرىپ، ئادەم شەكلىگە كىرگەندىن كېيىن، ئۇنى بۇزۇپ تاشلاش جىنايەت ئۈستىگە جىنايەتتۇر. ئەڭ ۋەھشىي جىنايەت بولسا، بالىنىڭ ئەزالىرى تولۇقلىنىپ، ئانىسىدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرغان ۋاقىتتا ئۇنىڭغا ئىشلەنگەن جىنايەتتۇر». («دىنىي ئىلىملەرنى راۋاجلاندۇرۇش» كىتابىدىن)

ئانا-بالا ھەقىقىي

بالا ئېمىتىش مەسلىسى

ھەرقانداق ھايات ئىگىسىنىڭ ھاياتىنى داۋام قىلدۇرۇشى ۋە ساغلاملىقىنى ساقلىشى ئۈچۈن غىزالىنىشى كېرەك. غىزالارمۇ ئۆز تەركىبلىرىگە قاراپ ھەرخىل بولىدۇ. بىرىگە پايدىلىق بولغان نەرسە، باشقا بىرىگە زىيانلىق بولۇشى ئېھتىمال. بۇۋاقلارنىڭ ئەڭ تەبىئىي ۋە ئەڭ پايدىلىق غىزاسى سۈتتۇر. سۈتلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ۋە ئەڭ پايدىلىق بولغىنى ساغلام ئانىنىڭ سۈتى بولۇپ، ئەمدى توغۇلغان بۇۋاققا ئەڭ ئاز دېگەندە 24 سائەت ئانا سۈتىنى ئەمدۈرۈش ئۇنىڭ ساغلاملىقى ئۈچۈن ناھايىتى مۇھىمدۇر. چۈنكى تىببىي يەكۈنلەرگە ئاساسلانغاندا، ئانا سۈتىنىڭ تەركىبلىرى بۇۋاقنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ تەرەققى قىلىپ تۇرىدۇ. بۇ ئالاھىدىلىك ياسالغان سۈت تۈرلىرىنىڭ تەركىبلىرىدە يوقتۇر.

ئانىنىڭ بالىسىنى ئېمىتىشكە باشلىغان ئاۋۋالقى كۈنلىرىدىكى سۈتنىڭ تەركىبىدە كۆپ ساندىكى پروتېين (ئاقسېل) ۋە مەدەن ئۇنسۇرلىرىغا باي بولغان (Colostrum) ماددىسى بار بولۇپ، ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭدا ماي ۋە شېكەر ئاز بولىدۇ. چۈنكى بۇۋاقنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدە بۇلارغا ھاجىتى بولمايدۇ. مۇندىن باشقا، ئانا سۈتنىڭ تەركىبىدە بۇۋاقنى تۈرلۈك كېسەللىكلەرگە قارشى قوغدىغۇچى ماددىلار باردۇر. سىل كېسىلى ۋە باشقا ئىرسىي كېسەللىكلەرنى بولغان ئانىنىڭ سۈتىنى بۇۋاققا ئېمىتىشكە بولمايدۇ. چۈنكى بۇۋاقىدا، ئېمىتكۈچىدىكى بۇ ئىرسىي كېسەللىك بۇۋاققا ئۆتىدۇ - دە، ئۇنىڭ بېجىرىم ئۆسۈشىگە توسقۇن بولىدۇ. بۇۋاقنى ئۆز ئانىسىنىڭ ئېمىتىشىگە ھېچ نەرسە تەڭ بولالمايدۇ. چۈنكى ھەرقانداق ئانا ئۆز بالىسىغا ئۆز جېنىدىنمۇ بەك كۆيۈنىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئالاھىدە مېھرى - شەپقەت كۆرسىتىدۇ. ئۆز ئانىسىنىڭ سۈتىنى ئېمىپ چوڭ بولغان بالىلار، باشقا ئاياللاردىن ياكى ھايۋانلاردىن سۈت ئەمگەن بالىلارغا قارىغاندا ساغلىق ۋە باشقا تەرەپلەردىن ئالاھىدە پەزىلەتلىك ئۆسۈش ئۈنۈمى تېببىي ۋە پىسخولوگىيە مۇتەخەسسسلەرنىڭ بىردەك يەكۈنىدۇر. چۈنكى، ئۆز ئانىسىنىڭ سۈتىنى ئېمىپ يېتىلگەن بۇۋاق ئەڭ ئاۋۋال ئۇ، ئانىلىقنىڭ تېپىلماس شەپقىتىگە قاندى، ئانىسىغا كۆيىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئامراقلىقىنى ھېس قىلىدىغان بولۇپ يېتىلىدۇ. كېلەچەكتىمۇ ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى قايتۇرۇشقا تىرىشىدۇ. تېببىي تەرەپتىن ئانىغا بالىسىنى ئېمىتىشكە بىرەر توسقۇنلۇق كۆرۈلگەن ۋاقىتتا، بالىنى ساغلام ھايۋاننىڭ سۈتىنى ئەمدۈرۈشكە بولىدۇ. بۇۋاقنىڭ ئۆز ئانىسىنىڭ سۈتىنى ئەڭ كۆپ ئىككى يىل ئېمىش ھەققى باردۇر. ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئانىلار(بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم﴾ (بەقەرە سۈرىسى 233 - ئايەت)

ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە، ئاتا - ئانىسى ئاجرىشىپ كەتكەنلىك سەۋەبتىن ئوتتۇرىدا قالغان بۇۋاقلارنى ئۆز ئانىسى ئېمىتىدۇ. ئۇنىڭ ئېمىتىكىنى ئۈچۈن ئاتىسىنىڭ ھەق تۆلىشى لازىم كەلمەيدۇ. بىراق ھەق بەرسە ياخشىدۇر.

ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاتلار - ئانىلارنى قاندا بويىچە يېمەك - ئىچمەك ۋە كىيىم - كېچەك بىلەن تەمىنلەپ تۇرىشى كېرەك. پەقەت كىشى قولىدىن كېلىدىغان ئىشلارغىلا تەكىلىپ قىلىنىدۇ. ئانىنى بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق لازىم. ئاتىنىمۇ بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق لازىم﴾ (بەقەرە سۈرىسى 233 - ئايەت)

بالىنى ئۆزى تەرەپكە ئېلىۋالغان ئاتىنىڭ ئانىنى بالىسىنى ئېمىتىش توغرىسىدا زورلاش ھەققى يوقتۇر. ئانا خالىسا ئۆزى ئېمىتىدۇ، خالىسا باشقا ئىشەنچلىك ئانىنىڭ ئېمىتىشىگە رازى بولىدۇ. بالىلار ئەقىل - ئىدراكقا ئىگە بولغاندىن كېيىن، ئوغۇل بالىلار ئاتىلىرىنىڭ

ئىشلىرىنى ئۆگىنىشى ئۈچۈن ئاتىسىنىڭ يېنىدا، قىزلار ئائىلە ئىشلىرىنى ئۆگىنىشى ۋە ئۆي ئىشلىرىغا پىششىق ئۈچۈن ئانىسىنىڭ يېنىدا تۇرۇشى ياخشىدۇر. ئەپسۇسكى، ھازىرقى جەمئىيەتتە، كۆپلىگەن كىشىلەر ئائىلە دەۋالىرى تۈپەيلىدىن زالىم ھاكىملارنىڭ، ھەتتا كاپىر ھۆكۈمدارلارنىڭ ئالدىغا بېرىشىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆزلىرىنى خار ۋە رەزىل قىلغاننىڭ ئۈستىگە، ئۆز ئارىسىدىكى مۇھەببەت، ھۆرمەتلەرنىمۇ يوقىتىدۇ. ئۇلار ئاللاھنىڭ مۇنۇسۇزىنى ئۇنۇتىدۇ: ﴿بىر - بىرىڭلارغا ئۆز ئارا ياخشىلىق قىلىشنى ئۇنتۇماڭلار! ئاللاھ ھەقىقەتەن قىلغان ئەمەللىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾ (بەقەرە سۈرىسى 236 - ئايەت)

ھەزەنە (يەسلى)

بالىلارنىڭ يەسلى ۋاقتى - بۇۋاق چوڭ بولۇپ يېمەك - ئىچمەكلىرىنى ئۆزى يەپ، ئىچەلەيدىغان، كېيىم - كېچەكلىرىنى ئۆزى كىيەلەيدىغان بولغىچىلىك ئارىلىقتىكى ۋاقىت دېمەكتۇر.

بالىلارنىڭ يەسلى ۋاقتىدا ئۇلارغا ياخشى قاراش ئاتا - ئانىنىڭ ئۈستىدىكى پەرزەنت ھەقىقىتىدىن بېرىدۇر. يەسلى ئىشىغا بالىنىڭ ئانىسى دادىسىدىنمۇ ھەقىقىتىدۇر. شۇڭا ئىسلام دىنى بالىنى بۇ ۋاقىت ئىچىدە تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈش ھەققىنى ئانىلارغا بەرگەن. ھەر بۇۋاق ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆز ئانىسى ئەڭ كۆيۈمچان ۋە ئەڭ مېھرىبان كىشىسىدۇر. ھازىرقى ئەسىرىمىزدە، يەسلى دەپ ئاتىلىدىغان مۇئەسسەسەلەر قۇرۇلۇپ كىچىك بالىلارنى ئەتىگەندىن - ئاخشامغىچە بېقىش ۋەزىپىسىنى ئېلىپ بارماقتا. بۇ مۇئەسسەسەلەر ھەقىقىي مەنىدىكى يەسلىلەر ئەمەستۇر. ھەقىقىي يەسلى ئانىنىڭ ئىسسىق قوينىدۇر. ياۋرۇپانىڭ يالغان - ياۋۇداق، ساختا، رەڭلىك ئېلانلىرىغا ئالدىنىپ قالغان بەزى كىشىلەر، ھەرقايسى جەمئىيەتلەردىكى يەسلى ئاتالغان مۇئەسسەسەلەرنى ماختاپ، ئۇلار بالىلارنى ئۆز ئانىسىدەك ياخشى قاراپ بېقىپ، ساغلام چوڭ قىلىدۇ دېيىشىدۇ. بۇ خاتا دۇر. چۈنكى ئۇلار بالىلارنى ياخشى بېقىپ، قۇرسىقىنى ياخشى توپغۇزۇپ چوڭ قىلغان بىلەن، ئۇلارنى ھەقىقىي مەنىدىكى ئىنسان قىلىپ تەربىيەلەپ چىقالمايدۇ، ئۇلارغا ئانىنىڭ بەرگەن مېھرىنى بېرەلمەيدۇ، ئۇلارغا ئىمان، ئىسلام ۋە ئەخلاق قائىدىلىرىنى ئۆگىتىپ، تىللىرىنى ئىسلام كەلىمىلىرى بىلەن ئاچالمايدۇ. بالىلارنى باشقا جانلىقلارغا ئوخشاش قۇرسىقىنى توق، كۆڭلىنى خوش قىلىپ بېقىش بىلەن، ئۇلارغا قىلىشقا تېگىشلىك بۇرچلارنى ئۆتىگەن بولمايدۇ. ھازىرقى كۈنىمىزدىكى بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىسىغا كۆيمەسلىكى، ئۇلارنى ھۆرمەتلىمەسلىكى، ئۈستىدىكى ئۇلارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى تونۇماسلىقى ئۇلارنىڭ كۆپلىرىنىڭ ئانىلار قولىرىدا ئەمەس، بەلكى

يەسلى دېگەن مۇئەسسەسەلەردە ھېسسىياتسىز، سۆيگۈسىز، ئېتىقادسىز ھالدا، باشقا جانلىقلارغا ئوخشاش چوپ بولغانلىقى سەۋەبتىن بولسا كېرەك. بالىلار ئانىسىغا ئەڭ ئېھتىياجلىق بولغان ياشلىرىدا، يەسلى دېگەن يەرلەردە سۈرۈلۈپ يۈرۈپ ئانا مېھرىدىن مەھرۇم بولغاچقا، ئۇلار سۆيگۈ - ۋاپادىن خەۋەرسىز چوڭ بولىدۇ.

بالىلارنى يەسلى ياشلىرىدا ئانىسىنىڭ بېقىشى ئۇنىڭدىن بەھاجەت بولغىلى بولمايدىغان مۇھىم ئىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېرى بىلەن ئاجرىشىپ، بالىسىنى تالىشىپ قالغان بىر ئايالغا «سەن ياتلىق بولغانغا قەدەر بالاڭنى ئۆزۈڭ بېقىشىڭغا ھەقلىقسەن» دېگەن. ئىسلام شەرئەت ئالىملىرى بالىلارنى يەسلى ياشلىرىدا بېقىشقا، تەربىيەلەشكە ئانىسىنىڭ ئەڭ ھەقلىق ئېكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ.

بالىنىڭ چىقىملىرىنى ئاتىسى تۆلەيدۇ. چۈنكى ئاتىسىنىڭ ئۈستىگە ئانىنى ۋە بالىنى بېقىش پەرزدۇر. بالا تۇغۇلۇشى بىلەن ئۇنىڭ ھەققىدە 3 ھوقۇق بەلگىلەنگەن بولىدۇ:

1. ئۇنى تەربىيەلەش ھوقۇقى

2. ئۇنىڭ جېنىنى قوغداش ھوقۇقى

3. ئەگەر ئۇنىڭغا ئاتاپ قويۇلغان مال بولسا، ئۇنى قوغداش ھوقۇقى

بالىنى تەربىيەلەش ھوقۇقى «يەسلى» نامى بىلەن ئاتىلىپ، ئۇنىڭ ئانىسىغا بېرىلگەن ھوقۇقتۇر. ئاندىن قالسا، ئۇنىڭغا ئانىسىنىڭ ئايال تۇغقانلىرى ھەقلىقتۇر. بۇ ھوقۇق ئۈچۈن ئانىسىنىڭ ھەقلىق بولۇشىنىڭ سەۋەبى شۈكى، بىرىنچىدىن، بۇۋاق ئۆزىنىڭ يېمىكىنى ئۆزى يەپ، ئىچەلەيدىغان بولغىچىلىك ۋاقىت ئىچىدە ئۆز ئانىسىغا قاتتىق ئېھتىياجلىقتۇر.

ئىككىنچىدىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سابىت بولغان ھەدىسلەردە يەسلى بېشىدىكى بۇۋاقلارنى ئۆز ئانىسى بېقىپ، تەربىيەلىشىنىڭ زۆرۈرلىكى تەكىتلىنىدۇ.

ئۈچىنچىدىن، ئانىسى ئۆز بالىسى ئۈچۈن ئۆز جېنىنى قۇربان قىلالايدۇ ۋە بالىسىغا بېرىشكە تېگىشلىك ئانىلىقنىڭ تېپىلماس مېھرىنى بېرەلەيدۇ. يۇقىرىقىلارغا ئاساسەن، يەسلى ھەققى ئۈچۈن ئانا ئاتىدىن ھەقلىقتۇر.

ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن ياكى تاشلىۋىتىپ كېتىپ قالغان بۇۋاقنى ئانىسىنىڭ ئانىسى بېقىشقا ھەقلىقتۇر. ئەگەر ئانىسىنىڭ ئانىسىمۇ بولمىسا ياكى ئۇ، باقمىسا، ئۆز ئانىسى باقىدۇ. ئۇمۇ بولمىسا، ئانىسىنىڭ ھەمىشەلىرى باقىدۇ. ئۇلارمۇ باقمىسا ئاتىسىنىڭ ھەمىشەلىرى باقىدۇ.

بالمالارنى يەسلى يېشىدا تەربىيەلەشكە ھەقلىق بولۇشنىڭ شەرتلىرى

بالمالارنى يەسلى يېشىدا تەربىيەلەشكە ھەقلىق بولۇشنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. بالىنى باققۇچى ئايالنىڭ ئاقىل، بالغ ۋە مۇسۇلمان بولۇشى،
2. بالىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا كۈچى يېتىدىغان، ياشراق، تىنى ساق ئايال بولۇشى. ئۆزى ياشىنىپ قالغان ياكى كېسەلچان ياكى سىرتتا ئىشلەيدىغان ئايال بالىنى بېقىش مەسئۇلىيىتىدىن چىقالمايدۇ.
3. ئەخلاقىي، دىنىي جەھەتتىن ئىشەنچلىك بولۇشى. ئەگەر ئەكسىچە بولسا، بالىنى بۇزۇپ قويدۇ.

ئاياللارنىڭ ھەق-ھوقۇقلىرى

ئاياللارنىڭ بىلىم ئېلىشنىڭ زۆرۈرلىكى

ئىسلام دىنى ئۆگىنىشكە چاقىرىغان ئىلىملەر، ئەر - ئايال ھەر ئىككى جىنسىغا ئورتاق تۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىلىم ئۆگىنىش ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرزدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىستىكى بۇيرۇق ئەر - ئايال ھەر ئىككى جىنسىغا ئوخشاش قارىتىلغان. ئىسلام تارىخىدا، ئاياللار ئىلىم - پەن ئۆگىنىش ھوقۇقىدىن ھېچ ۋاقىت چەكلەنگەن ئەمەس. لېكىن ئىسلام دىنىنىڭ دۈشمەنلىرى بۇ دىننى كەمسىتىپ، كىشىلەرنىڭ رايىنى ئۇنىڭدىن قايتۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا تۈرلۈك تۆھمەتلەرنى توقۇپ كەلدى. «ئىسلام دىنى ئاياللارنى كەمسىتىدۇ»، «ئۇلارنى ئىلىم ئۆگىنىشتىن مەھرۇم قىلىدۇ» دەيدىغان ئاساسسىز دەۋالارمۇ بۇ تۆھمەتلەرنىڭ بىرىدۇر. ئىسلام دىنىنى ياخشى چۈشەنمىگەن بەزى كىشىلەر مۇبۇنداق يالغان دەۋالارغا ئىشىنىپ قالماقتا. بۇنىڭ سەۋەبى بىزنىڭ ئۆز دىنىمىزنىڭ ھەقىقىتىنى ۋە ماھىيىتىنى بىلىمگەنلىكىمىزدىن باشقا نەرسە ئەمەس.

بىر كۈنى ساھابىلارنىڭ ئاياللىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، - يا رەسۇلەللاھ، ئەرلەر سىزنىڭ دەرىسىڭىزگە ھازىر بولۇپ دىنىي مەسىلىلەرنى ئۆگىنىدۇ، بىزلىرىگىمۇ ئايرىم بىر كۈننى بەلگىلەپ بەرسىڭىز، شۇ كۈندە ئاللاھ سىزگە بىلدۈرگەنلەرنى بىزلىرىگە ئۆگەتسىڭىز، - دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى: «پالانى كۈنى، پالانى يەردە توپلىشىڭلار» دەپ بۇيرۇپ، شۇ بەلگىلەنگەن كۈنلەردە ئاياللارغا مەخسۇس تەلىم بەرگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللارغا ئىلىم ئۆگەتتىشى تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئۈچ خىل كىشىگە قىلغان ئەمەلدىن ئارتۇق ئىككى ھەسسە ساۋاپ بېرىلىدۇ: بىرى، ئۆزى ئەھلى كىتابتىن بولۇپ، ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرگە ۋە ئىسلام دىنىنىڭ پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى؛ ئىككىنچىسى، ئۆز خوجايىنىنىڭ ۋە ئاللاھنىڭ ھەقىقىتىنى ئادا قىلغان قۇل؛ ئۈچىنچىسى، قول ئاستىدىكى چۆرىسىنى ياخشى تەربىيەلەپ، ئىلىم ئۆگەتتىپ، ئاندىن ئازات قىلىۋېتىپ، كېيىن، ئۇنى نىكاھ بىلەن ئالغان كىشى».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ساھابىلارنىڭ ئاياللىرى ياخشى ئۆلگە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ساھابىلارنىڭ ئاياللىرى ئىچىدىن قۇرئاننى، كۆپلىگەن ھەدىسلەرنى يادلىغان، شېئىر، نەسىر ۋە تارىخلارنى يازدىغان ئاياللار كۆپ بولۇپ، ھەتتا مەشھۇر ساھابىلار ۋە بۈيۈك ئالىملار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىۋاسىتە سوراپ ئۆگەنەلمىگەن ئائىلە بىلىملىرىنى، ئاياللارغا قىلىنىدىغان مۇئامىلىلەرنىڭ قائىدىلىرىنى، ئاياللارغا مەخسۇس بولغان ئايلىق ئادەت، قۇرساق كۆتىرىش، تۇغۇت ۋە بالا ئېمىتىش قاتارلىق مەسىلىلەرنىڭ ھۆكۈملىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىدىن سوراپ ئۆگەنگەن. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن 1210 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئۇ، ئۆزى ئايەت ۋە ھەدىسلەردىن ھۆكۈملەرنى چىقىرايىتىتى، ئۆزىدىن ياشتا چوپ بولغان كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ سوئاللىرىغا قانائەتلىك جاۋابلىرىنى بېرىپ، ئۇلارنى دىنىي مەسىلىلەردىن خەۋەردار قىلاتتى. ھەپسە رەزىيەللاھۇ ئەنھا يېزىش - ئوقۇشتا ماھىر بولغاننىڭ سىرتىدا، ئۇستا خەتتات ئىدى. كۆپلىگەن ئالىملار ۋە مەزھەب پىشىۋالىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، ئاياللارغا مۇناسىۋەتلىك بولغان مەسىلىلەرنى ۋە نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەرنى شۇ ئاياللاردىن ئاڭلاپ ئۆگەنگەن. تارىختا ئېيتىلىشىچە 700 دىن ئارتۇق ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغان. ئۇلاردىن ئالىملار ئۆگەنگەن. مەسىلەن: مەشھۇر ئالىم ئىبنى ئەسكەر ئىراق ۋە سۈرىيە ئەتراپىدا 500 دىن ئارتۇق ئايال كىشىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ئۆگىنىپ رىۋايەت قىلغان. مىسىر، شام، ئىراق، يەمەن، ماراكەش، ھەبەش، ئىسپانىيە قاتارلىق ئىسلام شەھەرلىرىدە، تارىخ، ئەدەبىيات، شېئىر، تەپسىر، ھەدىس قاتارلىق ئىلىملەردە تونۇلغان مەشھۇر ئاياللار كۆپ ئۆتكەن ئىكەن.

بىلىمىزلىك ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ چېكىنىش دەۋرى

مۇسۇلمانلار 16 - ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىن باشلاپ، ھەرخىل قالات پىكىرلەر ۋە خۇراپى

ئېقىملارغا ئەگىشىپ كېتىپ، ئىسلام دىنىنىڭ روھىدىن ئۇزاقلاشقاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئەمەلىيىتى ئىسلامنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ۋە ئىسلامنىڭ بۇرۇنقى پارلاق دەۋرلىرىدە ياشاپ، ھاكىمىيىتىنى ئۈچ قىتىدە سۈردۈرگەن ھەقىقىي مۇسۇلمانلارنىڭ ئەمەلىيىتىگە ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىدىن، ئۇلاردا تەركىبىدۇنيالىق، چەكتىن ئاشقان شۈكۈرۋازلىق، ئىلىم - پەنگە يۈرۈش قىلىشتىنمۇ ئۆز - ئارىسىدىكى كېرەكسىز تالاش - تارتىشلارنى ئەۋزەل كۆرۈش قاتارلىق ئىللەتلەر قانات يايدىغان. شۇڭا بىزدىكى بەزى قالات موللار ئىسلام دىنىنىڭ تەرەققىيپەرۋەر، مەدەنىيەتلىك، پاكىز ۋە ئىلىم - مەرىپەتلىك بولۇشقا چاقىرىدىغان، ھەتتا مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ھەر ساھە ئىلىملىرىنى ئوقۇپ ئۆگىنىشنى ئەڭ ئالدىنقى پەرزلەردىن قىلىپ بېكىتكەن ئىلغار بىر دىن ئىكەنلىكىنى بىلىمگەنلىكتىن، ھەرخىل پەتىۋالارنى ئويدۇرۇپ چىقىرىپ، بۇ دىننى ھاياتلىقتىن ئۇزاقلاشتۇرۇپ كەلدى. مىللىتىمىزنىڭ ئانىلىرى بولغان ئاياللارنى مەسجىدلەردىن ۋە باشقا ئىجابىي ئاممىۋى پائالىيەتلەردىن، دىنىي سورۇنلاردىن چەكلەپ كەلدى. ھەتتا ئاۋامنىڭ ئېتىقادىدا «قىزلار كۆپ ئوقۇسا تەلەپسىز بولۇپ قالىدۇ» دەيدىغان قالات چۈشەنچە شەكىللەنگەن. كىشىلەرگە شۇنداق دەپ پەتىۋا بەرگەنلەر شەيتاننىڭ موللىلىرىدۇر، ئەلۋەتتە. نەتىجىدە، بۇلار ئۆزلىرى بىلىمىزنى قالغاننى ئاز دەپ، ئاياللارنىڭمۇ بىلىمىز، نادان قېلىشىغا سەۋەب بولدى. بۇنىڭ بىلەن، ئاشۇ بىلىمىز ئانىلارنىڭ قولىدىن ئۆسۈپ چىققان نەسىللەر دىنىنىڭ ۋە مىللىي ئەدەپ - ئەخلاقنىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشەنمەيدىغان، ھەدەپ ئۇنى قارىلايدىغان بولۇپ چىقتى. ئاخىرىدا، ئىسلامىي ۋە مىللىي ئەخلاقىمىزدىن نېسىۋە ئالالمىغان بۇ نەسىل ياۋرۇپالىقلارنى ۋە ئىلاھسىزلارنى ئۆزلىرىگە ئۆلگە قىلدى.

ئانىلارنىڭ بىلىملىك بولۇشى ئاتىلارنىڭكىدىن مۇھىم

ئانىلارنىڭ بىلىملىك بولۇشى ئاتىلارنىڭ بىلىملىك بولۇشىدىنمۇ مۇھىمدۇر. چۈنكى ئائىلە بالىلارنىڭ ئىبتىدائىي مەكتىبى بولۇپ، بۇ مەكتەپتە ئاتىنىڭ رولىدىنمۇ ئانىنىڭ رولى ئەلۋەتتە چوڭ. بالىلار كۆپرەك ئانىسى بىلەن بولىدۇ. كۆپ نەرسىلەرنى ئانىسىدىن ئۆگىنىدۇ. بالىلار كېيىن، رەسمى مەكتەپكە بېرىپ، ئائىلىدە قۇبۇل قىلغىنىغا زىت كېلىدىغان، ھەرخىل پىكىرلەرنى قىسمەن قۇبۇل قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئائىلىسىدە دەسلەپ قۇبۇل قىلغان ئەقىدىسى، پىكىرى كۈچلۈك بولىدۇ. ئۇنىڭغا زىت پىكىرلەر ئۇنى ئازدۇرۇپ كېتەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ دەسلەپكى قەلبى ئاق قەرەزگە ئوخشاش ساپ بولىدۇ. مانا بۇلار تەربىيە مۇتەخەسسسلرىنىڭ يەكۈندۇر.

ئاياللارنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى

ئايال كىشىنىڭ ھاياتلىقتىكى ۋەزىپىسىگە نەزەرسالىدىغان بولساق، ئۇنىڭ نەقەدەر ئەھمىيەتلىك ۋە شەرەپلىك بىر ۋەزىپە ئىكەنلىكىنى، ئاياللارنىڭ بۇ ۋەزىپىگە ئەڭ ئويغۇن يارىتىلغانلىقىنى كۆرىمىز. ئىنسان نەسلىنىڭ يەر شارىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ئانىلارغا مۇھتاجدۇر. پىسخولوگىيە، تەربىيە ئالىملىرى ۋە بيولوگىيە مۇتەخەسسسىلىرى ئايال كىشىنىڭ يارىتىلىشىدىن ئانلىققا ھازىرلانغانلىقىنى يەكۈنلەيدۇ. ئايال كىشى ئۆتەيدىغان ئانلىق ۋەزىپىسىنى ئەرلەردىن بىرەرسىمۇ ئۆتتەلمەيدۇ. ھەتتا پۈتۈن ئەرلەر جىنسى بىرلىشىپمۇ بۇ ۋەزىپىنى ئۇرۇنلىيالمىدۇ. ئانىنىڭ بالىلارنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈش ئىشلىرى بىلەن بولۇشى ئانا - بالا ھەر ئىككىلىسى ئۈچۈن چوڭ ئەھمىيەتلىكتۇر. ئانا ھەردائىم ئۆز بالىسىنىڭ يېنىدا بولۇشىنى، ئۇنى ئۆز قولى بىلەن بېقىپ، باغرىغا بېسىشى ئارقىلىق ئانلىقنىڭ ھۇزۇرىدىن بەھرىمەن بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. بىلىم ئانىنىڭ مېھرى - شەپقىتىگە مۇھتاجدۇر. ئۇنىڭ ئۆز ئانىسىنىڭ تەربىيىسى ۋە پەرۋىشى ئاستىدا بولۇشقا، ئانىسىنىڭ تەبىئىي تاتلىق سۈتىدىن ھۇزۇرلىنىشقا بولغان ئېھتىياجى چوڭدۇر. ئانا سۈتىدىن باشقا ھەرتۈرلۈك سۈتلەرنىڭ ھېچ بىرى ئاناسوتىگە تەڭ بولالمىدۇ، ئەمما بالىنىڭ ئۆز ئانىسىنىڭ تەربىيىسىگە ۋە پەرۋىشىگە بولغان ئېھتىياجى ئۇنىڭ ئاق سۈتىگە بولغان ھاجىتىدىن چوڭدۇر، ئەلۋەتتە.

ئانىلارنىڭ يۈرەك پارىسى، ئۇلارنىڭ بۈگۈنى ۋە ئەتىسى، ئۆز ۋۇجۇدىنىڭ بىر پارچىسى بولغان، ئەڭ قىممەتلىك بالىلىرىنى ئۆزلىرى ھەر ۋاقىت باغرىغا باسماي، باشقا بىرسىنىڭ تەربىيە قىلىشىغا تاشلاپ قويۇشى ئەپسۇسلىنارلىق ئىش. ئەلۋەتتە ئاياللار ئۈچۈن ئىشتىن ۋە پۈتۈن دۇنيا بايلىقلىرىدىن ئۇلارنىڭ بالىلىرى قەدىرلىك ۋە ئەۋزەلدۇر. توغرا، ئائىلىنىڭ بەزى قىيىنچىلىقلىرى سەۋەبىدىن بەزى ئاياللار سىرتتا ئىشلەشكە مەجبۇر بولىدۇ. لېكىن، ئانا بولغان ئادەمنىڭ قانداقلا شارائىتتا بولمىسۇن، ئائىلىسىنىڭ يۈكىنى ئۆزى يالغۇز كۆتۈرۈش بۇرچى باردۇر. شۇڭا ئەرلەر جىسمانىي جەھەتتە ئاياللاردىن كۈچلۈك يارىتىلغان. ئائىلە ئېھتىياجلىرىنى ئاتلار جايىدا تولۇقلىسا، ئانىلارمۇ ئۆز ئۆيىدە ئارامدا ئولتۇرۇپ بالىلىرىنى تەربىيەلەش، يېتىشتۈرۈش ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولىدۇ.

ئايال كىشى ۋە ئىشلەش

ئالدى بىلەن شۇنى ئېنىق ئېيتالايمىزكى، ئىسلام شەرىئەت قانۇنىدا ئاياللارنىڭ سىرتتا ئىشلىشى ھازىر دەيدىغان بىرەر چەكلىمە يوق. ئاياللار ئىسلام دىنىنىڭ گۈللەنگەن

شانلىق ئەسىرلىرىدىمۇ ئىشلەشتىن ۋە جەمئىيەتتىكى ۋەزىپىسىدىن مەھرۇم قىلىنغان ئەمەس. ئاياللارنىڭ ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداش يولىدا ئۆزلىرىگە لايىق كېلىدىغان شەرەپلىك ئورۇنلاردا ئىشلىشى جائىزدۇر. شۇنداقتىمۇ، ئەگەر بىز ئايال كىشىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك بولغان ۋەزىپىسىگە ۋە ئۈستىدىكى مەسئۇلىيەتلىرىگە قارايدىغان بولساق، بۇ ۋەزىپىنىڭ ئىنسانىيەت نەسلىنىڭ يەر - يۈزىدە داۋام قىلىشىغا باغلىق بولغان ئالاھىدە ئۇلۇغ، مۇھىم بىر ۋەزىپە ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. بۇ ۋەزىپە قايسى دېگەندە، «ئانلىق» ۋەزىپىسىدۇر. ئايال كىشىنىڭ يارىتىلىش تەبىئىتى، ئۇنىڭ ئانا قارىنىدا تۇرۇلگەن ئاۋۋالقى ۋاقتىدىن باشلاپ ئۇنى بۇ ۋەزىپىگە تەييارلايدۇ. ئانا - بالا ساغلىقى مۇتەخەسسسلرى شۇنداق يەكۈنلەرنى چىقىرىدۇكى، سىپىرم تۇخۇمچىلىرى ئانىنىڭ بەچىداندا ئانىنىڭ سىپىرمى بىلەن بىرلەشكەندىن كېيىن، ئوغۇل - قىز دانچىلىرىنىڭ پەرقلىرى ئايرىلىشقا باشلايدۇ.

دوكتۇر كېسىس كارل مۇنداق دەيدۇ: «ئانىنىڭ سىپىرمى ئانىنىڭ بەچىدانغا تۆكۈلگەن ۋاقتىدىن باشلاپ تۇرۇلمەكچى بولغان بۇۋاقتىڭ جىنىسى تەيىنلىنىدۇ. ئوغۇل بۇۋاقتىڭ تۇخۇمچىلىرى ئاز مىقداردىكى كورومۇسۇم ماددىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن ئوغۇل بۇۋاقتىڭ ئىچ قورۇلۇشلىرى، قىز بۇۋاقتىڭ قورۇلمىسىغا ئوخشمايدۇ» بىز ئايال كىشىنىڭ يارىتىلىشىنىڭ ئەر كىشىگە ئوخشمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاشتا تىببىي ۋە پىسخولوگىيە مۇتەخەسسسلرىنىڭ سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ ئولتۇرۇشقا ئېھتىياجلىق ئەمەسمىز. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ تەركىبلىنىشىدىكى ئۆزگىچىلىكىنىڭ ئۆزى ئۇنىڭ كۈچ - قۇۋۋەت، خاراكتېر ۋە باشقا تەرەپلىرىدە ئەر كىشىگە ئوخشمايدىغانلىقىنىڭ تىپىك مىسالدۇر.

پىسخولوگىيە ۋە تەربىيە مۇتەخەسسسلرى ئانىنىڭ ئۆز بۇۋىقى بىلەن مەشغۇل بولۇشنىڭ ئانا - بالا ھەرىككىسى ئۈچۈن تەبىئىي زۆرۈرىيەت ئېكەنلىكىنى قارار قىلىدۇ. ئانا ئۆز بۇۋىقىنىڭ رىئايىتىگە ئۆزى مەسئۇل بولۇپ، ئۇنىڭ ئېھتىياجلىرىدىن چىقىشى ئارقىلىق ئانىلىقتىن ھۇزۇرلىنىشقا بولغان ھاجىتىنى ھەمىشە ھېس قىلغۇچىدۇر. يەرشارىدا ئۆز بالىسىنى باغرىغا بېسىپ، كېچە كۈندۈز ئۇنىڭ يېنىدا بولۇشنى خالىمايدىغان، ئائىلىنىڭ ئېھتىياجى يۈزىسىدىن بالىسىنى ئۆيىدە تەرك ئېتىپ ياكى باشقىلارنىڭ تەربىيىسىگە تاپشۇرۇپ قويۇپ ئىشقا كەتكىنىگە كۆڭلى بىئارام بولمايدىغان ۋە تۇرمۇشنىڭ تەلۋى مەجبۇر قىلمىسا، ئۆز ئۆيىدە ئولتۇرۇپ بالىسىنى باغرىغا بېسىشنى ئارزۇ قىلمايدىغان ئانا بارمىدۇ؟!

شونىڭدەك، بىلمۇ ئانىسىنىڭ يېنىدا بولۇشقا، ئانىسىنىڭ ئىسسىق قوينىدىن ھۇزۇر -

ھالاۋەت ئېلىشقا تولىمۇ مۇھىتاجدۇر. ئانىلار ئىشەنچ قىلىپ بالىلارنى تاشلاپ قويىدىغان يەسىلەر بالىلارنى باشقا جانلىقلارنى باققاندا، ياخشى باقالمىمۇ، لېكىن ئۇلارنى ئىنسانىي خىسلەتتە، ئىنسانىي ئەخلاققا يېتىشتۈرۈپ چىقىشقا ئەلۋەتتە ئاجىزدۇر.

ئايال كىشىنىڭ ئىشلەش ئۈچۈن ئۆيىدىن سىرتقا چىقىشى ئائىلىسىدىكى مۇھىم ۋەزىپىسىنى ئېھمال قىلغانلىقىدۇر. بۇ بىر تەرەپتىن كېلىدىغان نەسىللەرنىڭ ئەخلاقىي تەربىيىسىگە بولغان تەھدىد بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆز مىللىتىگە، خەلقىگە ۋە ۋەتىنىگە ياخشى ئىجادىيەتلەرنى يارىتالايدىغان، ياراملىق كىشىلەرنىڭ ئىشلەش يوللىرىنى توسقانلىق، نەتىجىدە ئۆز جەمئىيىتىنى ياخشى ئىشلەيدىغان ئەلەردىن مەھرۇم قىلغانلىقتۇر. بۇ ئىشلار ئىسلام دۇنياسىدىكى بىر مۇشكىلاتلا ئەمەس، بەلكى بۇ، ئامېرىكا، ياۋرۇپا ئەللىرىدىكى ئىجتىمائىي ئىشلار مۇتەخەسسسلەرنىڭ پىكىرلىرىنى ئاۋارە قىلىپ كېلىۋاتقان مەسىلىلەرنىڭ بىرىدۇر.

ئامېرىكىلىق ئىجتىمائىي ئىشلار مۇتەخەسسسى پروفېسسور دوكتور ئېدالىن خانىم مۇنداق دەپ يازىدۇ: «تەجرىبىلەر ئانىنىڭ ئۆز ئۆيىدە بولۇشنىڭ نەقەدەر مۇھىم ئىكەنلىكىنى ۋە بالىلارنىڭ تەربىيە ئىشلىرىغا ئۆزلىرى ئىگە بولۇشنىڭ نەقەدەر كېرەكلىك بولغان زۆرۈرىيەت ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. ھازىرقى زامان نەسىللىرىدىكى ئەخلاق سەۋىيىسى بىلەن ئۆتمۈشتىكى نەسىللەرنىڭ ئەخلاق سەۋىيىسى ئوتتۇرىسىدىكى پەرق ناھايىتى چوڭدۇر. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئانىلار سىرتتىكى ئىشلىرىنى قوغلاپ يۈرۈپ، ئۆيلىرىنى تاشلاپ قويۇش ئارقىلىق ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ تەربىيىسىنى تەرك ئەتتى ۋە ئۇنىڭغا لايىق بولمىغان بىرسىگە تەربىيە ئىشنى تاپشۇردى»

مانابۇ، ئامېرىكا جەمئىيىتىدىكى مۇسۇلمان بولمىغان بىر ئايال مۇتەخەسسسىنىڭ يەكۈنى. بىز مۇسۇلمانلار ئەلۋەتتە، بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئويلىنىپ كۆرۈشمىز كېرەك. بىزنىڭ دىنىمىز، ئانىلارنىڭ بالىلارنى باشقىلارغا تاپشۇرۇپ قويۇپ، ئۆز قولى بىلەن باقماسلىقىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى 14 ئەسىر بۇرۇن ئېلان قىلغان بولسا، ئەمدىلىكتە تەجرىبىلەر ۋە ئاچچىق ساۋاقلارنى كۆرگەندىن كىيىن، كىشىلەر بۇ ئىشنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى قايتا ئىسپاتلىماقتا. ئۆزى باقماي باشقىلارنىڭ تەربىيىسىگە تاپشۇرۇپ قويۇپ چوڭ قىلغان بالىنىڭ ئەخلاقىي جەھەتتىن يېتەرسىز بولۇپ چىقىشىنىڭ سىرتىدا، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا بولغان كۆيۈمچانلىقىنىڭ ۋە ھۆرمىتىنىڭ ئاجىز بولىدىغانلىقىمۇ ھەممىگە مەلۇم.

بالىلار يۈرەك پارىمىز، جېنىمىز ۋە ھاياتلىقتىكى ھەرنەرسىمىزدۇر. سىرتتىكى ئىشلار، ئابروي - شوھرەتلەر يۈرەك پارىمىز، بۈگۈنىمىز ۋە ئەتىمىز بولغان شۇ پەرزەنتلىرىمىزدىن

ئەزىز ئەمەس، ئەلۋەتتە. توغرا، باققۇچىسى يوق، تۇل ۋە چارسىزلىقتىن سىرتقا چىقىپ ئىشلەشكە مەجبۇر بولۇۋاتقان ئانىلارمۇ جەمئىيەتتە ئاز ئەمەس. ئۇلار ئىشلەشكە ھەقىقەتەن مەجبۇر بولۇپ قالغانلاردۇر. ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى ئوڭاي قىلسۇن. ئۇلاردىن باشقا ئىشلىمىسىمۇ بولىدىغان ۋە ئېرىنىڭ كىرىمى بىلەن كۇپايە قىلىسىمۇ تۇرمۇشنى نورمال ھالدا ئېلىپ كېتەلەيدىغان ئانىلار ئەقىللىرىنى ئىشلىتىپ، پەرزەنت قەدرىنى ۋە ئۆز ۋەزىپىسىنى تونۇيدىغان بولسا، ھازىرقى زامان يېڭى نەسىللىرىنىڭ تەربىيىسىدە ئالاھىدە ئىجتىمائىي يېڭىلىقلار بۇلار ئىدى. بۇلارنىڭ مۇكاپاتى مۇشۇ دۇنيادىلا شۇ ئانىلارغا قايتقان بۇلار ئىدى. ئاتا - ئانىلار بالىلارنىڭ دەسلەپكى مۇئەللىملىرى. ئائىلىدىكى تۇنجى تەربىيە ناھايىتى مۇھىمدۇر. تەربىيىسى ياخشى بولغان بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىسىغا ئېلىپ كېلىدىغان ياخشىلىقلىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھېسابسىزدۇر.

شۇنىمۇ ئەسكەرتىش كېرەككى، كۆپىنچە ئەرەب مەملىكەتلىرىدىكى ئاياللارغا قارىتىلغان بەزى ئۆرپ-ئادەتلەرنىڭ ئىسلام دىنى بىلەن مۇناسىۋىتى يوق.

ئەر - ئايال ئارىسىنى ئىسلاھ قىلىش ئۇسۇلى

ئايال كىشى ئۆز ئەركىنلىكى ۋە ئىختىيارى بىلەن ھېچبىر زورلۇقسىز ھالدا، ئەر كىشىنىڭ زىممىسىغا ئۆتكەن ئېكەن، ئۇ ئېرىگە تېگىشلىك بولغان ھەقلەرنى ئادا قىلىشى ۋە ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان پۈتۈن ئىشلاردا ئۇنىڭ توغرا پىكىرىگە ھۆرمەت قىلىشى كېرەك. ئېرىنىڭ ھەقلىرىنى تونۇغان، دىيانەتلىك ئايال كىشى ئۇنىڭغا ھېچ ۋاقىت زىيانكەشلىك قىلمايدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئائىلە تېخىمۇ گۈللىنىدۇ. ھەر ئىككىسى بىر - بىرىدىن رازى بولغان ھالدا ھايات سۈرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەۋەر بەرگەندەك، ئاياللار يارىتىلىشىدىن ئەقلىي جەھەتتە چەكلىك ۋە ھېسسىياتىنى باشقۇرۇشتا ئاجىز بولغاچقا، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى، گاھىدا ئۆستىدىكى ئېرىگە ئائىت ھەق - ھوقۇقلارنى تونۇمايدىغان، تونۇغاندىمۇ پەرۋا قىلمايدىغان كەيپىياتلاردا بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق ئاياللارنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەپ تەلىم بېرىدۇ: ﴿ياخشى ئاياللار ئىتائەت قىلغۇچىلاردۇر. ئەللىرى يېنىدا بولمىغان چاغلاردىمۇ، ئاللاھنىڭ پاناھىدا ئەللىرىنىڭ ھەقلىرىنى ساقلىغۇچىلاردۇر. سىلەر باشتۇڭلۇق قىلىشىلىرىدىن قورقىدىغان ئاياللارغا نەسىھەت قىلىڭلار. (بۇ ئۆنۈم بەرمىسە) بىر تۆشەكتە بىللە ياتماڭلار. (بۇمۇ ئۆنۈم بەرمىسە) ئۇلارنى ئەدەپلەش مەقسىتىدە ئاستىراق، يۇمشاق ئورۇڭلار. ئەگەر سىلەرگە ئىتائەت قىلسا، ئۇلارنى بوزەك قىلىش خىيالىدا بولماڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەردىن

ئۈستۈندۈر، بۈيۈكتۈر (ئاللاھ ئاياللارغا زۇلۇم قىلغاننى جازالايىدۇ.) ﴿نېسا سۈرىسى 34 - ئايەت﴾

بۇ ئايەتتىكى قورقۇشتىن مەقسەت، بۇ ئايالنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۆزىگە ۋە ئائىلىسىگە زىيان - زەخمەت كېلىشىدىن قورقۇشى دېمەكتۇر. ئاللاھ بۇ ئايەتتە، سۆزگە كىرمەيدىغان خوتۇننى ئۈچ خىل ئۇسۇل بىلەن ئىسلاھ قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. ئاۋۋال نەسىھەت قىلىش، بۇ ئۆنۈم بەرمىگەندە، ئىككىنچى ئۇسۇل بويىچە، ۋاقىتلىق بىر تۆشەكتە بىرگە بولماسلىق، بۈمۈ ئۆنۈم بەرمىگەندە، ئۈچىنچى ئۇسۇل بويىچە، يېنىك ئۇرۇش. بۇلارنىڭ بايانى تۆۋەندىكىچە:

نەسىھەت قىلىش

ئېرىنىڭ ياخشى پىكىرىگە مۇخالىپەتچىلىك قىلغان ۋە ئۈستىدىكى ئۇنىڭ ھوقۇقىنى تونۇمىغان ئايال كىشىنى تەربىيەلەشتە، ئۇنىڭغا چىرايلىقچە نەسىھەت قىلىش، قارشىلىق كۆرسىتىشنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ يامانلىقىنى ۋە مۇنداق قىلىشنىڭ خاتالىقىنى چۈشەندۈرۈش، تارىخلاردىكى ياخشى، ئۆلگىلىك ئاياللارنىڭ ئىش - ئىزلىرىنى سۆزلەپ بېرىش ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «قانداقلا ئايال كىشى ئېرىنىڭ يۈزىگە چىرايىنى تۈرتىدىكەن، ئۇ قىيامەت كۈنىدە چىرايى تۈرتۈلگەن ھالدا قوپىدۇ» دېگەن ھەدىسىنى يادلىنىدۇرۇش قاتارلىق ۋاسىتىلەرنى قوللىنىش كېرەك. بۇ ۋەز - نەسىھەتلەر ئۇنىڭغا تەسىر قىلىپ، ئۇ ياخشىلىققا قايتسا، ئىشنىڭ ھەل بولغىنى شۇ. ئەگەر ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ بويۇنتاۋلىقىدا داۋام قىلىۋەرسە، ئىككىنچى ئۇسۇل بىلەن ئىش كۆرۈشكە توغرا كېلىدۇ.

بىر تۆشەكتە ياتماسلىق

سۆزگە كىرمىگەن ئايال كىشىنى بىر تۆشەكتە بىرگە ياتماستىن، ۋاقىتلىق، يوتقاندىن قوغلاش ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى جازادۇر. چۈنكى ئايال كىشى يېمەك - ئىچمەككە، كىيىم - كېچەككە ھاجەت بولغانلىقتىن ياتلىق بولمايدۇ. كۆپلىگەن ئاياللار ئۆزلىرى شۇنچىلىك باياشات تۇرمۇشتا تۇرۇپ، پېقىر، يوقسۇل ۋە ئۆزىدىن بىر دەرىجە تۆۋەن تۇرىدىغان كىشىلەرگە ياتلىق بولۇشقا رازى بولىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرى ياقىنۇرغان جورىسى بىلەن كېچە - كۈندۈز بىللە بولۇپ، ئە - ئاياللىقنىڭ سائادەتلىرىدىن ئورتاق ھۇزۇرلىنىشنى ئارزۇ قىلىپ شۇنداق قىلىدۇ. ئۇلارنى ۋاقىتلىق يالغۇز يېتىشىغا مەجبۇر قىلىش، ئۇلار ئۈچۈن شۇنچىلىك ئېغىر كېلىدۇكى، تۈنلىرى ئۇزۇن، ياتقان جايلىرى قاتتىق، كۆزلىرى ئۇيقۇسىز ئاتىدۇ. ئەمما ئايال كىشى بىلەن بىر تۆشەكتە بولمايمەن دەپ، ئۇنى ئاتا - ئانىسىنىڭ يېنىغا ئەۋەتىپ قويۇشقا بولمايدۇ. چۈنكى، مۇنداق قىلىش جازالىغانلىق ھېسابلىنمايدۇ.

بەلكى ئۇنى ئۆز ئۆيىدە تورغۇزۇشى شەرتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «ئايال كىشىنى تۆشەكتىن قوغلاش (يەنى ۋاقىتلىق بىرگە يېتىشتىن مەھرۇم قىلىش) ئۆز ئۆيىدە بولىدۇ» دېگەن. (نەيلۇل ئەۋتار 6 - توم 364 - بەت)

ئايال كىشى ئېرىنىڭ تۆشەكتىن مەھرۇم بولغان مۇددەت ئىچىدە، ئەگەر ئۇ ئۆز ئېرىنى ياخشى كۆرىدىغان ئايال بولسا، چۇقۇم ئەقلىگە كېلىدۇ. ئەگەر بو ئۇسۇلمۇ ئۆنۈم بەرمىسە، ئۈچىنچى ئۇسۇلنى قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

يېنىك تۇرۇش

يۇقىرىقى ئىككى خىل ئۇسۇل بىلەنمۇ تۈزەلمىگەن ئايال كىشى بۇ باشتۇڭلۇقنى قەستەن ھالدا، ئېرىنى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ياشاشتىن زىرىكتۈرۈش ياكى ۋازكېچىشكە زورلاش ئۈچۈن قىلغان بولىدۇ. ئەگەر ئايال كىشى راستىنلا ئېرىدىن ئايرىلىش مەقسىتى بىلەن ئۇنىڭغا شۇنچىلىك بويۇنتاۋلىق قىلغان بولسا، بۇلارنىڭ چىرايلىقچە ئايرىلىپ كەتكىنى ياخشى.

ئەمما ئايال كىشى ئېرىدىن ئايرىلىش نىيىتى بىلەن ئەمەس، بەلكى دۈشمەنلەرنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ كەتكەنلىكى ياكى ئېرىنى خاتا چۈشىنىپ يۈرگەنلىكىدىن شۇنداق قىلغان بولسا، ئېرىنىڭ ئاۋۋال ئۇنىڭغا ئەھۋالنى چىرايلىقچە چۈشەندۈرۈشى كېرەك. ئەھۋالنى چۈشەنگەندىن كېيىنمۇ يەنە ئۆزگەرمىگەن ئايالنى ئېرىنىڭ يۈمشاق، يېنىك تۇرۇش بىلەن ئەدەپلەش ھوقۇقى باردۇر. ئايال كىشىنى تۇرۇشتىن مەقسەت، ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئېلىش ياكى ئۇنىڭدىن ئاچچىقنى چىقىرىۋېلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى تۇرۇش بىلەن ئۇنىڭ تەكەببۇرلىقىنى، ھاكاۋۇرلۇقىنى يەرگە تۇرۇش ئارقىلىق ئۆزىنى تونۇتۇۋ قويۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئاياللارنى تۇرۇش يۇقىرىقى ئىككى باسقۇچلۇق نەسىھەت بىلەن ئىبەرەت كارغا كەلمىگەندە، ئاخىرقى چارە بولۇپ قوللىنىلىدىغان بىر ئۇسۇلدۇر.

ئاياللىرىنى تۇرىدىغانلار ياخشى ئادەملەر ئەمەس

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇقىرىقى باسقۇچلار سىرتىدا، ئاياللارنى تۇرۇشتىن توسقان. چۈنكى ھەدەپ ئاياللىرىنى تۇرۇش ئەخلاقلىق كىشىلەرنىڭ ئىشى ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ئاياللارنى تۇرىدىغان كىشىلەر ياخشى كىشىلەر ئەمەستۇر» دېگەن. (ئىبنى ماجە ۋە نەسائى رىۋايىتى).

يەنە بىر ھەدىستە: «ئۇلار بىلەن كېچىسى بىرگە بولۇپ، كۈندۈزى تۇرامسىلەر؟! دېيىش ئارقىلىق ھەدەپ ئاياللىرىنى تۇرىدىغان قوپال ئادەملەرنىڭ بۇ قىلىقىنى

ئېيىلغان.

تارىخلاردا ياكى ھەدىسىلەردە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياكى ساھابىلىرىنىڭ ئاياللىرىنى ئۇرغانلىقى توغرىسىدا بىرەر مۇرۇر ئاھىت يۇق. بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دىگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر خادىمىنى ياكى بىرەر ئايالنى ئۇرغان ئەمەس، پەقەت ئۇ، ئاللاھنىڭ دىنىغا مۇخالىپەتچىلىك قىلغانلاردىن ئاللاھ ئۈچۈن ئىنتىقام ئالغان»

ئاياللىرىنى ھەدەپ ئۇرىدىغانلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى سۇيىستېمال قىلغۇچى ئەبگالاردۇر. ئاياللار جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىز ۋە نازۇك بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى ئاسراش ۋە ئىمكان قەدەر ئۇرمانلىق كېرەك. ھەدەپ ئاياللىرىنى ئۇرىدىغان بۇ ئەبگا ئەرلەر ئادەتتە ئۆزلىرىگە ئوخشاش جىسمانىي كۈچكە ئىگە ئەرلەرنى بۇنداق ئۇرمايدۇ، ھەتتا ئۇلار بىلەن جېدەللىشىشتىن قورقىدۇ. ئۆزلىرىدىن كۈچلۈكرەك بىرى بىلەن جېدەللەشكەندە قويدەك مۇلايىم بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئۆزلىرىگە تاقابىل تۇرمايدىغان چارىسىز ئاياللىرىنى بۇزەك ئەتكەندەك، باشقىلارنى بۇزەك ئېتەلمەيدۇ ۋە ئۇرمايدۇ - دە، شۇڭا ئاجىزلارنى بۇزەك ئېتىدۇ، كۈچلۈكلەردىن قورقىدۇ. مۇنداقلا كۈچىنى كۈچلۈكلەرگە كۆرسىتىشى كېرەك.

ئاياللىرىنى تاياق بىلەنلا باشقۇرۇشقا ئادەتلىنىپ قالغانلار دىيانىتى ئاجىز، ئەخلاقى ناچار، كاللىسى ئۆتمۈش زامانلارنىڭ ئەقلىتىدىكى قالاتق ئادەملەردۇر. ئۆزىنىڭ كۈچىگە ئىشىنىپ ئاياللىرىنى خالىغانچە ئۇرىدىغانلار بۇقلىمىشلىرىنىڭ جازاسىنى ئاۋال مۇشۇ دۇنيادا، ئاندىن ئاخىرەتتە چوقۇم كۆرىدۇ. چۈنكى، ئاللاھ ھەرقانداق گۇناھلارنى ئەپۇ قىلىمۇ، كىشىلەرگە زورلۇق قىلغاننىڭ گۇناھىنى ھەرگىز كەچۈرمەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭ جازاسىنى ھامان كۆرسىتىدۇ.

براۋنىڭ بىلىم - سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى، يۈز - ئابرويىنىڭ چوڭلىقى، مەنسەبىنىڭ كاتتىلىقى ئۇنىڭ ياخشى ئادەم ئىكەنلىكى ۋە ئەخلاقىنىڭ ئېسىللىكى ئۈچۈن ئۆلچەم بولمايدۇ. بەلكى ئەخلاق باشقا نەرسە، بۇلار باشقا نەرسىلەردۇر. شەيتان ئالىم ئىدى، پىرئەۋن چوڭ مەنسەپلىك ۋە يەرشارىدا ئەڭ ئابرويلىق يېگانە پادىشا ئىدى، لېكىن ئاللاھ بۇلارنى خەلقى ئالەم ئۈچۈن ئىبرەتلىك ھالدا جازالىدى. ئەمدىلىكتە بۇ ئىككىسى بارلىق ساماۋىي دىنلاردا لەنەتكەردى بولۇپ، ئىنسانلارنىڭ تىللىرىدا قىيامەتكە قەدەر سۆكۈلۈشكە مەھكۇم بولدى.

ئىمان ئەخلاقىنىڭ جورىسىدۇر. ئەخلاقىنىڭ ئېسىللىكى ئىماننىڭ كامىللىقىدىن

دېرەك بېرىدۇ. شۇڭا پەيغەبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىمانى ئەڭ كامىل كىشى ئەڭ ئەخلاقلىق بولغان كىشىدۇر» دەپ كۆرسەتكەن.

بىراۋنىڭ ياخشى - يامانلىقى ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلىرىگە قىلىدىغان مۇئامىلىسىگە قاراپ ئۆلچۈنىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار ئۆز ئائىلىسىگە ياخشى مۇئامىلە قىلىدىغانلىرىڭلاردۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

ئاياللارنى ئۇرۇش سەلبىي نەجىگە سەۋەب بولىدۇ

بەزىبىر ئاياللارنى ھەمىشە تاياققا ئادەتلەندۈرۈپ قويسا، ئۇلار تايقتىن ئازاپلىنىش ئەمەس، بەلكى ھۇزۇرلىنىدىغان ۋە ئۇلار ئۈچۈن تاياقنىڭمۇ ئۆنۈمى بولمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. بەزىبىر ئاياللار ئەزەبلىرىدىن تاياق يېگەنلىكىدىن پەخىرلىنىدۇ ۋە ئۇرۇش ئەزەبلىكىنىڭ نىشانىسى، دەپ بىلىدۇ. بۇنداقلا نادر ئاياللاردۇر.

شۇڭا دەيمىزكى، تاياق بىلەنلا ئىش ھەل بولمايدۇ. بەلكى - بىز باشتا دېگەندەك - يۇقىرىقى ئىككى خىل ئۇسۇل ئۆنۈم بەرمىگەندە، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىگە ئەمەس، بەلكى بەدەنلىرىنىڭ نازۇك بولمىغان جايلىرىغا؛ تاياق بىلەن ئەمەس، بەلكى قول بىلەن يۇمشاق ئۇرۇش ئەڭ ئاخىرقى ئۆزگەرتىش چارىسىدۇر.

شونىمۇ بىلىش كېرەككى، ئاياللار قانچىلىك چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەن تەقدىردىمۇ، ئۇلارنى قاتتىق ئۇرۇش ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئېغىر جىنايەتتۇر.

ئاياللارنىڭ كىيىنىش ئۆلچىمى

ئاياللارنىڭ رومال ئارتىشى (ھىجاب)

مۇسۇلمان ئاياللىرىنىڭ باشلىرىغا رومال ئارتىپ چاچلىرىنى، بوپۇنلىرىدىكى ۋە قۇلاقلىرىدىكى زىننەتلىرىنى يېپىپ يۈرۈشى ئىسلامىيەتنىڭ شۇئارى، تەقۋالىقنىڭ كىيىمى، ئالىيجانابلىقنىڭ بەلگىسى، ھۆرمەت - ئىززەتنىڭ نىشانىسى ۋە ئەخلاقنىڭ دەلىلىدۇر. ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان رومال ئارتىش مۇسۇلمان ئاياللىرىنى ھەرتۈرلۈك ئازارلاردىن، پەسكەشلىكلەردىن قوغدىغاندەك، خۇسۇسەن، مۇسۇلمان قىزلىرىنىڭ ھايى، نومۇس ۋە ئىپپەت ئىچىدە تېخىمۇ قەدىر - قىممەتلىك ھەم كۆركەملىك بولۇشىنى تەمىن ئېتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلارنى يامان ئاقىۋەتلەردىن ساقلاپ قالىدۇ.

رومال ئاياللارنى ھۆرمەتلىك، ئېتىبارلىق، ئېسىل مەرتىۋىلەرگە كۆتۈرۈشنىڭ بىر ۋاسىتىسىدۇر. ئىسلام دىنى ئاياللارغا رومال ئارتىشنى پەرز قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇلارغا

قارىغۇلارچە دورامچىلىق قىلىشتىن توسىدىغان ئىلمىي ۋە مەدەنىي بىر دىننى ئۆگەتتى. ئاللاھقا ئىتائەت قىلىدىغان، ئىنسانىيەتكە پايدىلىق بولغان پەزىلەتلىك بىر جەمئىيەتنى تەسىس قىلىش ئۈچۈن، ئاياللارنىڭ تۆھپىلىرى ئاز بولمايدۇ. چۈنكى ئاياللار جەمئىيەتتىكىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئانىلىرى. بالىلار ئانىلارنىڭ تەربىيىسىنى ئەڭ ئاۋۋال قوبۇل قىلغۇچىلاردۇر.

ئاللاھ ئاياللارنىڭ رومال ئارتىشىنى ھىجرىيىنىڭ 5 - يىلى پەرز قىلىپ بويۇرغان. قۇرئاننىڭ كۆپ ئايەتلىرى بۇ ھۆكۈمنى تەكىتلىمەكتە: «مۆمىن ئاياللارغا ئېتىقنىكى، نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن، كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسىمدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن. لىچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن.» (نۇر سۈرىسى 31 - ئايەت).

بۇ ئايەتلەرنىڭ چۈشىنىش ئارقىلىق مۇسۇلمان ئاياللار بىلەن جاھىلىيەت (ئىسلامىيەتتىن بۇرۇنقى دەۋر) ئاياللىرىنىڭ پەرقى ئېنىق ئوتتۇرىغا چىقتى. رومال ئارتقان ئاياللارنىڭ دىندار، تەقۋا ۋە پەزىلەتلەرگە ئۆلگە ئاياللار بولغانلىقى ھەممىگە ئايان بولدى. رومال ئارتىشىنىڭ پەرز بولۇشى مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئىبادەت، ئەخلاق، مۇئامىلە ۋە باشقا پۈتۈن پائالىيەتلىرىدە ئالاھىدە يېڭى تەسىرلەرنى كۆرسەتتى. پۈتۈن مۇسۇلمانلار بۇ ئايەتلەردىن رومال ئارتىشىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئۆگىنىپ، ئۆزلىرىنىڭ خوتۇن - قىزلىرىغا رومال ئارتىشىنى تەۋسىيە قىلىپ كەلدى. ئۇمۇمە سەلىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھنىڭ ئاياللارغا رومال ئارتىشىنىڭ پەرزلىكىنى ئېلان قىلغان ئايىتى چۈشكەندىن كېيىن، مۇسۇلمان ئاياللار باشلىرىغا رومال ئارتىپ ئاللاھنىڭ ئەمرىنى جان دىل بىلەن بەجا كەلتۈردى»

بۇرۇنقى مۇسۇلمانلار ئەنە شۇنداق قىلاتتى. ئۇلار قانداقلا بىر ماۋزۇدا ئايەت چۈشۈپ ھۆكۈم بۇيرۇلسا، ئۇنى ھېچ كېچىكتۈرمەستىن، ھاياجان بىلەن ئۇرۇنلايتتى. ئاللاھنىڭ بۇيرغانلىرىنى خۇددى، ئۇرۇش مەيدانىدىكى جەڭچىلەرنىڭ قوماندانىنىڭ بۇيرۇقىنى تاپشۇرۇپلىپ ئۇنى دەرھال ئىجرا قىلغىنىدەك، ۋاقتىدا ئۇرۇنلايتتى. چۈنكى ھەقىقىي مۇسۇلمانچىلىق شۇنى تەقەززا قىلىدۇ. ئىسلام دىنى رومال ئارتىش ئەمرىنى بويۇش ئارقىلىق ئىنسانلارنى ھايۋانى گۈزەللىكلەردىن ھۆرمەتلىك ئىنسانىي گۈزەللىككە كۆتۈردى. چۈنكى ئوچۇقلىقتىكى گۈزەللىكلەر ھايۋانى گۈزەللىك بولۇپ، ئۇنىڭغا ئەخلاقىتىن نېپىسۋىسى بولمىغان بەزى ئىنسانلار ھايۋانى ھەۋسىسى ۋە ئىشتىھاسى بىلەن قارايدۇ. ئۇنىڭغا قاراپ ھۇزۇرلىنىدۇ. ھەتتا خىيالدا، ئۇنى يالنىڭاچلاپ، ئۇنىڭ ھەرتەرىپىگە بېقىشتىن ھۇزۇر ئالىدۇ. ئەمما پەردە ئىچىدىكى گۈزەللىك بولسا، پاك، تازا،

قىممەتلىك ۋە ئېتىبارلىق گۈزەللىك بولۇپ، ئىنسانىي روھقا ئىگە بولغان ھەرقانداق كىشى ھېسسىياتىدا، پىكىر - خىيالدا ئۇنى ئەڭ گۈزەل دەپ بىلىدۇ، ئۇنىڭغا ھۆرمەت قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن ھايا قىلىدۇ. چۈنكى، گۆھەرنى ھەركىم كۆرەلمىگىنى ئۈچۈن، دۇنيادا ئۇ شۇنچىلىك قىممەتلىك ۋە قەدىرلىك سانىلىدۇ.

روماننىڭ ئىسلام شەرىئىتىدىكى ئۆلچىمى

روماننىڭ ئۆلچىمى - ئۇنىڭ چاچنى، ئىككى قۇلاق بىلەن بويۇننى زىننەت بويۇملىرى بىلەن قوشۇپ يۈرگەپ تۇرىدىغان كەڭرەك، ئېسىل بولغان ياغلىقتىن ئىبارەتتۇر.

ئاياللارنىڭ يۈزىنى يۈرگىشى شەرت ئەمەس. شۇنىڭدەك، يۈزىگە نىقاپ ياكى چۈمبەل كىيىۋېلىشىمۇ ھاجەت يوق. چۈنكى بۇلار ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ئاياللارغا خاس مىللىي ئۆرپ - ئادەتتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھتىن ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتنىڭ ئاساسلىق مەنبئى بولغان قۇرئاندا، ئاللاھ مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ يۈرگىنىشىنىڭ قانۇنلۇق سىستېمىسىنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاياللار﴾ كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن. لىچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن﴾. تەپسىر شۇناس ئالىملارنىڭ پېشىۋاسى بولغان ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە، ئاياللارنىڭ «كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمى» دىن مەقسەت: ئۇلارنىڭ يۈزى ۋە ئىككى قولى دېمەكتۇر، دەيدۇ. فېقھ شۇناس ئالىملار بۇ مەسىلىدە ئىختىلاپلاشقان: ئىمام ئەزەم بىلەن ئىمام شافىئى ئىبنى ئابباسقا ئەگىشىپ ئاياللارنىڭ يۈزى بىلەن ئىككى قولى ئەۋرەت ئەمەس دەپ قارايدۇ. ئىمام ئەھمەدمۇ بىر رىۋايەتكە كۆرە، يۇقىرىقى ئىككى مەزھەپنىڭ رايىنى كۈچلەندۈرگەن.

تۆۋەندىكى مۇنۇ ھەدىسمۇ ئۇلارنىڭ بۇ قارىشىنى كۈچلەندۈرىدۇ: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، بىر كۈنى ئەسما (ئائىشەنىڭ ھەدىسى) رەسۇلۇللاھنىڭ ئۆيىگە نېپىز كىيىم كىيگەن ھالدا كىرىۋىدى، رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭدىن يۈزىنى ئۆرۈپ تۇرۇپ: «ئى ئەسما! قىزلار بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن يۈزى بىلەن ئىككى قولىدىن باشقا ئەزالىرىنى ئوچۇق قويماسلىقى كېرەك» دېگەن. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئەڭ مۇھىمى، روماننىڭ چاچنى قۇلاق ۋە بويۇننى پۈتۈن زىننەتلىرى بىلەن يېپىپ تۇرىدىغان بولىشىدۇر. ئەگەر رومان بىز سۆيەتلىگەندەك بولماستىن، ئاياللارنىڭ بېشىنىڭ چوققىسىنىلا ياپىدىغان رومان بولسا، ئۇنى بىز ئادەتتىكى ياغلىق دەيمىز. ئۇ، شەرىئەت بەلگىلەپ بەرگەن ئىسلامىي رومان قاتارىغا كىرمەيدۇ.

رومال ئارتىش قالاقلق ئەمەس

بەزى جاھىل كىشىلەر ئىسلام دىنىدىكى رومال ئارتىش مەسىلىسىنى چۈشەنمەستىن، «ئۇنى ئاياللارنىڭ ئەركىنلىكىنى چەكلىگەنلىك، ئېغىر تۈزۈم»، «قەدىمىي ئادەت» دەپ ئېيىلاشقا ئالدىرايدۇ. ئىسلام دۇنياسىدا بۇنداق خاتا چۈشەنچىلەر ۋە تۆھمەتلەر تۈپەيلىدىن قىسمەن پىتنە - پاساتلار يۈز بېرىپ كەلمەكتە. ئەمەلىيەتتە بولسا، ئىسلام دىنى ئاياللارنىڭ قەدىر - قىممىتىنى ۋە ئىززەت - ئابرويىنى كۆتۈرگەن بىرلا دىندۇر.

ئىسلام دىنى كېلىشتىن بۇرۇن ئاياللارنىڭ ھالى خاراپ، قىممىتى يوق، ئۆزلىرى شاقاۋەتتە ئىدى. ھىندىلارنىڭ دىنىدا: ۋابا، ئالۇم، زەھەر، دۇزخ ئايال كىشىدىن ياخشىراق دەپ قەيىت قىلىنىدۇ. فرانسىيىدە مىلادىنىڭ 6 - ئەسىرىدە، فرانسۇز ئالىملىرى ئايال كىشى ئىنسانمۇ؟ ياكى ئىنسان ئەمەسمۇ؟ دېگەن ماۋزۇدا تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ نەتىجىدە، «ئايال كىشىمۇ ئىنسان، بىراق ئۇلار ئەزلەرنىڭ خىزمىتى ئۈچۈنلا يارىتىلغان مەخلۇقلار» دېگەن قارارنى چىقارغان بولسا، ئەنگىلىيە پادىشاھى ھېنرى XII ئاياللارنىڭ مۇقەددەس كىتابلارنى ئوقۇشىنى مەنئى قىلىش، ئۇلارنىڭ ئەزلەرگە ئوخشاش رەسمىي گراژدان ئەمەسلىكى ۋە مال - دۇنياغا ئىگىدارچىلىق قىلالايدىغانلىقى توغرىسىدا رەسمىي قارار چىقارغانىكەن.

ئەمما ئىسلام دىنى دۇنياغا كېلىشى بىلەن ئاياللارنىڭ قەدىرى كۆتىرىلدى. ئۇلارنىڭ ھەق - ھوقۇقلىرىنى ئېتىراپ قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىنسانىيەت نەسلىنىڭ داۋام قىلىشىدىكى ئىككى ئۇنسۇرنىڭ بىرى ۋە ھەرقانداق بىر جەمئىيەتنىڭ ئاساسىدىكى ئىككى چوڭ تەركىبىنىڭ بىرى ئېكەنلىكىنى ئىسلام دىنى بىرىنچى بولۇپ ئېلان قىلدى. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى ئىنسانلار سىلەرنى بىر ئىنساندىن (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن) ياراتقان، شۇ ئىنساندىن (يەنى ئۆز جىنىسىدىن) ئۇنىڭ جۈپىنى (يەنى ھەۋۋانى) ياراتقان ۋە ئۇلاردىن نۇرغۇن ئەر - ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارنىڭلاردىن قۇرۇڭلار.﴾ (نسا سۈرىسى 1 - ئايەت)

ئىسلام دىنىنىڭ مۇسۇلمان ئاياللارغا ئاتا قىلغان ئەڭ كاتتا ھەدىيەلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ كارامىتىنى، ھۆرمەت - ئىززىتىنى، قەدىر - قىممىتىنى ساقلايدىغان، ئاياللىققا لايىق، ئېسىل، كۆركەملىك ئىسلامىي رومالنى پەرز قىلدى. مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ رومال ئارتىشلىرى ھەرگىزمۇ قالاقلقنىڭ بەلگىسى ئەمەس. بەلكى ئەزىزلىقنىڭ، ھۆرمەت ئېتىبارنىڭ نىشانىدۇر. ئىسلامىي رومالنىڭ مەدەنىيەتلىك بولۇشىغا ھېچقانداق توسقۇنلىق يوقتۇر. بەلكى بۇ ئۆزى ئەڭ ئېسىل ۋە كۆركەملىك بىر مەدەنىيەت بولۇپلا قالماستىن، ئاياللارنىڭ زىننىتى ھەم ھۆرمىتىنىڭ بەلگىسىدۇر. ئىسلام

دنىدىكى رومال ئارتىش مەسلىسىگە بەزى غەرب يازغۇچىلىرىمۇ قايىل بولۇپ، ئۇنى ماختاپ مۇنداق يازىدۇ: «ئىسلام دىنىدىكى ئاياللارنىڭ رومال ئارتىش مەسلىسى ئاياللارغا بولغان ئىشەنچسىزلىكتىن ئەمەس، بەلكى بۇ، ئاياللارنى ئۇلارغا تېگىشلىك بولغان ئىززەت، ئېھتىرام بىلەن قوغداشنىڭ بىر ۋاستىسىدۇر».

ئىككىنچى بۆلۈم: ئائىلىنىڭ بۇزۇلۇشى

ئەر - خوتۇن مۇناسىۋىتىنىڭ بۇزۇلىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئامىللار

بۇ ماۋزۇغا كىرىشتىن ئاۋۋال شۇنى ياخشى چۈشىنىشىمىز كېرەككى، ئىسلام دىنى ئىنسانلار جەمئىيىتىنى بەختلىك قىلىش ئۈچۈن كەلگەن بىردىنبۇر. شۇڭا ئىسلام دىنىنىڭ مۇقەددەس شەرىئەت - قانۇنى ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ، جۈملىدىن ئائىلە ھاياتىنىڭ بەختسىزلىكىگە سەۋەب بولىدىغان بارلىق ئامىللارنى ۋە ھەرتۈرلۈك يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ مۇقەددىمىلىرىنى قەتئىي ھالدا ھارام قىلدى ۋە كىشىلەرنى ئۇلاردىن مەنئى قىلدى. چۈنكى، ھەممىگە ئېنىقكى، نەتىجىلەرنىڭ غەلبىلىك بولۇشى مۇقەددىمىلەرگە باغلىق بولغىنىدەك، ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقىشىمۇ، يەنە شۇ مۇقەددىمىلەرگە باغلىقتۇر. ئاغرىق - سىلاقلاردىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇقەددىمىلىرىدىن ۋە ئۇنىڭغا سەۋەب بولىدىغان ئامىللاردىن ساقلىنىش زۆرۈر بولغاندەك، ئائىلە ھاياتىنىڭ بېشىغا كېلىدىغان شاقاۋەتلەردىن ساقلىنىش ۋە ئۇنى بەختلىك ھالدا، ئاخىرىغىچە داۋام قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئائىلە ھاياتىدا ئەر - خوتۇن مۇناسىۋىتىنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولىدىغان مۇقەددىمىلەردىن ۋە ئۇنىڭغا تۈرتكە بولىدىغان بەزى ئامىللاردىن ساقلىنىش ئىنتايىن زۆرۈردۇر. ئەر - خوتۇن مۇناسىۋىتىنىڭ بۇزۇلىشىغا سەۋەب بولىدىغان ئامىللار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قاراش

نامەھرەملەردىن كۆزنى ساقلاش مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن ھەر ئىككىسى ئۈچۈن ياخشىدۇر ۋە يامان نەتىجىلەردىن ساقلىنىشنىڭ قالدۇقىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇسۇلمانلارنى نامەھرەملەردىن كۆزلىرىنى ساقلاشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۆمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنىكى، (نامەھرەملەرگە) تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى (ھارامدىن) ساقلىسۇن. مۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن خەۋەرداردۇر. مۆمىن ئاياللارغا ئېيتقىنىكى، نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپىسۇن، كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارا قىلمىسۇن. لىچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياغسۇن﴾ (نۇر سۈرىسى 30 - 31 - ئايەتلەر)

ئەمەلىيەتتە، نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قاراش كۆپىنچە ھاللاردا، ئائىلىنى بۇزىدىغان يامان نەتىجىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىدۇ. قانچىلىغان كىشىلەرنىڭ بىرەرگۈزەلنى ئۇچراتقىنىدا، ئۇنىڭغا ھەۋىسى بىلەن تىكىلىپ قارىشى ۋە ئۇنىڭمۇ كىشىنى مەپتۇن قىلارلىق ھالدا ئىنكاس بىلدۈرىشى نەتىجىسىدە، كۆڭلى ئۇنىڭغا مايىل بولۇپ

ئارقىسىدىن چېپىشى، ئاندىن ئىككىسى بىنورمال ئالاقە باغلىشى ئارقىلىق ئۇنىڭغا بوزۇلۇپ، ئۆيلىرىدىكى ئاياللىرىغا ھەۋەسسە بولۇپ قالغانلىقتىن، ئاددى بىر باھانىلەر بىلەن ئاياللىرىنى ئۆيلىرىدىن قوغلاپ چىقارغانلىقى، نەتىجىدە، بالىلىرىنى يېتىم قىلغانلىقى ياكى ئاياللىرى بىلەن موھەببەتسىز، بەختسىز ھالدا ياشاشقا مەجبور بولغانلىقى، كۆپلىگەن ئاياللارنىڭمۇ بىرەر ئەركىشىگە ھەۋەسسى بىلەن تىكىلىپ قارىشى، ئەرنىڭمۇ ئۇنىڭغا مەيلىنى بىلدۈرىدىغان ئىشارەتلىرى بىلەن جاۋاب قايتۇرىشى ۋە ئىشەنچ بىلدۈرىشى، ئاندىن ئىككىسى بىنورمال، يولسىز ئالاقە باغلىشى، نەتىجىسىدە، ئۇنىڭغا ئىشىنىپ، گاھ ئاشق بولۇپ قالغان، ئۆز ئېرىگە بولسا ھەۋەسسە، مۇھەببەتسىز بولۇپ قالغان سەۋەبتىن، ئېرىگە ئۆچ بولۇپ، ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئازغىنا باھانىلەر بىلەن چىقىپ كېتىشى ئارقىلىق ئائىلىنى ۋەيران، بالىلىرىنى يېتىم قىلغانلىقى قاتارلىق ئېچىنىشلىق ئەھۋاللارنىڭ كۆپىنچىسى كىشىلەرنىڭ نامەھرىمەلەردىن كۆزلىرىنى ساقلىمىغانلىقىدىن كېلىپ چىققاقتا.

2. ئاياللارنىڭ نامەھرىمەلەرگە ئەۋرەت ئەزالىرىنى ئېچىشى

ئاياللارنىڭ ئەۋرىتى - ئىككى قولى، يۈزى ۋە ئىككى پۈتىدىن باشقا پۈتۈن ئازالىرى دېمەكتۇر. ئاياللارنىڭ نامەھرىمەلەر بار يەرلەردە نېپىز، قىسقا ۋە تار كىيىملەرنى كىيىشى ۋە ئەۋرەت سانالغان ئەزالىرىنى ئۇلارغا ئاشكارىلىشى ئىسلام شەرىئىتىدە توسۇلغان ئىشتۇر. شۇبھىسىزكى، ئاياللارنىڭ ئېچىشتىن توسۇلغان ئەزالىرىنى ئېچىپ يۈرۈشىلىرى، ئەخلاقىتىن نېسىۋىسى بولمىغان بەزى كىشىلەرنىڭ يامان غەرەزلەرنى ئويلىشى بىلەن جىنسىي ھەۋەسلىرىنى قوزغىتىشىغا سەۋەب بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئاستا - ئاستا يامان ئاقىۋەت يۈز بېرىپ قېلىشى ئېھتىمال. غەيرى نورمال ئەھۋال يۈز بەرمىگەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا كۆزى چۈشكەن ۋە نىيىتى بۇزۇلغان بىرىسى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چاپىدۇ. نەتىجىدە، ئەل ئارىسىدا سۆز - چۆچەكلەر تارقىلىدۇ. بۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى ئەر - خوتۇن مۇناسىۋىتىگە ئەلۋەتتە تەسىر يەتكۈزىدۇ.

شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، ئاياللارنىڭ ئاياللار كېسەللىكلىرى بۆلۈملىرىدە ئايال دوختۇر بار ھالدا، ئەر دوختۇرلارغا بارماسلىقى لازىم. بۇ، دىنىمىزغا خىلاپ ئىشتۇر. چۈنكى دوختۇرمۇ جىنسىي ھەۋەسكە ئىگە بولغان ئەردۇر. تۈرلۈك يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ يۈز بېرىشى ئېھتىمال. غەيرى ئەھۋال يۈز بەرمىگەن تەقدىردىمۇ، ئىپپەتلىك، ھايالىق بىر ئايال كىشى ئۈچۈن بۇ ياخشى ئىش ئەمەس، ئەلۋەتتە. شۇڭا، ئايال دوختۇر بولمىغانلىقتىن، ئامالسىز قالغاندا، ئەر دوختۇرغا بېرىشقا بولىدۇ. بارغاندېرىمۇ يالغۇز بارماسلىقى لازىم.

3. نامەھرىم بىلەن يالغۇز قېلىش

مەيلى ئەر بولسۇن ، مەيلى ئايال بولسۇن ، قايسى بىرىنىڭ ئۆزىگە نامەھرەم بولغان بىرسى بىلەن يالغۇز قېلىشى توغرا ئەمەس. بۇ ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتىگە تەسىر يەتكۈزمەي قالمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: « سىلەرنىڭ ھېچبىرىڭلار مەھرىمى يېنىدا بولمىغان ئايال كىشى بىلەن يالغۇز قالمىسۇن » (بۇخارى رىۋايىتى)

ئاياللار ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىنى قوغداپ ئاخىرغىچە داۋام قىلدۇرۇشى ئۈچۈن ، بۇ ئىشلارغا ئالاھىدە دىققەت قىلىشى كېرەك ، كۆپلىگەن ئەر - خوتۇنلار ئوتتۇرىسىدىكى يۈز بېرىدىغان جېدەل - ماجىرالارنىڭ كۆپىنچىسى بۇسەۋەبتىن بولىدۇ.

4. ئاياللارنىڭ ئىش ئۇرۇنلىرىدىكى ئەرلەر بىلەن مۇناسىۋەت ئورنىتىشى

ئەسلىدە ئاياللارنىڭ ئىش ئۇرۇنلىرى ئەرلەرنىڭ ئىش ئۇرۇنلىرىدىن ئايرىم بولۇشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر. ھەر قايسى ئىسلام دۆلەتلىرىدىمۇ شۇنداق بولۇۋاتىدۇ. ئەمما مەملىكىتىمىزنىڭ شارائىتىدا ئاياللارنى ئەرلەرگە ئارىلىشىپ ئىشەشتىن مۇتلەق توسقۇلى بولمايدۇ. چۈنكى شارائىت شۇنىڭغا قىستايىدۇ. شۇنداقتىمۇ ، ئاياللار ئىش ئۇرۇنلىرىدا باشقا ئەرلەر بىلەن ئىشلىگەندە ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا خىزمەتداشلىق شۇئارى ئاستىدا باشقا بىنورمال مۇناسىۋەتلەر ئورنىتىلماسلىقى لازىم.

مەسىلەن: ئايال كىشى ئىش ئورنىدىكى بىرسى بىلەن خىزمەتداشلىق شۇئارى ئاستىدا ، بىنورمال ، يولسىز مۇناسىۋەت باغلىغاندىن كېيىن ، بۇ مۇناسىۋەت كۈندىن - كۈنگە قوبۇقلىشىپ ، ھەتتا بىرگە كۆڭۈل ئېچىشلارغا چىقىدىغان ، تىياتېرلارغا بارىدىغان دەرىجىگە يېتىدۇ. ئايال كىشى ئېرى بىلەن ھەمىشە بىرخىل خوشال ئۆتەلمەيدۇ ، بەزىدە بىر - بىرىدىن رەنجىپ قالىدۇ. بۇ ھالەتلەردە ئايال كىشىنىڭ كۆڭلى ئېرىدىن ئېچىلمىغاچقا ، ئۇ تەدرىجى ھالدا ، ئۆزىنىڭ خىزمەتداش دوستى بىلەن كۆڭۈل ئېچىشنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئاخىرىدا ھەر ئىككىسى ئائىلىسىنى پارچىلاشقا ۋە پەرزەنتلىرىنى يېتىم قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. مانا بۇ ئائىلە بۇزۇلدى ، دېگەنلىك. بۇنداق بۇزۇلغان ئائىلىلەر كۆپ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئاياللارنىڭ ئىمكان قەدەر ، ئەر خىزمەتداشلىرى بىلەن لۇزۇمسىز ، كۆپ سۆزلەشمەسلىكى ، ئىشتىن تاشقىرى بىرگە ئارىلىشىپ يۈرمەسلىكى كېرەك. بۇ ئۆزى ئۈچۈن پايدىلىقتۇر.

5. نامەھرەم كىشىلەر بىلەن چاقچاقلىشىش

مەلۇمكى ، ئايال كىشىنىڭ نامەھرەم ئەرلەر بىلەن جورىسى بار يەردە بولسۇن ، ياكى يوق

يەردە بولسۇن چاقچاقلىشىشى ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋىتىگە سەلبىي تەسىرلىرىنى يەتكۈزمەي قويمايدۇ. شۇنىڭدەك، مېھماندارچىلىقلاردا، ئاممىۋى پائالىيەتلەردە ۋە باشقا ئەر - ئاياللار توپلاشقان ئورۇنلاردا ئايال كىشىنىڭ ئېرىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ تۇلا پاراڭ قىلىشى ياكى باشقىلار بىلەن چاقچاق قىلىشى بەكمۇ ئېيىپتۇر. ئايال كىشى ئۈچۈن كەمسۈزلىكتىن ياخشى خۇلۇق يوقتۇر.

6. تانسا ۋە باشقا ئۇيۇن - تاماشالارغا بېرىش

ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن، ھەر ئىككىسىنىڭ تانىشىغا ۋە باشقا ئەر - ئايال جىنسلىرى توپلاشقان ئۇيۇن - تاماشا سورۇنلىرىغا بېرىپ، ئۇلار بىلەن بىرگە تاماشا قىلىشى ياخشى ئەمەس. ئىسلام نەزەرىدە، ھارامدۇر. ئايال كىشىنىڭ مەيلى ئېرى بىلەن بولسۇن، مەيلى يالغۇز بولسۇن تانىشىغا بېرىشى قاتتىق ئېغىر قاباھەتتۇر. ئايالنى تانىشىغا ئېلىپ بارغان ئەر كىشى غۇرۇرسىز ۋە ۋىجدانسىز كىشىدۇر. ئايالنى تانىشىغا ئەۋەتىپ قويۇپ خاتىرجەم ئولتۇرغان ئەر كىشى دەيۈس (يەنى ئايالى باشقىلار بىلەن قۇچاقلىشىپ تانسا ئوينىسا، ھەتتا باشقىلارنىڭ قۇچىغدا ياتسىمۇ، «ئۇنى توغرا چۈشىنىمىز، چۈنكى بىز مەدەنىيەتلىك كىشىلەرمىز» دەيدىغان، ۋىجدانسىز ئەبگا، ئەركىشىدۇر.

7. ئاياللارنىڭ تىجارەت قىلىشى

بولۇپمۇ ۋەتىنىمىزدە يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئەڭ كۆپىيىپ كەتكەن بىر سەلبىي ئېقىم ئاياللارنىڭ ئۆزى يالغۇز شەھەرلەر ئاتلاپ تىجارەت قىلىشى ۋە زۆرۈرىيەتسىز ھالدا، رەستىگە چىقىپ دوكان ئېچىشى بولدى. شۇبھىسىزكى، ئايال كىشىلەرنىڭ مەھرەمسىز ھالدا، شەھەردىن شەھەرگە سەپەر قىلىپ يۈرۈپ تىجارەت قىلىشى ۋە رەستىگە چىقىپ دوكان ئېچىپ ئولتۇرۇشى ئىنتايىن خاتادۇر. بۇ ئىشلار ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتكە ئەلۋەتتە دەخلى يەتكۈزمەي قالمايدۇ. ئايالنى باشقا شەھەرلەرگە تىجارەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىپ قويۇپ، ئۆزى بىغەم ئولتۇرىدىغان ئەر كىشى، ئەگەر مۇسۇلمان بولسا، ئاللاھتىن قورقسا بولىدۇ. كۆپلىگەن ئاياللارنىڭ تىجارەت يولىدا چىقىشىپ قالغان كىشىلىرىگە بىرىلىپ كېتىپ، ئائىلىلىرىنى پارچىلىغانلىقى نەتىجىسىدە، پەرزەنتلىرىنى يېتىم قىلغانلىقى، ئائىلە پارچىلانمىغان تەقدىردىمۇ، ئەرلىرىگە خىيانەت قىلىشى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئابرويلىرىنى يەرگە ئۇرغانلىقى قاتارلىق بىز ھەمىشە ئاڭلاپ تۇرىدىغان ئېچىنچىلىق ھادىسىلەر يۇقىرىقى خاتالىقنىڭ نەتىجىسى ئەمەسمۇ؟

8. ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى سىرلارنى يېيىش

كۆپىنچە، ئاياللار ئەر - خوتۇنلۇق ئوتتۇرىسىدىكى سىرلارنى سىرتقا يېيىشنىڭ

قانچىلىك يامان ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىدىغانلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. بەزى ئاياللار ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى سىرلارنى بىر - بىرى بىلەن ئېيتىشىدۇ، ئاڭلىغان ئاياللار ئەرلىرىگە ئېيتىدۇ، ئاخىرىدا بېرىپ بۇ سىرلار، ئۇنى ئاۋۋال سۆزلىگۈچى ئايالنىڭ ئېرىگە ئاڭلىنىدۇ. نەتىجىدە، ئەر - خوتۇن ئوتتۇرىسىدا چېدەل - ماجىرالار يۈز بېرىدۇ. بەزى ھاللاردا، ئائىلە پارچىلىنىدۇ ياكى بەختسىز، سۆيگۈسىز ئۆتۈشكە مەجبۇر بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنىدە ئاللاھنىڭ نەزەرىدىكى ئەڭ يامان كىشى ئەر - خوتۇنچىلىقنىڭ سىرلىرىنى يايغان كىشىدۇر» (مۇسلىم رىۋايىتى)

زىنا ئائىلە بۇزۇلىشىنىڭ ئەڭ چوڭ ئامىلى

زىنا - كۈفرىدىن قالسا ئەڭ چوڭ گۇناھى كەبىرىلەرنىڭ بىرىدۇر. زىنا - شەرەپلىك ئائىلىلەرنى يەرگە قارىتىدىغان، ئابرويلىق كىشىلەرنى يەرگە ئورىدىغان، شىجائەتلىك كىشىلەرنى قورقۇنچاق قىلىپ قويدىغان بىر رەزىل ئىشتۇر.

زىنانىڭ دەرىجىلىرى ئېغىرلىق جەھەتتىن ھەر تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇنىڭ گۇناھلىرى قانداق رەۋىشتە بولمىسۇن، يۇقىرىقىلاردىن يېنىك بولمايدۇ، بەلكى ئېغىرلىشىدۇ.

مەسىلەن: ئۆزىگە دۈشمەنلىك كۆرسىتىۋاتقان باشقا دىندىكى ئايال بىلەن زىنا قىلىشتىن، مۇسۇلمان ئايال بىلەن زىنا قىلىشنىڭ گۇناھى ئېغىر. ناتونۇش مۇسۇلماننىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشتىن، خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشنىڭ گۇناھى ئېغىر. يىراق خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشتىن، يېقىن خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشنىڭ گۇناھى ئېغىر. يېقىن خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشتىن مۇجاھىد(ئاللاھ يولىدا جەڭگە چىقىپ كەتكەن كىشى)نىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشنىڭ گۇناھى ئېغىر، ئەلۋەتتە. ئېرى يوق ئايال بىلەن زىنا قىلىشتىن، ئېرى بار ئايال بىلەن زىنا قىلىشنىڭ گۇناھى ئېغىر بولىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن، باشقا دىندىكى ئاياللار بىلەن زىنا قىلسا، ئۇنىڭ گۇناھى يېنىكرەك بولىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ چۈشىنىپ قېلىش ئىنتايىن خاتادۇر. يۇقىرىقى ھەدىسلەردە بايان قىلىنغان زىنانىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى جازاسى، زىنا دەرىجىلىرىدىن ئەڭ يېنىك بولغىنىنىڭ جازاسىدۇر. چۈنكى بۇ ھەدىسلەردە بايان قىلىنغانلار مۇتلەق زىنانىڭ جازاسى بولۇپ، بۇ مۇتلەقلىق ئادەتتە زىنا دەرىجىلىرىنىڭ ئەڭ يېنىك بولغىنىنى كۆرسىتىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇجاھىدلارنىڭ ئاياللىرىنىڭ باشقىلارغا ھارام بولۇشى، خۇددى بۇ ئاياللارنىڭ ئۆز ئانىلىرىغا ھارام بولغىنىغا ئوخشاشتۇر. قانداقلا

بىر كىشى مۇجاھىدلاردىن ئايرىلىپ قېلىپ، بىرەر مۇجاھىدنىڭ ئايالىغا كېلىدىكەن ۋە ئۇنىڭغا خىيانەت قىلىدىكەن، قىيامەت كۈنىدە، بۇ مۇجاھىد ئۈچۈن ئۇنىڭ خىيانەت قىلغۇچىسىدىن ئىنتىقام ئېلىپ بېرىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ ساۋابلىرى بولسا، مەزكۇر مۇجاھىد ئۇنىڭ ساۋابلىرىدىن خالىغانچە ئالىدۇ» (مۇسلىم رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: « بىراۋنىڭ خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلغىنى، باشقا يات ئاياللاردىن 10 ئايال بىلەن زىنا قىلغىنىدىن ئېغىر گۇناھتۇر» (ئەھمەد رىۋايىتى)

يۇقىرىقى، زىنانىڭ ئادەمنى دەھشەتكە سالدىغان گۇناھنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بۇرۇن زىنا ئىشلارنى قىلىپ قويغانلارنىڭ ئاللاھنىڭ مەغپىرىتىدىن ئۈمىتسىز بولۇشلىرى خاتادۇر. چۈنكى، ئاللاھ كىچىك گۇناھلارنى ياخشى ئەمەللەرنىڭ يۈزىسىدىن تەۋبەسىزمۇ كەچۈرىدۇ، ئەمما گۇناھى كەبىرىلەر (زىنا قىلىش ۋە باشقىلارغا ئوخشاش چوڭ گۇناھلار) نى، قىلغانلىرىغا پۇشايمان قىلىش، ئۇنىڭغا قايتا قايتماسلىق ئىرادىسى بىلەن قىلىنغان ھەقىقىي تەۋبە ئارقىلىق كەچۈرىدۇ.

زىنانىڭ ئىناق ئائىلىلەرنى قانداق پارچىلىغانلىقى، ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ مۇھەببىتىنى نەپىرەتكە ئايلاندۇرۇش ئارقىلىق، قانچىلىغان گۇناھسىز بالىلارنى يېتىم قىلغانلىقى ھەممىگە ئايان بولغان، تەجرىبىلەرمۇ ئۇنى يەكۈنلىگەن بىر بالايى - ئاپەت ئىكەنلىكى ئوچۇق بىر رىئاللىقتۇر. شۇڭا زىنا ئائىلىلەرنىڭ بۇزۇلۇشىنىڭ ئەڭ چوڭ ئامىلى دېيىلىدۇ.

تالاق ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى

تالاق - ئەرنىڭ ئايالىدىن ۋازكەچكەنلىكىنى ئىپادىلەيدىغان سۆزلەر ئارقىلىق، ئۇنىڭدىن ئايرىلىدىغانلىقىنى ئېلان قىلىشى دېمەكتۇر.

بەزى كىشىلەر تالاقنى ئىنتايىن ئاددىي مەسىلە دەپ قارايدۇ. ئۇلار تالاقنى ئاچچىقلىرىغا تەسەللى تېپىش ياكى ئايالنى قورقۇتۇش ئورنىدا قوللىنىدۇ، ئۇلار ئاياللىرىغا ئاچچىقى كەلگەندە، ئۆزلىرىنىڭ جاھىللىقى ۋە ئاخماقلىقىدىن ھەدەپ كېيىنكى ئاقۋەتنى ئويلىماستىن ئۇلارنى تالاق قىلىۋېتىدۇ، ئارقىدىنلا تالاق قىلغىنىغا پۇشايمان قىلىپ چىقىش يولى ئىزدەشكە كىرىشىدۇ. تالاق ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتىنىڭ داۋام قىلىشىغا ھېچ ئۈمىت قالمىغان، ياخشى ئۆتۈشكە ئامال بولمىغاندا ئىككىسىنىڭ ئايرىلىپ يېڭىدىن

ھايات باشلىشى ئۈچۈن رۇخسەت قىلىنغان ئەڭ ئاخىرقى بىر چارىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ھالال ئىشلارنىڭ ئىچىدە ئاللاھقا ئەڭ يامان كۆرىلىدىغان ئىش تالاق تۇر» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

تالاق قىلىش ئەر - ئايال ئىككىسى ئۈچۈن پۇشايماق كەلتۈرىدۇ. ئەر كىشى ئۆز ئاچچىقىنى بېسىۋېلىشتا ئايال كىشىگە نىسبەتەن سەۋىرلىك، سوغۇق قان بولغانلىقى ئۈچۈن، تالاق قىلىش ھوقۇقى ئەرگە بېرىلگەن، ئەر كىشى بۇ ھوقۇقنى جايىدا ئىشلىتىشى لازىم. ئايالنى تالاق قىلغاندىمۇ، ئۇنى ئايلىق ئىددىتى داۋام قىلىۋاتقان ۋاقىتلىرىدا تالاق قىلماسلىقى لازىم.

تالاق ئالدىرايدىغان مەسىلە ئەمەس

تالاق - يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك - ئاللاھ رۇخسەت قىلغان ئىشلارنىڭ ئاللاھقا ئەڭ يامان كۆرىلىدىغىنى ۋە ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ بىرگە ئۆتۈشىگە ھېچقانداق ئىمكانىيەت قالمىغاندا، ئاندىن يول قويۇلغان ئاخىرقى بىر چارە. تالاق ئائىلىنى پارچىلىغاندىن كېيىن، ئىناقلىق ئاداۋەتكە، سائادەت شاقاۋەتكە، مۇھەببەت نەپەتەتكە ئۆزۈلگەن بولىدۇ. گۇناھسىز بالىلار ئاتا - ئانىسىنىڭ ئىسسىق مېھرىدىن كېلىدىغان نېمەتتىن ئايرىلىپ، ۋەيرانچىلىققا يۈز تۇتىدۇ. راھەت جايغا ئۆزگىرىدۇ. تالاق قىلىش ھوقۇقى ئەرلەرنىڭ قولىدا بولغاچقا، ئاللاھ ئەرلەرنى تالاقنى نەپەتەتلەندۈرۈپ، ئۇلارنى ئاياللىرىنى يامان كۆرۈپ قالغىنىدا، ھامان تالاق قىلىۋەتمەسلىكىگە، ئاياللىرىنىڭ ياخشىلىقلىرىنى ئويلاپ بولسىمۇ، ئۇلارنى تالاق قىلىشتىن ۋازكېچىشكە ئۈندەپ ﴿ئۆز ئارا ئېھسان قىلىشنى ئۈنۈتمەڭلار﴾ دەيدۇ. (بەقەرە سۈرىسى 236 - ئايەت)

ئەر كىشى ئايالنىڭ مۇئامىلىسىدىن، ئەخلاقىدىن ۋە باشقا كەمچىلىكلىرىدىن نەپەتەنلىنىپ، ئۇنى قويۇۋېتىش خىيالغا كەلگەندە، ئايالنىڭ ئۆي ئىچىدىكى خىزمەتلىرىنى، ئېرىگە قىلغان ياخشىلىقلىرىنى، بالىلىرىنى بېقىشىدىكى ئەجىرلىرىنى ۋە بالىلارنى ئىسسىق ئۈۋىدىن ئايرىۋېتىشتىن كېلىپ چىقىدىغان زىيانلارنى ياد ئېتىشى ئارقىلىق ئايالنىڭ كەمچىلىكىنى ئۇنتۇپلايدۇ. شۇڭا ئاللاھ ئاياللارنىڭ ياخشىلىق تەرەپلىرىنى ياد ئېتىشكە ئەمىر قىلماقتا. ئەلۋەتتە، ھەرقانداق ئايال كىشىنىڭ سەلبىي ۋە ئىجابىي تەرەپلىرى بولىدۇ. ئەر كىشى ئايالدىن نەپەتەنلەنگەن ۋاقىتتا، ھېچ بولمىغاندا بۇ ئايالنىڭ ياخشىلىق تەرەپلىرىنى ياد ئېتىش ئارقىلىق ئايرىلىشنىڭ ئاچچىقىنى، بالىلارنى يېتىم قىلىشنىڭ يامانلىقىنى، قودىلار ئارىسىدا دۈشمەنلىك تۇغدۇرۇشنىڭ زىيىنىنى ۋە كۆڭۈللەرنى بىئارام قىلىشنىڭ يامان ئاقىۋەتلىرىنى ئويلاش ئارقىلىق ئۆزىنى بېسىۋالالايدۇ

ۋە تالاقىن ۋاز كېچىدۇ.

تالاقنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ ھەقىقەتەن يامان ئىكەنلىكى ۋە ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىگە پۇشايمان كەلتۈرىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ ئەر - ئاياللارنى ئالدىراپ ئاجرىشىشتىن توسىدۇ ۋە تالاقنى ئۈچ باسقۇچقا بۆلىدۇ:

بىرىنچى باسقۇچى، ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىگە ئاجرىشىشنىڭ ئاچچىقلىقىنى ۋە ئۇنىڭدىن كېلىپ چىقىدىغان زىيان - زەخمەتلەرنى تونۇتۇش بولسا، ئىككىنچى باسقۇچى، ئۇلارنى غايىللىقتىن ۋە قاراملىقتىن ئويغىتىپ، تالاقىن كېيىنكى ھەسرەتلىك ئاقىۋەتلەردىن ئاگاھلاندۇرۇش بولۇپ، ئۈچىنچى باسقۇچى، ئاخىرقى ئايرىلىش يەنى رەسمى ئاجرىشىش ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، ئەر كىشى بىر ياكى ئىككى تالاقىن كېيىن، تالاق قىلغىنىغا پۇشايمان قىلغان بولسا، ئايالنى قايتۇرۇۋالالايدۇ. چۈنكى بۇلار ئاخىرقى تالاق ئەمەس. ئەمما ئۈچىنچى قېتىملىق تالاقىن كېيىن، ئۇلار مەڭگۈ ئايرىلغان بولىدۇ. بۇلار نىكاھ بىلەنمۇ بىر - بىرىگە قايتالمايدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇ خوتۇننى (ئۈچ قېتىم) تالاق قىلغان بولسا، (خوتۇن) باشقا ئەرگە تەگمىگىچە ئۇنىڭغا دۇرۇس بولمايدۇ. كېيىنكى ئەر ئۇنى تالاق قىلغاندىن كېيىن (ئىددىنى توشقۇزۇپ) بۇرۇنقى ئەر بىلەن قايتا ياراشسا، ئۇلارغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.﴾ (بەقەرە سۈرىسى 23 - ئايەت)

بەزى كىشىلەر تالاقنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلىماستىن، ئېغىزلىرىنى قويۇۋېتىپ، ئاياللىرىنى ئۈچ تالاق قىلىۋېتىدۇ. ئارقىدىن پۇشايمان قىلىپ، قايتىش ئۈچۈن يول تېپىشقا ئۇرۇنىدۇ. بەزىلىرى ئۆلىمالار ئالدىدا ئۈچ تالاق قىلغانلىقىنى ئىنكار قىلىپ تۇرۇپ، ئايالنى قايتۇرۇش ئۈچۈن يول ئېچىشقا كىرىشىدۇ. بەزىلەر بولسا، ئۈچ تالاقىن كېيىن ئايالنى ۋاقىتلىق ئۆيلەندۈرۈپ، ئاندىن ئاجراشتۇرۇپ قايتا ئالىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى ئالدىغانلىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ نىيەتلەردىكىنى ئېنىق بىلگۈچىدۇر. ئايالنى ئۈچ تالاق قىلغانلىقىغا ئىنكار قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ئۆزىگە قايتۇرۇشقا ئۇرۇنغانلار ۋە باشقىسىغا ۋاقىتلىق نىكاھلاپ قويۇپ، ئاندىن ئۇنى ئۆزىگە قايتۇرۇشنى مەقسەت قىلغانلار ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلالمايدۇ. ئايال كىشى ئۈچ تالاق قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇ، باشقا بىرسىگە ئۆمۈرلۈك خوتۇن بولۇش ئۈچۈن تەگكەن بولسا، كېيىن ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ ياكى ئاجرىشىپ كېتىپ، تول بولغاندىن كېيىن، ئاندىن بىرىنچى ئېرىگە ھالال بولىدۇ. چۈنكى نىكاھ ۋاقىتلىق بولمايدۇ. نىكاھتا مەڭگۈلۈك بولۇشنى نىيەت قىلىش شەرتتۇر. بۇنداق بولمىغان نىكاھ - زىنادۇر.

ئەمدى، ئايال كىشىنى ئۇنىڭ ئادەت ئىچىدىكى ۋاقتىدا تالاق قىلىشنىڭ مەنىسى قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتىگە كەلسەك، بۇنداق تالاق ئەر - ئايال ھەر ئىككىسىگە چوڭ

زىيانلار باردۇر. ئايال كىشى ئادەت كۆرگەن ۋاقتىدا تالاق قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىددىتى ئۈزۈرپ كېتىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ تالاق قىلىنغان ۋاقتىدىكى ئايلىق ئادەت ئىچىدىكى ھالىتى، ئېرىنىڭ زىممىسىدىن چىقىشىغا بەلگىلەنگەن ئۈچ پاكلىقنىڭ ئىچىگە كىرەلمەيدۇ. ئۇ يەنە ئۇنىڭدىن باشقا، ئۈچ قېتىم ئادەت كۆرۈپ پاكلىغاندىن كېيىن، ئىددەتتىن يەنى ئەرنىڭ زىممىسىدىن چىققان بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئىددىتى 4 قېتىملىق پاكلىققا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئەگەر ئۇنى پاكلىق ھالىتىدە، ئۇنىڭغا جىنسى تەرەپتىن يېقىنچىلىق قىلىپ بولۇپ، ئاندىن تالاق قىلغان بولسا، بۇ ئايالنىڭ شۇ ۋاقىتتا ھامىلدار بولۇپ قالغان بولۇشى ئېھتىمال. ئەر كىشى بۇنى بىلمەستىن ئۇنى تالاق قىلىپ قويۇپ بەرگەندىن كېيىن، ئايال كىشىنىڭ ئىددىتى بالىسىنى توغقانغا قەدەر ئۈزۈرپ كېتىدۇ. دە، ئەر كىشى گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى ئەر كىشى بۇ ۋاقىتتا ئايالغا ئۇۋال قىلغان بولىدۇ. ماددىي تەرەپتىنمۇ ئۇ، ئايالنىڭ توققۇز ئايلىق نەفەقسىنى (چىقىمىنى) تۆلەشكە مەجبۇر بولىدۇ. ئەگەر ئۇ، ئايالى ھامىلدار بولمىغان بولسا، ئۇنى ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلمىغان پاكلىقىدا قويۇپ بەرگەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ پەقەت 3 ئايلىق نەفەقسىنىلا تۆلىگەن بولاتتى. چۈنكى ئايال كىشى بۇھالەتتە، ئۈچ قېتىملىق پاكلىقتىن كېيىنلا ئېرىنىڭ زىممىسىدىن چىققىپ كەتكەن بولىدۇ، نەتىجىدە، ياتلىق بولالايدۇ.

ھامىلدار ئايالنى تالاق قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بالىسى تۇغۇلغاندىن كېيىنمۇ، ئۆزىنىڭ يۈرەك پارىسى بولغان پەرزەنتىدىن ئوزاقلقنىڭ ئاچچىقىنى ۋە پەرزەنتىنى زاي قىلغانلىقىنىڭ گۇناھىنى ئەر كىشى تارتىدۇ. ئايال كىشى بولسا بالىنى يالغۇز بېقىشنىڭ دەردىنى تارتىدۇ.

شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەرنىڭ، ئايالنى يېقىنچىلىق قىلىشقان پاكلىقىدا (يەنى ئايالى بىلەن جىنسى مۇناسىۋەتتە بولۇپ، ئايالى بىر قېتىم ئادەت كۆرۈپ پاك بولماستىن، شۇ ۋاقىتتىكى پاكلىقىدا) تالاق قىلغىنىنى ئاڭلاپ، ئۆمەرگە «ئوغلۇڭغا ئېيتقىن! ئايالنى قايتۇرۇۋالسا، ئۇنى ئۇ، ئىككى قېتىم ئادەت كۆرۈپ، يەنە ئىككى قېتىم پاك بولغىچىلىك ئۆيىدە ساقلىسا. ئۇنىڭدىن كېيىن، ئەگەر تالاق قىلىشنى خالىسا، ئۇنىڭغا يېقىنلاشماستىن تالاق قىلسۇن» دەپ ئەمر قىلغان.

تالاق قىلىشتا رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

ئەر كىشى ئايالنى تالاق قىلىشتا، تۆۋەندىكى ئىشلارغا دىققەت قىلىشى لازىم:

1. ئايالنى ئۇنىڭ ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋاقتىدا تالاق قىلماسلىقى لازىم. ئايالنى تالاق قىلىشنى خالىغان كىشى ئۇنى ئايلىق ئادەت ۋاقتىدا تالاق قىلماسلىقى، بەلكى

ئۇنىڭدىن پاكلانغاندىن كېيىن، پاكلىق ھالىتىدە ئۇنىڭغا جىنسىي تەرەپتىن يېقىنلاشماستىن، تالاق قىلىشى لازىم. بۇنىڭغا رىئايە قىلمىغان كىشى ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغان بولىدۇ. چۈنكى بۇ ئاللاھ تائالانىڭ كۆرسەتمىسىدۇر.

2. ئايالنى تالاق قىلىشتا، بىردىن ئارتۇق تالاق قىلماسلىقى لازىم. ئايال كىشىنى بىردىن ئارتۇق - ئىككى ياكى ئۈچ تالاق قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە خىلاپتۇر.

تالاقنىڭ تۈرلىرى

تالاق ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى، تالاق رەجئى، يەنە بىرى، تالاق بائىنىدۇر.

1. تالاق رەجئى

تالاق رەجئى - ئىددەت ئىچىدە نىكاھسىز قايتۇرۇۋېلىشقا بولىدىغان تالاق دېگەن ئۇقۇمنى بېرىدۇ.

تالاق رەجئى - تالاق لەۋزىلىرى بىلەن بىر قېتىم تالاق قىلىش دېمەكتۇر. تالاق رەجئىدە، تالاق قىلىشنى نىيەت قىلىشقا ھاجەت يوق. يەنى تالاق لەۋزىلىرى بىلەن: «مەن سېنى قويۇپ بەردىم» ياكى «بىز ئىككىمىز ئايرىلدىق» دېيىش بىلەنلا ئايالى تالاق بولىدۇ. تالاق قىلغۇچى راستىنلا تالاق قىلىشنى مەقسەت قىلغان بولسۇن، ياكى چاقچاق قىلغان بولسۇن ياكى ئايالنى قورقۇتۇش ئۈچۈن تالاق دېگەن بولسۇن، ھەر ھالەتتە ئايالى ئۇنىڭدىن تالاق بولىدۇ.

تالاق رەجئى بىلەن تالاق قىلىنغان ئايال ئۇنىڭ ئىددىتى توشمىغىچە ئېرىنىڭ نىكاھىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ، يەنى بۇنداق ئايال كىشى تالاق قىلىنغاندىن كېيىن ئۈچ قېتىم ئادەت كۆرۈپ بولغانغا قەدەر ئېرىنىڭ نىكاھىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ. ئېرى خالىسا، ئۇنىڭ ئىددىتى توشۇپ بولغىچىلىك مۇددەت ئىچىدە، ئۇنى ئۆزىگە قايتا نىكاھ قىلماستىنلا قايتۇرۇۋالالايدۇ. چۈنكى، «رەجئى» سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسىمۇ، قايتۇرۇش دېگەننى ئىپادىلەيدۇ.

تالاق رەجئى ئۈچ قېتىمغا يېتىپ قالغاندا، تالاق قىلغۇچى ئايالنى ئۇ، باشقا بىر ئەرگە تېگىپ ئۇنىڭدىن ئاجرىشىپ ئىددىتى توشمىغىچە ئۆزىگە قايتۇرالمىدۇ. چۈنكى تالاق رەجئى ئۈچ قېتىمغا يېتىش بىلەنلا تالاق بائىن (ئاخىرقى رەسمى ئايرىلىش تالىقى)غا ئايلىنىپ قالىدۇ. لېكىن ئۈچ تالاق بولغان ئايال ئىككىنچى تەككەن ئېرىگە، بىرىنچى ئېرىگە قايتىش ئۈچۈن يول ئېچىش مەقسىتىدە تەگسە، ئۇنىڭ نىكاھى قوبۇل قىلىنمايدۇ،

يەنى نىكاھى چۈشمەيدۇ. ئۇ پەقەت زىناغا ئوخشاش بولىدۇ.

2. تالاق بائىن

تالاق بائىن - قايتىشقا بولمايدىغان، رەسمى ئايرىلىش تالىقى دېمەكتۇر. تالاق بائىن ئىككى قىسىم بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى، تالاق بائىن سۇغرا، يەنە بىرى تالاق بائىن كۇبرادۇر.

تالاق بائىن سۇغرا - كىنايە لەۋزى بىلەن بىر ياكى ئىككى تالاق قىلىش دېمەكتۇر. كىنايە لەۋزى بىلەن تالاق قىلىشتىن مەقسەت، تالاق قىلىشنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ، ئايالغا «ئۆيۈڭگە كەت» ياكى «كۆزۈمدىن يوقال» دېگەنگە ئوخشاش گەپلەرنى قىلىش دېمەكتۇر. ئەر كىشى ئەگەر ئايالنى تالاق قىلىش مەقسىتى بىلەن يۇقىرىقى كىنايە لەۋزىلىرىنى قىلسا، شۇ ھامان ئايالى تالاق بولىدۇ. ئايالنى ئۆزىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىددىتى توشقاندىن كېيىن، يېڭىدىن نىكاھ قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئەگەر ئەر كىشى يۇقىرىقى كىنايە سۆزلىرىنى چاقچاق قىلىپ ياكى ئايالنى قورقۇتۇش مەقسىتىدە، تالاقنى نىيەت قىلمىغان ھالدا، سۆزلىگەن بولسا، ئۇنىڭ بۇ سۆزى تالاق سانالمايدۇ. بەلكى ئۇنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى نىيىتىگە قاراپ بولىدۇ.

تالاق بائىن كۇبرا - بىرلا ۋاقىتتا ئايالنى ئۈچ تالاق قىلىش ياكى بىردىن تالاق قىلىپ، ئۈچ قېتىمغا يېتىشى دېمەكتۇر.

ئۈچ تالاقتىن كېيىن، ئايالى ئۇنىڭ نىكاھىدىن مەڭگۈلۈك چىقىپ كېتىدۇ. ئۇنى يېڭىدىن نىكاھ قىلىش ئارقىلىقمۇ قايتۇرۇپ ئالمايدۇ. پەقەت، ئۈچ تالاق بولغان ئايال باشقا بىر ئەرگە ئۆمۈرلۈك جور بولۇش نىيىتى بىلەن ياتلىق بولۇپ، كېيىن قايسى بىر سەۋەب بىلەن ئۇنىڭدىن ئاجراشقاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىرىنچى ئېرى ئۇنىڭ ئىددىتىنى توشقۇزۇپ، يېڭىدىن نىكاھ ئوقۇتۇش ئارقىلىق ئۆزىگە قايتۇرالايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇ خوتۇننى (ئۈچ قېتىم) تالاق قىلسا، (خوتۇن) باشقا ئەرگە تەگمىگۈچە ئۇنىڭغا دۇرۇس بولمايدۇ، كېيىنكى ئەر ئۇنى تالاق قىلغاندىن كېيىن (ئىددىتىنى توشقۇزۇپ) بۇرۇنقى ئەر بىلەن قايتا ياراشسا ئۇلارغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.﴾ (بەقەرە سۈرىسى)

ئۈچ تالاقنى تەھلىل قىلىش

ئۈچ تالاقنى تەھلىل قىلىش - ئۈچ تالاق بولغان ئايالنىڭ ئېرىگە قايتىشى ئۈچۈن يول ئېچىش دېمەكتۇر.

يۇقىرىقى ئايەتكە ئاساسەن، ئۈچ تالاق قىلىنغان ئايالنى تەھلىل قىلىشقا بولىدۇ.

لېكىن ئۇنى قانداق تەھلىل قىلىش كېرەك؟

بۇنىڭ جاۋابى - بىز يۇقىرىدا ئېيتقانداك - مۇنداق: ئۈچ تالاق بولغان ئايال ئىككىنچى تەككەن ئېرىگە ئۆزىنى باشتىكى ئېرى ئۈچۈن تەھلىل قىلىش مەقسىتى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئىككىنچى ئېرىگە مەڭگۈلۈك خوتۇن بولۇش نىيىتىدە تەككەندىن كېيىن، بۇلار قايسى بىر سەۋەب بىلەن ئايرىلىپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ ئىددىتى توشقاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇنىڭ بىرىنچى ئېرى ئۇنى يېڭى نىكاھ بىلەن ئۆزىگە قايتۇرايلىدۇ. شەرىئەتنىڭ بەلگىلىمىسى مانا مۇشۇ. ئەمما يۇقىرىقى ئايەتنىڭ مەنىسىنى سۈپىستېمال قىلىپ بەزى جاھىل كىشىلەر «ھىيلە شەرىئى» دېگەن نام بىلەن ئۈچ تالاق بولغان خوتۇننى تەھلىل قىلىش نىيىتى بىلەن ئەرگە بىرىپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن قايتۇرۇپ ئېلىپ، ئۇنىڭ بىرىنچى ئېرىگە نىكاھ قىلىپ قويۇشتەك شەرىئەتتە بولمىغان ئىشنى پەيدا قىلغان. بۇ ئەلۋەتتە خاتا. چۈنكى شەرىئەتكە بۇنداق ھىيلە ئىشلىتىش قۇرئاننىڭ كەسكىن ھۆكۈملىرىگە خىلاپتۇر.

بىر لەۋزى بىلەن ئۈچ تالاق قىلىش

بىر لەۋزى بىلەن ئۈچ تالاق قىلىش - بىرلا ۋاقىتتا ئايالغا بىر سۆز بىلەنلا «سەن ئۈچ تالاق» دېيىش دېمەكتۇر. بۇ مەسىلە، كېيىنكى يۈز يىلنىڭ ئىختىلاپ ماۋزۇسىغا ئايلىنىپ قالغان بىر مەسىلىدۇر. مۇنداق تالاق بىر تالاققا ھېسابلىنىدۇ.

چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا، بىر لەۋزى بىلەن قىلىنغان ئۈچ تالاق بىر تالاق ھېسابلىناتتى. ئۈچىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتابىن زامانىغا كەلگەندە، كىشىلەرنىڭ تالاق ئىشنى ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرۈپ، ئاياللىرىنى ھە دەپ ئۈچ تالاق قىلىۋېتىش ئەھۋالى كۆپ كۆرۈلۈشكە باسلىغانلىقتىن، بۇ سەلبىي ئەھۋالنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەقسىتى بىلەن، خەلىپە ئۆمەر مۇسۇلمان ئۆلىمالىرىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن ”بىر لەۋزى بىلەن قىلىنغان ئۈچ تالاق“ نى ئۈچ تالاققا ھېساب قىلىشقا ئىجما قىلىشقان. مەلۇمكى ئىجما ئىسلام قانۇنشۇناسلىقىنىڭ ئۈچىنچى مەنبئى ھېسابلىنىدۇ. مەشھۇر تۆت مەزھەپ - ھەنەفىي، شافىئى، ھەنبەلى ۋە مالىكى مەزھەپلىرىمۇ، شۇ ۋاقىتتىكى ئىجما بويىچە ”بىر لەۋزى بىلەن قىلىنغان ئۈچ تالاق“ نى ئۈچ تالاققا ھېساب قىلغان. ئەمما شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە قاتارلىق كاتتا ئۆلىمالار مەسىلىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىكى ئەسلى ھۆكۈمگە قايتۇرۇپ، ”بىر لەۋزى بىلەن قىلىنغان ئۈچ تالاق“ نى بىر تالاققا ھېساب قىلىشنى تاللىغان. ھازىر دۇنيادىكى

ئىسلام ئولمالىرىنىڭ كۆپ سانلىقى بۇ قاراشنى قوللايدۇ. مىسىر، سۈرىيە ئىجتىمائىي قانۇنلىرىمۇ بۇلارنىڭ رايىغا ئەمەل قىلماقتا. بۇلارنىڭ دەلىللىرى كۈچلۈك ئۇرۇندا تۇرىدۇ.

مەسنىڭ ، زورلانغۇچىنىڭ ۋە بەھۇشنىڭ تالقى

ھەر قانداق كىشىنىڭ تەسەررۇپىنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ سالاھىيەتلىك بولۇشى شەرتتۇر. تەسەررۇپقا سالاھىيەتلىك بولۇش — ئەقىل ئىگىسى بولۇش، بالىغ بولۇش، تەسەررۇپىدا ئىختىيار ئىگىسى بولۇش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. بۇ قائىدىگە ئاساسەن، مەسنىڭ، زورلانغۇچىنىڭ قىلغان تالقى ھېسابقا ئېلىنماسلىقى كېرەك. چۈنكى مەس ئەقلىنى يوقاتقانلىقتىن نېمە سۆزلىگىنىنى ھېس قىلماستىن تالاق قىلغىنى ئۈچۈن، زورلانغۇچى بولسا، ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئەمەس، بەلكى زورلانغانلىقى سەۋەبلىك مەجبۇرى تالاق قىلغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئىككىسىنىڭ ئەقىل ۋە ئۆز رازىلىقىدىن ئىبارەت سالاھىيىتى تالاق قىلغان ۋاقىتتا بولمىغان بولىدۇ. بۇنداق ئىكەن، بۇلارنىڭ قىلغان تالقى ھېسابقا ئېلىنمايدۇ.

ئەمما ھەنەپى مەزھىبىدە، مەسنىڭ قىلغان تالقىنى تالاق دەپ ھېسابلايدۇ. بۇلار مۇنداق دەپ دەلىل كۆرسىتىدۇ: مەس بولۇۋالغان ئادەم ئۆزلىكىدىن مەس بولۇپ ھارام ئىشنى سادىر قىلغىنى ئۈچۈن، ئۇنىڭ تالقىنى تالاق دەپ، ھېسابلاش ئۇنىڭ مەس بولغىنىغا بېرىلگەن جازا بولىدۇ. لېكىن ئەمەلىيەتتە، بۇ جازانى مەس بولغان ئادەملا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ بىگۇنا ئايالى كۆپرەكىنى چېكىدۇ. بۇ ئايالنىڭ نېمە گۇناھى بار؟ مەسنى بۇ ئۇسۇل بىلەن جازالاش ھەرگىز ئاقىلانلىق سانالمايدۇ. شۇڭا ئەڭ توغرىسى مەسنىڭ مەسلىك ھالىتىدە قىلغان تالقىنى ئېتىبارغا ئالماسلىقتۇر. شافىئى ھەنەپى ۋە مالىكى مەزھىبلىرىمۇ مەسنىڭ تالقىنى ئېتىبارغا ئالمايدۇ. سۈرىيە ئىجتىمائىي قانۇنىمۇ بۇ ئۈچ مەزھىپنىڭ رايىنى تۇتۇپ كەلمەكتە. ئەمما زورلانغۇچىنىڭ تالقىنى يۇقىرىقى ئۈچ مەزھىپ ئېتىبارغا ئالمايدۇ. پەقەت ھەنەپى مەزھىبىدە، زورلانغۇچىنىڭ تالقىنى تالاق دەپ سانايدۇ. مىسىر ۋە سۈرىيە ئىجتىمائىي قانۇنلىرىمۇ بۇ ئۈچ مەزھىپنىڭ رايى بويىچە ئىش كۆرمەكتە.

بەھۇش — قاتتىق غەزەپلەنگەنلىك ياكى كېسەللىك سەۋەبلىرى بىلەن ئەقلىنى يوقاتقان بولۇپ، نېمە دېگەنلىكىنى ئۆزى بىلمەيدىغان ئادەم دېمەكتۇر.

ھەنەپى مەزھىبى بەھۇشنىڭ تالقىنى ئېتىبارغا ئالمايدۇ. چۈنكى بەھۇش ئەقلىنى يوقاتقان. ئەمما باشقا ئۈچ مەزھىپتە بەھۇشنىڭ تالقى تالاق ھېسابلىنىدۇ. مىسىر، سۈرىيە

ئىجتىمائىي قانۇنلىرى ھەنەپى مەزھىبىنىڭ رايى بويىچە ئەمەل قىلماقتا.

غائىبىنىڭ تالقى

بىراۋ ئايالىنى تاشلاپ قويۇپ يوق بولۇپ كەتسە، ئۇنىڭ نەدە ئىكەنلىكى مەلۇم بولمىسا، ئايالى نېمە قىلىدۇ؟ ھەنەپى ۋە شافىئى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ئايال كىشى ئېرى قايتىپ كەلگۈچىلىك ياكى ئىسلام مەھكىمىسى ئېرىنىڭ ئۆلۈك ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم چىقارغۇچىلىك ئېرىنىڭ زىممىسىدە بولىدۇ.

مەھكىمە قانچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن، ئايالغا ئېرىنىڭ ئۆلۈك ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم چىقىرىپ بېرىدۇ، دېگەن مەسىلە ھەققىدە ئىختىلاپلار بار. ھەنەپىلەرنىڭ مەشھۇر سۆزى ئېرى ئىز-دېرەكسىز يوقاپ كەتكەن ئايال كىشى 80 يىل كۈتىدۇ، ئاندىن كەلمىسە، مەھكىمە ئۇنىڭ ئۆلۈك ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلىدۇ دېيىشىدۇ. ئەمما مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەپلىرىگە كۆرە، يوقاپ كەتكەن كىشىنىڭ ئايالىنى ئۇنىڭ نىكاھىدىن ئاز مۇددەتتىن كېيىنلا ئايرىۋېتىشتۇر. شۇبھىسىزكى، ھەنەپى ۋە شافىئى مەزھەپلىرىگە كۆرە ئىش كۆرۈش بۇ مەسىلىدە ئايال كىشىنى كۆپ زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ كەلمىگەن ئېرىنى 80 يىل كۈتۈشكە ئۆمرى يېتەمدۇ؟ بۇ ئايال ئۆلمىگەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ نىكاھىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئۇنى كىم ئالىدۇ؟ بۇ ئەقىلغا ھەرگىزمۇ سىغىمايدىغان بىر گەپ. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى ۋە ئەڭ توغرىسى بۇ مەسىلىدە، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەپلىرىنىڭ رايى بويىچە ئەمەل قىلىش ياخشىدۇر. مىسىر ۋە سۈرىيىنىڭ ھازىرقى ئىجتىمائىي قانۇنلىرىمۇ، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەپلىرىنىڭ كۆز قارىشىنى ئاساس قىلىدۇ. ئۇنىڭدا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ئەگەر ئېرى ئۆزۈرسىز ھالدا، يوقاپ كەتسە ياكى ئۈچ يىللىقتىن كۆپ مۇددەتلىك تۈرمىگە قامىلىپ قالسا، ئايالنىڭ ئېرى غايىپ بولغان ياكى تۈرمىگە ئېلىنغان ۋاقىتتىن بىر يىل كېيىنلا ئۇنىڭدىن ئايرىلىش ھەققىدە مەھكىمىگە ئەرز بېرىش ھوقۇقى بار. ئەگەر ئايالنىڭ ئىددىتى توشقىچىلىك بولغان ئارىدا (ھامىلدار بولسا تۇغۇنچە، ھامىلدار بولمىسا ئۈچ ئاي توشقىچە)، ئېرى قايتىپ كەلسە ياكى تۈرمىدىن چىقسا ئايالنى نىكاھسىزلا قايتۇرۇۋالالايدۇ. ئەگەر ئېرىنىڭ يوقاپ كېتىشى بىرەر ئۆزۈر سەۋەبىدىن بولغان بولسا، مەسىلەن: ئىلىم تەھسىل قىلىش، جىھاد قىلىش، ھەج قىلىش ۋە تىجارەت قىلىش قاتارلىق ئىشلار ئۈچۈن كېتىپ قېلىپ كەلمىگەن بولسا، ئايالى ئۇنىڭدىن ئايرىلىش ھەققىدە ئەرز سۇنالمىدۇ. مەھكىمىمۇ ئايرىۋەتمەيدۇ، چۈنكى بۇ ھالدا، مۇنداق كىشىنىڭ كەتكەن يېرى ئېنىق، ئۆزىنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىمۇ ئېنىق بولغان بولىدۇ»

ئايال ئېرىدىن خېتىنى ئالماستىن ياتلىق بولمايدۇ

كۈنىمىزدە، ئالاقىلىشىش قوراللىرىمۇ تەرەققى قىلدى. شۇڭا ئايال كىشى خەت ئارقىلىق ياكى تېلېفون ئارقىلىق ياكى ئادرېسنى بىلمىسە باشقىلارنىڭ ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئېرى بىلەن خەۋەرلىشەلەيدۇ. ئەگەر ئېرى تىز كەلمەيدىغان ھالەتتە بولسا، ئۇنىڭدىن تاللىقنى سورايدۇ، رۇخسەت خېتىنى بەرسە، ئۇنىڭ نىكاھىدىن چىققان بولىدۇ ۋە ياتلىق بولالايدۇ. ئەللىرى ئىچكىرىگە ياكى چەتئەللەرگە تىجارەت قىلغىلى كېتىپ قېلىپ، قايتىپ كەلمىگەن ئاياللارمۇ شۇنداق خەۋەرلىشىشى كېرەك. ئۇلاردىن خېتىنى ئالماي تۇرۇپ توي قىلماسلىقى كېرەك.

بېخىلنىڭ تالىقى

بىراۋ ئايالنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالماي، ئۇنىڭ كىيىم - كېچەك، يېمەك - ئىچمەك ۋە باشقا ئېھتىياجلىرىنى ھېچ قامدىماي ياكى ئۇنى قويۇپ بەرمەي ئازاپلىسا، نېمە قىلىش كېرەك؟

ھالبۇكى، ئايال كىشىنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىنى كۆتىرىش ئەر كىشىنىڭ بۇرچىدۇر. شافىئى، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەپلىرىگە كۆرە، بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىش كېرەك. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاياللارنى زۇلۇم قىلىش مەقسىتىدە زىيان يەتكۈزۈپ تۇتۇۋالماڭلار﴾ (بەقەرە سۈرىسى 231 - ئايەت)

ئايال كىشىنى ئۇنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداپ بەرمەستىن، ياكى قويۇۋەتمەستىن، تۇتۇۋېلىش ئۇنىڭغا قاتتىق زىيان يەتكۈزگەنلىكتۇر.

ھەنەپى مەزھىبىگە كۆرە، ئايالنىڭ ئېھتىياجىنى قامدىمىدى دەپلا ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتمەسلىك كېرەك. بەلكى ئەر كىشى قېيىنچىلىقتا بولغان سەۋەب بىلەن قامدىيالمىغان بولۇشى مۇمكىن. ئەگەر ئۇ، قولىدا بار تۇرۇپ چىقىم قىلمىغان بولسا، ئۇ زالىمدۇر. لېكىن بۇنداق زۇلۇمنى تالاق بىلەن ھەل قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنى باشقا چارە بىلەن - مەسىلەن: ئۇنىڭ مال دۇنياسىنى ئايالنىڭ ئېھتىياجىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن مەجبۇرى ساتقۇزۇش ياكى ئۇنى باشقا جازالار بىلەن تەھدىد قىلىش ئارقىلىق ھەل قىلىش كېرەك.

ئىسلام دۆلەتلىرى قەدىمدە، ھەنەپى مەزھىبىگە كۆرە ئىش كۆرەتتى. ئەمما ھازىرقى ئىجتىمائىي قانۇن يۇقىرىقى ئۈچ مەزھەپنىڭ رايى بويىچە ئىش كۆرەكتە. بۇ بولسىمۇ، ئايال كىشىنى ئازاپتىن قۇتۇلدۇرۇش ۋە ئۇنىڭ ئېھتىياج سەۋەبى بىلەن بۇزۇلۇپ، يامان

يولغا كېرىپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئەگەر ئايالى ئاجرىشىشنى تەلەپ قىلسا، بۇلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىشتۇر.

شەرت بىلەن تالاق قىلىش

شەرت بىلەن تالاق قىلىش — ئايالغا «ئەگەر سەن ئاناڭنىڭ ئۆيىگە بارساڭ، سەن تالاق، ياكى پالانى كەلسە، سەن تالاق» دېيىش ياكى ئۇنىڭدىن باشقا تالاق ئىشىنى قانداقلا بىر شەرتكە باغلاش دېمەكتۇر. بۇنداق تالاق — ئەگەر ئېرى راستىنلا تالاقنى نىيەت قىلىپ شۇنداق شەرتنى قىلغان بولسا — شەرتنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى بىلەن تەڭلا چۈشىدۇ، يەنى ئايال كىشى، ئېرى ئېيتقان شەرت ئەمەلگە ئاشقان ھامان ئۇنىڭدىن تالاق بولۇپ كېتىدۇ. شەرت بىلەن تالاق قىلىش ئاياللىرىنى باشقۇرالمىدىغان ياكى ئۇلارنى گېپىگە كىرگۈزەلمەيدىغان ئەبگا، ئاخماق، جاھىل ۋە قالاق ئادەملەرنىڭ قوللىنىدىغان تالاقىدۇر. بۇنداق تالاقنى قوللانغۇچىلار پەقەت خوتۇنلىرىنى گەپلىرىگە كىرگۈزۈش ياكى قورقۇتۇش ئۈچۈنلا قوللانسا كېرەك. ئەگەر ئۇ ئەمەلىيەتتە تالاقنى نىيەت قىلماستىن، بەلكى ئايالنى قورقۇتۇش ياكى گېپىگە كىرگۈزۈشنى نىيەت قىلىپ شۇنداق شەرتنى قىلغان بولسا، ئۇنىڭ بۇ شەرت قىلغىنى تالاق ئەمەس، بەلكى قەسەمنىڭ ئورنىدا بولىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، شەرت ئەگەر ئەمەلگە ئاشسا، ئېرى بۇ ئاخماقلىقى ئۈچۈن، قەسەمنى بۇزغاننىڭ كاپارىتى (ماددىي جازاسى) بويىچە، ماددىي جازا تۆلەشكە تېگىشلىك بولىدۇ. قۇرئان كەرىمنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، قەسمنى بۇزغان ئادەم ئۇنىڭ كاپارىتى ئۈچۈن ئائىلىسىگە بېرىدىغان ئوتتۇرا دەرىجىلىك تاماق بىلەن ئون مىسكىنى بىر ۋاخ غىزالاندۇرىدۇ، ياكى ئون مىسكىنگە، ئۇلارنىڭ بەدىنىنى يېپىپ تۇرغۇدەك بىرقۇر كىيىم بېرىدۇ، بۇنداق قىلىشقا كۈچى يەتمەسە، ئۈچ كۈن رۇزا تۇتىدۇ.

مۇرتەد بولۇش بىلەن نىكاھنىڭ بۇزۇلىشى

مۇرتەد — مۇسۇلمانلىقتىن يېنىپ، كاپىر بولغان كىشى دېمەكتۇر.

ئاللاھقا، ياكى ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىدىن بىرەرسىگە، ياكى قۇرئان ۋە ئىشەنچلىك ھەدىسلەر بىلەن بەلگىلەنگەن ئەقىدە ۋە ئىمانغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلىپ، مۇسۇلمانلىقتىن يېنىۋالغان ئادەم مۇرتەد دېيىلىدۇ.

ئەرى ياكى ئايال ئىككىسىنىڭ بىرى مۇرتەد بولۇش بىلەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى نىكاھ بۇزۇلىدۇ. مۇرتەد بولغان كىشى گۇناھغا تەۋبە قىلىپ، قايتا ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن، ئايالنى قايتا نىكاھ بىلەن قايتۇرالايدۇ. مۇرتەد بولغان ئايال كىشىمۇ شۇنداق

قىلىدۇ.

بەدەللىك تالاق

بەدەللىك تالاق - ئايال كىشىنىڭ ئېرىدىن ئاجرىشىنى تەلەپ قىلىپ، ئۇنىڭ سۆزىنى بەرگەننىڭ بەدىلىگە مال - دۇنياسىدىن خالىغىنىنى ئېرىگە بېرىشى دېمەكتۇر.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سىلەر ئۇلار (يەنى ئەر - ئايال) نىڭ ئاللاھنىڭ بەلگىلىرىمگە رىئايە قىلالماسلىقىدىن قورقساڭلار، خوتۇننىڭ (تالاق خېتىنى ئېلىش مەقسىتىدە) مال بەرگەنلىكى ئۈچۈن ئىككىسىگە (يەنى ئەر - خوتۇنغا) گۇناھ بولمايدۇ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 229 - ئايەت)

ئەمما ئاياللار تالاق خېتىنى تەلەپ قىلغاندا، ئەرلەرنىڭ ئۇلارنى مال - دۇنيا بېرىشكە قىستاش ھوقۇقى يوقتۇر. بۇنداق قىلغان كىشى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. ئايال كىشى ئۆز رازىلىقى بىلەن، ئۆزى خالاپ مال - دۇنيا بەرسە، ئۇنى قوبۇل قىلسا بولىدۇ. ئايال كىشىنى سۆزىنى بەرمەستىن، مال - دۇنيا بېرىشكە قىستاش بەكمۇ نامەرتلىكتۇر. بۇنداق ئالغان مال - دۇنيا ھارامدۇر. بۇنى ۋىجدانلىق كىشىلەر قىلمايدۇ.

تالاقنى كېيىنكى ئىشلار

تالاقنى كېيىن مۇنداق ئىككى ئىش بەلگىلىنىدۇ:

1. نەفەقە

تالاق قىلىنغان ئايال كىشى ئىددىتى توشۇپ پاكالانغىچە ئېرىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇش ھوقۇقىغا ئىگە. ئايالنى تالاق قىلىپ، ئۇنىڭ ئىددىتى توشمىغىچە، ئۇنى ئۆيىدىن قوغلىغان كىشى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولىدۇ. ئەمما ئايال كىشى ئۆزى تۇرۇشنى خالىماستىن، بۇ ئۆيىدىن كېتىپ قالسا، ئۇنىڭ ئىددەتتىن چىققۇچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى نەفەقىسى (يەنى چىقىملىرى) ئەر كىشىنىڭ زىممىسىدە بولىدۇ. ئەگەر ئۇ، ئايالنىڭ تېگىشلىك نەفەقىسىنى بەرمىسە، ئايال كىشىنىڭ ھەققىنى يېگەن بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

2. ئىددەت

ئىددەت - ئاجراشقان ئايال كىشىنىڭ ئېرىنىڭ زىممىسىدىن چىقىپ كەتكىنىگە قەدەر بولغان مەزگىل دېمەكتۇر. تالاق قىلىنغان ئايالغا ئىددەت تۇتۇش لازىم كېلىدۇ. ئىددەت تۆۋەندىكىچە بولىدۇ:

(1) ئادەت كۆرىدىغان ئايالنىڭ ئىددىتى 3 پاكلىق، يەنى ئېرى تالاق قىلغاندىن كېيىن ئۈچ قېتىم ئادەت كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن 3 قېتىم پاكلىنىشى ئارقىلىق ئىددەتتىن چىقىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇ، ئېرىنىڭ زىممىسىدىن چىققان بولىدۇ.

(2) ئادەت كۆرمەيدىغان ئايالنىڭ ئىددىتى 3 ئايدۇر. يەنى ئادەت كۆرۈشتىن ئۆزۈلۈپ قالغان ئاياللارنىڭ ئىددىتى ئەللىرىدىن ئايرىلغىنىدىن باشلاپ تولۇق 3 ئاي بولىدۇ.

(3) ھامىلدار ئايالنىڭ ئىددىتى بالىسىنى تۇغقانغا قەدەر بولۇپ، ھامىلدار ئايال بالىسىنى تۇغۇپ بولۇپ، تۇغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانغاندىن كېيىن، ئىددەتتىن چىققان بولىدۇ.

(4) ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايالنىڭ ئىددىتى 4 ئاي 10 كۈندۇر. ئەگەر بۇ ئايال ھامىلدار بولسا، ئۇنىڭ ئىددىتى بالىسىنى تۇغقانغا قەدەر بولىدۇ.

بىر ئايال بىلەن نىكاھلىنىپ، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلماستىن، ياكى ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز قالماستىن ئايرىلىپ كەتكەن بولسا، ياكى ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ھايات قالغان بۇ ئايال ئۈچۈن ئىددەت تۇتۇش لازىم كەلمەيدۇ.

ئايال كىشىنىڭ ئىددەتتىن چىققانلىقى ئۇنىڭ ياتلىق بولۇشىنىڭ جائىز ئىكەنلىكىگە ئىشارەتتۇر. ئىددەتتىن چىقمىغان ئايالغا نىكاھ چۈشمەيدۇ.

ئۈچىنچى بۆلۈم: ئاتا - ئانىلار ھەققىدە

ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلىرى ئۈستىدىكى ھەقىقىتى

ئاتا - ئانىلارنىڭ پەرزەنتلىرى ئۈستىدىكى ھەقىقىتى ئىنتايىن كۆپتۇر. بالىلار ئاتا - ئانىلارغا قانچىلىك كۆپ ياخشىلىق قىلسمۇ، ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۇلارغا قىلغان ياخشىلىقلىرىنى ھەرگىزمۇ قايتۇرۇپ بولالمايدۇ، ئەلۋەتتە.

ئاتا، ئانىلارنىڭ يېتەرلىك ئېھتىياجلىرىنى تولۇقلاش يولىدا ھارماي - تالماي ئىشلەيدۇ، چارچايدۇ. ئانا بولسا، پەرزەنتىم دەپ، توققۇز ئاي قۇرساق كۆتىرىپ، ئاندىن ئۇنى تۇغۇش جەريانىدا ئالەمنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدىغان تولغاقلارنى بېشىدىن كەچۈرۈپ ئۇنى توغىدۇ. ئاندىن ئۇنى يىللار بۇيى ئېمىتىپ، ئاسراپ چوڭ قىلىدۇ. ئۇنى چوڭ قىلىش جەريانىدا كېچىلىرى تاتلىق ئۇيقۇسىنى ئۆزىگە ھارام قىلغان ھالدا، بالىسىنى ئاسراش ۋە ھىمايە قىلىش يولىدا ئۆزىنىڭ راھەتىنى ئۇنۇتىدۇ. ئاتا - ئانىلار بالىلارنىڭ خوشاللىقى ئۈچۈن خوشال بولىدۇ. ئۇلارنىڭ غەمكىنلىكلىرى ئۈچۈن غەمكىن بولىدۇ. ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلىرىنىڭ قاتارغا قوشۇلۇپ ئادەم بولغىنىنى كۆرگىنىدە، قانچىلىك ھايانغا تولۇپ، ئۆزلىرىنى قانچىلىك سائادەتلىك ھېس قىلىدىغانلىقىنى تەسۋىرلەپ بولۇش قىيىن. پەرزەنتلەر ئاتا - ئانىلارنىڭ بۈگۈنى ھەم ئەتىسىدۇر. ئۇلار ئۆزلىرىنى ئۇنۇتقان ھالدا پەرزەنتلىرى ئۈچۈنلا ياشايدۇ.

ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلار ئۈستىدىكى ھەقىقىتى - بالىلارنىڭ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشلىرىدىن ئىبارەت بىر جۈملە سۆزگە قىسقىرىدۇ. ئاتا - ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىش دېگەن بۇ بىر جۈملە - ئۇلارنى ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتلەردىن تەمىنلەپ تورۇش، ئۇلارنى ئاسراش، ئۇلارغا ۋاپا قىلىش، ئۇلارنىڭ تەۋسىيەلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش، ئۇلارنى ھەمىشە ئەڭ ئالىي ئېھتىرام بىلەن ھۆرمەت قىلىش قاتارلىق كۆپلىگەن مەنىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا بالىلارنى ئاتا - ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىشتىن ئىبارەت بۇ بىر جۈملە سۆزگە بۇيرۇيدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى، ئۇلارنىڭ بىرى ياكى ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن، (يەنى مالاللىقنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن)، ئۇلارنى دۈشكەلمىگىن، ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن، ئۇلارغا كامالىي مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن ۋە: ﴿ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار

مېنى كىچىكلىكىمدىن تەربىيلىگىنىدەك، ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن. پەرۋەردىگارنىڭ دىلىڭلار دىكىنى ئۇبدان بىلگۈچىدۇر. ئەگەر سىلەر ياخشى بولساڭلار (يەنى ئاتا - ئاناڭلارنى قاخشاتقۇچى بولمىساڭلار، ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ خاتالىقىڭلارنى كەچۈرىدۇ) ئاللاھ ھەقىقەتەن، تەۋبە قىلىپ تۇرغۇچىلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ﴿ئىسرا سۈرىسى 23 - 25 - ئايەتلەر﴾

يۇقىرىقى ئايەتلەر، بالىلار قانداقلا شارائىتتا بولمىسۇن، يەنى ئۇلار مەيلى باي بولسۇن، مەيلى كەمبەغەل بولسۇن، مەيلى كۆڭۈللىرى خاتىرجەم بولسۇن، مەيلى غەم - قايغۇ ئىچىدە بولسۇن، ھەر ھالەتتە، ئاتا - ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ لازىملىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ھەتتا قۇرئان كەرىم، بەزى ۋاقىتلاردا بالىلارنىڭ ئاچچىقىدىن ئۆزلىرىنى تۇتالمىغان ھالەتلەردىمۇ ئۇلارغا ماللىقنى بىلدۈرىدىغان ئاددى سۆزلەرنىمۇ قىلماسلىقىنى تەۋسىيە قىلىدۇ. خوسۇسەن، ئاتا - ئانىلار قېرىپ قالغاندا، ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرى ئىنچىكە، گەپ كۆتىرەلمەيدىغان بولۇپ قالغاچقا، ئۇلارغا ئىنتايىن يۇمشاق ۋە سىلىق مۇئامىلىدە بولۇشنى ئالاھىدە تەۋسىيە قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن، بالىلار ئاتا - ئانىلارغا قوللىرىدىن كېلىدىغان پۈتۈن ياخشىلىقلارنى قىلغاننىڭ سىرتىدا ئاللاھ تائالادىن ئۇلارغا مەرھەمەت ۋە رەھمەت تىلەشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. ئەڭ ئاخىرىدا ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى پۈتۈن ئويلىغانلىرىنى بىلىدىغانلىقىنى ۋە ئاتا - ئانىسىغا بولغان سەھمى ئىخلاسى ۋە مۇھەببىتىگە قاراپ مۇكاپات بېرىدىغانلىقىنى بايان قىلىش بىلەن بۇ تەۋسىيەلەرنى تاماملايدۇ.

ئاللاھ تائالا ئاتا - ئانا ھەققىدە تەۋسىيە قىلىپ يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنساننى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بويرۇدۇق، ئانىسى ئۇنى (قۇرسىقىدا) ئۈستى - ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى، ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى، (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا - ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىرى قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر. ﴿لوقمان سۈرىسى 14 - ئايەت﴾

ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەخلاقى

ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەخلاقى ۋە ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ نىشانىدۇر

ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازغۇن دادىسى (ئازەر) نى توغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن دادىسىغا مېھرىبانلىق بىلەن نەسىھەت قىلغانلىقى ۋە دادىسى ئۇنىڭ نەسىھىتىنى قوبۇل قىلمىغاندىمۇ، ئۇنىڭغا ئامانلىق تىلەپ چىرايلىقچە قايتقانلىقىنى بايان

قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئاتىسىغا ئېيتتى: «ئى ئاتا! نېمىشقا ئاڭلىمايدىغان، كۆرمەيدىغان ۋە ساڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنسىن. ئى ئاتا! ماڭا سەن بىلمەيدىغان ئىلىملەر بېرىلدى، ماڭا ئەگەشكىن سېنى توغرا يولغا باشلايمەن. ئى ئاتا! شەيتانغا چوقۇنمىغىن، شەيتان مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ھەقىقەتەن ئاسىيلىق قىلدى. ئى ئاتا! سېنىڭ مەرھەمەتلىك ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىغا قېلىشىڭدىن قورقمەن» ئۇ (يەنى ئازەر) ئېيتتى: «ئىبراھىم! سەن مېنىڭ ئىلاھلىرىمدىن يۈز ئۆرىمە كچمۇسەن، ئەگەر سەن (مۇنداق قىلىشتىن) يانمىساڭ چوقۇم سېنى تاش كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن. ئۇزاق زامان مەندىن يىراق تۇرغىن» ئىبراھىم ئېيتتى: «ساڭا ئامانلىق بولسۇن، پەرۋاردىگار بىردىن ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، ئاللاھ تائالا ھەقىقەتەن ماڭا مېھرىبان دۇر» ﴿سۈرە مەريەم 42 - 47 - ئايەتلەر﴾.

ئاللاھ تائالا يەھيا ئەلەيھىسسالام توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇنى ئاتا - ئانىسىغا كۆيۈمچان قىلدۇق، ئۇ مۇتەكەببىر (يەنى ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقۇچى)، ئاسىيلىق قىلغۇچى بولمىدى﴾ (سۈرە مەريەم 14 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا ئېيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۆشۈكتە يېتىپ سۆزلىگەن سۆزىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مېنى ئاللاھ تائالا ئانامغا كۆيۈمچان قىلدى، مېنى مۇتەكەببىر شەقى قىلمىدى﴾ (سۈرە مەريەم 32 - ئايەت)

ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش ماددىي ۋە مەنئىي ھەر ئىككى تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاتا - ئانىلارغا پۇل - مال ياردەم قىلىش، ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش، ئېغىر ئىشلىرى بولسۇن، يېنىك ئىشلىرى بولسۇن ھەممىدە ئۇلارغا ئىتائەتچانلىق بىلەن خىزمەت قىلىش قاتارلىقلار ماددىي تەرەپتىن ياخشىلىق قىلغانلىق بولۇپ سانىلىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى خوشال قىلىش، دەر تلىرىگە قۇلاق سېلىش، مۇسەبەتلىرىگە تەسەللى بېرىش، بىلىمگە تلىرىنى بىلدۈرۈپ قويۇش قاتارلىقلار مەنئىي جەھەتتىن ياخشىلىق قىلغانلىق بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «جەننەت ئانىلارنىڭ تاپىنى ئاستىدا» يەنە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقى ئاتىنىڭ رازىلىقىدا، ئاللاھ تائالانىڭ غەزىبى ئاتىنىڭ غەزىبىدە» (تىرمىزى رىۋايىتى)

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر ئادەمنىڭ ئانىسىنى يۈدۈپ كەينىنى تاۋاپ قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى، بۇ ئادەم ئىبنى ئۆمەرگە يېقىنلىشىپ: «ئى ئىبنى ئۆمەر! مەن بۇنىڭ بىلەن ئانامنىڭ مېنىڭكى ھەقلىرىنى ئادا قىلغان بولىدۇمۇ؟» دەپ سورىغاندا،

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «ياق، سەن تېخى ئاناڭنىڭ ئەجىرلىرىدىن مېڭىدىن بىرىنىمۇ ئادا قىلمىدىڭ، لېكىن سەن ياخشى قىلدىڭ. ئاللاھ سېنىڭ ئازلا خىزمىتىڭگە كۆپ ساۋاپ بەرگۈسى» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۈچ نەپەر كىشى كېتىپ باراتتى، توساتتىن قاتتىق يامغۇر يېغىپ كېتىپ، ئۇلار بىر تاغنىڭ تېگىدىكى ئۆڭكۈرگە كىرىۋالدى. بۇ ۋاقىتتا تاغدىن چوڭ بىر تاش دومىلاپ چۈشۈپ ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزىنى توسىۋالدى. ئۇلار بىر - بىرىگە، ئاللاھ ئۈچۈن خالىس قىلغان ئەمەللىرىڭلار بولسا شۇ ئەمەللىرىڭلارنى ۋاسىتە قىلىپ دۇئا قىلىپ بېقىڭلار، بەلكى ئاللاھ ئۇنىڭ يۈزىدىن بىزگە بىر چىقىش يولى بېرىپ قالار، دېيىشىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى مۇنداق دەپ دۇئا قىلىدۇ: «ئى ئاللاھ مېنىڭ ياشىنىپ قالغان ئاتا - ئانىم بىلەن بىر نارىسىدە بالام بار ئىدى. ئۇلار ئۈچۈن قوي باقاتتىم، ھەر كۈنى ئۇلارغا سۈت ئىچكۈزەتتىم. بىر كۈنى كەچ كېلىپ قالدىم. كەلسەم ئاتا - ئانىم ئۇخلاپ قاپتۇ. مەن سۈتنى سېغىپ ئەكىلىپ ئۇلارنىڭ بېشىدا تۇتۇپ تۇردۇم ئۇلارنى ئويغىتىشقا كۆزۈم قىيمىدى. كىچىك نارىسىدە بالام ئايغىمدا ئاچلىقتىن زارلىنىپ، سۈت ئىچمەن دەپ يىغلاپ تۇراتتى، مەن ھەمىشە ئاۋۋال ئاتا - ئانىمغا ئىچكۈزۈپ بولۇپ، ئاندىن بالامغا ئىچكۈزەتتىم. ئاتا - ئانىمىڭ ئويغىنىشىنى كۈتۈپ شۇنداق تۇرۇپ تاڭ ئاتتى. ئەگەر مېنىڭ بۇ قىلغىنىم سېنىڭ دەرگاھىڭدا ياخشى ئەمەللەر قاتارىدىن بولۇپ قوبۇل قىلىنغان بولسا، بۇ ئەمەلنىڭ يۈز - خاتىرىسى بىلەن بىزگە بىر يوپۇق ئېچىپ بەرگىنكى بىز يورۇقلۇقنى كۆرەيلى، ئاللاھ ئۇلارغا بىر يوپۇق ئېچىپ بەردى - دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاسماننى كۆرەلدى.....» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «يا رەسۇلەللاھ! دادام مېنىڭ مال - مۈلكۈمنى مەندىن سوراۋاتىدۇ، قانداق قىلىمەن» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، «سەن ۋە مال - مۈلكۈڭ داداڭنىڭدۇر» دەپ جاۋاب بېرىدۇ»

ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش جىھاد قىلىشتىنمۇ ئەۋزەلدۇر

ئاللاھ تائالانىڭ دىنىنى ھىمايە قىلىش يولىدا جىھاد قىلىش ئىسلامدىكى ھەرقانداق ئىبادەتلەردىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىكتۇر. جىھادتا شېھىت بولغان شېھىتلارنىڭ ھېسابسىز، سوئالسىز، ئۇدۇل جەننەتكە كىرىدىغانلىقى ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەرمۇ كۆپ. ئەمما ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش جىھاد قىلىشتىن ئەۋزەلدۇر. شۇنىڭدىن كۆرۈشكە بولىدۇكى،

ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئىسلام دىنى نەزەرىدە نەقەدەر ئۇلۇغ ئىبادەت ئىكەنلىكى شەكسىز ھەقىقەتتۇر.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ، مۇنداق دەيدۇ: «بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، جىھادقا چىقىشى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن رۇخسەت سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئادەمدىن «سېنىڭ ئاتا - ئاناڭ ھاياتمۇ؟» دەپ سورىدۇ، ئۇ ئادەم «ھەئە، ھايات» دەپ جاۋاب بەرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئادەمنى، سەن ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئارقىلىق جىھادنىڭ ساۋابىنى تاپقىن، دەپ قايتۇرۇۋېتىدۇ» (نەسائى رىۋايىتى)

ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: يەمەنلىك بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتقىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن «يەمەندە بىرەر كىشىڭ بارمۇ؟» دەپ سورىدۇ، ئۇ ئادەم «ئاتا - ئانىم بار» دەپ جاۋاب بەرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «ئۇلار ساڭا بۇ يەرگە كېلىشىڭگە رۇخسەت بەرگەنمۇ؟» دەپ سورىدۇ، بۇ ئادەم، «ياق» دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۇلارنىڭ يېنىغا قايتىپ بېرىپ رۇخسەت سورىغىن، ئەگەر ئۇلار رۇخسەت بەرمىسە، ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلغىن» دەيدۇ» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، يا رەسۇلەللاھ! مەن جىھاد قىلىشنى ئارزۇ قىلىمەن، ئەمما ئۇنىڭغا قادىر بولالمايمەن، قانداق قىلسام جىھاد قىلغاننىڭ ساۋابىغا ئېرىشەلەيمەن؟ دەپ سورىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن «ئاتا - ئاناڭدىن بىرەرسى ھاياتمۇ؟» دەپ سورىغاندا، بۇ ئادەم «ئانىم بار» دەپ جاۋاب بېرىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئادەمگە «ئاللاھ تائالا سېنى ئاناڭنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا مۇيەسسەر قىلسۇن، ئەگەر سەن شۇنداق قىلساڭ، ھەج قىلغاننىڭ، ئۆمۈر قىلغاننىڭ ۋە جىھاد قىلغاننىڭ ساۋابىنى ئالىسەن» دەيدۇ» (تەبەرانى رىۋايىتى)

ئىسلام دىنى ئاتا - ئانىلارنىڭ قەدرىنى شۇنچىلىك كۆتىرىپ، ئۇلارنىڭ ھەقلىرىنى شۇنچىلىك قەدىرلەيدۇكى، ھەتتا ئۇلار كاپىر، مۇشرىك بولغان تەقدىردىمۇ، بالىلارنىڭ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئاتا - ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن،

ئۇلارغا دۇنيادا ياخشىلىق قىلغىن. ﴿لۇقمان سۇرىسى 15 - ئايەت﴾

شۇنىڭ ئۈچۈن بىراۋنىڭ ئاتا - ئانىسى ئەگەر كاپىر بولغان تەقدىردىمۇ، - ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان بارلىق ئىشلاردا - ئۇلارغا ئىتائەت قىلىشى، خىزمەتلىرىنى قىلىشى ۋە ئۇلارنى ھۆرمەتلىشى ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان قەرزدۇر.

ئاتا - ئانىغا ئۇلار ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ ياخشىلىق قىلىش

ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇراتتۇق، سەلىمە قەبىلىسىدىن بىر ئادەم كېلىپ «يارەسۇلەللاھ! ئاتا - ئانىغا قىلىشقا تېگىشلىك ياخشىلىقلاردىن ئۇلار ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىنمۇ بارمۇ؟» دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «ئەلۋەتتە بار، ئۇلارنىڭ ھەققىدە دۇئا قىلىش، ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىنى تىلەش، ئۇلارنىڭ ئەھدىلىرىنى يۈرگۈزۈش، ئۇلار ئارقىلىق قىلىنىپ كەلگەن سىلە - رەھىملەرنى داۋام قىلدۇرۇش، ئۇلارنىڭ بىللە ئۆتكەن دوست - بۇرادەرلىرىنى ھۆرمەت قىلىش» دەپ جاۋاب بەردى» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايى)

بۇ ھەدىستىن شۇنى كۆرۈشكە بولىدۇكى، ئاتا - ئانىلارنىڭ پەرزەنتلىرى ئۈچۈن قىلغان مېھنەتلىرىنى ئۇلارغا قانچىلىك ياخشىلىق قىلىپمۇ ئادا قىلىپ بولغىلى بولمايدۇ. ئۇلار ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ بالىلارنىڭ گەردەنلىرىدە ئۇلارغا دۇئا قىلىش، گۇناھلىرىنىڭ مەغپىرەتلىكىنى تىلەش، ئۇلارنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش، ئۇلارنىڭ دوستلىرىغا دوست بولۇپ ئۇلارغا ھۆرمەت قىلىش، ئۇلارنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىش قاتارلىق ھەقلەرنىڭ قالدىغانلىقى ۋە بۇ ھەقلەرنى ئادا قىلىشنىڭ زۆرۈر ئىكەنلىكى ئېنىق بىر ھەقىقەتتۇر.

ئانىنىڭ ھەققى ئاتىنىڭ ھەققىدىن چوڭدۇر

ئانىلارنىڭ بالىلار ئۈستىدىكى ھەقلىرى ئاتىنىڭ ھەقلىرىدىن كۆپتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئانىلارنىڭ ھەقلىرى ئۇلارنى ئادا قىلىش جەھەتتە، ئاتىلارنىڭ ھەقلىرىدىن ئەۋزەل ۋە ئاۋۋالقى ئورۇندا تۇرۇشقا تېگىشلىك. چۈنكى ئانىنىڭ بالىسىنى قۇرسىقىدا كۆتىرىپ، تۇغۇپ، ئېمىتىپ، چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشۇش جەريانىدا چەككەن جاپا - مۇشەققەتلىرى، ئاتىنىڭ ئائىلىنىڭ كەملىرىنى بار قىلىپ، ئۇنىڭ تېبەتياجلىرىدىن چىقىش يولىدا چەككەن مېھنەتلىرىدىن ئەلۋەتتە ئېغىر ۋە كۆپتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام دىنى ئانىلارنىڭ بالا تۇغۇپ چوڭ قىلىش يولىدىكى مېھنەتلىرىنى ئالاھىدە قەدىرلەپ، ئۇلارنىڭ

ھەقىقىي ئاتلارنىڭ ھەقىقىي ئاۋۋالقى ئورۇندا قويدى ۋە پەرزەنتلەرنىڭ بۇ ھەقىقىي ئۆز يولىدا، تولۇق ئورۇنلىشىنى تەۋسىيە قىلدى.

بۇ توغرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسى رىۋايەت قىلىنغان. ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، «يا رەسۇلەللاھ! ياخشىلىق قىلىشىم ئۈچۈن ئەڭ ھەقىقىي بولغان كىشىم كىم؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا، «ئاناڭ» (يەنى ياخشىلىق قىلىشىڭغا ئەڭ ھەقىقىي كىشىڭ ئاناڭ) دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، بۇ ئادەم، «ئۇنىڭدىن قالسىچۇ؟» دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە، «ئانا» دەپ جاۋاب بېرىدۇ، بۇ ئادەم يەنە، «ئۇنىڭدىن قالسىچۇ؟» دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە «ئاناڭ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ، بۇ ئادەم يەنە، «ئۇنىڭدىن قالساكىم؟» سورىدى، بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئاناڭ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

ئاتا - ئانىلار ھەققىدە تەۋسىيەلەر

ھۆرمەتلىك كىتابخان، ئەگەر سىز دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ياخشىلىقلىرىنى قولغا كەلتۈرۈمەكچى بولسىڭىز مۇنۇ تەۋسىيەلەرگە ئەمەل قىلغىسىز، ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش تۆۋەندىكىچە بولىدۇ:

1. ئاتا - ئانىغا ھەر ۋاقىت ئەدەپ بىلەن سۆز قىلىش.
2. ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان ھەرقانداق ئىشتا ئۇلارغا ئىتائەت قىلىش.
3. ئۇلارغا مېھرىبانلىقنى كۆرسىتىش، ھېچ ۋاقىت ئۇلارغا غەزەب بىلەن قارىماسلىق، بەلكى ھەمىشە تەبەسسۇم بىلەن قاراش.
4. ئۇلارنىڭ ئابرويىنى ۋە ھۆرمىتىنى ساقلاش، ئۇلارنىڭ رۇختىسىز ئۆيلىرىدىن بىر نەرسە ئالماسلىق.
5. ئۇلار مەنۇن بولىدىغان ئىشلارنى قىلىش، ھەمىشە دۇئالىرىنى ئېلىپ تورۇش.
6. ھەرقانداق بىر ئىشنى باشلاشتا ئاۋۋال ئۇلاردىن مەسلىھەت سوراش.
7. ئۇلارنىڭ چاقىرىقىغا ھەر ۋاقىت «خوش ئاتا - خوش ئانا» دەپ تەبەسسۇم بىلەن ھازىر بولۇش.
8. ئۇلارنىڭ دوست - يارانلىرىنى ھۆرمەتلەش، دۈشمەنلىرىگە ساداقەت باغلىماسلىق.

9. ئۇلار بىلەن مۇنازىرە قىلىشماستىن، ئۇلارنىڭ خاتالىقلىرى بولسا، سىلىق يول بىلەن كۆرسىتىپ بېرىش.
10. ئۇلارغا سۆز قىلغاندا، ئاۋازىنى كۆتىرىپ ئۇلارنى راھەتسىز قىلماسلىق، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئەدەپ بىلەن قولاق سېلىپ ئاڭلاش.
11. ئۇلارنىڭ ئۆي ئىچىدىكى ۋە سىرتتىكى ئىشلىرىغا ياردەملىشىش.
12. ئۇلارنىڭ روختىسىز سەپەرگە چىقماسلىق، ئەگەر ئالدىراش يۈزىسىدىن كېتىپ قالغان تەقدىردىمۇ، ئۇلاردىن ھامان كەچۈرۈم سوراڭ.
13. - ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىگە خوسۇسەن، ئۇلار ئۇخلاۋاتقان ۋاقىتلىرىدا ئىزىنىسىز كىرمەسلىك.
14. ئۇلارنىڭ مېھمانلىرى كەلگەندە، قول باغلاپ تۇرۇپ خىزمەت قىلىش، زۆرۈر ئىشى بولسىمۇ قويۇپ، ئۇلارنى مېھمانلىرى ئالدىدا يالغۇز تەرك ئەتمەسلىك.
15. ئۇلار بىلەن بىرگە تاماق يىگەندە، ئۇلاردىن بۇرۇن داستىخانغا قول ئۇزاتماسلىق.
16. ئۇلارغا ھەرگىز يالغان سۆزلىمەسلىك.
17. ئايالىنى ۋە پەرزەنتلىرىنى ئۇلاردىن ئۈستۈن كۆرمەسلىك.
18. بىرگە يول يۈرگەندە، ئۇلارنىڭ ئالدىدا يۈرمەسلىك، بىرگە ئولتۇرغاندا ئۇلاردىن يۇقىرى ئولتۇرماسلىق.
19. ئۆزى قانچىلىك چوڭ مەنەسەبلىك كىشى بولسىمۇ، ياكى كاتتا ئالىم بولسىمۇ، ئاتا - ئانىسىغا مەنسۇپ بولۇشتىن تەكەببۇرلۇق قىلماسلىق، ئۇلار ئالدىدا ھەمىشە كەمتەر بولۇش.
20. ئۇلارغا ماددىي ياردەمدىن بېخىللىق قىلماسلىق، ئۇلار ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئۇنۇتۇش.
21. ئۇلارنىڭ مېھنەتلىرىنى قەدىرلەپ تۇرۇش، ئۇلارنى زىيارەت قىلىپ تۇرۇش، ھەدىيە ۋە سوۋغاتلارنى تەقدىم قىلىپ تۇرۇش.
22. ئۇلارنى غەزەپلەندۈرۈشتىن ئېھتىيات قىلىش، كۆڭۈللىرىنى ئاسراش.
23. ئۇلار بەرگەن نەرسىلەرنى تەشەككۈر ئېيتىش بىلەن قۇبۇل قىلىش.
24. ئۇلارنىڭ خۇشاللىقلىرىنى تەبىرىكلەپ بىرگە خۇشال بولۇش، ئۇلارنىڭ

مۇسبەتلەرگە تەسەللى بېرىش.

25. ئۇلارنىڭ يۈز- خاتىرىسى ئۈچۈن، ئۇلار ياخشى كۆرىدىغان پەرزەنتلىرىنى ياخشى كۆرۈش.

26. ئايالى ئۇلار بىلەن جېدەللىشىپ قالغاندا، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئادىللىق بىلەن ئىش كۆرۈش.

27. ئاتا - ئانا ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىنمۇ، ئۇلارنىڭ قەبىرلىرىنى زىيارەت قىلىپ تۇرۇش. ئۇلارنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى يۈرگۈزۈش.

28. ئۇلارنىڭ ھەققىدە سەدەقەلەرنى قىلىپ تۇرۇش.

29. ئاتا - ئانا ھايات بولسۇن، مەيلى ۋاپات بولۇپ كەتكەن بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھەققىدە، «رب اغفر لي ولوالدي» يەنى (ئى ئاللاھ! مېنى ۋە ئاتا - ئانىمنى كەچۈرگىن) دەپ ھەمىشە دۇئا قىلىپ تۇرۇش.

30. ھەرقانداق كىشى ئاتا - ئانىسىغا قىلغان مۇئامىلىسىنىڭ ئوخشىشىنى ئۆز پەرزەنتلىرىدىن چۇقۇم كۆرىدۇ، يەنى ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقانلارنى ئۇلارنىڭ بالىلىرىمۇ قاخشىتىدۇ، ئاتا - ئانىسىنى رازى قىلغانلارنى ئۇلارنىڭ بالىلىرىمۇ رازى قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئالەم، «ئۆتنە ئالەم» دېيىلىدۇ، بۇ، جەمئىيىتىمىزدە ۋە ئۇزۇن يىللىق تارىخىمىزدا كۆپ تەجرىبە قىلىنىپ، ھەركىشىنىڭ نەزەرىدە رىئاللىققا ئايلانغان بىر ھەقىقەتتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئاتا - ئانىلىرىڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، سىلەرگەمۇ پەرزەنتلىرىڭلار ياخشىلىق قىلىدۇ»

ئاتا - ئانىنى قاخشىتىشنىڭ گۇناھى

پەرزەنتلەر تەرىپىدىن ئاتا - ئانىلارنىڭ كۆڭلىگە تېگىپ قويدىغان ياكى ئۇلارنى رەنجىتىپ قويدىغان ھەرقانداق سۆز - ھەرىكەتلەرنىڭ سادىر بولۇشى ئاتا - ئانىلارنى قاخشاتقانلىقتۇر.

ئاللاھقا ئاسىيلىق بولمايدىغان ھەرقانداق ئىشتا، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇلارغا ئىتائەت قىلىش ئىنتايىن زۆرۈردۇر. شەرئەت ئىستېمالى يۈپچە ئېيتقاندا، پەرزدۇر. بۇنىڭغا ئاساسەن، ئاتا - ئانىلار ئېھتىياج ياكى زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن بالىلىرىنى نەپلى (ئىختىيارى) ياكى پەرز كىپايە بولغان ئەمەللەرنى تەرك ئېتىشكە زورلىغان ھالدىمۇ،

ئۇلارغا ئىتائەت قىلىش لازىم. ئەمما پەرز ئەين بولغان ئىشلارنى قىلىشتىن توسسا ياكى ھارام ئىشلارنى قىلىشقا زورلىسا، بۇ ۋاقىتتا ئاتا - ئانىلارغا بۇ ئىشلاردا ئىتائەت قىلماسلىق لازىم. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان ئىشتا، بەندىگە ئىتائەت قىلىشقا بولمايدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

ئاتا - ئانىلارنى قاخشىتىش كەچۈرۈلمەس گۇناھ

ئاتا - ئانىلارنى قاخشىتىش ئەڭ چوڭ گۇناھى كەبىرىلەرنىڭ قاتارىدىندۇر. كىشى قانچىلىك ياخشى بولۇپ كېتىپ، ئاللاھقا شۇنچە سادىق بولسىمۇ، ئاتىسىنى ياكى ئانىسىنى قاخشىتقان ئېكەن، ئۇ، ھەرگىزمۇ ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ. يەنى جەننەتكە كىرەلمەيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جەننەت ئانىلارنىڭ تاڭىنى ئاستىدا» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتا - ئانىلارنى قاخشىتىشنىڭ گۇناھى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ نەزەرىدە، ئەڭ قەبىھ، يامان ئادەم ئۇچتۇر: ئۇلارنىڭ بىرى، ئاتا - ئانىسىغا مۇتەكەببىرلىك قىلىپ، ئۇلارنى ھېقىر كۆرگەن كىشى؛ ئىككىنچىسى، كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا يالغان ئىغۋالارنى تارقىتىش ئارقىلىق ئۇلارنى بىر - بىرىگە دۈشمەن قىلغان ئادەم؛ ئۈچىنچىسى، ئەر - خوتۇن ئارىسىدا يالغاندىن گەپ تارقىتىپ يۈرۈش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى بوزۇپ، ئۇنىڭ ئايالىنى ئېلىشى مەقسەت قىلغان ئادەم» (ئەبۇ نەئىم رىۋايىتى)

ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گۇناھى كەبىرىلەر توغرىلىق سورالغاندا، مۇنداق دېگەن: «گۇناھى كەبىرىلەر: ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش، ئاتا ئانىسىنى قاخشىتىش، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش ۋە يالغاندىن قەسەم قىلىشتىن ئىبارەتتۇر» (بۇخارى رىۋايىتى)

يەنە ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈچ خىل ئادەمگە ئاللاھ جەننەتنى ھارام قىلدى: ئۇلارنىڭ بىرى، ھاراقىتى باش ئالمايدىغان ئادەم؛ يەنە بىرى، ئاتا - ئانىسىنى قاخشىتقان ئادەم؛ يەنە بىرى، دەپيۇس ئادەم» (ئەھمەد رىۋايىتى)

سەۋىيان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈچ خىل ئادەمنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنىڭ پايدىسى يوقتۇر: ئۇلارنىڭ بىرى، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن ئادەم؛ يەنە بىرى، ئاتا - ئانىسىنى قاخشىتقان ئادەم؛ يەنە بىرى جىھاد مەيدانىدىن قاچقان ئادەم» (تەبەرانى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ تائالا پۈتۈن چوڭ گۇناھلارنىڭ جازاسىدىن خالىغىنىنى قىيامەت كۈنىگىچە كېچىكتۈرىدۇ، پەقەت ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقانىنىڭ جازاسىنى ئۆلۈشتىن بۇرۇن، مۇشۇ دۇنيادىلا ئۇنىڭغا كۆرسىتىدۇ» (بەيھەقىي رىۋايىتى)

ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقانىنىڭ گۇناھى توغرىلۇق كەلگەن ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئىسلام نەزەرىدە ئەڭ كەچۈرۈلمەس، ئېغىر گۇناھ شېرىك بولسا، شېرىكتىن كېيىنلا ئاتا - ئانىسىنى قاخشىتىشنىڭ گۇناھى كېلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارنىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا (يەنى شېرىك كەلتۈرمەستىن) ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئانىڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى» يەنى ئىماندىن كېيىنلا بۇيرۇلغان ئەڭ ئاۋۋالقى ئىش - ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمەستىن، ئۇنى بىر بىلىپ ئىبادەت قىلىش بولسا، ئۇنىڭدىن كېيىنلا بۇيرۇلغان تەكلىپ ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش دېگەنلىكتۇر. ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش نەقەدەر ئۇلۇغ ئىبادەت سانالسا، ئاتا - ئانىنى قاخشىتىش شۇنچىلىك ئېغىر گۇناھى كەبىرىدۇر.

ئاللاھ زۇلۇمنىڭ جازاسىنى كېچىكتۈرمەيدۇ

ئاللاھ تائالا ھەرقانداق ئېغىر گۇناھلارنىڭ جازاسىنى ئاخىرەتكە كېچىكتۈرگەن بولسىمۇ، زۇلۇم (يەنى ھەقسىزلىق) نىڭ جازاسىنى ئاخىرەتكە كېچىكتۈرگىنى يوق. ئاتا - ئانىنى قاخشىتىش ئۇلارغا ئەڭ ئېغىر دەرىجىدە زۇلۇم قىلغانلىقتۇر.

ئاللاھ تائالا زۇلۇمنىڭ جازاسىنى مۇشۇ دۇنيادا كۆرسىتىپ كەلدى. ھاياتلىقتىكى تەجرىبىلەر ۋە ياشاۋاتقان جەمئىيىتىمىزدىكى ئاتا - ئانىسىدىن قارغىش ئالغانلارنىڭ ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتلىرى ھەققىدە كۆرگەن، بىلگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىمىز بىزگە ئاچچىق ساۋاق بولۇشقا يېتەرلىكتۇر. ھەتتا خەلق ماقالىلىرىمىزدا: «ئىككى خىل ئادەم ئىشلىمىسىمۇ بولىدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى، ئاتا - ئانىسىنىڭ دۇئاسىنى ئالغان ئادەم؛ يەنە بىرى، ئاتا - ئانىسىنى قاخشاتقان ئادەم» دېيىلىدۇ. ھەقىقەتەن بۇ سۆز توغرا ئېيتىلغان. چۈنكى، ئاتا - ئانىسىنىڭ دۇئاسىنى ئالغان كىشى گەرچە ئاز ئىشلىسىمۇ، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىشىغا بەرىكەت ئاتا قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا قۇلايلىق يارىتىپ بېرىدۇ، ئاتا - ئانىسىدىن قارغىش ئالغان كىشى قانچىلىك ئىشلىسىمۇ، ئۇ بەرىكەتتىن ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ياردىمىدىن مەھرۇم بولغاچقا، ئۇنىڭ ئىشى ئالدىغا ماڭمايدۇ ۋە تاپقانلىرى راۋاج قىلمايدۇ. مانا بۇ رىئاللىقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئاتىنىڭ رازىلىقىدا» دەيدۇ.

دېمەك ئاللاھ تائالانىڭ رىزاسىغا ئېرىشەلمىگەن بىر كىشى ھەرگىزمۇ ئۇنىڭ ياردىمى،

رەھىمىتى ۋە مەرھىمىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ. ئاتا - ئانىنىڭ بالىلار ئۈچۈن قىلغان ھەرقانداق دۇئاسى تىز ئىجاۋەت بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئۈچ خىل ئادەمنىڭ دۇئاسىنىڭ ئىجاۋەت بولۇشىدا ھېچ شەك يوق: ئۇلارنىڭ بىرى، زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ دۇئاسى؛ يەنە بىرى، مۇساپىر كىشىنىڭ دۇئاسى؛ يەنە بىرى، ئاتا - ئانىنىڭ بالىسىغا قىلغان دۇئاسى»

ئاللاھ تەۋراتتا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: «ئى مۇسا! ئاتا - ئانىڭنى ھۆرمەتلىگەن. كىمكى ئاتا - ئانىسىنى ھۆرمەتلەيدىكەن، ئۇنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولىدۇ. ئۇنىڭغا ئۆزىنى ھۆرمەتلەيدىغان پەرزەنت ئاتا قىلىنىدۇ، كىمكى ئاتا - ئانىسىنى قاخشىتىدىكەن، ئۇنىڭ ئۆمرى قىسقىرىدۇ، ئۇنىڭغا ئۆزىنى قاخشىتىدىغان شەقى بالا ئاتا قىلىنىدۇ» (تەۋرات)

بۇ ماۋزۇدىكى ئۆمۈرنىڭ ئۇزۇن بولىشىدىن مەقسەت، ئۇنىڭ بەرىكەتلىك بولىشى دېمەكتۇر. مەسىلەن: ئاللاھ تائالا ئۆمۈرگە بەرىكەت ئاتا قىلغان كىشىلەر، گەرچە ئاز ئۆمۈر كۆرسىمۇ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن كىشىلەر ھاسىل قىلالىغان ياخشىلىقلارغا ۋە دۇنيانىڭ لەززەتلىرىگە ئېرىشەلمەيدۇ ۋە دۇنيادىن ئارمىنى قالمىدۇ، ئاللاھ تائالا ئۆمۈرگە بەرىكەت ئاتا - قىلمىغان كىشىلەر، گەرچە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن بولسىمۇ، ئۇلار بۇ ئۆمۈرگە لايىق دۇنيانىڭ ياخشىلىقلىرىغا ۋە ئارمانلىرىغا ئېرىشەلمەستىن، بەلكى ھەسرەتتە كېتىدۇ. ئۆمرى قىسقا بولىدۇ دېگەنلىكىمۇ - ئۆمرى بەرىكەتسىز بولىدۇ دېگەنلىكتۇر. چۈنكى ئۆمۈر ئۆزى ياخشىلىقنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۇزىراپ يامانلىقنىڭ سەۋەبى بىلەن قىسقىراپ كېتىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئىنسان تۇغۇلۇشتىن بۇرۇن پۈتۈلۈپ بولغان تەقدىردۇر. پەقەت ئۇنىڭ بەرىكىتى ئۆزگىرىدۇ.

ئائىلىنىڭ باشقىلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

مۇسۇلمان ئائىلىسىنىڭ تاشقىرىدىكىلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان ئىسلامىي قائىدە - يوسۇنلىرى تۆۋەندىكىچە:

ئائىلىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

ئائىلىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى - ئۇلارغا سىلە - رەھىم(ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتلەردىن ياردەم) قىلىش، ئۇلارنىڭ ھال - ئەھۋاللىرىنى سوراش، ئۇلارنى زىيارەت قىلىپ، يوقلاپ تۇرۇش، ئۇلار چاقىرسا قەدەم تەشرىپ قىلىش، ئېھتىياجلىق ھالدا قالسا ماددىي ياردەم بېرىش، مەسلىھەت سورىسا يول كۆرسىتىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە

ئالدىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «چوڭلىرىڭلاردىن ئۇرۇق - تۇغقانلارغا قانداق سىلە - رەھىم قىلىش كېرەك ئىكەنلىكىنى ئۆگىنىڭلار» دەپ كۆرسەتكەن. (تىرمىزىي رىۋايىتى)

ئائىلىنىڭ قول ئاستىدىكى خىزمەتكارلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

بۇ مۇناسىۋەت، ئۇلارغا سىلىق، يۇمشاق مۇئامىلە قىلىشنى، تەكەببۇرلۇق قىلماسلىقنى، ئۇلارنىڭ ھال - ئەھۋاللىرىدىن ياخشى خەۋەر تېپىشنى ئۆز ئىچىگە ئالدىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىلىنىڭ قول ئاستىدىكى خىزمەتكارلىرى توغرىلۇق تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئۇلار سىلەرنىڭ دىنى قېرىندىشىڭلاردۇر. ئاللاھ ئۇلارنى سىلەرنىڭ قول ئاستىڭلاردا خىزمەتكار قىلدى. سىلەر نېمە بېسىڭلار ئۇلارغىمۇ شۇنىڭدىن يېگۈزۈڭلار، نېمە كىيسەڭلار ئۇلارغىمۇ شۇنداق كىيگۈزۈڭلار، ئۇلارنى كۈچلىرى يەتمەيدىغان ئىشلارغا زورلىماڭلار»، بەزى ئائىلىلەردىكى بالا باققۇچى قىزلار ۋە ئاياللارمۇ شۇ ئائىلىلەرنىڭ خىزمەتكارلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. يۇقىرىقى ھەدىستىكى تەۋسىيەلەر بۇلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالدىدۇ، ئەلۋەتتە.

ئائىلىنىڭ خوشىنلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

مۇسۇلمان ئائىلىسىنىڭ خوشىنلىرى بىلەن بولىدىغان مۇناسىۋىتى - خوشىنلارغا قۇلبىدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىش، ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتلەردىن ئۇلارغا ياردەم قىلىش، ئۇلارنى ھۆرمەتلەش، ئازار بەرمەسلىك، ئىناق ۋە مېھرىبان بولۇش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالدىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «خوشىنلىرىغا ئازار بېرىدىغان ئادەم ھەقىقىي مۆمىن بولالمايدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە: «كىمكى ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرىدىكەن، خوشىنىسىنى ھۆرمەت قىلسۇن!» دەپ كۆرسەتكەن.

كىشىلەرنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىشتىكى ئەدەپ ئەخلاقى

كىشىلەرنىڭ ئۆيلىرىگە كىرىشتە ئىشكىنى قېقىپ، رۇخسەت سوراپ كىرىش ئىسلام شەرىئىتىنىڭ كۆرسەتمىلىرىدىندۇر. بىر قېتىم ئىشكىنى چېكىشتە ئاچمىسا، ئۈچ قېتىم چېكىش كېرەك. چۈنكى، بىرىنچى قېتىملىق چېكىشتە ئاڭلىماي قالغان بولسا، ئىككىنچى

قېتىملىق چېكىشتە ئاڭلايدۇ. ئىشكىنى ئېچىشنى خالىغان كىشى ئۈچىنچى قېتىملىق چېكىشتە ئاچىدۇ. ئۈچىنچى قېتىملىق چېكىشتىمۇ ئاچمىسا، ياكى ئۆي ساھىبى ئۆيىدە يوق، ياكى ئېچىشنى خالىمىغان بولۇشى ئېھتىمال. شۇڭا ئۈچ قېتىم چېكىشتە ئىشكىنى ئاچمىسا قايتىپ كېتىش لازىم.

ئاللاھ قۇرئاندا: ﴿ئەي مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە كىرمەكچى بولساڭلار، ئىشكىنى قېقىپ (ئۆي ئىگىسىدىن) رۇخسەت سوراپ ۋە ئۇلارغا سالام بېرىپ ئاندىن كىرىڭلار.﴾ (نۇر سۈرىسى 27 - ئايەت)

ئاياللارنىڭ سىرتقا چىقىشىدىكى ئەدەپلەر

ئىسلام شەرىئىتى ئاياللارنىڭ سىرتقا چىققاندا، باشلىرىنى، كۆكرەكلىرىنى، بويۇنلىرىنى بېيىپ، ئوزۇن، ئېسىل كىيىملەرنى كىيىپ چىقىشلىرىنى تەۋسىيە قىلىدۇ. بۇ، ئاياللارنىڭ ئىپەت، نومۇسلىرىنى قوغداش ۋە ھۆرمىتىنى كۆتىرىش يولىدىكى ئەڭ ئېسىل مەدەنىيەتتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاياللار سىرتقا چىققانلىرىدا لىچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن.﴾ (نۇر سۈرىسى 31 - ئايەت)

ئاللاھ يەنە، ئاياللارنىڭ سىرتقا چىققانلىرىدا بولسۇن، ياكى ئۆي ئىچىدە بولسۇن، نامەھرەم ئەرلەرگە تىكلىپ قارىماسلىقىنى ۋە زىننەتلىرىنى ئۇلارغا ئاشكارا قىلماسلىقىنى تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۆمىنە ئاياللارغا ئېيتقىنكى، ئۇلار نامەھرەم ئەرلەرگە تىكلىپ قارىمىسۇن. ئەۋرەت ئەزىزلىرىنى ياپسۇن. كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىسمىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارا قىلمىسۇن.﴾ (نۇر سۈرىسى 31 - ئايەت)

ئاللاھنىڭ بۇ ئەمرى ئاياللارنى ھەر تۈرلۈك پىتنە - پاساتلاردىن مۇھاپىزەت قىلىش، شەيتانى ھەۋەسلەرگە يول بەرمەسلىك ۋە بۇنداق شەيتانى ھەۋەسلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بولۇپ، نەتىجىدە ئىسلامىي ئائىلىنى يامان ئاقىۋەت ۋە پىتنەلەردىن قوغداشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئاللاھ ئەرلەرنى يات ئاياللارغا ئارىلىشتىن توسۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر پەيغەمبەرنىڭ ئاياللىرىدىن بىر نەرسە سوراپ ئالماقچى بولساڭلار، پەردە ئارقىسىدىن سوراپ ئېلىڭلار. مۇنداق قىلىش سىلەرنىڭ دىللىرىڭلارنىمۇ، ئۇلارنىڭ دىللىرىنىمۇ ئەڭ پاك تۇتىدۇ.﴾ (ئەھزاب سۈرىسى 53 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللارغا تەلىم بېرىشتە، ئۇلارغا ئايرىم بىر كۈن، ئەرلەرگە ئايرىم بىر كۈن بەلگۈلەيتتى. ئۇلارنى ئارىلىشتىن مەنئى قىلاتتى.

سىلە - رەھىم ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى

سىلە رەھىم - ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ ئۆزئارا بىر - بىرىگە ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتلەردىن ياردەم قىلىشىش ئارقىلىق ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىقنى داۋاملاشتۇرۇشى دېمەكتۇر. ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشۇ سىلە - رەھىمنىڭ تۈرىگە كىرىدۇ. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ئائىلىلەر ئوتتۇرىسىدىكى تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىنى ئىناق شەكىلدە داۋام ئېتىشكە ۋە ھېچبىر زامان ئۇرۇق - تۇغقانلىقنى ئۈزۈپ قويماسلىققا چاقىرىدۇ. ئىسلام دىنىدىن بۇرۇنقى ساماۋىي دىنلارمۇ كىشىلەرنى ئۆزئارا سىلە - رەھىم قىلىشقا بۇيرىغانلىقى ھەققىدە ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئۆز ۋاقتىدا ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئاللاھ تائالادىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلماسلىققا، ئاتا - ئانىغا، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىشقا ئەھدە ئالغان ئىدۇق﴾ (ئىسرا سۈرىسى 82 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىش ئارقىلىق، پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا ئەمىر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇرۇق - تۇغقانغا، مىسكىنگە (يەنى ئاجىز - ئۇرۇق كەمبەغەلگە)، ئىبنى سەبىلگە (يەنى يۇرتىدىن ئايرىلىپ، يولدا قالغان يولسىز مۇساپىرگە) خەير - ساخاۋەتتىن ھەققىنى بەرگىن.﴾ (ئىسرا سۈرىسى 26 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى زىقىنىڭ كەڭ بولۇشىنى - ئابروۋىنىڭ مەڭگۈ قېلىشىنى ياقتۇرىدىكەن، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا سىلە - رەھىم قىلسۇن» (ھاكىم رىۋايىتى)

ئۇرۇق - تۇغقانلارغا سىلە - رەھىم قىلىش ماددىي ۋە مەنىۋى ھەر ئىككى جەھەتنى ئۆزئىچىگە ئالىدۇ: ماددىي جەھەتتىن سىلە - رەھىم قىلىش دېگەنلىك، ئۇرۇق - تۇغقانلاردىن بىرەرسى ماددىي قىيىنچىلىققا دۇچ كەلگەن بولسا، ئۇنىڭغا پۇل - مال ياردەم قىلىش، قەرزدار بولسا، ئۇنى ئۆزۈشكە ياردەم قىلىش، كېسەل بولسا، ئۇنى داۋالىتىش ۋە ئۇلاردىن بىرەرسى ئاجىز بولسا، ئۇنىڭ ئىشلىرىغا كۈچى بىلەن ياردەم قىلىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئەمما مەنىۋى جەھەتتىن سىلە - رەھىم قىلىش دېگەنلىك، ئۇرۇق - تۇغقانلارنى زىيارەت قىلىش، كېسەل بولسا يوقلاش، چاقىرسا ئۇلارغا قەدەم تەشرىپ قىلىش، ئۇلارنىڭ مۇسەبەتلىرىگە تەزىيە بىلدۈرۈش، خوشاللىقلىرىنى تەنتەنە قىلىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

سىلە - رەھىم قىلىش كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ چۈشەنگىنىدەك، سۆز بىلەن، قۇرۇق

سالام بىلەن ياكى ئۇلارنى زىيارەت قىلىپ قويۇش بىلەنلا ئادا تاپمايدۇ. بەلكى ئورۇق - تۇغقانلارغا ئۆز نەپسىنىڭ مەنپەئەتلىرىدىن كېچىپ قوللىرىدىن كېلىشچە ياردىمىنى يەتكۈزۈش بىلەن بولىدۇ.

سىلە - رەھىم قىلىنىدىغانلارنىڭ مەرتىۋىلىرى

ئىمام نەۋەۋى سىلە - رەھىم قىلىنىدىغانلارنىڭ تەرتىۋىلىرى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «سىلە - رەھىمنى ئەڭ ئاۋۋال ئانىغا، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاتىغا، ئۇنىڭدىن كېيىن چوڭ دادا ۋە چوڭ ئانىلارغا، ئۇنىڭدىن كېيىن قىز - ئوغۇل قېرىنداشلارغا، ئۇنىڭدىن كېيىن تاغا ئاكايلار ۋە تاغا ئاچىلارغا ئۇنىڭدىن كېيىن قىز - ئوغۇل قېرىنداشلارنىڭ ۋە تاغلارنىڭ پەرزەنتلىرىگە، ئۇنىڭدىن كېيىن خوشنىلارغا، ئۇنىڭدىن كېيىن قېيىن ئاتا ۋە قېيىن ئانا قاتارلىق قودىلىقتىكى تۇغقانلىرىغا قىلىش كېرەك. خوشنىلارغا سىلە - رەھىم قىلىشتا، ئۇلارنىڭ سىلە - رەھىم قىلغۇچىنىڭ ئۆيىگە يېقىن بولۇش ۋە ئوزاق بولۇشىدىكى تەرتىپ بويىچە ئىش ئېلىپ بېرىلىدۇ. يېنىدىكى خوشنىغا سىلە - رەھىم قىلىش ئوزاقتىكى قوشنىغا سىلە - رەھىم قىلىشتىن زۆرۈردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاۋۋال يېقىندىكىگە، ئاندىن ئوزاقتىكىگە قىلىش كېرەك...»

ئەمما كىشىنىڭ ئۆز ئائىلىسىگە يەنى ئايالىغا ۋە پەرزەنتلىرىگە قىلىدىغان چىقىملىرى «سىلە - رەھىم» نامى بىلەن ئەمەس، بەلكى «نەفەقە» نامى بىلەن ئاتىلىدۇ. نەفەقە - سىلە - رەھىمدىن ئاۋۋالقى ئورۇندا تۇرىدۇ. كىشى ئۆز ئائىلىسىنىڭ نەفەقسىنى تولۇق ئادا قىلغاندىن كېيىن، ئاندىن سىلە - رەھىمنى ئادا قىلىشى كېرەك.

سىلە - رەھىم قىلىشنىڭ ھۆكۈمى

سىلە - رەھىم قىلىش ھەرقانداق مۇسۇلمان، بالىغ، ئاقىل بولغان كىشىنىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر.

سىلە - رەھىمنى ئىلازۇپ قويۇش گۇناھى كەبىرىلەردىن سانىلىدۇ. سىلە - رەھىمنىڭ يۇقىرىسى، ئورۇق - تۇغقانلار ئۈچۈن ئۆزىنىڭ مال دۇنياسى، يۈز - ئايىرۇپىنى ۋە ماددىي ھەم مەنىۋى كۈچىنى ئايىماسلىق. سىلە - رەھىمنىڭ ئەدناسى، ئۇلارغا چىرايلىق سۆز قىلىش ۋە تەبەسسۇم بىلەن قاراشتىن ئىبارەتتۇر. كىشىلەرگە چىرايلىق سۆز قىلىش ۋە تەبەسسۇم بىلەن قاراش ھەم ئىبادەت ھەم سەدەقدۇر.

سىلە - رەھىم قىلىشنىڭ پەزىلىتى

سىلە - رەھىم قىلىشنىڭ پەزىلىتى ئىنتايىن كۆپتۇر. تۇغقانلارنىڭ ئۆزئارا بىر - بىرىگە سىلە - رەھىم قىلىشىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى يېقىنلىق ۋە دىنىي قېرىنداشلىق كۈچىيىدۇ. چۈنكى دۇنيادا، يېقىن بولسۇن، يىراق بولسۇن ئۇرۇق - تۇغقنى بولمىغان ئادەم يوقتۇر. پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا سىلە - رەھىم قىلىدىغان بولسا، جەمئىيەتتە سىلە - رەھىم قىلىنمىغان ئاجىز، كەمبەغەل قالمايدۇ. مانا بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ «ھەقىقەتەن مۆمىنلەر قېرىنداشلاردۇر» دېگەن مۇبارەك سۆزى رىئالىقتا تەتبىق قىلىنغان بولىدۇ.

ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئاللاھقا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشىنىدىكەن، مېھمىنىنى ھۆرمەت قىلسۇن، كىمكى ئاللاھ تائالاغا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشىنىدىكەن، سىلە - رەھىم قىلسۇن. كىمكى ئاللاھقا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشىنىدىكەن، ياخشى سۆز قىلسۇن ياكى سۈكۈت قىلسۇن» (بۇخارى رىۋايىتى)

ئەقەبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىپ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشتىم ۋە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، «يا رەسۇلەللاھ! ماڭا ئەڭ ئۇلۇغ ئەمەللەرنى ئېيتىپ بەرسىپىز» دېۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «سەندىن سىلە - رەھىمنى ئۆزگەنلەرگە سىلە - رەھىم قىلغىن، ساڭا بەرمىگەنلەرگە سەن بەرگىن، ساڭا زۇلۇم قىلغانلاردىن يۈز ئۆرگىن»، دېدى» (تەبەرائى رىۋايىتى)

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالا بىر قەۋمنىڭ يۈزىسىدىن شەھەرلەرنى گۈللەندۈرىدۇ، پۇل - ماللارنى كۆپەيتىدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇلارغا، ئۇلار يارىتىلغاندىن بېرى غەزەب قىلىپ باققان ئەمەس، دېگەندە، ساھابىلار «يا رەسۇلەللاھ! ئۇلارنىڭ قانداق قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن شۇنداق بولىدۇ؟» دېيىشكەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئۇلارنىڭ سىلە - رەھىم قىلغانلىقىدىن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. (تەبەرائى رىۋايىتى)

خەسەم قەبىلىسىدىن بىر ئادەم مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان، ئۇمۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلسەم، ئۇ بىر قانچە نەپەر ساھابىلىرى بىلەن ئولتۇراتتى، مەن ئۇنىڭدىن، «ئۆزۈڭنى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى دەپ گۇمان قىلىۋاتقان ئادەم سەنمۇ؟» دەپ سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ھە، مەن» دەپ جاۋاب بەردى، مەن بۇ ۋاقىتتا، يا رەسۇلەللاھ! «ئاللاھقا ئەڭ ياخشى كۆرىلىدىغان ئەمەللەر

قايسلار؟» دەپ سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جاۋاب بېرىپ، «ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش» دېدى، مەن «يا رەسۇلەللاھ! ئۇنىڭدىن قالسىچۇ؟» دېۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «سىلە - رەھىم قىلىش» دېدى، مەن «يا رەسۇلەللاھ! ئاللاھقا ئەڭ يامان كۆرىلىدىغان ئەمەللەر قايسلار؟» دەپ سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش» دېدى، مەن «يا رەسۇلەللاھ! ئاندىن قالسىچۇ؟» دەپ سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «سىلە - رەھىم قىلىشنى تەرك ئېتىش» دېدى، مەن «يا رەسۇلەللاھ! ئاندىن كېيىن ئاللاھقا ئەڭ ياخشى كۆرىلىدىغان ئىش قايسى؟» دەپ سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «كىشىلەرنى ياخشىلىققا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇش» دەپ جاۋاب بەردى» (ئەبۇ يەئلا رىۋايىتى)

ئۇمۇمۇ كۈلسۇم رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەڭ ئەۋزەل سەدەقە كۆڭلىدە ئاداۋەت ساقلاپ كەلگەن ئۇرۇق - تۇغقانغا بەرگەن سەدەقە»، بۇ ھەدىستىن شۇنى كۆرىۋېلىشقا بولىدۇكى، ئادەتتە ھەرقانداق كىشى سەدەقەسىنى ئۆزىنىڭ كۆڭلىگە يېقىن بولغان، ئامراق كىشىگە بېرىشنى ياقتۇرىدۇ، كۆڭلىدە ئاداۋەت ساقلاپ كەلگەن بىرسىگە بىر نەرسە بېرىشنى ياقتۇرمايدۇ. لېكىن كىشى ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلىگەنلىكتىن، ئارىسىدىكى ئاداۋەتنى يوقىتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا مۇھەببەتنى ئۈندۈرۈش نىيىتىدە، ئۆز كۆڭلىدىكى ئۆچمەنلىك تۇيغۇسىنى يېڭىپ، كۆڭلىدە ئاداۋەت ساقلاپ كەلگەن، كۆڭلىگە ياقمىغان بىرەر ئۇرۇق - تۇغقىنىغا سەدەقە قىلسا، ئۆكشى بۇ قىلغىنى ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ چوڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشىدۇ. ئۇنىڭ قىلغان سەدەقىسى شۇڭا ئەڭ ئەۋزەل سەدەقە بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

سالمان ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مىسكىنلەرگە قىلغان خەير - ساخاۋەت سەدەقەدۇر، ئەمما ئۇرۇق - تۇغقانلارغا قىلغان خەير - ساخاۋەت ھەم سەدەقە ھەم سىلە - رەھىمدۇر» (تىرمىزى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىستىن شۇنى بىلىۋالالايمىزكى، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا قىلغان ياخشىلىقنىڭ ساۋابى يات كىشىلەرگە قىلغان ياخشىلىقنىڭ ساۋابىدىن كۆپتۇر. زاكاتنىمۇ ئاۋۋال ئېھتىياجلىق ئۇرۇق - تۇغقانلارغا، ئاندىن باشقا مۇسۇلمانلارغا بېرىش ئەۋزەلدۇر.

مەلۇمكى، ئىسلام مىللىتى كۆپ كىشىلەرنىڭ ئويۇشمىسىدىن تەركىب بولغان بىر چوڭ ئىسلامىي ئائىلىدۇر. ئىجتىمائىي جەمئىيەتتىكى ھەر بىر ئائىلىنىڭ ئەزالىرى ئۆز ئائىلىسىگە سىلە - رەھىم قىلغاننىڭ سىرتىدا، ئائىلىلەر مۇ ئۆز ئارا، ئائىلىۋى سىلە - رەھىم قىلىشىدىغان بولسا، شۇ ۋاقىتتا ئىسلام مىللىتى ئاللاھنىڭ ئەمرىگە مۇۋاپىق ھالدا،

ھەقىقىي دىنى قېرىنداشلاردىن بولىدۇ ۋە ھەقىقىي مۇسۇلمان ئۈمەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ بىر ئۈمەت بولۇپ بىرلىك ۋە ئىناقلىق ئىچىدە بەختلىك ياشىشى پەقەت ئۇلارنىڭ ئۆزئارا بىر - رەھىملىرىنى جارى قىلدۇرۇشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. بىرلىك ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقى چاقىرىقىدۇر. ئاللاھ قۇرئاندا: «ئاللاھنىڭ دىنىغا مەھكەم ئېسىلگىلار، ئايرىلماڭلار» دەپ بۇيرۇيدۇ.

سىلەر - رەھىم ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى، ئومۇمىي سىلەر - رەھىم؛ يەنە بىرى، خۇسۇسىي سىلەر - رەھىمدۇر.

ئومۇمىي سىلەر - رەھىم

ئومۇمىي سىلەر - رەھىم - دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ھەممىلەت مۇسۇلمانلارنى بىر - بىرى بىلەن باغلاپ تۇرىدىغان ئومۇميۈزلۈك بىر دىنىي باغلىنىش بولۇپ، بۇ باغلىنىش ئاللاھنىڭ مۇسۇلمانلارغا ئاتا قىلغان ئەڭ كاتتا نېمىتىدۇر. مۇسۇلمانلار مۇشۇ باغلىنىشنىڭ يۈزىدىن ئۆزلىرىنىڭ تىلىنىڭ، ئىرقىنىڭ، رەڭگىنىڭ ۋە ۋەتىنىنىڭ ھەرخىل بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۆزئارا بىر - بىرى بىلەن ھەقىقىي قېرىنداشلاردۇر. «ھەقىقەتەن مۆمىنلەر قېرىنداشلاردۇر» (ھۇجرات سۈرىسى)

بۇ ئومۇمىي سىلەر - رەھىمنى مۇسۇلمانلار بىر - بىرىگە مېھرىبانلىق كۆرسىتىش، بىر - بىرىنى ئاللاھ يولىدا ياخشى كۆرۈش، پەندە - نەسىھەت قىلىش، بىر - بىرىگە پايدا يەتكۈزۈش؛ زىيانلاردىن، خەتەرلەردىن، بالالاردىن بىر - بىرىنى مۇداپىئە قىلىش؛ بىر - بىرىگە ياخشى دۇئا قىلىش، ئاددىسى بىر - بىرى بىلەن ئۇچراشقاندا: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» (سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن)، دەپ قىزغىن سالام بېرىش ئارقىلىق ئادا قىلىشقا بۇيرۇلغان.

خۇسۇسىي سىلەر - رەھىم

خۇسۇسىي سىلەر - رەھىم - ئائىلىدىكى ئەزالارنى بىر - بىرى بىلەن باغلاپ تۇرىدىغان تۇغقانلىق مۇناسىۋىتىدۇر. مەسىلەن: ئاتا - ئانىلارغا، تاغا ئاكا - تاغا ئاچىلارغا، قېرىنداشلارغا ۋە پەرزەنتلەرگە قىلىنغان سىلەر - رەھىم خۇسۇسىي سىلەر - رەھىمگە كېرىدۇ. خۇسۇسىي سىلەر - رەھىمنى مۇ ئومۇمىي سىلەر - رەھىمنى ئادا قىلغاندەك ئادا قىلىمىز. بۇنىڭ سىرتىدا، خۇسۇسىي سىلەر - رەھىم ئۈچۈن بىر - بىرىگە ماددىي جەھەتتىن ياردەم قىلىش، زىيارەت قىلىپ يوقلاپ تۇرۇش، ھال - ئەھۋاللىرىنى سوراڭ قاتارلىق ھەقىقەت سابتۇر.

ئومۇمەن ئېيتقاندا، ھەرئىككى تۈرلۈك سىلەر - رەھىم ھەرىكىتىنىڭ قولىدىن كېلىشىچە،

ئىمكانىيەتنىڭ يار بېرىشچە بىر - بىرىگە ياخشىلىق قىلىش، پايدا يەتكۈزۈش ۋە ئۇلارنى زىيان - زەخمەتلەردىن قوغداش ئارقىلىق ئادا قىلىندۇ.

ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە، ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى زىننىنىڭ كەڭ بولۇشىنى خالىسا سىلە - رەھىم قىلسۇن» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

سىلە - رەھىمنى تەرك ئېتىشىنىڭ گۇناھى

سىلە - رەھىمنى داۋام قىلدۇرۇشنى ئۈزۈپ قويۇشنىڭ گۇناھى ئېغىر دۇر. چۈنكى سىلە - رەھىم مۇسۇلمانلارنىڭ ئورتاق مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن بۇيرۇلغان بىر ئىلاھىي پەرماندۇر. كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىگە سىلە - رەھىم قىلىشى ئارقىلىق جەمئىيەتتە ياخشىلىق ۋە بەرىكەت داۋام قىلىدۇ. سىلە - رەھىمنى ئۈزۈپ قويغۇچىلار ئاللاھ تائالانىڭ لەنتىگە ئۇچرايدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بۇ تۇغرىدا مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھقا بەرگەن ۋەدىنى مۇستەھكەملىگەندىن كېيىن، ئۇنى بۇزغانلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلار، ئاللاھ تائالانىڭ سىلە - رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى تۇتىمىغانلار، ئەنە شۇلار لەنەتكە دۇچار بولىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكى يامان بولىدۇ» (رەئد سۈرىسى 25 - ئايەت)

بۇ ئايەتتىن شۇنى بىلىشىمىز مۇمكىنكى، سىلە - رەھىم قىلىشنى تەرك ئەتكۈچىلەر ئاللاھقا بەرگەن ئەھدىسىنى بۇزغان خائىنلار قاتارىدا جازاغا تارتىلىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئادەم ئەۋلادىنىڭ ئۈستىگە بۇرۇنلا يۈكلەنگەن بىر پەرز دۇر.

ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم ئەۋلادىنىڭ ئەمەللىرى ھەر جۈمە كېچىسى ئاللاھقا كۆرسىتىلىدۇ (كۆرسىتىشتىن بۇرۇنمۇ ئاللاھ ئۇنى بىلىدۇ، ئەلۋەتتە) سىلە - رەھىمنى تەرك ئەتكۈچىنىڭ ئەمەلى ئاللاھقا قوبۇل بولمايدۇ» (ئەھمەد رىۋايىتى)

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئەڭ تىز ساۋاپ بېرىلىدىغان ياخشىلىق ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلارغا سىلە - رەھىم قىلىشتۇر. ئەڭ تىز جازا بېرىلىدىغان يامانلىق (ئاتا - ئانىسىنى قاخشىتىپ) ھەقسىزلىق قىلىش ۋە سىلە - رەھىمنى تەرك ئېتىشتۇر» (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

سىلە - رەھىمنى تەرك ئېتىپ، ئۇنى جارى قىلدۇرۇشنى ئۈزۈپ قويۇشنىڭ قاتتىق ئېغىر گۇناھ ئىكەنلىكى ھەققىدە جۈبەير ئىبنى مۇئىنم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «سىلە - رەھىمنى تەرك ئەتكەن كىشى جەننەتكە كىرمەيدۇ» دېگەن

ھەدىسىنى رىۋايەت قىلىدۇ⁽¹⁾.

بۇھەدىستىكى «جەننەتكە كىرمەيدۇ» دېگەن ئىبارە، سىلە - رەھىمنى تەرك ئەتكەن كىشىنىڭ جەننەتكە، ئۇنىڭغا كىرىدىغان بىرىنچى قېتىملىق گۇرۇپپا بىلەن كىرەلمەستىن، بەلكى گۇناھغا لايىق ئازاپلىنىپ بولۇپ، ئاندىن كىرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىس قۇدىسىدا، ئاللاھنىڭ: «مەن شەپقەتلىك ئىلاھمەن، سىلە - رەھىمنى ئۆزۈمنىڭ «رەھىم» دېگەن ئىسمىم بىلەن ئاتىدىم، كىمكى ئۇنى داۋاملاشتۇرىدىكەن، مەنمۇ رەھىمىمنى ئۇنىڭغا داۋام قىلدۇرمەن، كىمكى ئۇنى تەرك ئېتىدىكەن، مەنمۇ ئۇنى رەھىمىمدىن مەھرۇم قىلىمەن» دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلغان.

بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا: «يا رەسۇلەللاھ! مېنىڭ تۇغقانلىرىم بار ئىدى، مەن ئۇلارغا ياخشىلىق قىلسام، ئۇلار ماڭا يامانلىق قىلىدۇ، ئۇلارغا ياخشىلىق قىلسام، ئۇلار ماڭا يامانلىق تىلەيدۇ» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا «ئەگەر ئىش سەن دېگەندەك بولغان بولسا، ئاللاھنىڭ ياردىمى ھەمىشە ساڭا بولىدۇ، ئەگەر شۇنىڭغا داۋام قىلساڭ» دەيدۇ.

خوشنىلار بىلەن ياخشى ئۆتۈشنىڭ پىرىنسىپلىرى

خوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىش زۆرۈر

خوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىش ئىماننىڭ ئەڭ كۆرىنەرلىك نەتىجىلىرىدىن بېرىدۇر. چۈنكى، خوشنىدارلىقنىڭ ھەقىقىي بەكمۇ چوڭدۇر. ئىسلام تارىخىدىكى ئۆلگىلىك زاتلار بىرەر كىشىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ياخشى ياكى يامان ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭ خوشنىدارچىلىقىغا قاراپ باھالائىتى. ئۇلار ئاۋۋال خوشنىلىرىدىن ئۇ كىشى ھەققىدە سۇرايتتى، خوشنىلىرى ئۇنى ياخشى ئائىلە دەپ تەرىپلىسە، ئۇنىڭغا دىيانەتلىك، ياخشى ئائىلە دەپ باھا بېرەتتى. ئەگەر خوشنىلىرى ئۇنىڭدىن زارلانسا، ئەخلاقىدىن شىكايەت قىلسا، ئۇنىڭ بىلەن قۇدا بولۇش، خوشنا بولۇش ۋە مۇئامىلە قىلىش قاتارلىق ئىشلاردىن ۋازكېچەتتى. بىزنىڭ مىللىتىمىزدىمۇ بۇ ئادەت بار. شۇڭا ئەجدادلىرىمىز «خوشنىسىغا قاراپ ئۆي ئال» دېگەن ھېكمەتنى بېكارغا ئېيتىمىغان.

(1) ئەھمەد رىۋايىتى.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزىنى رىئايەت قىلىدۇ: «جىبرائىل پەرىشتە ماڭا خوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىشىم توغرىلىق تولىمۇ كۆپ تەۋسىيە قىلىۋاتىدۇ. ھەتتا ئۇنى بۇنداق تەۋسىيە قىلىشىنى ئۆزىگە ئادەت قىلىۋالامدىغاندۇ، دەپ گۇمان قىلىپ قالدىم»⁽¹⁾.

خوشنىدارچىلىقنىڭ ھەقىلىرى

خوشنىدارچىلىقنىڭ ھەقىلىرى ھەرتۈرلۈك بولىدۇ. مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۈستىدە، ئۆزىنىڭ كاپىر خوشنىسىغا ئۆتەشكە تېگىشلىك بىرلا ھەق بولۇپ، بۇ بولسىمۇ خوشنىدارلىق ھەقىقى. مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۈستىدە ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان خوشنىسىغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ئىككى ھەق بولۇپ: ئۇنىڭ بىرى، خوشنىدارلىق ھەقىقى؛ يەنە بىرى، مۇسۇلمانلىق ھەققىدۇر. مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۈستىدە، ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان، ئۇرۇق - تۇغقان خوشنىسىغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ئۈچ ھەق بولۇپ: بۇلارنىڭ بىرى، خوشنىدارلىق ھەقىقى؛ ئىككىنچىسى، مۇسۇلمانلىق ھەقىقى؛ ئۈچىنچىسى، ئۇرۇق - تۇغقانلىق ھەققىدۇر. مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۈستىدە، ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان، ئۇرۇق - تۇغقان، يېقىن (يەنى ئۆيى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەڭ يېقىن بولغان) خوشنىسىغا ئۆتەشكە تېگىشلىك تۆت ھەق بولۇپ: بۇلارنىڭ بىرى، مۇسۇلمانلىق ھەقىقى؛ ئىككىنچىسى، تۇغقانلىق ھەقىقى؛ ئۈچىنچىسى، خوشنىدارلىق ھەقىقى؛ تۆتىنچىسى يېقىن خوشنىلىق ھەققىدۇر. يېقىن خوشنا يىراق خوشنىسىدىن ئەلۋەتتە ئەۋزەلدۇر. دەرھال ياردىمىڭىزگە ئۈلگۈرىدىغان، باشقىلارغىمۇ ياخشى تەرىپىڭىزنى قىلىپ بېرىدىغان ۋە سىزنى يالغۇز قىلمايدىغان كىشى ئەلۋەتتە سىزنىڭ يېقىن خوشنىڭىزدۇر. شۇڭا خوشنىدارلىقنىڭ سىرتىدا، يېقىن خوشنا بولغانلىقنىڭ ھەقىقى ئالاھىدە ئايرىم بىر ھەق بولۇپ بېكىتىلگەن. ئەجدادلىرىمىزمۇ «يىراقتىكى تۇغقىنىڭدىن يېقىندىكى خوشناڭ ياخشى» دەپ بېكار ئېيتىمىغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن خوشنىدارچىلىقنىڭ ھەققىنىڭ چوڭلىقى توغرىلىق مۇنداق بىر ھەدىس كەلگەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ساھابىلىرىدىن زىنا توغرىلىق سورايدۇ، ساھابىلار، «زىنا ھارامدۇر، ئۇنى ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھارام قىلغان» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بىراۋنىڭ خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلغىنى، باشقا 10 ئايال بىلەن زىنا قىلغىنىنىڭ گۇناھىدىن ئېغىردۇر» دېدى. يەنە ئۇ ئوغۇرلۇق توغرىلىق سورايدۇ، ئۇلار «ئوغۇرلۇق ھارامدۇر، ئۇنى ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھارام قىلغان» دەپ جاۋاب بېرىشىدۇ.

(1) بۇخارى رىئايىتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «بىراۋنىڭ خوشنىسىنىڭ ئۆيىدىن ئوغۇرلۇق قىلغىنى، باشقا 10 ئۆيىنى بولاپ چىقىپ كەتكىنىنىڭ گۇناھىدىن ئېغىر دۇر» دەيدۇ⁽¹⁾.

بۇ ھەدىستىن خوشنىسىنىڭ ئايالى بولمىغان بىرسى بىلەن زىنا قىلىشنىڭ ۋە خوشنىسى بولمىغان بىرىنىڭ ئۆيىدىن ئوغۇرلۇق قىلىشنىڭ گۇناھىنىڭ يېنىك ئىكەنلىكى ئىپادىلەنمەيدۇ، ئەلۋەتتە، بەلكى، ئۇنىڭ ئەكسىچە، خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشنىڭ ۋە خوشنىسىنىڭ ئۆيىدىن ئوغۇرلۇق قىلىشنىڭ گۇناھىنىڭ ناھايىتى ئېغىر ئىكەنلىكى ۋە كەچۈرۈلمەس خىيانەت ھەم جىنايەت ئىكەنلىكى ئىپادىلەندۇ. زىنا ۋە ئوغۇرلۇقنىڭ گۇناھ جەھەتتىكى دەرىجىلىرى يېنىكلەشمەيدۇ، بەلكى ھەسسىلەپ ئاشدۇ.

خوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ تەرتىبى

خوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى ئۆيگە مۇساپە جەھەتتىن ئەڭ يېقىن بولغىنىدىن باشلاش كېرەك. ئۆيگە ئەڭ يېقىن بولغان خوشنىنىڭ ھەققى، يىراق بولغان خوشنىنىڭكىدىن ئەھمىيەتلىكتۇر، شۇڭا ئۇ ئاۋۋال ئادا قىلىنىدۇ.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «مەن رەسۇلۇللاھتىن ئىككى خوشنامنىڭ قايسىسىغا ھەدىيەلىرىمنى ئاۋۋال بەرسەم بولىدۇ»، دەپ سورىغىنىدا، ئۇ، ماڭا «ئىشكى سېنىڭ ئىشكىڭگە ئەڭ يېقىن بولغىنىغا ئاۋۋال بەرسەڭ بولىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «خوشنىسىنىڭ ئاچ ياتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، (ئۇنى توپغۇزماستىن)، ئۆزى توق ياتقان كىشى ھەرگىزمۇ مۇسۇلمان ھېسابلانمايدۇ» دېگەن ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغان⁽²⁾.

(1) ئەھمەد رىۋايىتى.

(2) بۇخارى رىۋايىتى.

تۆتىنچى بۆلۈم: پەرزەنتلەر ھەققىدە

پەرزەنتلەر ئائىلىنىڭ زىننىتىدۇر

تۇرمۇش قۇرۇشنىڭ بىر غايىسى كىشى ئۆزىنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى ئۆزىنىڭ ھالال ئايالى بىلەن تەمىن ئېتىشى ئارقىلىق، ھارام، پاھىشە ئىشلاردىن ساقلىنىش بولسا، ئۇنىڭ ئەڭ ئاساسلىق غايىسى ۋە مەقسىتى نەسىل يېتىشتۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر. تۇرمۇش قۇرغان ھەرقانداق ئەر - ئايالنىڭ قەلبىدە پەرزەنت كۆرۈشتىن ئىبارەت بولغان بۇ ئارزۇ ئورتاق تەلپۈنىدۇ. ھەر قانداق ئىنسان ئۆزىنىڭ ئورۇق - ئەۋلادى بولۇپ، ئۇلار ئارقىلىق ئۆزىنىڭ نام - نىشانىنى داۋام قىلدۇرۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

ئاللاھ تۇرمۇش قۇرۇشنىڭ غايىسىنىڭ نەسىل يېتىشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاياللىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن (خۇددى) ئېكىنزارلىقتۇر (يەنى نەسىل تېرىيدىغان جايدۇر) ئېكىنزارلىقنىڭلارغا خالىغان رەۋىشتە كېلىڭلار﴾⁽¹⁾.

ئاللاھ نەسىلنىڭ ھاياتلىقىنى گۈللەندۈردىغان ۋە كىشىگە بەخت - سائادەت بېغىشلايدىغان ئەڭ چوڭ نېمەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ماللار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر﴾⁽²⁾.

پەرزەنتلەر ئاتا - ئانىلارنىڭ يۈرەك پارىلىرى، ئائىلىنىڭ گۈللىرىدۇر. ئاتا - ئانىلارنىڭ يۈرەكلىرى شۇ گۈللەر بىلەن ياشىرىپ تۇرىدۇر. دۇنيادا پەرزەنتلەر ئۈچۈن ئاتا - ئانىلار دىنمۇ كۈيۈمچان كىشىلەر بارمىدۇ؟! شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرئان كەرىمدە ئاتا - ئانىلارغا بالىلار ھەققىدە قىلىنغان تەۋسىيەلەردىن بالىلارغا ئاتا - ئانىلار ھەققىدە قىلىنغان تەۋسىيە ئىنتايىن كۆپتۇر. چۈنكى ئاللاھ ئەزەلدىن ئاتا - ئانىلارنىڭ قەلبلىرىگە بالىلارغا كۈيىنىشتىن ئىبارەت بۇ ئىنتايىن چوڭقۇر مۇھەببەتنى سېلىۋەتكەن، شۇڭا ئۇلارغا بالىلار ھەققىدە تەۋسىيە قىلىمىسمۇ، ئۇلار پەرزەنتلىرىنىڭ كېلىچىكى ئۈچۈن ھەر نەرسىنى، ھەتتا جانلىرىنى پىدا قىلىشقا ھازىر.

ئەمما بالىلار ئۇلارنىڭ ئەكسىچە، كۆپىنچە ھاللاردا ئۆز ئائىلىسى بىلەن مەشغۇل بولۇپ قىلىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۇلارنى بېقىپ چوڭ قىلىش جەريانىدا چەككەن مېھنەت - چاپالىرىنى ئوڭايلا ئۇنتۇپ قالىدۇ، ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشىلىقلىرىنى قايتۇرۇشقا تىرىشمايدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا بالىلارغا، ئاتا - ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىش ھەققىدە

(1) بەقەر سۈرىسى 223 - ئايەت

(2) كەھفى سۈرىسى 46 - ئايەت

كۆپلىگەن تەۋسىيەلەرنى قىلدى ۋە ئۇلارنى ئاتا - ئانىنى قاخشىتىشنىڭ يامان ئاقىۋەتلىرىدىن ئاگاھلاندۇردى.

پەرزەنتلەر بىلەن زىننەتلەنگەن ئائىلە ھۇزۇرلۇق ئائىلىدۇر. ئۇ خۇددى مېۋىلىك باغدەك بەرىكەتلىك، گۈل باغچىسىدەك خۇشپۇراق بولىدۇ. پەرزەنتلەر يۈزىسىدىن ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆپلىگەن ياخشىلىقلارنى ئاتا قىلىدۇ ۋە بالا - قازالاردىن ھىمايە قىلىدۇ. شۇنداق ئىكەن، ئەلۋەتتە، ئاتا - ئانىلار ئاللاھنىڭ بۇ سان - ساناقسىز نېمەتلىرىنى تونۇپ، ئاللاھقا شۈكۈر قىلىشى ۋە نېمەت بولۇپ بېرىلگەن بۇ ئەزىز پەرزەنتلەرنى قەدىرلىشى لازىم.

پەرزەنتلەر ئاللاھنىڭ ئامانەتلىرىدۇر

ئىسلام دىنى نەسىل يېتىشتۈرۈشكە ۋە نەسىللەرنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە توسقۇنلۇق قىلىدىغان تۈرلۈك ئامىللار ۋە ئاپەتلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردى. پەرزەنتلەر ئاتا - ئانىلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن تاپشۇرۇلغان ھەم شەرەپلىك ھەم خەتەرلىك بىر ئامانەتلەردۇر. ئاتا - ئانىلار قىيامەت كۈنىدە ئاللاھنىڭ ئالدىدا بۇ ئامانەتلەرنىڭ جاۋابكارلىقىغا تارتىلىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇسۇلمانلارنى بۇ جاۋابكارلىقتىن ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: «ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا - چاقاڭلارنى، ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دۇزاختىن ساقلاڭلار»⁽¹⁾.

ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى ۋە بالا - چاقىلىرىنى دۇزاخ ئازابىدىن ساقلىشىنىڭ بىردىن - بىر چارىسى ئۈستىدىكى پەرزەنت ھەقىقىي تولىق ئادا قىلىش يولىدا، بالىلارغا كىچىكىدىن باشلاپلا ئىمان، ئىسلامنى ئۆگىتىپ، ياخشى - ياماننى بىلدۈرۈپ، ئىلىم - مەرىپەت ئۆگىتىپ بۇ ئامانەتنى ئادا قىلىشىدىن ئىبارەتتۇر. ئاتا - ئانىلار يۇقىرىقىلارنى ئاللاھ بۇيرىغان بويىچە ئادا قىلغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ مەسئۇلىيىتى تۈگەيدۇ. كېيىنكى ئىشلارغا بالىلار ئۆزلىرى جاۋابكار بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ھەرقانداق بالا ئىسلام دىنىنى ئېتىراپ قىلىشقا ھازىر بولغان تەبىئىتى بىلەن تۇغۇلىدۇ، ئۇنى ئاتا - ئانىسى يەھۇدىي قىلىدۇ ياكى خرىستىئان قىلىدۇ ياكى مەجۇسەي قىلىدۇ»⁽²⁾.

دېمەك، ئاتا - ئانىلار بالىلارنىڭ قانداق يېتىشىپ چىقىشىدىن مەسئۇلدۇر. ئۇلار بالىلىرىنى ئىسلام نۇرى ئاستىدا، ياخشى تەربىيەلەپ چىققان بولسا، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى

(1) تەھرىم سۈرىسى 6 - ئايەت

(2) بۇخارى رىۋايىتى

ئاۋۋال مۇشۇ دۇنيادا، ئاندىن ئاخىرەتتە چۇقۇم كۆرىدۇ. ئەگەر بالىلىرىنى ئۆز ھاۋايى - ھەۋەسلىرىگە قويۇپ بېرىپ، ئاللاھنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە يېتىشتۈرۈلمىگەن بولسا، ئۇنىڭ جازاسىنى ئاۋۋال بۇ دۇنيادا، ئاندىن ئاخىرەتتە تارتىدۇ. يامان بالىنىڭ ئاپىتى ئاتا - ئانىلارنى تۈرلۈك بالالارغا دۇچار قىلىدۇ، قىيامەت كۈنىدىمۇ ئۇلارنى خاتىرجەم قىلمايدۇ. ئامانەتنى زاييا قىلغان كىشى قانداق جاۋابكارلىققا تارتىلسا، پەرزەنتلىرىنىڭ كېلىچىكىنى زاييا قىلىۋەتكەن ئاتا - ئانىلارمۇ، ئۇنىڭدىن ئېغىرراق جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. چۈنكى پەرزەنتلەر ئاللاھنىڭ ئۇلارنىڭ قوللىرىغا تاپشۇرغان ئامانەتلىرىدۇر.

ئاتا - بىلەن بالىنىڭ مۇناسىۋىتى

ئاتا بىلەن بالىنىڭ مۇناسىۋىتى تۆۋەندىكى نوقتىلاردا ئىپادىلىنىدۇ:

1. بالىلارغا ئىسلامىي ئىسىملارنى قويۇش

بالىلارنىڭ ئىسىملىرىنى قويۇشتا ئىسلامىي گۈزەل ئىسىملارنى قويۇش كېرەك. ئەجەپلىنەرلىككى، كۆڭلىمىزدىكى بەزى مۇسۇلمانلار ئىسلامىي ۋە مىللىي گۈزەل ئىسىملارنى قايرىپ قويۇپ، بالىلىرىغا غەيرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسىملىرىنى قويۇۋالىدۇ. بەزىلەر، تېلىۋىزىيەدىن ئاڭلىغانلىكى ئىسىملارنى ئۆزلىرى ئۈچۈن پەخىر بىلىپ بالىلىرىغا قويۇۋالىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنى غەيرى مۇسۇلمانلارغا ئوخشىتىۋالغاننىڭ سىرتىدا، ئىسىم قويۇشتىمۇ غەيرى مۇسۇلمانلارنى دورىۋالغان. ئۇلار يەنە مەبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى باشقا قەۋملەرگە (يەنى غەيرى مۇسۇلمانلارغا) ئۆزىنى ئوخشىتىۋالىدىكەن، ئۇ، شۇقەۋملەردىن بولۇپ كېتىدۇ» دېگەن ھەدىسىنى ئېسىگىمۇ ئالمايدۇ.

بىز ئەڭ شەرەپلىك ۋە ئۇلۇغ بىر دىنغا مەنسۇپ بولغان بەختلىك مىللەتمىز. بىزنىڭ دىنىمىز ئەڭ كامىل دىن. بۇنداق ئىكەن، مۇسۇلمانلىق سۈپىتىمىز بىلەن دىنىمىزغا ئەگىشىپ، ئۆزىمىزنىڭ دىنىي ۋە مىللىي ئەنئەنىمىز بويىچە ئىش كۆرىشىمىز لازىم. ئىسلامىي ئىسىملار بىلەن بالىلىرىمىزنى ئاتاش بىز ئۈچۈن شەرەپ ھەم پەخىردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ئاتىنىڭ ئۈستىدىكى پەرزەنت ھەقىقىي دىن بىرى، ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنى ياخشى تاللاش ۋە ئۇلارنى تەربىيەلەش» دەپ كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

2. بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن سەدەقە قىلىش

ئىسلامىي ۋە مىللىي ئەنئەنىلىرىمىزنىڭ بىرى، بالا تۇغۇلۇپ يەتتىنچى كۈنى ئۇنىڭ

(1) بەيھەقىي رىۋايىتى

بېشىنى چۈشۈرۈش، ئوغۇل بولسا ئىككى قوي، قىز بولسا بىر قوينى سويۇپ، پېقىرلارغا سەدەقە قىلىشتۇر. مانا بۇ ئاللاھنىڭ پەرزەنت ئاتا قىلغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ نېمىتىگە شۈكۈر ئادا قىلغانلىقىنىڭ بىر ئىپادىسىدۇر. بۇنداق قىلغان كىشى بىر سۈننەت ئىشىنى ئادا قىلغانلىقىنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. قىلالمىغان تەقدىردە ھېچ گۇناھكار بولمايدۇ.

3. بالىلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش

بالىلارنىڭ ئاتىلارغا ئىتائەت قىلىشى ۋە سۆزىگە كىرىشى ئۈچۈن، ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشى، مېھرى - مۇھەببىتىنى ۋە شەپقىتىنى بېغىشلىشى، ئەڭ مۇھىمى ئۇلارنى ياخشى تەربىيىلىشى كېرەك. بالىلارغا ئۇلارنىڭ دوستلىرىنىڭ ئالدىدا ئاچچىقلىماسلىق، ئۇلارغا كەمچىلىكلىرىنى تونۇتۇشتا، مۇناسىپ ئۇرۇندا بىرگە يالغۇز ئولتۇرۇپ، ئاۋۋال ئۇلارنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى سۆزلەپ، ئاندىن كەمچىلىكلىرىنى سىلىق، مەنتىقلىق ئۇسۇلدا ئېيتىپ بېرىپ، ئاندىن توغرا نەسەھەت قىلىش، تەربىيە كۆرگەن ئاتا - ئانىلارغا خاس ئالىيجانابلىقتۇر.

4. بالىلارنىڭ ئارىسىدا ئادالەتلىك بولۇش

بالىلار ئوتتۇرىسىدا ئادىللىق قىلىش كېرەك. بىرىنى - بىرىدىن ئارتۇق كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئالاھىدە شەپقەت ئىزھار قىلىش ئارقىلىق باشقىلارنى رەنجىتمەسلىك لازىم. بالىلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق قىلماسلىق ئۇلارنىڭ ئۆزئارا قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتىگە سەلبىي تەسىر قوزغايدۇ. ئاتا - ئانىغىمۇ بۇنىڭدىن ياخشى نەتىجە كەلمەيدۇ. بۇ، ئاللاھنىڭ ئالدىدىمۇ گۇناھ سانىلىدىغان يامان ئىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ئاللاھتىن قورقۇڭلار، بالىلىرىڭلار ئارىسىدا ئادىللىق قىلىپلار» دەپ كۆرسەتكەن. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى، يېنىغا ئۇنىڭ ئوغلى كەلگەن ئىدى، ئۇنىڭ پىشانىسىگە بىرنى سويۇپ قويۇپ يېنىدا ئولتۇرغۇزدى. ئارقىدىن ئۇنىڭ قىزى كەلگەن ئىدى، ئۇنى سۆيمەيلا يېنىدا ئولتۇرغۇزدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋاقىتتا ھېلىقى ئادەمگە، «سەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئادىللىق قىلمىدىڭ!» دېدى»

5. بالىلارغا بەددۇئا قىلماسلىق⁽¹⁾.

بالىلار ھەققىدە بەددۇئا قىلىش ئىنتايىن خەتەرلىك ۋە يامان ئىشتۇر. بولۇپمۇ، بەزى ئاتا - ئانىلار بالىلارنىڭ ئاز - تولا نادانلىقلىرىغا ئاچچىقلانغانلىقتىن ئۆزلىرىنى تۇتالماي،

(1) يەنى ئۇلارنى قارغىماسلىق

ئېغىزلىرىنى قويۇۋېتىشكە ئالدىرايدۇ — بالىلىرىغا بەددۇئا قىلىدۇ، ئۇلارنى ھاقارەتلەپ سۆكىدۇ. بۇ ئىسلام نەزەرىدە خاتا ئىشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «ئۆزۈڭلارنىڭ، ئەۋلادلىرىڭلارنىڭ ۋە ماللىرىڭلارنىڭ زىيىنىغا دۇئا قىلماڭلار. ئاللاھنىڭ نېمە سورالسا بېرىدىغان بىر سائىتى بار، سىلەرنىڭ بەددۇئايسىڭلار شۇ سائەتكە ئۇدۇل كېلىپ قالمىسۇن»⁽¹⁾.

6. بالىلارنى ئەپۇ قىلىش

بالىلارنىڭ تەنتەكلىكىنى ۋە قوپال مۇئامىلىلىرىنى ئەپۇ قىلىپ، ئۇلارنىڭ ياخشىلىنىشى ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئاتا - ئانىلارغا خاس ئاليجانابلىق ۋە كەڭ قۇرساقلىقتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە مۇنداق دىگەن: «باشقىلارغا رەھىم قىلىمىغانلارغا رەھىم قىلىنمايدۇ»

بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلار ئۈستىدىكى ھەقلىرى

بالىلارنىڭ ئۈستىدە ئاتا - ئانىلارنىڭ مەلۇم ھەق - ھوقۇقلىرى بولغىنىدەك، ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىدىمۇ بالىلارغا ئائىت مەلۇم ھەقلىرى باردۇر. ئاتا - ئانىلار بۇ ھەقلىرىنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرۇلغاندۇر. ئۇلار ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئۈستىدىكى بۇ ھەقلىرىدىن مەسئۇلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر ھەممىڭلار خۇددى چوپانغا ئوخشاش مەسئۇلىيەت ئىگىسىسىلەر، ھەر كىم ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكىلىرىدىن مەسئۇلدۇر»⁽²⁾.

يەنى مەيلى ئاتا - ئانا بولسۇن، مەيلى دۆلەت باشلىقى بولسۇن، ھەرقانداق بىر مەسئۇلىيەت ئىگىسى بولغان كىشى، خۇددى پادا باقىدىغان چوپان قول ئاستىدىكى پادىلىرىدىن مەسئۇل بولغاندەك، ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكىلەرنىڭ ئەھۋاللىرىدىن مەسئۇلدۇر. ئۇلارنىڭ ھەقلىرىنى زاي قىلىۋېتىش بىلەن جازاغا تارتىلىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ھەقلىرىنى ئادا قىلىش بىلەن مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ.

بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلار ئۈستىدىكى ھەقلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

(1) مۇسلىم رىۋايىتى

(2) بۇخارى رىۋايىتى

بالمىلارنىڭ ئانىسىنى تاللاش

بۇ ماۋزۇ ئاتلارغا خاس بولۇپ، پەرزەنتلەرنىڭ ئاليجاناب، ئېسىل، پەزىلەتلىك بولۇپ چىقىشى ئۈچۈن، ئاتلارنىڭ كېلەچەكتە بالىلارنىڭ ئانىلىرى بولىدىغان ئاياللارنى دىيانەت ۋە ئەخلاقنى ئۆلچەم قىلغان ھالدا، ياخشى تاللىشى تەۋسىيە قىلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «نەسلىڭلار ئۈچۈن ياخشى ئاياللارنى تاللاڭلار، ھەقىقەتەن، ئاياللار ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ ئوخشاشلىرىنى تۇغىدۇ»⁽¹⁾.

يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىسى ئارقىلىق شۇنى ئوچۇقلايدۇكى، دىنغا، جەمئىيەتكە ۋە خەلققە پايدىلىق، ياخشى نەسىل يېتىشتۈرۈپ چىقىش ئۈچۈن، شۇ نەسىلگە ئانا بولغۇچى ئايالنى ياخشى تاللاپ، ئىلغاشنىڭ ئەھمىيىتى ناھايىتى چوڭدۇر. چۈنكى نەسىللەر ئانا تەرىپىنىمۇ قىسمەن دورايدۇ. ئانا تەرىپىنىڭ ئېسىل، دىيانەتلىك ياخشى بولىشى، ئۇنىڭ بالىلارنىڭمۇ شۇنداق بولىشىغا تۈرتكە بولىدۇ، ئەگەر ئانا تەرىپى ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، تۇغۇلغان بالىلارمۇ كۆپ ھاللاردا شۇلارغا ئوخشاش بولۇپ چىقىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسانلار ياخشىلىق ۋە يامانلىقتا مەدەنلەرگە ئوخشاشتۇر، جاھىلىيەتتە ياخشى بولغانلىرى ئەگەر ئالىم بولسا ئىسلام دىنىدىمۇ ياخشى بولىدۇ»

يەنى ئىنسانلار ياخشى بولۇش ۋە يامان بولۇشتا، خۇددى مەدەنلەرگە ئوخشاشتۇر، مەدەنلەرمۇ بىر خىل بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يۇقىرىسى ئالماس ۋە ئالتۇندىن باشلاپ تۆۋىنى كۆمۈرگە قەدەر ھەر خىل مەدەنلەر بار. ئادەملەرمۇ شۇنداق تۇرۇپ، ئىنسانلار ئارىسىدا بىر دۈۋە ئالتۇنغا تەڭ قىلغىلى بولمايدىغان، قەدىر - قىممەتلىك زاتلارمۇ بار بولغىنىدەك، ئۆزىنىڭ ئىنسانلىق قىممىتىنى يوقاتقانلىقتىن، ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان، پەقەت ئادەم سۈرىتىدىلا يەپ - ئىچىپ يۈرۈشنى بىلىدىغان ئىنسانلارمۇ باردۇر. تەلىم - تەربىيە كىشىلەرنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزگەرتەلىشىمۇ، ئۇلارنىڭ مەجەز - خاراكىتىنى ئۆزگەرتىشتىن ئاجىز دۇر، ئەلۋەتتە. چۈنكى ئىنساننىڭ خۇي - پەيلى، مەجەز - خاراكىتى ئۇنىڭ تەبىئىتىگە سېپىپ كەتكەن بىر نەرسە، ئۇ ھەرگىز ئۆزگەرمەيدۇ. تېگى - تەكتىدە ناچارلىق بولغان كىشىلەر قانچىلىك تەلىم - تەربىيە ئالغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۆز ئەسلىنىڭ بەزى تەسىرلىرىدىن ئۆزۈل - كېسىل قۇتۇلۇپ كېتەلمىگەندەك، تېگى - تەكتىدىن ياخشى بولغان، ئېسىل ئەسلىلىك كىشىلەرنىڭ پەرزەنتلىرىمۇ، شۇ ياخشىلىقنىڭ تەسىرىنى ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرىدۇ. بۇ ئۇرۇندىكى تېگى - تەكتى ياخشى بولغان كىشىلەردىن

(1) ئىبنى ئەسكەر رىۋايىتى

مەقسەت، ئەجدادلىرىدىن باشلاپ ئاللاھتىن قورقىدىغان، دىيانەتلىك، ئادالەتلىك ۋە ئېسىل پەزىلەتلىك كىشىلەر دېمەكتۇر. ئېسىللىك، ياخشىلىق پەقەت دىيانەت بىلەنلا ئۆلچىۈنىدۇ. بىراۋنىڭ دىيانىتى بولماستىن، قانچىلىك ئېسىل، شەرەپلىك ئائىلە بولۇپ كەتسۇن، بەربىر ئۇ، ياخشى قاتارغا كېرەلمەيدۇ. شۇڭا ھەرقانداق كىشى نەسىل يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن ئۆزىگە جور تاللاشتا ياخشى، دىيانەتلىك ئايالنى تاللىشى، ئايال كىشىلەر مۇ كېلەچەكتىكى پەرزەنتلىرىنىڭ ئاتىسى بولىدىغان جورىسىنى دىيانەت بىلەن ئەخلاقتى ئاساس قىلغان ھالدا، ياخشى تاللىشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر.

بالىلارغا گۈزەل ئىسىملارنى قويۇش

بالىلارغا گۈزەل - چىرايلىق ئىسىملارنى قويۇش ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشكە تېگىشلىك ئىشتۇر. ئىسلام دىنى ھاياتلىقنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كامىل بىردىن بولغانلىقتىن، ئۇ، بۇ ماۋزۇدىمۇ ئىنسانلارغا بەزى تەۋسىيەلەرنى قىلىشنى ئۈنۈتمىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرزەنتلەرگە چىرايلىق، گۈزەل ئىسىملارنى قويۇش ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر قىيامەت كۈنىدە ئىسىمڭلار بىلەن چاقىرىلسىلەر، شۇڭا بالىلىرىڭلارغا چىرايلىق ئىسىملارنى قويۇڭلار»⁽¹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا گۈزەل ئىسىملارنى قويۇشنى تەۋسىيە قىلاتتى. ئۇ ھەمىشە، يېقىمىز، سەت ئىسىملارنى گۈزەل، يېقىملىق ئىسىملارغا ئۆزگەرتىپ قويايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قېتىم ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ «ئاسىيە» ئىسىملىك قىزىنىڭ ئىسمىنى «جەمىلە» دېگەن ئىسىمغا ئۆزگەرتىۋەتكەن. يەنە بىر قېتىم بىر ساھابىنىڭ «ئاسى» دېگەن ئىسمىنى «ئەزىز» دېگەن ئىسىمغا ئۆزگەرتىۋەتكەن.

ئوغۇللارنى خەتنە قىلىش

ئوغۇللارنى خەتنە قىلىش پۈتۈن ساماۋىي دىنلاردا بۇيرۇلۇپ كەلگەن بىر ھۆكۈمدۇر. يەھۇدىي دىنىدىكىلەر - گەرچە ئەسلىدىكى يەھۇدىي دىنىنىڭ ماھىيىتىدىن پۈتۈنلەي چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ - ھازىرمۇ ئوغۇللارنى خەتنە قىلىش ئىشىنى جارى قىلدۇرۇپ كەلمەكتە. ئەمما خرىستىئانلار، - گەرچە ئۆز ۋاقتىدا ئېيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇھەقتە تەۋسىيەلىرى بولغان بولسىمۇ - بۇنىڭغا ئەمەل قىلماي كەلمەكتە. ئىسلام دىنىدىكى بارلىق مەزھەپلەردە ئوغۇللارنى خەتنە قىلىشنىڭ ھۆكۈمى ۋاجىب (يەرزىدىن قالسا ئەڭ ئېتىبارلىق ھۆكۈم) بولۇپ، پەقەت ھەنەپى مەزھەبىدە سۈننەت (پەيغەمبەرنىڭ مەسلىكى) دۇر.

(1) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوغۇللارنى خەتنە قىلىشنىڭ لازىم ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دىگەن: «ئوغۇللارنى خەتنە قىلىش سۈننەتتۇر يەنى ساماۋىي دىنلارنىڭ ئىبىراھىم ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ داۋام قىلىپ كەلگەن يولىدۇر»⁽¹⁾.

ئوغۇللارنى خەتنە قىلىش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىدىكى پەرزەنت ھەقلىرىدىن بىرىدۇر.

بالىلارنى بېقىش

ئاتىلارنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە پەرزەنتلەرنى بېقىش پەرزىدۇر. ئائىلىنىڭ ئىقتىسادىي ئېھتىياجىدىن چىقىش پەقەت ئاتىنىڭ ئۈستىگىلا بۇيرۇلغان پەرزىدۇر. ئاتا بولغان كىشى ئايالىغا ۋە بالىلىرىغا نەفەقە (چىقىم) قىلىش ئارقىلىق ئائىلىسىنى تەمىن ئېتىدۇ. ئائىلىنىڭ نەفەقىسى سىلە - رەھىم قىلىش، سەدەقە بېرىش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا بارلىق ياخشىلىقلاردىن ئەھمىيەتلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىلە نەفەقىسىنىڭ — ئادا قىلىنىشتا — ئالدىنقى ئۇرۇندا تۇردىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «ياخشىلىقنى ئاۋۋال ئائىلەڭدىن باشلىغىن، بالا مېنى كىمگە تاشلاپ قويسەن، ماڭا ئاش - نان بەرگىن! دەيدۇ»⁽²⁾.

بۇ ھەدىستىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئاتا بولغان ئادەم ھەرقانداق ياخشىلىقنى ئاۋۋال ئۆز ئەھلىگە قىلىشى، ئاندىن كېيىن باشقىلارغا قىلىشى كېرەك. ئائىلىسىدىكىلەر قىيىنچىلىقتا تۇرغان ۋاقىتتا باشقىلارغا ياردەم قىلاتتىم دېمەستىن، ئاۋۋال ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشى ئەڭ مۇھىمدۇر.

بالىلىرىنى ياخشى باقماي، ئۇلارنىڭ ھەقلىرىنى زايلا قىلىۋەتكەن ئاتا ئاللاھنىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى بالىلارنىڭ ھال - ئەھۋالىدىن خەۋەر ئالماي، ئۇلارنى ئۆز ھاللىرىغا تاشلىۋېتىش ئەڭ ئېغىر گۇناھى كەبىرىلەردىن سانىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلار ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «بىراۋنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ ھەقلىرىنى ئادا قىلماي، زايلا قىلىۋېتىشى، ئۇنىڭ گۇناھكار بولۇشى ئۈچۈن يېتەرلىكتۇر»⁽³⁾.

(1) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى

(2) بۇخارى رىۋايىتى

(3) ئەبۇ داۋۇت رىۋايىتى

باللارنى تەربىيەلەش

ئاللاھ ئىنسانىيەتنى، ئۆزىنىڭ يەرشارىنى گۈللەندۈرۈش ۋە ئىنسانلار جەمئىيىتىنى تەرەققى قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت بولغان ئۇلۇغۋار ئىرادىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئىشىدا ئۆزىدىن خەلىپە (ئۇرۇن باسار) قىلىپ ياراتتى. دۇنيانىڭ گۈللىنىشى ۋە جەمئىيەتنىڭ تەرەققىياتى پەقەت ئىنسانلار بىلەن بولىدۇ. ئىنسانلار پۈتۈن كائىناتنىڭ خوجايىنى. شۇنداق ئەھمىيەتلىك ئىنسان نەسلىنىڭ ئەسرلەر بويى داۋاملىشىپ كېلىشى پەقەت بىر ئەر، بىر ئايالدىن ئىبارەت ئىككى ئاساستىن قۇرۇلغان ئائىلىنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن ئەمەلگە ئېشىپ كەلمەكتە. ئائىلە ھەرقانداق ئىنساننىڭ ئىپتىدائى مەكتىبى بولۇپ، بۇ مەكتەپنىڭ مەسئۇل مۇئەللىملىرى ئاتا بىلەن ئانا ئىككىسىدۇر. ئىنساننىڭ جەمئىيەتكە ۋە خەلققە پايدىلىق بولۇپ يېتىلىپ چىقىشى، پەقەت ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكى تۇنجى قېتىم ئالغان تەلىم - تەربىيىسىگە باغلىقتۇر. شۇڭا ئائىلە تەربىيىسى ئىنسان ھاياتىدا ئىنتايىن مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ.

باللارنى كىچىكىدىن ئىمان ئىسلام ئۆگىتىپ ۋە ياخشى - ياماننى بىلدۈرۈپ، راست سۆزلەيدىغان ۋە توغرا ئىش قىلىدىغان قىلىپ تەربىيەلەپ چىقىش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىدىكى پەزىلەت ھەقىقىتىنىڭ بىرىدۇر.

ئاتا - ئانىلار ئەڭ دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلاردىن بىرى شۇكى، بالىلار ئالدىدا ئەخلاق - پەزىلەتكە نوقسان يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئەڭ ئاددىي ئىشلارنىمۇ قىلىپ سالىملىقى ۋە يالغان سۆز قىلماسلىقى لازىم. مەسىلەن: بەزى كىشىلەر بالىلارنىڭ كۆزىدە تاماكا، ھاراق ۋە باشقا ئەخلاققا تەسىر يەتكۈزۈپ بېرىدىغان نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلىشتىن ھېچ ھەزەر قىلىشمايدۇ. بەزىلەر بالىلارنى ئالدىدا يالغان سۆز قىلىدۇ. ئاددىسى، بىراۋ ئۇلارنىڭ بىرىنى ئىزدەپ كېلىپ، ئىشكىنى قاقسا، بالىلارغا: «مېنى ئۆيدە يوق دەڭلار» دەيدۇ. بۇنىڭدىن باشقا كۆپلىگەن يالغانلارنى ھېچبىر ئېھتىيات قىلماستىن سۆزلەيدۇ. يۇقىرىقى يامان ئىشلار ئاتا - ئانىلارغا نىسبەتەن ئاددىي ۋە ھېچ ۋەقەسى يوقتەكلا كۆرۈنگەن بىلەن، بالىلارغا نىسبەتەن، ئۇلارنىڭ تەربىيىسىدە كۆپلىگەن سەلبىي تەسىرلەرنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى بالىلار ئاتا - ئانىلارنىڭ پۈتۈن سۆز - ھەرىكەتلىرىنى دورايدۇ. ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۆزلىرى يالغان سۆزلەپ، ئۆزلىرى يامان ئىشلارنى قىلىپ تۇرۇپ بالىلارنى راست سۆزلەشكە ۋە ياخشى، توغرا ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇغانلىقلىرى پايدىسىز ۋە ئۈنۈمسىز ئىشتۇر.

كىچىك بالىلار ئىنتايىن سەزگۈر كېلىدۇ، ئۇلار پۈتۈن ئىشلارنى ئاتا - ئانىسىغا قاراپ ئۆگىنىشكە ئىنتىلىدۇ. ئاتا - ئانىسىنىڭ ئەخلاقى ۋە ئۆزگىچىلىكلىرى ئۇلارنىڭ

تەبىئىيەتكە سىڭىپ كىرىشكە باشلايدۇ. كىچىك بالىلار يۇمران كۆچەتكە ئوخشاش بولۇپ، ئۇلارنى كىچىك ۋاقتىدا خالىغان رەۋىشتە تەربىيەلەپ چىققىلى بولىدۇ. مانا بۇ ۋاقت، ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى ئۆزلىرى خالىغان بويىچە يېتىشتۈرۈپ چىقىشى ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى بىر پۇرسەتتۇر. بالىلىرىنى كىچىكىدىن ئۇبدان تەربىيەلەمەي، ئۇلارنى خالىغانچە يامان ئەخلاققا كۆندۈرۈپ قويۇپ، كېيىن ئۇلار چوڭ بولغاندا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە كىرمىسە، ئۇلارنى قارغاپ قاخشىغان ئاتا - ئانىلار كەمچىلكىنى ئۆزلىرىدىن كۆرۈشى لازىم. چۈنكى ئۇلار بالىلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ سۆزىگە كىرىدىغان قىلىپ تەربىيەلەپ چىقىش ئىقتىدارغا ۋە پۇرسەتكە ئىگە ئىدى. لېكىن ئۇلار ئۆز بۇرچىنى ئادا قىلالىدى. بۇنداق ئىكەن، كەمچىلك كىمدە؟ تەبىئىيىكى، ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۆزىدە! ئاتا - ئانىلار بالىلىرىنى راستچىللىققا، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا چاقىرىپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئەمەلىيىتى ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، بۇنداق تەربىيەنىڭ ئۆنۈمى يوقتۇر. بالىلارنى ياخشى تەربىيەلەشتە ئاتا - ئانىلارنىڭ ئەمەلىيىتى ئۆزلىرىنىڭ سۆزلىرىگە ۋە ھەرىكەتلىرىگە مۇۋاپىق بولۇشى لازىم. بالىلارغا يۇقىرىسى ئىماندىن باشلاپ، تۆۋەننى ئۆيىگە كىرىشتە ئىشىكىنى قېقىپ، ئىزىن سوراپ كىرىشكە قەدەر بولغان پۈتۈن ئەخلاق - پەزىلەتلەرنى ئۆگىتىش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۇنىڭدىن باش تارتىپ بولالمايدىغان مەسئۇلىيىتىدۇر.

بالىلارنى كىچىكىدىن ناماز ئوقۇشقا كۆندۈرۈشۈمۇ ئاتا - ئانىلار ئۈستىدىكى پەرزەنت ھەقىرىتىدىن بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئى مۇھەممەد ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۈممىتىڭنى) نامازغا بۇيرىغىن. ئۆزۈڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن﴾⁽¹⁾.

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنى ۋە ئۈممىتىنى ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇشقا ۋە ئۇنىمۇ نامازنى چىداملىق بىلەن ئادا قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. بۇ ئايەتتىن شۇنى بىلىۋېلىشىمىزغا بولىدۇكى، باشقىلارنى ياخشىلىققا بۇيرۇغان ئادەم، شۇ ياخشىلىقنى ئاۋۋال ئۆزى قىلىشى؛ يامان ئىشلاردىن توسقان ئادەم، ئاۋۋال ئۆزى ئۇنىڭدىن قول ئۈزۈشى لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا ئۇنىڭ ئەمەلىيىتى سۆزىگە مۇۋاپىق كەلگەن بولىدۇ. ئەمەلىيىتى سۆزىگە مۇۋاپىق كەلگەن كىشىنىڭ قىلغان تەربىيىسى ئۈنۈملۈك بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بالىلىرىڭلارنى ئۇلار يەتتە يېشىغا كىرىشى بىلەن نامازغا بۇيرۇڭلار، ئەگەر ئۇلار ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا، ئۇلارنى نامازغا كۆندۈرۈش يۈزىسىدىن يېنىك ئۇرۇڭلار، ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى

(1) تاھا سۈرىسى 132 - ئايەت

بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتىڭلار»⁽¹⁾.

بۇ ھەدىستىن كىچىك بالىلارنى ئۇلار بالاغەتكە يېتىشتىن بۇرۇنلا ناماز ئوقۇشقا ۋە باشقا ئىبادەتلەرگە كۆندۈرۈشنىڭ نەقەدەر ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز. چۈنكى ئىسلام دىنىدا نامازدىن باشقا ئىش ئۈچۈن بالىلارنى ئۇرۇش قەتئىي مەنئى قىلىندۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىسىدىكى: «ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار» دېگەن سۆزى ئارقىلىق، بىز تەسەۋۋۇر قىلىپ كۆرمىگەن بىر يامان ئاقىۋەتنىڭ ئالدىنى ئېلىشىمىزغا كۆزىمىزنى ئاچماقتا. ئۇ بولسىمۇ قىز - ئوغۇللارنى بىر ئۆيدە ياتقۇزۇشنىڭ خەتىرىدۇر. بولۇپمۇ، كۆپ ساندىكى ئۇيغۇرلاردا ئەڭ ئەھمىيەت بېرىلمەي كېلىۋاتقان مەسىلىلەرنىڭ بىرى، ئوغۇل - قىزلارنى ئۇلار بالاغەتكە يەتكەن ياشلىرىدىمۇ بىر ئۆيدە ياتقۇزۇش بولۇپ كەلمەكتە. ئىسلام دىنى ئىنسانلارنىڭ مەجەز - خاراكىتىنى ئۇبدان بىلىدىغان ۋە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلىدىغان بىر زات تەرىپىدىن كەلگەن ۋە مۇكەممەل قانۇن - پىرىنسىپقا ئىگە بىر دىندۇر. ئىنسان شۇنداق ئاجايىپ يارىتىلغان بىر مەۋجۇداتكى، ئۇنىڭدا پەرىشتىلەردە بولىدىغان روھانىيلىق ۋە ئېسىل پەزىلەتمۇ بار؛ ئۇنىڭدا ھايۋانلاردا بولىدىغان شەھۋانى كۈچمۇ بار. شۇڭا ئىنساننىڭ روھانىيلىقى ۋە پەزىلىتى ئۇنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرى ئۈستىدىن غەلبە قىلغان ۋاقتىدا، بۇنداق ئىنسان پەرىشتىلەر بىلەن تەڭ، بەلكى پەرىشتىلەردىنمۇ يۇقىرى پەزىلەتكە ئىگە بولالايدۇ. ئەگەر ئەكسىچە بولۇپ، ئۇنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرى ۋە شەھۋانى كۈچى ئۇنىڭ روھانىيلىقىغا ۋە ئەقىلىگە غالىپ كېلىپ قالسا، بۇنداق ئىنسان ھايۋانلارغا ئوخشاش، بەلكى ھايۋانلاردىنمۇ تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالىدۇ.

شۇڭا ئاللاھ قۇرئاندا ئۆزلىرىنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرىگە ئەسىر بولغانلارنى: «ئۇلار ھايۋانلارغا ئوخشاشتۇر، بەلكى ھايۋانلاردىنمۇ بەتتەر ئازغۇنلاردۇر» دەپ سۈپەتلەيدۇ. بىرەر ھاياسىزلىقنى كۆرسەك ئۇنى: «ھايۋانىي قىلىق» دەيمىز. ئەمەلىيەتتە بىز، بۇ سۆزىمىزدە ھايۋانلارغا ناھەق ھاقارەت قىلغان بولىمىز. چۈنكى بەزى ئىنسانلار قىلغان ئىشلارنى ھايۋانلارمۇ قىلمايدۇ. مەسىلەن: ئەركەك ھايۋان بوغاز بولۇپ قالغان چىشى ھايۋانغا ئېتىلمايدۇ. بەلكى ھەۋەسنىڭ كۈچىگە تاقابىل تۇرۇپ بۇ ئىشتىن ياندىۇ. ئەمما ئىنسانلارچۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىنسان ئەقىل ئىدراكقا، ۋىجدان - غۇرۇرغا ئىگە بىر مەۋجۇدات، ھايۋان بولسا، نە ئەقىل - ئىدراكتىن، نە ۋىجدان - غۇرۇردىن مەھرۇم ھايۋان!

(1) ئەھمەد رىۋايىتى

ئىنسان ئەقىل - پاراسەتكە، ۋىجدان - غۇرۇرغا ئىگە بولغان ئېسىل مەۋجۇدات بولسۇمۇ، ئۇنىڭ دىيانىتى ۋە ئەخلاقى ناچار، ياكى يوق بولسا، ئۇ، ھايۋاندىن بەتتەر ئىشلارنى قىلىشتىن ھېچ ئۆكۈنمەيدۇ. 10 ياشتىكى بالىلار بۇرۇنقى ئەسىرلەردە جىنسىي ھەۋەسنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن بولسا، ھازىرقى كۈندە ئۇلار 7 ياشقا كىرمەي تۇرۇپلا ئۇنى بىلىپ بولىدۇ. ئۇلار تىلىۋىزىيەدىن بېرىلىۋاتقان چەتئەل فىلىملىرىكى ئەدەپسىز، ھاياسىز ھەرىكەتلەرنى كۆرۈپ ئۆسۈش جەريانىدا، ئۇلارنىڭ جىنسىي قابىلىيىتى يېتىلىشىدىن بۇرۇنلا، ئۇلارنىڭ جىنسىي ئىشلارغا بولغان ئەقلىي جەھەتتىكى قابىلىيىتى ۋە پىكىرى ئەلۋەتتە يېتىلىپ بولىدۇ. شۇڭا، ئوغۇل بالىلار بىلەن قىز بالىلارنىڭ ياتىدىغان جايلىرىنى ئۇلار بالاغەتكە يېتىشتىن بۇرۇنلا ئايرىۋېتىش، بالاغەتكە يەتكەن ۋە يېتىش ئالدىدا تۇرىۋاتقان ياشلىرىدا، ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىش — ئوغۇللارنى ئايرىم ئۆيدە، قىزلارنى ئايرىم ئۆيدە ياتقۇزۇش ناھايىتى زۆرۈردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىستىكى كۆرسەتمىسىنىڭ روھى مانا مۇشۇ.

قىش كۈنلىرىدىكى سوغۇقنى — ھەممىلا ئۆيىنى ئىسسىتالماسلىقىنى باھانە قىلىپ، ئاتا - ئانا، ئوغۇل - قىز ھەممىسى بىر ئۆيدە يېتىۋېلىش ئىسلام ئەخلاقىغا ۋە پىرىنسىپىغا دۇرۇس كەلمەيدۇ. بەزى كىشىلەر ئۆيلىرىنىڭ ئاز، ئۆزلىرىنىڭ چارىسىز ئىكەنلىكىنى ئۆزۈر قىلىپ شۇنداق قىلىشى مۇمكىن. ئەمما بۇنداق ئۆزۈرمۇ قوبۇل ئەمەس. چۈنكى كىشى قانچىلىك كەمبەغەل، قانچىلىك چارىسىز بولغان تەقدىردىمۇ ئۇ، ئاللاھنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈشنىلا نىيەت قىلىدىكەن، ئاللاھ ئۇنى مەقسىتىگە يەتكۈزىدۇ، ئۇنىڭغا بۇ ئىشنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. ئاللاھ قۇرئاندا: ﴿كىمكى ئاللاھتىن قورقىدىكە (يەنى ئۇنىڭغا تەقۋالىق قىلىپ، ئەمرىنى تۇتىدىكەن)، ئاللاھ ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ﴾ دەيدۇ⁽¹⁾.

كىشىلەردە دىنىمىزنىڭ پىرىنسىپلىرىغا ۋە ئەخلاق قائىدىلىرىگە ئەمەل قىلىشقا ئازراق بولسۇمۇ ھىممەت بولىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلار قىلالايدۇ. كەمبەغەللىك، كېسەللىك، چارىسىزلىك ۋە باشقا سەۋەبلەر ئۇنىڭغا توسقۇن بولالمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ كىشىلەرنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرۇغان ئەمەس. كىچىكلەرنىڭ جايلىرىنى، چوڭلارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىمگەندە، قىز - ئوغۇللار ئوتتۇرىسىدىكى ھاياس - ئەدەپ، ئىپەت ئاجىزلىشىپ قالىدۇ. بولۇپمۇ، كىشىلەرنىڭ ئىمانى ئاجىزلاشقان، ئەخلاقى ئۆزگەرگەن سەۋەبتىن بالىلارمۇ دىنىي ۋە مىللىي ئەدەپ - ئەخلاق قائىدىلىرىدىن تېگىشلىك نېسىۋىلىرىنى ئالالمىغان، تېلىۋىزىيەلەردىن بېرىلىۋاتقان ئەدەپسىز چەتئەل فىلىملىرىنىڭ

(1) تالاق سۈرىسى 2 - ئايەت

مىللىتىمىزگە ئاتا قىلغان «ساخاۋىتى» بىلەن قېرىنداشلار ئوتتۇرىسىدىلا ئەمەس، بەلكى ئاتا - ئانىلار بىلەن بالىلار ئوتتۇرىسىدىمۇ ھاييا پەردىلەر ئېچىلىپ كەتكەن، ھەتتا قىسمەن ئائىلە ئەزالىرى تېلېۋىزىيەدىكى ئەخلاقسىز جىنسىي فىلىملارغا بىرلىكتە قاراشتىنمۇ ئاستا - ئاستا ئويۇلمايدىغان بولۇپ قالغان مۇشۇ كۈنىمىزدە، ئىنسانلىرىمىزدىن ھەممىنى كۈتۈشكە بولىدۇ. قىز - ئوغۇللار بالاغەت ياشلىرىغا يېقىنلاشقان چاغلىرىدىمۇ ياتاقلىرىنى ئايرىماستىن، ھەممە بىر ئۆيدە ياتقاندا، ئۇلار گەرچە بىر تۇغقان بولسىمۇ يەنىلا ئىنسان بولغاچقا، شەيتاننى ھاۋايى - ھەۋسى بىلەن بىر - بىرىنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىغا بىرقاراپ، ئىككى قاراپ ھۇزۇرلىنىدىغان، ئەگەر ۋىجدانى ئاجىز، ياكى ئۆلگەن بولسا ئۇنىڭدىن چوڭراقىنىمۇ قىلىدىغان ئىشلارغا بېرىپ يېتىدۇ. ئۇلارنى يامان نىيەتتە بولمايدۇ، دېگەن تەقدىردىمۇ، قىز - ئوغۇل ئارىلىشىپ ياتقاندا، ئۇيقۇنىڭ مەستانىلىكى بىلەن گاھىدا بىرەرسىنىڭ بەدىنى ئېچىلىپ قالىدۇ. بەزىدە ئۇلار ئۇيقۇدا بىر - بىرىنى تۇتۇپ سالىدۇ... چۈنكى ئۇيقۇ دېگەن يېرىم ئۆلۈمدۇر. ئوخلىغان ئادەم نېمە قىلغىنىنى بىلمەيدۇ. مانا بۇنداق ئىشلار ئەلۋەتتە، بىر تۇغقانلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىپەت - نومۇسقا، ھاييا - ئەخلاققا زىيان يەتكۈزمەي قالمايدۇ.

1994 - يىلى مەن ئۈرۈمچىدە ئىشەنچلىك بىر دوستۇمدىن، ئۈرۈمچىگە قاراشلىق باگاڭ دېگەن رايوندا يۈز بەرگەن مۇنداق بىر ۋەقەلىكنى ئاڭلىغانىدىم: ئاتا - ئانىسى، ئاكا - سىڭىل ئىككىسىنى ئۆيىدە تەرك ئېتىپ، ئۆزلىرى جەنۇبقا كېتىپ قالغاندىن كېيىن، ئاكا - سىڭىل ئىككىسى بىر ئۆيدە يالغۇز يېتىش جەريانىدا جىنسىي جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويدۇ. قىز ھامىلە بولۇپ قېلىپ، قۇرسىقى ئاستا - ئاستا يوغۇنلاشقا باشلايدۇ. ئاتا - ئانىسى قايتىپ كېلىپ قىزىدىن بالا كىمنىڭ، دەپ سورىغىنىدا، قىزى «بالا ئاكامنىڭ» دەپ، جاۋاب بېرىدۇ. بۇ ۋەقەلىككە ئۆزۈممۇ ئىشەنەلمەي قالغان بولساممۇ، ئەپسۇسكى، بۇ ھەقىقەت.

دېمەك، دىنىمىزغا ئەمەل قىلساق، ئەمەلىمىزنىڭ پايدىسىنى، مېۋىسىنى ئاۋۋال مۇشۇ دۇنيادا، ئاندىن ئاخىرەتتە چوقۇم كۆرىمىز.

بالىلارنى ئوقۇتۇش

بالىلارنى قايسى پەنلەردە بولمىسۇن، ئوقۇتۇش ياكى ئۇلارغا تىرىكچىلىكنىڭ كەسىپلىرىدىن بىرەر كەسىپ ئۆگىتىش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىدىكى پەرزەنت ھەقلىرىدىندۇر. بالىلارغا دىنىي بىلىملەردىن ئالدى بىلەن ئىمان ۋە ئىسلامنى ئۆگىتىپ بولغاندىن كېيىن، شەرىئەت ئەھكاملىرىدىن ياخشىلىق - يامانلىقنى، ھارام - ھالالىنى،

ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ ئۇسۇللىرىنى ۋە باشقىلار بىلەن مۇئامىلە قىلىش قائىدىلىرىنى بىلگەنگە قەدەر ئوقۇتۇش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ تەرىپىدىن بۇيرۇلغان پەرز ئەينىدۇر. ئەمما بالىلارنى دىنىي ئىلىملەردە بولامدۇ، ياكى پەن بىلىملىرىدە - دوختۇرلۇق، تارىخ، جۇغراپىيە، ئاسترونومىيە، فىزىكا، ماتېماتىكا، بىيولوگىيە، پەلسەپە ۋە باشقىلار قاتارلىق پەنلەرنىڭ قايسى بىرىدە ئوقۇتۇپ يېتىشتۈرۈپ چىقىش پەرز كىپايە بولۇپ سانىلىدۇ.

پەرز ئەينى - ھەر بىر كىشىنىڭ ئۆزى بىۋاسىتە ئېجرا قىلىشىغا بۇيرۇلغان كەسكىن ئەمر دېمەكتۇر. مەسىلەن: بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇش، ئىلىم تەھسىل قىلىش، جىھاد قىلىش، ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش ۋە باشقىلار.

پەرز كىپايە — پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ زىممىسىغا بۇيرۇلغان بولۇپ، بەزىسىنىڭ ئادا قىلىشى بىلەن باشقىلاردىن ساقىت بولىدىغان ئەمر دېمەكتۇر. مەسىلەن: مېيىت نامىزى ئوقۇش، پەن - تېخنىكا ساھەسىدىكى پەنلەردە ئوقۇپ مۇتەخەسسس بولۇش ۋە باشقىلار.

بۇ ماۋزۇدىكى پەرز كىپايىدىن مەقسەت، مەلۇم بىر مەھەللىدە بىرەر كىشىنىڭ مەلۇم بىر پەننى ئوقۇپ، ئۇنىڭدا مۇتەخەسسس بولۇپ چىقىشى بىلەن، شۇ مەھەللىدىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئۈستىدىكى شۇ پەننى ئۆگىنىشتىن ئىبارەت پەرز ساقىت بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇ پەننى ئوقۇمىغانلىقىرى ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. ئەگەر شۇ مەھەللىدىن شۇ پەننى ئوقۇپ، ئۇنىڭدا مۇتەخەسسس بولىدىغان بىرەر ئادەممۇ چىقىمسا، شۇ مەھەللىدىكى مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ھەممىسى گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى دۇنيادىكى پۈتۈن ئىلىم - پەنلەرنى ئوقۇش، ئۆگىنىش مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ تەرىپىدىن بۇيرۇلغان پەرز دۇر. ئىسلام دىنى مەدەنىي ۋە ئىلمىي بىر دىندۇر. ئۇ، ئىلىم - پەندىن ئايرىلالمايدۇ. بۇدىننى ئىلىم - پەندىن ئايرىغۇچىلار، ئەمەلىيەتتە، بۇدىننى ھاياتلىقتىن ئايرىماقچى بولغان يامان نىيەتلىك مەخلۇقلاردۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دەسلەپ كەلگەن ۋەھى «ئوقۇ» دېگەن بۇيرۇق رايى بىلەن باشلانغان. بۇ دېمەك، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ چۈشۈشكە باشلىشىنىڭ ئەڭ دەسلىپىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئوقۇشقا بۇيرىغان دېگەنلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئىلىم ئۆگىنىش ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن ھەرقانداق مۇسۇلمانغا پەرز دۇر»⁽¹⁾.

(1) بۇخارى رىۋايىتى

ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقى چاقىرىقى بولغان ۋە مۇسۇلمانلارغا پەرز بولۇپ بەلگىلەنگەن «ئوقۇش، ئۆگىنىش» بۇيرۇقى، دىنىي ئىلىملەرگىلا ياكى مەخسۇس بىرەر پەنگىلا قارىتىلغان بۇيرۇق ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئىنسانلارغا پايدىلىق بولغان پۈتۈن ئىلىم - پەنلەرنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئەلۋەتتە.

بەزى ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى ئوقۇتماي ياكى ئۇلارغا بىرەر ھۈنەر ئۆگەتمەي ئائىلىنىڭ ماددىي ئېھتىياجلىرىنى قامداشتا، بەزى بىر قىيىنچىلىقلىرىنى باھانە قىلىپ، ئۆزلىرىگە ياردەمچى قىلىۋېلىشى توغرا ئەمەس. ئۇلار بالىلىرىنىڭ بۈگۈننىلا ئويلىماستىن، ئۇلارنىڭ كېلەچىكىنى ئويلىشى لازىم. ئائىلىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداش يالغۇز ئاتىنىڭ ۋەزىپىسى. بالىلىرىنى ۋە ئايالىنى بېقىش ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرزدۇر. بۇ مەسئۇلىيەتكە بالىلىرىنىمۇ قوشۇۋېلىپ ئۇلارنى ئوقۇشتىن ياكى كەسىپ ئۆگىنىشتىن توسۇپ قويغان ھەرقانداق ئاتا ئاللاھنىڭ ئالدىدا چوقۇم جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. ئۇنداق كىشى بالىلىرىنىڭ كېلىچىكىنى زاي قىلغانلىق سەۋەبى بىلەن گۇناھكار بولىدۇ.

بالىلارنىڭ تويلىرىنى قىلىش

ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىدىكى پەرزەنت ھەقلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ئوغۇللارنى دىيانەتلىك ۋە ئەخلاقلىق ياخشى يەردىن ئۆيلەپ قويۇش، قىزلارنىمۇ دىيانەتلىك ئەخلاقلىق ياخشى يەرلەرگە ياتلىق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقنى ياكى بالىلارنىڭ بەزىبىر تەنتەكلىكىدىن نازارى بولغانلىقىنى باھا قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئۆيلىنىش ياكى ياتلىق بولۇش ئىشلىرىغا ئەھمىيەت بەرمىگەن ھەرقانداق ئاتا - ئانا ئىسلام نەزەرىدە چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەن بولىدۇ. بالىلارنىڭ توي ئىشلىرىنى بېجىرىش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئۈستىدىكى مەسئۇلىيەتتۇر. بۇ مەسئۇلىيەتنى ئۇنۇتقان ئاتا - ئانىلار ئاللاھنىڭ ئالدىدا پەرزەنت ھەقلىرىنى زاي قىلغانلىق گۇناھى بىلەن جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

قىز - ئوغۇللارنىڭ توي ئىشلىرىنى بىر كۈن بولسىمۇ بۇرۇنراق ئىجرا قىلىش شۇنچىلىك كۆپ ياخشىدۇر. چۈنكى قىز - ئوغۇللار تۇرمۇش قورۇش ئارقىلىق ئۆزلىرىنى يامان ئىشلارغا بېرىلىشتىن تىزگىنلەپ قالالايدۇ. ھەمدە ئۇلار ئاتا - ئانىلىرىنىڭ قەدرىگە بۇرۇنراق يېتىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ سىڭدۈرگەن ئەجىر - مېھنەتلىرىنى قايتۇرۇشقا تىرىشىدۇ.

تەربىيەنىڭ مەسئۇلىيىتى

ئاتا - ئانىلار ئەڭ ئاۋۋال بالىلىرىنىڭ تۆۋەندىكى 4 تۈرلۈك تەربىيىسىدىن مەسئۇلدۇر.

1. بالىلارنى ئېتىقادىي جەھەتتىن تەربىيەلەپ چىقىشتىن مەسئۇل.
 2. بالىلارنى ئەخلاقىي جەھەتتىن تەربىيەلەپ چىقىشتىن مەسئۇل.
 3. بالىلارنى ئەقلىي جەھەتتىن تەربىيەلەپ چىقىشتىن مەسئۇل.
 4. بالىلارنى جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيەلەپ چىقىشتىن مەسئۇل.
- بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

بالىلارنى ئېتىقادىي جەھەتتىن تەربىيەلەش

بالىلارنى ئېتىقادىي جەھەتتىن تەربىيەلەپ چىقىشتىن مەقسەت: ئۇلار ئەقىل ئىدراكقا ئىگە بولغىنىدىن باشلاپ، ئۇلارغا ئىسلامنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرىنى ئۆگىتىپ، قەلبلىرىگە ئورنىتىش، ئىسلام دىنى شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت ۋە باشقا ئەمەللەرگە كۆندۈرۈش، مەنئى قىلىنغان بارلىق ھارام ئىشلاردىن ئۇلارنى ئۇزاقلاشتۇرۇش ۋە ئىسلام پىرىنسىپلىرىنى چۈشەندۈرۈش دېمەكتۇر.

ئىسلامنىڭ ئاساسىي ئەقىدىلىرى دېگەنمىز:

ئاللاھقا، ئۇنىڭ پەرىشتىلىرىگە، پۈتۈن پەيغەمبەرلىرىگە، ئۇ چۈشۈرگەن كىتابلارغا، ياخشىلىق - يامانلىق ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولۇشىغا، قىيامەت كۈنىنىڭ بولىدىغانلىقىغا، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشىگە، ياخشى - يامان بارلىق ئەمەللەردىن ھېساب ئېلىنىدىغانلىقىغا، جەننەت - دۇزاخنىڭ راستلىقىغا ۋە بۇلاردىن باشقا ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان پۈتۈن مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئىمان كەلتۈرۈش (يەنى ئىشىنىش) دېگەنلىكتۇر. ئېتىقاد ئەڭ مۇھىم مەسىلىدۇر. شۇڭا ئېتىقادى توغرا بولمىغان كىشىنىڭ قىلغان پۈتۈن ئىبادەتلىرى ۋە ياخشى ئەمەللىرى پايدىسىز دۇر. بالىلارنىڭ ئەڭ ئاۋۋال ئۆگىنىدىغان نەرسىسى توغرا ئېتىقاد بولۇشى كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دېگەن: «بۇۋاقلارنىڭ تىلىنى ﴿ئاللاھ ئىللەللاھۇ، مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ﴾ دېگەن كەلىمە بىلەن ئېچىڭلار»⁽¹⁾.

(1) تىرمىزى رىۋايىتى

بۇنىڭدىكى سىر شۇكى، بۇۋاقلارنىڭ پاك قەلبلىرى ۋە تازا تىللىرى ئەڭ ئاۋۋال ئىمان بىلەن بېزەلسۇن ۋە پارلىسۇن، كېيىنمۇ ئۇلار چوڭ بولغانلىرىدا، ئەڭ ئاۋۋال تىلى ۋە دىلى ئېچىلغان شۇ ئىمان بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك بەخت - سائادەت يولىدا داۋام قىلسۇن ئۈچۈن ئىدى.

ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان پەرز، ۋاجىپ ۋە سۈننەت ئەمەللىرى دېگىنىمىز:

دىنىمىزدىكى ناماز، روزا، زىكات، ھەج، بىلىم ئېلىش، جىھاد قىلىش، سىلە - رەھىم قىلىش ۋە باشقىلار قاتارلىق ئىبادەتلەردۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىللىرىڭلارنى ئاللاھ بۇيرۇغان ئىشلارنى ئۇرۇنلاشقا، ئاللاھ مەنىسى قىلغان ئىشلاردىن قېچىشقا بۇيرۇڭلار، بۇ سىلەرنى ۋە بىللىرىڭلارنى دۇزاختىن ساقلاپ قالدىغان قالغاندۇر»⁽¹⁾.

بۇنىڭدىكى سىر شۇكى، بالىلارنىڭ كۆزلىرى كىچىگىدىنلا ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا ئېچىلىشى، خۇددى كۈندىلىك يېمەك - ئىچمەكلىرىگە تەبىئىي ئىشتىھاسى بولغاندەك، ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى ئۇرۇنلاشقىمۇ شۇنداق تەبىئىي ھېرىسمەن بولۇپ، ئۆزلىرىنىڭ مەنىۋى غىزالىرىنى ئاللاھقا مۇناجات قىلىشتىن تاپىدىغان، گۇناھ - يامان ئىشلاردىن خۇددى ئوتتىن قاچقاندەك قاچىدىغان بولۇپ يېتىشىپ چىقىشى، كېيىن ئۇلار بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىنمۇ، شەرىئەتنىڭ بارلىق تەكلىپلىرىنى ھېچ ئېغىر كۆرمەستىن، تولۇق ئادا قىلىدىغان، گۇناھ - يامان ئىشلارغا يېقىنلاشمايدىغان بولۇپ ئادەتلىنىشلىرى ئۈچۈن ئىدى.

ئىسلام پىرىنسىپلىرى دىگىنىمىز:

ئىسلام دىنىدىكى ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق، قانۇن ۋە باشقىلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىللىرىڭلارنى كىچىكىدىن ئۈچ خىسلەتكە ئۆگىتىڭلار: پەيغەمبەر ئىشلارنى سۆيۈش، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنى سۆيۈش، قۇرئان ئوقۇش. ھەقىقەتەن قۇرئاننى يادلىغان ۋە ئوقۇغان كىشى قىيامەت كۈنىدە پەيغەمبەرلەر بىلەن ئەرشىنىڭ سايىسىدا بىرگە بولىدۇ»⁽²⁾.

بۇنىڭدىكى سىر شۇكى، بالىلارنى كىچىكىدىن پەيغەمبەرنى سۆيۈشكە، ئۇنىڭغا ئىخلاس قىلىشقا ۋە ئۇنى ئۆزلىرىگە ئۆلگە قىلىشقا كۆندۈرۈش ئارقىلىق ئۇلارنى ھەقىقىي

(1) ئىبنى جەرىر رىۋايىتى

(2) تەبەرائى رىۋايىتى

دېيانەتلىك، ۋاپادار، ئىتائەتچان مۇسۇلمان ئەۋلاد قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىققىلى بولىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەرگە ئىخلاى قىلغان كىشى ئۇنىڭ بۇيرۇغانلىرىنى ئىجرا قىلىدۇ. ئۇ، مەنى قىلغان ئىشلاردىن ياندىۇ. مانا بۇ، ئەينى ۋاقتتا ئاللاھقا ئىتائەت قىلغانلىق ۋە ئاللاھقا ئىخلاى قىلغانلىقتۇر. چۈنكى پەرمان قىلغۇچى ئاللاھتۇر. قۇرئان ئوقۇش ۋە ئۇنىڭ مەنىسىنى بىلىش ئارقىلىق كىشى ئىلىم - ھېكمەتكە ئىگە بولىدۇ، ئۇنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئەمەل قىلىش ئارقىلىق دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك سائادەتلىرىنى تاپىدۇ.

ئىمانلىق بولۇپ يېتىشكەن بالىلار ئەڭ ئاۋۋال ھەرئىشتا ئاللاھقا ئىتائەتچان بولىدۇ. ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان كىشى ئاتا - ئانىسىغىمۇ ئىتائەت قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ياخشىلىقلىرىنى قايتۇرىدۇ، ئۇلارنى رەنجىتىپ قۇيۇشنى ئاللاھنى رەنجىتكەنلىك، دەپ بىلىدۇ. نەتىجىدە، ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭدىن رازى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇ، ئىككى ئالەمدە بەختلىك بولىدۇ.

بالىلارنى ئەخلاقىي جەھەتتىن تەربىيەلەش

بالىلارنى ئەخلاقىي جەھەتتىن تەربىيەلەش دېگەندىن مەقسەت: ئۇلارنى كىچىكىدىن ئەخلاق - پەزىلەتلىك ۋە ۋىجدانلىق قىلىپ يېتىشتۈرۈش دېگەنلىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، «مەن پەقەت گۈزەل ئەخلاقلارنى تولۇقلاش ئۈچۈنلا ئەۋەتىلدىم» دەيدۇ⁽¹⁾.

يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىمانى ئەڭ كامىل مۇمىن ئەڭ ئەخلاقلىق بولغىنىدۇر» دەيدۇ⁽²⁾.

دېمەك، ئەخلاق - پەزىلەت ئىماننىڭ ئەڭ كۆرۈنەرلىك ئىپادىسى ۋە مېۋىسىدۇر. ئەخلاق بىلەن ئىمان ئىككىسى بىر - بىرىگە ناھايىتى زىچ مۇناسىۋەتلىك بىر مەسىلىدۇر.

يۇقىرىقى ھەدىسلەرنىڭ روھى بويىچە، ئەخلاقنىڭ كامىللىقى ئىماننىڭ كامىللىقىغا ۋە ئەخلاقنىڭ ئاجىزلىقى ئىماننىڭ ئاجىزلىقىغا دەلىلدۇر. كۆپىنچە ئىبادەتلەر ئۇنى قىلغۇچىسىنىڭ ئۆزىگە پايدىلىق بولسا، گۈزەل ئەخلاق باشقىلارغىمۇ پايدىلىقتۇر. بىراۋنىڭ گۈزەل ئەخلاقىدىن ئومۇم خەلق مەنپەئەتلىنىدۇ. مىللەتلەر گۈزەل ئەخلاقى بىلەن يۇقىرى كۆتىرىلىدۇ ۋە ئەخلاقىنىڭ بۇزۇلۇشى بىلەن ئۇلارمۇ چۆكىدۇ.

قەدىمدە بىر ئەرەب شائىرى مۇنداق دېگەن ئىكەن:

(1) بۇخارى رىۋايىتى

(2) مۇسلىم رىۋايىتى

ئەخلاق بىلەن ھەر مىللەت، راۋاجلىنىپ داۋام ئېتەر.
ئايىرىلغانلار ئۇنىڭدىن، زاۋاللىققا ھامان كېتەر.

ئەخلاق دېگەن نېمە؟

ئەخلاق سۆزى — كۆپىنچە كىشىلەرنىڭ چۈشەنگىنىدەك، باشقىلارنىڭ چىرايىغا تەبەسسۇم بىلەن قاراش، ئۇلارغا ئازار بەرمەستىن يۇمشاق، سىلىق مۇئامىلىدە بولۇش دېگەنلىكلا ئەمەس. گەرچە بۇ ئىشلارمۇ گۈزەل ئەخلاق قاتارىدىن سانالسىمۇ، لېكىن ئەخلاقنىڭ مەنىسى بۇنىڭدىن چوڭدۇر، ئەلۋەتتە. گۈزەل ئەخلاق — ھەر ئىشتا توغرا بولۇش، ئادىل بولۇش، راستچىل بولۇش، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، ئامانەتنى ساقلاش، مەيلى دۇنيالىق بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتلىك بولسۇن، ئۆز ۋەزىپىسىنى بىلىش ۋە ئۆز ۋاقتىدا ئۇرۇنلاش، خانالىقنى دادىل ئېتىراپ قىلىش، ئەدەبى جاسارەتلىك بولۇش، ھەر ئىشتا ھەقىقەتنى كۆزلەش، ئۆزىگە ئىشىنىش، باشقىلارنىڭ ياردىمىنى كۈتمەستىن ئۆزىگە يۆلىنىش، ۋىجدانلىق، غۇرۇرلۇق بولۇش، نومۇسنى ساقلاشنى بىلىش، ۋەتەنگە، خەلققە ۋە باشقىلارغا مەنپەئەتلىك بولۇش ۋە باشقىلار.

شۇبھىسىزكى، ئەخلاقلىق بالىلار ئاتا - ئانىسىغا ۋە باشقىلارغا قىلىشىغا تېگىشلىك بولغان ياخشىلىقلارنى ئايىمايدۇ. ئاتا - ئانىسىنى ۋە جەمئىيەتنى رازى قىلىشقا تىرىشىدۇ.

بالىلارنى ئەقلى جەھەتتىن تەربىيەلەش

بالىلارنى ئەقلى جەھەتتىن تەربىيەلەشتىن مەقسەت:

بالىلارنى كىچىكىدىن شەرىئەت ئىلىملىرى، پەن - مەدەنىيەت ۋە ھەرخىل پايدىلىق ئىلىملەرنى ئۆگىنىشكە تەرغىپ قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ پىكىر دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، ئۇلارنى كېلەچەكتە جەمئىيەتكە پايدىلىق ئىلمىي، مەدەنىي ئىنسان قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىش دېمەكتۇر. بالىلارنى كىچىكىدىنلا ئوقۇتۇش ناھايىتى مۇھىمدۇر.

مەلۇمكى، ئوقۇش، ئۆگىنىش ھەر ياخشىلىقنىڭ بېشىدۇر. ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقى چاقىرىقىمۇ كىشىلەرنى ئوقۇشقا چاقىرىشتۇر. چۈنكى مۇسۇلمانلىق ئوقۇش ۋە ئۆگىنىش ئارقىلىق تولۇقلىنىدۇ. بىلىم تۈرلۈك كەشپىياتلارنى ئاچىدۇ. بىلىم قاراڭغۇلارنى يورۇتىدۇ. بىلىملىك كىشىلەر ئۆلمەيدۇ. ئاللاھ شۇڭا: «بىلىدىغانلار بىلەن بىلمەيدىغانلار

تەڭ بولالامدۇ؟» دەيدۇ⁽¹⁾.

جەننەتنى قازىنىشۇ بىلىم بىلەن بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىلىم ئېلىش يولىغا كىرىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭ جەننەتكە كىرىش يولىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ»⁽²⁾.

ئوقۇش، ئۆگىنىش، ئاندىن ئالىم بولۇش پەقەت ئەقىل بىلەن بولىدۇ. شۇڭا ئەقىلنى بىلىم ئېلىشنىڭ ئەڭ ئاساسلىق قۇرالى دەيمىز.

ئەقىل ئىنساندىكى ئەڭ قىممەتلىك ۋە ئەتىۋارلىق بىر بايلىقتۇر. ئىنسانلار شۇ ئەقىل بىلەن ئۆزىنىڭ رەببىنى تونۇيدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچلىرىنى ئۆتەيدۇ. نەتىجىدە، دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك بەخت - سائادەتلەرگە ئېرىشەلەيدۇ.

ئىنسانلار شۇ ئەقىل بىلەن ئىلىم - پەن ساھەسىدە تۈرلۈك يېڭىلىقلارنى، كەشپىياتلارنى ۋە ئەجدادىيەتلەرنى يارىتىش ۋە ئېچىش ئارقىلىق ئىنسانىيەتكە ھاياتلىقتا ئوڭايلىقلارنى يارىتىپ بېرەلەيدۇ. زامانىمىزدىكى پەن - تېخنىكا يېڭىلىقلىرىمۇ ئىنسانىيەت ئەقىلىنىڭ مەھسۇلىدۇر. شۇڭا ئىسلام دىنى ئەقىلنى قەدىرلەيدۇ ۋە ئۇنى ئۆز ۋەزىپىسىنى قالدۇرۇشقا سەۋەب بولىدىغان بارلىق ئامىللارنى قەتئىي ھارام قىلىدۇ. ئاللاھ ئەقىل ئىگىلىرىنى قەدىرلەپ قۇرئاندىكى كۆپلىگەن ئايەتلەرنىڭ ئاخىرىنى ﴿بۇ ئېيتقانلىرىمىزدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئىبىرەتلەر بار﴾، ﴿ئىبىرەت ئېلىڭلار ئەي ئەقىل ئىگىلىرى!﴾، ﴿بۇلارنى پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا چۈشىنەلەيدۇ﴾ دېگەن جۈملىلەر بىلەن ئاياقلاشتۇرغان. ئەقىل شۇنچىلىك ئەزىز ۋە قىممەتلىك بىر بايلىق بولغان ئىكەن، ئۇنى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئۆتەشتىن قالدۇرۇشقا ياكى ئاجىزلاشتۇرۇشقا سەۋەب بولىدىغان بارلىق ئامىللار شەرىئەت ۋە ئەقىلنىڭ بىردەك تەقەززاسى بىلەن قەتئىي ھارامدۇر!

ئەقىللىق ۋە بىلىملىك بالىلار ئاتا - ئانىسىنى قەدىرلەيدۇ، ئاللاھنى، ئۆزىنى، ئاتا - ئانىسىنى ۋە جەمئىيىتىنى رازى قىلىشقا تىرىشىدۇ ۋە شۇنداق قىلىدۇ.

بالىلارنى جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيەلەش

بالىلارنى جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيەلەشتىن مەقسەت: بالىلارنى كىچىكىدىن يېمەك - ئىچمەكلەرنى ئىستېمال قىلىشتىكى ساغلىقنى ساقلاش ئۇسۇللىرىغا ۋە تەن

(1) زۇمەر سۈرىسى 9 - ئايەت

(2) بۇخارى رىۋايىتى

ساغلىقىغا پايدىلىق بولغان ھەرخىل تەنتەربىيە ئۇيۇنلىرىغا ئۆگىتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ساغلام، كۈچلۈك ۋە ئەل ئىشلىرىغا ياراملىق قىلىپ يېتىشتۈرۈش دېگەنلىكتۇر.

بالىلار بالاغەت ياشلىرىغا (قىزلار 12، ئوغۇللار 14 ياشقا) يېتىشى بىلەن ئۇلار ھەرخىل ئۇيۇن - تاماشالار ۋە كۆڭۈل ئېچىشلار ئارقىلىق بوشلۇقلىرىنى تولدۇرۇشقا كىرىشىدۇ. بۇ دەۋر ئاتا - ئانىلارنىڭ ئەڭ دىققەتلىك بولۇشىغا تېگىشلىك بولغان ئەھمىيەتلىك بىر دەۋرىدۇر. بالىلارنى بۇ ياشلىرىدا، تەن ساغلاملىقىغا پايدىلىق بولغان پاكىز، تەن - تەربىيە ۋە باشقا ئىجابىي پائالىيەتلەر بىلەن مەشغۇل قىلغاندا، ئۇلار جەمئىيەتتىكى تۈرلۈك يامان ئادەتلەرگە ئۆگىنىپ قالغاندىن كېيىن، ئۇلارنى ئەسلىگە قايتۇرۇش قىيىن بولىدۇ، ھەتتا مۇمكىن بولمايدۇ. شۇڭا ئاتا - ئانىلار يۇقىرىقى مەسئۇلىيەتلىرىنى ئورۇنلاش بىلەن بىرگە بالىلىرىنى ئەخلاقسىز، دىيانەتسىز يامان دوستلاردىن ئوزاقلاشتۇرۇشى، جىنسىي ھەۋەسىنى ئۆرلىتىدىغان ھاياسىز فىلىملارنى، ئەدەپسىز سۈرەتلىك زۇرنالارنى كۆرۈشتىن مەنئى قىلىشى ۋە بالىلىرىنىڭ تەن ساغلاملىقىغا ئەڭ زىيانلىق بولغان تاماكا، ھاراق، زىنا - پاهىشە قاتارلىق يامان ئىشلاردىن ئۇلارنى قەتئىي چەكلىشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر.

تاماكا - دوختۇلارنىڭ ئىسپاتلىشى بويىچە، - ئۆپكە ياللۇغى، ئاشقازان ياللۇغى، راك، سىل، نەپەسنىڭ سىقىلىشى ۋە جىسىمنىڭ ئاجىزلىشىشى قاتارلىق كېسەللىكلەرگە سەۋەب بولغىنىنىڭ سىرتىدا، ئەخلاققا ۋە ئىقتىسادقا زىيانلىقتۇر.

ھاراق - ھەممىگە مەلۇم بولغاندەك، - پۈتۈن يامانلىقلارنىڭ باشلامچىسى - ئوغۇرلۇق، ئالدامچىلىق، پاسكىنچىلىق، قاتىللىق، ئاتا - ئانىسىنى قاخشىتىش، بالىلىرىنى زىياقلىقلىشىش، ئۆزىنى خار قىلىش، جامائەتنىڭ نەپرىتىگە ئۇچراش قاتارلىق نۇرغۇنلىغان رەزىل قىلىقلارنىڭ بىرىدىن - بىر باش رولچىسى ۋە گۇۋاھچىسىدۇر.

شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاراقنى: «پۈتۈن يامانلىقلارنىڭ ۋە پاسكىنچىلىقلارنىڭ ئانىسى» دەپ سۈپەتلىگەن. ھاراق پۈتۈن تۈرلىرى بىلەن ھازىر دەۋر پېۋا، شامپانىيەلەر مۇھاراقنىڭ تۈرلىرىدىندۇر. ھاراق پۈتۈن تۈرلىرى بىلەن ئەر كىشىنىڭ جىنسىي كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ، سىپىرىمنى سۈيىتىدۇ، جىسىمنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئەر كىشىنى تەدرىجىي ئەرلىكتىن قالدۇرىدۇ. مۇندىن باشقا، ھاراق ئادەمنى ئۆز غايىسىدىن ئاداشتۇرىدۇ، ئەقىلىنى بۇلغىيدۇ. مانا بۇلار تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ ئىلمىي ۋە ئەمىلىي يەكۈنلىرىدىندۇر.

زىنا - پاهىشە بولسا، كىشىنى «ئېيدىز» دىن ئىبارەت ئىپلاس كېسەللىككە گىرىپتار قىلىدۇ، سىل كېسىلى، نەسىل ئەزالىرىدا راك قاتارلىق داۋاسىز يامان كېسەللىكلەرگە

دۇچار قىلىدۇ، جەمئىيەتنى كىرلىتىدۇ، ئىپەت - نومۇسنى بۇزىدۇ، ئۆزىنى ۋە ئاتا - ئانىسىنى يەرگە قارىتىدۇ، مۇندىن باشقا، تۈرلۈك رەزىللىكلەرگە ۋە بەختسىزلىكلەرگە سەۋەب بولىدۇ. زىنا - پاهىشە ئائىلىلىكلەرنىڭ ئائىلىسىنى پارچىلايدۇ، بالىلىرىنى يېتىم قىلىدۇ، بەختنى شاقاۋەتكە، مۇھەببەتنى نەپرەتكە ئايلاندۇرىدۇ. شەرىئەت ھۆكۈمى بىلەنمۇ زىنا - پاهىشە ئەڭ ئېغىر گۇناھلاردىن سانىلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ زىنا - پاهىشەنى «يامان يول» دەپ سۈپەتلىگەن. كىشىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك سائادىتىنى نابۇت قىلىدىغان زىنا - پاهىشىدىن باشقا يامان يول بارمۇ!؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «قانداقلا بىر مىللەتتە زىنا پاهىشە ياكى جازانخورلۇق ئورتاقلىشىدىكەن، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئاللاھنىڭ ئازابىغا تۇتقان بولىدۇ» دېگەن.⁽¹⁾

تارىخ شۇنى ئىسپاتلىدىكى، زىنا - پاهىشە ئورتاقلاشقان ھەر قانداق مىللەت زىۋاللىققا يۈز توتىدۇ! پەيغەمبىرىمىزگە ۋەھى كەلگەن چاغلاردا، پارسىلار بىلەن رۇملۇقلار دۇنياغا ھاكىم ئىدى. يەر يۈزى ئۇلارنىڭ سايىسىدىن قورقۇپ تۇراتتى. شۇۋاقتتا، بۇنىڭكى ئېمپىراتورلۇقنىڭ موكەممەل، بىلىم - ھۈنەرلىك، چېنىققان، كۈچلۈك ئەسكەرلىرى مەككە تاغلىرىدىن چىققان، ئەسكەر كۈچى تايىنلىق، بىلىم - ھۈنەردە يېتەرسىز ئەربەبلەرگە تەڭ كېلەلمىدى. بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟ بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، رۇملۇقلاردا ۋە پارسىلاردا زىنا - پاهىشە ئورتاقلىشىش نەتىجىسىدە ئەخلاق بۇزۇلغان، ئەمما ئەربەبلەردە ۋەھىنىڭ تەربىيىسى بىلەن ئەخلاق تۈزەلگەن ئىدى.

تاماكى، ھاراق ۋە زىنا - پاهىشەنى ماختايدىغان بىرمۇ ئادەم بولمىسا كېرەك. كۈنىمىزدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلامىي ئەخلاق ۋە ھەقىقىي دىئانەتتىن ئايرىلىپ قېلىپ باشقىلارنىڭ تەھدىدى ئاستىدا باش كۆتۈرەلمەسلىكىنىڭ، مۇسۇلمان بالىلىرىنىڭ تۈرلۈك يامان ئاقىۋەتلەرگە ۋە تار كۈچىلەرگە كىرىپ قېلىپ ھاياتلىرىنى نابۇت قىلىشىنىڭ، ئۇيغۇر تارىخىمىزدىكى ئىقتىدارلىق زىيالىيلارنىڭ ئۆز غايىلىرىدىن ئادىشىپ ھالەك بولۇشلىرىنىڭ قاتىلى ۋە سەۋەبى تاماكى، ھاراق، زىنا - پاهىشە ۋە باشقا ئەخلاقسىزلىقلارغا بېرىلىش بولۇپ چىققانلىقى بىزگە مەلۇم.

شۇڭا ئاللاھ مۇسۇلمانلارنى تاماكى، ھاراق ۋە زىنا - پاهىشە قاتارلىق ئىنساننىڭ ئەقىلىگە ۋە جىسمانىي ساغلاملىقىغا زىيانلىق بولغان نەرسىلەردىن مەنئى قىلىشتا: ﴿ئۆزۈڭلارنى

(1) ھاكىم رىۋايىتى

ھالاكەتكە تاشلىماڭلار ﴿١﴾.

﴿ئۆزۈڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار﴾ ﴿٢﴾.

دېگەن ئىبارىلەرنى سۈرۈش ئارقىلىق يۇقىرىقى يامان ئىشلارنى قىلىشنىڭ ئۆزىنىڭ ھالاك بولىشىغا سەۋەب بولىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان.

ھازىرقى زامان تىببىي مۇتەخەسسسلەرنىڭ ئىلمىي يەكۈنلىرىدىمۇ: «تاماك، ھاراق قاتارلىق نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلىش كىشىنىڭ ئۆمۈرىنى قىسقارتىدۇ»، «تاماك، ھاراق كىشىنى ئۆز رازىلىقى بىلەن ئۆلتۈرىدىغان قاتلى» ۋە «زىنا - پاهىشە كىشىنى ئاخىرى ئۆلۈم بىلەن تۈگىشىدىغان داۋاسىز كېسەللىكلەرگە گىرىپتار قىلىدۇ» دەپ قەيىت قىلىنغان.

يۇقىرىقى يامان ئادەتلەر بالىلارنىڭ تەن ساغلاملىقىغا زىيانلىق بولۇش بىلەن بىرگە جەمئىيەتكىمۇ زىيانلىقتۇر. شۇڭا پەرزەنتلىرىنىڭ بەخت - سائادىتى ئۈچۈن باغرىنى كاۋاپ قىلىۋاتقان، كۈيۈمچان ئاتا - ئانىلار ئۇلارنى بۇ ئىشلاردىن قەتئىي توسۇشى ۋە بۇ ئىشلارنىڭ مۇقەددىمىلىرىدىن بۇرۇنراق ئۇلارنى ئوزاقلاشتۇرۇشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر. بالىلارنى كىچىكىدىن باشلاپلا بارلىق يامان ئادەتلەرنىڭ مۇقەددىمىلىرىدىن ئۇزاقلاشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئاددى بىرەر يامان ئىشقا ئادەتلىنىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا ھۇشيار بولمىغاندا، ئۇلار بۇ ئادەتلەرنى ئۈگىنىپ قالغاندىن كېيىن، ئۇلارنى تەربىيەلەيمەن، ئەسلىگە قايتۇرىمەن دېگەنلىك ئۈنۈمسىزدۇر، ئەلۋەتتە.

بالىلارنى بۇ خىل يامان ئىشلاردىن توسۇشنىڭ بىر چارىسى، ئاتا - ئانىلار ئەڭ ئاۋۋال بۇ ئىشلارنى قىلىشتىن ئۆزلىرىنى تارتىشى، ھېچ بولمىغاندا، تاماكغا ئوخشاش، يالغان سۆزگە ئوخشاش يامان ئەخلاقلارنى تاشلىيالمىغان ئاتا - ئانىلار - بۇ ئىشلارنى بالىلىرىنىڭ كۆزىدە قىلماسلىقى لازىم. دۇنيادا ھېچكىم بالىلىرىنىڭ يامان ئەخلاقلارغا ئۈگىنىپ قېلىشىنى ياقىتۇرمايدۇ. بۇنداق ئىكەن، بالىلىرىنى بۇ ئىشلاردىن توسۇشتا، ئۇلارنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشلىرىغا، بارىدىغان سورۇنلىرىغا ۋە ئارىلىشىدىغان دوستلىرىغا ئالاھىدە نازارەتچى بولۇش كېرەك. ساغلام تەنلىك كىشىلەرنىڭ ئاتا - ئانىسىغا، جەمئىيەتكە يەتكۈزىدىغان پايدىلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كۈچلۈك مۇسۇلمان ئاجىز مۇسۇلماندىن ياخشى ۋە ئاللاھقا ئەڭ يېقىملىقتۇر» دەپ

(1) بەقەرە 195 - ئايەت

(2) نىسا 29 - ئايەت

كۆرسەتكەن⁽¹⁾.

خەلقىمىزدىمۇ «ساغلام تەندە ساپ ئەقىل» دېگەن ھېكمەت بار. ئەقىللىق، ساغلام تەنلىك بولغان كىشىلەر ئۆزىنىڭ دىنىغا، خەلقىگە ۋە ۋەتىنىگە ئەڭ كېرەكلىك كىشىلەردۇر. ساغلام تەنلىك كىشىلەر ئىبادەتلەرنىمۇ تولۇق ئورۇنلىيالايدۇ، دۇنيالىق ئىشلىرىنىمۇ ياخشى ئېلىپ بارالايدۇ.

(1) مۇسلىم رىۋايىتى

ئائىلە ھاياتى ھەققىدە سوئال - جاۋاب

1. سوئال: ناماز ئوقۇيدىغان، دىيانەتلىك ئۆسكەن قىزى ناماز ئوقۇمايدىغان، دىيانەتتىن يىراق ئۆسكەن ئەرلەرگە ياتلىق قىلىشقا بولامدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھنى تونۇپ، دىيانەت بىلەن ئەخلاقلانغان ۋە بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇيدىغان قىزى ناماز ئوقۇمايدىغان، ناماز ئوقۇمايدىغان ئەرلەرنىڭ بايلىقىنى ياكى ئابرويىنى ياكى مەنەسبىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا ئۇلارغا ياتلىق قىلىش خاتادۇر. چۈنكى ئايال كىشىلەر ئومۇمەن ئېرىنىڭ مەزھىبىگە ئەگىشىدۇ. ئاۋامنىڭ «ئايال كىشىنىڭ مەزھىبى يوق» دېگەن سۆزىمۇ بۇ سەۋەبتىن ئېيتىلغان بولسا كېرەك. مۇسۇلمان ئاياللىرىنى غەيرى مۇسۇلمان ئەرلەرگە ياتلىق قىلماسلىقىنىڭ سەۋەبىمۇ بۇ ئىدى. ئوغۇللارنىمۇ ئائىلە تەربىيىسى ياخشى بولمىغان ئۆزى پارىقراق، كۆڭلى قارا، دىيانەتسىز گۈزەللەرگە ئۆيلەندۈرمەسلىك كېرەك. بۇنداق قىلغان ئاتا - ئانا بۇ خاتالىقنىڭ جازاسىنى ئاۋۋال مۇشۇ دۇنيادا، ئاندىن ئاخىرەتتە چوقۇم كۆرىدۇ. ئەگەر قىز - ئوغۇللار شۇنداقلارنى تاللىغان بولسىمۇ ئاتا - ئانىلار ئۇنىڭغا قارشى چىقىشى ۋە رەت قىلىشى لازىم. گەرچە بالىلار ئاتا - ئانىسىغا نىسبەتەن ئوقۇمۇشلۇق ۋە بىلىم سەۋىيەلىك بولغان تەقدىردىمۇ ئۇلار ئاتا - ئانىسىنىڭ تەجرىبىسىگە ۋە يول كۆرسىتىشىگە ھەر زامان مۇھتاجدۇر. چۈنكى ياشلار كۆپرەك ھېسسىياتقا تايىنىپ ئىش كۆرىدۇ. ئەمما ئاتا - ئانىلار سوغۇق قانلىق بىلەن ئويلاپ ئىش كۆرىدۇ. قىز - ئوغۇللار بۇ ماۋزۇدا ئاتا - ئانىسىنىڭ سۆزىنى كۆپرەك ئاڭلىشى كېرەك. چۈنكى دۇنيادا ھېچ قانداق بىر ئاتا ياكى ئانا پەرزەنتلىرىنىڭ بەختسىز بولۇشىنى خالىمايدۇ. بەلكى ئۇلار پەرزەنتلىرىنىڭ بەخت - سائادىتى ئۈچۈنلا ياشايدۇ. بالىلارغا نىسبەتەن، ئاتا - ئانىلار كۆپىنى بىلىدۇ ۋە ياخشى - ياماننى پەرق ئېتەلەيدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاش كېرەك.

2. سوئال: ئاۋامنىڭ ئېتىقادىدا: بىراۋ بىر ئايال بىلەن زىنا قىلىپ بولۇپ، ئاندىن ئىككىسى ئۆيلەنمەكچى بولسا، بۇ ئىككىسىنىڭ قىلماقچى بولغان نىكاھى چۈشمەيدۇ، دەيدىغان چۈشەنچە بار، بۇنىڭ دىنىمىزدا ئاساسى بارمۇ؟

جاۋاب: ئاز ساندىكى بەزى ئالىملار بۇنداق نىكاھنى دۇرۇس ئەمەس دەپ قارىغان بولسىمۇ، ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى ۋە باشقا ئالىملار نىكاھلىنىشنىڭ شەرتلىرى (يەنى قىز - يىگىتنىڭ رازىلىقى، گۇۋاھچىلارنىڭ ھازىر بولۇشى قاتارلىق شەرتلىرى) تولۇق

بولغان ئىكەن، بۇنداق نىكاھ دۇرۇس ۋە چۈشىدۇ دەپ قارايدۇ. چۈنكى، ئاللاھ قۇرئاندا: «زىنا قىلغۇچى ئەر پەقەت زىنا قىلغۇچى ئايالنى ياكى مۇشربك ئايالنىلا ئالىدۇ. زىنا قىلغۇچى ئايال پەقەت زىنا قىلغۇچى ئەرگە ياكى مۇشربككلا تىگىدۇ» دېگەن⁽¹⁾.

بۇ ئايەتكە ئاساسەن، زىنا قىلغۇچى ئەر بىلەن زىنا قىلغۇچى ئايال بىر - بىرى بىلەن بولسۇن ياكى باشقىسى بىلەن بولسۇن نىكاھنىڭ شەرتلىرىنىڭ تولۇق بولۇش شەرتى بىلەن نىكاھلىنالايدۇ. بەلكى بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى، بىر - بىرى بىلەن زىنا قىلغان ئەر بىلەن ئايال ئىككىسىنىڭ بىر - بىرى بىلەنلا ئۆيلىنىشى كېرەكلىكىنى تەقەززا قىلىدۇ. ئەمما زىنا قىلغۇچى ئەر ياكى ئايال ئەگەر مۇسۇلمان بولسا، ئۇنىڭ مۇشربك (بۇتپەرەس) بىلەن ئۆيلىنىشى ياكى ئۇنىڭغا ياتلىق بولۇشى دۇرۇس ئەمەستۇر.

3. ئۆيلىنىشتىن بۇرۇن بىر - بىرى بىلەن زىنا قىلغان ئەر - ئايالنىڭ بۇ ئۆيلىنىشى ئۇلارنىڭ قىلغان زىنالىرىنىڭ گۇناھى ئۈچۈن كاپارەت (يەنى كەچۈرۈم) سانلامدۇ؟

جاۋاب: ياق، ئۇلارنىڭ ئۆيلىنىشى ئۇلارنىڭ بۇرۇن قىلغان زىنالىرىنىڭ گۇناھلىرى ئۈچۈن كاپارەت سانالمايدۇ. بەلكى ئۇلار گۇناھلىرى ئۈچۈن ئايرىم تەۋبە قىلىشى لازىم. ئۇلار زىنادىن ساقلىنىش نىيىتى بىلەن ئۆيلەنگەنلىكى ئۈچۈن ئايرىم ساۋاب تاپىدۇ. چۈنكى، ھارامدىن ساقلىنىش ساۋابلىق ئىشتۇر.

4. سوئال: ئايال ئۆزىنىڭ مەشغۇلىيىتى ياكى ھارغىنلىقى سەۋەبىدىن ئېرىنىڭ رىغبىتىگە ئۈنمىسا توغرا بولامدۇ؟

جاۋاب: ئايال كىشىنىڭ مەشغۇلىيىتى قانچىلىك مۇھىم بولمىدىن، قانچىلىك ھارغىن بولمىدىن قەتئىيەنە زەر ئېرىنىڭ تەلپىگە ماسلىشىشى مۇھىمدۇر. ئەگەر ئايال ئۇنداق قىلمىغاندا، ئېرىنىڭ سىرتقا قاراپ قېلىشىغا سەۋەبكار بولىدۇ. نەتىجىدە، زىيانى ئايال كىشى تارتقان بولىدۇ. ئەگەر ئايال كىشى ئادەت كۆرگەن ياكى تۇغۇتنىڭ قېنىدىن پاك بولمىغان ھالەتتە بولسا، ئېرىنىڭ ئۇنى جىنسىي مۇناسىۋەتكە زورلىشى توغرا ئەمەس. بۇنداق ئەركىشمۇ گۇناھكار بولىدۇ.

5. سوئال: ئادەت ياكى تۇغۇتنىڭ ئۆزىنى باھانە قىلىپ ئايال كىشىنىڭ ئېرىدىن يىراقلىشىپ، ئايرىم يېتىۋېلىشى توغرىمۇ؟

جاۋاب: توغرا ئەمەس، چۈنكى ئەر كىشىنىڭ، ئايالى ئادەت كۆرگەن ياكى تۇغۇتلۇق بولغان ھاللىرىدىمۇ، (كىيىمنى يەشمەستىن) ئۇنىڭ بىلەن بىرگە يېتىشى، كۆڭۈل

(1) نۇر سۈرىسى 3 - ئايەت

ئېچىشى ۋە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن باشقا يېقىنچىلىقلارنى قىلىشى ھەققىدۇر. مۇنداق قىلىش ئەر - ئايال ھەر ئىككىسى ئۈچۈن ياخشى. ئەمما ئەركىشى ئۆزىنىڭ ھەۋسىنى ئىدارە قىلالماستىن، مەنى قىلىنغان ئىشنى ئىشلەپ قويۇشىدىن قورقسا بىرگە ياتمىغىنى ۋە ئايالغا ئارتۇقچە يېقىنلاشمىغىنى ياخشىدۇر.

6. سوئال: ئايالى ئادەت كۆرگەن ياكى تۇغۇتلۇق بولغان ۋاقىتتا ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن كىشى ئۈچۈن كاپارەت كېلەمدۇ؟

جاۋاب: ئەر - ئايال ھەر ئىككىسى بۇ ھالەتتە گۇناھكار بولىدۇ. ئەگەر ئېرى ئايالنىڭ ئىختىيارىسىز ھالدا بۇ ئىشنى زورلۇق بىلەن قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئېرىلا گۇناھكار بولىدۇ. ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىشى لازىم كېلىدۇ. ئەمما كاپارەت (ماددىي جازا) توغرىلۇق بەزى ئالىملار ئۇنىڭغا كاپارەت يوق، پەقەت تەۋبە قىلىشى لازىم كېلىدۇ، دېسە، بەزى ئالىملار تەۋبە بىلەن كاپارەت بىرگە لازىم كېلىدۇ، دەيدۇ. ئەڭ ياخشىسى بۇ گۇناھنى ئىشلىگەن كىشى تەۋبە قىلىش بىلەن بىرگە مال دۇنياسىدىن مەلۇم مىقداردا سەدەقە بېرىپ كاپارىتىنى ئادا قىلسا بولىدۇ.

7. سوئال: ئەر خوتۇنلار ئۆزلىرىنىڭ جىنسىي ھەۋەسلىرىنى قوزغىتىش ئۈچۈن جىنسىي فىلىملەرنى كۆرسە بولامدۇ؟

جاۋاب: قەتئىي بولمايدۇ، چۈنكى ئەر - ئايال بولمىغان ئىككى جىنسىنىڭ بىر - بىرىگە تىكىلىپ قارىشى قۇرئاننىڭ ھۆكۈمى بىلەن قەتئىي ھارام بولغان يەردە، فىلىملاردا بولسىمۇ باشقىلارنىڭ ئوچۇق بەدەنلىرىگە قاراش قانداقمۇ جائىز بولسۇن؟! بەزىلەر فىلىم دېگەن رەسىم ۋە خىيالدىن ئىبارەت نەرسە بولغاچقا، ئۇنى كۆرسە بولمامدۇ؟ دېيىشى مۇمكىن، لېكىن فىلىم رەسىم بولسىمۇ، ئۇ، كىشىلەرنىڭ ئۆز سۈرىتىدۇر. ئۇنى كۆرۈش ھارامدۇر. ئۇ خىيالىمۇ ئەمەس، بەلكى ئەينەن سۈرەتتۇر.

8. سوئال: ئۆيلىنىشكە پۈتۈشكەن قىز بىلەن يىگىتنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇلارنىڭ توي قىلىشىغا مۇۋاپىق كەلمىگىنى ئۈچۈن قىزنى ئېلىپ قېچىش توغرا بولامدۇ؟

جاۋاب: توغرا بولمايدۇ، چۈنكى مۇنداق قىلىش گەرچە نىكاھنىڭ شەرتلىرىگە نوقسان يەتكۈزۈمگەن بولسىمۇ، ئىسلام ئەخلاقىغا ۋە تەلىماتىغا خىلاپ ئىشتۇر. قىزلارنى، ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسىنى قايىل قىلىپ، ئۇلارنىڭ قولىدىن ئېلىش دىنىمىزنىڭ ئەخلاقىدىندۇر.

9. سوئال: ئاتا - ئانىسى مۇۋاپىق كەلمەسلىكتە چىڭ تۇرىۋالسا نېمە قىلىش كېرەك؟
جاۋاب: يۇرتنىڭ موتەۋەپلىرىنى، ئاتا - ئانىسىنىڭ يېقىن ئادەملىرىنى، ئۆلۈملارنى

ئارىغا سېلىش ئارقىلىق ئۇلارغا ۋەز - نەسەت ئېيتقۇزۇش - ئەگەر ئىككىسى توي قىلمىغاندا، بىر - بىرىدىن ۋاز كېچەلمىگەنلىكتىن يولسىز، بىنورمال ئىشلارنىڭ كېلىپ چىقىدىغانلىقىدىن، ئاتا - ئانىنىڭ ئاخىرى پۇشايمان تارتىپ قالىدىغانلىقىدىن ئاگاھلاندۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارنى قايىل قىلىش، سەۋىرچانلىق بىلەن ئۇلارنى قايىل قىلىشقا تىرىشىش كېرەك.

10. سوئال: بەزى كىشىلەر تىز مەنى تۆكۈلىشىدىن شىكايەت قىلىدۇ. ئۇلار قانداق قىلىشى كېرەك؟

جاۋاب: ئۇلار جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولغان ۋاقتىدا خىيالىنى باشقا يەرگە بېرىشى، ھەرىكەتنى كۆپ قىلماسلىقى، ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، ھاياجانلانماسلىقى ۋە ئالدىراپ كەتمەسلىكى ئارقىلىق بۇ ھالەتكە تاقابىل تۇرالايدۇ.

11. جىنسىي مۇناسىۋەت ۋە ئېھتىلامدىن باشقا ھاللاردا تۆكۈلگەن مەنىنىڭ زىيىنى بارمۇ؟

جاۋاب: ئەلۋەتتە زىيىنى بار. ئۇ، كىشىنىڭ جىسمىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئاجىزلىشىشىغا سەۋەب بولىدۇ. بۇنداق ھالەتنىڭ ئىنساننىڭ ساغلاملىقىغا زىيىنى بارلىقىنى تىببىي مۇتەخەسسسلەر ئېيتماقتا.

12. سوئال: ئۆيلىنىشكە شەرت - شارائىتى يار بەرمىگەنلەر ئۆزلىرىنى ھارامدىن ساقلاش ئۈچۈن نېمە قىلىشى كېرەك؟

جاۋاب: ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، روزا تۇتۇشى كېرەك. چۈنكى روزا تۇتۇش جىنسىي شەھۋەتنى ئازايتىدۇ. مۇندىن باشقا چارىلەر مۇ بار، مەسىلەن: نامەھرەم ئاياللارغا تىكىلىپ قارىماسلىق، قۇرئان ئوقۇشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىش، جىنسىي ھېكايە، زۇرنالارنى ئوقۇماسلىق ۋە جىنسىي فىلىملارنى كۆرمەسلىك، ئەڭ مۇھىمى پىكىر - خىيالىنى باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل قىلىش، ئاياللار توغرىلۇق ئويلانماسلىق قاتارلىقلار ئۇلارغا سەۋىر - تاقەت ئاتا قىلىدۇ.

13. سوئال: تۇغۇت جەريانىدا ئۆلۈپ كەتكەن ئايال كىشى شەھىدلىق دەرىجىسىدە ئۆلگەن بولىدۇ، دېيىلىدۇ. بۇ سۆزنىڭ ئاساسى بارمۇ؟

جاۋاب: تۇغۇت جەريانىدا ئۆلۈپ كەتكەن ئايالنى كۆپلىگەن ئالىملار شەھىدلار قاتارىدىن سانايدۇ. بۇمۇ ئاللاھنىڭ پەزلى بىلەن بولىدۇ.

14. سوئال: قىز - يىگىتلەر ئۆيلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئىككىسىنىڭ ئېمىلداش

ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تاپسا ئۇلار نېمە قىلىدۇ؟

جاۋاب: ئىككىسىنىڭ ئېمىلداش ئىكەنلىكىنى بىلگەن ھامان نىكاھتىن ئايرىلىشى كېرەك. چۈنكى، ئۇلارنىڭ ئىككىسىنىڭ ئېمىلداش ئىكەنلىكىنى بىلمەستىن ئۆتكۈزۈگەن ئەر - خوتۇنچىلىقى ئۈچۈن گۇناھ بولمىسىمۇ، بىلگەندىن كېيىن نىكاھى بۇزۇلغان بولىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئېمىلداش ئىكەنلىكىنى ئىشەنچلىك دەلىل - ئىسپاتلار ئارقىلىق بىلگەندىن كېيىنمۇ، نىكاھتىن ئايرىلماي داۋام قىلىۋەرسە، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى زىنا قىلغان بولىدۇ. ئەمما ئىككىسىنىڭ ئېمىلداش ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن ۋاقىتلىرىدىكى تاپقان بالىلىرى زىنا بالىلىرى ھېسابلانمايدۇ. بەلكى ئاتا - ئانىسىنىڭ نەسبىگە قوشۇلىدۇ.

15. سوئال: ئەر كىشىنىڭ ئايالىنى سىرتتا ئىشلەشتىن مەنئى قىلىش ھوقۇقى بارمۇ؟

جاۋاب: ئەلۋەتتە بار. ئائىلىسىنىڭ بەخت - سائادىتىنى كۆزلىگەن ئەر كىشى ئايالىنى سىرتتا ئىشلەشكە چىقارماستىن، بەلكى ئائىلىسىنىڭ پۈتۈن ئېھتىياجلىرىنى ئۆزى ھەل قىلىدۇ. ئېرى ئەگەر ئايالىنىڭ ۋە بالىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى نورمال دەرىجىدە قامداپ بېرەلمىگەن بولسا، بۇۋاقتتا ئايالىنى سىرتتا، ئۆزىگە مۇناسىپ، شەرەپلىك ئىشتا ئىشلەشتىن توسالمايدۇ.

16. سوئال: بەزى ئاياللار تىرىقلىرىنى بۇيۇتالىدۇ، بۇ بۇياق ئۇلارنىڭ تاھارەت ئېلىش ۋە غۇسلە قىلىشىغا توسقۇن بولامدۇ؟

جاۋاب: ئەلۋەتتە توسقۇن بولىدۇ، چۈنكى تاھارەت ۋە غۇسلۇدا سۇنى يۇيۇلغان ئەزالارغا ئۆتكۈزۈش شەرتتۇر. ھالبۇكى، تىرىقلىرىنى بۇيۇتالغان ئايال كىشى تاھارەت ئالسا ياكى يۇيۇنسا سۇ ئۇنىڭ تىرىقلىرىغا ئۆتمەيدۇ. شۇڭا ئۇلار تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلە قىلىشتىن بۇرۇن تىرىقلىرىدىكى بۇياقلىرىنى تازىلاپ چىقىرىپ بولۇپ، ئاندىن تاھارەت ئېلىشى ياكى يۇيۇنۇشى كېرەك.

17. سوئال: تۇغۇلماقچى بولغان بالىنىڭ ساغلىق تەرەپتىن كەمتۈك تۇغۇلىدىغانلىقى دۇختۇرلار تەرىپىدىن بىلىنسە، ئۇنى چۈشۈرۈپتاشقا بولامدۇ؟ «» «» «»

جاۋاب: توغرا بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش بىر جانغا جىنايەت قىلغانلىق بولىدۇ. ئۇنى خۇددى بېجىرىم تۇغۇلىدىغان بالىنى كۈتۈۋالغاندەك، كۈتۈۋېلىش، قالغىنىنى ئاللاھقا تاپشۇرۇش كېرەك.

18. سوئال: نىكاھنى يۇرتنىڭ موتىۋەر ئۆلۈمىسى ياكى مەسجىدنىڭ ئىمامى قىلىشى

شەرتمۇ؟

جاۋاب: نىكاھنىڭ شەرتلىرى تولۇق بولۇشى شەرتى بىلەن نىكاھنى ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان، ئاقىل، بالىغ كىشى ئوقۇسا بولىدۇ، ئىككى مۇسۇلمان گۇۋاھچىنى ھازىرقىلىق تۇرۇپ ئەر - خوتۇن بولماقچى بولغان ئىككىسى ئۆزلىرىنىڭ نىكاھلىرىنى «ئالدىم» ۋە «تەگدىم» دېگەن ئىبارىلەر بىلەن ئۆزلىرى ئورۇندىسىمۇ بولىدۇ. نىكاھنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرى دېگىنىمىز يوقۇرىدا «نىكاھنىڭ شەرتلىرى» دېگەن بابتا ئېيتىلغاندەك، ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ رازىلىقى ۋە مۇسۇلمان ئىككى ئەر گۇۋاھچىنىڭ ھازىر بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر.

19. سوئال: ئەر - ئاياللار تۇرمۇشتا بەختلىك بولالمىغانلىق ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن ئاجراشقاندا، ئەرنىڭ ئايالىغا بۇرۇن بەرگەن توپلىقى ياكى مەھرىدىن بىر قىسمىنى ئېلىۋېلىشى ياكى تەلەپ قىلىشى دۇرۇسمۇ؟»

جاۋاب: ئەرنىڭ ئايالىغا بەرگەن نەرسىلىرىنى ئېلىۋېلىشى ياكى ئۇنى تەلەپ قىلىشى جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى ئايالىغا بېرىلگەن نەرسىلەر ئۇنىڭغا نىكاھنىڭ سەۋەبى بىلەن بەلگىلەنگەن ھەقتۇر. ئاجراشقان سەۋەبتىن ئۇنى ئېلىۋېلىش ياكى ئېلىشىنى تەلەپ قىلىش توغرا ئەمەس. بەرگەن نەرسىلىرىنى قايتۇرۇپ بېرىشكە زورلاپ ئايالنىڭ خېتىنى بەرمەي ئارقىغا سۈرۈشمۇ ھەددىدىن ئاشقان نامەرتلىك ۋە چۈپەيلىكتۇر. ئاياللار ئاجىز ۋە شەپقەتكە ئېھتىياجلىق بىر جىنس. ئۇلارغا شەپقەتلىك ۋە كەڭ قۇرساق بولۇش كېرەك. ئەگەر ئايال كىشى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ھېچبىر زورلۇقسىز ھالدا، توپلاقتىن ياكى مەھرىدىن بىر قىسىم نەرسىلەرنى قايتۇرۇپ بېرىشنى خالىسا، ئۇنى ئالسا بولىدۇ. چۈنكى ئايال كىشى بۇ ۋاقىتتا ئۆز رازىلىقى بىلەن ئۆز ھەققىدىن كەچكەن بولىدۇ. ئەمما ئەخلاقلق، ئېسىل كىشىلەرگە نىسبەتەن، ئۇنى قوبۇل قىلىشمۇ ئۇڭايغا توختىمايدۇ، ئەلۋەتتە.

20. سوئال: ئايال كىشى بېشىنى يۆرگەش نىيىتىدە چېچىنىڭ ئۈستىگە ياسىما چاچ كىيۋالسا، بۇ ئىسلامدا بۇيرۇلغان ئىسلامىي قىياپەتتىكى رومال قاتارىغا كىرمەدۇ؟

جاۋاب: ئاياللارنىڭ بېشىغا چاچ كىيۋېلىشى رومال قاتارىغا كىرمەيدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىسلامىي قىياپەتتىكى رومال ئارتىپ بېشىنى ئۇنىڭ بىلەن يۆرگىسە، بۇ ۋاقىتتا ئۇ، ئىسلامىي رومال ھېسابلىنىدۇ. ئەمما بېشى ئوچۇقلا تۇرىدىكەن، ئۇ، ئىسلام شەرىئىتىگە خىلاپلىق قىلغان بولىدۇ.

پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

1- القرآن الكرىم (وترجمة معانيه باللغة الأويغورية والتركية)

2- الأحاديث الصحيحة

3- أدب اسلامي في نظام الأسرة

4- يسألونك في الدين والحياة

5- أصول التشريع الإسلامي

6- - الدر المختار

7- فتح القدير

8- الإختيار لتعليق المختار

9- الهداية

10- بدايات المجتهد

11- قدوري

